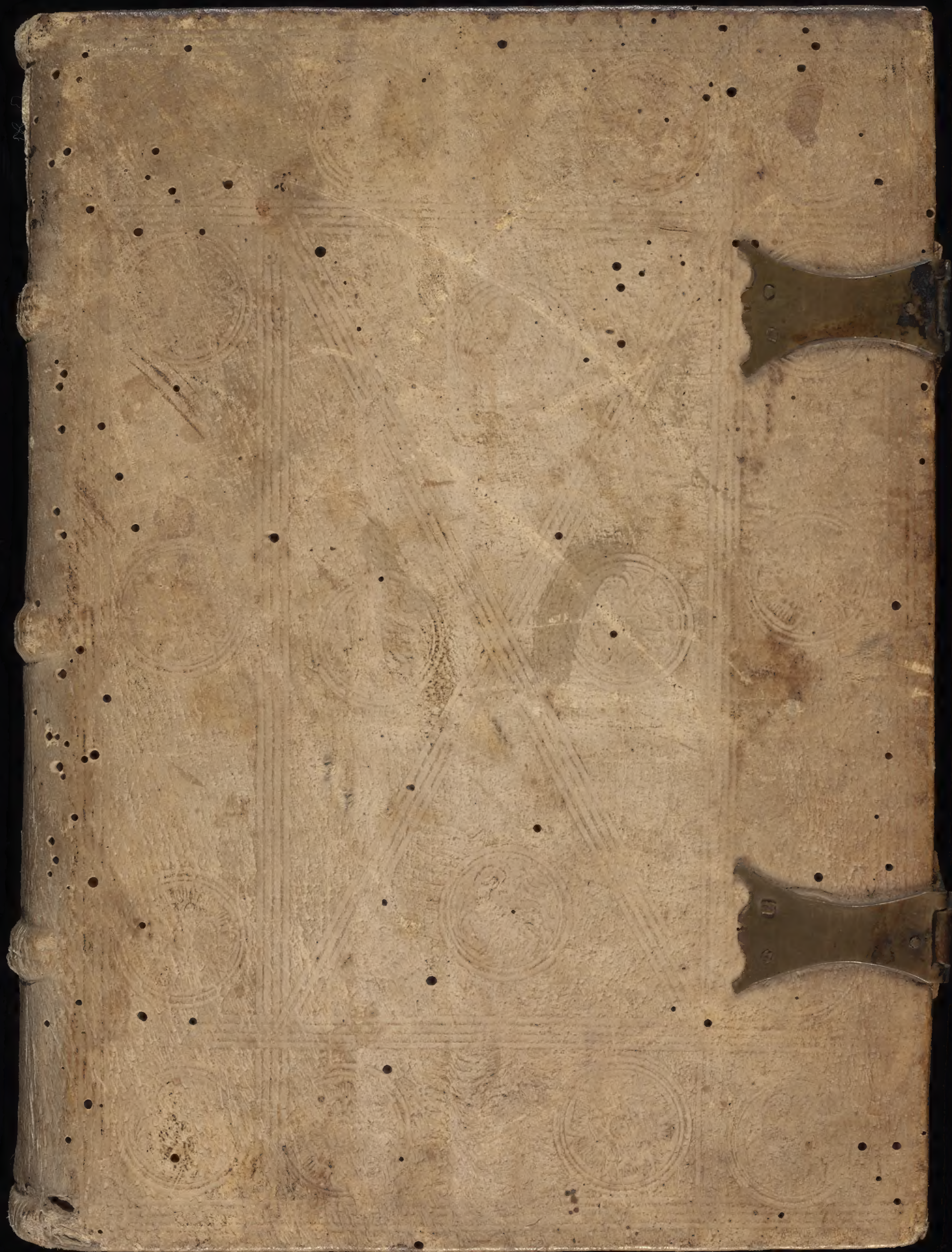

Potentia
- cognitiva / intellectiva / apprehensiva
  - [illegible]
    - Intelligentia : [illegible]
    - Intellectus : speculativus / [illegible] / practicus [illegible]
    - Ratio [illegible]
- affectiva / motiva / appetitiva
  - [illegible]
    - Sensualitas [illegible]
    - Voluntas [illegible] : [illegible] / [illegible]
    - [illegible] appetitus [illegible] sine forma : [illegible]

[illegible] appetitur [illegible]

Bonum
- Utile appetitur [illegible] / [illegible]
- Delectabile appetitur [illegible]
- Honestum appetitur [illegible]

Aa⁸–Dd⁸, Ee⁴, Ff⁸, A⁸–Z⁸, a⁸–p⁸, q⁶ (last blank)

$14 900

Trilogium anime

non solum religiosis verũetiã se
cularibus predicatoribus cõfes
soribus contemplantibus et stu
dentibus lumẽ intellectus et ar
dorem affectus amministrans

Frater Paulinus de ẜemberg ordinis minoꝝ de obseruantia olim ꝓuincialis vicarius ꝓuincie bohemie fratri Nicolao Glasberg de Morauia eiusdem ordinis ꝓfesso in Nurẽberga confessori ꝙ opus Ludouici de prussia impressoribus tradat ad imprimendũ vt ad cõmunem vtilitatem deueniat.

Venerabilis pater salutem ⁊ sinceram in dño charitatẽ Uestrã quã habetis diligentiã ꝙ Trilogiũ nouũ opus imprimi possit et sic ad multoꝝ puenire posset noticiã habeo per gratã eo ꝙ opus cedit ad dei honorem ⁊ gl'iam ꝓximoꝝ salutẽ maxime studiosis ad magnã consolationẽ ⁊ eruditionem ac vr̃e paternitati ad meritorũ cumulationẽ cũ bellãtibus et ad sarcinas remanẽtib⁹ equa debeat portio parimõ sapiẽtie elucidatoribus ac ꝓmotoribus que abscondi debet minime. Opus aũt qđ seipm̃ cõmendat legẽtibus mea laude non eget que parua esse potest in compatione laudũ quib⁹ ip̃m reuerẽdus pater frater Ludouicus a turri vicarius ꝓuincie sancti Anthonij reuerẽdissimi patris generalis cõmissarius extollit qui libros secũ in italia per trienniũ habuit ⁊ plene perlegit vt puta refertũ esse seraphicis ardoribus ⁊ cherubicis illuminationibus q̃ntitate non magnũ: sed cõtinẽtia virtuali maximũ: scientia ꝓfundũ: sapia altũ. Habet eñi in fundamẽtis allegationes fidas pariter ⁊ habundãtes theologorũq₃ veritates lucide enucleatas. Editorẽ q̃q₃ pater p̃fatus censuit sacre theologie seraphicũ interpretẽ. Nec mirũ q₃ ab ineunte etate studio lr̃arũ ac sacre pagine se applicauit. In alma vniuersitate Colonieñ. ipse frater Ludouicus de hilsberg (olim nominatus iohes cognomẽto vuolgemuth) promotus ante annos. xxxix. post hec rexit scolas in Gerlitz in posnania in Thorn ⁊c. Demũ p annos. xxx. sub regulari obseruãtia strẽnue xp̃o militãs introiuit in potẽtias dñi ⁊ dei gr̃a nõ defuit ei cũ qua laborauit ⁊ laborare nõ cessat fideliter ⁊ deuote ⁊ talentũ sibi traditum in terrã non abscondit sed ad mensam ponit p̃sertim ad exhortationem patrum in capitulo generali quibus libri ad examinandum exhibiti sunt qui doctrinam approbauerunt. Precamur igitur nos omnes et ego vice omniũ vestram paternitatem vt tale ⁊ tantũ per incuriã nõ pereat opus sed q̃citius comode fieri poterit artis impressoribus peritis tradat̃ quo sitis q̃maxima esuriesq₃ q̃plurium refocilletur ⁊c. Vale in dño valete ex loco sancti Bernardini extra brũnã. Anno salutis. Mccccxcvj. in festo sancte Scolastice virginis.

Nicolaus Glasberg de Morauia predicto patri Paulino ⁊ ꝙ opus impressoribus tradidit indicat.

Venerabili patri Paulino ac vere obseruantie alũno sancti Bernardini mancipiũ cum om̃i contubernio brũnensium fratrum summũ ⁊ indeficiens bonũ Religiosi pectoris studio sollicitante cõmonitus o Pauline sincerissime diuinis in actibus cum sacri ꝯuersatione ꝓpositi iugiter exercitaris intentus ⁊ intendis exercitandus vt facile sit perspicuũ cum irrefragabiliter veteris dispositionis catholici dogmatis fundamenta custos obseruas ⁊ ad edificationẽ fideliũ amantissime veluti bonus instructor adijciendo aliq̃d culmini fabrice ecclesiastice nõ sine timore diuino: cuius amore me dignatus es purgere vt fratris Ludouici de prussia opus. Trilogij anime opificibus arti impressorie peritis tradam imprimenda petitionibus tuis ⁊ fratrum ꝓut possibilitas mee prauitatis pmisit parere studui ⁊ opifi-

cibus tradidi. Cōsiderabamq; in predicto fratre Ludouico nō ea que ceteri solent sin-
gularia quedam ⁊ prestantissima munera iudicare qualia sunt que aut ad valitudinē
corporis pertinent: aut ad pulcritudinem: aut que ad eius dignitatis statum ⁊ excel-
lentiam sunt tradita cum ea mihi viderent̄ eiusmodi esse vt cum partim a natura ꝓ-
ficiscant̄ partim etiam a fortuna neq; magis ab humana opera ꝓuenirent q̄ diuina
quadam benignitate ⁊ celesti dono mortalibus elargirent̄ non tamen ea esse: licet am-
plissima que possent veram homini laudem aut gloriaꝫ comparare. Cum neq; ea que
sunt insita homini a natura: neq; etiam que a fortuna ꝓficiscunt̄ vllam prorsus ꝓme-
reri vt nosti laudem videant̄: tam ⁊ si multa quoq; huiusmodi noster Ludouicus cō-
secutus fuisse tradit̄ que inter cetera ꝓstantissimaꝫ nature ipsius aut fortune munera
nō inferiora pro sui excellentia ⁊ magnitudine videant̄. Erat em̄ natione prutenus de
bona familia ⁊ magister Coloniēsis vt asseris qui cōtempto fastigio secularis pompe
ad minorum fratrū ordinem de obseruantia vulgariter nuncupatoꝝ conuolauit ibiq;
ingressus in potētias domini ⁊ dei gratia sibi non defuit cum nobilitate ingenij: s; ad-
huc ac speculatione ꝯtemplationeq; diuinarū rerum profecit longe; ampliora que me
cogebant in eo nō solum laudare ⁊ recte quidem laudare sed etiam admirari atq; id
efficere vt q̄ntis possem viribus eniteret vicꝫ q̄ fuerit amplior magister istius beati et
vere sancti viri fratris Alexij sacerdotis in vuratislauia ordinem ingressi ⁊ nunc sepul-
ti in loco heutos in Capella sancte crucis qui in domino obdormiens multis hodier-
no anno clarescit miraculis ⁊ hec me cogunt laudare ipsius ingenium ⁊ scientiam que
purgāt animā illuminant intellectum ⁊ inflāmant affectum vt veraciter triplici actui
ierarchio cōueniat eius opus ⁊ ingeniū vicꝫ purgationi illuminationi ⁊ ꝑfectioni: naꝫ
purgatio s̄m sctm̄ Bonauenturā ad pacem ducit illuminatio ad veritatem perfectio
ad charitatem q̄bus ꝑfecte adeptis aīa beatificatur qđ ꝑclare ptꝫ in suo discipulo p̄-
dicto Alexio. Non em̄ potuit illum alia docere nisi ea que pio pectore gerebat: ⁊ q̄m
hoc scripto edididit ceteris ad rimandū qđ actenus in ordine ipse practicauit meditā-
do ⁊ legendo ideo longe prestantior fuit eius magisteriū in ordine ⁊ regulari obseruā-
tia q̄ in seculo vbi interdum ab incautis captatur aura humani fauoris cum periculo
Accedit etiam ad ipsius laudem ⁊ admirationem q̄ hoc opus cōmune esse voluit et
introduxit Theologiam nedum speculatiuā verū etiam mysticam, put in theosophijs
doctoris nostri sancti Bonauenture seraphici reperit per hoc opus suum ⁊ summulā
eius legentibus p̄dicatoribus confessoribus cōtemplantibus ⁊ studentibus: non solū
lumen intellectus sed etiam ardorem affectus administrant vt merito omnibus tam
spūalibus q̄ secularibus deseruiat. Plura dicenda forent que omnia ne tedij arguar
omitto. Vale in domino ex Nuremberga. xx. die februarij Anno domini Millesimo
quadringentesimo nonagesimo octauo.

Alias ru-
minandū

Continentia prime

partis Trilogij aie. Tria nãq3 ſm phm ij. Ethicoꝝ conſtat eſſe in aia vic3 potentias (de quibus prima pars cõtinet Trilogij) paſſiones (de quibus ſcđa pars) Habitus lũinoſos ꝛ affectuoſos de q̄bus agitur in tercia parte triptiti operis de anima. In ꝓlogo agitur de triplici creatura pure ſc3 ſpũali ꝛ pure corporali ex vtraq3 cõpoſita. Et de multipharijs ternarijs in natura repertis ſup glorioſiſſimã trinitatem per modum veſtigij imaginis et ſimilitudinis repreſentantibus. Cum quadã figura multiplicis triplicitatis continente. Enumerant ꝛ ibidem doctores ex quoꝝ theoſophijs trilogiu3 cõgeſtum eſt.

Continētia generalis scđe partis Trilogij anime iuxta titulos.xxxij.capi.inibi contentoꝝ. In hac siquidē scđa parte agit̄ de origine natura ꝛ effectū passionū sensualiū ꝛ animaliū: ꝑmiscue tamē cum passionib⁹ volūtarijs ꝛ spiritualibus adusqꝫ caplm.xxix. deinceps vsqꝫ ad finem de origine et natura passionū spūaliū impmixte: nā passionū ignorate qualitate neqꝫ vicioꝝ neqꝫ vtutum poterit sufficiēs noticia vel ars adipisci. Passionū item ꝛ affectionū feruorē effectū ꝛ originem cognoscere ꝓdest anime ad deuotionis scolā vocate. In primo caplo agit̄ de passionibus sub nomine interiectionis. Nam qđ apud phos ꝛ theologos passio affectus affectio apđ grāmaticos interiectio nominat̄.

Continētia generalis tercie partis Trilogij anie. In tercia parte Trilogij sub.xxxiij. caplis agit̄ de habitib⁹ anime luminosis seu intellectualibus dirigentibus rationē ꝛ intellectū. Et de habitibus affectuosis ꝛ virtualib⁹ rectificantibus voluntatē et affectū. In vniuerso igitur hoc tractatu de octo determinat̄ vicꝫ de habitib⁹ ꝛ gr̄a in se generaliter consideratis in ṗmis tribus capitulis. De habitibus intellectualib⁹ secundo a q̄rto caplo adusqꝫ.viij. Tercio agitur de gratijs gratisdatis ꝛ gratūfacientibus specialiter consideratis octauo nono ꝛ decimo caplis. Quarto agitur de habitibus virtualibus in quos gratia ramificatur. Qui sunt in triplici differentia primi habitus sunt septem virtutum gratuitarum. Quatuor scꝫ cardinaliū et trium theologicalium: de quibus generaliter agitur ab vndecimo capitulo adusqꝫ decimum sextum. In.xvj.capitulo agit̄ de habitibus ꝛ virtutibus moralibus cardinalibus cum vicijs contrarijs iuxta rudimenta philosophoruꝫ. Dehinc tractatur de eisdem habitibus deqꝫ virtutibus eis annexis cum vicijs oppositis ẜm documenta theologorum adusqꝫ.xxiij. ca-

pitulū. Consequēter post virtutes cardinales ꝛ ꝯsuetudinales rectificātes animā ſm faciē in fidem: agit̄ de tribus virtutibus theologicis animā rectificantib⁹ ſm faciem superiorem adusq; capitulum .xxvij. Quinto agit̄ de septem habitibus donorum in quos gratia scḋo ramificat̄ quorum est potentias anime expedire in .xxvij. ꝛ .xxviij. capitulis. Sexto agitur de septem habitibus beatitudinum in quos gratia tertio ramificat̄ quorum est potentias anime ꝑficere. capitulo .xxix. Septimo agitur de duodecim fructibus spirit⁹ qui dicunt delectatiōes consequētes opera perfecta beatitudinū. Consequūtur ꝛ perfectionem beatitudinum quinq; sensus spirituales qui dicunt perceptiones intellectuales circa veritatem sponsi contemplandam: capitulo .iij. Et quoniā gratia que ramificatur in habitus virtuales nemini datur nisi qui se ad illam exercet. Hoc aūt fit per quatuor exercitia meritorum. Primum consistit in credendis articulis fidei. Scḋm in ordine diligendorum. Tertium in exequendis cuiusmodi sunt precepta. Quartum consistit in postulandis q̄ sunt petitiōes dn̄ice oratiōis de his agitur cap̄. xxxj. Et quoniam gratia gratumfaciens ꝓ statu vie ꝛ glorie status patrie non differunt per essentiam: idcirco in fine huius tertie partis trilogij aliqua tractantur de gloria patrie celestis. Hec ergo de cōtinentia generali presentis tractatus dicta sufficiant.

Reptorium alphabeticū in omēs partes Trilogij anime notabiliū sententiaꝝ ita ꝙ prime partis precedant deinde secūde: ꝛ tertio tertie. Incipit feliciter. Numerus capitulū quotat littera sententias precipuas huius capituli notat.

Prime partis A

Angeloꝝ de cognitione

Anima cōmuniter

Secunde partis A

Amor

Amoris diuisio

Partis tertie A

Partis prime B

Secunde partis B

Partis tercie B

Prime partis C

Secunde partis C

Tercie partis C

Prime partis D

Secūde partis D

Tertie partis D

Prime partis E

Secunde partis E

Partis secunde F

Fraci

Partis tertie F

Prime partis G

Secũde partis G

Partis tercie G

Partis prime H

Prime partis I

Intellectus

Secūde partis I

Tercie partis I

Prime partis L

Secūde partis L

Tercie partis L

Prime partis M

Secunde partis M

Tercie partis M

Prime partis N

Secunde partis N

Secunde partis O

Tercie partis O

Secunde partis P

Tercie partis P

Prime partis Q.

Secunde partis Q.

Tercie partis Q.

Prime partis R

Secūde partis R

Tercie partis R

Prime partis S

Sensus

Secūde partis S

Tercie partis S

Tercie partis T

Prime partis X

Secũde partis X

Xpi passio

Tercie partis X

Primę partis Z

Secunde partis Z

Finis Tabule
Trilogij anime

In prologo Trilogij aie nõnulle ꝯtinent̃ ſñie notabiles de ſerie abcdaria hic infra annotant̃

A

Angelus quare creatus eſt.E
Anima habꝫ in ſe ternarios multiplices trinitatẽ btiſſimã repñtantes.A.D.F
Anima cur creata eſt.E
Anima ꝓ p̃mio habet tres dotes.E
Ariſtoteles ait:inueni te cauſaꝫ primam fac me tibi placentẽ:⁊ vñ acquiſiuit verã phiam q̃ a theologis nõ eſt ſpernãda.K.
Alexãder de hales ordinis minoꝝ agnominatus doctor irrefragabilis et fons vite ſummã theologie cõpoſuit:quam approbarũt Alexander papa quartus ⁊.lxxij.mgr̃i in theologia:⁊ ſctũs Thomas.K
Autor libri de ſpũ ⁊ aĩa.Hugo de ſancto victore.K

B

Bonauentura alias Euſtachius doctor agnominatur Seraphicus eius doctrina accomodatius Theoſophia q̃ theologia nominatur.K.
Bonum nobiliſſima ꝓprietas entis appropriatur ſpirituiſancto.G

Finis.

Prologus in Trilogium anime

Ria constat esse in anima potẽtias videlicet passiones ꝛ habitus. Verbum istud sumptum ex scdo Ethicoꝝ phoꝝ pncipis: egregij Aristotelis diligẽtius ꝯsideratũ: viã aperit ad ꝯnoscendũ materiã trifariam de qua ad pñs agiꝭ in tripartito ope de aĩa Sunt nẽpe tria hec potẽtie scꝫ anie: de q̃bus agiꝭ in p̄: passiones de q̃bus in scdo: habitus de quibꝰ in tercio tractatu. Cũq3 itaq3 tres pñs opꝰ recipiat sectiones Trilogiũ aie nõ irrationabiliter poterit intitulari. Pro memoratarũ triplicitatũ quas cõstat esse in aĩa clariori intelligentia Aduertendũ ꝙ deus trinus ꝛ vnus (Qui vt diciꝭ Prouerbioꝝ. xv. Uniuersa propter seipsum operatus est) ad declarandum seipm vicꝫ ꝙ tanq3 per spẽculũ ꝛ imaginem rediret in ipm deum opificem: cognoscendum amandum ꝛ laudandũ: oĩa in trinario cõstituit. Quelibet nanq3 creatura (inquit diuinus Dyonisius) suũ habet ternariũ substantiã vicꝫ virtutẽ ꝛ operationẽ. Quelibet insup operatio cõsistit in ternario scꝫ in pncipio medio ꝛ fine. Cõcorditer philosophatus est pmo celi Aristoteles: oia supra tria ponimus. Esse scꝫ posse ꝛ agere: dum diciꝭ Natura: apta nata: sic facit Aĩa igiꝭ rõnalis iuxta p̄assumptũm verbum aristotelicũ: nedũ p̄fatum ternariũ ꝯtinet verũetiam alios cõplures (vt infra patebit) per hec ad manifestandã diuinã potentiã sapientiã ꝛ bonitatẽ (q̃ in omni relucẽt opere diuino) cũ alijs creatis ordinata In cuius manifestatione attenditur summa vtilitas: non creatoris: (qui cũ seipso ꝑfectissime fruiꝭ: accidentis laudis ſm Gregoriũ indigẽs nõ est) sed creature vicꝫ rationalis glificatio siue beatificatio. Produxit igitur deꝰ trinus ꝛ vnus triplicẽ creaturaꝫ vicꝫ pure corporalem vt est mundialis machina: pure spiritualem vt est natura angelica ꝛ ex vtraq3 compositũ vt est natura humana. Decuit em̃ deum ꝓducere varia vt multiplicitas creature faceret ad perfectionem vniuersi q̃ consistit in amplitudine ambitus: in sufficiẽtia ordinis in influentia bonitatis ex quibus dei potẽtia sapientia bonitas innotescit. Decuit etiã deum sic res ꝓducere vt essent ad manifestationem sue scꝫ potẽtie sapientie ꝛ bonitatis. Potẽtie sue que apparuit in productione rerum summe distantium: ꝛ in earum coniunctione: vt patet in natura humana in qua corporeum ꝛ incorporeum vniũtur que pme differentie sunt generis substantie. Sapientie que ex ꝑfectione ordinis declaratur: nam sapientis est ordinare. Ordo autem tria requirit: scꝫ infimum: medium: supremum. Infimum fuit natura corporalis. Supmum natura spiritualis: vnde Augꝰ. xj. Confessionum duo fecisti dñe: vnum ꝓpe te: aliud ꝓpe nihil. Medium fuit natura cõposita ex vtrisq3 scꝫ humana. Si em̃ aliquis modus productionis deficeret: vniuersum non esset perfectum. Et hoc esset maximum inconueniẽs. Dicit em̃ Aug. ꝙ vniuersum habet tantam perfectionẽ: ꝙ nemo potest in eo imperfectũ aliquid inuenire: nec rõnabiliter aliquid addere vnde dicit ipse de libe. arbi. Ut nihil potest intellectus noster intelligere qꝺ subterfugeret illam supernã artem. Bonitatis ꝛ beniuolentie. Nam bonitas cõsistit in cõicatione ꝛ diffusione sui in alterum. Sic ergo diuina bonitas cõmunicauit actum nobilissimum qui est viuere et intelligere: vt nõ daret tm̃ alteri scꝫ substantie spũali potentiã viuendi et intelligendi: sed etiam potentiã cõicandi alteri scꝫ corpori: quod factum est in homine: in quo substantia spũalis viuens ꝛ intelligens perficit corporalem. Ex dictis claret ꝙ ratio potissima ꝓductionis nature angelice ꝛ humane: est diuine potentie sapientie ꝛ bonitatis declaratio ꝛ col

laudatio. Quod ⁊ sic patet. Deus eñ cũ
sit summa maiestas summa lux summa
bonitas fecit omnia ad sui laudem mani
festationem ⁊ cõmunicationem: non est
autem perfecta laus nec perfecta mani-
festatio nec etiam ꝑfecta cõmunicatio bo
norum nisi assit qui approbat intelligit ⁊
vti valeat: ⁊ qm̃ laudem approbare veri
tatem scire ⁊ bonũ in vsum sumere. Nõ
est nisi solummõ creature rõnalis. Non
eñ habent ipse creature irrõnales imme
diate ordinari in deum sed mediante cre
atura rõnali: que de se nata est et lauda-
re ⁊ nosse: ⁊ res alias in facultatẽ volun-
tatis assumere ⁊ referre ad obtinendũ il-
lud quo fruendũ est: bono scz increato q̃
deus est. Omissis breuitatis grã: natu
ra pure corporali ⁊ pure spũali: quib⁹ in-
numere triplicitates sunt beneficio crea
tionis indite: in quibus relucet trinitas
fabricatrix. Dicendum est de ternarijs
multiplicib⁹ nature humane: in qua sal-
ua optima ꝓporcione: corporeuz ⁊ incor
poreum summe distantia (ꝓme scz diffe
rentie generis substantie) in vna ꝑsona
cõiungunt̃. Corpus enim humanũ suas
habet triplicitates. Habet eñ cõplexio-
nis equalitatẽ: organoꝝ multiplicitatem
habet rursus spirituũ subtilitatẽ: ⁊ scd̃m
triplicem differentiã. Habet eñ spũm vi
talem: spm̃ naturalem ⁊ spm̃ animalem.
Spũs etiam aĩalis siue rationalis: aĩa
habet potentiã viuificandi vegetandi et
sentiendi. Quis eñ supremũ spũs ⁊ infi
mum corpis multã habẽt elongationem
tamẽ supmum corporis ⁊ infimum spiri
tus summã habẽt vicinitatẽ. Comparan
do igitur cõplexionem equalem corpis:
ad vim viuificatiuam rõnalis spũs: p me
dium vinculum spũs vitalis optimus ẽ
nexus Similiter comparando nõ solum
complexionis equalitatem: sed ⁊ organi
sationem: et organisationis perfectionez
ad vim vegetandi ⁊ sentiendi: mediante
spiritu naturali ⁊ vitali: optima est ꝓpor
cio ⁊ mirabilis nexus. Anima cũ vt est
perfectio corporis: ratione substãtie vel
essentie respicit complexionis equalita-
tem. Ratione vero potentiarum respicit
organorum diuersitatem. Per hãc opti-
mam ꝓporcionem ⁊ nexum mirabilẽ cor
poris ⁊ anime. Animus cõtẽplantis po
terit inuestigare. Ineffabilem complexũ
dei patris ⁊ filij: per spm̃sanctũ qui est ne
xus amborum: qui se diligunt amore ab
eis ꝓcedente: qui nõ est pater nec filius:
sed spũssanctus. In aĩa etiam rationa D
li que corporis phisici organici ⁊ comple
xionati forma est ⁊ motor: multiplices re
periũtur triplicitates ⁊ ternarij. In qui-
bus relucet repñtat̃ ⁊ legitur trinitas fa
bricatrix. Cuius vestigium imago ⁊ simi
litudo anima extat rationalis. Habet nẽ
pe anima iuxta sapiam Aristotelicã in se
triplicitatem: potẽtiarum passionũ ⁊ ha-
bituum. Cuius sufficientiã Alexãder po
nit in tercia summe: cum eñ fiunt res in
anima per abstractionem. Est ponere ali
quid in quo fiunt: ⁊ sic ponitur potentia
et iterum res illa infert passionem et im-
mutationem ei in quo fit: ⁊ sic est passio.
Et iterum habilitat ipsam potẽtiam: sic
est habitus. Nunc dicta triplicitas po-
tentie passiones et habitus plurimos ali
os sub se continet ternarios velut claret
ꝓcessum huius operis relegẽti. Qua de-
re eorum declaratio hic relinquitur.

Sunt nihilominus nõnulli alij terna- E
rij in anima nedum inq̃tum ad imaginẽ
et similitudinem ipsius summe maiesta-
tis ⁊ gloriosissime trinitatis creata: verũ
etiam prout in se gerit vestigium creato-
ris: quod cõmune est cũctis creatis: pro-
ut in subiecta Theorica: anima deuota
diuine cõtemplationis amore succensa:
poterit speculari (Theorica aũt in ꝑsen-
ti opere dicitur Continẽtia plurimẽbris
multifariarum partitionũ alicuius toti⁹
multimodi in vnũ collectarũ. Qua spe-
culata ⁊ inspecta aperit̃ intelligẽtia mul

tiformium partitionum: hincinde per cõsiderationes varias: ac quandoqꝫ ꝑ capitula dispersarum.)

Deus igitur trinus ⁊ vnus: cum tanq̄ꝫ lux spũalis nõ possit cognosci in sua spũalitate ab humana intelligentia: quasi materiali luce indiget aĩa vt cognoscat ipm̃ scꝫ ꝑ creaturã mũdi: in qua plurimos cõstituit ternarios ad declarandũ seipsum. Ex quibus quasi ꝑ quosdã scalares gradus: natus ẽ noster intellectus gradatim ascendere (non ascensu corꝑali sed mentali) in summũ principiũ qđ deus est: ꝓut sapiens Theorica speculat̃. Creatura mundi est quidaꝫ liber: in quo relucet repñsentat̃ et legit̃ trinitas fabricatrix ꝭm triplicẽ modũ expressionis vicꝫ Vestigij: imaginis: similitudis. Primo exprimit̃ ꝑ modum vestigij: cuius ratio repitur in oĩbus creatis. Oĩs nanqꝫ creatura siue creatũ q̃tũcunqꝫ paruꝫ habẽs de esse: habet deum in se: ⁊ comꝑatur ad deum. Habet deum in se ꝑ naturã scꝫ ꝑ essentiã ꝑ pñtiã ⁊ ꝑ potentiã. Per essentiã: ita ꝙ extra immensitatem diuine essentie: nihil manet. Per presentiã: ita ꝙ ꝓpter limpiditatẽ diuine pñtie nihil latet. Per potẽtiam: ita ꝙ cõtra infinitatẽ diuine potentie nihil valet. Comꝑatur aũt ad deuꝫ sub triplici genere causalitatis videlicet Efficientis rõne cuius est in creatura vnitas: modus mensura declarãs potentiaꝫ factionis. Exẽplaris rõne cuius est in creatura veritas. Species nũerus declarãs sapientiã factoris ⁊ finalis rõne cuius est in creatura: bonitas ordo pondus declarans clementiã factoris. Scđo exp̃mitur ꝑ modum Imaginis: cuius ratio reperitur solum in rationalibus et intellectualibus: ⁊ est animarum omniũ ⁊ omnium spirituum beatorum ⁊ maloꝝ: qui comparant̃ ad deum tanq̄ꝫ ad obiectum motiuũ. Omnis nanqꝫ intellectus q̃tũcunqꝫ parum habens de lumine natus est per amorem ⁊ cognitionẽ caꝑe deum sed deus nõ capit̃ ab aĩa: nec amat̃: nec intelligit̃ nisi amet̃ intelligat̃: presens habeat̃. Amet̃ per voluntatẽ cuius actus ẽ diligere deum super omnia ⁊ ꝓpter se: spiritum nostrum sub deo ⁊ ꝓ deo ꝓximos sicut nos corpus nostrũ infra nos ⁊ infra ꝓximũ. Item nisi intelligat̃ per intelligentiam: cuius actus est cognoscere deum supra se: se in se: angelum iuxte se: q̇cquid celi ambitu continetur infra se.

Item nisi presens habeat̃ per memoriam: cuius actus est retinere preterita ꝑ recordationem: presentia per susceptionem: futura per ꝓuisionem. Tertio exprimitur per modum similitudinis: cuiꝰ ratio reperitur in solis deiformibus scilicet in animabus iustis et spiritibus beatis. In animabus iustis que habent in se deum tanq̄ꝫ donum inhabitatiuum per gratiam gratũfacientem: in presenti que est effectus trinitatis ad deum reducens faciens nos habere deum: ⁊ deum haberi a nobis et deo configurari Per fidem spem ⁊ charitatem. Per fidem que dirigit in summam veritatem in credendo ⁊ assentiendo: et hec rectificat: rationalem hec exercet̃ in contemplatione veri: per spem que erigit in summam maiestatem siue largitatem in laudando ⁊ expectando: ⁊ hec rectificat irascibilem et exercet̃ in fuga mali. Per charitatẽ que nos vnit cum summa bonitate in complectendo ⁊ diligendo: ⁊ hec rectificat concupiscibilẽ ⁊ exercet̃ in affectione boni in spiritibus beatis in q̇bus deus sedet ꝑ gloriaꝫ q̄ est clara dei cũ laude noticia: ⁊ hoc ꝑ gloriosas dotes. Nam in gloria est triplex dos in qua premij consistit perfectio videlicet summe pacis tentio: summe veritatis visio et summe bonitatis dilectio. Prima summe pacis visio ratione cuius deus in beatorum mentibus quietatur in quoꝝ potestatiua sedet vt equitas. Secũda summe veritatis visio ratione cuiꝰ deus in beatorum mentibus quietatur:

sit quorum cognitiua lucet vt veritas.
Item summe bonitatis dilectio ratiõe
cuius deus in beatoꝝ mentibus quietat᷑
in quoꝝ affectiua ardet vt charitas: qua
charitate diligit᷑ deus ex toto corde in in
tellectu sine errore: ex tota anima in volũ
tate sine contradictione: ex tota mente in
memoria sine obliuione. Item diligit᷑
proximus: ex quo affectu sicut nos q2 effe-
ctu ad qḋ nisi ad gratiam in presenti ⁊ ad
ad gloriam in futuro: in quo nisi in bono
F ⁊ ꝓpter qḋ: ꝓpter deum Ad maiorem
euidentiam prefigurate Theorice: q̄ do-
cet contemplari deum omniuȝ artificem
in creatura mundi: que est quasi quidam
liber scriptus digito dei: hoc est diuia vir-
tute: ⁊ singule creature quasi figure in h̄
libro: in quo legit᷑ trinitas fabricatrix: ſm
triplicem gradum expressionis. scȝ p mo-
dum vestigij imaginis ⁊ similitudinis.

De ternarijs imaginis ⁊ similitudinis
dicit᷑ in primo tractatu huius opis: quar
to ⁊ quinto capitulis: nunc solum super-
est declarare ternarios: rationem vestigij
cõcernentes. Creature nanq; huius mũ-
di: primi principij: dei scȝ trini ⁊ vnius:
potentissimi: sapientissimi ⁊ optimi sunt
vmbre vestigia vel imagines vel similitu
dines nobis ad contuendũ deum ꝓposi-
ta: sicut causam p effectum. Effectus eñ
naturam sapit et qualitatẽ contrahit sue
cause: ⁊ ei vt est possibile assimilat᷑. Vnũ-
quodq; aũt p suũ simile cognoscit᷑. Omnis
nanq; creatura compatur ad deum in rõ
ne effectus ad suam causam. Ideo repre
sentat deum in quadaȝ elongatione ⁊ cõ
fusione: sicut vmbra indistincte repñtat
rem aliquam: ⁊ in rõne triplicis cause: et
sic est vestigium in quadam elongatione
sed distinctione: ducens in dei cognitionẽ
q̃tum ad ꝓprietates: que respiciunt deuȝ
sub rõne triplicis cause. Omis q̃ppe crea
tura: cõstituit᷑ inesse ab efficiente format᷑
ad exemplar: ordinatur ad finem. Et ſm
hoc dicit Augusti. v. de ciui. dei. Q2 tria
querimus. Quis fecit rem: quõ facta est
ꝓpter q̃d facta est: ac p hoc est: vna vera
⁊ bona: modificata: speciosa ⁊ ordinata:
mensurata: numerata ⁊ ponderata. ſm
qḋ dicit᷑ Sapientie. xj. Omia constituisti
in numero: pondere ⁊ mensura: ita q2 mẽ
sura referat᷑ ad modum numer⁹: ad spe-
ciem ⁊ pondus ad ordinem. In his con-
sistit ratio vestigij. Vestigium aũt vt dicit
Scotus in pmo sententiaꝝ distin. iij. Est
impressio derelicta ex transitu alicui⁹ sup
vacuum vel plenũ: ipm transeuntẽ imp-
fecte repñtans in quadam elongatione
sed distinctione: sicut p vestigium equi co
gnoscit᷑ q2 transiens sit equus non bos.
Imago aũt ducit in dei cognitionẽ in q̃-
dam ꝓpinquitate ⁊ distinctione: q̃tuȝ ad
ꝯditiones que respiciũt deum in ratione
obiecti: que sunt Memoria: intelligentia
⁊ voluntas. Ideo sola creatura rõnalis
comparat᷑ ad deum vt ad obiectũ: quia
sola capax est dei p cognitionẽ ⁊ amoreȝ.

De primo aũt ternario vestigij notan- G
dũ. Q2 omis creatura habet in se ꝯditio-
nes entis nobilissimas ⁊ generalissimas
He aũt sunt Vnũ: verum: bonũ. Vnũ
nominat ens vt incõmutabile. Et hoc ha
bet p indiuisionẽ sui in se. Verum nomi-
nat ens vt cognoscibile: ⁊ hoc habet per
indiuisionẽ sui a ꝓpria specie. id est. exem
plari siue imagine. Exemplar eñ dicitur
ad cui⁹ imitationẽ fit aliquid: imago qḋ
alterũ exprimit ⁊ imitat᷑. Bonũ nominat
ens ſm q2 cõmunicabile: ⁊ hoc habet per
indiuisionẽ a ꝓpria opatione. Omnis eñ
res sicut vult Damascen⁹ ⁊ phus habet
ꝓpriaȝ opationẽ: alioq̄n aliq̄s esset ocio-
sum in natura: ſ3 omis opatio est alicui⁹
boni opatrix: alioq̄n esset frustra. Deus
nanq; ⁊ natura nihil faciũt frustra: q2 nõ
deficiũt in necessarijs: nec abundãt in su-
perfluis. Cum g̃ vnũ: verũ ⁊ bonũ sint cõ
ditiões entis nobilissime ⁊ generalissime.
Ideo tanq̃ ex vestigio ducunt in cogni-
tionẽ primi ꝓcipij nobilissimi ⁊ pfectissi-
mi: quia vnitas appropriat᷑ deo patri: q̃a
origo: veritas filio: q2 imago: bonitas spi

h ritulſancto:quia cōnexio. Nūc de alijs
vt dictum eſt pꝛius que de ratione veſti-
gij ſunt differendū eſt. Omnis nanqꝫ cre
atura habet modum ſiue menſuram: ſi-
ue pꝛopoꝛtionem ſuoꝛum pꝛincipioꝛum:
quibus ineſſe limitatur: et habet ſpeciem
ſiue numerum quo ab omni alio creato
diſtinguitur ꝛ ſpecificatur Species ꝛ nu
merus idem ſunt. Nam ſpecies rerum
ſcdm phm habēt ſe ſicut numeri: nam ſi
cut in numeris Numerus addito nume
ro aliam ſpeciem numeri cōſtituit: vt vni
tas addita vnitati cōſtituit binariū. Uni
tas addita binario cōſtituit ternarium ꝛ
ſic de alijs. Sicut in rebus creatis diffe-
rētia addita generi aliam et aliam ſpeciē
cōſtituit: vt patet in logicis. Habet ter-
cio omnis creatura oꝛdinem ſiue pōdus
quo in ſuos fines ſiue operationes oꝛdi-
natur. Lapis nāqꝫ deoꝛſum mouet per
pōdus grauitatis. Ignis ſurſum per le-
uitatem ꝛc. Ex his ſicut ex veſtigio ani-
mus cōtemplantis conſurgere poteſt ad
intelligēdam potētiam ſapientiam ꝛ bo-
nitatem creatoꝛis immēſam. Quelibet
eñ res mēſuratur: his tribus dumtaxat
exceptis ſcꝫ grā xpi: charitate dei: luce ce
li. Gratia eñ chꝛiſti mēſuram nō habet.
Nam deus omnibus ſanctis grām mē-
ſuratam dedit. Filio aūt vnico nō dedit
ſpm̄ ad mēſuram: vt dicit Johis. iij. Et
huius ratio eſt: quia ipſe fuit fontale pn-
cipium a quo eſt omis gratiarū influxus
Pꝛopter qd ipe dicit Johis. vj. Qui cre
dit in me fluent de ventre ei⁹ aque viue.
Item charitas nō habet mēſuram re-
ſpectu ipſius dei. Quia cum charitas nō
ſit niſi reſpectu boni: ꝛ vbi eſt maius bo-
num ibi erit maioꝛ amoꝛ: ſicut homo ma
gis diligit aurū qꝫ argentū: qꝛ vbi maius
bonum inuenit: illud magis diligitur. Et
deus eſt infinitū bonū. Manifeſtū eſt ꝙ
quāto plus deus diligit: tāto diligibilioꝛ
inuenit: ideo dicit Bern̄. Modus diligē
di deū eſt ſine mō diligere. Itē lux celi
nō habet menſurā reſpectu ſenſibiliū: qꝛ
cum ſenſibilia habeāt virtutē determina
tā ꝛ menſurā: vt ptꝫ in arboꝛibus. Nam
arboꝛ vni⁹ ſpeciei nō extēdit ſe ad pducen-
cendū fructus ſpeciei alterius arboꝛis: ſi
cut ficulnea nō facit vuas. Lux autē ad
oia ſe extendit: vñ dicit Dyoniſius loqn
do de radio ſolari: ꝙ ad ſenſibiliū gene-
rationē confert: et ad vitaꝫ monet nutrit
perficit et auget.

d Octoꝛes venerabiles ex quoꝛuꝫ
ſcripturis phicis: theologicis ac
theoſophicis cōgeſtū eſt hoc trilo
giū pcipue ſunt iſti Ariſtoteles egregius Ariſtoteles
cōe nomen oīm phoꝛū Anthonomatice
ſibi ꝓpꝛiū eſſe meruit: vt noiaret phoꝛū
phs: hic inter ceteros phos veri⁹ philoſo
phatus eſt. Nā doctrinā ſuā fundatā in
natura rerū q mētiri neſciūt: gliabat phi
ſice (.i. nāliter) didiciſſe: hic poſt inquiſiti
onē ſolertiſſimā: pſtantiſſime optime ſup
me pme cauſe: fert dixiſſe: inueni te cau-
ſam pꝛimā fac me tibi placentē. Ex cui⁹
phia nōnulla huic opi inſerunt. Nā phi
loſophicalia documēta iuxta ſniam bea-
tiſſimi Auguſt. in li. de doctrina xpiana: a
phis gentiū: velut ab iniuſtis poſſeſſoꝛi-
bus in obſequiū diuini eloquij ptrahunt
ſicut ꝛ filij iſrl: aurū ſapie: argentū eloqn
tie: ꝛ pcioſa queqꝫ in ſuo exitu ſpoliātes:
ad miniſteriū ſacrificij ſolitudinis rapue
runt. Sic doctoꝛes theologici doctrinaꝫ
philoſophicā. Nā multe ſūt qſtiōes the
ologice q ſine his nō poſſunt terminari.
¶ Autoꝛ libꝛi de ſpū ꝛ aia. Si fuerit. S. Autoꝛ libꝛi
Aug. vel potius Hugo venerabil Cano de ſpū ꝛ aia
nicus regularis eccl'ie ſcti Uictoꝛis pari-
ſius: qui ex libꝛis. s. Aug⁹. multa vtilia et
laude digna cōpilauit q apud Alexādrū
ꝛ. s. Bonāuen. magne extat autoꝛitatis:
put ipoꝝ declarāt cōmentaria. Aug⁹. li.
retractationū oēs libꝛos ſuos enumerat
Nullā ibidē facit mentionē de libꝛo. De
ſpū ꝛ aia. Idcirco nō videt ab eo editus
Thomas de aqno diui oꝛdis fratrū p Thomas
dicatoꝝ doctoꝛ ſctūs ꝛ cōis noie ꝛ re: nō de aquino
imptinēter cognoiatus. Cui⁹ doctrina et

ſcriptura eſt ſal ꝯdiēs doctrinā aliā q̄lē-
cunq̃: hāc q̄ ſequit̄ nō ambulat in tene-
bris : a via non deuiat: a ſacra ſcriptura
nō errat: vitat laq̄os: ꝯfundit deuios: et
inſtruit dubios. Et in phie ac theologie
ſplēdorib⁹ veritates irrefragabiles eluci
dās (amota ꝯcuſſione fallaci) ſtabilē ce-
Alexander anglicus de hales
teris trāſeuntib⁹ pedē figit. ¶ Alexāder
anglicus de hales, ꝑut libri Cronicoꝝ et
cōformitatū ordinis minoꝝ edocēt mgr̄
actu legēs ſcripturā ſacrā: in ꝑclariſſima
pariſieñ. vniuerſitate: miraculoſe venit
in ordinē: ibi viſione celit⁹ ſibi oñſa ꝯfir-
matus. Hic ſup ſnias ꝑm⁹ ſcripſit: cōpo
nēdo vnā ſummā plenā: dubioꝝ tituloꝝ
⁊ q̄ſtionū. Opus aūt ſuū a ſeptuaginta
duob⁹ mgr̄is theologie: ſcriptura ꝓpria
ac ſigillis eſt approbatū: ⁊ demū ꝑ bullā
dñi Alexādri pape q̄rti: vñ ꝓpterea irre-
fragabilis meruit appellari. Pleriſq̃
alijs ſcriptis tā in theologia q̄ʒ poſtillis
ſup ſcripturā ſacrā ꝯfectis: nō ſolū frāci
am ſ; totā eccliaʒ illuminauit: vñ ⁊ intitu
lari fons vite ꝓmeruit: vñ Cācell. pariſi.
in q̄dā epl'a laudatiua de fratre Alexan.
ſic inq̄t: cuius doctrina quāte ſit vberta
tis dici ſatis nequit: de q̄ fert̄ rñdiſſe. S.
Tho. dū inquireret̄: quis eſt optim⁹ mo
dus ſtudēdi in theologia. Rñdit exerce-
re ſe in vno doctore ꝑcipuo: dū vltra pe-
teret̄. Quis eēt talis doctor. Alexāder in
quit de hales. Teſtant̄ ſcripta eiuſdē ſci
thome maxie ſc'da ſc'de: q̄ʒ intimū fecerat
ſibi ⁊ familiarē: illū quē laudabat docto-
Bonauētura
rē Alexādrū. Bonauētura alias Euſto
chius hñ ſcʒ fortunatus: natione Tuſc⁹
Balneuſregius. Multo tpe in ordie mi-
noꝝ: miſter generalis: poſtremo cardina
lis ꝑm⁹ ex ordine minoꝝ aſſumptus: vñ
Cācell. pariſieñ. laudās melliſluā ⁊ igne
am ei⁹ doctrinā: huiuſcemodi laudib⁹ in
q̄dā epl'a eū extollit. Euſtachius nr̄ dñs
Bonauētura voluit eē doctor ardēs: ſci
ens q̄m lucere parū eſt ⁊ ſepe vanū: ſepe
nociuū: q̄m ſcia iſlat: ⁊ demonē facit. Quid
eñ demon interꝑtat̄ niſi ſciēs: ſed abſq̃
charitate ſortit⁹ eſt: idcirco ſcd'm laudem
vite ſue pariterq̃ doctrine nomē ipſe Bo
nauētura: vt anthonomatice doctor Se
raphic⁹ noiet̄. Et infra: ſūt alij doctores
q̄ dicant̄ cherubici: hic veriſſimo noie ſe-
raphicus ſil' ⁊ cherubicus: q2 inflamat af
fectū: ⁊ erudit intellectum: reducit ⁊ vnit
ad deū per amorē extaticū: dū alij multi
ſolū diuaricāt ⁊ diſpgūt intellectū: ⁊ alu-
bi Cancell. ſcripta Bonauēture accomo
datius iure noiant̄ theoſophia. Theoſo
phia dr̄ magis a ſapore dei q̄ʒ a logos qđ
eſt ſermo: vñ noiat̄ Theologia: nā theo-
ſophia noiat̄ q̄ſi ſapor dei Sapia eñ ſm
nomē ſuū ſapida dr̄ ſcia: q̄ nō ſolū illumi
nat intellectū: verūetiā inflamat affectū.
Dēm ſiquidē v̄itatē quā ꝑcipiebat intel-
lectu: ad formā orōnis ⁊ laudatiōis dīne
reducēs ꝯtinue rumiabat affectu. Ni-
Nicolaus de lyra
colaus de lyra ordinis minoꝝ mgr̄ i the-
ologia: clarus habeat̄ pariſius: in lingua
hebraica ſimul ⁊ latina peritiſſim⁹ hic to
tā Bibliā poſtillauit. Hic poſtillā ſuam
(culpā agnoſcēs vbi culpa fortaſſis non
eſt) in ꝓhemio ſui opis: deťmiationi ſctē
Johannes Gerſon
mr̄is eccie ſubmiſit. Johannes Gerſon
Cācella. pariſieñ q̄ʒ iuſte xp̄iani agnomē
ꝓmeruit ex ſcriptis ſuis aduerti manife
ſtiſſime pōt Premittit̄ eius opib⁹ epl'a
ip̄ius laudās doctrinā: in q̄ ſcribit̄ iohes
de Gerſon: pariſieñ quōdā ſtudij Cācel-
lariū: ſi q̄s doctorē xp̄ianiſſimū vocet: is
certe videbit̄ ei⁹ merito ac dignitati non
ip̄tinēs nomē: indecentēve titulū attribu
iſſe. Et. j. Quāobrē honorēt̄ doc. alij q̄ſq̃
epitheto ſuo. Dicat̄ h ſctūs ille Sera-
phic⁹ magn⁹ iſte. Irrefragabil' alter ſbtil'.
Solēnis illumiat⁹ vl' q̄cq̄d tale ꝑ meri-
to ſuo q̄ſq̃ vocitet̄. Juſte q̄dē ⁊ bñ. Sūt
eteñ liceat obſecro Johānē q̄q̃. Gerſon
nō fraudari laude ſua: liceat xp̄ianus do
ctor appellet̄. Hic ⁊ Gerſon: qđ aduena
ſignificat interꝑtatū agnoiat̄: nā aduer-
ſus peſtiferas hereſes: veritatꝭ tuende cā
latrauit Domo p̄ris ꝓpulſus: dignitatib⁹
rebuſq̃ ꝓprijs ꝑuat⁹. Propterea refugiū
aliq̄t ad tps in ciuitate Lugdunēſi velut
ꝑegrinus ſibi coaptauit.

Pro artistis summaria toti⁹ ꝑme ꝑtis.

Diuinus inquit

Dyoni. in libro de celesti ierarchia: in omni creato tria reperiunt̃ benedictā trinitatē (velut effectus suā causam) in vnitate essentie repñsentātia. Effectus nanqꝫ naturā sapit ⁊ qualitatem ꝯtrahit sue cause ⁊ ei vt possibile est assimilat̃ vicꝫ substātia siue eēntia representans deum patrē: virtus siue potētia repñsentans filiū: oꝑatio siue actio repñsentans spm̄sanctū. Cum igit̃ anima humana sit spūs creatus vt dicit August. formato corpore organico virtute seminali. Aīa a deo ex nihilo creat̃ creando infunditur ⁊ infundēdo ꝓducit̃ ſm suam substantiā ⁊ om̄es eius potentias necessario est in ea hec tria reperiri ⁊ sunt substātia siue essentia qua ꝯsistit: virtus siue potētia qua operat̃. Operatio siue actio qua meret̃ vnde sicut potētia causat̃ a substātia sic filius nascit̃ a patre: ⁊ sicut oꝑatio causat̃ a substātia ⁊ potentia sic spūssanctus a patre ⁊ filio simul procedit. Sicut igit̃ pluralitas ꝑsonaꝝ diuinaꝝ nō repugnat simplicitati diuīe essentie: sic nec pluralitas potentiaꝝ a substātia aīe egredientium nō repugnat simplicitati essentie aīe humane. Aīa eñ ſm August. licet simplex sit: quātitatē tñ habet nō dimensiuam sicut corpus qḋ cōponit̃ ex ꝑtibus q̄ntitatiuis lōgitudīe latitudīe ꝓfunditate distētis: ſꝫ ꝟtualē ⁊ potestatiuā q̄ ꝯsistit in multitudine potentiaꝝ q̄ non ponunt in aīa maioritatē in natura ſꝫ multitudinē effectuū. Nā ſm diuersas potētias varias hñt oꝑatiōes. Nullū etiā creatū (vt vult Dyoni) agit ꝑ suā essentiā sed ꝑ suam potentiā q̄ est media inter substantiam ⁊ oꝑationē. Potentia igit̃ aīe que immediate egredit̃ de substātia eius: nominat ꝓximum ⁊ immediatū principiuꝫ oꝑationis: sed aīe est principale principium agens ꝑ potentiā tanq̄ ꝑ instrumētum. Non est ergo aliud potentia anime nisi quedā potestas: virtus: vigor ⁊ efficacia aīe qua exit in oꝑationeꝫ. Verbigratia: anima cognoscit recolit ⁊ amat nō ꝑ suam essentiam immediate sed ꝑ potentiam: intellectū scꝫ memoria ⁊ voluntatē Aīa etiam vidit ꝑ potentiā visiuā q̄ est in oculo: aīa etiā nutrit sed ꝑ potentiaꝫ nutritiuā. Scḋm igit̃ qḋ aīa compat̃ ad actus suos q̄s ꝑ potētias medias exercet. Tres sunt potentie anime in generali ad triplicē actum ordinate. nam anima rōnalis inter om̄es creaturas diuine imaginis ē expressius representatiua. Et hoc quia vnica ⁊ simplex est in natura et essentia: trina tamē in potentia scꝫ vegetabili: sensibili ⁊ rationali: imo in diuersis subiectis triplex dicit̃ aīa vicꝫ vegetabilis que est in plantis ⁊ arboribus: sensibilis que est in brutis ⁊ animalibus: rationalis in hominibus. Tres siquidem sunt primi actus anime scilicet vegetare: sentire et ratiocinari ⁊ ſm hoc distinguit̃ triplex anime potentia. scilicet Vegetabilis: sensibilis et rationalis q̄ sic differunt. Nā potētie vegetabilis ⁊ sensibilis sunt organice. i. affixe organo corꝑali q̄ mediante exercent suas operationis: sicut potentia visiua mediante oculo auditiua mediante aure. Sensitiue etiam potentie interiores sua habent organa ⁊ potentie vegetatiue. Potentie vero rationales quales sunt Memoria intellectualis: intellectus et voluntas non sunt cōiuncte alicui organo corporali sed sunt separate et immixte et eleuate (prout dicitur tertio de aīa) organū ab om̄i organo. Est autē organum pars totius animalis ab alijs partibus totius distincta situ et figura ad exercendum opera vite deputata vt membra in corporibus animalium et hominis. Arbores etiam et plante habent diuersa organa ad varia officia potentie vegetatiue deputata vt pote: radices: truncos: ramos et folia.

Pro dicēdorum intelligentia est verbum philosophi in .ij. de anima ꝙ potentie anime distinguūtur ꝑ actus ꝛ obiecta. Omnis enī actus procedit ab aliqua potētia ꝛ est circa aliquod obiectum. Potentia nanqꝫ ordinatur ad actum ꝛ diuersificatꝛ ꝫm diuersam rōnem actus: actus diuersificatur ꝫm diuersam rōnem obiecti: q̄a enī aliud est color inq̄ntum obiectum visus: aliud sonus inq̄ntum obiectū auditus: ideo diuersa om̄ino actio est videre ab audire. Et quia diuersa ratio vtriusqꝫ actionis ideo potētie anime diuerse sunt vnde procedūt illi actus. Obiectū potentie in qđ tendit actus potētie: est illud in qđ fertur primo aliqua potētia ꝛ circa qđ habet negociari potētia quecūqꝫ. vnde dicitur obiectum ab ob qđ est cōtra ꝛ iactum quasi contra iactum: sic color est obiectum visus. Ipse enī visus fertur in colorem ꝛ habet negociari circa colorem sicut circa ꝓprium obiectum ad qđ tendit potentia visiua.

¶ Theorica figuratiua potentiarum anime ex prima parte Trilogij.

Genera potētiarum anime sunt quinqꝫ Vegetatiuum: sensitiuū: intellectiuū appetiuum et motiuum.

Vegetatiuū genus potentie.

Vegetatiuūꝫ habet tres potētias. Et q̄libet hꝫ ꝑ obiecto cōmuni alimentū sed diuersimode: et sunt hee scilicet Generatiua: nutritiua et augmentatiua. Generatiua que est necessaria ad ꝯseruatiōem specierum in diuersis indiuiduis dignior alijs potentijs vegetatiuis que ei deseruiunt: cuius actꝰ est generatio que est substantie humoris vel ratiōis seminalis in substātiam plante vel animalis operatione nature facta mutatio. Eius obiectum est alimentū seu nutrimentum in qđ finaliter ordinatꝛ ꝫm ꝙ generatiuū similis in specie. Generatiua habet tres vires sibi subseruiētes primam seminatiuam que in masculis et feminis semen generatōnis ordinat ꝛ generat. Scđam immutatiuā que substantiā seminis transmutat ꝛ cōuertit in substantiam singularum partium plante vel animalis. Tertiam formatiuā que ex seminibus permixtis membra format ꝛ figurat que ꝛ embrionem ante animatōem vegetat sensificat figurat ꝛ organisat. Nutritiua autē: cuius actus est nutritio que est cōuersio elementi in substantiam aliti vt ipsum indiuiduū in esse maneat. Obiectum eius est alimentum ꝫm ꝙ in potentia animatū. Augmētatiua: cuiꝰ actus est augmētatio que est cōuersio alimenti in substātiam aliti vt ipsum viuens debitam quātitatem attingat. Obiectuꝫ eius est alimētum ꝫm ꝙ potentia quantū hec due potentie subministrant. Generatiue quia nutriunt ꝛ augmentant generatum

Pascitiua vis nutritiue ꝛ augmentatiue deseruit quia alimētum membris assimilat et perditum restaurat. Cui quattuor vires deseruiunt scilicet attractiua: digestiua: retentiua ꝛ expulsiua. Attractiua est que nutrimētum attrahit ipsis mēbris. Et est in tribꝰ scilicet stomacho epate ꝛ membris nutriendis: ꝙ sit in stomacho et epate patꝫ ex siti ꝛ fame. Et in mēbris quia illa incarnant nutrimentū ꝛ faciunt carnem: cuius sunt tres fistule per quas ducitur nutrimentum scilicet vene arterie ꝛ nerui. Vene respectu virium naturalium que humores ꝛ sanguinem ad membra transmittunt vt inde nutriantꝛ ꝛ augeantur et incipiunt ab epate. Arterie respectu virium vitalium que aerem ꝛ spiritum vitalem deferunt per pulmoneꝫ ad cor ad temperandum colorem eius ꝛ incipiunt a corde. Nerui respectu viriuꝫ animalium: qui sentiendi vim deferūt singulis quinqꝫ exterioribus sensibus ꝛ vim motiuam membris ꝛ procedūt a cerebro

Digestiua est que cōuenientia ab incōuenientibus separat. Et habet quatuor sedes. id est. instrumenta scꝫ os in quo fit

masticatio nutrimenti ꝛ solum preparat ad nutritionem. Stomachū in quo ē prima digestio ꝛ fit separatio grossi nutrimēti a subtili. Epar in quo fit resolutio alimenti in quatuor humores ꝛ mittitur alimentum ab epate versus cor in via illius motus fit tertia digestio. Et fit separatio impuri qd mittitur ad vesicam ꝛ fit vrina a puro qd reseruatur quarte digestioni que fit in omnibus membris. Superfluum illius fit semen humane generationis ad iuncto sibi aliquid de hūido radicali. Extremitates venarum in quibus alimentum recipitur. Retētiua que nutrimētum custodit et singulis membris incorporat: ꝛ est in vltimis tribus instrumentis digestiue quia ibi semper est retentio nutrimenti anteq̄ superfluum expellatur sed in ore solum est cibi masticatio. Expulsiua que superflua eijcit ꝛ est in tribus vasis quibus fit expulsio: ꝛ sunt Venter: vesica: vasa seminalia. Venter cum suis intestinis: nam in ventrem venit alimētum digestum in stomacho. Vesica in qua recipitur hūidum vrinale qd stillat ab epate. Vasa seminalia in quibus sumitur superfluum quarte digestionis: aut proprie tertie digestionis quod semen dicitur p qd fit generatio. Et dicitur superfluum in quātitate non aūt in qualitate. Sensitiuum (Sēsitiuū) diuiditur in quinq̄ sensus exteriores et in quinq̄ interiores. Exteriores qui in exteriori parte capitis scȝ facie locati apprehendunt rem presentem: vt visus organū eius est pupilla siue medius oculi punctus cristallinus. Medium visus est qdlibet corpus dyafonum illuminatū obiectum color. Auditus organū eius tympanum auris constans ex pellicula continente aerem cōnaturalem. Medium auditus aer vel aqua: obiectū sonus. Olfactus organum: sunt due caruncule in summitate nasi versus cerebrum protense. Medium aer ꝛ aqua: obiectum odor. Gustus organum: duo nerui in medio

lingue: medium intrinsecum caro porosa in superficie lingue: extrinsecū humor salivalis: obiectū sapor. Tactus organum eius neruus de cerebro egrediens singulis membris spiritū animalem deferens multipliciter ramificatus ꝛ expansus p totum corpus: medium eius caro vel aliqd proportioabile carni in aquaticis. Obiectum est tangibile scȝ quatuor qualitates prime scȝ calidum frigidum: siccum ꝛ humidum ꝛ alie qualitates secundarie vt rarum: densum: lene: asperū ꝛc. Interiores sensus qui apprehendūt rem absentem ꝛ locantur in interiori parte capitis scilicet in cerebro qd diuiditur in tres cellulas scȝ proram puppim ꝛ mediam in quibus sensus interiores locantur: ꝛ sunt. Primus sensus cōmunis qui est origo omniū sensuum exteriorum et finis: nam per neruos obticos deriuatos a sensu cōmuni virtus animalis defertur ad singula organa exteriorum sensuū a quibus intentiones sensibilium deferuntur ad sensum cōmunem. Organū eius est in prora scȝ in anteriori parte cerebri in primo ventriculo vbi cōcurrunt velut in centro nerui quinq̄ sensuū exteriorum. Actus sensus cōmunis sūt tres. Primus est reflectere ꝛ cōuertere se sup actus ꝛ obiecta omniū sensuū exteriorum ꝛ ea cognoscere. Scd̄s est iudicare ꝛ discernere inter obiecta diuersorum sensuū exteriorum: ꝛ sic diiudicat albū nō esse dulce in lacte. Tertius actus sensus cōmunis est cognoscere appropriate q̄nq̄ sensibilia cōmunia que sunt motus: quies: nūerus: figura ꝛ magnitudo. Imaginatiua virtus seu imaginatio est scd̄s sensus interior retētiuus spērū sensibiliū (obiectis absentibus) q̄ p sensum cōmunem accipiuntur a sensibus exterioribus: organū eius est in anteriori pte cerebri circa frontē in scd̄a cellula pmi vētriculi ꝛ pficitur sicco ꝛ frigido cuius ē bene retinere ꝛ conseruare imagines sensibiliū exteriorum p sensum cōem cognitas. Cuius organū econ

tra pficit humido qd bene recipit ⁊ male
retinet. Fantasia tertius sensus interi-
or: organū eius locat in medio cerebri in
prima cellula scdi ventriculi tanq̄ centrū
inter imaginatiuā ⁊ estimatiuā: ⁊ calido
perficit ideo faciliter mobilis ⁊ in conti-
nuo motu diuidendo ⁊ cōponēdo. Et hz
tres actus. Primus est species in imagi-
natiua reseruatas adinuicē componere:
sic cōponit equū esse album ⁊ magnum.
Scds est cōponere species imaginatiue
cum intentionib9 estimatiue: sic ouis ap-
prehendit spēm matris sue imitandaz et
formam lupi fugiendā. Tertius est cōpo
nere intentiones estimatiue cum intētio-
nibus: sic ouis nato suo prebet vbera tan
q̄ amico ⁊ alienū vt inimicum repellit.
Estimatiua quart9 sensus interior: orga-
num eius est in media pte cerebri in scda
cellula scdi ventriculi: ⁊ perficit humido
cuius est bene recipere. Actus estimatiue
est ex reb9 sensatis per sensus exteriores
vel ex specie reseruata in imaginatione
elicere intentiones (scz cōmodi vel incō-
modi) non sensatas que scz sensu nō per
cipiunt: sic ouis ex figura lupi fugit ⁊ lu
pus miseret pportionato. Mēoria sen
sitiua: sensus quintus interior: organum
eius est in puppi: in posteriori scz ventri-
culo cerebri ⁊ perficit: sicco cuius est be-
ne retentiuū esse. Actus eius est reserua
re vniuersaliter tam formas apud imagi
natiuā repositas q̄ intentiones p estima
tiuam elicitas ⁊ per fantasiaz adinuicem
compositas. Aia nanq̄ p memoriā re-
dit in ipsas res sensibiles extra aiam me-
diantibus speciebus ⁊ intētionibus in ea
repositis. Reminiscentia q̄ solius ē hois
ꝯsistit in quadā inuestigatione silogistica
vt ex aliquibus memoratis veniat in re-
cordationē aliquoꝝ pteritoꝝ quoꝝ non
habet memoriā: hoc habet memoria ī ho
mine pter pinquitatē ad intellectuz ex
cuius redūdantia efficacioris est virtutis
q̄ in brutis. Intellectiuū genus ē potē

Intellectiuum

tia anie rōnalis cognitiua qua aia abilis
est ad cognoscendū deum supra se: ange-
lum iuxta se: se in se. Quicqd celi ambitū
ꝯtinet īfra se. Et diuidit ī duas potētias
realiter distinctas. Et sunt intellect9 agēs
⁊ intellectus possibilis. Intellectus a-
gens est virtus anie rōnalis oīa intelli-
gibilia ⁊ vniuersalia in potentia: faciens
actu intelligibilia ⁊ vniuersalia. Nā ipse
abstrahit species intelligibiles a fantas-
matibus: suaq̄ irradiatione facit eas vni
uersales ⁊ locat eas in intellectu possibili
qui est locus specieꝝ intelligibiliū nō rea
liter sed ſm intentionē ⁊ speciem. Lapis
enī vt dicit .iij. d aīa nō est tantū sed spe
cies eius. Fantasma est spēs rei sensate
reseruata ⁊ scdo sensu interiori scz in ima
ginatione fantasma: hec intellectus agēs
absolute considerans sine conditionibus
indiuiduantibus loco ⁊ tempore facit ea
vniuersales: quibus mediātibus: intelle-
ctus passibilis actualiter intelligit q̄a nō
habet species intelligibiles sibi ꝯcreatas
sicut angelus. Intellect9 possibilis est
potentia anime rōnalis potens in se reci
pere species vniuersales oīm intelligibi-
lium p intellectū agentem a fantasmati-
bus abstractas: spēs intelligibilis qua in
tellectus possibilis cognoscit est similitu-
do rei a fantasmate ⁊ intellectu agēte cau
sata in intellectu possibili repñtatiua rei
vniuersaliter. De hoc require in ca. xxix.
sub lris. C. E. F. Actus intellectus pos
sibilis sunt tres. Primus est simpliciū ap
prehēsio: cuz scz possibilis intellectus ad
intus p intellectuz agentē ꝯuertit se sim-
pliciter ad speciem in fantasmate illā su-
scipiendo ⁊ de ea iudicās vt cuz intelligit
hoiem absolute esse anial rōnale nō intel
ligēdo eum in vno vel in pluribus. Secū
dus actus est compositio ⁊ diuisio intelli
gendo aliquā rem in compatione ⁊ habi
tudine ad aliam: sic intelligit humanita-
tem esse in suis indiuiduis tūc componit
enunciando per ppositionez affirmatiuā

vt petrus est hō. Si vero nō habet esse in re diuidit ꝛ enūciat ꝑ ꝓpositionē negatiuam hō nō est asinus. Tercius actus est discursus: cum scʒ noster intellectus ꝓcedit a causa ad effectum a ꝑncipiis ad ꝑncipiata a ꝑmissis ad ꝯclusionē ꝓut fit in silogismis: vnde cum logica sit directiua nostri intellectus ne erret in suis operationibus. Aristoteles ꝓ regulatione ꝑme opationis intellectus fecit li ꝑdicamētorum: pro scd̄a librum piarmenias. ꝓ tercia libros priorum posterioꝝ thopicorū ꝛ elencoꝝ. De operationibus intellectus agentꝭ ꝛ possibilis: reqre ca. xxix. litteris. R. L. Obiectū intellectus est vniuersale seu quidditas absolute sumpta (scd̄m Albertū) vt est quid cōmune ad quidditatem rei materialis totum esse complectens indiuidui. Et ad quidditatē rei in materialis omnem essentiam cōplectēs substantiarum separatarū. Et habit⁹ scientiarum ꝛ ꝟtutum que sunt aia. Quidditas hec est obiectum intellectus agentis vt cognoscibilis: obiectum est intellectus possibilis ca. xxix. literis. M. N. P

Intellectus possibilis vna ꝛ eadem existens anime rationalis potentia cognitiua a diuersis suis actibus varie nominata diuiditur in sexcuptitam differentiam Prima differentia accipiꝫ ꝓm diuersos eius gradus. Sic intellect⁹ possibilis dicitur potētialis siue in potētia dum nullam habet spēm sed est in potētia ad omnes vt cum anima creatur est sicut tabula nuda. Scd̄o diciꝫ intellectus possibilis habitualis siue in habitu inq̄ntuʒ existens in actu ꝑ spēm qui est actus ei⁹ primus et potest intelligere q̄n vult qꝛ est in potētia ad intelligere qd̄ est actus scd̄s. Tercio dꝛ intellect⁹ i actu siue in effectu ꝓut ē i actu scd̄o q̄ ē intelligere seu ꝯsiderare inq̄ntū ꝑ spēm intelligibilē actu itelligit: idē intellectus in actu dꝛ etiaʒ intellectus adeptus respectu optimi intelligibilis ꝛ obiecti scʒ inq̄ntū deum diligit et substantias separatas sine cōuersiōe ad fantasmata. Hunc gradū posuerunt phi habiturū circa finem vite. Nos aūt dicimus ꝙ in eterna beatitudine erit. de hac differentia quere ca. xxx. A. Scd̄a differentia ꝛ diuisio intellectus possibilis est ꝓm cōparationē habitus ad actum. ꝛ sic distinguiꝫ in memoriā intellectiuā q̄ est pars imaginis ꝛ in intelligentiam seu intellectum. Quia intellectus possibilis dicitur memoria intellectiua inq̄ntuʒ actu cōseruat spēs intelligibiles quia est loc⁹ specierū. Idem intellectus possibilis vocatur intelligentia ꝓut actu vtitur speciebus per eas ꝯsiderando: sic memoria et intelligētia potius sunt diuerse vires ꝙ̄ diuerse potentie Nam ambe sunt in parte rationali cognitiua ꝛ non sunt organice et negociantur circa idem obiectum. Ita illud qd̄ acquirit intelligentia Memoria conseruat: vel Memoria offert intelligentia intellectum seu ratio diiudicat. Differt tamen memoria intellectiua et memoria sensitiua in pluribus Capi. xxx. B. Tercia differentia seu diuisio intellectus possibilis assignatur scd̄m aspectus sic diuiditur in rationem intellectum ꝛ intelligentiam. Ratio aspicit ad inferius ea que sunt infra animam considerando qualia sunt rerum corporearum forme nature differentie propria et accidentia. Discernit enim verum a falso quod est logice. Virtutes a viciis qd̄ est Ethice. Et per experimenta rerum inuestigans naturas quod est phisice. Intellectus aspicit ad paria. Cognoscit cm̄ in corporalibus formas scilicet extra materiam corporalem subsistentes: spirituʒ videlicet creatum vt sunt Angeli demones: ipsamet et alie anime. Ratio etiam et intellectus alia officia habent. Intellectus sine discursu res apprehendit et sic est Angelorū qui dicuntur ob id sube intellectuales. Rō circa res apꝑhensas

discurrit componendo diuidendo silogi sando τ est hominū qui ꝓprie rationales dicuntur. Intelligētia respicit ad superius cognoscens spm̄ increatum: deum videlicet qui est supra animaꝫ quē nec sensus apprehendit nec ratio suadet sed aut diuina reuelatione apprehendit: aut scripturarum auctoritate creditur: sicut deū in vna substantia trinū τ in tribus personis substantialiter vnum. Et hūc aīa vtcunqꝫ cognoscit per intelligētiam que est vis aīe que immediate supponitur deo. De hoc vide capitulo.xxx.B.

Quarta differētia intellectus possibilis sumit scd̄m officia τ dispositiones sic diuiditur in rationem superiorem τ inferiorem ſm Aug⁹.xij.de ciuitate dei. Differētia portionis rōnis τ inferioris scd̄m officia talis est. Superior pars et portio rationis rebus eternis intendit duobus modis scꝫ conspiciendis ſm ꝙ eterna in seipsa contemplatur. Scd̄o ratio superior intendit rebus eternis consulendis inq̄ntuꝫ ex eternis legibus accipit regulas agendorum: vt cum ratio superior dicit omne prohibitum lege dei est vitandū vt nō mechaberis. Et om̄e preceptum lege dei est faciendum vt Sabbata sanctifices. Ratio vero inferior de transitorijs per leges humanas iudicat: vtpote furtum adulterium vel aliquod inhonestuꝫ nō est faciendum considerādo actus turpitudinem rationis dignitatem offensaꝫ hominū et in honestatem reipublice.

Est τ alia differētia ſm dispositionem: nam ratio superior dum ad superiora cōuertitur leges conspiciēdo eternas in bono fortificatur fortis est τ vocatur vir et comparatur Ade. Ratio inferior cōuersa ad inferiora sensualitateꝫ scꝫ τ ad carnem debilitatur emolliri incipit τ sepe allicitur: videt sibi pomū porrigi: hoc est illecebram concupiscentie carnalis τ comparatur Eue. Et quia vna alteri coniungitur tanqꝫ adiutorium simile sibi recte superior ratio dicitur vir̄ inferior mulier inter eos dicitur esse coniugium capitulo.xxx.D. Quinta differentia: intellectus possibilis est scd̄m status vt cuꝫ vis rationalis discretiua veri et falsi boni et mali diuiditur in intellectum speculatiuum τ practicum: siue in rationem cognitiuam et motiuam. Intellectus vterqꝫ speculatiuus τ practicus exercetur in cognitione veri. Sed q2 veri est duplex cognitio. Uel veri vt veri qd̄ cognoscit intellectus speculatiuus absolute. Uel veri vt boni quod extenditur ad opus tanꝙ exemplar operis hoc cognoscit intellectus practicus: vnde dicitur.iij. de anīa. Intellectus speculatiuus extensione fit practicus: dum scꝫ intellectus speculatiuus dirigens in speculando postmoduꝫ regulat in operando dum scꝫ coniungitur volūtati et operi. Pariformiter dicēdum de ratione cum iudicat aliquid nō solum bonum vt fiat sed etiam cum hoc fieri illud appetat tūc transit in liberum arbitrium quod comprehendit rationeꝫ et volūtatem. vide capitulo.xxx.D.F

Sexta diuisio intellectus possibilis sumitur scd̄m varios actus: sic intellectus dicitur ratio intelligentia cōscientia. Ratio est vis anime cognoscitiua deductiua conclusionum ex premissis vt dictum est in tercia diuisione seu differentia. Intelligentia est vis anime cognitiua suscipiens immediate a deo quādam lucem naturalem per quā principia prima speculabilium cognoscunt esse vera et certissima terminis apprehēsis vt de quolibet affirmatio vel negatio de nullo vero simul. Or spūale meli⁹ est corpali oē totū maius est sua ptēnālis q̄dā lux τ dispositio ꝯcreata est aīe ꝑ quā hmōi ꝑncipia intellectis terminis cognoscunt. Cōscientia est vis anime cognoscitiua suscipiens immediate a deo naturalē q̄ndā lucem: in qua et per quam ꝑncipia prima moralia iudicantur esse bona et prose-

Ratio

Intelli-
tia

Cōscie-

quenda terminis apprehensis. Per hoc qd dicit in diffinitione vis anime cognoscitiue. Conscientia differt a synderesi que se tenet ex pte potentie appetitiue scz voluntatis. Per hoc qd dicit p quam principia prima moralia &c. differt ab intelligentia que cognoscit principia prima speculabilium: z tenet se ex pte intellect9 speculatiui. Consciētia vero iudicat dictat de principijs primis agibilibus operabilib9 practicis z moralibus: z tenet se ex parte intellectus practici: vt q omne bonum est diligendum z deus super omnia. Qd tibi oderis fieri alteri ne feceris Thob. iiij. Et quecunqz vultis vt faciant vobis homines z vos facite illis Math. vij. Qz parētes sunt honorandi z sic de alijs. Non tñ differt realiter sed quēadmodū intellect9 speculatiuus extensione fit practicus: sūt tamē vna potentia. Pariformiter intelligentia rōnale iudicatoriū iudicans de primis principijs cognoscibiliū z cōscientia naturale iudicatoriū iudicans de primis pncipijs moraliū z opabiliū sunt vna potētia sm diuersos actus diuersa sortiunt vocabula. Actus ɔsciētie sunt Remordere: stimulare: gaudere: dolere sicut cognoscētis: iudicantis: mōstrantis z dictātis. Isti actus etiam sunt Synderesis pncipaliter: sicut āmouente: indinante: instigante z murmurāte. Obiectū ɔscientie est lex naturalis (que est collectio pceptorum iuris naturalis seu principiorum pmorum agibiliū) veluti cognoscentis ostendentis z dictantis. Est z obiectū synderesis sicut appetentis: ɔsentientis z inclinātis. De ɔscientia require a caplo. xlj. vsqz ad caplm. xlv. Appetitiuū: cuilibet potentie cognitiue correspondet virtus appetitiua. Cum eñ apprehendit aliqd cōueniens a potentia apprehēsiua expimur animā applaudere ad hanc apphensiōez sit cōueniens z horrere si sit discōueniēs p potentiam appetitiuaz. Sunt igit due vires appetitiue pportionales duab9 cognitiuis videlicet appetitus sensitiu9 sensualis seu animalis: z appetitus intellectiuus rōnalis siue voluntas. Appetitus sensitiuus sensealis siue animalis est vis affectiua apta moueri ab apprehensiua. Obiectum eius est bonū particulare vtile vel delectabile: cui opponit malū particulare vel tristabile apphēsum a sensu interiori vel exteriori. Sensualitas est vis anime sensitiue appetens desiderabilia corpori z refutans nociua z est eadem cum appetitu sensitiuo. Theologi tamē considerātes eam qntum ad rebellionem ad rationem magis ipsam attribuūt homini q brutis rōne carentibus. Appetitus sensitiuus duplex est scz concupiscibilis qui respicit bonum vel malum simpliciter sine rōne difficultatis vel arduitatis. Sed qz multa sunt q veniunt impedientia cōcupiscibilē in sua inclinatione circa bonum z fuga circa malum: data est ei irascibilis vis tanq pugnatrix que tendit in bonum vel malum arduuz vt difficile adipisci vel euadi pōt. Actus cōcupiscibilis qui appropriatius dicuntur passiones sunt sex: tres respectu boni vt amor desideriū gaudiuz. tres respectu mali scz odiū fuga tristicia. Actus irascibilis sunt quinqz: duo respectu boni. s. spes desperatio: tres respectu mali audacia timor ira: quere caplo. xxv. Appetitus intellectiuus rōnalis siue voluntas est vis anime rōnalis affectiua apta moueri immediate ab apprehensione cognoscitiue rationis. Obiectum voluntatis est bonum vniuersale sepratū a materia vel bonum honestum: vt dicit ca. xxxiiij. vel bonū cognitū ab intellectu. Actus voluntatis sunt duplices Eliciti qui immediate procedunt a voluntate sunt sex velle: frui: intendere: eligere: ɔsentire: vti: vt dicit capitulo. xxxv. Alij act9 sunt imperati a voluntate. actus scz eliciti ab oībus alijs potentijs obedientibus voluntati que p imperiū eius mouent in actus suos. Nam per imperium voluntatis q est nobilior potentia in anima. cap. xxxij.

Appetitiuū

visus videt vel nō videt: intellect⁹ siue ratio dn̄e sue voluntati obediens: intelligit vel nō intelligit. Potentie obediētes voluntati sunt sensus exteriores et interiores appetitus sensitiu⁹ ꝛ ratio: vires autem vegetatiue pulsatiue cordis: genitalium motus cū nō subijciant voluntati non imperantur ab eo (vt dicitur capitulo .xxv. in fine.)

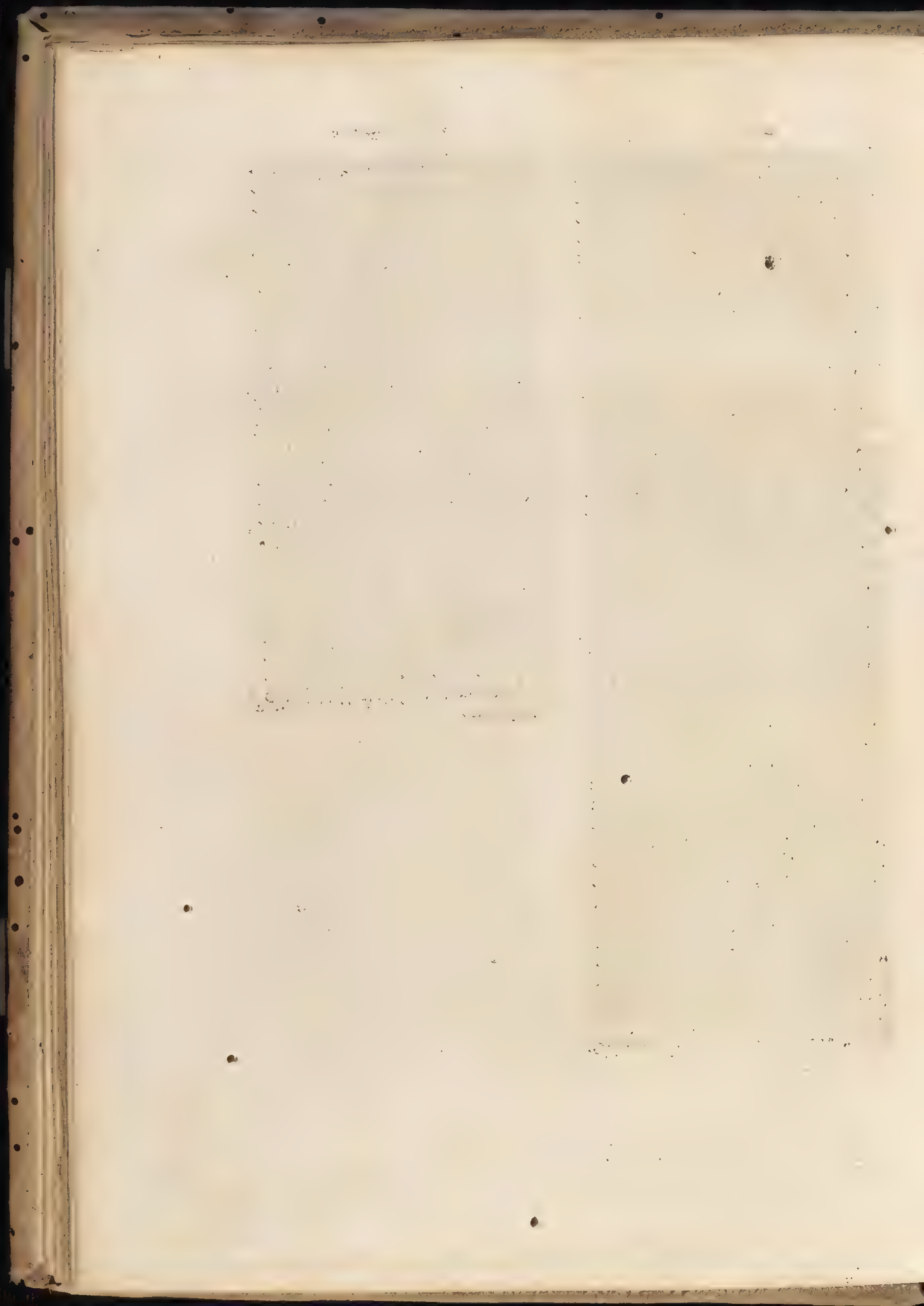
Voluntatis diuisio.

Voluntas cū sit vna potentia aīe rationalis affectiua a diuersis actibus varie nominata diuiditur in diuersos modos volendi. Prima diuisio volūtas alia naturalis que fertur in aliquod cōueniens vel nociuū nature absolute sine deliberatione rōnis motiue ad finem. Alia deliberatiua que fertur ad aliqđ bonum vel malum cū discussione rationis in finem. Verbigrā ꝓijciens merces in mare simpliciter non vult hoc voluntate naturali tanꝗ̄ malum damni. Sed quia a ratione delibrante ꝓponit̄ sibi finis necessarius ꝓpter naufragiū vitandū: sic vult hoc voluntate delibratiua ꝑm dyudicationē rōnis. Scđo distinguit̄ volūtas in portionem superiorem ꝛ inferiorē sicut ratio. Nam voluntas deliberatiua que consequit̄ cognitionē rationis ꝑm portionē superiorē: dicit̄ portio superior voluntatis ꝛ respicit deuꝫ ꝛ leges eternas. Sed voluntas que consequit̄ cognitionē rationis inferioris dicit̄ portio inferior voluntatis ꝛ respicit ꝓximū quā scti appellant velut mulierē respectu superioris portionis quā virū dicūt Ca. xxxj. B. Tercia distinctio volūtatis: volūtas alia concupiscibilis alia irascibilis: hanc dirigit vis rōnalis ꝑ quā aīa discernit verū ꝛ falsuꝫ bonū ꝛ malum. Per voluntatē concupiscibilē aīa appetit bonū: per voluntatem irascibilem repellit malū. Ad ꝓductionē opis tria sunt necessaria: scire velle et posse. Per vim rōnis scimus. Per volūtatem cōcupiscibilem volumus ꝛ appetimus. Per irascibilem possumus. Due autē hee vires concupiscibilis ꝛ irascibilis ꝑm phōs in sola sensualitate radicantur sed ꝑm theologos in spū rōnali etiam radicantur Theologi ꝛ philosophi dicunt in deo gaudiuꝫ esse delectationē ꝛ leticiā que sunt passiones cōcupiscibilis Plato dicit deum postꝗ̄ mundū fabricauit exultasse gaudio. Et psal. Letabit̄ de⁹ in operibus suis: non quidē affectus sui mutatione sed exterioris oꝑationis innouatione. Dicit̄ etiam Luce. xv. Qꝛ gaudiū erit in celo suꝑ vno peccatore penitentiā agēte: sic ecōtra passiones tristicie desperationis ꝛ doloris in demonibus ꝛ animabus damnatis reꝑiunt̄. Cum igit̄ deus angeli: demones: aīe: sint incorporee. Idcirco passiones sensitiue in eis non reꝑiunt̄ sed voluntatis: ꝛ cū passiones sunt actus ꝛ motus cōcupiscibilis ꝛ irascibilis: ideo hee due vires taꝫ in sensualitate ꝙ̄ in voluntate reꝑiunt̄. Quarta volūtatis distinctio est in sinderesim: de qua infra dicit̄: ꝛ liberū arbitriū qđ est facultas volūtatis ꝛ rōnis vnde liberū arbitriū non est specialis potentia distincta a voluntate ꝛ rōne ꝑm rem: quia nominat voluntatem cum ꝓsuppositione rōnis: facultas liberi nominat facilitatē potentie ad exeunduꝫ in actum. Sicut igit̄ ex ꝯcursu duoꝝ hominū resultat facilitas ad portandū grauem lapidē quē nō posset ferre alter eoꝝ. Sic ex ꝯcursu volūtatis ꝛ rōnis resultat quedam libertas ꝛ dominiū ad aliqđ faciendū: qđ notat̄ ꝑ hoc nomē compositū liberū arbitriū: vt liberū respondeat volūtati ꝛ arbitriū rōni. Idcirco dicit Augus. ꝙ oēs rōnales potentias comprehendit. Ait eīm: cum de libero arbitrio loquimur non de parte anime loquimur ſ certe de tota. Obiectū liberi arbitrij est bonum cognitum ꝑ rōnem motiuā qđ voluntas appetit diligit ꝛ ad ipsuꝫ inclinat̄ et mouet̄. Non eīm diligimus ꝑ voluntatem nisi cognitum ꝑ rōnem ꝑm Augusti.

Actus liberi arbitrij sunt oēs actus humani qui procedunt a voluntate deli-

berata per ratiōnē siue sint eliciti siue imperati vt patet capitulo.xxxix.huius prime partis. Quarta voluntatis differentia est voluntas alia Thelisis.i.naturalis:alia bulisis.i.deliberatiua sm Damascenum. Naturalis voluntas respondet Sinderesi que sequit directionē nature ad vnum determinate. Nam sinderesis naturaliter per vim concupiscibilem stimulat & inclinat in bonum honestum et iusticiam. Et per vim irascibilē murmurat cōtra malum culpe. He due vires in voluntate naturali & deliberatiua requiruntur. Deliberatiua voluntas respōdet libero arbitrio quod sequit directionem rationis q2 potest ad opposita. Post em̄ directionē & discussionem rationis aliq̄n bono aliq̄n malo adheremus. Verbigrā Per voluntatē naturalem siue sinderesim necessario & immutabiliter omis homo appetit beatitudinem que naturaliter inserta est sm Boetium mētibus hominū in vniuersali. Sed volūtas deliberatiua hoc vel illud bonum appetēs pro cōsequenda beatitudine sm iudicium rationis potest ad contrariū inclinari. Nā alij diuitias alij delicias alij honores per voluntatem deliberatiuā eligūt pro beatitudine. Sinderesis diffinitur est vis anie appetitiua suscipiens immediate a deo quandā naturalē inclinationē ad bonum per quā trahit insequi motionē boni ex apprehensione simplicis cōscientie p̄ntate. Cum em̄ omnē vim affectiuā precedat quedam vis cognitiua: sinderesim que est vis affectiua precedit: conscientia naturale iudicatoriū sinderesim dirigēs eidem ostendens & dictans qualiter debeat stimulare bonum et fugere malum.

Obiectum sinderesis lex naturalis materialiter id est obiectū et conscientie sed non formaliter. Pariformiter dicendum de actibus earundē vt supra dictum est. Habet nihilominus Sinderesis plures actus alios scdm quos diuersa fortit nomina put in sacris litteris legit Sinderesis dicitur scintilla & igniculus cōsciētie: portio virginea: apex mētis: spūs postulans gemitibus inenarrabilibus: vermis damnatorum: nominum horum rationes exponuntur cap.xlviij. in hac prima parte. Motiuū sm locum est vis motiua qua aial perfectū mouetur de loco ad locum. Aialia imperfecta scz Conche et ostrea que mouentur motu dilationis & constrictionis nō habēt potentiam hanc motiuā: ad quā tria concurrūt. Primu3 apprehēsio alicuius boni p̄sequendi per intellectum practicu3 in homine vel per fantasiam in brutis cooperāte estimatiua cum ceteris sensibus: Scdm sunt passiones cōcupiscibilis & irascibilis que inclinant ad prosecutionem boni & fugam mali. Tercium est vis motiua corporea in membris exequens quod per priores potentias apprehensum & impatum est. Nam per posteriorē partem cerebri virtus motiua per medullā spine dorsi mediantibus neruis musculis & lacertis deriuatur in membra motum localem exequētia in homine & in omni perfecto animali: siue sit natatile vt piscis: siue volatile vt auis: siue gressibile vt bestie reptilia & iumenta: vt in capitulo.xxvj. huius prime partis. Motiua

Capitulum I

Incipit Trilogiū anime cōpilatuz a
venerabili patre et fratre Lodouico de
prusia ordinis minoꝝ de obseruātia.

De btitudine. dignitate et nobilitate
anime. Capitulum primum.

A Eus omipo
tens: in se sufficiētissim⁹
nullo ex se indigens (ali
oquin non esset ꝑ se sibi
sufficiēs: nec posset esse
beat⁹ absq; creaturis) cuius btitudo nec
augeri pōt: qꝛ ꝑfecta: nec minui: qꝛ eter-
na. propter gloriā suā non augēdam: qꝛ
infinit⁹: sed manifestandā cū sit summū
bonū: cuius ẜm dyonisiū suipius est es-
se cōmunicatiuū ⁊ diffusiuū. Ex supeflu
entissima sue bonitatis clemētia: cui⁹ est
cōmuicare esse ẜm oēm differentiā (dei
nanq; ꝑfecta sunt opa: in cuius vniuer-
so nihil rōnabiliter cogitari pōt: quod in
ꝑmordio cditōis nō sit ꝓductū: vl'i rōe
semiali vl'i sili spē) vidēs se cōicari posse
minui nō posse: volēs bonitatē suā cōi-
care ⁊ alijs: sola charitate nulla sui neces
sitate (quēadmodū hō faciēs res artifici
ales ꝓpter sui indigentiā. et natura que
formā in materia multiplicat ꝓpter sui
cōseruationez) rationales spiritus crea
uit. vt summū bonū intelligerent: intelli
gēdo amarēt: amādo possiderēt: vt eos
sue btitudinis sic ꝑticipes efficeret. Hu-
ius tamen spūs rōnalis licet similis vi-
deatur origo: facta ē diuersa cōditio: dū
alios in sua puritate: in celo in eterna fe
licitate cōfirmauit. alios aūt ꝓpter suaz
supbiam in infernū precipitauit: ⁊ in iu-
dicium cruciādos seruauit. alios autem
ad probandam hūilitatē ⁊ obedientiam
in terrena habitatione terrenis corpori-
bus sociauit: vt ad vite sensum luteā ma
teriā vegetarēt: et hec ꝑs tercia terrenis
vnita corpibus. est aīa rational' q̄ locum
medium sortita est: et ꝑus quidem erat
media summis vicinior in delicijs erat
ꝑadisi: nunc aūt ꝓpinquior infimis pro
reatu inobediētie: humiliata est in loco
afflictionis. Sūmus igit̄ omniū boꝝ lo
cus plenā habet leticiā: infim⁹ solā tristi
ciam: ibi eīm plena est felicitas: illic sola
⁊ summa miseria: in medio sane summa
sperāda: sed nihilominus infima timen-
da. Et iō iā nobis amplior timoris cau-
sa q̄ȝ spei. qꝛ viciniores eisdē īfimis: ⁊ in
ip̄a deiecti degim⁹ vmbra mortis: q̄ȝ ta-
men ⁊ illius btitudinis et illi⁹ nihilomi-
nus dānationis eterne: humanā de⁹ ani
mam ꝓ suoꝝ qualitate meritoꝝ ꝑticipē
posse fieri cognouit: naturales ei potēti-
as ⁊ affect⁹ indidit: vt haberet vnde bo
na illa optaret: ⁊ in eis posset qn̄q; loca
ri. et haberet vnde mala illa metueret: ⁊
in eis etiam dolere ꝑpetuo cōtristari: vn
de etiam diuina depositiōe media inter
eosdē affectus cōstituta est. Ratio in cor
de hominis: ꝑ quam nimirū discernere
posset ⁊ diiudicare vnde gaudeat vl' do-
leat. ymo etiam quid cupiat vel timeat. B
Anteq̄ȝ procedat̄ ad anime diffinitio
nem ⁊ potētiarum anime multiformē di-
uisionem (Ad reddenduz huius operis
lectores attentos in mēoria ⁊ irascibili
ambe eīm vires cōueniunt in vno actu q̄
est fortiter apprehēdere ⁊ attēte tenere.
Dociles in intelligētia ⁊ rationali. beni-
uolos in volūtate ⁊ concupiscibili). In
primo hoc capititulo ꝑmittendū est de
anime rationalis btitudine: dignitate et
nobilitate. ad que speculanda. potentie
anime (de quib⁹ principalis in hoc ope
re fit sermo) nō parum adiuuāt: attentū
docilē ⁊ beniuolū lectorē. Et qꝛ noticia
beatitudinis et dignitat⁹ aīe pēdet ex no
bilitatis formalis cognitione. Idcirco.
Primo Nobilitas diffinitur. ⁊ diuidit̄.
Secundo de anime beatitudine.
Tercio de anime dignitate.
Quarto de e⁹ nobilitate aliq̄ subiūgent̄
Quinto qualiter potētie aīe valēt ad p̄-
dictorum cognitionem.

Quo ad primū cōsiderādū q̄ȝ cancel-
lari⁹ parisiēsis in tractatu de nobilitate

Nobilitas

ſic deſcribit nobilitatē Nobilitas ē eminētia quedā vel pricipalitas vł excellētia inter alias res ſui gnis: hñs facultatem aliquā in illas pſertim ꝓpinquas influendi. Ex hac deſcriptiōe habeť ꝙ in nobilitate eſt aliq̄ poteſtas influxiua in res alias ſui generis: quoniaꝫ in omni genere dominať aliquod vnū quod in illo genere primū eſt ⁊ nobiliſſimū tā inaīatis q̄ꝫ in anima carentibꝰ: Nobilitas ſic deſcripta generaliter repitur in macrocoſmo ſcꝫ maiori mundo. Et ſīliter in Microcoſmo. minori ſcꝫ mūdo. homine videlicet: nam varie ſunt Gerarchie ⁊ pricipatus. quoniā nō eſt nobilitas ſine pricipatu quodā. Omiſſis breuitatꝭ grā de nobilitate macrocoſmi: aliqua ſunt dicēda de microcoſmi id eſt homīs nobilitate (cur autē homo microcoſmꝰ dr̄ pꝫ infra ca. lj.) Conſiderādum ꝙ i microcoſmo quiqꝫ reperiuntur ſpecies nobilitatꝭ videlicet pntalis: honeſtalis: naturalis: virtualis ſupernaturalis: quaꝝ ſingularum talis eſt deſcriptio. Parētalis nobilitas ē preeminētia quedā nobilis homini ꝓueniēs ex laude cōditionis pntele: non quidem ex ꝑmis pntibꝰ. quia cōmunis eſt ad omnes. hec appropať ſtatui militāti in armis. Honeſtalꝭ nobilitas ē eminētia q̄dā notabilis ꝓueniēs homini ex bn̄placito honeſtātis ipm: vł per filialē adoptionē a pncipe. vel ꝑ ꝓmotionē ad dignitatē aliquā ex ꝯceſſiōe regis vel impatoris. Sicut nobilitantur aliqui plebei ſm̄ illud Heſter hoc honore dignus eſt quē rex voluerit honorare Hee due nobilitates cōſideranť circa homines ciuiliter cōuerſātes: tres autē ſequētes reſpiciūt pncipaliter animaꝫ vel hominē vt homo ē ⁊ magis ꝓpoſito deſeruiūt. Nobilitas naturalis eſt eminētia quedā notabilis hoī ꝓueniēs ex ꝑſpicati iditio rōnis. Et hec nobilitas hominis repitur in ſuperiori mentis apice qm̄ creatꝰ ē homo in naturalibꝰ ad ymaginem btiſſime trinitatis: ſm̄ tres potētias in vna eſſentia: memoriā: intelligētiam ⁊ volūtatē Nobilitas etiā naturalis eſt in rōne ſm̄ duplicē portionē ſuperiorē ⁊ inferiorem tanq̄ꝫ viꝝ et mulierꝫ Eſt inſuꝑ reſpectu rōnis inferioris nobilitas: dum cōꝑatur ad ſenſualitatem tā interiorē q̄ꝫ exteriorem ſm̄ eminētiaꝫ p̄dictaꝝ viriū adinuicē. Nobilitas virtualis eſt eminētia quedā notabilis: prouenies homini ex aſſuefactione vel habituatione virtutū moraliū. Hec nobilitas magis attendiť a phis. iuxta illd̄ nobilitas ſola eſt: aīm que moribus ornat Item Nobilis eſt ille quē nobilitat ſua virtus. Item Chriſoſtomꝰ ſuꝑ matheū Quid ꝓdeſt homī queꝫ mores ſordidāt generatio clara: aut quid nocet huic generatio vilis: quem mores adornāt. Hic p̄terea ſeruitꝰ et ignobilitas (tradit ſcriptura de Cham filio Noe) ꝓpter pctm̄ eſt introducta. Nobilitas hec virtualis ſaluať in tranquilitate potētiaꝝ aīe: duꝫ mens ſup̄ma pricipaliter rōni: ⁊ rō ſenſualitati. ⁊ ſenſualitatis ꝑtes nobiliores ſuas abſqꝫ impedimēto virtutes exercēt Sint ipe naturales: ſint vitales: ſint animales. Habet enim cōditio nobilitatis hoc ꝓpriū: vt ſe nitať diffundere ⁊ communicare ⁊ ſe quodāmodo dare. Ex aduerſo aūt ruſticitas (que dr̄ nō a rure: ſ a ruditate) ſatagit rapeꝛ ⁊ ad ſe eſſe. Propterea recte Paulus dicit eſſe beatiꝰ (⁊ ita nobilius) dare q̄ꝫ accipere et ꝓinde damnatiꝰ (et ſic ignobilius) diripere q̄ꝫ ꝑdere. Nobilitas ſuꝑnaturalis ē eminentia quedam notabilis: homini prouenies ex virtutibus theologicis ſuꝑinfuſis: que ſupernaturales gracie ſunt per quas homo fit ꝑ adoptionem filiꝰ dei: fit ſponſa chriſti: fit templū ſpiritusſcī. Hec nobilitas ſm̄ theologos eſt ꝑfectiſſimo rum in via militantiū: et facit mentē pticipem dei. i. ꝑfecte capere deū per habitus theologicales: Actuſqꝫ ſuꝑadditos: quales ſunt credere ſumme veritati: ſperare in ſummā largitatē: amare ſummā

bonitatem. Est etiā hec nobilitas btōr̄ū in gloria celesti ppetuo regnātiuz p dotes gloriosas: q̄ sunt aperta visio veritatis infallibilis. Secura tētio dignitat͡q ꝛ nobilitatis inamissibilis et pfecta dilectio bonitat͡q infatigabilis. Q̄rtum ad secundum qualiter potētie aīe conferūt ad beatitudinē cognoscendā (vt sic homo beatitudinē cognoscēs req̄rat: et requirēdo ad illā perueniat: ꝛ ibi requiescat per desiderioꝝ adimpletōnē: in q̄ ꝯsistit beatitudo sine vita eterna) notet ĩbscripta theorica cōgesta ex laudatorio Sancti Bonauēture Que si intellect⁹ acumine: memorie viuacitate: volūtat͡q affectione morose ruminet̄: haud dubiū lector docilis attent⁹ ꝛ beniuol⁹ ne dum intelligētie lumē verum etiam voluntat͡q feruorem (sacro lustrāte flamāte pneumate) reportabit. Omne nanq̄ȝ studiū catholicoꝝ resolui debet p cōtemplationē in affcm̄ vt nihil studiāt: nihil cantent: nihil meditent̄: qd̄ nō mediate vel immediate ordinet̄ ad inflamatiōeȝ affectus: in qua consistit sup̄mus apex theologie mistice: tradite p diuinuȝ dyonisiū ac reuelate sibi ꝛ aliȷs per spiritūsanctuȝ.

Qua de re p̄n̄ti ope freq̄nt̄ deuotoruȝ doctoꝝ sapia interserit̄: presertim doctoris seraphici Scti Bonauēture: cui⁹ doctrina videt̄ ydonea ꝛ securissima ad illuminādum intelectū et ad inflamandū affectum.

Theorica cōtemplatiua felicitatis vite eterne s̄m potētias anime et potest ex hac fieri figura q꞉ imp̄mēdo n̄ hūit locū.

Hec ē vita eterna cognoscere te soluȝ deū veꝝ ꝛ quē misisti ih̄m xp̄ȝ Joh. xvij O vita eterna: o vita beata consistens in dei noticia Qui cognitus per intelligentiam necessario amatur.

Amat⁹ p volūtatē necessario habetur.

Habit⁹ p memoriā necessario delectat:

Delectās p fruitionē necessario quietat

Quietans p desideriouȝ impletionem necessario beatificat Beatificat aūt per omnis mali absentiā ꝛ oīs boni p̄n̄tiam: Per mali absentiā: nam vita eterna sic omnis boni aggregatiōe pficit̄ ꝙ nullius mali admixtione inficit̄: quoniā per summū bonū extirpatum est oīe maluȝ generaliter ꝛ totaliter. Generaliter: quia culpa pena miseria. Totaliter q꞉ act⁹ et potētia: vt malū ibi facere nō solum non volum⁹ ſ꞉ nec omnino possum⁹. Per boni p̄n̄tiam hoc tripliciter Aut substantialis: aut cōsubstātialis: aut accidētalis

Substātialis ex p̄te aīe cōsistit In visione apta: in tētione secura: in dilectiōe pfecta. In visione apta summi veri: Nā hti vident deū facie ad faciem hoc ē nude ꝛ sine velamine. In tētiōe secura summi ardui: nā beati possident ꝛ tenebunt deū sempiternaliter. In dilectione pfecta summi boni: nā beati fruent̄ deo auide ꝛ delectabiliter. Consubstātial' qd̄ cōsistit i gl'ia corpis q̄ scd'a stola dicit̄ q̄ resumpta aīa pfectius tēdit ad summuȝ bonum. Erūt aūt in corpibus electoꝝ q̄tuor cōditiones nobilissime que dotes ꝛ p̄mia cōsubstātialia dicūt̄ q̄ corpus perficiūt quod ordinat̄ ad anime actioneȝ Que duplex est scȝ cognitio et dilectio. Cognitio ad quaȝ ordinat̄ claritas q̄m spūs est in visione lucis et̄ne clarificat⁹ ideo debet in ei⁹ corpe claritas pmaxi resultare. Dilectio est delectatio magna et cōsistit in cōmunicatione cōuenientis cū cōueniēti rōne cuius erit in corpe glorioso: Inpassibilitas: subtilitas: agilitas Impassibilitas vt nō retrahat̄ spūs a deo quia intētione eternitat͡q spūs factus est omnino impassibilis: ideo debet in eius corpe esse impassibilitas oīmoda. Subtilitas ꝛ spūalitas vt nihil interponat̄ inter dilectum ꝛ diligēs quia in dilectione illius summi boni spūs human⁹ factus est spūalis: ideo in ei⁹ corpe debet habere correspōdentē subtilitatē ꝛ spiritualitatem. Agilitas vt cōiūgatur anima deo q̄m spirit⁹ ꝓmptissimus est ad tendēdū in deū: ideo in corpe glorioso debet sum

ma agilitas repiri. Accidentalis boni quod consistit in gaudio creaturarum. Iuxta se: sub se: supra se: Iuxta se cōsistit in associatiōe oim sanctorum boim ⁊ angelorum eorum choris interesse. Cōgaudere eis qui priores sunt creatione ⁊ couersiōe ad deū: a q̄ nunq̄ recesserunt ꝑ pctm̄: ſ sem ꝑ charitate unmobili deo adheserunt et btām hereditatem oibus priores possederunt. Sub se euitatas penas ꝑ dei misericordiā inimicisq̄ inflictas ꝑ iusticiam cōtueri. Gaudent etiā beati q̄ omnia pctā vel ꝑ diuinā potētiā vitauerūt vel iam dudū cōmissa correxerūt. Supra se hominē dei ⁊ hominū mediatorem: cū sua beatissima mr̄e virgine glorificatos aspicere.

O vita eterna huic miserie dissimilis In qua lippit rationalis ignara veritatis In vita eterna clare videbitur qd̄ h̄ sub enigmate credit̄ hoc est potissimū bonū Pater a quo bonū originaliter ꝓgredit̄ Item in hac vita cōticescit irascibilis formidulosa mai statq̄ in vita eterna Secure tenebit̄ quod h̄ sub periculo speratur hoc ē sapiētissimū bonū Filius ꝑm quem omne bonum exemplariter producitur. Item in hac vita sitit cōcupiscibilis penuriosa voluptatis: in vita eterna ꝑfecte amabit̄. qd̄ hic semiplene diligit̄ hoc est suauissimū bonum spūssanctus ad quem oīne bonū finaliter reducit̄. Nam aug⁹. de ci. dei. lib. v. ij. capi. ix. dicit platonē de deo sensisse q̄ erat: Principiū oīm naturarū q̄ nō ꝯseruāte nā annihilat̄. Lumē oīm rationū q̄ nō illumināte rō obtenebrat̄. Finis omī actionū quo nō ordināte actio frustrat̄. Est autē actio naturalis: artificialis: moralis. Naturalis cui⁹ deus sua potēti virtute ē causa essendi. Artificialis cuius de⁹ sua sapiēti arte ē ratio intelligēdi. Finalis cuius deus sua clemēti bonitate: est ordo viuēdi. Nā deus oīm rerum est cā efficiēs: exēplaris: finalis. Efficiēs rōne cui⁹ ē in creatura in modū vestigij vnitas mod⁹ mēsura. Exemplaris: rōne cui⁹ ē in creatura in modum vestigij: veritas: spēs: numerus. Finalis rōe cui⁹ ē in creatura ī modū vestigij: Bonitas: ordo: pond⁹. Hec declarant dei factoris summā potētiam: sapiētiam: clemētiam. Omnis quippe creatura cōstituit̄ in esse ab efficiēte: formatur ad exēplar: ordinat̄ ad finem. Hec tanq̄ ꝑ vestigiū ducūt nos in viā in agnitionē dei efficientis: exemplaris: finientis. In quo sufficientissima ⁊ plenissima habet̄ mentis refectio in patria hāc plenitudinem tūc inueniem⁹ quādo erit volūtati multitudo pacis: qn̄ erit rōi plenitudo lucis quādo erit memorie cōtinuatio eternitatis. Tūc deus erit oia in omnib⁹ qn̄ recesserit a ratione error: a volūtate dolor: a memoria timor: Et successerit illa quā speramus: mira serenitas in ratione: diuina iocūditas in volūtate: eterna securitas ī memoria: In felicitate eterna: q̄ ē quid optimū ⁊ pulcerrimū ⁊ ꝑ se sufficiētissimū nullo extra se indigēs in quo vacabimus ⁊ videbim⁹: videbim⁹ et amabim⁹. amabim⁹ ⁊ habebim⁹: habebim⁹ ⁊ laudabim⁹ deū qui ē sup oia benedictus in secula Amen.

Quantum ad tercium de aīe videlicet dignitate Cōsiderandum q̄ tāta dignitas humane cōditionis esse dinoscit̄: vt non solum iubētis sermone sicut alia opa sex dierum: ſ consilio sancte trinitatis ⁊ ope diuine maiestatis creat⁹ sit homo (qui cōstāt ex aīa cum ratione: ⁊ carne cū sensibus suis) Anima igit̄ substātia rationalis: intellectualis spūalis nō ex dei natura nec ex aliq̄ preiacenti materia facta: ſ ex nihilo creata. In oibus nanq̄ rebus creatis non inueniebat̄ aliquod materiale tā nobile vt ex eo posset fieri rōnalis anima. Nō quidē terra vel aliqd̄ elemētorum: nec celum: nec aliquod corpm celestium fuit dignū intrare cōpositionē aīe rationalis vt materiale principiū. Ideo facta ē ex nihilo: vt ex ꝑme cōditōis honore intelligēt quantū debēt suo cōdito

ri:dum in cõditione mox dignitatis pui legiũ pstitit ei cõditor suus: vt tanto amplius diligeret conditorẽ: quanto se mirabilius ab eo intelligeret cõditũ. Nec ob hoc solũ hõ deũ diligere tenet̃ q̃ consilio scte trinitatis sic excellẽter est cõditus: Sed etiã ad imaginẽ et similitudinẽ suã: creator oim: hoiem tã nobiliter creauit. quod nulli alteri (vt dicit Aug9) ex creaturis donauit. Fact9 est igit̃ hõ ad imaginẽ dei et similitudinẽ: sicut legit̃ in Genesi. Imago nãq; attẽdit̃ in naturalibus potẽtijs scz Memoria Intelligẽtia et Voluñtate. Similitudo attendit̃ in gratuitis. Que sunt scia illuminãs intellectũ (ad cognoscendũ deũ suũ. Seipm. et mundũ istũ qui fuerat factus pter hominẽ) et charitas accendẽs affectũ ad diligendũ deũ sup oia: et pximũ sicut seipsum. Qualiter aũt aia insignita sit dei imagine: et decorata similitudine ei9 Hẽricus de bassia nõ min9 subtiliter q̃ deuote theosophisat in opusculo de speculo aie dicẽs. O aia audi q̃d dixit te creaturus dñs deus. Faciamus inq̃t hoiem ad imaginẽ et similitudinẽ nr̃am: Intellige cõsilio increate trinitatis creata es. Audi ad imaginẽ et similitudinẽ dei formata es. Quare certe: vt ex prima creatione intelligeres quãtũ tuo creatori deberes: et tãto ardẽtius eũ amares quanto mirabilius cõditã te agnosceres. Magnũ est cõsilio trinitatis conditã esse: sed maior dignatio diuine bonitatis vt etiã ad imaginẽ et similitudinẽ suã oim creator crearet te. Qd nulli ex creaturis nisi rõnalibus donatũ est. Quis honor hoi maior esse potuit q̃ vt ad similitudinem sui creatoris cõderet̃. Et eisdẽ v̾tutum vestimẽtis ornaret̃ q̃bus et cõditor ei9. Nam deus charitatiuus est iust9 est verax est et similia. Et hõ creatus est vt charitatiuus sit: iustus: verax atq; bon9: q̃s v̾tutes quãto plus q̃sq; hũerit tãto maiorẽ sui creatoris similitudinez gerit. Et attẽde nõ similiter in te imaginẽ et similitudinẽ. Quia imaginẽ potẽtiarũ trinitas (vtpote memorie intelligentie et voluñtatis in vnitate simplicis essentie) exp̃mit ita vt p memoriã intelligat̃ etni patris gñatiua fecũditas. per intelligentiã filij illuminatiua veritas. Per voluntatẽ spũsscti vnitiua charitas: q2 a mẽoria gignit̃ verbum seu noticia intellectualis a qua simul et memoria procedit amor qui est actus voluñtatis. Hec autem eterne trinitatis imago tũc pfectior est et deiformis si sicut triũ diuine trinitatis ypostasiũ opatio est indiuisa et oinode concors. Ita voluntas nihil velit aut nolit nisi vt ratio dictat. Et ratio nõ dictat nisi cõformiter his q̃ memoria ex diuinis eruditionib9 sibi imp̃ssit. Ut sit in regno aie ratio q̃ agẽda et dimittẽda sunt veraciter dictet. Mẽoria dictata firmiter q̃si inscribat. Et voluñtas inscripta psequẽdo efficaciter ope impleat. De q̃ dicetur q̃rto et quito caplis. Creauit etiã scdo deus hoiem ad imaginẽ et similitudinẽ suã. Sic q̃ imago dicit aptitudinem ad amandũ. Siľitudo vero ipm actũ amandi. Nã sicut dĩ. j. Joh. iiij. Deus charitas est. s. increata infinita et immortalis. Ab hac eñ charitate quidã infinit9 et purus actus amoris pcedere cõprobatur. Aia ergo ad imaginẽ dei creata dĩ. q2 sicut deus charitas est: sic et ip̃a hz ex pprio suo esse quandã innatã aptitudinẽ (cũ in vsu liberi arbitrij est) ad amandũ sine qua mime esse põt. Necesse ergo est ei aut diligere bonũ icõmutabile quod deus est. Aut bonũ cõmutabile qd mundus est. Ip̃a eñ p libertatẽ arbitrij i medio est constituta. Ad similitudinẽ v̾o dei idõ creata mõstrat̃: eo q̃ sicut a charitate pcedit actus ille amoris. sic in aia ab ip̃a aptitudine ad amandũ q̃dã act9 amoris (cũ in vsu liberi arbitrij est) pcedit in opus. Tercio ẽm autorẽ de spũ et aia hõ dĩ fact9 ad imaginẽ et siľitudinẽ dei. Sic q̃ in imagine notat̃ cognitio veritatis: et in siľitudine amor bonitatis et

ꝺtutis. De q̊.ca.v.circa finē Quarto ſicut deus hoiem ad imaginē creans. Eſt charitas bonus iuſtus ⁊c. Ita hō creatꝰ eſt vt charitatē haberet ⁊ bonus eſſet et iuſtus. De q̊.ca.v.circa mediū. Quinto ſicut vnus deus ſemꝑ vbiqꝫ totus eſt oīa viuificās:mouēs ⁊ gubernās. Sicut ait apl's ꝙ in eo viuimus mouemur ⁊ ſumus. Uiuimus eīn in deo vita grē. Mouemur in eo ⁊ ad eū pondere oꝑationis meritorie:⁊ tandē circulo quodā intelligibili ſumꝰ in eo velut in cētro nr̄o ꝑ qͤtem ↄtēplationis ſtabilis ⁊ quiete ⁊ ſerene. Sic aīa in ſuo corpore tota viget viuificās mouēs ⁊ gubernans. Nec eſt in maioribꝰ ſui corpis mēbris maior:⁊ ī minimis tota ⁊ in maximis tota. Miro āt mō vna eadēqꝫ viuificatione corpori ꝑſidēs:cū ip̄a ꝑ naturā nō ſit diuiſa ꝑ corpus tñ agit diuerſa. Ip̄a qͥppe eſt q̄ per oc'os videt:audit ꝑ aures: ꝑ nares odorat:⁊ cū nō ſit diuerſa: ꝑ ſenſus diuerſa opera. Ex qua re intelligit ꝙ ita eſt aīa in corpore ſuo ſicut deꝰ in ſuo mūdo. internis quidē ⁊ exterius. Superius ⁊ inferius:regendo ſuperior:portando inferior.replendo interior:circūdando exterior. Sic ē itra vt ex̄ ſit. Sic circūdat vt penetrat:ſic p̄ſidet vt portat: ſic portat vt p̄ſideat. Et lꝫ vnꝰ ſit aīa nāe tres hꝫ tñ ī ſe vires:mēoriā:intellectū:⁊ volūtatē. Sic vnꝰ ds ⁊ tres ꝑſone. Et ſicut ē ds pr:ds filiꝰ:deꝰ ſpūſſctūs:nō tñ tres dij: ſ vnꝰ deꝰ ⁊ tres ꝑſone. Ita aīa mēoria:aīa intellectꝰ:aīa volūtas: Nō tñ aīe tres in corpe vno:ſ aīa vna: ⁊ tres vires: Nec hoꝝ triū aliqd ſine alijs duabꝰ ↄſtat ī itegrū q̄tū ad ſuā btitudinē. Qualit āt aīa ē tota ī toto corpe ⁊ in q̄libet eiꝰ ꝑte pꝫ.j c.lj. Sexto ſicut deꝰ ſimpliciſſimꝰ eſt in ſua nā:ſic ⁊ aīa etiā ſimplex eſt. vñ aug. de ſpū ⁊ aīa. Aīa in eēntia eſt ſimplex: in officijs multiplex. Septimo ſicut deꝰ ē eēntia rōnal':ita hō ē aīal rōnale. Octauo ſicut deꝰ ē ſpūs Ioh.iiij. Deꝰ ſpūs ē. ſic ⁊ aīa ſpūs dictꝰ eſt. Nono ſicut deꝰ vnꝰ in toto ſc'o Deut.vj. Audi iſrl' dñs deꝰ tuus vnꝰ eſt:ſic ⁊ aīa ī toto ſuo corpe vna ē. Decimo ſicut deꝰ non ↄtinet ab vniuerſo ſ ↄtinet illū. ſic ſm Damaſ.li.j.c.xviij. Aīa nō ↄtinet a corpe: ſ ↄtinet illud:ſicut ignis ferrū ⁊ in ip̄o exiſtēs ſuas oꝑatiōes oꝑat. Undecimo ſicut ds īplet totū mūdū queādmodū ip̄e hiere.xxiij.ait. Celū ⁊ terrā ego īplebo dicit dominꝰ: ſic ⁊ aīa īplet totū corpꝰ humanū. Duodecimo:ſicut ds hꝫ viuere ⁊ intelligere ſine mūdo:ſic ⁊ aīa hꝫ viuē ⁊ intelligere ſine ſuo corpe. Tertiodecimo:ſicͭ deus ī mūdo oīa videt ⁊ nō videt: ſicut Exo.xxxiij.ait Nō videbit me hō ⁊ viuet Et Ioh.j. Deū nēo vidit vnq̄. ſic aīa videt ⁊ non videt. Quartodecimo:ſicut deꝰ nō inficit ſordibꝰ orbis q̄uis totū impleat orbē velut ſol q̄ non inficit ſordibꝰ luti:ſic aīa nō īficit corporea ſorde q̄tūcūqꝫ ſordeſcat caro. Quintodecimo:ſicut deus q̄q̄ nō audiat minime dormit Iux illud pſ. Ecce non dormitabit neqꝫ dormiet. ſic aīa in corpe nūq̄ dormit: lꝫ dormiat corpꝰ Sextodecimo:ſicut ds in mūdo aliquā ꝑtē nobiliꝰ q̄ alterā ornat:ſicut pꝫ in ſole ⁊ luna:ſtellis:auro:⁊ lapidibꝰ p̄cioſis ⁊ ↄſilibus:ſic aīa in corpore vnū mēbrū nobilius q̄ alterū decorat. Decimoſeptimo:ſicut deꝰ cā eſt in mūdo incremēti:in plātis herbis ⁊ arboribꝰ:floribus:fructibꝰ ⁊ ↄſilibꝰ ceterꝭ:Sic aīa cā ē in corpe augmēti cuiuſlibet mēbri. Decimooctauo:ſicut deꝰ regit ⁊ gubernat orbē:ſic aīa vegetat:ↄſeruat:viuificat: regit ⁊ gubernat corpꝰ. Decimonono:ſicut deꝰ vnitā ſibi humanā nām: p̊ habuit paſſibilē: ⁊ poſtea gl'ioſam: ſic aīa p̊ vnita ē carni paſſibili demū ē gl'ificāda ī celo. Uiceſimo:ſicut deꝰ ē imortal' teſte apl'o.j.Thi.ij. Regi ſc'oꝝ imortali ⁊ ivīſibili ſoli deo honor ⁊ gl'ia ī ſcl'a ſc'oꝝ amē. Sic ē aīa imortal' atꝫ ſi iuſta erit cū deo victura in ſcl'a ſc'oꝝ. Amen.

De anime nobilitate.

Q tū ad q̄rtū de aīe nobilitate. Cōſi-

derādū ꝙ aīe nobilitas (vt dicit Cācellarius sup Cātica) maxīe ꝯsistit in amore dei fruitio extatico vel anagoico ꝛ seraphico. Ille nāq; aōr ꝯsistit in expimētali pceptiōe cuiusdā suauitatꝭ ꝛ itime ꝯsolatōis quē aīa pcipit (ſm portionē v̄ginalē sinderesim ꝛ supmā: q̄ ꝛ apex mētis dr: ꝯdiuisa ad spm̄ ꝓut ad alia ꝯgnoscenda vel diligēda vel ordināda sub deo deflectit) in ꝯiūctiōe cū supmo obiecto suo ꝛ fine deo: p silitudinē ad supmū amorem creatū q̄ ē in seraphin. Ille.n.amor seraphicus ad sui cognitiōem idiget silitudinib⁹ ꝛ simbolis creaturaꝝ. Vn̄ ſm hunc amorē aīa noiat̄ dei amica: filia: sponsa: regina: tēplū: virgo: ꝓut sctūs Bonauē. paucissimis v̄bis cōplexus ē in suo itinerario ca.iiij. Iō dicit Diony. Impossibile ē nobis relucē diuinū radiū: nisi sacris ꝛ architipicis exēplarib⁹ vl' simbolis circūuelatū: quēadmodū pura lux m̄alis sine colorꝭ admixtiōe nō videt̄: ꝓpterea cōposit⁹ ē liber cāticoꝝ sb̄ tropis ꝛ silitudinib⁹ ad hui⁹ seraphici amoris exercitiuz sub tipo nuptiaꝝ. De nobilitate ergo aīe dicit autor de spū ꝛ aīa. Nobilis creatura ē aīa. Ciuitas nāq; dei ē: de q̄ tam glosa dicta sūt: ꝙ ad imaginē ꝛ silitudinē dei facta. Hec ciuitas merito irl'm appellāda ē: q2 ad fruēdū visiōe illi⁹ sūme pacis q̄ facit vtrūq; vnū: creata ē. Mēs ei⁹ padisus ē: in q̄ dū q̄s celestia meditat̄ q̄si in padiso voluptatꝭ delectat̄. Domus etiā sūmi p̄risfamilias ē aīa, ꝓpt̄ vnitatē moꝝ. Spōsa xp̄i ꝓpt̄ dilectiōz. Tēplū spūsscti p sctificationē. Ciuitas regꝭ etni ꝓpt̄ ꝯcordiā ciuiū. Et q2 nl'la ē ciuitas absq; pplo: disposuit i ea cōditor nr̄ ppl'm triplicꝭ ḡd⁹.i. sapiētes ad ꝯsulēdū Milites ad pugn̄dū: artifices ad mīstrādū. Ciues h⁹ ciuitatꝭ n̄ales ꝛ ingēti aī vigores tāq̄ idigene: q̄ꝝ distincti sūt ḡdus q2 alij supiores: alij inferiores: alij medij. Supiores q̄dē sūt intellectuales sensus. Medij: rōnales. Infimi animales. Quoꝝ h̄ ē drn̄tia: aīalis seu sensualis appetit vi:ibilia. Rōnalis discernit ꝛ discretionis oculo aspnat̄ ea intellectualis ptrahit ad diuia. Intellectuales igit̄ sensus sunt tāq̄ aīe ꝯsiliarij: dicētes deū time ꝛ mādata ei⁹ s̄ua: ꝓpt̄ h̄ em̄ ē ōis hō. Rōnales sunt tāq̄ milites q̄ hostes ꝯcupiscētiaꝝ ipugnāt p arma iusticie. Aīales seu sensuales sensus sūt tāq̄ rustici ꝛ artifices q̄ corpalib⁹ rudimētis insistūt: ꝛ corpi necc̄aria mīstrāt. Hāc triplicē vim anie.i. sensualē: rōnalē: intellectualē. phi ptes aīe vocauerūt nō inteḡles: s̄ v̄tuales: q2 potētie eius sunt. ¶ Aīa ē amica Templū filia sponsa ꝛ regina dei. Ex dictis sancti Bonauēture. Deus em̄ q̄ oīa fecit in gl'iaꝫ suā ꝛ nulli⁹ idiget laude. potissime req̄rit a creatura rōnali honorē. Et q2 honorē deo exhibem⁹ q̄n in ipm oīa referimus tāq̄ in oīm auctorē ꝛ finē nō decreuit d's hoīez pducē ad pfectōez gl'ie p aliq̄d qd' ortū hꝫ ex pncipijs nāe: s̄ p mun⁹ gr̄e additū n̄alib⁹: vt ex h̄ hō magis d'o ḡtus existēt ꝛ toti⁹ salutꝭ sue op⁹ deo attribuēt. Cūq; lex diuitatꝭ ſm Diony. sit infima p media: ꝛ media p supma reducē. Media aūt bona sūt aīe potētie n̄ales. Maxīa sunt: gr̄a ꝛ v̄tutes q̄b⁹ nō ꝯtingit male vti. Idcirco ſm rectū ordinē: ex mera libalitate ꝛ ḡtuita ꝯdescēsiōe diuie gr̄e ḡtūfaciētꝭ: supaddite de n̄ali iudicatorio.s. conscie: ꝛ n̄ali instinctui q̄ est sindēsis. Aīa sācta q̄ dei capax ꝛ pticeps esse pōt. Consecrat̄ in templū. Adoptat̄ in filiā. Assumit̄ in ꝯiugiū. Non ſm tropū ꝛ trāssumptionē: s̄ ſm v̄itatē ꝛ ꝓprietatē. Et hoc fit ꝓpt̄ ḡtuitā dei ꝯdescēsionē. Tū etiā ꝓpter creature exaltatōez vltra terminos siue status nāe. Gratuita nāq; ꝯdescēsio in hmōi acceptatōe necessaria ē. Q2 d's eni̅ imēsus hitare velit in aīa vt in tēplo. Q2 itez velit s̄uū reputare ꝓ filio. Q2 ancillam suaz velit assumere in spōsaz ꝛ ꝯiugium: hoc nemo dubitet esse mere gratie ꝛ ꝯdescēsionis liberalissime. Creature etiam sublimatio in tali acceptatiōe vltra statum nature re-

F Aīa ē amica. Tēplū filia Spōsa ꝛ regina dei.

perit. Qz.n.creatura ꝯsecrat̃ in templū
fundatū ꝑ fidē.eleuatū ꝑ spem.ꝛ dedica
tum ꝑ mētis ꝛ corpis sanctitatē:adopte
tur in filiā:assumat̃ in ꝯiugiū, hoc ē sup
naturale cōplementū oīs creature.Et iō
nec cōsecratio:nec adoptio:nec vnio aie
ad deū fit ꝑ aliquā ꝓprietatē nature. sed
ꝑ aliqđ donū grē supadditū qđ aiam cō
secret vt sit tēplū:assimilet vt sit dei filia
Qz faciē decoret anie:vt apta sit esse dei
sponsa. Hoc aūt facit grā gratū faciens
cui adeo iuncta est dei ꝯformitas:vt nul
lo mō possit deo dissimilis fieri. Ideo iū
cta spūalis venustas vt nullo mō possit
deformari reddat aiam deo acceptam.

Pater itē miscdiaꝝ ꝛ deus totius cō
solationis ex supfluētissima liberalitatis
sue magnificētia ꝑ iesum xpm coeternū
cōsubstatialē coequalē vnicū cordis sui
filiū sanctissimū spiritū ꝓaditū donauit
anime fideli In signaculū acceptatōnis
Et facta est anima amica gratissima ꝓpt̃
charitatē q̄ eam ꝓelegit. In priuilegiuz
adoptionis.Et facta ē aīa filia dilectissi-
ma ꝓpter spem q̄ eam dotauit. In annu
lum desponsationis. Et facta ē aīa spon
sa dulcissima ꝓpter fidē q̄ eā despōsauit

G Predictoꝝ vocabulorū intelligentia
qualiter aīa sctā est tēplū dei:amica filia
sponsa ꝛ regina. Templū em̄ ꝛ sacrariū
est spūsscti:ꝛ totius trinitat̃. Quia licet
deus sit vbiq; in oībus creatis ꝑ essen-
tiā:pñtiā ꝛ potētiā. Est tñ in aīa sctā spe
ciali mō ꝑ grām velut in tēplo in q̄ deus
colit̃. Nam fide.spe ꝛ charitate(vt dicit
Augusti.)colit̃ deus:tēpluz hoc vt dicit
sctūs Bonauētura.ē fundatū ꝑ fidē(Fi
des.n. est sbā ꝛ fundamētū substās edifi
tio spūali qđ ē grā ꝛ glīa. ꝛ facit res spe-
rādas aliq̄liter i nobis sbsistere in via ꝑ
grām ꝛ tādē ꝑ glīam apte visionis.)ele-
uatū ꝑ spem(ꝓpriū est.n. spei erigere in
summa largitatē expectādo et sperādo.
Dat em̄ securitatē quādaz ne deficiat in
via:ꝛ ē sicut anchora tenēs aiam imobi-
lē in bono) Tēplū etiā hoc ē dedicatū ꝑ
mētis ꝛ corpis sctitatē.opatōe.s.spūsscti
qđ totū fac sincerissima caritas xpi q̄ dif
fusa ē i cordib⁹ nrīs ꝑ spm̄scm̄ q̄ datus ē
nobis. Amica dr̄ aīa q̄si ani vel amoris
custos.vel altera mea ꝓpt̃ mutuā cōica-
tionē secretoꝝ. Amicoꝝ.n.ē idē velle et
nolle. Deus.n.gerit amicitiā erga aiam
sctāz: qꝛ cōicauit sibi seipm ꝛ amorē suū
ꝛ dōa sua ad fruēdū ꝛ vtēdū.q̄ntū ipa po
tuerit rōnabilr̄ accipe. ꝓ varietatē statu
um i q̄bus ē ꝯstituta. Dr̄ etiā aīa sctā
virgo mat̃ seu vbigena. siue deigena. ꝛ
filia. Virgo noiat̃ ꝓpt̃ sinderesim q̄ nūq̄
violat̃. Mater siue vbigena: qꝛ parit in
se vbū rorante desuꝑ pr̄e luminū. vbū h̄
ꝑ affectū boni opis ꝯcipit̃. ꝑ effectū na-
scit̃.ꝑ ꝓfectū nutrit̃. De h̄ dr̄ Mat.xij.
Qui fecerit volūtatē pr̄is mei ꝛc. Dr̄ etiā
filia dei:qꝛ filio etni pr̄is ꝑ amorē nupti-
aliter ꝯiūcta:ꝛ spōsa siue vxor i eodē gra
du videt̃ ponēda q̄tū ad amorē beniuo
lentie cū filio. Dr̄ etiā filia irlm:qꝛ inhabita
trix pacifice ciuitat̃. ꝛ filia syon ꝓpt̃ spe-
culatiōz diuinoꝝ. Spōsa etiā dr̄ aīa:q̄a
assumit̃ ꝑ amorē(cui⁹ ē ꝓpriū vnire amā
tē cū amato)in castissimū mr̄imoniū qđ
inchoat̃ i baptismo. cū vtutes theologi-
ce aie ifundūt̃. Ratificat̃.cū aīa ꝑ vsuz
liberi arbitrij coopante grā elicit actus
vtutū theologicaꝝ:q̄ sūt credē sūme vita
ti. Spare in sūmaz largitatē diligē sūmā
bonitatē ꝓpt̃ se ꝛ sup oia. Mr̄imoniū cō
sūmat̃ in pr̄ia: q̄tenus aīa btā portet iu-
gū suauissimū ꝛ onus leuissimū bti ꝯiu-
gij.dotat̃ trib⁹ dotib⁹ glīosis: q̄ sūt visio
fruitio ꝛ tētio:q̄ sūt hitus disponētes ad
actus btitudis (nam felicitas fm p̄hm
in actu ꝯsistit)q̄ sūt ituitiua visio.actual̃
fruitio:cū etnitate. Noiat̃ etiā aīa sctā
regina ꝓfigurata i Apocalipsi ꝑ illā mu-
lierē btāz q̄ amicta fuit sole ꝛ luna sb pe
dib⁹ ei⁹: ꝛ i capite ei⁹ corona stellaꝝ.xij.
Ista mulier ē aīa btā eterni regis. Filia
ꝑ nature creatōez. Spōsa ꝑ grē adoptio
nē. Regina ꝑ glīe collocatōez. Regina h̄
bñ dr̄ amicta sole: qꝛ decorata splendore

claritatis deifice. Coronata dignitate felicitatis eterne. In q̄ felicitate ob specialē decorē sūt .xij. gaudia p .xij. stellas prefigurata. p q̄ decorat̄: ornat̄ ꝛ coronatur aīa regina in supna felicitate. Q̄ꝛtū ad

b quintū: q̄liter potētie aīe ꝯferūt ad suipi⸗us aīe btitudis: dignitatis ꝛ nobilitatis: cognitōez desideriū ꝛ obtētionē. Cū igit̄ sit sūma vtilitas aīe rōnalis: ꝙ ordinata sit ad beatitudinē obtinēdā. Insignitaqꝫ sit imagine dei. trib⁹ .s. potētijs nālib⁹ q̄bus capax ē summi boni. Nā p intelligētiā potēs ē cape sapiām vel potētiā dei. p volūtatē potēs ē cape bonitatē dei: p memoriam potens est cape virtutē eternitatis dei vt nunq̄ ab eo posset separi.

Sitqꝫ sūma dignitas aīe ꝙ decorata ē silitudīe dei. trib⁹ videlꝫ ꝟtutib⁹ theologicis: q̄bus aīa fit deiformis. Sitqꝫ sūma nobilitas aīe: ꝙ sit amica filia spōsa dei. Tēplū deū in se hn̄s cuꝫ q̊ oē bonū. nec dignius eo q̄rit: nec vtili⁹ eo īuenit nec nobili⁹ eo cogitari p̄t. Ne igit̄ ociosa sit ī aīa tāta vtilitas: nobilitas ꝛ dignitas: toto nisu studeat ꝓficere ī silitudinē ei⁹ ad cui⁹ imaginē formata ē ꝺm tres vires nāles ei ꝯcreatas. Studeat per vim rōnalē deū cognoscē: p vim ꝯcupiscibilē desiderare: p vim irascibilē appħendere q̄tenus deū cognoscēdo: desiderādo: tenēdo btificet̄: q꞉ citra deū nihil aīe sufficere pōt: ꝛ hito eo nō ē qꝺ vltra req̄rat: cū hēat oē q̊ ad eternā felicitatē indiget. Ac p hoc oīb⁹ virib⁹ suis ꝛ oī diligētia: ꝛ toto desiderio dꝫ eum q̄rere: ꝛ oīa facē q̄ ꝓmouēt ad eius intētionē: ꝛ oīa vitare ꝛ fugē q̄ elōgāt eā a deo. Itaqꝫ cū aīa facta sit vt eēt capax sūme beatitudis: in q̄ hꝫ sūmā vtilitatē: dignnitatē: nobilitatē ꝛ glīaꝫ. Sūmāqꝫ delectatiōeꝫ. Idō a deo q̊ ē sūma btitudo: dat⁹ ē aīe duplex appetit⁹ nālit̄ ad h̄ vt ista desideraret ꝛ studeret obtinē: ꝛ cū obtinuisset tanto iocūdius possidēt q̄nto ardēti⁹ ꝯcupisceret.

Dat⁹ fuit ei appetit⁹ glīe talis: vt nulla sufficēt ei p̄ter supna glīa. Et appetit⁹ delectatōis talis: vt non satiaret eā aliq̄ nisi sūma: ꝛ vtraqꝫ ē in solo deo: ꝛ ita nihil sufficit aīe p̄ter deū: ꝛ iste appetit⁹ vocat̄ ꝯcupiscibilitas. Itē ex h̄ orta ē alia vis in aīa: q꞉ cū tātū ꝯcupiscēt sūmū bonū docēte vi rōnali: p qꝺ btificāda erat. nālit̄ horrebat ꝛ detestabat̄ ꝛ repellebat oē: qꝺ ad hāc obtinēdam ꝯtrariebat̄ ei. Et itē q̇cq̇d ad eā obtinēdā ꝛ ꝯseruādā ꝓdesse ei poterat: fortit̄ appħēdit ꝛ tenuit h̄ vis vocat̄ irascibilitas: iux̄ ire silitudinē q̄ fortit̄ indignat̄ ꝯrijs ꝛ fortit̄ tenet qꝺ cupit. Per vim rōnalē cog̃uit bonū ꝛ meli⁹ ꝛ optimū. per vim ꝯcupiscibilē appetit bonū ꝛ meli⁹: bonū ampli⁹ ꝛ optimū maxime. Per vim irascibilē tenuit ꝛ inhesit bono: ꝛ q̄ ei ad h̄ ꝓdesse poterāt feruide appħēdit: ꝛ ea q̄ ei obeē poterāt dedignāter repulit ꝛ fugit. Appetitus etiā nobilitatꝭ honoꝝ ꝛ dignitatꝭ dat⁹ fuit aīe vt p̄clarissimā nobilitatē desideraret .s. deo placē Amicā: spōsaꝫ: tēplū: filiā ꝛ heredē eē. ꝛ ei ꝯregnare. n̄ ex eq̄litate potētie. s; ex imitatiōe bonitatꝭ. Itē vt se tāte dignitatꝭ agnosceret eo ꝙ imaginē dei in se hr̄et: nec vlli inferiori se dig̃ret̄ subijcere. soli oīm dn̄o sbiecta ꝛ obediens ꝛ ex amore deo adherēs: ꝛ reliq̄ sb deo ꝓ eiusqꝫ dignitate eē estimās: ꝛ vtēs creature misterio ꝓ sua vtilitate ꝛ dn̄i volūtate. h̄ erat sctā supbia oēm docēs despicere vilitatē: ꝛ sola etn̄a bona appetere ꝛ diligē. De hac supbia ait dn̄s Ysa. lx. Ponā in te supbiā seculoꝝ. h̄ ē celsitudinē. glīaꝫ ꝛ honorē. Ita ꝙ supbia nō sumit̄ h̄ in vitiū. Hec supbia nobilitatꝭ sue ꝯscia: nescit nisi sūmis. iūgi intēdē ꝛ īherē. Sb deo q̄ ē bonū optimū necessariū: eternū ꝛ summū. Qualiter elegit maria optimā ptem. O vere sctā ꝛ desiderāda supbia: q̄ vnicū bonū suū possidē vult: excellēter sine arrogātia ꝛ vana glīa. singularit̄ sine īuidia. Impturbabilr̄: sine ira. Infatigabiliter: sine accidia. Indesinent̄: sine auaricia. Delectabiliter: sine luxuria ꝛ gula. Honorabiliter: sine ipocrisi ficta.

Superbia sancta

¶Anima quid sit scd̄m nomē. Cap̄.ij.

A

Anīa q̄d sit scd̄m nomē

a Anima noiat̄ hō interior: q̄ viuificat̄ ⁊ ꝯtinet̄ lutea illa massa humectata ne arefacta dissoluatur.
Scd̄z tñ opis sui officiū varijs noiat̄ nominibus: licet vna sit ſm essentiā. Aīa dr̄
Anima
dū viuificat corpus. De q̄ dictū est Joh. .xj. Qui pdiderit aiaʒ suā saluā faciet eā id est. q̄squis ꝓpt̄ deū hācvitā (q̄ nūc corporis institutiōe ⁊ aīa: tpaliter mortalis existit) libenter despexerit. In futuro in corpe ⁊ aīa vitā eternā recipiet. Dr̄ aūt aīa ab a qd̄ ē sine: ⁊ neme qd̄ est sanguis
Animus
eo ꝙ sit sine sanguie. Animus dr̄ dum vult. Uel dr̄ anim⁹ rōne cōs.lij. Uñ dicūt phi. Sine anio ⁊ sine ꝯsilio. Aiam.i.vitā manere: sicut ptʒ in amētibus: ⁊ pueris.
Spiritus
Spūs etiā dr̄ aīa mēs rōnalis: inq̄ntū sine corpe cōsiderat̄ ⁊ separata pdurat.
Spūs etiā dr̄ aīa.i.vita. De hac q̄ʒ vita: dñi passiōis tpe euāgelista ita ꝓtulit dicēs. Inclinato capite emisit spm̄. Qd̄ est mittere spm: nisi aiam: vitam ponere.
Mens
Aīa etiaʒ dr̄ mens rōnale nr̄m q̄ rōcinamur: intelligimus ⁊ sapimus. Et dicta est mēs eo ꝙ emineat in aīa: vel q̄ȝ meminit. Uñ imemores amentes dicimus.
Memoria
Memoria dr̄ aīa dū recordat̄. Rō
Ratio. Uoluntas. Sensus.
dū rectū iudicat. Uolūtas dū ꝯsentit.
Sensus dr̄ aīa dū sentit: vñ ꝓ hīs aīe ꝓprietatib⁹ scīētia q̄ aīe q̄litas ē a sensu nomē accepit. In hīs aīe noīb⁹ sepevnū
B
ꝓ alio ponit̄. Cōsiderāduʒ postremo ꝙ aīa iu sc̄ptura sac̄ mltiplr̄ accipit̄: ꝓpterea diuersa sortit̄ noia. Et p̄mo q̄dē ꝓ toto hoīe Exodi.j. Oēs anie eoꝝ q̄ egresse sunt de femore Jacob ⁊c̄. Nec.n. aīe sole egresse sūt: ſʒ cū corpib⁹. Scd̄o accipit̄ ꝓprie: pro ip̄a forma ſbali hoīs q̄ corp⁹ informat Sapie.iij. Justoꝝ aīe in manu dei sūt.i. in ꝓtectiōe. Tertio ꝓ potētijs aīe oībus. vt ps̄.ciij. Bñdic aīa mea dño. Aīa aūt nō opat̄ nisi mediātibus potētijs: vñ subdit̄. Et ꝓ.i. Omīa q̄ intra me sunt.i.oēs potētie. Intellectus volūtas: sensus: sensualitas: noī scd̄o ei⁹.

Quarto accipit̄ ꝓ potētia vegetatiua vt ibi. Humiliabā in ieiunio aīam meā. Hūiliat̄.n. ⁊ affligit̄ vegetatiua potētia: dū minuit̄ sibi nutrimētum per ieiuniū.
Quito ꝓ potētia sensitiua: vt illd̄ Johā.xij. Nūc aīa mea turbata ē. Qd̄ exponūt pleriq̄ʒ de turbatiōe sensitiue ptis in xp̄o. In q̄ nō poterat eē turbatio rōis cū cōphēsor eēt. Sctūs tñ Bonauētura in breuiloq̄o.pte.iiij.c.ix. Dicit ꝙ illa turbatio fuit etiaʒ in xp̄o in supiore pte rōnis. Quia gñalitas corruptōis infecerat i nobis nō solū corp⁹ ⁊ aiaʒ: ſʒ etiā oēʒ corpis ptē: ⁊ oēm aīe potētiā. Hic ē ꝙ xp̄s passus ē in oī corpis pte: ⁊ in oī potētia aīe: ⁊ supiori pte rōis: q̄ sūme in deo delectabat̄ vt rō ꝓpt̄ vnionēʒ sui ad supius. Et sūme patiebat̄ vt nā: ꝓpt̄ ꝯiūctionē ad inferi⁹: q̄ȝ xp̄s erat viator ⁊ cōphēsor simł̄.
Sexto sūit̄ aīa ꝓ rōne: vt illd̄ ps̄. Intrauerūt aq̄ vsq̄ʒ ad aiaʒ meā. Aq̄.s.tribulationū ⁊ tētationū intrauerūt ad aīam .i.rōnē: ad suffocādū eā p ꝯsensū. Septio ꝓ intellectu: vt illd̄ Job.vij. Suspēdiū elegit aīa mea.i.itellect⁹ suspēdiū cōtēplatōis p qd̄ itellect⁹ eleuat̄ a terrenis
Octauo ꝓ ꝯsciā vt illd̄ Eccī.xiiij. iustifica aiaʒ tuā.i.ꝯsciaʒ. Nono ꝓ libero arbitrio: vt illd̄ ps̄. Aīa mea.i. liberꝫ arbitriū: i manib⁹ meis sp.i.in oīb⁹ meis opib⁹: q̄ȝ sp remāet lib̄tas ad opandū bonū vel malū. Decio sumit̄ aīa ꝓ volūtate vt Cāt.iij. Indica m̄ quē diligit aīa mea .i.volūtas mea. Undecio ꝓ intētōe: vt illd̄ Act.iiij. Multitudis credentiū erat cor vnū.i.volūtas. ⁊ aīa vna i.intētio in dño. Duodecimo ꝓ statu hoīs vario. ſm illd̄ Job.xvj. vtinā eēt aīa mea ꝓ aīa vr̄a.i.stat⁹ me⁹ eēt vt vester cōsolarer ⁊ ego vos. Tertiodecimo accipit̄ aīa ꝓ affectu intēso i bonū vel i malū: vt Ysa.v. Dilatabit ifern⁹ aiaʒ suā.i.dcōnes: q̄nto plures descēdūt ad infimū tāto plēs appetūt dānari secū Diuisio tractatus. Scd̄m istas acceptōes h̄ tractabit̄ d̄ aīa (vt seq̄t̄ (

Prio d' eētia aie.a tertio ca.vsq3 ad.vj.
De potētijs aie generaliter:tractaẗ capitulo sexto.Specialiter ca.vij.
De potētijs aie vegetatiuis:tractaẗ.viij
De potētijs aie sensibilis apphensiuis ab extra:tractaẗ a ca. decimo vsq3 ad caplm.xvij. (et.ix.capitulis
A caplo.xvij. vsq3 ad ca.xxv. tractaẗ de potētijs aie sensibilis ab intra.
De potētijs aie sensibil' motiuis: detractaẗ a ca.xxv.vsq3 ad ca.xxvij.In q tractaẗ de origine anime rationalis.
De potētijs aie rōnalis siue intellectiue gñaliter:determinaẗ in ca.xxviij.
De potētijs aie rōnalis apphēsiuis tractaẗ a ca.xxix.vsq3 ad ca.xxxj.
De potētijs aie rōnal' affectiuis siue volitiuis:determiaẗ a.c.xxxj.vsq3 ad.xxxix.
De libero arbitrio determiaẗ in.c.xxxix.
De volūtate thelisi z bulisi: determinaẗ in capi.xl.
De cōscia.a ca.xlj.vsq3 ad capitulum.xlvj.
De sinderesi tractaẗ a cap.xlvj. vsq3 ad ca.xlix.In quo tractaẗ de vi ronali.Cōcupiscibili z Irascibili:put sunt in parte rationali. Inqtum vo vis concupiscibilis z irascibilis reperiuntur in parte sensitiua appetitiua:diciẗ de eis.capitulo.xxv.dubio.iiij. In cap.l.tractaẗ de cōditione corporis humani.
In ca.lj.z.lij.finali tractaẗ de toto hoie ex aia z corpore formato.

¶ Anima qd sit scdm rem z diffinitionē Caplm tertium Prima diffinitio.

A
[ni]ma qd
[i]n rem

Animā diffinit aurelius Augustinus in opusculo suo de cognitione vere vite sic aia sps est.Suba incorporea corpis suivita inuisibilis Sēsibil' Mutabil' Illocalis passibil':nec qtitatē mēsure:nec qlitatē forme vl' coloris susceptibil' Mēorial' Rōnal' Intellectualis Inmortal'.Et ne vacillet diffinitio eā pbatōe roborabo Aia ē spūal' suba. Qd ē eīn qd alij vitā sbministrat. ipm est necesse vt sbsistat:s aia corpi vitā tribuit: ig' aia realiẗ subsistit.Hāc vo vitā eē ipamet pbat dū pñtia sua corp' viuificat ab sentia sua idē mortificat. Hec nob qdez est invisibil'.spūs ē visibilis.Hā eē sensibilē pstat:dū oclis colores:palato sapores:manib' aspera vel lenia sentire pstat Est g mutabil':oē ei qd melioraẗ z peioraẗ mutabile ē:s aia vicijs peioraẗ vtutib' melioraẗ:igi mutabil' e. Est etiā illocal'.Qd ē eīn qd loco includiẗ:altitudie latitudie:lōgitudie:aeri circūscribiẗ: corp' ē.Sz rō docuit aiaz incorporeā eē .i. nec corp' nec aliqd mbrorz hic igi pstat eā eē illocalē.Nō ei spaciū aeri vt corp' occupat:nec corp' vt aq vētrē iplet:s vt calor toti igni illocaliẗ iest: Ita aia totū corp' illocaliẗ iplet:qd ē visibile s calor iuisibil' z sensibil' z qdāmō ignē viuificās:ita aia iuisibil':s sensibil': visibile corp' qdā occulta vi z sensificat z viuificat. Hec qz ē passibil':qd eīn merore afficiẗ passibile ē:s aia dū volūtat cōpos nō efficiẗ: mesticia afficiẗ:igr passibil' eē puinciẗ. Ab hac qtitas excludiẗ dū nec altitudie z latitudie:aut lōgitudie metiẗ. Nec sex circūstātias.s. an z retro: dextrū z sinistrū: sursuz z deorsū se includē patiẗ. Qualitas eīn forme vl' coloris ab hac secerniẗ: dū nulla forma vl' hūani corpis:vl' nulli' colorate rei illi ascribiẗ. Hec ē mēorialis:qz pterita recolligit.Est rōnal':qz pñtia discernit.Est itellectual':qz futura intelligit.Hāc imortalē hic eē pstat:q memoriā sui apud posteros pennit durare laborat. Est z sm theologos. ¶ Scda aie diffinitio. Aia ē suba incorporea: rōnis pticeps a do ex nihilo creata ad imaginē dei:regēdo corpi comodata: cū corpore ad btitudinē ordinata. Hec ē ppria diffinitō aie rōnal':de q h pcipue itēdiẗ: diffiniēs aiaz i cōparatōe ad qtuor cās.ad h' diffinitiōis intelligētiā nondū:q in h qd dicit Suba:differt ab accidēte. In h qd dr incorporea:differt a qnq3 corpib' mūdi simplicibus vicz. Quinta essentia Quatuor corporibus elementorū : et ab Elemētatis.id est corporibus mixtis ex elemētis:que oia habēt trinā dimēsionē In hoc qd diciẗ:rationis pticeps:dif

B
Scda aie diffinitio

fert ab aīa irrōnali scz vegetatiua ⁊ sen-
sitiua. Hec etiam drñtia facit aīaz differ
re a deo: qꝛ deꝰ vel ē supra subaz vl' ē sba
q̄dā ratione pfectā totā a se ⁊ nō aliūde
capiēs ⁊ possidēs. Aīa vō rōnal' nō pfe-
ctā rōnē: nec a se naturā rōnalē est hñs.
⁊ iō est rōnis pticeps: a deo vicz q̄ eam
imagine sua insigniuit. In hoc qđ dī
a deo: tangit̄ causa efficiēs ipiꝰ aīe. Nā
aīa creata est a deo efficienter imediate:
nō mediāte intelligētia: Ex nihilo: nō de
suba dei: nec ex q̄ttuoꝛ elemētis: neqꝫ ex
traduce (Ex alia scz aīa sicut caro ex car
ne traducta ⁊ ꝓpagata) Errores isti cuꝫ
alijs erroribus infra cap. xxvij. reprobā
tur. In hoc qđ dī: ad imaginē dei: notat̄
causa formalis ipius aīe. Nā cū deꝰ oīa
creauit sub triplici genere causalitat̄ vꝫ
Efficientis. Formalis: siue exēplar̄: ⁊ fi-
nalis. Et aīam cōstituit inesse efficienter
ex nihilo creando. Formauit eā ad exē-
plar: scz ꝓm suā imaginē in naturalibꝰ ⁊
silitudinē in gratuitis. Et qꝛ silitudo est
deformata ꝑ culpā: reformāda ꝑ grām:
nō nisi in iustificatis ⁊ btis aīabus repe-
rit̄. Idcirco nō ponit̄ silitudo in diffini-
tione aīe. Clarius de imagine ⁊ silitudi-
ne dī in caplīs tribus mox sequētibus.

Ordinauit etiā deꝰ aīam ad finē scz ꝓ
pter seipm summū bonū pfruendū. Nā
btitudo nil aliud est q̄ summi boni pfru
itio vt patebit. In hoc qđ dī: Regēdo
corpi cōmodata: tāgit̄ ⁊ subiectū ⁊ ma
teria i q̄ aīa ꝑ suas potētias exercet opa
tiones: Nā ex aīa vt forma partis: ⁊ cor
pore hūano tāq̄ ipiꝰ materia silr iūctis fit
totū cōpositū ⁊ resultat forma totius. s.
humanitas. Utrū aūt aīa ꝓm suā subaꝫ
sit cōposita ex mā et forma: ꝓbleuma ē
inter doctores. Huius ꝓbleumatis ptē
affirmatiuā tenēt doctores. Irrefraga-
bilis ⁊ Seraphicus. Probāt eñ q̄ anīa
sicut anglus est cōposita ex forma ⁊ mā
spūali: subleuata supra eē extēsiōis ꝑua
tiōis ⁊ corruptiōis. Dicūt etiā q̄ illa mā
est eadē ꝓm eēntiā cū mā corpoꝝ celesti
um ⁊ elemētoꝝ. Nec illa cōpositio tollit
simplicitatē aīe rōnal': nā aīa est simplex
⁊ etiā angl's: q̄tū ad ꝑuatiōꝫ ptiū q̄tita-
tis. Nō aūt q̄ ad ptes ɔstitutiuas sūba-
les q̄ sūt mā ⁊ forma. Partē āt negatiuā
hꝰ ꝓbleumat̄ tenēt. san. Tho. ⁊ suꝰ mgr̄
Albertꝰ magnꝰ dicētes. Aīaꝫ rōnalē nul-
lā hr̄e mām: nec angl'm: qꝛ spūs sūt sim-
plices: ſ dixerūt hr̄e cōpositiōeꝫ: ex q̄ est
tāq̄ forma: ⁊ qđ est qđ tenet locū māe.
Quia aīa ⁊ angl's est h̄ aliq̄d ⁊ ꝑ se: ⁊ i se
subsistit. Ad euitandū ꝓlixitatē h̄ ꝓbleu
ma scolasticis ꝑmittit̄ t̄minandū. Per
hāc ergo differētiā regēdo corpi cōmo-
data: aīa differt ab āgelo tā bono q̄ ma
lo. Qui lꝫ assumūt corpa aerea cōmixta
vapore terreo ⁊ aqueo ea regēdo vt mo
tores: nō tñ viuificāt ⁊ iformāt ea vt aīa
q̄ corpꝰ suū informādo ⁊ viuificādo ve-
getat ad opatiōes vegetatiuas: ⁊ sensifi
cat ad opationes sensitiuas. In h̄ qđ dī
Cū corpe ad btitudinē ordinata: innuit̄
cā finalis aīe q̄ est btitudo ad quā conse
quendā finaliter cū corpe ordinat̄. Hec
etiā differētia distiguit int̄ angl'm ⁊ aīaꝫ
Angelus eñ in se ordinat̄ ad btitudinē:
Aīa vero in se ⁊ in corpe ad btitudinē or
dinat̄. Que vt dictū est aliq̄liter ca. j. cō-
sistit in septiformi dote triplici aīe ⁊ qua
druplici corpis. Tūc eñ aīa sctā glīe sue
cōplementū suscipiet: cū suū corpꝰ resū-
pserit: nō tale q̄le cū ingēti dolore susti-
nuit: et cū magno certamine deiecit: de
q̄ sepiꝰ timēs ipatiēs irascēs: dixit. Quis
me libabit de corpe mort̄ hꝰ: nō certe ta
le: ſ iā pfecte obediēs ⁊ spūale. Tale in-
q̄ qđ erit i ɔtēplatōis solaciū ⁊ i etn̄e fe-
licitat̄ augmētū: nā ꝓm san. Aug. ipē aīe
sctē vehemēter desiderāt corpis resūpti
onē: qꝛ ipaꝝ sine eo nō pōt ɔseruari feli-
citas. Qm̄ aliq̄liter sine corpe eaꝝ ipedi
tur ⁊ retardat̄ ɔtēplatio. qđ vtiqꝫ nō ap
peterēt si resūptū q̄tūcūqꝫ etiā gl'iosum:
diuinā contēplationem impediret.

Habitis duabus diffinitionibus ani-
me theologoꝝ. Dicendum est de dua-

C
est diffi
anime

bus alijs pħoꝝ. vñ ꝯsiderãduȝ ꝙ aïe dif
finitio duplex ẽ ꝭȝ aristotelẽ. ij. ď aïa. scȝ
generalis ⁊ specialis: q̃ talis ẽ. Aïa est pn
cipium q̃ viuim⁹: sentim⁹: mouemur: ⁊ i
telligim⁹ primũ: q̃ diffinitio tm̃ cõuenit
aïe intellectiue vt patebit. Alia est dif
finitio aïe: Gñalis q̃ gñalr ꝯuenit cuilibȝ
aïe: ⁊ est illa. Aïa ẽ actus corꝑis organici
phisici vitã hñtis i potẽtia. Dis. n. ani
ma debet esse forma ꝯiũcta illi cui⁹ ẽ for
ma. Nã ex forma ⁊ materia fit vnuȝ ꝭm
esse ⁊ imediate. Dicit̃. n. in diffinitione.
aïa est act⁹. Actus ẽ duplex: prim⁹ ⁊ secũ
dus. Actus ṗmus ẽ forma substãtial̃ rei
ex q̃ cũ materia fit vnũ sine medio. dr̃. n.
ij. de aïa: Non optet q̃rere q̃re ex mate
ria ⁊ forma fit vnũ: sicut nõ oportet q̃re
re causam quare ex sigillo ⁊ cera fit vnũ
Alter est act⁹ scďs: ⁊ est oꝑatio rei q̃ flu
it ab ente in actu: forma eñ est principiũ
oꝑandi: licet totũ cõpositum est id quod
oꝑat̃. Dicit̃ etiã in diffinitione aïe. Ani
ma est act⁹ corꝑis. Corpus non accipit̃
hic ꝓ trina dimẽsione. scȝ lõgitudine: la
titudine ⁊ ꝓfunditate sicut capit̃ in ꝑdi
camento q̃ntitatis cõtinue: nec capit̃ h
corpus ꝓ toto cõposito ex materia ⁊ for
ma: ꝓut ẽ in genere sƀe: ⁊ subiectũ trine
dimẽsionis ꝫ capit̃ hic corp⁹ ꝓ mã nõ
q̃dẽ ꝓ mã ꝭm se accepta ꝫ ꝓ materia in
q̃ntum cõiuncta est q̃litatibus sensibili
b⁹ ⁊ dimẽsionib⁹ ⁊ organizata q̃ ipm̃ nõ
cõponũt: ꝫ ipe componũt̃. Dicit̃ etiaȝ in
diffinitione aïe. Aïa ẽ actus corꝑis orga
nici. Corp⁹ organicuȝ est corp⁹ hñs ꝑtes
figura ⁊ situ: distinctas: ad exercendũ di
uersas oꝑationes vite deputatas: vt cor
pus hoïs vel asini: vel arboris seu plãte:
q̃ etiã hñt diuersa organa ad diuersa of
ficia deputata: naȝ radices sunt deputa
te ad attrahendũ hũidum ꝓ cibo: et isto
mõ radices sunt sil̃es ori: nam sic hõ vel
aliud aïal sumit alimẽtũ ꝑ os: sic planta
attrahit nutrimẽtũ ꝑ radices: Sed trun
c⁹ ordinat̃ ad viuificanduȝ ramos: ꝫ ra
mi ordinãt̃ ad fructũ deferendum: folia
ordinant̃ ad fructũ defendẽduȝ et ad co
oꝑiendũ. Sed organũ est ꝑs totius ab a
lijs ꝑtibus totius situ ⁊ figura distincta:
ad exercẽdum oꝑa vite deputata. Corp⁹
organicum ⁊ organum differũt sicut ꝑs
⁊ totũ. Dicit̃ etiã in diffinitiõe aïe. Ani
ma est act⁹ corꝑis phisici. Corpus phisi
cum accipit̃ dupliciť. Uno mõ cõmunit̃
ꝓ quolibet corꝑe naturali: qď cõstat ⁊ ẽ
ꝓductũ a nã (vñ phisicũ dr̃ a phisis qď
ẽ nã) Et sic lapis silr̃ celũ dr̃ corp⁹ phisi
cũ: ⁊ sic nõ capit̃ h. Scďo corp⁹ phisicũ
capit̃ ꝓ mã inq̃ntũ ẽ dimẽsionib⁹ ⁊ sensi
bilib⁹ q̃litatib⁹ ⁊ organizatiõe ꝑtiũ cõiũ
cta ꝭm esse ⁊ rõneȝ Et hoc mõ corp⁹ phi
sicũ distinguit̃ ꝯ corpus artificiale ⁊ ma
thematicum qď seꝑatuȝ ẽ a materia sen
sibili ꝭm rõnẽ. Dicit̃ etiaȝ in diffinitione
vitã hñtis in potẽtia. Notanduȝ ꝙ vita
accipit̃ dupliciter: Uno mõ ꝓ esse vita
li in viuẽtibus: ⁊ sic dicit̃ in. ij. de aïa. Ui
uere in viuẽtib⁹ est esse. Et sic diffinitur
a pħo in libro de motu cordis. Uita ẽ ac
tus aïe prim⁹ cõtinuus ĩ motu corꝑis ad
aptati ad mouẽdum: ⁊ sic vita ꝭm alexã
drũ ẽ actus prim⁹ forme substãtial̃. s. aïe
ab ipã egrediẽs: q̃ ipã corpus viuificat.
Scďo mõ accipit̃ vita ꝓ oꝑatione vita
li. Oꝑatio ergo vitalis dicit̃ esse vita: nõ
ꝙ in se sit vita: ꝫ q̃ ondit drãȝ int̃ viuẽs
⁊ nõ viuens. Dicit̃ eñ. ij. de aïa: ꝙ mot⁹
⁊ sensus distinguũt viuẽs a nõ viuente.

Sequit̃ Correllarie ꝙ vita ẽ duplex: q̃
dã ṗma vt esse vitale: q̃dam scďa: vt ope
ratio vite. Stat ergo aliquem habere vi
tã primã ⁊ nõ scďam. i. oꝑationẽ vite: vt
ꝑȝ in dormiẽte q̃ habet vitã primã. i. eẽ
vitale: ⁊ tñ nõ hȝ scďam. i. oꝑationẽ vite
q̃ in somno sensus exteriores sunt ligati.
Diffinitio ergo aïe põt exponi de vtraq̃
vita. Si exponat̃ de vita ṗma: tũc potẽ
tia capit̃ ꝓ potẽtia cõiuncta actui: ⁊ tũc
diffinitio tm̃ valet: Aïa est act⁹ corꝑis hñ
tis vitã in potẽtia: hoc ẽ eẽ vitale in potẽ
tia. s. cõiũcta actui. Si ãt exponat̃ ď vita
scďa: tũc diffinitio tm̃ valet: Uitã hñtis in

potētia. Uitā .i. opationē vite hn̄tis in potētia ꝓpinq̄: vt ptz in dormiēte ꝛ ociante Uel etiam aliquādo ꝯiuncta actui: vt in illo qui actu exercet opationē vitalem.

Ex dictis ptz ꝙ diffinitio aīe ē bona qꝛ facit diffinitu .i. aīam differre a quolibet alio nō ꝯtento sub diffinito. Cum dī aīa ē actus corpis: differt a deo: qꝛ i diffinitione f.t mētio de actu ṗmo informāte deus aūt non est talis actus. Est tn̄ deus in se purus actus ꝛ actualissimim⁹: nihil hn̄s possibilitatis admixtū: qꝛ oē possibile hꝫ aliq̄ mō de nō esse. Differt etiam aīa p hoc qꝺ dī actus: a mā. ꝛ toto cōposito. Materia .n. nō est actus: nec totum cōpositū. ſ totū cōpositū pticipat actū. Cū dī actus ṗmus: aīa differt ab accidētibus potētijs ꝛ opatōib⁹ vitalibus q̄ dicunt actus scdi. Cum xo dī corpis: aīa differt a sbīs sepatis: ꝛ etiā ab aīa celi: q̄ non sunt aīe informātes: licet aīa celi est coassistens (est aūt aīa celi angelus siue intelligētia mouēs celū: q̄ ſm phos tot sunt q̊t sunt orbes celestes moti. Alexander tn̄ de hales: dicit scda pte sūme: .q. liij. artic. v. ꝙ non oportet esse tot motores celi q̊t sunt orbes. pn̄t eīn ab vno motore recipe diuersas inclinationes: ꝛ maxime ab illo motore quē nō ē necesse agere ſm ꝯditionē materie ꝛc. Idcirco angelus mouēs celū dī aīa nobilis: qꝛ nō agit ſm ꝯditionem materie .i. celi cui assistit tn̄: sicut aīa hūana q̄ coniungitur corpi p informatiōem: q̄ per h̄ multa trahit incōmoda: quā oportet mouere ſm ꝯditionē materie .s. corpis. Cum xo dicit organici excludunt forme rerū nālīū inaīatoꝝ: vt lapidū elementoꝝ ꝛ metalloꝝ. Cuꝫ xo dī phisici excludunt forme rerū vniuersalīū q̄ nō sunt aīe. Cum xo dī vltimo: vitā hn̄tis in potētia: excludūtur etiaꝫ forme elementoꝝ ꝛ mixtorū inanimatoruꝫ. Similiter forma seminis ꝛ oui. qꝛ licet in potentia sit ad opationem vite: quia ex oue fit gallus viuens. Non tamen hoc est in potētia ꝓpinqua vel cōiuncta actui: ſ in potentia remota. Est ꝛ secūda diffinitio anime phīlosophica: quā ponit Aristo. ij. de aīa: videlꝫ aīa ē principiū q̄ viuimus: sentim⁹: mouemur ꝛ intelligimus primuꝫ. Illa diffinitio dī spālis: qꝛ dat p spālia opa aīe: vt p viuere: sentire: moueri ꝛ intelligere. Uel dicitur spālis: qꝛ cōuenit spāliter ꝛ copulatiue accepta solum vni aīe scꝫ intellectiue siue rōnali: licet disiunctim pōt cōuenire diuersis aīabus. Nam aīa vegetatiua est ṗncipiū quo aliq̄d viuit ṗmū. Anima sensitiua in bruto est ṗncipium quo aliquid viuit: sentit ꝛ mouetur primū. Anime xo intellectiue in hoīe ꝯuenit copulatiue ꝛ appropat tota: vt sic Aīa intellectiua est ṗncipiū q̊ viuimus: sentim⁹: mouemur ꝛ intelligimus primū: Aīa eīn intellectiua hꝫ se sicut totuꝫ. Ipsa eīn pōt oīa q̄ pōt sensitiua ꝛ vegetatiua. Quicq̄d eīn pōt xtus inferior pōt ꝛ supior. Aīa in vegetatiua ꝛ sensitiua nō pōt in oīa opa vite ſ solū ptialiter in aliq̄. Sed aīa intellectiua pōt in oīa opa vite: ergo tota diffinitio cōuenit aīe intellectiue: ceteris xo duab⁹ ꝯuenit per ptes. Un̄ ꝯsiderandum ꝙ primum in diffinitione aīe pōt accipi dupliciṫ. Uno mō vt tn̄ valet sicut ṗncipale: vel ṗncipalr: noīaliṫ vel aduerbialiter. Et p h̄ excludiṫ corpus. Aīa eīn cū sit forma corpis: dī illud q̊ viuim⁹ formaliter ꝛ ṗncipaliter. Corpus aūt est qꝺ viuit māliter. Cū .n. aīa sit forma corporis: ꝛ qꝛ forma req̄rit sibi mām ꝛ corpus ꝓportionatū: quia actus actiuorum sunt in patiente ꝓdisposito: ṗmo de anima. Ideo corpus aliquo modo ꝛ ex cōsequenti dicitur illud quo aliquid operatur: quia est subiectum forme que principaliter est ratio agendi. Et per hoc etiam excluduntur potentie anime: licet enim potentia anime est principium operationum ꝛ actuuꝫ vitaliuꝫ: quia tamen anima operatur per potentiā sicut p instrumentū: ſ nō ṗncipaliter: ſ ṗncipaliṫ viuim⁹ sentim⁹ mouemur ꝛ intelligim⁹

p aiam: ꝛ sic capit̃ primũ in diffinitione
Alio mõ capit̃ primũ.i.ꝓximũ ꝑncipiũ
opationis: ꝛ sic ꝯuenit potẽtie aie: potẽ,
tia eñ est ꝓximũ immediatũ ꝑncipiũ q̊
res creata agit ꝛ opat̃. potẽtia eñ ẽ me,
diũ inter subam̃ ꝛ opationẽ: vt dr̃.j.ca.
vj. Et sic non capitur hic primũ. Poten
tie tñ rõnales intellect⁹ ꝛ volũtas: ꝛ etiã
appetitus sensitiu⁹ indigẽt habitib⁹ de,
E terminantib⁹ eas ad act⁹: de quib⁹ dr̃.j.
ca.xlij. circa mediũ. Considerandũ eti,
am q̃ quatuor modi viuẽdi q̃bus aiatũ
distinguit̃ ab inaiato tangunt̃ in diffini,
tione aie iã dicta. Primus modus vi
uendi est vegetabiliũ: q̃ augent̃ nutriun
tur ꝛ generant̃: ꝛ hic tangit̃ in diffinitio
ne cũ dr̃ viuimus. Scd̃s modus est aia
lium impfectoꝝ q̃ licet sentiũt (dr̃ enim
tertio de aia. Animal dr̃ aial ꝓpter sen,
sum tactus.) tñ nõ mouent̃ de loco ad
locum: mouent̃ quidẽ motu dilatatiõis
cũ eis p̃ntat̃ obiectum delectabile ꝛ pla
cẽs. Silr̃ mouent̃ motu ꝯstrictionis: cũ
eis p̃ntat̃ obiectũ triste: vt sũt Conche:
ꝛ aialia affixa petris. Et iste modus vi,
uẽdi tangit̃ cũ dicit̃ Sentim⁹. Tercius
modus viuẽdi est aialiũ pfectoꝝ: q̃ sen,
tiunt ꝛ ꝓgressiue mouent̃: vt volatilia
ꝓgressibilia ꝛ natatilia. Et hic mod⁹ tan
git̃ cũ dr̃ Mouemur. Quart⁹ modus
viuẽdi ẽ motaliũ hoim: q̃ hñt intellectũ:
q̃ vegetant̃: sentiũt: mouent̃ de loco ad
locũ: ꝛ vltra hoc intelligũt. Et hic mod⁹
tangit̃ cũ dr̃ Intelligim⁹. Sed dice,
ret quis. Cũ quinq̃ sunt potẽtie aie: vt
vegetatiũ. sensitiuũ. appetitiuũ. scd̃m lo
cũ motiũ. ꝛ intellectiũ: ergo etiã gradus
viuẽdi dñt esse quinq̃. Hec q̃stio soluit̃
infra.c.xxvj. Sequit̃ q̃ diffinitio aie ẽ
bñ assignata: q2 p eã diffinitũ.i. aia dif,
fert a non ꝯtẽto sub diffinito. Patet q2
p istam diffinitionẽ differt aia a sua po,
tẽtia. Aia eñ est ꝑncipiũ principale ope
rationũ: sed potẽtia est instrumẽtale: q2
omnis substantia creata agit per poten,
tiam superadditã illi substantie: vt dicit

Dionysius. Differt etiã aia p diffiniti
onem illã a materia vel corpe: q2 corp⁹
nõ est ꝑncipiũ ꝑncipale operationũ sed
solũ subiectũ: sed aia est principiũ opati
onũ vitaliũ ꝑncipale ꝛ primũ: quare cõ,
cludit̃ q̃ p̃ns diffinitio aie est bñ posita
Pro huius diffinitionis clarior intel
ligẽtia ꝯsiderandũ q̃ Alexãder pte.ij.q.
xcj. Dicit q̃ viuentiũ gradus est multi,
plex. Aliq̃d eñ viuit in se p se. ꝛ ex se. vt
vita ꝑma oẽm vitã viuificãs: vt de⁹. Di
cit eñ Dionysius de diuinis nominib⁹.
Dis vita erit vitalis motus ex vita ipsa
que est sup oẽm vitã ꝛ Geñ.ij. Spirauit
in faciẽ eius spiraculum vite. Aug. itẽ de
vera religione: Nulla vita est que nõ sit
ex deo. Et aliq̃d viuit in se: ꝛ per se: sed
non ex se: vt aia angelus. Est item ali,
q̃d qđ viuit in se: sed nõ ex se: nec p se: vt
aia sensibilis ꝛ vegetabilis: q̃ nõ viuunt
ex se. vt deus: nec p se vt aia rõnalis se,
parata: que q2 est hoc aliq̃d viuit. Viuũt
tñ aia vegetabilis ꝛ sensibilis in se.i. in
corporibus suis. Illoꝝ aũt q̃ viuũt p se
ꝛ in se: quedã possunt alijs cõmunicare
vitã: vt aie rõnales corporib⁹ organicis
vitã habẽtibus in potẽtia. Quedã vero
nõ p̃nt: vt spũs angelici. Et quedã sũt q̃
nõ p se viuũt. s p pticipatõz: vt corpa or
ganica. Vita ergo eoꝝ q̃ p se viuũt: ime,
diate ẽ a deo: sicut eoꝝ suba ꝛ eẽntia: ta,
les sunt angeli ꝛ aie. Vita vero eoꝝ q̃ vi
uũt pticipãdo vitã mediãtibus illis q̃ vi
uũt p se: nõ est immediate a deo: sed illis
mediantibus q̃ per se viuunt: talia sunt
corpora organica.

Anima in se gerit imaginem dei.
Capl̃m. iiij

A In genesi legit̃. Faciam⁹ hoiẽm
ad imaginẽ ꝛ silitudinẽ nostrã.
In eo qđ dic̃. Faciam⁹ vna opa
tio triũ psonarũ itelligit̃. In scđo qđ dic̃
ad imaginem ꝛ silitudinez nostram: vna
ꝛ equalis suba trium personarum intel
ligitur. Ex persona eñ patris dr̃ ad fili,
um ꝛ spiritumsanctum. Nõ vt quidam

putāt angelis: q2 dei ꝛ angeloꝝ nō ē vna ꝛ eadē ymago ꝛ silꝛtudo. Ymago aūt ꝛ similitudo in hoc loco: vel increata intelligiꝛ.i. trinitatis essentia: ad quā factus ē homo: vel creata in q̄ fact⁹ ē hō ꝛ ipi homini cōcreata: fact⁹ est ergo hō ad ymaginē dei ꝛ silitudinē: ſm mētem q̄ irrationabilibus añcellit. Sed ad ymaginem ſm mēoriā: intelligētiā ꝛ voluntatē. Ad similitudinē ſm innocētiā ꝛ iusticiā: q̄ in mēte rōnali naturaliꝛ sūt. Hec sunt verba mgr̄i in.ij. sen. di.xvj. que vt clarius itelligātꝛ. Notādū q̄ sicut dicitꝛ in glosa sup Geñ.c.j. Ymago attēditꝛ in naturalibus: Similitudo in gratuitatꝭ. Naꝫ ymago attēditꝛ ex pte naturaliū potētiaꝝ aie scꝫ. memorie: intelligētie: ꝛ voluntatis q̄ ideo dicūtꝛ naturales: q2 naturaliter sūt cōplātate oī aīe rationali ex bñfitio creationis: qb⁹ ipa sit capax dei sui creatoris q2 ipis deū meminit: intelligit: ꝛ amat. ꝛ sic aīa cōuertitꝛ supra se: ꝯformatur ymaginato.i. deo suo p reminiscētiā: ꝯgnitionē: ꝛ amorē: p tres naturales suas potētias que hñt deū ꝑ obiecto: et sic ē vera ymago. Qualiter aūt aīa conuerti habeat supra se in deū p suaꝫ imaginē henric⁹ de hassia p̄clare speculatꝛ in speculo aīe inq̄ens. Lauda aīa mea dñm: q2 imagine capax es dei tui vt deū p memoriaꝫ tibi pñtem semper retineas: ꝛ bñficioꝝ atꝫ misericordiaꝝ ei⁹ iugitꝛ reminiscaris vt p intelligētiā ptractes quō in se sit ineffabilis ꝛ incōprehēsibilis ꝛ i creaturis suis mirabilis: vt p volūtatē ipm eligas diligas: ꝛ honores. Mirabilꝭ ē in potētia q̄ depēdēt de nihilo oīa q̄ creauit ꝛ conseruat. mirabilis in sapiētia q̄ decēter cūcta cōdita disposuit ꝛ gubernat. mirabilꝭ in benignitate q̄ oīa habūdāter sua reple uit bonitate ꝛ vtilia fecit. Ecce i te magnaliū dei reseruaculū ꝛ bñficioꝝ eius retinaculū memoria. ecce naturalꝭ legis testimoniū ꝛ agēdoꝝ ineffabile directoriū intelligētia. Ecce libertatis impiuꝫ ꝛ actuū ṽtutis incogibile executoriū p volūtatē. Signatū est itaq3 sup te lumē vult⁹ dñi: lumen videlicet rōnis naturalis qd̄ ostēdit tibi bona: q̄ ꝛ discretioneꝫ habes veri ꝛ falsi: expedietis ꝛ inexpedietis: vicij ꝛ virtutis: ne forte sub specie boni mala ppetres vt occasione virtutū in vitia declines. Nōnunq̄ eñ vicia virtutū speciem fingunt vt immoderata ira vult videri iusticia: incaut⁹ timor hūilis ꝛ effrenata superbia: libertas apparere studet. Aliter sub specie virtutū vicia tegūtꝛ: vt sub iusticia crudelis: ſb pietate remissio: ſb zelo ira ꝛ ex māsuetudīe torpor nasci solet ꝛ sic de alijs. Quoꝝ oīm hui⁹ luminis vigore discretionē accepisti infallibilem. Sed qñ cōuertitꝛ ad creaturas iferiores: reminiscēdo: intelligēdo: ꝛ amando: illis se cōformādo: in q̄bus nō ē ymago: ſ3 vestigiū: tunc potētie aīe ſm q̄ hñt inferiora ꝑ obiectis: recedūt a rōne imaginis: q2 recedūt a ꝯformitate expressa. Nā imago ſm ethimologiā dicitꝛ quasi imitago. Nā imago dicitꝛ relatiue ad aliud cui⁹ similitudinē gerit: ꝛ ad qd̄ repñtandum facta est. Sicut ymago cesaris q̄ ipsius similitudinē preferebat: ipmq3 qd̄ animō repñtabat: Sic aīa rōnalis suis potētijs deū repñtans tanq̄ suum imaginatum: dī imago est: Nā ſm sctm̄ Aug. xiiij. de trinitate: eo mens est imago: quo pōt esse capax et particeps dei. Sed deus nō capitꝛ ab aīa nisi timetur: neq3 amatꝛ nisi itelligatꝛ: nec intelligitur nisi p̄sens apud aīam habeatꝛ. Sed primum est p voluntatē. Scd̄m p intelligētiam. Tertiū per memoriā. Nam retētio speciei in memoria: disponit ad intelligendū. Et intelligētia: ad amandū ſm qd̄ intelligitꝛ esse bonū. Vide ergo qualiter imago ſm Aug. attenditꝛ in his tribus potētijs: cum compatione ad vnitatē essentie ꝛ pluralitatē actuū: in quibus est distinctio et ordo: habitudo: ꝛ origo: ſm q̄ ducimur in beatissimā trinitatem. Nam ex memoria oritꝛ intelligentia: vt ipius proles: q2 tunc intelligimus cum

similitudo que est in memoria resultat i acie intellectus: q̄ nihil aliud est q̄ vbū. Ex memoria ꝛ intelligētia spirat̄ amor: tanq̄ nexus amborum. Hec igit̄ tria scꝫ Mens generās verbum: ꝛ amor sunt in anima: ergo ad memoriā: intelligentiam ac voluntatē: q̄ sunt ꝯsubstātiales: coequales et coeue. Si igit̄ deus pfect⁹ est spūs: habet memoriā intelligentiā ꝛ voluntatē habet verbū genitū: ꝛ amorē spiratū: qui necessario distinguunt̄: cū vn⁹ ab altero ꝑducat̄: nō essentialiter nō accidētaliter: ergo ꝑsonaliter. Dū igitur mens seip̄am ꝯsiderat: per se tanq̄ per speculū cōsurgit ad speculandū trinitatē btām. Patris: verbi ꝛ amoris triū ꝑsonarū: coeternarū: coequaliū et cōsubstantialiū: se inuicē circūincidentium ita q̄ q̄libet triū in quolibet est alioꝝ: vnus tn̄ nō est alius: sed ip̄i tres sunt vnus deus. Nā circūincessio ponit distinctionē simul ꝛ vnitatē: ita q̄ distinctio est incōfusa: ꝛ vnitas indistincta: qꝛ in diuinis ē pfecta vnitas essentie: cū distinctiōe personarum: ꝛ hoc ꝓprium est solius dī. Ut sit ergo siḿtudo potentiaꝝ aīe ad personas diuinas: ꝓut dicit Damas. ꝛ Aug⁹. de trinitate. Actus trium potētiarū aīe rōnalis sunt sese circūincedentes: meminisse vicꝫ intelligere ꝛ velle. Verbigrā qd̄ memini intelligo ꝛ volo: et quod intelligo: memini: ꝛ volo. Et qd̄ volo: memini ꝛ intelligo. Et dicunt̄ sese circumincedere: nisi qn̄ sint superioris partis rationis respectu prime veritatis. Vel cum sint inferioris partis respectu suiip̄ius: q̄ meminit se: intelligit se: ꝛ diligit se: vel respectu eius qd̄ natura est: que nō pōt nō amare: nec etiā ignorare habitualiter respectu vero alioꝝ nō sese circūincedūt

Plura occurrerēt hic declaranda de imagine vicꝫ increata: qualiter vicꝫ dei filio potius attribuit̄ rō imaginis q̄ spūi sancto. Qualiterq̄ dei fili⁹ sit imago dei increata ꝛ cōnaturalis: nō aūt ad imaginem. Homo autē est imago creata et ad imaginē naturalis ꝛ non artificialis. Et q̄liter ratio imaginis q̄tū ad aliq̄d p̄ncipalius ꝛ exp̄ssius sit in angelo q̄ in hoīe q̄tū ad aliq̄d eq̄ p̄ncipaliter Q̄tū ad aliq̄d minus: ꝛ q̄liter imago quantū ad esse vicꝫ conuersionē potentiarū aīe in deū: equaliter sit in viro ꝛ muliere: quantum vero ad bene esse: vicꝫ relationē ad corpus: excellentius est in masculo hoīe q̄ in femella Sed qm̄ tractatores catholici de his plurima in suis cōmētarijs reliq̄rūt. In .xxxj. dist. j. Et in .xvj. dist. ij. sententiarū. Signant̄ san. Bonauētura. Et etiā doctor irrefragabilis in p̄ma ꝛ scd̄a voluminis sui ꝑtibus. Idcirco vt mater fastidij euitet̄ ꝓlixitas: hec q̄ supra huic opusculo interponi omittuntur.

¶ De similitudine dei ad quā factus est homo Capitulum v

Quemadmodū hō s̄m aīaꝫ naturalibus potentijs insignitā dicit̄ factus ad imaginē dei (Nā imago vt dictū est attendit̄ in naturalibus) Pariformiter hō s̄m aīam in suis potētijs grā supuestitā ꝛ decoratā dī factus ad similitudinē dei: nā siḿtudo (q̄ est rerum differentiū eadē qualitas (dicit cōuenīētiā in qualitate: ꝛ qualitas qua anima assimilat̄ deo est grā: ideo similitudo attenditur in gratuitis. Est autē duplex grā aīaꝫ deo assimilās vicꝫ grā gratisdata: scīa scꝫ illuminans intellectum. Alia est grā gratūfaciēs: charitas scꝫ inflamans affectum Gratia gratisdata hoī in statu innocētie collata: fuit scientia illuminās intelligentiā siue rationē: aut intellectū: ad cognoscendū deū: Se ip̄m ꝛ mundū istū qui fuerat fact⁹ ꝓpter ip̄m. Cognoscebat naq̄ adā deum in statu innocētie: vt dicit san. Bonauētura in scd̄o sententiarū: dis. xxiij. Cognitione que erat media inter cognitionē status glorie ꝛ miserie: sicut ꝛ locus paradisi medius est inter hanc vallem miserie et patriam celestem: et quēadmodū paradisus terrestris plus se tenet cum ter- A

ra ꝙ̄ cum celo: sic ade cognitio siue stat⁹ innocentie plus conformis est cognitioni status presentis ꝙ̄ futuri: vnde in statu solo glorie: videbit̄ de⁹ immediate in sui suba: ita ꝙ nulla erit ibi obscuritas. In statu aūt innocētie ⁊ nature lapsē videbit̄ deus mediante speculo: sed differenter: q2 in statu innocētie videbat̄ de⁹ ꝑ speculū clarū: nulla em̄ erat ibi in aīa pcti nebula. In statu vero miserie videt̄ ꝑ speculū obscuratū ꝑ pctm̄ ṗmi hoīs: ⁊ iō mūc videbit̄ ꝑ speculū i enigmate. Enigma em̄ (sicut dicit Aug.) ē silitudo obscura. Cognoscebat em̄ adā deū in statu īnocētie ꝑ cōtemplationē: q̄ tāto est eminētior quāto effectum diuine gratie magis sentit in se homo. Uel quāto etiā melius scit cōsiderare deum in exteriorib⁹ creaturis: et ideo in statu innocētie cum imago non esset viciata sed deiformis ꝑ gr̄am similitudinis effectu: sufficiebat liber creature tm̄: in quo seipm̄ exerceret homo ad ꝯtuendū lumē diuine sapiētie: vt sic sapiēs esset cum videret res vniuersas: in se in ꝓprio genere: videret in arte eterna: ⁊ hoc ꝑ contēplationē q̄ potissime vigebat in statu innocētie: tum ꝓpter anime puritatem: tum etiā ꝓpter carnis ⁊ inferioꝝ viriū subiectionē: quibus duobus: q2 vt plurimū aīa caret in statu nature lapse: ideo nō pōt ad gradū illuꝫ ꝑfectioꝛē ꝯtemplationis attingere. Res etiā homo in statu innocentie cognouit. Quia oībus reb⁹ noīa debite iposuit nature rei exꝓ̄ssiua. Null⁹ aūt pōt res oēs noīare nisi is q̄ oīm rerū ꝓprietates plene cognouit. Nec rebus alia sunt aliqn̄ ꝑfectiora noīa iponēda. oīa nāq3 fuerūt cōmissa regimini ⁊ gubernatōi ade. Nullus aūt bene regit ⁊ gubernat ea quoruꝫ naturas ignorat. Scientia tamen rerū que cursu voluntario ⁊ supernaturali fiunt non accepit adam: sed per interualla temporum didicisset. Nec etiam adā in statu innocentie omnia futura cognouit spectātia ad statum suum: vtpote ꝓpsum suum: Confirmationem: incarnationem christi ⁊ passionem. Confirmationem enim scire nō potuit: quia nō erat mansurus. Lapsum etiam scire non debuit: aut suam confirmationē si steuisset. Qm̄ hec cognitio magis spectat ad statum premij ꝙ̄ ad statum meriti. Hec em̄ cognitio potius est expediens ad gaudēdum ꝙ̄ ad merendum. Unde quia Adā erat in statu meriti: quia non erat cōfirmatus: ideo ei non data fuit cognitio talis: nec adam in statu innocentie cognouit christi incarnationem ⁊ consequēter eius passionem. Nam etsi sciret mulierē factam vt coniungeret̄ sibi per coniugij sacramentū: Nō tm̄ oportuit ꝙ sciret incarnationē ⁊ passionem: pro eo ꝙ coniugium tp̄e innocētie nō signabat ꝯiunctionem xp̄i ⁊ ecclesie ꝙ̄tum ad veram cōiunctionē: sed per charitatē ⁊ dilectionē in statu lapsus mulieris ⁊ viri cōiunctio signat xp̄i incarnationem. Mulieris vero de latere viri formatio signat xp̄i passionem. Noticiam quoq3 ⁊ scientiam sui accepit homo in primordio: Nā nouit a quo efficienter creatus fuit: quia a deo qualis ⁊ ſm q̄d formaliter et exemplariter formatus fuit: in eo qd̓ dicit fecit hominē: ratione sapientem. vita innocentem: domino potentē. Primū notat̄ in hoc ꝙ factus est ad dei imaginē. scd̓m q2 ad similitudinē. tertiū q2 ꝓ̄positus est hō aīantibus ⁊ alijs creaturis q̄ sibi seruiunt. Homo em̄ subditus in statu innocentie deo cetera sunt ei subiecta: ita ꝙ deus oēm veritatē creatā subiecerat ei⁹ intellectui ad iudicandū: oēm bonitateꝫ eius affectui ad vtendū: oēm virtutē ei⁹ potestati ad gubernandū. Cognouit etiam hō ꝓpter q̄d finaliter conditus fuit. Nam ad eundem finem scꝫ eternā beatitudinem cōsequendā cū angelo immediate ordinat̄: q̄tenus angelus eidē ministraret. Et hō angelicā ruinam repararet. Sicut em̄ lex charitatis facit in mēbris corꝑalib⁹ ⁊ ꝯciuib⁹ ciuitatis: ꝙ vnū mē-

bꝛū supplet indigentiā alterius. Silr in-
telligendū est in hoie et in angelo q̄ sunt
ciues ciuitat̄ supne: nam hō habet habi-
litatē ad cadendū freq̄nter: ꝛ possibilita
tem ad resurgendū. Angelus vō stās ꝑ-
petuitatē in stando: ꝛ cadēs impossibili-
tatem ad resurgendū. Jdō angelus stās
sustentat hoīem siue infirmitatē huma-
nā: ꝛ homo resurgēs repat ruinā angeli-
cam. ¶ Qualiter homo s̄m memoriā sit
factus ad dei similitudinē. Memoriam
hois fecit deus etiā ad silitudinē suā: naꝫ
assimilauit eā sibi in vnitate: qm̄ cū deus
primū ꝑncipiū sit nobilissimū ꝛ ꝑfectissi-
mū. Jdeo cōditiōes nobilissime entis in
eo repiunt̄ tāq̄ in sūmo. Hee aūt ꝯditio
nes sunt vnū: verū: bonū: q̄ licet eq̄liter
ꝛ indrīter ꝑsonis diuis ꝯueniant: tamē
pr̄i appropriat̄ vnitas: q2 ducit in cogni-
tionē ꝑsone pr̄is: eo ꝙ pr̄ est origo ꝑsona
rū in trinitate non habēs ꝑncipium ꝫ est
principiās: a quo etiam fluit oīe posse.
Persone filij attribuit̄ veritas: q̄a est a
patre: vt verbū: patri eq̄le: a quo tanq̄ a
prima ꝛ sūma veritate fluit oīs veritas
ꝛ scia ꝛ sapia in creatura rōnali. Spūisā
cto appropriat̄ bonitas: q2 est a patre et
filio vt amor ꝛ donū: ad qd̄ bonū tāq̄ ad
finē summū tendit oīe velle rōnabilr̄ or
dinatū ꝛ inclinatū. Cum igit̄ sicut intelli
gentia assilat̄ ꝑsone filij in v̄itate sciētia
ꝛ sapiētia. Nā eius eterna sapia: oēs ho
mines ꝛ celestiū spirituū agmina illumi-
nāt̄: ꝛ volūtas repn̄tat ꝑsonā spūssancti
in bonitate ꝛ charitate. Pariformit̄ mēo
ria assimilat̄ ꝑsone pr̄is in vnitate. Naꝫ
mēs hūana in statu innocētie siue impor
tunitate volubiliū cogitatōnū (ipam mē
tē in statu pn̄ti in tot ꝑticulas diuidētiū
q̄t sollicitudinibꝰ ꝛ curis irretit̄) potuit
ab exterioribus ad interiora redire: ꝛ ab
interiorib⁹ ad supiora ꝯscendē. Et sic ad
se intrare ꝑ memoriā inibi deū pn̄tē hr̄e
ꝛ ei adherē: ꝛ vn⁹ spūs fieri cū eo: ꝑ amo
rē extaticū vniētē ꝛ trāsformantē aman
tem cū amato: hoc singulare donū est ab

B
Qualit̄ ho-
[h]o s̄m me-
[m]oriā sit fa-
[ct]us ad dei
[si]militudinē
[T]rinitas

eo q̄ dispsiones israel in vnū congregat:
a patre videlꝫ luminū: cui vnitas appro-
priat̄: q̄ ꝛ mēoriā stabilit viuacitate ꝛ te-
nacitate: vt q̄ volūtas iubēt: ꝛ ītelligētia
doceret: memoria tenaciter ꝛ sine obliui-
one retineret. Aliam nanqꝫ rōnalis in
tribus potētijs vt supra tactū sepius est:
gerit in se mirabilit̄ imaginē ꝛ silitudinē
sui creatoris. Et ex his q̄si excellentiori-
bus viribus iubet̄ diligere ꝯditorem: vt
q̄ntum intelligit̄, q̄ntū diligit̄: semp ī me
moria habeat̄. Nec sufficit dei intellect⁹
nisi fiat in amore eius volūtas: imo nec
hec duo sufficiūt: nisi ꝛ memoria addat̄:
ꝙ sp ī mēoria intelligēs ꝛ diligēs maneat
deus: vt sicut nullū pōt eē momētū quo
hō non vtat̄ vel fruat̄ bonitate dei vl' mi
sericordia: nullū sit momentū quo in me
moria nō habeat illum. ¶ Qualiter s̄m
voluntatem homo deo assimilat̄. Spiri
tussanctus ineffabilis quidam comple-
xus patris ꝛ filij: qui non est sine perfrui
tione sine charitate sine gaudio: genito-
ris genitiqꝫ suauitas: ingenti largitate
atqꝫ vbertate perfundens omnes crea-
turas pro captu earum: adducendum in
cognitionem persone patris: memoriā
perfudit vnitate ꝛ tenacitate. Adducen-
dum in cognitionem persone filij: intelli
gentiaꝫ perfudit veritate ꝛ claritate. Ad
ducendum in cognitionem sui vtriusqꝫ
spūs: voluntatem ꝑfudit bonitate ꝛ cha-
ritate: qua diligit̄ deus ꝓpter se: ꝛ proxi-
mus ꝓpter deum. Et non solum charita
te: quinetiā virtutibus gratuitis: quarū
charitas radix est forma finis: sanctissi-
mus spiritus paraclitus: cuꝫ patre lumi
num ꝛ filio quorum opera sunt indiuisa
ad extra: voluntatem ad similitudinem
dei decorat. Naꝫ sicut deus creator qui
hominē ad imaginē suam creauit: ē cha-
ritas: bonus: iustus: patiens: mitis ꝛ mi-
sericors: mūdus ꝛc. sanctaꝝ virtutū insi
gnia q̄ de eo leguntur: ita homo creatus
est vt charitate hr̄et ꝛ bonus eēt ꝛ iustus
et misericors: q̄s virtutes q̄nto q̄s plus

C
Qualit̄ s̄m
volūtatē hō
deo assilat̄

in seipso habet: tanto ꝓpinquior est deo ꝛ maiorē sui ꝯditoris gerit similitudinē Si nō qd absit ꝑ devia vitioꝝ ꝛ diverticula maioꝝ ad hac nobilissima sui cōditoris silitudinē degeneret. Tunc fiet de eo qd scriptū est. Homo cum in honore esset nō intellexit: quis maior honor potuit: ꝙ ꝙ ad similitudinē sui ꝯditoris cōderet: ꝛ eisdem virtutū vestimētis ornaret qbus cōditor. De quo legit. Dñs regnavit decorē indutus ē.i. oim virtutum splendore: ꝛ totius bonitatis decore ornat. Vel qd maius esse pōt hoi dedecus aut felicior miseria: ꝙ vt hac silitudine glia sui ꝯditoris amissa: ad informē ꝛ irrationabilē brutoꝝ ꝛ iumentoꝝ silitudinē dilabat. Quapropter quisqꝫ diligentius attēdat pme cōditionis sue excellentiā: ꝛ venerabilē scte trinitatis imaginē in se ipso agnoscat: honoreqꝫ divine silitudinis ad ꝙ creatus est nobilitate morum: ꝛ exercitatione virtutū: ꝛ dignitatē meritoꝝ: hīc ostendat: vt quādo apparebit qualis sit: tunc silis illi appareat. Qui.n. mirabiliter eū ad silitudinē suā in primo hoie ꝯdidit: mirabiliusqꝫ in scdo hoie.i. in seipso reformabit. ¶ Alia distinctio imaginis ꝛ similitudis. Habet autor libri de spū ꝛ aīa (qui a plerisqꝫ credit fuisse sancti Augusti. ab alijs Hugo. de sctō victore) aliā distinctionē imaginis ꝛ silitudinis ad quā creatus ē hō. Nā prior distinctio plus videt congruē ꝓ statu nature institute: vitiate ꝑ culpā: reformate ꝑ grām. Dicit em̄ ille: spūs dī factus ad imaginē ꝛ silitudinē dei: in q cognitio veritatis est: ꝛ amor virtutis. Imago sicideꝫ in cognitiōe est: silitudo in dilectōe. Que verba sctūs Bonavētura in.ij. sen. dist. .xvj. Et in suo Centiloquio: parte.iij.capitulis.xxiiij.ꝛ.xxvj. exponit dicēs. imago ēst in potētia cognoscendi ꝛ ēst in cognitiva: silitudo vo in potētia diligendi: et ponit in affectiva: ꝓ eo ꝙ in imagie q est per creationē due sunt potentie ex ꝑte cognitive.scꝫ memoria: ꝛ intelligentia

Alia distinctio imagis ꝛ silitudinis

Et vna ex parte affective sive motiōe.s. voluntis: ecōtra est imagine recreatiōis que quidem cōsistit in gra. Nam in similitudine que est post recreationē sive iustificationē. Due sunt virtutes ex parte affective.scꝫ spes ꝛ charitas: penes duas vires.scꝫ irascibilē ꝛ cōcupiscibilem: vna ex parte cognitive scꝫ fides: que respicit rōnalē: ꝙuis spes que reformat irascibilem ꝑ cōsequēs reformat memoriā: cum cōveniāt in tenacitate sive in actu qui ē tenere. Et ꝓpterea ponit imago in potētia cognoscēdi: sive cognitiva: silitudo in potentia diligēdi sive affectiva. Ex quo patet imago consistit in vnitate essentie anime: ꝛ trinitate potētiaꝝ naturaliū.s. memorie: intelligentia ꝛ voluntate: fm quas aīa nata est ab illa summa trinitate sigillari imagine silitudinis: hic tribus virtutibus theologicis: ꝫ in futuro tribus dotibus gloriosis. Pro cuius intelligentia notet hec theorica. ¶ Theorica triplicis imaginis contemplativa. Hec tria opat tribus vicibus ꝑ singulos hominū beatoꝝ: benignitas salvatoris. Ampliato ꝙ noie (vt dicit glosa sup illd ps. Signatū est super nos lumē vultus tui dñe) pōt distingui triplex imago in creatura rōnali q repñtat expresse trinitas fabricatrix. Est em̄ imago creationis: recreationis: glorificationis. Creatōis q cōsistit in tribus potētijs ꝛ in vnitate sbstantie: ita ꝙ memoria intelligentia voluntas repñtat prem filiū spmsctm. Vnitas substātie anie repñtat divie essentie vnitatē. Recreationis: que cōsistit in tribus virtutibus theologicis ꝛ in vnitate grē gratum facientis: ita ꝙ spes fides charitas repñtat prem filium spmsctm. Vnitas gratie gratum faciētis representat divine essentie vnitatē. Glorificationis: que consistit in tribus dotibus gloriosis ꝛ in vnitate glorie: ita ꝙ secura tētio: aperta visio: perfecta charitas represent at patrem filium spmsanctum. Vnitas glorie representat divine essentie vnitatē.

Theori triplic i ginis co plativa.

Prima imago est animarũ a deo exeũtium ꝑ creationẽ. Et hec dicitꝰ ꝓprie imago nature ⁊ est angeloꝝ oĩm ⁊ oĩm aniarum rationaliũ. Scd̃a imago est aiarũ ad deũ redeuntiũ ꝑ iustificationẽ: et hec dicitꝰ ꝓprie similitudo gr̃e: et est angeloꝝ conuersoꝝ: ⁊ oĩm animarũ iustarũ: non aũt demonũ nec hominum peccatoꝝ.

Tercia imago est animarũ ad deum ꝑuenientiũ ꝑ glorificationẽ: et hec dicitur ꝓprie deiformitas glorie: et est angeloꝝ sanctoꝝ et oĩm animarũ beatarũ: nõ autem demonũ nec hoim peccatoꝝ. Incidentaliter plura potuerit hic apponi: q̃liter anima in imagine potentiarum suarum deformata per culpam originalem (que infecit ignorantia mentem: et concupiscentia carnem: ⁊ per hoc similitudine dei destituta) sit reformanda: ad similitudinem per sapientiam: cum scientia cõtra ignorantiam: et gratia cum iusticia cõtra concupiscentiam. Sed de hoc plenius dicetur in tercio huiꝰ opusculi tractatulo: in quo agitur de habitibus moralibus: intellectualibus ⁊ theologicalibus: quibus anima purgatur: illuminatꝰ ⁊ perficitꝰ ad suum decorem ⁊ similitudinem: ibi de hoc plenius videatur.

¶ De potentijs anime in generali. Capitulum vj

A potẽtijs anime in generali

Diuinus Dionysius in de celesti Gerarchia dicit ꝙ in omni creato sunt tria vicꝫ substantia siue essentia: virtus ⁊ operatio Ex quo claret ꝙ omnia trinario consistunt: vnde quelibet creatura habet suum trinarium: scꝫ essentiam virtutem et operationem: Et quelibet operatio cõsistit in trinario: scꝫ in principio in medio ⁊ in fine. Concorditer philosophatus est ꝑmo celi Aristoteles duꝫ inquit omnia supra tria ponimꝰ videlicet esse posse ⁊ agere: siue essentiaꝫ potentiam ⁊ actionẽ. In his relucet trinitas personarum diuinarum: essentia siue substantia attribuitur patri: potentia filio: operatio spirituisancto. Sicut enĩ operatio causatꝰ a substantia ⁊ potentia: sic spiritussanctus a patre et filio simul procedit: vt dicit scriptura. Suntqꝫ in q̃libet creato plures alij trinarij vicꝫ vnitas veritas ⁊ bonitas. Item modus species ⁊ ordo. Item mensura numerus et pondus. Mensura (inquit San. Bonauentu.) qua res limitantur. Numerus quo distinguuntur. Pondus quo ad situm vbi inclinantꝰ. Ex quibus sicut ex vestigio consurgere potest aspectus cõtemplantis ad intelligendũ potentiam sapientiam ⁊ bonitatem creatoris immensaꝫ

Tractatores catholici luculenter de vestigio creaturarum tractant: in primo senten. dist. iij. Idcirco ad presens dictorum trinarioꝝ exẽplatio breuitatis gratia omittuntꝰ. Cũqꝫ anima rationalis dei sit creatura nobilissima: non solũ representat suũ creationem sub ratione similitudinis ⁊ imaginis sicut dictũ est Capitulis quarto et quinto precedentibꝰ: verumetiam representat suum creatorẽ sicut omnes creature alie per modũ vestigij: nam in ea omnes dicti trinarij reperiuntꝰ. De primis tamen tribꝰ scꝫ substãtia virtute ⁊ operatione que opusculo p̃senti deseruiũt pauca hic interseruntur. De quibꝰ etiã San. Bonauen. conformiter theologisat in suo subtilissimo itinerario. c. j. Dicit nanqꝫ in rebꝰ esse plenitudinẽ: nam materia est plena formis ꝫm rationem seminalem: et forma ẽ plena virtute: ꝫm actiuam potentiam: virtus est plena effectibꝰ ꝫm efficaciam. De materia plena formis (quã pleniformitatem Albertus magnus inchoationem formarum vocat) qꝛ ꝓposito non conuenit nũc omittitꝰ. Sed de plenitudine virtutis est considerandũ: nam vt ait Aug. Deus ingenti libertati ⁊ vbertate replet vniuersas creaturas pro captu earũ: sic animã (que est essentia ⁊ forma corporis organici phisici: et nihilo minꝰ exuta corpore: hoc aliq̃d ⁊ substantia per se subsistens) repleuit vi ⁊ virtute ꝫm potentiã

actiuā:qua mediante sit agilis ⁊ potens
ad aliqd facile agendū: et illa facilis vis
ad agendū:nominat̄ hic potentia anime
siue virtus: non tamen sumit̄ hic virtus
pro habitu morali:vel theologicali de q̄
postea dicet̄.Sed sumit̄ hic nomen vir-
tutis ad significandū potētiam perfectā
agentis qua potest operari: ⁊ hoc modo
potentie anime:tam intellectiue q̄ꝫ sensi
tiue dicunt̄ virtutes : et hec virtus siue
potentia plena est effectibus.i.actionib⁹
⁊ operationib⁹:nam in ea est quidaꝫ vi-
gor ⁊ efficacia:ꝫm quā aīa operat̄ circa
obiectū:nam cum nihil citra deum agat
per essentiam:sed per vim siue virtutem
siue potentiam mediam:que immediate
egredit̄ de substātia. Potentia ergo no-
minat proximū ⁊ immediatū ꝑncipium
operationis:sed anima est principale ꝑn
cipiū agens per potentiam tanq̄ꝫ per in-
strumentū. Nō est ergo aliud potētia aīe
nisi quedā ptās ⁊ virtus substantie crea
te qua exit in operationem suam: vt eñ
vult Diony. Nullū creatū agit per suaꝫ
essentiam ⁊ subām sed per suam potenti
am:que est media inter substantiā ⁊ ope
rationem:sed q² anima humana est spiri
tus creatus:vt dicit Aug⁹.Anima creā-
do infundit̄:⁊ in infundēdo creat̄: opor
tet ꝙ anima operet̄ ⁊ agat per suam po
tentiam:verbigrā.Anima intelligit ⁊ co-
gnoscit:non per suam essentiam immedi
ate:sed per potentiam intellectiuaꝫ siue
intellectū. Anima etiam vidit per poten
tiam visiuā q̄ est in oculo:aīa etiā nutrit
sed per potentiam nutritiuam.

B Potentiarū pluralitatē necesse ē ponere in aia

¶ Potentiarū pluralitatem necesse est
ponere in anima. Anima rationalis cū
sit ad imaginē trinitatis sicut dicit Aug.
habet vires suas ad quandā imaginē tri
nitatis summe: vt sunt memoria intelli-
gentia voluntas:vna mens:vna essentia
vna vita (Sunt eñ potentie aīe vna es-
sentia: ꝓpterea ꝙ in vna essentia anie ra-
dicant̄) Sicut pater filius ⁊ spūssanct⁹
sunt vna essentia:sicut ergo pluralitas ꝑ
sonarū non repugnat simplicitati diuine
essentie:ita nec pluralitas virtū ⁊ poten-
tiarū:repugnat simplicitati aīe humane.
Anima nanqꝫ simplex est:vt dicit Aug⁹.
Quantitatē tamē habet: nō dimensiuā:
sicut corpus qd̄ habet cōpositionē ex ꝑti
bus quātitatiuis:qm̄ nec in corpe maio-
ri maior nec in minori: minor reperitur:
alias maiores corpe essent sapientiores
⁊ ingeniosiores qd̄ nō apparet: sed quā-
titatē virtualē ⁊ potestatiuā: q̄ cōsistit in
multitudine potentiarū:q̄ nō ponunt in
anima maioritatem in natura: sed multi
plicitatē effectuū:nam ꝫm diuersas potē
tias diuersas habet operationes.

Q² aūt in aīa necesse est esse potētiarū
pluralitatē San. Tho.j. parte.q.lxxvij.
arti.ij.sic probat. Scdm̄ eñ phm̄ in.ij.
celi ⁊ mūdi. Rerū talis est gradus: ꝙ q̄-
dam res sunt q̄ possunt consequi paucā
perfectionē solū hāc paucis motib⁹:⁊ he
tenēt infimū gradū in entibus. Alia his
superiora sunt q̄ adipiscunt̄ seu cōsequū
tur perfectā bonitatē sed multis motib⁹
⁊ hec tenet ꝫm gradū Alia his superiora
sunt q̄ adipiscunt̄ perfectā bonitatem et
paucis motibus : et hec sunt perfectiora
⁊ tenet terciū gradū. Quartus autē gra-
dus est ꝙ aliqd absqꝫ aliquo motu perfe
ctam bonitatem possidet: et ille est sum-
mus ⁊ supmus gradus: et dat̄ exemplū
istorū quatuor graduuꝫ:aliqs eñ potest
tenere infimum gradum bone dispositio
nis:intm̄ ꝙ nō potest cōsequi perfectā sa
nitatem sed modicam consequitur pau-
cis remedijs.Alius autem melius dispo
situs:potest consequi perfectam sanitatē
sed multis remedijs. Aliquis aūt adipi-
scitur perfectā sanitatem remedijs pau-
cis.Aliqs aūt possidet perfectam sanita
tem sine aliquo auxilio vel remedio. Ap
plicando ergo ad ꝓpositum: dicendū est
ꝙ ipsa entia inferiora homine: cōsequun
tur quandā impfectionē bonitatē ⁊ pau
cis motibus:et ideo paucas ad illas de-
terminatas habet potētias: ⁊ ꝑ ꝯñs pau
cas opatiōes:⁊ ista tenent inferiorē gra-
dum:vt bruta.Homo aūt ē supioris gra

dus ⁊ scḋi: q̄ consequit̃ pfectam bonitatem. scʒ beatitudinē: tamē in infimo gradu istoꝝ entium q̄bus ꝯuenit beatitudo ⁊ ideo multis ⁊ diuersis opationib⁹ indiget: ⁊ p cōseq̄ns diuersis potentijs ad illas opationes. Angeli vero sunt in sublimiori gradu: q̄ adipiscunt̃ ipam beatitudinem paucis motib⁹: ⁊ ideo paucis potentijs indigent. scʒ intellectu ⁊ volūtate Deus aūt gradū supremū tenet oim entium: qui absq̧ quocūq̧ motu pfectam beatitudinem possidet: et ideo in deo nulla est virtus vel potentia que differt a sua essentia: ⁊ ita patʒ q̄ homo indiget pluribus virtutib⁹ ⁊ potentijs q̄s oportet in eo ponere: q̄ sunt tanq̄ q̄dam auxilia: q̄dam organa: q̄dam instrumēta suarū opationū. Sctūs etiam Bonaueñ. in. ij. sentē. distin. xxiiij. pbat sic inquiēs. Potentia creature artata est: non potuit creatura habere posse pfectū: nisi esset in ea potentiaꝝ multitudo: ex quarū collectione siue adunatione (vna supplēte defectū alteri⁹) resultaret vnū posse cōpletū: sicut manifeste aiaduerti potest in organis hūani corporis: quoꝝ vnū q̄dq̧ indiget virtute alteri⁹ adiuuari. Et ideo magis est completū posse anie ex multis potentijs collectū: q̄ si esset vnū simpliciter Uerūtamē q̄a vna potentiaꝝ alteraʒ nō diminuit sed adiuuat. Ad pfectū eñ posse anie: oēs cōcurrūt potentie: sicut ad pfectam habilitatiōem oēs virtutū habitus. Incidentaliter hic q̃rit̃: an potentie anie sint eedē cū essentia aie realiter. Respondet sctūs Bonaueñ. in. ij. dist. xxiiij. q̄ hec questio plus ꝯtinet curiositatis q̄ vtilitatis. Ibidem sctūs Bonaueñ. recitat tres positiōes doctoꝝ de ydemptitate potentiaꝝ anie: quarū q̄libet suos habet preclaros defensores. Una est q̄ potētia enime est ipsa essentia anie relata ad actum. Secūda est potentie anime differunt realiter a substantia anime: et sunt in scḋa specie q̄litatis. Tertia est media quā sctūs Bonaueñ. tenet in primo sen. distin. iij. ⁊ est q̄ potentie anime nō sunt adeo eedēm essentie anime sicut eius pncipia essentialia: nec adeo diuerse vt cadant in aliud genus. Sed sunt in genere substantie p reductionē: ⁊ illam positionem dicit sctūs Bonaueñ. plus concordare vi cōmuni: ⁊ auctoritatib⁹ sanctoꝝ ⁊ magis eē sobriā ⁊ rōni ꝯsonā. Dicit etiā in. ij. sen. Quecūq̧ positionū teneat̃: nullū preiudiciū: nec fidei: nec moribus gñat̃.

¶ De potentijs aie in speciali. Ca. vij

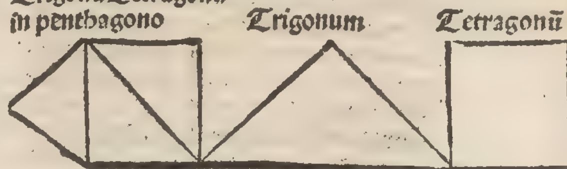
A De potētijs aie in spāli.

m Odo videndū est de potētijs aie specialiter. Et cōsiderandū q̄ oē pfectū ꝯtinet nobilitates cuiuslibet impfecti eiusdē gñis: ⁊ eminētius: sic deus q̄ est pfectissimū q̄d in genere entiū (si tñ ens dici debeat: s̄ q̄n poti⁹ oim entiū superexcellentissima: vniuersalissima ⁊ sufficiētissima cā) ꝯtinet pfecti⁹ oēs pfectiones oim entiū q̄ sunt impfecta respectu ei⁹ ⁊ eminētius. Tres aūt sunt aie. s. vegetatiua q̄ tenet pmū ⁊ ifimuʒ gradū: que est herbaꝝ ⁊ plantaꝝ. Scḋa est anima sensitiua: que est aialiū: pisciū ⁊ volatiliū: q̄ tenet scḋm gradū: ⁊ est aia vegetatiua supior ⁊ nobilior. Tertia est aia rōnalis: que tenet tertiū ⁊ supmū gradū ⁊ est hoim solum: ⁊ hec est alijs duab⁹ pfectior ⁊ supma simplr. Hic igit̃ ordo est inter illas: q̄ q̄cq̄d pfectōis hʒ aia vegetatiua: totum illud habet aia sensitiua ⁊ eminētius: ⁊ quicq̄d pfectiōis habet aia sensitiua ⁊ vegetatiua: totū hʒ aia rōnalis eminēti⁹ ⁊ vltra: q̄ꝛ sensitiua ꝯtinet v̄tute vegetatiuā: ⁊ rōnalis vtrāq̧. Et h̄ expsse dicit Aristo. ij. de aia: ponēs exemplū dicens. Qꝛ sicut tetragonū ꝯtinet trigonū: hoc ē figura quatuor angeloꝝ: continet figurā triū angulorum: quia quadrāgulus ducta linea ab angulo ad angulū duos facit triāgulos: sic aia sensibilis duos

Pēthagonū

Trigonū Tetragonū in penthagono

facit triangulos potentiaruz. Ubicunqꝫ enim anima est sensibilis ibi vegetabilis inuenit: sed nõ ecõuerso. Et sicut pentagonum .id est figura quinqꝫ angulorum continet tetragonũ et trigoniũ: ita rõnalis ania cõtinet sensitiuã et vegetatiuã. Igitur in homine est vegetatiua: sensitiua et rõnalis: nõ quod sint res distincte in eo anime: sed vna cõtinens virtute alias duas: videlz rõnalis cõtinens sensitiuã et vegetatiuã. Tam igit anima rõnalis cõtinet virtute alias oportet quod vires et potentias aliarũ similiter habeat: tam vegetatiue quam sensitiue. Et ita omnes potentie aie reducunt ad tres modos: quia vel respiciũt vegetatiuã vel sensitiuã vel rõnalem. Notandũ etiam quod quedam sunt vires siue potentie anie sepate a corpe: vt ratio et voluntas: sm quas anima non vtit organo corpis sed vtit vtente corpore scz fantasia. Quedam enim sunt vires insepabiles a corpe: scz vegetabilis et sensibilis: et quãtũ ad essentiam et quãtum ad opationem: sed in homine sepantur iste vires a corpore quantum ad essentiam: licet anima opationes earum exercere nõ possit extra corpus. In brutis vo simpliciter pereũt quãtuz ad vtrunqꝫ. ¶ Embrio quomodo organisatur. Hic oritur qõ. Cum dictum sit quod in homine vegetatiua et sensitiua sint due potentie anie rõnalis. Cũ dicat philosophus. xvj. de anialibus: embrio pmo viuit vita plante: deinde vita anialis: deinde vita homis. In semine enim siue embrione ante infusionem anie rõnalis: precedit quedam potentia qua vegetat et sentit: sed illa potentia nõ est sine substantia anie vegetabilis et sensibilis. Respõdet Alexander de hales li. ij. q. lxij. quod illa substantia cuius est hec virtus nõ habet se p modum pficiẽtis: sed p modum artificis prepantis ipsum corpus anialis et etiam hominis: qd debz esse organũ ipsius aie que est pfectio corpis organici: neqꝫ dicet anialis ante vltimã pfectionẽ. Anial enim a pfectione dr nõ a pparatione. Dicit etiaz sanctus Bonauentura in. ij. in multis questionibus: qd illud qd format mẽbra aialium in embrione ante anie infusionẽ: est ratio seminalis: siue potẽtia actiua intriseca indita mãe. Transfundit etiã simul cum semine virtus aie patris et matris: quoniam in semine decidunt calores et spũs: qui sunt in semine sicut in subiecto deferẽte: sicut virtus motoris defert simul cuz lapide piecto: et hec virtus simul cum virtute matricis ptinentis embrionẽ: organisat membra: quo organisato inducitur subito ania sensitiua brutorum: de potentia materie actiua: seminaliter: sed nõ materialiter. Seminaliter inquã: quia anie pure sensitiue sunt gñabiles et corruptibiles p naturã. Et idcirco sicut alie forme nãles nõ ex nihilo pducunt: sed ex aliqua potentia actiua in materia. Nõ inquã mãliter: quia cum aia sensitiua sit forma nõ hz ptes sui: sed solum fit ex potẽtia actiua materie: que ab agẽte excitat et pficit quousqꝫ fit aia sicut globus pficiẽdo: fit rosa. Et hoc quo ad aialia pfecta habet veritatẽ: que sunt maioris pfectionis in duratiõe et organisatiõe: et generãtur p ppagationẽ ab agẽte pticulari et vniuoco eiusdẽ spẽi. Aialia vero impfecta in organisatiõe duratione et ppagatione nõ indigẽt agẽte tante virtutis: sed lex diuina instituit virtutẽ pductiuã ipsorum: terre tanquam matri: et soli tanquam patri: cũ adiutorio aliorum corporum simpliciũ: taz elementorum quam celestiũ: que quia gñant ex putrefactiõe et sunt impfecta duratione: et quãqꝫ peunt: ideo optuit cõicare eorum organisationẽ et pductiõez agẽti equoco .i. alteri⁹ nãe: quia ad hoc data ẽ vis gñatiua nature: vt dicit phus vt ppetuent in esse. Hoc etiã sentiendũ est de aia vegetatiua. Ait enim August. ad orosiũ: semẽ cuiuslibz arboris quandam vim habet: vt cuz corruptum fuerit in terra oriat: et virgultũ pducat: deinde ramus: nihilominus pstipata dilatet in frondibus: deinde in eisdem in floribus decorata: fructificat. Secus ẽ de anima rõnali. nam cũ vegetabile: sen-

B Embrio quomodo organisatur.

sibile ⁊ rōnale sunt in hoīe eiusdē substantie: nō nomināt diuersas substātias: sed diuersas potētias eiusdem substātie: q̄ pficit hoīem dans ei⁹ tam sensum ⁊ intellectum: ab eodē principio habet educi in esse ꝯm suā substantiā ⁊ oēs suas potentias. scꝫ a creatore. nam anie rōnales non pducunt̄ p traductionē: vtcꝫ vt aīa traducat̄ ex aīa: sicut caro ex carne sed formatis corpibus virtute rōnalis seminales: ⁊ virtute aīe patris ⁊ matris a deo creantur: ⁊ creando infundunt̄: ⁊ infundendo pducunt̄. Animaꝝ eñ creationem deus sibi soli debuit reseruare pter animaꝝ dignitatē: quia cum aīa sit imago dei: ⁊ nata immediate ferri in deū ⁊ beatificari in ipso: diligendo ip̄m ex toto corde: ⁊ totū suū esse immediate debuit ab ipso habere: vt ip̄m ex toto corde teneret̄ diligere. ¶ Potentie anime reducunt̄ ad quatuor genera potentiaꝝ. Potentie aīe oēs reducunt̄ ad quatuor genera respectu suoꝝ obiectoꝝ: qđ fieri potest respiciendo diuersitatē obiectoꝝ. nā dicit̄ .ij. de aīa: q̄ potētie anie distinguūtur p actus ⁊ obiecta. Sunt igit̄ quedaꝫ potentie q̄ solum exercent actum suū circa corpus sibi vnitū ⁊ ꝯiunctū: ⁊ hee sunt potentie vegetatiue. Quedā v̄o circa corpus q̄ habet sensibile sibi vnitum vel nō vnitū: ⁊ hee sunt potētie sensitiue apprehensiue: ⁊ sic habent̄ tria genera potentiarum anime: quarū vegetatiua est inferior: sensitiua supior: intellectiua sup̄ma: apprehensiua virtus: tanq̄ alicui⁹ finis vel vtilis indiget aliis duabus ad hoc vt possit vtile vel suū finem ꝯsequi. Primo indiget aliqua potentia imp̄ante motuꝫ ad illud: ⁊ hec vocat̄ appetitus qui ē motū imp̄ans. Et hic est duplex. Unus sensitiuus: alius intellectiuus. Scđo indiget potentia executiua et exequente motum imp̄atum: ⁊ hec vocat̄ motiua. Ex his igitur habemus potentias anie in generali scꝫ vegetatiuas ⁊ apprehēsiuas: siue q̄tū ad sensum: siue q̄tum ad intellectū. Appetitiuas similiter q̄tum ad sensum ⁊ q̄tum ad intellectū: ⁊ motū executiuas: et sunt quatuor genera potentiaꝝ: quaruꝫ quedam sunt in anima sicut in subiecto: quedā vero in toto ꝯiuncto. Nam q̄daꝫ sunt op̄ationes aīe que exercent̄ sine corporali organo: vt intelligere velle. Unde potētie que sunt harū op̄ationū pncipia sunt in aīa sicut in subiecto: quedaꝫ sunt op̄atōnes aīe que exercent̄ p organa corporalia: sicut visus p oculum ⁊ auditus p aurem: ⁊ simile est de oībus aliis sensitiue ⁊ nutritiue partis. Et ideo potētie que sunt haꝝ op̄ationū principia sunt in coniuncto sicut in subiecto. Correlarium sequit̄ ex dictis distinguēdo potentias anime ꝯm obiecta: solum sunt quatuor genera potētiaꝝ anie: nam vt sic appetitiua ⁊ motiua ꝯm locū: cum vnū habeant obiectū: non distinuunt̄. Obiectū eñ appetitiue est bonū vtile vel delectabile cuꝫ suo malo opposito: ⁊ ad tale bonum ꝓseq̄ndum ⁊ malum fugiendū: data est appetitiue vis motiua executiua: vt dicet̄ infra ca. xxv. ⁊ xxvi. Distinguendo v̄o potētias p actus ꝯm quos immediati⁹ distiguunt̄: sic appetitiua ⁊ motiua sunt diuerse potentie: naꝫ appetitiua inclinat ad motū ip̄m imp̄ando. Motiua vero motum exequit̄. Inclinare aūt ad motū: ⁊ motū exequi diuersi sunt actus: ⁊ per ꝯsequēs diuerse potētie a q̄bus illi actus egrediunt̄. Et sic dicit phus .ij. de aīa. Or quincꝫ sunt potētie aīe scꝫ vegetatiuū: sensitiuū: appetitiuū: ꝯm locū motiuū ⁊ intellectiuū. De q̄bus in sequētib⁹ ꝓsequendum est. ¶ Potentie anime distinguunt̄ p actus ⁊ obiecta. Hoc verbū phi in .ij. de aīa exponit sctūs Thomas: p̄te .j. q. lxxvij. ar. iij. dicens q̄ oīs actio pcedit ab aliq̄ potentia: ⁊ est circa aliqđ obiectū. Potentia eñ ꝯm id qđ est potētia ordinat̄ ad actū: ⁊ diuersificat̄ ꝯm diuersam rōnem actus: ⁊ actus diuersificatur ꝯm diuersam rōneꝫ obiecti. Quia .n. alius est color inq̄ntum obiectum visus:

C ...tie aie ...cūt ad ...gene ...tētiarū

P Potētie aie distinguunt̄ per actus et obiecta.

aliud sonus inq̄ntum obiectum auditus
ideo diuersa oino actio est videre ab au-
dire. Et qꝛ diuersa ratio actiōis vtriusq3:
ideo potētie etiam diuerse sunt vnde ꝓ-
cedunt illi actus. Sequit̄ corꝛelarie ex di
ctis: ꝙ potentie passiue distinguunt̄ per
actus ꝛ obiecta: ꝛ actus distinguunt̄ per
obiecta. Ratio primi ē: qꝛ quelibet poten
tia habet alium ꝛ alium actū: ꝛ per conse
quens capit distinctiōem ab actu. Dicit̄
eñ .ix. Metaphi. Oīnis potētia est essen
tialiter ad actū. Ratio secundi: q̄a q̄libet
potētia habet speciale obiectū formale ꝑ
qḋ distinguit̄ ab alia potētia. Ratio ter-
tij: qꝛ effect⁹ distinguit̄ ꝑ cās: mō obiecta
sunt cā actuū. Dr̄ notan̄ potētie passiue
nam potentie anime duplices sunt. Que
dam actiue vt potētie anime vegetatiue:
obiectu3 illius potentie actiue cōpat̄ ad
potentiam in genere cause finalis: qꝛ po
tentia actiua ordinat̄ in obiectu3 sicut in
eius finem ꝛ terminū: vt potētia digesti-
ua in cibū digerendū: sicut in eius finem
Quedam sunt potentie anie passiue: vt
sensitiue ꝛ intellectiue. Dicit̄ eñ in .ij. de
aia ꝙ sensus est virtus passiua. Et in .iij.
ꝙ intellectus est virtus passiua. Obiectū
eñ potentie passiue compat̄ ad potētia3
in genē cause efficiētis: q̄a agit in potētiā
imprimendo ei spēm. Intellectus eñ no
ster de se est pura potentia respectu intel
ligibilium: ꝛ exit in actū per spēm intelli-
gibilem: sicut materia prima exit in actū
ꝑ formam. Dicit tñ Alexander de hales:
pte .ij. q. lxv. ar. iij. Qꝛ potētie anime non
solum dr̄ñt per actus ꝛ obiecta: sed etia3
per organa ꝛ materias. Differētia eñ vi
rium pua dicit̄: alia est naturalis: alia vi
talis: alia animalis dinosci potest ꝑ orga
na. Organū nanq3 naturalis virtutis est
epar: vel qḋ tenet locum epatis: vitalis ē
cor: vel qḋ tenet locū cordis. Aialis v̄o
virtutis est cerebrū: vel qḋ tenet locū ce-
rebri. Tres eñ vires aie vegetabilis dif-
ferūt ꝰm m̄as. Nutritiua eñ opat̄ super
alimentū: augmentatiua sup q̄ntū in ali-
mēto: gñatiua sup residuū vtriusq3. Sen
sus aūt distinguunt̄ ꝰm organa actus et
obiecta. Vires aūt: siue potentie rōnales
dr̄ñt ꝑ actus ꝛ obiecta. Nam rō siue in-
tellectus cognoscit verum sub rōne veri:
volūtas siue affectus amat bonū sub rō-
ne boni. Dicit tñ sctūs Bonauentura in
.ij. di. xxiiij. q. j. Qꝛ potentie imediati⁹ di-
stinguunt̄ ꝑ actus q̄ꝫ ꝑ obiecta. Ad diffe
rentiā aūt potentiaꝝ essentialē sufficit di
uersitas obiectoꝝ ꝰm rōnē: ꝛ iō q̄uis ve
rū ꝛ bonū q̄ sunt obiecta rōnis ꝛ volūta-
tis nō dr̄ñt essentialiter. nā eadē est essen
tialiter veritas ꝛ bonitas substātial̄ crea
ture. Nihilominus tñ: quia cognoscere ꝛ
amare absq3 dubio sunt act⁹ dr̄ñtes: po-
tentie q̄ sunt ad hos actus ꝑ seipsas di-
uersitatē habent. Est tñ ꝰm Alexan. vbi
supra: in oībus potentijs ꝛ viribus ꝓma
dr̄ñtia eaꝝ inter se: q̄ p̄cedit oēm dr̄ñtia3
iam dictā. ¶ De anima vegetatiua ꝛ ei⁹
potentijs. Caplm̄ viij

Nima vegetatiua tres habet po
tentias. Prima ē generatiua: se-
cunda augmentiua. tertia est nu
tritiua. Haꝝ aūt talis est distinctio: quia
ania vegetatiua h3 ꝓ obiecto corpus vi
uens sibi vnitum. Ad hoc v̄o corpus: tri
plex opatio potētie anie vegetatiue ē ne-
cessaria. Vna q̄dem ꝑ quā esse acq̄rit: et
ad hoc ordinat̄ potentia Generatiua: q̄
nccaria ē ad multiplicationē spēꝝ: nā ge
neratiua ꝑ multiplicatōem ꝛ successiōe3
indiuiduorū: conseruat spēm in diuersis
indiuiduis. Alia est potentia anie vegeta
tiue ꝑ quā corp⁹ viuū acq̄rit debitā q̄nti
tatem. ꝛ ad hoc ordinat̄ potentia seu vir
tus Augmentatiua: cui⁹ est generatū ad
debitam q̄ntitatem ꝑducere: alia est per
quam corpus viuēs saluat̄ in esse ꝛ in de
bita q̄ntitate: ꝛ ad hoc ordinatur virtus
Nutritiua: cui⁹ est deperditū restaurare
vt sic indiuiduum in esse ꝛ debita q̄ntate
conseruet̄. Est ꝛ alia differētia inter istas
potentias: q̄a potentia augmentatiua: ꝛ
nutritiua effectū habent in eo in q̄ sunt.

q2 in ipm corpus vnitū anie qd augeť et conseruať per potētias augmentatiuā & nutritiuā in eadē aīa existens. Sed vis generatiua hʒ effectū suū nō in eodē corpore sed in alio: q2 nihil generat seipm: ꝫ alium. Et ideo vis generatiua appropinquat quodāmō ad dignitatē aie sensitiue: q̄ habet operationes in res exteriores non sibi cōiunctas: sed nobiliori mō. Est et alia positio mgr̄alis de obiecto potentie vegetatiue: obiectū idē mȧle habet potētie aie vegetatiue sed nō formale: oībus tribus potētijs aie vegetatiue obiectum est nutrimentuʒ cōe & mȧle: ꝫ sub alia et alia rōne speciali & formali Nutrimentū eñ inquantū est in ꝓpinqua trāsmutatione in subam aliti vel in ꝓxima potētia: vt scʒ est nutrimentū potētia caro vel os tunc est obiectū potētie nutritiue. sed inquantū nutrimentū est potētia caro quāta & os q̄tū: est obiectū potētie augmentatiue. inquantū vero nutrimentū est superfluum alimēti: tūc est obiectū potentie generatiue. Semen eñ est superfluū alimenti: cū virtus nutritiua plus cōuertit & assimilat de nutrimento q̄ indigeat ad nutritionē & augmentationē: tunc superfluū seruat ad opus generationis: & hoc vocatur semē. Et sic patet q̄ aie vegetatiue cuiuslibet sensibilis & rōnalis inquātum sunt vegetatiue sunt tres potētie. s. generatiua: augmentatiua & nutritiua: q̄ inueniunť & in plantis & in aialibus & in hoibus: q2 hec oīa vegetatiuā participāt. He aūt potentie sic se habēt. q2 generatiua est alijs nobilior: q2 ei deseruiunt augmētatiua & nutritiua: augmentatiua est nutritiua nobilior: q2 nutritiua augmentatiue deseruit: de quibus singulariꝰ nūc
B dicendū est. Generatiue Actus & operatio est generatio: que est substātie hūo-
ratiue ris vel rōnis seminalis: in subam plante
ctus vel aialis operatione nature facta mutatio: et hec virtus incipit operari tpe generationis vsq3 ad pfectionē plante vel aialis. Hec aūt potentia generatiua hʒ tres vires. i. virtutes seu potētias ꝫm Auicē nā sexto de aialibus. Prima est seminatiua q̄ in masculis & feminis semen ordinat & generat: hoc mō ꝫm Ysidorꝫ. Nam ab epate quedā vene egrediunť: quibus humor aquaticus et sanguineus i tercia digestione superfluus deferť ad renes: & ille humor ibidē depurať: et supfluū eius scʒ colamentū est vrina: q̄ trāsmittiť per vias vrinales ad vesicā: residuꝰ autē liquor purus a renibus calore venereo resolutus recurrit ad loca genitalia. qui ꝑ virtutē seminatiuā aie vegetabilis vertitur in humorē seminalē. Scda vis potentie generatiue subministrās est vis inmutatiua: & illa subam seminis trāsmutat & ꝯuertit in subam singularū partiuʒ plāte vel aialis: v̄tus ista facit trāsmutationē mediātibꝰ quatuor p̄mis q̄litatibꝰ scʒ calido: frigido: hūido & sicco: nā p calidum & humidū operať subam molliorem: vt carnem in aialibus: florem et medullā in arboribꝰ: per calidum & siccum operať cor in animalibus: radices in vegetabilibus. Per frigidū & humidū operať in aialibus pilos: opať folia in plantis. Per frigidū & siccū: opať in neruis & ossibus aialiū: trūcis & corticibus arborꝫ et plantarū. Tercia vis generatiue est formatiua: q̄ ex seminibus permixtis mēbra format & figurat. Hec nāq3 vis perforāda pforat: vacua cōcauat: aspera lenificat: et nimis lenia asperat: et vnicuiq3 particule superficiem perficit et figurat. Hec etiam virtus formatiua cum virtute anime patris et matris vt dictum est embrionē ante anime rationalis infusionem: vegetat: sensificat: figurat & organisat. Quo facto: anima rationalis creando infunditur & vnitur corpori vt perfectio naturalis: cui naturaliter appetit copulari: adeo vt sine illo pena sit esse & ab illo sequestrari. Unitur etiam anima corpori vt motor mobili: ita q̄ sine ipso non potest mereri nec demereri.

Et si queritur quando anima rōnalis

corpori infunditur. Rñdet Aristoteles.ix. de animalib⁹. Qꝫ maris pceptus vsqꝫ ad quadragesimũ diē. Femine autē vsqꝫ ad nonaginta: vel ſm alios vsqꝫ ad octoginta: sed tñ in cōpletione corporis mascu.i videtur Aug. sup addere sex dies q̄ sic ſm eũ distinguunt in ep̄la ad Hiero. Semē patris sex dieb⁹ p̄mis quasi lactis bꝫ similitudinē: nouē diebus ꝯuertit in sanguinē deinde duodecim diebus solidat decem octo diebus formatur vsqꝫ ad pfecta mēbroꝝ liniamenta. A die ergo ꝯceptionis vsqꝫ ad diem cōpletionis ꝛ viuificatiōis fetus sunt dies quadragintasex. Ita ꝙ p̄mus ꝛ vltimus inclusiue teneant. Unde

Versus. versus. Sex in lacte dies ter sunt in sanguine trini. Bisseni carnē: ter seni membra figurāt. Tempusqꝫ sequens ꝑducit ad ortum. In xp̄i vero cōceptione aliter fuit. Nam sp̄ũssanctus qui nescit tarda molimina: sua virtute inenarrabili: mira qꝫ artificiositate: in sacrosancto virginali vtero: voto ꝯtinentie clauso: vinius humilis ꝛ abiecte i oculis suis puelle. Dulcissime vicꝫ Marie matris virginis in instanti (quod in alijs natura successiue) perfecit: ita ꝙ hec quatuor fuerũt simul tpe nō natura scꝫ cōuersio sanguinis virginei: in carnem ꝛ in alias partes corpis xp̄i: et formatio membroꝝ organicoꝝ: et animatio corporis organici: et assumptō corporis animati in vnitatē diuine psone

Sed hic notandũ ꝙ Aug⁹. in glosa super Ioh. ca. ij. (vbi dicit quadraginta ꝛ sex annis edificatũ est templũ hoc) dicit ꝙ numer⁹ templi cōuenit formationi corporis xp̄i: sed hoc intelligendũ est. Licet enim ab instanti cōceptionis corpus xp̄i fuit formatũ: tamen corpus ita paruum erat ꝙ ipsius liniamēta non apparebāt in ipso: vsqꝫ ad. xlvj. dies. Et ideo cuꝫ sit duplex perfectio: scꝫ existētie ꝛ appentie. Primam perfectionem habuit corp⁹ xp̄i ab instāti. Sed scd̄am q̄tum ad augmētum habuit post. xlvj. dies. ¶ Nutritiua et augmentatiua Uires generatiue sub-

¶ Nutritiua ꝛ augmētatiua.

ministrant. Nam vires generatiue scꝫ seminatiua: immutatiua: ꝛ formatiua non diutius operant nisi quousqꝫ res generata vt animal vel planta: inesse nature cōpleat. Et idcirco necesse fuit vt virtus nutritiua ꝛ augmentatiua continue sequerent: quia in longitudine latitudine ꝛ profunditate augmentāt ꝛ extendũt ip̄m generatum. Pascitiua quoqꝫ virtus nutritiue ꝛ augmentatiue ministrat: qꝛ cibum ab animalib⁹ assumptũ: in membris assimilat: si enim cibus non assimilaret mēbris: nunq̄ in eoꝝ naturā ꝯuerteret. Et qd̄ dissolutum est ac deperditum vi caloris: vel aliqua passione aeris: reparat et restaurat. Huic ergo ꝟtuti pascitiue q̄tuor vires particulares deseruiunt Prima est appetitiua siue attractiua: que nutrimentum conueniens attrahit ip̄is membris. Ad nutrimentum carnis: attrahit tpamentum sanguinis. Ad nutrimentũ cerebri ꝛ pulmonis: attrahit temporamētum fleumatis: et sic de alijs.

Virtus [pa]scitiua

Attrac[tiua]

Scd̄a vis est Digestiua que conuenientia ab inconuenientibus nutriendo separat: ꝛ diuidit purum ab impuro.

Digest[iua]

Tercia vis est Retentiua que scꝫ purum nutrimentũ custodit ꝛ quod actione nature excoctum est: singulis mēbris incorporat assimilat atqꝫ vnit. Quarta vis est: expulsiua: que superflua et nature nociua expellit. Et ideo sicut vis appetitiua opat cũ calido ꝛ sicco: ꝛ digestiua cũ calido ꝛ humido: ꝛ retentiua cũ frigido ꝛ sicco: sic expulsiua cũ frigido ꝛ hũido operat. Nutritiue actio est nutritio: que sic describit. Nutritio est cōuersio alimēti in subam aliti: facta ab anima per calorē naturalem: ꝓpter salutē ip̄ius indiuidui: vt ipsum indiuiduum maneat inesse: que diffinitio est causalis. Cum enim dicitur conuersio tangitur formalis. Cum dicit in subam aliti tangit materialis. Cũ dicit facta ab aīa: tangit causa efficiens. Cum vero dr̄ ꝓpter salutē: tangitur causa finalis. Sequitur corro-

Retē[tiua]

Expu[lsiua]

Nut[ritio]

larie. Qꝛ ad intētionē: q̄tuoꝛ ꝯcurrunt
Primū, virtus nutriens pꝛincipalis. Et
hec est aīa q̄ dat speciem nutrito. Scōm
est instrumentū virtutis nutritiue: ꝛ hec
est caloꝛ naturalis digerēs nutrimentū.
Tertiū est receptaculuꝫ nutrimenti: ꝛ h̄
in aīalibus est venter ꝛ stomachus. In
plantis poꝛi intercepti. Quartū est spon
giositas ꝛ poꝛositas coꝛpis per quas su-
gitᷣ ꝛ attrahitᷣ succus ad oīnes ptes coꝛ-
ētatō poꝛis. Augmētatiue actus ē Augmē-
tatio q̄ sic describitᷣ. Augmentatio est cō
uersio alimenti in substantiā aliti: ad re-
staurandū postq̄ fuerit dep̄ditum: facta
ab aīa: mediate caloꝛe naturali. vt ipsuꝫ
viuens debitam attingat q̄ntitatem. In
hac diffinitione tangunt̄ q̄tuoꝛ cause ipi
us augmētatiōis. Cause foꝛmalis: m̄lis
ꝛ efficiens: eatenus hic tangunt̄: sicut in
diffinitōne nutritiue. Sed in eo qđ dicit̄
ad restaurandū postq̄ fuit dep̄dituꝫ: vt
ip̄m viuens debitā attingat q̄ntitatē: tā-
git̄ finis augmētatōis. Sequit̄ coꝛrola-
rie q̄ ad augmentationē q̄tuoꝛ ꝯcurrūt.
Pꝛimo motus localis: vt ē attractio nu
trimenti. Scđo alteratio: inq̄tū nutrimē
tum coquit̄ ꝛ digerit̄ ꝛ ꝯuertit̄ in substā
tiam aliti. Tertio ꝯcurrit coꝛruptio: q̄a
anq̄ nutrimentū in substātiā aliti ꝯuer-
tit̄: opoꝛtet q̄ ip̄m spoliet̄ ꝓpꝛia foꝛma: ꝛ
ꝑ ꝯsequēs erit ibi coꝛruptio. Quarto cō
currit ibi gn̄atio: qꝛ in ipso alito generat̄
maioꝛ q̄ntitas q̄ ibi fuit. Ad ampliorē
aīe vegetabilis potētiaꝝ cognitionē h̄ in
cidunt dubia: nō paꝝ theologie subuīe
tia. ¶ Pꝛimū dubiū. Quare generatiua
du- inter oēs potētias aīe vegetatiue magis
est coꝛrupta ꝛ infecta ꝑ oꝛiginale. Iuxta
hoc etiā querit̄: quare inter oīns sensus
tactus plus habet de coꝛruptione. Rn̄-
det sanctus Bonauētura in. ij. dist. xxxj.
arti. j. q. iij. Qꝛ vis gn̄atiua non soluꝫ est
deseruiens persone: sed etiaꝫ nature. Et
ideo oꝛiginalis coꝛruptio siue vitium qđ
inest nature ex coꝛruptiōe ꝑsone: ꝑ pꝛiꝰ
respicit illā potētiā q̄ aliā. Deseruit aūt

vis generatiua nature: inq̄ntum ꝑ ip̄aꝫ
fit trāsfusio seminis in ꝓlem. Et q̄m in il
lo semine est radix infectionis ꝛ coꝛrupti
onis: hinc est q̄ illa vis q̄ est illius semis
administratiua: plus habet in se de infe-
ctione oꝛiginali. Et rursus: qꝛ potētie
generatiue in nobis iūctus est sensus: et
potentia sensitiua respicit hominēꝫ in se
quodāmodo hꝫ vis illa deseruire ꝑsone
Et q̄m inter oēs sensus: tactus est magis
materialis ꝛ app̄hendēs cum maioꝛi ad
herentia sensibilitatis ad sensuꝫ. Et hoc
maxime viget in membꝛis genitalibꝰ rō
ne multitudinis neruoꝝ. Et ꝓpterea i ge
neratiua maxime viget pꝛuritus ꝛ cōcu-
piscentia. Et qꝛ post sensum tactus: sen-
sus gustus est maxime materiales inter
alios: hinc est q̄ inter alias vires magis
sentit̄ inoꝛdinatio ꝯtra actum nutriti-
ue seu gustatiue. Augmentatiua aūt po-
tentia pure mouet nāliter: nec subiacet
voluntati: ideo ꝑ pctm̄ nō habet deoꝛdi-
nari. Rursus: qꝛ sensum nō habet cōiun
ctum. hinc est q̄ non est in ea delectatio
ꝯcupiscētie. Utraq̄ aūt potētia generati
ua ꝛ nutritiua: subiacet voluntatis im-
perio: vtraq̄ tn̄ hꝫ sensum adiunctuꝫ
Et qꝛ sensus tactus q̄ maxime est imma
terialis viget in oꝛgano generatiue: hinc
est q̄ in ea maioꝛ est coꝛruptio. non solū
respectu potentiaꝝ aīe vegetabilis: ſ et
respectu potentiaꝝ aīe sensibilis. Et ꝑ h̄
ptꝫ q̄ inter oīnes sensus tactus plus ha
bet de coꝛruptione. ¶ Scōm dubium. E
Utrū aliquod extrinsecū vicꝫ de supflui Scōm du-
tate vltimi nutrimēti transeat in materi bium
am seminis ꝓlis generāde ꝑ actū virtu-
tis generatiue. Rn̄det sctūs Bonauētu
ra in. ij. sen. dist. xxx. arti. iij. q. j. Qꝛ aliq̄d
de supfluo nutrimēti trāsit in semē: nec
tamē semen est oīnino de supfluo nutri-
menti: imo aliq̄d est ibi de humido radi-
cali: et ex vtroq̄ habet semen ꝓpagari.
Unde sicut videmus circa nutritiuā: q̄
est humiditas radicalis ꝛ nutrimentalis
vtpote illa que fluit: sic intelligenduꝫ est

etiam circa vim generatiuam: q in ipsa
est aliqua hūiditas radicalis: ⁊ etiam est
aliqua fluens ⁊ refluens: in generatione
ꝓlis vna currit cum alia. Transmisit igi
tur adam quando generauit primū filiū
aliquid de illa radicali humiditate: ⁊ il-
lud modicū per virtutem generatiue to
ti corpori filij fuit cōmixtuz: cōmixtione
perfecta: quia nullam ptem erat signare
in corpore filij: in qua non erat aliqd de
illo humido: qd a pre traduxit. Si igitur
filius ade in generando ꝓlem similit ali
quid transmisit de suo humido radicali:
necesse erat q aliquid transmitteret de
eo qd sumpserat a patre: ⁊ sic deinceps.
Et ꝓ tanto dicimur omnes fuisse in adā.
Nō quia fuerit ibi totaliter materia om
nium nostrorum corporum: sed qr erat ibi ali-
quāta materia ⁊ ratio seminalis siue po
tentia ꝯuertēdi ad se aliā materiā: ita vt
sufficeret ad oim ꝓcreationē: addito sibi
illo in quo posset se multiplicare: ⁊ ē exē
plum. Si aliquis haberet fermentuz qd
cōmisceret cōmixtione pfecta toti paste:
nihil fieret de illa totali pasta fermenta-
ta: qd non diceret fieri de illa pasta. Et
similiter si illa pasta cōmisceretur adhuc
alij maiori paste. Et sic procedendo qua
si innumerabiles panes fermentati pos-
sent fieri ex modico fermento p apposi-
tionem rei fermentalis: sic et in ꝓposito
ex modico semine p appositionem hūo-
ris susceptibilis rationis seminalis: pūt
innumerabiles homines ꝓpagari. Ex
dictis potest intelligi qd dicit August. ix.
sup Genesim ad lraz. Qr nos fuimus in
adam hm corpulentam substantiā: ⁊ hm
rōnem seminalem. Caro aūt xpi fuit so-
lum hm corpulentā substātiam. Et quō
Leui in lumbis erat abrae quando deci-
matus fuit ad heb. vij. Quia leui erat in
lūbis abrae nō solū hm corpulentā sbam
sed etiam hm rationem seminalem. id ē.
libidinosam ꝓpagationem: ⁊ virtutē acti
uā ⁊ generatiuā seminis quā habēt a ge-
nerante. Xp̄s aūt solū fuit in lūbis abrae
hm corpulentā substātiā. id est. materiā
seminis ꝓpagatam ab adam: s virtutem
actiuam rōnis seminalis: opatus est spi-
ritussctūs. Naz decimatio est prefigura-
tio creationis morbi: s qa xp̄s morbum
non habuit: ergo curatione ⁊ decimatio-
ne non indiguit. ¶ De immaculata con
ceptione virginis. Occasione sumpta ex
dictis de decimatione. Hic mouent que
dam argumenta ex quorum solutione ma-
gna difficultas ꝓblematis de ꝯceptiōe
virginis matris terminabit. Et ꝓ maio-
ri parte argumenta sunt extracta ex Sy
mone Cancellarij pisien. de cōceptōe: fa-
cto in synodo Basilien. Primo arguit
Maria ꝓpagata est. ⁊ fuit in adam: non
solum hm corpulentā substātiam: s etiā
hm seminalē rōnem: ergo cuz leui fuit de
cimata in lumbis abrae. Sed ideo: quia
in originali ꝯcepta ergo ⁊c. Añs ptz per
magrm. di. iij. tertij rñdet Cancel. pisien.
Qr oportet distinguere inter solutionem
decime ꝓpter grām pseruantē ⁊ a culpa
eleuantē: vt dr p multos doctores: in. iij.
distin. iij. c. ij. Maria soluit xp̄o decimas
ꝓpter grām preseruantē: non a casu et a
culpa eleuantē. Scdo arguit. Maria
fuit redempta a filio: sed non nisi a capti
uitate ⁊ a pctō. Rñdet Qr hic oportet di
stinguere sicut in primo argumēto inter
redemptionē eleuantē: ⁊ redemptionem
pseruantē. Sicut distinguit sctūs Ber-
nardus sup Cantica Sermoñ. lv. Primo
modo redempta est hūana natura. Se-
cundo mō angelica. Et sic de Maria cre
dimus: ptz ergo q non ois redemptio ē
a culpa. Tertio arguit. Maria habuit
fomitem: s fomes est sequela pcti origina
lis: ergo ⁊c. Maior ptz: iij. sen. dist. iij. ca.
.ij. Minor ptz p sctm Ambro. q ita diffi
nit fomitez. Fomes est qdam morbidus
affectus: q cōmonet ad illicitū desideriū
qtum ad actum generatiue ⁊ nutritiue.
Nam fomes hm Allexā. de Ales: in ter-
tia parte summe: inficit naturā humanā
prout est principium ad carnem aliā ꝓpa

F
De i
ta cō
virg
Fo

gandā: inficit ꝛ ꝑsonā quā facit pronam ad malū ꝛ difficilē ad bonū: sed illa infectio ꝛ feditas fomitis est a peccato originali: q2 fomes est causa materialis fouendi ꝛ ꝯseruādi pctm̄ in carne. Rndet ꝙ oportet hic distinguere inter rōnem causalem ꝛ rōnem formalē: sicut distinguit ꝑ san. Ambro. xxxi. dis. ij. c. finali. Nā ratio causalis nō includit simpliciter rationem formalē. Et sic magr̄ vbi supra. ponit in primo conceptu puerperiū habere rationē causalē pcti originalis ꝛ non formalē. Sic intelligit dictū Anshelmi. Si qd originalis pcti in ꝓpagatione matris dei extitit: illud ꝓpagantiū non ꝓpagate fuit: sic etiā pōt intelligi dictum magistri Mariā habuisse fomitem peccati scʒ in primo cōceptu: quo ad legē ꝓpagantium parentū sub qua cōcepta fuit: sed nō habuit fomitē formaliter scʒ in se in primo cōceptu seminis: nec in scdo: cum figurationem et lineationem corporis recepit: nec in tertio cōceptu: vt in infusione anime rōnalis: habuit fomitem formaliter: vñ ꝫm legem ꝓpagantiū tam caro xpi ꝙ ꝟginis fuit subiecta peccato: vt pʒ in. iij. sen. dis. iij. c. j. Sed ꝫm legē ꝓlis ꝓpagate: nec caro xpi: nec caro ꝟginis fuit subiecta peccato. Sed quid tñ infectionis fomitis in Embrione effigiādo in corpusculū matris dei ex parte ꝓpagantiū infuisset. Postꝙ fuerit formatum corpus organicū phisicū in vtero matris gloriosissime virginis: ꝟtute spūssancti illud sacratissimū corpus añ infusionē aīe intellectiue fuit mundatū atqȝ purificatū: vt esset vas aptissimū ad recipiendū aīam illā sacratissimā: q̄ fuit postea creata plena dei gratia atqȝ sanctitate: vnitaqȝ corpori suo: ꝟgo scā ꝛ immaculata ꝯcepta Hinc est ꝙ san. Job intuitus incarnationē ꝟbi i vtero marie dixit de illa. Quis pōt facere mundū (scʒ indiuiduū) de inmūdo ꝯceptū semie: nōne tu q̄ solus es. scʒ deꝰ. a. d. ōndendū ꝙ si q̄ creatura per ꝯmixtionē seminū inmūdoꝝ ꝯciperet: adhuc deo esset possibile ꝓducere aīam intellectiuā plenā grā ꝛ infundere illam corpori organico: mūdato ꝑ potentia di anteꝙ introduceret aīa intellectiua in illo: ꝛ isto mō creatura illa esset in cōceptione mūda. Quarto arguit. Si maria fuisset mortua añ filiū iuisset ad lymbuʒ patrum: sed nō nisi ꝓpter pctm̄: ergo ꝛc. Maior pʒ: q2 ianua celi (.i. clara aperta ꝛ nuda dei visio) nō fuisset aperta nisi ꝑ passionē filij: di. x. iiij. c. fi. Rndet cancellarius parisieñ. ꝙ oportet distinguere inter legē ꝑuatā ꝛ cōmunē: sicut in. c. Due sunt inquit leges: xix. q. ij. in decretis. Jōcū dicit. Si maria fuisset mortua ante filium de iure cōi iuisset ad lymbū sed nō de facto: nec ei minus potuit aperiri porta celi vt tunc: ꝙ in via vt credit a nonnullis vidisse in hac vita deum clare per essentiā. Hoc etiā dicit petrus de aquila in suo scotello: ꝙ non est inconueniēs ꝙ xp̄s sue matri tantā grām cōtulerit: ꝙ si mortua fuisset ante passionē iuisset ad celum. Scotus tñ aliter dicit in. iij. dis. iij. q. j. In hec verba. Si querat: vtrū si fuisset mortua añ passionem filij sui fuisset beata. Dici pōt. ꝙ sancti patres in lymbo purgati fuerunt a peccato originali: ꝛ tamē clausa fuit ianua vsqȝ ad solutionem pene debite: ita em̄ determinauerat deus: ꝙ licet acceptaret passionē xpi preuisam ad remittendā culpā originalem omni credenti ꝛ credituro illā passionē. Nō tamē remittebat penam illi peccato debitā: scʒ carentiā visionis diuine propter passionē ꝑuisam: sed ꝓpter ipam exhibitā: ꝛ ideo sicut illis p̄ribus nō patuit ianua quousqȝ passio xpi fuit exhibita: ita ꝓbabile est: ꝙ nec btē ꝟgini hec Scotus. Ex q̄bus ꝟbis doctoris subtilis claret ꝙ passio xpi exhibita ꝛ ꝯsūmata aperuit ianuā celi (hec vero ianua est clara visio diuine essentie: que vt dicit in glosa sup illud ps̄. ostendam illi salutare meum) Est tota merces beatoꝝ vicʒ ꝑ cōcomitantiā: propter cōnexionē ꝛ eq̄lita-

tem in dotib⁹ gloriosis: qm̄ alie dotes etiam pertinēt ad aptionē ianue celi: et etiā dant in premiū beatoꝝ: qm̄ clara visio: secura tentio: et perfecta dilectio inseparabiliter se habent. Passio vero xp̄i preuisa remittebat culpam originalem sanctis in limbo omnibus detentis: et virginem matrem a peccato originali et morbido fomite preseruauit: et hoc innuitur in oratione celebritatis immaculate cōceptionis: in qua dicit: vt sicut ex morte eiusdem filij sui p̄uisa eam ab omni labe p̄seruasti etc. Huius tādē celebritatē immaculate cōceptionis virginis: cum officio nouo edito a Leonardo notario apostolice. Sixtus quartus (in p̄uilegio qđ incipit: Cū precelsa meritoꝝ) ꝯfirmauit in eodē oībus festū celebrantibus cum octaua: officiūq; nouum dicentibus vel eidem inter essentibus: eandez concessit indulgentiā q̄ Urbanus quartus martinus quintus et alij sui p̄decessores romani pontifices cōstituerūt in die et per octauas festiuitatis corporis christi.

Concilium itē Basiliēse indulgētias pariformiter celebritatis corpis xp̄i: huic festo elargitur. Sermoniq; vbi dei ea festiuitate interessentibus Centū quinq̄ginta dies cōdonauit virginisq; gloriose immaculatam conceptionē (in decreto qđ incipit. Elucidātibus gr̄e diuine etc) declarauit sub hisverbis. Illā doctrinā differentē: gl'iosam virginem dei genitricem: p̄ueniēte et cooperāte diuini muneris gr̄a singulari: nunq̄ actualiter subiacuisse originali peccato. Sed immunem semp̄ fuisse ab omni originali et actuali ruga: sanctāq; et immaculatā: tanq̄ piā et consonam cultui ecclesiastico: fidei catholice: recte rōni: et sacre scp̄ture: ab oībus catholicis approbandā fore tenendam et amplectendā diffinimus. Nulli decetero licitū esse in ꝯtrariū p̄dicare vl' docere: hec in decreto Basiliensi.

Pro clariori immaculate conceptionis sup̄ b̄ndicte m̄ris v̄ginis intelligētia notent' he due sequētes veritates quas cancellarius parisiensis ponit in epistola de susceptione humanitatis christi.

Prima veritas. Christus voluit dilectissimā matrē suam dolores et penalitates huius vite destitute suscipere: nedū volūtarie pure sicut suscepit: sed ex conditione natureviatricis descendentis ab adam: et cum necessarie cōtrahēdi originale pctm̄ sicut alij p̄ generationē viri et mulieris concepti: nisi gr̄a supnaturalis p̄uenisset casum in hoc originalis culpe p̄cipiciū. Factum est p̄inde cōsequēter in maria q̄tum ad nature debitas ex originali: sicut in alijs sanctificatis aut baptizatis: nisi q̄tum ex p̄uilegijs et gratijs sp̄ualibus fuit adiuuata. Ueritas hec p̄babili pietate cordis credi pōt. Scđa veritas. Christus p̄seruādo matrē suaz ab originali: nō ob hoc dedit dignitatem equalē si hūpsi etiā s̄m humanitatem viatricē. Ratio: quia nunq̄ xp̄s habuit necessitatē originale pctm̄ ꝯtrahēdi: q2 nō descēdit per naturalē ꝓpagationē: ꝓpterea rō sumpta ex hac equalitate: q̄ Maria ꝯtraxit originale ꝓrsus est inualida. Similiter et altera q̄ maria nō indiguisset redemptione. Nec valeret apl'i consequētia: xp̄s pro omnibus mortuus est ergo oēs mortui sunt. Hoc inq̄ argumentum potius est ad oppositū. Q2 si xp̄us fuit oīm p̄fectissimus redēptor mortem pro omnibus sustinens: decuit q̄ matrē p̄fectissime redimeret: hoc aūt nō potuit cōueniētius fieri q̄ p̄seruando ne caderet: potius q̄ iam lapsam releuaret. Ueritas hec ꝓbabilis est et pia: super q̄ mirum est q̄ nōnulli volētes virginē benedictā supra limites honorare: p̄dicāt nihilominus q̄ cōtraxit originale. Omnes igitur iubilando cū ecclesia cātem⁹. Sancta et immaculata virginitas q̄bus te laudibus efferam nescio: q2 quem celi capere non poterant: tuo gremio cōtulisti. Sanctū nanq; gregoriū corā imagine virginis: imago alloquit' Gregori.

q̄d de medicis. Mox sanct⁹ diuino afflatus spū ꝓrupit in huius cantica verba. Sancta ꝛ immaculata ꝛc. Oremus et pariter. ¶ Oratio. Omnipotens sempiterne de⁹ qui gloriose ꝟginis matris marie corpus ꝛ aīam: vt dignū filij tui habitaculū effici mereretur: spūsctō ꝑseruante absq̧ originali macula concipi voluisti: da vt cuius conceptione letamur: ei⁹ pia intercessione (Concupie in nobis diminuto fomite) ad declinandū malū: et ad faciendū bonū ꝓniores efficiamur. Per eundē In vnitate eiusdē Amē. ¶ Tercium dubium. Quia in scdo dubio tactū est de humido radicali ꝛ nutrimētali: ex quo semē generationis ꝓpagat̃. Queritur ergo de differētia humidi radicalis ꝛ nutrimentalis. Rndet̃ ꝙ sicut colligit̃ ex lectura san. Bonauen. sup. ij. sen. dist. xxxj. Et ex dictꝭ Alberti magni sup Missus est. Qꝛ duplex est humiditas siue sāguis in corpore: vna nutrimentalis: que venit ex cibo: ꝛ hec nō est corpus: vl' corporis pars: sed pōt bene vniri ꝛ pars fieri vel trāsmitti ad generationē corporis alteri⁹. Alia est humiditas radicalis vel subalis q̄ est actualiter in oībus mēbris: ꝛ est pars essentialis corpis: vel essentialib⁹ partib⁹ cōiuncta: vl' ꝑ nutritiuā i corpus cōuersa ꝛ illi vnita. Et ex hisvtrisq̧ fit decisio vel ꝓpagatio: ꝛ est supfluū q̄rte digestionis: ad illud ad mēbra transmissum tria facit. Primū est ꝙ nutrit et soluat subam suscipiētis: restauratq̧ deꝑditū continue defectionis: q̄ defectio fit ex naturali calore agente in suam materiam. Scdm est ꝙ eandē subam etiā augmentat ꝛ deducit vsq̧ ad debitā quātitatem si est citra. Terciū est ꝙ illud qd̓ his duab⁹ actionib⁹ supfluū est trāsmittit ad viā generationis: ꝛ fit semen quod est supfluū quarte digestionis. Et hoc ē qd̓ subtiliter tangit phs in li. de aīa dicēs: ꝙ humiditas est generationis factiuum. Et hoc duob⁹ modis. Uno mō: qꝛ ex supfluitate ipius in vltima digestione fit pars seminis ꝛ rei gn̄ate. Alio mō. qꝛ per alimentū membra suscipiunt cōpletam quātitatē ꝛ subaꝫ vt possint ex ipis descindere essentialiorē ꝛ veriorē partē seminis ꝛ rei generabilis. Et hoc fit i q̄rta digestione: lꝫ quidā putaāt ꝙ semē sit supfluitas tertie digestionis immediate resolutū ab epate vt dictū fuit in principio huius octaui capli de vi seminatiua: tm̄ verior est hec positio Alberti magni: vnde ꝫm eundē sup scdm de aīa. q̄ttuor ponunt̃ digestiones. Prima digestio fit in ore: q̄ ꝛ masticatio dicit̃: ex eo ꝙ aliquā opationē ꝛ effectum plus habet res masticata q̄ nō masticata. Scda fit in stomacho vbi segregat̃ subtile a grosso qd̓ emittit̃ ꝑ secessum: subtile vero transmittit̃ ad epar vbi fit tertia digestio: vbi fit vlterior segregatio puri ab impuro. Nā impurū trāsmittit ꝑ vias vrinales ad vesicā ꝛ fit vrina. Sed purū reseruat̃ q̄rte digestioni: q̄ fit in mēbris vbi transmittit̃ totū purū: ꝛ illud ad membrū trāsmissum tria facit: vt iam supra dictū est. Ibi supfluum transmittit̃ ad viā generationis: ꝛ fit semen humane ꝓpagationis: adiūcto sibi aliq̄d de humido radicali: vt prius patuit. Et dicit san. Bonauentura. Qꝛ humiditas radicalis est illa in qua calor naturalis sustentificat̃. Nutrimentalis est illa q̄ ꝓbet calori naturali fomētū: dicit igit̃ ꝙ humiditas radical' solū est a generantib⁹ ꝛ mediante opere generatiue: nā nutritiua in hāc humiditatē non pōt: si eīn posset: tunc hō iuuenesceret et vitā suā imꝑpetuū ꝯtinuaret si illud humidū renouari posset: qd̓ constat esse falsuꝫ. In humiditatē aūt nutrimentalē q̄ calori pabulū ꝓbet: possibile est alimentū ꝯuerti mediāte ope nutritiue. Et est exemplū in lāpade ardēte: in q̄ est humiditas olei: ꝛ humiditas lichinij: humiditas lichinij assimilat̃ humido radicali: qm̄ ex quo ꝯsumit̃ nō pōt restaurari: ꝛ in illo lichinio flama sustentificat̃ Humiditas vero olei: assimilat̃ humido

nutrimētali:q̄ pabulū p̄bet igni ⁊ impe-
dit ne cito licomiū consumat: et illa hu-
miditas aliq̄n augeẗ:aliq̄n minuitur:ali
quādo consumiẗ: aliquando restauraẗ.

h
Quartum
dubium

¶ Quartū dubium est de rōne seminali
q̄d est:nā hō est ex hoīe sicut est in ceteris
seminaliter ꝓpagatis. Dictū est etiā su-
perius in scđo dubio: q̄ oēs hoīes fuere
in adam s̄m rōnē seminalē:excepta car-
ne xp̄i:q̄ sola fuit in adā s̄m corpulentā
sub̄am. De ratione igiẗ seminali aliq̄d ē
adiungendū. Pro quo considerandū.
Sicut dicit san. Bonauē. in scđo sentē.
dis.xviij.arti.j.q.ij.Et in centiloquio pte
iij.c.xxv.Q̄ hec q̄tuor differūt vic3 cau-
sa ⁊ rō causalis:semē ⁊ rō seminalis.Cā
eñ cōmunis est ad p̄ncipiū intrinsecū et
extrinsecū.Silr̄ ⁊ rō causalis: semēvero
⁊ rō seminalis respiciūt p̄ncipiū intrinse
cū. Possunt tñ distingui vt causa ⁊ ratio
causalis accipiantẗ q̄tū ad p̄ncipium in-
creatū.Semē vo ⁊ rō seminalis: q̄tum
ad p̄ncipiū creatū. Differūt tñ causa: et
rō causalis q2 cā dicit p̄ncipiū ꝓductiuū
Rō vero causalis dicit regulā dirigentē
illud p̄ncipiū in sua operatione.Simili-
ter etiā differūt semen ⁊ ratio seminalis
Regula autē agentis increati: est forma
exemplaris siue ydealis:regula vo agen
tis creati:est forma natuťalis.Et ita rati
onales causales sunt forme ideales siue
exemplares:rōnes vero seminales sunt
forme naturales.Et s̄m hoc p3:q̄ ratio-
nes causales ⁊ p̄mordiales idē sunt i re:
differētes sola rōne. Primordiales eñ
dicunẗ p̄ priuationē p̄oris:sed causales
p̄ positionez posterioris. Primordiales
respiciūt deum vt primū p̄ncipiū. Cau-
sales respiciunt deū vt finem vltimum:
qui est causa causarū. Silr̄iter naturales
rationes ⁊ seminales re idē sunt sed dif-
ferunt rōne:q2 semē dicitvt ex quo natu
ra vt a quo. Rō seminalis attenditur in
quantū dirigit potentiā nature:vt ex ali
quo fiat aliq̄d:naturalis vero vt ab aliq̄
fiat aliq̄d. vl̄ rō seminalis respicit incho
atione ⁊ virtutem intrinsecā:q2 mouet ⁊
operaẗ ad effectus ꝓductionē. Natura
lis vero concernit ꝓducētis ad ꝓductū
assimilationē ⁊ mōi agēdi assuetudinem
Qñ igiẗ q̄riẗ vtrū aliq̄s effectus fiat s̄m
rōnes causales aut seminales. Rñdēdū
est q̄ aut sic est a dō ille effectus. Q̄ cre
atura nō h3 in eo potenriā aliquā:aut si
h3:habet solū potentiā obediētie vtpote
cū mūdus sit de nihilo: vbi nulla est po-
tentia creature.vel cū multi panes mul
tiplicanẗ ex pane vno:vbi sola est poten
tia obediētie:vel cū eue corpus sit factū
de costa:q2 costa respectu talis mōi pro-
ducēdi:⁊ respectu tanti corpis ex ea for
mādi absq3 additione:nō habuit nisi so-
lū potentiā obediētie.Et hec fiunt scđm
rōnes causales q̄s de9seruauit in suavo
luntate:q2 nō fiunt s̄m exigentiā creatu-
re sed s̄m exigentiā dispositionis eterne

Si aūt sic ꝓduciẗ effectus:q̄ est i po
tētia nature:nō solū obediētie: s3 etiā po
tētie ad actu3 ꝓducere:sic diciẗ fieri s̄m
rōnes seminales:sicut p3 cū hō generaẗ
ex hoīe:vel arbor ex arbore. Et si que
riẗ:q̄d est rō semialis s̄m eēntiā Rñdet
san. Bonauē. Q̄ rō seminalis est poten
tia actiua indita materie. Et illā potenti
am actiuā cōstat esse essentiā forme: cu3
ex ea fiat mediāte opatione nature q̄ nō
ꝓduciẗ aliq̄d ex nihilo:⁊ iō rō seminalis
est essentia forme ꝓducēde:differens ab
illa s̄m esse cōpletū ⁊ incōpletū: siue s̄m
esse in potentia ⁊ s̄m esse in actu. Nam
oēs forme naturales ad min9 corpales:
cuiusmōi sunt elementares forme: ⁊ for
me mixtionis:sunt in potētia mãe a pri-
maria rerū cōditione indite ⁊ concreate
et p̄ actionē agētis particularis educun
tur in actū. Illudq3 agēs creatū nulla3
q̄dditatē nec eēntialē nec accidētalē oi-
no ꝓducit:sed entē sub vna dispositiōe
facit esse sub alia: sicut rosa ex globo: q2
globus fit rosa. et eēntia mãe solū se h3
p̄ modū receptiui:s3 seminariū:siue rō se
minalis indita: h3 se q̄dāmō p̄ modum

actiui:qm̄ coopaꝛ agenti : ⁊ etiā quodā modo ꝑ modo passiui: qm̄ valaꝛ ab vna dispositione in aliam. Ex hoc ptꝫ qd̓ priꝰ dictū est.ca.vj. Oꝛ materia est plena formis ꝓm rōnē seminalē:nam dicit Augu. iij.de trinitate:ꝙ mā est plena rōnibꝰ seminalibꝰ:sicut mlieres ḡuide sunt plene fetibꝰ.

¶ De viribꝰ pulsibꝰ spiritibꝰ ⁊ hūoribus corpis aialis Ca. ix [De] viribus [pul]sibꝰ spiri[tibꝰ] ⁊ hūori[bus] corpor[is a]nalis.

p Ostq̄ dictū est de potētijs aie vegetatiue:priusq̄ dicaꝛ de potētijs aie sensitiue:ꝓmittēdū est de viribus seu virtutibꝰ:spiritibꝰ pulsibus ⁊ humoribꝰ q̄bus aīa:potens est in corpe opatiōes vegetabiles ⁊ sensibiles exercere. Et primo de tribus viribꝰ aīe. A

Deus trinꝰ ⁊ vnus:verus ⁊ ꝑfectus:sicut omnia tenet:oīa implet:oīa sustinet: oīa superexcedit ⁊ circūplectiꝛ. Sic aīa tribꝰ viribꝰ ꝑ totū corpus diffundiꝛ:nō locali distensione:sed vitali intentione. Habet namq̃ aīa vires q̄bus corpori miscetur Quarū prima est naturalis: scd̓a vitalis tertia aīalis. Anima namq̃ q̄ vere spiritꝰ est: ⁊ caro q̄ vere corpus est:in suis extremitatibꝰ facile vniunꝛ.id est.in fantastico aie ⁊ viribꝰ. De quo inferius.ca.lij. plenius dicaꝛ. His tribꝰ viribus aīa corpus suū vegetat: viuificat: sensificat: regit ⁊ mouet.

¶ Naturalis vis Opaꝛ in epate sanguinē ⁊ alios hūores:quos per venas ad oīa corporis membra transmittit vt inde augeanꝛ ⁊ nutrianꝛ. [Natural]is vis Actio igiꝛ virtutis naturalis in animalibus et plantis cōis est: que generat:nutrit ⁊ augmentat. Vis ista quadrifacie diuidiꝛ in appetitiuā:in digestiuā:in retentiuā ⁊ in expulsiuā. De hoc habitū est supra.c. viij. Hoc tamē ꝑtermittendū nō est de vi digestiua. Nam dictuꝫ est ꝙ quarta digestio fit in singulis membris:quod non placet Auerroi in suo quolibet. Naꝫ ipe dixit. Oꝛ ꝑtermissa digestione oris: sunt tres digestiones. scilicet digestio stomachi:epatis ⁊ cordis. Est enim cor ꝑnceps in virtute nutritiua. Et in hoc ipse reprehendit Galienū. q̄ posuit ꝙ princeps in virtute nutritiua erat epar: sicut iam dictum est. Sicut em̄ se habet digestio stomachi ad digestioneꝫ epatis:ita digestio epatis ad digestionem cordis. Superfluitas autem digestionis stomachi sunt feces:superfluitates autē digestionis epatis sunt vrine. Consūmata vero cordis digestione post factam missionem necessariam ad omnia membra remanet superfluum quod diciꝛ semen. Que autem sit verior opinio : phisicorum relinquiꝛ iudicio.

¶ Vitalis vis In corde est: q̄ ad tempanduꝫ feruorem cordis aerem hauriendo: vitam toti corpori tribuit. Vitalis vis Hec quoq̃ vis vitalis:habet motū suum per arterias in quibus mouet spiritus a corde procedentes : nam hec virtus sedem suaꝫ habet in corde vnde oriunꝛ arterie: sicut ex epate vene nascunꝛ: tanti em̄ caloris est cor : ꝙ nisi frigido aere attracto eius calor mitigareꝛ : vtiq̃ in semetipso suffocareꝛ. Vt patet in suffocatis ⁊ iugulatis: ꝓpter quod per arterias ⁊ pulmonem necesse est aerem attrahere et eius incendium mitigare.

¶ Arteria enim dicitur quasi arta aeris via. scilicet vena et fistula per quam intrat ⁊ exit aer ⁊ spiritus vitalis. Vel quia per eam aer. id est. spiritus a pulmone ferꝛ. Arteria

¶ Vene sunt dicte : eo ꝙ sunt vie natantis sanguinis atq̃ riui per totum corpus diuisi: quibꝰ vniuersa membra riganꝛ ⁊ nutriunꝛ. Vene Incipiunt autem vene ab epate: sicut arterie a corde: ⁊ nerui a cerebro.

¶ Sunt.n. nerui corpis ꝑtes q̄s greci vocāt neuros eo ꝙ artuū piūctōes his fortiꝰ cohereāt. Nerui Sunt.n. nerui necessarij: vt sensuꝫ ⁊ motū deferent mēbris. Oēs ṽo nerui de cerebro ꝓcedūt:aut d̓ nucha.i.de medulla spinali q̄ est in spōdilibꝰ dorsi. Tale mediū fuit necessariū : ne si imediate oēs a cerebro ꝓcederēt : aut rūpēdo lesiōeꝫ incurrerent:aut propter vie longitudinē a principio sensus in actu senciendi ⁊ ī potentia vegetādi:tantā potentiā nō hꝫent

B De pulsib⁹ ¶ De pulsibus. Cum em̄ pulsus v̄tutis ꝛ sp̄us vitalis sit effectus: restat nunc de pulsu pauca dicere. Est itaq̨ pulsus ſm Dyastolen ꝛ Systolen. i. ſm dilatationē et ꝯstrictionē cordis ꝛ arteriaꝝ motus. Cum igiť cor in ꝯtinuo motu existens. a centro vsq̨ ad circūferentiā in sanguinis et caloris motu ac impulsu sp̄us vitalis cōtinue moueať: ex tali motu vsq̨ ad extremitates dilatať. Quādo v̄o ecōuerso ab extremitatib⁹ vsq̨ ad centrū moueť constringiť. Cordis igiť dilatatio ad frigidū aerem attrahendū: ꝛ cōstrictio ad aerem fumosum expellendū: sunt causa pulsus. Ad hoc aūt est necessari⁹ pulsus vt dispositio vitalis virtutis intelligať: ꝛ eius operatio cognoscatur. Pulsus igiť a corde incipit per arterias ꝛ ad extremitates corpis se defundit: vnde consistentiam cordis ꝛ eius actionem ostendit. Solet aūt a medicis non in omnib⁹ partib⁹ corporis: ſ in brachialib⁹ ꝑ arteriaꝝ mot⁹ pulsus cōiter inueniri: ꝛ hoc quidē est facili⁹: vtili⁹ ꝛ honesti⁹. Facilius: q̄a carnose ptes: arteriam non occultant. Utili⁹: q̄a brachiales arterie cordi magis approximāt. Honesti⁹: q̄a nec medico nec egroto aliquā verecundiam generať. Indecēs. n. esset ꝛ verecūdum occulta mēbra corpis denudare.

Animal' vis ¶ Animalis vis. Est in cerebro: ꝛ inde facit vigere q̄nq̨ sensus corpis: iubet edere voces: membra mouere. Et hec ē triplex Ordinatiua: sensitiua ꝛ motiua. Ordinatiua ꝑ se solū explet cerebrū. Nā i prima ꝛ anteriori pte cerebri ordinat sensū cōem. Et conseq̄nter in alijs ptib⁹ ventriculis ꝛ cellulis cerebri: alios q̄tuor sensus interiores ordinat. scꝫ imaginatiuaꝫ estimatiuā: fantasiā ꝛ memoriā: vt patet infra vbi singillatim diciť de q̄nq̨ interiorib⁹ sensib⁹. Scd̄a vis scꝫ sensitiua sic hꝫ formari. Nam sp̄us aīalis ab anteriori vētriculo cerebri in q̄ sensus poniť cōis (mediātib⁹ q̄busdam neruis q̄ sunt mollissimi) ꝓgrediť: ex q̄bus q̄nq̨ sensus formanť. Oēs nāq̨ sensus ꝑticulares exteriores a cōi sensu interiori: tanq̄ linee q̄dam a cētro exeūt. Nam q̄dā neruus q̄ obticus diciť: descēdit a cerebro ad oculos seu ad oculoꝝ pupillas: ꝛ ramificať in duas ptes: ꝛ alius q̄dem ad aures. Tertius ad nares. Quart⁹ ad linguam ꝛ palatū. Quitus ramificať ad organa tact⁹ ꝑ totū corpus. Per istos itaq̨ neruos sp̄us sensibilis diffundiť ꝑ organa sensuū: ꝛ potētiā sensitiuā pficiunt ꝛ suoꝝ sensatoꝝ formas ꝛ silitudies: ad sensum cōem singulariter reducūt: q̄ sp̄u sensibili mediāte sensus cōis de singulorū sensuū exterioꝝ ꝓprietatib⁹ ꝛ differentijs q̄ntū eoꝝ actioni congruit: iudicat ꝛ discernit: sic. j. ptebit. Tertia vis. s. motiua a posteriori pte cerebri exit: per medullā spine dorsi: q̄ a medicis nucha diꝛ ad neruos motiuos: mouet oīa membra Primo. n. mouet ꝑ neruos musculos et lacertos: q̄ moti: mouēt ꝛ alia membra. Scd̄m qd̄ mouet man⁹: diꝛ v̄tus optiua ſm qd̄ mouet linguā: diꝛ v̄tus interp̄tatiua. Scd̄m v̄o qd̄ se extēdit ad pedes et mouet ad ambulādū: diꝛ v̄tus ꝓgressiua eo qd̄ ſm eū moueнť aīalia motu ꝓgressiuo. Circa vires istas sciendū: ꝙ cū vires aīales intēdunť: tūc nāles remittūť: ꝓpter hoc in hoīe pedito studio: vel meditatōibus: minus opať v̄tus nutritiua ꝛ augmentatiua. Ex quo patꝫ ꝙ ꝯcupia carnis domať in viro studioso: vnde ait Hierony. Ama scientiam scripturarū: ꝛ carnis vitia non amabis. Et quando virtutes aīales cōmixtione sp̄em variat ꝛ colorem: nam per mixtionem colore apparet ruffus: a melācolia niger: a fleumate aquosus ꝛ spumosus. Particularior humorum declaratio: phisicis relinquiť Qualiter etiam ex humoruꝫ varia complexione ad varios affectus ꝛ mores hominum fit inclinatio (que tamen retineri potest freno rationis) In secūdo hui⁹ tractatus opusculo recitabitur.

A
De anima sensitiua et potentijs

De anima sensitiua ⁊ eius potētijs.

Capitulum x

Anima sensibilis est quedā subā spūalis vegetabili nobilior ⁊ dignior: rōnali vero aie longe indignior ⁊ ignobilior. Nā eius esse ⁊ operatio depēdet a materia siue subiecto cui⁹ est pfectiua: vñ pereūte corpe perit eius essentia ⁊ opatio: nec pmanet a corpe separata: q̄diu tñ est in corpore nobiles hȝ opationes. Est eñ corpoꝝ animaliū sensificatiua: ⁊ in ipsis sensuū exterioꝝ ⁊ interioꝝ ₒm organoꝝ exigentiā cōpletiua. Itē oīm membroꝝ ₒm oēm partē ē motiua. Itē p singulas ptes corpis est sue ꝟtutis distributiua vel diffusiua. Itē ₒm maiorē nobilitatē organoꝝ ⁊ membroꝝ est nobiliū actionū ꝓductiua. Itē somni ⁊ vigilie in aīalibus est effectiua. Itē ꝟtute eius ad interiora reuocata: in interioribus corpis fortius est actiua. Item diffusa p exteriores sensus ⁊ circa diuersa occupata: debilius in singulis operat̄: qñ eñ actualiter intendit̄ in visu: debilitat̄ ⁊ remittit̄ in auditu ⁊ sic de alijs: vñ dicit̄ Singulis intentus minor est ad singula sensus. Itē in extremis ⁊ nimis excellētibus eius ꝟtus obtundit̄ ⁊ tristat̄: sed in medijs delectat̄. Verbigrā: tactus in nimis calido ⁊ frigido ledit̄: in medijs delectat̄: vt in tepido: ⁊ sic alij sensus similiter. Aīa sensitiua siue sensibilis duas hȝ potētias scȝ apprehensiuā siue cognitiuā ⁊ motiuā. Appͥhensiua aūt diuidit̄: q2 quedā est virtus appͥhensiua vniuersaliū directe ⁊ nō particulariū: ⁊ talis appͥhēsiua intellectiua dr̄: ⁊ nō potentia anime sensitiue: sed anime rōnalis: de q̄ inferius dicet̄ cū de potētijs anime rōnalis determinabit̄. Alia est appͥhensiua directe particulariū ⁊ nō vniuersalium: ⁊ hec est potētia aīe sensitiue: ⁊ talis appͥhensiua in duo diuidit̄ vt mox patebit.

Alia potētia aīe sensibilis est motiua: ⁊ hec diuidit̄ in motū impantē ⁊ motū exequentē: de qua inferius post explicationem potētiarum appͥhensiuarū dicit̄.

B
De quinqȝ sensibus exterioribus

De quinqȝ sensibus exterioribus.

Prosequēdo igit̄ appͥhensiuā sensitiuam: ista diuidit̄ in sensum exteriorem ⁊ sensum interiorē. Sensus exterior siue pticularis diuidit̄ in quinqȝ sensus: scȝ visum: auditū: gustū: odoratū ⁊ tactū. Isti sensus in multis ꝯueniūt ⁊ in multis differūt. Tradūt pipatetici oēs istos sensus exteriores ⁊ etiā interiores vires organicas esse: ⁊ per instrumēta et organa corporalia suas opationes pficere: eo ꝙ sūt circa particularia tm̄. Ois eñ forma pticularis in materia aliqua est: qm̄ forma sine oīni materia accepta vniuersalis est circa quā operat̄ intellectus. Conueniūt etiā in hoc sensus exteriores: q2 sunt virtutes passiue. Sentimus eñ intra suscipientes nō extra mittētes. Sensibile positum supra sensum nō sentit̄. Oēs sensus exteriores a sensu interiori cōi velut a centro particulariter exeunt: p neruos spm̄ animalē includentes: ⁊ sensatoꝝ suorum similitudines ad sensum cōem reducūt: q̄ de singuloꝝ ꝓprietatibus iudicat ⁊ discernit. Ad sentiendū aliq̄d: sunt q̄nqȝ necessaria scȝ causa efficiēs: ⁊ est ꝟtus ⁊ spūs aīalis. Organū siue instrumentū ꝯueniēs atqȝ sanū: mediū deferēs. Obiectū pñs. Et aie intentio actualis sicut videbit̄ in singulis sensibus. Differūt etiā sensus exteriores in multis: nam quilibȝ habet speciale instrumentū ⁊ obiectum. Differunt in medio deferente: q2 tact⁹ et gustus habent mediū intrinsecū: alij extrinsecū. Differunt vtilitate: q2 gustus et tactus maxime sunt necessarij ad cōseruationē indiuidui ⁊ speciei Gustus enim discernit cibum quo seruatur aīal a nociuo: ⁊ tactus discernit sua obiecta sicut calidum frigidū ⁊c̄. vt aīal declinet extrema talium qualitatū ne corruptionē incurrat. Differūt generalitate: quia tact⁹ generalior est cum non habeat organum determinatum: sed in omnibus mēbris est. Item videmus oculo ⁊ visu: sed dif-

ferenter: nã visu videmus effectiue ꝛ formaliter: sed oculo instrumẽtaliter eo mõ dicendum est de auditu ꝛ gustu ceterisqȝ sensibus. Isti sensus q: in sola facie plocati sunt: ẜm scripturã arbitremur quõ i faciẽ insufflauit deus hoi spiraculũ vite: ꝛ factus est in aiam viuentẽ.

A
De visu

¶ De visu Capitulum xj

Visus est sensus colorum figurarum ꝛ formarũ ꝛ ꝓprietatum exteriorũ susceptiuus: vñ ad visum pficiendũ sunt hec sex necessaria vicȝ instrumentũ: mediũ: causa efficiẽs: lux: obiectũ ꝛ visionis formatio: de his ẜm ordinẽ hic dicet.

Instrumẽtum

¶ Instrumentũ siue organũ visus ẽ oculus. Sũtqȝ duo oculi: vt si vnus pateret eius defectus p alterũ suppleret. Oculi sunt dicti quasi occulti: vt dicit Isido. q: eos ciliorũ tegmina occultant: ne qua incidẽtes iniurie offensione ledant. Dicunt ꝛ lumina: q: lumen extẽrius accipiũt ꝛ acceptũ lumen cũ colore sensui cõi per neruos obticos cõicãt: vt de eis discernat. Sunt aũt decẽ substã oculi cõponẽtes: scȝ septem tunice ꝛ tres humores. Septẽ tunice sunt septẽ pellicule siue tele: q circũdant humores ꝛ ab inuicem distinguunt: in quorũ medio format visus: ꝛ sũt a natura ordinate ad inuicem: ꝙ quatuor sunt a parte anteriori quarũ prima tunica dicit tela aranea: secunda vuea. tercia cornea. quarta ꝯiunctiua. Tres vero sunt a parte interiori. s. rethina: secũdina ꝛ sclirotina. i. dura. Inter humores vo pmus ꝛ anterior collocat albugeneus: scds vitreus: terci⁹ cristallinus in centro oculi collocatur. Isti tres partes oculi lȝ vocent humores: nõ tñ ẜm veritatẽ sunt humores: quia non sunt fluxibiles ꝛ liquidi sed densi. Dicuntur tamen humores ꝓpter mollitiem ꝛ pspicuitatem: dedit enim natura tunicas septẽ ad defendendũ oculos ꝛ coopertoria vicȝ cilia siue palpebras ꝛ supercilia: vt sic resistatur facilius interius vel exterius inferẽtibus lesionem. Inter hec autem omnia vnum solum est visus instrumentũ: scȝ humor cristallinus: a cristallo sic dictus: q: cristallo assimulat. Dimissis ergo breuitatis gr̃a de septẽ tunicis ꝛ duobus humorib⁹ phisicis declarandis: de solo cristallino humore hic aliq̃ dicent.

Cristalli[nus] humor

Est igit cristallinus humor alb⁹ clarus in superficie: planus in medio oim aliorũ collocat⁹: vt ei ab omnibus alijs eq̃liter seruiat. Est etiã paruius ꝛ dyaphon⁹: vt citius in colores obiectos transferẽtur: ꝛ ad oim colorũ similitudinẽ immutaret. Est etiã rotũdus in forma ꝛ subã: vt non facile lederet: q: forma rotũda angulos non habet: in quib⁹ contineat superfluitas prestans lesionem. Orit aũt humor cristallinus a partib⁹ cerebri superioribus: puris puijs et dyaphonis: et dicit ꝓprie pupilla: siue medius oculi punctus: vbi est ꝓprie vis videndi: in qua quia quedã parue imagines vident pupilla vocatur paruuli eñ pupilli appellant. Vocatur etiam pupilla eo ꝙ pura sit ꝛ impolluta vt puella. In pupilla eñ formant imagines eorũ que vident in oculo. Comprehendit interius a spiritu animali de cerebro per neruos obticos veniente: exterius vero a lumine immutat: vnde mediãte luce speciem rei obiecte in se recipit: et receptam per neruos obticos sensui cõmuni cognoscendã ꝛ iudicandã trãsmittit.

Pupilla

B
Causa ef[fici]ens

¶ Causa efficiens visionis est virtus animalis: cuius vehecula sunt duo nerui obtici. A prora eñ. i. ab anteriori parte cerebri: vbi sensus cõmunis collocat: exeunt duo nerui concaui qui dicunt obtici: infra concauitatem frontis: spm̃ animalem ad pupillã oculi siue ad humidũ cristallinũ deferentes. Hi in substãtia cristallini humoris se infigũt trãsuersaliter per modũ crucis: ꝛ in anteriori parte cerebri vbi est sensus communis qui est radix virtutis visiue ꝛ omniũ sensuũ exteriorum coniungunt. Aliter enim vna res semper videretur due propter duos oculos: nisi continuaretur ad vnum organũ.

in quo ſit vna ṽtus fontalis deriuata ad pupillos: ſicut dicit auctoꝛ perſpectiue. ¶ Medium viſionis Per qđ ſpecies viſibilis deferṫ ad oculum: eſt aer ⁊ aqua ⁊ qđlibet coꝛpus diaphonū ſiue perſpicuū illūminatū. Medium em̄ coopaṫ in viſu ſine quo viſio nō poteſt pſici. Nam ſenſibile poſitū ſupꝛa ſenſum (vt dicit philoſophus) nō ſentiṫ: ſed requiriṫ debita diſtantia obiecti per medium. Sunt em̄ triplicia coꝛpa luminoſa ſiue lucida: vt ſidera ⁊ ignis: qui lucet ĩ materia aliena ⁊ nō in ſua ſubſtãtia: qꝛ ſic eſt pſpicuus. Opaca vt terra metalla ⁊ huiuſmōi. Diaphona ſiue pſpicua: puia: ſiue trãſparẽtia: vt aq̄ aer: ⁊ nōnulla coꝛpa elemẽtata. ſcilicet birillus: vitruz: criſtallus: ⁊ hmōi. Et etiam coꝛpe celeſtia: ſiue quinta eſſentia. Eſt em̄ quinta eſſentia coꝛpus celeſte differens ab om̄ibus elementis ⁊ elementatis (.i. coꝛpoꝛibus cōpoſitis ex q̄tuoꝛ elementis) tam in materia q̄ in foꝛma: tã in nã q̄ in virtute: nō habẽs in ſe ꝯtrarietatem: vñ nec cauſam coꝛruptiōis. ¶ Lux ⁊ lumen: neceſſario requirunṫ ad viſionem: nã coloꝛ qui eſt obiectū viſus in tenebꝛis latet: ſed p pñtiam lucis ⁊ lumis a viſu pcipiṫ. Dñt aũt Lux lumẽ ſplẽdoꝛ: ⁊ radius. Lumen differt a luce ſicut ſpẽs a genere. Om̄e em̄ lumen lux ẽ ſed nō ecōuerſo om̄is lux eſt lumen. nã lumẽ eſt defluxus q̇dam a ſbſtantia lucis in aere vel in alio coꝛpe diaphano receptus ⁊ vndiq̄ꝫ circūfuſus. Lux vero dicit ipſam fontalẽ ſubſtantiã p quaꝫ lumen innitiṫ: vtpote coꝛpus luminoſum: vicꝫ ſolẽ a q̊ lumen irradiaṫ. Utrū aũt lux ſit ſubſtantia vel accidẽs: diuerſimode loquunṫ doctoꝛes ſup. ij. ſen. diſt. xiij. Requiraṫ ibidem. Splẽdoꝛ eſt q̇daꝫ defluxus exiens a ſubſtantia lucis. Egrediṫ aũt a luce ſine alterius nature cōmixtione. Luci a q̊ exit eſt coeuus in duratione: vt dicit Auguſtinus: q̄cito eſt ignis: tam cito eſt ſplẽdoꝛ: vt ſi ignis eſſet eternus ſplendoꝛ eẽt eternus. Radius eſt q̇dam lūinoſus defluxus quo mediante lux vel lumen ſuaꝫ pficit actionem. Differt autẽ radius a a ſplendoꝛe: nam ſplendoꝛ egrediṫ a luce ſine alterius nature cōmixtione: ſed radius ꝓcedit a coꝛpoꝛe luminoſo: cōmixto. Nã lux incoꝛpoꝛata coꝛpi perſpicuo cōſtituit lumen ⁊ illud radium. ¶ Obiectū ſiue materia circa quã ṽſaṫ viſus ẽ coloꝛ. E

Obiectum

Coloꝛ

Eſt autẽ coloꝛ dictus eo q̄ coloꝛe ignis. vel claritate ſolis ſit perfectus. Diffinitur autẽ coloꝛ ab Ariſtotile in libꝛo de ſenſu ⁊ ſenſato. Coloꝛ eſt extremitas perſpicui in coꝛpoꝛe terminato: vnde ad coloꝛem neceſſario tria requirunṫ. Pꝛimo lux: nam lux a coꝛpoꝛe luminoſo videlicꝫ igne: vel ſole egrediens: recipitur vſq̄ꝫ in pꝛofundū coꝛpis perſpicui: vtpote aque aeris: vitri ⁊c. Scđo lux recepta in perſpicuū ipm̄ illuminat: ⁊ ibi ꝓpꝛie vocatur lumen vt dictum eſt. Nam lux vocaṫ in coꝛpoꝛe luminoſo: ſed lumẽ ꝓut recipiṫ in coꝛpoꝛe trãſparenti ⁊ pſpicuo. Splendoꝛ aũt in denſo terſo ⁊ polito: coloꝛ pꝛout eſt in ſupficie coꝛpis opaci terminantꝭ lucis radium in extremitate perſpicui. Tertio requiriṫ cōiunctio et contactus extremitatū coꝛpoꝛis pſpicui et coꝛpoꝛis opaci vbi terminaṫ coꝛpoꝛis perſpicui irradiatio. Tunc lux que non penetrat ad intioꝛa coꝛpis opaci tãq̄ pꝛincipiū effectiuū extrinſecū efficit coloꝛẽ: ſm̄ exigentiã nature mixtionis elementoꝛum ⁊ dominij in coꝛpoꝛe compoſito. vmbꝛoſo ⁊ opaco. Et hoc eſt quod dicit philoſophus in de ſenſu ⁊ ſenſato. Lux ẽ perfectio diaphoni non terminati: coloꝛ eſt perfectio coꝛpoꝛis terminati. Eſt em̄ in ſuperficie diaphoni terminati per coꝛpus opacum Unde terminatio coꝛpis pſpicui: nō attẽdiṫ hic ſm̄ terminū dimenſionū coꝛpaliū qꝛ ſic oẽ coꝛpꝰ tribꝰ dimẽſionibꝰ termiaṫ ſcꝫ longitudine: latitudine ⁊ ꝓfunditate. Sed attẽdiṫ quo ad actū lucis: q̊ tūc terminaṫ cum reflectitur radius lucis ex reſiſtentia coꝛpoꝛis opaci: quia mixto perſpicuo cum luce radiante ſuper ipſum

terminabilem supꝑficiem corꝑis ꝑspicui: color visui repꝛsentatur. Et ꝓpter hoc dicit Aristo. in .ij. li. de anima. Color est motiuus visus ſm actum lucidi. Nam lux ē actus ⁊ ꝑfectio lucidi seu ꝑspicui. Recollige igitur breuiter ex p̄dictis: ꝙ color est ꝓprietas siue qualitas derelicta in supꝑficie corporis ꝑspicui: ex natura mixtiōis elementarium qualitatū concurrentiū in mixto qui mediāte luce visui p̄ntatur. Quis enim color nāliter ⁊ essentialiter sit im mixto: non tn̄ habet potentiā manifestādi se nisi ꝑ lucem supꝑ ipam supꝑficiem actualiter radiantē. Habet aūt color actualem eēntiam in tenebris: ⁊ ꝙ non videtur in tenebris non est ex defectu coloris: ſ ex defectu a ꝑte recipientis: eo ꝙ non habet lucem ad aius manifestationē. Si ḡ dicūt doctores alicubi colorez non esse in actu sine luce: intelligendum est de actu manifestandi quo ad visum: nō de actu existēdi. Ornat itaqꝫ lux extrinseca colores: et ipsos prius existentes in esse specifico visui manifestat nō tamē primitus eos causat: ⁊ hoc intelligēdum est de luce infusa extrinsecus supꝑ res. nam virtus lucis celestis interiora rerum inuisibilr̄ penetrat (cooꝑantibus quatuor elementoꝝ qualitatibus) colores ꝓcreat atqꝫ causat: et sic generatos ⁊ existētes in esse specifico supꝑueniēs lux visibilis clarificat ⁊ oculis manifestat.

F De numero colorum.

¶ De numero coloꝝ. Colores sunt septem. scꝫ albus qui apparet in niue. Glaucus apparet in folijs cadentibus in autumno. Puniceus apparet in malogranato: i cortice ipsiꝰ: siue in malo punico. Rubeꝰ appꝫt i minio Purpureꝰ apparet i purpura regis. Viridis appꝫt in ḡminibꝰ. Niger apparet in attramēto. Inter quos duo colores sunt extremi vicꝫ albedo ⁊ nigredo omniū coloꝝ fundamenta: ⁊ quinqꝫ intermedij ⁊ collaterales: quoꝝ nūerus p̄t accipi ex cōbinatione albi ⁊ nigri: eo ꝙ albū ⁊ nigrum cōcurrant equaliter ad compositionē medij coloris eque distantis inter extremos vt rubedo. Inter albū vero ⁊ rubeū sunt duo colores intermedij: vnus magis appropinquat albo: vt glaucus: ⁊ alius magis appropinq̄t rubeo: vt puniceus. Inter vero rubeum ⁊ nigrum erūt similiter duo: vnus magis cōueniens cum rubeo vt purpureus: alius magis cuꝫ nigro: vt viridis. In quolibet aūt medioꝝ colorū sunt gradus quasi infiniti ſm intensionē ⁊ remissionē maiorem vel minorem: put extrema se ꝓtendunt. Omnes tamen alij colores sub his septem iam dictis continentur. Nam sub albedine cōtinentur: candor qui apparet in bisso: pallor qui apparet in hoībus amorosis: iuxta illud. Pallet oīs amans: hic color aptus amanti. Subpallidus. id est. parum pallidus. Liuor siue liuidus: qui apparet in vulnere inflato: Flauor: flauus siue blauius: qui apparet in lasurio. Albidus. id ē. albus. Subalbidus. i. parū albus. Lacteus apparet in lacte. Aqueus in aque supꝑficie.

Unde …

Sub colore puniceo ꝯtinetur cirrinus ⁊ croceus q̄ parū dr̄nt nisi ſm remissionez albedinis ⁊ nigredinis: sub colore rubeo color minius: coccinus ac ꝟmiculus cōtinetur. Materia enim minij: ē terra q̄ discerpitur in littore marꝭ rubri: a cuius terre rubore mare tingitur ⁊ mare rubrū appellatur. Acuitur miniū quādoqꝫ a succo cuiusdaꝫ herbe rutilantis quasi ignis: q̄ coccus appellatur: ⁊ ideo ab illo succo: coccus vel color coccinus appellatur. Solebant etiā antiqui acuere miniū cū sanguine cuiusdaꝫ vermis: ⁊ ex tali acumine ꝟmiculus appellatur.

G De ge… tione c…

¶ De generatione coloꝝ. Colorū triplex est materia: ⁊ duplex causa effectiua. scꝫ calidū ⁊ frigidū. Materia coloris vel est sicca ꝑ dominiū: vel hūida ꝑ dominiū: vel mediocriter sicca ⁊ hūida. Si enim dominetur siccitas i materia: tūc si est actio calidi ꝑ dominiū: generabitur albedo: vt patꝫ in combusto osse ⁊ calce. Si ꝟo dominetur humidum in materia ⁊ illam agit dominās frigus: generatur albedo: vt patet in pruina: ⁊ niue. Si ꝟo

ſi materiam humidam agit calidum dominans: tunc generatur nigredo: vt patet in lignis viridibus ⁊ humidis: de quibus fumus niger exit: ⁊ remanens carbo extinctus nigerrimus apparet. Si vero in materiam ſiccam: agit dn̄ans frigus: tūc etiam generatur nigredo. Generaliter namq; verum eſt: ꝙ frigus albificat humidam materiam: ⁊ denigrat ſiccam. Calor vero ecōtra humidam denigrat ⁊ ſiccā dealbat. Si vero materia fuerit mediocriter ſicca ⁊ humida: tunc per actionem calidi ⁊ frigidi tēpati: generantur medij colores. De generatione colorum non eſt hic dicendū per ſingula: ſed de hoc autores in cōmentarijs ſuis ſuper librū de ſenſu ⁊ ſenſato diffuſius tractarūt. ¶ Aſtra videntur cum non ſunt colorata. Nam obiectum viſus non ſolum eſt color: ſed etiam lucidū ⁊ luminoſum. Aſtra namq; celi cū non ſint compoſita ex quatuor elemētis: ex quorum qualitatibus colores materialiter generantur: ſunt tamen viſibilia. Videmus enim ſtellas fixas in octaua ſpera ⁊ planetas in ſuis orbibus. Mediū autem quo videntur aſtra: ſunt corpora celeſtia: pſpicua ſiue diaphōa. Unde inter octauam ſperam ſunt ſeptem orbes planetarum cū ſpera ignis ⁊ aeris: que ſunt medium vidēdi ſtellas: ſuntq; ille ſpere diaphone ſiue perſpicue: puie: ſiue tranſparentes. Dicitur autē diaphonū: a dia ꝙ eſt duo: ⁊ phonos qđ eſt apparitio: quoniam corpus diaphonū dupliciter apparet illuminatū: ab intra ⁊ in pfundo: ⁊ ab extra. ſ. in ſupficie. Opacū vero corpus ſolū ab extra illūinatur: ſcʒ in ſupficie exteriori. Ad intelligendū qualiter color ſit pprium obiectum viſus. Conſiderandū ꝙ color accipitur dupliciter. Uno modo pprie ſm ppriam rōnem: ⁊ ſic color ē qualitas cauſata ex cōmixtione qualitatū primarum: ⁊ ſic color non eſt adequatū obiectū viſus. Nam multa videntur q̄ talem colorē pprie dictū nō habent: vt corpora celeſtia. Conſtat autē ꝙ in celo nō ſunt qualitates prime nec earum cōmixtio: alias celum eſſet corruptibile. Scđo color capitur cōiter p omni illo qđ colorē pticipat pprie dictū: vel qđ eſt principiū coloris: vt ſunt lux ⁊ diaphonū. Et iſto modo color eſt obiectū pprium ⁊ adequatū viſus. Corpora enim inferiora vt mixta ex elementis: pticipāt colorē pprie dictū ſed corpora celeſtia pticipant colorē cōiter dictū. Spere enim celeſtes diaphone ſunt ⁊ pſpicue: ſed partes ſtellate. ſcʒ aſtra ſunt denſe ⁊ luminoſe. Apparēt tamen quandoq; colorata: nam ſol ⁊ luna quandoq; rubent pallent apparentq; albida: qđ accidit ex interpoſitione vaporum inter viſum noſtrū ⁊ aſtra ſm intenſionē maiorē ⁊ minorē raritatis ⁊ denſitatis: in quibus lumē ſolis ⁊ lune receptū varios efficit colores. Pariformiter ⁊ in Iride varij apparent colores pter eius tranſparentiā ⁊ diaphoneitatē: nam ſm Bedā iris colorē cōtrahit ex quatuor elemētis: vnde ex igne ɔtrahit colorem rubeū in ſummo: ex terra viridē in infimo. Ex aere vero iacinctinū: ⁊ ex aqua ceruleū in medio. Et hi colores ſunt principaliores alijs: quia ſm philoſophum multos colores alios habet: inter quos nullus pictor poteſt diſtinguere. Dicit etiā Beda ⁊ magiſter in hyſtorijs: ꝙ ante diē iudicij p annos quadraginta iris nō apparebit: ⁊ hoc erit ſignum defectionis elementorum. ¶ Actus videndi Siue viſiōis formatio: requiritur ad potētiā viſiuā: nā dictū eſt ſ. ca. vij. ꝙ potētie diſtinguuntur per actus ⁊ obiecta. Actus namq; potētie viſiue eſt videre. Fit autem viſio: nō extra mittēdo radios ab oculis: ſicut Empedocles opinatur: ſed intus ſuſcipiendo (ſic in de ſenſu ⁊ ſenſato pbat Ariſto.) intētionē ſiue ſpēm ⁊ ſimilitudinē coloris vel lucidi in pupillā: q̄ eſt medius punctus in oculo: ⁊ hec mediante luce ſpēm coloris rei obiecte in ſe recipit: ⁊ receptā aīe iudicio trāſmittit: p duos neruos obticos: ptenſos a cerebro ad pupillā: ⁊ inde ſpūs aīalis q̄ eſt in neruis recipit ſpēm coloris: ſiue lucidi ex humore criſtallino: q̄ eſt in pupilla: ⁊ defert ad ſenſum cōem: q̄

h ... a viden ... uʒ non ... colorata

... phonuʒ

Iris

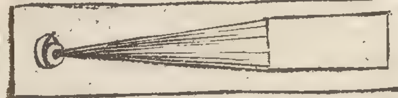
I

Act⁹ vidēdi

habet discernere et diiudicare de singulis obiectis sensuum exteriorum: vt patebit.

Multiplicatio speciei et si͞litudinis coloris in medio fit virtute lucis. Nam lux si͞litudinē et intētionē coloris et lucidi abstrahit a colorato vel lucido: et ponit eam in instanti et subito in toto medio vbilibz et in om͞i puncto indiuisibili. Vbicūqz vo sive prope sive lōge: a dextris sive a sinistris sive idirecto: oculus occurrerit: si͞litudo sive intentio rei visibilis oculum imutat. Imo qd̄ mirabilius ē: multe si͞litudines rerum visibiliū pariter cōcurrūt impmixte in vno puncto indiuisibili pspicui illuminati: salua vniuscuiusqz si͞litudinis essentia: et hoc claret experientia. nam vnus oculus nō motus plures cognoscit colorum dr̄ītias. Dicit autor pspectiue q visio fit p piramidē radiosam: cui⁹ conus ē in oculo: et basis i re visa. Nā a singulis partibus obiecti sive rei vise: pfluunt spēs p lineas rectas cadentes in centrū pupille oculi: q̄ oēs linee ducte a singulis ptibus rei vise: faciūt vnā piramidē: cuius con⁹ .i. ps angustior ē in pupilla: et basis .i. ps latior in re visa: qm̄ dilatatur sup totā superficiē rei vise: vt pz in hac figura.

Oculus Conus basis obiectum

Piramis est figura ad modū ignis: ab amplo in acutū psurgēs. Et dr̄ a pir qd̄ ē ignis: qm̄ figurā gerit ignis. Conus est figura q̄ ab amplo incipit et finit in acutū. Et dr̄ a canon grece qd̄ ē acutū latiue: vt pz in figura psignata. Cōsiderandum postremo q color in medio hz esse spūale abstractū et intētionale et nō reale: et iō est spēs et si͞litudo coloris obiecti: nā s͞m sctm̄ Bonauen̄. i. ij. sen. Spēs albedinis et coloris in medio nō est p̄prie color: s vt color: sive si͞litudo coloris. Et idcirco si͞litudo albedinis et coloris sunt i p̄dicamēto p reductionē: et reducuntur ad idē gen⁹ sub quo ptinentur quarū si͞litudines sunt. s. ad tertiam spēm q̄litatis: q̄ est passio vel passibilis q̄litas. Dicitur etiam si͞litudo coloris in medio. Intentio coloris: q̄a s͞m scotū est rō intendēdi in obiectū cui⁹ ppria si͞litudo in qd̄ cognoscendū inducit. et noiat ens diminutū: qr eius esse nō est ita pfectiua in medio sicut in suo fundamēto scz obiecto. Ex quo sequitur q spēs colorū nō habent ptrarietatē adinuicē in medio vel in organo: patz qr p̄rie nō pnt esse in eodē. Constat aūt q p idē punctū mediū multiplicantur spēs albi et nigri.

Ꝗ De auditu. Caplm xij.

Auditus ē sensus p̄prie sonorū perceptiuus. Ad pficiendū auditū quinqz ad minus sunt necessaria Instrumētū: mediū: cā efficiēs: obiectū et act⁹ Instrm̄ sive organū auditus ē auris: et est dicta auris a vocibus haurien dis. Cōponitur autē auris ex cartilagine et tympano: nā in aurib⁹ ē qdda͞ os petrosum sive cartilaginosum qd̄ ē pcauū: siccū et turtuosum et durū. Cōcauū est vt in sui cōcauitate spm̄ et aerem ptineat. Tortuosum est ne sonus ex subita et vehemēti allisione nat⁹: spm̄ audibilē ledat: et iō ideo organi circularitate sonus tpate susceptus: spm̄ audibilē nō ledit s perficit. Durū etiam est et siccū: vt sic eo melior et fortior fiat aeris allisio: et sic sonus fiat maior. Cartilago est ossiū teneritudo. et ē dicta cartilago eo q leui ictu caret dolore dum plectitur: vt pz in aurib⁹ et narib⁹. nam cartylaginosa innumera sunt carne: et ossibus molliora. Tympanum auris constat ex q̄dam pellicula collocata in foraminibus auriū: et hec pellicula dicitur miringa: et hec pellicula continet intra se quēdam aerem complantatā connaturalem: et h̄ extēditur ad modum tympani: et si illa pellicula rumperetur: aer cōnaturalis euaporaret sic organū lesum sequeretur surditas. Appropriatū ergo organum auditus est tympanū constans ex miringa: sive pellicula continēte aerē

De auditu

Instrum̄

cōnaturalem: siue spm̄ naturalem.

dium ¶ Mediū Auditus ordinate sonū deferens est aer vel aqua: melior tñ sonus fit in aere: qr aer est flexibilior ⁊ plus impelli pōt q̄ aqua: qr sonus causat̄ per ictuz corpis percutiētis: q̄ pcussio non fit sine motu locali: motus aūt localis semp fit in medio: aer aūt faciliter impellit̄ et cedit pcutienti ꝓpter eius molliciem: aqua aūt qr nō tam facile impellit̄ causatur in eā sonus: sed nō tam bonus sicut in aere vñ dicit Aristoteles .ij. de aīa: q aīalia in aqua audiūt: ⁊ ne aqua ingrediat̄ auditum. natura ordinauit reflexiones et tortuositates in aure.

fficiēs ¶ Causa efficiēs auditus sicut et oīm sensuū exterioꝝ: est neruus obticus ꝓtensus a cerebro: cōtinēs in se spm̄ audibilem ⁊ animalē. Et ramificat̄ in duas partes: ⁊ quis neruus descendit in vnam aurē: ⁊ inde spūs aīalis q̄ est in neruis: recipit speciē et intentionem soni a miringa: ⁊ defert vsqz ad sensum cōem: q̄ dijudicat per spēm appbensum ipm obiectum scz sonum realem.

B tum ¶ Obiectum ꝓprium auditus est sonus. Illud em̄ est obiectum audit⁹: in qd̄ primo fert̄ audit⁹: et sub rōne cui⁹ auditus omnes son⁹ particulares cognoscit: sed hoc est sonus: ergo dicit petrus hispan⁹. Sonus est q̄dq̄d ꝓprie auditu percipit̄. Et dr̄ ꝓprie: qr lz homo vel campana audit̄: hoc non est nisi per sonū. Et subdiuidit petrus hispan⁹ sonū dicens. Sonoꝝ ali⁹ vox: alius non vox. Sonus non vox est q̄ generat̄ ex collisione corpoꝝ inaīatoꝝ: vt fragor arboꝝ: ⁊ strepitus pedum Sonus vox est idem q vox: ⁊ est duplex scz nō significatiua et significatiua. Vox nō significatiua est illa q̄ auditui nihil representat: vt bu. ba. Vox significatiua est q̄ auditui aliq̄d repñtat. Et est duplex. Nā alia est vox significatiua naturaliter ⁊ est illa q̄ apud oēs hoies idem repñtat vt gemitus infirmoꝝ: qui significat dolorem. Bruta etiā voces nāliter formant. Affectus ire vel gaudij repñtantes: vt patet in auiū garritibus: et gressibilium vocib⁹ vt latratus canū: q̄ significat iraz vel gaudiuz. Alia est vox significatiua ad placitū: ⁊ est illa q̄ ad volūtatem pmi instituentis aliq̄d representat: vt hō. Et hec diffinit̄ in .ij. de anima. Vox est repercussio aeris inspirati facta ab anima ad vocalem arteriā: cū imagine significādi.

Vox Vox em̄ est q̄dam spēs soni: et conuenit cū sono. Naz sicut ad sonū tria reqrunt̄ in genere: scz corp⁹ percutiēs: pcussum ⁊ mediū. Sic ista requirunt̄ in vocis formatione: corpus percutiēs ⁊ formās vocem est anima ⁊ pulmo: aīa pncipale: pulmo instrumētale. Anima em̄ attrahit aerem per pulmonē: qui se hz sicut follis apud fabrū. Sequit̄ q pisces vocem nō formāt: qr non habēt pulmonē. Scd̄o in formatione vocis requirit̄ vocalis arteria: ad quā repercutit̄ aer in formatione vocis: vnde vocalis arteria est q̄dam

Canna canna ꝓtensa in hoie vel in aīali a gutture ad pulmonem p quā homo attrahit ⁊ inspirat aerem: et dicit̄ arteria: q̄si aeris arta ⁊ stricta via: ⁊ ꝭm grossiciē ⁊ gracilitatem illius canne homies diuersimode formāt voces. Ad formationem vocis

Vñ ꝟsus p̄sertim humane plura alia requirunt̄ instrumēta. Vñ versus. Instrumēta nouē sūt: guttur ligua palatū: Quatuor ⁊ dentes: duoqz labra sil'. Tercio i formatōe vocis reqrit̄ aer q̄ est mediū in q̄ vox format̄: dr̄ etiā i diffinitōe voc' cū imagie significādi: ⁊ ē finis vocis. Voces em̄ finaliter fiūt ad significandū mētis cōceptū. vñ dr̄ .j. piarmenias. Sūt g̃ ea q̄ st̄ i voce eaꝝ q̄ st̄ i aīa passionū note. Diffinit̄ etiā vox ab Isidoro ⁊ pstiano. Vox est aeris tenuissim⁹ ictus: plectro lingue formatus.

Echo ¶ Echo est son⁹ reflexus: ⁊ est q̄dā spēs soni: q̄ supra sonū in cōi addit reflexionē factā ⁊ causatā ab aliq̄ corpe plano ⁊ duro. Unde notandū q oīe sensibile multiplicat et diffundit se q̄dammodo orbiculariter per mediū: sic fit in violēta percussione aeris in q̄ causat̄ sonus. Cū ergo hmōi motio aeris puenerit ad copus durum ⁊ leue: tunc repcutit̄ aer et facit

sonū reflecti: ⁊ sic causat echo. Simile patet de lapide proiecto in fontē: de cuius casu causant quidā circuli: qui circulariter mouent vsq ad circūferentiā fontis: ⁊ ab illa reflectunt: ⁊ econuerso ad medium fontis dirigunt. Dicit aūt echo cum aspiratione: vel eco sine aspiratione ab ycon. Et dicit eco q̄si yco sonus aeris reflexi: ⁊ est indeclinabile neutri generis: vñ dicit Sapie. xvij. Aut resonās de altissimis mōtibus echo. Actus Act⁹ audit⁹ est audire: cui⁹ formatio sic fit. Nā ex collisiōe duoꝝ corpoꝝ duroꝝ aer interceptus excutit ⁊ causat sonū. Hic aer excussus diffundit se ⁊ multiplicat orbiculariter per multas circulationes ad oēm differentiam positionis vicȝ sursum deorsum ante retro dextrorsum sinistrorsum p motū localē realiter ad certā distātiam: q̄usq aer excussus ex ictu sonātis mouet: per mediū vicȝ aerē exteriorē: qui ꝯtinuatur aeri interiori et cōnaturali incluso infra miringā seu tympanū auris. Ad h̄ tympanū dirigit neruus ꝓtensus a cerebro continēs spm̄ audibilē siue aialē: qui recipit aerē nō realiter sed intentionaliter et spūaliter: eum deferēdo ad sensum communē: cui⁹ est iudicare de singuloꝝ sensatoꝝ ꝓprietatibus. Sequit correlarie ꝙ nō oportet ꝙ sonus multiplicat realiter ad oēm distantiā ad quā audit: s̄ solum ad talem quousq aer commouetur ex ictu sonantis: patet a signo. Son⁹ eñ magne campane aliquando auditur per quinq miliaria: non tamen est verisimile ꝙ aer moueatur ex ictu sonantis ad tā tam distantiam realiter: ergo sonus multiplicatur ad certam distantiam realiter: ⁊ vlterius multiplicatur intentionaliter quousq deueniat ad auditum. Sequit etiam correlarie: ꝙ sonus est in trib⁹. Est enim in corpore sonante effectiue ⁊ causaliter. In aere vel medio realiter ⁊ subiectiue: in organo vel potētia intentionaliter ⁊ spūaliter ⁊ perceptiue.

De olfactu Caplm̄ xiij. A De olfa[ctu]

Olfactus siue odoratus ē sensus ꝓprie odorū ꝑceptiu⁹: dicit aūt olfact⁹ a vbo sincopato olfacio cui⁹ ꝑmitiuū est olefacio cōpositū a facio et oleo les qđ significat odorare. Olfactus s̄m Auicennā sic describit. Olfactus est virtus aie exterior existēs in duabus carūculis ꝓtēsis a cerebro ordinata ad recipiendū spēs odoris p aerē vel per aquā: vñ in hac diffinitione tangunt tria requisita ad olfactū scȝ orgãnū obiectū et mediū. Organū tangit p hoc qđ dicit existēs in duabus carūculis. Obiectum tangit in hoc qđ dicit ordinata ad recipiendū spēs odoris. Mediū tangit cum dī p aerē vel per aquā. Pro cuius clariori intelligentia considerandū: ꝙ q̄nq reperiunt ad olfactū vicȝ instrumentum: mediū: causa efficiēs: obiectum ⁊ actus. Instrumētū siue organum olfactus: sunt due carūcule siue carnee porciūcule (Carūcula est diminutiuū a carne) s. lēs capitibus mamillarū vsus cerebrū ꝓtēse ad quas descendūt spūs odorabiles ⁊ locant in summitate nasi ꝓpe cerebrū: ⁊ sunt coopte quodā paruo pãniculo ibabentib⁹ sanguinē: in q̄bus includit quidā aer: vel quoddā humidum aqueū qđ ē appropriatū organū odoratus. Et iste carūcule per inspirationē aeris eleuant ad modū folliū ⁊ p respirationē clauduntur: vnde ex isto patet ꝙ homo p respirationē non odorat ⁊c̄. Sunt aūt he caruncule cōcaue et spongiose: concaue vt sua concaua porositate fumum a re odorabili recipiant resolutum: ideo spongiose vt eis vigeat virtus attractiua: et ideo exterior necessaria est aeris attractio ⁊ cooperatio: vt scilicet aer scđm fumositatem a re odorabili resolutus immutetur et in ipsis carunculis incorporetur: ⁊ deinde ad interiorem partem cerebri aerē transmittunt: et huius aeris attractu cerebrum confortatur: sicut calor cordis attractione anheliti mitigatur. Instru[men]tum

Capitulum XIII

Istis aūt carūculis subseruiūt nares ex⸗teriores: aerē scȝ attrahētes ⁊ intra se includentes ⁊ subtiliantes: vt facilius ⁊ ꝑfectius inmutet̄ organū odorat⁹. Sunt aūt nares duo foramina nasi: q̄ foramīa ꝑ q̄ndam sbam carthilaginosam abinuicem sunt distincta: q̄ sunt nccaria vel ad eījciēdas suꝑfluitates venietes a cerebro vel ad aerem attrahēdū: ⁊ ad odoratuȝ ꝑficiendū. Recollige igit̄ breuiter: ꝙ nasus est mēbrū officiale: aeris attractiuū ⁊ emissiuū: int̄ odores discretiuū: grossaꝝ suꝑfluitatuȝ cerebri purgatiuū: spm̄ aīalem administratiuū: ꝑ attractionē aeris pulmonis dilatiuū ⁊ constrictiuum.

dium.

¶ Medium Odoratus ē aer: vel aqua tā in aere ꝙ̄ in aqua odorat̄. Pisces em̄ odorant in aqua: melius tn̄ odorat̄ i aere ꝙ̄ in aq̄: q2 odor melius diffundit̄ i aere ꝓpt̄ ei⁹ subtilitatē. Odor tn̄ ad certā distantiā multiplicat̄ realit̄ ⁊ ad certā intētionalit̄. Primū ptȝ: q2 nullū intētionale impedit̄ ꝑ motū realit̄: qd̄ ptȝ de lumine qd̄ nō impedit̄ ꝑ motū vēti: q2 spiritualit̄ se diffundit: s̄ odor impedit̄ per flatū vēti. Igit̄ odor multiplicat̄ ad certā distantiā realiter. Odor em̄ ſm Aristo. in de sensu ⁊ sensato est fumalis euaporatio. ꝓmo est in re odorifera q̄ diffundit circa se odores cum funalib⁹ euaporationib⁹ ad certā distantiā ꝑ mediū aeris vel aque: vt ptȝ de piro vel pomo qd̄ post funalem euaporationē rugat̄ ⁊ contrahit̄. Scd̄m. s. ꝙ odor multiplicat̄ ad certā distantiā intētionalit̄ ⁊ spūalit̄ quousqȝ ꝑueniat ad auditū: ptȝ ꝑ Commētatorē: q̄ dicit ꝙ i bello troiano odor interfectoꝝ fuit multiplicat⁹ ꝑ q̄ngenta miliaria: vn̄ ⁊ vultures ⁊ tigrides ꝑ tātā distantiā ad cadauera odore illecti ꝑuēnerunt: qd̄ nō potuit esse nisi odor diffudisset se intentionalit̄. Non em̄ potuit se odor multiplicare ad tantā distantiā realiter: etiam si om̄ia cadauera fuissent resoluta ad minima.

sa effici

¶ Causa efficiēs. Olfactus sunt duo nerui: ꝑ quos transmititur spūs anial' ad ꝑdictas carūculas a cerebro: ⁊ radicant̄ in sensu cōi a ꝑte anteriori cerebri: ⁊ descēdūt vsqȝ ad dictas caruncu̇las: ⁊ eis spm̄ aīalem admistrāt. Odor igit̄ mediāte aere ꝑ nasum attractus spūi aīali se associat: ⁊ ꝑ neruos defert̄ vsqȝ ad sensuȝ cōem: ꝑ quē aīa conuertit se suꝑ actuȝ sensus olfactus de eo iudicando.

B
Obiectum

¶ Obiectū Olfactus ē odor qui sic diffinit̄. Odor est qualitas sensibil' scd̄a: causata ex fumoso vapore: resoluto ꝑ calorē ex re odorifera: cōmixta ex ꝑmis qualitatib⁹: q̄ mediāte aere ad cerebrum attractus est sensus olfactus immutatiuus. In hac diffinitōe q̄litas sensibil' ponit̄ loco gn̄is. q2 qd̄libet obiectuȝ sensus est q̄litas de tertia specie q̄litat̄.

Scd̄o tāgit̄ materia odoris. s. fūosus vapor: qd̄ ptȝ in corꝑe odorifero: qd̄ diffundit circa se odores cū fumalib⁹ euaporationib⁹ ad certam distantiā: ꝑ aerē vel aquam vt dictū est. Tertio tangit̄ causa efficiens odoris: ⁊ est calor resoluens fumos vaporabiles ex re odorifera commixta ex ꝑmis q̄litatibus: ex quaꝝ cōmixtione adinuicē causantur varij odores. Vn̄ si aliqua res est excessiue calida ⁊ sicca: illa habet odorē amaꝝ. Si v̄o fuerit excessiue calida ⁊ humida habet odoreȝ dulcē. Si v̄o fuerit hūida ⁊ modicū calida habebit odorē fetidū. Calor itaqȝ resoluens odorem efficit. Ecōtrario frigus cōstringēs odorē impedit: q2 mouendo ad centruȝ subtilos vapores ꝑ aerea se diffundere nō ꝑmittit: ꝓpter qd̄ nec sterquilina fetent tꝑe hyemali: s̄ potius estiuali. Postremo tangit̄ actus potētie olfactus cū dr̄: sensus olfactus imutatiu⁹. Nam odor qui est obiectuȝ olfactus: agit in olfactum speciē suam ei imprimendo: sicqȝ immutat olfactum quemadmodū color visuȝ vel sonus audituȝ. Om̄e enim obiectum potētie passiue (quales sunt sensus ⁊ intellect⁹) compat̄ ad potentiam in genere cause efficientis: quia agit in potentiā que suscipit speciem ab

obiecto. Obiectũ vo potentie actiue (q̃lis est vegetatiua) compatur ad potentiam in gñe cause finalis: q2 potentia actiua ordinat̃ in obiectum sicut in eius finẽ ⁊ terminũ: vt potẽtia digestiua in cibum digerendũ sicut in eius finem. Differẽtie ⁊ ⁊ spẽs odoris sumunt̃ ex distinctione saporis: nam ꝺm Aristo. Odores sũt sequele saporis. Nam taz sapor q̃z odor fit ex cõmixtione sicci cuz humido facta mediante calido. Vñ sicut q̃dam sapor est dulcis: sic ⁊ odor: vt ptz in pomo: ⁊ sicut quidam sapor est amarus: sic ⁊ odor. Aliqua tamẽ sunt ecõuerso que habent amarũ saporẽ ⁊ dulcẽ odorẽ: vt ptz ĩ multis aromatibus: vt lignũ aloes accensuz ⁊ mirra. Huius rõ est: q2 sapor bon⁹ consistit in tpamento cum calido: modo ista repiunt̃ aliqñ in vna re: aliqñ non. Sic siliter aliqui sapores dicũt̃ medij: vt pinguis. austerus. acutus. ponticus. salsus: dicet̃ de saporib⁹. Sic est de odore q̄ aliquis equaliter distat ab extremis. s. dulci ⁊ amaro: vicz acutus. pinguis qui plus accedit ad dulce: austerus q̃ plus accedit ad acutũ: salsus qui plus accedit ad amaꝝ: ⁊ põticus q̃ est ꝓpinquior acuto. Sequit̃ ex dictis q̄ nomina odoꝝũ accipiunt̃ ⁊ transferunt̃ a saporib⁹: sumunt̃ etiã ad his in quib⁹ inueniunt̃: vt a croco: melle ⁊ accedo ⁊ siĺibus. Dicimus. n. aliquẽ odorẽ croceũ: melleũ ⁊ acetosum.

Actus ¶ Act⁹ Olfact⁹ ẽ odorare. Cui⁹ formatio claret ex dict̃. Nã fumosus vapor vi coloris resolutus a substantia rei odorifere: aeri admiscetur: ⁊ diffundit se realiter vsq3 ad duas carunculas includẽtes quoddam humidũ aqueũ tanq̃ approꝓriatũ organũ odoratus: quibus continuant̃ duo nerui deferentes spiritũ animalem a cerebro: cui intentio ⁊ similitudo caloris se associat: ⁊ per neruos defertur vsq3 ad sensum cõmunem: per quem anima reflectit se super intentionem sensus olfactus de ea iudicando.

¶ De gustu. Caplm xiiij

A
De gust[u]

Gustus est sensus ꝓprie saporum ꝑceptiuus. Pro quo notandũ q̄ gustus capit̃ duplr. Vno mõ ꝓ potentia discretiua nutrimenti ꝯuenientis vl' discõuenient̃: inq̃tũ nutrimẽtũ est calidũ: frigidum: humidũ vel siccum. Et sic gustus est quidã tactus: nã tactus obiectũ sunt calidum: frigidum ⁊c. Et sic gustus est necessarius oñi animali: quia anial dr̃ anial ꝓpter sensum tactus: vt dr̃ .iij. de aĩa. Secũdo mõ capit̃ gustus pro potentia discretiua saporis: ⁊ isto mõ distinguit̃ a tactu: sic gustus formaliter nõ est tactus licz mãliter posset dici tactus.

Et sic diffinit̃ ab Auicẽna. Gustus est virtus aĩe exterior: existẽs in lingua: ordinata ad recipiendũ spẽs saporis: mediante humore saliuali ⁊ carne porosa: in sup̃ficie lingue. Vñ in hac diffinitõe tria tangunt̃ ad gustum requisita. Primũ ẽ organũ: cum dr̃ existens in lingua. Secũdo tangit̃ obiectũ: cuz dr̃ ordinata ad recipiendum spẽs saporis. Tertio tangit̃ mediũ: cum dr̃ mediante humore saliuali ⁊ carne porosa. Pro cuius intelligẽtia ꝯsiderandum: ad ꝑficiẽdũ gustũ sensibiliter: necessaria sunt illa q̃nq3 q̃ et in alijs sensibus iam dicta sunt: vicz instrumentũ mediũ. Causa efficiens: obiectuz ⁊ actus.

Instrumentum ¶ Instrumentũ Est lingua propria cum suis arterijs. spm̃ aialem perficiens ad ꝑfectionẽ virtutis gustabilis: q̃ quidem lingua est concaua: porosa: humida ⁊ insipida. Concaua q̃dem est vt sui cõcauitate humorositatẽ rei gustabilis resolutã in se suscipiat. Porosa vt qd̃

Lingu[a]

esset grossum vel subtil: de re gustanda ad neruos lingue libere subintraret: ⁊ vt virtus attractiua ad ꝑficiendũ gustuz in ea plus vigeret. Humida quidem est vt cooparet̃ ad acceptoꝝ dissolutionez: vt si aliqua sicca et dura forsitan lingue vel palato applicarent̃: humiditate lingue ad digestionem siue qualẽcunq3 resolutionem facilius aptarent̃. Est ⁊ insipida

vt esset cuiuslibet rei ⁊ saporis facili⁹ re-
ceptiua: sicut aqua q̃ si determinatū sa-
porē haberet: alterius saporis q̃litatem
ꝑcipere nō valeret. Instrumentū tñ ap-
ꝓpriatū gustus: sunt duo nerui q̃ medio
lingue insigunt: q̃ postmodū in multos
ramos in extremitatib⁹ lateralib⁹ ligue
dispartiunt: ⁊ ꝑ eos spūs anialis in lin-
gua defertur. ¶ Mediū gustus est du-
plex scʒ intrinsecū ⁊ extrinsecum. Intri
secum est caro porosa in suꝑficie lingue:
q̃ reddit saporem spiritui q̃ est in neruis
interiorib⁹: vt iā dictū est de lingua. Ex-
trinsecū est humor salivalis: ⁊ tale medi
um ideo ponit: quia aliq̃ gustabilia sunt
actu sicca: ne ergo fieret defectus ex par
te medij: natura ordinauit istud mediuʒ
extrinsecū scʒ humidū saliuale: qđ actu-
at saporē taliū gustabiliū: q̃ mediante ꝑ-
cipit sapor istoꝝ siccoꝝ saporaliū: vñ se-
quit: ꝙ qñ humidū saliuale est materia-
le dispositū ex colera i infirmātib⁹: oia q̃
comedunt sunt amara. Saliua est hu-
mor fleumaticus ex naturalib⁹ venis lin
gue gñatus. Est aūt saliua naturalit hu-
mida ⁊ insipida: humida ꝓpt humecta-
tionē oris: vt saliue bñficio irrigaretur.
Itē ꝓpter digestiōis ꝑparationē. Cibus
eñ siccus in ore assumptus nō defacili
deglutiret: nisi saliua media ꝑus hume-
ctaret. Est insuꝑ insipida: q̃ potētialiter
est oim sapoꝝ in se receptiua. Si eñ eēt
alicuius saporis determinati: nō esset al
terius susceptiua. Causa efficiēs. Si-
cut ⁊ in alijs sensib⁹ est spūs aialis a ce-
rebro ꝑ neruos lingue in linguā dilatus
Cū ergo res gustāda subintrat linguā vl
poros neruoꝝ: spūs animalis existēs ibi
immutat ꝫm eius ꝓprietates quas po-
stea iudicio aie repñtat. Obiectū gustus
est sapor: q̃ sic ꝫm phm in de sensu ⁊ sen
sato diffinit. Sapor est passio humi-
di ⁊ sicci: gustus ꝫm potentiā alteratiua
ad actum: hoc tm̄ est dicere: Sapor est
passio: seu passibilis qualitas: de tercia
specie qualitatis: que apta nata est alte-
rare ⁊ immutare gustum de potentia in
actum gustandi: vnde in dicta diffinitio
ne dicit ꝙ est passio humidi ⁊ sicci. Ex q̃
patet ꝙ nullum elementū purum est gu
stabile: quia in nullo puro elemento iste
due qualitates scʒ humidum et siccum
sunt cōmixte: sequit ꝙ nullū purum ele
mentum nutrit. In signū istius hortula
ni ꝓ nutriendis vegetabilibus aquā cō-
ficiunt cuʒ fimo: vel terra putrefacta: q̃
pura aqua nō nutrit herbam: vel arbo-
rem. Saporū septē sunt differētie: in-
ter quas phi duos ponunt sapores ꝑn-
cipales ⁊ extremos: videlicet dulcem et
amarum. Ex quoꝝ cōmixtione sapores
medij oriuntur. Sufficiētia autem sa-
porum sic sumit: omnis sapor aut est ex
tremus aut medius: si extremus hoc du
pliciter: aut delectabilis: sic est dulcis: q̃
est in lacte: natura eñ delectatur in dul-
ci: aut tristabilis sic est amatus: qui est
in absinthio. Amarum eñ fugit natura:
Si vero est medius: hoc dupliciter. Aut
eñ equaliter distat ab extremis scʒ dul-
ci ⁊ amaro sic est acutus: qui est in pipe-
re. Si aūt distat ab extremis et plus ac-
cedit ad vnum extremum sic est duplicit
Aut eñ ille medi⁹ est inter dulce ⁊ acu-
tū: ⁊ sic sunt duo: scʒ pinguis q̃ plus ac-
cedit ad dulce ⁊ apparet in carnib⁹ pin-
guibus: austerus q̃ plus accedit ad acu-
tum: qui apparet in granis iuniperi. Si
vero sapor est medius inter amarum et
acutū: sic iterū sūt duo sapores: scʒ Sal
sus q̃ est ꝓpinquior amaro: ⁊ percipit in
sale: et ponticus q̃ plus accedit ad sapo
rē acutū: ⁊ hic gustat in fructib⁹ imma-
turis. Isti sapores septem iam dicti sūt
principales: quoniam plures sunt sapo-
res: ⁊ quodammodo in infinitum multi
plicantur ꝫm diuersam rationem gusta-
bilium. Accedit tamē plus vnus ad aliū
saporē ex dictis septē. Nā vnctuo'us q̃ ē
in oleo: plus accedit ad pinguē Stiptic⁹

qui est in rosis ⁊ coctanis:maturis: contineť sub pontico:nā ponticitas est intēsa stipticitas:⁊ stipticitas remissa est pōticitas. Acetosus sapoꝛ etiā contineť sb pontico:qm̄ ambo generanť ex frigiditate ⁊ siccitate. Addiť etiam his saporibus:insipidus:qui est sine sapoꝛe:hic abusiue dicitť sapor:⁊ talis reperiť in aqua in albumine oui:in cucurbitis.Citrullis ⁊ in melone ⁊ huiusmodi.

Actus

Actus potentie gustatiue est gustare siue sapere. Cuius formatio claret ex dictis de causa efficiēte gustū.

A
De tactu

¶De tactu. Capi.xv.

Tactus est sensus ꝓprie specierū tangibiliū ꝑceptiuus. Nam virtute tactus aial apꝑhendit: calidum:humidū:frigidum ⁊ siccū: durum leue ⁊ asperum. Tactus ꝭm Auicennā sic diffiniť. Tactus ē vis oꝛdinata i numeris totius coꝛpoꝛis: ad apꝑhendendum qđ tangit. Hic aūt sensus licet sit i oībus partib⁹ coꝛpoꝛis:pꝛincipaliter tamen viget in volis.i.in interioꝛibus partibus manuū:⁊ in plantis: quas natura tepatas ista cōposuit rōne:vt scꝫ calida ⁊ frigida facilius ꝑsentirēt. Sunt aūt he partes concaue:vt tangenda melius ꝑcipiant:⁊ tenenda melius ⁊ foꝛtius teneant. Neruose vt ibi vigeat sensibilitas qꝛ omne neruosum sensibile est. Tꝑate: vt a q̄libet re tꝑata facilius immutenť. Viget etiam tactus ꝓ̄ncipaliter in pnpis id est extremitatibus digitoꝝ: et hoc est ꝓpter viuacitatem neruoꝛum:qui in digitoꝛum sūmitatibus reflectunť: ⁊ pꝛopter cutis in digitoꝛum extremitatibus leuitatē. Ad perficiendū tactū:necessaria sunt illa quinqꝫ q̄ in alijs sensibus iam dicta sunt:videlicet instrumentum. medium. Causa efficiens Obiectum: et Actus.

Instrumē tum

¶Instrumentū:siue oꝛganū tactus:est neruus de cēbꝛo egrediēs singulis mēbꝛis spm̄ aialē deferēs: multipliciter ramificat⁹ ⁊ expansus ꝑ totū coꝛpus in modū retis: Hic neruus est velatus carne. Nam natura sagax ne neruus faciliter lederet aliquibus cōtrarijs coꝛporis:texit eum carne: et expandit talem neruum ꝑ totum coꝛpus: vt aial in qualibet parte sētiret sibi aduersa:vt eis cognitis ea fugaret. Hoc aūt est ꝓpriū sensus tactus: qꝛ oēs alij sensus habēt singulare oꝛganū ⁊ mēbꝛū sue actioni specialiter deputatū:solus aūt tactus est generaliter in oībus mēbꝛis:exceptis pilis ⁊ crinibus ⁊ pedum ac manuū vnguib⁹ in quib⁹ nō est neruus ⁊ ꝑ ꝯn̄s neqꝫ sensus.

Mediũ tactu…

¶Mediū tactus est caro:vel aliqđ ꝓpoꝛtionabile carni. Caro in illis q̄ hn̄t carnē in qua nerui inuoluti sunt ⁊ infixi ꝑ quos virtus tangibilis operať. Sed i aialibus non habentib⁹ carnē:ibi mediū est aliqđ ꝓpoꝛcionabile carni:sicut in piscibus ⁊ alijs aquaticis. Ex quo sequiť ꝙ caro in aialibus deseruit ad duo. Primo ꝙ sit mediū in tactu. Scđo vt ꝑseruet oꝛganū tactus ne ledať a ꝯtrarijs et nociuis.

Cā e…

¶Causa efficiēs est spūs aialis deriuatus ad oꝛgana tactus per neruos de cerebꝛo egrediētes. Nā ipsis mediantibus species rei tangibilis anie iudicio ꝑ̄sentať.

Ob…

¶Obiectū tactus est tangibile vicꝫ quatuoꝛ qualitates elemētares pꝛime ⁊ ꝓ̄ncipales:vt calidū: frigidum humidum:⁊ siccū. Et alie qualitates tangibiles secūdarie ab eis exoꝛte: vt rarum: densum:leue:⁊ asperum:leue et graue: acutū ⁊ obtusum:molle ⁊ durum. Dicūtur aūt q̄tuoꝛ ꝓ̄me ⁊ ꝓ̄ncipales q̄litates scꝫ caliditas frigiditas humiditas ⁊ siccitas. Prime ideo qꝛ ꝓ̄mo habenť ab elementis in elemētata. Dicunť etiā ꝓ̄ncipales:qꝛ ab eis oēs alie q̄litates sensibiles fluunt ⁊ oꝛiuntur: vn̄ ꝭm qđ qualitates ꝓ̄me diuersimode cōmiscenť: ꝭm hꝫ etiam genenerant diuerse qualitates secunde. Ex quo sequiť ꝙ tactus ē vn⁹ sensus materialiter sed non foꝛmaliter. Primū ptꝫ :qꝛ sensus est vnus materialiter q̄ hꝫ vnū obiectū: et est vni⁹ oꝛgani ⁊ vni⁹ medij:sed tactus est hmōi: vt ptꝫ ex dictis. Scđm ptꝫ ꝙ tactus non est

vnus formaliter: qȝ quilibet sensus ē vni
us p̄me ↄtrarietatis: sed tact⁹ est duarū
p̄marū ↄtrarietatū: qȝ est frigidi ⁊ calidi
q̄ est vna p̄ma ↄtrarietas. Silr̄ sicci ⁊ hu
midi: q̄ est altera ↄtrarietas: nō sic autē
est in alijs sensibus: pȝ de auditu: cui⁹ ob
iectum est vox: in qua reperit̄ vna sola
prima ↄtrarietas: vt penes acutū ⁊ gra
ue: silr̄ in visu cuius obiectuȝ est color: q̄
hȝ primā ↄtrarietatē scȝ nigredinē et al
bedinē: in tactu aūt nō est sic. Descri
bit aūt ph̄us .ij. de generatione q̄litates
tāgibiles. Calidum est ↄgregatiuū omoge
neoꝝ ⁊ disgregatiuū etherogeneoꝝ. Con
Calidum gregat eñ aurū cū auro: ⁊ separat ferrū
ab auro. Calidū eñ attrahit similia et ꝯ
cōgregat omogenea: ⁊ ꝑ oppositū dissi
milia nō attrahit: ergo disgregat̄ ethero
Frigidum genea. Frigidū ē ↄgregatiuū omogene
orū ⁊ etherogeneoꝝ. Cōgregat eñ aurū
cū auro: ⁊ argentū cum auro. Claret eti
am hoc in aqua cōgelata in plateis: vbi
cū aqua: stuppe: palee ⁊ lutū ↄgregant̄:
sed supueniēte calore dissoluēte vnūqđ
qȝ ab alio segregat̄. Frigidum eñ ⁊ cali
dū sunt opposita ergo exercēt oppositos
actus: sicut ergo calidū separat ethero
genea: sic frigidū ea cōgregat. Dicuntur
Omogenea aūt omogenea quoꝝ partes sunt vnius
rationis ⁊ nature cum suo toto: ⁊ sic ele
mēta dicunt̄ omogenea vnius nature in
se ⁊ in suis partibus integralib⁹: nā q̄li
bet pars terre est terra ⁊c̄. Et dicit̄ omo
geneus ab omos grece q̄ est vnum ⁊ ge
nos natura: q̄si vnius nature in toto et
in partibus: sed per oppositū dicit̄ Ethe
rogeneū ab ethereos: vel etheron qđ est
diuersum: ⁊ genos natura .i. diuisaꝝ na
turarū in se ⁊ in suis partib⁹: vt pȝ in ho
mine q̄ tot⁹ ē etherogeneus .i. diuersarū
naturarū: ⁊ hoc etiā pȝ in partib⁹ orga
nicis vt in manu et pede: qȝ man⁹ vel
pes cōstat ex rebus diuersarū naturarū
puta ex pelle: carne: neruis: ossibus ⁊ ve
Humidū nis. Humidum est qđ male est termi
nabile termino ꝓprio: bene aūt termino
alieno. Siccū aūt qđ bñ ē terminabile Siccum
termino ꝓprio: male autem termino ali
eno: vt lapis. Cui⁹ ratio est: qȝ humidū ē
fluxibile: ita q̄ ꝑtes ipsius de facili deflu
unt ab inuicē: ⁊ sic non hȝ ↄstantiā in ꝑ
tibus suis: et sic male potest terminari
termino ꝓprio: sed bñ pōt terminari ter
mino alieno: qȝ facilit̄ recipit figurā cor
poris ↄtinētis: vt si aq̄ fundat̄ ad aliqđ
vas: statim figurat̄ in suis dimissionib⁹
sm̄ figurā ↄtinētis. Ecōtrario est đ sicco
qđ ↄstātiā hȝ ī suis partib⁹ q̄ sibi mutuo
adherēt ⁊ sic bñ terminat̄ t̄mino ꝓprio: ꝯ
cū siccū sit durū ⁊ nō de facili recipit figu
rā corpis ↄtinētis: materiale terminat̄
termino alieno: vt si ponat̄ lapis ad ali
qđ vas: nō recipit figurā vasis. Rarū est
cuius ꝑtes distant: vt paȝ in lana: spon
gia ⁊ niue. Densum ē cui⁹ ꝑtes cōiacēt:
vt pȝ in metallis ⁊ alijs q̄ pluribus. Le
ue ē qđ mouet̄ a cētro ad circūferentiā:
vt aer ⁊ ignis. Graue est qđ mouet̄ a cir
cūferentia ad centrū: scȝ terra ⁊ aq̄. Acu
tum est qđ in ꝑuo tp̄e multū pungit: vt
acus. Obtusum est qđ in multo tp̄e paꝝ
pungit. Transferunt̄ etiā ille due quali
tates tangibiles ad auditū: vt sonus acu
tus sit qui in ꝑuo tp̄e immutat auditum
vt paȝ in tyntinabulo. Obtusum econ
tra in multo tp̄e parum immutat ⁊ pun
git auditum: vt patet in campana ma
gna. Transferuntur etiam ad gustum:
vt piper quod acuti est gustus: et sic de
alijs. Molle est quod faciliter cedit tan
genti: vt paȝ in liquidis. Durum est qđ
difficulter cedit tangenti: vt patet in fer
ro. Actus tangendi exigit exteriorum co Actus
operationem: vt scilicet res tāgenda or
gano tactus appropinquet: ex cuius ap
proximatione spiritus animalis sub car
ne in neruis existens immutet̄: ⁊ immu
tatus proprietatem et similitudinem rei
tacte sensui cōi rep̄ntet: q̄ mediante aīa
de tangibilibus iudicat.

¶ Theologisatio sensuum exteriorum.
Capitulum xvj

Theologisatio sensuū exteriorum A

Theologia omniū scientiarū prīnceps ꝛ regina cui cetere artes tā ꝙ pedisseque famulant̄: vnde et ipā subijciēs sibi philosophicā speculationē (que ꝛ de aīa ꝛ suis potentijs determinat) assumit de naturis rerū quantū sibi opus est: ad fabricandū speculū per qd̄ fit repñtatio diuinoꝝ. Qualiter ergo sacre scpture potētie aīe sensitiue exteriores (de quibus dictū est) famulētur notent̄ hec q̄ sequunt̄ dubia. ¶ Primū

Primum dubium

dubiū: vtrū oēs beatoꝝ sensus (resumptis corporibus suis) erūt in actu. Rñdet richardus in.iiij.dist.xlix.plures alij doctores ꝙ sic. quia natura humana erit in btis in maxima pfectione: sed pfectiores sunt sensus actibus ꝯiuncti ꝙ nō cōiuncti: ergo in btis erūt oēs sensus i actibus suis. Preterea sensus ꝓpinquiores sunt aīe ꝙ corpus: sed corpus ꝓpter btitudinē aīe p̄miabit̄: ergo ꝛ sensus exterior p̄miabit̄ aliqua cōuenientissima delectatione: sed delectatio non pōt esse in sensu sine actu respectu ꝓprij obiecti.

Uisum enī immutabit ad actū vidēdi: pulcritudo ꝛ claritas corpoꝝ glorificatoꝝ: ꝛ potissime splēdor glorificati corporis xp̄i: vñ dicit san. Bonauētu. in.ij. dist.xiiij.q.j. Or sancti in celo virtutē visiuā habebūt adeo potentē: ꝙ xp̄m videre poterūt vbicūqꝫ sit. Uñ ꝛ quidā imaginant̄ ꝙ bti in toto celo: tā in semicirculo ꝛ circūferentia superiori ꝙ in inferiori locent̄: alias aliq̄ pars celi empirei eēt vacua a cōtinētia beatoꝝ. Cū ergo plus distet corpus xp̄i in parte superiori celi a sanctis in inferiori parte locatis: ꝙ celū a terra (cū terra in medio consistat) claret ꝙ clarum ꝛ acutum visum habebunt sancti in patria. Sed alij imaginant̄ loca sanctoꝝ solum in superiori semicirculo celi: sicut si esset vnus mons rotūdus ꝛ christus esset in culmine ꝛ sancti circūcirca: et sic si in media parte superiori celi sancti collocarentur: nec tamen altera esset vacua: nec superflua: sicut magnuꝫ pallacium non est vacuum: quando est vnus magnus inhabitator: quāuis non impleat omnē partem. Magnitudo enī curie ꝛ spaciositas ꝛ non impleat̄ totaliter: facit tamen ad ostēsionē regalis magnificentie: vñ nō debet quis imaginari: ꝙ sint ibi scti sicut in solario nec ꝙ vnus sit directe sup caput alterius: sed sicut si esset vnus rotundus mons vt dictū est: sic xp̄s ẜm naturam diuinam sedet a dextris patris ẜm oīmodā equalitatē: sed ẜm humanā naturā dicit̄ sedere a dextris quia in potiorib⁹ bonis patris: vñ in empireo ceteros excellit: tā angelos ꝙ homines: ꝛ loco ꝛ dignitate: post ipm̄ credimus btām virginē super omnes alios. Deinde ceteri ordinant̄ ẜm dignitatem ipsorum. Certū tñ nō est qualiter ꝛ p quē modo beati locent̄ in celo: tñ quocunqꝫ mō locant̄: siue ꝙ sint in toto celo: siue ꝙ sint in vno semicirculo empirei: nihil impedit vtrūqꝫ poni: sed hoc melius sciemus qñ videbim⁹. Et ideo btōꝝ locatio magis est desideranda ꝙ imagine describenda. Auditā electoꝝ immutabit suauissima cōsonantia vocalis laudis: qua oēs sancti ore deū laudabūt. vñ sup illō ps. Exultationes dei in gutture eoꝝ: dicit Aug⁹. Or corda ꝛ lingue nō desinent laudare deum. Et pōt vox formari p fractionē ꝛ tremulationē corpis celestis: vl̄ illo mō ꝙ deus in loco formationis vocis: vt in gutture ꝛ in ore: cōseruet aerē: in quo p eius fractionē fiet vox: q̄ postea p subam celi multiplicat species sonorū ad audituꝫ beatoꝝ. Olfactū immutabit fragrantia gloriosorum corporum: et sic species multiplicate ad olfactum actuabunt ipsum: vnde ecclesia cantat. Odor suauissimus corpora sanctorum: et iterū Sicut odor balsami erunt ante te. Eu stui creabit deus humorem conuenientissime sapidum quē perpetue conseruabit: ꝛ ille humor semp delicatissime immutabit gustum. De tactu potest dici sicut de gustu: ꝙ deus ipm̄ actuabit p

concreationem alicui⁹ obiecti sui: vel ꝙ
diuina essentia suppleat influxum obie-
ctalem ꝓpriorum obiectorum sensus ta-
ctus: ⁊ aliorum sensuum per se immedia
te: causando actum in eis cōuenientissi-
B scdm dubi[um] mium. ¶ Secūdum dubium. Cum oīs
creatura quātūcunqꝫ de esse parum ha-
bens. rep̄sentet suum creatorem saltem
per modum vestigij: per quod redit ad
deum artificem cognoscēdum: amandū
⁊ laudādum. Querit̄ q̄liter sensus ex
teriores reducuntur in theologiam: que
dirigit hominem in deum cognoscēdum
⁊ amandum. Respōdet sctūs Bona-
uentura in opusculo de reductōne artiū
ad theologiam: ⁊ in suo itineratio men-
tis in deum. Qꝫ oportet contemplari de
um in cūctis creaturis sensibilibus. Nā
iste mūdus qui dicitur macrocosmus .i.
maior mūdus: vel magacosmus: intrat
ad animam que dicit̄ microcosmus . id
est minor mūdus per quinqꝫ sensus qua
si per portas: ſm ipsorum sensibiliū: ap-
prehēsionem: oblectationem: ⁊ diiudica
tionem. Nam per visum intrat corpora
sublimia ⁊ luminosa ⁊ oīa colorata: ꝑ
tactum vero corpora solida ⁊ terrestria.
Per tres vero sensus intermedios in-
trant intermedia: vt ꝑ gustum aquea: ꝑ
auditum aerea. Per odoratum vapora
bilia que habent aliquid de natura hūi-
da: aliquid de aerea: aliq̄d de ignea: seu
calida. sicut ptꝫ in fumo ex aromatibus
resoluto. Itaqꝫ cum q̄nqꝫ sint corpora
mūdi simplicia. scilicet q̄tuor elemēta: et
quīta essentia: vt homo oēs formas cor
poreas ſm eas posset ꝑcipere: quiqꝫ ha-
bet sensus illis correspondētes. Naꝫ ter
ra corrn̄det tactui: aqua gustui: aer au-
ditui: ignis odoratui. Quinta essentia si-
ue q̄ntuꝫ corpus (qd̄ compꝓhēdit totam
luminosam naturā cum oībus orbib⁹
⁊ speris suis: sursum ab elemento ignis
vsqꝫ ad celum inclusiue) corrn̄det visui
Intrant ergo ꝑ has portas. tam corpo-
ra mūdi ꝓncipalia ⁊ simplicia: q̄ꝫ etiā ex
bis mixta: intrāt inq̄ꝫ nō ꝑ substantias ſꝫ
ꝑ similitudines suas. Primo gn̄atas in
medio: ⁊ de medio in organa: ⁊ de orga-
no exteriori interiori: ⁊ dehinc in poten-
tiā appꝓhensiuā. Et sic gn̄atio spēi in me-
dio: ⁊ de medio in organo: ⁊ cōuersio po
tentie appꝓhensiue sup illam: facit appre
hensionem omniū rerum q̄ exterius aīa
appꝓhēdit. Ad hanc appꝓhensionem si
sit rei cōueniētis sequit̄ oblectatio. De-
lectat̄ aūt sensus in obiecto ꝑ similitudi
nem abstractaꝫ. Uel ratiōe speciositatis
sicꝫ ī visu: qꝛ speciositas vł pulcritudo nil
aliud ē q̄ꝫ eq̄litas nūerosa. seu q̄dā ꝑtiuꝫ
situs cū coloris speciositate. Uł rōne sua
uitat[is] sicut ī odoratu ⁊ in auditu: cū v̄tus
agentis nō in ꝓportionabiliter excedit re
cipientē: quia sensus tristat̄ in extremis
⁊ delectat̄ in medijs. Uel ratiōe salubri-
tatis: sicut in gustu ⁊ tactu: quando scili
cet agens in imprimendo replet indigen
tiā patiēt[is]: ⁊ hoc ē saluare ⁊ nutrire ipm
qd̄ maxime apparet in gustu ⁊ tactu. Ex
quo claret quō delectabilia exteriora ꝑ
triplicē rōnem delectādi ꝑ s.litudinē in-
trāt in aiaꝫ. Post hāc appꝓhēsionē ⁊ de
lectationē fit diiudicatio: cū. s. rō q̄rit̄ de
delectatiōe q̄ in sensu ꝑcipit̄ ab obiecto.
hoc est cū querit̄ rō pulcer suauis ⁊ salu
bris: ⁊ inuenit̄ ꝙ hec est proportio equa
litatis. Diiudicatio igit̄ est actus: que
spēm sensibilem ꝑ sensus acceptam: in-
troire facit depurando ⁊ abstrahendo a
fantasmatib⁹ ī potētiā intellectiuā. Ptꝫ
igit̄ ꝙ totus mūdus iste sensibilis introi
re hꝫ in aiam hūanā ꝑ portas q̄nqꝫ sen-
suū ſm tres opatiōes ꝑdictas. Hec aūt
oīa vestigia sunt ī q̄bus speculari possu-
mus deum nostrū. Nam cum spēs appꝓ
hēsa sit similitudo in medio genita: ⁊ de-
inde ipi organo impressa: ⁊ per illam im-
pressionem in suum principium scilicet
in obiectū cognoscendū ducit: manifeste
insinuat: ꝙ illa lux eterna: generat ex se
similitudinem seu splendorem coequa-
lem cōsubstantialē: ⁊ coeternalē: ⁊ ꝙ ille

que est imago ⁊ similitudo inuisibilis dei
⁊ splendor glorie: ⁊ figura sbstantie: qui
vbiqꝫ est per primam sui generationem:
sicut obiectū in toto medio: suam gene-
rat similitudinē: per gratiā vnionis vni-
tur (sicut species corꝑali organo) indiui
duo rōnalis creature: vt per illam vnio-
nem nos reducet a patrem sicut ad fon-
tale principiū ⁊ obiectū. Si ergo omnia
cognoscibilia suam spēm habent genera
re: manifeste ꝓclamāt ꝙ in illis tanꝙ in
speculis pōt videri generatio etna ima-
ginis ⁊ filij a deo pře eternaliter emanā-
tis. Scdm hunc etiā modū species de
lectans vt speciosa suauis ⁊ salubris: in-
sinuat ꝙ in illa ⁊ ab illa specie est prima
speciositas suauitas ⁊ salubritas: in qua
est summa ꝓportionalitas et eq̄litas ad
generantem: in qua ē virtus non qer fan
tasma sed per veritatem apprehensiōis
illabans: in qua ē impressio saluās ⁊ suf-
ficiens: ⁊ omnē apprehendētis indigen-
tiam expellens. Si ergo delectatio ē con
iūctio ꝯueniēt cū ꝯueniēte: ⁊ soliꝰ silitu
do dei tenet rōnē sūmi speciosi suauis et
salubris: ⁊ vnit̄ ꝓm veritatem ⁊ ꝓm inti
mitatem ⁊ ꝓm plenitudinem replentem
omnē capacitatem manifeste videri pōt:
ꝙ in solo deo ē fontalis ⁊ vera delectatio,
et ꝙ ad ipsam ex omnibꝰ delectationibꝰ
manuducimur req̄rendam. Excellen
tiori aūt modo ⁊ in mediatiori diiudica
tio ducit nos in eternam veritatem certi
us speculandam. Cū enim in diiudicatio
ne requirat̄ ratio: quare pulcra suauia ⁊
salubria delectant. Et inuenit̄ ꝙ hec rō
est ꝓportio eq̄litatis: ⁊ pulcritudo suaui-
tas salubertas ⁊ delectatio nō sint absqꝫ
ꝓportione: ⁊ ꝓportio primo sit in numer:
necesse ē omnia esse numerosa: ac ꝑ hoc
nūerus ē precipuū in animo conditoris
exemplar: ⁊ in rebꝰ precipuū vestigium:
ducens in sapiētiam diuinā: ⁊ facit deū
cognosci in cūctis corꝑalibꝰ ⁊ sensibilibꝰ
dum numerosa apprehendimꝰ: dū innu
merosis ꝓportionibꝰ delectamur. Hec

que prelibata sunt de sensuū misticatio-
nibus ꝑ allegoriam dicta: quo docemur
quid credendū sit de hūanitate ⁊ diuini-
tate xp̄i. Nūc dicendū qualiter q̄rendus
sit sensus: moral: quo docemur quomo-
do viuendū sit. Ex hoc si consideremꝰ
sensuum exteriorū exercitiū intuebimur
ibi ordinem viuendi. Unusq̄sqꝫ em̄ sen-
sus se exercet circa ꝓpriū obiectū: refugit
nociuū: ⁊ non vsurpat alienū: per hunc
modū tūc sensus cordis ordinate viuit:
dū seip̄m exercet ad id qđ est: contra ne-
gligentiam: dū surgit contrariū: cōtra cō
cupiscentiam. Et dū non vsurpat alienū
per superbiam. Omnis em̄ inordinatio:
aut venit ex negligentia: aut ex concupi-
scentia: aut ex superbia. Ille autē ordi-
nate viuit: qui viuit prudenter: tꝑanter:
⁊ obtꝑanter: vt refugiat negligentiam in
oꝑabilibus: concupiscētiam in concupi-
scibilibꝰ: superbiā in excellētibꝰ siue sub
limibus. Quo ad sensum: anagoicum
quo docemur qualiter deo sit adheren-
dum: q̄ adhesio consistit in dei ⁊ anime
vnione. Si consideremꝰ sensuū oblecta
menta: intuebimur dei ⁊ anie vnionem.
Omnis em̄ sensus corꝑalis suū sensibi-
le conueniens: querit cum desiderio: in-
uenit cū gaudio: repetit sine fastidio: qr
non satiabit̄ oculus visu: nec auris audi
tu. Per hunc etiam modū sensus spūa-
les nostri cordis: summe pulcrū: summe
ꝯsonū: summe odoriferū: summe dulce:
summe mulcebre: dilectum scʒ sponsum
patrem ⁊ amicū aīe rōnalis: debʒ deside
rāter q̄rere: gaudēter inuenire: incessan-
ter repetere. Ecce quō in cognitione sen-
sitiua ꝯtinet̄ occulte diuina sapientia: ⁊
ꝙ mira est ꝯtemplatio quīqꝫ sensuū spi
ritualiū: ꝓm ꝯformitatē ad sensus corꝑa
les. De his sensibꝰ spūalibus subsequēs
dubiū determinat. ¶ Tertium dubium.
Cum in scriptura sacra sepius fit mētio
de sensibus spūalibus. Querit̄ que: qua
les: et quot sunt sensus anime spūales.
Respondet sctūs Augusti. in de spiritu

¶ Terti[...] bium

⁊ aīa. Duplex est vita anīe. Una q̄ viuit in carne: alia q̄ viuit in deo. Duo siquidē sunt sensus in hoīe: vnus interior: et vnus exterior: ⁊ vterq̄ bonū suū hꝫ in q̄ reficit̄. Sensus interior reficit̄ in contēplatione diuinitatis. Sensus exterior in contēplatione humanitatis. Propterea eñ deus est hō factus: vt totū hoīem in se btificaret: vt tota ꝯuersio hoīs eēt ad ipsum: ⁊ tota dilectio esset in illo: cum a sensu carnis videret̄ ꝑ carnē: ⁊ a sensu mētis ꝑ diuinitatis ꝯtemplationē. Hoc erat totū bonū hoīs: vt siue ingrederet̄ siue egrederet̄ pascua in suo factore inueniret: pascua foris in carne saluatoris ⁊ pascua intus in diuinitate creatoris.

Ex quo dicto. S. Aug⁹. pleriq̄ doctores eleuati: inferūt ꝙ si hō nō peccasset: deus incarnatus fuisset. Cū eñ hō sit cōpositus ex duplici suba scꝫ Intellectuali ⁊ sensibili: ⁊ ꝭm vtrāq̄ ē btificabilis: ꝭ nō pōt ꝭm partē sensitiuā btificari: in videndo diuinā essentiā: ergo btificabitur ꝭm partē hanc vidēdo xp̄i humanitatē: ergo si deus non fuisset incarnatus: hō nō fuisset q̄tum ad vtrāq̄ partē beatificabilis vel ꝑfecte beatus. De hoc latius doctores determinant in. iij. sen. dist. ij. Notandū ergo ꝙ sicut quinq̄ sensus in exteriori hoīe describunt̄. Simili modo ꝭm modū suū in interiori hoīe esse manifestant̄: qꝛ spūales res nō corporalibus sensibus sed spūalibus rimande sunt: vt diuina vox in Deuterō. ait. Uidete ꝙ ego sum deus ⁊ nō est alius preter me. Et in Apocal̄. Qui habet aures audiendi audiat q̄d spūs dicat ecclesijs. Et ī ps̄. Gustate ⁊ videte qm̄ suauis est dn̄s. Et apostolus. Christi bonus odor sum⁹ in his q̄ pereunt ⁊ in his qui salui fiunt. Et ī euāgelio dn̄s mulierē fide se tetigisse magis q̄ corꝑe ondit dicēs. Tetigit me aliq̄s: nam et ego sensi virtutem de me exisse. In his verbis san. Aug⁹ testimonio scripture quinq̄ sensus spūales anime declarat. Sanctus insuper Bonauen. in suis opusculis. Breuiloquio: centiloq̄o ⁊ itinerario de sensib⁹ spūalibus sic inq̄t Sensus spūales sunt: visus: auditus: gustus: odoratus ⁊ tactus: quibus aīa sancta delectat̄ ad aspectū ⁊ amplexuꝫ spōsi. Uisu videt̄ sponsi xp̄i summa pulchritudo sub rōne splēdoris. Auditu audit̄ xp̄i summa armonia sub rōne verbi. Gustu gustat̄ xp̄i summa dulcedo sub rōne sapiētie cōprehēdentis vtrūq̄: verbū scꝫ ⁊ splendorē. Odoratu odorat̄ xp̄i summa fragrātia sub rōne verbi inspirati in corde. Tactus astringit̄ ⁊ palpat̄ christi summa suauitas sub rōne verbi incarnati inter hoīes habitātis corꝑaliter: ⁊ redentis se nobis palpabile osculabile: amplexabile ꝑ ardentissimā charitatē: q̄ mētem nostrā ꝑ extasim rapit: ⁊ raptā transire facit ex hoc mundo ad ꝑrem. Differūt aūt sensus spūales a fructib⁹ spūs: que sunt charitas: gaudiū: pax: patiētia: longanimitas: bonitas: benignitas: mansuetudo: fides: modestia: cōtinētia: castitas. Nam fructus de quibus apl̄s dicit ad Gal̄. v. dicūt delectationes consequētes opera ꝑfecta: vn̄ dic̄ phs. ij. ⁊ x. Ethicorū. Omnis operatio ꝓcedens ex habitu perfecto: habet delectationē admixtā. De tali delectatione loquit̄ Amb̄. Uirtutes fructus dicunt̄: quia suos possessores sancta ⁊ sincera delectatione reficiūt.

Dicunt etiā fructus affectuales delectationes circa boditatē sponsi degustādam. Sensus aūt spiritales dicunt mentales ⁊ intellectuales ꝑceptiōes circa veritatē sponsi contēplandā: que contemplatio fuit in ꝓphetis per reuelationem q̄tum ad triplicē visionē scꝫ corporalem imaginariā: ⁊ intellectualē. In alijs vero iustis reperit̄ per speculationem: que incipit a sensu ⁊ peruenit ad imaginationem: de imaginatione ad rationē: de ratione ad intellectum: de intellectu ad intelligentiam: de intelligentia ad sapientiam seu noticiam excessiuam: que incipit hic in via: sed consummat̄ in gloria sem

piterna. Et sic assistitur throno salomonis in quo residet rex sapientissimus et vere pacificus ꝛ amorosus: in quem desiderant angeli prospicere: ꝛ ad quem suspirat sanctorum desideriū animarū: quo desiderio feruētissimo spūs noster agilis efficitur: vt nō solum cum sponsa dicat. In odore vngentorum tuorum currem⁹: sed etiam cum ꝓpheta psallat: ꝛ nox illuminatio mea in delitijs meis: ꝛ hec nox est quedam ignorantia docta: qua spūs supra seipm rapit in caliginem ꝛ excessuz. Illā autē nocturnā ꝛ delitiosam illuminationem nemo nouit nisi qui ꝓbauit. Nemo autem probat nisi qui accipit ꝑ grām diuinitus datam: que nemini dat nisi qui se exercet ad illam per exercitiuz contemplationis: que magis consistit in experientia affectuali ꝙ̄ consideratione rationali: hec Bonauen. Pro clariori dictorum intelligētia ponunt hic quidaz documenta. Primū sensus dicti dicūtur spūales ꝛ interiores. Spūales ideo: quia super partē rationalē siue potentiā intellectiuā fundant: actus nanqꝫ intellectus aliquādo per methaforam vocatur sensus ꝑ quādā similitudinē ad sensum corporalē: quia sicut dictum est per sensus spūales aīa sancta videt sponsi christi summā pulchritudinez: gustatur xp̄i dulcedo vt patuit ſm hoc intelligit illud ad Roma. xij. Renouamini in nouitate sensus vestri. Interiores etiaz dicuntur sensus spūales. Nā sensus interior dupliciter dicit. Aliqn̄ dr̄ sensus interior ꝓprie ſm qd̄ ꝑtinet ad partē sensibilē. scz sensus cōmunis imaginatio ꝛc. De quibus in sequenti caplo dicit. Aliquādo dicit sensus interior ipsius ꝑtis rationalis: sic sensus spūalis dicitur interior Scdm documentum: nō tm̄ anime rationales: sed etiam angeli hn̄t sensus spūales: ſm qd̄ sensus sumitur communiter ſm qd̄ intelligere dicitur sentire. Et sic dicit Hugo de sancto victore. Una erat creatura cuius sensus totus intus erat: et alia cuius sensus totus foris erat: ꝛ positus est homo in medio: vt intus ꝛ foris sensum haberet. Per sensum interiorem cognosceret eternaz dei artem ꝛ sapientiam: per sensum exteriorem: opus cognosceret sapientie scz istū mundum sensibilem: sed per istam creaturam cuius sensus totus erat extra: intellexit hugo animal brutum: sed per illam cuius totus sensus erat intus: intelligit ip̄e angelum. Tercium documētum. Sensus spūales plures sunt ꝛ vn⁹. Unus referēdo ad vnitatem actus potentie ꝛ obiecti. Potētia em̄ cognoscitur per actus: ꝛ actus per obiectum: sed obiectum est vnum ꝛ actus vnus: ergo necesse est esse vnū sensum. Qꝛ obiectū sit vnum patet. Dicit em̄ Origenes Leuit. vj. Addamus his omnibus vnum ꝛ ꝑficientur: ergo vna erit potentia ſm quaz erit videre gustare ꝛ hm̄oi. Qꝛ actus sensuum spūalium sit vnus: patet ꝑ haymonē suꝑ Apocalypsim. Raptus ē Iohannes spiritu ad summa contemplanda: vbi nihil aliud vidit ꝙ̄ audiuit: qꝛ nihil aliud ē videre ꝙ̄ audire: ergo vbi vn⁹ ꝛ idem actus ꝛ vnum obiectum: ibi vna erit potentia. Dicuntur tm̄ sensus spirituales plures: non ꝙ sint potētie plures: sed ꝓpter modū apphēdēdi. Alius ē em̄ modus apphendendi: cum aīa sancta videt sponsum suum pulcerrimū: ꝙ̄ cū anima sancta audit sponsum suū suauissimū. vnde Aug⁹. in libro cōfessio. Cū amo deum meū: lucem quandam amo: quendā odorē: quendam cibum: quēdā amplexum: quandam vocem: vbi fulget anime mee qd̄ nō capit locus: vbi sonat quod non capit tp̄us: vbi olet quod non spargit flatus: vbi sapit quod non minuit edacitas: vbi heret quod non diuellet facietas: vnde patet non qꝛ obiecta sunt plura: vel quia plures sunt potentie: vel actus: sed ratione modorum apprehendendi diuersificantur. Hec Alexander de ales: parte. ij. q. lxx. Quartum do-

cimentum Senſus ſpūalis (cum ſit in parte rationali ſiue intellectiua anime q̄ compꝛehēdit ratione⁊ ⁊ voluntatem:ſiue intellectum ⁊ affectum) ptinet tam ad intellectum q̄ʒ ad affectum. Dictum eſt eñ ꝙ anima viri iuſti ſpeculando quinqꝫ ꝓgreſſibus puenit ad ſapiētiam. Cum eñ ab inferioꝛibus ad ſuperioꝛa aſcendere volum⁹:pꝛius occurrit nob̄ ſenſus. deinde imaginatio:poſtea rō:poſtea itellect⁹:deinde intelligentia:⁊ in ſūmo eſt ſapiētia: que eſt amoꝛ:ſiue ſapoꝛ boni. Mētis.n. viſio eſt intelligētia:guſtus aūt ſapiētia: illa cōtemplaṫ:iſta delectaṫ. Sapientia eñ nomiat cognitiōem dei expimentalē ⁊ eſt vnum donum de ſeptem donis ſpiritusſancti:cuius actus conſiſtit in deguſtando per ſenſus ſpirituales ſuauitatē dei:qui q̄dem actus ptim eſt cognitiuus ptim affectiuus: ita ꝙ in cognitione inchoaṫ:⁊ in affectione conſūmaṫ. Anima nanqꝫ ſenſu exterioꝛi pcipit coꝛpa. Imaginatione coꝛpoꝝ ſilitudines: rōne coꝛpoꝛum naturas: intellectū ſpm̄ creatum ſcilicet animā ⁊ angelum. Intelligentia cernit ſpm̄ increatum ſub ratione ſūmi veri:p ſapiētiam diligit ſpm̄ increatū:ſb ratione ſummi boni: ⁊ hoc p ſenſuʒ ſpiritualem. Quintū documētum. Cum ſcriptura ſacra: ⁊ ſignāter ſanctus Bernardus dicat ꝙ hoc mellifluum nomen

Jeſus Maria

Jeſus ſit mel in oꝛe:melos in aure:iubilus in coꝛde: virginemqꝫ mariam dulcē: ſuauem:ſpecioſam pꝛedicat:hoc referendum eſt ad ſenſus ſpūales. Dum eñ ſancta anima vocando et ſabbatiſando per ſanctas meditationes:credens:ſperās ⁊ amās xp̄m ieſuʒ:q̄ eſt v̄bū increatū: inſpiratū ⁊ incarnatum:qui ſimul eſt ꝓximus ⁊ deus:frater ⁊ dominus:rex ⁊ amicus: foꝛmatoꝛ noſter et refoꝛmatoꝛ. Incipit videre:audire:amplecti:q̄ʒ pulcer:q̄ʒ ſuauis:q̄ʒqꝫ delectabilis. Diſcitqꝫ guſtare per ſenſus mētales q̄ʒ dulcis ſit ſponſus ſuus ieſus xp̄us. Hunc guſtum mentalem ſanctus Bonauētura in tractatu de ſeptem gradibus contemplationis ſic deſcribit. Guſtus anime eſt ſup ineſtimabilis diuine dulcedinis ſuauis quedam ⁊ inolita pꝛelibatio: ex cellario ſanctiſpiritus in ſanctoꝛum contemplatiuoꝛum aīas diſtillata. Pꝛelibatio dico:quoniam permodicum valde ē quod nobis ex iſta tam ſupmagna multitudine diuine dulcedinis tribuitur. Quod et permiſſiue a ſupineffabili thearchica bonitate fieri non eſt dubium. Dum eñ ſtillatim eternis ⁊ ſupſuauibus illis influitionibus recreamur: frequētius noſmet ipos oꝛationibus extēdimus: atqꝫ ad cumulos oīmode plenitudinis anhelam⁹. Hec. S. Bonauētura. Que inſuper anima ſancta non mereatur:vł modica ſtilla perfundi dulcedinis: oculis mentalibus contemplando illam ſupdulciſſimā ſpecioſiſſimam ⁊ ſuaniſſimam virginem Mariam: digniſſimam pauperū defenſatricem:miſeroꝛum auxiliatricem: peccatoꝛum aduocata: longe ſublimius q̄ʒ Heſter exaltatā in populis:tēpoꝛe mardochei. Que quōdam in terris aſtitit doloꝛoſe in cruce pendenti: nunc vero adextris regina in celo regnanti. Oſtendēs deo patri deificatuʒ pectus: ſub quo velut in tabernaculo nouem menſibus vnigenitus ſuus req̄euit: ⁊ vbera quib⁹ de celo lacte v̄gineo plena educauit: man⁹ eburneas q̄bus ꝯtrectauit:dulciſſimum gremiū q̄ fouit:pudiciſſimū vultū q̄ blādiebaṫ: bꝛachia caſtiſſima q̄bus ꝯplexa eſt dñm nr̄m ihm ꝓ p̄m. Matrē ꝫ eterne ſapie:cū amādo diſciplo ſapie:gaudem⁹ gloꝛificem⁹ ⁊ ſup oēs ſctās exaltem⁹ dicētes. Salue pia v̄go dec⁹ v̄ginū. Quicq̄d vnq̄ʒ ꝺ tuo p̄conio:lingua dicē potuit calam⁹ ſcribē valuit:coꝛ potuit cogitare oībus illis ſil̄ collectis ⁊ ꝯſcꝑtis: ⁊ in vnū manipulū violaꝝ ꝯgeſtis:cētuplicata et infinicies mł̄tipłicata:coꝛde:deuoto:aureo cū decoꝛe: mellifluo ſapoꝛe: ⁊ odoꝛe aromatico:poꝛrigo ad laudādū te virgo beata nunc et ineternum Amen.

De potētijs apprehensiuis anime sensitiue interioribus.

¶ De potētijs apprehensiuis anime sensitiue interioribus. Caplm xvij

a Pprehēsiua interior sīliter diuidit in quinqȝ sensus interiores. Ad qđ clare notādū: ꝙ natura nō deficit in necessarijs: nec abūdat in superfluis: vt dicit .iij. de aīa. Et hoc intelligi gitur quo ad totā spēm. Naȝ quo ad indiuiduū pōt abūdare ꝛ deficere: vt patȝ in pductiōe monstroꝝ. Natura enī dirigit ab infallibili intelligētia nō errante: ꝛ opus nature ē opus dei: eo ꝙ natura ē instrumētum dei. Oportet ergo tot potētias in aīali repiri quot reperiūtur opationes. Potētia enī est immediatū principium quo res agit. In aīali ergo perfecto requirit ꝙ nō solum apprehēdat rē cum est sibi pñs: sed etiam cum est sibi absens: q̄a cum nō habet oīa necessaria sibi coniūcta: oportet ꝙ moueat ad distantia. Cum igitur animal mouet ad rem pñtem quando ipam apprehendit: oportet etiam ꝙ moueat ad rem absentem quādo ipam apprehēdit. Sicut igitur aīal habet potētias ꝛ virtutes exteriores p quas res pñtes apprehēdit. Ita oportet ꝙ habeat potētias interiores p quas res absentes apprehendat: ꝛ earū species retineat. Alterius notandum ꝙ si aīal solum moueret ꝓpter delectabile vel tristabile ꝫm sensum: nō esset necessarium ponere in aīali nisi potentiam apprehensiuā formarū quas pcipit sensus: in q̄bus delectat vel horret. Sed nō solum hoc est necessariū aīali: imo vltra hoc vt querat vel fugiat: non solum que sunt ei cōuenientia ad sentiēdum: ꝫ etiā ea q̄ habēt rōnem vtilis vł nociui. Sicut ouis fugit lupum: nō ꝓpter colorē vel figuram: qꝛ si eēt pulcrioris figure: adhuc fugeret: vel coloris: puta albi: ꝫ fugit: q̄a nociuus: vel inimicus ei est. Sīliter auis colligit paleā: nō qꝛ delectat sensum: sed qꝛ est sibi vtilis ad nidificandū. Quia igitur est necessariuȝ vite aīał pfecti vt rem absentē sicut pñtem pcipiat et cognoscit ꝛ eius spēm appbensam cōseruet. Et iterum: q̄a nō solum res apprehēdat vt delectabiles: vel tristabiles: sed etiā vt nociuas: vel vtiles. Ideo necesse est ponere potētias interiores ad q̄s hec ptineāt ad q̄ nō attingūt sensus exteriores. Sūt aūt ꝫm Auicēnā q̄nqȝ potentie appbensiue deintus: siue sensus interiores: organo: loco ꝛ opatione distincti: vicȝ sensus cōmunis: imaginatiua: fantasia: estimatiua ꝛ memoria. Dicūtur aūt potētie appbensiue deintus: siue sensus interiores: q̄a sicut sensus exteriores habent organa sua ꝛ locant in parte exteriori capitis vtpote in facie: sic illi sensus locantur in parte interiori: videlicet in cerebro.

Dicunt etiā vires organice. Nam virtus organica est virtus que est in aliqua pte determinata corporis subiectiue: et cuius opatio exercet ꝛ complet p organum determinatū: vt sicut virtus visiua est in pupilla oculi: sic q̄nqȝ sensus interiores sunt collocati in cerebro ꝛ ibi exercent opationes suas. Unde ꝫm phisicos cerebꝝ distinctuȝ est in tres cellulas: q̄a cerebrū tres habet cōcauitates q̄ ventriculi: siue regiones cerebri nominantur. Cognomiat aūt pars anterior prora: in qua sensus cōmunis ꝛ imaginatiua collocant: posterior ps puppis vocat: in q̄ memoria collocat. Cellula aūt inter proram ꝛ puppim vocat media. In hac fantasia ꝛ estimatiua locant: vt patebit. Et hec media dicit cella logistica: q̄a in ea ratio sensibilis scȝ estimatiua dominat.

¶ De sensu cōmuni. Caplm xviij

A De sensu communi.

s Ensus cōmunis est primus sensus interior: qui dicit cōmunis nō cōmunitate pdicationis: quō dicit vniuersale cōmune. Naȝ hec ē falsa: visus ē sensus cōis: auditus ē sensus cōis ꝛc. Sed dicit sensus cōis: q̄a est origo ꝛ finis oim sensuū exterioꝝ. Omnes enī sensus exteriores appbēdūt sensibilia sua in virtute sensus cōis. Dicit enī Albertus ꝙ sensus cōis: habet se ad sen

ſus exteriores ſicut cẽtrum circuli ad cir
cũferentiam eius. Sic enĩ oĩes linee in
centro cõueniũt ⁊ vniunt̃ ⁊ a cẽtro egre
diunt̃: ſic etiam oĩs virtus ſenſuũ exte
riorum originaliter a ſenſu cõi deriuat̃:
eo ꝙ principiũ ſenſuuʒ: ⁊ in ipm ecõuer-
ſo terminat̃ eo ꝙ eſt iudex eoꝝ. Dictũ
enĩ eſt prius ꝙ ꝑ neruos obticos deriua
tos a ſenſu cõi: virtus animal' defert̃ ad
ſingula organa ſenſuũ: a q̇bus intẽtiões
ſenſibiliũ referunt̃ ad ſenſum cõmunẽ.
Dicit̃ etiam ſenſus cõmunis ꝓpter tres
actus eius quos exercet. Primus actus
eſt reflectere ⁊ cõuertere ſe ſupra actꝰ ſen
ſuũ exterioꝝ. Et ſic dicit: ego video ⁊ co-
gnoſco me videre: ego cognoſco me au-
dire. Uiſus enĩ vel auditus nõ cognoſcit
niſi formaʒ ſenſibilẽ a qua imutat̃: ſ; ſen
ſus cõis reflectit ſe ⁊ eſt ꝑceptiuꝰ omni-
um oꝑationũ ⁊ obiectoꝝ ſenſuũ exterio
rum: hoc aũt nõ põt fieri aliquo ſenſu ex
riori. Nulla enĩ potẽtia alligata materie
⁊ ſbſtatie corꝑali: ſiue organica: cogno-
ſcit ſeipãm ⁊ actum ſuũ ꝓprium: hoc eſt
reflecti ſupra ſe. Nam hoc cõuenit potẽ
tie ſblimite a materia ſcʒ ratiõi ⁊ volun-
tati: vñ ⁊ obiectũ ſenſus cõis nõ debʒ di
ci aliqđ obiectũ ꝓpriũ: ſ; ſenſibile in com
muni: ratione cuius dicit̃ cõis. Scđs
actus ſenſus cõis eſt ponere differẽtiam
inter obiecta ⁊ ſenſibilia diuerſoꝝ ſenſu
um exterioꝝ: ⁊ eſt iudex ipoꝝ: ⁊ ſic dicit
album nõ eſſe dulce in lacte: vñ videmꝰ
ꝙ canis vidẽs lac: iudicat lac dulce ⁊ co
meſtibile: lapidẽ aũt nõ. Nullus enĩ ſen-
ſus exterior hoc põt facere. Uiſus enim
nõ põt drñtiam ponere inter dulcedineʒ
⁊ albedinẽ: eo ꝙ nõ cognoſcit ꝑ ſe niſi al
bedinẽ: ſ; nõ dulcedinẽ. Ea enĩ vnuſq̇ſqʒ
cognoſcit in q̇bus eſt eruditus. iij. ethic.
hoc autẽ facit ſenſus cõis. Ex quo ſequi
tur ꝙ idẽ eſt obiectũ ſenſus cõis ⁊ exte-
rioꝝ ſenſuũ materialiter ſ; non formali-
ter. Ex quo enĩ ſenſus cõis ponit drñtiã
inter obiecta diuerſoꝝ ſenſuũ exteriorũ
ergo cognoſcit ea. Oĩs. n. iudex cogno
ſcit ea q̄ iudicat. Altiori tamẽ modo co-
gnoſcit ſenſus cõis q̄ ſenſus exterior: q̇a
ſenſus cõis cognoſcit ſine materia: ⁊ ſi-
ne pñtia materie: ⁊ ſic forma ſenſibilis ꝑ
fectius habet eſſe in ſenſu cõi q̄ in ſenſu
exteriori: q̇ cogſcit ſuũ obiectũ ſine ma-
teria. pñtia tñ materie. Uiſus. n. cogno-
ſcit obiectũ ſuũ ſcʒ colorẽ: in pñtia mate
rie: q̇a pñtẽ nõ abſentem: ⁊ ſine materia
q: color nõ recipit̃ in viſum ſm eſſe rea-
le: ſ; ſm eius ſimilitudinẽ ⁊ ſpẽm: vt pri-
us dictũ eſt. Si enĩ color eſſet realiter in
oculo: tũc oculus videret colorẽ rubeũ:
eſſet ⁊ fieret rubeus: ⁊ ponit Ariſto. ſimi
le đ ſigillo ⁊ cera ⁊ obiecto ſenſibili ⁊ ſen
ſu. Sic enĩ cera nõ ſuſcipit ſigillũ ſm eẽ
reale: q̇a ſi ſic tũc ſi ſigillũ eſſet aureũ: ce-
ra fieret aurea: ſ; ſigillum recipit̃ in cera
ſm figurã ⁊ caracterẽ ⁊ ſſitudinẽ ſigilli.

Ex quo infert̃ drñtia ⁊ cõueniẽtia ſen
ſuum exterioꝝ ⁊ interiorũ. Drñt enĩ q̇a
ſenſus exteriores apphẽdũt in pñtia ma
terie. Interiores ꝟo in abſentia cõueni-
unt in duobus. Primo q̇a apprehẽdũt
ſine materia: q̇a cognoſcũt intentionem
⁊ ſimilitudinẽ ſui obiecti. Scđo ꝯueniũt
q: taʒ ſenſus exteriores q̄ interiores ap
prehendũt obiecta eoꝝ cũ cõditionibus
indiuiduantibus ⁊ circũſtãtijs ⁊ appen-
dicijs materie: q̄ ſunt forma ſiue figura
diſpoſitio: ſitus: locus ⁊ tp̄us. Uiſus enĩ
videt ꝑticulare: q: hunc colorẽ in tali co
lorato corꝑe exiſtenti: in tali loco ⁊ tem-
pore. Silr̃ alij ſenſus exteriores ⁊ interi-
ores: ⁊ ꝑ hoc drñt ab intellectu: q̇ cogno
ſcit ſuũ obiectũ vniuerſaliter: ſine mate-
ria ⁊ ſine pñtia materie: ⁊ ſine ꝯditioni-
bus ⁊ circũſtãtijs materie. vt poſtea pa-
tebit cum de potẽtijs intellectiuis aget̃.
Tertius actus ſenſus cõis eſt apprehen
dere ⁊ cognoſcere ſenſibilia cõia: ſcʒ illa
q̇nqʒ q̄ ponit phus. ij. de aĩa: q̄ ſunt: mo-
tus: quies: numerus: figura ⁊ magnitu-
do. Hec enĩ quinqʒ nullius ſenſus parti
cularis ſunt ꝓpria: ſ; ſunt cõmunia oĩi-
bus ſenſibus. Auditus enĩ apprehendit

multerum: vt patz in horologio. Similiter motū: vt ptz in tumultu equitantiū. Similiter quietē: q̄ est priuatio motus. Similiter facile est videre in alijs sensibus: Tact⁹ vero et visus pcipiūt oīa q̄nq3. Et h̄ omnia q̄nq3 sensibilia cōmunia: etiam apprehenduntur a sensu cōmuni appropriate: cuius rōnem ponit cōmentator Auicēna: et post eos Albertus magn⁹ in scripto sup. ij. de aīa. Nam omnis multitudo et diuersitas est reducēda ad vnuz et vniforme. Constat aūt q̄ sentire et apprehēdere illa quinq3 cōmunia sensibilia: ē cōmune omnibus quinq3 sensibus exteriori bus: ergo necesse est ponere vnū cōmune quod ꝓprie et appropriate cognoscit sensibilia cōmunia: et hoc est sensus communis. Unde notanduz scd̄m Aristo. ij. de aīa. Qꝫ duplex est sensibile: p se et per accidēs. Sensibile p se est duplex: ꝓpriū et cōmune. Propriū est qđ p ꝓpriā speciem aptū natū est imutare sensum exteriorem: q̄ sunt: color: sonus: odor: sapor et tangibile. Sensibile cōmune est qđ per spēm ꝓpriam nō ē natū imutare sensum: tamē ꝯcurrit ad alteratione sensus et sensibilis: vt magnitudo q̄ nō imprimit aliam spēm q̄ color in ea: s̄ tamē magnitudo facit imutationē sensus. Aliter eñ imutat visus a colore existente in re magna: et aliter in re pua. Et aliter immutatur visus a colore existente in re triangulari: et aliter in re q̄drangulari. Et aliter a colore existente in re que mouet: et aliter in re quiescēte. Et aliter a colore existente in pluribus rebus: et alit in re vna Sequit ex dictis: q̄ visus omnia sensibilia cōmunia apprehēdit. Sequit etiā: ex quo illa sensibilia cōmunia p ꝓpriam speciem nō immutent sensus exteriores: q̄ optet q̄ sit alter sensus quē p ꝓpriā speciem immutēt: et hic est sensus cōmunis.

Sensibile per accidens est quod per spēm ꝓpriam nō est aptum natū immutare sensum. Nec per se concurrit ad alterationem sensus a sensibili: s̄ est piunctum alicui sensibili per se. vñ dicit in. ij. de aīa. Qꝫ filius dyarrij (.i. illius viri) ē sensibile per accidens: q̄a sba intellectu et nō sensu cognoscitur: s̄ color et magnitudo dyatrij est sensibile p se. ¶ Organū sensus cōmunis Est in anteriori pte cerebri in primo ventriculo: vbi concurrūt nerui sensitiui q̄nq3 sensuum exteriorū: qui locus medullosus est et hūidus. Unde considerandū q̄ alia est virtus q̄ bene recipit: et alia q̄ bene tenet. Illa q̄ bene recipit pficit humido: vt sensus cōis qui recipit et apprehēdit operationes et obiecta omniū sensuum exteriorū. Illa vero q̄ bene tenet: pficit sicco et frigido: vt imaginatiua: et illa retinet que sensus cōmunis recipit: vt dicet. Nulla eñ potentia apprehēsiua sensibilis retinet qđ apphendit: immo qđ vna apphēdit alia retinet. ¶ De imaginatione. Cap. xix

Organū sensus cōis

De imaginatione

Imaginatio siue virtus imaginatiua est scđs sensus interior. vnde necessitas ponendi imaginatiuam est: q̄a in naturalibus eiusdem potētie nō est suscipe et retinere. Illud eñ qđ bene recipit: debet esse fluidū et molle Illud aūt qđ bene retinet: debet esse firmū et siccū. Constat aūt q̄ sensus cōmunis recipit spēs obiectoꝝ sensuū exteriorum. Et p ꝯñs oportet ponere aliā potētiam reseruatiuā specieꝝ taliū pceptiuā a sensu cōmuni: et hec est imaginatiua: q̄ sic describit. ¶ Imaginatiua est sensus interior retētiuus spērū sensibiliū (obiectis absentibus) que p sensum cōmunē accipiunt a sensibus exteriorib⁹. Et dīt a sensu cōi. Primo quia sensus cōis actū sentiēdi indiget pñtia rei: nisi i somnis. Sꝫ imaginatio nō indiget pñtia rei: qꝛ sepe imaginamur de absentibus ac si essent pñtia. Sēsus vero cōmunis nō pōt eē i actu sentiēdi: nisi moueat p spēs sensibiliū extioꝝ sensuū i pñtia rei: excepto in somnis Nā i somnis alie vtutes interiores magis vigent in suis opationib⁹ scilicet fantasia et imaginatio. Et sic iste

virtutes in somno remittunt species su-
as ad sensum cōmunē: ⁊ tunc sensus cō-
munis iudicat res esse presentes que ta-
men sunt longe absentes. Et sic in som-
no iste species procedunt retrograde scȝ
de fantasia ad imaginationē: ⁊ de imagi
natione ad sensum cōmunē: tunc sensus
cōmunis appr̄hendit rem absentem ac si
esset presens. Scd̄o differt imaginati
ua a sensu cōmuni: quia sēsus cōmunis
non seruat ydolum siue spēm seu simili-
tudinem receptam a sensibilib⁹ siue ob-
iectis exterioꝝ sensuum in absentia ob-
iecti. Sed imaginatio conseruat speciez
vsqȝ ad abstractionem q̄ fit per intelle-
ctum agentē. Receptiuū em̄ ⁊ retentiuū
differūt. Alterius em̄ virtutis est retine-
re: quia sicce ⁊ alterius recipere: qꝛ mol-
lis: modo sensus cōmunis recipit ⁊ ima
ginatiue retinet. Organum imaginatiue
est in anteriori parte cerebri circa frontē
in secunda cellula primi ventriculi. Nā
primus ventriculus qui est in prora si-
ue anteriori parte cerebri duas habȝ cel
lulas: quarum prima est magis humida
que bene recipit ⁊ male retinet: et est or-
ganum sensus cōmunis. Scd̄a cellu
la est magis sicca cuius est benedic ser-
uare ⁊ retinere: ⁊ est organum imagina-
tiue que retinet ⁊ cōseruat species ⁊ ima
gines sensibilium exteriorum. Nam sm̄
ph̄m in de memoria ⁊ reminiscētia: hu-
midum bene recipit ⁊ male retinet. Sic-
cum econtra male recipit ⁊ bene conser
uat ⁊ retinet.

¶ De fantasia. Capitum xx

Fantasia siue vis formatiua ē ter
cius sensus interior: vnde consi-
derandum q̄ de fantasia diuer-
sificantur autores ⁊ ph̄i. Primo de no-
mine. scd̄o de re nominis. De nomi-
ne: qm̄ equiuoco nomine sepe vtunt̄ fan
tasia pro imaginatiua. Unde dicit auer-
roes. ij. colliget. Qꝛ fantasia est in prora
id est in parte prima capitis: ⁊ est que fi-
guras rerum retinet postq̄ cognite sunt
a sensu cōmuni: in quo claret q̄ fantasi-
am accipit auerroes pro imaginatiua:
quia fantasia ꝓprie dicta habet suum or
ganum in medio cerebri et non in prora
cerebri. Nec figuras rerum a sensu com
muni cognitas recipit: sed hoc facit ima
ginatiua: vt dictum est. Hoc etiam ꝓbāt
per ph̄m. ij. de anima qui dicit. Fanta- Fantasia
sia est motus fact⁹ a sensu: vbi ph̄s hoc
nomen fantasia sumit pro imaginatiua.
Unde notandum q̄ fantasia dupliciter
capitur. Uno modo pro imaginatiua q̄
est potentia interior de quinqȝ interiori-
bus sensibus: ⁊ hec non est motus a sen
su. Alio modo capit̄ pro specie siue ima
gine cognita a sensu communi: que re-
seruatur in imaginatiua: ⁊ sic accipit̄ in
dicta descriptione: quia fantasia vt sic di
cit ydolum imaginē vel similitudinē rei
que recipitur in potentiā scd̄am interio
rem que imaginatiua vocatur. Uel sm̄
aliquos. Fantasia est nomen grecum: et
dicit̄ a fanos grece quod est apparere la
tine: quia res sensata apparet in tali spe
cie in fantasia: siue imaginatiua virtute:
eo q̄ est similitudo rei sensate. Uel etiaȝ
dicit̄ a fanes grece: qd̄ ē manifestatio la-
tine vl̄ visio: quia talis similitudo ⁊ ima
go vel species: manifestat ip̄am rem cu-
ius est similitudo. Talis vero imago: vl̄
similitudo grece dī fantasia. Unde dicit
commentator. Qꝛ fantasia est similitu- Cōmētator
do rei sensate existens reseruata in sen-
su scd̄o interiori scilicet fātasia: quā nos
imaginatiuam appellamus: que illud re
seruat quod sensus communis a rebus
exterioribus recipit. Unde dicit ph̄s. iij
de aīa. Qꝛ intellectus agens abstrahit
speciem intelligibilem a fantasmatibus
vt patebit cum de potentijs intellectis
dicet̄. Fantasia ergo (vt dicit̄) est mo
tus factus a sensu. Hoc est forma ⁊ spe-
cies recepta in potentiam interiorem:
q̄ fantasia siue imaginatiua dicitur: est

a sensu in actu per formam sensibilem. Ex quo nihil potest esse in sensu interiori nisi antea sit i sensu exteriori exñte i actu

Pro quo notandū. Qr sensus vno mō dicit̃ in potentia: qñ non pcipit speciem sensibilē: vt visus in tenebris dicit̃ eē in potentia ad albedinē. Alio modo dr̃ sensus in actu: qñ virtus sensitiua actu alterat̃ et immutat̃ a specie sensibili quā cognoscit: vt cū visus actu informat̃ a specie albedinis: ⁊ isto mō capit̃ in dicta diffinitione cū dicit̃. Fantasia est motus factus a sensu. Primū eñi mouēs est sensibile: qd̓ facit sensum exteriorē in actu et mouet sensum. Sensus aūt exterior factus in actu pducit fantasiā .i. formā rei q̄ recipit̃ in fantasiā vel fantasticā virtutem interiorē. Sequit̃ q̓ hoc nomē fantasia siue accipiat̃ p forma rei: siue pro fantastica virtute: equiuocat̃ ad nomen

B imaginitiue vel ad imaginē ⁊ speciem reseruatā in ea. Scd̓o autores diuersificant̃ in re noīs significata p nomē fantasie. Nā auerroes quez sequit̃ san. Tho. pma parte. q. lxxviij. arti. iiij. ⁊ multi alij dicunt fantasiā ƀm rem eandē fore cum imaginatiua siue imaginatione: sed differre rōne. Nam dr̃ imaginatio inquātū tales species cōseruat ⁊ est thesaurus et memoria quedā earū: et iō dicit̃ imaginatio quasi imaginū cōseruatio. Sed dicit̃ fantasia inquantū facit taliū formaꝝ ⁊ imaginū diuersas cōpositiōes ⁊ apparitiones. Et sic nō essent nisi q̄ttuor sensus interiores realiter disticti scꝫ sensus cōmunis: imaginatio siue fantasia: estimatiua ⁊ memoria sensitiua. Auicenna vero ⁊ Albertus magnus ⁊ multi alij ponunt fantasiam distinctā ab imaginatione. Nam cū potētie immediate distinguūtur per actus ⁊ per organa: vbi ergo reperiunt̃ diuersi actus ⁊ ogana: ibi etiā reperiunt̃ diuerse potentie. Experimur eñi in nobis p̄ter operationes sensus cōmunis ⁊ imaginationis: cōpositiones et diuisiones specierū ⁊ imaginum reseruatarū p imaginationē cū intentionib⁹ elicitis p estimatiuā. Sed cōponere ⁊ diuidere ipius fantasie sūt diuerse operationes distincte ab opatione imaginatiue: cui⁹ opatio est reseruatio specierū receptarū a sensu cōi: ergo ⁊ potētie sunt diuerse. Habent etiā imaginatiua ⁊ fantasia diuersa organa. Nā vt vt dictū est organū imaginatiue est in anteriori pte cerebri in scd̓a cellula circa frontē. Organū aūt fantasie est in medio cerebri vt dicetur. Et hec virtus fantastica vt obedit estimatiue in brutis vocat̃ fantasia: a fanos qd̓ est apparitio: quia facit diuersas fantasias .i. apparitiones. Et ipe species apparētes dicunt̃ fantasmata. Ut vero obedit rationi in hominibus vocat̃ formatiua: qr cōponit spēm cū specie ⁊ intētione: ⁊ facit mirabilia monstra apparere: vt chimerā ⁊ alia figmenta. Form[...]

C Fantasia habet tres actus. Primus est species a sensu cōmuni receptas ⁊ ab imaginatiua reseruatas: cōponere adinuicem vt cum apprehendimus aliqd̓ album et magnum: fantasia cōponit ⁊ dicit equū album esse magnum. Vel apprehēso auro ⁊ monte: fingimus et componimus per fantasiam aureum montem. Fingit etiam fantasia chimeras. Est eñi chimera totū fantasticū cōpositū ex partib⁹ incōponibilib⁹ Ut cū fātasia fingit al̓: ex capite leonino: vētre capino: cauda ƀpētia. Unde versus. Parte leo pma: media capre et anguis in ima. Uñ dicit Isidorus li. j. Ethimo. c. xxxix. Qr poete quasdā fabulas ad naturā rerū interp̄tati sūt. Ut illa triformis bestia prima leo: postrema draco: media ipa chimera .i. caprea. Etates hoīm p eam volētes distinguere: q̄ꝛ ferox ⁊ horrēs pma adolescentia vt leo. Dimidiū tpis vite lucidissimū vt caprea eo q̓ acutissime videat. Tūc fit senectus casibus inflexis vt draco. Et. j. li. xj. c. iij. Qr quidā fisiologi chimerā nō al̓s Cilitie montē eē aiūt q̄busdā locis leones ⁊ capreas nutrientē. Quibusdā ardentem Chim[...]

quibusdā plenū serpentibus: hunc bellerē phontes habitabile fecit: vnde chimeram dicitur occidisse. Scd̄us actus fantasie est cōponere imagines ⁊ spēs cum intētionibus elicitis ab estimatiua: de qua statim dicet̄ vt cū ouis apprehēdit figurā ⁊ spēm ouis matris sue esse imitandā: tanq̄ vtile amicū ⁊ cōmodū suum. Et formā ⁊ speciē lupi fugiendā: velut inimicū ⁊ nociuū. Ecce forma ⁊ figura ouis et lupi sunt species ⁊ imagines imaginatiue: q̄s componit cū amicicia ⁊ inimicicia lupi: q̄ sunt intētiōes estimatiue. Tertius actus est componere intētiones estimatiue cum intētionibus vt ptz in oue q̄ nato suo p̄bet vbera tanq̄ amico: ⁊ alienū velut inimicū apprehēdit repellendū: amicū ⁊ inimicū: sunt intentiones estimatiue. Considerandū etiā ꝙ ꝑ fantasiā est maior cognitō q̄ pōt haberi in aīa sensibili. Per fantasiā em̄ q̄dam aīalia ꝓuident sibi in futuꝝ de cibo: ⁊ faciunt sibi casas. Videmꝰ etiam ꝑ fantasiā aīalia aliq̄d eligere ⁊ aliq̄d refutare. Ad refutationem aūt ⁊ ad electionē p̄exigit̄ sentētie discretio. Ideo multi dixerunt ꝙ fantasia est aliq̄d rōnis: ſ dicēdum est non esse veram electionē aīe sensibilis: sed aliq̄d simile: fantasia operat̄ in somno sicut in vigilia. Oꝫ aūt in somnis videt̄ esse res presentes: hoc ideo: q꞉ fit conuersio ad sensuꝫ cōem ⁊ ad imaginatiuā reseruātem spēm receptam a sensu cōmuni. Notandū etiam ꝙ melancolici infirmi ⁊ amentes: multas habēt fantasias: sed hoc non est per illustrationes que fiunt per imagines rerū sensibiliū: sed ex passionibus nature ⁊ confusione spūum animaliū descēdentium ad cerebrum ⁊ caput perturbantium. Tales nanq꞉ species diuersaruꝫ imaginū faciunt horribiles visiones ⁊ conceptiones. Ista etiam vis fantastica plurimuꝫ impedit intellectum: quando aliquid de celestibus ⁊ diuis ei imprimit̄: eo ꝙ minis occupat animam compositione ⁊ diuisione imaginum non solum acceptarū a sensibus sed etiam fictarum. Conceptōnes nanq꞉ intellectus vt frequenter non sunt similes imaginibus ⁊ fictionibus fantasie. ¶ Organum Fantasie ponitur in superiori parte me- Fantasie
dia capitis in medio cerebri: in prima videlicet cellula secundi ventriculi: tanq̄ centrum inter imaginatiuam ⁊ estimatiuam: nam fantasia conuertit se tam sup̄ formas ⁊ imagines quas reseruat imaginatiua: q̄ super intentiones quas elicit estimatiua eos componendo vel diuidendo. ¶ Dubium Dionysius de diui- Dubium
nis nominibus dicit ꝙ in demonibꝰ sit furor irrōnalis: amens concupiscentia: ⁊ fantasia proterua. Cūq꞉ demones sint substātie incorporee ⁊ habeant fantasiā non videt̄ ꝙ fantasia sit virtus organica vt dictum est. Respondet sctūs Bonauentura in. ij. distin. vij. ꝑte. ij. artic. j. In solutione scd̄i argumēti. Oꝫ fantasia dupliciter accipit̄. Aliquando pro vi sensitiua collatiua sensibilium receptorū. Aliquando fantasia dicit̄ apperitio. Et primo modo est in solis corporibus. Scd̄o modo in spiritibus. Hec autem fantasia ꝓterua dicit̄ esse in demonibus: quoniā ⁊ si demones intelligētes sint ⁊ multa vera cognoscant: tamē alios nolunt docere: sed a veritate seducere. Et ideo: quia non possunt nisi per appꝑntes similitudines. Hinc est ꝙ studium demonum maxime circa talia est intentū: sicut magnꝰ clericus qui vellet alios ꝑalogisare: studeret in sophismatibus: ⁊ idō demones dicunt̄ fantastici: ꝓpter rationes fantasticas ⁊ apperētes quas inueniunt. Et hāc fantasiam dicit Dionysius ꝓteruam: q꞉ cum ſm iudicium suum veritatē cognoscunt: tamē cognitam sciēter impugnāt: ⁊ est ꝓteruire: scilicet veritati intellecte obuiare: ideo habent fantasiam proteruam. Habent etiaꝫ concupiscentiā amētem: quia cum nō deberent appetere nisi bonum: honestum ⁊ conferens: appetunt res maxime nociuas: sic peccare: et alios in peccatuꝫ precipitare: ⁊ ibi est furor irrationalis: quia cū solis malis de-

bent ex ratione irasci. Irascunt͛ ꝛ furiũt contra bona. ¶ De estimatiua.

De estimatiua

Capitulum xxj

E Stimatiua: siue elicitiua: cogitatiua vel ratio sensibilis: siue ratio particularis est quarta v͛tus siue sensus interior. Necessitas autem ponendi hãc virtutem estimatiuam ƀm Auicennam ẽ hec: experimur enim in nobis ꝛ in brutis ex rebus sensatis elicere et apprehẽdere non sensata: vt ouis ex figura ꝛ motu lupi: elicit inimicũ. Et ideo hec virtus estimatiua assimilatur potenti legere librũ clausum: eo ꝙ elicit ex sensatis non sensata scilicet que sensu non percipiuntur: vt vtile vel nociuum: conueniẽs: vel discõueniens amiciciam vel inimiciciam.

Rõ pticularis

Hec virtus pluribus nominatur nominibus. Nam in homine dicit͛ cogitatiua: vel ratio sensibilis: siue particularis. In brutis vero estimatiua naturalis: siue elicitiua. In hominib⁹ enim ꝛ in brutis est differẽtia quo ad receptionem intentionis. Nam bruta percipiunt intentiones rerum videlʒ vtilis vel nociui: ex instinctu naturali: quia bruta mouent͛ ƀm impetuʒ ꝛ impulsum appetitus naturalis. ꝛ sic potius agunt͛ ꝙ̃ agunt. Homines autem qui regulant͛ ƀm regimen ratiõis qui potius agunt ꝙ̃ agunt͛: eliciunt intentiones ex quadam collatione ꝛ comparatione vnius ad alterum ƀm discursum quendam rationis. Potentia enim estimatiua in homine vnita est et coniuncta rationi vniuersali: cuius est discurrere de vno extremo ad aliud. Tñ hec virtus estimatiua non compat vniuersalia ꝛ vniuersaliter: sed particularia ꝛ particulariter: ꝛ ergo estimatiua dicit͛ ratio particularis: seu sensibilis.

Estimatiua

Diffinitur autem cõmuniter estimatiua. Estimatiua est potentia interior elicitiua ex rebus sensatis: intentiones rerum non sensatarum. Hec descriptio estimatiue describit actum ipsius. Nam actus siue officiũ estimatiue: est a formata sensata per sensum exteriorem: vel a forma acquisita per sensum communem ꝛ reseruata in imaginatione in absentia rei sensibilis: elicere intentiones non sensatas. scilicet que sensu non percipiunt͛: ƀm quam ouis fugit lupum: ꝛ lupus misceret͛ nato suo: hoc autem non posset fieri nisi lupus haberet cognitionem huius indiuidui: et ꝙ hoc indiuiduũ esset natus eius: sicut et ouis apprehendit lupum sibi nociuum.

Sequitur correlarie ꝙ estimatiua elicit intentiones: non sensatas: tam in presentia rei sensibilis: ꝛ hoc ex sensibus exterioribus: ꝙ̃ etiam in absentia rei sensibilis ꝛ ex specie sensibili reseruata in imaginatione. Experimur enim in nobis ex imaginatione iniuriarum preteritarum: iram ꝛ indignationem. Considerãdum etiam ꝙ estimatiua apprehendit et elicit intentiones: non quidem rationis: vnde non apprehendit quid sit sylogismus: nomen: verbum: genus vel species: has secundas intentiones ratio apprehendit. Nec etiam apprehendit intentiones que sunt similitudines ꝛ species obiectorum: de quibus dictum est in capitulo. xj. De potentia visiua: sed apprehẽdit intentiones nature. s. amiciciam vel inimiciciam. Cõmoduʒ vel incõmodum: ƀm quas anima intendit vt moueat͛ ad insecutionem vel fugam vtilis vel nociui. Estimatiua differt ab imaginatiua que solum retinet formas apprehẽsas per sensum cõmunem. Estimatiua vero ex formis apprehensis per sensum communem ꝛ reseruatis per imaginationẽ elicit intentiones non sensatas. Videlicet vtilis vel nociui. Differt etiam a fantasia: q̃a estimatiua solum elicit intẽtiones: sed fantasia vt dictum est componit intentiones adinuicem: vel cum specie retenta in imaginatione: post hoc ad estimatiuam ꝛ fantasiam sequitur affectus misc͛oie vel odij fuga: vel insecutio. Et propter hoc estimatiua cum fantasia non penitus est apprehensiua: sed etiam motiua: per hoc ꝙ determinat ad quid moueri debet animal: ꝛ

a quo fugẽ. ¶ Organum. Eſtimatiue eſt in media parte cerebri in ſcḋa cellula ſecundi ventriculi. Nam ſcḋs ventricul⁹ qui eſt in medio cerebri duas habet cellulas: quarum pꝛima ⁊ anterioꝛ eſt calida ex motu multi ſpiritus animalis ad ipm̃. Et illa cellula eſt oꝛganum fantaſie que ratione calidi faciliter mobilis eſt ĩ continuo motu diuidẽdo ⁊ componẽdo. Diuidit eñ fantaſia a virgine figuraꝫ faciei. A leone imaginem vẽtris. A ſerpente ſimilitudinem caude: ex quib⁹ componit fingit ⁊ fantaſiat̃ chimerã vt dictum eſt. Scḋa cellula ſcḋi ventriculi eſt humida (humidi eñ eſt bene recipere) Et eſt cellula eſtimatiue: que recipiendo et eliciendo intẽtiones vtilis vel nociui apprehendit. Et hec cellula a phiſicis noĩatur. Logiſtica a logos quod eſt ratio: q̊ ad homines: quia ĩ ea ratio ſenſibilis ſiue particularis eſtimatiua: ſeu cogitatiua dominat̃. Rationis eñ apprehenſio dicitur cogitare. Cogitare eñ dicit̃ quaſi coagitare: vnde Cogitatiua ſiue Cogitatio dicit̃ quaſi coagitata. i. collata rationis app̃henſio. Homines eñ per quãdam collationem rationis particularis: ſiue ſenſibilis: in p̃cauendis malis vl' in delectabilibus cõſequẽdis pꝛudẽtes ſũt ⁊ ſagaces. Bꝛuta in talibus ratione non vtunt̃: ſed quadã foꝛti ⁊ ſolerti eſtimatione. ¶ De memoꝛia. Caplm̃. xxij.

Memoꝛia ſenſitiua: ſeu virtus memoꝛatiua ſenſibilis: eſt quinta ⁊ vltima vis ſiue ſenſus interioꝛ. Duplex nanq; a phis aſſignatur memoria: vna eſt memoꝛia intellectiua que eſt retẽtiua ſpecierum intelligibilium: ⁊ illa eſt pars imaginis ad quaꝫ factus eſt homo. De qua dictum eſt ſupꝛa cap̃. iiij. et v. Et plura dicẽtur de ea in ſequentibus vbi de potentijs intellectiuis agit̃. Alia eſt memoꝛia ſenſitiua: de qua eſt hic ad pꝛopoſitum: ⁊ hec eſt reſeruatiua ſpecierum ⁊ intentionum ſenſibilium. Neceſſitas ponendi memoꝛiam in parte ſenſitiua anime patet in ſequenti memoꝛie deſcriptione. Memoꝛia eſt potenta ſenſitiua interioꝛ: reſeruãs vniuerſaliter ſpecies omnium ſenſibilium: tam ſenſatarum q̃ꝫ inſenſatarum: per pꝛioꝛes potentias appꝛehenſas. Per hoc ꝙ in dicta deſcriptione dicitur potentia ſenſitiua interioꝛ: differt a quinq; ſenſibus exterioꝛibus ⁊ conuenit cum alijs ſenſib⁹ interioꝛibus: In hoc quod dicitur reſeruans: differt a ſenſu cõmuni: qui ſolum recipit imagines ⁊ ſimilitudines rerum ſenſatarum ꝑ ſenſus exterioꝛes. In hoc quod dicitur reſeruãs vniuerſaliter: differt ab imaginatione que ſoluꝫ reſeruat abſolute ⁊ particulariter imagines ſpecies ⁊ ſimilitudines ſenſatas a ſenſu cõmuni receptas. Memoꝛia vero reſeruat vniuerſaliter tam foꝛmas apud imaginationem reſeruatas: q̃ꝫ intentiones ꝑ eſtimatiuã a foꝛmis rerum elicitas et ꝑ fantaſiam adinuicẽ compoſitas: et ideo memoꝛia retinet ſpecies ſub cõpoſitiõe: ſed imaginatiua retinet imagines ⁊ ſpecies ſimpliciter ⁊ abſolute ſine cõpoſitione ⁊ piũctione ad inuicẽ ⁊ ꝑticulariter ẜ eſt ſolũ imagines ⁊ nõ intẽtiões elicitas. Et iõ mẽoꝛia dĩ theſaur⁹ repoſitoꝛiũ p̃teritoꝝ oĩm ſpecierũ: nõ ſolũ ſenſataꝝ ẜ etiã inſenſataꝝ: q̃ ꝑ alias q̃tuoꝛ interi teriores ſenſus ꝓus ſunt app̃hẽſe. Cui⁹ rõ eſt: qꝛ mẽoꝛia ꝯſeruat intentiões illas q̃ ꝑ eſtimatiuã eliciunt̃: ⁊ ꝑ fantaſiã inuicẽ: eel cũ imaginib⁹ cõponunt̃. Cõſtat aũt ꝙ ꝑ fantaſiã nõ ſolũ cõponunt̃ adinuicẽ ſenſata recepta ꝑ ſenſuꝫ cõmunẽ: et reſeruata ꝑ imaginatiuaꝫ: ẜ etiã inſenſata elicita ꝑ eſtimatiuã: ſiue extimatiuam ideo memoꝛia eſt reſeruatiua vniuerſaliter. i. oĩm ſenſuum ſenſata. Patet ex hoc falſitas quoꝛundã dicentiũ memoꝛiam ſolũ eſſe reſeruatiuã intentionum inſenſatarũ elicitarũ ex ſenſatis ꝑ elicitiuã ſiue eſtimatiuã. Melius tamen dicitur ꝙ memoꝛia eſt reſeruatiua oĩum ſpecierũ non ſolum inſenſatarum elicitarum.

per extimatiuā vel estimatiuā: sed etiam sensatarū reseruatarū p imaginatiuam: licet diuersimode: vt iam patuit.

B

Actꝰ memorie est memorari: qui sic describit. Memorari ē habere noticiā de pteritis pus visis vel auditis: vł aliquo alio sensu exteriori vel interiori apphēsis. Anima nāqꝫ p memoriā mediātibus speciebꝰ ⁊ intētionibꝰ in ea repositis: redit in ipsas res sensibiles q̄ sunt extra ipām. Et propter hoc oportet actum memorie precedere oēs operationes aliorum sensuum interioꝝ vt dictū est.

Exemplū

Pro faciliori ergo cognitione oīm actuū ⁊ officioꝝ sensuum interioꝝ notet hoc exemplū. Verbigratia. Ouis ex visione coloris vel figure: vel vlulatu lupi: figurā et imaginē lupi recipit in sensum cōmunē: scdo imaginem lupi absolute particulariter ⁊ solam ⁊ sine piūctione cum alia imagie vel intentione: ponit ⁊ reseruat in imaginatione. Tercio ex imagie ⁊ specie lupi sensata: per aliquē sensum exteriorē ⁊ recepta in sensum cōmunē: ouis p estimatiuam elicit intentionē non sensatā scʒ inimicitiā vel nocumentū. Quarto per fantasiam intentionē inimicitie non sensate cōponit cū imagine lupi sensata. Quinto omnes species ⁊ intentiones p priores sensus receptas retētas elicitas ⁊ cōpositas: reponit retinet ⁊ pseruat in memoria tanq̄ in thesauro: vt etiā lupo absente ouis rememoret ipsius inimicitiā. Postremo ouis currēdo fugit lupuʒ: et hanc fugā imperat appetitus timoris in irascibilitate ouis: ⁊ hāc fugam efficit et exequit virtus infusa neruis ⁊ musculis ptrahēs ⁊ relaxans cordas ⁊ ligamenta cōiuncta mēbris ipsius ouis. De hac autem virtute appellatiua impante ⁊ motiua exequēte: in sequētibus dicetur.

De reminiscentia

¶ De reminiscentia. Homo cōuenit cū brutis in memoria: q̄ cōsistit in subita recordatione reseruatarū in memoria. Sʒ differt a brutis in reminiscētia: q̄ est soliꝰ hois: ⁊ hec consistit in quadā deductione ⁊ inuestigatione silogistica ad hec vt ex aliq̄bus memoratis veniat in recordationē aliquoꝝ pteritoꝝ quoꝝ nō hʒ memoriā. Simile est de estimatiua in hoie vt dictū est: q̄ per quandā collationē rationis pticularis: elicit intentionē nociui vel vtilis. Hoc aūt habʒ estimatiua et memoria in hoie: nō p illud qđ est pprium pti sensitiue sed pter affinitatē ⁊ ppinq̄tatem ad rationē vniuersalē .i. ad intellectum: ex cuius redundantia ⁊ affluentia est amplioris ⁊ efficacioris virtutis q̄ in brutis animalibus. Considerandū q̄ sm phm in de memoria ⁊ reminiscentia. Ois reminiscētia: vel fit ab ipa re: vel a simili: vel a ptrario. Ex quo sequit q̄ reminiscētiaʒ tria iuuāt. Primū res ipa in parte cognita. Cū em̄ reminiscētia sit rerum oblitarū iterata inuestigatio: oportet q̄ eedē res pus fuerunt in memoria: vł in aliis sensibus cognite. Siq̄s em̄ rem totaliter est oblitus nō pōt p memoriaʒ recordari se esse oblitū: sed si est oblitus in parte: tunc per id quod remansit pōt reminisci se q̄nqꝫ sciuisse p collationē reminiscētie cū eius adiutorio qđ remāsit memorie. Scdm qđ reminiscētiā iuuat est similitudo. Verbigr̄a q̄n recordamur de lacte defacili cogitamꝰ de niue: pter similitudinē albedinis in vtroqꝫ. Tercium reminiscentiua iuuat dissimilitudo. Sicut q̄n cogitamꝰ de vna re: vel q̄n videmus eā: defacili memoramꝰ eius contrariū: vt viso ethiope: causat sepe in nobis memoria hois albi. ¶ Organū. Memorie sensitiue est in pupi. hoc est in posteriori parte capitis locatum: in tercia vicʒ cōcauitate: seu ventriculo cerebri: q̄ est indiuisus: ⁊ vnitam solam cellulā habet sm cōmunē phicoꝝ opinionē: Et ille locus est siccus pter neruos motiuos qui oriunt ex ipso: pter qđ aliq̄ dicunt q̄ etiam vltimꝰ venterculus in duas diuiditur cellulas. Locus ille siccus congruit memorie sensibili. Nam eius officium est conseruare priorum sensuū apph-

Org

hẽsiones: siccũ aũt vt dictũ est bñ retinet

iguratio eriorum nsuum

¶ Figuratio interiorũ sensuũ Ca. xxiij.

T distinctius noscat̃ q̃liter sensus interiores in cerebro habeãt diuersa organa loco ꝛ situ distincta. Notandũ est ꝰm Auicennã: ꝙ phi ꝛ phisici oẽs fere et ꝑcipue phisici seu medici ꝯueniũt. Oꝛ cerebrũ diuidũt in tres cõcauitates: partes: cellulas: aut vẽtriculos: vicꝫ prorã seu anteriorẽ: quẽ primuꝫ dicũt: mediũ. Et puppim seu postremuꝫ quẽ vltimũ noiant. Noiat̃ ꝛ alijs noibꝰ tres vẽtriculi cerebri sinciput ãterior (qꝺ cõponit̃ a caput ꝛ sincerꝰ: q̃si sincera pura ꝛ parens ꝑs capitis ꝓpter capilloꝝ absentiã) Occiput posterior (qꝺ cõponit̃ a caput ꝛ occiduuꝫ qꝺ est extrema ꝑs capitis: vñ grecista. Sinciput anterior ꝑs capitis dr̃ eẽ. Occiput ac partẽ designat posteriorẽ (Interciput mediũ est in capite: qꝺ cõponit̃ ab inter ꝛ capio pis: qꝺ ẽ aliq̃ in medio cape. Primos duos vẽtriculos seu anteriorẽ ꝛ mediũ in duas partes distinguũt. Ultimo ventriculo in puppi locato manẽte indiuiso. Est aũt differentia in diuisione duoꝝ ꝑmoꝝ ventriculoꝝ. Aliq̃ eñ diuidũt ꝑmũ ꝛ mediũ ventriculũ in añ ꝛ retro siue in dextrũ ꝛ sinistrũ: anteriorẽ siue dextram partem ꝑmi vẽtriculi: dant sensui cõi. Partẽ ꝟo q̃ retro locat̃ sinistrorsum: dãt imaginatiue. Et iteꝝ anteriorẽ ꝑtẽ medij vẽtriculi dãt fantasie: ꝛ posteriorẽ ꝛ sinistram dãt estimatiue. ¶ Alij diuidũt duos illos vẽtriculos in sursuꝫ ꝛ deorsum: et superioreꝫ ꝑtẽ ꝑmi vẽtriculi: dãt sensui cõi: inferiorẽ ꝟo ꝑtẽ dãt imaginatiue. Et iterũ superiorẽ ꝑtẽ medij vẽtriculi dãt fantasie. Et Et inferiorẽ estimatiue. Cõmunis est tñ diuisio ꝛ a medicis acceptior ꝙ ꝑmi duo vẽtriculi diuidunt̃ in añ ꝛ retro ꝛ non in sursum ꝛ deorsum. Ultimũ aũt ventriculũ ponũt indiuisuꝫ: maiorẽ tñ ceteris duobus ꝑoribus: in q̃ vnico vẽtriculo ꝓpter multitudinẽ imaginũ intentionũ et fantasmatũ seruandã nullã diuisionẽ faciũt

Aliqui tñ dicũt ꝙ etiã vltimus ventriculus in duos diuidit̃ ꝑtes. In ꝑma ꝑte et anteriori vis residet memoratiua. Et in vltima vis motiua que singulis mẽbris cõmunicatur.

Caput phisicum

A Cerebrum per totum
B Sẽsus cõis
C imaginatio
D Fantasia
E Estimatiua
F Memoria

¶ De somno ꝛ vigilia et sõnio Ca. xxiiij.

A De somno ꝛ vigilia et somnio

E somno et somnio scriptura sacra sepe facit mentionẽ. Idcirco de causis ipsoruꝫ huic opusculo interserendũ est: sed q꞉ somnus (q̇ est q̃dã immobilitas sensuũ) est q̃dãmõ ꝑuatio vigilie: sicut cecitas ꝑuatio visus: et quies priuatio motus: ꝛ priuatio habet cognosci ꝑ suum habitum: ob id ꝑmo de vigilia dicendum est; vnde vigilia sic describitur. Uigilia est libera diffusio spũs animalis per organa sensuuꝫ exterioꝝ et motus in corpe animalis pagẽs actiões sensitiue ꝛ motiue ꝟtutis. Pro huius descciptionis intelligẽtia Notandum ꝙ duo sunt ad vigiliã necessaria. Primum ꝙ sensus exteriores vt visus auditꝰ ꝛc̃. in corpore animalis ꝑagant actiones suas. Scđm ꝙ virtus motiua etiam sit in

Uigilia

actu suo. Virtus enim motiua: vt dictum est diffusius ca. ix. exiens a posteriori parte capitis & cerebri: per medullam spine dorsi: in neruis motiuis monet totum corpus et membra eius: manus scz ad operandum: pedes ad ambulandum: linguam ad loquendum. Horum officiorum vigilie causa efficiens est spiritus animalis: qui vt sepe dictum: de singulis sensibus a sensu communi diffunditur per neruos obticos in singulos sensus: quinque exteriores: dat eis vim sentiendi. Ideoque spiritus vt iam dictum est motum generat in corpore. In somno vero: vt mox dicetur spiritus animalis impeditur a libera sui diffusione in organa sensuum & motus. Idcirco operationes vigilie in somno non exercentur. Est tamen hic considerandum quod licet illa tria sint inseparabiliter coniuncta: scz spiritus animalis: vis siue virtus animalis: & nerui: differunt tamen. Nam spiritus animalis cum sit substantia aerea est corporeus. Sed vis animalis est incorporea intrinseca residens in spiritu animali: principalius efficit sensum & motum in vigilia: sicut vinum cum sit substantia corporea liquida formaliter frigidum: est tamen virtualiter calidum: quia habet in se quandam virtutem calefaciendi potantes. Nerui etiam sunt corporei: & sunt sicut vehicula in quibus sicut in fistulis & canalibus defertur spiritus animalis & virtus eius ad organa sensuum & motus. Et quia hec tria sunt coniuncta: ideo sepe dicitur quod spiritus animalis sit efficiens causa sensus & motus. Aliquando quod vis animalis illa efficiat: aliquando quod nerui obtici sint causa efficiens sensus & motus.

Somnus ¶ Somnus secundum aristotelem in libro de somno & vigilia. Est quies animalium virtutum cum intensione naturalium. Pro huius diffinitionis intelligentia: considerandum quod intensio & fortificatio vnius virtutis est remissio alterius. Cuius ratio est: quia anima in sua substantia est simplex: & eius virtutes in ea vnite sunt multe: modo indiuisibile quocunque se diuertit: ibi se totaliter diuertit. Quare concluditur quod postquam vna operatio anime intenditur. i. occupat se circa suum obiectum. Alia operatio anime remittitur. i. desinit se occupare: saltem ita intense circa suum obiectum: propter quod in homine dedito studio vel meditationibus cum virtutes animales sint occupate minus operatur virtus naturalis vegetatiue. Ex quo sequitur quod non est sanum statim finito prandio se occupare studijs spiritualibus: quia per tales occupationes maxime occupantur virtutes animales: & sic impediuntur virtutes naturales: & per consequens impeditur digestio. Cum ergo in somno anima occupat se circa virtutes naturales: remittitur circa virtutes animales. Et hoc explicatur in diffinitione somni: qui est quies animalium virtutum cum intensione naturalium. Sub animalibus virtutibus comprehenduntur quinque sensus exteriores: vis motiua: ratio & intellectus. Cum enim homo dormit: nec videt nec audit nec mouet membra: nec discernit per rationem: nec intelligit per intellectum. Oportet enim quemcunque intelligentem fantasmata speculari: vt dicetur inferius. Intellectus nanque abstrahit species a fantasmatibus: que sunt similitudines & imagines rerum sensatarum sed sensatio non fit in somno cum in eo sensus quiescunt. Naturalis virtus dicitur hic virtus vegetatiua: que in somno fortissime operatur: vt patet in pulsibus et respiratione & inspiratione quam operatur virtus vitalis. Cor enim inter cetera animalium membra est calidissimum & indiget refrigerio et tale refrigerium fit per inspirationem et respirationem: quia per inspirationem aer frigidus attrahitur obtemperans calorem cordis: & per respirationem aer calefactus eijcitur: et hoc fit per vim vitalis virtutis que per inspirationem & respirationem tempat calorem cordis. Que autem sit virtus naturalis vitalis & animalis: diffuse supra declaratum est capi. ix.

Pro ampliori intelligentia nature somni. ¶ Queritur. Que est causa quietis virtutum animalium in somno. Responde tur quod huius questionis solutio pendet ex

diffinitione sequenti ipsius somni: qui a
quodam sapiēte sic diffinit. Somnus Somnus
est quedam passio mulcebris: meatus ce
rebri ⁊ vias sensuū opilans: naturalē vir
tutem confortans: calorem naturalez ab
exterioribus ad interiora reuocās. In
dicta diffinitione. Primo dicit: somnus
est passio mulcebris. id est. suauis: p hoc
innuit q somnus nō est priuatio pura vi
gilie: quemadmodum cecitas visus: vel
mors est priuatio vite: nam anima nō de
lectat in priuatione: sed in somno anima
delectat. Priuatio etiam illud qd ꝫm na
turam est diminuit ⁊ destruit: somn⁹ aūt
naturam cōfortat ⁊ repat. In vigilia em̄
est sensuum fatigatio: ⁊ ideo si p quietez
nō fieret cōfortatio ⁊ repatio: sequeretur
de necessitate corruptio: vnde ꝓuisum ē
nature magisterio: vt post laborem vigi-
lie fiat quietatio: ⁊ p cōsequens repatio:
⁊ hoc dicit in diffinitione p̄dicta natura
lem virtutem cōfortans. Secūdo tan
git in diffinitione causa materialis som-
ni: cum dicit meatus cerebri et vias sen-
suum opilās. Causa aūt materialis som-
ni ē fumus indigestus a toto corpore ad
cerebrum ascendens. Dum em̄ calor na-
turalis in cibum receptum in stomacho
agit: fumū ex eo resoluit: qui mox caput
petit: spūs animales ingrossat: vim aīa-
lem opprimit: ⁊ sic replet neruos obticos
⁊ omniū sensuuz vias claudit. Et primo
opilatur organū sensus cōmunis: a quo
omnes alij sensus pticulares oriunt: illo
opilato ⁊ ligato potētie particulares nō
possunt extendi ad extremitates organo
rum sensuū. Opilant etiaz in somno ner
ui motiui a posteriori parte cerebri egre-
dientes: toti corpi animalis vim motiuā
ministrantes: ⁊ sic somnus est q̄daz mor
tis imago. Nam sicut mortuus pdit vi-
sum: auditum: olfactum: gustum: tactum
⁊ motum: sic ⁊ dormiens ꝫm modum su
um q̄diu dormit: velut mortu⁹ nihil sen
tit: nec mouetur. Tertio tangit in dicta
diffinitione causa efficiens somni cum di
citur: calorem naturalem ab exteriorib⁹
ad interiora reuocans. Sicut enim vigi-
lie naturales refrigerant intrinsecus: q̄a
calor egreditur ad exteriora: sic econtra
in somno interiora corporis calescūt: ex-
teriora vero frigescunt. Operatione em̄
nature: sanguis q̄ est fons caloris ad sto-
machum trahitur: calor in cibum rece-
ptum in stomachum agit: fumum ex eo
resoluit: qui mox caput petit: neruos de-
ferentes spiritum ⁊ virtutem animalem
qui sensum ⁊ motum causant: opilat: et
omnibus sensibus ⁊ etiam virtuti moti-
ue vias claudit: ⁊ sic animal a sensu ⁊ mo
tu quiescit in somno. Somnus enim cō-
uenit omni animali sanitatem habenti: li
cet in quibusdam animalibus sit somn⁹
valde leuis ⁊ occultatus: vt patet in pi-
scibus qui quiescunt in somno: sed modi
cum: quia subito expgiscunt ⁊ fugiunt.
¶ Somniū Est dispositio quedam dor- D Somnium
mientium: qua diuersarum reruz forme
⁊ etiam similitudines imaginarie dormi
entium mentibus imprimuntur. Pro
huius diffinitionis intelligentia conside-
randum: q differentia est inter somnum
⁊ somnium. Nam somnus vt dictum est
est sopor mentis proueniens ex fumosi-
tate resoluta per calorem naturalem ex
cibo et potu: ascendente ad cerebrū: mea
tus sensuum ⁊ virium motiuarum opi-
lante. Somnium vero est ipsa visio di-
uersarum imaginum ⁊ formarum appa-
rentium in sumno dormientibus. Di-
ctum est supra capitulo nono de spiritu
⁊ vi animali: q in pte anteriori parte ca-
pitis format quinq̧ sensus exteriores.
Et in diuersis cellulis cerebri: ordinat
q̄nq̧ sensus interiores: inq̧ pte posterio
ri capitis: influit vim motiuā. Aliquādo
ergo fumositates ab escis resolute in tā-
tū augmētant q tā nerui sensitiui ⁊ moti
ui: q̄ etiam cellule interiorum sensuum
opilantur: et sic omnes sensus: tam in-
teriores q̄ etiā exteriores ⁊ vis motiua:

impediuntur in suis actibus: tunc non fi
unt visiones somniorum prout frequenter
fit in principio somni: et in pueris: qui secundum
Aristotilem in libro de somno et vigilia an
te quinquenniũ nõ somniant: propter nimie-
tatem vaporum resolutorum a nutrimẽto: or
gana sensuũ interiorum opilantiũ. Postq̃
ergo aliqualiter a colore naturali fumo-
sitates cerebri digeruntur: sicut frequenter fit
circa finem somni tũc fiũt somnia: nã fan
tasia conuertẽdo se ad cellulas sensuũ inte
riorum fingẽdo et componẽdo: imagines
cum imaginibus: imagines cũ intentio-
nibus: intẽtiones cum intẽtionibus: di-
uersas chimeras et monstruosas formas
et imagines facit apparere: et he apparti
ones et visiones in dormiẽtibus somnia
vocantur. Que etiam in brutis aialibus
apparẽt: nam canis somniat: quod patz
ex eius latratu quando excitatur a somno
similiter et equus: quod patet ex eius hynni
tu. Homo tamẽ inter oĩa aialia preci
pue somniat. Ex quo patet q aial som-
nians: ptim dormit ptimqz vigilat. Dor-
mit quippe quo ad sensus exteriores et
vim motiuã: q̃ non sunt in actibus suis
in somno. Vigilat vero quo ad sensus inte
riores: qui in somno p somniuz exercent
operationes suas: vt patet per experientiam

Notandũ q somniũ aliqñ large acci-
pitur ita q genus sit somniorum. Aliqñ vero
pro vna specie somnij: vnde secundum Augusti.
Oim q̃ sibi videntur videre dormientes
quinqz sunt gñа. s. Oraculũ: visio: somniũ
Oraculum insomniũ: fantasia. Oraculũ ẽ cuz in
somnis: parens vel aliqua grauis persona:
seu sacerdos: vel etiã deus aliquid euẽtu
rum: a pte vel nõ euẽturum faciẽduz vel
vitandum denũciat. Ex quo ptz q tribus
modis aliq̃d futurũ p oraculuz a deo de-
nũciatur: p admonitiõem alicuius hone
ste psone: sicut suipsius: vel angeli vel sa
cerdotis: deus nobis denunciat quid sit
venturum et q̃d nõ: et hoc dicitur oraculuz
vt angelo mediante nũciatũ est Joseph:
surge accipe puerũ. Fiũt nihilominus

aliquãdo tales impressiones in aĩo dor
miẽtis p malorum spũum illusiones: cũ an
gelus sathane transfigurat se in angeluz
lucis: vt patet in falsis prophetis et arrepti
cijs: seu demoniacis: vnde somnijs non
est passim fides adhibenda: nec sunt om
nimo respuẽda: sed quãdo huiusmõi som-
nia fiunt p spm̃ bonũ vel malum: iudicet
sobrius intellectus p gratiam diuinitus
adiutus. Et dicitur oraculũ ab os oris: q̃a
diuinũ responsum ore petitur: et ore datur
vel dicitur ab oro oras: quia celeste respõ-
sum orãtibus datur. Visio est: cuz id q̃s Vi[sio]
videt in pñti q̃d eodem modo quo appa
ruerat eueniet in futuro: vt pz in Jacob
qui vidit in somnis virgas populeas Ge
nesis. xxx. Somniũ vero tunc fit. Nã ali
quãdo deus nũciat futura p simile: aliqñ
per cõtrarium: p simile: vt petro in acti-
bus volẽti predicare gẽtibus p sile deus
intimauit. Videbat enim per somniũ vas
plenũ reptilibus: et dicebat sibi vas. Ma
cta et manduca: p reptilia intellexit genti
les: per mactare mortificationẽ vitiorũz:
per mãducare: incorporatiõez fidei: Per
cõtrariũ vero: vt Joseph cui macilẽte vac-
ce in pratis apparuere opimis: et fuit fu-
ture famis indiciũ: siliter sepe fletus in som
nis significat gaudiũ et ecõuerso. Et hec
species somniãdi q̃ per sile vel p cõtrariũ
futura indicat. Somniũ secundum Augusti. So[mnium]
nũcupatur: quia figuris tectum sine inter-
pretatione intelligi nõ potest. Et hec tria
genera somniorum iam dicta: significãt ali-
quod futurum etiam post somnuz. Sed
duo sequentia genera somniorum nihil
futurum significant. scilicet insomnium
et fantasma. Insomnium est quando Ins[omnium]
id quod vigilantem fatigauerat se inge-
rit dormienti: sicut est cibi cura: vel po-
tus: vel aliqua studia: vel artes vel in-
firmitates. Juxta enim infirmitates diuer
si diuersa accipiũt somnia. Somnia etiã
causantur ex complexione: vt sanguine-
us somniat leta: melancolicus tristia: co
lericus ignea: fleumaticus pluuias. Ni-

nes ⁊ aquatica. Et sic quotiēs ex aliqua cogitatione ⁊ cura pcedēte nascit aliqđ somniū: insomniū nominat. Et dicit ab in ⁊ somno: qꝛ tm̄ est in somno: ⁊ pariter euolat ⁊ euanescit cū somno.

Fantasma. Fantasma est qn̄ vix dormire ceperit qs ⁊ vigilare se existimat: ⁊ videt aspicere irruentes in se: vel passim vagātes formas discrepātes ⁊ vagas letas ⁊ turbulētas. Et dicit fantasma a fasmos qđ est apparitio: qꝛ in principio somnij apparēt sepe forme diuerse varie ⁊ alie a natura rerū.

Epyaltes. In hoc genere est Epyaltes: quē opinant vulgares inuadere dormientes et opprimere quiescētes. Quod nil aliud est q̄ quedā fumositas ascendens ad cerebrum a stomacho vel a corde: vim comprimēs animalē. Epyalres em̄ dī ab epy q̄ est supra ⁊ altes qđ est premēs: quasi supra premēs: qꝛ suo pondere videt grauare ⁊ suffocare dormientem.

¶ De potētijs sensualibus motiuis.
Capitulum xxv

De potentijs sensualib⁹ motiuis. Habito de potentijs ⁊ viribus apprehēsiuis ⁊ cognitiuis ab extra ⁊ ab intus aīe sensitiue (Et qꝛ ad sensus interiores pertinēt ea q̄ vidēt in somnis dormientes. Ea ratione dictū est etiā de vigilia Somno ⁊ somnio) Sequitur nūc dicere de potentijs ⁊ viribus anime sensibilis motiuis Appetitiuis siue Affectiuis. Ponunt āt differētie motiue sensibilis: sicut dicit phs concupiscibilis ⁊ irascibilis. Et sm̄ Aug. Sensualitas: ideoq̄ pariter de his determinandum est in sequētibus. Cognitio aūt virium motiuarū seu appetituū sensitiuorum: multū pdest ad cognitionē virtutū ⁊ vicioꝝ. Appetituū quippe ignorata q̄litate neq̄ vtutū: immo nec ipsius hois temptationū multipliciū poterit sufficiens noticia vel ars adipisci. Presentem igr̄ materiā de virib⁹ appetitiuis ⁊ motiuis placuit sub aliq̄b⁹ dubijs ptractare.

A Primum dubium. ¶ Primū dubiū. An p̄ter potentias apprehensiuas ⁊ cognitiuas sensitiuas: necesse est ponere potentiam sensualē motiuam ⁊ appetitiuam. Rn̄det q̄ sic. Nā dictum est supra ca. vij. in fine: q̄ potentie anime distinguunt per actus ⁊ obiecta vbi ergo sunt diuersi actus ⁊ obiecta ibidē reperiunt diuerse potētie. Experimur etiam in nobis et in brutis post apprehensionem ⁊ cognitionē delectabiliū ⁊ tristabilium per sensus exteriores. Et post apphensionē vtilis vel nociui: conuenientis vel disconuenientis p sensus interiores (p̄sertim estimatiue: et fantasie) quandā inclinationē appetitionē vel motionē interiorē ad psequendū bonū delectabile: conueniēs vel vtile: vl' ad fugiendū malum tristibile: disconueniēs vl' nociuū. Sed cū talis inclinatio appetitus vel motus nō sit actus alicui⁹ potētie cognitiue vicꝫ sensus exterioris vl' interioris: vt ptꝫ inducēdo de singulis actibus sensuū: oportet ergo q̄ sit alia potētia q̄ sit huiuscemōi actus ⁊ inclinatiōis primum principiū. Et hec dicit potētia motiua: appetitiua: siue affectiua de qua fit hic sermo. Scđo probat potentia motiua ex parte obiecti. Diuersitas nanq̄ obiectoꝝ arguit diuersitatē potentiarū: sed obiectū potentie ⁊ virtutis motiue vl' appetitiue sensualis: (vt postea patebit) est bonū particulare: hoc vel illud tanq̄ sibi cōueniēs sub ratione cōmodi. Et malū tanq̄ sibi disconueniēs sub rōne incōmodi. Obiectū aūt virtutis cognitiue sensualis est verū: velut quedam adequatio rei cognite ad cognoscentem. Oia em̄ obiecta particulariū sensuū cōueniunt in hac vniuersali rōne: q̄ adequant suis potentijs cognitiuis. Et sic habēt in se rationē veri: nā verum est adequatio rei cognite ad cognoscentē: alias si non esset adequatio et assimilatio: tunc esset falsitas: error ⁊ deceptio: patet hoc de gustu: q̄ qn̄ cognoscit suū obiectū sicut est ⁊ nō aliter: tunc sapor cognitus adequatur potētie gustus cognoscētis: ⁊ est verus sapor. Si vero gustus aliter

sapit et cognoscit saporē q̄ est: tunc est in eo falsitas et deceptio: vt patz qn̄ lingua infecta colera amara: iudicat saporē dulcem amarū. Pariformiter dicendum est de alijs sensibus. Pro quo notandū q̄ falsitas error et deceptio sensuū ex tribus p̄ncipaliter iudicat̄. Quoꝝ primuz est indispositio organi: alterū est indispositio medij: per qđ species obiectoꝝ trāsfeunt ad sensus. Terciū est distātia obiectoꝝ p̄ ꝓpinquū vel remotū improporcionata. ¶ Scđm dubium est de q̄dditate virtutis motiue. Et p̄mo querit̄ de q̄d nois. Scđo de q̄dditate rei siue de diffinitione ꝟtutis motiue siue appetitiue in tertio dubio. Quo ad primū r̄ndet̄ q̄ sicut dicet̄. Formā appħensam a sensu sequit̄ appetitus q̄ dicit̄ appetitus sensitiuus. Appetitus aialis: et sensualitas. Nominatur aūt his tribus nominib⁹ ratione diuersa. Nominat̄ eñ primo appetitus sensitiuus: tum q2 sensitiuā appħensionē sequit̄: tum q2 est in parte sensitiua: tum quia est alicuius sensibilis rei. Nominat̄ etiā secūdo appetitus aialis. Primo ab aīa: q2 primā appħensionem aīe sequit̄ q̄ est sensitiua. Ois eñ cognitio intellectiua fit ex p̄existenti sensitiua. vt dicit̄ p̄mo posterioꝝ: scđo ab aiali: q2 cōuenit omi aiali et hoi: nō inquantū est homo: sed inquantū est aial. Et ideo homines ꝫm illum viuentes dn̄r aialiter et bestialiter viuentes et brutaliter: vt dr̄ p̄mo ethicoꝝ. Dicit̄ aūt appetitus q̄si ad aliud petitus: q2 p̄ appetitum sensitiuum aial petit et inclinat̄ ad bonum pticulare delectabile vel vtile ꝓpter conseruationē speciei vel indiuidui. Dicit̄ aūt bonū appetitus sensitiui particulare: q2 est bonum qđ sensus sentit: sed hoc ē singulare et particulare. Appetitus autē intellectiuus .i. voluntas fert in bonū vniuersale: quia intellectus intelligit vniuersale et cōmune. Nominat̄ aūt tercio. sensualitas: quia sensualitas videt̄ sumptum a sensuali motu. Sicut eñ visus nomē sumit̄ a visione que ē actus visus quoniam ab actu sepe sumit̄ nomen potentie. Motus autez sensualis est actus appetitus sensitiui: ꝯsequēs apprehēsionem sensitiuā. Sensualitas autē est ipsa potentia vel virtus appetitiua que ē p̄ncipiū sensualis motus. Nominat̄ etiam potentia appetitiua: virtus seu potentia motiua sensualis: nā virtus motiua aīalis vt postea dicet̄ est duplex scꝫ imperans et imperata. Imperās motū est eadem cū appetitu sensitiuo. Sed imꝑata ē virtus corporea sita in neruis et mēbris officialibus motū exequēs: vt postea patebit. Nominat̄ etiā virtus motiua seu appetitiua vis affectiua ab affectu: qui dicitur ab officio eis. cere. qđ in vna significatione significat cupere vel appetere. Inde vis affectiua .i. appetitiua. ¶ Tercium dubium est de q̄dditate seu diffinitione appetitus. R̄nsio. Ad diffiniendū appetitū: oportet aliq̄ p̄mittere necessaria pro ipsius diffinitionis intelligentia. Considerandū ergo q̄ quālibet formam imꝑfectam sequit̄ quedaꝫ inclinatio ad perfectionē. Omne eñ imꝑfectum naturaliter appetit pfici: vn̄ et p̄mo phicoruz dicit̄. Q2 materia p̄ma (que est omniuz rerū imꝑfectissima: nullius actiuitatis existens) naturaliter appetit formā sic turpe bonū et femina virū. Inclinatio ergo talis qua imꝑfectum appetit suā pfectionē dicit̄ appetitus: quasi ad aliud petitus. Omne eñ imꝑfectū petit sibi iungi pfectum. Sequit̄ correlarie. Primo q̄ in summo bono scꝫ in deo nullus est appetitus: quia omnis appetitus fit ad aliqđ in quo res deficit: deus nullius est indigens: nec deficit in aliquo. Dicit̄ enim in .ij. celi. optime habēs se: nulli⁹ indiget

Sequit̄ secundo q̄ quālibet formam naturalē sequit̄ appetitus naturalis: q2 in omni re creata est quedā imꝑfectio: et ergo talis forma appetit pfectionem aliquā: q2 appetit iungi materie: q̄ est ei bona: et ꝯiunctio forme naturalis ad mate

Scđm dubium B

Sēsualitas.

Tercium dubium C

riam est quedā pfectio: qꝛ forma naturalis in materia sbsistit: ⁊ materia que ē pura potentia: p formam actuat. id est. suscipit esse actuale. Sequitur tertio ꝙ quālibet animā sequit appetitus: qa qlibet anima est qddam scdm: sed in oīni secūdo est qdam defect⁹. Oīne eñ scdm naturaliter tendit in pmum ſm qd est ei possibile. Animā tamē vegetatiuā nō sequit alter appetit⁹ distinctus ab appetitu naturali: qa appetit⁹ ita conuenit alicui ſm qd cōuenit ei forma: qa appetit⁹ est inclinatio consequēs formam rei: sed plantarū ⁊ vegetabilium forma licet nō sit pure naturalis: modicū tamē est eleuata supra natura: vnde ei non competit alter appetitus qꝫ naturalis. Seqtur correlarie qrto. Qꝫ formā sensitiuaꝫ sequit appetitus distinctus ab appetitu naturali: qa forma sensitiua est eleuata sup formam pure naturalē. Recipit eñ obiectū siue materia: licꝫ in pñtia materie: vt sensitiua exterior. Sensitiua etiaꝫ interior recipit obiectū sine pñtia materie: sed cū conditionib⁹ materie: videlicet loco et tpe: ergo optet ponere in ea specialem appetitū. Sequit correlarie qnto: ꝙ formam vel animā intellectiuam etiam sequit specialis appetit⁹ distinctus ab appetitu naturali ⁊ sensitiuo scꝫ appetitus intellectiu⁹. Patet qa forma intellectiua multū est eleuata supra formam nālem vegetatiuā ⁊ sensitiuam Cognoscit eñ obiectū suū sine materia absente materia ⁊ sine cōditionib⁹ materie. Oportet g in ea ponere spālē appetitū. His pmissis. Notandū ꝙ appetitus in genere sic describit. Appetitus est inclinatio rei in verū bonū vel apparēs bonū: conseqns naturā rei vel formā apphensam. Et dicit appetit⁹ qsi ad aliud petit⁹: qa oīne ens appetit illud quo caret: ⁊ g petit illud. Cū dī pseqns nām rei. Ibi tangit appetit⁹ nālis. Naꝫ appetit⁹ est duplex. s. nālis ⁊ aīalis. Nālis est inclinatio rei in verū bonū: sine cognitione puia pticularit appetētis. Et ille appetit⁹ nālis puenit rebus inaīatis. Similiter mae pme q appetit formam nāliter q est ei bona: qꝛ pfectio ei⁹.

Appetitus Dicit in diffinitione: sine cognitiōe puia pticulariter appetētis: qꝛ illud qd appetit appetit⁹ nālis nō cognoscit illud qd appetit. Sufficit ꝙ ille appetit⁹ fiat cū cognitione puia vniuersaliter dirigētis: licet g sagitta missa a balista nō cognoscat metā: sufficit tñ ꝙ balistarius ipam dirigēs metā cognoscat. Pariformiter licꝫ natura vel ea que mouent motu naturali nō cognoscant illud qd appetūt: sufficit tñ qd dirigant a pmo instituente nām q oīa infallibiliter dirigit. vnde dicit cōmētator. xij. metaphi. Nā dirigit ab infallibili intelligentia. Et opus nāe est opus intelligētie nō errantis: q deus est. Agit qppe deus oīnia tanq̄ summū bonū sui ipius diffusiuū. Et ꝑpter seipum creauit oīa iuxta illud: vniuersa ꝑpt semetipm opatus est dñs. scꝫ ad manifestationē diuine bonitat. Jō. bonū qd hꝫ rōnē efficiētis ⁊ finis ponit a btō Dionysio pmū nomē dei. Cōseqns ē ꝙ in qlibet re derelinqt deus appetitū q sit qdam inclinatio ⁊ tēdētia ad ipm: ſm ordinē sue sapie: in q fecit oīa. In nūero: pōdē ⁊ mēsura. Ois nāqꝫ creatura hꝫ mēsurā siue modū: q in eē limitat: hꝫ nūer siue spēꝫ: q ab oī alia re distinguit. Et pōdus: siue ordinē: q in finē suū vltimū inclinat. Hec aūt inclinatio gnalis ad finē vltimū p fines pticulares ⁊ ꝑximos: noiat qñqꝫ appetit⁹: vl affectō nālis: qñqꝫ pondus rer: qñqꝫ tractus: seu tēdētia: qñqꝫ amor insit⁹: qñqꝫ lex siue regula: qñqꝫ instinct⁹: qñqꝫ equitas nālis: qñqꝫ fed⁹ rer stabile: qñqꝫ sensus nāe: aut aliq alio tali vocablo. Sꝫ talis appetit⁹ nālis nihil dicit supadditū ad ipam nām vt accidēs neqꝫ vt habit⁹ sed est ipsa nā taliter instituta. Sola eñ forma naturalis sufficit ad talem inclinationem. seu appetitum naturalē: et ad motum cōsequentem inclinationē: vt si

lapis moueat deorsum. Natura eñi taliter instituta (que ex agente deo ⁊ disponente oĩa fortiter atq̃ suauit) habet tendere in talem vel talem finem: ⁊ moueri ad illũ si absens sit: nisi impediat: ⁊ quiescere in adepto. Odire vo ꝯtrariũ fugere quoq̃: nec in illo quiescẽ. Hoc quoq̃ vidit Aristoteles. j. Ethicoꝝ enuncians. Bonũ quod oĩa appetunt: ⁊ hunc esse finem omniũ ꝓfessus est deum. Hec que dicta sunt: sunt verba Cancell. parisien in tractatu de origine passionũ. Cõsideratione scda. Ex q̃bus trahit documentum: ꝙ in oĩ creato est duplex appetitus naturalis. Unus particularis inclinans ad motũ ⁊ finem ꝑticularez. Alius est appetitus vniuersalis quo res tendit ⁊ inclinat ad finem vltimũ. scz deũ summũ bonum quod oĩa appetũt finaliter ꝓpter sui ꝯuatione. Nam deus ẽ Alpha: ⁊ O. vicz ꝑncipiuz dans oĩbus esse ⁊ finis in quẽ oĩa tendũt vt in esse conseruent. Verbigra. Formaz ignis sequitur appetitus naturalis ꝑticularis scz leuitas: que suo tractu mouet sursuz ad similem ignẽ: ⁊ dum illic est quiescit. Odit vero locũ deorsum tanq̃ sibi non ꝯuenientem: ⁊ refugit ipm: nec quietez habet in illo. Quietẽ vo ignis in loco sursuz cõsequit appetitus vniuersalis: scz tendentia in cõseruationẽ sui esse. Et illa conseruatio vt dicit. S. Bonauẽtura in. ij. dist. xxxvij. est a deo tanq̃ ab imediato ꝑncipio efficiẽte. vnde sicut creatura hz essentiam a deo: ita etiã habet ꝯseruationem ⁊ durationẽ. Nam idem est principium essendi ⁊ cõseruandi. Verũtñ ꝯuatio creature licz sit a deo tanq̃ ab imediato ꝑncipio: nõ tñ est ab ipo sicut a tota causa: ſ in creatura est aliq̃ virtus ꝯuatiua creata ꝯsequẽs formã natura ẽ: ⁊ est quedam ydoneitas ad ꝯuationẽ ⁊ virtus qdãmodo ꝯuatiua: ad cuius defectum velociorẽ vel tardiorẽ sequit diuturnior vł minus diuturna duratio creature: et cum est diuturnitas creature ad durãdũ imꝑpetuũ: deus esse eius imperpetuũ ꝯtinuat. vt pz in partibus vniuersi que habẽt esse ꝑmanens: sicut sunt orbes celoꝝ ⁊ elemẽta q̃ sunt corpora simplicia: ⁊ simplicitas est ydoneitas ad durandũ imꝑpetuũ. In ꝑtibus vo vniuersi que habẽt esse decurrẽs in q̃bus nõ est ydoneitas ad durandũ imꝑpetuũ: quales sunt: mineralia: plante: ⁊ aĩalia bruta: deus esse eoꝝ solum ad tempus conseruat: quia non debẽt habere esse perpetuum: ſ terminatũ. Et ipoꝝ ydoneitas ad corruptionẽ ẽ compositio ex ꝯtrarijs elementis: q̃ est causa corruptionis. Verũtamẽ q̃ntũcunq̃ creatura habet idoneitatem ad durationẽ ꝑpetuã: si creatura sibi ipi relinq̃ret corrũpet ⁊ ãnihilaretur. Dicit nanq̃ Grego. Cuncta in nihilum caderent nisi manus conditoris ea cõtineret. Omnis eñi creatura ex nihilo ꝓducta est: ⁊ aliunde habet esse: qr ex nihilo est: ideo quodãmõ vana est ⁊ vanitati subiecta: qr vero aliunde habet esse: ideo eẽ est sibi quodãmodo accidentale. Sic igit vanũ: nõ põt fulciri nisi ꝑ verũ: ⁊ stabile: ⁊ accidẽs non põt fulciri nisi ꝑ subiectũ: sic esse creature nõ potest conseruari absq̃ munificẽtia creatricis eẽntie. ¶ Quartũ dubium Querit de diffinitione appetitus animalis. Rñdet ꝙ appetitus aĩalis: est inclinatio rei in veruz bonũ: vel apparẽs bonũ cum cognitiõe preuia ꝑticulariter appetentis. Dicit in diffinitione: apparẽs bonũ: q̃a appetitus aĩalis non semꝑ fert in verũ bonũ: ſ etiam quãdoq̃ in apparẽs: vt dũ homo appetit seipm interficere ꝓpter euadere miserias mũdi. Dicitur in diffinitione ꝑticulariter appetẽtis: ad differentiã appetitus naturalis q̃ sequit cognitionem nõ ꝯiũctam vniuersaliter dirigẽtis. i. intelligẽtie: videlz dei q̃ vniuersaliter oĩa dirigit in fines suos vt dictũ est. Sed appetitus aĩalis sequit apꝑhensionẽ vel cognitionẽ ꝑuiã cõiunctã: q̃ fit ꝑ sensus exteriores vel interiores vel ꝑ rõnez par

ticulariter cognoscentē. Cognitio.n.par
ticularis est vnius aialis vel hominis.
Appetitus aūt aialis sequit̄ formā app̄
hensam. Et qz forma app̄hensa ē duplex
scz sensibilis ⁊ intelligibilis. Et ideo ap
petitus aialis est duplex. scz sensitiuus ⁊
intellectiu⁹. Intellectiuus est q̄ fertur in
bonū sepatū a materia.s.intelligibile: de
quo infra patebit. Appetitus vo sensiti
uus est qui fert̄ in bonū ꝯiūctum mate
rie in re sensibili. scz insensibile. Consi
derandū est q̄ appetitus aialis vno mō
dicit̄ ab aia: accipiēdo aiam ꝓ aia sensiti
ua ⁊ intellectiua in qua est cognitio ꝑuia
cōiūcta: quā sequit̄ appetitus. Et sic ap
petitus aialis est genus respectu appeti
tus sensitiui ⁊ intellectiui: ⁊ sic diffinitur
hic. Alio mō appetitus aialis dicitur ab
aialitate ⁊ aia sensitiua solum: ⁊ sic appe
titus sensitiu⁹ dicit̄ solum aial': ⁊ distin
guit̄ ab appetitu intellectiuo: sicut spēs
a specie sb vno genere. Sic appetit⁹ sen
sitiuus: dicit̄ etiam sensualitas ⁊ appeti
tus aialis: ꝑut dictū est supra in scdo du
bio. Appetit⁹ aūt sensitiu⁹ est duplex
scz concupiscibilis ⁊ irascibilis. Quorū
distinctio vt dicit Alexāder de hales: p
te.ij.q.lxviij. dupliciter accipit̄. Uno mō
ſm appetitum boni ⁊ fugam mali: ⁊ hoc
modo bonū ⁊ malum distinguūt: cōcupi
scibile ⁊ irascibile. Concupiscibilis eñ or
dinat̄ ad ꝓsecutionez boni. Et p istam.
ouis vadit ad pastorē: ad matrē suam: ⁊
ad herbam tanq̄ ad bonū estimatū ⁊ ap
prehensum estimatiua naturali ⁊ quodā
instinctu naturali q̄ est estimatiua. Ira
scibilis aūt ordinat̄ ad fugam mali: ⁊ p
istam potentiā ouis naturalr̄ fugit lupū
tanq̄ malum suum: app̄hēsum ⁊ estima
tū estimatiua naturali: ⁊ isto modo passi
ones (gaudiū quod dicit appetitū respe
spectu boni in p̄nti: ⁊ concupiscētia siue
desideriū quod dicit appetituz respectu
boni in futuro) ad concupiscibilem per
tinent. Dolor aūt ⁊ timor que consistūt
in fuga mali in p̄nti: vel in futuro: ptinēt
ad irascibilem. Alio modo vis concu
piscibilis ⁊ irascibilis distinguunt̄ penes
dr̄iam obiectorum scz boni ⁊ mali ptic
laris. Sic q̄ in vtraqz vi reperiat̄ bonuz
⁊ malum. Bonum eñ ⁊ malum particu
lare que sunt obiectum appetitus sensi
tiui possunt ꝯsiderari absolute ⁊ sine cō
tractione: vel cum cōtractione ad ardu
um. Et ſm hoc differunt ille due vires.
Nam vis cōcupiscibilis respicit bonum
vel malum sine aliqua ratione difficulta
tis vel arduitatis. Sed quoniam multa
superueniūt nata impedire concupisci
bilem in sua inclinatione: vel tendentia:
vel quietem circa bonuz: ⁊ in odio fuga:
vel in q̄etatiōe circa malum. Hinc data
est ei tanq̄ ꝓpugnatrix ipa vis irascibilis
que tendit in bonū adipiscendū vel ma
lum depellendum: non vt simplcit̄ ⁊ ab
solute tale: ſ vt arduum ⁊ difficile adipi
sci vel euadi. Et hec distinctio cōcupisci
bilis ⁊ irascibilis vsitatior est apud do
ctores q̄ prima. Ad eandem eñ vim pti
net prosequi conuenientia ſm sensum: ⁊
refugere nociua: ⁊ hoc pertinet ad cōcu
piscibilem. Cuius obiectū est bonum vel
malum simpliciter sine ratione arduita
tis ⁊ difficultatis. Et sic sex passiones re
periunt̄ in cōcupiscibili. Tres respectu
boni. scz amor: desideriū siue cōcupiscē
tia: ⁊ delectatio. Tres respectu mali. scz
odium: fuga ⁊ tristicia. Ad aial etiaz
nō solum pertinet vis concupiscibilis p
quam consequit̄ conueniētia ⁊ fugit no
ciua: ſ etiam vis per quam resistit impu
gnantibus que conuenientia animali re
mouent ⁊ nocumenta inferunt: ⁊ hoc fa
cit irascibilis vis: cuius obiectum est bo
num: pticulare arduū difficile ad adipi
scendum: vel maluz arduum difficile ad
repellendum: ⁊ sic in irascibili reperiunt̄
quinqz passiones. Due respectu boni.s.
spes ⁊ desperatio. Tres respectu mali.
scz audacia: timor ⁊ ira. De quibus sin
gularibus in secunda pte huius opuscu
li dicetur. Et in hoc appetitu sensitiuo

Cōcupiscibi
lis vis dif
fert ab irasci
bili.

in quo passiones dominant possunt vir tutes morales: que sunt refrenatiue passionū tanq̄ in subiecto in homine. Quedam in concupiscibili: vt temperantia cum suis speciebus. Quedam in irascibili: vt fortitudo et sue species. De quibus virtutibus in tertia parte huius opusculi dicetur. B Et nota q̄ vis concupiscibilis potius nominat a passione concupiscentie seu desiderij q̄ ab alia passione: quia concupiscentia respicit bonum cōmodum vt absens quasi satagens illud adipisci: et quia bonum desideratum magis facit se sentire ratione defectus et indigentie. Ideo potius denominat a concupiscentia q̄ a delectatione vel gaudio.

Pariformiter vis irascibilis potius nominat ab ira q̄ a spe. Nam ira respicit minorationem seu vilipensiōem que inter mala maxime fugit: sicut ex aduerso excellentia maxime appetit. Et ideo irascibilis nominat ab ira: que iuxta ire similitudinem fortiter indignat contrarijs et fortiter tenet quod cupit. Et nota q̄ sm philosophū et sequaces: he due vires cōcupiscibil et irascibilis in sola sensualitate et appetitu sensitiuo radicant. Sed sm Augustinū et theologos in voluntate et appetitu intellectiuo reperiuntur: vt dicet cum de potētijs rationalis anime agit. Notandum etiam q̄ virtus appetitiua nominat multis modis. Dicit enim appetitus sensitiuus: appetitus animalis et sensualitas: vt dictū est supra in secūdo dubio. Pro dictorum clariori intelligentia inferenda sunt aliqua correlaria. Correlarium primum cōcupiscibilis et irascibilis sunt vires distincte: quia habent diuersa organa in diuersos vsus ordiata et fines. Natura.n. alia dedit organa ad delectandum alia ad defendendum. Concupiscibili namq3 que fert in bonum delectabile: sunt data membra ad delectandum: vt lingua est pro delectatione saporū: et sic de alijs organis sensuum exteriorum. Irascibili que fertur in bonum arduum: data sunt membra in animalibus ad defendendū: vt sunt cornua: vngule: vngues et dētes.

Correlarium secūdum q̄ aliter se habet appetitus sensitiuus in brutis et aliter in hominibus: in brutis nihil participat de ratione: quia bruta agunt vt appetitus inducit nisi impediant. Sed in hominibus appetitus subditur rationi et est particeps rationis et nō semp agit vt vult: sed vt ratio imperat. Et propter huc appetitus rationis apud theologos vocatur vir. Sensitiuus vero mulier: et etiam sensualitas: de qua infra dicet in capitulo .xxx. de ratione. ¶ De appetitu intellectiuo. Correlarium tertiū. Appetitus intellectiuus qui fertur in bonū separatū a materia scilicet in intelligibile differt ab appetitu sensitiuo. Primo: quia appetitus sensitiuus fertur in bonum particulare: quia fertur in illud q̄ sensus sentit: sed hoc est singulare et particulare. Obiectum em̄ appetitus sensitiui est bonum apphensum per sensum. Appetitus vero intellectiuus fert in bonum vniuersale: quia intellectus intelligit vniuersale et commune. Obiectū em̄ appetitus intellectiui est bonū apprehēsum p intellectum. Secūda differentia: quia appetitus intellectiuus intellectui fundat in essentia anime vt in subiecto: sed appetitus sensitiu9 fundat in toto composito subiectiue: vnde destructo toto composito appetitus sensitiu9 corrumpit: sed intellectiu9 est in anima intellectiua q̄ est incorruptibilis: vnde et appetitus intellectiuus est incorruptibilis. Nominatur autem appetitus consequens formam apprehensam ab intellectu multis nominibus: videlicet appetitus intellectiuus rationalis: vel volūtas

Dicit aūt intellectiu9: non quia intelligit: sed quia sequit intellectū: vt illud appetat qđ intellect9 cognoscit. Non.n. diligim9 nisi cognita sm August. Dicit aūt rationalis: q̄a iudiciū rōnis sequit:

H De appetitu intellectiuo.

vt illud qđ rõ iudicat eligẽdum vel recu-
sandum: illud eligat vel recuset appetit⁹
rõnalis. Dicit̃ volũtas p cõpationẽ ad
appetitũ sensitiuũ. Nobiliora eñ entia
⁊ si cõueniãt eis noĩa ignobiliũ: tñ speci-
alia noĩa rõne sue nobilitatis sortiuntur
Et ideo q̃uis volũtas dicat̃ appetitus:
⁊ cõueniat in hoc noĩe cũ appetitu sensi
tiuo: tñ speciale sibi nomẽ retinuit: vt ap
petitus intellectiu⁹ dicat̃ nõ solũ appeti
tus: sed etiã volũtas. Improprie tñ volũ
tas aliqñ accipit̃ ꝓ appetitu sensitiuo: si
ue sit cõiũctus rõni natus obedire rõni
vt in hoĩbus: siue nõ fuerit cõiunct⁹ rõni
vt in brutis: ꝓpter qđ dicit̃ Joh. xxj. de
petro. Ducet te q̊ non vis ⁊c̃. Ibi volun
tas accipit̃ improprie ⁊ large ꝓ appeti-
tu sensitiuo ꝯiuncto rõni in hoĩe: licꝫ au
tẽ appetitus intellectiu⁹ ĩ petro eẽt ꝓm
ptus ad martiriũ: tñ appetitus sensitiu⁹
refugiebat: q2 mors est vltimũ terribiliũ
Et ideo dicit Euãgeliũ. Et ducet te q̊ tu
non vis ire. scꝫ ẜm appetitũ sensitiuum.
Minus ꝓprie volũtas qñqꝫ accipit̃ pro
appetitu naturali: q̊ nõ hꝫ ꝯiunctã ꝯgni
tionẽ: sed dirigit̃ ab infallibili intelligen-
tia: que deus est. ¶ Quintũ dubium. Cũ
potẽtie aĩe distinguant̃ p actus ⁊ obie-
cta. Querit̃ qui sunt actus ⁊ obiecta po
tẽtie appetitiue sensitiue siue motiue sen
sualis. Hec q̃stio duo q̃rit. Primum de
actu appetitus sensitiui de quo in h̃ du-
bio q̇nto determinabit̃ Scdm qđ q̃rit ẽ
de obiecto appetitus sensitiui: de q̊ in se-
xto dubio dicet̃. Quo ad primũ q̃sitũ
Rñdet̃ ꝙ sicut in pte apphẽsiua siue in
cognitiua sensitiua: vtpote in sensib⁹ ex-
terioꝛib⁹ ⁊ interioꝛib⁹. Quidã sũt actus
gñales cõcomitãtes totũ genus potẽtie
apphensiue sensitiue: vt sunt: apphende
re: cognoscere obiectũ: siue ĩ p̃sentia ma
terie vt faciunt sensus exterioꝛes: siue in
absentia materie sicut fit p sensus interi-
oꝛes: nihilominus quilibet sensus habet
actum specialem: vt visus actus est vide
re: auditus audire: gustus gustare. Et sic
de alijs sensibus exterioꝛibus. Sensus
etiã interioꝛes speciales habẽt actus: vt
diffuse extat declaratum de singulis.

Pariforiter sentiendũ est de poten
tijs appetitiuis sensitiuis que hñt actus
generales ⁊ speciales. Generales conue
niunt taꝫ appetitui concupiscibili q̃ ira
scibili: ⁊ possunt exprimi concretiue ⁊ ab
stractiue: et sunt appetere seu appetitio
affici seu affectio: inclinari seu inclinatio
moueri seu motio: siue motus. Motus
tamen hic non sumit̃ pro motu exterioꝛi
et locali qui est mutatio ab vno loco in
alium. Ille enim motus est in p̃dicamẽ-
to: vbi ⁊ reperitur in omni perfecto ani-
mali qđ mouetur de loco ad locum mo-
tu progressiuo. Et iste motus exercetur
a virtute motiua imperata: de qua infra
dicetur. xxvj. caplo. Sed motus hic su-
mitur ꝓ motu interioꝛi: vt est mot⁹ sen-
sualitatis in homine: seu actus appetit⁹
sensitiui ꝯsequẽs apphensionẽ sensitiuã
in brutis. Imperãs motum ꝓgressionis
in animali pfecto. Et ille motus interioꝛ
appetitus dicit̃ motus alterationis: que
est mutatio de vna q̃litate in aliã: ẜm il-
lũ motũ aĩal: irascit̃: dolet: gaudet: timet
audet ⁊c̃. Et ille motus reperitur in pꝛe-
dicamento qualitatis in tercia specie:
que est passio vel passibilis qualitas. De
quo plenius dicetur parte secunda hui⁹
opusculi. Considerandum etiam ꝙ
actus virtutis appꝛehẽsiue differt ab ac
tu virtutis appetitiue. Actus enim app̃
hensiue virtutis non ita proprie dicitur
motus sicut actus appetit⁹. Nã opatio
potẽtie appꝛehẽsiue terminatur in hoc et
perficitur: ꝙ res cognite et appꝛehense
sunt in appꝛehendente et cognoscẽte sci
licet per suas similitudines. Operatio
autem appetitiue perficitur in hoc: ꝙ ap
petitus inclinatur in rem appꝛehensibi-
lem per extensionem: vicꝫ ad res deside
ratas. Et ideo opatio apphẽsiue assimi-
latur quieti. Operatio vº appetitiue cõ
parat̃ motui: vnde p sensualem motum

intelligit operatio potentie appetitiue. Et p sensualitatē intelligit ipsa potentia appetitiua q̄ est appetitus sensitiuus.

Operationes tñ appetitus magis ꝓprie nominant passiones q̄ꝫ actus: de q̄bus passionibus in scḋa parte hui⁹ opusculi dicet. Speciales vero actus appetitus sensitiui: tot sunt quot passiōes reperiunt in concupiscibili ⁊ irascibili.

Concupiscibilis nanqꝫ vt dictum est: sex hꝫ passiones qui sunt eius actus: et possunt nominari abstractiue ⁊ cōcretiue. Et dicunt Amor Odium Desideriū Fuga Gaudiū: et Tristicia. Concretiue nominant: amare: odire: desiderare: fugere: gaudere: ⁊ tristari. Irascibilis q̄nqꝫ hꝫ passiones siue actus: ⁊ sunt Spes ⁊ desperatio Timor ⁊ audacia ⁊ ira. Ex quo pꝫ q̄ vndecim sunt passiones siue actus appetitus sensitiui: sex in concupiscibili: ⁊ .v. in irascibili. Nō tñ est hec diuisio in species specialissimas: sed in species subalternas. Continēt nanqꝫ he vndecim passiones plures alias sub se: de q̄bus dicet in .ij. pte huius opusculi.

R Considerandū vltimo q̄ illud quod apud philosophātes nominatur passio Apud theologos dicit affectus vel affectio. Apud grāmaticos nominat interiectio. Interiectio nāqꝫ est pars orationis: significās mētis affectū: voce incognita. addi poterit (vt dicit Cancellarius parisiensis sup cantica canticoꝝ) Gestu incognito. Primum ꝓpter aures disciplinę capaces: alterū ꝓpter oculos gestuū cognitores. Gestus eñ sunt ad oculos: voces ad auditū. Bruta eñ ⁊ etiam homines diuersas voces ⁊ gestus interiectionales faciunt: ad notificanduꝫ diuersas passiones ⁊ affectiones ⁊ motus anime interiores. Leo nanqꝫ ad exprimendum passionē ire interioris: rugit: canis latrat Facit etiā leo diuersos gestus corporis: p vngues pedes: p os dentes: et rictus: motum ire interiorem notificātes. Homines etiam philocapti diuersis vocib⁹: scilicet iubilis ⁊ clamoribus: et etiam gestibus: vtpote tactib⁹: amplexibus osculis. Amorē gaudium ⁊ concupiscentiam interiorem mentis notificant. Et hoc fit gestu ⁊ voce incognita. Uel ſm alios: voce incōdita .i. intus condita: siue abscondita ipsi videnti ⁊ audienti: q2 affectiones ⁊ operationes aīe interiores: que cōsistunt in experientia ⁊ sentimento interiori: magis sunt cognite ipi patienti q̄ꝫ videnti vel audiēti. Sicut dicit de infirmo egritudinē ⁊ dolorē internū p gemitus ⁊ voces interiectionales explicāte: q̄ nullus tam bene cognoscit doloris ⁊ egritudinis vehementiā sicut ipe infirmus qui sentit. Proferunt etiā cōmuniter interiectiones (p̄sertim a brutis) voce confusa ⁊ inarticulata. Nullus eñ rugitum leonis: vlulatū lupi: vel hinnitū equi: vel alioꝝ animalium voces in scriptis tradere potest. Homines etiā p̄ vehemētia passionum interiorum: vicꝫ ire doloris: vel intensi gaudij: ꝓrumpūt in voces interiectionales inarticulatas ⁊ cōfusas Et hec est ratio quare paulus dixit se audisse archana verba in tercio celo: que non licebat .i. nō potuit homini loqui vocetenus: nec potuit ea tradere btō Dionysio suo discipulo ad plenum in sc̄ptis.

Ex dictis patet passiones magis ꝓprie dicunt motus potētiarū aīe q̄ꝫ act⁹ Non quidē apphensiuarū: vt est sensus intellectus: sed appetitiuarū: nō tñ sunt motus appetitus rōnalis qui dicitur voluntas: sed appetitus sensitiui: qui dicit sensualitas: que distinguit in vim cōcupiscibilem ⁊ irascibilem. Sed cum amor ⁊ gaudium: tristicia ⁊ ira ⁊ hmōi q̄ proprie sunt motus ⁊ passiones appetit⁹ sensitiui: attribuunt deo: vel angelis: vl' sanctis hoībus: vt patet in scriptura: tūc imꝓprie ⁊ large sumunt: et significant simplicem actum voluntatis cum similitudine affectus passionis sed absqꝫ passione. Et ipsi quidem motus passionum absolute ⁊ ſm se considerati inquantum

Interiectio diffinit

importāt absolute motū appetitus sensitiui in aliqd bonum vel maluz: simplex vel arduū: sic sunt naturales ⁊ cōmunes nobis ⁊ brutis: non faciunt nos vitiosos vel virtuosos: sed ſm q a ratione regulant bene vel male: nam ſm q simul cuz motu: importāt recessum ab ordine rationis sic sunt nomina viciorum. Inquantum vero regulant a rōne dicunt virtutes. ¶Regulandi ergo componēdi ⁊ instituendi atq; ordinandi sunt passiones et affectus animi: ad id quod debēt: ⁊ quomodo debent: vt in virtutes ꝑficere possint: alioqn in vitia defacile decidūt. Cuz ergo prudenter: modeste: fortiter ⁊ iuste amor ⁊ odium instituunt: in virtutes exurgunt: prudentiam scz tempantiam fortitudinem: atq; iusticiam. Appetitus tamē sensitiuus rōni non obedit immediate: sed mediante volūtate. patet de passione ire rōnabilis que est cum rōne: non qdem vt precipiēte sicut dicit esse voluntas cum ratione: sed vt denunciante. id est. manifestante iniuriam. ¶Sextū dubium Est de obiecto appetitus sensitiui. ¶Respondet q obiectū appetitus est bonum. Nam bonum describit: appetitus motiuū: hec descriptio habetur ex primo Ethicoꝝ vbi dicit bene enūciauerūt dicentes: bonū est quod omnia appetunt. Dr eñi bonuz a boo: as: are. i. vocare: qa bonum: boat. id est. vocat: inclinat: allicit ⁊ mouet appetitū. Est eñi vt supra dictū est duplex appetitus. scz Irascibilis ⁊ cōcupiscibilis. Irascibilis est qui fert in bonum arduū. Concupiscibilis fert in bonum delectabile. Pro quo considerādum q bonū est duplex. Quoddam ē bonū quod absolute habet rationem boni: ⁊ illud dicit bonū simplex in qd deuenimus sine difficultate: vnde oñis illa passio de cuius intellectu est appetit⁹ in bonū simpliciter sine additamento ⁊ cōtractione ad arduū: est in cōcupiscibili: sicut amor: desideriū ⁊ delectatio et opposita barū. Aliud est bonū arduū in qd deuenimus cum quadam difficultete ⁊ necessitate. Oñis eñi illa passio de cui⁹ intellectu est motus in bonū cum circūstantia difficultatis est in irascibili sicut ira: que ꝯsurgit ex magna lesione quā qs potest vindicare: ſ nō in ꝓmptu: ⁊ sic arduū addit quādaz specialem rationē bonitatis. scz preciositatem qndam: ex hoc ipso q nō defacili potest haberi: sicut dicit. Omne rarū carum. ¶Respectu primi boni est appetit⁹ concupiscibilis: qr concupiscentia est illoꝝ que leuiter habere possum⁹. ¶Respectu scdi est appetit⁹ irascibilis: q est ꝑpter bonū a quo qs impedit: ⁊ ergo irascibilis est ꝓpugnator appetit⁹ concupiscibilis. Ubi eñi vis concupiscibilis nō potest conseq suū obiectū: ibi surgit irascibilis eam defendens ⁊ promouens vt suū finem consequat. Exemplū de Cane rodente os: q in sapore ossis habet delectationem per vim cōcupiscibilem: alter insurgēs volens sibi auferre os: mox canis mouet in passionem ire: appetit⁹ irascibilis. Et hec vis irascibilis impat virtute motiue exteriori: q cōsistit in membris canis: sicq; canis ore latrat: dentib⁹ mordet: ⁊ totū corpus exponit pro defensione sua. ¶Bonū est triplex: ſm philosophū. viij. Ethicoꝝ. scz vtile: delectabile ⁊ honestum. Et huic opponit triplex malū. Nam bono vtili opponit malū damni siue nociui. Bono delectabili opponit malū pene siue tristabilis. Bono honesto opponit malū culpe siue inhonesti. — M Bonum est triplex.

¶Ratio diuisionis boni est: qa bonū est aliqd inq``tū appetibile. Appetit aūt aliqd tribus modis. Primo aliqd appetit nō ꝑpter se: sed ꝑpter aliud. scz vt qddam mediū p qd in aliud bonū tendit: ⁊ tale bonū vocat bonū vtile: ⁊ hoc naturalit appetunt senes magisq iuuenes: sic sumptio medicine amare desiderat non ꝑpter se: sed ꝑpter sanitatē. Sub hoc bono vtili cōphendunt diuitie honores. Diuitie eñi appetunt vt scilicet mediū p qd qs posset habere victū: vestitū ⁊ dele

ctatiões:bonoꝛ ⁊ gloꝛia ⁊ pꝛesidẽtia etiã
appetunt̃ ꝓpter diuersos fines. Circa il-
la bona vtilia: estimatiua virtus elicien-
do de sensatis nõ sensata: appꝛehẽdit ar-
duitatem ⁊ difficultatem: ⁊ ergo sunt ob-
iectum appetitus irascibilis. ¶Res etiã
inaiate tendunt ꝑ appetitum naturalem
inditum ad bonum dumtaxat eis vtile si
cut ad loca sui conſuatiua ⁊ ad opatio-
nes suas: sine q̃bus esse vel bene esse nõ
possunt: sed de delectabili bono nihil ha-
bere dicunt̃: sicut nec de tristibili: nisi per
transsumptionẽ volum⁹ loq̃ nimis am-
ple: ⁊ iste appetit⁹ dicit̃ amoꝛ naturał: q̃
est naturalis inclinatio ad ꝯseruationem
sui: hinc est ꝙ aqua fluminũ q̃ntum põt
fluit in mare: quia ibi melius cõseruatur
lapis in altum ꝓiectus: ꝙcitius reuertit̃
in terram: vbi ꝯseruat̃. Est etiam ille na-
turalis amoꝛ ⁊ appetitus in rebus sensi-
bilib⁹. Uitulus em̃ agn⁹ poꝛcellus cũ du
cunt̃ ad macellũ renitunt̃ inq̃ntum pñt.

Secũdo appetit̃ bonuꝫ vt quies in re
desiderata: ⁊ tale est bonũ delectabile qđ
appetit̃ ꝓpter complacentiam ⁊ delecta-
tionem: ⁊ hoc appetũt iuuenes passionũ
insecutoꝛes: ꝓut sunt delectatiões cibo-
rum: venereoꝝ ⁊ ludoꝝ ⁊ delicie ⁊ dele-
ctationes omniũ sensuuꝫ. Unusq̃sqꝫ em̃
sensus delectat̃ đ obiecto sibi ꝓpoꝛciona
to. Pꝛopoꝛcio aũt consistit in q̃dam me-
dietate. Sensus em̃ tristat̃ in extremis:
⁊ in medijs delectatur: visus in videndo
pulcra: audit⁹ in audiẽdo suaues sonos
⁊ cantus: olfactus de fragrãtia odoꝛum:
floꝝ ⁊ aromatũ: gustus in dulcedine sa-
poꝝ: tactus delectat̃ in mollib⁹ ⁊ lenib⁹
sibi ⁊ maxime in venereis: ⁊ hoc bonũ est
obiectũ appetit⁹ concupiscibilis: ⁊ appe
titur tam ab hominib⁹ ꝙ a bꝛutis. ¶Res
em̃ aiate ꝑ foꝛmã sensitiuã in actu funda
tam: tendũt q̃dem in bonũ vtile: qđ duꝫ
ꝯsequunt̃ ⁊ illud eis cõiũgit̃ sentiũt dele
ctationẽ: ita vt iam ferunt̃ in ꝓpꝛiũ bonũ
scꝫ delectabile: imo si non esset vtile: sepe
esset nociuũ eis. ¶Natura tñ plus indidit
delectationeꝫ in aialibus ꝓpter opationẽ
vtilem ꝙ ꝓpter delectatõem suauẽ: vnde
si haberet aial nutrimentũ sufficiens sibi
ꝯiũctum. Si p̃terea sine ꝯpari generaret
sibi simile ad conseruatõnem sue spẽi: nã
nõ curasset adiũgere delectatõem in sen-
sibus gustus ⁊ tactus: plusq̃ in igne qui
fert̃ ad suũ locũ ⁊ generat sibi simile sine
delectatione. Tertio appetit̃ bonũ vt
q̃daꝫ res terminãs appetitũ intellectiuũ
⁊ tale bonũ vocat̃ honestũ. Bonũ em̃ vti
le oꝛdinat̃ in finẽ extra se: ꝭ bonũ delecta
bile est finis appetitus sensitiui. Bonum
vero honestũ est finis appetit⁹ intellecti-
ui. scꝫ volũtatis. Bonũ em̃ honestũ (ꝭm
Tuliũ) est ꝙ sua vi nos trahit: ⁊ dignita
te sua nos allicit. Hoc em̃ ꝓpter se appe-
tit̃ etiã si nulla alia dignitas inde seq̃ret̃
Bonũ.n. honestũ plurimas hꝫ sibi adiũ-
ctas vtilitates: sicqꝫ q̃dã vi ⁊ violentia ⁊
potestate trahit affectũ: ⁊ hoc appetũt vi
ri sapiẽtes: ⁊ hoc bonũ ꝭm sanctũ Bona
uenturã dist. j. sup pmũ sentẽ. dr̃ duplicit̃
aut qđ est pure bonũ: vt deus: aut in q̃ re
lucet ei⁹ siłitudo: vt gr̃e ⁊ ꝟtutes. Pri-
mo modo honesto bono ẽ fruendũ: ꝓpꝛie
accepto frui ꝓut dicit motum volũtatis
cum delectatione ⁊ quietatiõe: q2 summũ
bonũ solũ termiat: quietat ⁊ delectat aĩe
appetitũ rõnalẽ: q̃ creata ẽ ad ꝑcipiẽduꝫ
summũ bonũ ⁊ infinitũ qđ deus ẽ: ido in
eo debet solũ q̃escere ⁊ ipo frui. ¶Non em̃
beatitudo hoĩs cõstituta est in diuitijs
vtilibus: non in delitijs suauibus ⁊ dele-
ctationibus: nõ in honoꝛibus: vel gloꝛia
tꝑalibus. Patet qm̃ si oĩa hec affuerit
remanet indigentia: seu vacuitas: seu in-
anitas: quia pꝛincipalioꝛ pars hoĩs sci
licet imago dei ad quaꝫ creat⁹ est hõ: ꝭm
memoꝛiam: intelligẽtiam ⁊ voluntatem:
q̃ ꝑceptiua ẽ boni honesti: nõ replet̃: hoc
aũt fit ĩ btitudine: dũ erit mẽoꝛie repletõ
eẽnitatꝫ ⁊ vnitatꝫ. erit intelligẽtie repletio
veritatꝫ ⁊ lumĩs erit volũtati repletio dile
ctõis pfecte ⁊ fruitiõis: a sũmo ꝟo ĩfinito
⁊ honesto bono. ¶Nulla.n. creatura irrõ-

nalis ad hoc attingit: qꝛ nec ad illud creata eſt: memorandū intelligendū ⁊ amādum. Creature enim inanimate tendūt in ſolum conueniens eis ⁊ vtile abſq; delectabili: ſcꝫ ad loca ſua pro conſeruatione. Creature ſenſitiue tendūt vltra bonū ſuū vtile ad bonum delectabile ſed non ad honeſtum. Creature intellectuales tendunt ad bonum honeſtū. Eſt eī̄ ſingulariter ⁊ euidēs ꝓprietas anime rationalis vt appetentiſſima ſit honeſtatis que dicit̄ honoris ſtatus terminus et finis honoris. Scd̄o bono honeſto in q̊ relucet ſimilitudo veri et eterni honeſti boni etiam fruendum eſt: capiendo frui communiter ꝓut dicit motum cum delectatione tm̄: ⁊ non quietationem appetitus intellectiui. Et ſic omnibus que ſpūaliter delectāt: cuiuſmodi ſunt fruct⁹ dona beatitudines ⁊ ꝟtutes poteſt frui homo. Huiuſmodi enim ꝓpter aſſimilationem ad deum habent pulcritudinē qua nos delectant ⁊ alliciunt In his enim reperitur vtilitas magna hominem alliciens: quia conſecutio ſalutis: pax mentis: ⁊ edificatio ⁊ dilectio ꝓximi: ac etiam delectatio p̄cipua. Delectāt enim ſuos poſſeſſores ſincera ⁊ ſancta delectatione: et in eis pariunt gaudium ſpūale: tn̄ in ipis non eſt quieſcendum: quia tūc amittunt pulcritudinem: qꝛ cum virtutes ad ſe referunt̄ ſuperbe ſunt ⁊ inflate: ideo referēde ſunt ad ſummum bonum cui ſoli inherendum eſt: quia illud eſt ꝓpter ſe tm̄ amandum ⁊ vltra illud nihil eſt querendum: illud eī̄ eſt ſupmus finis omniū.

M Sanctus etiā Aug⁹. quē etiā ſequit̄ magr̄ in. ij. diſtinc. xxvij. etiam diſtinguit triplex bonum: in libro retractationū dicens. Bonorum quedam ſunt: minima quedam media: quedam maxima.

[B]onum tri[plex]

Minima bona ſunt bona tpalia exteriora: vt diuitie: ſiue naturales: vt poſſeſſiones: animalia: victualia: ſiue artificiales: vt pecunie: veſtes: honores tpales. Gloria mundialis ptās: preſidētia: dominium humana libertas: cui opponit̄ ſeruitus fama. Sunt enim bona in ſua natura: ſunt etiam bona bene vtenti: quis vt ait phs: organice. i. inſtrumētaliter deſeruiūt felicitati: ſed cōmuniter homies male eis vtunt̄ cum copiam habent.

Bona media ſunt bona naturalia: vt potentie aīe intellectiua: volitiua ⁊ ſenſitiua: ſanitas pulcritudo: ⁊ alia naturalia: q̊bus poſſum⁹ vti bene ⁊ male Gen̄. j Vidit deus cuncta que fecerat et erant valde bona. Neq; eī̄ meliora in ſuo eſſe naturali ⁊ ſpecifico eſſe potuerūt. Poterat quidē equo dare meliorem naturam deus: puta naturā hoīs: ſed nō remaneret equus: ſed eſſet alterius nature ſcilicet humane: ſic homini vt haberet naturam angeli: ſed nō eſſet homo. Bona maxima ſūt bona ſpūalia ſcꝫ gr̄a ⁊ virtutes neceſſarie ad ſalutē: et his bonis nemo male vtit̄ formaliter conſideratis: qꝛ actus q̊ procedit ab habitu virtutis non pōt eſſe malus: ſic nec ipa ꝟtus pōt eſſe mala. Sed ꝟtutib⁹ mālit er ꝯſideratis cōtingit hoiem male vti inq̄tū hō de ipſis ſupbit: vt de abſtinētijs ieiunijs: vigilijs: actibus iuſticie et fortitudinis. Sanctus etiā Bonauen. quadruplex bonum diſtinguit homini a dō collatū. Parauit eī̄ de⁹ homini. Bona nature: bona fortune: bona gratie: ⁊ bona glorie: bona nature ſunt creature vniuerſe hui⁹ mundi. Nihil eī̄ eſt in mūdo a deo factū qd̄ nō ſit ad hoiem ordinatū. Oia eī̄ nr̄a ſunt dicit apl's. Non ſolū inferiora: ſed etiam ſuperiora: q̄dam ad cuſtodiendū: vt angeli: q̄dā ad paſcendū: vt vegetabilia et aīalia eſibilia: q̄dā ad admirandū: vt aīalia q̄ nō debuiūt ꝓ cibo. Parauit etiā ds̄ hoī oia corpa mūdi: ſiue ſint lūioſa: vt celeſtia: ſiue trāſpentia vt ignis aer ⁊ aqua ſiue opaca: vt terra: q̄ omnia ſunt perpetue duratura ſm̄ eſſentiam: lꝫ non ſm̄ figuram. Parauit ſecundo deus homini bona fortune: ⁊ licet hec bona que dicunt̄ fortune ſint etiam bona nature. In

M
Bonū quadruplex

hoc tñ differũt a pmissis: q2 illa scz bona nature scz corpa pncipalia mũdi: luminosa vicz z opata sunt pmanẽtia: hec autẽ bona fortune cũ tpe trãseuntia: nec in suo esse stabilia. Et ideo denominanť a fortuna: q̃ depingiť cum rota: nũc deprimẽs ista: nunc eleuãs illa. Hec eñ bona fortune dedit de⁹ hoi ad humanoꝝ sensuum solacia z in nature adiumẽta. Dedit eñ hoi: visum: auditũ: gustũ: odoratũ z tactũ cũ varijs obiectis in solacium.

Dedit etiã hoi bona gr̃e: dedit de⁹ humane anime potentiam cognitiuam qua deum cognosceret: dederat z affectiuam qua posset per amorem suo principio adherere: dedit et operatiuã qua suo posset regi seruire. Attẽde igiť hõ q̃t tibi dederit genera sciarũ cõtẽplatiuarũ z actiuarũ ꝑpter intellectiuã: attẽde q̃t tibi genera dederit grãrũ virtutũ: donoꝝ btitudinũ: z fructuũ spũaliũ: ꝑpter potentiam affectiuã. Attende q̃t genera dedit p̃ceptoꝝ: consilioꝝ: exẽploꝝ: pmissionum z cominationũ ꝑpter opatiuã. Dederat etiã deus hoi bona glie: aiam vicz z corpus: vt ergo hõ totus btũs fiet: fact⁹ est deus hõ: vt dũ ipsius diuinitatẽ in sua essentia z glia cõtemplareť btificareť i aia z mẽte: z dũ carnẽ aspiceret: fieret beat⁹ in corpe z carne. ¶ Septimũ dubiũ est de sensualitate. Primo queriť de ei⁹ distinctione. Scdo de ei⁹ diffinitõe. Tercõ de ei⁹ ad rationẽ subiectione. Circa pmũ pncipale diciť sensualitatis distinctione.

P Septimum dubium

Considerandũ q̃ sensualitas q̃tuz ad ꝑpositũ tripliciter accipiť a doctoribus. Primo mõ cõiter: ꝑut sub se cõprehendit oẽs vires sensitiuas: tã apprehẽsiuas deforis: vt sunt sensus exteriores: q̃ apphensiuas deintus: vt sunt sensus interiores: q̃ etiam appetitiuas z motiuas sensuales: vt est appetitus sensitiuus cõcupiscibilis z irascibilis Sensualitas vt sic sumpta a quibusdam nominať Sensibilitas a quibusdam vero nominať homo exterior. vnde ꝟm San. Bonauen. in. ij. sentẽ. dist. xxiiij. parte. ij. in vltimo dubio litterali. ¶ Homo est duplex interior et exterior. Diciť eñ. ij. Cho. iiij. Et si is q̃ exterior est nr̃ homo corrumpiť: interior tamen renouatur de die in diem. Exteriorem autem hominem vocat non ipsum corpus tm̃: sed corpus cum vtribus anime per quas habet sensibilib⁹ intẽdere z eis inherere. Interiorẽ aũt hoiem vocat ipm spm̃ rõnalẽ: ꝟm quẽ hz circa celestia seipm̃ occupare. Scdm hoc intelligẽdũ est q̃ hõ hz potẽtias aie p quas cõuertit se ad spũalia: z hz potentias p q̃s cõuertiť ad sensualia. Et ille potẽtie et ꝟtutes siue vires per q̃s cõuertiť ad spũalia in simul collecte: vnũ posse pfectũ aie integrant. Ex his quedã ptãs resultat interioris hoiѕ regitiua. que quidẽ vocať liberũ arbitriũ siue libertas arbitrij: in q̃ consistit laus z vituperiũ: de q̃ dicetur infra de potẽtijs aie rõnalis. Scdm aũt q̃ hõ habet conuerti ad hec sensibilia sic habz z suas potentias: que similiter in vnum cõcordantes: integrãt q̃siunũ perfectum posse circa ista sensualia: z h̃ noie sensualitatis censeť i scriptura: que simul comprehendit potentias sensibiles cognitiuas z affectiuas siue motiuas.

Scdo mõ accipiť sensualitas magis ꝓprie: pro illa tm̃ parte sensitiua affectiua siue motiua per quã moueť hõ carnalis aialis z sensualis in aliqd appetendũ vel fugiendum: qd delectabile vel tristabile conueniẽs vel discõueniẽs p sensus apphensum est. Et sic sensualitas est eadẽ cum appetitu sensitiuo: de q̃ supra dictũ est. Sensualitas tñ vt sic a theologis z p̃sertim a. S. Aug. magis attribuiť homini q̃ brutis. Theologi eñ considerãt sensualitatẽ q̃tum ad rebellionẽ ad rationem: sed ratio in brutis nõ reperiť ideo nec sensualitas eis attribuitur.

Differunt tamen sensualitas a concupiscibili z irascibili: q2 sensualitas magis coniungiť corpori. Et sicut in brutis appetitus sensitiu⁹: ita z in homine sen-

Homo duplex interior z exterior

ſualitas nulla lege ſtringitᷣ quin ſemꝑ in appetitus rerũ ad corpꝰ ꝑtinentiũ moueatur. Sed ꝯcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis i homine iunguntᷣ rõni: ⁊ ꝓut ſunt in homine fruantᷣ rõne: ⁊ reguntᷣ ṽtutibus q̃ in ipſis fundũtᷣ. Eſt eñ temperãtia in cõcupiſcibili: ⁊ fortitudo in iraſcibili et ſic de alijs. Tercio noĩe ſenſualitatis in in ſcriptura ſepe inferior portio rõnis intelligitᷣ: vt dicit mgr̃ in. ij. diſ. xxiiij. ca. vltimo. Et hoc ideo q2 inferior portio rationis ꝑ pctm̃ multũ trahitᷣ a ſenſualitate ⁊ hõ cõparatus eſt iumẽtis inſipiẽtibus ⁊ ſimilis factus eſt illis. Jdõ inferior portio rõnis aliqñ in ſcriptura noĩe ſenſualitatis cenſetᷣ: ꝓpter nimiã ꝯuerſionẽ ſui ad ſenſibilia. Ex quo ſequitᷣ ratio cur ꝑhi ad cognitionẽ ſenſualitatis nõ ꝑuenerũt: quia ſenſualitas non tm̃ nominat ipſam potentiã ſenſualẽ q̃tum ad ꝓpriã naturã: ſed etiã inquantũ reſpectu rationis habet quandã rebellionẽ q̃ ex peccato originali in hoĩe traducitur. Et qm̃ ꝑhi non ꝑuenerũt ad cognitionẽ originalis: nec lapſus hoĩs: ideo non vtuntᷣ hoc noĩe. Circa ſcdm̃ ꝑncipale vicꝫ de diffinitione ſenſualitatis Notandũ ꝙ magr̃ in. ij. diſt. xxiiij. ſic diffinit ſenſualitatem. Senſualitas eſt quedã vis aĩe inferior ex qua eſt motus qui intenditᷣ in corꝑis ſenſus: atq3 appetitus rerũ ad corpꝰ pertinentiũ. ⁊c. Pro huius diffinitionis intelligentia conſiderandũ ꝙ ſenſualitas ſm̃ ſan. Tho. in. ij. ſcripto ſen. diſt. xxiiij. arti. v. hic diffinitᷣ ꝓut accipitᷣ ꝓ appetitu ſenſitiuo ꝑ ſcdã eiꝰ acceptione: ſicut ſupra oñſum eſt. Dicitᷣ nãq3 ꝑmo in diffinitione ſenſualitatis: eſt quedã vis inferior. Senſualitas eñ ſiue appetitꝰ ſenſitiuus eſt medius inter appetitũ naturalem qui infimus eſt: et appetitũ rationalẽ qui ſuperior dicitᷣ. Superior eñ eſt appetitu naturali: q2 appetitꝰ naturalis (vt ſupra dictũ eſt) q̃ eſt inclinatio nature in rẽ vel opus ſibi ꝯueniẽs abſq3 ꝓpria appꝑhẽſione: ſcꝫ ipſius appetẽtis: licꝫ ſeq̃tur appꝑhenſionẽ inſtituentis naturã ſcꝫ dei: ſicut appetitus naturalis lapidis eſt inclinatio vel motus deorſum. Sed appetitus ſenſitiuus ſiue ſenſualitas fertᷣ in aliqd̃ mediante ꝓpria ⁊ ꝯiuncta appꝑhenſione ſeu cognitione: ſcꝫ noticia ſenſitiua. Eſt tñ iferior appetitu rõnali ⁊ volũtate: q2 appetitus rõnalis fertᷣ ⁊ inclinatᷣ in bonitatẽ rei abſolute: ſed appetitus ſenſualitatis fertᷣ ſub tali vel tali cõſideratione: puta vel q2 delectabile vl' q2 vtile. Scdo dicitᷣ in diffinitione: q̇ intenditᷣ (hoc eſt extenditᷣ vel deriuatᷣ ſeu tendit) in corꝑis ſenſus ⁊c. Vñ nota ꝙ motus ſenſualitatis in duo tendit: ſcꝫ in ea que ſm̃ ſenſus exteriores ſũt delectabilia: ſicut color pulcer eſt delectabilis viſui ad videndũ. Et ſonus moderatus eſt delectabilis ⁊ conueniẽs auditui ad audiendũ ⁊ ſic de alijs. Et ꝓpterea dicitᷣ in diffinitione: eſt motus q̇ intenditᷣ in corporis ſenſus. Scdo tendit in ea q̃ nociua vel conueniẽtia ſunt corꝑi q̃ ſm̃ ſolam eſtimationẽ appꝑhenduntᷣ. Et ſic dicitur in diffinitione ꝙ ex ſenſualitate ꝓcedit appetitꝰ rerũ. i. inclinatio rerũ tꝑalium ad corpus ꝑtinentiũ: vt ſunt diuitie: poſſeſſiones ⁊ ſic de alijs. Sic igitur ſenſualitati duo attribuuntᷣ ſcꝫ motꝰ et appetitus: vt patet ex eius diffinitione. Senſualitas enim licet ſit vna potentia eius tamen plures ſunt actus. Motus enim ſenſualitatis eſt quedam inclinatõ ad ſenſus corporis: dum ſcilicet appetimus ea que ꝑ ſenſus corꝑis appꝑhendũtᷣ vt colorẽ pulcrũ: ſonũ moderatũ: cibum potũ: ⁊ venerea ꝓ ꝯſeruatione ſpẽi. Et illa ſũt bona delectabilia: q2 ꝑhẽt delectationẽ ſenſibꝰ. Attribuitᷣ etiã ſenſualitati appetitꝰ rerũ ad corpꝰ ꝑtinentiũ: q̃ de ſe nõ afferunt delectationẽ ſenſui carnis: ſ3 ſm̃ eſtimationẽ ſolã ſunt delectabilia: vt pecunie poſſeſſiones diuitie: ornatus veſtiũ: ⁊ ille dicuntᷣ bonum vtile: ſiue bona exteriora: ſine q̇bus hõ bñ eſſe non põt. Et ſic inclinatio ſenſualitatis ad proſe-

quędum bonū vtile:ꝯñs appꝑhensionem virtutis estimatiue:dicit̃ appetit⁹ rerum ad corpus ꝑtinentium. Considerandū etiā ꝙ ad sensualitatē:siue ad appetitū sensitiuū requirunt̃ sensus corporis exteriores vel interiores ꝑambuli:appꝑhendentes vel cognoscētes bonū ⁊ malū delectabile ⁊ tristabile:vtile ⁊ nociuū. Sensus em̄ exteriores ⁊ interiores scʒ fantasia ⁊ estimatio: dñr motiui et appetitiui dispositiue:q2 disponunt ad motū ꝑ modum cognitionis boni ⁊ mali: inclinātis appetitū sensitiuū vel sensualitatē ad ꝓsecutionē vel fugā. Differēter tñ: q2 sensus exteriores ⁊ fātasia disponūt ad motum sensualitatis ex appꝑhensione forme sensibilis delectabilis vel tristabilis presentis vel absentis. Estimatiua ꝟo disponit ad motū appetitus sensualitatꝭ ex apꝑhensione intētionis elicite ex sensatis: ꝑ modū vtilis vel nociui:ardui vel difficilis:ꝯuenientis vel discōuenientis: vt supra declaratum est de estimatiua. Uerbi grā. Speciositas mulieris p̄ntis appꝑhēsa:visu auditu vl' tactu:mox sensualitas in vi ꝯcupiscibili afficit̃ ⁊ mouetur amore ꝯcupiscentie ⁊ delectatione. Pariformiter muliere absente: fantasia cōuersa ad imaginationē vbi species sensate reseruant̃ cogitando de muliere:mouetur amore libidine ⁊ delectatione. Dñqꝫ etiam mulier turpis forme p̄sens ⁊ etiā absens sola estimatione appꝑhēditur vt conueniens libidini extunc sensualitas i ei⁹ ꝯcupiscentiā exardescit. Patet ex dictis q̄liter sensus sunt ꝑambuli ⁊ dispositiui appetitus sensualitatis ad ꝓsecutionē alicuius boni delectabilis vel vtilis vel ad fugam mali tristabilis ⁊ nociui.

Patet etiā ꝙ sensualitas (que ydēptificatur cū appetitu sensitiuo) diuidit̃ in duas vires:vicʒ concupiscibilem et irascibilē:de q̄bus sufficienter dictum est in quarto dubio huius capituli. Q̄rtum ad tercium ꝑncipale de subiectione sensualitatis quam habet ad rationem. Cōsiderandū ꝙ sensualitas debet subici rationi ⁊ obedire deo:cuius ratio est: quia motor inferior obedit superiori et regulatur ab eo:sed inter partes anię: ratio est motor superior:sensualitas vero motor inferior:ergo sicut ratio inferior obedit rationi superiori ⁊ regulat̃ ab ea: ita sensualitas rationi: inquantum sensualitas mediante fantasia cōuersa ad imaginationē mouetur ad gaudium vel tristiciam:ſm ꝙ ratio ostendit mediante fantasia rē aliquā:siue sit tristabilis siue delectabilis ſm ꝙ ei videtur. Item sicut in corporibus celestib⁹ spera superior mouet inferiorem:vt dicitur .iij. de anima. sic appetitus superior scʒ voluntas mouet appetitum inferiorem scʒ sensualitatem. Item per rationem dirigentē ⁊ volūtatem imꝑantē:vel retinent̃ vel mouētur exteriora membra ne pctm̄ sensualitatis perficiatur: sicut in exercitu ꝓgredi ad bellum vel non ꝓgredi ex imperio ducis dependet. ¶ De principatu dispotico ⁊ politico. Considerādum etiam vt dicit phs p̄mo politicoꝝ. In homine est cōtemplari duplicem principatū: scʒ dispositum ⁊ politicuʒ. Dispoticus dicitur quo aliquis principat̃ seruis:qui nō habent facultatē in aliquo resistendi imperio ꝑcipientis:q2 nihil habent sui. Principatus autem politicus et regalis dicit̃ quo aliquis principatur liberis: qui et si subdantur regimini principis: habēt tamen aliquod ꝓprium vnde possunt reniti ꝑcipientis imperio. Sic ergo aīa dominatur corpori ⁊ membris eius principatu disspotico:quia corporis mēbra in nullo possunt resistere anię imperio:sed statim ad appetitum anime mouetur manus pes ⁊ quodlibet membrum qđ datum est moueri voluntario motu. Quod ꝓpterea dicit̃:quia sicut digestiuū:nutritiuum:⁊ augmentatiuū:ita et gñatiuū q̄ ad membra genitalia : et pulsatiuum qđ est vitale:non obedit rationi ⁊ voluntati. Intellectus autem siue ratio dī prin-

cipari concupiscibili ꝛ irascibili politico
p̃ncipatu: quia appetitus sensitiuus ha-
bet aliquid ꝓprium vnde potest reniti
imꝑio rõnis. Natus est eñ moueri ap-
petitus sensitiuus nõ solum ab estimati
ua in animalibus ꝛ cogitatiua in hoibus
quã dirigit ratio vniuersalis: ꝫ etiã a fan
tasia ꝛ sensu. vnde experimur irascibilem
ꝛ cõcupiscibilem rõni repugnare: ꝑ hoc
qd̕ sentimus vel fantasiamur aliqd̕ de-
lectabile quod ratio vetat: vel triste qd̕
ratio precipit: per hoc tamẽ nõ tollit̃ qn
concupiscibilis ꝛ irascibilis rõni obediãt
subiacent eñ rõni sed nõ totaliter. Et ꝓ
pter hoc dicit apl̕us ad Roma. vij. Ui-
deo aliam legem in membris meis repu
gnantem legi mentis mee. scꝫ rõnis: ꝛ ca
ptiuam ducentẽ in lege peccati. Ista lex
dicit̃. Fomes. ꝛ lex membroꝝ. id est. cõ-
cupiscẽtia nobis innata. Inclinatio vicꝫ
sensualitatis in malum ꝛ ad delectatio-
nem sensuũ: etiam que sunt ꝯtra rõnem

Correlariũ pulcrum sequit̃ ex dictis.
Ex quo in carne purissime virginis ma-
tris domini: nũq̃ fuit languor nature. vl̕
lex membroꝝ: vel fomes peccati. Nec in
ea fuit dominiũ politicũ: resistentia scꝫ ꝛ
rebellio sensualitatis ad voluntatẽ. Sed
fuit in ea dominiũ: seu p̃ncipatus dispo-
ticus: Nam ipsius sensualitas in nullo
restitit volũtatis imꝑio: sicuti fuit in sta-
tu innocẽtie in ꝓthoplastis. Correla-
riũ scd̕m. Ratio triplicẽ regulam adhibꝫ
sensualitati. Prima est: qꝛ ꝓponit ei ꝛ oñ
dit obiectuꝫ ad qd̕ moueat̃. Scd̕a regu-
la: qꝛ rõ ꝛ voluntas impetuose ferri pñt
in aliud: ꝛ sic trahit̃ sensualitas ab actu
suo. Patet hoc de sancta Agatha que le
ta: ꝛ quas ad epulas iuitata iuit ad mar
tyrium: quod fuit ꝯtra sensualitatis sue
inclinatiõem. Tertia regula: quia per ra
tionem ꝛ voluntatem retinent̃ membra
exteriora ne ꝑficiat̃ peccatũ sensualitat̃
Unde sensualitati humane naturale est
moueri ꝫm regulam voluntatis ꝛ rõnis
Quod etiã petimus in dñica oꝛone. Di-

mitte nobis debita nostra ꝛc. Ego dimit
to sic debitoribus meis: ꝙ licꝫ sensuali-
tas offensa ex dictis vel factis remurmu
ret ꝛ in vindictã exardescat. Nihilomin⁹
desidero ꝫm iudicium suꝑioris rõnis et
volũtatis innitẽtis legi eterni tue: ꝙ pa-
catior esset huiusmodi sensualitas. Et ꝙ
in tranquillitate inimicos suos sicut ꝛ a-
micos sustineret patient̃ ꝛ benigne. Si-
cut charitas sine q̃ nemo tibi placet pa-
tiens est benigna est. Neqꝫ irritat̃ h̕ Cã-
cell̕. Correlarium tertiuꝫ: voluntas est
tanq̃ regina ꝛ imꝑatrix actuum aliaruꝫ
potentiarũ ꝛ membroꝝ corpis: ꝛ in hoc
differt hõ a brutis: qꝛ hõ dñiuꝫ habet su
oꝝ actuũ. qd̕ nõ hñt bruta. vñ ꝛ Senec.
Uis vt dem tibi magnũ imꝑiũ imꝑa tibi
Rõ vo habet se sicut ꝯsiliari⁹ dirigẽs vo
luntatẽ in suo imꝑio. Nã voluntas hꝫ
triplex imperiũ suꝑ triplex genus potẽ
Primo apphẽsiue siue exterioris: siue inte
rior̃. Scd̕o appetitiue ꝛ sensualitat̃. Ter
tio executiue siue motiue imꝑate d̕ q̃ nũc
dicendũ ẽ. Correlariũ q̃rtũ. Quiqꝫ sũt
q̃ rõnis ꝛ volũtat̃ nõ s̕bdunt̃ imꝑio obe-
diẽdo eis. Primũ est gñatiuũ. Scd̕m est
nutritiuũ. Tertiũ ẽ augm̃tatiuũ. Rõ vni
ca ẽ: qꝛ hoꝝ act⁹ ꝓcedũt ab appetitu nã-
li: q̃ nõ sequit̃ aliquã apphẽsiuã ꝯiũctã:
vt formatio corpis ꝑ gñatõnẽ: ꝛ digestio
ꝛ corpis in debitã q̃ntitatẽ extẽsio: ꝛ alij
act⁹ illaꝝ viriũ: de q̃bus s̃ dictũ ẽ. c. viij.
circa p̃ncipiũ. Sunt tamẽ q̃daꝫ actus
gñatiue: ꝛ nutritiue p̃ambuli qui ꝓcedũt
ab apprehẽsione fantasie ꝛ appetitu sen
sitiuo siue sensualitate. Apprehensio eñ
fantasie cum sit ꝑticularis: regulat̃ in ho
mine ad apprehensionẽ rõnis q̃ est vl̕is
ꝛ illi act⁹ subiacẽt volũtat̃ imꝑio. In po
testate nr̃a nãqꝫ est abstinere a coitu ꝛ a
nutrimẽto. Qꝛ aũt fetus in coitu ꝯcept⁹
formet̃ ꝛ augmẽtet̃. vel ꝙ cibus ꝑ come
stionem susceptus pascat ꝛ digerat̃: nõ
est in potestate nostra. Scd̕m hunc intel
lectum dictu est supra. ca. viij. In primo
dubio ꝙ generatiua et nutritiua subia

cent impio volūtatis. scꝫ quo ad actus ꝓambulos. Quartū est motus cordis scꝫ pulsatiuū: ꝛ manifestat̄ ꝑ venas pulsatiles: ꝛ ille motus nō obedit volūtatis impio: sed est ƀm naturam: eo ꝙ motus cordis ꝯsequat̄ vitam: que est ex corꝑis ꝛ anime vnione. Quintū est mot⁹ mēbroꝝ genitaliū qui nō subijcit̄ volūtatis impio. Et hoc fit ex pena peccati: vt scilꝫ aīa rōne sue inobediētie ad deū: in illo ꝑcipue membro ꝑ qđ ꝑmi ꝑntis est traductū peccatū: penā inobediētie ꝛ resistētie patiat̄. ❡ De potētia motus executiua. Caplm xxvj

A De potētia motus executiua.

In supiori caplo. xxv. determinatum est sub septem dubijs de appetitu sensitiuo: ꝛ sensualitate: siue de potētia anie sensitiue motiue spiritnali: ab intra motū impante. Nunc dicenduꝫ est de virtute motiua corꝑali ab extra motū exequēte: que dicit̄ potentia executiua motus impati. Considerandum ꝙ virtus motiua ē duplex. Quedā est motiua motu nāli: ꝛ hec non mouet ƀm appꝛehēsionem: nec est subiecta impio rōnis ꝛ volūtatis. Et hec est virtus naturalis motiua humoꝛuꝫ: ꝛ vitalis motiua pulsuū: de q̄bus nō est hic ad ꝓpositum. De his dictum est s̄. cap. ix. in ꝑncipio.

Alia est motiua: motu animalis: ꝛ hec similiter est duplex. Nam q̄dam mouet motu dilatationis ꝛ constrictōis. Et hec est in aīalibus impfectis. Ut in conchis ꝛ aīalibus affixis petris. Cum eñ ꝑbentur eis obiecta ꝯuenientia tūc dilatant̄. Si aūt abiecta tristia ꝛ discōueniētia tūc constringūt̄ ꝛ fugiunt sicut eis aduersuꝫ ꝛ contrariū. Et hec nō est potentia motiua: vt hic sumit̄ potentia: quia talia animalia nō mouent̄ motu ꝓgressionis: q̄a potentia motiua: vt hic sumit̄ constituit spālem modū viuendi: ꝛ distinguitur ab alijs potentijs anie. Alia est potētia motiua que motu ꝓgressiuo mouet. Et ista tm̄ cōuenit aīalibus ꝑfectis q̄ gradiuntur ꝛ mouent̄ de loco ad locum. Et talis potentia constituit spālem modū viuendi distinctum ab alijs. Sequit̄ corꝛelarie ꝙ iste due potentie habent se sicut inferius ꝛ supius. Quicq̄d eñ mouet̄ motu ꝓgressiuo etiam pōt moueri motu dilatationis ꝛ constrictionis: sed non econuerso. ❡ Notandū ꝙ ƀm phm. ij. de aīa Quatuoꝛ sunt modi viuendi Quibus aīatū distinguit̄ ab aīato. Primus modus viuendi est vegetabilium q̄ augent̄: nutriunt̄ ꝛ generant̄. Scđs modus viuendi est animaliū impfectoꝝ: q̄ licꝫ sentiunt (dicit̄ eñ. iij. de anīa. Anīal dicitur animal: ꝓpter sensuꝫ tactus) tamen non mouent̄ de loco ad locū. Terti⁹ modus viuendi est aīaliū ꝑfectoꝝ q̄ sentiūt ꝛ ꝓgressiue mouent̄: vt natatilia: volatilia ꝛ gressibilia. Quartus modus viuendi est moꝛtaliū hominū q̄ habent intellectū: q̄ vegetant̄: sentiūt: mouent̄ de loco ad locum: ꝛ vltra hoc intelligūt. Sed diceret q̄s Cum q̄nqꝫ sint potētie anie: vt vegetatiuū: sensitiuum: appetitiuū: ƀm locū motiuū: ꝛ intellectiuū: ergo etiaꝫ gradus viuendi debēt esse q̄nqꝫ. Quare ergo appetitiuū nō constituit spālem gradum ꝛ modū viuēdi. Dicendū ꝙ ideo qꝛ gradus viuēdi sumunt̄ ex hoc ꝙ vnū ꝑncipiū viuendi pōt repiri sepatim sine alio in viuente: s; appetitiuū nō repitur sine alijs: qꝛ in oībus est. Qđ ꝓbat Aristote. ij. de aīa. Ubicūqꝫ eñ repit̄ sensitiuum ibi est appetitiuū: nam ibi ē sensus alimēti: ꝛ ꝑ ꝯns esuries: ꝛ sitis. Esuries. n. est appetit⁹ calidi ꝛ sicci. Sitis ē appetitus frigidi ꝛ humidi: vt ꝑtꝫ. ij. de aīa: ergo vbicunqꝫ est sensitiuū: ibi est ꝛ appetitiuū. Item vbicūqꝫ repit̄ sensitiuū: ibi reperit̄ leticia ꝛ tristicia. Leticia oꝛit̄ ex cōiunctione alimenti cōuenientis. Tristicia ꝟo ex cōiunctione alimēti discōueniētis: sed illa non repiunt̄ sine desiderio ꝛ appetitu: tam in animali perfecto q̄ impfecto. Ubicūqꝫ etiam reperit̄ vegetatiuum etiam appetiuū. Nam anima vegetatiua per vim nutritiuam ꝛ augmenta-

Qu mod di.

tiuam appetit conseruare indiuiduum:
sed per generatiuam appetit conseruare
speciem. Intellectiua anima est volūtas
B que est appetitus boni honesti. Consi-
derandum vlterius ꝙ vis motiua aīalis
vt dictū est ca. ꝑcedēti nominať cōi noie
appetitiua siue desideratiua siue appeti
tus sensitiuꝰ aīalis: ꝛ ꝯuenit omī aīali. tā
ꝑfecto qd̓ habet oēs vel plures sensus:
ꝙ impfecto qd̓ ad minꝰ habet duos sen
sus scꝫ gustū ꝛ tactū. In hoie ꝟo dicitur
sensualitas. Et hec vis motiua aīalis
est duplex. Imperās ꝛ Impata. Impe
rans est duplex scꝫ Irascibilis ꝛ Concu
piscilis. Concupiscibilis est appetitꝰ bo-
ni delectabilis. Irascibilis est appetitus
boni ardui. Ab his oriunť oēs passiones
ꝛ affectus anime: vt dictū est ꝑcedēti ca-
pitulo. Intellectus eñ practicus ꝛ fan-
tasia nō sunt potentie motiue principa-
les sed dispositiue. Nā intellectus pra-
cticus in hoībus ꝛ fantasia cum sensibꝰ
exterioribus et estimatiua in brutis: dis-
cernūt ad q̄d sit mouēdum. Quo cogni-
to: appetitus rōnalis siue volūtas in ho
mine: ꝛ appetitiua siue appetitus sensiti
uus: irascibilis vel concupiscibilis in bru
tis: afficitur ꝛ inclinať ad hoc qd̓ intelle
ctus practicus ꝛ fantasia cognouerūt: et
tandē potētia motiua executiua mouet
membra ad ꝓsequēdum qd̓ imperatum
est. De quo plenius dictum est ca. prece-
denti dubio. vij. circa mediū. Imperata
vis motiua diciť motus executiua: quia
efficit ꝛ exequiť motuꝫ ab intellectu pra
ctico vel a fantasia impatum. Et hec si-
militer est duplex Nam quedam est vis
motiua membrorū: et est vis infusa ner-
uis lacertis ꝛ musculis: ꝯtrahēs et rela-
xans cordas ꝛ ligamenta coniuncta mē
bris officialibus. Nota ꝙ membra cor
poris sunt triplicia. Sunt eñ quedā ra-
dicalia in quibus vita animalium velut
ī radicibus conseruatur ꝛ in totum cor
pus deriuatur: vt epar cor cerebrum: et
genitalia. Inter que prima tria sunt de

esse indiuidui ī quibus (vt supra dictum
capitulo nono) sedem habet spiritꝰ Na
turalis Uitalis ꝛ Aīalis. Sed membra
genitalia sunt ad conseruationē speciei.

Alia sunt membra deseruientia: vt ve
ne Arterie: ꝛ Nerui: per que vehitur ille
tripl' ex spūs: vt dictum est caplo nono.

Tercia sunt membra officialia diuer-
sis officijs in corpore animalis deputa-
ta: sicut manus pes oculus ꝛ huiusmōi.
Nunc dictum est ꝙ vis motiua est in la-
certis. Dicitur autē lacertus brachium.
Et deriuať a lacero ras. eo ꝙ sit ad lace- Lacertus
randum abilis: et est ꝓprie lacertus supe
rior pars brachij a cubito sursum: vl' mu
sculus. Dicuntur etiam musculi: capita Musculus
neruorum ex sanguine ꝛ neruis copula-
ta: scꝫ illa nodosa caro que est ex tibijs ꝛ
brachijs. Et dicitur musculus a muriuꝫ
similitudine: quia latet in membris sicut
mures sub terra. Uel quia disposita est
ad similitudinem muris. Uis nāqꝫ infu-
sa neruis lacertis ꝛ musculis mouet mē
bra officialia. Hec aūt vis motiua sita in
neruis: est virtus aīalis que mouet mem
bra mediantibus neruis: quī radicantur
in posteriori parte capitis. i. cerebri. Et hͣ
virtus per spiritū animalem (quī est sub
stantia subtilis aerea vi caloris genera-
ta) per medullam spine dorsi: que a phi-
sicis nucha vocatur: penetrať ad neruos
motiuos: vt sic motus voluntarius in oī
bus partibꝰ corporis generetur. De spi-
ritibus animalibus plenius dictum est
supra capitulo nono. Et hec vis motiua
membroꝝ inest omni animali tam perfe
cto ꝙ imperfecto. In omni animali est
sensus discernens conueniēs ꝛ discōue-
niens: ꝛ appetitus inclinans et imperās
virtuti membroꝝ motiue. Uidemus eñ
ꝙ animalia imperfecta vt conche mari-
ne: dilatant ꝛ constringunt se ꝛ membra
sua in pñtia couenientis: vel disconueni
entis. Et licet in eis non sit distinctio mē
brorum sicut in perfectis animalibꝰ: ha-
bent tamē quasdam partes corporis so-

co membrorum. Animalia etiam perfe-
cta mouent caudas: alas aures: rostr a:
mandibula: vngulas: ꝛ hmōi. Homo in-
super mouet manus linguā palpebras.
Alia est vis motiua q̄ anial mouet de
loco ad locum. De hac est hic ad ꝓposi-
tum: ꝛ data est aiali pfecto. Nā cum ani
mal nō habeat oia necessaria sibi cōiun-
cta: oportet ꝙ moueatur motu ꝓgressi-
uo ad distantia: vtpote ꝓ alimēto: mul-
tisq; alijs delectationibus ꝛ vtilibus ꝓ-
sequēdis: ꝛ nociuis fugiendis. Et h̄ vis
dicitur virtus executiua siue motiua de
loco ad locum. Cuius organum sicut et
virtutis motiue membroꝝ (vt phisici vo
lunt) est posterior pars capitis siue cere
bri. Vñ dicit Auicenna ꝙ in habentibus
caput virtus motiua p spinam dorsi: ꝛ p
nuchā: mediātibus neruis: deriuatur in
singula membra: ꝛ mouet ad oēm diffe-
rentiā positionis scȝ ante retro sursum:
deorsum: dextrorsum sinistrorsum. Na-
tura vero non sic mouet: quia solum de-
terminata est ad vnum: vt patet in graui
bus ꝛ leuibus. Sequit̃ correlarie ꝙ vir-
tus ꝓgressiua ſm locum distinguit̃ a vi
motiua membroꝝ. Nā cū in oibus aiali
bus pfectis ꝛ imperfectis sit sensus et ap-
petitus motum impantia. In multis ta
men animalibus vt in ostreis marinis:
cōchilibus et animalibus affixis petris:
reperit̃ vis motiua membroꝝ: in quib⁹
tamē nō rperit̃ vis motiua de loco ad lo
Ostreum cum. Est aūt ostreum trei. piscis mari
nus: qui in ostra. i. in testa latet: nā ostra
grece dicit̃ testa latine. Sed ostrea tree:
in feminino genere: dicit̃ caro ostrei: de
quibus carnibus cancri viuūt miro inge
nio. Nam qꝛ validā ostream. i. testā ostre
orum aperire nō pñt: expectat ꝙ ostrea
claustra testarū aperiūt: ꝛ tunc cancer la
pillū inicit: et impedita cōclusione ostre-
orum carnes corrodit. Distinguit̃ etiā
vis motiua a potentia vegetatiua: quia
vegetatiua nihil apprehendit ꝓpter eius
materialitatē: sed potentia motiua prin
cipiat motum de loco ad locum propter
aliquod bonum particulare apphēsum
impatum ꝓsequendum. Distinguitur
etiam virtus motiua executiua ab appe
titiua: quia non semper ad appetitum se
quitur motus: vt patet in viris continē-
tibus qui aliqñ habēt appetitū ad malū
Illum tamē appetitum nō ꝓsequuntur
sed regulant̃ rōne: que semp deprecatur
ad optima. j. Ethicoꝝ. Sequit̃ etiam
correlarie: ꝙ pptentia appetitiua ꝛ fugi-
tiua non distinguunt̃ realiter: quia dicit̃
appetitiua inquantū ꝓsequit̃ ꝯueniētia
sed dicit̃ fugitiua inquantū fugit ꝯtraria
¶ Animalia se mouentia sunt triplicia. Ania moue sūt tri
Considerandū etiam vt colligit̃ ex textu
Geneseos. c. j. Animalia pfecta q̄ habēt
virtutē motiuā de loco ad locum sūt tri-
plicia. Nam quedam dicuntur natatilia
quedā volatilia: quedam gressibilia. De
his. S. Bonauen. in. ij. dist. xv. sic dicit.
Natatilia sunt pisces qui in aquis q̄busꝫ Nat
dam pēnulis se trahunt ꝛ ꝓtendunt̃ an
terius: ꝛ extendendo se ad anterius qua
si tenendo se ad soliditatem: vl̃ grossiciē
aque trahūt corpus suum: ꝛ sic mouent̃
de loco ad locū. Sub natatilibus etiā cō
prehendunt̃ quedā anialia die in terra
gradientia: sed nocte in aquis morantia
vt Crocodilus: qui ſm Isidoꝝ. Est aial Croc
quadrupes. Longitudine fere. xx. cubito
rum: dentiū ꝛ vnguiū immanitate arma
tum: tanta est ei duritia cutis ꝙuis forti
um lapidū ictus in tergo recipiat nihil
oino curat: habet aūt corium ita durū ꝙ
vix gladio pforat̃: habitat i terra de die:
nocte in aquis: quia aqua calidior est de
nocte ꝙ̄ de die. Retinet eñ radios solis
ꝛ ibi agitantur ꝛ sic fit calida ipsa aqua.
Quidam autem dicunt. Crocodilus. Et
cōponit̃ ſm catholicon a croco. quia cro
ceum habet colorem: ꝛ dilus ꝙ est met⁹:
quia timendus est ꝓpter suam ferocita-
tem: quia homines manducat. Vñ v̄sus
Herba crocus dilusq; metus: venit hinc
crocodilus. Nam croceis maculis vari-

atur ⁊ est metuēdus r.post.c.pmū dās.l.
olatilia. scribito solo. Uolatilia sūt aues p ae-
rem alis se de loco ad locum mouentia:
magis impulsu: q̄ tractu. Dum eñ auis
volat. clauditur aer in cōcauitate alarū: et
dum ale applicant ad corpus: violenter
aer ꝓpellitur ex parte alarum a parte po
steriori: ⁊ ex illo impulsu corpus auis ꝓ-
cedit anterius. Gressibilia sunt anima
essibilia lia pedibus in terris se de loco ad locuʒ
mouentia. Et hec sunt in triplici differen
tia: ꝓut dicit Genes. j. Producat terra:
iumenta ⁊ bestias ⁊ reptilia. Quoꝝ nu-
merus ⁊ sufficientia accipit ex parte mo
tus. Oīne nanqȝ animal quod mouetur
in terra: aut mouet tractu: ⁊ sic est repti
eptilia bile. Dicit enim reptibile quod se rapit
Et dicit a repo. pis. Et reptile dicit tri-
pliciter. Primo modo qđ se trahit vi oris:
vt quedam vermes qui ore fixo in terraʒ
totū corpus post se trahunt. Scđo mo-
do q̄ se trahit vi costarū: sicut animalia
annulosa: quoruʒ corpora in circuitu ad
instar annuli: ⁊ coste formata: serpendo
corpore ⁊ ventre se trahunt sup terram.
vt serpentes. Tertio modo dicit reptile
large quod in mouendo se magnam par
tem corporis applicat terre: q̄uis habeat
pedes. Et generaliter oīa animalia ha
bentia pedes breues: reptilia dicunt: vt
certa lacerte ⁊ stelliones. Lacerta est reptile: si
mile crocodilo: s minus. Et dicit a lacer
tus qđ significat brachiuʒ: quia brachio
ellio rum ad instar habet membꝝ. Stellio lio
nis vt dicit Isidorus: est bestiola similis
lacerte: tergo depicta: lucentibus guttis
in modo stellarū. Aut animal mouet
pulsu: ⁊ sic est: gressibile. Et hoc dupliciter
Aut est animal natuʒ seuire ⁊ furire: aut
stia mansuescere. Primo modo dicit bestia
q̄ntum ad animalia siluestria: que mani-
feste homini nocent: sed reptilia occulte
nocent homini ⁊ insidiant calcaneo eiꝰ.
Leo enim bestia apte irascit. Draco xo
reptile occulte insidiat. Et dicitur bestia
quasi vastia: a vastando. id est. diripien-
do dentibus: vngulis: vel cornibus. Uel
dicit bestia quasi vas ire. Sub bestijs cō
prehendunt fere: ⁊ sunt animalia silue-
stria non seuientia. Et dī fera a fero. fers Fera
quia naturali vtitur libertate ⁊ suo pro-
prio desiderio fert: nec hominis volun-
tati subijcit. Omnis tamē bestia fera est
sed non econuerso. Scđo modo dicit
iumētum. Sub iumentis comprehendū Iumentum
tur pecora. Iumenta enim pecora sunt
ordinata ad vsum hominū: vel ad labo-
res: vel ad comestionem: vel ad vestituʒ
Et dicitur iumētum: quasi iuuamentū.
Correlarium. sequit ex oībus dictis C
Ad potentiam motus executiuā tria cō-
currunt. Primum est apprehensio ali
cuius boni vtilis vel delectabilis ad pro
sequendum: vel mali damni vel pene ad
fugiendum. Et illa apprehensio fit p in-
tellectum practicum in homine: vel per
fantasiam in brutis q̄ discernunt ad qđ
sit mouendū: coopantibus sensibus exte
rioribus ⁊ interioribus: p̄sertim estimati
ua. Scđm sunt passiones ꝯcupiscibi-
lis ⁊ irascibilis: q̄ mouent ⁊ inclinant ad
ꝓsecutionē vel fugam. Tertiū est vis
motiua in mēbris exequēs qđ p priores
potentias apphensum inclinatū ⁊ impa
tum est. De hoc Cancellarius pisieñ. su-
per magnificat i tractatu sup xsu. Quia
fecit mihi magna. pmo describēs passio-
nē: familiare ponit exempluʒ. Passio est Passio de-
apphēsio sensualis ꝯuenītis vel discon scribitur.
uenītis pn̄tis vel absentis. Inuenimꝰ eñ
in aīa sensitiua: apphēsionē ⁊ motioneʒ
⁊ executioneʒ: ⁊ h̄ in actu vel in potentia
vel in hitu. Sʒ loq̄mur de actu ⁊ exēpli-
ficemꝰ in vsu. Puer nāqȝ dum mr ondit
vbera apphēdit p visum ⁊ p sensum cō-
munē ⁊ p fantasiā. Deinde si esuerit: seq̄
tur ad hāc apphēsionē motio q̄daʒ desi-
derij: nedū nālis: s sensualis ⁊ aīalis. Et
si nō eget cibo: sequit aliq̄n motio fasti-
dij cuiusdā. Tādē tertio si nō fuerit ipe-
dimētū: ꝯsequit executō ad mouēdū mē
bra ad fugēdū vbera vł ab eis diuertēdo

Quotidie videmus hec tria: taꝫ in ania/libus ꝙ in pueris. Mediū eñ scꝫ motio est formaliter passio. Illa eñ motio interior sequit̄ naturaliter apphēsionē. Sed apprehēsio non est formaliter passio: sed causaliter: qꝛ passio formalis causat̄ ab apprehensione. Sicut passio risus exterior ponit̄ ꝑ effectu passionis interioris scꝫ gaudij. Ita patet ꝙ nomē passionis aliqñ sumit̄ a causa formali: vel etiaꝫ exemplari extrinseca vel a materiali: vel obiectali: vel a signo. Nihilomin⁹ passionis descriptio formalis est ꝑ motionem ꝯsurgētem ex apprehēsione cōueniētis vel discōueniētis: pñtis vel absentis qđ absens apprehendit̄ tanꝗ̄ presens: si nō re: tñ intentione vel specie reseruata in imaginatione vel memoria. Executio sequens in opus ꝑ vim motiuā executiuā dicit̄ effectus eius. Ex q̄bus patet intellectus verborū beati Augustī: Non ē in potestate nostra q̄bus visis nō tāgamur Accipit̄ itaqꝫ visus ꝑ apprehēsione: ꝛ tactus ꝑ ipsa sequēti motione: de qua dicunt doctores ꝙ pmi motus sunt in potestate nostra. ¶ De potētijs anie rōnalis, Caplm. xxvij. De origine rōnal' aie.

A De potētijs aie rōnalis.

Summa naqꝫ bonitas omnipotēs deus trinus ꝛ vnus: sue diuinitatis ineffabilē dulcedinē charitatis: que in ipso ē: ꝛ ipse est Sūmūqꝫ incōprehensibilē beatitudinē: qua eternaliter ꝛ essentialiter beatus est: vidit cōicare posse: ꝛ minui non posse: alios voluit esse participes: non ꝓpter sui vtilitatis indigentiā (qꝛ scriptū est. Bonoꝝ meorū nō indiges) Sed ꝓpter sui gloriā. Nō augendā (qm̄ perfectus ꝛ summa bonitas: beatitudine plenus: nec augeri nec minui potest) Sed manifestandā: Et ꝓpter bonitatē suā cōicandā. In cui⁹ manifestatione ꝛ pticipatōne attēdit̄ sūma vtilitas: non creatoris: ſ creature. vicꝫ creature glorificatio ꝛ btificatio. Produxit triplicē drñtiā creature: nam ꝓduxit creaturā pure corpalem: vt est mūdialis machina. Creaturā pure spūalē: vt ē natura angelica: q̄ in sua puritate pmansit ne corpi vniret̄: eiqꝫ sursum in celo mansionē ꝯstituit: regulāqꝫ ei imponēs obediētie: q̄tenus ab eo loco vbi erat nō caderet. Produxitqꝫ deus postremo creaturā ex vtrisqꝫ compositā: vt est nā hūana: q̄ ex aia rōnali ꝛ carne subsistit: corpus de terra fingēs. Aiam ex nihilo faciens: eāqꝫ corpi vniēs: vt sic totus hō in aia ꝛ corpe btificaret̄. Cum eñ deus sit beatissimus ꝛ benignissim⁹ ac beniuolissimus. Ideo summa beniuolentia beatitudinē suam cōicare voluit. Nō tm̄ creature spūali ꝓximi ꝛ ꝓpe se. scꝫ sube spūali ꝛ intellectuali ꝛ incorporee: vicꝫ nāe angelice (que ꝓpe deū est: qꝛ ei simillima ꝑ spūalitatē ꝛ simplicitatē: qꝛ deus spūs ē simplicissimus) sed etiam creature corpali longinq̄ ꝛ ꝓpe nihil. scꝫ nature corporee q̄ longinq̄ est a deo: nō loco: sed dissimilitudine: qꝛ dissimilis deo rōne corporeitatis ꝛ cōpositōis. Et ꝓpe nihil: qꝛ mām vt vt alterā ptem compositi includit: q̄ ꝓpe nihil est: qꝛ vltra materiā q̄ est pura potentia passiua: nihil est: corpali tm̄ creature ꝛ longinq̄. vicꝫ corpi hūano: deus beatitudinē cōicat mediate. scꝫ ꝑ aiam rōnalem: q̄a lex diuinitatis hec est: vt infima ꝑ media reducant̄ ad summa. Et ido nō tm̄ spm̄ angelicum fecit beatificabilē: sed etiā spm̄ humanū ꝯiunctū. vicꝫ aiam rōnalē. De cuius origine nōnulli philosophantiū ꝛ hereticoꝝ pessime senserunt: quorū errores breuius hic subnectunt̄. Qui aūt latius de his informari voluerit: legat lecturas catholicoꝝ tractatoꝝ sup. ij. senten. ꝓsertim doctoris seraphici dist. xviij. Doctorqꝫ irrefragabilis errores de aia reprobat in. ij. pte sūme. q. lx.

¶ Ex libro de ecclesiasticis dogmatibus

B Ex li[bro] ecclia[sticis do]gmati[bus]

Credimus aias nō esse ab initio: neqꝫ cū angelis simul creatas: sicut Origenes fingit: nec cū corpibus ꝑ coitū seminant̄ sicut Luciferian⁹ ꝛ Cirillus ꝛ aliq̄ latinorū ꝓsumptores affirmant. Sed dicimus

tarū creationē solum omniū creatorem nosse: corpus tñ ꝑ cōiugū copulam seminari: dei vo iudicio coagulari in vulua ⁊ cōpingi atq formari: aiamq creari corpore iam formato ⁊ infundi: vt viuat in vtero homo ꝯstans ex aia ⁊ corpore: ⁊ egrediat ex vtero viuus plenus hūana substātia ⁊c. Hec verba ponunt in libro de ecclesiastic dogmatib⁹. Et ea recitat magister in.ij.sen.dist.xviij.ca.ix. In quibus ꝟbis error de aia repudiat: ⁊ ꝟitas colligit. Multos nanq errores ⁊ hereses de aia reprobat sctūs Bonauē.in.ij.sen.sub distinctionibus.xvij.xviij. ⁊.xix. Et hij errores breuius inferius recitant

Primus error: intellectus humanus nō est aliud ꝙ intellectus diuin⁹: sed diuinus intellectus dicit ꝓut ꝯsiderat in se. Hūanus ꝟo ꝓut ꝑficit corpus: quod falsum est: quia cum deus nullius sit ꝑs cōstitutiua ꝓpter suam summā ꝑfectionem ⁊ absolutionē: positio illa est stulta ⁊ erronea. Scd̄s error est impioꝝ manicheoꝝ. vicȝ ꝙ aia sit de dei sub̄a ⁊ natura. Huius erroris falsitas patet: qm̄ si aia est ex deo. Aut igit per generationeȝ aut ꝑ spirationē. Si ꝑmo mō tunc aia nihil aliud est ꝙ verbuȝ. Si scd̄o mō tūc aia non est aliud ꝙ spūssctūs: sic igit oīs homo esset deus: qd̄ est falsissimū. Item aiam nō esse ex substātia dei: nec ꝑtē dei: sed creaturā dei: ꝓbat eius mutabilitas Deus em̄ immutabilis est: hec sepe mutata ꝓ culpa: qn̄q dānata ꝓ pena: quādoq fit miseria. Est em̄ aia mutabilis de bonitate in maliciā: de veritate in errorē de gaudio in tristiciā. Tertius error ē quorūdam phoꝝ dicentiū eandē aiam esse in oībus hoībus. Crediderunt em̄ aiam nō esse aliud ꝙ deū: ⁊ hui⁹ positionis fuit Pitagoras et Varro. Sicut dicit Augusti. de ciuitate dei. de Varrone Maxime aūt putauerūt hoc de aia humana ꝓpter sui dignitatem ⁊ spūalitatē ꝙtum ad intellectū agentem. Qn̄tum ꝟo ad intellectū possibilem crediderunt animā idem esse quod yle. Est em̄ Yle.les feminini generis. ꝑmordialis materia medium inter aliquid ⁊ nihil ⁊ est ꝓpe nihil. Nam vltra eam nihil est: sicut videndo tenebras: nihil videmus: ⁊ nihil audiendo: audimus silentiū. Sic nihil intelligēdo: intelligimus ylem. vnde August. Cū aliquid informe concipio prius nihil intelligo ꝙ intelligam: sic crediderūt ꝑfati philosophi aniam ꝙtum ad intellectum possibilem esse yle: quia anima potest recipere oīa: ⁊ ita denudata est a formis oībus. Hoc aūt ponere non est philosophia: sed manifesta insipiētia. Cum.n. anima vt dictum est sit variabilis ⁊ trāsmutabilis ⁊ bonitatis ⁊ malicie susceptibilis: oīno deus esse non potest. Cum iterum sit forma nobilissima inter naturales formas. dans actum ⁊ complementū corpori ⁊ distincta ab alijs formis naturalibus: yle esse non potest. Quartus error est ipsius maledicti Auerrois: hoc nanq cognomēto eu nominat Scotus in.ij.sentē.dist.iij.q.vj. Dicebat em̄ in cōmento sup libro de aia. Qȝ anima humana siue intellectualis: est vna in oībus nō solum ꝙtum ad intellectū agentē: sed etiam ꝙtum ad intellectū possibilē. Illa opinio pessima est ⁊ heretica. Est em̄ cōtra xp̄ianā religionē: dum aufert meritorum retributionē: q̄ non esset: si oīm aīa vna esset. Est etiam cōtra rectam rōnem planū est em̄ ꝙ anima intellectiua est ꝑfectio hominis ꝫm ꝙ homo. Si ḡ homines non sint diuersi solum ꝫm ꝙ aialia sed ꝫm ꝙ hoīes: nō solū habēt diuersas imaginatiōes ⁊ aīas sensibiles: imo etiā diuersos intellectus ⁊ aīas rōnales. Est etiā ꝯtra sensibilē expigentiā. quoniā diuersi homines: diuersas habent ⁊ cōtrarias cogitatōnes. Dicendū ergo ꝫm fidē ⁊ veritatem: ꝙ diuersi homines diuersas habent animas rōnales. Quintus error est aliquoꝝ philosophoꝝ: ꝙ anime simul fuerunt create in cōparibus stellis. Dicunt aūt ꝫm tales errantes: stelle cō-

Yle

pares.i.siles quo ad animas: qa anima magis illuminata in clariori stella sibi similiori fuit locata: et post formatis corporibus sibi idoneis: ad hec corpa viuificandi descēdūt p lacteū celū: et alios orbes planetarū: et postmodū corruptis corporibus illuc reuertunt: et postmodū loco suo et tēpore iterū descendūt: et cū descendunt obliuiscunt prius cognitorū: et cum ascendunt obliuiscunt malorū q̄ in corpore habuerūt. Hec aūt est positio platonis et suorum sequaciū: et hanc multū nititur approbare Macrobius explanās somniū scipionis: sed vere positio ista plus est somnium q̄ aliqd dictum autenticū. Primū quidem qr talis circulatio descensus et ascensus nullā oino poterit habere certitudinē: cum nemo possit hoc cōuincere rōcinando. Nemo etiam sit q̄ possit dicere se talium recordari. Secūdo vero: quia manifestā continet absurditatē: qa dum ponit talem animarum circulationem: ponit q̄ anima nō sit vera corpis pfectō: cum prius actus in pria materia habz fieri. Ponit etiam q̄ nulla possit esse beatitudo: cum illa sit vbi est ppetuitas et certitudo: sicut ondit Aug. de trinitate.xiij.

Sextus error ē hereticorum qui dicunt Manichei: q̄ anie humane simul fuerūt create in celo cum angelis: vtpote quia sunt eiusdem nature. Et postmodum ad suggestionē dei tenebrarum peccauerūt: et merito illius peccati in corpa sunt diuerse tanq̄ in carceres: vt ibi purgent: et cū purgate fuerint ad celestē patriam reuocent. Hec positio nō solum est contra fidem catholicā: sed etiam cōtra rōnē et etiā sensibilem expientiā. Contra fidem catholicam cum ponit anias ante peccasse q̄ corporibus essent vnite. Ponit etiam nullam animā damnari finaliter: et ita timorem dei aufert de corde. Cōtra philosophiam: dum ponit animas circuire diuersa corpora: cum pria forma circa priam materiā habet fieri. Dum etiam ponit q̄ corpus compat ad aniam nō sicut pfectibile: sed sicut carcer: qd si verū est: homo nō est vera species: cum ex aia et corpe vt sic non fiat vnum. Contra rationē et sensibilem expientiam: qr videmus aiam quātūcunq̄ bonā nolle a corpore separi: sm qd dicit apls.ij.Corinth. .v. Nolumus expoliari.i.dissolutionē aie a corpe: sed supuestiri.i. indui vestimēto glorie. Qd nimirū esset: si aia ad corpus naturalē aptitudinē et inclinationē nō hret sicut ad suum sodalē: sed sicut ad carcerē Videmus etiā quod nihil nouimus nisi ea que postq̄ nati sumus didicimus: qd non esset si aie nature a primordio create fuissent: et in celo peccassent: multa enim alia scirent. Septimus error est: q̄ aiarum pductio est mediante intelligentia: vt sicut corpus celeste ad pductionē facit humani corpis: sic ad pductionē aie rōnalis facit intelligētia.i.āgelus. Quos enim theologi angelos: philosophi intelligentias vocant. Est enim intelligentia substantia incorporea semp intelligens. Et hoc plures senserūt philosophi. Et sensisse videt autor.li.de causis. Ratio aūt que mouit eos ad hoc ponendū: fuit et diuina vnitas: q̄ non patiebat vt deus immediate pduceret multa. Et diuina immutabilitas: q̄ nō patiebat vt deus produceret noua. Dicebat enim deus cum sit vnus et summe simplex cuius actus ē intelligere: nō pduxit nisi intelligentiā primam et vnicā. Illa vero pter distantiam a primo intellexit se et pmum et ita aliquomodo fuit composita: et ita pduxit orbē suū et intelligentiā scdi orbis: et sic deinceps vsq̄ ad orbem lune et intelligentiā decimā: que pduxit aiam rōnalem: et etiā irradiat sup aias rōnales. Nā sicut ē ordo in pducendo: ita in irradiando et illuminando. Sed iste error falsam habet rōnem. Dicit quia deus est simplicissimus: ergo non pducit nisi vnum: sed hoc magis est ad oppositum: quia qnto aliquid est simplicius tanto potentius: et qnto potentius: tanto in plura potest: ergo si

deus simplicissimus: hoc ipso pōt in oīa sine medio. Rursus hec ratio repugnat eis: si eñ ꝓpter simplicitatē deus non ꝓducit nisi vnū: cū intelligētia scđa sit simplicior inter oēs alias inferiores se. Unde venit in orbem eius scꝫ in celo stellato: maior varietas stellarū ꝙ in aliquo orbe inferiorū: ⁊ ita ratio eoꝝ cōtradicit sibiipsi. Itē impossibile est creaturā agere ꝑ potentiā infinitā sicut fit in creatione: sed inter oīno nihil ⁊ aliqd est distātia infinita: ergo aīa rōnalis nō pōt ꝓduci de nō esse in esse: nisi ab agēte virtutis infinite: tale aūt solus deus est: ergo ⁊c. Uñ positio autoris li. de causis tanꝙ heretica est respuenda. Nisi quis intelligat: ꝙ anima dicit creari ab intelligētia in hoc: ꝙ aliquā illuminationē suscipit mediante ipa: Intelligētia eñ ſm phm excedit aīam in claritate cognitionis. Et ideo dicit quidā phs: ꝙ aīa rōnalis creat i vmbra intelligētie: ⁊ sensibilis in vmbra rōnalis: hoc aūt dictum est: ꝙ vna deficit a ꝑfectione alterius nō ꝙ vna ꝓducat ab altera. De hoc infra plenius dicit. c. xxx.

Octauus error: ꝙ aīarū ꝓductio ē ex Traduce vicꝫ per traductionē vt anima traducat ex anima sicut caro ex carne: ⁊ sicut ab vna candela accendunt multe: sic ab vna aīa ꝑ sui mltiplicationē absqꝫ diminutione sui multe aīe ꝓpagant: ⁊ h̄ dicunt fieri ex traduce. Ex traduce sunt due partes: ex est ꝑpositio: traduce ē ablatiuus casus: a tradux cis: qđ deriuat a traduco qđ cōponit a trans. ⁊ duco cis: et abiicit n s. Uñ tradux dicit quasi ab altero ducta ꝓpago radix vel origo. Sed hec opinio est tanꝙ falsa abiicienda. Si eñ anima esset ex traduce: aut ergo anima ex carne: aut anima ex anima. Ex carne esse non potest: quoniam impossibile est ex corpore fieri nisi corpus. Aīa autem nō est corpus sicut multipliciter ꝓbat phus ⁊ Aug⁹. Si ex anima: aut ergo ex tota aut ex parte. Ex parte non: qꝛ anima est simplex: nō habēs partes quātitatis. Si ex tota: ergo cum aliquis generet aliquē cum det ei totam aīam suā: desinit habere aīam: ⁊ desinit viuere: sed hoc manifeste patet esse falsum. Est ergo modus dicēdi catholicus ⁊ verus: ꝙ anime non seminant sed formatis corporibus a deo ex nihilo creant: et creādo infundunt: ⁊ infundendo ꝓducuntur.

Animarū eñ creationē deus sibi soli debuit seruare. Tū ꝓpter aīarum dignitatem: qꝛ cum aīa sit imago dei: et nata immediate ferri in deum ⁊ beatificari in ipso: diligendo eū ex toto corde: totū suū esse debuit ab ipso habere: vt ipm ex toto corde teneret diligere. Tū ꝓpter animarum immortalitatem. Cum enim solus deus sit qui habeat vitā in semetipo ⁊ vitam indeficientē: solus est qui possit ꝓducere ꝑncipium vite ꝑpetuum. Cum igit res incorruptibilis substātificari nō pōt in materia trāsmutabili: ⁊ operatio creature sit super materiā trāsmutabilē Impossibile est aliquā creaturā aīaꝫ rationalē ꝓducere: ⁊ ideo eius ꝓductionē deus sibi soli debuit reseruare. Non⁹ error est: ꝙ aīa rōnal' sit mortal' et ꝑ nām corruptibilis. Hoc est ꝯ fidē catholicā: q̄ dicit ꝙ aīa rōnalis ē immortal': cui ꝯcordat oīs rō recta ⁊ phia. Licet aūt in cognitionē immortalitat̄ aīe multiplici via possem⁹ manuduci. Potissim⁹ tñ mod⁹ deueniēdi i ei⁹ imortalitatē ē ex ꝯsideratiōe finis: et hūc modū ꝑcipue approbat be. Aug. in. xii. de tri. nec īmerito: qꝛ finis īponit necessitatē his q̄ sunt ad finē. Hec igr̄ positio supponēda ē tāꝙ vera: ꝙ aīa rōnal' fctā sit ad ꝑticipādā sūmā btitudinem. Hoc eñ adeo certū est ex clamore oīs appetit⁹ nālis ꝙ nullus de eo dubitat: nisi cui⁹ rō oīno est subuersa. Certissimū eñ est nobis ꝙ oēs volum⁹ esse beati. Si igr̄ btūs esse nō pōt q̄ bonū quod habet pōt amittere: qꝛ hoc ipo iam habꝫ vnde timeat: et vnde doleat: ⁊ ita vnde miser existat. Necesse est igit ꝙ si aīa facta est capax btitudinis ꝙ ipsa sit ꝑ naturā immortalis. Pōt etiā aīe rōnal' imortalitas ꝓbari ex ordine diuine iusticie.

Tradux

Nullū bonū irremuneratū ꝛ nullū ma-
lum impunitū est apud deū q̄ iuste iudi-
cat: sed multa bona remanēt irremune-
rata: et multa mala impunita in p̄nti vi-
ta: ergo est ponere aliā vitā q̄ hāc: ꝗ hoc
nō eēt nisi aīa remaneret imortalis post
corpus. Decimus error est. De simpli-
citate anie. de qua catholici tractatores
diuersimode senserūt. Quidā dicūt aīaꝫ
esse simplicē: p p̄uationē partiū substan-
tialiū: vtpote materie ꝛ forme. Et esse so-
lum cōpositā ex quo est ꝛ qđ est. Cū eīm
aīa est non seipa: sed dependēs ꝑm suuꝫ
esse a d̄o: ꝛ dicunt̄ differre in ea qđ est ꝛ
quo est. Alij dicūt q̄ aīa sit cōposita ex
forma ꝛ materia. Et huius opinionis est
richardus ꝛ etiā Scotus sup̄ scđm sen.
dist. xvij. qui dicit. Q2 aīa est ex materia
nō p̄iacente: sed eius materia ꝛ forma si-
mul creata sunt ex nihilo. Post scotū
idē ꝑbat petrus de aq̄la in suo scotello:
q̄ nō solū aīa: sed etiā angelus sit cōposi-
tus ex materia ꝛ forma: sup̄. s. sen. dis. iij.

De simplici tate anime: E

Alexander de ales. ij. parte summe. q.
lxj. mēbro. j. dicit. Q2 aīa humana dī cō-
posita ex forma et materia intellectuali.
Nullatenus aūt hꝫ sic materiā ꝛ formā
sicut dicunt̄ corp̄a habere materiā ꝛ for-
mā. Materie eīm corp̄alis terminꝰ ē ma-
gnitudo. Sp̄ualis aūt materie nō est ter-
minus. Sanctus etiā Bonauētu. sup̄
ij. sen. dist. iij. in p̄mis tribus q̄onibꝰ pro-
bat angelū ꝛ aīam humanā cōpositā ex
materia et forma. Specialius tamē dist.
xvij. ar. j. q. ij. Aīam dicit cōpositā ex ma
teria et forma. In questionibus et in pri
mis argumētis. Dicit eīm aīa rōnalis cū
sit hoc aliq̄d: ꝛ p̄ se nata subsistere ꝛ age-
re ꝛ pati: mouere ꝛ moueri Habꝫ itra se
fundamentū sue existētie: ꝛ p̄ncipiū ma
teriale a quo habet existere: ꝛ formale a
quo habet esse. Cum igitur principium a
quo est fixa existētia creature in se: sit p̄n
cipium materiale. Concedendum est ani
mam humanam materiam habere. Illa
tamen materia subleuata est supra eē ex
tensionis ꝛ supra esse priuationis et cor-
ruptionis: et ideo dicit̄ materia sp̄ualis.
Et ꝑpterea illi qui locuti sunt de materi-
ali principio q̄tum ad esse extensionis: ꝛ
ꝑut habet esse sub priuatione: dixerunt
animā rationalē non habere materiam:
non attendentes de materia in sua gene
ralitate: sed ꝑut ad eā stat resolutio ph̄i
ca. Non tamē quia aīa rationalis cōpo-
sita sit ex materia ꝛ forma: ex hoc sequit̄
q̄ non sit simplex. Est eīm multiplex ge-
nus simplicitatis ꝑm q̄ multiplex est ge-
nus cōpositionis partiū. Sunt eīm par-
tes substantiales: ꝛ sunt partes quanti-
tatiue. Et cōpositio ex partibus substan-
tialibus: ꝛ cōpositio ex partibus quanti
tatiuis. Sic simplex dicit̄ dupliciter: aut
q̄ caret partibus ꝯstitutiuis scꝫ materia
ꝛ forma. Sic anima nō est simplex: quia
tales partes habere spectat ad comple-
mentum et perfectionē. Hoc eīm facit rē
esse per se: quia aīa non tm̄ est forma sed
etiā hoc aliquid per se existens separata
a corpore. Simplex tamē est aīa rōnalis
q̄tum ad priuationē partiū quātitatiuaꝝ.
Ipsa eīm nec habet extensionem per se:
nec habet extensionem per accidēs: nec
q̄tum ad substantiā: nec q̄tum ad actuꝫ
ꝓprium. Alie autem pure forme per ac-
cidens possunt habere extensionē ꝛ ꝑti-
bilitatē. Un̄ dicit ph̄s in p̄dicamētis: tm̄
albū eē dixeris: quāta est sup̄ficies eius.

Patet ergo ex dict̄ de simplicitate aīe
ꝛ angeli duplex opinio ꝑbabilis. Una q̄
sit cōposita ex mā ꝛ forma. Est alexandri
de ales Bonauen. ꝛ Scoti. Alia opinio
q̄ nō est. S. Tho. aq̄natis: ꝛ alberti ma
gni: ꝛ alioꝝ ordinis p̄dicatorū: siue vna
opinio teneat̄ siue alia nullū p̄iudicium
fit: nec fidei: nec moribus: quelibet auteꝫ
opinionuꝫ suos habet defensores. Licet
eīm catholici tractatores in his ꝛ in ple-
risq̄ alijs dissentire vident̄: nō tm̄ dissenti
unt. Aliq̄d eīm dicunt assertiue ꝛ aliquid
opinando. Q2tum ad illud quod asser-
tiue dicunt: in hoc non discordant: quia

quod asserunt: ꝑ reuelationẽ spũssancti
dicũt: q̃ nõ est sibi ꝯtrarius. In eo ꝟo in
quo opinantur: consentire possunt: ⁊ ali
quãdo dissentire: qꝛ opinio venit aliquã
do ex ꝓbabili ꝯiectura rationis: in qua
homo freq̃nter decipit̃ deceptione que
potius est pena q̃ culpa: a q̃ vt dicit san
ctus Bonauẽtura: vix aliq̃s tractatorũ
immunis fuit: ꝓpter qđ Hiero. Augusti.
Ciprianus sibi cõdicunt sepe: in his que
nõ simpliciter cõtra fidem ⁊ bonos mo-
res. Et ideo talis q̃ pena est nõ culpa ar
repħẽsibilis nõ est: q̃uis enĩ decordant
aliquo modo iudicia nõ tamẽ desideria.
Omnes enĩ catholici tractatores veritatẽ
dicere volunt. ¶ Errores phoꝝ de aĩa

F
...ores phi-
...horũ de
...na.

Nunc circa finẽ .xxvij. cap. sup est enar-
rare phoꝝ dubitationes circa aĩe quid-
ditatem. Nam cũ philosophi aliquã ve-
ritatem cognouerũt de mũdo maiori: nõ
tñ de minori mũdo (cuius aĩa rectrix ẽ)
plene aliq̃s nouit nisi ꝑ reuelationẽ spi-
ritussancti. Recitat nãq; phs ꝑmo libro
de anima ꝙ Plato dixit aĩam esse nume
rũ vel essentiam se mouẽtem: ⁊ hic nũe-
rus componit̃ ex q̃tuor nũeris. scꝫ vni-
tate: dualitate: ternario: ⁊ quaternario.
Vocabat vnitatẽ intellectũ: dualitatem
sciam: opinionẽ ternariũ: sensuꝫ q̃terna
riũ. Sed spũsctũs aliter intellexit. Naꝫ
aĩa est vna in essentia: ⁊ sic rñdet vnitati
cõposita ex materia ⁊ forma: ⁊ h̃ respon
det dualitati. Est ad imaginẽ dei ꝑ tripli
cem potẽtiaꝫ memoriã: intelligẽtiã ⁊ vo-
lũtatẽ: ⁊ hoc rñdet ternario. Et creata ẽ
vt informet corpus compositũ ex q̃tuor
elemẽtis: ⁊ sic rñdet q̃ternario. Demo
crit⁹ dixit ꝙ aĩa est ex athomis q̃ vident̃
in aere in radijs solis: que athomi semꝑ
sunt in aere ſ3 nõ vident̃ nisi sole adueni
ente (Athomus ẽ corpus ꝑuũ indiuisibi
le. Et dr̃ ab a. i. fine: ⁊ thomus diuisio) ſ3
spũssanctus aliter intellexerit. Nam aĩa
in nobis est: ſ3 nõ cognosci potest nisi ad
uenĩẽte lumĩe diuĩe gratie. Empedo-
cles dixit aĩam esse: ex igne: aere: aquã ⁊
terra ⁊ lite ⁊ amicicia. Hic recipit aĩam
ꝓ toto homĩe cõposito ex corꝑe ⁊ aĩa.
Corpus enĩ cõponit ex quatuor elemen
tis. Et anima ſm eũ constat ex lite ⁊ ami
cicia: ⁊ dicẽ cogit̃ ex inclinatione quã ha
bet ad corpus ex fuga ⁊ odio. Nam aĩa
iusti diligit suũ corpus: ⁊ sic ibi est amici
cia. Et dãnata odit suũ habitaculũ: ⁊ sic
est ibi lis: ꝓut dicit sctũs Augus. sup Ge
ne. ad lr̃am. Heraclitus dixit aĩam eẽ
scintillam stellaris eẽntie: hic ex hoc mo
tus fuit: qꝛ de celo est solum a deo infu-
sa. Alius heraclitus cognomẽto pon-
ticus: dixit animã esse lucem: hic de eẽn-
tia eam dixit angeloꝝ. Nam aĩa ſm Au
gusti. est de essentia angeloꝝ vt decimus
sit ordo: ⁊ angeli per lucem intelligunt̃.
Geñ. j. Dixit deus: fiat lux: ⁊ facta ẽ lux
.i. multitudo angeloꝝ. Pitagoras di-
xit animã esse armoniã ꝓpter officiuꝫ qđ
habet in corpore. scꝫ corpus regere ⁊ mo
uere sine tedio ⁊ labore. imo regit cũ cõ-
sonantia: vt patꝫ in cunctis ꝯpatis moti
bus corporis: ⁊ maxime lingue: que me-
lodiam gratam facit. Dyogenes dixit
animã esse aerem: eo ꝙ homo nec ꝑ mo-
mentũ sine aere viuere potest. Ypare⁹
dixit: ꝙ anima est igneus vigore: iuxta il
lud Virgilij. Igneus est illi vigor ⁊ cele-
stis origo: hic tetigit eius effectũ. s. ama-
re. Nam amor igni compat̃: vnde Hu-
go de arra aĩe: scio anima ꝙ vita tua di
lectio est. Ypocras dixit aĩam esse spi-
ritum tenuẽ ꝑ omĩe corpus dispsuꝫ. Hic
tangit eius incorꝑalitatem ⁊ modũ exi-
stendi in corpore: quia ẽ tota in toto cor-
pore ⁊ in qualibet eius parte: vt dicit̃ in
fra. capit̃. lj. Pampilomius dixit ani-
mam esse ydeam. Hic tãgit anime capa-
citatem: ꝙ scꝫ anima apta est cognosce-
re omnia: et habere in se similitudinem
omniũ rerum: prout dicitur infra. ca. lj.
Cum ergo tot ⁊ tam diuersa de substan
tia anime a diuersis sint relata: hoc ad ꝑ̃
sens sufficit: ꝙ ſm sanctorum dicta. Ani
ma est quedam spiritualis substantia in

tellectualis ⁊ rationalis: ad viuificandũ
⁊ perficiendum corpus humanũ: a deo
ex nihilo creata. vnde quia substantia est
contrarioꝝ est susceptiua. Susceptilis ẽ
enim: sciẽtie ⁊ ignorantie: virtutis ⁊ ma-
licie: ⁊ hoc sine sue substantie deꝑditiõe
Item quia incorporea est: non est sensu
corporali peruia. nec ſm dimensionẽ ex-
tensiua. Item quia simplex est in natu-
ra: ideo nec augmenti: nec detrimenti est
in sua essentia receptiua: ⁊ ido nec in cor
pore maiori est maior: nec in minori mi-
nor. Item ꝙuis simplex ẽ ⁊ inuariabilis
in substantia: est tamen in potentia sua
multiplex. Nam multitudo virtutis et
potentiaruꝫ: non ponit maioritatẽ in na
tura anime. vl' minoritatem: sed quo ad
varios effectus est potentialis ⁊ virtua-
lis multitudo in anima. ¶ De potentijs
anime rationalis generaliter.

Capitulum xxviij

A
De potẽtijs anime rõna lis gñaliter.

a Nima rationalis inter omẽs cre
aturas: diuine imaginis ⁊ simili-
tudinis est expressius representa
tiua: ⁊ hoc quia vnica ⁊ simplex est in na
tura: trina tamẽ in potentia. scꝫ vegetabi
lis: sensibilis: rationalis: imo in diuersis
subiectis triplex dicit̃ anima. scꝫ vegeta
bilis que est in plantis ⁊ radicibus. Sen
sibilis que est in brutis ⁊ animalibus: ra
tionalis in hominibus. vnde anima ve-
getabilis appetit esse: sensibilis appetit
bene esse. Rationalis autẽ affectat opti-
mum esse. Et ideo nunꝙ quiescit. nisi cũ
optimo cõiungat̃. Locus enĩ anie ratio-
nalis est deus: ad quem mouet̃ vt in eo
eo quiescat: nõ per discensiõem sed poti
us per desiderium ⁊ amorem. Quod enĩ
facit pondus in corpibus: hoc facit amor
in spiritibus. vnde August. Amor meus
põdus meum: eo feror quo feror. Ex
predictis colligit̃ ꝙ anima rõnalis omẽs
potentias habet anime vegetabilis ⁊ sen
sibilis: sed nõ inq̃ntum rõnalis. Uerum
inq̃ntum rationalis addit intellectum ⁊
voluntatem: que differunt ab alijs potẽ
tijs scꝫ vegetabilibus ⁊ sensibilibus. Nã
omẽs alie potẽtie sunt organice. i. affixe
organo corꝑali: ⁊ eo mediante exercent
operationes suas: sicut potentia visiua
mediante oculo. Est enĩ organum: pars
totius ab alijs partibus totius situ ⁊ fi-
gura distincta: ad exercendum oꝑa vite
deputata. Sed potentie intellectiue nõ
sunt cõiuncte alicui organo corporali: ſ
sunt seꝑate ⁊ eleuate ⁊ immixte: vt dicit̃
.iij. de aĩa. Utunt̃ tamẽ potentie intelle
ctiue seu potentia rõnalis vtẽte corpore:
scꝫ fantasia: que sic se habet ad intellectũ
vt ait phus sicut color ad visum: ⁊ hoc ẽ
verum inq̃ntuꝫ potentia rõnalis est ani-
ma intellectiua ⁊ rõnalis: qꝛ sic nõ deter
minat sibi aliquod organũ in corpore ad
exercẽduꝫ suas oꝑationes. Sed inq̃ntũ
est anima sensitiua: vel quo ad potẽtias
sensitiuas: tunc vtit̃ corpore: oculo scili-
ꝫet ad videndum: auribus ad audiẽduꝫ
Potẽtia enĩ rõnalis seu intellectus vtit̃
vtẽte corpore: quia vtit̃ virtute organi-
ca. scꝫ ipsa fantasia: quia dicit̃ .iij. de aĩa.
Oportet quẽcunqꝫ intelligẽtẽ fantasma-
ta speculari. Et sic potentia rõnalis siue
intellectiua vtitur fantasia siue imagina
tiua (que est reseruatiua specierum sen-
sibilium) presuppositiue: quia scꝫ ꝑsup-
ponit eam ad intelligendum. Et illa ha-
bet se ad intellectũ sicut color ad visum:
quia sicut color actuat visum: ducendo
visum de potentia videndi vt actualiter
videat ꝑ species multiplicatas ꝑ mediũ
sic fantasia actuat intellectum: scꝫ vt ꝑ
species intelligibiles abstractas a fantas
matibus actu intelligat: vt infra dicetur
de intellectu agente. Scdo differũt potẽ
tie rationales a potentijs vegetabilibus
⁊ sensibilibus: quia potentie ad partem
vegetatiuam ⁊ sensitiuam ꝑtinentes di-
cunt̃ naturales. Potentie ꝟo ad parteꝫ
anime intellectiue pertinentes scꝫ intel-
lectus ⁊ voluntas dicuntur rationales.
Primuꝫ patet: quia naturale dicit̃ illud
quod consequit̃ cõmuneꝫ modũ nature

Modus autem cōmunis nature est esse determinatum ad vnum: sicut lapis habet a grauedine sua determinatum motum: scꝫ ferri deorsum ⁊ non sursum. Similiter potentia calidi in igne nō potest ad oppositum ꝑ se: scꝫ ꝙ frigefacit. Nec ad oppositum: scꝫ ꝙ non calefaciat: ⁊ iō semꝑ agit suam determinatam actionē: et est ad vnum determinata: sicut est in homine ꝙ quedam potentie determinate sunt ad vnum: ⁊ dicunť naturales. Et ille sunt pertinētes ad partē vegetatiuā et sensitiuam anime: ⁊ omēs que nō sūt nate obedire rationi. De quib⁹ supra dictum est cap. xxv. dubio septimo in fine. Alie sunt potētie indeterminate que nō sunt determinate ad vnum quin possūt ad oppositum. Et ille potentie dicuntur rationales: vel per essentiam vel ꝑ participationem. Diciť aūt rationale ꝑ essentiam ipē intellectus: vel ratio que idem sunt. Sed rationale per participationē est ipse appetitus: qui vt supra dictū est ca. xxv. dubio quarto. Distinguiť in appetitum intellectiuū qui diciť voluntas. Et diciť rōnalis ꝑ participationē: quia sequiť rationē: qd enim ratio indicat ad eligendum: hoc voluntas eligit et acceptat. Doctores tamen aliquādo voluntatem vocant per essentiam: aliquando per participationem respectu diuersorū nā voluntas diciť rōnalis per essentiam inquantū cōparať ad appetitū sensitiuū non ꝙ sit ipsa ratio essentialiter: qꝛ ratio et voluntas differunt: vt infra diceť. Sꝫ quia est in parte intellectiua ⁊ rationali: sed appetitus sensitiuus est in parte sensitiua. Sed volūtas diciť rōnalis ꝑ participationē in cōparatione ad ipm̄ intellectū ⁊ rationē: qꝛ scꝫ non est essentialiter ratio ꝫ participat aliqd cuꝫ rōne scꝫ ꝑtē superiorē aīe q̄tum ad subiectū. Et etiā qꝛ sequiť actū ⁊ iudiciū rōnis. Scd̄us appetitus dr̄ sensitiu⁹ vel sensualitas: et etiam est rōnalis ꝑ participationē: quia aptus natus est regulari a rōne. Et talis apꝑetitus distinguiť in irascibilē ⁊ cōcupiscibilē: ⁊ vterqꝫ diciť rōnalis ꝑ participationē. Alterius notandū ꝙ potētie sensitiue q̄ dicunť naturales etiā dicuntur rōnales ꝑ participationē ſm duplicem ꝯsiderationē. Uno mō ꝯsiderantur put operanť instinctu nature: ⁊ sic ordinanť ad vnū sicut natura ⁊ determinantur ad vnū: et sic dicunť naturales ⁊ nō rōnales ꝑ ꝑticipationē. Alio mō cōsideranť ſm ꝙ operanť ex imꝑio rōnis et ei subijciunť: qꝛ sic rō pōt cohibere visuꝫ ⁊ auditū: ⁊ sic de alijs ab illicitis: ⁊ sic pn̄t ad diuersa ordinari: ⁊ nō sunt determiate ad vnū. Et sic dicunť rōnales ꝑ participationē. Potētie aūt rōnales maxie aūt i intellect⁹ ⁊ volūtas nō sic sunt determinate ad vnū q̄n pn̄t ad opposita. Potest ergo intellect⁹ ad opposita q̄tum ad exercitiū actus: qꝛ pōt ꝯsiderare vel non cōsiderare. Lapis aūt nō pōt nō descēdere cessante impedimēto: pōt etiā intellectus ad opposita q̄tū ad detecterminationē actus: qꝛ pōt ꝯsiderare de albedine vel nigredine. Lapis aūt ex potētia nāli nō pōt moueri sursuꝫ dextrorsum ⁊ sinistrorsum: sed solū deorsuꝫ. Cōsiderandū tū ꝙ nāle dr̄ dupliciť: vno mō dr̄ nāle illud qd inest hoi a ꝑncipijs nālibus. Et sic oēs potētie q̄ sunt in hoie tā vegetatiue q̄ sensitiue dn̄r nāles ⁊ etiā rōnales. de q̄bus dictū est ca. iiij. Qꝛ hō factus est ad imaginē dei ex ꝑte naturaliū potentiarū aīe: scꝫ memorie intelligētie ⁊ voluntatis: q̄ potētie dicunť naturales: qꝛ nāliter sunt cōplantate oī rōnali aīe ex bn̄ficio creatoris. Alio mō dr̄ nāle qd ꝯsequitur cōem modū nature: ⁊ sic potētie vegetatiue ꝑncipaliter ⁊ potētie sensitie dicunť potētie nāles solū: ⁊ nō potētie rōnales: vt ꝫ dictū est. ¶ De potētiaꝝ aīe rōnalis diuisione. Phs ꝑncipaliter diuidit aīe potētias inq̄tū rōnal: in cognitiuā ⁊ motiuā. Quas theolog⁹ appellat intellectum ⁊ affectū. Iōm aūt affectuꝫ nominat voluntatem. Potentia anime

¶ De potentiarum aie rationalis diuisione

rōnalis dicit cognitiua siue intellect⁹ dū
est apphēsiua: inquātū cognoscit suū ob
iectū sub rōne boni vel mali ibi sistendo
sicut cognoscēs ꝙ diligere deū bonū est.
odire ꝓximū malū est. Sed dicit volun
tas dū est motiua inquantū ꝓcedit vlte
rius indicans bonū per intellectū appre
bensum eē faciendū: ⁊ malum esse fugiē-
dum. Verbigrā. Potentia rōnali cogni-
tiua seu intellectu aliqs cognoscit ꝙ de-
um diligere sit supra oīa bonū. Illam co
gnitionem sequitur quidam appetitus
ad boc bonū: ⁊ ille appetitus dicitur ra-
tionalis intellectiu⁹ siue voluntas: vt di
ctum est supra ca. xxv. dubio quarto. Et
vltra illam appetitū siue voluntatem se-
quitur motus siue vis motiua corporal'
membrorum executiua: ad ꝑficiendū illam
dilectionem. Et sic diligēs deum: per vir
tutem motiuam vadit ad ecclesiam faci
endo ibi opa deo placentia. Potētie
aīe rōnalis multis nominib⁹ nominātur
que claret ex bac diuisiōe extracta ex di-
uersis opusculis. S. Bonauen. Anime
rationalis potentia diuidit in intellecti-
uam ⁊ affectiuam: siue in intellectū ⁊ af-
fectum: siue in cognitiuā ⁊ affectiuā: Si-
ue in cognitiuā ⁊ motiuā. Siue in poten
tiam cognoscēdi ⁊ amandi. Que omnia
membra reducunt ad rōnem vel ad vo-
luntatē: ⁊ oīm noīm rōnes declarabunt
in sequentib⁹. Potentiarū dictarum
actus sunt Cognitio ⁊ Amor: siue noti-
cia ⁊ affectio. Nam sicut se babēt lumen
⁊ calor in corpib⁹: sic cognitio siue scien-
tia intellect⁹ ⁊ amor volūtatis in spiriti-
bus. Lumini eñ siue luci ⁊ colori in cor-
ꝑalibus corrñdet cognitio ⁊ amor in spi-
ritualib⁹: vnde aīe sancte ⁊ angeli lucent
cognitione ⁊ sciētia: et ardēt amore dei.
Unde theologi luce siue lumine vtūtur
ꝓ cognitione: ⁊ calore ꝓ amore. vñ dicit
Aug⁹. sup Gen̄. ad lr̄am. Qz lux magis
ꝓprie dicit de spūalib⁹ ꝙ̄ de corꝑalibus
Propriūssime eñ de⁹ lux est: ⁊ q̄ ad ipm
accedunt plus babent de natura lucis.

Unde ⁊ scriptura vocat deum siue xp̄m
solē iusticie: qz sicut sol iste materialis in
fluit lumē corꝑale. Sic a sole spūali qui
deus est influitur lumen spūale. i. cogni-
tio in aīam: qua aīa formaliter illumina-
tur: vñ dī Joh. j. Illuminat oēm boiem
venientē in bunc mundū. Et licz lux ꝑn-
cipalius cōueniat nature spūali quo ad
ꝓprietatem vocabuli: non tamen q̄tū ad
vsum cōem. Noiata eñ luce nisi deter-
minetur per antecedentia ⁊ ꝯsequentia.
lucem intelligim⁹ corporalē: ꝑ quam ta-
men ꝑducimur ad intelligendū lucē spi-
ritualem: qz cognitio nr̄a incipit a sensu.
Ex ꝑdictis igitur patet ꝙ queādmoduz
potentia cognitiua aīe assimilat lumini:
pari formiter potētia affectiua assimilat
calori: sicut eñ sol est illustratiuus aliorum
eorū insuꝑ q̄ alterabilia sunt calefactiu⁹
Quorum duorum ꝓporcionalia gerit in se na
tura q̄libet rōnalis: qm̄ lucet in intelle-
ctu per cognitionē: ⁊ calescit in affectu ꝑ
amorē. Idcirco scribit in euāgelio Jo-
bānis. v. de Jobāne baptista. Erat lucer
na ardēs ⁊ lucēs. ¶ Aīa ꝑ act⁹ suarū po
tentiarū beatificat. Factus est bomo
ꝓpter dei bonitatē et ꝓpter suā ꝓpriā vti
litatem ad imaginē dei in suis naturali-
bus potentijs ꝟm memoriā intelligenti-
am ⁊ voluntatem. Et similitudinem dei
ꝟm scientiā illuminantē intellectū: ⁊ cba
ritatem que inflamat affectum.
Ad videndū deū per actum rationis in
protestationem prime veritatis.
Ad amandum deum ꝑ actū voluntatis
in protestationem summe bonitatis.
Ad inberendum deo per actum memo-
rie in ꝓtestationē inamissibilis dignitat.
Ad laudandū deū ꝑ actū sermonis in ꝓ
testationem immense maiestatis.
Ad seruiendum deo per actū operis in
ꝓtestationem vniuersalis dominationis
In bis ꝑficit bomo nō deus vtile ē eñ
bomī videre amare laudare deū inbere-
re: seruire ⁊ frui eo: qz in boc bomo bea-
tificatur. Est autē duplex btitudo. Una

creata q̃ nos in patria beatificat formali ter: ⁊ est tan̄q̄ finis q̃ quiescit. Alia est beatitudo increata que nos beatificat effectiue scʒ ipse deus ⁊ est tan̄q̄ finis in q̃ quiescit qui est ⁊ obiectum beatitudinis create ⁊ formalis. Beatitudo ex pte anime cõsistit in deivisione aperta: tentione secura: dilectione seu fruitione pfecta.

Beatitudo in visione apta: nã bti deũ vident facie ad faciem qm̄ deus est rationum plenitudo lucis. Et hec perficitur dote anime q̃ est aperta visio summi veri in quo etiã perficit vis rõnalis ⁊ est p̄mium fidei: cuius actus est credere affētiendo summe veritati ꝓpter se ⁊ sup omnia: qm̄ summũ veruʒ est obiectum fidei cui datur in gloria in premiũ cognitio siue intelligentia veritatis infallibilis.

Beatitudo in tentione secura: nã beati deum possidebunt sempiternalit: qm̄ deus est memorie cõtinuatio eternitat. Et hec perficit dote anime que est certa tentio summi ardui in quo etiam perficitur vis irascibilis: ⁊ est premiũ spei: cuiꝰ actus est sperare in nitendo summe largitati ꝓpter se ⁊ super oia: qm̄ summum arduum est obiectum spei: cui dat i gloria premiũ: possessio siue pmanentia dignitatis inamissibilis. Btitudo in dilectione seu fruitione pfecta: nam beati deo fruentur auide ⁊ delectabiliter: qm̄ deus est voluntati multitudo pacis. Et hec perficit dote aīe que est perfecta dilectio summi boni in quo etiã perficitur vis concupiscibilis: ⁊ est premiũ charitatis cuius actus est diligere complacēdo summe bonitati ꝓpter se ⁊ super omnia. Qm̄ summũ bonum est obiectum charitatis cui datur in gloria in premiũ cõplacētia siue fruitio bonitatis infatigabilis.

Ex dictis duabus theoricis (quarum vna est doctoris irrefragabilis altera doctoris Seraphici) patet ꝙ btitudo actualis consistit in actibus potentiarũ anime rationalis: vicʒ intellectus voluntatis: ⁊ memorie. Idcirco non incongrue in sequētibus determinabit de potētijs anime rationalis. ¶ De intellectu possibili ⁊ agente. Caplm xxix

Dicto de potentijs anime rationalis generaliter: nunc dicendũ est de eis specialiter. Vñ considerandũ ꝙ in parte anime rationalis solũ ponunt tres potentie realiter distincte: vicʒ intellectus possibilis. Intellectus agēs ⁊ voluntas. Intellectus enim ⁊ affectus: siue ratio ⁊ voluntas non sũt vnica potentia: sed diuerse. Et hoc senserũt pdecessores nostri. Sensisse etiam videtur Augꝰ. in pluribus suis libris. Dicit em̄ in. xj. de trinitate. Animã esse ad imaginem dei: quo ad vnitatē essentie ⁊ trinitatem potentiarum: ergo si vera est ibi trinitas: vera est ibi potentiarum distinctio. Item si eadē potētia per essentiam esset ratio ⁊ voluntas. Sicut vna essentia est in patre ⁊ filio: ergo sicut pater nõ per filium dicit intelligere: sed etiam per seipm̄: ergo etiam voluntas non solũ intelligeret per intelligentiam: sed etiam ꝑ seipam. Falsum ergo diceret Augꝰ. xv. de trinitate cum dicit: ꝙ nihil volumꝰ nisi per voluntatem. Nihil intelligimꝰ nisi per intelligentiam. Omnes etiã quotq̄t diuidunt anime potentias pma diuisione: diuidunt in cognitiuã ⁊ affectiuam siue motiuam. Pariformiter intellectus agens ⁊ possibilis non sunt vna potētia sed diuerse. Materialis enĩʒ causa sicut vult phs nunq̄ simul coincidit in idē cũ alijs causis. Sed sicut se habet materia ad formam vel efficientem ita se habʒ intellectus possibilis ad agentem sic phus dicit: ergo intellectus agens ⁊ possibilis sunt diuerse potentie. Item impossibile est idem ₰m essentiam esse illuminans et illuminatũ. Sed intellectus agēs est sicut lux. Intellectus vero possibilis hʒ se sicut illumiatũ luce: ergo ⁊c̃. hec. S. Bonauen. in. ij. dist. xxiiij. Ex his cõcludit tur ꝙ in parte rationali anime intellectiua apprehensiua: non sunt nisi due potē

De intellectu possibili ⁊ agente. A

tie realiter distincte: scꝫ intellectus agēs ꝛ intellectus possibilis. Sed intellectus possibilis nominatur diuersis nominibus a suis diuersis cōditionibus. Unde eadem potētia existens dicitur intellectus vel intelligentia: dicitur memoria intellectiua: dicitur ratio superior: ꝛ ratio inferior: dicitur intellectus speculatiuus: et intellectus practicus: dicitur intellectus possibilis: intellectus dispositus siue inhabitu: intellectus in actu siue in effectu. Intellectus adeptus: dicitur vis rōnalis: sicut vnus et idem doctor pōt dici inquantuꝫ docet: et cantor inquantū cātat: faber in quantū fabricat cultelluꝫ. Pariformiter volūtas diuersis nominatur nominibus ſm diuersa eius officia. Dicitur enim volūtas thelesis .i. naturalis: siue synderesis: dicitur bulisis .i. deliberatiua: dicitur appetitus intellectiuus siue rōnalis: dicitur vis concupiscibilis ꝛ irascibilis: dicitur etiā liberū arbitriū: dicitur electio vel appetitus electiuus dicitur appetitus dñatiuus: dicitur ꝓpositū de quibus infra dicitur per singula. Et quia de potētijs partis rōnalis anime sepissime fit mētio in theologica facultate. Placuit hic de eisdem p q̄stiones ptractare siue argumētis

B Primo q̄ritur ¶ Primo queritur. De multiplici acceptione intellectus. Rñdetur quod intellectus pmo accipitur ꝓ dono spūssctī dona autē enumerantur Esaie .xj. De dono intellectus dicetur in .iij. parte huius opusculi. Scdo accipitur intellectus ꝓ habitu intellectuali: nā phs .vj. ethicorum: quinq̄ habitus enumerat intellectuales: q̄ potētiam intellectiuā: siue intellectū perficiunt in cognitione: vicꝫ sapiētia intellectus scientia prudentia ars. De quibus habitibus etiā infra dicetur in tercia parte huius tractatus. Tercio sumitur intellectus pro vi cognitiua angelica: ꝛ sic distinguūtur ɔtra rationē: quia ratio ē ipsius hominis qui ratiocinādo ꝛ discurrendo de causa ꝓcedendo ad effectum: cognoscit. Sed angeli intelligūt intuitiue ꝛ sine discursu: vt sic angelus dicitur scdm phos substantia intellectualis: sed hō anial rationale. Et licet Gregorius in Omelia de epiphania dicit angelū rōnale anial: hoc dicit ſm ostensionē siue apparentiā: quia angelus apparet esse anial rationale cū assumit corpus. Non tñ est aial rationale ſm existentiā ꝛ veritatē. De intellectu angelico ꝛ humano infra dicitur .c.xxx. Quarto accipitur intellectus ꝓ operatione anie intellectiue: et sic dicimus quod pma operatio aie scꝫ simpliciū apphensio vocatur intellectus. Quinto sumitur intellectus ꝓ potētia apphensiua aie rationalis qua aīa abilis est ad cognoscendum aliquid infra se supra se in se: ꝛ iuxta se. Cognoscit siquidē deum supra se: quia nigil est humane mente superius pter deum. Per quē iustificatur: purgatur: illuminatur et perficit pncipaliter. Licet angeli hoc faciunt excitatiue ꝛ misterialiter. Et sic ab Aug. intellectus alio noīe nominatur intelligētia: q̄ est vis aie q̄ immediate supponitur deo. Cernit quidem ipm summuꝫ bonum verū ꝛ incōmutabile: spm increatum qui deus est. Sumitur tñ intelligētia qñq̄ etiā ꝓ actu ꝛ opatione intellectus quarto mō sumpti: vñ sic non differt intelligēti ab intellectu: nisi sicut actus a potentia sua: in quibusdā libris de arabico trāslatis: vt dicit .S. Tho. Substātie separate quas nos angelos dicimus intellectigētie nūcupantur: forte ꝓpter hoc quod semp hmōi sube intelligunt: vñ intelligētia est suba incorporea semp intelligēs. Et sic patet quod nomē intelligentie equiuocatur in scripturis. Cognoscit siquidē aīa per intellectū: angelū iuxta se: tanq̄ equaleꝫ sibi. Nam vtriq̄ a deo immediate suscipit tria: que sunt natura gratia et gloria. Ad eundē etiam finē scꝫ ad eternā beatitudinem immediate ordinantur: ꝛ etiā eadem est mēsura homis et angeli: scꝫ Euiternitas: nec homo ꝓpter angelum: nec angelus ꝓpter hominem. Loquendo tamen q̄tum ad nature dignitatem. Angelus est creatura superior homine et in su

periori gradu. Spũale em̃ nobilius ẽ cor
porali: q2 deo similius qui spũs est. Ergo
nobilius est illd̃ qd̃ pure ẽ spũs: nihil ha-
bens de corpore: vt est angelus: q̃ quod
est spũale τ corpori cõiunctum: qualis ẽ
anima: nec obsistit. Maior est qui recum
bit q̃ qui ministrat teste dño Luce. xxij.
Sed angeli ministrant homini Hebre. j.
Oĩs sunt administratorij spũs. Respõ
det sctũs Bonauen. distin. j. scdi. Qd̃ ali
quid alicui ministrat dupliciter. Aut pro
pter se: sicut regi τ dño: τ talis est nobili
or. Aut p̃pter aliuʒ: sicut ministrat miles
gartioni regis. Angelus ministrat anie τ
homini p̃pter deum: sicut diues pauperi
τ fortis egrotanti. Ex quibus supra dict
patet q̃ intellectus p̃prie ẜm Augusti. est
vis anime q̃ inuisibilia pcipit. vt angelũ
demonẽ τ oẽm spm̃ creatũ: vt animã rõ
nalem. Cognoscit etiam ania vt sic per
intellectũ: se in se. Scipsam vicʒ τ ea que
sunt intra ipsam: sicut sunt sciẽtie τ vir-
tutes: τ spẽs intelligibiles a fantasmati-
bus abstractas. Cognoscit etiam ania
quicquid celi ambitu p̃tinet: infra se. Ea
scʒ que sunt infra rõnem. Oĩa em̃ que
spectant ad corpa sunt infra intellectum
τ rõnem: vt sunt nature: forme: differen-
tie: p̃prietates: τ accidentia corporũ: sed
non extra corpora realiter nisi rõne sub-
sistentia: vt sic intellectus nomiat ratio:
que est vis anie: que rerum corpeaʒ: for
mas: naturas: differẽtias: p̃pria τ accidẽ
tia: oĩa pcipit incorpea: sed non ex̃ cor-
pora nisi rõne subsistentia. Abstrahit em̃
a corporibus que fundant in corporib⁹
non actione ſ cõsideratione. Et sic ratio
est vis anime supra corpalia τ infra spi-
ritualia collocata. Discernit em̃ vera a
falsis quod est logice: v̄tutes a vitijs qd̃
est ethice. Et p experimenta: rerum inuesti
gans naturas: quod est phisice. In his
vero trib⁹ tota philosophia consistit: to-
tam ergo philosophiã ratio comprehen-
dit. Ex supra dictis patʒ qualiter anima
pet intellectum omnia cognoscens. Di-

uersa nomina intellectus sortiat. Sed
borum alterum pro altero sepe ponitur
¶ Secundo querit. Qualiter differunt ¶ Scd̃o q̃rit
intellectus agens τ possibilis. Respon-
detur q̃ntum p̃posito deseruit: tripliciter
differũt. Primo sicut dicit philosophus
.iij. de ania. Intellectus agentis est sicut
oĩa facere: sed intellectus possibilis est
sicut omnia fieri. Secundo differũt sicut
perficiens τ perfectibile. Tertio differũt
sicut lux τ illuminatũ. De his trib⁹ diffe
rentijs in hac scda questione determina-
bitur. De prima differentia consideran-
dum: q̃ sicut dicit Aristoteles .iij. de aia.
In omni natura in qua est repire aliq̃d
quod est omnia fieri: oportet dare aliq̃d
ab illo: quod est omnia facere. Illud em̃
quod est oĩa fieri: vt sic est in potentia.
Frustra aũt est potentia que non reduci
tur ad actum: vt patet pmo celi. Et quia
nihil ducit seipsum de potentia ad actuʒ
vt dicitur .ix. Metaphi. Concluditur q̃
necesse est preter illud qd̃ est omnia fieri
ponere aliquid quod est omnia facere.
Quod potest videri in naturalibus τ
artificialibus. In naturalibus em̃ est da
re materiã q̃ est omnia fieri: ex quo est in
potentia ad oẽs formas nãles. Opor-
tet ponere aliq̃d qd̃ est oĩa facere: quo
mediante materia põt duci in actum ad
cuiuslibet forme susceptiõeʒ: in quo sunt
omnes forme: sicut in potentia actiua:
queãdmodum in materia sunt oẽs for-
me: sicut in potentia passiua ẜm ratio-
nes seminales. In artificialibus simi
liter oportet dare aliquid vt materiã ar-
tificialium: que est omnia fieri: et que est
in potentia ad cuiuslibet forme artificia-
lis susceptionem. Oportet etiam preter
illud dare aliquid cuius est omnia face-
re: quo mediante forma artificialis re-
ducatur ad actum. Hoc autem est ars
in mente artificis. Similiter est in ani-
ma nostra intellectiua: scilicet q̃ in ani-
ma inueniat quedã virtus q̃ est oia fieri
que scʒ in potentia est ad suscipiendum.

omnem ſpēm cuiuſlibet intelligibilis. Et hanc vocamus intellectuū poſſibilez: ꝗ eſt in potentia ad om̄ia intelligibilia. Et dicit̃ poſſibilis: qꝛ poteſt in ſe recipe ſpecies omniū rerum intelligibiliū: vnde ex iſto elicit̃ iſta famoſa auctoritas. ſcꝫ intellectus eſt quodāmodo oīa. Non ꝑ eſſentiam: quia intellectus nō eſt eſſentialiter lapis: nec aſinus: ſed intellectus eſt quodāmodo om̄ia ſm̄ receptionē ſpēruꝫ: qꝛ poteſt recipe ſpēs omniū rerum intelligibilium. Ergo dicit̃ notāter quodāmodo om̄ia: ad innuēdum ꝙ intellectus humanus nō ſit oīno oīa. Et ſilr̄ eſt aſſignare in aīa noſtra virtutē que eſt oīa facere qua ſcꝫ mediante intellect⁹ poſſibilis poteſt intelligere ⁊ ducit̃ in actum intelligēdi: ⁊ cuius virtute mediāte intelligibilia poſſunt mutare intellectū noſtrū: cuius virtute intelligibilia in potētia fiūt actu intelligibilia ⁊ potentia vniuerſalia fiunt actu vniuerſalia: et hᷓ v̾tus vocat̃ intellectus agens: qꝛ agit ⁊ cauſat vniuerſalitatē in rebus. Scđo dr̄n̄t intellect⁹ agēs ⁊ poſſibilis ſicut ꝑficiēs ⁊ ꝑfectibile. Nā ſicut forma ꝑficit materiā: ſic intellectus agens ſuo actu ꝑficit intellectū poſſibilē. Intellectus nanqꝫ agens habet ſe ad intellectum poſſibilē ſicut forma ſe habet ad primā materiā. Sicut em̄ materia prima ſm̄ ſe eſt impura potentia: ⁊ non determinat ſibi aliquā certam formā actu. Sic intellectus poſſibilis in ṗncipio ſue creationis in pura potentia eſt ad recipiendum ſpēs. Et fit in actu ꝑ intellectum agentē abſtrahentē ſpecies a fantaſmatibus: ſicͤ materia prima fit in actu per formā. Unde intellectus poſſibilis in .iij. de aīa aſſilat̃ tabule nude: ꝗ non habet aliquam picturā in ſe: apta tm̄ nata ē habere picturā. Eſt tm̄ differentia inter receptionem materie ṗme ⁊ intellect⁹ poſſibilis: qꝛ intellectus poſſibilis ſolum recipit formas accidentales. ſcꝫ ſciētias ſpeculatiuas ⁊ practicas: ſ materia prima recipit formas ſbſtātiales. Item intellectus poſſibilis recipit formas vniuerſaliter ⁊ intētionaliter cum cognitiōe: ſ materia prima recipit in ſe formas ſubſtantiales particulariter ⁊ ſine cognitione.

Tertio differūt intellectus agēs ⁊ poſſibilis ſicut lux ⁊ illuminatū. Intellect⁹ em̄ agens compat̃ lumini: ideo ꝗa ſicut nihil eſt viſibile ſine lumine: ſic nihil ē intelligibile ſine intellectu agente. Et ſicut lumen corꝑale requirit̃ ad viſionē corꝑalem: ita lumen ſpūale qđ eſt intellectus agens qui eſt verus doctor interius mētem illuſtrans: requirit̃ ad intellectionē: dans intellectui poſſibili vim intelligendi: ⁊ facit eum actu intelligere ꝗ ṗus fuit in potentia ad intelligendum. Facere aūt intelligere ⁊ cognoſcere: eſt illuminare. Non tm̄ eſt ſilr̄ inter lumen corꝑale: ⁊ intellectus agētis illuſtrationē. Nam lumen corꝑale requirit̃ ꝓpter mediū tm̄ et nō ꝓpter obiectū. ſcꝫ colores. Sed intellectus agens non requirit̃ ꝓpter mediū: ſ ꝓpter obiectum ⁊ etiā ꝓpter potentiā. id eſt. intellectū poſſibilē illuſtrandū. ¶ Intellectus eſt lumen aīe. Conſiderādum tm̄ eſt ꝙ intellectus agens nō ſolū cōpat̃ luci: ſed etiam ſm̄ ſuam nām eſt lumen. Dictum eſt em̄ ṗcedenti capitulo: ꝙ cognitio intellectus ⁊ amor affectus in ſpiritualibus: corrn̄dent lumini ⁊ calori in corꝑalibus: ⁊ ſm̄ Auguſti. lux magis ꝓprie dicit̃ de ſpūalibus ꝗ̄ de corꝑalibus Et inter ſpūalia ꝓpriiſſime deus lux eſt: ⁊ hoc ꝑ eſſentiā. Intelligē nanqꝫ vniuſcuiuſqꝫ ſpūs eſt lux ſua. Sicut em̄ potentia ſe habet ad opationē ſuam: ita ſe habet eſſentia ad ſuum eſſe: ſed in ſolo deo eſſentia eſt ſuus intellectus: ⁊ intelligere qđ eſt lux dei: ergo deus ē lux ꝑ eſſentiā. Sed angeli ⁊ hoīes lumē cognitionis a deo ꝑticipant: qꝛ qđ eſt tale ꝑ eſſentiā: eſt cauſa oīm alioꝝ: ſicut ſol eſt cauſa lucis in ceteris planetis. Idcirco dicit Auguſti. Lux ꝗ nos illuminat: magr̄ ꝗ nos docet: veritas que nos dirigit: deus eſt. Iuxta illud Ioh. j. Erat lux vera ꝗ illu-

minat oēm hoiem &c. Nihilominus tamen aīe noſtre data eſt potētia ad intelligendum: ſicut alijs creaturis data ē potentia ad alios actus. Sic deus licet eſt ꝑncipalis operans in oꝑatione cuiuſlibet creature. Dedit tñ cuiuſlibet creature vim actiuā ꝑ quā exit in operationem ſuam: ſic dedit aīe intellectū agentē et poſſibilē ſic ꝙ vtriqꝫ eſt aliqͥd aīe: et ſic intelligit. Illuminat oēm hoiem venientem in hunc mundū. Nō q2 oīs cognitio ſit infuſa: ſed q2 lumē creatū intellect⁹ nō pōt ꝑficere oꝑationē ſuā: abſqꝫ cooperatione luminis increati: ꝑ quod illuminat̃ oīs hō veniēs in hunc mundū. De⁹ eñ dedit hoī naturale lumē intellect⁹ agentis qđ eſt quedā impſſio ꝛ ſigillatio luminis diuini. Intellectus eñ agēs eſt q̄dā ꝑticipata ſilitudo luminis increati: ꝑ qđ pōt videri q̄d bonū ſit ꝛ q̄d ſit malū: q̄d agendū ꝛ quid fugiendū. Et ꝓpter h̃ dicit̃ in pſ̄. iiij. Multi dicūt q̄s oſtēdit nob̃ bona. Et ſubdit ꝓpha ꝑ modū rñſionis. Signatum eſt ſuꝑ nos lumē vultus tui dñe: q̄ſi diceret ad eoꝝ queſtionē rñdendo: ꝑ hoc ꝙ lumē intellectus in q̄ pōt videri bonū ꝛ malū: eis dediſti. Et hoc lumen eſt ſignatū .i. ſigillatū ꝛ impſſum ſuper nos .i. in ſuperiori parte aīe: ſcʒ ī imagine q̄ eſt ſupᷣma pars aīe reſpectu ſenſitiue partis ꝛ vegetatiue. Et hoc lumē eſt lumē vultus dñi .i. approꝑiat̃ filio in diuinis. Per faciē eñ ꝛ vultū deſignat̃ noticia ſm̄ Grego. ſuꝑ Ezechielē. Ea aūt q̄ ad noticiā ꝑtinent in diuinis filio dei appꝛiant̃. A quo eſt omnis ſapientia ꝛ intelligentia: q2 ſine ipſius gratuita influentia ꝑ quā oēm creaturā cōſeruat ꝛ adiuuat vt cōpleat operationes ſuas: nō pōt agere aliqua virtus creata. ¶ Tercio q̄ritur Qualiter intellectus agens abſtrahit ſpecies intelligibiles a fantaſmatib⁹.

Reſpondet̃ pro huius queſtionis terminatione oportet p̄mittere quid ſit fantaſma ꝛ quid ſpecies intelligibilis. Unde fantaſma ſm̄ cōmentatorē ſic deſcribitur: Fantaſma eſt ſimilitudo rei ſenſate: exiſtens reſeruata in ſcdo ſenſu interiori ſcʒ fantaſia: quā nos imaginationem appellam⁹ que illud reſeruat quod ſenſus cōmunis a rebus exterioribus recipit. In hac deſcriptione cōmētator fantaſiam ꝓ imaginatione accipit: quia fantaſia non eſt virtus cōſeruatiua ſpecierū ſenſibiliū: ſed imaginatiua: vt ſupra dictum eſt in .xix. et .xx. capl'is. Ex quo ſeq̄tur ꝙ fantaſma nominat̃ ſpecies: ſeu ſimilitudo rei ſenſate vel imago ab imaginatione que eſt theſaurus ꝯſeruans imagines ꝛ intentiones ſiue ſpēs: que ꝑ ſenſum communē (vt ſupra dictum eſt) accipiunt̃ a ſenſibus exterioribus. Nā dicitur imaginatio quaſi imaginū conſeruatio. Et ille imagines et ſimilitudines alio noīe vocant̃ fantaſmata a fanos grece qđ eſt apparere latine: q2 imago et ſimilitudo rei ſenſate relucet ꝛ apparet tā q̄ in ſpeculo in virtute imaginatiua: obiectis ꝛ rebus ſenſatis abſentibus: Ex dictis ſequitur ꝙ imagines ſiue fantaſmata a quibus intellectus agens abſtrahit ſpecies intelligibiles ſunt ſimilitudines ſenſibilium tam ꝓprioꝝ q̄ cōmuniū. Sēſibilia ꝓpria (vt dictum eſt ca. xviij. in fine) ſunt obiecta quinqꝫ ſenſuum exteriorum: ſcʒ color ſonus ſapor odor tangibile. Senſibilia cōmunia ſunt etiam q̄nqꝫ: ꝟʒ motus: quies: numer⁹: figura: ꝛ magnitudo. Oīm hoꝝ ſilitudines imagines ſiue fantaſmata reſeruant̃ in ꝟtute imaginatiua: tanq̄ in theſauro et memoria. Omnia hec fantaſmata ſunt conditiōes indiuiduantes. Circumſtantie ꝛ appendicie materie: conſequētes formā ſubſtātialem vniuerſalem et quidditatem rei materialis indiuiduatam ꝛ particulariſatam. Ad que reducunt̃ tempus et locus: que etiam ſunt appendicie materie. vnde ſicut dicit San. Bonauentu. in .ij. diſt. iij. Or indiuiduum eſt hoc aliquid. Or ſit hoc principalius habet a materia ratione cuius forma habet poſitionē in

Fantaſma

Indiuiduū

loco ꝛ tēpore. Or sit aliquid habet a forma. Indiuiduum enim habet esse: habz etiam existere. Existere dat materia forme: sed essendi actum dat forma materie. Indiuiduatio igitur in creaturis consurgit ex duplici pncipio: vicz ex actuali cōiunctione materie cum forma: ex qua cōiunctione vnum sibi appropriat alterū. Sicut patz cum impssio fit multorum sigillorum in cera que prius fuit vna: nec sigilla plurificari pñt sine cera: nec cera numeratur: nisi quia fiunt in ea diuersa sigilla. Dicitur enim indiuiduum quasi indiuisuz in se: quia per inferiora sue nature diuidi non potest: vt Socrates: et diuisum a quolibet alio. Ipsa eñi rei pncipia scz materia ꝛ forma dum coniūgūtur inuicem: se appropriant ꝛ faciūt indiuiduum. Sed ad hoc consequit̄ esse diuisum ꝛ discretum siue distinctū ab alio: ꝛ surgit ex hoc numerus: ꝛ tm̄ de fantasmate. De specie vero intelligibili ē notandum. Or species intelligibilis est illud quo noster intellectus intelligit. Intellectus eñi noster possibilis: quia non habet species sibi cōcreatas sicut angelicus intellectus: sed intellectus nr̄ agens a rebus ꝛ a fantasmatibus eos abstrahit quas intellectui possibili ingerit: qui postea factus i actu: intelligit. Spēs igit̄ intelligibilis ꝑm cōmentatorē sic diffinitur. Species intelligibilis est similitudo rei: a fantasmate ꝛ intellectu agentu causata in intellectu possibili: repsentatiua rei vniuersaliter. In qua diffinitione primo tāgit subiectū speciei intelligibilis cum dicitur intellectu possibili. Dicit̄ eñi .iij. de anima. Intellectus est locus specierꝝ. Sicut eñi locus corpalis recipit et retinet locatum. Sic intellectus possibilis colligit in se similitudines ꝛ intentiones reruz: dicitur enim .iij. de anima. Lapis non est in anima sed species et similitudo lapidis. Res enim cognita non est in anima ꝑm esse reale: sed ꝑm esse similitudinis. Cum enim dicitur a fantasmate ꝛ intellectu agente causata: tangitur causa efficiens. Species enim intelligibilis abstrahit̄ a fantasmate sicut ab obiecto ꝑ intellectum agētem. Cum vero dicit̄ repraesentatiua rei vniuersaliter: tāgi finis speciei intelligibilis. Sicut enim species sensibilis repñsentat rem ꝛ obiectum sensibile particulariter: sic et species intelligibilis repñtat vniuersaliter rem intelligibilem cuius est species. His ꝑsuppositis nunc rñdendū est ad questionē ꝓpositam qualiter intellectus agens abstrahit species intelligibiles a fantasmatib⁹. Considerandū ꝙ intellectus agens est q̇ abstrahit species intelligibiles ab imaginatione siue fantasia: ꝛ sua irradiatione facit eas vniuersales: ꝛ locat eas in intellectu possibili qui est locus specierꝝ intelligibilium. Nā sicut ad visum corpalem exigitur lux abstrahens intentiones .i. similitudines coloris a colorato: et ponit eas in perspicuo aeris: non quidē ꝑm essentiam sed ꝑm intentionē et similitudinem: sic intellectus agens qui est lux aīe abstrahendo species a fantasmatib⁹ ponit eas in intellectu possibili: non quidez realiter sed ꝑm intentionē ꝛ spēm: lapis eñi (vt dicit̄ .iij. de aīa) non est in aīa sed species eius. Ad declarandū ꝟo modū huius abstractionis. Notandum ꝑm Thomā parte pma .q. lxxxv. arti. j. Dupliciter cōtingit intellectū agentē abstrahere. Uno modo ꝑ moduz cōpositionis et diuisionis: sicut cum intelligimus aliquid esse in alio vl̄ esse separatum ab eo. Alio modo per modū simplicis et absolute considerationis: sicut cum intelligimus vnum: nihil considerando de alio. Abstrahere ergo per intellectū ꝑm pmū modum abstrahendi ea que ꝑm rem nō sunt abstracta: nō est absqꝫ falsitate. Sz abstrahere per intellectum: scd̄o modo que ꝑm rem non sunt abstracta: non est cum falsitate: sicut videmus in sensibus. Si enim intelligimus vel dicimus colorem non esse in colorato corpore vel esse

Species intelligibilis

separatum ab eo: est falsitas in opinione et locutione. Sed si consideremus colorem et proprietatem eius: nihil considerando de pomo colorato: erit absque falsitate opinionis. Pomū enim non est de ratione coloris: et nihil prohibet intelligi colorem: nihil intellecto de pomo. Similiter ea que ptinent ad rationem speciei cuiuslibet rei materialis: puta lapidis vel hominis: et alia huiusmodi: possunt considerari sine conditionibus individualibus et appendicijs materie. scz tēporis loci: et sic de alijs que non sunt de rōne speciei. Et hoc est abstrahere vniuersale a particulari: vel speciem intelligibilem a fantasmatibus: considerare scz spēm sine conditionibus indiuiduantibus que per fantasmata representantur. Fit autē hec abstractio a materia indiuiduali nō a materia cōmuni. Est.n. materia quedam cōis: quedam indiuidualis. Cōmunis: vt caro: ossa. Indiuidualis: vt hec caro: hec ossa. Intellectus aūt ita abstrahit a materia indiuiduali ad intelligēdum spēm et naturā rei sensibilis: qz non abstrahit a materia cōmuni. vicz cōsiderando hoiem cum carnibus et ossibus in cōmuni: sed non his carnibus et ossibus. Et qz fantasmata cum sint particularium non possunt imprimere sua virtute in intellectū possibilē. Ideo virtute intellectus agentis: resultat quedam similitudo in intellectu possibili ex cōuersione intellectus agentis supra fantasmata: q quidem similitudo est repñtatiua eorum quorum sunt fantasmata: solū quātū ad nām speciei. Et per hunc modum dicit abstrahi spēs intelligibilis a fantasmatibus. Non qz eadem numero forma que prius fuit in fantasmatibus postea fit in intellectu possibili. ad modū quo vnum corpus accipit ab vno loco et transfert ad aliū. Species aūt a fantasmatibus abstracta non habz se ad intellectū sicut illud qd primo intelligit: sed sicut illud quo mediante aliqd intelligit. Nam si ipse species essent illud qd intelligit. Sequeret qz sciētie de rebus omnes non essent que sunt extra animam: sed solum de speciebus intelligibilibus que sunt anima: quod oino falsum est. Nam sciētie sunt de rebus q sunt extra animā. Se habet ergo species intelligibilis ad intellectuz nostrū sicut id quo intelligit: non sicut id quod principaliter intelligit: sicut species et similitudo rei visibilis qua informat oculus cum videt: se habet ad visum vt id quo videt: nō sicut id quod videt: nam id quod videtur est extra oculū scz res colorata: sed species quo videt ē in oculo. Ex dictis sequitur qz sicut in parte sensitiua reperitur duplex opatio vna scdm solam immutationē et sic perficit operatio sensus exterioris: per hoc qz immutat a sensibili presente. Nam sensus exterior cognoscit suū obiectum sine materia: in presentia tñ materie: et cum conditionibus: et circūstantijs et appendicijs materie. Alia est operatio sensus interioris: et sic virtus imaginatiua format sibi aliquod ydolū rei absent. Nam sensus interior cognoscit sine materia et sine presentia materie: licet cum conditionibus et circūstātijs materie. Itē etiā duplex operatio est in intellectu: sed in eo vtraqz operatio coniūgit. Nam primo considerat intellectus possibilis scdm qd informat specie itelligibili: qua informatus format sibi secūdo vel diffinitiōez vel diuisionē: aut cōpositionē que per vocem signant. Differt tñ cognitio intellectus a cognitione sensus: qz intellectus cognoscit suū obiectū sine materia et sine presentia materie et sine cōditionibus et circūstantijs materie. Intellectus enim cognoscit rem absentem. Et ipsum intelligibile non ē in itellectu realiter. Dicit enim .iij. de aīa. Lapis nō est in aīa sed species lapidis. Similiter intellectus intelligit quidditatem rei absolute sine conditionibus materie: qz intelligit vniuersaliter: secus est de cognitione sensitiua: prout clarius dictum est supra. cap. xviij. Pro dictorum clariori intelligentia notet: exempli

gratia. Lumē cum coloꝝ spēbus fertur
ad oculos. Illic species coloris aggregā
tur ⁊ deferunt̄ ad sensum cōem. Ilicqꝫ
colores diiudicans: purius ac spūalius
easdem ad virtutē imaginatiuā deducit.
Ceterū cum ratio negociat̄ circa fantas-
mata: elicit spēs intelligibiles q̇bus iam
concipit rem sine illo fantasmate qd̓ pre
fuit. Postremo potētia intellectiua supe
rior quam spm̄ vel mētem nominamus.
post cognitioꝫ rōnis deducit eandē rem
ad lumen pure simplicisqꝫ intelligentie:
ſm q̓ habet ordinē immediatū ad ange-
G Contēplatō dei absqꝫ fātasmatibus. licā cognitionē. ¶ Contēplatio dei absqꝫ
fantasmatibus. Ex dictis catholicū eli-
citur documētum: vicꝫ q̓ anima deuota
que ferri querit in deum ꝑ anagoycos ⁊
supmētales excessus: discat se auertere
per innatam vim abstractiuā: scꝫ intelle
ctum agētem a fantasmatibꝰ. Sicut esti
matiua virtus inferior in brutis ex speci
ebus sensatis elicit nō sensatas. De quo
sctūs Dionysius tale tradit documentū
Quotiēscunqꝫ in contēplatione ⁊ medi-
tatione de deo sciatur qualis sit res q̄ vi-
detur. Videturqꝫ q̓ res hec visa assimile
tur alicui alteri rei huius mundi. Tunc
certitudinaliter sciat̄ non videre deuꝫ ta
liter ꝑ claram visionē. Et simili modo dica-
tur de angelis. Non em̄ deus est corꝑali-
ter magnus: nec albus: nec rubeus: nec
clarus: nec coloratꝰ: sicut nec sunt ange-
li. Huius documēti rōnem reddit bea
tus Albertus magnus in suo opusculo
de adherēdo deo nudato intellectu ⁊ affe
ctu: dicens. Qm̄ spūs cum sit dn̄s deus:
⁊ eos qui eum adorant in spū ⁊ veritate
opporteat adorare. i. cognitione ⁊ amore
scꝫ intellectu ⁊ affectu: ab omnibus fan-
tasmatibus nudum. Om̄ia igitur fan-
tasmata species ⁊ imagines ac formas re
rum omnium citra deum a mēte reiicias
vt in solo nudo intellectu ⁊ affectu. i. rō-
ne ⁊ voluntate tuum pendeat exercitiuꝫ
circa deum intra te. Nempe finis omni-
um exercitioꝝ hic est. scꝫ intēdere ⁊ quie

scere in domino deo: intra se ꝑ purissimū
intellectum ⁊ deuotissimū affectum sine
fantasmatibus ⁊ implicationibus. Hu-
iusmodi autē exercitium non fit in orga-
nis carneis ⁊ sensibus exterioribus: per
quod quis non est homo. Homo vo q̇s
est ꝑ intellectum et affectum. Et idcirco
q̄diu homo cum fantasmatibus ⁊ sensi-
bilibus ludit ⁊ eis insistit: videt̄ nōdum
exisse metas ⁊ limites bestialitatis sue.
Hoc est illius qd̓ cum bestiis habet com
mune. Quia bestie ꝑ fantasmata ⁊ ꝑ ta-
les sensitiuas ⁊ sensibiles species cogno
scunt ⁊ afficiunt̄ ⁊ non aliter: eo q̓ altio
rem vim anime non habent: secus est de
homine ſm intellectū ⁊ affectum ⁊ libe-
rum arbitriū ad dei imaginē ⁊ similitudi
nē creato: q̇bus debet deo immediate pu
re ⁊ nude imprimi ⁊ vniri. Firmiterqꝫ in
herere purgato intellectu ⁊ bn̄ disposito
affectu. Qualiter aūt intellectus ⁊ affe
ctus purgari debeant: docet sctūs Bona
uētura in Soliloq̄o: ⁊ in Lectura suꝑ ꝓ-
mū sentē. distin. Sic inquiēs. Tu igit̄
anima deuota si ad celestem dulcedineꝫ
gustādam aspiras. Vide q̓ habeas pur-
gatum intellectuꝫ ⁊ bn̄ dispositū affectū
quia ſm Augusti. Summū bonum non
nisi purgatissimis mētibus cernit̄: ⁊ pu-
to q̓ multo minus nisi valde dispositis
affectibus degustat̄. A multis em̄ in hac
vita valde limpide speculatur: a quibus
heu minime degustat̄. Semꝑ igitur cum
beatissimo Augustino clama. Fac me ꝑ
cor domine gustare ꝑ affectum qd̓ intelli
go ꝑ intellectum. Fac me sentire ꝑ amo
rem qd̓ sentio ꝑ cognitionem. In huius
nempe summi boni taꝫ excellēti luci figi
mentis hūane acies inualida est: vt dicit
magr̄ in. j. dis. ij. Nisi ꝑ iusticiā fidei emū
det̄: hoc est per fidem que facit iustuꝫ in
operꝫ. Fides enim per se purgat intelle-
ctum. Iusticia vero generaliter sumpta
(que est rectitudo anime in comparatione
ad deum ⁊ proximum) purgat affectum
Vtriusqꝫ aūt purgatōis triplex est ḡdus

Nam intellectus est purgatus purgatior purgatissim⁹. Intellectus purgatus est cum abstrahit a sensibilibus ꝛ exterioribus spēbus: deus qui non est visibilis audibilis odorabilis gustabilis tangibilis sensibilis. Intellectus purgatior est cum abstrahit a fantasticis ꝛ vanis imaginibus: deus q̄a non est terminabilis: figurabilis: numerabilis: circūscriptibilis cōmutabilis imaginalibus. Intellectus purgatissimus est cum abstrahit a phisicis ꝛ naturalibus rōcinationibus: q̄a deus non ē demōstrabilis: diffinibilis: opinabilis: estimabilis: inuestigabilis ꝛ intelligibilis. Affectus etiam habet tres gradus videlicet purgat⁹ purgatior purgatissimus. Nam affectus est purgatus cum mundatur a culpa per penitētiam. Affectus est purgatior: cum mundatur a sequela. scʒ vitiosis inclinatiōibus p resistentiam. Affectus ē purgatissimus: cū mundatur ab occasiōe pctōrum p fugam.

b Qualiter autē spūs poterit se auertere a fantasmatibus dum anagoicos ꝛ supermētales querit excessus. Dumq; purgatus in intellectu ꝛ affectu Cancellari⁹ pisień. docet in tractatu de Theologia practica cōsideratione vltima dicens: q; hoc potest fieri si in om̄i cognitione ꝛ meditatione sua de deo nequaq̄ sistat homo in cognitione: sed aspiret per vim affectiuam quasi cordis ore inhiante in suam potentiam: ꝛ in suam sapientiam: et in suam bonitatem saporandam ꝛ gustādam: tanq̄ eius qui totus est terribilis super filios hominum: per maiestatē potentie dominatiue indicantis. Qꝫ totus magnus et mirabilis in sapientia: cuius non est numerus. Totus deniq; suauis: totus desiderabilis: totus amabilis valde: in bonitate ꝛ torrente voluptatis sue. Occurret tibi sic nitenti plurima turba fantasmata. Tu vero fortiter abijce seorsum ea q̄ntuʒ poteris: manu deuotiōis: ꝛ velut excusso capite: spiritu liber euadere labora. In alio quoq; opusculo intitulato de exercitio deuotorum Cancellarius parisień. modum tradit contemplandi sine fantasmatibus dicens. Quicunq; amorose ꝛ affectualiter vult tendere in deum discrete ne caput ꝛ sensus ledantur. Debet discere de deo cogitare siue aliqua re corporali absq; imagine ꝛ fantasmate: ita vt non cogitat rem magnam: aut paruam: aut longum: aut breuem: albam: aut nigram: hic vel ibi. in tali vel tali loco existentem. Sed om̄ibus talib⁹ exclusis eleuet cor suuʒ ad pura intellectualia ꝛ incorporalia: cogitando omnipotentiā dei: qua omnia potest. Sapientiam dei: qua omnia preterita ꝛ futura scit vt p̄sentia bonitatem dei: qua omnibus quātū in se est bene vult: ꝛ nulli male vult. Similiter eius misericordiā dulcedinē: pulcritudinem: ꝛ sic de alijs perfectionibus summe deo conuenientibus ꝛ inexistentibus corde ꝛ ore. Dat etiam ibidem Cancellarius modū adorandi deum in imaginibus repꝛesentantibus opus nostre redemptionis scilicet passionis ꝛ crucifixionis: vt videlicet cuʒ discretione hoc fiat: vt non nimis diu et fixe circa imagines rerum huiusmodi cogitatus imoretur. Sed semꝑ conetur cogitatū suū ab istis corporib⁹ imaginationibus ꝛ fantasijs trahere sursum ad earundam rerum corporaliū spiritualitatem. Et ne videatur impossibile quod dicimus. Sumamus exemplū de venerabili sacramēto dominici corporis: quod in manibus sacerdotis deuote adoram⁹ sicut verum deum ꝛ hominē humani generis redemptorem: per hoc quod videmus oculis corporis: nec moremur diu cū cogitatu nostro circa illud quod oculis exterioribus apparet: vtpote circa albedinem: rotunditatem ꝛ paruitatē huius hostie sacre: sed cogamus quasi violenter cogitatum nostrum vt ab illis visibilibus speciebus se auertat: ꝛ cōuertit

se ad visibilia que oculis mentis per lu-
men sancte catholice fidei ibi videt ⁊ cre
dit firmissime. Quasi diceremus nostris
cogitationibus: id quod oculi corporis
nostri nobis repsentant non est deus: sed
id quod oculus cordis cernit est dominꝰ
deus noster. In dicto etiam tractacu-
lo Cancell. dat documentum orandi co-
ram imaginibus sanctoꝝ ⁊ sanctaꝝ: di-
cens. Oꝝ orans coram imaginibus non
nimis cogitare debet de rerum corpora-
lium circūstantijs ⁊ fantasmatibus: ⁊ ꝑ-
timescere debet multa pericula ⁊ grauia,
incōmoda prouenientia: ꝓpter fantasie
fluxibilitatem ⁊ inuisibilis hostis illusio-
nem. Nam sepius orātes: ex nimijs ima
ginationum corporaliū rerum fantasijs:
deueniunt a deuotis ⁊ pijs cogitationibꝰ
ad cogitatꝰ turpes ⁊ impios: a puris af-
fectionibus ad imundas. A spūalibus
ad carnales. Quod etiam claret in ipsa
veneranda imagine crucifixi: ex nimis fi-
xa consideratione corporis dominici nu
dati: q̄ casus mulierculis est valde possi-
bilis: sic viceuersa poterit casus iste ⁊ vi
ris non esse impossibilis: si nimis figatur
eorum cogitatus erga imagines sancta-
rum virginum: etiam ipsius virginis vir
ginum que tamen mater puritatis est.

Nemo tamen ꝓpter premissa credat
sanctorum imagines sicut quidam he-
retici senserunt esse contemnendas. sed
sunt potius reuerenter tractande: et ea
intentione qua deus eas instituit digne
honorande: vt discamus ab his visibili-
bus fantasmatibus mente transire ad in
uisibilia: et a corporibus ad spiritualia:
I ille nanq; est finis imaginuz. Ex dictis
sequitur ꝙ non solum oratio verū etiam
omnis humana operatio debet esse in in
tellectu: ⁊ non in sensibus. Animaduer-
tant hoc religiosi: vt nudatis fantasmati
bus omniū rerum corporearum nuda ⁊
sincera mente seclusis conditionibus in
diuiduātibus: ꝑlatis suis studeant obe-
dire: prelaturam vniuersaliter ⁊ sine fan
tasmatibus considerent: non fantasiādo
in prelato genus patriaz etatem. Aliasq;
circūstantias ⁊ conditiones indiuiduan-
tes. Nec per hoc confidentiam (que ꝟm
apostolum magnā habet remuneratio-
nem) perdant ad suum prelatum. Confi
dentia nanq; est primum principiū ⁊ fun
damentum omnis spiritualis profectus
in scola virtutum approbate religionis.
Omnes eñ quotquot dannabiliter ab ex
ordi o religionum retrocedendo aposta-
tarunt: per hoc ruerunt: quia non confi-
dentiam: sed diffidentiam siue displicen
tiam ad suos habuere prelatas: quorum
obedientie sancto iugo colla submittere
teneanꝰ: agente hoc confidentia ad pre-
latos. vnde humilis Frācíscus fratri cū Fra
quo erat solitus ire obedientiam ꝓmitte
re consueuerat ⁊ seruare. Dixit enim ali
quando socijs: inter alia que dignanter
pietas mihi diuina cōcessit: hanc gratiaz
contulit ꝙ ita diligēter nouicio vnius ho
re obedirem sicut antiquissimo ⁊ discre-
tissimo fratri. Subditus inquit prelatuz
suum non hominem considerare debet:
sed illum pro cuius amore subiectus est
Quāto autem contemptibilior presidet
tanto magis humilitas obedientie pla-
cet. Ecce q̄ꝫ subtiliter philosophatus est
seraphicus ille sacer Franciscus: prela-
turam guuardinatus per suum intelle-
ctum agentem absoluens et abstrahens
ab omnibus fantasmatibus: circūstātijs
⁊ conditionibus indiuiduantibus. tem-
poris scilicet ⁊ loci: etatis: scientie ⁊ igno
rantie: bonitatis ⁊ malitie. Quia iuxta
sancti Petri Canonicā. Non tantū bo-
nis ⁊ modestis: sed etiam oportet ꝓpter
deuz obedire discolis. id est. indisciplina
tis ⁊ indoctis seu etiam malis: dūmodo
non precipiunt contra animam ⁊ regulā
Et non solum prelatura: sed etiam man-
datum prelati denudari debet a subdito
a fantasmatibus non discernendo: quid:

qualiter: quomodo precipiatur. Unde dicit Cancellarius parisiensis. Pro regula generali tenendum est: illud religioso ee̅ melius: illud pulcrius: illud nobilius: illud vtilius delectabilius: honestius: qđ est obedientie ꝓximius. Sit illa res in q̄ obeditur: vilis: abiecta: turpis: inutilis: laboriosa: vana: stulta: quātumlibet inhonesta: solo peccato excluso. Et nedū sancte obedientie mādatum (religiosus qui christo pauperi in altissima paupertate famulari deuouit) verumetiam resculas sibi ad vsum concessas denudare debet ab oim̄ mundanarū rerum fantasmatibus: in edificijs sumptuosis: in libellis curiosis: in litterulis aureo: argēteoq̄ colore radiosis. Cuncteq̄ sue suppellectiles a fantasmatibus: diuitiarum: deliciarum: et honorū abstrahantur. Reluceatq̄ in eis: paupertas: asperitas: et vilitas. Contra tria vicia ad que om̄ia peccata mundi reducuntur vicꝫ. Concupiscentia oculorum: concupiscētia carnis: et superbia vite. Concupiscentiā nāq̄ oculorum cōcomitatur periculosissimuꝫ vicium: curiositatis que propter multa ē vitanda. Primo quia tempus a deo concessum perdit. Multo enim plus de tēpore occupatur q̄ expediat curiosū opus. Secūdo q̄ facienti est vana gloria. Tercio quia ei cui facit opus est causa superbie. Quarto quia est materia animū retrahēdi a deo: nam s̄m Grego. Tanto quis a superno amore disiungitur quanto inferius delectatur. Quinto quia est concupiscentia oculorum: vnum de tribus ad q̄ omnia peccata de mundo reducuntur. Sexto quia est laqueus multorum et ruina. Uani enim talia respicientes multis modis offendere possunt: vel malum exemplum trahendo: vel delectabiliter aspiciendo: vel iudicando: murmurando: vel detrahendo. Omnium autem illorum is qui tale opus fecit est causa. Septimo q̄ curiositas directe obuiat paupertati. Et vltra omnia peccata est hoc qđ leuis vani et inconstantis animi est indicium. Religiosus idcirco curiosa deuitet: et ab ipsis tam faciendis q̄ vtendis tanq̄ a venenoso serpente abstineat

(Margin: Curiositas)

¶ Quarto queritur. De actibus intellectus agentis et possibilis. Respondetur primo declarando actus intellectus agentis. Secūdo declarando actus intellectus possibilis.

(Margin: R. Quarto q̄ritur.)

Quo ad primum considerandum q̄ s̄cđm Alexandrum de hales parte s̄cđa questione sexagesimanona. Intellectus agens tres habet actus. Primus est respectu formarum abstrahendarum: videlicet abstrahere species intelligibiles a fantasmatibus. De quo actu dictū est supra questione tercia circa principium. Secūdm actum habet respectu formarum s̄m se abstractarum. sicut est forme intelligentie angelice: vel circa formas scientiarum aut virtutum que sunt in anima: et ideo dicit philosophus. In his que sunt sine materia ideꝫ est intellectus et quod intelligitur. In habentibus autem materiam: potentia est vnūqđq̄ intelligibiliū: non enim intellectus possibilis tales formas intelligit p essentiam: sed q̄ ad intelligendū formas angelicas abstractas a materia corpali: nō indiget abstractione vt intelligantur. Alie vero forme coniuncte materie corporee indigent abstractione per intellectū agētem: qui formas et species intelligibiles ponit in intellectum possibilem qui tales formas cognoscit. Nihilominus tamen intellectus possibilis recipit lumen cognitionis a parte altera scilicet formarum intelligibilium separatarū. Tercius actus intellectus agentis est: q̄ priuationem ignorantie et possibilitatem ex parte intellectus possibilis remouet et intellectum possibilem ducit in actum intelligendi: qui prius fuit in potentia: nō tamen necesse est in intellectu possibili remotio vnius forme: sicut fit in

generatione ꝛ corruptione et alteratio-de: ſed ſufficit ꝑuationis ignorãtie remotio: ſicut ſol illuminando ꝑſpicuũ remouet tenebras. Uñ ꝙ ĩtellect⁹ poſſibil' actu intelligat reqrit duplex diſpoſitio. Una apte forme intelligibilis: q̃ licet ſit in fantaſmate: ꝑter tñ fantaſma intelligitur ab intellectu poſſibili. Alia diſpoſitio requirit ex parte intellectus agẽtis illuminãtis intellectũ poſſibilẽ ad cognitionẽ. Et ideo neceſſe fuit ponere intellectũ agentẽ: non tñ ꝓpter abſtractionẽ intelligibilium: ſed etiã ꝓpter ꝑfectionẽ ipſius intellectus poſſibilis. Conſiderandũ tñ vt dicit. S. Bonauẽ. in. ij. ſen. diſt. xxiiij. Or poſſibilis nõ eſt pure paſſiuus. Sic nec intellectus agens pure eſt actiuus. Cum eñ intellectus agens et poſſibilis ſint due differentie intellectus date vni ſubẽ q̃ reſpiciũt totũ cõpoſitũ. Appropatur aũt intellectus agẽs forme ꝛ poſſibilis materie: non ꝙ intellectus poſſibilis ſit pure mãlis: qꝛ tunc in oibus poſſꝫ poni in quibus eſt repire mãle ꝑncipiũ qđ falſum eſt: nec etiã intellectus agẽs ẽ potentie pure formal'. Sed qꝛ intellect⁹ poſſibilis ordinat ad ſuſcipiendũ. Intellectus agẽs ordinat ad abſtrahendũ: nec intellectus poſſibilis eſt pure paſſiuus: habet eñ ſupra ſpẽm exiſtentẽ in fantaſmate potentiã ſe cõuertendi ꝛ ꝯuertendo ꝑ auxilium intellectus agentis illam ſuſcipere ꝛ de ea iudicare: nec tamen eſt adeo actiuus ſicut agẽs: qꝛ non põt ſua cõuerſione nec ſpẽm abſtrahere: nec de ſpecie iudicare ſine adiutorio agẽtis. Similiter nec intellectus agens eſt oĩno in actu. Nõ eñ põt intelligere aliud a ſe niſi adiuuet a ſpecie q̃ abſtracta a fantaſmate: intellectui poſſibili hꝫ vniri. Intellectus eñ agens operationẽ intelligendi non põt ꝑficere niſi formet acies intellectus poſſibilis ab ipſo intelligibili: ex q̃ formatio ẽ in pleniori actualitate reſpectu eius qđ debet cognoſcere q̃ erat ꝑus cum ſpecie carebat. Unde cũ cogitamus de intellectu agente ꝛ poſſibili ſic cogitãde ſunt ille due differẽtie: ꝙ in vnã operationẽ completã veniant inſeparabiliter. Nã intellectus poſſibilis nõ intelligit ſine agẽte: nec agẽs ſine poſſibili. Uñ ſicut duo intelligimus neceſſario in medio ad hoc ꝙ abſtrat ſpẽs ab obiecto: vicꝫ lucẽ ꝛ dyafoneitatẽ: ita ꝙ ꝑ vnũ abſtrahit per aliud defert ꝛ ſuſcipit. Sic et in ꝓpoſito cõformiter põt intelligi: ita ꝙ ad vnum actum hec duo cõcurrãt: vt hec ſine illa non habeat operationẽ ſuam complete.

¶ De actibus intellectus poſſibilis.

Quo ad ſcđam partẽ queſtionis. Cõſiderandũ ꝙ actus ꝛ operationes intellectus poſſibilis ſunt duo: ſcꝫ ſimpliciũ appꝛhenſio ꝑmus actus cõpoſitio ꝛ diuiſio ſcđus pro his actibus ꝛ operationibus intellectus intelligẽdis. Sciendũ ꝙ res dupliciter cognoſcit. Uno mõ ſm ſe ꝛ abſolute: qñ ſcꝫ aliqđ cognoſcit in ſua ꝓpria natura ꝛ eſſentia: vt cũ intellectus ſpeculat aliqđ eſſe ſm ſe nõ in cõparatione ad aliud: ſed tñ intelligẽs rẽ ſm hoc qđ eſt de eius eſſentia: vt intelligere hominẽ abſolute eſt itelligere hoiem vt animal rõnale: ꝛ nõ eſſe in vno vel in pluribus. Eſſe enim in vno vel in pluribus accidit humane nature. Si enim de eſſentia nature humane eſſet eſſe in vno: nũq̃ eſſet in pluribus quod falſum eſt. Similiter ſi de eſſentia eſſet hũane nature eẽ in plurib⁹: nũq̃ poſſet ſaluari in vno: qđ ſilr falſuꝫ eſt. Spẽs eñ põt ſaluari ĩ vno ſuppoſito: quod patet in ſole: ꝛ fenice: et ſic de alijs: et hec intellectio abſoluta rei vocatur ſimplicium naturarum appꝛehenſio ſeu intelligentia. Et hec operatio prima intellectus cõuenit intellectui noſtro ꝛ ſubſtantijs ſeparatis. Subſtantie eñ ſeparate ſcꝫ angeli ſpeculant q̃ddita tes rerum abſolute ꝛ ſm ſe. Intelligendo enim primum principium: id eſt deum: intelligũt ſe ꝛ omnia in eo. Secundo aliqua res intelligitur non abſolute et ſimpliciter ſed in reſpectu et compara-

De
inte
poſ

tione et in habitudine ad aliud: vt sic intelligimus hominē: vel naturam humanam in petro. vel vt est in Johāne. Accidit enim nature humane nec ē de essentia eius: vt est in petro: vel in iohāne. Et tali intellectione compat vnum ad aliud. Et ita si videt esse in re: tunc cponit dicē do: iohānes ē homo. Et hec compositio fit p scdam opationē intellectus: q est cōponere: et significat per cpositionē affirmatiuam in qua predicatū componit cū subiecto. Si aūt non videt ita esse in re: tunc diuidit et dicit: homo nō est asinus. Et ista diuisio siliter fit p scdam opationem intellectus: et significat p cpositionem negatiuā in qua predicatuz negat de subiecto. Et hec operatio ppie nō cōuenit intellectui substantiaꝝ separatarum qr solum intelligunt intuitiue: vt dicitur .xij. metaphi. Cōmentator tū Auerrois addit tertiā opationē intellectus quā vocat discursum: cum scꝫ intellectus noster pcedit: a causa ad effectum: a pncipijs ad principiata: a premissis ad cōclusionem. Et cum resoluit effectum in causam: requirēdo causam illius effect⁹. Et hec opatio cōuenit etiam tm̄ humano intellectui et nō intellectui substātiaꝝ separatū. Intellectus enim substantiaꝝ separatarum sic discurrēdo intelligeret vilesceret: vt declarat .xij. Metaph. Discurrere enim ptinet ad intellectū q exit de potētia ad actum: et a rebus sensibilib⁹: suas colligit formas et spēs intelligibiles per quas fit in actu. Intellectus autē sepati non intelligūt suas formas intelligibiles a rebus sensibilibus: eo q habēt species intelligibiles eis cōcretas. vnde dicit autor libri de causis. Qr intelligentia plena est formis. Intellectus etiam sepati maxime sunt in actu: nō ergo intelligunt discursiue: quia hoc est impfectionis: quia intellectus discursiuus colligit species a rebus. vnde dixit Cōmentator. xij. Mephisice. Scientia diuina causat res: nostra aūt scientia causat a rebus. Seqtur q substantie sepate maxime dici debent intellectuales et parum rōnales: qa substātie sepate intelligunt intuitiue tm̄ et non ratiocinādo pcedendo scꝫ a causa ad effectum. Ratio enim est pars anie q procedimus ad effectum. Sequit q homo maxime et ppie dicit rōnalis s parū dicitur intellectualis: qr noster intellectus discurrit a causa ad effectum. Concluditur q hec tertia opatio comphendit sub scda: qr discursus etiam fit componēdo Et hec opatio tertia exprimit p sylogismum demonstratiuū: de quo dicit .j. posteriorum. Demonstratio ē sylogismus faciēs scire. Cōcludit sctūs Thomas Qr exquo logica est directiua nostri intellectus ne erret i suis opationib⁹. Necesse fuit vt Aristoteles plures faceret libros p regulatione et directione intellectus: vnde p opatione tertia intellectus dirigenda fecit quatuor libros. scꝫ prioꝝ posterioꝝ: topicoꝝ et elencoꝝ. Pro opatione scda fecit librum piermenias. Pro prima opatione fecit libꝝ predicamentorum. ¶ Quinto querit. De obiectio intellectus nostri. Respōdet q dominus Albertus magnus dicit q obiectum nostri intellectus est Quidditas absolute sumpta: vt est quid cōmune ad quidditatem rei materialis et immaterialis. Cui⁹ ratio est: qa habitus nō excedit potentiā et p cōsequens obiectū habitus nō debet excedere obiectū potentie. Sed obiectū metaphisice q est habitus intellectualis: est ens inqntum ens: vt dicit .iiij. metaphisice: sed ens inqntum ens dicit a qdditate simplr dicta: ergo obiectum intellectus erit qdditas simplr dicta. Sanctus vo thomas dicit q obiectum nostri intellectus pprium et adequatuz p statu presentis vite est. Quidditas rei materialis: qd sic pbatur. Illud est obiectū potētie quod est pportionatum et adequatuz illi potentie. Sed quidditas rei materialis est huiusmodi: ergo quidditas rei materialis et nō quidditas simpliciter dicta

Logica

M Quito queritur

est obiectum intellectus: maior nota: q̄a hoc est de ratione potentie q̄ debet esse ꝓportionata suo subiecto. Minor patet: quia sicut intellectus est ꝯiunctus corpi ẜm esse: q̄a est in aïa: ⁊ aïa est forma cõiuncta: ergo etiam intellectus. Et intellectus est sepatus a corpe ẜm opationem: quia nõ opat̃ in virtute organi corpalis Sic quidditas rei materialis ē cõiuncta quodāmodo corpi ẜm eē. Est tñ sepata a corpore ẜm rõnem ⁊ formam. Scđo ꝓbat̃: quia intellectus ꝓ statu p̄sentis vite non cognoscit nisi p ministeriū ⁊ auxilium sensus. Quia noster intellect⁹ intelligit p abstractionē speciei intelligibilis a fantasmate: ergo illud ē obiectū intellectus nostri qđ non habet esse nisi in materia sensibili ⁊ fantasmate. Hoc aūt est quidditas rei materialis ⁊ nõ quidditas simpliciter dicta. Potest tñ ꝯcordari Albertus qui ponit obiectū nostri intellectus: quidditatē absolute sumptā ⁊ sctūs Thomas qui ponit obiectū nostri intellect⁹: quidditatē rei materialis. Nam in intellectu est assignare duplicē vim. Unā humanā vt se cõuertat ad fantasmata: ⁊ p illam intelligit materialia ⁊ cõiuncta materie. Et ẜm hoc habet pro obiecto: q̄dditatē rei materialis. Alterā habet vim ⁊ particulā diuinā: inq̄ntum intellectus est vestigiū intelligētie sepate ⁊ per illam intelligit substātias diuinas. Et sic obiectū intellectus põt poni: q̄dditas simpl'r dicta. Primū voluit Thomas. Scđm Albertus. Pro clariori dictoꝝ intelligētia. Querit̃ quid est q̄dditas rei materialis. Respondet̃: q̄ hec quatuor. Quidditas essentia: forma totius ⁊ vniuersale. sunt idem ẜm rem: sed differūt solum ratione. Quidditas enim est abstractū a quid est. Essentia eñi rei absolute ꝯsiderate dicit̃ quidditas. Sed quidditas accepta vt est pfectio suppositi: dicit̃ quod quid est. Quidditas enim abstrahit a supposito sicut quodlibet abstractum a concreto: sed qđ quid est cernit suppositum sicut quodlibet ꝯcretum. Et quia diffinitio notificat quidditatem rei. Diffinitio est sermo q̄dditatis ⁊ eēntie: vt dicit̃. vij. Metaph. Essentia ꝟo importat aliquid in ordine ad esse ideo essentia dicit̃ illud per quā ens habet esse. Nomen ꝟo quidditatis: sumit̃ ab essentia. Et q2 illud per qđ constituit̃ res in ꝓprio genere vel specie: significat̃ per differentias indicantes quid est res. Inde est quod nomen essentie a philosophis mutatum est in nomē quidditatis. Et inde est q̄ philosophus diffinitionē ⁊ essentiam rei: sepe nominat quod quid erat esse: vt patꝫ. vij. Metaphi. Et est etiam alia causa: quia ad interrogationē factam per quid est res: conueniēter respondet̃ per ipsam diffinitionem que explicat essentiam ⁊ quidditatē rei. vt duꝫ querit̃ Quid est homo. Respondet̃ est animal rõnale mortale: sic accipiēdo q̄dditatem: etiaꝫ cõuenit forme non cuiuslibet: sed forme totius. Est enim duplex forma. Una est forma partis que dicit̃ pars compositi substantialis que dat eē subale. Et hec vocat̃ forma partis in cõparatiõe ad formaꝫ totius. Et sic anima dans esse substātiale corpori: dicitur forma partis hoīs. Alia dicit̃ forma totius Et dicit̃ natura ipsius rei: que cõsiderat̃ absqꝫ ꝯditionibus materialib⁹ ⁊ fantasmatibus indiuiduātibus. Et generaliter cuiuslibet rei natura ⁊ substantia importata p diffinitionē: vocat̃ forma totius: in cõpatione ad formā ptis primo modo dictam. Unde sicut aïa dicit̃ forma partis: ita natura importata p diffinitionem scꝫ humanitas (resultans ex cõiunctiõe aïe rõnalis ⁊ corpis humani) dicit̃ forma totius ꝯpositi seu cõiuncti. Est aūt totum compositū seu ꝯiunctum substantia subsistens ex materia ⁊ forma: vt homo componit̃ ex materia scꝫ corpore Et aïa rõnalis sicut ex forma ptis. Sufficit etiā q̄ in toto cõposito ⁊ cõiuncta sit cõpositio alicui⁹ p modū māe ⁊ alicuius

Margin notes: N; Quidditas; Essen[tia]; Form[a]; Toti[um compo]situm

ꝑ modū forme: hec aūt cōpositio triplex
est. Prima est ꝑ actum ⁊ potentiam. Et
sic cōponit̄ spēs ex gn̄e: tanꝙ potētia for
mali formabili: ⁊ ex drn̄tia tanꝙ ex actu
actuante ⁊ ꝯtrahēte genus ad spēm de-
terminatā. Scd̄a est cōpositio ex esse et
essentia: quā hꝫ oē suppositū creatum in
genere sube. Tercia est compositio ex q̊
est ⁊ quid est. Qualis cōpositio est in an
gelo: ⁊ aīa rōnali ſm. S. Tho. ⁊ Alber-
tū. Sed. S. Bona. Alexander de ales: et
plures alij: vt supra habitū est. c. xxvij. in
fine. Dicūt ꝙ angelus ⁊ aīa rōnalis sunt
cōpositi ex materia et forma. Nominat̄
etiam quidditas rei materialis vniuersa
le quod idē est cū forma totius: aīa enim
nō dicit̄ esse vniuersale respectu vniꝰ ho
minis: sed potius hō seu humanitas q̄
dat esse toti: ⁊ hec dicit̄ essentia rei: q2 to
tum esse cōplectit̄. Forma v̄o partis que
in genere nō hꝫ nisi ꝑ reductionē: non est
ꝓprie dicere vniuersalē: pōt tamē aliquo
mō dici vniuersal' radicatione: cū illa est
indifferens ad multa q̄ fieri pn̄t ex ipsa.
Sicut causa dicit̄ esse vniuersalis: q2 po
test in multa. Ex dictis sequit̄ ꝙ obie-
ctū intellectꝰ scꝫ q̊dditas rei mālis est: es
sentia ⁊ forma totius ⁊ vniuersalis com
plectēs totū esse rei mālis. i. indiuidui et
suppositi: ⁊ h̄ q̊dditas rei māl' vt hr̄. vij.
meta. ſm esse existentie nō esse sine sup-
posito cuiꝰ est quidditas: vt dicebat pla-
to. Res eñ nō pōt esse sine q̊dditate: vt
dr̄. vij. Meta. Nihil eñ est intimꝰ rei ꝙ
sua q̊dditas. Tamen quidditas ſm esse
essentie differt a suppositis q̄ illā naturā
participāt. In rebꝰ eñ mālibꝰ ⁊ mathe-
maticis: aliud est q̊dditas ⁊ aliud suppo
situ illius q̊dditatis: vn̄ dicit phus. iij. de
aīa. Aliud est caro: ⁊ aliud carnis eē. Si-
militer aq̄ ⁊ aque esse. Et aliud ē magni-
tudo ⁊ magnitudinis esse: ibi Aristoteles
per carnem: aquā ⁊ magnitudinē intelli
git suppositū. Sed ꝑ carnis esse: ꝑ aque
esse: per magnitudinis esse: intelligit q̊d-
ditatem. Ibi aristoteles plane cōcludit
ꝙ in rebus materialibus (similiter in
mathematicis que itelligit per magnitu
dinem) quidditas et suppositum diffe-
runt realiter: ideo alia virtute cognoscit̄
res materialis indiuiduū ⁊ suppositum:
et alia virtute: rei mālis esse. i. q̊dditas.
Per sensum eñ cognoscimus indiuidu-
um: per intellectum vero quidditatem.

Considerandum etiam ꝙ q̊dditas rei Materia
mālis alijs nominibꝰ nominat̄ Nomina
tur eñ mā circa quā: obiectū ⁊ subiectū
sciētie. Pro quo sciendū ꝙ materia ē tri Q
plex. Quedā eñ est materia ex q̄ res mā
lis siue artificialis cōponit̄: ⁊ hoc modo
materia ꝑma: est materia oīm elemētoꝝ.
Et elemēta sunt mā oīm mixtoꝝ in natu
ralibꝰ: in artificialibus v̄o ferrū est mate
ria cultelli. lapides ⁊ ligna sunt mā ex q̄
fit domus. Alia est materia in q̄ vicꝫ om
ne illud quod est susceptiuū forme: tam
substantialis ꝙ accidētalis: dicit̄ mate-
ria in qua forma subsistit: sicut aīa habet
materiam in qua scꝫ corpus: ⁊ albedo: ⁊
quātitas totum cōpositū. Tercia autē
materia dicit̄ circa quā: et hec materia ē
obiectum potentie ⁊ subiectum scientie.
Verbigr̄a. Color est obiectum visus: et
q̊dditas rei mālis: obiectū intellectꝰ. Di
citur eñ color materia ⁊ obiectū visus:
quia in eū fert̄ ⁊ terminat̄ visio. Nō aūt
est materia ex qua: quia ex coloribus nō
cōponit̄ visus: nec in qua: q2 visio nō est
subiectiue in colore sed in vidente: sed ꝓ
prie dicit̄ materia circa quā: q2 circa eā
habet negociari visiua potentia sicut cir
ca ꝓprium obiectum ad quod terminat̄
visio. Dicitur autē materia: quia habet
ꝓprietates materie: q̄ est recipere vel pa
ti. Videri eñ passiue cōuenit coloribꝰ sal
tem ſm modū significādi. Pariformit̄
dcm̄ est de q̊dditate rei mālis q̄ est obie
ctū potētie intellectiue circa quā intelle-
ctus negocia i intelligēdo. Eodē mō sen
tiendū est de omni subiecto scie qd̄ etiā Subiectum
obiectum vocatur. Quia obiectum est
illud quod primo obijcitur conspectui

potentie vel scientie. Et sic obiectum vel subiectum alicuius scientie circa qđ sciētia negociaṫ: ⁊ de quo fiunt demōstrationes: vt corpus mobile in scientia naturali diciṫ obiectum: subiectum vel materia sciētie naturalis: non materia ex qua f.t: q2 scientia cum sit forma simplex nō habet materiā partē sui. Nec materia in q̄ q2 scientia naturalis non est in corpe mobili sicut in subiecto: immo in intellectu. Sed est materia circa quam ipsa sciētia negociaṫ ⁊ inquirit cōclusiones ⁊ demōstrat. Et ita potest dici materia circa quā ⁊ obiectū cuiuslibet potentie: ⁊ subiectū cuiuslibet scientie. Sic q̄dditas rei materialis pōt dici materia circa quā et obiectum potentie intellectiue. Ueruntamē ꝙ obiectū potētie nō sic diciṫ ꝓprie subiectam sicut obiectum.

P Sexto q̄riṫ. ¶ Sexto queritur. Utrū vniuersale sit obiectū intellectus. Rn̄deṫ ꝙ sic: q2 q̄dditas rei materialis est vniuersale: quia idē est dicere vniuersale ⁊ q̄dditas rei vt dicit phs. iij. de aīa. Nā illud est obiectū intellectus cui⁹ est scientia: sed scientia est vniuersaliū: vt diciṫ. ij. de anima. Sicut eñ sensus est singularium sic intellectus est vniuersaliū. Est eñ vniuersale dum intelligiṫ singulare dum sentiṫ. Notandum tñ ꝙ vniuersale vno modo capiṫ materialiter ꝓ natura vniuersali ⁊ cōi rei materialˀ substrata. Et hec natura cōis non est aliud q̄ forma totius in qua plura realiter assimilanṫ de q̄bus essentialiter p̄dicaṫ. q2 est p̄ncipium cognoscēdi ⁊ p̄dicandi. Et hec forma totius q̄ cum de se nata sit eē in multis vniuersalis ē. Particulaṫ autem nō per additionē alterius forme sed per coniunctionē sui cum materia. Ex q̄ cōiunctione materia appropriat sibi formā ⁊ forma materiā: sicut dicit. S. Bonauentur. in. ij. sen. Et q2 nunq̄ est forma separata a materia: nunq̄ est forma vniuersalis sine particulari. Quāuis autem vnum nō sit sine altero differt tamē vnū ab altero: q̄uis eñ albedo nō posset esse sine corpore: differt tñ a corpe. Alio modo vniuersale capitur formaliter pro intentione vniuersalitatis. Et est actualis relatio nature vniuersalis materialiṫ accepte ad oīa de quibus predicaṫ. Et hec est cōpletiua et formalis ratio vniuersalˀ quā habet per actum intellectus. Et hoc est qđ dicit cōmentator intellectus causat vniuersalitatē in reb⁹. Et natura vniuersalis sic formaliter accepta: dicit actū vniuersalitatis qui est p̄ter essentiam nature sic nō est obiectū intellectus. Modo Aristoteles cum dicit. Scientia ē vniuersalium: capit vniuersale materialiter ꝓ natura et q̄dditate rei materialis. Et hoc vniuersale cōsiderāt sciē reales. Sꝫ vniuersale formaliter captū ꝓ intentione vniuersalitatis logica q̄ est de intentionibus scđis adiunctis p̄mis cōsiderat.

¶ Uniuersale est triplex. Unde considerandum ꝙ ƀm intentionem Alberti magni q̄nto meta. Uniuersale est triplex. s. ante rem: in re: ⁊ post rem. Quod alij ƀ alijs verbis exprimunt: scꝫ in causando in essendo: ⁊ in predicando. Uniuersale ante rem ƀm Albertū duplex scꝫ ante rem natura ⁊ tp̄e simul: ⁊ ante rem natura tm̄. Uniuersale ante rem natura ⁊ tēpore simul: est forma vel natura in lumine intelligibili prime cause: in quo lumie habet rationē p̄ncipij formalis exemplaris ⁊ ydealis existens illic lux ⁊ vita. Unde notandum ꝙ omne agens per intellectum agit per exēplaria et rationes rerū fiendarū: vt domificator p rationem domus quā mēte cōcipit: format domū realē Uñ diciṫ. ij. meta. Domus ab extra fit a domo ab intra. Cum ergo agēs qđ est deus est agens per intellectū: vt ptꝫ. xij. meta. Ipam agit per rationes exemplares ⁊ ydeales: que rationes ydeales relate ad mentē diuinam sunt vna substātia simplicissima: vna mens ⁊ vnus intellectus: quia sunt idem cum vniuersoꝝ p̄ncipio. Quod licet sit vnū: tñ diuersimode a rebus creatis est imitabile. Ydee au

V ef

tem rerū si referāt ad res creatas: quaꝝ sunt ydee: plures ꝛ multe sunt: ꝫm ꝙ alias ꝛ alias habitudines ad mentē diuinā terminant. Silr̄ habemus de centro circuli: qḋ ꝫm se ē vnū tm̄: si aūt centrū referat̄ ad lineas que ab ipo ꝓcedunt: qḋā modo est plura. Uniuersale itaqꝫ añ rē tpe ꝛ natura simul: non habet rationem vniuersalis p̄dicabilis: qḋ nominat formā formaliter suis particularibus ꝛ inferioribus ꝯiunctā. Sed tale vniuersale habet rationē vniuersalis exēplaris: ad cuius imitationē oim̄ quoꝝ est ydea sūt ꝓducta (Sunt aūt ydee ꝫm Aug⁹. forme p̄ncipales rerū: q̄ in diuina intelligētia ꝯtinent̄) Dicit̄ aūt ydea ab ydos qḋ est forma vel exēplar. Ydee em̄ rerū ꝛ exemplar ꝛ rationes sit in deo sunt ꝙ ydea importat causam efficientē ꝛ cōformē effectui: sed exemplar causā formalē. Ratio vero causam finalē. Deus em̄ oim̄ rerum est p̄ncipium efficiēs a quo sunt. Et forma exemplaris ad cuius imitationē fiunt: et finis ad quē fiunt (Om̄ ꝓpter se oia opatus est de⁹: scꝫ ꝓpter suā gloriam non augendā sed manifestandā: ꝛ ꝓpter suam bonitatem cōmunicādā) Uidem⁹ em̄ in nobis ꝙ oēs forme rerū artificiatarū sequunt̄ vnū exemplar qḋ est in mente artificis: et tale vniuersale dr̄ añ rē: q̄ tale vniuersale ꝫm naturā p̄cedit singularia: q̄ est causa ꝛ exēplar singularium: mō causa p̄cedit effectum: etiam p̄cedit singularia tpe: q̄ tale vniuersale est etnū singularia vero sunt corruptibilia. Modo eternū p̄cedit corruptibile duratione

Sed vniuersale añ rem natura tm̄: est forma cōsiderata ꝓut est radius lucis p̄me: quō cōsiderat̄ in ratione p̄ncipij fluētis nō determinatū ad aliquod suppositum ꝛ indiuiduū: ꝛ dicit̄ vniuersale ante rem natura tm̄: q̄ forma talis natura .i. ꝫm naturalem ordinem intelligendi precedit singularia licet non tpe: alias rediret opinio platonis dicentis vniuersalia ꝛ naturas omnino esse separatas: tā ꝫm esse q̄ ꝫm rationem: ꝛ ex. oēm intellectū esse: tam diuinum causantē et cognoscētem: q̄ extra humanum cognoscentem tm̄: ꝛ dixit sic naturā hūanā esse sine suppositis et sine eis existere. Est em̄ articulus parisiensis condēpnat⁹ dicere ꝙ ab eterno fuerunt extra deum quidditates alique vel vniuersales rationes. Quales fantasiati sunt quidā esse vniuersalia realia p̄ter deum et preter omnem intellectum operationem seu cōceptum. Fuit ꝛ scd̄a opinio epicureoꝝ qui dicebant vniuersalia esse simpliciter eadē cum singularibus ꝫm essentiam: coniuncta singularibus tam ꝫm esse q̄ rationem.

Tercia positio fuit Aristotelica ꝛ paripatetica que tenet mediū: dicens ꝙ vniuersalia sunt ꝯiuncta singularib⁹ ꝫm eē existentie: quia non est homo preter hūc hoiem: ꝛ canis p̄ter hunc canem. Separata autem ꝫm rationē .i. ꝫm modū intelligendi: non solum ꝫm rationē raciocinātem naturā tm̄: sed etiam ꝫm rationē rei ꝛ naturam rationabilis. Dicitur em̄ .vij. meta. Contingit intelligere hoiem preter hunc hoiem. Abstrahentiū em̄ nō est mēdacium .ij. phicoꝝ. Multa enim coniuncta sunt ꝫm esse existentie: que tn̄ intellectus diuisim apprehēdit ꝛ intelligit. Albedo em̄ ꝛ dulcedo ꝛ lac sunt vnū ꝫm eē tn̄ distincte a distinctis potentijs cognoscant̄. Aliud est vniuersale in re: ꝛ est forma eadem in singularibus accepta et in singularib⁹ participata: vt natura humana cōsiderata vt habet existere in suppositis: et dicit̄ vniuersale in re: q̄ talis natura ꝫm esse existentie est in singularibus. Tercium est vniuersale post rem ꝛ est eadem forma vel natura per lumen intellectus agētis a singularibus abstracta: et per intellectum possibilem vniuersaliter apprehensa. Et dicitur vniuersale post rem: quia abstrahitur a singularib⁹ per lumen intellectus agentis. Intellectus enim noster post inspectionem fantasmatum causatorum a rebus extrinse-

cis sensibilibus: format primo cōceptus
vagos ab omi cōnotatione accidentium
vt a situ a loco a figura a tempore: et sic
de alijs. Quo facto remanet in anima si-
militudo essentialis in qua conueniūt ex
terius a parte rei omnia sensata que sūt
eiusdem generis vel speciei. Exemplum
primi animalitas. Exemplū scdi huma-
nitas: qua denudatiōe sic facta remanet
absolutus ⁊ vniuersalis cōceptus aialis
Remanet insup specificus et absolutus
conceptus hois: quos significant voces
iste animal ⁊ homo. Et si querat vbi
est humanitas adextra Rndet ꝙ in hoc
homine singulari ⁊ in alio similiter. Et si
nullus esset singularis homo: nulla pma
neret exterius humanitas. Qm destru-
ctis primis substantijs .i. indiuiduis: im-
possibile est aliqd aliorū remanere .i. ge-
nerib⁹ ⁊ speciebus: vt dicit Aristoteles.
Nihilominus adhuc remaneret hoc vni
uersale humanitas interius in mente an
geli: sicut ante mundi constitutionē erat
put nūc est vniuersalis ratio humanita
tis in mēte dei: sicut destructis singulis
domibus ab vno architecto constructis
remanet forma artificialis in mente do-
mificatoris. Considerādum postremo
ꝙ cum omnis scientia sit vniuersalium.
Uniuersale autem est per abstractionem
non sm esse sed per intellectus conside-
rationē: inquantū talia cōsiderātur abs-
qȝ materia ⁊ singularibus. hoc autē pōt
fieri tripliciter. Uno modo vt intellect⁹
cōsiderat aliqd itelligibile absqȝ hac ma
teria sensibili: sicut hominem nō conside
rando hunc sortem: quāuis talia intelli-
gat cum materia sensibili in communi. ⁊
talis abstractio vocat phisica .i. natura-
lis: quia phisica considerat vniuersale in
re. Unde scientia naturalis est sic de ab-
stractis non tamen excludit materiā sen
sibilem in communi quia intelligit homi
nem cum carnibus et ossibus in cōmuni
Non tamē cōsiderat cum istis carnibus
et ossibus particularibus. Secundo
modo potest fieri hec abstractō: vt scȝ in
tellectus consideret rem non solum sine
hac materia sensibili Sed cōsiderat rem
etiam absqȝ cōsideratione sensibilis ma
terie in communi: licet eam cōsideret cu
materia intelligibili. Unde potest cōside
rare circulum sine materia sensibili: scili
cet ere ferro ligno. Sed quia oportet q
circulus sit in aliqua materia: nō intelli
gitur sine materia intelligibili: et talis ab
stractio vocatur mathematica: quia de
talibus abstractis sunt sciētie mathema
tice: que etiam considerant vniuersale in
re. Tercio potest aliquis intellectus
considerare rem aliquā: et sine hac mate
ria sensibili: que est abstractio phisica E
sine materia sensibili in cōmuni licet in
telligibili: que est abstractio mathemati
ca: et etiam sine materia sensibili ⁊ intel
ligibili: ⁊ hec est abstractio methaphisic
vt actum et potētiam possum cōsiderar
sine materia sensibili ⁊ intelligibili: et si
metaphisica cōsiderās naturas rerū ab
solute cōsiderat vniuersale ante rem: n
tura tm̄. Sed theologia considerat vni
uersale: ante rē natura ⁊ tempore simul
Abstractio autem intellectus nō est rea
lis separatio: sicut cultellus separat ca
nes ab ossibus: sed vnius cōsideratio s
ne altero: sicut visus videt colorem i po
mo nō considerando de sapore. Et qui
vt talia sic cōsiderātur abstracta: cōpet
eis vt dicātur de multis sicut sunt i mu
tis. Quia vniuersale sm phm primo p
steriorum. Est vnum in multis et vnu
de multis: ideo est alia abstractio que
las consequitur que est per predicatio
et sic homo est abstractum cōmunita
pdicationis quia predicatur de sorte
platone. Et tale est vniuersale post re
quod logicus considerat. Hec que dic
sunt de vniuersalibus sufficiant ne re
dispendio tedium inducat. Materia e
hec de vniuersalibus ad ysagogas po
phirij pertinet. ¶ Septimo queritur.
Utrum ens ⁊ vnum vel rerum vel deu

ſint obiectum intellectus. Reſpõdetˀ ad primum ꝙ ens ⁊ vnum nõ eſt obiectum intellectus. Licet em̃ ens ⁊ vnum primo intellectui imprimũtur ſub ratiõe quorũrum omnia intellectus intelligit vt dicit Auicẽna ⁊ Ariſtoteles primo poſteriorꝝ. Non ens non intelligitˀ: tamen ens non eſt obiectum adequatõis: ſed poteſt eſſe obiectum cõmunitatis: quia multa ſunt entia q̃ intellectus noſter nõ poteſt intelligere: vt diuina: ⁊ ſubſtantias ſepatas. Ergo cõmuniſſima predicata cõtinẽtur: in quidditate rei materialis: ſicut ſuperiora continẽtur in ſuis inferioribus. Talia vero cõmuniſſima ſunt: ens: vnum actus potentia. Et ſic etiam cadunt ſub quidditate rei materialis. Ad ſcd̃m dicitur: ꝙ verum non eſt obiectum intellectus: ⁊ ſi arguatˀ: ſicut ſe hꝫ bonũ ad appetitum: ſic verũ ad intellectum: ſed bonum eſt obiectum appetitus. Dicitˀ em̃ primo ethicorꝝ. Om̃ia bonum appetunt ergo ⁊c. Dicendũ ꝙ verum. Uno modo capitˀ materialiter ⁊ abſolute: ⁊ ſic poteſt dici obiectum intellectus. Alio modo prout importat relatiõem ſub qua intellectus fertˀ in obiectum ſuum: ⁊ ſic nõ poteſt eſſe obiectum intellectus: eo ꝙ verum ⁊ falſum ſunt in anima: vt dicitˀ. vj. Metaphi. Obiectum autem intellectus debet dicere quid reale: id eſt. aliquã naturam realem extra animam: ⁊ nõ eſt ſimile de bono ⁊ vero: quia bonuꝫ ⁊ malũ ſunt formaliter in rebꝰ. Verũ aũt ⁊ falſuꝫ ſunt in aĩa vt dictũ eſt. Ad tertium dicendum ꝙ deus nõ eſt obiectum intellectus noſtri vt quidã poſuerũt: ſic ꝓbantes. Sicut enim illud eſt obiectum viſus quod per ſe ⁊ ſm̃ ſe eſt viſibile: ita obiectum intellectus videtˀ eſſe quod per ſe ⁊ maxime eſt intelligibile. Sed hoc ẽ cauſa prima ſiue deus qui eſt maxime intelligibilis: patet. Om̃e em̃ quod eſt intelligibile intelligitˀ vt eſt in actu. Cauſa auteꝫ prima maxime eſt in actu: quia eſt actus purus: vt dˀ. xij. Metaphiſice. Reſpondetur ꝙ deus nõ eſt obiectum intellectꝰ noſtri poſſibilis: q̃a obiectũ potentie debet eſſe primũ quod cognoſcitˀ a potẽtia ſed deus non eſt primũ quod noſter intellectus intelligit: q̃a ip̃m cognoſcimꝰ tm̃ ex creaturis. Et diuinũ illud lumẽ nõ eſt illud quod cognoſcimus: ſed illud ſub q̊ ⁊ in quo alia cognoſcuntur. Sic ergo lumen nõ ponitˀ pro obiecto viſus: ſed color: qui nõ niſi in lumine videtˀ: ſic eſt in ꝓpoſito. vnde Ariſtoteles dicit. ij. Metaphiſice. Sicut ſe habet oculus nocticoracis ad lumen ſolis: ita ſe habet noſter intellectꝰ ad ea que ſunt manifeſtiſſima in natura. id eſt. ad diuina ⁊ ad ſubſtantias ſepatas. Conſtat autẽ ꝙ licet oculus noctue ꝓpter ſui viſus debilitatem in lumine excellenti non videt. In lumine tamẽ debili cuius principiũ origo ⁊ radix ẽ ſol videt: ſic intellectui noſtro innatũ eſt lumen debile intellectuale: cum ipſe ſit infimus in virtute: inter ſubſtãtias intellectuales: illud tamẽ lumen deriuatˀ a primo fonte ĩtellectualis nature ſcilicet deo Unde dicunt doctores ꝙ omnis veritas a nobis cognoſcitur in rationibus eternis: a quibus huiuſmodi lumen deriuatur. Et ſic quodãmodo deum cognoſcimus in qualibet cognitione veritatis. Sicut videns aliquã claritatem a ſole videt quodammodo ſolem: quia omnis claritas et lux eſt a ſole. Sic intellectus poſſibilis informatus lumine intellectuſ agentis quod eſt ſimilitudo prime lucis: in hac ſimilitudine cognoſcit lumen primum quod eſt deus.

¶ Octauo queritur De diuerſis modis intelligendi. Qualiter videlicet intellectus noſter intelligit: deum: angelum: ſeipſum: ſingularia ⁊ immaterialia. Reſpondetur de cognitione dei iam aliqualiter dictum. Unde conſiderandum ꝙ intellectus noſter eſt quodãmodo om̃ia intellectiue nõ cõpoſitiue. Nõ tñ eodẽ mõ om̃ia intelligit. Nã aliqua intelligit directe aliqua indirecte: aliq̃ p ꝓpriã ſpẽm

T Octauo q̃ritur

⁊ a priori:aliqua ꝑ spēm alienā ⁊ a poste
riori. Diuina eñ ⁊ causas ꝑmas:non in-
telligit a priori ⁊ ꝑ species ꝓprias. Quic-
quid eñ directe intelligit est sub sensu ⁊
sensibile:eo ꝙ nihil ē in intellectu nisi pri
us fuerit i sensu ⁊ fantasmate:a quo spe-
cies intelligibilis abstrahit. Diuina autē
non sunt sensibilia nec sub sensu cadunt
vnde ⁊ intellectus nō cognoscit ea. Ni-
hilominus tamē intellect⁹ aliquo modo
cognoscit diuina nō quo ad quid : ꝫ quo
ad quia est in via : sed in patria cognosci
tur sicut est:nunꝙ tamen nec hic nec ibi.
quid est:qꝛ infiniti ad finitū nulla est pro
portio . Intellectus eñ humanus ⁊ an-
gelicus sunt finiti limitati ⁊ modificati in
actibus suis intelligendi. vnde Boetius
Trinitas Trinitas sibi soli nota est ⁊ homini xp̄o:
cui spūs dat⁹ est nō ad mensuram. Naꝫ
quicquid potuit ei deus de spū suo dare:
dedit ei supra omneꝫ ꝓportionē respectu
alioꝝ hominū. Dedit eñ ei deus plenitu
dinem gratie in affectu: ⁊ plenitudinē sa
piētie in intellectu:ac plenitudinē meriti
in opere ⁊ affectu. Nihilominus tñ intel
lectus noster aliquo modo cognoscit de
um ex effectibus a posteriori. Vñ Moy
ses cuꝫ faciem dñi voluisset videre dictū
est ei. Nō viuet homo ⁊ videbit me:hoc
est.essentiā meā: ⁊ subiunxit:faciē meam
id est. essentiā meā nō videbis:posterio-
ra mea videbis.i.cognosces me ꝑ effect⁹
creaturaꝝ. Naꝫ creatura mūdi est q̇daꝫ
liber in quo relucet ⁊ representat ⁊ legit
trinitas fabricatrix : ꝫm triplicē gradum
expressionis. scꝫ ꝑ moduꝫ vestigij:imagi
ginis ⁊ similitudinis:ita ꝙ ratio vestigij
reperit in oñibus creaturis. Ratio ima
ginis solum in intellectualibus ⁊ rōnali-
bus. Et ratio similitudinis: solum in dei
formibus . Ex q̇bus quasi per quosdam
scalares gradus natus est intellectus hu
manus gradatim ascendere in summuꝫ
principium quod est deus : hec sanctus
Bonauentura in breuiloquio : parte.ij.
ca.xij. Et multa plura. Vide ibi. Simili-
ter in Centiloq̇o.parte.iij.ca.xvj. Sūt
insuper alie due vie ⁊ modi cognoscendi
deum. vna est via affirmatiōis ⁊ positio-
nis ꝑ eminentiam. scꝫ cōsiderando quic-
quid in creatura receptum est eminen-
tius: perfectius ⁊ nobilius est in deo. Ex
emplū de bonitate. Bonū ⁊ melius dicū
tur in compatione ad optimū:sed in cre-
aturis ⁊ substantijs corpus inuenit bo-
num spūs melior: in quibus tamē nō est
bonitas a seipsis:ergo oportet dare opti
mū a quo sit bonitas in vtroqꝫ: ⁊ hoc est
deus. Pariformiter exemplificari po-
test de potentia ⁊ sapiētia dei que cuꝫ in
creaturis inueniant:attribuenda est deo
summa potētia ⁊ sapiētia. Et ille modus
deum cognoscendi est beati Augustini.
Alius modus cognoscendi est Dionysij
edocti a conscio secretoꝝ celestiū sancto
Paulo: ⁊ est ꝫm viam negationis ⁊ abla
tionis: auertendo se a fantasmatib⁹ cor-
poreis: et ab negatis oñibus que sentiri
vel imaginari: vel intelligi possunt:ferat
se spūs rōnalis per amorem in diuinam
caliginē: vbi ineffabiliter ac supmentali-
ter cognoscit deus: ꝓpter hoc dicit Dio-
nisius: affirmationes de deo (scꝫ potens
sapiens ⁊c̃.) sunt incōpacte: hoc est non
competētes vel sufficiētes aliquid affir-
mare de deo. Negationes sunt vere. scꝫ
illa verba que aliquid imperfectionis a
deo remouēt : sicut ineffabilis:imensus:
que mensuram seu effabilitatē finitaꝫ re
mouent. Negationes eñ licet minus vi
deant dicere: tñ plus dicunt: dat diuin⁹
Dionisius exemplū de Statuifico scul-
ptore: qui ex ligno vel lapide ptes abra-
dens format:agalma pulcerrimū : hoc ē
simulacrū. Et hoc q̇dem per ablatōeꝫ so
lam : conformiter intellectus remouens
oñia per abnegatōem qualia potest hic
cognoscere: que vtiqꝫ suam secum gerūt
imperfectionem vel potentialitatis : vel
dependentie vel ꝑuatōnis vel mutabili-
tatis. Inuenit tandem oñibus his abla
tis Agalma. hoc est dei noticiā tanꝙ rei:

actualissime sine potentialitate: supreme sine dependentia: pure sine priuatione. necessarie sine mutabilitate. Fitqz in tali via negationis supeminentis perfectionis inclusio: vt cum dicitur deus nō est quid sensibile sed supersensibile: nec imaginabile: nec intelligibile sed existens super omnia hec. Et tunc fertur in mentis caliginem: ꝛ altius eleuatur ꝛ ꝓfundius ingreditur: pro eo ꝙ excedit se ꝛ om̄e creatum. Caligo autem scd̄m Cancellarium in quā fertur ꝛ terminatur mens cōteplantis: est ꝯgnitionis priuatio ꝛ amoris defectio. Experimētalis em̄ dei ꝯgnitio nō fit in via per apertam visionē: necesse est ꝙ fiat per caliginē: ꝙ inhabitat deus vere absconditus: qui ponit tenebras latibulum suū: nam deus inhabitat lucem inaccessibilem ꝛ incōprehensibilē. Necesse est igitur ꝙ prius mens in perceptione ꝛ experimētali cognitione que caligo dicit̄ deserat aliam caliginem. Caligo que deserit̄ est omnis creatura que de se non nisi caligo est: priuatio scz luminis: sicut dicit̄ Johis. j. Lux in tenebris lucet. Fit autem ista desertio ƀm tria. Primo deserit̄ operatio sensitiua: quia non oportet vt vegetatiua deserat̄. Secundo operatio intellectiua ƀm oē ens ꝛ non ens creatum vel creabile: non de ente increato primo ꝛ puro hoc intelligitur. Tercio deseritur mens ipsa: nō vtiqz q̄n maneat essentialiter in se. Alioquin esset ꝛ non esset nisi velimus insanire cum almarico: ꝛ similibus hereticis dicentibus mentē contemplatiui vel beati: perdere suum esse in ꝓprio genere: et redire in illud esse ydeale quod habuit essentialiter in diuina arte: et hoc esset mentem annihilari. Quid est igitur mentem deserere seip̄am hoc est ipsam in actu primo suo essentialiter manentem: nullum actū circa seip̄am aut circa quodlibet aliud ens preter deum exercere. Necesse est enim tunc mentem ab omni cognitiuo actu vl̄ affectiuo circa creaturam omnem: etiaz circa seip̄am vacare ꝛ in silentio summo esse: mori deniqz toti creature: vt soli deo viuat creatrici essentie: et tunc intrat nouam caliginem: et hec dicit̄ experimentalis dei cognitio seu noticia vel perceptio que dicit̄ sapiētia diuina vel mystica theologia. Que quia in vita p̄nti non terminatur in deum dare ꝛ nude visum: sistit̄ in caligine quadā supra se: deserendo caliginē creaturarū ꝛ se. Hec tamē experimentalis dei perceptio per caliginē: non fit sine clarissima irradiatione ac sine silentio susurrante: ꝛ est mysteriū absconditū: qd̄ nemo nouit per experientiam: nisi qui accipit: potest tamē nosse per doctrinā in autoritatibus fundatam cū manuductionib⁹ ꝛ exēplis: sicut beatus dionysius ꝛ ceteri fecere libros de hac re.

¶ Angelus cognoscitur. Non per speciem intelligibilem abstractā a fantasmatibus que sunt similitudo rei sensate. Nō em̄ angelus est corporaliter magn⁹: nec albus nec rubeus nec coloratus nec sensibilis sicut ꝛ aīa. Habet tamē angel⁹ habitudinem ꝛ ordinem ad sensibilia: ꝛ sic angelus cognoscit̄ per effectū scz ꝑ motum: angeli em̄ sunt causa motuū in corporibus celestibus: ꝛ per motū qui ē sensibilis deuenim⁹ in cognitionē motoris: id est angeli: qui sentiri nō potest. Deus em̄ mouet celū mediante angelo siue ab intelligentia separata ƀm subām a corpe celesti: vnita ƀm virtutem. Dicit em̄ Augustinus sup Genesim ad lr̄am: ꝙ deus sic ordinauit mundū vt spiritum preficeret omni corpori. Et ideo sicut congruum est angelos deputari ad ministerium hoīm: sic etiam congruum est ipsos deputari ad motum ꝛ regimen celorū. Cū in hoc etiam ministrant homini viatori ꝛ diuine subseruiunt maiestati. Et non solum angeli deputantur ad ministerium hominum et ad motum celorum: sed etiam omnia corporala administrantur et reguntur per angelos: vt probat Sctūs Thomas. j. parte. questione. cx. artic. j.

A
Angelus cognoscitur

Quelibet nanq̃ species creaturarū corporalium habet angelum ad sui gubernationem: vnde dicit Origenes super illud Numeri.xxij. Cum vidisset asina angelum. Oz opus est mundo angelis qui presunt super bestias: ⁊ presunt animalium natiuitati ⁊ virgultorum ⁊ plantationum ⁊ ceterarum rerum incrementis.

Dicit etiam Gregorius. Ad ordinē potestatum pertinēt omnes angeli: qui habent proprie presidentiā super demones ita ad ordinem virtutum pertinere videntur omnes angeli qui habent presidentiam super res pure corporeas. Horū eñ ministerio interdum et miracula fiunt. Ex dictis patet q̃ per tres effect⁹ ⁊ operationes peruenitur ad cognitionem angelorum: vicȝ per motum: quia sunt motores orbium celestium. Dicit tamē Alexander de ales in.ij. parte.q.liij. articulo quinto: q̃ nō oportet esse tot motores in celis quot sunt orbes qui mouentur: possunt enim ab vno motore recipere diuersas inclinationes: ⁊ maxime ab illo motore quem non est necesse agere ꝼm cōditionem materie. Sed prima opinio est communior: scȝ q̃ quilibet orbis de nouem orbibus celestibus habeat suū motorem angelum. Firmamentum nanq̃ constat ex septem orbibus planetarum. et octaua spera in qua sunt stelle fixe: et ꝑmo mobili siue celo cristallino: seu aq̃o Quod ideo dicit̃ primum mobile: quia omnes speras octo inferiores suo motu velocissimo secum rapit infra diem naturalem: qui constat ex.xxiiij.horis. Dicitur etiam celum cristallinum: quia admodum cristalli solidum est ⁊ perspicuum. Dicitur etiam aqueum propter conuenientiam cum aqua in perspicuitate formaliter: et frigiditate effectiue solum: non enim formaliter celum aqueum est frigidum: sed effectiue quia causat in inferioribus frigus. Scd̃us effectus ꝑ quē angelus cognoscit̃ est gubernatio et administratio corporalium ⁊ omnium specierum: vnde dicit sanctus Bonauentura in suo itinerario: q̃ in hoc mundo qui dicitur megacosmus.i. maior mundus. sunt quedam generantia: quedam generata: quedam gubernantia: hec et illa. Generantia sunt corpora simplicia: scilicet corpora celestia: ⁊ quatuor elementa Nam ex elemētis per virtutem lucis cōciliantis contrarietatem elementorū in mixtis: habent generari ⁊ produci q̃cum q̃ generantur ⁊ producunt̃ per operationem virtutis naturalis. Generata sunt corpora ex elementis composita. Sicut mineralia vegetabilia sensibilia: et corpora humana. Gubernātia et regentia hec et illa: sunt spirituales substātie: siue omnino coniuncte: vt sunt anime brutales: siue coniuncte separabiliter vt sunt spiritus et anime rationales: siue omnino separate: vt sunt spirit⁹ celestes: quos philosophi intelligentias: nos angelos vocamus. Quibus scd̃m philosophos cōpetit mouere corpora celestia: ac ꝑ hoc eis attribuit̃ āministratio vniuersi: suscipiēdo a prima causa scȝ deo: virtutis influentia: quam refundit ꝼm opus gubernationis: q̃tum ad rerum consistentiam naturalem. Scd̃m theologos autem attribuitur eisdem regimen vniuersi scd̃m imperium summi dei: q̃tuȝ ad opera reparationis: ꝼm que dicuntur administratorij spiritus: missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis: vt dicitur Ad Hebreos primo. Inferiores enim angeli mittūtur ad aliqua mysteria circa nos exequenda propter salutē electorū: vt natura reducatur ad deum per angelicam tanq̃ per superiorem scd̃m eñ Dionysium. Hec est lex diuinitatis vt infima per media reducantur ad suprema. Tercius effectus angelorum vt iam dictum ē ministeriū ⁊ custodia: quā sancti angeli hoībus exhibēt: vt dicit alexāder de ales parte.ij.q.xxiiij. membro.ij. Sunt enim

quedam operationes mirabiles que nō
possunt fieri nisi ab angelo per quas ho-
mo post deuenire ad cognitionem ange-
li. Verbigratia; certi sumus ꝙ anima ꝑ
se prona est ad lapsum ⁊ ex se non habet
ꝙ nō labetur frequēter: ⁊ per hoc depre-
hendimus ꝙ hoc scilicet ꝙ non labatur
homo: haber ex custodia alterius: ⁊ hoc
dei: vel angeli. Sed postea deprehendi-
mus ꝙ nō est solum ex dei custodia: sed
magis ex quadam speciali custodia que
data est homini ꝓpter suam nobilitatem
⁊ hec est custodia angeli. Et sicut patꝫ ꝙ
ex operationibus angeloruꝫ deuenimus
x ad cognitionem eorum. ¶ Anima ratio
rōna- nalis Cum nō sit sensibilis: nō cognosci-
tur per speciem abstractam a fantasmati
bus que est similitudo q̄dditatis rei ma-
terialis. Cognoscitur tamē per effectus
⁊ operationes suas: quia est principium
motus ⁊ sensus: vtpote in hoc: quod est
mouere corpus: dare sensum ⁊ locutio-
nem: ⁊ sic de alijs: ⁊ per huiusmodi act⁹
deuenimus ad cognitionem potentiaruꝫ
anime: qꝛ potētie cognoscūtur per actus
et per cognitionem potētiarum deueni-
mus ad cognitiōem essentie anime. Ani-
nima etiam itellectiua intelligit nō soluꝫ
se: sed etiam que in ea sunt: vt sunt habi-
tus: affectus: intellectus ⁊ volūtas. Ha-
bitus cognoscit anima per actus ipsorū.
Habitus em̄ ē mediū inter potētiā purā
⁊ actū purū. Vnūquodq̄ nanq̄ cognoscibi
le ē ſm ꝙ ē in actu nō ſm ꝙ ē in potētia
vt dicitur .ix. Metaphisice. Sic enim ali
quid est ens ⁊ verum quod sub cognitio
ne cadit prout est in actu. Et hoc appa-
ret in sensibus: Non em̄ visus percipit
coloratum in potētia: sed coloratum in
actu. Sicut igitur habitus inq̄ntum hu-
iusmodi deficit ab actu perfecto: ⁊ ꝓpter
hoc nō est perfecte cognoscibilis: sed ne-
cesse est vt per actum suum cognoscatur
ptꝫ h̄ in mechanic̄. Habit⁹ fabrilis ꝙ sit
in aliquo: per actum laboricij cognoscit̄.
et sic de alijs. Habitus morales ⁊ virtu
tes per opera virtuosa deprehenduntur
esse in aliquo: vt quia aliquis facit opera
⁊ actus viles: per hoc deprehendit̄ in eo
habitus humilitatis. Per actus charita
tis cognoscit̄ in aliquo habitus ⁊ virtus
charitatis: ⁊ sic de alijs. Cognoscit enim
anima per intellectū affectus anime: qui
sunt actus voluntatis. Actus em̄ volun
tatis nihil aliud est q̄ꝫ inclinatio quedam
consequēs formam intellectiuā: sicut ap
petitus naturalis est inclinatio sequens
formā materialē. Inclinatio aūt cuiusli-
bet rei: est in ipsa re per modum eius: vn
de inclinatio que est appetitus sensibilis
est in sentiente. Et similer inclinatio intel
ligibilis que est actus voluntatis: est in-
telligibiliter in intelligēte: sicut in suo pn
cipio. Quod autē intelligibiliter est in ali
quo intelligente: consequēs est vt ab eo
intelligatur. vnde actus voluntatis intel
ligitur ab intellectu. Et inq̄ntum aliquis
percipit se velle: ⁊ inq̄ntum quis ꝑcipit
naturam huius actus: ⁊ per consequens
naturam huius principij quod est habi-
tus vel potentia. ¶ Intellectus seipsuꝫ y
cognoscit Indirecte ⁊ reflexe. Pro quo Intellectus
notandū ꝙ nulla virtus materialis ē re- seipsum co-
flexiua supra seipām: se ⁊ suum actū co- gnoscit.
gnoscēdo: sed hoc est ꝓprium virtutis im
materialis ꝙ talis cog̃scit se ⁊ suū actū: m
Cuꝫ ergo intellectus sit virtus immālis
inorganica: qꝛ nō ē in organo subiectiue:
operatur ꝑ organū sicut ꝑ instrumentū: in
tellectus noster pōt se ⁊ suū actū .i. spēm
⁊ similitudinē a fantasmate abstractam
cognoscere: vn̄ intellectus noster rerum
aliarum species habet ꝑ quas factus est
in actu seipsum reflexe speculatur ⁊ in-
telligit: quia reflectio virtutis supra se-
ipām nihil aliud ē q̄ꝫ cognitio sui. Pro
quo notandum ꝙ noster intellectus du-
pliciter intelligit. Vno modo directe: ⁊
sic intellectus intelligit quidditatem rei
materialis. sic nihil intelligitur directe ⁊
primarie nisi qđ est sensibile fantasiab le
Scđo mō intelligit̄ aliquid reflexe ⁊ ex

ꝯsequēti: quod scilicet intelligiť ad intellectiōes alterius: ꝑ hoc differt intellectus a sensu. Sensus eñ cum sit virtus materialis ⁊ organica: nō potest reflecti supra seipsum: ideo directe solum cognoscit visus colorē abiectiue: sed sensus cōmunis reflectit se ⁊ ꝯuertit supra visionē ⁊ act⁹ aliorum sensuū exterioꝝ: ⁊ dicit. Ego video me videre. Cognosco me audire. Et sic de alijs. Et hoc experientia quotidiana manifestat: q̄a accidit aliquē sup aliqua re tam fortiter fantasiari et meditari: q̄ nec aptis oculis cognoscit illud qđ ante eum vadit ⁊ fit: cum sensus cōmunis nō reflectiť supra actum potētie visiue. Huius ratio est. q̄ fantasia actualiter intēta circa similitudines ⁊ fantasmata rerum sensatarum reposita in imaginatione: remittiť in actu suo sensus cōmunis: qui ē reflecti ⁊ percipe actus sensuū exterioꝝ. Anima nanq̧ vt supra dictū est: occupata circa actum vnius potētie: remittitur in actu alterius potētie. Sed intellectus cum sit virtus immaterialis: indirecte se cognoscit ⁊ reflectiť supra seipm̄: cum intelligit alia ⁊ seipm̄: ⁊ quicq̄d in eo ē. scʒ spēs itelligibiles abstractas a fantasmatibus: ⁊ hoc indirecte: alias om̄is sciētia erit de specie intelligibili ⁊ nō de rebus: quēadmodū apud platonicos om̄is sciētia fuit de ydeis ⁊ formis sepatis. Directe vo intellectus intelligit naturam realem ⁊ q̄dditatem rei materialis: vt dictū est. Supra se etiam pfecta reditiōe reflectitur intellectus p̄mus qui deus est: vbi monas gignit monadem ⁊ in se suū reflectit amorē: que reductio perfecta est: nec aliter eē poterit: ne sit ociosa. De⁹ eñ pater cui monas appropriať: cum sit principium in sup bn̄dicta trinitate: non produxit spm̄sanctū: cui amor ⁊ bonitas appropriatur: nisi prius origine produxerit monadem. id est. vnicū cordis sui filium (cui veritas appropriať) verbuʒ eternū qđ in forma dei est ꝺm apostolū. Ip̄mq̧ verbū ex forma diuinalis paternitatis si

Trinitas

bi communicata: consequnter inclinať afficiť ⁊ inamorať: ⁊ zelat per amorem: vnū spiratū. qui spūssanctus ē: redire ad patrem circulo completissimo: vbi non differt alpha ⁊ o: ꝑncipium ⁊ finis. Sola. n. monas ē alpha ⁊ o: ⁊ sine alpha ⁊ o: hoc est q̄ deus est principiū sine principio: ⁊ finis sine fine. Cum eñ deus sit oino simplex: non habet in se principiuʒ ⁊ finem.

Sequiť correlarie q̄ cum intellectus possibilis sit pura potētia que non habʒ spēm ꝓpriam: non intelligit se ꝑ speciem ꝓpriam. Sicut materia prima nullā ꝺm se habet formam: ꝺm se non est cognoscibilis: vt diciť p̄mo phisicoꝝ. Nisi in analogia ⁊ habitudine ad formam. Potētia aūt intelligiť ꝑ actum. Intellectus autē fit in actu ꝑ species aliarū rerum: ergo se intelligit per spēs aliaꝝ rerum. Sequiť scđo: q̄ intellectus eadem specie intelligit seipsum ⁊ intelligibile: quia idem est actus intelligibilis ⁊ intellectus: scʒ species intelligibilis sed differēter: quia species est actus intelligibilis. id est. obiecti sicut illius a quo est: quia spēs intelligibilis per intellectum agētem abstrahitur a re: ⁊ diciť relatiue ⁊ ad obiectum: quia est ei⁹ siſitudo. Sed species intelligibilis est actus intellectus sicut illius in quo ē: quia intellectus est locus specierum. Sequitur etiam q̄ intellectus in actu: ⁊ intelligibile sunt idem: quia habent eundē actum. scʒ speciem intelligibilem sed nō eodem modo: vt dictum est. Sequiť etiam ex dictis q̄ tam intellectus siue ratio q̄ volūtas sint potentie non alligate materie ⁊ substantie corporali. Quēadmodum ratio seipsam et actum ꝓprium suū cognoscendi supra seipsam reflectitur. Pariformiter ⁊ voluntas nata est supra seipsam reflecti. Dicit enim sanctus Bonauentura in. ij. distin. xxv. q̄stione. ij. Cū nomino voluntatem: nomino ⁊ volentē aliquid: ⁊ nomino voluntatem vt volentem se velle. potentiam alium non dico ⁊ aliam ꝺm rem. Mouens eñ et motum

in spiritualibus non oportet differre scḋm substātiam: q2 sic dicit Anshelmus. Uoluntas est instrumētum seipsam mouēs Et ratio est etiam virtus seipsam cognoscens pari ratione: vnde sicut voluntas habet dominiū super actus inferiorum potentiarū: similiter sup actum ꝓprium. Attendendū igitur ꝙ dominiū alicuius potentie potest esse dupliciter: aut respectu obiecti: in hoc sc3 ꝙ possit in illud: et in amplius: aut dominiū potentie attenditur in hoc ꝙ potētia potest esse in actu ⁊ cessare ab actu scḋm suū imperium ⁊ scḋm ꝓprium motum. Ad hoc autē ꝙ aliqua potentia hoc dominiū habeat: necesse est ꝙ ipsa posset mouere seipsam ⁊ ꝙ possit actum suum super seipsam reflectere si non posset seipsam supra actum suum reflectere: nunꝙ posset illum refrenare: nisi posset seipsam mouere: non posset in illum exire quando vellet. Reflectere autem se supra se: hoc est virtutis cognitiue sublimitate a materia: que quidē est ratio siue intellectus. Mouere autē se: hoc est virtutis appetitiue rationē consequentis. Ad hoc aūt vt dominiū liberi arbitrij sit in anima: necesse est vt habeat rationem ⁊ voluntatem. Nam si rationē tm̄ haberet ⁊ non voluntatem ꝑ quā moueret: posset se supra actum reflectere: ſ3 non posset mouere vel imꝑare. Si vero appetitū solum haberet ⁊ nō rationem: posset vtiq3 mouere ⁊ in actum exire: sed quia nō posset se supra actum suū reflectere: non posset vtiq3 se refrenare: ⁊ ita dominiū non hr̄et. ¶ Singulare cognoscitur indirecte. Notandū ꝙ intellectus intellectione primaria ⁊ principali ē vniuersalium. Ex consequēti tamē ⁊ reflexe et minus principaliter est singularium. Cum enim intellectus intelligit vniuersale: ex consequenti intelligit singularia sub vniuersali contenta: vnde intellect⁹ primo intelligit hominem scḋm se ⁊ absolute: ⁊ ex consequēti intelligit petrū: paulum ⁊ alia indiuidua talem naturam ꝑticipantia: nec est incōueniens quod illud quod cognoscit̄ ab vna potentia directe ⁊ principaliter: ꝙ etiam cognoscatur ab alia potentia indirecte ⁊ ex consequenti. Dulcedo eñ in lacte cognoscit̄ per se a gustu: ex consequenti per accidens a visu. Materialia: cognoscit intellectus immaterialiter. Probat̄: nam om̄e cognoscens cognoscit scḋm modum sue nature. Sicut eñ sensus cognoscit sensibilia materialiter ⁊ particulariter: sicut intellect⁹ cognoscit sensibilia ⁊ materialia immaterialiter ⁊ vniuersaliter. Sicut eñ intellectus est virtus vniuersalis ⁊ immaterialis: sic etiam cognoscit scḋm modum suu3. Si enim noster intellectus nō cognosceret substantias materiales periret tota scientia naturalis: que est de rebus ⁊ corporibus mobilibus. Omnis enim potentia recipit suum obiectum immaterialiter: sicut cera non recipit sigillum materialiter: quia vt sic esset aurea: vel cuprea si sigillum esset tale: sed tantū formam ⁊ figuram sigilli. ¶ Nono querit̄ De differentia intellectus diuini: angelici ⁊ humani. Pro huius questionis elucidatione Respondendum est primo generaliter. Secūdo de vnoquoq3 intellectu specialiter. Unde notandum ꝙ intellectus diuinus est simpliciter in actu respectu intelligibilium in quo originaliter ⁊ supeminenter existit omne ens sicut in fonte totius entis ⁊ esse. Intellectus vero creatus ē in potentia ad intelligibilia: licet differēter scḋm quod duplex est potentia: vt enim dicit̄ primo ꝑiarmenias. Quedam est potentia semper cōiuncta actui: vt est potētia materie celi: que semper est perfecta suo actu: quia celum non est in potentia aliam formam suscipiendā. Alia est potētia distans ab actu: vt est materia inferiorum que indigent trāsmutatiōe ad hoc vt reducant̄ de potentia ad actum ⁊ formam: prime potētie assimilat̄ intellectus angelicus: secūde intellectus humanus.

Ex quo sequit̄ ꝙ intellect⁹ angelicus

Materialia

AA
Nono queritur

est in potentia ad intelligibilia : potentia que est ꝯiuncta actui. Patet quia tali intellectui forme et species intelligibiles ꝑ quas intelligit sunt cõcreate. Sequitur scḋo: ꝙ intellectus humanus est in potẽtia ad intelligibilia potentia distante ab actu : eo ꝙ non habet species innatas et concreatas : sed recipit spẽs a rebus iuuamine sensus: ⁊ iõ indiget motu ⁊ trãsmutatione vt reducat̃ ad actum. Et hec trãsmutatio ⁊ reductio vocat̃ saluatiua. Unde sequitur ꝙ sicut se habet materia prima in genere substantiarũ materialiũ ita noster intellectus in genere substantiarum ⁊ virtutum intellectualium. Sic eñ materia prima ẽ distans ab actu nullam formam actu habens : sed in potentia ad oẽs : sic noster intellectus possibilis est in potentia ad omnia intelligibilia: vnde Aristoteles intellectum possibilem compat tabule rase ⁊ nude in qua nihil est pictum : aptum natum depingi.

Intellectus diuinus.

¶ Intellectus diuinus Cognoscit oĩa simul vno.id est.seipso. scz per suam eẽntiam: vnde in cognitione dei non differt id quod videt siue intelligit.id ẽ. essentia ⁊ id per quod videt scilicet potentia. In oĩ nanqꝫ creato: vt dicit Dionysiꝰ sunt tria distincta: scz essentia: siue substantia qua res subsistit: virtus siue potẽtia: qua potest: ⁊ operatio qua peragit. Potẽtia enim est quedam potestas: siue virtus sbstantie create: qua exit in suam opatione. Nullum eñ creatũ agit per suam essentiam siue substãtiam : sed per potentiam que est media inter substãtiam ⁊ operationem : ⁊ sic anima videt per potẽtiam visiuam: intelligit per potẽtiaꝫ intellectiuam: similiter angelus. Cum ergo deus sit simplicissimus quo nihil potest intelligi simplicius : non est in deo compositio partium integralium: vt in domo: nec generis ⁊ differẽtiaruꝫ: vt in specie: nec materie ⁊ forme: vt in corporibus: nec quod est: ⁊ quo est: vt in angelis : nec substãtie ⁊ accidẽtis: vt indiuiduo: nec corporee ⁊ incorporee substantie: vt in homine : nec partium potentialium: vt in anima: in q̃ est multitudo potentiarũ: vnde Bernardus. Non partibus constat deus: vt corpus: non affectibus distat: vt anima: non formis substat: vt oẽ quod factum est. Idipsum etiã ostendit̃ ratione. Quia cum oẽ compositum sit posterius suis componentibus. Nec primo quicq̃ est prius: oportet ergo deum qui primuꝫ est principium non esse compositum. Relinquit̃ ergo ꝙ in deo vnum est essentia: potentia ⁊ operatio. In creaturis enim potẽtia ⁊ operatio: sunt accidentia essentie. In deum aũt nullum cadit accidens Et sicut in deo non distinguit̃ id quod intelligit. scz essentia: ab eo per quod intelligit. scz intellectus diuinus: ita nec spẽs intelligibilis ab obiecto. Species eñ intelligibilis diuini intellectus est vis perceptiua omniũ: sine specie extranea: sine cõpositione vel diuisione: sine quocunqꝫ discursu. Obiectũ etiam diuini intellectus est dei essentia in sua puritate accepta. Nam intellectus diuinus primo q̃dem se in se ⁊ in sua essentia speculat̃. Et cognoscit alia tanq̃ in speculo: inq̃ntum omnia relucent in sua essentia: eo ꝙ intellectus diuinꝰ est forma: exemplaris omnium: quia intellectus diuine essentie est actus totius entis: qui supeminẽter continet cuiuslibet rei entitatem. Non enim diuinus intellectꝰ cognoscit per species concreatas sicut angelus : nec per spẽs abstractus: sic homo. Cum eñ nulluꝫ accidens cadit in deum: sed species intelligibiles concreate ⁊ acquisite sunt accidẽtia: ergo ⁊c. Intelligit ergo deus vno.id est. seipso vnico actu simplicissimo ⁊ eterno: ⁊ etiam vult se ⁊ oĩa alia. Nam in eo non sunt plures actus intelligendi et volendi sibi succedentes. Ideo dicit̃ Jacobi. iij. Apud quẽ non est vicissitudinis obumbratio. Uicissitudo enim intelligẽ-

di in homine obumbrat lumen rationis recte sicut sol per vices illuminans nostrum emisperium nocte non illuminat. Homo enim lz cognoscat multa: illa tñ non videt vno sed multis: scilicet p multas species τ similitudines reruz abstractas. Sed deus simul et semel sub vno visionis radio omnia comprehendit. Simul enim omnem essentiã: omnem formam: omnia loca: omnia tempora. Semel: quia visionẽ nec intermissam recipit nec habitam intermittit. Cognoscit autem deus sua sapientia limpide omnia: bona τ mala: presentia τ futura: actualia τ possibilia. Incomprehẽsibilia a nobis τ infinita: ita tamen ꝙ in se nullo modo diuersificatur licet diuersa vocabula sortiatur. Nam inquantum ipsa sapientia dei est cognoscitiua oĩm possibilium dicitur: sciẽtia siue cognitio: inq̃tum est cognoscitiua omnium que fiunt in vniuerso dicitur visio: inq̃tum est cognoscitiua omnium que bene fiunt dicitur approbatio. Inq̃tum est cognoscitiua omnium que futura sunt dicitur preuisio. Inq̃tum est cognoscitiua eoꝝ que ab ipso deo fienda sunt dicitur dispositio. Inquantum est cognoscitiua eorum que premianda sunt dicitur predestinatio. Unde predestinatio est ꝑcognitio bonorum electorum: τ preparatio gratie in presenti τ glorie in futuro. Inq̃tum est cognoscitiua eorum que damnanda sũt: dicitur reprobatio siue ꝑscientia. Unde reprobatio est presciẽtia iniquitatis quorundam τ preparatio damnationis eorundem. Possunt autem ista septem vocabula ad tria reduci: scꝫ ad noticiã simplicis cognitionis qua deꝰ cognoscit bõna τ mala que sunt fuerunt: τ futura sũt Et que possunt esse τ nunq̃ erũt. Ad noticiam visionis qua cognoscit deus omnia bona τ mala: que sunt fuerunt et futura sunt. Ad noticiam approbationis qua cognoscit deus que sunt fuerunt et futura sunt tm̃ bona.

¶ Decimo queritur. De intellectu angelico specialiter. Respõdendũ est ad hanc questionem per quattuor articulos qui pro maiori parte collecti sunt ex secũda parte Alexan. xxij. questione. Primꝰ est de diuisione intellectus angelici. Scd'us de specie intelligibili ipsius. Tercius de actu intellectus angelici. Quartus articulus de obiecto intellectus angelici. BB Decimo queritur

Primus articulus continet quatuor dubia. Primum. An in angelis sit potentia sensitiua. Scd'm. Si intellectus angelicus sit cum ratione vel sine rõne. Tercium. An in angelis sit intellectus agens τ possibilis. Quartum. An in angelis sit intellectus speculatiuus τ practicus

Ad primum dubium primi articuli dicitur ꝙ in angelis non est potentia sensitiua distincta ab intellectiua: per illum modum per quem sensitiua in homine distinguitur ab intellectu. Cuius ratio est. Nam omnis sensus est mediante organo corporeo vt supra dictum est: sed angelus est substantia separata a corpore non indigens organo corporeo: ergo non est in eo potentia sensitiua. Sunt tamen in angelis quinq꞉ sensus spirituales: de quibus supra dicitur capitulo decimosexto. Dubio tercio. Et si dicat᷑: angeli cognoscunt res particulares scd'm signata: scilicet hic et nunc: scilicet loca τ tempora. Sed vis cognitiua singularium scd'm hic et nunc est vis sensitiua: ergo angelus habet vim sensitiuam. Respondetur licet angelus cognoscat singularia: non tamen habet potentiam illam sensitiuam que proprie est singularium. Est eñ singulare cognoscere sensibiliter: qñ singulare qd' est hic et nũc: immutat potentiam iunctam organo hic τ nunc Sic angelus non cognoscit singulare. Est etiam cognoscere singulare intelligibiliter: quãdo scilicet singulare qd'

est hic ⁊ nunc: nō cognoscit̄ ab intellectu ẜm formā sensibilem siue speciem sensibilem relictā in intellectu ẜm hic ⁊ nunc Sed ẜm spēm intelligibilem q̄ nec dicit̄ habere cōditionē loci aut tpis: nisi tēpus large accipiatur: et sic angelus cognoscit singularia: hoc modo. Deus nāqꝫ in angelis cōcreauit species vniuersales oīm fiendarum rerum: ⁊ per illas species potest oia cognoscere ⁊ etiā singularia: sed nō nisi cōponat adinuicē: vt patet. Si ergo habeo penes me spēm hominis speciem coloris speciem figure ⁊ tpis: ⁊ cōponam adinuicē sine noua receptione speciei cognoscā indiuiduū vel singulare vt in ꝓpria natura: sed qꝛ talis cōpositio nisi esset ẜm correspondentiā ad ipam rē fictio esset ⁊ deceptio: ideo angelus hmōi indiuidua ⁊ singularia nō cognoscit nisi dirigat aspectū: supra p̄dictū cognoscibile ⁊ ẜm illud qd̓ est in re: cōponat spēs in se: ⁊ tunc habet ita claram cognitionem de re sicut si speciem statim reciperet.

Ad scd̓m dubiū p̄mi articuli dicendū Qꝛ ratio dupliciter accipit̄. Uno mō ꝓprie. Alio mō cōmuniter. Proprie eñ dicitur virtus cogitatiua cōferēs vnuꝫ cū alio: decurrēs a p̄ncipijs ad cōclusiones ab vno extremo ad aliud per mediuꝫ. Et ẜm hunc modū ratio est in hoīe ẜm animam rationalē. Alio mō accipit̄ cōmuniter ꝓ intellectu cognoscēte: superiora ⁊ inferiora: intelligibilia ⁊ sensibilia intelligibiliter (Qualiter aūt sensibilia cognoscunt̄ intelligibiliter: claruit in p̄mo dubio) ⁊ scd̓m hunc modū nō est vis distincta ab intellectu: ⁊ hoc mō cōuenit angelis. Nec ꝓhibet quin in angelis sint naturaliter quedā nota quedā ignota: et ꝑ nota: aliquo mō possunt ignota cognoscere: sed hoc nō est ꝑ viā inquisitiōis: qꝛ in malis est ꝑ quasdā cōiecturas. In bonis v̓o angl'is ꝑ supernā reuelationē. Et ꝙ hō cognoscat decurrēdo a ꝓpositione nota ad ignotā: hoc nouit angelus nō ꝑ modū ꝓpositionis sed indiuisibiliter. Angelus eñ est simplicioris intelligentie ꝙ homo: cognoscit eñ multa in vno: scꝫ in vna vniuersali specie concreata sine decursu rōcinacionis: vnde si cōp̄hēdit veritates ille reducunt̄ ad veritates rerum q̄ ab ipsis angelis cognoscunt̄. Nec tamen in angelo sunt ponēde ille due differentie rationis scꝫ ratio superior ⁊ inferior: nam ẜm Aug⁹. in lib. de trinitate. He differentie ꝓprie sunt hoīs: nā hoīs ratio mediū est inter deū ⁊ corpus ꝓprium siue sensualitatē regendā: vt infra dicetur Et quia in angelo nō est ratio media int̄ illa: scꝫ deū ⁊ corpus: vel sensualitatem: sed angeli nō habent corpora: ⁊ per ꝯñs nec motum sensualitatis regendū. Ratio eñ in angelis separata est a corpore ꝓprio sibi vnito ⁊ assumpto: ideo non habent duplicē differentiā respectu rōnis.

Ad terciū dubiū primi articuli. dicendum ꝙ intellectus possibilis est in angelis: sed nō scd̓m modū ẜm quē est in aīabus rōnalibus respectu specierū abstrahendarū a fantasmatibus: quia fantasmata sensibilia nō sunt in angelis: qꝛ nō habent sensus exteriores nec interiores: vt in primo dubio dictum est. Habet eñ angelus intellectum possibilem ad recipiendū cognitionem a deo: et etiā ab angelis superiorib⁹ si superiores habꝫ. Habet etiam intellectum possibilem ad capiendam noticiā istoꝝ inferioꝝ: sed non illo modo quo intellectus possibilis humanus. Intellectus eñ possibilis humanus (vt dictū est supra. q. iij. hui⁹ capl'i) indiget ministerio sensus preambulo et misterio virtutum sensibilium: quod nō est in angelo: ⁊ ideo dissimiliter dicit̄ ex illa parte possibilis. De intellectu v̓o agēte: dicendum ꝙ intellectus agentis ꝓprie sumpti: est potentiā educere intelligendi in ꝯctum: ⁊ hoc ꝑ abstractionem specierum a fantasmatibus. In angelo autem non est acceptio specierum per abstractionē a fantasmatibus. Uñ q̄tum ad hāc cōditionē non dicitur intellectus angeli

agens. Sumēdo autem cōmunius intellectū agētem: prout agēs eſt educere potentiam intelligēdi in actuʒ per acceptionem quēdam ſpecierum: intellectus angeli poteſt dici agens. Ad quartū dubium quod fuit de intellectu ſpeculatio ⁊ practico: vtrū cōueniant angelo ſm naturā. Dicendū ꝙ cōueniūt angelo: aliter tamē ꝙ̄ homini. Primū patet: qꝛ intellectiuus ſpeculatiuꝰ eſt vis qua cognoſcūtur res intelligibiles: vt angeli ⁊ anime: ⁊ huiuſmodi: ſed hec vis eſt in angelis: ergo intellectus ſpeculatiuꝰ eſt in angelis. Item intellectus ſpeculatiuꝰ eſt vis nata cognoſcere verū in ratione veri. Intellectus practicus eſt vis nata cognoſcere verum in ratione boni. Scōm ptʒ: ꝗa ſpeculatiuū poteſt dici dupl'r: vl' a ſpeculando: vel a ſpeculo. Si a ſpeculādo: ⁊ ſimiliter practicus ab opando: ſm h' poſſunt he due differētie eſſe in angelo. Sed ſm qđ dr̄ a ſpeculo ⁊ mediante ſenſu recipiunt̄ ſpecies intelligibiles ꝗbus aīa ſpeculatur ⁊ in ſpeculo videt: ⁊ ſm hunc modum non dicit̄ ſpeculatiuū in angelo eſſe ſm naturam. Cognoſcere eñ p ſpeculum ⁊ enigma: eſt ſuperna cognoſcere per inferiora: ⁊ ꝯuenit homi. Angeli autem ſm naturam ſuam: eſt nudam veritatem contemplari cum nihil interſit inter ipſum naturaliter ⁊ deū. ¶ Ad ſcōm articulum Reſpondet̄ p duo notabilia. Angeli p ſpecies intelligibiles eis ꝯcreatas: inditas ſiue innatas: pfecte res repñtantes: cognoſcāt oēs creaturas in ꝓprio genere. Deus eñ in intellectu poſſibili angelico cōcreauit ſpecies intelligibiles vniuerſales oīm rerum. Quoniā omnia que fecit deus in ꝓpriis naturis fecit etiaʒ in intelligētia angelica. vt dicit Auguſtinus ſuper Geñ. Hoc ipm dicit Autor li. de cauſis. Oīs intelligētia. id eſt. angelus: eſt plena formis. Angeli eñ p vnam ſpeciem vniuerſalem intelligūt: ad eam ſe cōuertēdo: nō quidem alia intelligibilia que per ſpeciem illam nō repſentatur: ſed oīa ſimul que vna illa ſpecie repſentātur: ſicut ſpecie intelligibili quā habent in mente de natura humana: intelligunt ſimul oīa que pertinēt ad hominem ſm naturā. Et h' dicit̄ viſio veſptina: de qua infra dicitur articulo ſequēti: adeo angeli ſunt potētes virtute intellectiua ꝙ cognoſcunt ſeipſos per eſſentiam. Angelicus eñ intellectus eſt mediꝰ inter diuinum intellectum (qui oīa cognoſcit per ſeipm. id eſt. per ſuam eſſentiam: quia deus eſt actus purus ⁊ pfectiſſimus: ⁊ ideo ydea ⁊ cauſa omniū efficiēs ⁊ exemplaris ſeipſo nō quodam alio ſcʒ ſpecie extranea oīa cognoſcit) et inter intellectiuū humanum qui oīa cognoſcit ⁊ ſeipſum: nō per ſpecies cōcreatas: ſed per ſpecies abſtractas: ſed angelicus intellectus ſe cognoſcit per eſſentiam: ſ; oēs alios angelos per ſpecies inditas ⁊ cōcreatas. Cognoſcūt ⁊ materialia per illas ſpecias. Quicquid eñ pōt virtus inferior: pōt ⁊ virtus ſuperior: ſed intellectus hominis qui eſt inferior intellectu angelico ſm naturā: intelligit res materiales. vt dictum eſt ſupra ꝗſtione. viij. huius capituli: ergo ⁊ angelus: ſed hoc nō abſtrahendo a fantaſmatibus: vt homo: ſed per ſpēs inditas. Cognoſcit etiā angelus ſingularia: quia hec iferiora adminiſtrātur per angelos: vt dictum ē ſupra: ꝗſtione. x. huius capli. Si eñ angeli ſingularia nō cognoſcerēt: nullam prouidentiam poſſunt habere de his que in h' mūdo agūtur. Et hoc dicit̄ Eccleſiaſtes. v. Ne dicas coram angelis nō eſt prouidentia ⁊c̄. De modo aūt quo cognoſcūt ſingularia dictum eſt articulo. j. Dubio. j. huius ꝗſtionis. Conſiderādum etiā ꝙ ſuperiores angeli p pauciores ⁊ magꝭ vniuerſales ſpecies intelligunt ꝙ̄ inferiores. quod ſic declarat̄. In ſubſtantiis. n. intellectualibus quales ſunt angeli: reperitur virtus intellectiua per influentiam diuini luminis: quod in primo pncipio eſt vnum ⁊ ſimplex: ⁊ ꝗ̄ntomagis creature

intellectuales distant a primo lumine tã tomagis diuidit illud lumen ⁊ diuersificatur. Et inde est ꝙ deus ꝑ suam vnam essentiam oĩa intelligit. Supiores aũt substãtie intellectuales ⁊ si plura intelligant: tamẽ intelligunt ꝑpauciores ⁊ magis vniuersales ⁊ virtuosiores ad compꝛ̃hẽsionem rerum: propter efficaciam virtutis que in eis est. In inferioribus aũt sunt species ⁊ forme minus vniuersales ⁊ minus efficaces ad apprehẽsionem rerum: inq̃ntum deficiũt a virtute intellectiua superiorum. Si ergo inferiores sbstantie haberẽt species intelligibiles in illa vniuersalitate qua habẽt superiores: nõ acciperẽt per eas ꝑfectam cognitionẽ de rebus: sed in quadam cõmunitate et cõfusione: quod aliqualiter potest videri in hominibus. Nam qui sunt debilioris intellectus per vniuersales cõceptiones nõ accipiũt perfectam cognitionem nisi eis singularia specialibus explicent.

Scd̃m notabile Angelus nõ solum intelligit ꝑ spẽs sibi cõcreatas et inditas a deo a ꝑmeũo sue cõditionis: sed etiam ꝑ species acquisitas ⁊ reuelatas in mutua collocutione angelorum adinuicem. Qꝛ autem angeli loquunt: patet zacharie.ij. ꝙ vnus angelus dixit alterũ angelum q̃ loqueret ipsi ꝓphete. Item si linguis hominum loquar ⁊ angelorum.j. Corinth. xiij. Est autem locutio in angelis nõ modo humano cuz nõ habeãt corpora: nec linguam. Modum aũt locutionis angelorũ ponit sctũs Bonauen̄.j. sen. dist. ix. in declaratione lr̃e: dicẽs. Qꝛ vnicuiqꝫ nature rationali data est volũtas libera sicut cõsciẽtia secreta. Unde sicut nõ potest aliquis volũtatem alterius in aliud ꝯtere: sed solum inducere nisi ipsa se inclinet: ꝑter solum deum in cuius manu sunt corda hominum: ita nemo põt conceptiões alterius agnoscere: sed soluz cõ ĩjcere ꝓpter deum: nisi ip̃a intelligẽtia exprimat: ⁊ ip̃a expressio locutio nũcupat. Ratio aũt huius est: quia solus deus ẜm Augusti. format mẽtem: ⁊ q̃ntum ad itellectuz ip̃m illuminãdo: ⁊ q̃ntum ad affectum ipsum purgando ⁊ perficiẽdo: siue inflãmãdo in charitate ⁊ iustificãdo. Et modus loquẽdi similis ẽ modo addiscẽdi: sicut nos per sensum addiscimus ita ꝙ species ꝑ interiorem sensum peruenit ad intellectum sic exprimimus: quia verbum cogitatõis interne vnitur voci in ex cogitatiõe: ⁊ postmoduz voci sensibili in pronunciatione: et ex hoc fit expressio in actu. Angelus autem vnica virtute facit quod nos pluribus: vñ angelus sicut per applicatiõez spẽi cõcreate ⁊ inate ad ipsum cognoscibile: ip̃m cognoscit: sic ordinãdo spẽm inatam ad angelum alium cognoscẽtem: cõceptus suos apit. Similiter alius angelus mutua cõuersiõe recipit: sic vnus loquit ⁊ alter audit. Simile est de duobus speculis sibi oppositis: si volũtarie possent abscõdere alijs et sibi referre que in se relucẽt: hec Bonauẽtura. Dicit etiam idem sctũs in.ij. sen. dis. x. Qꝛ in locutõe angelorum nõ est necessarium sensibile signum scꝫ vox. nec medium deferẽs: quia actio spũalis non indiget medio corporali. Cum eñ ipse intellectus angelicus sine potẽtijs sensitiuis natus est suscipere: angelus loquẽs sine sensibili medio natus ẽ similiter offerre. Et ideo ad loquẽdum sufficit ipsi angelo ipsa spẽs intelligibilis: que ex virtute intellectiua ipsius ãgeli per vim volũtatis potest ad alterum protẽdi: ⁊ sicut illa spẽs dum eam sibi ⁊ in se ꝯtuebat intellectus: erat verbum mẽtis siue cogitatio interius: sic dum eũ ꝓtẽdit in alteruz efficit quasi nutus ⁊ verbũ exterius: vnde dicit Alexãder de hales: pte.ij. q̃stiõe .xxvij. membro.ij. Qꝛ illa spẽs ꝓut est in voluntate manifestandi: dicit verbum. Prout vero est in actu manifestãdi: dicit nutus: vt intelligamus ibi verbum habere similitudinem nostri verbi interioris. Nutum aũt similitudinẽ nostri verbi exterioris: siue vocis: quia sicut vox nostra Nutu

est vehiculum verbi interioris ad alium ita ibi nutus quasi ibi vehit ad aliũ suo modo ipm verbum exterius.i. ipam speciem: put est sub actu manifestandi. Et sic quasi exterius suo modo vehit seipaz put erat interius sub voluntate manifestandi. Un non differt ibi verbum et nutus: nisi sm rationem alterã et alteram.

Et si querat qd loquitur angelus angelo. Respondet q aliter loquit angel⁹ inferior ad superiorem: alit superior ad inferiores. Inferior angelus loquitur superiori nõ eum illuminãdo de eo qd nescit circa diuina mysteria vel disponẽda circa nos: sed cõceptum suũ ordinando vt ei innotescat ppriam voluntatem: et h nõ dicitur illuminare: et sm hunc modũ dixerunt angeli inferiores ad superiores in ascensione xpi: vt dicit Dio. Quis est iste rex glorie. Superiores etiam loquũtur inferioribus manifestando sceptum suum: illuminãdo eos circa diuina mysteria aliqua q nesciunt. Et sic locutiões angelorum sunt illuminationes quib⁹ inferiores a superiorib⁹ angelis illuminantur: Unde dicit Dio. q vnaqueqz essentia intelligentiã sibi a superiori datã: inferiori cõmũicãt: et sic vsqz ad diem iudicij: semp aliqua noua angelis superioribus reuelant diuinitus de his q spectãt ad dispositionẽ mundi: et pcipue ad salutem electorum. Ex his patet quid sit auditus angeli et quõ differunt audire et videre. Nã tam audire q videre est in angelo intelligere: sed tunc videt cum ex pprio motu intelligit aliquid: tunc audit: qñ per receptionẽ et acquisitionẽ speciei intelligibilis ab alio intelligẽte excitatus ipm qd psert intelligit: et hoc cõpetit angelo nõ solũ respectu superioris sed etiã respectu paris vel inferioris: qz sic audit supmus angelus ab infimo: sicut magr audire põt a discipulo: nõ quia ab eo suscipiat doctrinam siue illuminationem: sed quia melius cognoscit eius defectus per suiipsius detectionem.

¶ Ad tercium articulum ppositum de actu intellect⁹ angelici. Dicendũ q quẽadmodum actus intellectus hominis q pprie rõnalis dicit ẽ raciocinari: sic act⁹ intellectus sube intellectualis et angeli: ẽ intelligere: nam differunt ratio et intellectus per hoc q actus et apprehẽsio intellectus est absolutus. Rationis vo actus est collatiu⁹. Intellactus vero apprehẽdit hoc esse vel non esse absolute. Ratio vero ex hoc esse aliud esse: vt qm si hoc ẽ illud est: vel si hoc est idẽ illi: vel aliud ab illo. Unde pprius actus intellectus ãgelici est intelligere. Non em ad hoc vt angeli intelligãt oportet silogisare.i. discurrere de noto ad ignotum: aut cõponẽdo et diuidendo: vt hoies rationales faciũt pter debilitatẽ luminis intellectus: sed statim angeli cognoscunt essentiam rei et quod ei conuenit vel non conuenit. Et hoc est q in intellectu eorum non potest esse falsitas. Dicit enim phus.iij.de anima. Q intellectus semper est verus. Et Aug⁹. Q nihil intelligit nisi verum. Angelus autem cognoscit intelligendo: Unde et angeli intellectuales dicuntur non rationales pprie: vt nos qui raciocinando.i. discurrendo de vno ad aliud procedimus et sepe deficim⁹: pter qd dicitur Job.xxxvj. Tenebris inuoluimur scz ignorantie et errorum. Scriptura tamẽ frequenter vnum pro alio vtitur: scz intelligere pro raciocinari et ecõtra. ¶ De matutina et vespertina angeli cognitione. Considerandum q actus intellegendi siue cognitio angeli est duplex sm Augu. super Gene. ad litteram: scilicet matutina et vespertina. Hanc enim duplicẽ angeli cognitionem accipit Augustinus ex hoc quod dictum Genesis primo. Factum est mane et vespere dies vnus. Unsiderendũ sm. S. Bonauẽ. Ille celestium angeloz numerus sicut priores fuere hominibus creatione: ita priores sunt conuersione ad deum a quo nunquam

DD Ad tercium articulum

De matutina et vespertina angeli cognitione

per pctm (alijs apostatantibus) recesse-runt: sed semp charitate imobili deo ad-heserũt: et illam beatitudinẽ hereditatis celestis oibus pores possiderũt. Cõsistit aũt beatitudo in clara nuda. & aperta vi sione et cognitione summe et infallibilis veritatis. Nã visio est tota merces bea-torũ: cui inseparabiliter annexe sunt alie dotes gloriose: vicz pfecta dilectio: sum-me & infatigabilis bonitatis: & secura tẽ-tio & possessio: summe & inamissabilis di gnitatis. Sancti ergo angeli in rõne sũt perfecte illuminati sm cognitionẽ matu tinã & vespertinã. Lux quippe diuina an gelum illuminãs ad cognitionẽ dei ange lum facit lucẽ. Cognitio aũt dei in se dici tur dies: qz pure lux est tanq̃ cognitio et ratio cognoscendi. Lux aũt angelũ diui-nitus illustrata: habet cognoscere crea-turam que respectu dei tenebra reputat. Nã deus lux est & tenebre in eo nõ sunt vlle: sicut dicit in Canonica pma Johis Creatura aũt sicut vult Aug⁹. tenebra ẽ quantũ est de se: ideo eius cognitio dicit vespertina, put cognoscit in seipa. Di-citur autem matutina, put ex illa cogni-tione cõsurgit ad laudẽ dei & refert ad il lam cognitionẽ quã habet in vbo. Nec i noctẽ vertit: nisi cũ creator amore crea-ture relinquit. Hoc verbũ est Jesus xps liber signatus: in quo tanq̃ in libro vite deus pr oẽs thesauros sapie & sciẽtie re condit. Ac per hoc vnigenitus dei filius verbum increatũ: est liber sapiẽtie et lux in mẽte summi artificis: plena rationib⁹ viuẽtibus: vt verbum inspiratũ in intel-lectibus angelicis atqz beatis: vt verbuz incarnatũ in mentibus rõnalibus carni vnitis: vt sic multiformis sapiẽtia dei ex ipso & in ipso per totũ regnũ beatitudis refulgeat tanq̃ i speculo decoro summe pulcritudinis oim specierũ & luminũ cõ tentiuo: et tanq̃ in libro in quo sm pro-funda dei mysteria: omnia scribuntur.

Ex dictis infertur sm sniam. S. Bo-nauentu. in. ij. senten. dis. iiij. Et Alexan-drum parte. ij. q. xxiij. Qz i angelis vltra cognitionẽ matutinã & vespertinã nõ po nitur tercia differẽtia cognitionis scz me ridiana. Ratio huius colligit ex eisdem doctoribus: nam sicut se habet res ad eẽ ita ad cognitionẽ: cuz cognitio rei sequa tur esse eiusdem: sed sm Aug⁹. & Hugo-nem canonicũ regularem sancti victoris ecclesie parisiensis: triplex est esse rerum creatarum. Habent eñ pmo esse in arte eterna scz in verbo: eternaliter immuta-biliter & incorruptibiliter. In intellectu angelico per species cõcreatas & similitu dines impssas intelligibiliter. Et in mun do vicz in pprio genere siue i materia vl in natura ppria: tpaliter mutabilit & cor ruptibiliter: sm q dicit scriptura Geñ. j. Dixit deus. Fiat fecit: & factus est. Fiat refert ad cognitionẽ angeli matutinã q habent in verbo. Fecit ad cognitionẽ re rum in ipo angelo: et factum est ad cgni tionẽ rerum in pprio genere. Et exẽplifi-cat. S. Aug⁹. Verbigra. Lapis in seipso est substãtia mutabilis: quia in calcẽ cõ-mutabilis. In angelico intellectu vel in nostra cogitatione similitudo lapidis: in arte dei: sciẽtia interminabilis vite dura bilis. Cum eñ artifex domũ facere cogi-tat: iam domus in arte viuit quã postmo dum man⁹ artificis edificat: sed illa quã manus edificat corruit. Illa vero que in arte viuit pmanet. Cum ergo sm pprie-tatem essendi sumat ratio cognoscendi. hinc est q esse rerum in verbo: in angelis correspondet cognitio matutina cum sit tanq̃ in principio rerũ. Sed esse rerum in seipso angelo: vel in pprio gener e: corre-spondet cognitio vespertina cũ sit in cre atura que inquantũ est in creatura est in declinatione & casu. Ex dictis patz scdm Alexandrum q in angelo sunt ponende tm due differentie cognitionis: & tres ra tiones cognoscendi: correspõdentes tri-bus modis essendi rerum. Primũ patet Nam angelus cognoscit res: aut in crea tore scz verbo eternaliter incorruptibili-

ter ꝛ vt in causa: et hec cognitio dr̄ matutina: aut in creatura: ꝛ hoc vel cognoscēdo res in seipō: vel in ꝓprijs generib⁹ tēporaliter corruptibiliter et vt create. Et hec dicitur cognitio vespertina. Scdm patet: nam angelus vltra cognitionē rerum in verbo seu creatore: etiā cognoscit res in seipō p spēs sibi ꝯcreatas. Angeli eñ cognouerūt res fiendas in seipis angelis ƀm ordinē nature añq̄ fierent. Cognoscūt etiā res in ꝓprio genere. Nō anteq̄ fierent sed iam factas per spēs acceptas: accipiēdo spēs ab ipsis rebus. Licet eñ vtrobiq̄ cognoscūt res p earū species differēter tñ: et patet exemplū de artifice qui aliter cognoscit rem scʒ archaʒ: anteq̄ fiat ꝛ postq̄ facta est: ꝛ tñ vtrobiq̄ per spēm cognoscit. Patet ex iam dictis quō est ponere tñ duas differentias cognitionis in āgelo: ꝛ tñ sunt ei⁹ tres rōnes cognoscēdi: ꝛ quō hmōi tres rationes differūt: qm̄ illa q̄ est in verbo nullo mō dependet a re creata ꝛ illa est potior: sed illa q̄ est in āgelo ad minus depēdet a forma vel specie cōcreata ipi angelo: qꝛ intelligētia est plena formis: sed illa q̄ est in rerū in ꝓprijs generib⁹: simpliciter dependet a rebus creatis. Etiā patet q̄ iste tres rōnes cognoscēdi differūt ƀm nobilitatē earū. Nobilior est eñ forma increata q̄ concreata ipi angelo: ꝛ cōcreata q̄ forma a rebus accepta: qꝛ corrūpitur cū rebus: sed cōcreata semp manebit in angelo: sed fortasse q̄reret. Cum meridies sit quasi media pars diei inter mane ꝛ vesperā: videt̄ q̄ debeat poni tercia differētia cognitionis que diceretur meridiana. Quod sic probat̄: qm̄ aliud est intueri lumen solis ꝛ rem in lumine solis: ergo similiter aliud est intueri verbum ꝛ res in verbo. Sed cognitio rerū in verbo dicit̄ matutina: ergo cognitio ipius verbi non videt̄ dici matutina ꝛ constat qd̄ non dicitur vespertina: ergo meridiana. Respōdetur q̄ angelus cognoscit ꝟbum et res in verbo per ipm̄ verbum: ergo vtrobiq̄ est idē ꝑncipiū cognoscēdi ergo eadem est cognitio i specie: sed illa est matutina qua cognoscunt̄ res in verbo per ꝟbum nec est simile de visione solis ꝛ eius qd̄ videt̄ in lumine: ꝛ de cognitione verbi ꝛ ei⁹ quod videt̄ in verbo. Uisio eñ alicui⁹ in lumine solis non est idem qd̄ visio solis. Uisio eñ alicui⁹ in verbo est idē qd̄ visio verbi: res eñ in verbo est idē qd̄ ipm̄ verbum: visum aūt in sole nō est idē qd̄ sol: vñ dicit Ansbelmus q̄ creatura in creatore nihil aliud ē q̄ creatrix essentia: ƀm qd̄ dr̄ Joh. j. Quod factū est in ipso vita erat. Nō eñ dicimus q̄ lapis habet esse lapidis in deo: ꝛ sic de alijs: sed eē qd̄ hʒ in deo est esse increatū: non aūt sic est in angelo vel in aīa vbi sunt spēs rerū q̄ nō sunt angelus vel aīa. Cum ergo cognitio sequat̄ esse rei: ergo matutina vel diurna cognitio dicit̄ illa: q̄ cognoscit rē ƀm esse qd̄ habet in verbo ꝛ ipm̄ verbum: quod idem est cum rebus in ipō. Potest tñ dici q̄ ad meridiē q̄ habet lucē clarissimā ꝛ caret ꝑncipio ꝛ fine referri pōt meridiana cognitio: nō ad cognitionē angeli: sed ad cognitionem dei que est clarissima et eterna: qꝛ nec ꝑncipiū nec finem habet.

¶ Quartus articulus ꝓpositus de intellectu angelico fuit de obiecto intellectus angeli. Dicendū q̄ obiectū angelici intellectus attingibile p naturā est ens creatum: et p grē lumen est cū hoc ens increatū: qd̄ est deus: vñ hic ponēda sunt quatuor dubia. Primū qualiter angelus cognoscit qd̄ supra est scʒ deū. Scdm q̄liter cognoscit qd̄ iuxta se est scʒ angelum. Terciū qualiter cognoscit que sunt īfra se scʒ corporalia. Quartum qualiter cognoscit habitus qui sunt intra se. Primum dubium cōcurrit ens increatum: alia tria membra ens creatum. Ad ꝑmū dubiū ꝛ similiter ad alia sequentia rñdet Alexander in. ij. parte. q. xxiiij. Qꝛ deus vno mō sine omī medio videt̄ et cognoscitur ab angelo: ꝛ nihilominus per effectum siue similitudinem. Lux eñ materi

EE Quartus articulus

alis nō cognoscit̄ p ydolū siue speciem. Ydolum eñ est rei habētis ꝓpriā figurationē: sed lux nō habet: ergo nō est ei⁹ ydolum. Ecōtra aūt est de colorato qd habet ydolum ꝛ similitudinē siue speciē mediā te qua dep̄hendit̄ a visu. Similiter dicēdum ꝙ lux summa ꝛ increata ydolū non habet: vñ nō intelligit̄ de⁹ ab angelo: vel ab aīa beata sub similitudine ꝛ specie aliqua media: sed seipo scʒ suā essentiā: nec oportet mediū aliqd intercidere: qm̄ de⁹ semp est pn̄s angelo ꝛ aīe beate: nec aliō aliqd ex parte sui requirit̄: tn̄ cognoscentis requirit̄ assimilatio: q̄ fit in intellectu cognoscētis: vel per donū nature: scʒ ꝙ est ad imaginē dei factus ꝛ hec est prima assimilatio: vel p grām: ꝛ hec est maior. vel per gliam: ꝛ hec est maxima et perfectissima. Sic ergo exigit̄ hec assimilatio: vel ista: vel alia p quā cōiungat̄ vel vniatur intellectus cū deo. Potest etiam cognosci p suos effectus reptos in creaturis: sicut si dicat: hec creatura est bona: ꝛ nō est bona a se: ergo ab alio: sed si q̄rat̄ vel ab alia creatura: vel ab alio q̄ a creatura: ꝛ tūc conijcit̄ ꝙ ab alio q̄ a creatura. Et tūc conijcit̄ aliquā subām esse icreatā primam: qm̄ abire in infinitū non est. sed sic non est in angelo: sed angelus cognoscit deum vel per ipm̄ vel p similitudinē seu assimilationē nature grē vl' glorie ab ipso acceptā: et ideo certissima est eius cognitio qua cognoscit res in verbo qm̄ p ipm̄ verbū cognoscit vbum: et per ipm̄ verbum alia. Ad scdm̄ dubiū dicendū ꝙ quadruplex est modus cognoscēdi vnū angelū ab alio. Primus est p effectū ꝛ iste cōis est aīe ꝛ angelo. Si eñ vt supra dictum est. viij. questione aīa cognoscit angelū ex suis effectibus ꝛ opationibus: multo fortius vnus angelus aliū quia vident angeli effectus suos inter se magis q̄ anime. Et angeli boni ꝛ anime sancte melius q̄ angeli mali et aīe non sancte: ꝓpter maius posse quod est in aīabus sanctis ex gratia q̄ in demonib⁹. Secundus modus cognoscendi est per scripturas ꝫm qd inuenim⁹ eos diuersimode apparuisse diuersis ꝛ in diuersis locis vt patet tam in veteri q̄ in testamēto nouo. Tercius ꝛ quartus modus sunt circūscripta omni operatione et sic est simpliciter cognoscere: et hoc dupliciter: vel in verbo: vel in proprio genere siue in se. His enim duobus modis cognoscit vn⁹ angelus alium: vel in deo scʒ in vbo: vel in genere ꝓprio: vel in seipo. Loquēdo ergo de hoc quarto mō cognoscēdi angelū dicendū ꝙ vnus angelus ꝯgnoscit aliū p spēm nō innatā sed potius acquisitā: qꝛ ipē eam sibi facit in se. In angelo eñ est duplex natura: scʒ dandi formas intelligibiles: ꝛ recipiēdi eas ab alio: ꝛ iste due nature sunt in angelo sicut in anima: nā in eis est natura speculi: ꝛ sic possunt recipere formas intelligibiles: ꝛ ratio luminis: ꝛ sic possunt dare eas: nō tn̄ ꝫm rationem ꝓprij luminis ꝫm rōnem p̄mi luminis supinfluentis. Dicendū ergo ꝙ vnus angelus ꝯgnoscit aliū per spēm siue similitudinē ꝛ accipit illā spēm a specie alterius angeli. Constat eñ ꝙ non accipit speciem essentialē angeli: sed remanente in eo ꝓpria specie: angelus cognoscēdo alium similitudinē illius accipit. Angelus igit̄ cognoscēs similitudinē alterius angeli recipit illius speciē: ꝛ sic habet naturam speculi ꝛ sibi dat: qm̄ facit ꝙ in se sit illa similitudo: ꝛ sic habet rationē lumis.

Terciū dubium qualiter angelus cognoscit res corporales inferiores se. Dicendū sicut lux corporea habet potentiā multiplicādi se in diuersis partib⁹ aeris: ꝛ etiā spēm rei colorate: ita dicendum est de angelo ex parte qua angelus est lumē spirituale: habet posse vt det esse spirituale similitudini corporali ꝛ sic eam intelligit. Quartum dubium qualiter angelus cognoscitur que intra se sunt scʒ habitus: tam naturales q̄ acquisitos ꝛ gratuitos. Ad quod dicendum ꝙ tam bon⁹ q̄ malus angelus cognoscit iusticiā na-

turalem ⁊ acquisitam per speciem suam: que tamen spẽs ſm Alexandrū non est aliud ꝙ res ipse: ſ cū ſm Augustinū bonus angelus cognoscit speculatiue ⁊ practice: vnde presens est in suo intellectu ⁊ in suo affectu: sed malus speculatiue tm̄ cognoscit iusticiam ꝑ se ipsam ſm quod est in intellectu. id est per simitudinē. Si aūt queraṫ: vnde habet angelus malus spēm iusticie ⁊ ceterorum habituum. Dicendum ꝙ spẽs omniū habituū date sibi sunt ab exordio sue conditionis: nec eos amisit per peccatū: quoniā habere spēm rei: quā tamen rem ipse non habet nec habere potest: nō est ei nisi pena. De iusticia ꝟo gratūfaciente: dicendū ꝙ bon⁹ angelus eam cognoscit per seipsam: sed malus tm̄ per eius effectum: sed per hoc quod videt opera gratuita que ab alijs habenṫ. Subtilius tamē videt ⁊ maiori cognoscit expientia ꝙ homines cognoscūt. ¶ Undecimo queriṫ De intellectu humano specialiter sub duobus articulis. Primus articulus erit de intellectu anime ꝯiuncte. Scd̄s erit de cognitione intellectus anime sepate. ¶ Primus articulus. Intellectus anime ꝯiuncte corpori humano: cognoscit se ⁊ alia per species: non innatas ⁊ ꝯcreatas (vt voluit Plato: qui dixit ꝙ scientie ⁊ virtutes anime essent in exordio ei concreate: sed cū infundiṫ corpori ꝓpter corporis grossiciē ⁊ molem obliuiscitur omnium. Et per interualla temporū addiscim⁹: ⁊ recordamur priorum quorum obliti sumus: ⁊ sic nostrum studium non est aliud ꝙ quoddam reminisci) sed per species acquisitas ⁊ a rebus ⁊ earum fantasmatibus ꝑ intellectum agentem abstractas ⁊ acceptas: que quidem species sunt naturales rerum similitudines: per quas species intellectus noster possibilis: primo intelligit alia: ⁊ ex consequēti se ⁊ alia que sunt in ipso: de hoc supra dictum est latius: q̄stione. iij. huius capituli. Falsitas huius opinionis Platonis claret ex hoc: q̄ intellectus noster inest corpori vt ꝑfectio eius. Corpus autem est ꝓpter bonū anime ⁊ non econuerso: ergo corpus non impediret huiusmodi cognitinem si scientie ⁊ virtutes essent ei concreate. Finxit enī plato ꝙ omnes anime in ꝑncipio simul fuere create in comparib⁹ stellis: ⁊ postmodum formatis corporibus ad corpa viuificanda descendunt ⁊ obliuiscūṫ prius cognitoꝝ: error hic prius reprobatus est. ca. xxvij. Esset enim mirum qualiter ista nos laterent q̄ essent naturaliter cognita. Cognitio enī principiorū que nobis naturaliter sunt cognita (videlicet om̄e totum est maius sua parte: ⁊ sic de alijs) nos latere nō possunt: vt dicitur. j. posteriorum. Hic incidentaliter queritur: qualiter Adam ⁊ posteri sui tempore innocētie intellexissent ⁊ cognouissent An etiam paruuli per interuallum temporis in sensu ⁊ cognitione ꝑfecissent.

Ad primum respondet sctūs Bonauentura in breuiloqoio: ꝙ in statu innocentie cum imago dei ad quam homo fuerat conditus non erat vitiata: sed deiformis per gratiam effecta: sufficiebat liber creature tm̄ in quo seipsū exerceret homo ad ꝯtuēdum lumē diuine sapiētie (Est enī creatura mundi q̄si q̄dam liber in quo relucet ⁊ repn̄taṫ ⁊ legiṫ trinitas fabricatrix) vt sic sapiēs esset homo cum vniuersas res videret in se: videret in ꝓprio gn̄e: videret ī arte eterna: ſm qd̓ res tripliciter habent esse: scꝫ in materia: vel in natura ꝓpria: ⁊ in ītelligētia creata. scꝫ in intellectu angelico per species cōcreatas: ⁊ ītellectu hūano ꝑ spẽs a fantasmate abstractas. Et ī arte eterna. scꝫ in ꝟbo.

Propṫ quā triplicē visiōꝫ accepit hō triplicē oculū: sicut dicit Hugo in sentētijs. videlicet oculum carnis: rōnis ⁊ cōtemplationis. Carnis quo videt mundū ⁊ ea que sunt in mundo. Oculum rationis: quo videt animam et ea que in anima sunt. Oculum contemplationis: quo videt deum, et ea que sunt in deo. Et sic

Oculus triplex

oculo carnis videt homo ea q̄ sunt ex̄ se. Oculo rōnis que sunt intra se. Oculo cō templationis que sunt supra se. Postq̄ vo tenebre peccati intrauerūt in aniam. oculus contemplationis q̄ ꝛ mens dicit̄ extinct⁹ est: vt nihil videt. Oculus vero rationis lippus est effect⁹ vt dubie videt solus oculus carnis in sua claritate permansit. Homo igit̄ post lapsum: q̄a oculum carnis habet: mūdum videre potest ꝛ ea q̄ sunt in mundo. Oculū vero rōnis habet ex parte: animā similiter ex pte videt ꝛ ea q̄ in anima sunt. Oculū vero cō templationis nō habet: deū ꝛ ea q̄ in deo sunt nō valet videre. Fides ergo necessaria est qua credant̄ q̄ nō vident̄. Qui q̄dem oculus contēplationis actū suū pfectū nō hab; nisi p gr̄iam: quā amittit per culpam: recupat per gratiam ꝛ fidem et scripturaꝝ intelligentiā: q̄bus mens purgat̄: illuminat̄ ꝛ perficit̄ ad celestia contemplanda: ad que homo puenire nō potest nisi prius defectus ꝛ tenebras ꝓprias cognoscit. De cognitiōe adam ꝛ statu innocentie plura supra dicta sunt. v. caplo.

Ad scom quo querit̄. Utrū paruuli in statu innocentie p interuallū tpis sensu ꝛ cognitione ꝓfecissent. Respondet magister: ꝛ cū eo sctūs Bonauen̄. in. ij. dist. xx. q sic. Aīa enī dū est in corpe: complectiōem corpis imitat̄. Et q̄n in infantia est mollis ꝛ fluida complexio cerebri: ideo non pōt ibi esse fortis impssio sup illas: vnde sicut facies nō relucet in aqua mota: sic paruuli nō essent idonei statim ad vsum cognitionis. Habuissent tamen paruuli in statu innocentie mox nati sciētiam q̄tum ad habitū: nō tamē q̄tū ad actualem ꝯsiderationē ꝓpter organi ineptitudinē. Unde sicut paruuli baptisati dicunt̄ habere virtutes in mūere: non in actu vel vsu: sic intelligendū est hos paruulos habuisse scientiam: ꝛ postmodum complexione facta habili ad ꝯsiderandū statim essent in actu ꝯsideratiōis sine penuria ꝛ labore. Pariformiter paruuli in statu innocentie expectassent etatem ad ambulandū ꝛ ad loquendū: nec hoc est sine ratiōe. Teneritudo enī membroꝝ debet̄ ꝓli hominis ꝓpter bonitatē complexionis ꝛ cōgruentiam naturē q̄ procedit a debili ꝛ impfecta complexione ad perfectam. Unde paruuli habēt teneriora mēbra q̄ adulti: ꝓcessus aūt in incremento nō esset miraculosus sed naturalis etiā tempore nature institute. Et licet quorūdam animaliū fetus statim q̄n nascunt̄ possunt ambulare nō tamē ꝓpter hoc filij hominū. Ratio: q̄a animalia alteri⁹ cō plexionis sunt ꝛ organisatiōis. ¶ Scd̄s articulus Est de cognitione anime sepate. Consederandū ƀ; sctm̄ Tho. parte. j. q. lxxxix. arti. j. Qz cum nihil opet̄ nisi inq̄ntum est in actu: modus opandi vniuscuiusq̄ rei ꝯsequit̄ modum essendi ipsi⁹ Habet aūt anima aliū modū essendi cū est sepata manente tamē eadem natura anime. Anime igit̄ ƀm modū illū essendi quē habet cū est corpori vnita: competit modus intelligendi qui est ꝯuertendo se ad fantasmata corpoꝝ q̄ in corporeis organis sunt. Cum aūt fuerit a corpore separata: cōpetit ei modus intelligēdi per cōuersionem ad superiora: ꝛ ad ea q̄ simpliciter intelligibilia sunt. sicut ꝛ alijs substantijs sepatis. Unde modus intelligendi p cōuersionē ad fantasmata est ei nālis: sicut ꝛ corpori vniri. Sed esse sepatū a corpe est ei p̄ter rōnem sue nature: ꝛ similiter intelligere sine ꝯuersione ad fantasmata. Intelligit ḡ aīa sepata: nō quidem per species inatas sicut angelus: q̄a nō habet eas: cū a principio sit vt tabula rasa. Nec p species quas abstrahit a sensibus: q̄a non habet organa sensus ꝛ fantasiam seu imaginatiōem: q̄bus mediantibus abstrahant̄ species intelligibiles a rebus. Nec etiam per species prius abstractas: ꝛ postea cōseruatas: quia sicut anima pueri nihil intelligeret post mortē Sed intelligit per species ex influētia diuini luminis participatas: quarū anima

fit particeps ſicut ꝛ alie ſubſtantie ſepa-
rate q̃uis inferiori mõ: qꝛ natura aie eſt
infra naturã angelicã cui ille modus eſt
cõnaturalis. Ideo aia ſeparata ꝑ hmõi
ſpẽs non hꝫ perfectã rerũ cognitionem:
ſed quaſi in cõi ꝛ cõfuſam de omibus na
turalibus: ꝛ ideo nõ fruſtra laborat hic
ad habendã ſcientiam: quia ſciẽtia hic ac
q̇ſita eſt ꝓpria ꝛ perfecta ꝛ non confuſa:
vt illa. Remanet ergo in anima ſeparata
habitus ſcientie hic acquiſite: ſed non re
manet actus ſm eundẽ modum ſciendi
ſcꝫ per cõuerſionẽ ad fantaſmata: ſed ꝑ
conuenientẽ modũ aie ſeparate. Nã ſci-
entia remanet in intellectu anime ſepa-
rate: quia ſcia in intellectu anime per ſe
corrumpi non poteſt vt aliq̇d corrumpi
tur a ſuo cõtrario: vt frigidum calidũ: qꝛ
ſpẽbus intelligibilibꝰ que ſunt in intelle
ctu poſſibili nil eſt cõtrarium: nec ꝑ acci-
dens corrumpit talis ſpẽs ſcꝫ per corru
ptionem ſubiecti: quia ſubiectum ſciẽtie
qḋ eſt intellectus eſt incorruptibile.

Hic incidũt dubia de cognitione anie
ſeparate in particulari. Primum quali-
ter anima ſeparata cognoſcit ſenſibilia
ꝛ imaginabilia. Scdm qualiter ania ſe-
parata ſeip̃am ꝛ alias ſubſtantias ſepa-
ratas cognoſcit vicꝫ alias animas ſepa-
ratas ꝛ angelos ꝛ deum. Tercium eſt de
cognitione animarum ſanctoꝝ in limbo
ante apertionẽ ianue celeſtis .i. clare viſi
onis dei. Quartum ẽ de cognitione par-
uulorum in ſolo originali decedentium.
Quintum de cognitione animaꝝ in pur
gatorio. Sextum de cognitione animaꝝ
damnatarũ. Ad primũ dicendum ſm
San. Bonãuent. in .iiij. diſt. xlii. q. j. Qꝛ
anima rõnalis ſeparata ꝓpter ſui ſimpli
citatem ſpũalitatem ꝛ libertatem ꝑ potẽ
tiam ſuam intellectiuã cognoſcit oĩa ſen
ſibilia exteriora ꝛ interiora: q̃ ip̃a cogno-
ſcebat adhuc ꝯiuncta corpori ſuo orga-
nico. Nã aĩa ſeparata ꝑ vnã potentiam
intellectiuam dr̃ res ſentire ſub ꝯditioni-
bus materialibꝰ p̃ñte mã: ꝛ hoc ꝓpriũ eſt
ſenſus exterioris: ꝛ res ſb̃ ꝯditionibꝰ ma
terialibꝰ abſente mã: ꝛ hoc eſt imaginati
onis: ꝛ illas etiã res intelligit abſtractis
oĩbus mãlibus. Et ideo aĩa ſepata recte
dr̃ ſentire imaginari ꝛ intelligere: nõ ꝑ di
uerſas potẽtias ſcꝫ ꝑ vnã ſcꝫ intellectiuã
q̃ potẽtior eſt oĩbus his: ꝛ eſt ſile. Sicut
vnus angl̃s vi ſua ptãtiua ſiue opatiua
ꝓpter ſuã ſimplicitatẽ ꝛ ꝑfectionẽ (vt di
cit Bonauẽ. in .j. diſ. j.) ꝗcũ nõ habeat ma
nus ſine organo medio põt facere illud
ad qḋ hõ neceſſario ĩdiget organo: vtpo
te pottũ figuli: ꝓijcere lapidẽ: interficere
ſine haſta: gladio ꝛ manu exercitũ: ꝓut
legit .iiij. Reg. xix. Angelus ꝑcuſſit in ca-
ſtris aſſyrioꝝ centũoctoginta q̇nqꝫ milia
in momẽto (Nã eĩn opat paulatim An
gelus repẽte: deus in inſtãti) Dicunt he-
brei ꝙ corpa fuerũt incinerata ſub armiſ
veſtibꝰ intactis: ita ꝙ ppl̃s ezechie potu-
it ſpolia defacili colligere ꝛ ſine cadaueꝝ
fetore. Angl̃s etiam põt vi ſua cognitiua
facere ꝑ vnum qḋ hõ ſine aĩa ꝯiũcta põt
ꝑ plura: vñ iuxta methaphiſicalẽ de itel-
lectibꝰ angelicis ꝯſiderationẽ: quãto ſũt
imꝑfectiores ꝛ a p̃ma luce diſtãtiores: tã
tomagis plurificant pluribꝰ egẽtes ſpe-
ciebꝰ ꝛ actibus q̃ ꝑfecti. Et certe ſic expe
rimur in humanis intellectibꝰ: ꝙ p̃ſtanti
ores tã ingenio nãli q̃ exercitio doctrina
li ſub paucioribꝰ ꝯceptibꝰ plura maiora
qꝫ ſub vniuerſalitate cognoſcunt. Ex di-
ctis ꝯcludit ꝙ aĩa ſepata ꝑ potẽtiam ſen
ſitiuã nihil põt opari ſicut nec ꝑ vegeta-
tiuam qm̃ dependẽt ab organo: ſed ꝑ in-
tellectũ oĩa ſenſibilia imaginabilia ꝛ in-
telligibilia cognoſcit. Ad maiorem au-
tem intelligentiam eſt notãdum ꝙ ſicut
in omni potentia eſt aliq̇d quo eſt fieri: ꝛ
aliq̇d qḋ eſt facere: ſic ꝛ in oĩ cognitiõe:
ꝛ cum hec ſit prima diuiſio potentie per
actiua ꝛ paſſiua: neceſſe eſt iſta differre.
Veruntamẽ ſm gradus minoris ꝛ maio
ris ſimplicitatis ꝛ ſpũalitatis habẽt ma-
iorem ꝛ minorem differentiam. Intelle-
ctiua nanqꝫ ꝓ eo ꝙ eſt ſpũalior ꝛ abſtra-

ctior habet vtrãq; potẽtiam que respicit substantiã spũalem: ita ꝙ actiua ratione ipsius quo est: ⁊ passiua rõne ipius qđ ẽ scʒ materie ⁊ forme. In potentia aũt sensitiua q̃ est minus spũalis: actiuã potentia est ex parte anime: passiua ex organo. Et ideo: quia sensus non est sine actione ⁊ passione: ideo sentire đr operatio coniuncti. Et iterũ cum actiua nihil agit sine passiua: ⁊ qñ anima amittit corpꝰ amittit passiuã respectu actus sentiẽdi: ideo impossibile est ꝙ aliquo sensu vtat̃ siue exteriori siue interiori q̃diu est separata. Et ideo dicendũ ꝙ aĩa separata ꝑ potẽtiam intellectiuã intelligat et cognoscat quibꝰ nunc ⁊ angelus silr. His inq̃ tribuʒ modis aperte rei cognite: ⁊ illud dicit̃ intelligere imaginari ⁊ sentire. Ad scđm dicendum ꝙ anima separata perfectã cognitionem habet de alijs animabꝰ separatis loquẽdo de cognitione naturali aĩe vñ ⁊ diues in inferno vidit abraam ⁊ lazarum. De angelis vero hʒ impfectã cognitionem. Pro huius declaratione dicit San. Tho. vbi supra. arti. ij. ꝙ ꝑ hoc ꝙ anima separata cognoscit seipam accipere possumus qualiter cognoscit ⁊ alias substantias separatas. Et q̃diu aĩa est corpori vnita: vt dictũ est supra: intelligit cõuertendo se ad fantasmata: ⁊ ideo nec seipam intelligere pfecte põt: sed cuʒ fuerit separata intelligit non cõuertẽdo se ad fantasmata: sed ad ea que sunt ẜm se intelligibilia; vñ seipam pseipam intelligit. Est aũt cõmune oĩ substãtie separate: ꝙ intelligit id quod est intra se: ⁊ id quod est supra se per modum substantie sic enim intelligitur aliquid ẜm quod est in itelligẽte. Est autem aliquid in altero per modum eius in quo est. Modus autem anime separate est infra modũ substantie angelice: sed est conformis modo aliarũ animarum separatarum: et ideo vt dictum est anima separata habet cognitionem perfectam de alijs animabus separatis. Sed impfectam de angelis: si tamen perfecte cognoscantur angeli ab animabus separatis: hoc non contingit naturali cognitione. Nec anima separata cognoscit particularia que hic agunt̃. Quia anima separata per hoc qđ cognoscit singularia qđãmodo est determinata ad illa ver vestigiũ alicuiꝰ p̄cedẽtis cognitionis vel affectionis: vel per diuinaʒ ordinationẽ. Anime aũt mortuoꝝ ẜm ordinationẽ diuinã ẜm modũ essendi segregate sunt a ꝯuersatione viuentiũ: ⁊ ꝯiuncte conuersationi substantiarũ spũalium que sunt a corpore separate: vnde q̃ apđ nos agunt̃ ignorant. Si autem obijciat̃ de diuite epulone qui habuit curã de suis fratribus Luce. xvj. Dicendum ꝙ anime mortuorũ possunt habere curam viuentium etiam si ignorant statum eoruʒ sic econuerso viuentes curam habent de mortuis facientes suffragia pro eis lʒ nesciant statum eorum. Possunt etiã mortui statum viuentium scire non quidẽ ꝑ seip̄os: sed per animas eoruʒ qui hinc accedunt ad eos: vel per angelos: vel spiritu dei reuelante. De cognitione vero glorie aliter est sentiendũ: nam dicit Grego. Qꝛ anime beatorum que intra omnipotentis dei claritatem vident: nullo modo credendum est ꝙ sit foris aliq̃d qđ ignorent. Videtur ergo ẜm bti Gregorij sententiã ꝙ anime sanctorum deum videntes: omnia p̄sentia que hic agunt̃ cognoscunt: sunt eñ equales angelis dei. De quibus etiam Augꝰ. asserit ꝙ ea que hic agunt̃ apud viuos non ignorant. Sʒ qꝛ anime sanctorum sunt perfectissime coniuncte iusticie dei: nec tristantur nec rebꝰ viuentium se ingerunt: nisi ẜm qđ ordo diuine iusticie exigit. ¶ De cognitione dei. Qualiter autem anima separata deum cognoscit claret ex euangelio Lu. xx. et Mathei. xxij. vbi dicit saluator. In resurrectione erunt sicut angeli dei in celo: vbi dicit glosa. Sine labe corruptionis visione fruuntur qui ibi erunt. Quõ autem fiat illa visio beata. Considerãdum

ꝙ non per ſpeciem ſcȝ intelligibilem qui
bus homo intelligit in preſenti : quia ta-
les ſpecies abſtrahunt a fantaſmatibus
Fantaſmata aūt ſunt repreſentatiua re-
rum materialium. Deus aūt ſpiritus eſt
nihil habens de materia: nec cognitio dei
ſit p ſpeciem inditam intellectibus ange
gelorū ab initio creationis: nam cuȝ ſan-
cti dei dicunt ꝙ deus hic videt̄ p fideȝ in
patria per ſpeciem: non loquunt̄ de ſpe-
cie intelligibili: ſed appellant ſpeciem dei
eſſentiam: que ⁊ alio modo dicitur facies
non ꝓprie: cum facies ſit corporis: ⁊ deus
ſit incorporeus: ſed per ſimilitudinē: qa
cognitio hominis in facie ē clara: ſic etiā
cognitio dei in patria eſt p ſpeciem. id eſt
claram ⁊ aptam viſionem. Ad tertiuȝ
de cognitiōe animarū ſanctoꝝ in limbo.
Dicendū ꝙ ſancti patres ſpem ⁊ certitu
dinem habebant de futura gloria haben
da: ⁊ ideo gratiam habebāt p quā deum
⁊ gloriam aliquo modo cognoſcebāt. Li
cet eñi in limbo fuerunt tenebre exterio-
res: non tamen interiores ſcȝ priuatōnis
gratie illuminantis. Unde notandum
ꝙ quelibet ſubſtantia ſeparata taȝ ange-
lus ꝙ̄ anima exuta ſaluata ſiue damna-
ta libera eſt: tam quo ad motionem obie
ctalem ſui ⁊ eorum que in ea ſunt: ꝙ̄ etiā
quo ad receptionē influxus ſeu motiōis
cuiuſlibet extrinſece motionis : ita vt rō-
ne primi quelibet ſubſtantia ſepata poſ-
ſet dici tabula quedaȝ litteris plena: ſeu
liber inſcriptus: que tabula ⁊ qui liber ꝓ
libitu nūc apiunt̄: nūc clauduntur. Nunc
parum: nunc multum: ⁊ dum apitur a li-
bero arbitrio liber huius ſubſtantie ſepa
rate: ipſa dicit̄ loqui: dum claudit̄: eſt in
ea ſilentiū: ⁊ talit̄ imaginari debȝ locutio
ſubſtantiarū ſeparataꝝ: que nl̄ aliud eſt
ꝙ̄ manifeſtatio libera ⁊ intelligibilis ſui:
vel eorum que in eis ſunt: ſimile per om-
nia quo ad auditionem poſſumus intelli
gere ponendo libertatem ⁊ recipiendo p
aures mentis motiōes huiuſmodi obie-
ctales: quemadmodum ſi eſſet ſpeculum

vſqȝquaqȝ ſpeculum reſpectu cuiuſcūqȝ
irradiationis ſuper ipſum incidētis: hoc
modo anima Johānis baptiſte loqui po
tuit in limbo ⁊ etiam audiri : nam ſancti
patres incole limbi multum de ſua libe-
ratione aliquid certum audire ſitiebant:
interrogabant Johannem nouiter e ter
ris ad eos deſcendentem: ſi quid ſperan
de libertatis ad eos referret. Johannes
vero vt preco iudicis ⁊ nuncius ſaluato-
ris apparentis. Parate inquit viam do-
mini rectas facite ſemitas eiꝰ: iam in ter-
ris viſus eſt ⁊ cum hominibus cōuerſa-
tus eſt : iam a me cognitus eſt predicatꝰ
baptiſatus ⁊ indice demonſtratus. Ad
quartū quo querebat̄ de paruulis abſqȝ
baptiſmo decedentibus. Reſpondet ſan
ctus Bonauentura in. ij. diſti. xxxiij. Qꝛ
paruuli decedentes cum originali: carent
iuſticia ⁊ ſpirituſſancti gratia que eſt pi-
gnus eterne hereditatꝭ : priuāt̄ ineternū
cognitione et viſione dei. Quia vero in
carne fuit feditas originalꝭ peccati quod
ineſt anime ex vnione ad carnem. Ideo
ponunt̄ i loco vili vtpote infernali. Sed
quia non habuerunt in ſe actualem dele
ctationem peccati nec in ſpiritu : nec in
carne : ideo non ſuſtinent penam ſenſus
id eſt. ignis infernalis acerbitatem. Illa
tamen priuatio diuine viſionis ⁊ ſi in a-
dultis ſit maxima pena: paruulis tamen
non eſt ad afflictionem: quia ſciunt ſe nō
fuiſſe capaces : et ſine propria culpa eſſe
priuatos : ſicut nec ruſticus penam ha-
bet ꝙ non eligatur in papam : quia non
ꝓportionatur ei talis dignitas. Et cum
tales paruuli migrant a corpore impri-
muntur ſeu concreantur in intellectibus
eorum ſpecies rerum naturaliuȝ ſicut et
omnibus animabus de corpore egrediē-
tibus (vt ſupra dictū eſt in pncipio huiꝰ
ſcōl arti.) ⁊ hec ſcientia dr̄ indita. Ad q̄s
ſpēs ſeu ſilitudines rerū: intellectꝰ puuli
ſe ꝯuertētes melius intelligit que natu-
rali cognitione cognoſci poſſunt ꝙ̄ aliq̄s
phs mundi: ⁊ ſic in cognitōe reꝝ poſſunt

anie taliū ꝑuuloꝝ valde delectari. Pos-
sunt etiam tales paruuli in philosophia
⁊ alijs q̄busdam artibus ⁊ cognitionibꝰ
doctiores fieri tēpoꝝ successione diutur-
na ⁊ expientiaruꝫ multitudine coadiuti:
sic etiam Enoch et Helias in paradiso
nō ita ociose viuunt vt in tanta etatis lō
geuitate nihil nouū cogitāt vel addiscūt.
Ad q̄ntum quo querebat̄ de cognitio
ne animaꝝ iustoꝝ in purgatorio detenta
rum. Respōdet̄ ꝙ exquo sunt in purga-
torio: est in eis pena sensus ⁊ etiam dāni
scꝫ carentia diuine visionis ⁊ cognitiōis
ad tp̄s. Habēt tn̄ aie in purgatorio grāꝫ
q̄ eas erigit ⁊ illuminat ad certam spem
⁊ cognitionē de futura glīa habenda. Co
gnoscunt etiam se in inferno nō esse: licet
forte p̄ magnitudine penaꝝ: hoc aliq̄tiēs
nō aduertant. Cognoscunt etiam anie in
purgatorio plura vt dictuꝫ est spū dei re
uelante: vel ꝑ animas eoꝝ que hinc acce
dunt ad eas: vel angelica visitatione. nā
angeli aīas in purgatorio existētes vt su-
os ꝯciues ⁊ fratres freq̄nter visitant: cō-
solant̄ ⁊ hortant̄: vt penas sustineāt pa-
tiēter: eis reuelando celeriorē ipsarum li
berationem ꝓpter suffragia que ꝓ eis fi-
unt. Intelligūt etiam anime in purgato-
rio multa cōuertēdo se ad spēs reruꝫ na
turalium eis inditas in egressu a corpo-
re: vt dictum est de paruulis. Non eīn a
tristicia eorū ratio penitus absorbet̄: nec
in desperatiōem incidūt: nec in blasphe-
miam ꝓsiliunt: quia grām habēt quā vl-
tra ꝑdere nō possunt. Ad sextum quo
querebat̄ de cognitione aiarū damnata-
rū. Respondet sctūs Bonauen̄. in breui
loquio ⁊ Centiloquio. Qꝛ oīes actuali-
ter ⁊ mortaliter peccātes ⁊ in suis pecca-
tis finaliter ꝑdurātes: pena triplici apō
inferos punient̄: ꝺm quod multimoda ē
deordinatio in peccato mortali ⁊ actuali.
In oīni peccato mortali est deordina
ta auersio: ꝯuersio: voluntas. Deordina
ta auersio a sūma luce ⁊ bonitate. Et hu-
ic debet̄ pena carentie visionis diuine.

Deordinata cōuersio ad bonum cōmu-
tabile. Et huic debet̄ pena materialis in-
cendij. Deordinata volūtas pugnās cō
tra dictamē recte rōnis. Et huic debet̄ pe
na vermis intrinsecꝰ ꝺm ꝙ dicit Esaias
Uermis eoꝝ nō morieт̄. Habēt. n. i sinde
risi displicētiā intētissimā mali in ꝯꝑatio
ne ad penam nō ad culpam. Cognoscūt
etiaꝫ aie damnate infallibiliter ꝙ resum-
ptis corꝑibꝰ ab igne infernali ꝑpetue ve
re ⁊ sensibiliter puniētur. Aie etiam dam
nate ex affectiōe cōmodi ⁊ amore sui ma
xime desiderāt nūc hoc: nūc illud cōside-
rare ꝓ sua volūtate: ꝓut eis placitū ⁊ de
lectabile foret: ⁊ ab illo īpediunt̄ ⁊ sciunt
se ꝑpetue impediri ꝑ intellectꝰ sui deter-
minatōem ad ꝯsiderationem ignis: ⁊ sui
alligationem ad ipsum: ⁊ ad cōsideratio
nem teterrimi inferni. Cōsiderāt etiā ca-
rentiaꝫ eterne beatitudinis ⁊ excellentiā
beatoꝝ q̄ adipisci potuissent: sed sponte
amiserunt ꝓpter vilia huius seculi: ⁊ de il
lis maxime tristant̄. Sunt etiam in dam
natis tenebre interiores ⁊ exteriores. In
teriores sunt: cecitas intellectus eorum.
Cognoscūt eīn solum illa que erūt ad au
gmentū damnationis eoꝝ ⁊ ad cumulū
miserie: ⁊ specialiter post dieꝫ iudicij ita
erunt absorpti tristicia ⁊ dolore: vt nō li-
ceat amplius aliquod delectabile cogno
scere ⁊ cogitare. Exteriores tenebre sunt
corꝑales: causate ex defectu lumis in lo-
co inferni. Ibi eīn est ignis fetidus ⁊ fu-
mosus vt nīl ibi clare videat̄: ⁊ sic solum
illa sunt visibilia que dolorem ⁊ tristiciā
ingerere possunt ⁊ animas torquere. Ha
bent etiam anime damnatorum (veluti
a se anime corꝑibus exute) habitus indi
tos scientiaꝝ rerū naturaliū. Remanent
etiam in eis habitus sciētie hic in vita ac-
quisiti: sed nō cōuertunt se ad illos habi-
tus ꝺm eos actualiter considerādo: quia
absorbent̄ a penis. ¶ Utruꝫ philosophi
fuere de numero saluandorū Unde nec
Arestoteli prodest sua philosophia: nec
platoni sua theorica: nec ptolomeo sua

astronomia: si anime ipsoꝝ fuerint apud
inferos. Et dicit notāter si fuerint apd
inferos: nam ante euangelij publicatio-
nem: phi ⁊ gentiles potuerunt saluari in
lege nature. De hac lege naturali dr ad
Rom. ij. Cum gentes que legem non ha
bent scʒ scriptam naturaliter ea q̄ legis
sunt faciunt: ipsi sibi sunt lex. id est legem
naturalem habēt secū. Hec em̄ lex nālis
multiplex est: q̄a continet in se multa p̄-
cepta: sed om̄ia ordinant ad duo. scʒ ad
dilectionē dei ⁊ p̄ximi: ⁊ hec duo ad vnū
scʒ q̄ bonum est faciendū: ⁊ malum vitā
dum. Et sup hoc fundāt om̄ia precepta
nālis legis. Ad naturalē em̄ legē ptinet
illud Thobie. iiij. Qd tibi oderis fieri al
teri ne feceris. Et illud Math. vij. Qd-
cunq; vultis vt vobis faciant homines ⁊
vos facite illis. Philosophi em̄ natura-
les nullam a deo habētes legē scriptā: rō
ne naturali cognouerūt illa ⁊ p ea salua-
bant. Vñ anno xp̄i. M.cccc.lvj. in san
cta Colonia. quendam sacre pagine pro-
fessorem eximiū audiui hoc Qolibetum
determinantē. Vtrū Aristote. aliiq; gen-
tiles ante publicationē euangelij fuerūt
de nūero saluādoꝝ: qui corā tota vniuer
sitate partem huius q̄stionis terminauit
affirmatiuā: naʒ sicut inter xp̄icolas duo
sunt status saluandoꝝ. Primus ē laico-
rum qui p rectam fidem ⁊ opationeʒ bo
nam ⁊ p̄ceptis decalogi ⁊ ecclie saluātur.
Scd's est status clericoꝝ seculariū ⁊ reli
giosoꝝ: qui vltra predicta: statutis suis:
⁊ suarum regularū obseruantia saluant
Pariformiter ante euangelij publicatio-
nem gentiles ⁊ phi tanq̄ vulgares obli-
gabant ad obseruantiā legis nature tm̄.
Iudei vero vltra hec tanq̄ religiosi viri:
obligabant ad legem scriptā. vicʒ ad pre
cepta cerimonialia ⁊ iudicialia: ⁊ ad pro
phetas. Lex em̄ ⁊ p̄phete data fuere sin-
gulariter populo iudaico: q̄a xp̄s sm car
nem erat inde nasciturus: p̄pter quod p̄
aliis populis decens erat ipsum pollere
speciali sanctitate: ad quam inducūt lex
⁊ p̄phete. Quapropter lex mosaica non
fuit publicata om̄ibus nationibus s; tan
tū iudeis: sm qd dicit ps. c.xlvij. Non fe
cit taliter om̄i nationi: ⁊ iudicia sua non
manifestauit eis: quia alie gentes ad eaʒ
non tenebāt: sed ad legem euangelicam
om̄es obligabant: p̄pter qd christus p̄ce
pit eam per aplos aliosq; xp̄i discipulos
vbiq; publicari. Marc. vltimo. Euntes
in mundū predicate euangeliū om̄i crea-
ture ⁊c. Et per talem predicationē multi
plicatus est numerus fidelium per orbē:
p̄pter quod dicit aplos ad Hebreos. xj.
Credere oportet accedentē ad deum: q̄a
est vnus. scʒ ⁊ eternus. et inq̄rentibus se
remunerator sit: vnde dicit Lyra ibidem
Ista duo credē. scʒ deitatē ⁊ ei9 remūera
tionem eternam: fuit necessariū semp ad
salutem apud gentiles: nec plus require
bat ad salutem gentium qui nullam legē
receperūt a deo nisi legem nature. Sʒ
contra hoc videt dictum Augusti. libro
de correctione ⁊ gratia vbi dicit. Qr cre-
dere incarnationis misterium mediato-
ris dei ⁊ hominū iesum christū: fuit sem-
per necessariū ad salutem om̄ibus tā gē
tibus q̄ iudeis. Respōdet q̄ misterium
incarnationis potest credi duplr. Vno
modo explicite: ⁊ sic tenebant credere il
li q̄bus facta est de hoc reuelatio: sicut iu
dei in veteri testamēto. Tamē sacerdo-
tes scripturas intelligētes tenebant ma-
gis cognoscere ⁊ credere q̄ alij: ⁊ adhuc
in nouo testamēto tenent ad hoc magis
xp̄iani: in quo pfecte explicatum est mi-
sterium christi. Alio modo pōt credi mi-
sterium incarnatōis implicite: ⁊ ad hoc
solum tenebāt gentiles: quia nō erāt ob
ligati ad legē Moysi: talisq; fides impli-
cita de misterio incarnatōnis ptinetur in
duobus p̄dictis: q̄a q̄ credit vnum deum
remuneratorē inquirentiū se: credit ip̄m
habere p̄uidentiam de salute hominū: li
cet modū huius p̄uidentie nō cognoscat.
Modus autē per quē deus p̄uidit salu-
ti hominū est per misterium incarnatio-

nis. Ex quo patet ꝙ fides incarnationis implicite cõtinet in predicta credulitate gentilium. Alexãder de hales pte.iij.q. lxxxij. membro qnto arti.iiij. Hanc mouet qstionẽ Utrũ oĩes phi sint damnatiuniuersaliter. Eis enĩ sacramentũ incarnationis nõ fuit reualatũ. Nullus enim peccat in eo qd vitare nõ põt: q2 certificati nõ erant p reuelationẽ: nec poterãt venire in cognitionẽ huius rei p nãlem rõnem. ergo hoc ignorãdo nõ peccauerũt

Questio

Respõsio apli de phis Ro.j. Cuz cognouissent deum nõ sicut deum glorificauerũt z sequit. Obscuratũ est insipiẽs cor eorum. Mali ergo phi q sibi vsurpãt gloriam q est dei excecati sunt: nec ẽ eis facta reuelatio incarnationis. Tumor enĩ mẽtis obstaculum est vitatis. vt dicit Grego. De bonis vo sic credo ꝙ eis facta fuit reuelatio: vel p scripturam q apud iudeos erant: vel p pphetiaz: vel p internã inspirationẽ. Sicut fuit de Job z amici eius. Dñs enĩ supbis resistit: humilibus aũt dat grãm Jaco.iiij. Silr z de alijs simplicibus gentibus intelligendum est: hec ille. Multi etiam legunt in scriptura sacra de lege nature saluati. sctũs vicz Job gentilis q voce dominica de rectitudine laudat. Naaman etiam syrus de q Lyra.iiij. Reg.v. Nabuch. etiã saluat⁹ ẽ sm Lyrã Dañ.iiij. Decretũ etiã.xxiij.q.iiij. Nabuch. dic ꝙ ipe meruit penitẽtiã fructuosam: silr et scolastica hystoria. Legit etiam.iij. Regũ.x. Q2 regina saba audita fama salomonis in noĩe dñi venit: ibi Lyra. Ex quo ptz eã fuisse dei cultricem: q̃uis nõ teneret legẽ Moysi: qa ad eam non tenebat. Pariformiter et Aristote. de numero saluãdoz cẽsendus est: nam ipse nõ solum credidit vnũ deũ sed etiam philosophice demõstrauit. In .viij. phisicoz pbat deum esse vnũ motorem primũ: immobilem: optimũ: eternũ: incorporeũ z indiuisibilẽ. In primo celi dicit ꝙ a primo ente (scz deo) deriuatuz est singulis esse z viuere. His qdem clarius: his vo obscurius. In.xij. etiã Metaphisice ex cõnexiõe vniuersi: pbat vnitatẽ primi pncipij.i. dei dicens: entia nolunt male disponi: nec bona pluralitas principũ: Unus ergo pnceps est: z hoc ẽ cõtra manicheũ q posuit duo pncipia pma: vnũ simplr bonum: a quo dixit spũalem creaturaz pcedere. aliud simpliciter malum: ab isto dixit corpalem creaturaz pduci. Sed illud ptz esse falsum ex ordine rerum: quia vniuersas creaturas corporeas z spũales: videmus adinuicẽ cõnecti z in vnũ ordinari: z ideo concedendum est eas ab vno pncipio pduci et in vnũ finẽ reduci. Incõsiderate ergo cõplures populo pdicant Aristotelez ceterosq3 gentiles z phos damnantes. Qui potius magis catholice dicerent Aristo. z alios gentiles ante diuulgationẽ euangelij fuisse de numero saluãdoz: si sm legem nature vixerunt: queãdmodũ nostri xpiani pdecessores defuncti: si i lege euãgelica decesserũt saluati sunt: sin aũt dãnati sunt. Et si arguat Aristo. errauit ponendo mũdi eternitatẽ: similiter circa intelligentias (quas nos angelos vocamus) Soluz enĩ posuit nouẽ intelligentias sm numeruz nouẽ orbium celestiũ: quos intelligentie mouent. Similiter de felicitate errauit.j. z.x. Ethicoz. Ponẽs felicitatem consistere in speculatione veritatis. Cum tamen sm theologos felicitas z beatitudo extrinseca z creata formaliter beatificãs: consistit in tribus dotibus aie gloriosis: sed beatitudo extrinseca z increata effectiue beatificans: est ipe deus. Rñdet ꝙ scola pisieñ. Coloniẽsis z alie vniuersitates cum eisdem symbolisantes: dicunt Aristotilẽ in his nõ deuiasse a vitate. Primũ de mũdi inceptiõe Licet.n. Aristo. nõ demõstrauit mũdi nouitatẽ nõ tñ pclusit priũ: s sm mentẽ ei⁹ hoc tãq̃ pbleuma neutrũ reliqt (est aũt pbleuma neutrũ sm phm in topicis: q̃stio ab vtraq3 parte habẽs rõnes eque pbabiles z efficaces: sicut fuit ante ecclesie

determinationē de immaculata ꝯceptio
ne ꝟginis) Or aūt phs q̄stionē de mūdi
inceptione tāq̄ ꝓbleuma neutrū reliq̄t:
patet rōnes in.viij. phicorū in de celo et
mūdo intuēti: in q̊ nō videt̄ a rōne deui
asse. Nā cuȝ phica inuestigatio solū rō
ni nāli innitat̄ ſm quā mundum incepiſ
ſe nō ē ſcibile: nec demōſtrabile: ꝓut. S.
Tho. plene tradit in p̄ma pte.q.xlvj. Id
circo demōſtrādo mūdi nouitatē nō de
uiat a ratione. Sctūs etiā Bonauē.in.ij.
ſen.diſt.j.q.ij.in corpe. Dicit ꝙ q̊dā mo
derni dicūt Ariſtotelē nunq̄ intēdiſſe ꝓ
bare ꝙ mūdus nō incepit: ſed ꝙ nō ince
pit motu nāli. Rōnes Ariſtotelis hoc in
viij. phicor ꝓbātes: ponit. S. Bonauē.
in dicta q̄ſtione in primis argumentis.
Silr̄ circa intelligētias ſepatas conat᷒
eſt Ariſtoteles ad inuenire numer corre
ſpondentē numero celeſtiū motuū. Per
hoc nō excludens q̄n plures pn̄t eſſe in
telligētie ſiue angeli orbes nō mouētes:
vt patet ꝓceſſum ſuū in hac materia bn̄
aduertenti. Silr̄ circa felicitatē nō vi
det̄ deuiaſſe a veritate: nā in.j. ⁊ vltimo
Ethico. vbi de felicitate tractat: nō loqui
tur niſi de felicitate politica ſeu de felici
tate ſpeculatiua: q̄ in hac vita ꝑ naturaȝ
pōt haberi: non aūt de felicitate ſupnāli.
de q̄ apl's.j.ad Cor.ij.c. Et etiā Iſaias
lxiiij.c. Qd oculus nō vidit ⁊c. Talis em̄
felicitas ſpeculationē naturalē trāſcēdit
Fuit in illo tpe alteri doctori in theolo
gia vniuerſitatis vice cācellario in q̊li
betis ꝓpoſita de Ariſtotele. ¶ Alia que
II q̄ſtio ſtio. An eſt veriſimile ꝙ ariſtoteles a mu
liere fuit equitat᷒. Huius queſtionis ptē
negatiuā determinauit eſſe verā. Partē
ꝟo eius affirmatiuā fabuloſaȝ ⁊ poeticā
nā ex ꝓhemio habet̄ meta. ſm ꝓuerbiū
Mentiunt̄ multa poete. Hāc tn̄ poeſim
idē doctor tropoloice myſticauit: q̄n ari
ſtoteles a mlier̄e fuit eq̄tat᷒. ſ. phia: quā
Iſido. lib. ethimoloiar ſic diffinit. Phia
eſt diuinar hūanarūq̄ȝ rerū cognitio: cū
ſtudio bn̄ viuendi ꝯiūcta. Differūt autē
res diuine cauſatiue: q̄ a ſolo deo cauſāt̄
et ſic in ꝓpoſito. Celū ⁊ intelligētie ⁊ oīa
entia nālia differūt res diuine. Res vero
hūanas vocat Iſidor᷒ in dicta diffinitio
ne q̄ cauſant̄ ab hoīe: vt ſunt entia rōnis
Silr̄ ꝟtutes morales ⁊ eor vicia dicunt̄
res hūane. Harū p̄ncipium eſt voluntas
libera: vn̄ dr̄.iij. Ethi. Nos ſum᷒ dn̄i ⁊ re
ctores nr̄arū operationū a p̄ncipio vſq̄ȝ
ad finē. Entiū vero rōnis p̄ncipium ē in
tellectus practic᷒: q̄lia ſūt de q̄b᷒ tractat
grāmatica logica ⁊ rethorica. Dicit̄ etiā
in dicta diffinitione: ſtudio bn̄ viuēdi cō
iuncta. Quia phia ⁊ ſtudiū eius ordinat̄
ad vitā moralē ⁊ ꝟtuoſam. Vn̄ dicit̄.iij.
Ethicor in fine: non tm̄ ſtudem᷒ vt ſcia
mus: ſed vt boni efficiamur. Boeti᷒ de
ꝯſolatione phie li.j. pſa.j. Phiam ſb̄ effi
gie mulieris deſcribit. Nā ſicut mlier in
fantes nutrit: ſic phia min᷒ ꝑfectos faci
libus nutrit doctrinis: hec mulier Ariſto
teli equitādo inſedit: dum q̊ ad oēs tres
ptes ſuas vȝ naturalē: rōnalē ⁊ moralē
ariſtotelis aīam q̊ ad ptē ſuperiorem ſcȝ
rationē ⁊ voluntatē: ⁊ etiā quo ad inferi
rem ſcȝ quo ad ſenſualitatis appetitum
ꝑfecit: nā Ariſtotelis rationē illuminat ⁊
informat per phiam nālē: q̄ agit de cā eſ
ſendi: que ſm Iſidor in dicta diffinitiōe
eſt cognitio diuinar rer: ⁊ illa diuidit̄ in
methaphiſicā mathematicam et phiſicā.
Prima eſt de rer eēntia. Scd'a de nume
ris q̊ ad Ariſmetricā: ⁊ muſicā: q̄ ē de nu
mero ſonoro: ⁊ de figuris q̊ ad Geome
tricā: ⁊ de motu corpor celeſtiū quo ad
Aſtronomiā. Tercia ſcȝ phiſica ē de na
turis ꝟtutibus ⁊ opationib᷒ diffuſis. Et
he tres ptes phie naturalis ordinant̄ fi
naliter in ver ⁊ ſpeculari ſicut in finem.
Phia etiā inſedit ariſtotel' volūtati: duȝ
ei᷒ vim iraſcibilē aīauit ⁊ fortificauit ad
deteſtationē mali ⁊ vicij: quo ad vim cō
cupiſcibilem excitauit ⁊ inclinauit ei᷒ vo
luntatē ad dilectionē boni. Et hec ē phia
moralis: que tractat de cognitiōe rerum
hūanar quarū p̄ncipiū eſt volūtas. ſ. de

ꝟtutibus moralib⁹ ꝛ earū vicijs apposi-
tis: ꝛ hꝫ tres ptes scꝫ ethicā siue monasti
cā: q̄ est de regimie vnius siue sui ipius.
Yconomicā q̄ agit de ordinatione dom⁹
Politicā q̄ tractat de regimie pluriū: vt
ciuitatū. Et he ptes phie moral' ordināt
ad opus: vñ dicit .ij. meta: theorice .i. spe-
culatiue finis est veritas practice ꝟo op⁹
vñ dicit Boetius in de ꝯsolatu phico li.
pmo. ꝓsa .j. Or in veste phie erāt due lit
tere intexte. P et T. P .i. practica phia i
inferiori pte vestis. T .i. theorica in supi-
ori parte vestis: ꝛ per quosdā gradus in
modū scalarū ascēdebat ab inferiori lr̄a
scꝫ P. ad superiorē lr̄am scꝫ T. Per ve-
stes eñ phie designant ptes pncipales
eius de q̄bus dictū est: sicut eñ corp⁹ ve
stibus ornat: sic phia suis partib⁹ deco-
rat. Or aūt ascēdebat a lr̄a P ad T rep
sentat q hō sufficiēter dꝫ esse exercitat⁹
in practicis ꝛ moribus añq̄ ascendat ad
speculationē ꝛ ꝯtēplationē: vñ dicit phs
vij. phicoꝝ. Aia sedādo ꝛ quiescendo fit
prudēs. Sedatis eñ passionibus: dū sen
sualitas inordinatis passionib⁹ nō moue
tur ꝯtra rationē eā nō vincēdo. Aia qui
escit ꝛ abilitat ad speculationē ꝛ ad con
templationē: vñ dicit Greg. sup Ezechi.
Qui cōtemplationis arcē tenere deside-
rat: necesse est vt in cāpo bone actionis
se p exercitiū ꝓbat. Phia etiā inferiori p
te aie. Aristotelis insedit vicꝫ appetitui
sensitiuo: quē habem⁹ cōem cū brutis et
bestijs: dū scꝫ appetitus subter eū erat: ꝛ
ipse dn̄abat illius: p ꝟtutes morales: q̄ꝝ
mediū determinare hꝫ ratio recta infor-
mata: p phicā prudentiaꝫ: q̄ est cognitio
vitandarū ꝛ appetēdarū rerū. Duobus
etiā calcaribus a dextris et a sinistris ei⁹
pupugit sensualitatis bestialitatē. nā vir-
tus in medio duoꝝ vicioꝝ: excessus vicꝫ
ꝛ defectus cōsistit: sed vicia ꝛ passiones
nō possunt moderari ꝛ regulari ad virtu
tis mediū p rōnis normā: nisi p violenti
am ꝛ magnā difficultatē: nam ꝟtus (vt
dicit .ij. Ethicoꝝ) est circa difficilia: Sed
virtus comphendit sub phia morali ¶ Re
cte ergo plato dixit: phiam esse studium
mortis pfectionē ꝟtutis .i. phia est studi-
um mortificādi carnalia desideria ꝛ stu-
dium acquirendi pfectionē ꝟtutum. In
chamo etiā ꝛ freno phia maxillas aristo
telis cōstrinxit: nam posuit ad os ei⁹ tri-
plex frenū scꝫ phie rōnalis siue sermoci-
onalis tres ptes: q̄ sunt gramatica: logi-
ca ꝛ rethorica: que conditiones entis no
bilissimas ꝛ generalissimas (vicꝫ vnū ve
rū bonū) ꝯtrahunt ꝟm rōnē. Nā grāma
tica tractat de ente rōnis ꝓut in eo ē vni
tas ꝛ cōgruitas orationum. Logica tra-
ctat de ente rōnis ꝓut in eo est veritas:
qua docet verū a falso discernere. Est eñ
de intentionib⁹ secūdis adiunctis pmis
ꝟm Auicennā. ¶ Rethorica tractat de en-
te rōnis ꝓut in eo est bonitas. Inclinat
eñ ad ꝑsuadendū bonū p ornatū modū
loquendi.

¶ De diuisione potentie apphensiue intellectiue. Capitm xxx

Hanc de diuisione potentie app-
hensiue intellectiue agendū est.
Unde notandū est q multis mo
dis ꝯsueuerūt autores diuisionē ꝛ diffe-
rentiā intellectus accipe: vñ cōiter sex as
signant differentie ꝛ diuisiones virtutis
intellectiue. Prima differētia assignat
ꝟm naturā potentiarū intellectiuarū: cō-
parando potentiā ad potentiā sicut acti
uum ad passiuū: et sic distinguit duplex
intellectus scꝫ agēs et possibilis. Agens
cui⁹ est facere fantasmata: que sunt intel
ligibilia in potentia: esse intelligibilia in
actu p suā illustrationē. Et possibilis cu-
ius est apphēdere ꝛ intelligere illa. Hec
aūt duo scꝫ intellect⁹ agēs ꝛ possibilis di
uersimode se hñt ad apphēsionē: nā itel-
lectus agēs ptinet ad potētias apphensi
uas: nō tāq̄ apphēdēs: ꝟ tāq̄ causās ap
phēsionē vel faciēs. Intellectus ꝟo possi
bilis tanq̄ apprehendēs ꝛ conseruans.

Secunda differenria ꝛ diuisio potētie
intellectiue est in intellectum possibilem
in habitu ꝛ in actu. Tercia differentia

potentie intellectiue est in rationē intellectum ⁊ intelligentiam. Quarta diuisio in rationem sup̄iorem ⁊ inferionem.

Quinta diuisio: in intellectum speculatiuū ⁊ practicū. Sexta drīntia et diuisio est in intellectum ⁊ memoriam intellectiuam. De his om̄ibus differētijs ⁊ diuisionibus potentie intellectiue dicendū est hic ꝑ singula: excepta prima differen. de intellectu agente ⁊ possibili: de q̄ diffuse caplo precedenti dictum est.

intelle- possibili habitu et actu

¶ De intellectu possibili in habitu ⁊ in actu. Scd̄a differentia ⁊ diuisio intellectus accipit̄ s̄m diuersos ḡdus. Et hoc diuersimode s̄m diuersos. Nam q̄dam phi distinguunt triplicē intellectū. Quidam em̄ intellectus dicit̄ in potētia siue possibilis qd̄ idem est. Scd̄s dicit̄ intellectus in habitu. Tertius dicit̄ intellectus in actu. Et hi duo intellectus distinguūt̄ ratiōe ⁊ non re ab intellectu possibili. Dicit̄ em̄ intellectꝰ possibilis vel in potētia inq̄ntum actu nullam habet speciem sed est in potētia ad omnes: vt cū aīa creat̄ est sicut tabula nuda. Dicit̄ aūt intellectus in habitu: inq̄ntū existens in actu ꝑ speciem q̄ est actꝰ primus ⁊ potest intelligere q̄n vult: q̄a est in potentia ad intelligere: qd̄ est actus scd̄s. Dicit̄ v̄o intellectus in actu: vel intellectꝰ adeptus ꝑut est in actu scd̄o: q̄ est intelligere seu considerare: inq̄ntū ꝑ speciē intelligibilē actu intelligit. Unde nota s̄m phm̄. ij. de aīa Actus est duplex. scz primus ⁊ scd̄s. Primus est forma substantialis rei ex q̄ cuꝫ materia fit vnū sine medio. Forma enim substātialis actuat materiā q̄ prius fuit in potentia: sic spēs intelligibilis intellectum possibilem actuat ⁊ informat: q̄ prius fuit in potentia. Alter est actus scd̄s ⁊ est oꝑatio rei q̄ fluit ab ente in actu: sicut actuliter ꝯsiderare ⁊ intelligere ꝑ speciē receptā in intellectu possibili. vnde phs actū primū compat dormitioni. Actū secūdū vigilie. Ex his inferunt̄ tria correlaria. Primū intellectꝰ in actu realiter distinguit̄ ab intellectu agente: ptꝫ q2 intellectꝰ in actu realiter idem est cū intellectu possibili: modo intellectꝰ possibilis distinguit̄ realiter ab intellectu agente.

Correlariū scd̄m. Licet intellectꝰ in potentia ⁊ in actu idē sint cū intellectu possibili s̄m rem: drīnt tn̄ rōne: q̄a intellectꝰ actu semꝑ intelligit. Intellectꝰ aūt in potentia nō semꝑ. Correlariū tertiū. Intellectꝰ possibilis actuatꝰ forma intelligibili dicit̄ intellectꝰ in habitu: q2 habitꝰ est quo vti possumꝰ q̄n volumꝰ: vt dr̄. iij. de aīa: sed intellectus possibilis factus ē in actu actualiter intelligit. Et idē intellectꝰ in actu etiā dr̄ intellectus in effectu. ⁊ etiam intellectus adeptus s̄m maiorē ⁊ minorem ꝑfectionem ipsius intelligibilis. Naꝫ dr̄ intellectꝰ adeptus respectu optimi intelligibilis ⁊ obiecti: scz inq̄ntū deū intelligit ⁊ substantias seꝑatas sine ꝯuersione ad fantasmata. Hunc aūt statum ⁊ dū posuerūt phi habituꝝ circa finē vite. Nos aūt dicimꝰ ꝙ erit in eterna beatitudine. ¶ De rōne intellectu ⁊ intelligētia.

B De rōne intellectu ⁊ intelligentia.

Tertia differētia ⁊ diuisio potentie intellectiue assignat̄ s̄m aspectus. Sic diuidit̄ potentia intellectiua: in rōnem intellectum ⁊ intelligentiā. Ratio aspicit ad inferius: intellectꝰ ad par: intelligētia ad sup̄ius. Nam q̄dam sunt infra aīam rōnalem: q̄ scz sensu ⁊ rōne ꝑcipimꝰ. Sensu q̄dem sicut sunt dura: mollia: calida: frigida: alba: nigra: et cetera sensibilia sensuū exterioꝝ ⁊ interioꝝ. Sunt etiam alia infra aīam: q̄ rōne ꝑcipimꝰ: sic̄ sunt verū: falsum: iustum ⁊ iniustū: ⁊ forme in materia corꝑali. Nam rō ē vis aīe supra corꝑalia ⁊ infra spūalia collocata. Discernit em̄ verū a falso: qd̄ est logice. Uirtutes a vitijs qd̄ ē ethice. Et ꝑ expimēta: rerū inuestigās est nās: qd̄ ē phisice: vn̄ in hac subscripta descꝑtiōe Autoris de spū ⁊ aīa: om̄ia fere officia ⁊ actus rōnis ꝯtinent̄. Ratio ē vis aīe q̄ inter bonū ⁊ malū: verū ⁊ falsum discernit. Ipsa em̄ rerū corporeaꝝ formas: nās: drīntias: ꝓꝑia ⁊

accidentia om̄ia ꝑcipit incorporea: ſ; nō
extra corꝑa niſi rōne ſubſiſtentia. Abſtra
hit eīm a corꝑibus q̄ fundāt̄ in corꝑibus:
nō actione ſed cōſideratione. Qualiter il
la fiat abſtractio: dictū eſt ſ̄: q̄liter intelle
ctus agens ſpecies intelligibiles abſtra-
hit a fantaſmatibus. c. xxix. q. iij. Quedā
ſunt iuxta aīam ⁊ paria: ⁊ illa intellectus
cognoſcit. Vñ intellectus eſt ea vis anīe
quo inuiſibilia ⁊ incorporea cog̊ſcit: for-
mas ſcʒ extra materiā corꝑalē: vt ſ it an
geli: demones ſeipāʒ ⁊ alie aīe: ⁊ oīs ſpūs
creatus. Supra aīam eſt qd̓ nec ſenſus
apprehendit: nec ratio ſuadet: ſ; aut diui
na reuelatione compꝑhendit̄: aut ſcriptu
rarū auctoritate credit̄: ſicut deū in vna
ſubſtantia trinū: aut in tribus ꝑſonis ſb-
ſtantialiter vnū: ⁊ hunc anīa ꝑ intelligen
tiā cognoſcit. Vñ intelligentia eſt vis anīe
q̄ immediate ſupponit̄ deo. Cernit q̇deʒ
ip̄m ſummū verū ⁊ vere incōmutabileʒ.
Sic ergo anīa ſenſu ꝑcipit corꝑa: imagi-
natione corpoꝝ ſil̄itudines: rōne corpoꝝ
naturas: intellectū ſpm̄ creatū: intellige̅-
tia ſpm̄ increatū. Sic ptʒ ꝙ aīa ꝑ rōnem
intellectū: ⁊ intelligentiā abilis eſt ad co-
gnoſcendū: deū ſupra ſe: ſe in ſe: ⁊ angelū
iuxta ſe: ⁊ quicq̇d celi ambitu ꝯtinet̄ in-
fra ſe. ¶ De intellectibilitate Eſt et alia
vis cognitiua q̄ a Boecio intellectibili-
tas noīat̄. Vñ intellectibilitas eſt q̄dam
vis cognoſcitiua oīm formarū in quadā
ſimplicitate abſq; ordine nālī vl̓ tꝑali cō
plicatiua. Tali mō deus cōprehēdit res
q2 oēs vno ſimpliciſſimo intuitu abſq;
oīni ſucceſſione dr̄ ꝯprehēdere. Hoc mō
cognoſcēdi vtunt̄ tres ordines angeloꝝ
q̊ deo ꝓpinquiores ſunt. Et q2 forte aliq̄
homies q̊ q̄ntuʒ dei bonitas ꝑmittit hāc
aliquo mō attingūt cognitionē. Ideo di
cit Boecius: intellectibilitas ſolius dei ⁊
admodū paucoꝝ hoīm. Ratio etiā in
tellectus ⁊ intelligētia alia officia et act⁹
hn̄t ꝑ q̄ diſtinguunt̄. Et p̄mo ratio ⁊ in-
tellectus drn̄t. Naʒ licet rō ⁊ intellectus
vna ſint potentia realiter: drn̄t tn̄ in actu

De intelle-
ctibilitate.

quia dicit̄ intellect⁹ qn̄ ſine aliquo diſcur
ſu res apphendit: ⁊ ſic ꝓprie intellect⁹ eſt
angeloꝝ: q̊ dicunt̄ ſubſtātie intellectua-
les. Sed rō circa res apphenſas diſcer-
nit ⁊ ꝯſiderat componendo ⁊ diuidendo:
⁊ ē hoīm q̊ dicūt̄ rōnales: vt ſupra dictū
eſt caplo p̄cedenti. Intellectus etiam ali
quādo non ſumit̄ ꝓ potētia cognitiua: ſ;
ꝓ habitu. Et ſic dr̄. vj. Ethicoꝝ. Q2 intel
lectus ē habitus p̄ncipioꝝ ⁊ ſcīa habitus
ꝯcluſionū. De q̊ etiā dictū eſt. c. p̄cedēti.
Cācellari⁹ etiā pariſieñ. in tractatu d̓ theo
logia miſtica. x. ⁊ xj. ꝯſideratōibus alios
actus attribuit rōni ⁊ intelligētie ꝑ quos
diſtinguunt̄: vñ dicit ꝙ intelligētia ſim-
plex: eſt vis aīe cognitiua: ſuſcipiēs imme
diate a deo quādā lucē nālem: ꝑ quā p̄n
cipia p̄ma cognoſcunt̄ eſſe vera ⁊ certiſ-
ſima: terminis apphēſis. Principia hu-
iuſmodi noīant̄: aliqn̄ dignitates: aliqn̄
cōes anī ꝯceptiōes: aliqn̄ regule p̄me in-
cōmutabiles ⁊ impoſſibiles aliter ſe ha-
bere. vt ꝙ: de quolibet affirmatio vel ne-
gatio de nullo vō ſimul: ꝙ totū eſt mai⁹
ſua ꝑte: ꝙ intellectiuū melius ē nō intel-
lectiuo: ꝙ ſpūale ꝑfectius ē corꝑali: ꝙ ſi
hō intelligit hō viuit: ⁊ ſil̓es. Qualis vō
ſit illa lux nālis: dici pōt ꝓbabiliter ꝙ ſit
aliq̄ diſpoſitio ꝯnālis ⁊ ꝯcreata aīe: quā
aliq̊ vocare vident̄ habitū p̄ncipioꝝ: vel
ꝓbabilius ꝙ ē ipſamet aīa: exiſtēs lux q̄
dam nāe intellectualis deriuata ab infi-
nita luce: p̄me intelligentie q̄ deus eſt: de
quo iohēs: erat lux vera q̄ illumīat oēm
hoīem venientē in hunc mundū. Et pš.
Signatū ē ſuꝑ nos lumē vultus tui dn̄e
Ratio ē vis aīe cognoſcitiua: deducti-
ua ꝯcluſionū ex p̄miſſis. Abſtractiua q̊ʒ
q̇dditatū: nullo organo in ſua oꝑatione
egens. Hec deſcriptio ꝑ vltimā ꝑticulaʒ
notat drn̄tiaʒ rōnis a vi cognoſcitiua ſen
ſuali (ſcʒ ſenſibus exterioribus ⁊ interio
ribus) que vtit̄ organo corporeo. Per
alias aūt particulas ab intelligentia ſim
plici ſecernit̄. Nam oꝑatio intelligentie
magis attendit̄ in receptione ſimplicis

cognitionis a superiori luce deo: ꝙ attendatur in deductione cõclusionum ex pn̄cipijs qd̓ est ꝓprium rõnis: siue principia sumpta sint ex experientijs ꝑ sensus vt ꝙ ignis est calidus: aq̄ frigida: ⁊ sic de alijs Siue illa sibi presentauerit ab alto simplex intelligentia: vt ꝙ intellectiuū perfectius est nõ intellectiuo: de quolibꝫ affirmatio vel negatio ⁊ hmõi. Est ⁊ tercia vis cognitiua sensualis: que est vis aīe: vtens in sua operatione organo corporeo tam exteriori ꝙ interiori: ad ea q̄ sensibilia sunt per se vel per accidẽs cognoscenda. Differẽtia huius virtutis ad duas virtutes precedẽtes aperta est: nã cū recipit formas cõporeas corporearū reꝝ in materia p̄ntes: sic dicit̃ sensus exterior in quinqꝫ diuisus: qui sunt visus: auditus: gustus: olfactus: tactus: q̊ sensus exteriores immediate accipiunt motiones obiectales rerū exterioꝝ. Sensus ṽo cõmunis recipit immediate sensationes factas in his quinqꝫ sensibus exterioribus iudicãs inter eas. Fantasia vero ex indicijs vel sensationibus factis in sensu cõi: cõponit ⁊ diuidit. Estimatiua ṽo que de ꝓficuo vel nociuo dijudicat: elicit insensata. Due sunt etiã vires retẽtiue specierum in absentia: vna ꝓ sensu cõi q̄ imaginatio nominat̃: altera ꝓ estimatiua: q̄ memoria nominat̃: quarū oīm virtutum cum suis organis amplior manifestatio in prioribus facta est. ¶ Anima rõnalis est vmbra intelligentie. Cancellarius parisiẽsis has tres potẽtias cognitiuas varijs nominibꝰ noīat: nã intelligẽtia nominat vmbrã intellectus angelici. Rationẽ vmbrã intelligẽtie simplicis. Vim cognitiuã sensualẽ vmbrã noīat rationis. Unde ɔsiderandū ſm Dionysium ca. vij. de diuinis nominibus. In ꝓgressu rerum a deo fit cõcathenatio quedã: vt infimū supremoꝝ fit primū inferioꝝ. Angelus a q̊ minoratus est paulominus homo: quoniam est intelligentia simplicior homine habet in sua natura illud quasi infimum qd̓ homo habet in sua natura supremum: vt ſm hanc vim intelligentie coniungantur absqꝫ medio alterius speciei: angelicus intellectus ⁊ humanus: vnde sic angelus est vmbra dei: sic intelligentia simplex est in vmbra angeli. Ratio in vmbra simplicis intelligẽtie: et vis sensualis cognoscitiua in vmbra rõnis: in qua vi sensuali varij gradus distinguunt̃ ꝓ varietate suoꝝ officioꝝ: nam estimatiua collocatur in vmbra rationis: fantasia in vmbra estimatiue: sensus cõis in vmbra fantasie: sensus vero exterior qui est nouissima lux potẽtie cognitiue qui deficit ⁊ occidit in potẽtia solum vegetatiua seu nutritiua: est in vmbra sensus cõis: ⁊ h̄ nominatio ortum hꝫ ex dictis cuiusdã ph̄i noīe ysaac qui dicit. Or aīa rõnalis creat̃ in vmbra intelligẽtie: ⁊ sensibilis in vmbra rõnalis: ⁊ sumit̃ ibi intelligẽtia nõ ꝓ potẽtia aīe de q̄ h̄ fit sermo: ſ ꝓ anglõ q̊ excedit aīaꝫ rõnalẽ viatricẽ ĩ claritate cognitiõis sic lux vmbrã: ⁊ deꝰ ꝑ infinitū excedit anglm̄: nã vt dcm̄ est s̄. ca. p̄ce. q. ix. Intellectꝰ diuinꝰ ẽ simplr̄ ĩ actu respectu ĩtelligibiliū: qꝛ ɔgnoscit oīa sil' ⁊ sel' ꝑ suã eẽntiã: apd̓ quẽ nõ est vicissitudinis obūbratio: nã vicissitudo intelligẽdi obūbrat lucẽ ⁊ ɔgnitõeꝫ intellectꝰ creati. Intellectus angelicꝰ q̊ est vmbra diui intellectꝰ ẽ in potẽtia ad ĩtelligibilia: potẽtia tñ ſꝑ actui ɔiūcta: ꝑ spẽs cõcreatas vniuersales oīa cognoscit sil': nõ sicut deꝰ: ſ oīa q̄ vna spẽ vniuersali rep̄ntant̃: ⁊ sic dic̄ Autor de causis. Or intelligẽtia. i. angls̄ est plena formis. i. speciebꝰ ĩtelligibilibꝰ sibi ɔcreatis. Intellectꝰ ṽo humanꝰ est in potẽtia ad intelligibiliū: potentia distãte ab actu: qꝛ nõ hꝫ spẽs intelligibiles ei ɔcreatas: ſ abstrahit eas a fantasmatibꝰ iuuamine sensus: ⁊ sic minꝰ hꝫ de claritate cognitiõis: ⁊ per hoc est vmbra angeli: vnde sicut lux deficit seu occidit in vmbra: sic lux et cognitio que est in angelo in anima rationali deficit ⁊ obumbratur: quia anima deficit a perfectione cognitionis

¶ …rõnalis …bra in …tie …mbra

angelice. Et in aïa rōnali potētia cogniti
ua inferior deficit a pfectione cognitiōis
potētie superioris: que lucē cognitionis
pfectius z limpidius recipit q̄ potētia in
ferior. Qd ptz considerāti actus potenti
arum cognitiuarū incipiēdo a supma po
tentia scz intelligētia simplici vsqz ad po
tentiam inferiorem cognoscitiuā scz sen
sum exteriorem: semp inueniet grad⁹ co
gnoscendi: z sic inueniet q̄ potentia infe
rior est vmbra superioris: qz min⁹ hz de
luce cognitionis: accipiamus exemplum
de sole. Lux eñ solis dispariter se diffun
dit p varietate medioꝝ: aliter in densita
te: aliter in raritate: aliter in medio pspi
cuo dyaphano et puio: aliter in obscuro
turbido z spisso. Sic etiā lux diuina non
naturali necessitate sed liberalissima et
gratuita charitate: his quidē clarius his
vero obscurius se cōmunicat. Dat ei se
limpidius intelligentie q̄ rōni: z vtriqz
limpidius q̄ sensui. Exemplum sensibile
ad hoc est. Si diuersa vitra opposueri
mus radijs solaribus fm ꝓpinquū z di
stans per lineam rectā inter solem z ocu
lum nostrum. Constat inter duo q̄libet
specula esse spacium vbi lumen solis ali
ter z aliter inspici posset: ita vt posterius
lumen appareat quedā vmbra vl' adum
bratio si ad precedēs compareret. No
minaꝝ etiam intelligentia celum supmū
siue tercium ad qd paulus raptus fuit.
Ratio vero nominaꝝ celū medium siue
scdm. Uis aūt cognitiua sensualis: celuz
primū vel infimū. Nam raptus pauli in
tercium celū fm Cancellariū parisieñ. fu
it in superiori parte aïe rationalis: q̄ spi
ritus vel mens vel intelligentia vel celū
tercium z supremū nominaꝝ. Dum mēs
pauli ita in suo actu suspensa est: q̄ potē
tie inferiores: sensus scz exteriores z inte
riores: similiter z ratio: non potuerūt exi
re in operationes suas: sed cessauerūt ab
actibus suis: debilitatis actibus z fundi
tus ablatis q̄diu durauit raptus z exta
sis siue excessus mentis pauli: qui vt sic

Raptus in celū terciū

cognouit deum per essentiam facie ad fa
ciem: nam fm glosam Aug⁹. ij. Corinth.
xij. Paulus dicit vidisse deū ad similitu
dinem angeloꝝ tercij ordinis in quo sūt
Throni Cherubin z Seraphin: qui deū
vicinius z intimius pre alijs ordinib⁹ cō
templanꝝ. Plura hic dicenda occurre
rent de raptu aïe in primū celum scz ima
ginationis supra sensus exteriores: z de
raptu aïe in scdm celū: scz rationis supra
imaginationē. Et de raptu in tercium ce
lum scz intelligentie supra ratioñe z oēs
vires inferiores: que hic breuitatis gra
tia omittunꝝ: nam in. ij. tractatu. c. xv. de
raptu diffusius determinaꝝ. Cancellari⁹
parisieñ. pclare de his raptib⁹ plura po
nit in tractatu de theologia mystica: z in
tractatu de mōte ɔtēplationis Noiaꝝ
etiā intelligētia mens: eo q̄ in aïa velut
supma potētia emineat vel excellit tanq̄
caput vel oculus inter ceteras ptes cor
poris: sic intelligētia est pstantior in aïa
inter vires cognitiuas: queadmodū sin
deresis (de qua infra tractabiꝝ) pstanti
or est vis aïe inter potētias affectiuas: q̄
idcirco apex mētis nominaꝝ. Sunt eniz
tres vires affectiue ꝓporcionales cogni
tiue de q̄bus dictū ē: scz sinderesis: volū
tas z appetitus sensitiuus: de quo supra
dictū est: sed de sinderesi z volūtate in se
quētibus diceꝝ. Nominaꝝ etiā intelli
gētia simplex: spūs: vnde qz hoc nomen
spūs equiuocum est: z sepius in hoc opu
sculo de deo diciꝝ. Idcirco de eius equo
catione hic subiungiꝝ: vñ fm San. Bo
nauentu. in. j. sen. dis. x. q. iij. in corpore.

¶ Spūs multipliciter accipitur. Nam
hoc nomē spūs reperiꝝ in corporib⁹: In
substātijs rationalib⁹: z in deo. In suba
autē corporali spūs dr̄ dupliciter. Aut a
spūalitate cōtra corpulentiam: z sic dici
tur absolute z vocatur spūs corp⁹ subti
le aereū: sicut accipiꝝ in libro de differen
tia spūs z anime. Et ille spūs est triplex:
naturalis: vitalis z aïalis: de quo supra
dictum est. c. ix. Aut a spiratione: z sic dr̄

spūs flatus: vt in ps̄. Ignis grando nix spūs ꝓcellarū. Scōm hunc modū dupliciē accipit in substātia spūali siue rōnali. Aut a spūalitate cōtra corporeitatē: ⁊ sic substātia rōnalis vel eius potētia interior supꝑma scꝫ intelligētia dicit spūs: quia est natura spūalis et rōnalis ab omni corporeitate aliena: ⁊ est tanq̄ oculus i aīa. Non em̄ simplex intelligētia ꝑcipit corpora sicut sensus: nec corpoꝝ similitudines sicut imaginatō: nec corpoꝝ naturas sicut ratio. Sed spm̄ increatū ⁊ spm̄ creatum contēplat. De hoc spū dī Eccl.iij. Quis nouit si spūs filioꝝ adam ascēdat sursum. Aut a spiratione et sic affectus vel amor dicit spūs. Et hui⁹ rō est: quia actus spirationis in corꝑe: est act⁹ internus: actus continuus: actus viuificus: ⁊ hꝫ originem a calore: quia ergo egressus amoris vt amor venit ab intrinseco: et amor est actus viuificus: q̄ amor est vita spūalis aīe. Et iterū amor est actus cōtinuus: q̄ cōtinue dꝫ reddi amor: ⁊ tunc ꝑfectus est: qn̄ hō sic amat. Rursus ē calor spūalis: iđo solus amor dicit spūalis spirari: ⁊ sic accipit .j. ad Thessal.vl. Ut integer spūs vr̄ ⁊ aīa ⁊ corpus. glo. Spiritus est mens qui seruit legi dei. Scōm hunc duplicē modū spūs accipit in diuinis: nam ſm ꝙ spūs dī a spūalitate: sic cōuenit toti trinitati: nā tota trinitas caret corporeitate ⁊ mālitate: vn̄ Ioh.iiij. dicit: spūs est deus. Scōm qđ dī a spiratione sic cōuenit illi soli ꝑsone q̄ ꝓcedit vt amor. Spirare em̄ in spūalibus soli⁹ est amoris: et qm̄ amor pōt spirari recte et ordinate: ⁊ sic est purus: vel indirecte ⁊ immūde: ⁊ sic est libidinosus: ideo ꝑsona illa q̄ est amor nō tm̄ dicit spūs: ſ spiritussanctus (Et nota ꝙ spūssanctus qn̄ est vna dictio dicit de tercia ꝑsona in trinitate: sed qn̄ sunt due partes: dī de spū cuiuslibet iusti). Nō sic fili⁹ dī sanct⁹: q̄ generatio est motus naturalis circa quē non attendit sanctitas vel puritas: sicut attendit circa amorē voluntatis.

sanct⁹

De rōne superiori ⁊ inferiori. Quarta differētia ⁊ diuisio potētie intellectiue sumit ſm officia ⁊ dispositiones: sic diuiditur potentia intellectiua in rationē superiorē ⁊ inferiorē: sed quia hoc nomen ratio equiuocū est. Idcirco primum dicendum est de rōnis multiplici acceptione. Unde cōsiderandū ꝙ ratio sextupliciter dicit. Primo idē est ratio ꝙ causa Unde ⁊ in vsu cōiter loquentiū dicit hui⁹ ratio est .i. causa: vel redde rationē .i. dic causā Scđo mō ratio est idē qđ aliq̄ bona probatio: siue sit ꝑ causam siue ꝑ effectū. Et sic aliq̄s dī ꝓbare suaꝫ opinionē multis rōnibus: et sic videt poni in diffinitione argumēti: qn̄ dicit Argumentū est ratio rei dubie faciēs fidē ſm Boetiū in topicis. Tercio mō ratio idē est qđ diffinitio ⁊ sic capit in ꝑncipio ꝑdicamētoꝝ. Equiuoca sunt quoꝝ nomē cōe est: ⁊ ſm ideꝫ nomē ratio substātie est diuersa: rō .i. diffinitio. Quarto mō ratio idē est qđ cōceptus intellectus de re quā q̄s exp̄sse vult intelligere. Que etiā verbū mētis dicitur et hoc mō ratio rei est eius exp̄ssa conceptio in intellectu: ⁊ sic dicimus. Or vnigenitus dei verbū increatū est lux in mente summi artificis: plena viuentibus rationibus et eternis. Quinto rō est illud qđ corrñdet in re ꝯceptioni intellect⁹ de se facte: ⁊ dī rō qđ tali ꝯceptioni corrñdet. Hoc aūt est illud qđ appꝛhēdit intellect⁹ de significatione alicui⁹ nois: ⁊ sic dicim⁹ ꝙ rō iusticie est in tenendo mediū coꝝ q̄ sunt ad alterū. Sexto rō idē est qđ potentia intellectiua aīe rōnalis: a q̄ hō dī rationalis: vn̄ differūt rōnale et rōnabile: q̄ rōnale dī qđ vtit rōne: vt hō: sed rōnabile qđ rōne agit vel qđ rōnabiliter viuit: vn̄ oēs hoīes sunt rōnales: sed pauci rōnabiles: q̄ nō ducunt rōne: lꝫ sint rōnales .i. aptitudinem habēt rōcinādi .i. rōne vtendi: vn̄ de rōne sexto mō accepte hic est agendū. De rōne q̄d sit. Ratio dī ipsa vis aīe rōnalis ꝯsiliatrix: ⁊ discernit conferēdo inter bonū ⁊ malū: ⁊ inter bo-

D De ratione superiori ⁊ inferiori.

Ratio sextupliciter dicit

Ratio, quid sit

num et melius cōparādo vnū ad aliud. Est em̄ alqn̄ rō cognitio veri vt veri. Et sic ē cognitiua tm̄. Est ēt rō aliqn̄ cognitō veri vt boni. Et sic dr̄ sil' cognitiua et motiua. Cū em̄ iudicat aliqd eē bonū vl' malū et ibi sistit: tūc dr̄ cognitiua. Si vo vlteri⁹ pcedit iudicādo aliqd bonū: vt scz fiat: vel malum vt euitet: tunc dr̄ etiā motiua. Si vero adhuc vlterius procedat et nō solum iudicat aliqd esse bonum: vt fiat: sed etiam cuz hoc illud fieri appetat: tunc transit in liberum arbitrium qd cōprehendit rōnem et voluntatem: vt infra dr̄. Hec vis anime scz ratio sm Aug. xij. de ciuita. dei. Diuidit in partez siue portionem superiorem et in partem siue portionem inferiorem. Pars superior: rō superior nominat: et pars inferior: ratio inferior. Et licet iste due partes idem sint in re: diuersificant tn̄ sm rōnem suarū operationum seu officiorum ac etiam suarū dispositionum: sicut dicet de oculo nunc sursum nunc deorsum aspiciente. Superior em̄ pars et portio rōnis sm Aug. est que rebus eternis intendit: et hoc duob⁹ modis scz conspiciendis et consulendis. Primo em̄ ratio superior intēdit rebus eternis cōspiciendis: sm qd eterna in se ipsa speculat seu cōtemplat. Et licet vt

Nota sic ratio superior vsqz ad ɔtemplationez eternoꝝ se extēdat: differt tn̄ ab intelligētia (de qua supra dictum est) Nā intelligentia negociat in eternis p modū intuitionis et absolute. Ratio vero nō sic: sed conferēdo et rōcinādo eterna contēplata ꝓut ex ipis poterit accipere regulas agēdorū. Item intelligētia simplex pncipia pma per se nota que cognoscit in lumie ꝓprio sibi a deo collata: et ab alto: pn̄tat rationi p que ratio deducit ɔclusionē ex pmissis: si autem rō deducit ɔclusiones ex pncipijs ab inferioribus per experientiam acceptis: tunc dicitur ratio inferior vt q ignis est calidus. Scdo ratio superior intendit rebus eternis consulēdis tanq̄ medio: sm qd ex eternis legibus et rationibus diuinis superior ratio accipit regulas agendorum: vel sm q eterna applicat ad dirigendam voluntatem et actionem. Verbigratia. Cum ratio dicit. Omne ꝓhibitum lege dei est vitandum: vel omne preceptum lege dei est faciendum: vt non mechaberis: vel sabbata sanctifices: tunc tale iudicium attribuitur rationi superiori. Ratio vero inferior de trāsitorijs iudicat et ea disponit. Et innititur et rōcinatur per leges et ratiōes humanas: vt cum quis per iudicium rationis considerat de agendis per causas inferiores: vt puta furtum vel adulterium: vel aliqd inhonestum non est faciendum: considerando actus turpitudinem rationis dignitatem: offensam hominuz et quantū malum sit damnosum et inhonestum rei publice: tunc tale iudicium attribuitur rationi inferiori. Hec differētia rationis superioris et inferioris est sm officia. Est et alia differentia sm dispositionem. Nam superior ratio est fortis et vocatur vir: et comparat ade. Inferior vero ratio est debilis et nominat mulier et comparat eue. Talis autem dispositionum diuersitas sm San. Bonāuentu. in. ij. senten. ortum habet non ex diuersitate nature sed ex diuersa comparatione eiusdem potentie. Dum em̄ ratio nostra ad superiora conuertitur purgatur illuminatur et perficitur. Dum enim leges eternas conspicit et immutabilitatem diuine virtutis: in bono fortificatur et vigoratur. Dum autem ad inferiora conuertitur vtpote ad sensualitatem et carnem: et circa res corporales versatur: iam per sensualitatem cui coniuncta est qdāmodo trahitur et emolliri incipit: et sepe ab eis allicitur et trahitur. Videt enim semper sibi pomum porrigi id est illecebram que est carnalis concupiscentia et delectatio: et quia vna oritur ab alia et ei cōiungitur tanq̄ adiutorium simile sibi: recte illa superior dicitur vir: et inferior mulier: et inter illas dicitur esse coniugium.

E
e actibus
ionis.

Hec ſuperioꝛ intelligens ⁊ conſulens di
uinam volūtatem. Illa vero inferioꝛ exe
quens opere: ⁊ ideo hec regit illa regitur
Et ex hoc illa ſuperioꝛ ⁊ iſta inferioꝛ ap
pellatur. ¶ De actibus rationis. Ratio
vt dicit San. Bonauentura. in centilo,
quio habet quinqꝫ actus: duos per quoſ
dirigitur in finem veri: quoꝛum vn⁹ pre,
cedit cognoſcere: et dicitur ratiocinatio:
que ſic ab Auguſtino diffinitur. Rōcina,
tio eſt rationis inquiſitio: vel aliter. Ra,
tiocinatio ē rationabilis ſubtiliſqꝫ a cer,
tis ad incertoꝛum indagationem nitens
cogitatio. Et dicit̄ raciocinatio a ratioci
noꝛ aris quod eſt ratione vti. Hinc raci,
ocinationi eſt inſitum ingeniū quod diffi
nitur ab Aug. Ingenium eſt illa vis ani
me ſiue intentio qua ſe extendit anima ⁊
exercet ad incognitoꝛū cognitiōem (Et
dicit̄ ingenium ingenij: ab in ⁊ geniuꝫ in
eodem ſenſu. Illa enim pꝛepoſitio in: ad
dita nihil operat̄: niſi quod notat inge,
nium eſſe intrinſecam vim anime ⁊ natu
ralem. Unde ingeniuꝫ dicit̄ quaſi intus
genium: ſcilicet a natura) Alius actus
rationis eſt ipm̄ cognoſcere quod ē aſpe
ctus veri: ⁊ ſm̄ hoc diffinit̄ ratio ab Au,
guſtino. Ratio eſt animi aſpectus quo p
ipſum verū intuet̄: vnde qcquid ſenſus
percipit: imaginatio repſentat: cogitatio
foꝛmat: ingeniū inueſtigat: ratio cogno,
ſcit ⁊ iudicat: ⁊ memoꝛia conſeruat: intel
ligentia compꝛehendit: ⁊ ad meditatio,
nem: ſeu cōtemplatiōem adducit. Ha
bet etiam ratio tres actus per quos diri
git̄ in finem boni. Primus actus eſt vis
inuentiua: ⁊ dicitur inuenire: ⁊ eſt boni ⁊
mali diſcretio: ſiue boni ⁊ melioꝛis. Se,
cundus actus eſt vis diiudicatiua: ⁊ dici
tur diiudicare: ⁊ eſt diſcretione facta: bo
ni ſiue melioꝛis electio. Inuenire enim ⁊
diiudicare ſunt actus potentie cognitiue
ſiue rationis adinuicem oꝛdinati: per qs
dirigit̄ ratio in finem boni. Tertius act⁹
eſt dilectio. De his tribus dicit Augu,
ſtinus. Ratio eſt animi aſpectus quo bo
num ⁊ malum diſcernit: virtutes eligit:
deum diligit. ¶ De intellectu ſpeculati,
uo ⁊ pꝛactico. Quinta differentia ⁊ di
uiſio potentie intellectiue ſm̄ ſtatus: vt
cum diuiditur vis rationalis ſiue intelle
ctus. in intellectum: ſpeculatiuū: qui exer
cetur in cognitione veri: ⁊ pꝛacticum qui
exercetur in operatione boni: vterqꝫ ta,
men intellectus cōſiſtit in cognitione ve,
ri: ſed quia cognitio veri eſt duplex: vel
veri vt veri: vel veri vt boni. Hinc eſt ꝙ
intellect⁹ diuidit̄ in ſpeculatiuū p quē re
cte intelligim⁹ (q̇ ⁊ theoꝛicus intellectus
dicitur a theoꝛo: ras: quod eſt videre vel
ſpeculari: inde theoꝛicus. id eſt. ſpecula,
tiuus vel contemplatiuus) et in pꝛacticū
per quem bene viuimus ⁊ operamur. Et
dicitur a pꝛaxis quod eſt operatio: inter
quos intellect⁹ multiplex poteſt aſſigna
ri differentia: non tamen differunt reali,
ter ſed ratione tantū. Inq̄ntum eīn ali,
quid intelligit abſolute: vocatur ſpecula
tiuus: inq̄ntum per foꝛmam appꝛehen,
ſam extenditur ad opus: dicitur pꝛacti,
cus: ⁊ eſt pꝛima differentia. Nam intelle
ctus ſpeculatiuus vtitur foꝛma ⁊ ſpecie
intelligibili abſolute: vt ſolum eſt pꝛinci,
pium cognoſcendi. Intellectus vero pꝛa
cticus foꝛmam vel ſpeciem appꝛehēſam
extendit ad opus tanq̄ exemplar operis
ad cuius ſimilitudinem aliquid operat̄.
vnde dicitur. iij. de anima. Intellectus
ſpeculatiuus extenſione fit pꝛacticus.
dum ſcilicet coniūgitur voluntati ⁊ ope,
ri: non ꝙ intellectus fit voluntas ſeu ap,
petitus: ſed ille idem intellectus ⁊ ipſa ea
dem potentia que dirigit in conſideran,
do: poſtmodū regulat in operando. Uo,
luntas nanqꝫ eſt appetitus ratiocinatus
hec Bonauentura in ſecundo ſententia
rum. Secunda differentia. Nam in,
tellectus ſpeculatiuus ponit finem ſuuꝫ
intra ſe tantum. Sed intellectus pꝛacti,
cus ponit finem ſuum aliquando intra
ſe: et aliqn̄ ex̄ ſe. Cui⁹ rō ē qꝛ itellect⁹ ſpe
culatiui opatio ē imanēs ⁊ māet i opāte

cinatio

genium

F
De intelle,
ctu ſpecula,
tiuo ⁊ pꝛacti
co.

quantū ad phiam naturalē et rōnalem. Intellectus enī in his opando solū querit scire (est aūt opatio imanēs que manet in opante: ⁊ nō transit in exteriorem materiam) Operatio aūt intellectus practici aliq̄ est immanens: q̄tuꝫ ad phiam moralē que tractat de virtutibus ⁊ earū vitijs oppositis: vt caste: patienter: humiliter: viuere ⁊ agere. harum virtutū ⁊ vitiorum oppositoruꝫ actiones: manent in exercente ⁊ opante. ¶ De diuisione auteꝫ phie in naturalem: moralem ⁊ rationalē dictū est precedenti capitulo in fine) aliqua operatio intellectus practici est trāsiens q̄tum ad artificialia ⁊ mechanicas artes: vt ars faciendi rotas: ars molendinarij: ars faciendi horologia. Est aūt ope transiens: q̄ ab opante transit in exteriorem materiā in qua suscipit: sicut domificatio opatio est transiens: quia transit in materiam lignoꝝ ⁊ lapidū. Tertia differentia: nam cum phs. vj. Ethicoruꝫ ponat. v. habitus intellectuales sapiētiā scꝫ intellectū: scientiā: prudentiā ⁊ arteꝫ. Operatio intellectus speculatiui q̄ exercet in cognitione veri: procedit a tribus primis habitibus intellectualibus. scꝫ sapientia: intellectu ⁊ sciētia. Est aūt sapientia circa causas altissimas: vnde dicit sapientia quasi de deo sapida scientia Et comprehēdit sub se oēm theologiam ⁊ totam metaphisicaꝫ: que est theologia paganoꝝ. Intellectus est habitus pncipioꝝ: q̄ intellectis terminis cognoscunt vt omne totum est maius sua parte: ⁊ sic de alijs. Hic aūt intellectus nō significat potentiā intellectiuā: de qua hic agitur: sed habitū potentie: q̄ importat rectitudinē rationis circa prima principia. Sciētia est habitus conclusionū p demonstrationem acquisitus. Et comprehēdit sub se: mathematicā ⁊ phisicā. Operatio vero intellect⁹ practici: que exercet in operatione: pcedit ab alijs duobus habitibus intellectualibus scꝫ prudentia ⁊ arte. Naꝫ operatio intellectus practici ꝫm quam producit agibilia: est imanens: et procedit a prudentia ꝫm quam recte agimus: vnde prudentia est recta ratio agibilium ꝫm phm. vj. Ethicoꝝ. id est. circa actus qui manent in operante ⁊ nō trāseunt in exteriorem materiam: sicut sunt amare: odire: diligere ⁊ huiusmodi: que pertinēt ad actus morales: quorum prudentia est directiua. Et comprehēdit sub se philosophiā moralem totam. scꝫ monasticam: yconomicā ⁊ politicam ⁊ totū ius canonicū ⁊ ciuile. Operatio aūt intellectus practici ꝫm quam pducit factibilia est transiens: ⁊ pcedit ab arte: vnde dicit philosophus. vj. Ethicoꝝ. Ars ē recta ratio factibiliuꝫ. Mediante enī arte: artifex recte operat ꝫm principia ⁊ regulas artis sue: vnde ars importat rectitudinem rōnis circa factibilia. id est. circa actiones in exteriorem materiā trāseuntes: sic est secare ligna: dolare lapides: in quibus est ars directiua ꝫm regulas suas. vnde ars dicit ab arceo: ces: cere: eo q̄ artat regulis ad recte agendum: ꝫm regulas vniuscuiusq; artis: vnde ꝫm Hugonē de sancto victore in dydascolicon. septem sunt artes mechanice que pter supplendā corporis indigentiaꝫ reperte sunt. scꝫ lanificiū: armatura: agricultura venatio: nauigatio: medicina ⁊ theatrica que est ars ludoꝝ: siue in cantibus: siue in organis: siue in figmentis: siue in geniculationibus corporis. Differunt aūt agibile ⁊ factibile siue actio ⁊ factio. Nā actio circa quā est prudētia est operatio immanens ⁊ est pfectio opantis: vt intelligere est perfectio intelligentis: diligere diligentis: quemadmodum lucere est pfectio lucentis. Factio vero circa quā est ars est opatio transiens: et est perfectio opati: sicut edificare est perfectio edificij ¶ De vita actiua ⁊ contēplatiua. Quarta differētia intellectus speculatiui ⁊ practici est. quoniam ab intellectu speculatiuo procedit vita contemplatiua. Ab intellectu vero practico vita actiua: vnde

De ua tiu

dicit Sanctus Tho. scda scde. q. xvij. articul. j. Cum enim vita dicitur operatio quã aliquis ex seipo exercet: & in homine operatio que est in eo principalior & i pncipalioribus operationibus illa dicit vita: cui impenditur summũ studium intẽtio & cura: non solum ẜm potentias naturales: sed etiam ẜm habitus & actus sup additos. Et cum talis principalior operatio sit in homine intelligere. Restat q̃ ẜm hanc operationẽ homo dicat viuere et vita eius distinguit in actiuã & cõtemplatiuam respectu operationis intellectiue. Uita eñ voluptuosa non est pncipalis in homine nec humana: immo brutalis bestialis & pecudum. j. ethicoꝝ nominatur a philosopho. Sed ẜm intellectuz solum est humana vita: cuius diuisio respectu intellectus sic habet accipi. Habz enim pars intellectiua duas operatiões: vnam que est ipsius ẜm se: aliam que est ipsius ẜm qd regit vires & potentias anime inferiores sibi obedientes: & ẜm hoc in homine accipitur duplex vita. Una q̃ consistit in operatione intellectus ẜm se: et hec dicit vita cõtemplatiua. Alia que consistit in operatione intellectus & rationis: ẜm qd ordinat & regit et iperat potentijs anime inferioribus natis sibi obedire: & hec dicitur vita actiua. Ex quo patet q̃ cum intellectus diuidit in speculatiuum & practicũ non tanq̃ diuersas potentias: sed sicut indistincta officia: p distinctos actus: indistincta obiecta: et hominis vita dicitur consistere in eo in quo magis delectat & cui magis intẽdit. Quidam autem magis intendunt contẽplationi veritatis: quod pertinet ad intellectũ speculatiuũ. Uita contemplatiua consistit in contemplatione summi contẽplabilis. Et quia aliqui magis intendũt per intellectum practicum: passionibus moderandis: vicijs extirpandis: virtutibus inserendis: quod pertinet ad rationem & intellectum practicum: ideo in his consistit vita actiua. Ad vitam etiam actiuam pertinẽt opera misericordie corporalia & spiritualia. Ad cõtemplatiuam pertinet oratio perfecta. ¶ De memoria intellectiua. Sexta differentia & diuisio potentie intellectiua est ẜm cõparationem habit⁹ ad actum: et sic distinguit in memoriam intellectiuam & in intellectũ seu intelligẽtiam: quia vna et eadem est potentia intellectus seu intelligentia: & memoria intellectiua & idem habent obiectum. Sed ab actibus est distinctio: quia intellectus possibilis dicitur memoria: inquantũ cõseruat actu species intelligibiles: & sic est in actu pmo per eas. Et idem intellectus possibilis vocatur intelligentia vel intellectus put actu vtit speciebus & actu cõsiderat p eas: & sic per eas est in actu secundo: qui est considerare. Ex quo patet q̃ eadem est potẽtia: memoria intellectiua: intellectus possibilis: intellectus i habitu: intellectus in actu: intellectus i effectu & intellectus adept⁹: sed differũt ẜm actus: vt supra dictum est in secunda diuisione potentie intellectiue.

h De memoria intellectiua

Pro amplıori memorie intellectualis noticia Queritur qualiter memoria intellectiua que est pars imaginis: differt a memoria sensitiua de qua supra dictum est caplo. xxij. Respondetur q̃ in multis differũt. Primo quia memoria sensitiua ẽ virtus organica: & est subiectiue indeterminata parte corporis scz in parte posteriori cerebri locata. Sed memoria intellectiua sicut & alie potentie intellectiue nõ est virtus organica: nec eius operatio exercetur per aliquod organum determinatum. Scdo differunt quia memoria sensitiua cum sit virtus organica est corruptibilis ad corruptionem organi i quo est: nec manet post mortem. Sed memoria intellectiua (sicut & intellectus) est incorruptibilis & non destruitur ad destructionem corporis. Licet enim memoria siue intellectus aliquando in hac vita impediatur in sua operatione per accidens ratione sensuum exteriorum & interiorũ

magis tamen interiorum qui intellectui famulant̃: vt patz in freneticis ⁊ fatuis: quorum sensus interiores sunt confusi ⁊ perturbati. Non tamē memoria siue intellectus impeditur in sua substantia et natura. In fatuis vero intellectus ē ita perfectus sicut in sanis. Exercitium tn̄ ⁊ actio impeditur: quia sensus interiores sunt impediti. Manet etiaz memoria intellectiua post mortem. Res em̄ certa est ꝙ species rerum intellectarum in hac vita manent in anima separata. Memoratur enim illorum que acta sunt in hac vita. Testatur euangelium de diuite epulone sepulto in inferno: qui memorabat̃ fratrū numerum quot habuit in hac vita. Nam quicq̄d perfectionis reperit̃ in virtute inferiori hoc etiam reperitur in virtute superiori: quia quicquid potest virtus inferior hoc superior potest ⁊ altiori mō. Sed sensus est virtus inferior q̃ intellectus ⁊ in eo ponitur memoria: ergo a fortiori in intellectu qui est virtus superior

Tercio differunt: quia memoria sensitiua solum recipit ⁊ conseruat species et intentiones rerum sensibilium ⁊ particularium ⁊ est preteritorum. Sed memoria intellectiua recipit species rerum intelligibilium: ⁊ intelligit per eas vniuersiter: ⁊ abstrahit ab hic ⁊ nunc. i. a loco ⁊ tempore ⁊ alijs conditionibus indiuiduantibus. Intelligit enim intellectus hominē inquantū est homo. Accidit enim homini inquantū est homo: in preterito vel in presenti vel in futuro esse: et hoc est verū quo ad obiectum. Ex parte vero act⁹ cognitionis p̄teritio accipi potest in intellectu sicut ⁊ in sensu: quia intelligere anime nostre est quidam particularis actus in hoc vl' in illo tempore existens: ſm ꝙ homo dicit̃ intelligere hodie heri vl' cras ⁊ hoc non repugnat intellectualitati.

Quarto differunt. Nam memoria sensitiua realiter distinguitur ab alijs sensibus interioribus: vt supra patuit ca. xxij. Memoria vero intellectiua que est conseruatiua specierum intelligibilium: non est alia potentia realiter distincta ab ipō intellectu seu intelligentia vel ratione: q̄ hic pro eadem potentia accipiunt̃: vnde phs. iij. de anima. Locum conseruatiuū specierum intelligibiliū attribuit intellectui. Est enim intellectus potentia passiua: ad rationem autem potentie passiue pertinent conseruare sicut ⁊ recipere: vn̄ sicut dicit San. Tho. Aug⁹. xiiij. de trinitate loquens de memoria intelligentia ⁊ voluntate: non accipit illa tria pro trib⁹ potentijs. Sed memoriam accipit ꝓ habituali retentione anime. Intelligentiā pro actu intellectus: voluntatem ꝓ actu voluntatis. Consuetum em̄ est aliquando nomina potentiarum vel habituū ꝓ actibus earum sumi. Et sic intelligentia dicitur oriri ex memoria: non sicut potentia vna ex alia: sed sicut actus ex habitu. Sanctus etiam Bonauētu. in. ij. distin. xxiiij. q. iiij. Dicit ꝙ memoria ⁊ intelligentia poti⁹ sint diuerse vires q̃ diuerse potentie. Nam ambe sunt in parte rationali intellectiua: ⁊ negociantur circa idem: ita ꝙ intelligētia intellectus seu ratio acquirit: memoria conseruat: vel memoria offert intelligentia dijudicat. Non sic autem est de intellectu ⁊ affectu: siue ratione et volūtate: que ōmnino sunt diuerse potētie. Omnes em̄ q̊tquot diuidūt anime potentias: prima sui diuisione diuidunt in cognitiuam ⁊ affectiuam: siue in rationem ⁊ voluntatem.

Quinto differunt. Nam memoria sensitiua non est pars imaginis ad quā homo creatus est sed solum memoria intellectiua. Primū patet: quia imago est essentialis anime: ⁊ est ſm potentiam rationalem tm̄ in anima: ⁊ abstrahit a conditionibus temporis. Sed memoria sensitiua est sensibiliū quia est in brutis ⁊ concernit differentiā temporis: quia est acceptio presentis de preterito: ergo non pertinet ad imaginē.

Scd̄m patet scz ꝙ memoria intellectiua est pars imaginis. Naz dicit sanctus

Auguſtinus.xiiij.de trinitate.Eo mens ē imago dei:quo poteſt eſſe capax dei.ſcilicet per cognitiōem ⁊ amorem.Sed deus non capit̃ ab anima:niſi amet̃:neqꝫ amatur:niſi intelligat̃: neqꝫ intelligit̃ niſi preſens in anima habeat̃. Sed primum eſt per voluntatem.Scdm per intelligentiā
I Tertiū per memoriam. Notandum tñ ꝙ quedam eſt memoria veritatis innata quedam acquiſita. Memoria veritatis innata eſt principiū intelligentie ⁊ voluntatis.Eſt eñ vis conſeruatiua ſimilitudinis prime veritatis impreſſe a creatione. Et ex tali memoria prime veritatis generat̃ intelligentia. ex vtroqꝫ vero ꝓcedit
itas amor prime veritatis. Memoria ergo ē generans:intelligentia genita. Amor vo ꝓcedens. Memoria ergo pater: intelligentia filio: Amor ſiue voluntas ſpiritui ſancto coaptat̃. Memoria vero acquiſita prime veritatis poteſt conſiderari dupliciter:q̃tum ad fieri: et q̃tum ad eſſe. Q̃tum ad fieri naturalit̃ ꝓcedit memoria acquiſita ex intelligentia ⁊ voluntate ⁊ ſm hoc intelligentia que eſt generans veritatem attribuit̃ patri:voluntas que eſt genita filio:memoria ex vtroqꝫ procedens ſpūiſancto. Unde intelligentia ē in anima quaſi docens: voluntas tanq̃ imperans.memoria miniſtrās vtriqꝫ:intelligentie quid doceat: ⁊ volūtati quid iubeat. Q̃tum ad eſſe memoria veritatis acquiſita:eſt principium veritatis intelligētie ⁊ volūtat. Et ſi dicat̃ imago attēdit̃ in his q̄ nata ſunt recipe imaginē reformatōis. Et imago reformatōis (vt ſ. dictū eſt ca.v.) conſiſtit in tribus virtutibus theologicis quarum nulla eſt in memoria ergo ⁊c. Reſpondet ſanctus Bonauentura in.j.diſtin.iij. Q̃ memoria reformat̃ ⁊ q̃tum ad ſtatum vie: ⁊ q̃tū ad ſtatum patrie. In primo per ſpem. Et hoc patet per expoſitionē Auguſtini ſuper illud verbum Matth. xxij. Diliges dominū deum tuum:ex toto corde tuo.i. intellectu ſine errore.Ex tota anima.id ē ex voluntate ſiue cōtradictione. Ex tota mente.id eſt memoria ſine obliuione. In ſcdo ſtatu: ſcilicet patrie memoria reformatur q̃tum ad tentionem. Unde dicit Bernardus Q̃ deus eſt futurus: intelligentie plenitudo lucis: voluntati multitudo pacis:memorie cōtinuatio eternitatis. Plura de imagine ⁊ ſimilitudine ſm quam homo creatus eſt:requirantur ſupra quarto ⁊ quinto capitulis. ¶ Epilogus potentiarum apprehenſiuarum.Ex his igitur concludit̃ ꝙ in parte intellectiua apprehenſiuo non ſunt niſi due potētie realit̃ diſtincte. ſcilicet intellectꝰ agēs ⁊ poſſibilis:ſed intellectus poſſibilis dicitur et nominatur diuerſis nominibus a ſuis diuerſis conditionibus. Unde eadē potentia exiſtens dicitur intellectus vel intelligentia:Dicit̃ memoria: dicitur ratio: ⁊ ratio ſuperior ⁊ inferior. Dicit̃ intellectus ſpeculatiuus ⁊ intellectus practicus:intellectus poſſibilis: intellectus diſpoſitus: intellectus in actu: intellectꝰ adeptus ſicut vnus ⁊ idē doctor pōt dici inq̃ntū docet: ⁊ cantor inq̃ntum canit:et ſic de alijs. Ex quo patet vlterius diſtinctio omniū potentiarum apprehenſiuarum:q̄ in vniuerſo ſunt duodecim: q̊nqꝫ ſenſitiue exteriores:quinqꝫ interiores:et due intellectiue. Intellectꝰ ſcilicet agēs: qui dicitur apprehenſiuus: non quidem quia apprehendit: ſed quia apprehenſionem cauſat: ⁊ poſſibilis: qui apprehendit ⁊ conſeruat.

Epilogꝰ potentiarū apꝑhenſiuarū.

¶ De voluntate.

Caplm xxxj

C Uilibet potentie cognitiue:correſpondet proportionalis virtus affectiua. Cum enim apprehenditur aliquid a potentia cognitiua quod eſt conueniens ſibi vel diſconueniens: experimur animam applaudere quodāmodo ad hanc apprehenſionem ſi ſit cōueniens vel vt cōueniens: ⁊ horrere ſi ſit diſcōueniens: ſuperioribus caplis dictū A

De volūtate

est de potentijs anime sensitiue: tam ap/ prehensiuis ꝙ etiam appetitiuis eis pro portionabilib⁹. Dictu est de potentijs me rōnalis apprehēsiuis seu cognitiuis: videlicet de intellectu: ⁊ rōne. Nunc di/ cendum est de potētia anime rationalis affectiua: siue motiua Nam potentie co/ gnitiue (quam theologi intellectum vo/ cant) correspōdet ꝓportionaliter virtus ⁊ potētia motiua (quā theologi volunta tem vocant) Pro volūtatis ergo cogni/ tione sex querunt̄ ꝑ ordinem. Primū de ipsius multiplici acceptiōe. Scōm devo luntatis ⁊ intellectus adinuicem compa ratione. Tertium de volūtatis diffinitio ne. Quartū de voluntatis obiecti motio/ ne. Quintū de volūtatis actione. Sextū de voluntatis subdiuisiōe. ¶ Voluntas multipliciter accipit̄. Ad primū quest. tuz respōdet̄ ꝙ voluntas in scriptura multꝭ modis accipit̄. Primo modo ꝓ obiecto voluntatꝭ. scilicet ꝓ ipso volito: ⁊ sic ami ci dicunt̄ habere vnam volūtatem: quia idem volunt. Secūdo accipit̄ ꝓ actu vo lendi: ⁊ sic dicimus aliquam mutare vo/ luntatem quando actum voluntatis mu tat. Tertio modo accipit̄ volūtas ꝓ po/ tentia volitiua: siue volendi. Et sic mul/ tis nominibus nominat̄: videlicet appe/ titus intellectiuus: appetitus rationalis ⁊ volūtas. Ratio illoꝝ trium nominū di cta est supra cap. xxv. Dubio. iiij. in fine. Nominat̄ etiam volūtas: vis affectiua motiua: imo inter potētias motiuas pci/ pua: cum sit generalis motrix oim viriū. Cum eñ intellectus apprehendit aliqđ vt bonum: vel vt couenieus: volūtas vi/ ribus affixis ipsis organis sensuū impe/ rat: sicut visui ad videndum: auditui ad audiendum: ⁊ sic de alijs sensibus: simili/ ter in motu locali: voluntas impat virtu ti motiue membroꝝ: ⁊ virtuti que est in neruis: ⁊ ita mouet ad ambulandū ⁊ cur rendum ⁊ huiusmodi similia. Diuidit̄ autem volūtas rationalis ꝭm nomē tm̄ (nō quidem in diuersas potentias: sed in diuersos modos volendi) in volunta tem: delibratiuam siue rationis: ⁊ in vo/ luntatem naturalem que preuenit rōnis iudicium. Tunc eñ voluntas dicit̄ deli/ bratiua ꝭm rōnem: quādo fert̄ in aliqđ ꝭm bonitatem vel maliciam quam ha/ bet in ordine ad finem: sic sequit̄ ratiōis delibrariōem. Et quia ratio duplicem ha bet portionem scʒ superiorem ⁊ inferiorē Ideoqʒ voluntas delibratiua distinguit̄ in portionem superiorē ⁊ inferiorem: si/ cut ⁊ ratio. Nam voluntas delibratiua que cōsequit̄ cognitiōem ratiōis ꝭm por tionem superioreʒ: dicit̄ portio superior voluntatis: ⁊ respicit deum ⁊ leges eter/ nas. Et hec voluntas semper tenet̄ esse cōformis diuine volūtati cognite: vt ad/ uersus suum beneplacitū nunꝙ murmu ret: sicut fit in beatis spiritibus qui sunt cōformes diuine voluotati immobiliter. Hec etiam volūtas reperit̄ in viatorib⁹ bonis: qui sunt cōformes diuine volun/ tati cognite: licet mobiliter: vnde oram⁹ fiat voluntas tua: sicut in celo ⁊ in terra. Sed voluntas que cōsequit̄ cognitiōem rōnis inferioris: dicit̄ portio inferior vo luntatis: ⁊ respicit ꝓximū: quam appel/ lant sancti velut mulierem respectu supe rioris portionis quam virum dicunt: ꝭm volūtatem inferiorem ꝑmittit deus mul/ ta velle: quoꝝ opposita vult diuina sua voluntas: vt pius filius bona voluntate vult patrē viuere quem deus statuit mo ri. Hec tamē intm̄ recta est si volūtati su/ perioris rōnis (sicut illa diuīe) neqꝙ re/ murmuret: vñ mori ꝓ amore dei spectat ad portiōem supiorem. Mori aūt ꝓ pri mo spectat ad portionē inferiorē. Vo/ lūtas aūt nālis est que fert̄ in aliqđ qđ ē couenieñs vel nociuū nature ꝭm se ⁊ ab/ solute: sine collatione discussione ⁊ deli/ bratiōe rōnis ad finem. Unde cōside/ randum ꝙ illa duplex voluntas: natura lis ⁊ delibratiua: sequit̄ ex duplici actu rationis inferioris. Nam apprehēsio rō/ nis inferioris; vno modo fit simpliciter ⁊

Voluntas multipliciter accipitur.

B

abſolute: cum ſcilicet ipſa ratio inferioꝛ ſubito aliquid appꝛehendit: ⁊ exinde ſtatim ſine aliqua diſcuſſione illud ſic ꝑ eaꝫ appꝑhenſam: tanq̄ bonū vel malum: cōueniens vel diſcōueniens: delectabile vel nō delectabile ⁊ huiuſmodi: diiudicat. Si igitur talem ſubitam rōnis appꝑhenſiōeꝫ indiſcuſſamq̄ꝫ diiudicatiōem ſequat̄ voluntas in vnū vel aliud ſe inclinādo: tūc dicit̄ volūtas nō delibꝛata ⁊ naturalis et motus ſeu appetit⁹ volūtatis nō delibꝛatus. Alio mō inq̄ſitiue: cum ſcilicet ipſa ratio poſtq̄ aliquid ſic vt ꝓfert̄: inueſtigat de illo ſic ꝑ eam appꝑhenſo: an bonuꝫ vel malum: cōueniens vel nociuū exiſtat ⁊ rōcinat̄: tūc ſi talem appꝑhenſiōeꝫ inueſtigatiōem ⁊ diiudicatiōem: volūtas ſeq̄tur: dicit̄ volūtas delibꝛata: ſiue delibꝛatiua. Verbigratia: ſicut ꝓijciēs merces in mari: ſimpliciter nō vult volūtate naturali: q̄a hoc ſibi ꝓponitur a rōne inferiori nō delibꝛante finem: vt malū damni: ſed q̄a vlterius a rōne inferiori delibꝛāte: ꝓponit ſibi finis vt neceſſariū ꝓpter periculū naufragij vitandū: ⁊ ſic vult volūtate delibꝛatiua ſm diiudicationem rōnis. Rationē vero ſuperioꝛē: q̄a actibus ⁊ negocijs humanis diſponendis ⁊ regulandis per ſe nō intendit (quemadmodū rō inferioꝛ) nec in obiecta inferioꝛuꝫ anime viriū que per ipſam etiam dirigi habent fert̄: niſi ſolum inq̄ntuꝫ de ipſis rōnes diuinas ⁊ eternas cōſulit quod clarū eſt fieri nō poſſe niſi per modum inueſtigationis ⁊ delibꝛationis. Nūq̄ reſpectu ipſorum actuū ⁊ negocioꝛū terrenoꝛū ſequit̄ motus aliquis niſi delibꝛatus. Ex dictis ſequit̄ q̄ ratio inferioꝛ duos habet actus ſcilicet appꝛehenſionis tm̄: ⁊ appꝑhenſionis et diſcuſſionis ſimul. Sequit̄ etiam q̄ cum ratio diuidit̄ in ſuperioꝛem poꝛtionem ⁊ inferioꝛē: nō accipit̄ rō ꝓut diſtinguit̄ cōtra voluntatem: ſed ꝓ tota parte anime rōnalis que intellectū ⁊ rōnem compꝛehendit: nam tam in ratione q̄ in voluntate ſuperioꝛ ⁊ inferioꝛ poꝛtio reperit̄. Eſt et alia differentia volūtatis naturalis que ⁊ thelesis ſiue ſindereſis nominat̄: ⁊ volūtatis delibꝛatiue que ⁊ buliſis dicit̄. De hac differētia dicitur infra cap̄. xl. Et de his tribus ſupꝛadictis acceptionibus volūtatis in ſeq̄ntibus determinat̄. Quarto volūtas accipit̄ laꝓ te appetitu ſenſitiuo in hoīe: q̄ dicit̄ rōnalis per participatiōem: eo q̄ natus eſt obedire rōni. iuxta Ariſtotelis verbum. Cōfoꝛmiter ad illud dictū de Cayn: Sb te erit appetit⁹ tuus: ⁊ tu dominaberis illius. Non ſic aūt eſt in appetitu ſenſuali brutoꝝ que nō habent rōnem directiuaꝫ ſibi adiūctam. Propterea paſſionis ſenſitiue eis non imputant̄: nec dicunt̄ turpes: vt ſuperbia in equo: ferocitas in leone: fraus in vulpe. ⁊ ſic de alijs ſimilibus. Sequit̄ ex dictis q̄ ſolum illud dicit̄ homo velle abſolute qđ vult volūtate ⁊ appetitu ſenſitiuo humano: q̄a volūtas ſenſualis ineſt ſibi ſm partem ſenſitiuaꝫ ſm quam homo cōicat cū beſtijs. Siſ'iter qđ homo vult volūtate naturali hoc nō ſimpliciter vult: ſed ſm q̄d: ſcilicet ſi aliđ nō obſtet qđ per delibꝛationem rōnis inueniat̄. Unde dicūt doctores q̄ talis volūtas naturalis magis dicēda eſt velleitas hominis: q̄ volūtas: q̄a ipſam homo vellet ſi aliquid nō obſiſteret. Quinto accipit̄ volūtas licꝫ impꝛopꝛie: ꝓ quocunq̄ꝫ appetitu q̄ nō habet cōiūctam rōnem: vt in bꝛutis: ⁊ etiam ꝓ appetitu naturali: q̄ nō habet ꝯiūctam cognitiōem ſed regit̄ ⁊ dirigit̄ tantūmodo: quaſi regulata ab intelligentia infallibili que deus eſt: q̄ ſic res oꝛdinat vt eos ꝓpꝛios motus agere ſinat.

Velleitas

Volūtas eſt nobilioꝛ intellectu.

Caplm xxxij

s Ecūdum ad queſitum quo querebat̄ de volūtatis ⁊ intellectus adinnicem compatione. Utrum voluntas ſit eminentioꝛ ⁊ nobilioꝛ potētia intellectu. Reſpondet Cancellari⁹ pariſien̄ ſuper Cantica q̄ Ariſtoteles et

A Volūtas eſt nobilioꝛ intellectu

sequaces etiā theologi: sicut sctūs Thomas videnť intellectus preferre dignitatem. Alij vero magis sequentes Augusti. ⁊ christianā pietatem: certissimis rationibus volūtatem anteponūt. sicut sanctus Bonauentura qui ꝓpterea ex doctrina ⁊ vita pietatis circa charitatem cognominatus est Seraphicus. Solius itaq; cultura intellectus speculatiui q̄tumcunq; subtilis: cadit in illud apostolicū: scientia inflat. Cultus vͦo volūtatis in amore meretť illud quod addiť: ⁊ charitas edificat que sedens sub vmbra illius quem desiderat fructum gustat: imo fructus spirituales duodecim dulces gutturi suo. In his verbis Cancellarius sentire videtur volūtatem nobiliorem intellectu. Petrꝰ etiam de aquila in suo scotello super .ij. senten. distin. xxiiij. tenet ꝙ voluntas sit nobilissima potentiaꝝ anime: tum ꝓpter dicta sanctoꝝ ⁊ philosophoꝝ: tum ꝓpter rōnes. Nā sanctus Bernardus in libro de libero arbitrio dicit ꝙ voluntas est nobilissima potentia. Item Anshelmus de cōceptu virginali: dicit ꝙ volūtas est regina ⁊ domina in toto regno anime. Idē dicit Richardus in libro q̇ incipit Dñe caput languiduz. Item Richardus suꝑ .iiij. sentē. distin. xlix. q̄stione. vij. ꝓbat voluntatem nobiliorem esse intellectu: ⁊ soluit argumenta oppositum ꝓbantia. Itē sanctus Bernardinus in suo quadragesimali sermone. lxij. caplo. ij. idem sentit. Item philosophus .ix. Metaphisice. Et Commendator ibidem dicunt ꝙ heresis. id est. electio habet intellectū determinare: quia est potentia valens ad opposita: sed non haberet vim determinatiuaz nisi esset nobilior. Secūdo voluntatis nobilitas ꝓbať per rationes: nam quod est liberum per essentiam nobilius est eo quod non est liberum per essentiam: q̇a libertas est ꝓprietas nobilissima: ex ꝓlogo Metaphisice: sed volūtas est libera ꝑ essentiam. Intellectus vero solū per participationem. Intelligimus eñ cum volumus. Preterea: sicut se habet actus ad actum: ita potentia ad potentiā. Sed actus voluntatis est nobilior actu intellectus: ergo ⁊c. minor patet: quia beatitudo (que est perfectus status aggregatione omniū bonorum) consistit principaliter in actu nobilissime potentie ſm philosophum. scilicet perfecta fruitiōe trinitatis increate: sed fruitio: vt patet in sequētibus est actus voluntatis: ⁊ talis est nobilior ⁊ melior quocunq; actu intellectꝰ. Etiam clara dei visione (in qua alij dicūt beatitudinem cōsistere) Nam fruitio q̄ est subiectiue in voluntate intimius ⁊ ꝑfectius coniūgit naturam intellectualem cum obiecto beatifico scilicet deo q̄ꝫ visio faciei. Igitur in fruitione actu volūtatis consistit principalius beatitudo: q̄ꝫ in visione que est actus intellectus. Item cui debetur nobilior perfectio est nobilius: sed nobilior perfectio debetur voluntati q̄ꝫ intellectui: ergo ⁊c. Probatio minoris: quia intellectui debetur scientia: ſ charitas debetur voluntati: sed charitas nobilior est scientia: quia ſm apostolum Scientia inflat: charitas edificat. Nam lux: siue cognitio scientie: sine ardore et amore charitatis parum est: ⁊ sepe nociuum: sepe noxium: quia scientia inflat et demonē facit. Quid eñ demon interpretatur nisi sciens: sed absq; charitate. Itē ſm philosophum. Beatitudo cōsistit in actu nobilissime virtutis: sed charitas q̄ est actus voluntatis est excellentissima omnium virtutum. j. Corinthioꝝ. xiij. Si linguis hominū loquar ⁊ angelorum charitatem autem non habeaz nihil sum. Et ibidem concludit apostolus Fides: spes charitas: tria hec: maior horum est charitas: ergo idem quod prius. Intellectū voluntati preferentes nōnullis argumētis suam opinionem roborant. E quibus tria eorum argumenta hic soluunť. Primum argumentum: illa potentia est no-

Bonauētura seraphicꝰ

bilior cuius obiectum est simplicius: sed obiectum intellectus est simplicius obiecto voluntatis ergo &c. Probatio minoris: quia obiectum intellectus est verum quod est in mente: obiectum autem volũtatis est bonum quod est in rebus: ex .vj. metaphi. sed quod est in mẽte est simplicius eo qđ est in re. Dicendum ꝙ hoc argumentum est contra eos: quia obiectum voluntatis est simplicius: quia obiectum voluntatis ſm eos est deus in se: obiectum vero intellectus in patria ẽ deus receptus in intellectũ: sed deus in se habet simplicius eẽ ꝙ ꝓut habet esse receptum in intellectu: quia est ibi aggregatio rei & multarum relationum rationis.

Scđm argumentum. Illa potẽtia est nobilior in cuius actu principaliter consistit beatitudo: sed in actu intellectus ꝓncipaliter cõsistit beatitudo ergo &c. Probatio minoris: quia clara visio dei est substantia beatitudinis ſm illud Ioh. xvij. Hec est vita eterna vt cognoscunt te solum verum deum. Sed cognitio siue visio pertinet ad intellectum ergo &c. Respondetur ꝙ in visione ſm se & absolute sumpta non consistit vita eterna & beatitudo: sicut dicit glosa super illud psalmi. Ostendam illi salutare meum. Sed per cõcomitantiam & per respectum ad fruitionem: quia visio & complacẽtia in qua est perfecta ratio fruitionis inseparabiliter se habent; ergo visio dei que est actus intellectus: est ꝓpter fruitionem: que est actus voluntatis: sed qđ est ꝓpter aliud est ignobilius eo: ſm illud phi. j. posteriorum: propter qđ vnũquodq; tale & illud magis: et sic intelligitur illud Aug⁹. Visio est merces tota beatoꝝ ꝓpter connexionem in dotibus gloriosis. Visio eñ dei non tm̃ respicit potentiã cognitiuam: immo etiam affectiuam scʒ voluntatem.

Tercium argumentum dirigens ẽ nobilius directo: sed intellectus dirigit voluntatem: ergo &c. Respondetur ꝙ dirigens per modum consilij non est nobilius directo: sicut patet de portante candelam ante dominũ. Intellect⁹ aũt dirigit per modũ consilij & non imperij: ideo non est nobilior. Unde exemplificat cancellarius parisiensis super Magt. Ratio non principatur voluntati vt ancille: sed sibi consulit vt domine sue: portat tamen sibi lucernam vt videat qualiter sit incedendum: non vt cogat eam: immo diuertit ad voluntatis imperium lucernam suam: vel suffocat & deserit eam ne luceat actu pleno.

De diffinitione voluntatis.

Capitulum xxxiij

Tercium ad quesitum quo querebatur de voluntatis diffinitione Respondetur ꝙ voluntas sic diffinitur. Voluntas est vis anime rationalis affectiua: apta moueri in bonum separatum a materia: ex coniuncta apprehensione rationis particulariter dirigentis. In hac diffinitione voluntatis. Vis anime rationalis ponitur loco generis: in quo voluntas differt ab omnibus inferioribus viribus anime: tam vegetabilibus que non sunt potentie anime rationalis inquantũ rõnalis sed inquantũ vegetatiua: ꝙ etiam viribus anime sensitiue cognitiuis & appetitiuis que sunt potentie anime rationalis non inquantum rationalis: sed inquantum animal & brutalis. Nam homines scđm illas vires viuentes dicuntur bestialiter et brutaliter viuentes ꝑmo Ethicoꝝ. Et in hac particula voluntas conuenit cum intellectu: siue ratione. Nam volũtas & ratio: vt supra dictum est capitulo. xxviij. sunt rationales per essentiã: quia sunt in parte anime intelellectiua & rationali. Secundo dicitur in diffinitione voluntatis affectiua: ad differentiam rationis siue intellectus que non sunt potẽtie affectiue seu appetitiue: ſ apphẽsiue & cognoscitiue. Nã i ꝑte aie rõnalis solũ ponũt tres

A De diffinitione volũtat[is]

potentie realiter distincte. Due in parte intellectiue: scilicet intellectus agens et possibilis: ⁊ vna in parte affectiua scꝫ voluntas. Tercio dicit̃ in dicta diffinitione: apta moueri in bonū separatū a materia: in quo tangit̃ obiectū volūtatis qđ est bonū vniuersale: de q̄ in sequēti. c. dicet̃. Per hoc differt volūtas ab appetitu sensitiuo. Nā appetitus sensitiuus fert̃ in bonū particularē ꝯiunctū materie: qꝛ mouetur i id quod sensus sentit: sed hoc est particulare. Nam sensus exterioꝛ cognoscit obiectum in p̄sentia materie: sensus interioꝛ sine p̄sentia materie: sed cuꝫ cōditionibus materie vicꝫ loco ⁊ tp̄e. Sꝫ sensum insequit̃ cōsimilis appetit⁹ sensitiuus: qui fert̃ in bonum vtile vel delectabile ꝯiunctū materie in re sensibili: vt supꝛa diffuse dictum est: in dubijs cap̄. xxv. Sed voluntas fert̃ mouet̃ ⁊ inclinat̃ in bonum vniuersale separatum a materia qꝛ mouet̃ in id quod ratio siue intellect⁹ iītelligit: sed hoc est vniuersale. Cognoscit enim intellectus obiectum suuꝫ sine materia: absente materia: ⁊ sine cōditionibus materie. Sicqꝫ intellectū sequitur cōsimilis appetitus intellectiu⁹ scꝫ volūtas: que mouet̃ in bonū vniuersale ꝑ intellectum appꝛehensum. Quarto dr̃ in diffinitione volūtatis ex cōiuncta appꝛehensione rōnis: particulariter dirigētis: ad differentiā appetitus naturalis: q̄ dupliciter differt ab appetitu intellectiuo .s. voluntate. Nā cū q̄libet appetitus insequit̃ cognitionē: voluntas tn̄ et etiā appetit⁹ sensitiuus sequunt̃ coniunctā cognitionē. Nā volūtas ⁊ ratio coniuncta sunt in parte aīe rōnalis. Appetitus vero sensitiuus insequēs cognitionē sensuum: cōiunct⁹ est cū sensibus in parte anīe sensitiue. Sed appetitus naturalis (q̄ cōuenit rebus inaīatis. Similiter materie p̄me q̄ naturaliter appetit foꝛmā) nō habet cognitionē ꝯiunctā q̄ cognosceret illud quod appetit: sed sequit̃ cognitionē non coniunctā scꝫ intelligentie seu dei: q̄ omnia infallibiliter dirigit. Nam op⁹ nature est opus intelligentie non errantis: q̄ deus est. Queādmodū sagitta emissa a balistario non cognoscit metam: sed balistarius ip̄am dirigens. Et hec est pꝛima differentia appetitus naturalis ⁊ volūtatis que in dicta ponit̃ diffinitione. Scd̄a differētia. Nā volūtas sequit̃ cognitionē q̄ fit ꝑ rationē particulariter cognoscentem dictantē siue dirigentē: referendo cognitionē particularē ad rationem cognoscentē: non ad cognitū siue obiectū rōnis qđ vniuersale est. Silr̃ appetitus sensitiuus sequit̃ cognitionē sensuum particulariter cognoscentiū. Cognitio eīn particularis est vnius aīalis vel hoīs. Sed appetitus naturalis sequit̃ cognitionē non ꝯiunctā vniuersaliter dirigētis. i. dei qui vniuersaliter oīa dirigit in fines suos. Pluraqꝫ de appetitu naturali: sensitiuo: et intellectiuo siue volūtate: ꝓposite diffinitioni volūtatis deseruiētia. supꝛa habētur ca. xxv. ¶ Scd̄a diffinitio volūtatis ponit̃ ab Anshelmo. Volūtas est instrumentū seip̄m mouēs. Vn̄ pꝛo istius diffinitionis noticia considerandū: sicut patꝫ infra. c. xxxv. Sicut volūtas habet dominium suꝑ actus aliarū potentiarū obedientiū rōni eis imperādo: vt exeāt i actus suos: ⁊ etiā eas ꝓhibendo ne exerceant actus: sic etiā habꝫ dn̄ium suꝑ actum ꝓpꝛium seipsam mouendo in suos actus tam elicitos q̄ imꝑatos. De quibus actibus infra dicitur capitu. xxxvij. Unde dicit Sanctus Bonauentura in. ij. senten. Cum nomino voluntatem: nomino vt volentem aliquid: ⁊ nomino voluntateꝫ vt volentem se velle. Verbigratia. Volo ire ad ecclesiā: ibi voluntas aliquid vult. Cumqꝫ intellectus appꝛehendit actum volendi tanq̄ bonum. Tunc voluntas seipsam mouet ad istum actum volendi in eum se inclinando et consentiendo: et hoc est pꝛimum volūtatis imperium: quia vult se velle ire ad ecclesiam. Post hoc imperat secundo viribus tam appꝛe

hensiuis ꝙ motiuis ad exercēdum actuz suum volitionis: vt oculis ad videnduz ⁊ virtute executiue affixe in neruis ⁊ musculis ad ambulandum. Et sic voluntas vna ⁊ eadem existens potentia ſm substantiam: est principale agens ⁊ min⁹ pn cipale: ⁊ instrumentū: mouēs ⁊ motum: quia vult se velle. Vult etiam se frui: vti ⁊ eligere: ⁊ sic de alijs actibus voluntat[is] elicitis. Mouet etiam seipsam ad actus suos īpatos: q̄a voluntas vult se imparare omnibus alijs viribus rationi subiectis ⁊ etiam ratione: vt exeant in act⁹ suos. Non aūt alie potētie possunt sibipīs impare: nam visus nō vult se videre: sed voluntas: nec intellectus vult se intelligere: sed quādo volūtas vult: ⁊ hoc dominium voluntatis super actū ꝓprium ⁊ seipsam moueri: cōuenit voluntati: quia est potentia super seipsam reflexiua. De quo supra dictum est c.xxix.q.viij. Qualiter intellectus seipsum cognoscit. Est insup notandū: ꝙ q̄a dictū est ꝙ voluntas seipsam mouet. Motus ꝓut hic accipit̄ nihil alius ē ꝙ anime inclinatio ad aliquid. Et ideo illis viribus seu potētijs anime q̄bus inclinatio nō cōuenit nō attribuit̄ ꝓprie motus. Inclinatio aūt ē in appetitu q̄ mouet in aliquid habendum vel agendū: ⁊ ideo actus appetitiuarum virtutū (scz naturalis: sensitiui ⁊ rōnalis siue voluntatis) motus ꝓprie vocantur. nō aūt actus virtutū apprehensiuarum.

¶ Tertia diffinitio voluntatis est sancti Augustini: ⁊ eā recitat magr̄ in.ij.sen.distin.xxvj. Voluntas est animi motus: cogente nullo ad aliquid nō admittenduz vel adipiscendū. Hec aūt: vt non admittat malum ⁊ adipiscat̄ bonū: preuenitur ⁊ preparatur dei gratia. Hec Augustin⁹ de duabus animalib⁹. Pro huius diffinitionis intelligentia notandū ꝙ ſm Anshelma. Volūtas dicit̄ equiuoce ad voluntatem affectionem: ꝓut accipit̄ pro potentia: ⁊ ad volūtatem instrumentū: ⁊ ad voluntatem vsum: ꝓut accipit̄ pro actu voluntatis: pro prima acceptiōe data ē prima diffinitio. pro scd̄a diffinitio: pro tertia acceptione: dat̄ tertia diffinitio. Et si querat̄ quare magis diffinit sctūs Aug. voluntatem prout accipit̄ pro vsu ꝙ pro potentia. Respondet̄ ꝙ potentie magis manifestāt̄ per actus: ⁊ ideo cognita voluntatis vsu per consequēs cognoscitur voluntas potentia. Dicit̄ in dicta diffinitione: cogente nullo: per hoc innuit̄ voluntatis libertas: quia volūtas non cogitur obiecto bono: sicut intellectus vero. Cuius ratio est: quia citra primum nihil ita bonum est quod nō habet aliquid imperfectionis: sed aliquid ita veruz est qđ nihil habet falsitatis: vt patet in hac propositione. Q[uo]libet totum est maius sua parte: vnde tali cogit̄ intellectus assentire: sed voluntas nullo bono creato cogit̄ adherere. De libertate voluntatis plura habent̄ infra caplo.xxxix.

¶ De obiecto voluntatis.

Caplm xxxiiij

Quartū ad quesitū quo querebatur de volūtatis obiecti motione videlicet de obiecto quod primo obijcit̄ appetitui rōnali siue volūtati: circa quod negociat̄ ipsa voluntas que mouet̄ ⁊ inclinat̄ ab obiecto. Pro hui⁹ questionis solutione hic quatuor occurrūt videnda. Primū ꝙ differenter appetit⁹ naturalis: sensitiuus ⁊ volūtas mouent̄ in sua obiecta. Scd̄m de obiecto voluntatis. Tertiū de obiecti volūtatis abstractione. Quartū de obiecti volūtatis diffinitione. A De obiecto voluntatis.

Q[uan]tum ad primū. Notandū sicut dicit̄.j.Ethicoꝝ. Bonū est qđ omnia appetunt. Cunqꝫ triplex sit appetitus: ⁊ quilibet appetit bonū in qđ tendit ⁊ mouet̄. Appetitus eīm naturalis qui est in animatoꝝ: ⁊ sensitiuus qui est brutoꝝ: uz mouent̄ in bonum particulare. Naturalia anim ⁊ inanimata tendunt per appetitum naturalem eis inditum ad bonuz dumtaxat vtile quadam necessitate sicut ad loca sua conseruatiua: ⁊ ad opatiōes

suas sine quibus esse bene non possunt. Rationalia scilicet homies mouenẽ per appetitum intellectiuū: siue voluntatem in bonum vniuersale siue honestum mera libertate. Nam volūtas in rationalibus habet libertatem respectu actus ꝓprij exterioris et interioris: ⁊ non solum compescit manum exteriorem vel pedē. sed etiam compescit seipsam ⁊ refrenat: incipiens odire frequēter quod prius diligebat: ⁊ hoc ex sui ipsius imperio ⁊ dominio. Bruta vero ferunẽ per appetitum sensitiuū in bonū particulare vtile ⁊ delectabile quadam impetuositate: que est infra libertatem ⁊ supra necessitatem Non enī possunt se omnino reprimere respectu act⁹ ꝓprij interioris scilicet appetitus. Unde si aliquid amant nō possunt illud nō amare. Respectu tamē actus exterioris bruta possunt ad opposita tēdere: quia bene aliquādo refrenanẽ a prosecutiōe alicuius rei amate timore alicui⁹ pene: sicut patet in animalib⁹ domesticis

B Quartum ad scdm de obiecto scꝫ voluntatis. Obiectum enī volūtatis est bonuz vniuersale: siue bonum separatū a materia: vel bonū honestum. Cum enī totum regimen anime pendet ex ratione seu intellectu ⁊ voluntate. Ratione scꝫ ostendente: dirigente ⁊ cognoscente. Uolunta te vero appetente: consentiēte ⁊ imperante: veluti ad motū ꝓgressiuū concurrit simul operatio visus ostendentis viam: et operatio pedis incedent(is): vnde hoc quod intellectus practic⁹: seu ratio motiua intelligit: cognoscit: ostendit ⁊ iudicat esse bonum: hoc voluntas appetit: diligit: desiderat: in hoc tendit: ferẽ: mouẽ ⁊ inclinatur. Nam non diligimus nisi cognita ſm Augustinū: sed hoc est bonū vniuersale siue separatū bonum a materia: siue bonū honestum: de quo in tertio notabili dicẽ. Scdm enī sctm Thomam. Bonū intellectū seu apprehensum et cognitum ab intellectu: mouet appetitū rationalē: siue volūtatem. Sicut enim appetit⁹ sensitiuus ferẽ in bonū quod sensus apprehendit ⁊ sentit: sed hoc est bonū particulare vtile vl' delectabile: sic appetitus rationalis siue volūtas: ferẽ in id quod ratio seu intellectus cognoscit ⁊ intelligit: sed hoc est bonum vniuersale: seu separatum a materia: siue bonuz honestum. Intellectus enim intelligit cōmune ⁊ vniuersale. vnde dicẽ .ij. de aīa. Sensus est singularium: intellectus vniuersalium.

Quartum ad tertium: qualiter scilicet bonum vniuersale ⁊ separatū a materia abstrahi debet a fantasmatib⁹. Respondetur: de hoc satis dictum est supra. ca. xxix. q̄stione. iij. Ubi diffuse dictū est qualiter intellectus agens abstrahit species intelligibiles a fantasmatibus. Quartum vero ad presens sufficit Cancellari⁹ parisieñ. tale dat documentū dicens. Sentimus nanqꝫ ⁊ experimur per voluntatem nos appetere ⁊ diligere in cōmuni ⁊ vniuersaliter: ⁊ illud bonum neqꝫ est coloratuz neqꝫ sonorū: neqꝫ sapidum: neqꝫ odoriferum: neqꝫ frigidum: neqꝫ calidum: non lene: nō asperum: non paruū: nō magnum Et licet illud in quo figere statuere ⁊ subsistere videẽ illud bonum: neqꝫ figuratū neqꝫ corporeū sit calidum frigidū nec coloratum. Nec etiam habeaẽ conceptus dilectionis boni: quin de necessitate feratur cordis intuitus ad hoc vel illud bonum particulare: vt ad bonū cibum: ad bonam tunicaz: ad bonū hominem: ⁊ ita de reliquis. Noster tamē intellect⁹ post inspectionem fantasmatum causatorum a rebus extrinsecis: format primo conceptus vagos ab omni cōnotatione accidētium: vt a situ loco a figura: ⁊ sic de alijs: quo facto remanet in anima similitudo essentialis in qua conueniunt exterius a parte rei oīa bona sensata q̄ sunt eiusdem generis vel speciei. vnde dicit Augustinus Tolle bonum hoc: tolle bonuz illud: ⁊ remanebit verum ⁊ generale bonum. Dicendum est sicut dictū est supra: ca. xxix. q̄stione tertia. ⁊ vj. de vniuersali

bus. Verbi gratia: vt si queraẗ: vbi ē humanitas ad extra. Dicendum ꝙ in hoc homine singulari ⁊ in altero similiter: et si nullus esset singularis homo: nulla pmaneret exterius humanitas: quoniam destructis primis substātijs (vt dicit Aristotiles) impossibile est aliquod aliorum remanere. Nihilominus adhuc remaneret interius in mente angelica. Angelus est intelligentia plena formis. id est. speciebus concreatis: per quas intelligit cognitione vespertina omnes creaturas in proprio genere. Remanet etiam sicut ante mundi constitutionem: ꝓut nūc ratio vniuersalis bonitatis et ydea: in mente dei per idemptitatem: sicut ponimus ꝙ sapientia est in deo non per inhesionē sed per ydemptitatem: quī est ipse deus. ¶ De bono honesto. Sctūs Bonauē. ⁊ Cancellari⁹ parisieñ. in plurib⁹ suis opusculis dicūt. Bonū honestū obiectū esse volūtatis. Dicit eñ San. Bonauē. in. ij. sen. dist. xxv. q. j. Qꝛ volūtas libertatē hꝫ respectu obiecti: qꝛ non est artata ad aliqꝺ genus appetibilis sed nata est omnia appetibilia appetere. Tria autem sunt q̄ sunt in appetibilibus vicꝫ bonum honestum. Bonum cōferens siue vtile: et bonum delectabile. Cum autem bonum cōferens ⁊ delectabile nata sunt appeti ab irrōnabilib⁹. Bonū honestū a solis rōnalib⁹ pōt appeti: ⁊ ideo in eis solū reperitur voluntas que non est ad aliqꝺ genus appetibilis artata. Bonū tñ honestum: vt dicit San. Bonauē. in. j. sen. dist. j. dupliciter dꝛ: aut qꝺ est pure bonum: aut in quo relucet eius similitudo. Primū honestum bonū est summū bonū: qꝺ solum terminat ⁊ quietat anime appetitum rationalem scꝫ voluntatem: que creata est ad intelligendum et amandum summū ⁊ infinitum bonum: qꝺ de⁹ est. Scdm bonum honestuꝫ in quo relucet similitudo veri ⁊ eterni honesti boni sunt dona gratiarum scꝫ fructus dona beatitudines ⁊ virtutes. Huiuscemodi bona ꝓpter assimilationem ad summū bonū hñt bonitatem ⁊ honestatem qua voluntatem afficiunt ⁊ alliciūt. De hoc require supra latius ca. xxv. dubio sexto. Hic incidit questio qualiter scꝫ differūt: Bonum honestum ⁊ bonum vniuersale quod etiaꝫ ponitur obiectum voluntatis. Respondeẗ ꝙ sunt idem ꝟm rem. Nam ꝟm August. Omne bonū aut deus est aut a deo. Bonum nanqꝫ (ꝟm Dionysium) est suipsius diffusiuum Summum igitur bonum qꝺ deus est summe est sui diffusiuū: non solum eternaliter per cōicationē bonitatis in diuinis personis per modū generationis ⁊ spirationis: communicādo dilecto ⁊ cōdilecto suam subām naturam et virtutē: sed etiam diffundit se ex tpe ī creatura per cōicationē bonitatis in effectibus creatis. Nam omni creature aliquā bonitatē indidit scꝫ vel vtilis vel delectabilis. Hominib⁹ vero vltra hoc ꝓut vult distribuit ⁊ cōmunicat bonum honestū: scꝫ gratias ⁊ virtutes multiplices. Cum ergo ꝓut dictum est intellectus noster a rebus creatis abstrahit bonitatē scꝫ vtilitatem delectationem ⁊ honestatē: scꝫ ab hominibus gratias ⁊ virtutes: remanebit vnus conceptus vniuersalis in q̊ omnia bona conueniūt vtilia delectabilia ⁊ honesta: ⁊ tale est bonum vniuersale separatum a materia: ⁊ est bonum ꝑ participationem quod mouet appetitum scilicet voluntatem. Et quia anima rationalis creata est ad appetendum deum: ideo eius voluntati non sufficit quicqͩ deus non est. Nullius enim creature vtilitas et salubritas potentia ⁊ opulentia: delectatio iocunditas et suauitas et virtutum honestas: saciare et quietare potest anime desiderium et voluntatem. Omne enim quod est tale per participationem reduci habet ad tale per essentiā Ideo mens hūana appetit q̄rit et nūqꝫ quiescit: donec volūtas veniat in dilectionē absolutam primi ⁊ veri boni: qꝺ non

eſt bonū per participationem ſed ꝑ eſſentiam. Et hoc eſt ſummū bonum ſcȝ de⁹: qui ⁊ bonum honeſtum dr̄. Ex cui⁹ perceptione ſequit̄ ſumma vtilitas: ꝓpter cuiuſlibet indigentie ſupplemētum Et ſumma delectatio: ꝓpter ꝯuenientiā ſummā cum appetitu rōnali. Eſt eñ delectatio ꝯiunctio appetibilis ꝯuenientis cum appetitu. Hec autem delectatio ⁊ complacentia voluntatis in ſummo bono: hic in via imꝑfecte ⁊ ſemiplene habet̄: ꝑ perfectam ⁊ deuotam orōnem ⁊ contemplationem: q̄ ⁊ theologia myſtica dr̄. In pr̄ia vero ꝑ iugē fruitionem. Ad quartum dicendum ꝙ obiectum voluntatis ſcȝ bonum tripliciter diffinit̄. Prima diffinitio eſt ariſtotel'.j. Ethicoꝝ. Bonū eſt appetitus motiuū. Dīs nāq̄ ph̄ia clamat ⁊ certiſſima veritas aſſeuerat: ꝙ oīa bonum exoptāt: q2 nihil poteſt naturaliter appeti niſi ſub rōne boni: ergo ſi bonum deſiderat̄ ab omnibus q2 bonum: magis appetitur maius bonum ⁊ maxime ſummum bonum. Bene ergo deſcribit a philoſopho. Bonum eſt appetitus motiuū. Hec deſcriptio ſumit̄ ex.j. Ethicoꝝ vbi dicit ph̄s. Bene enūciauerunt dicentes. Bonum eſt qđ omnia appetunt. Et q2 omne quod appetit̄ vel bonum eſt vl' apparens bonum maxime appetit̄ ſummū bonum: vn̄ dicit Boetius.iij. de conſolatione: pſa.ij. Omnis cura mortaliū: licet diuerſo calle ꝓcedit: ad vnum tn̄ beatitudinis finem nitit̄ ꝯuenire. Illud autē inquit eſt ſummū bonum: quo q̄s adepto nihil vlterius deſiderare q̄at. Eſt eñ inquit mētibus hoīum naturaliter inſerta ſummi boni cupiditas.i. deſideriū. Deſiderium aūt eſt ipſius qđ maxime mouet Maxime aūt mouet qđ maxime amat̄: maxime aūt amat̄ eſſe btm̄: btm̄ aūt eſſe non habet̄ niſi ꝑ optimū bonū. Nihil igitur appetit humanū deſideriū: niſi quia ſummū bonū: vel q2 eſt ad illud vt virtutes: vel q2 hȝ aliquā effigiē illius vt bonū vtile ⁊ delectabile: qđ impſſit deus creaturis. Tanta eñ eſt vis ſummi boni: vt nihil niſi per illius deſiderium amatur a creatura rōnali: que tunc fallitur ⁊ errat cum effigiem ⁊ ſimulacrū ꝓ veritate accipit: ⁊ ideo dicit Boetius ad falſa tamē deuius error abducit. Nam auaros decipit falſa cupido ⁊ opulētia: ſuꝑbos fallit glorie altitudo ⁊ arrogantia. Luxurioſos ſeducit corpoꝝ pulcritudo ⁊ laſciuia Hereticos decipit intelligētie hebetudo ⁊ fallacia. Sed iuſtos allicit ſummi boni dulcedinis magnitudo ⁊ beatitudo.

Et ſi dicat̄ deſiderium nō eſt niſi aīatorum ſenſibilium: ſed non oīa ſunt ſenſibilia: ergo non omnia appetunt bonum. Reſpondet̄ ꝙ q̄uis oīa non habeāt cognitionem per ꝑncipium ꝯiunctū: habēt tn̄ cognitionē ꝑ ꝑncipium ſeparatū qđ ē ꝑmus motor: q̄ dirigit omnia in ꝑmū bonum: ⁊ deſideriū ipſius eſt in omnib⁹ his q̄ ab ipſo mouent̄. Sicut deſideriū ⁊ intentio ſagittantis eſt in ſagitta directa. Nam ex diuina ordinatione quodlibet ens tam cognitione ſenſitiua ꝙ etiam ratione carens: tendit in bonum ſummum Eſt aūt illud bonum qđ oīa inaīata ⁊ etiam ſenſitiua ⁊ rōnalia appetunt: perpetuatio ineſſe: ⁊ hec eſt aſſimilatio ⁊ effigies ſummi boni ⁊ ꝑpetui. Appetitus eñ non ſolum eſt boni non habiti: ſed etiam boni habiti vt melius habeat̄: ⁊ talis eſt appetitus ipſius eſſe cū ꝑpetuatione ipſius eſſe iam habiti. Scđa diffinitio boni eſt diuini Dionyſij. Bonū eſt ſui ipi⁹ diffuſiuū vel cōicatiuū. In omni nanq̄ bono eſt eſſentia: ab eſſentia aūt fluit potentia: ⁊ a potētia actus vel actio. Actio vero boni eſt ſui ipſius cōicatio. Bonū autem (vt dicit. S. Bonauen. in.ij. ſentē. diſt.x.) dupliciter eſt ſui diffuſiuum: aut per modum ſui ipſius multiplicationis: ſicut calor vel lumen ſe diffundit: aut per modum vtilis operationis: ſicut homo bonitatem ſuam effundere dicitur: dum ad hoc operatur ⁊ laborat vt alij bonitatem non ab eo ſed a deo ſuſcipiunt. Vn̄

nota ẜm San. Bonāuen. quelibet crea,
tura vt se diffundat ad duo ordinat᷑: scꝫ
ad operationē. Operatio vero ordinat᷑
ad aliquā vtilitatē vel delectationē. De,
us enim et natura ẜm aristotelē nihil fa,
cit ociosum ⁊ frustra: nec deficiunt in ne
cessarijs ne habundāt in supfluis. Om,
nis nanqꝫ creatura sicut vult Damas. et
phs habet ꝓpriam operationē: alioqn es
set ociosa. Sed omnis operatio est alicu
ius boni vtilis vel delectabilis opatrix:
alioqn esset frustra: patet hoc in hoie: nā
operatio hois est duplex vicꝫ intelligere
veritatem ⁊ diligere bonitatem. Opatio
vero ordinat᷑ in delectationē. Quelibet
eñ ꝓpria operatio hois habet annexam
delectationē: et virtus etiam facit delecta
biliter operari: qꝛ in modum nature incli
nāt: vt dicit Tulius: ideo dicit phus .ij.
Ethicoꝝ. Signum aūt generati habitus
oportet accipere in operatione delectati
onē. Habet etiā operatio hois annexam
vtilitatē qꝛ cognitio veritatis ⁊ operatio
virtuosa: ordinant᷑ in vtilitatē ⁊ salutem
ꝓpriam ⁊ proximoꝝ. Sic etiā naturalia ne
sint ociosa mouent᷑ ad loca sua ꝓpter su,
am vtilitatē scꝫ esse conseruationē. Ania
lia etiā varias habēt opationes: quas di
uerse sequunt᷑ delectationes ⁊ vtilitates
Et tm̄ de diffinitione boni creati. Bo,
B num etiam increatum scꝫ deus est sui dif
fusiuum: vt dictum est. Uno mō eternali
ter per cōicationē bonitatis in diuinis ꝑ
sonis. Alio modo tpaliter per cōicatio,
nem bonitatis in effectibus creatis. Dif,
fert tamē diffusio eternalis ⁊ tpalis. Nā
diffusio summe bonitatis diuine ex tem,
pore nō est nisi centralis ⁊ punctualis: re
spectu diffusionis in eterna trinitate que
est circūferentialis: in qua diffundēs cōi
cat alteri totāz suam subām ⁊ naturam.
Propter qđ Termegistus phus descri,
bens deum ꝓut potuit sic ait. Deus est
spera intelligibilis: cuiꝰ centrū est vbiqꝫ
circumferentia vero nusq̄ nisi supple in
seipo. Ipse vero totum in se cōtinet quē
tenebre creaturarum non possunt com
prehendere. Quia deus non potest se a
dextra cōicare creaturis nisi qđammo
do punctualiter: quia effectus nō potest
coequari virtuti ipsius prime cause. Cre
atura omnis finica est sic non potest coe,
quari suo creatori qui infinitus est.

Tercia diffinitio boni est ipsius Tulij D
⁊ est boni honesti. Honestum est qđ sua
vi nos trahit: allicit sua dignitate: hec de
scriptio ꝑncipalius cōuenit puro ⁊ sum,
mo bono honesto qđ deus est. Hoc ꝓpri
um soli nature intellectuali est vt ad bo,
num honestum solum ꝓpter se moueat᷑:
etiam si nihil inde vtilitatis nihilqꝫ dele
ctationis oriret᷑: q̄uis in se sit summe vti
le et delectabile. A quo omnis creatura
habet quicq̄d habet vtile ⁊ salubre dele,
ctabile suaue et dulce: speciosum decorū
et pulcrum. Omnibus nanqꝫ creaturis
vtilior delectabilior ⁊ speciosior est crea,
tor: quibus tm̄ minimā guttam et modi,
cam scintillulam sue inestimabilis ⁊ incō
prehensibilis dulcedinis ⁊ pulcritudinis
cōmunicauit. Nec est aliud in creaturis
dulcedo ⁊ pulcritudo: nisi immense crea
toris dulcedo ⁊ pulcritudis (quā abscō,
dit deus timētibꝰ se) demonstratio. Eter
neqꝫ dulcedinis et pulcritudinis (velut
cause in suo effectu) declaratio: ⁊ ad eter
nam dulcedinem ⁊ pulcritudinem inui,
tatio. Nam finis nature intellectualis ē
vt suscipiatur ad bonum honestum vti,
lissimum delectabilissimum ⁊ speciosissi,
mum: quo solo fruatur ⁊ in illo delecta,
ta quiescat. Nam deus constituit natu,
ram humanam supra creaturas irratio,
nales: vt capax esset honestatis: que di,
citur honoris status: terminus boni ⁊ fi,
nis honoris. Potest ⁊ dicta descriptō bo
ni honesti cōpetere: bonis gratie ⁊ virtu,
tibus: in quibus relucet similitudo hone
sti boni: que etiam alliciunt ⁊ trahunt ap
petitum voluntatis tanq̄ finis quo quie
scitur. Unde considerandum sicut dicit
Sanctus Bonauētura in .ij. dist. xxxviij.

Finis est triplex (Nam finis et bonum idem sunt) scz finis vltimus in q̃ quiescit̃ ⁊ finis q̃ quiescit̃ qui duplex est. Finis i quo quiescit̃ est verũ ⁊ simplicissimũ bonum bonestum scz deus. Finis quo quiescitur dicit̃ dupliciter vel simpliciter vel vt nunc. Finis quo quiescit̃ simpliciter est dilectio siue charitas cõsummata patrie qua quiescit̃ simpliciter in deo. Finis quo quiescit̃ in deo vt nunc: est gratia gratũfaciens vicz fides cum dilectione: fides ex parte intellectus: dilectio ex parte affectus: cui in patria correspõdet clara visio cũ perfecta charitate. Ad charitatem enĩ hic in vita omnes virtutes tã q̃ in finem ordinant̃ in quib⁹ relucet boni bonesti similitudo. Sicut enĩ locatum non quiescit in loco nisi mediante põdere: sic aĩa in bono bonesto scz deo nõ bz quietari (qui est eius locus et finis vltimus) nisi mediãte dilectione ⁊ charitate

¶ De actibus voluntatis Capitulum xxxv

A De actibus voluntatis

Quintum quesitum principale in ca. xxxj. fuit de volũtatis actione Considerandũ q̃ volũtatis act⁹ sunt duplices eliciti ⁊ impati Eliciti sunt immediate pcedunt ab ipsa voluntate. Et sunt sex vicz velle: frui: intendere: eligere (qđ tñ p̃cedit cõsulere) cõsentire: et vti. Omnes etiam actus aliarũ potentiarum tam apprehẽsiuarũ q̃ motiuarꝫ qui immediate procedũt ⁊ eliciunt̃ a suis potentijs dicunt̃ actus eliciti: sicut a visu videre: a fantasia cõponere ⁊ diuidere. Ab estimatiua elicere non sensata ex sensatꝫ. Ab intellectu intelligere: ab appetitu inclinari moueri appetere: ⁊ sic de alijs: vt patet consideranti actus omniũ potentiarum de quibus in superiorib⁹ capitulis dictum est. Actus voluntatis impati sunt qui a voluntate imperantur. Et hoc modo actus omnium virium ⁊ potentiarum obedientium rationi voluntati attribuuntur: que est motor omnium virium per imperium. Nam per imperium voluntatis mouentur potentie in actus suos: vnde ꝑm imperium voluntatis: visus videt vel non videt: intellectus intelligit: et cõnaturaliter actus omniũ viriũ que dicunt̃ rationales per participationem: tam apprebensiuarũ q̃ appetitiuarum impant̃ a voluntate. De his quere supra capi. xxviij. Virtutes vero vegetatiue: vis pulsiuã cordis: motus genitaliũ (de quibus dictum est ca. xxv. dubio septimo in fine) cum non participant ratione: ideo non impant̃ a voluntate. Primo dicendum est de actibus voluntatis immediate ab ipsa elicitis. Scđo de actibus ab ea impereatis: caplo. xxxvj.

Videndum nunc est de actibus voluntatis ab ipsa immediate elicitis. Pro quo notandum q̃ voluntas mouet̃ in finem: et in ea que sunt in finem. Primo agendum est de actibus volũtatis ab ea elicitis quibus mouetur in finẽ: ⁊ hi sũt tres: .s. velle: frui ⁊ intẽdere. Deinde de actib⁹ volũtatis quibus mouetur in ea q̃ sunt ad finem. Et hi sunt tres. Primus eligere (quod tamen precedit consulere) Secundus est consentire. Tercius vti. Et q̃tum ad primos tres actus sciẽdum q̃ cum actus voluntatis primo sit respectu finis: voluntas respicit finem tripliciter. Vno modo absolute: ⁊ sic dicitur actus eius voluntas seu volicio: put scz absolute volum⁹ vel sanitatem: vel siquid est hmõi. Alio modo voluntas respicit finẽ ꝑm eam consideratione qua in fine quiescitur: ⁊ talis actus dicit̃ fruitio. Tercio modo consideratur finis prout voluntas respicit ipm ꝑm quod est terminus alicuius quod in ipm ordinatur: ⁊ talis actus voluntatis dicitur intentio. Nõ enim ex hoc solum dicimur intendere sanitatem q̃ volumus eam: sed quia volumus per aliquod aliud ad eam peruenire: vt per medicinam.

B volitiõe

¶ De volitione

Primus actus voluntatis elicitus dicitur Volitio: velle: seu voluntas (dictum enim prius est q voluntas aliquādo signat actum volitiue potentie.) Unde notandum q volitio seu velle ē tantū de bono. vnde dicit Dionysius: q malum est preter voluntatem eo q omnia bonum appetūt. Sed bonum de quo est voluntas non semper est veruz bonū sed aliquando apparens bonum ꝛ actus peccati. vnde dicit philosophus. ij. phisicorum. Or finis est bonū verum: vel apparens bonum. vnde dicit Dionysius: q nemo operatur: ad malū aspiciens: nam quod volūtas vult si non semper est bonum ſm veritatem: sufficit q sit bonum ſm apparentiam ꝛ estimationem. Quod patet: quia auarus ꝛ superbus volūt vti re: qd est bonum ſm apparentiam ꝛ estimationem tm̄. Auarus eñ vult diuitiarum sufficientiam: superbus honorū excellentiam: luxuriosus appetit ꝛ vult bonum apparēs delectabile ſm sensum: scilicet iocunditatem voluptatis ꝛ leticiam Considerandum etiam q voluntas etiam est respectu mali: vnde sicut eadem potentia sensitiua est oppositorum: sicut visus est albi: ꝛ nigri: sic volūtas est boni ꝛ mali: sed ad bonum se habet illud appetendo: ꝛ ille appetitus dicitur volitio: siue velle. Ad malum autem se habet voluntas fugiendo. Volumus enim non malum: sed fugere malū: ꝛ illa fuga mali habet rationem boni: ꝛ ipsa fuga mali dicitur. Nolitio: siue nolle. Considerandum etiam q primus actus voluntatis. scilicet Volitio seu velle: potest etiam nominare Amor seu amare. Nam ſm Augustinum. Amor est aliquid pertinēs ad appetitum: nam amare est velle bonum. Bonum autem est obiectum appetitus sic etiam nolitio: siue nolle nominari potest: odium siue odire: nam quicq amori boni contrarium apprehendit hoc oditur: sed hoc est malum: nam odire est nolle bonum.

¶ De fruitione.

C De fruitõne

Scd's actus elicitus a voluntate est fruitio: siue frui. Pro quo sciendū: q aīa creata est ad cognoscendum ꝛ ad amanduz hoc ē ad intelligēdū p intellectū summā veritatē: ꝛ ad amanduz per affectum voluntatis: summam ꝛ infinitam bonitatem que deus est. Ideo dicit magister in secūdo sententiaꝝ distinctione pma. Fecit deus rationalem creaturam: vt summum bonum intelligeret: intelligendo amaret: amando possideret: possidendo frueretur: fruendo beatificaretur. Ideo beatitudo (que nihil aliud q summa boni fruitio) formaliter consistit in duobus actibus. scilicet intellectus: qui est clara ꝛ intuitiua dei visio: ꝛ voluntatis qui est perfecta dei fruitio. Propterea ad cognoscendam beatitudinem necessario p requiritur cognitio fruitionis. Ideo anima conari ad hoc debet vt deum cognoscat per actum intellectus: et amet per actum voluntatis: ꝛ in eo solo delectari et quiescere et eo frui. Et ideo nihil potest animam sufficienter finire et satiare: quo ad cognitionem amorem: delectationem: quietationem ꝛ fruitionem: nisi bonum ad quod est. Hoc autez est summū bonum: quod superius est anima et bonum infinitum: quod excedit anime vires. scilicet cognitiuam ꝛ affectiuā. Cognitio enim anime rationalis ē cognitio non artata. Unde nata est quodāmodo omnia cognoscere: vnde nō implet eius cognitio aliquo cognoscibili: nisi quod in se habet omnia cognoscibilia: et quo cognito omnia cognoscuntur. Similiter eius affectio nata est diligere omne bonum: ergo nullo bono finitur sufficienter affectio anime: nisi quod est bonum omnis boni: et quod est omnia in omnibus. De quo legitur Exodi. xxxiij. vbi moyses petijt videre faciē dñi: rñdit dñs

Ostendã tibi om̃e bonũ:hoc est summuz bonum:in quo sunt om̃ia bona:⁊ per qḋ ⁊ a quo sunt om̃ia bona: ⁊ sine quo nihil est bonum: in quo solo est perfecta delectatio:quietatio ⁊ fruitio.Ex his patet ꝙ quatuor requirunt ad fruitionẽ: ſm hoc etiam dant quatuor diffinitiões ab Augustino. Primo clara visio:nam visio diuinitatis ponit tota substãtia beatitudinis:que cõsistit in fruitione: sicut dicit Johã.xvij. Hec est vita eterna ⁊c. Sup illud verbũ ps̃. Ostendã tibi salutare meum:dicit glosa. Uisio ẽ tota merces beatorũ:hoc intelligit ꝑ comitantiã:ꝗa visio ⁊ cõplacentia in qua est ꝑfecta ratio fruitionis:inseparabiliter se habent: ⁊ sic diffinit ab Augusti.libro.x.de trinitate. Fruimur cognitis in ꝗbus delectata volũtas cõquiescit:nam appetitum volũtatis vel desideriũ boni: semꝑ precedit cognitio in intellectus:⁊ voluntas nõ potest exire in actum suũ sine actu intellectus. Non tñ sequit (vt supra dictum est ca.xxxij.) ꝙ intellectus sit nobilior voluntate:sicut securis est nobilior ꝙ̃ manus: hec sanctus Bonauẽtura.iiij.sentẽ.Cognitio aũt:seu clara visio ꝑrie:succedit fidei vie. Secundo requirit plena adeptio cõsecutio: vel secura tentio: qui eñ tenet rem securus est de illa.Ex visione aũt:visuz recipitur in vidente ⁊ tenet: ⁊ ipm̃ visum receptum in vidente vnit sibi videntẽ:vt fiat quasi mutua penetratio tentio vel inhesio ꝑ amorem vidẽtis ⁊ visi. Juxta illud prime Johanis.iiij.Qui manet in charitate in deo manet: ⁊ hec tentio succedit spei.Et sic dicit Augustin⁹.Frui est amare inherere alicui rei propter seipsam.

Tertio requirit sũma delectatio ⁊ gaudium.Et sequit ex tribus predictis. Nã ex noticia: ex presentia: ex amore summi ⁊ infiniti boni:sequit in fruitione summa delectatio siue gaudium: ita ꝙ fruitio est com placentia:delectatio siue gaudiũ voluntatis in vltimo fine et summo bono. ⁊ talis delectatio siue gaudiũ succedit in patria amori imperfecto huius vie. Et sic dicit Augustinus. Frui est cum delectatione ⁊ gaudio vti. Cum enim adest quod diligit etiam delectatõem cum gaudio ingerit.Ex quo patet ſm sctm̃ Bonauentu.in.iiij.senten. Qꝫ amor ⁊ gaudium differunt in fruitione. nam frutio est summo bono clare viso: amore inherẽ ꝓpter seipsum:sed amor nõ est gaudium.Causatur enim gaudium ex presentia boni amati. Unde gaudium est delectatio causata in voluntate ex amore summi boni: per claram visiõem:⁊ perfectam dilectionem in animabus sanctorum: ⁊ sic gaudium est effectus fruitionis. Quarto requirit ad fruitionem perfecta quietatio: nam nisi voluntas quietaret nunꝙ̃ frueret:seu delectaret:nec gauderet.vnde Augustinus in libro de doctrina xp̃iana. Si vere inheseris atqꝫ ꝑmanseris finem in ea ponẽs leticie tue: vere ⁊ ꝓprie frui dicendus es: quod non est faciendũ nisi in illa trinitate.id est summo infinito ⁊ incõmutabili bono: ⁊ illa quietatio in fruitione causat a gaudio: amor non potest quietare voluntatem priusꝙ̃ gaudeat de re amata: quia illud quod maximẽ desiderat ab hominibus est fruitio beatitudinis:sed summum gaudium maxime desiderat ab hominibus: nam dicit philosoph⁹.iiij.Ethicoꝝ. Qꝫ delectatio maxime desiderat ab hominibus: sed delectatio ⁊ gaudium requirit ad quietationem: que est quarta conditio fruitionis: que vocat amor cũ gaudio et ꝗetatione. Qui enim vere ⁊ plene amat rem:gaudet ⁊ quietatur in eius presentia. Ex dictꝭ duo inferuntur correlaria. Correlarium primum:quo fruendum sit: naꝫ solo deo fruendum est:capiendo frui ꝓprie prout dicit motum voluntatis cum delectatione ⁊ quietatione:quia summum bonum solum terminat appetitum anime rationalis ⁊ quietat: que creata est ad percipiendum summũ bonũ scilicet deũ: capiendo frui cõmuniter:prout dicit motuz vo

luntatis cum delectatione tantum et nõ
quietationem. Et sic omnibus que spiri-
tualiter delectant (cuiusmodi sunt fru-
ctus beatitudines dona ꝛ virtutes) po-
test frui homo eis scꝫ per amorem ꝛ gau
dium inherere. De hoc supra habitũ est
diffuse ca. xxv. dubio sexto. Humani-
tate christi non est fruendum: quia in ea
non est finis vltimus: ideo in visione eiꝰ
non est ꝓprie fruitio: sed quoddã gaudiũ
accidentale. Homine autẽ sancto nõ
est fruendum simpliciter sed in deo. Iu-
xta illud apostoli ad philemonẽ. Fruar
te in christo: scꝫ ꝓpter grãm in eo in qua
habitat deus. Peccatore autem nõ est
fruendum in deo: quia non est in eo gra-
tia que facit deum inhabitare: que est ex
emplar similitudinis summe bonitatis:
qua fruendum est. Irrõnali creatura
multominus fruendum est. Non enĩ suf
ficit similitudo imaginis vel vestigiȷ̃ scꝫ
similitudo gratie. Correlarium scd̃m
quorum sit fruitio. Cum enim fruitio in-
cipit in actu intellectus scꝫ in cognitione
ꝛ terminat in actu voluntatis scꝫ amore
gaudio et quietatione: ob id inanimata
ꝛ bruta non fruuntur: quia carent intelle
ctu ꝛ voluntate. Peccator autem cũ nõ
ordinet operationes suas in vltimum fi
nem scꝫ deum non fruitur vere. Quãuis
enim talis facit aliquando ꝓpter deũ ali-
quid tamen quia diligit aliq̃d habituali
ter supra deum ꝛ si non actu: ideo nõ fru
itur deo: sed illo ad qđ omnia ordinat. s.
delicijs diuitijs ꝛ honoribꝰ. Et quia frui
tio dicit delectationem cum quietatione
in vltimo fine scꝫ deo: que esse non potest
in viatoribus. Unde homo iustus in via
non perfecte fruitur: sed sancti compre-
hensores in patria vere fruuntur.

¶ De intentione.

Tercius actus a voluntate elicitus di
citur intentio siue intendere. Unde con-
siderandum ꝙ intentio multipliciter ac-
cipitur in scriptura. Primo intentio dici
tur quecũq; similitudo vel species siue
quodcũq; exemplar: quod ducit repñsen-
tando in cognitionem cuiuscunq; rei. Et
sic species intelligibilis: et etiam species
rei visibilis ĩ medio: vel fantasia seu ima
giniatione. Uel species in memoria: vel
imago herculis intentio dici possunt: de
hac intentione supra dictum est in capi-
tulis de potentijs sensitiuis ꝛ intellecti-
uis. Secundo intentio sumit ꝑ actu
virtutis estimatiue: cuius est elicere intẽ
tiones non sensatas de speciebus sensa-
tis: de qua dictum est in capitulo de esti-
matiua. Tercio intentio accipitur pro
entibus rationis que fabricantur per in-
tellectum ꝛ rationem: qualia sunt oratio
propositio: silogismus: ꝛ sic dicit Aucen
na. Or logica est de intentionibus scd̃is:
adiunctis primis. Quarto intentio:
scd̃m Damascenum dicit conuersionem
ipsius ꝟtutis intellectiue ad aliqu od ob
iectum determinatum: per quem modũ
dicitur in alterum tendere qui illum aspi
cit vel considerat. Et talis modus accipi
endi intentionem frequenter habetur in
scriptura. Unde et actuum. iij. dicitur ꝙ
claudus qui stabat ad portam templi in-
tendebat id est aspexit in petrum ꝛ iohã-
nem sperans aliquid ab eis. Et in psal-
mo. Deus in adiutorium meum intende
id est aspice et in multis alijs lobis sacre
scripture. Quinto intentio accipitur
pro actu voluntatis tendentis in finem
bonum vel apparens: per aliquod medi
um per quod peruenitur in finem. Et sic
accipitur hic: ꝛ est tercius actus elicitus
a voluntate: vnde ad intentionem duo
concurrunt: scilicet ratio ꝛ voluntas: vn
de intentio (ꝫm Alexan. de ales. in secũ-
da parte summe) dicitur ab eo quod est
intendere: ꝛ in hoc conuenit vo'untati ꝛ
rationi: quia vtrũq; tendit in finem. Tẽ
dit enim ratio in finem: precognoscendo
diffiniendo: abitrando: dirigendo ꝛ ordi
nando. Unde dicitur Mathei sexto. Si

oculus tuus fuerit simplex totum cor/pus tuum lucidum erit. Si autem ocu/lus tuus fuerit nequam totum corpus tuum tenebrosum erit. Item glo. expo/nit vt per oculũ intelligaẗ intentio. Di/citur aũt intentio oculus q2 cognitionez p̄supponit ꝑ quã ꝓponiẗ volũtati finis ad quẽ mouet. Unde sicut oculus corpo ralis dirigit opa corpalia: scʒ manus ad operandũ: pedes ad ambulandũ: sic ocu lus mentis scʒ rõ: dirigit opera humana cognoscendo in eis bonitatẽ moralẽ. Tẽ dit etiã volũtas: dum inclinaẗ in appetẽ do aliquẽ finẽ a rõne p̄cognitũ: non sim/pliciter sed per aliqđ medium per qđ ꝑ/ueniẗ ad finem. Nam dicit phs ꝙ volũ tas est respectu finis: ⁊ eius qđ est ad fi/nem. Uerbigrã. Ut si quis voluit refice/re esurientẽ vt habeat vitã eternã. Uita eterna est finis ad quẽ intendit quis per uenire per refectionẽ esuriẽtis: velut per mediũ. Considerandũ est ꝙ intẽtio nõ solum est vltimi finis sed ⁊ alioꝝ finium. Cum eñ vltimus finis humanarũ volũ/tatum sit vita eterna seu beatitudo ⁊ per pñs vltimus finis: non essent diuerse ho minum intentiones qđ patet esse falsum vñ intentio sic potest describi. Intentio est actus volũtatis in aliquẽ finem tendẽ tis per aliquod vel aliqua ad illum finẽ ordinata. Dicitur enim intentio quasi in aliud tentio: nam intentio semꝑ respicit aliqđ vt finem: ẜm ꝙ illud est terminus voluntatis. Nõ immediate sed median/tibus alijs ꝑ que in illud in quod sic fer/tur ⁊ tendit nititur peruenire: tunc pro/prie est intentio. Ut gratia exempli: fer/tur ⁊ tendit principaliter affectus alicu/ius seu voluntas in suum finalem salutẽ ⁊ ꝓpter ipãm facilius assequendam: intẽ dit corpus suũ domare ⁊ spiritui subijce re: ⁊ vt hoc cõgruentius facere posset: in tendit religionem aliquã intrare: et pro hoc faciendo ad aliquem locũ talis reli/gionis ire. Iste talis respectu salutis sue qui est vltimus finis quem tunc sibi con stituit: respectu etiam domationis corpo ris sui: ac ingressus religionis qui sũt me dij ad illud scʒ finem vltimum ordinati: dicitur ꝓprie habere intentionem: respe/ctu vero additionis talis loci illius religi onis: licet sit quedam voluntatis disposi tio: non tamẽ ꝓprie dicitur esse intentio.

Pro cõclusione huius capituli est du/bium et questio vtrũ meritum attendaẗ penes intentionem cõmunẽ. Uidetur ꝙ sic. Dicit enim Isi. ex intẽtione aut ꝓbaẗ bonum aut reprobaẗ indignum. Uniuscuiusqꝫ opus bonum qđ agit intentione bona apparet qñ pro mala intentione plerũqꝫ bonum opus quod agimus per dimus: ergo penes intentionem consistit bonum. Item Beda dicit in merito intẽ tiones discernunẗ opera an sint lucis an tenebrarum: ergo penes intentionem re sidet meritum. Contra intentio ratio/nis est: sed quod rationis est non sufficit ad meritum sine voluntate: ergo penes intentionem non mensuratur meritum vel demeritum. Item Aug⁹. non diutur nitas temporꝫ: non immensitas operum sed sola charitas ⁊ voluntas facit meri/tum: non ergo hñ residet mensura meri/ti vel demeriti penes intentionem: prete rea p̄ter bonum vel malum ex intentio/ne: est bonum in genere vel maluꝫ: ⁊ ma lum ex circũstantia vel bonum: non ergo tm̃ residet mensura meriti vel demeriti penes intentionem. Ad qđ dicendum ꝙ mensura meriti vel demeriti attenditur penes intentionem ẜm ꝙ vno modo ac/cipitur intentio prout enim intendere est tendere in aliquid per aliquid intentio non tm̃ respicit finem: sed respicit illud per quod venitur in finem ⁊ ita comple/ctitur genus operis cum circumstantia: ẜm hunc modum mensura meriti vel de meriti attenditur penes intentionem Si vero intentio respiciat tm̃ finem: nõ om/nino attenditur mensura meriti vel de/

meriti penes intentionem: sed principaliter. Ad illud vero quod obijcitur: q̄ intentio respicit intentionem &c. dicendum est. q̄ cum dicitur meritum vel demeritū est penes intentionem non excluditur voluntas sed datur intelligi: sed hic attēdiť vt dicatur ratio meriti ex parte rationis: sicut ratio meriti est in voluntate ex parte illius potentie: vel vt intentio communiter se habeat ad rationem et voluntatem. Similiter cum dicitur: q̄ sola charitas et voluntas facit meritum: hoc intelligitur principaliter nec ex hoc includiť intentio: quia in voluntate cointelligitur intentio: sed hoc datur intelligi q̄ penes genus operis vel diurnitatem operis non tota residet ratio meriti: vel non principaliter: hec Alexander de hales parte secunda questione. cvij. membro secundo.

¶ De electione Consilio: cōsensu et vsu. Caplm xxxvj

A[…] ctōne […]psen[…] u[…]

Consequēter dicendum est de actibus voluntatis qui sunt in comparatione eorum que sunt ad finem. Horum primus dicitur Electio. Secūdus cōsensus Tertius vsus. Quartus actus voluntatis a voluntate elicitus dicitur Electio: siue eligere. Q2 autem electio sit actus voluntatis et non rationis. Patet per philosophum tertio Ethicorum qui dicit. Q2 electio est desiderium eorum que sunt in nobis. Desiderium autem est actus voluntatis. Sciendum tamen q̄ Electio importat in nomine suo aliquid ptinens ad rationem et aliquid pertinens ad voluntatē: et sic electio ꝓprie est actus liberi arbitrij: quod complectitur rationem et voluntatem: vt infra dicetur. Dicitur enim. iij. Ethicoꝝ. Q2 electio est appetitus intellectiuus: vel appetitus intellectus: siue ratiocinatus. Electio tamen proprie pertinet ad vim appetitiuam siue voluntatem. Vis enim appetitiua ꝑ. ut sepe dictum est: presupponit vim cognitiuam. Unde electionem precedit deliberatio et iudicium per actum rationis: et subseq̄tur ꝑoptatio per actū volūtatis Unde electio tertio Ethicoꝝ sic describitur. Electio est appetitus consiliatiu⁹ scđm iudicium rationis: alterum alteri preoptando. In hac diffinitione appetitus ponitur pro genere. Nam appetitus est genus ad appetitum naturalem sensitiuum et rationalem. Et per hoc quod subiungitur consiliatiuus: per hoc differt ab appetitu naturali et sensitiuo. Nam electionem que est actus appetit⁹ rationalis siue voluntatis antecedit consiliuꝫ et iudicium rōnis. Diciť enī. iij. Ethicoꝝ. Q2 electio est volūtariū precōsiliatū: qđ nō fit in appetitu naturali q̄ mouet quadam necessitate: neq̄ in appetitu sensitiuo: q̄ mouet quadā impetuositate. Per hoc qđ in dicta descriptiōe diciť: alteruꝫ alteri ꝑoptando: electio differt ab intentione. nam intentio dicit motū volūtatis qui ferť in finem ꝓut acquiriť ꝑ media que sunt ad finem: sed electio dicit motū volūtatis ꝓut ferť in id qđ est ad finem. scꝫ duobus vel pluribus ꝑiacentibus alterū alteri determinando ꝑoptare. Gratia exempli: aliq̄s ꝓpter penitentiā agendam intendit intrare religionē aliquam. Penitere est finis quē intendit voluntas Religionis vo ingressus est mediū ꝑ qđ acq̄riť penitētia: quā volūtas finaliter intendit: ad hoc mediū ferť voluntas ꝑ electionem: quā ꝑcedit cōsiliū et iudiciū rōnis. Primo enī delibrat ꝑ cōsiliū (qđ est mentis et rōnis inq̄sitio) seipso: vel alios consulendo quā religionē intrare debeat ꝓpter pniam. Inquisitione tandē habita post ꝯsilium Ratio scđo ꝓfert iudicium seu sniam vnā religionē alteri preferēdo Tertio sequiť in volūtate: inclinatio: ele

Electio

ctio: seu ꝑoptatio istius religionis ingres
sus: de qua ratio preceteris sententiauit.

B Ex dictis sequit̄: ꝙ electio nō est natu
raliū ⁊ brutoꝝ: quia carent rōne: nec pue
rorum rōnis vsum nōdum habentium.
Quis eñ pueri: ⁊ etiam brutū anial pre
accipit vnū potius ꝙ alterū: vt ouis vnā
herbam ⁊ nō aliam: absq; tamen electio
ne mouet̄ in illud: sic etiam ignis natura
li appetitu absq; electione mouet̄ sursū
⁊ non deorsum. Statim eñ qđ ꝑ sensum
vel imaginatōem bruto repñsentat̄ ad qđ
naturaliter inclinat̄ eius appetit⁹ absq;
electione cum impetu mouetur in illud.

Electio etiam est in deo: vt p₃ in mul
tis sacre scripture locis. nam dicit̄ Iohā
nis. xv. Nō vos me elegistis: sed ego vos
elegi. Item. j. Eph. Elegit nō ante mūdi
institutiōem: sed nō cadit electio in deo
eo modo quo in nobis. Nam dicit Ale
xander in prima parte summe. Electio ē
duobus ꝑiacentibus alterū ꝑoptare: sed
hoc potest esse dupliciter. Uno modo vt
eligere dicit̄ determinare seu diffinire in
ter aliqua duo precedente certa cognitio
ne: ⁊ sic electio est in deo. Alio modo dici
tur eligere rem prius ignotam determia
re cum deliberatione preuia. Unde h̄ mo
do Electio dicit̄ determinatio rei dubie
in alteram partem: ⁊ quia id ponit igno
rantiam: ⁊ sic electio nō cōuenit deo. Et
sic patet ꝙ in deo ⁊ in omī rōnali creatu
ra in qua est liberū arbitriū etiam reperit̄
electio. Habito in q̄bus reperit̄ electio
nunc videndū est de quo est electio. Un
de considerandū ꝙ sicut dicit̄. iij. Ethico
rū. Electio est eorū que sunt ad finem: si
cut intentio est respectu finis. Dicit eñ
phs. ij. phisicorū. Qr finis in opabilibus
habet se sicut principiū in speculabilib⁹.
Sicut eñ se habet in cognitiuis principi
um ad conclusionem: cui ꝓpter principia
assentitiuus in veritate: sic in opabilibus
⁊ appetitiuis se habet finis ad ea media
que sunt ad finem: que ꝓpter finē appe
tunt̄: de quibus est electio. vnde illud ca
dit sub electiōe qđ se habet vt cōclusio in
silogismo opabiliū. Finis aūt de quo est
voluntatis intentio se habet vt principiū
⁊ non vt ꝯclusio: ⁊ sic finis inq̄ntū hmōi
nō cadit sub electione. Verbi gratia. Uo
luntas medici ꝑ intētionē fert̄ in sanita
tem tanꝙ in finē principalem: que sani
tas licet sit finis ⁊ vltimū in executiōe: est
tamen principiū in intentione: ⁊ de ea me
dicus non consulit vt eam eligat: sed pre
supponit eam tanꝙ bonum: ꝓpter sani
tatem: fiunt attenuatio corporū in his q̄
supabundant humoribus: ⁊ etiam pur
gatio ꝑ quam acquirit̄ attenuatio: ⁊ his
medijs medicus consiliat̄: iudicat ⁊ tan
dem eligit purgationē et attenuationem
tanꝙ media sanitatem efficientia. Ele
ctio est etiam respectu actuū humanoꝝ.
quia dicit phus. iij. Ethicoꝝ. Qr nullus
eligit nisi que extimat fieri ꝑ ipsum. Ele
ctio etiam est possibiliū. Nam dicit̄. iij.
Ethicoꝝ. Electiones nostre referunt̄ ad
ad actiones nostras. Ea autē que ꝑ nos
agunt̄ sunt nobis possibilia. Cui⁹ signū
est ꝙ cum in cōsilio qđ precedit electōē
ꝑueniunt homines ad aliquod impossi
bile discedunt quasi nō valentes ꝓgre
di vlterius. ¶ De consilio Consiliū ꝺm   C De c
phm. iij. Ethicoꝝ antecedit electionē. vn
hic dicendū est de cōsilio. Et primo de ei⁹
multiplici acceptione. Pro qua cōside
randum. ꝙ cōsilium tribus modis acci
pitur. Primo dicit̄ ꝑsuasio rerum excel
lentissimū ad quos non tenemur: ꝺm qđ
dicit̄ Math. xix. Si vis ꝑfectus esse: va
de ⁊ vende omīa ⁊c. Scđo dicit̄ cōsiliū
prudētia valde exercitata in medio con
templatiuoꝝ ⁊ actiuoꝝ donorū: ⁊ delibra
tio de opibus arduis siue tenemur ad ea
siue nō: ⁊ ꝺm hoc sumit̄ donum consilij.
Tertio dicit̄ cōsiliū delibratio de rebus ⁊
medijs valentibus ad finem quem inten
dimus: sic sumit̄ hic. Et sic describit̄. Cō
silium est mentis inquisitio de rebus agē

dis ,put iudicat homo sapiens ꝛ exptus
Pro huius descriptiõis noticia cõsiderā
dum. Qꝫ electio: vt dictū est sequit̃ iudi/
ciū rõnis de rebus agendis que sunt me/
dia ordinata in finem p̃intentum. In re/
bus aūt agendis multa incertitudo inue
nitur: quia actiões sunt circa singularia
cõtingentia que ,ꝑpter sui variabilitatem
incerta sunt. In rebus aūt dubijs ꝛ incer
tis ratio nõ prefert iudiciū seu sententiā
absqꝫ precedenti inquisitione. Et ideo ne
cessaria est inq̃sitio rõnis ante iudicium
de eligendis: ꝛ huiusmodi inquisitio: con
silium dicit̃: ꝑpter qđ dicit̃ .iij. Ethicorū.
Electio est appetitus precõsiliati: de quo
cõsiliant̃ homines experti habẽtes intel/
lectum recte dispositum. Aliqs em̄ non
habens debitū vsum rõnis: sed ꝑuersum
nõ bene cõsiliat̃. Idcirco dr̃ in descriptio
ne consilij: ,put iudicat homo sapiens et
exptus. Est tamẽ cõsiderādum ꝙ ꝯsiliuꝫ
non solum ꝑtinet ad rõnem: sed etiaꝫ ad
voluntatem: sicut ꝛ electio: nam in ꝯsilio
qđ est actus ratõis: apparet aliquid volū
tatis: sicut materia: quia consilium est de
his que homo vult facere: ꝛ etiam sicut
motiuum: quia ex hoc ꝙ homo vult finẽ
mouet̃ ad ꝯsilianduꝫ de his que sunt ad
finem. Et ideo dicit Damascenus ꝙ con
silium est appetitus inq̃sitiuus: vt consi/
lium ostendat aliquo modo pertinere ad
voluntatem circa quā ꝛ ex qua fit inqui/
sitio ꝛ ad rõnem inq̃rentem. Ex dicti/
patet ꝙ sicut electio solum est rõnalium
ꝛ etiam cõuenit deo: sic etiam cõsiliuꝫ qđ
precedit electionem. Qꝫ autem consiliuꝫ
sit in deo: patet quia dicitur ad Ephesios
primo. Qꝫ deus operatur omnia ſm cõ/
silium volūtatis sue: aliter tamen consili
um cõuenit deo q̃ nobis. Cum enim in
nobis ex inquisitione que dicitur consili/
um proueniat certititudo iudicij: seu sen
tentie. Consilium inquātum attribuitur
deo importat solum certitudinem sentẽ/
tie ꝛ iudicij: non aūt inquisitionem que
fit per discursuꝫ. Et ideo dicit Damasce
nus ꝙ deus non consiliatur: Ignorantis
enim est consiliari: quod non est in deo ſ
in nobis. Et si queritur de quibus est
consiliandum. Respondet philosophus
tertio ethicoꝝ. ꝙ tria sunt genera rerum
de quibus est consiliandum. Primo est
consilianduꝫ de rebus que sunt in nostra
potestate: quia consilium ordinatur ad
operationem. Unde quatuor sunt cause
operationum Natura: necessitas: fortu/
na ꝛ intellectus. Natura est causa illorū
que semper eodem modo mouentur: vel
vt in pluribus seruant vniformitatẽ mo/
tus. Necessitas est causa illoruꝫ que sem
per eodem modo sunt sine motu. Fortu
na est causa eorum que sunt preter inten
tionẽ ipsius agentis. Modo de istis que
fiunt per illas tres causas non habetur
consilium. Nam consilium ſm philoso/
phum habendum est de illis rebus que
sunt mutabiles in se: ꝛ tamen per consi/
lium nostrum possunt dirigi ad aliquem
certum finem: sed intellectus humanus
est causa illorum operabilium que sunt
a nobis: ꝛ ideo de talibus operabilibus
est consiliandum. Secundo consiliandū
est de his que sepiꝰ accidunt: quia si quis
vellet consiliari de his que rarissime acci
dunt: ille aliquotiens nihil operaretur.
Tertio consiliandum est de rebus ma/
gnis agendis. In signum istius assumi/
mus nobis aliquos ad consiliandum nõ
credentes nobis ipsis: quia in particula/
ribus contingentibus plures circūstan/
tias cõsiderare oportet: quas ab vno nõ
facile est considerare sed a pluribus: qđ
etiam nomen consilij designat. Dicitur
enim consilium: quasi considiū: eo ꝙ mul
ti consident ad simul conferendum. Po/
test etiam dici concilium a con ꝛ cilium:
quia sicut cilia coniunguntur cum oculi
quiescere in somno cupiunt: sic concordi
ter homines iunguntur in cõcilio.

E
De cõsensu.

¶ De Consensu.

Quintus actus a voluntate elicitus dicitur: consensus: siue consentire. De quo tria sunt videnda. Primum an consensus sit actus rationis an voluntatis. Secũdū qualiter differt ab electione. Tertium an consensus tantum est de his que sunt ad finem.

Ad primum dicendũ ꝙ consensus pertinet ad virtutem appetitiuam scꝫ voluntatem. nam dicit Damascenus Oꝛ si aliquis iudicet ⁊ non diligat: non est sententia. id est. consensus. Diligere autem pertinet ad appetitum siue voluntatem. Dicit etiam Bernardus. Consensus est motus voluntatis spontaneus: vel motus animi liber sui. Nihil enim est in potestate nostra sicut consentire vel non consentire. Ex his autoꝛitatibus patet ꝙ cõsensus est actus voluntatis. Est autẽ consensus duplex in opus ⁊ delectionẽ. Consensus enim aliquando sola animi delectatione contentus est. Est iterum cõsensus vt si potestas sit ꝙ etiam opere compleatur. Et licet ꝑm sanctum Thomam Consensus ꝑm nomen videatur pertinere ad potentiam appꝛehensiuã: quia consensus dicitur a ꝯsentire: quasi simul sentire. Hoc est ꝑm quandam similitudinē quia actus appetitiue virtutis ⁊ voluntatis est quedam inclinatio ad rem ipsaꝫ ꝑm quandam similitudinem: ipsa applicatio appetitiue virtut᷑ ad rem ipsam ꝑm ꝙ ei inheret accipit nomen sensus: quasi experientiam quandaꝫ sumens de re cui inheret inq̃ntum complacet sibi in ea. vnde dicitur Sapientie pꝛimo. Sentite de domino in bonitate. Presupponit tamẽ consensus actum rationis. Nam ratio ⁊ voluntas conueniunt in vnum in cõsensu: vt ratio iudicat ⁊ discernit per consilium ad faciendum vt fiat: in hoc volũtas consentit ⁊ vult operari. Et ideo sanctus Bonauentura in secundo sententiarum distinctione. xxxviij. Describit consensuꝫ dicens. Consensus est concoꝛdia voluntatis simul ⁊ rationis ad vnum aliquod faciendum. Rationis vt arbitrantis ⁊ iudicantis: voluntatis vt pꝛeoptantis: ⁊ sic consensus respicit liberum arbitriuꝫ qḋ simul consistit circa voluntatem ⁊ rationem: vnde sicut tota familie dispositio dependet ex sensu patrisfamilias: sic tota dispositio agendoꝝ in domo anime: pẽdet ex consensu volũtatis ⁊ rationis. Differentia est tamen inter assentire ⁊ consentire. nam assentire quasi ad aliud sentire ⁊ sic impoꝛtat quãdam distantiam ad id cui assentiꝭ. sed cõsentire est simul sentire: ⁊ sic impoꝛtat quãdam coniũctionem ad id cui consentitur. Et ideo voluntas cuius est tendere ad ipsaꝫ rem magis dicitur cõsentire: intellectus siue ratio cui⁹ operatio non est ꝑm motum ad rem sed potius econuerso: magis diciꝭ assentire: q̃uis vnum ponaꝭ sepe pꝛo alio. Ad secundum dicendum ꝙ electio addit supꝛa consensum quandam relationem respectu eius cui aliquid pꝛeelegiꝭ. Et ideo post consensum adhuc remanet electio. Potest enim cõtingere ꝙ per consilium plura inueniãꝭ ducentia in finem: quorum dum quodlibet placet in quodlibet eoꝛum consentiꝭ: sed ex multis que placent vnum pꝛeaccipimus eligendo: sed si inueniatur vnum solum quod placet: nõ differt re consensus et electio sed ratione tm̃: vt consensus dicatur ꝑm quod placet ad agenduꝫ. Electio autem ꝑm quod pꝛefertur his que non placent. vnde Damascenus dicit ꝙ post dispositionẽ quã vocauerat pꝛius sententiam. id est. cõsensum: fit electio. Ad tertium dicendum ꝙ cum consensus nominat applicationẽ appetitus rationalis que sunt ad finem ꝑm determinationem consilij. Unde cuꝫ consilium non fit nisi de his que sunt ad finem. Consensus etiam pꝛopꝛie loquendo non est nisi de his que sunt ad finem.

Cons

Capitulum XXXVI

De vſu.

F
De vſu

Sextus actus a volūtate elicitus
dicitur vſus ſiue vti: de quo tria
ſunt videnda per ordinem. Pri-
mum an viſus ſit actus voluntatis. Se-
cundum de eius diuerſis diffinitionibus
Tercium quibus rebus ſit vtendum.

Ad primum dicendum. Qꝛ vſus alicu
ius rei importat applicationem illius rei
ad aliquā operationē Unde operatio ad
quā applicamus rem aliquā dicit̄ vſus
eius: ſicut equitare eſt vſus equi: ⁊ ꝑcu-
tere eſt vſus baculi. Ad operationem au
tem applicamus ⁊ p̄ncipia interiora agē
di: ſcꝫ ip̄as potētias anime: vel membra
corporis: vt intellectū ad intelligendum
⁊ oculum ad vidēdum: ⁊ etiam res exte-
riores: ſicut baculum ad ꝑcutiēdum. Sꝫ
manifeſtum eſt ꝙ res exteriores non ap
plicamus ad aliquā operationem niſi ꝑ
principia intrinſeca: que ſunt potētie ani
me vel habitus. Potentiarum autem or
gana ſunt membra corporis: ⁊ quia volū
tas eſt que potētias aīe mouet ad actus
ſuos: ⁊ hoc eſt applicare eas ad operati-
ones: vnde manifeſtum eſt ꝙ vti p̄mo et
principaliter eſt volūtatis tanꝗ̄ p̄mi mo
uentis rationis tanꝗ̄ dirigentis: ſed alia
rū potentiarū tanꝗ̄ exequētium: que cō-
parātur ad volūtatem a qua applicātur
ad agēdum: ſicut inſtrumēta ad principa
le agēs. Actio autem ꝓprie non attribui-
tur inſtrumēto ſed principali agenti: ſi-
cut edificatio edificatori. Ad ſcd̄m di-
cendum ꝙ vti dicit̄ tripliciter: ⁊ ſm̄ hoc
tripliciter diffinit̄. Uno mō nomīat quā-
dam operationē: ſm̄ ꝙ dicimus vſuꝫ ali
cuius rei eſſe bonum vel malum. Et ſm̄
hoc videtur diffiniri ab Aug⁹. cum dicit
Qꝛ vti eſt aliquid aſſumere in facultatē
volūtatis id eſt vt vtens operet̄ de eo ꝙ
vtitur ad nutum voluntatis. Scd̄o dicit
frequētiam operationis: ⁊ ſic vſus idem
eſt qd̄ cōſuetudo: ⁊ ſm̄ hoc diffinit̄ victo
rinus ꝙ vſus eſt actus de potētia frequē
ter elicitus. Tercio mō dicit̄ vti reſpe
ctu eoꝝ que ordinant̄ in finem. Et ſic ſu
mit̄ hic ꝓut diſtinguit̄ contra frui: et ſic
vſus ſequit̄ electionē ⁊ p̄cedit executio-
nē op̄is. Ip̄am eñ executionē op̄is p̄ce-
dit motio: q̄ volūtas mouet ad exequē-
dū: ⁊ ſic cū vſus ꝑtineat ad p̄dictā moti-
onē volūtatis eſt mediū inter electionē ⁊
executionē: ⁊ ſic diffinit̄ ab Aug⁹. Uti ē
qd̄ in vſum venerit: referre ad id q̄ fruen
dū eſt: vñ ſicut ſoli deo fruendū eſt: ita oī
bus alijs p̄ter deum eſt vtendū ſcꝫ bono
creato. nam vti bono increato ſcꝫ deo ſꝑ
eſt abuſus: ⁊ talis abuſus eſt peccatum
mortale ꝓpter inordinationē volūtatis q̄
minus diligit ipſum quo vtimur ſcꝫ deo
ꝗ̄ ꝓpter qd̄ vtimur ſcꝫ creatura: que pro
pter deum vtenda eſt. Propter qd̄ dicit
Auguſtinus in libro octuagintatrium q̄-
ſtionum. Summa ꝑuerſitas eſt frui vten
dis ⁊ vti fruendis.

Ad tercium q̄bus ſcꝫ rebus ſit vtēdū. G
Notandū ꝙ reruꝫ triplex eſt diuerſitas.
Quedā eñ ſunt quibus fruendū eſt: alie
quibus vtēdum. Tercie ſunt res q̄ fruū-
tur ⁊ vtuntur. Res quibus ſolū fruendū
eſt ſunt eterne ⁊ incōmutabiles: que nos
beatos efficiunt vicꝫ pater filius ⁊ ſpiri-
tuſſanctus. Licet ſint tres perſone dicun
tur tamē vna res fruibilis: quia vna eſt in
eis bonitas vna fruitio: eadem tamē tri-
nitas (vt dicit magiſter in p̄mo diſt. j.)
quedam ſumma res eſt communiſqꝫ oī-
bus fruentibus: ſi tamen res dici debeat
⁊ nō potius rerū oīm cauſa. Secūde ſūt
res quibus ſolum vtendū eſt: qꝛ nos ten
dentes ad btitudinē ꝑ eas adiuuamur:
vt vicꝫ ad illas res q̄ nos beatos efficiūt
peruenire poſſimus. Et ille eſt mundus
et in eo creata quibus vtendum eſt. In
uiſibilia nāqꝫ dei (potētia vicꝫ Sapiētia
⁊ bonitas) per ea q̄ facta ſunt intellecta
cōſpiciunt̄. Hoc eſt vt de tp̄alibus eter-
na capiant̄. Per res eñ hui⁹ mūdi velut

ꝑ vestigiū inuestigat̄ deꝰ creator: vel inq̄ꝫ tum cognite a nobis ducunt̄ in creatoris summā potentiā tremedā: sapiam admirandā: bonitatē amandā: vel inquantuꝫ ordinant̄ in subsidiū vite nr̄e ordinate in deū: vn̄ ꝯsiderandū ꝙ sicut hō factus est ꝓpter deū: vt eū cognosceret: amaret laudaret ⁊ ei seruiet: ita mūdus factus est, ꝓpter hoīeꝫ: vt mūdus seruiret ei: ⁊ hō creaturis mūdi vteret. Nā deꝰ (saltem in statu innocētie) vtuti hoīs subiecit oīa ad gubernandū Gen̄. j. Subijcite ⁊ dominamini piscibus maris et volatilibus celi. Subiecit eñ deus intellectui hoīs oēm veritatē creatā ad iudicandū: ꝓm qđ dicitur Sap̄. vij. Ip̄a dedit mihi oīm q̄ sunt sciam ⁊c̄. Subiecit etiā affectui ⁊ volūtati hoīs oēm bonitatē ⁊ vtilitatē creaturarū ad vtendū: vt posset oīa in vsum ⁊ vtilitatē suā ꝯuertere: ⁊ illa referre in deū q̄ fruendū est ꝑ grāꝝ actionē: vn̄ ps̄. Oia subiecisti sub pedibꝰ eius. vn̄ dicit San. Augꝰ. in de ciuitate dei. Platonē de deo sensisse: ꝙ erat ꝑncipiū oīm naturarū: sine q̄ nulla natura subsistit. Lumē oīm rōnon: sine quo nulla doctrina instrueret. Finis omnium actionum sine quo nullus vsus vtilis est. Tercie sunt res q̄ fruuntur et vtuntur quasi inter vtrasq̄ꝫ res q̄bus fruendum est ⁊ vtendū constituti: vt sunt hoīes ⁊ angeli sancti: q̄ fruūtur deo: quia creati ad beatitudinē q̄ est summi boni fruitio. Angeli etiam sancti

D

vtuntur hoc mūdo in cognitione vespertina: ꝓut ꝑ species ꝯcreatas cognoscunt res in ꝓprio genere: rerūq̄ꝫ naturas ꝓprietates ⁊ vtilitates: ⁊ inde consurgunt ad laudē dei: ⁊ referunt oīa ad cognitionem matutinā quā habent in verbo. Homo etiam vtitur toto vniuerso quod constat ex visibilibus et inuisibilibus creaturis. Homo nanq̄ꝫ vtitur angelis in futura vita ad cōuiuendū. Et si modo in presenti sint superiores: qꝛ immortales ⁊ deo fruentes: in futuro tn̄ nobis erunt equales. Angelis etiā vtit̄ hō in p̄nti: qꝛ ad vsum ⁊ custodiā sunt homini deputati. Sicut res dn̄oꝝ dicunt̄ esse famuloꝝ nō dn̄oꝝ: qꝛ sunt ad vsum famuloꝝ. Angeli nanq̄ꝫ in quibusdā scripture nobis seruire dicūtur: dum ꝓpter nos in ministeriū mittuntur. Homo etiam vtitur creaturis alijs sub angelis: qđ patet ex sufficienti diuisione. Nam ea que sunt in mūdo. Quedā ꝑtinēt ad vsum voluntatis vt operantis sicut sunt opera nostra bona scꝫ virtutes fructus dona: beatitudines: per hec volūtas vtitur seip̄a inquantū per hec voluntas ordinat se ad suū finem scꝫ diligendū ⁊ fruendū deo. Quedā pertinēt ad vsum voluntatis vt approbantis: ⁊ sic vtit̄ rationalibus ad societatē: irrōnalibꝰ ad necessitatē: bonis corpalibus ad elemosynas. Omnibus alijs ad laudem ⁊ gratiarum actionē. Quedā pertinēt ad vsuꝫ voluntatis: vt tollerantis: vt mala pene: ad ꝓmouendū merita: vel ad purgandum peccata: vel vt detestantis vt mala culpe. christo etiam fruendum ⁊ vtendum est. Christus nanq̄ꝫ cōstat ex bono increato et creato: quia est creator ⁊ creatura: xp̄i nanq̄ꝫ felicitate est fruendum: xp̄i homis conformitate est vtendum. Sunt eñ res que fruunt̄ ⁊ vtuntur: vt angeli homies. Qui habent christum deum vt contemplentur delectabiliter eius diuinitatē: qꝛ deitas maxime letificat angelos et sctōs comprehensores. Habent etiam homines xp̄m hominem: vt imitentur exēplariter eius humanitateꝫ: quia humanitas xp̄i maxime edificat ⁊ letificat homines adhuc viatores.

De actibus imperatis a voluntate. Capitulum xxxvij.

Voluntatis de actibus immediate elicitis dictū est in p̄cedentibus capitulis. Nunc videndū est de actibus impatis a voluntate. Qualit̄ aūt differāt actꝰ eliciti ⁊ impati dcm̄ est i ꝑncipio. xxxv. ca. De actibꝰ āt ipatis a vo

A
De
imp
a vo

ḿnitate duo videnda sunt. Primū an imperium: siue imperare sit actus rationis vel voluntatis. Scōm ad que se extendat imperiū voluntatis. Ad primum dicēdum q imperium: siue imperare est actus voluntatis: presupposito actu rōnis. Primū patet: naz dicit sanctus Bonauentura in. ij. distin. xlj. Qr penes voluntatem cōsistit regiminis dñium: ꝓpeo q ipsa volūtas alijs potentijs imperet ꝛ a nulla imperat̄. Membra eñ ꝛ opera ꝛ quicq̄d nos sumus subiecit deus volūtatis imperio. vnde ꝛ voluntas immiscet se actibus: memorie ꝛ intelligentie: vel antecedenter: vel cōcomitant̄: vel cōsequēter. Scōm patet q volūtas presupponit actum ratiōis: per Cancellariū sup Cantica. Dicit eñ: q volūtas sola est vniuersalis motor ꝛ impator in regimine anime seu in toto microcosmo: dum fuerit p directionem intellectus seu rōnis applicata ad suum obiectum: tunc mouet vires alias impatiue: quo fit vt vis cognitiua siue ratio: que prius mouebat obiectaliter volūtatem p̄ntando obiectū (obiectū eñ volūtatis est bonū cognitū ab intellectu) nūc ordine quasi cōuerso mouetur libere ꝛ impatiue ab ipsa volūtate. Exēpli gratia. Memoria anime intellectiue fecunda speciebus intelligibilib⁹ abstractis a fantasmatib⁹: ponit in acie intellectus spēm representātem deum: nō quidem nude: sed quasi per speculū ꝛ in enigmate. Intellectiua virtus formabit simile verbum de deo ꝛ illud naturalit̄ obijciet volūtati: quo facto mouebit se voluntas libere nō in cognitiōem presentatā intus per intellectū: ſ in rem extra vel quasi extra existentē scz deum. Non eñ amat volūtas cognitiōem huiusmodi dei tanq̄ vltimū finem: qr non pōt esse finis eius. Amat eñ deū immediate ꝛ se fert in ip̄m ꝛ amplectit̄ ꝛ osculat̄. Deinde volūtas cōiūcta fini suo vltimo deo: p̄cipit intellectui q̄si dicēdo: veni vide gusta ꝛ sentiq̄ dulcis ē dñs. Volūtas eñ ꝛ intellectus licet sint distincte potētie: circūincidunt tñ se mutuo vt vna sit in alia ꝛ ecōuerso: ideo q̄libet virtus ab alia denominationē sortit̄. Volūtas eñ est appetit⁹ intellectiu⁹: siue appetitus rōcinatus: vl̄ intellectus appetitiu⁹: sicut de actib⁹ ip̄orū potētiaꝝ licet dicere q amor ē cognitiuus: ꝛ cognitio amorosa: duz ordinat ad amorē nō sistens in nuda speculatiōe veritatis. Exēplū māle: manus ꝛ oculus cōcurrūt ad scribēdū: oculus videt manui: ꝛ manus mouet calamū: nō virt⁹ visiua est virtus motiua calami: nec manus est oculus: ſ quodāmō circūincidūt se ꝓpter cōnexionē in vna actōe scribēdi. Et si quādoq̄ repiat̄ in dictis doctorū: q impare sit actus rōnis: hoc intelligēdū ē p modū intimationis denūciationis directionis ꝛ cōsilij. Nā rō (vt supra dictū ē. c. xxxij.) cōsulit volūtati vt dñe sue: sicut patet de portante candelaz ante dñm: nō tñ cogit volūtatem: imo diuertit ad volūtatis imperiū: lucernā suam: vel suffocat: vel deserit eam ne luceat actu pleno. Qr tū ad scōm dicendū: q imperiū volūtatis se extendit ad quatuor. Primo ad actū ꝓpriū de quo supra dictū ē. ca. xxxiij. vbi dicitur Qr volūtas est instrumētū seip̄m mouēs. Scōo extēdit se imperiū volūtatꝭ ad actū rōnis. Sed attēdendū est q actus rōnis tripl̄r pōt cōsiderari. Vno mō q̄ntū ad exercitiū actus: ꝛ sic actus rōnis semp imperari pōt: sicut cū alicui indicit̄ q intendat rōni ꝛ rōne vtat̄. Alio mō q̄ntum ad obiectū: respectu cui⁹ duo act⁹ rōnis attēdunt̄. Primo q̄dem est actus rōnis circa talia obiecta opp̄hēsa quibus nāliter intellect⁹ assentit: sicut p̄ma p̄ncipia cognoscibiliū seu speculabiliū: vt de quolibet esse vel nō esse. Et etiā p̄ma p̄ncipia opabiliū: vt qđ tibi non vis fieri alteri ne feceris: ꝛ sic de alijs: assensus talium nō est in ptāte nostra: ſ cōtingit p virtutē luminis nālis superinfusi a lumine supnāli. Iuxta illđ ps. Signatū ē sup nos lumē vult⁹ tui dñe ꝛc: ꝛ iō talis rōnis assensus B

imperio volũtatꝭ nõ subiacet. Scḋo sunt quedam alia apphensa q̃ nõ ita cõueniunt intellectui: qn possit assentire vel dissentire: vel saltim assensum vel dissensuȝ suspendere ꝓpter aliquaȝ causam. Et in talibus assensus ipse vel dissensus in potestate nr̄a cadit ꝛ sub impio est. Tertio extendit se volũtatis imperiũ ad sensualitatem: de quo supra dictũ est. c. xxv. In dubio. vij. De subiectione sensualitatis. Quarto extẽdit se volũtatis imperiũ ad membra corpis: de quo etiã dictũ est. ca. xxv. Dubio. vij. De pncipatu dispotico. Siliter. c. xxvj. De virtute motiua.

¶ De voluntatis subdiuisione. Caplm xxviij

A De volũtatꝭ subdiuisiõe. B Extũ ad quesitũ quo q̃rebat capitulo. xxxj. de volũtatis subdiuisione. Rñdet ꝭm Alex. pte. ij. q. lxxj. Oꝛ viriũ motiuarũ rõnaliũ differẽs ponit diuisio. Unde cõsiderandũ ꝙ in generali oĩs vis motiua aĩe rõnalis diuidit p impatiuã cõsiliatricẽ ꝛ affectiuã. Impatiue corñdet liberũ arbitriũ: cõsiliatrici rñdet ratio: affectiue rñdet voluntas. Et in hoc oñdit q̃daȝ imago beatissime trinitatis in pte motiua. Queadmodũ eñ in pte cognitiua rõnali (vt dictũ ẽ supra. ca. iiij.) est imago trinitatis: videlȝ memoria: q̃ dicit a seruando summã veritatem. Intelligẽtia a cognoscẽdo summã veritatẽ: volũtas ab appetẽdo summã veritatẽ: vñ memoria tenet imaginẽ pr̄is: intelligẽtia filij: volũtas spũssancti. Pariformiter in aĩa rõnali est imago trinitatis ex parte motiue. sicut dicit Augusti. scȝ liberũ arbitriũ: ratio ꝛ volũtas. Nam liberũ arbitriũ rñdet memorie: ꝛ tenet imaginẽ patris. Ratio rñdet intelligentie: ꝛ tenet imaginẽ filij. Uoluntas ex illa parte respõdet voluntati: ꝛ tenet imaginem spũssancti. Redeũdo ad ꝓpositum. Notandũ ꝭm Alexãdrũ vbi supra: ꝙ cũ in generali omnis vis motiua rõnalis diuidat im impatiuã cõsiliatricem: ꝛ affectiuã. Unaqueqȝ harũ differentiarũ subdiuidit: impatiua subdiuidit in Sinderesim ꝛ liberũ arbitriũ. Naȝ impatiua aut est ꝭm directionẽ nature q̃ determinata est ad vnũ: ꝛ dicit sinderesis: aut ẽ ꝭm directionem rõnis: ꝛ dicit liberũ arbitrium: qḋ est potestas rõnalis oppositoruȝ ꝛ dicit liberum arbitriũ impare ex parte voluntatis: q̃a liberũ arbitriũ (vt dicet) claudit in se rõnem ꝛ volũtatem: sed imperare (vt dictũ est) est actus voluntatꝭ presupponẽs actum rõnis dirigentis. Et colligit hec diuisio impatiue ex diuersis locis scripture: de sinderisi ponit sanctus Grego. sup Ezechielẽ. Liberũ arbitriũ a diuersis ponit doctoribus: ꝛ sumit ab eo qḋ dicit Eccĩ. xv. Abinitio deus fecit hominẽ: ꝛ reliq̃t eum in manu ꝯsilij sui ꝛc. vbi dat circũlocutionem liberi arbitrij.

Ex pte ṽo Cõsiliatricis ꝭm August. sumit diuisio q̃ est in rõnem supiorẽ et inferiorẽ: ꝭm ꝙ accipitur ratio cõsulendi ex ordinatione recta ad supna bona: vel ad inferiora bona. Ex pte ṽo affectiue ꝭm Johãnem damascenũ sumit diuisio: naȝ alia est voluntas thelisis: alia bulisis. hoc est: alia est naturalis volũtas: alia electiua: siue delibratiua: vt naturalis volũtas rñdet sinderisi. Delibratiua ṽo libero arbitrio. Sumit ꝛ q̃rta subdiuisio motiue rõnalis ex pte Cõsiliatricꝭ simul ꝛ affectiue. Et hoc dupliciter: vel ꝭm cõueniẽtiam quã habet aĩa rõnalis cuȝ angelo: et ꝭm hoc diuidit ab Aristotele in. iij. de aĩa: p intellectũ practicũ: ꝛ vim appetitiuam siue voluntatẽ: vel ꝭm qḋ ꝓprium est anime rõnalis. Et sic diuidit ab autore in libro de spũ ꝛ aĩa: p rõnalem cõcupiscibilẽ ꝛ irascibilẽ: ꝛ dicit totam animã esse in his potẽtijs. Potentias aũt ibi distinguit a viribus: in hoc ꝙ potentie dicũtur motiue: vires aũt cognitiue. licet potentie possint dici vires ꝛ ecõuerso. Ex dictis inferunt aliquot correlaria eoruȝ que in hoc capitulo dicta amplius manifestatiua. Primũ correlarium: predicte diuisiones non sunt solius volũtatis:

sed totius potentie motiue anime rationalis. Potentia nanque motiua ē duplex: scz potentia motiua cognitiua: scz rō motiua: ⁊ intellect⁹ practicus: ⁊ potētia motiua appetitiua: scz volūtas. Bonū enī apphensum ⁊ cognitū per rōnem motiuam ⁊ intellectum practicū: volūtas appetit diligit ⁊ ad ipm inclinaṫ ⁊ moueṫ. Non enī diligim⁹ per volūtatem nisi cognita per rōnem ſm Aug. Scdm correlarium diuisio voluntatis elicita ex p̄dictis subdiuisionibus motiue rationalis hec est. Volūtas: alia thelisis siue naturalis: alia bulisis siue delibratiua. Itē volūtas alia sinderesis: alia liberū arbitrium. Itē volūtas alia irascibilis alia cōcupiscibilis. Tercium correlariū. Quālibet volūtatem dirigit quedā vis apprehensiua voluntatem naturalē siue sinderesim: dirigit consciencia volūtatem delibratiuam dirigit ratio motiua seu intellectus practicus. Liberū arbitriū claudit in se rationē dirigentē ⁊ voluntatē appetentem ⁊ eligentē. Volūtatem vero irascibilem ⁊ concupiscibilem: dirigit vis rationalis. Quartum correlarium volūtatis membra supradicta non sunt diuerse volūtates distincte realiter sed vna potētia ⁊ volūtas a diuersis suis actibus ⁊ officijs varie nomiata. Dictū est enī p̄us ca. xxix. q̄ in aīa rōnali solū sunt tres potētie realiter distincte vicz intellect⁹ possibilis intellect⁹ agēs ⁊ volūtas. De potētijs cognitiuis motiuis. s. rōne intellectu practico: supra dictū ē. c. xxx. De potentijs ẜo appetitiuis motiuis nūc dicēdū ē.

Primo de libero arbitrio. ca. xxxix.

Scdo de voluntate naturali ⁊ delibratiua caplo. xl.

Tercio de consciencia quam presupponit sinderesis. ca. xlj.

Quarto de sinderesi que est vis affectiua caplo. xlvj.

Quinto de vi rationali irascibili ⁊ cōcupiscibili caplo. xlix.

¶ De libero arbitrio Capitulum xxxix

L Ibero de arbitrio quatuor dicēda occurrunt. Primo q̄d sit ſm diffinitionē. Scdo q̄d sit ſm nomen. Tercio de actibus liberi arbitrij. Quarto in quibus sit liberum arbitriū. — A De libero arbitrio

Quantum ad primū dicendū. Q2 beatus Aug⁹. in libro de gratia ⁊ libero arbitrio et post eū mgr̄ in. ij. dist. xxiiij. Liberū arbitriū sic diffiniunt. Liberum arbitrium est facultas volūtatis ⁊ rōnis q̄ bonū eligiṫ gr̄a assistente: ⁊ malum gr̄a desistēte — Liberum arbitrium

In hac diffinitione p̄mo tangiṫ potētia vt p̄ncipiū. Nam liberū arbitriū non est specialis potētia distincta a voluntate et ratione. Liberū enī arbitriū nominat voluntatē cū p̄suppositione arbitrij rōnis. Unde dicit San. Bonauē. in. ij. sen. dist. xxv. Q2 liberū arbitriū nō est potētia distincta a rōne ⁊ volūtate ſm rem: sed ſm rōnem tm̄. Primū patet q2 vt sepe dictū est potētie aīe rōnalis sufficiēter diuiduṫ p cognitiuas ⁊ affectiuas: ꝙ si rō cōphendit ẜtutes cognitiuas: ⁊ volūtas affectiuas ⁊ oēs act⁹ aīe p has potētias q̄ sunt cognitiua ⁊ affectiua siue rō ⁊ volūtas exerceri p̄nt. Nō est ꝯueniēs ponere terciā potentiā ab his differentē scz liberū arbitriū. Scdm pz. Nā liberū arbitriū distinguiṫ a rōne ⁊ volūtate ſm rōnē: in ħ scz q̄ liberū arbitriū hz se p modū mouētis. Volūtas ẜo ⁊ rō p modū moti: ħ in rōne impantis. Iste due p modū exequētis. Liberū enī arbi. mouet oēs vires aīe ⁊ rōni impat vt discernat: ⁊ voluntati vt appetat. Volūtas enī ⁊ rō sunt potentie sup se reflexiue: vt ꝯ̄ dictū est. Nā voluntas vult se velle: ⁊ rō etiā est ẜtus seipam cognoscēs: ⁊ iō si ibi est aliq̄ distinctio: ħ solū est ſm rōnē. Mouēs enī et motū in sp̄ūalibus nō oportet differre ſm subam Optime ergo diffiniṫ: liberū arbi. esse facultas siue consensus voluntatis ⁊ rationis. Facultas enim non tantū nominat potentiam: immo facilitatem et abilitatem potētie (Dicitͬ enī facultas facilis ptās) ex qua nō tm̄ potēs est: immo etiā

ꝑpotēs est ad exercendū in actu. Sicut igit̃ ex cōcursu duoꝝ hoim resultat quedam facultas ad portandū vnū lapidem quem nō posset ferre alter eoꝝ. Et sicut ex cōcursu prisfamilias ⁊ matrisfamilias ad disponendū regimen dom⁹. Sic ex cō cursu rōnis ⁊ voluntatis resultat q̄dam libertas siue qddā dominiū ad aliqd faciendū ⁊ disponendū: qd optie nominat̃ per hoc nomē liberū arbitriū. Non vno nomine sed cōposito: vt vnū nomē scȝ liberū respōdeat voluntati: ⁊ alterū scȝ arbitriū rōni. Scd̄o tangit in diffinitione liberi arbitrij: actus ꝓprius liberi arbitrij: cum dicitur: qua bonum eligitur. Eligere enim est actus liberi arbitrij: vt supra dictum est capitulo. xxxvj. Electio enim importat aliqd pertinēs ad rōnem scȝ iudiciū cū discretione rōnis: ⁊ aliqd pertinēs ad volūtatem scȝ desideriū cōsecutionis: ⁊ hoc est volūtatis: ⁊ sic electio est actus liberi arbitrij qd cōplectit̃ rōnem ⁊ voluntatem. Tercio tangit̃ in dicta diffinitione materia ⁊ obiectum ad qd se extendit liberū arbitriū cū dr̄ Qua scȝ facultate: bonū ⁊ malū eligit̃. Ex quo patȝ sicut dicit San. Bonauē. in. ij. sen. Qr liberū arbitriū hic diffinit̃ nō simpliciter: sed ẜm statum nature lapse: ⁊ qr in statu nature lapse defectū habet ⁊ inclinationem ad malum: ⁊ ideo nō solū diffinit̃ ꝑ electionem boni ad quā ordinat̃ mediāte grā: sed etiam per electionem mali: in quā cadit ex defectibilitate ꝓpria: nec ponit̃ ibi electio mali tanq̄ finis ad quē ordinat̃: sed vt per hoc manifestet̃ qualiter ad finem ꝓpriū scȝ ad electionē boni ordinat̃: non eñ ad illud ꝑuenit nisi per grē adiutoriū. Nec tñ ex hoc tollit̃ libertas arbitrij. Liberū eñ arbitriū est causa sui motus secūdaria: sed de⁹ ꝑmaria est causa: tam naturaliū q̄ volūtariū. Sicut eñ mouendo causas naturales non aufert ab eis quin actus earum sint naturales: ita mouēdo causas voluntarias ad bene agendū per gratie adiutoriū: non aufert ab eis quin sint volūtarie. Et hoc est qd dicit̃ ad Phil. ij. Deus operat̃ in nobis velle ⁊ ꝑficere: scȝ meritorie: inquantum de⁹ per grām monet liberū arbitriū: illuminādo rōnem: ⁊ fortificādo ⁊ inclinando volūtatem ad opus meritoriū. Nam ad ꝓductionē opis ista tria sunt necessaria scȝ scire: posse: velle. Ex quo ptȝ q̄ diffinitio liberi arbitrij quā ponit Aug. attēdit penes potētias. s. rōnem ⁊ voluntatē q̄ se habēt ad modū cause materialis: vt dicit Alexander parte. ij. mouent̃ enim a ꝑmo motore ad bonū. Gratia vero ē forma ẜm quā dirigunt̃ in finē. Nec hoc obstat q̄ potētie ille pñt ex se moueri in malum. Nō eñ ad hoc creatū est liberū arbitriū: sed cū possit in malum: cedat ei in meritū nō cōsentire malo: ꝓut dr̄ in Ecclesiasti. ca. xxxj. Qui potuit facere mala ⁊ non fecit. ¶ Scd̄a diffinitio liberi arbitrij. Liberū arbitriū est potestas seruandi rectitudinem ꝓpter se: scȝ rectitudinē seu iusticiā. Nam iusticia ẜm Ansbelmū est rectitudo volūtatis. Hec diffinitio vt dicit San. Bonauen. in. ij. distin. xxv. est ipsius Ansbelmi: ⁊ conuenit libero arbitrio in sua generalitate accepto: ꝓut conuenit creatori ⁊ creature: ⁊ cōuenit libero arbitrio ꝑ cōpationē ad finē. Et ħ ptȝ Nā Ansbelmus diffiniēs liberū arbitrium: nō solum dicit ipm̄ esse potestatē id est facultatē facilē seruādi rectitudinem: sed etiam addit ꝓpter se. Propter eñ dicit causam finalē: ⁊ refert̃ hoc ꝓnomē se ad rectitudinē. Sed hoc attendendū q̄ alia est rectitudo q̄ seruat̃ ⁊ alia ꝓpt̃ quā seruāda est. Prima eñ creata est: scd̄a increata Rectitudo enim increata est finis ad quē ordinat̃ liberū arbitriū ꝑ se mediante suo actu: qr tñ vna intelligit̃ in altera: hoc relatiuū se cū refert̃ ad rectitudinem creatū pōt supponere ⁊ accipi ꝓ rectitudine increata in ipsa creata rectitudine intellecta: sicut prima veritas in omni veritate: ⁊ prima bonitas in omni bonitate.

C … diffi … beri …

Capitulum XXXIX

¶Tercia diffinitio liberi arbitrij est ipsius beati Bernhardi. Liberū arbitriū est consensus ob volūtatis inamissibilem libertatē: et rōnis indeclinabile iudicium. Pro istius diffinitionis euidentia ꝯsiderandū ꝙ ex quo libe. arbi. simul ꝯsistit circa voluntatē ⁊ rationē. In p̄dicta diffinitione aliq̄d ponit̄ qđ cōcernit voluntatē aliq̄d qđ cōcernit rationē: aliq̄d qđ concernit vtrūqꝫ: ⁊ hoc est ꝯsensus. Nam sicut supra ca. xxxvj. dictū est. Consensus ē ꝯcordia volūtatis ⁊ rōnis ad vnū aliqđ faciendū: rōnis vt iudicantis ⁊ arbitrantis: volūtatis vt p̄optantis ⁊ cōsentiētis ⁊ sic ꝯsensus respicit li. arbi. qđ simul cōsistit circa rationē ⁊ voluntatē: ⁊ hec diffinitio (ꝓut dicit Alexander de ales in .ij. parte. q. lxxiij.) attendit̄ in cōparatione ad causam mouentē. Consensus eñ dicit ꝯuersionē liberi arbi. ad causaꝫ mouentem. In nobis eñ est consentire deo vel nō cōsentire: sicqꝫ consensus hic accipit̄ ꝫm ꝙ indifferenter se hꝫ ad bonū et ad malū vicꝫ ꝓ ꝯsensu ⁊ appetitu mentis q̄ bonus est ⁊ ꝓ cōsensu ⁊ appetitu carnis q̄ malus est. Aliqñ li. arbitriū cōsentit in id qđ dictat sensus mētis: aliqñ in id qđ dictat sensus carnis. Nō tñ eque se habꝫ ad vtrūqꝫ ex natura: sed ꝑ se hꝫ vt ordinet̄ ad sensum mētis: sed de ꝑaccidēs ex ꝓpria defectibilitate deordinatur ad sensum carnis. Scđo in dicta diffinitiōe ponit̄ aliq̄d qđ cōcernit voluntatē cū dī ob volūtatis inamissibilē libertatē. Vñ cōsiderandū ꝙ libertas est triplex scꝫ nature ⁊ hec est libera a coactione: ⁊ illa est inamissibilis: q2 volūtas vt infra dicet̄ a nullo cogi pōt. Gratie ⁊ illa est libera a pctō ⁊ illa est amissibilis in p̄senti vita. Glorie ⁊ illa est libera a miseria: ⁊ hec est inamissibilis in gloria. Libertas in diffinitiōe liberi arbi. debet accipi pro libertate nature ⁊ glorie: ⁊ non ꝓ libertate grē que pōt recuperari ⁊ amitti in p̄senti. Sciēdū tñ ꝙ libertas nature non est amissibilis ꝫm qđ natura essentialiter accipit̄ in his in quibus est. Et sic voluntas que est potentia naturaliter cōcreata essentie anie (quā concomitat̄ naturaliter libertas a coaccione) est inamissibilis. Scđm autē qđ natura dicit̄ naturale bonū innocentie qđ p̄mitus est datum (ꝓut dī in .ij. li. sen. xxiiij. dis.) Libertas arbitrij est ab oī labe ⁊ corruptela rōnis immunis: atꝫ volūtatis rectitudo: ⁊ oīm potentiarū anie viuacitas: sic est amissibilis. Sed sic non accipit̄ libertas in dicta diffinitione. Tercio in diffinitione liberi arbi. ponit̄ aliq̄d ꝯcernēs rationē cum dī: ⁊ rationis indeclinabile iudiciū: ibi accipit̄ iudiciū: ꝓut distinguit̄ ꝯtra consiliū Judicij enim est discernere q̄d liceat vel q̄d nō liceat. Cōsilij aūt est ꝓbare q̄d expediat: q̄d nō expediat. Hoc autem nō est idē cū iudicio. Multa eñ per iudicium licita vł illicita decernimus: q̄ tamē licita sunt nō approbamus ⁊ illicita respuimus ꝑ consilium. Dicit̄ etiā in dicta diffinitione iudicium rōnis indeclinabile. Vñ considerandū ꝙ iudiciū rōnis dupliciter dicit̄ indeclinabile. Vno mō q2 pōt declinare a rectitudine: ⁊ ꝫm hoc liberū arbi. ex parte rōnis semꝑ recte iudicaret siue sequeret̄ recta volūtas siue nō: qđ falsuꝫ est Eo ꝙ ratio est recta ⁊ nō recta: volūtas bona ⁊ mala: sic nō sumit̄ indeclinabile in diffinitione libe. arbi. Alio mō iudiciū rōnis dicit̄ indeclinabile: q2 inseꝑabile est ꝫm ꝙ rō inseꝑabilis est a libero arbitrio: vñ dicit Berñ. habet volūtas rōnalis quocunqꝫ se vertat rationē semꝑ comitē ⁊ qđāmodo pedissequā: nō ꝙ semꝑ rōne ſ ꝙ nūq̄ absqꝫ rōne moueat̄: ⁊ sic accipit̄ indeclinabile in diffinitione liberi arbitrij.

¶Quarta diffinitio liberi arbi. ꝫm magistrum in .ij. sen. est phoꝝ vicꝫ liberū arbi. est liberū de voluntate iudicium. Hanc notificationem dicit Alexander de ales esse Boetij. Et San. Bonauen. dicit dictam notificationem potius esse nomis interpretionem q̄ diffinitionem. Nā philosophus .vj. Ethicoꝝ reprehendit diffi- D Quarta diffinitio li. ar.

nitionē equicolā id ē equaliū mēbroꝝ in qua sunt tot vocabula ex parte diffiniti⸗onis quot ex pte diffiniti: vtpote si qs dif finiret tunicam nigram: diceret eam esse collobiū atrum: cum dicit Boe. libe. ar. est liberū de volūtate iudiciū. Hec notifi catio habet aliquid in se qđ est rōnis scꝫ iudicium: ⁊ aliquid quod est voluntatis scꝫ liberū. Per hoc innuit ꝙ volūtas nō mouetur nisi pambulo cogitatu ⁊ iudi⸗dicio rōnis. Necꝙ̄ aꝙ̄ eñ possum⁹ ama⸗re nisi cognoscam⁹: ⁊ hoc iudicium ratio nis dicitur liberum a libertate ⁊ imperio voluntatis. Quantūcunqꝫ eñ pcedit rō nis iudicium nil sequit nisi impet libere voluntatis affectio: ⁊ ideo sicut possibili tas ⁊ facultas scribendi pncipalius dici⸗tur esse in manu ꝙ̄ in oculo: licet ad eam cōcurrit vis oculi ⁊ vis manus: sic etiam iudiciuꝫ rōnis diffinitiuū pcipue residet circa liberū volūtatis imperiū: nā volun tas actū elicitū a rōne trahit ad actū pro prium. Judiciū eñ rōnis duplex ē quod dam est in solo dictamie: ⁊ hoc vel in so⸗la cognitione veri simpliciter: vel in co⸗gnitione veri sub rōne boni faciēdi vel non faciendi: ⁊ hoc nō ptinet ad libe. ar. Aliud est iudiciū rōnis diffinitiuū: scꝫ co gnitio boni faciendi non simpliciter: sed ad hoc vt fiat: ⁊ hoc est dispositio pxima ad voluntatem: ⁊ illud nunꝙ̄ est sine vo luntate. Aliter tñ alij exponūt supradi ctam liberi arbi. notificationem. Liberū arbitriū est liberū de volūtate iudiciū: di centes ꝙ ibi notificat libe. arbi. ex parte cause scꝫ voluntatis. Hec enim ꝓpositio de causam liberi arbitrij iudicat scꝫ volū tatem: quia voluntas est totius liberi ar⸗bitrij fons ⁊ origo. Liberum nō denotat ibi causam materialē sic ꝙ voluntas sit id de quo est iudicium: sed denotat origi nem libertatis: quia ꝙ iudiciuꝫ rationis sit liberum ⁊ electio ⁊ etiam alij actus vo luntatis: hoc ꝓuenit ex natura et liber⸗tate voluntatis. Contra phoꝝ libe. ar. notificationem posset fieri instātia scꝫ ꝙ ad philosophos non pertinet diffinire li⸗berum arbitrium. Cum enim anima sit imago dei ꝑm liberum arbi: vt dicit Ri⸗chardus et mediante libero arbi. merea⸗tur. Philosophi autem non cognouerūt animam esse dei imaginem nec meriti ori ginem ergo ⁊c. Respondet San. Bona⸗uentura ꝙ de libe. arbi. est loqui dupli⸗citer. Aut ꝑm ꝙ est principium moralium operum: ⁊ illo modo est de consideratio⸗ne phoꝝ: illorum maxime qui versati sūt circa mores cōponendos: quoꝝ libe. ar. est principium scđm regulam ⁊ dictamē iuris naturalis qđ vnicuiqꝫ est impssum. Aut ꝑm qđ est principium operum gra⸗tuitorum: ⁊ illo modo libe. arbi. est de cō sideratione theologoꝝ: quia sic hꝫ aspe⸗ctum ad diuinam grām: cuius gratie co⸗gnitio est per fidem catholicam sine qua omnia opera hominum vana sunt: et si etiam videantur laudabilia: ⁊ in hac con sideratione deficit phoꝝ pericia.

¶ Ad scđm quesitum in principio hui⁹ capituli quo querebat quid sit liberū ar bitrium ꝑm nomē. Pro istius questionis euidentia: hic quatuor sunt vidēda. Pri mum quare liberū ar. duplici nomie no⸗minatur. Scđm quare magis dicitur li⸗berum arbitriū ꝙ̄ liberum iudiciū. Ter⸗cium quare vocabulum spectans ad rati onem dicitur substātiue scꝫ arbitriū: ⁊ vo cabulum spectans ad voluntatem dici⸗tur adiectiue scꝫ liberum: ⁊ non poti⁹ di⸗citur libertas arbitraria. Quartuꝫ quot modis dicitur libertas. Quintum an li⸗berū arbi. ab aliquo agente potest cogi.

Ad primum respondet ꝙ cum libe. ar bi. sit facultiu⁹ voluntatis ⁊ rationis: cō tinet aliquid in se quod est voluntatis et aliquid quod est rationis. Primum patꝫ quia liberum siue libertas ex ex parte vo luntatis. Nam liberum arbitrium eo ipē dicitur liberum quia immune est a coa⸗ctione: ergo penes illud maxime est libe⸗rum quod magis elongatur a coactione ⁊ talis potentia est volunta (vt infra pa⸗

debit) et non ratio. In multis enim contingit cogi rationem non sic voluntatem ergo &c. Item quo ad voluntatē sumus domini nostrorum actuum. Nam dicit Augustinus. Nihil est in potestate nostra sicut voluntas & actus volendi: sed illius est libertas principaliter cuius est dominium actuum nostrorum: ergo cum voluntas sit huiusmodi libertas: primo & principaliter residet penes voluntatē. Secundum patet scilicet quod arbitrium sit ex parte rationis. nam secundum Augustinū. Arbitrium dicitur ab arbitrando. id est. iudicando seu discernendo: sed hoc pertinet ad rationem. Rationis enim est iudicare vel discernere: quid liceat & quid non liceat.

Ad secundum dicitur quod facultas illa censetur hoc nomine liberum arbitrium magis quam liberū iudicium. Pro eo quod iudiciū importat actum rationis regulatum secundum regulam veritatis siue superne legis. Arbitrium vero importat actum rationis regulatum secundum imperium voluntatis: vnde ille dicitur iudex cuius est secundum iura causam terminare. Ille autem dicitur arbiter qui ad proprium voluntatis nutum causam terminare habet. Et quia liberū arbitrium quantum de se est discernere habet de agendis iuxta voluntatis imperiū & nutum: magisquam iuris preceptum. Hinc est quod magis proprie nominatur per nomē arbitrij quam per nomen iudicij. Ad tertium dicendum quod cum arbitrij libertas resideat penes rationem & voluntatem: ita quod in ratione inchoatur & in voluntate cōsumatur. Nam voluntas non habet moueri ad obiectum acceptando vel refugiēdo illud nisi precedat rationis decretū: sicut nec habet approbare vel respuere: eligere vel refrenare actum proprium: nisi actus rationis precedat qui dictat & diffiniat actum voluntatis esse bonum vt fiat vel malum vt non fiat: hoc est perficiendum vel refrenandum. Et quia illud in quo res inchoatur habet se per modum materialis: illud in quo consumatur habet se per modum formalis: & adiectiuum respectu substantiui se habet per modū informantis. Et ideo in nominatione illius potestatis nomen respondens rationi: significatur substantiue. Nomen vero respondens voluntati: significatur adiectiue: et propter hoc magis vocatur ista facultas siue dominium ex qua redditur potentia facilis liberum arbitrium: quā arbitraria libertas. Ad quartum dicendum secundum magistrū in secundo distinctione .xxv. Quod libertas arbitrij est triplex. scilicet a necessitate: a peccato et a miseria. F

Prima libertas est nature: & hec semper libera est a coactione sine necessitate ante peccatum & post peccatum. Sicut enim tunc cogi non poterat liberum arbitrium nec nunc: hec libertas in omnibus est tam bonis quam malis: quia potestas ipsa & habilitas voluntatis & rationis que dicitur liberū arbitriū: libera est ad vtrūlibet quantū ad voluntatem: quia libere & spontaneo appetitu ferri potest ad ea que bona et mala ratio iudicat. Est tamen notandum quod ad rationem liberi arbi. non pertinet quod quis indeterminate se habeat ad vtrūlibet. scilicet ad malum & ad bonum. Cuius ratio est: quia liberum arbitrium per se est ordinatum in bonum: cum bonum sit obiectum voluntatis per se: et malum per accidens. Nec in malum tendit nisi propter aliquem defectum qui apprehēditur vt bonum apparens. Nam electio que est actus proprius voluntatis non nisi boni sit vel apparentis boni: liberum arbitrium secundum Bernardum est potentissimum sub deo. Et secundum Anshelmum potestas peccandi: non ad potentiā pertinet: sed potius ad impotentiam. Libertas ergo arbitrij est respectu boni simpliciter respectu mali non nisi de per accidens. Nam posse peccare plus dicit defectum quam complementum. Secunda libertas

est gratie: et hec est libera a pctō de qua dicit apl's .ij. ad Corinth. iij. vbi spūs domini ibi libertas: hec libertas a huitute pcti liberat et seruos iusticie facit. Unde apl's ad Ro. vj. Liberati a pctō serui facti estis iusticie: hanc iusticiā hō peccando amisit i deo dicit Augu. in Enchiridion. Qz homo male vtens libero arbi. et se pdidit et ipm. scz liberū arbi. q̄a pdita est p pctm̄ libertas nō a necessitate sed a pctō. Libertas illa a peccato est cōmunis q̄druplici statui hoīs. scz in statu innocētie: in quo poterat homo peccare et nō peccare. Ante em̄ pctm̄ ad bonuz nil impediebat: ad malū nil impellebat: tūc sine errore ratio iudicare: et voluntas sine difficultate bonū appetere potuit: in statu nature destitute gra et ante repationē: premit hō a cōcupiscētia et vincit et habet infirmitatē in malo: sed nō habet grāz in bono: et nō pōt nō peccare etiam dāpnabiliter. id est. mortaliter: hoc est non esse in mortali qd̄ cōmisit: q̄a ex se nō pōt exire: vel non pōt difficulter nō incurrere alia mortalia: spm̄ volūtas a coactiōe est libera. In statu nature repate et añ cōfirmatōem: pmitur pcupiscētia sed non vincit: et hz quidem infirmitatem in malo sed gratiaz in bono vt possit peccare saltem venialiter pper libertatem: et possit nō peccare mortaliter pper libertatem et gratiam adiuuantem. Nō tamē habet posse om̄ino nō peccare pper infirmitatē nōdum pfecte absorptam: et pper grām nōdum pfecte cōsūmatā: in statu glorie post cōfirmationem (infirmitate penit⁹ cōsumpta et gratia in gloria cōfirmata) nec vinci poterit nec premi: tūc habebit posse nō peccare et nō posse peccare: nec venialit̄ nec mortaliter. Tertia libertas est a miseria de q̄ua ait apl's ad Rom̄. viij. Et ipsa creatura liberabit a seruitute corruptōnis in libertatem glorie filior dei. Hanc libertatem habuit homo ante peccatū: quia omni carebat miseria: et nulla tangebat molestia: et plenius habebit in futura beatitudine: vbi miser esse non poterit: sed in hac vita que est inter primū peccatū et vltimam cōfirmatiōem: nemo a miseria liber est qz pena peccati nō caret. ¶ Miseria vite presentis. Et si querat qualis est miseria liberi arbitrij quam homo incurrit p peccato. Respōdet fm magrm in .ij. sentē. Miserie sunt penalitates q̄s homo iusto dei iudicio p peccato originali incurrit. Per peccatū em̄ originale naturalia bona scz liberū arbitriū (sub quo continent tres vires scz rōnalis: irascibilis et cōcupiscibil') vulnerata et debilitata sunt: et gratuita vulnerata et detracta. Hic est em̄ ille q̄ a latronibus vulneratus est et spoliatus. Uulneratus q̄dem in naturalibus bonis: quibus non est priuatus: alioquin non posset fieri reparatio. Spoliatus vero gratuitis bonis: que per gratiam naturalibus addita fuerunt. Considerandum igit q liberū arbi. quod est facultas rōnis et voluntatis per miseriam et penam peccati originalis vulneratum et debilitatū est. Nam rō siue vis rōnalis incurrit ignorātiam et errorem: voluntas cōtinens sub se vim irascibilem et concupiscibilem: ex parte irascibilis incurrit infirmitatem (que est in potentia resistendi malis et difficultas in agendis bonis). Ex parte cōcupiscibilis incurrit maliciaz (que est pnitas et inclinatio ad malum: vicz ire inuidie et accidie) Totus etiam homo fuit vulneratus per cōcupiscentiā que est corruptio diuidens appetitus. scilicet appetitum sensualitatis ab appetitu rōnis scz voluntate. Et hec vulnerat totum hominē: nam per illam homo diuiditur in se et a se: intantū vt sensualitas non subiacet rōni et voluntati: caro spūi: et corpus anime. Et concupiscētia est triplex. scz oculorū seu curiositatis. scz scire occulta videre pulcra habere chara. Carnis seu voluptatis: scz appetere mollia carnalia dulcia: et superbia vite seu vanitatis scz appetere honores laudes et fauores: et hoc ē qd̄ dicit Beda q quatuor no

Capitulum XXXIX

bis inflicta sunt in anima ꝓpter peccatū originale vicʒ infirmitas malicia ignorātia (que est ebetudo mentis ad cognoscēdum ea que sunt necessaria ad salutem) ⁊ concupiscentia. Sunt etiam septem miserie inflicte corpori ꝓpter peccatum: primum ẛm Gregorium scʒ frigus: calor: fames: sitis: labor: morbus ⁊ mors: ⁊ plura alia. Gratuita etiam bona per peccatū sunt spoliata ⁊ detracta. Ratio eñ siue vis rõnalis ante peccatum habuit grãtiam gratisdatam: scʒ sciētiam illuminantem. Nam ratio sine errore iudicare potuit: inter verum ⁊ falsum: bonum ⁊ malum. Voluntas ante pctm̄ habuit gratiā gratum facientem scʒ charitatem abilitātem volūtatem ad diligendum deum ꝓpter se ⁊ supra omnia: ⁊ ꝓximum ꝓpter deum: ⁊ sine difficultate ⁊ contradictione virium inferiorum: voluntas appetebat ⁊ diligebat bonum per vim concupiscibilem: et spreuit malum per vim irascibilem.

B Ad quintum vtrum liberum arbitrium ab aliquo potest cogi. Respõdet San. Bonauentura in. ij. dist. xxv. ꝙ est loqui de libero arbitrio q̃tum ad actum exteriorem siue alienum: ⁊ q̃tuʒ ad actū interiorem siue proprium. Si loquamur q̃tum ad actum exteriorem siue alienuʒ sic respectu talium actuum potest interuenire coactio. Potest eñ quis compelli vt genua coram ydolo flectat: ⁊ vt manibus ꝓprijs thura altaribus ydolorū imponat vel incendat. Si aūt loquamur q̃tum ad actum interiorem ⁊ ꝓprium scʒ velle vel eligere aut consentire: sic nullo modo potest compelli ⁊ cogi: nec ab aliquo creato: nec a deo. Nam liberum arbitrium cogi salua sue ꝓprietatis libertate et eius natura: implicat in se duo contradictoria: ex hoc eñ ꝙ liberum est: si aliquid vult libere vult. Ex hoc enim qđ voluntarium est: si aliquid vult voluntarie vult: et seipo moneute vult. Et ex hoc quod cogitur si aliquid vult seruilit̃ vult et si vult inuite vult: et si aliquid vult ab alio vult. Quia violentum est cuius principium est extra: nihil conferēte vim passo: ergo liberum arbitrium cogi non est aliud ꝙ actum liberi arbi. simul et semel esse liberum ⁊ seruilem: voluntarium et non voluntarium: esse a se ⁊ nõ esse a se. Si igitur impossibile est quod claudit intra se vtranqʒ partem contradictionis: non tm̄ est impossibile creature. Verum etiam creatrici essentie: quia illud posse non est posse: sicut in primo libro senten. determinatur. Potest tamen liberum arbitrium mutari ab agente increato. Potest induci ab agente creato: potest impediri ab ineptitudine corporis. Primum patet: qr deus de immensitate sue potentie potest auferre libertateʒ: ⁊ auferendo libertatem potest inducere coactionem. Mutatur etiam voluntas quando ipsa volente vnum: potente virtute dei affectio immittitur ei ad contrarium: ⁊ de inuoluntario fit volens: ita ꝙ vna actio expellitur: ⁊ contraria inducitur. Sicut patet cum deus de amatore temporalium: facit temporalium cõtemptorē: ⁊ hoc dicitur esse quedam compulsio ⁊ tractio diuina: dum voluntas ab eo separatur cui per amoris glutinū fortiter iungebatur.

Scdm̄ patet. Tunc enim inducitur quando aliqua persuasio fit ab hõine qua disponitur vt ad aliquod appetibile inclinatur: ⁊ hoc fit quando amat aliud a se et infra se: vtpote vitam temporalem vel aliud cõsimile: quod potest agēs creatum conferre vel auferre: ⁊ sic ꝑ ablationē vel collationem alicuius rei amate: potest induci ad consentiēdum in aliquid efficaci persuasione. Per quem modum ydolatre tentabant sanctos martyres consentire in ydolatriam: modo promittendo delectabilia: modo infligendo tristia. Ista tamen inductio longe distat a coactione: sicut probat ipe exitus: quia nec blandimentis allici: nec tormētis terreri potuerunt vt a veritate iusticie imitarentur. Tercium patet. Nam actus

rationis qui est preambulus ad vsum liberi arbitrij impeditur et ligatur per ineptitudinem factam in corporali organo: patet hoc in dormientibus. Vir enim castus et sanctus cuius castitas est magna frequenter in somnis consentit operi: quod nullo modo faceret tempore vigilie. Patet hoc etiam in infantibus et freneticis: in quibus fumositates ascendētes ad cerebrum: perturbant spiritus animales. Quecunque etiam alia lesio organorum in quibus resident spiritus subtilissimi animales: facilius impedit vsum rationis et liberi arbitrij. Est hic questio cum operatio liberi arbitrij vel etiam rationis nullo modo pendeat a corpore: vnde ē hoc quod impeditur propter aliquā ineptitudinem factam circa corporalem organum. Respondet San. Bonauentu. quod huius ratio est vnio anime et corporis ad vnius tercij constitutionem: scilicet hominis quod est vnum per essentiam: et cui debet propria operatio secundum quod vnum est. Hec autem operatio non est vnire tm̄: nec sentire siue mouere: sed etiam rationari et intelligere: et propter ipsam operationem non tantum pendet anima ex corpore quantum ad actum sentiēdi: sed etiam quantum ad actū intelligendi quamdiu est in corpore. Hanc questionem San. Bonauentura (in .ij. dist. xxv. questio. vltima) satis diffuse pertractat videatur ibi.

3 Ad tercium quesitum principale

¶ Ad terciū quesitum principale in principio capituli. xxxix. scilicet de actibus liberi arbitrij. Respondetur quod liberum arbitrium extendit se ad omnes actus humanos: scilicet qui procedunt a voluntate deliberata ratione: siue sint eliciti siue imperati: de quibus actibus dictum est in principio. xxxv. capli. Est tamē notandum quod liberum arbitrium principaliter est respectu actuum interiorum: secundario autē exteriorum prout ab actibus interioribus procedunt quia hoc modo impediri non possunt: sed inquātum actus exteriores sunt a virtute motiua corporali sic possunt et hoc modo non est libertas respectu horum actuum. Damascenus tamen plures assignat actus liberi arbitrij dicēs homo libero arbitrio: appetit: libero arbi. vult. Libero arbitrio inquirit vel scrutatur libero arbi. iudicat: libero arbi. disponit: libero arbi. eligit: libero arbi. impetum facit: libero arbi. agit vel operatur in his que secundum naturā sunt: et nominantur hi actus voluntas: consilium: iudicium: sentētia: electio: operatio et vsus: vnde tamen dicit Damascenus liberū arbitrium vult: ecce voluntas. Dictum est enim .c. xxxj. quod voluntas quandoque accipitur pro actu volendi. Liberū arbitriū inquirit et scrutatur: ecce consilium: iudicat: ecce iudiciū: disponit ecce sentētia: eligit ecce electio: que est duobus placentibus alterū preoptare: impetum facit: ecce operatio: agit ecce vsus. Ad horum ampliorē euidentiā considerandum quod cum liberū arbitriū sit facultas rationis et voluntatis. Aliqui actus attribuuntur libe. arbi. ex parte rōnis: aliqui ex parte voluntatis: et ex parte rōnis attribuuntur libe. arbi: consilium: iudicium: et sententia. Qui quidē actus rōnis procedunt ab imperfecto ad perfectum. Nā primo est motus inquisitionis de faciendo et non faciēdo et istud est consiliū. Secundo est iudicium de faciendo. Tercio est propositū faciendi: quod dicitur sententia. Dispositio vel potest dici arbitrium. Ex parte voluntatis sunt alij actus scilicet appetitus siue volūtas: electio operatio et vsus. Ex parte volūtatis primo sunt actus generales: scilicet appetere vel velle: quia illi ambiunt omnes alios actus: possum enim libere appetere et velle iudicare et disponere eligere et operari: et sic de alijs actibus. Differunt tamen appetere et velle: nam appetere est alicuius imperfecti quod perfici appetit per aliquod perfectum quod non habet: sic materia prima appetit formam: et sic appetere conuenit libero arbitrio creato: quod est aliquo modo materiale et deficiens: velle vero est inclinatio liberi arbitrij vt exeat in

actus suos: ꝛ sic etiam conuenit deo. In deo nanqꝫ est velle ſ non appetere: sicut dictum est .c.xxv. dubio.iij. Sunt etiā ex pte voluntat᷑ tres actus spāles.s. electio opatio ꝛ vsus. Primus est electio: ꝛ ille est actus simpliciter interior et primus. Et est duobus preiacentibus alterꝝ alteri ꝑoptare. Et electio est actus liberi ar. inq̄ntum est inter duo: sed est actus voluntatis inq̄ntum inclinat᷑ in vnum. Secundo est ꝓgressus ad motū exteriorem: ꝛ talis dicit᷑ opatio seu impetus. Tertio est motus exterior quē libe. arbi. agit vel opat᷑: ꝛ talis dicit᷑ vsus.

R Et si queratur An libe. ar. sit actuum cōtingentiū ꝛ necessarioꝝ: an cōtingentiū tm̄. Respōdet sctūs Bonauen̄. in. ij. distin. xxv. ꝙ li. ar. dupliciter potest cōsiderari. Aut ſm qd̄ liberꝝ: aut ſm qd̄ delibrans: si loquamur ſm qd̄ liberum: sic non solum potest esse respectu cōtingentis: sed etiam respectu necessarij: sic patet in deo ꝛ in xp̄o ꝛ in angelis ꝛ in om̄ibus beatis. Deus em̄ q̄ est immutabilis ꝑ naturā: immutabilit᷑ ꝛ necessario exit in actus suos. Angeli vero ꝛ homines beati ꝑ gloriā sunt immutabiles. dicit em̄ Ambro. ꝙ in gloria fidei succedit visio veritatis: spei similiter tentio ardui. Charitatis aūt actus erit dilectio summi boni: ꝛ hi actus exibunt de lib. ar. indesinenter ꝛ necessario erunt. Cum.n. sit duplex necessitas: videlicet coactiōis ꝛ immutabilitatis. Necessitas coactiōis vt dictum est repugnat li. ar. Necessitas vero immutabilitatis nō: ꝓ eo ꝙ arbitrium dicit᷑ liberꝝ: non quia sic velit hoc vt possit velle eius oppositum: sed q2 omne quod vult appetit ad sui ipsius imperiū: quia sic vult aliquid vt velit se velle. Et ideo in actu volendi seipsum mouet ꝛ sibipsi dominat᷑: ꝛ ꝓ tanto dicit᷑ liberum: q̄uis immutabiliter ordinet᷑ ad illud. Si aūt loq̄mur de libero arbi. ſm ꝙ delibrās vtrū hoc fiat vel nō fiat: sic actus eius de quo delibrat est cōtingens. Liberum em̄ arbitrium est respectu eoꝝ actuū de quibus cōsiliamur que sunt a nobis: sed nō cōsiliamur de necessarijs ꝛ impossibilib⁹ sed de cōtingentibus: ꝛ ea que sunt in nobis possumus facere vel non facere. Et h̄ est qd̄ dicit magr̄ in. ij. distin. xxv. c. ij. vbi sic ait. Hoc aūt sciēdum ꝙ li. ar. nō refertur ad p̄sens vel ad p̄teritū sed ad futura cōtingentia.

¶ Ad quartū quesitū pn̄cipale Quo querebat᷑ in q̄bus sit lib. ar. Respōdet᷑ ꝙ liberum arbitriū est in deo in angelis ꝛ in hoībus: sed nō in irrationabilibus. L Ad q̄rtuꝫ q̄situ pn̄cipale. Primū ptꝫ ꝙ sit in deo autoritate ꝛ ratione. autoritate Ambrosij in li. de trinitate. Spūssctūs diuidit singulis ꝓut vult. id est. ꝓ libere voluntatis arbitrio non necessitatis obsequio: spūssctūs deus est: ergo ⁊c. Rōne sic liberū arbitrium est eoꝝ que non ex necessitate vel ex naturali instinctu volum⁹ sed libere. sed deus necessario vult suam bonitateꝫ velut finem vltimū voluntatis diuine. Alia vero om̄ia vult quasi ordinata ad istum finem: scꝫ ad bonitatē suam. Que q̄dem non necessario vult sed libere: eo ꝙ sua bonitas his que ad ipsum ordinant᷑ non indiget: vnde remanet in eo iudiciū liberum ad volendū hoc vel illud: sicut etiaꝫ in nobis est in his que ad finē nō sunt necessaria. Sed contra potestas rōnalis ſm phm̄ est opposita: sed liberū ar. ē potestas rōnalis: ergo hꝫ viam ad opposita inq̄ntum ad vtranqꝫ partem flecti potest. scꝫ in bonum ꝛ malū: ſ deus in malū flecti nō pōt: ḡ nō hꝫ li. ar. Rn̄det sanctus Bona. ꝙ si verū sit in rōnalib⁹ ptā tibus defectibilib⁹ ꝛ creat᷑. Nō tn̄ verū ē in rōnali ptāte in q̄ nō pōt eē defect⁹. Absit em̄ ꝙ illd̄ vbū phisicū sit verꝝ: ptās rōnalis ē ad opposita de deo. q2 vt sic deus possit praua agē: h̄ est ꝯ vitatē ꝛ ꝯ Aug. Q2 em̄ dicunt᷑ rōnales ptātes ad opposita: h̄ nō ē q2 sūt rōnales: ſ q2 sunt deficientes mutabiles ꝟtibiles: maxīe si in ei⁹ oppositis intelligat᷑ quoꝝ vnū ē ꝑuatio alterius: sicut se habet bonū ꝛ maluꝫ: ita ex hoc nō sequit᷑ ꝙ liberꝝ arbitriū. ſm ꝙ

liberum possit in malum. dicit em̄ Anshelmus. Posse peccare non est libertas nec pars libertatis. Scd̄m patet φ liberum arbitriū est in angelis bonis ⁊ malis Auctoritate ⁊ rōne. Auctoritate Damasce: qui describit angelum dicens. Est natura intellegualis: arbitrio libera: vertibilis ꝰm voluntatem. Om̄e em̄ creatū est vertibile: ⁊ om̄e rationale est arbitrio liberū. Unde angelus dicit natura arbitrio libera: non ꝓpter deflectionem ad bonum ⁊ ed malum indifferenter: sed ꝓpter liberam electionem eorum quevoluerit. vnde dicit Augusti. Angelus bonꝰ semper elegit libere bonū: ⁊ angelus malus semꝑ libere ⁊ sine coactione: eligit malū Patet etiam rōne. nam ꝰm Damascenū Om̄e creatum est vertile: vel ꝰm esse vel ꝰm electiōem: sed angelus nō est vertibilis ꝰm esse cum sit immortalis: ergo est vertibilis ꝰm electōem. Vertibilitas aūt ꝰm electōem pertinet ad liberū arbitriū: ergo liberū arbitriū ē in angelis. Sed cōtra dicit Augusti. φ liberū arbitriū est facultas volūtat̄ ⁊ ratiōis: qua bonū eligitur gratia assistente: ⁊ malū gratia desistēte. id est. deserēte: sed nec in bonis angelis nec in malis est liberū arbi. ꝰm hāc diffinitiōem: in bonis nō est φtum ad illam partem qua malum eligit̄ gratia desistente: in malis non est φtum ad illam partem: qua bonum eligit̄ gratia assistēte. Ad hoc respōdet Alexā. φ illa diffinitio liberi arbitrij supra dicta: ꝓprie est liberi arbitrij ꝓut est in homine in quo remanet electio boni ꝑ gratiaꝫ: ⁊ mali ꝑ se Dicit̄ etiam ibidē φ libe. arbi. est facultas rōnis: sed ratio vt est ꝑus dictum nō conuenit angelo. Est em̄ angelus intellectualis: sed homo rōnalis. Si vero dicta diffinitio sumat̄ cōiter: ꝰm hoc cōueniet angelo rōne ꝑmarij status. Tunc em̄ potuit eligere bonū gratia assistente: ⁊ malum gr̄a desistente: ⁊ tūc nomen rōnis extendit̄ ad intellectum qui est in angelis.

Hic quoqꝫ notandū φ liberū arbitriū pōt dici liberū a coactione: ⁊ sic dicit̄ esse in angelis taꝫ bonis φ malis: ⁊ primo in statu ⁊ in sequēti: vel pōt dici liberū a miseria ⁊ sic tm̄ ꝯuenit bonis: sicut em̄ gratia gratūfaciens: facit liberū a culpa hominē viatorē: sic gl'ia cōfirmationis: facit liberū a miseria angelū ⁊ hoiem cōprehēsorem. Tertiū ptꝫ φ liberū arbitrium sit in hoībus: primo auctoritate Ecci. xv. vbi sic dicit̄. Deus abinitio cōstituit hominem ⁊ reliquit eū in manu consilij sui. Glosa. i. in potestate liberi arbitrij. Secūdo hoc ptꝫ rōne: dictū est supra liberū arbitriū est facultas voluntatis ⁊ rōnis: sed in homine repit̄ voluntas ⁊ ratio: ergo ⁊c̄. Considerandū tm̄ φ liberū arbitriū variat̄ ꝰm quadruplicē statum hoīs vicꝫ ꝰm statum innocētie ⁊ nāe institute: ꝰm statū nāe destitute a gr̄a non repate: ꝰm statū nāe repate ⁊ ꝰm statū nāe ꝑ gloriā ꝯfirmate: de h̄ dictū ē in p̄nti caplo in scd̄o q̄sito ꝑncipali. Hic incidētal'r q̄ritur ꝑmo: an libeꝝ arbi. eque sit in creatore ⁊ creatura. Scd̄o an eque sit in hoīe ⁊ angelo. Tertio an in hoīe xp̄o sit libe. ar. Quarto tm̄ ꝯuenit tam multiplex in homine liberi arbi. ꝟtibilitas. Ad ꝑmum rn̄det sctūs Bona. in. ij. sen. dicēs φ ē loqui de libero arbi. ꝰm gn̄ales ꝯditōes: sic liberū arbi. dicit facultatē liberā a coactione ⁊ ordinātē ad rectitudinis obseruātiam. Et hoc mō repit̄ in deo ⁊ creatura ꝯformiter: ⁊ ꝰm eandē rōnē: nō ꝯfortate ⁊ vnitate vniuocatōis: ꝫ potius analogie ⁊ ꝯsil'is habitudinis. Alio mō ē loqui de libero arbi. ꝰm ꝓprietates spāles: ⁊ sic libeꝝ arbi. est facultas q̄ q̄deꝫ non ē suba rei ꝫ q̄dam habilitas. Sic etiaꝫ est ptās seruādi rectitudinē: φ nō ipsa rectitudo: ⁊ iō pōt a rectitudine obliquari q̄ntū est de se in creatura. In deo aūt liberū arbi. est ipsa diuina essentia: est etiā ipsa iusticia: ideo nec obliq̄ri pōt nec mutari ⁊ q̄ntū ad has cōditiōes spāles dicit magr̄ in .ij. dist. xxv. Liberū arbi. aliter in deo alit̄ in ceteris creaturis repit̄. Ad scd̄m re

ſpondet Alexā.ptc.ij.q.xxix.Oꝛ triplex ē
libertas. Pꝛima libertas eſt a coactione
ſine neceſſitate. Scðа eſt a pctō. Tertia
libertas eſt a miſeria: ſcða ⁊ tertia liber-
tas nō ſunt eque in angelo in demone: ſ
pꝛima libertas q̄ eſt a coactione eſt eque
in hoie ⁊ angelo: tam bono q̄ malo. vnð
Bern. Libertas a neceſſitate nec pecca-
to nec miſeria amittit: nec p oppoſitū au
get: nec plenioꝛ eſt in homie q̄ in angelo
Ex his patet q ſicut nō cogitur angelus
vt bene vel male faciat: ita nec homo. Et
ideo hec libertas a coactōe eq̄liter ē hinc
⁊ inde. Cōtra libtas arbitrij videt dici
eo q vertibilis ſit volūtas quo vult: ſed
homo plus eſt vertibilis q̄ angelus: q̄a
homo pōt verti a bono in malum: ⁊ inde
rurſus in bonum: nō ſic angelus: imo ſe-
mel ſolū vertit vel in bonū vel in malum
ſine regreſſu: ergo hō eſt liberioꝛ. Rñdet
q nō ſequit q̄a alia rōne eſt vertibilitas
⁊ alia rōne libertas: q2 libtas eſt dignitaſ
exiſtens in intellectuali creatura p cōue-
nientiam ad pꝛimū. Vertibilitas aūt ſeq̄
tur ipām nām creature rōnalis ſm ſe: vt
dicet in q̄rta q̄ſtiōe ſequēti. vñ nō ſequit
q maioꝛ libtas ſ maioꝛ mutabilitas eſt
in homie. Ad tertiū rñdet Alexā. q li-
berum arbi. eſt in xp̄o hoie. Dicit eñ de
xp̄o Yſaie. vij. Butirū ⁊ mel comedet: vt
ſciat repꝛobare malū ⁊ eligere bonū: ſed
illud quo repꝛobat malū ⁊ eligit bonum
eſt libe.arbi. ergo ⁊c. Sed cōtra in anima
xp̄i (vt dicit Damaſce.) nō dicimus cōſi
lium vel electiōem. Nō eñ habuit igno
rantiā (dictū eſt ſ.ca.xxxvj. Oꝛ electio ⁊
ꝯſiliū qð ꝑcedit electionē includūt igno
rantiā: q̄ nō fuit in xp̄o) ſ vbi nō ē electio
nō eſt liberꝝ arbi. ſ ⁊c. Item liberꝝ ar. eſt
quo hō pōt peccare ⁊ bñ agere: ſ hoc mō
non fuit libe.ar. in xp̄o ſ in alijs hoibus.
Rñdet q eligere dr̄ dupl'r. Vno mō diffi
nire ſeu determiare inter aliq̄ duo: ⁊ hoc
mō electio eſt in xp̄o. Alio mō dr̄ electio
rem pꝛius ignotā determinare ſeu diffini
re: ⁊ hoc mō impoꝛtat ignoꝛātiā: ⁊ nō dr̄
de xp̄o ſicut nec ꝯſiliū: ⁊ hoc mō intelligi-
tur qð dicit Damaſce. Sil'iter cum dicit
libe.ar. xp̄i non potuit peccare: hoc dicit
non rōne nature in ſe ꝯſiderate: ſed rōne
gr̄e vnionis p quā ꝯfirmatus fuit in bo-
no: vnde ſi eſſet natura humana ſepata
a diuina: ⁊ non eſſet per gr̄am cōfirmata
eſſet poſſibilis ad peccandū: vnde libtas
nature q̄ eſt a coactione cōis fuit xp̄o et
alijs hoibus. Ad quartū rñdet Alexā. P
q in angelo eſt vnita vertibilitas vel in
bonū vel in maluꝫ: nec eſt regreſſus. In
hoie ꝟo multiplex eſt ꝟtibilitas: q2 eſt re-
greſſus a bono in malum ⁊ econuerſo: ⁊
hanc duplicem vertibilitatē ⁊ poſſibilita
tem ad reſurgendum a culpa ad gr̄am ⁊
ecōuerſo: habet anima ꝓpter vnionē cuꝫ
coꝛpe coꝛruptibili. Coꝛpus eñ qð coꝛrū
pit aggrauat aiam: vt dr̄ Sap. ix. Et di-
cit coꝛpus coꝛruptibile: non ſm ſtatū tm̄
in quo nūc eſt eſt neceſſe coꝛrūpi: ſ etiaꝫ
ſm ſtatū pꝛimū in quo poſſibile fuit coꝛ-
rūpi. Et ideo ꝓpter hmōi aggrauatiōem
excuſatiōem hꝫ cum peccat. vnde ꝓnioꝛ
eſt deus ad indulgendū ſm qð ipſe dicit
Geñ. j. Non ꝑmanebit ſpūs meus (.i. in-
dignatio mea) vſqꝫ ineternū in hoie: q̄a
caro eſt .i. fragilis ex natura coꝛpis. An-
gelus aūt nō habet hmōi vnionē nec ꝟti
bilitatē: ⁊ ideo nō ſic excuſabilis eſt cum
peccat nec reſurgit poſt caſuꝫ: vnde an-
gelus dr̄ ſpūs vadēs ⁊ nō rediens. Aīa
aūt ſpūs vadens ⁊ rediens. Ponamꝰ tm̄
q aīa vnita eſt cum coꝛpe incoꝛruptibi
li ſicut erit in patria: tūc ꝓpter coꝛpꝰ non
hr̄et huiuſmodi duplicē vertibilitatē q̄a
nō aggrauat ex eo. Quartū pꝛincipale Q
patꝫ q libe.ar. non ſit in irrōnabilibus p
Alexan. Nam libertas eſt potētie abſo-
lute a materia. Foꝛme enim alligate ad
materiā nō habēt inclinatōeꝫ niſi ad vnā
partem: q2 coartant a materia cui alligā
tur. Hinc eſt etiā q nō mouent a ſe ipis
ſ ab alio: hinc eſt q ſenſibiliū brutoꝝ ap-
petitus nō eſt liber: quia ipſa vis ſenſibi
lis in eis materialis eſt ⁊ perfectio mate

rie.scꝫ corpis phisici organ ici. Et ideo co actioni subiectꝰ ſm imutationē materie hinc est ꝙ imutatiōe facta p apphensionem alicuius delectabilis: necesse habet inclinari vis apprehensiua in brutis ad illud. Immutatōe aūt facta p imutationē alicuius tristabilis necesse habet appetitiua moueri ab illo fugiendo: ꝛ ideo in irrōnabilibus nō est libe. ar. In rōnalibus aūt libertas arbitrij est inq̄ntū huiusmodi: ꝑpter idsam rōnalem vim que est vis absoluta a materia: qd ptꝫ ex apphensiua intellectiua: q̄ non intelligit nisi in abstractiōe a mā. hinc est ꝙ cū nō sit alligata: apphensione facta alicuiꝰ tristabilis vel delectabilis: nō coartat̄ vis appetitia ad sectandū delectabile: vel fugiendū tristabile: ꝑpterea manet in rōnali nā arbitrij libertas. ꝛ ideo homo est laudandus vel vituperandus ex actu suo.

¶ De voluntate thelisi naturali ꝛ bulisi delibratiua.

Caplm xl

A De volūtate thelisi naturali ꝛ bulisi delibratiua.

Voluntatis naturalis ꝛ delibratiue duobus modis ꝯsueuerūt autores assignare drn̄tiā. Uno modo sic voluntas dicit̄ Naturalis q̄ fert̄ in aliqd bonū apphensuꝫ a rōne sine ipius rōnis discussione ꝛ diiudicatiōe: sic econtra volūtas dicit̄ delibratiua q̄ fert̄ i bonum apphēsum a rōne cum ipsius rationis deliberata discussione. De his duabus differētijs voluntatis (de q̄bus non est hic ad ꝑpositū) dictū est supra. c. xxxj. Aliā ponit Damascenus voluntatis naturalis ꝛ delibratiue differentiā. Naꝫ dicit ꝙ voluntas alia dr̄ Thelisis alia Bulisis: hoc est alia naturalis alia delibratiua siue electiua: vt naturalis volūtas respōdeat sinderesi. Delibratiua vo libero arbitrio. nam voluntas sequens directionem nature que est ad vnum determinata dicitur sinderesis. Sequens vero directionem rōnis dicit̄ liberꝫ ar. quia potest ad opposita. Considerādum ꝙ huius duplic̄ voluntatis sufficientiā sanct. Bonauen. ponit in suo breuiloquio. Nam appetitus rōnalis qui consistit in fuga mali ꝛ affectione boni: duplicit̄ pōt ad aliqd ferri. scꝫ ſm naturalē instinctū: vel ſm delibratiōem ꝛ arbitriū liberū. hinc est ꝙ potentia appetitiua rōnalis diuidit̄ in voluntatem naturalem ꝛ electiuā: que proprie volūtas delibratiua dicit̄: ꝛ quoniaꝫ talis electio indifferēs est ad vtrāqꝫ partem: ideo est a libero arbi. Et quia hec indifferentia consurgit ex delibratione rōnis ꝑambula ꝛ voluntate cōiuncta. hinc est ꝙ liberū ar. est facultas rōnis ꝛ volūtatis: ita ꝙ sicut dicit Augusti. oīes predictas rōnales potentias cōphendit. Ait eīn cum de libero arbi. loquimur nō de parte anime loq̄mur sed certe de tota

¶Redeundo ergo ad ꝑpositū. Notādū ꝙ sinderesis est volūtas naturalis appellata: quia necessario ꝛ naturaliter tendit ꝛ inclinat in bonum honestum ꝛ iusticiā ꝛ murmurat ꝯtra malum culpe. Appetitus aūt electiuus appellat̄ voluntas delibratiua: q2 post delibratiōem ꝛ directionem rōnis aliq̄n adheremus bono aliq̄n malo: ꝛ sic ptꝫ ꝙ diuisio voluntatis p naturalem ꝛ delibratiuā nō variat eā p eēntiam potētie ſ ſm modū essendi. Quod ꝓbat sctūs Bonauēn. in. ij. distin. xxiiij. Potentie que habēt idem obiectū ꝛ sub eadem rōne non habent diuersitatē: sed naturalis voluntas ꝛ delibratiua idē habent obiectū scꝫ bonum. Naturaliter. n. bonum appetimus ꝛ ex delibratione etiā cum bene ordinati sumus. Item potentia q̄ ordinat ad finem ꝛ in id quod est in finem: non est alia ꝛ alia: sed volūtas nostra vt est ad finem est naturalis: vt ē in rem ordinatā in fineꝫ est delibratiua. Eadem nanqꝫ est voluntas qua appeto beatitudinem: ꝛ qua appeto virtutē: siue facere hoc bonum vel illud ordinatum ad beatitudinem. Que vt appetit beatitudinē dicit̄ naturalis: quia necessario ꝛ immutabiliter appetitus eius ad beatitudinem inclinat̄. Ut vero hoc vel illud bo

num appetit facere,p cõſequẽda beatitu
dine:dicit voluntas delibratiua ⁊ electiua
⁊ ſm iudiciũ rõnis põt ad ↄtrariũ incli
nari.Et hoc qđ dicit Boe.in.iij.de conſo
latione.,pſa.ij.ꝙ mẽtibus hoim veri bo
ni nãliter eſt inſerta cupiditas.i. appeti
tus.Ois eñ hõ appetit in vniuerſali bea
titudinẽ ⁊ ille appetitus ẽ a volũtate na
turali.Cognitio nanqȝ btitudinis in vni
uerſali oibus innata eſt. Cognitio vero ĩ
particulari vicȝ vbi ſit btitudo ponẽda:
habeatur a nobis per habitum fidei aliq̃
mõ:⁊ aliquo mõ expectat̃ per dei formi
tatem glie a xp̃ianis. Ueram eñ beatitu
dinẽ quã xp̃iani expectant multi ſunt q̃
aſpernant̃ ⁊ recuſant volũtate electiua
⁊ delibratiua. Nã alij in diuitijs ſiue bo
no vtili:alij in delicijs ſiue bono delecta
bili:alij in honorib⁹ ptãtibus ⁊ glia ad be
atitudinem nitunt̃ puenire:errore ratio
nis ſeducti:⁊ a voluntate delibratiua in
curuati. Xp̃iani vero per fidem rectaȝ et
operationẽ bonã deo placẽtes ad veram
btitudinem (q̃ eſt ſummi ⁊ veri boni fru
itio) merentur peruenire.

De conſcientia.

Capitulum xlj

B
ẽtia
c

Onſcientia ſimplex que eſt q̃dã
regula directiua volũtatis:⁊ na
turale iudicatoriũ ſemp bonum
dictans:p̃cedit ſindereſim q̃ eſt quedam
ſcintilla ⁊ igniculus ↄſciẽtie: q̃ ſemp ad
bonum inclinat ⁊ ſtimulat: ⁊ cõtra malũ
recalcitrat ⁊ murmurat:ſicut vis appre
hẽſiua cognitiua ſeu intellectiua p̃cedit
vim affectiuã ⁊ motiuã: nã cõſciẽtia (vt
videbitur) eſt in parte anime rõnalis co
gnitiua naturale iudicatorium: dirigens
ſindereſim que eſt in parte anime affecti
ua ſeu volũtatis:quoddã põdus ſtimu
lans ad bonum:naturale inclinatorium:
omnem nanqȝ vim appetitiuam ſeu affe
ctiuam (vt ſepe dictum eſt) precedit que
dam vis apprehenſiua et cognitiua.

De conſcientia hic quinqȝ occurrunt
videnda. Primum an conſciẽtia ſe tenet
ex parte intellectus:an ex parte affectus
Scd̃m de ipſius conſciẽtie multiplici ac
ceptione. Tercium de eius diffinitione.
Quartum de actibus conſcientie. Quin
tum de obiecto conſcientie. Ad primũ
dicendum ſm Alexã.in.ij. parte ſumme
queſt.lxxvij. Similr.in.iij.parte ſumme
queſti.xxvij.mẽbro.iij.Et ſm San. Bo
nãuentu in.ij.ſen.diſt.xxxix.q.j. Et ſcd̃m
petrum de aquila in ſ●o ſcotello.diſtinc.
xxxix.Qȝ conſcientia p̃ncipaliter ſe tenet
ex parte intellectus practici ſeu potentie
cognitiue:ſiue rõnis inq̃tum eſt cogniti
ua ⁊ motiua ſimul.dictum eñ prius eſt.
Qȝ ratio non ſolum eſt cognitio veri ſed
etiã cognitio boni vt fiat vel mali vt eui
tetur. Qȝ autem conſciẽtia ſe tenet ex p
te cognitiue ſiue intellectus practici: pro
bat petrus de aquila ſic. Conſciẽtia ẽ qđ
dam dictamen ordinatũ ad opus fugien
dum vel proſequendũ: ſed tale dictamẽ
ſpectat ad intellectum practicum : p cõ
mentatorem ſcđo de anima:⁊ ſexto ethi
corum . Sanctus etiam Bonauentura
hoc probat. Omnis ſcientia eſt ex parte
intellectus:omnis conſcientia eſt ſciẽtia
ergo omnis conſcientia eſt ex parte intel
lectus. Maior propoſitio per ſe manife
ſta eſt:minor probatur:quia omnis con
ſcius alicuius rei eſt ſciens illam rem: er
go per locum a coniugatis: omnis con
ſcientia eſt ſcientia. Item Alexãder. Cõ
ſcientia ponit ſcientiam ſed ſcientia de
terminat habituȝ cognitiuum: ergo ⁊ cõ
ſcientia. Hoc ideȝ arguitur per ſimile: qȝ
cum dicitur ille homo eſt conſcius ſecre
torum huius hominis: ſenſus ẽ ꝙ ille no
uit ſecreta illius. Unde conſcius dicitur
propter aliquã communem noticiam et
ita conſcius ponit cognitionem : ergo et
conſcientia: ergo conſcientia eſt in parte
cognitiua. Item San. Bonauentu. hoc
ipſum oſtendit peractum. Legere eñ iu
dicare: dirigere : teſtificari : et arguere :
oẽs ſunt actus ſpectãtes ad cognitionẽ:
ſed oẽs hi actus attribuunt̃ cõſciẽtie: nã

cōſcientia eſt liber in quo legimꝰ. Conſcientia etiā interius iudicat: conſcia teſtificatꝛ: conſcia arguit: conſcia etiā regit ⁊ dirigit: ergo videtꝛ ꝙ ɔſciētia ſe tenet ex ꝑte cognitiue: cū actus ⁊ habitus ſint eiuſdem potētie. Itē Damaſ. dicit ꝙ cōſcientia eſt lex intellectus nr̄i: ſed lex intellectus non dicitꝛ niſi ſcriptura que directe reſpicit ipm̄ intellectū: ergo conſciētia ſe tenet ex ꝑte intellectiue ⁊ cognitiue. Concludit ex his argumētis San. Bonauē. ꝙ conſciētia ſe tenet ex parte cognitiue: lꝫ ſe nō tenet ſm ꝙ eſt ſpeculatiua ſ ſm ꝙ eſt practica. Intellectus em̄ ſpeculatiuus ⁊ practicus eandē potentiā dicunt ſola extenſione differentē: ſicut dicit phs de hoc ſupradictū eſt ca. xxx. Nec eſt aliquo mō intelligendum ꝙ intellectus practicus ſit appetitus vel volūtas: hoc em̄ negat ipe phs.

B Quidam tamē nitūtꝛ ꝓbare ꝙ conſciētia ſe tenet ex parte affectiue ⁊ volūtatis. Nā remorſus eſt actꝰ potētie affectiue. Ubicūqꝫ em̄ eſt remorſus eſt quidā dolor ⁊ paſſio: ſed conſcientie eſt remordere: ſicut dr̄ ſup illud. j. Corinth. j. Nihil mihi conſcius ſum: glo. in nullo me remordet ɔſciētia mea: ergo videtꝛ ꝙ cōſciētia ſe teneat ex parte affectiue. Reſpodetꝛ ꝙ conſcientia dicitꝛ remordere ꝓpter hoc: qḋ dū ipa mōſtrat aliqḋ malū ipi affectui habēti rectitudinē ſuꝑ inducit remorſum: ꝓ eo ꝙ ille affectꝰ recalcitrat: vnde remorſus nō eſt a conſciētia ꝑncipaliter mouēte: ſed ſicut a dictante. A ſcintilla aūt cōſcientie que quidem eſt ſindereſis: eſt ſicut a mouēte. Itē penale ⁊ delectabile ſe tenet ex parte potentie affectiue ⁊ volūtatis. Un̄ delectabile dicitꝛ qḋ eſt conſonū volūtati. Penale qḋ nō eſt conſonū: ſed in nobis eſt pena ⁊ leticia ex parte cōſcie. vn̄ vermis cōſciētie erit magna pena in damnatis: ergo videtꝛ ꝙ cōſcientia teneat ſe ex parte potentie affectiue nō ex parte cognitiue. Dicendū ꝙ penale ⁊ delectabile non eſt a conſcientia nec in ɔſcientia niſi ſicut in diſponente ⁊ dictāte. Gaudere em̄ ⁊ dolere ꝓprie affectionis eſt: ſed cum conſciētia que eſt rectus teſtis teſtificatꝛ de bono facto: qḋ eſt bonū: ⁊ de malo facto qḋ eſt malū: generat ex hoc dolorē vel gaudium in affectu ⁊ voluntate: vnde apl̄s dicit glīa nr̄a hec eſt teſtimoniuꝫ conſcientie nr̄e: non attribuendo ipi conſcientie ꝑncipaliter paſſionem letandi: ſed actuꝫ teſtificandi. Itē ſicut intellectus ſe habet ad verū ita affectus ſe hꝫ ad bonum: ergo ſi eſt aliquid cuius perfectio conſiſtit in bonitate illud magis ſpectat ad affectum ꝙ̄ ad intellectum: ſed ɔſciētia eſt hmōi. Dicit em̄ aplūs. j. Thi. j. Charitas eſt de corde puro ⁊ conſcia bona. Dicendum ꝙ bonitas ⁊ malicia nō tm̄ reſpiciunt affectum: immo etiā intellectū practicum ⁊ eius habitum: pro eo ꝙ intellectꝰ practicus nō tm̄ conſiſtit in vero ſed etiā ſe extendit in bonū. Et ꝓpterea iudicatoriū illud qḋ eſt conſciētia: bonū eſt qn̄ bonum dictat ⁊ ad bonū inclinat: ⁊ a malo retrahit ⁊ ipm̄ refugit: ⁊ ideo non ſequitꝛ ꝙ ɔſcia ſit in potētia affectiua. Ad h̄ em̄ ꝙ dicatꝛ bona nō oportet ꝙ ſit affectio ꝑ eſſentiā: ſed ſufficit ꝙ cū ipa affectione et voluntate habeat concomitantiam.

Conſcientia multipliciter accipitur. Capitulum xlij

D ſcḋm q̄ſitū de ɔſcie multiplici acceptiōe. R̄ndetꝛ vt dicit Alexā. ⁊ S. Bona. Qꝛ ſicut nomē intellectꝰ aliqn̄ ſumitꝛ ꝓ potētia cognitiua diſtincta ɔ̄ voluntatē: vt dictū eſt ſ̄. c. xxix. Aliqn̄ ſumitꝛ ꝓ habitu intellectuali: ſm ꝙ dicimꝰ. Intellectus eſt habitus principioꝝ ſpeculabiliū: vt omne totū maiꝰ eſt ſua parte. Aliqn̄ intellectus ſumitꝛ ꝓ ipo ꝑncipio intellecto vel obiecto qḋ eſt vniuerſale: ſicut dicimꝰ: vniuerſale eſt dū intelligitꝛ ꝑticulare dū ſentitꝛ. Sic etiā nomen conſcie multipliciter ɔſueuit accipi a doctoribꝰ ſacre ſcripture. Primo modo conſciētia pro ipa potentia cognitiua ɔſciente. Non tm̄ nominat vniuerſaliter

potentiā cognitiuā: ſ ꝓut ſe extendit ad cognoſcenda ea que ſunt moris ſiue moralia. Et ſic conſciētia ſe tenet ex parte intellectus practici: habēs vel recipiēs illḋ quod conſcimus: ſm qḋ dicit̃: lex naturalis eſt ſcripta in cōſciētijs noſtris. Sicut ſi diceret̃ pncipia prima ſpeculabiliū ſcripta ſunt in intellectu ſpeculatiuo: ⁊ ſic cōſcientia cōiungit̃ ſindereſi: que (vt infra dicetur) tenet ſe ex parte affectus ⁊ volūtatis naturalis. Eſt eñ ſindereſis in creatura rōnali aliquid: quo homo naturalit̃ inclinat̃ ad bonum ⁊ remurmurat ꝯ malo. Iſta aūt inclinatio poteſt eſſe duplex vel oſtēſiua ⁊ cognitiua boni faciendi vt fiat: ⁊ ſic eſt in intellectu practico: ⁊ eſt cōſciētia: que eſt qḋdam dictamē ordinatū ad opus fugiendū vel ꝓſequēdum: vel ē inclinatiua ⁊ ſtimulatiua in id quod conſcientia cognouit oſtēdit ⁊ dictauit: ⁊ ſic eſt ſindereſis que eſt naturale pondus ⁊ inclinatoriū ſtimulans ⁊ inclinās volūtatem ad ꝓſequēdum vel fugiēdum illud qḋ cōſciētia dictauit. Nō tamē imponit neceſſitatem coactiōis volūtati deliberatiue: quia volūtas cum ſit libera a coactione: nō pōt moueri ad hoc vel ad illud ſine ꝓprio cōſenſu. Scḋo mō cōſcientia ſumit̃ ꝓ eo quo cōſcij ſumus: ⁊ ſic ē habitus quo cōſcij ſumus: vñ ſicut ſcientia ſumit̃ ꝓ habitu ſciētie intellectus ſpeculatiui cognoſcētis: ſic ꝯſciētia ſumit̃ pro habitu cognitiuo intellectus practici cōſciētis ordinātis ⁊ dictantis ad ꝓſecutionem boni ⁊ fugam mali. vñ ſicut ſcientia eſt habitꝰ cognitiuꝰ ſpeculabiliū ſic ꝯſcia eſt habitus cognitiuus opabiliū ⁊ agendorū. Tertio ꝯſciētia accipit̃ pro ipſo ꝯſcito. ſcꝫ ꝓ eo qḋ ꝯſcimus ſeu ꝓ obiecto ꝯſcito: ſicut ⁊ ſciētia aliquādo accipitur ꝓ ſcibili: ⁊ ſic ſciētia nec eſt potentia nec habitus: ſed obiectū qḋ ab intellectu practico ſeu ꝯſcientia mediante habitu cognoſcit̃ ⁊ ꝯſcit̃. Quemadmodū viſus ſeu potētia viſiua: mediāte intētiōe ſeu ſimilitudine coloris cognoſcit colorē qui ē obiectū viſus. Et ſic dicit Damaſcenꝰ ꝙ ꝯſcientia eſt lex intellectus noſtri. Lex. n. naturalis vel poſitiua eſt obiectū qḋ conſcientia cognoſcit. Quarto ꝯſciētia ſumit̃ ꝓ ꝯſciētia: pmo ⁊ ſcḋo modo accepta ſimul: vicꝫ ꝓ potētia habituali: ſcꝫ ꝓ potētia cum habitu: vel ꝓ potētia habente in ſe vel recipiente habitū quo cognoſcimus et conſcimus principia moralia ſicut cum dicit̃ Aer illuminatus: notat̃ aer habēs in ſe lumē. Quemadmodū etiam intellectus quādoqꝫ accipit̃ ꝓ potentia habituali: ſeu ꝓ ītellectu ſpeculatiuo habente in ſe habitu primoꝝ principioꝝ ſpeculabiliū: vt om̄e totum eſt maiꝰ ſua parte. Pariformiter ⁊ ꝯſciētia accipit̃ ꝓ potentia habituali: ſeu ꝓ intellectu practico: habēte in ſe habitū primoꝝ principiorum opabilium: vt ꝙ deus eſt timendus: reuerēdus ⁊ amandus: ⁊ dei preceptis obtempanduꝫ. Nolle alteri facē qḋ tibi nō vis fieri. Conſcētia nanqꝫ per habitum quem in ſe habet (qui eſt quedam lux cognitio ſeu diſpoſitio ꝯnaturalis et ꝯcreata anime) cognoſcit prima pncipia practica moralia ⁊ opabilia. vnde oportet hic tria attēdere. vicꝫ potentiā cognoſcentem: habituꝫ illuminātem: ⁊ obiectū cognitum. Potentia eſt ꝯſcientia que eſt vis anime cognititiue eadem cum intellectu practico. Habitus illuminās habilitans ⁊ diſponēs potētiam ad cognoſcendum: eſt medius inter potentiam ⁊ obiectum. Unde ſicut anima per potētiaꝫ intellectiuam: dr̃ potens ad intelligendum ſic per habitū primoꝝ principioꝝ opabilium: potētia intellectiua ſeu ꝯſciētia illuminat̃ ⁊ reddit̃ facilis habilis ⁊ expedita ad intelligēdum ⁊ ꝯſciendū. Obiectū cognitū: qḋ eſt lex naturalis: a qua deriuant̃ regule agendoꝝ ꝯtente in lege diuina tradita in veteri ⁊ nouo teſtamento: ⁊ etiam moralia tradita in vtroqꝫ iure et in libris Ethicoꝝ: de multiplici lege. ĩ. dicit̃ in fine huiꝰ capli. Cum igit̃ quatuor modis dictis accipi ſoleat nomē ꝯſciētie

in ordine ad sinderesim: q̃ ⁊ volũtas na-
turalis dicit᷑ cuius ipa ꝯsciētia ē directi-
ua. Portat eñ ꝯscietia lucernã cognitio
nis ante sinderesim: vt videat qualiter sit
stimulandũ ad bonũ ⁊ remurmurãdũ cõ
tra malum. Vñ vsitatiori nõ ꝯm sanctũ
Bonauen. Nomẽ ꝯscie ꝑ habitu accipi
tur: sicut ⁊ nomẽ sciētie a quo componit᷑.
Si igit᷑ querat᷑ cuius potētie sit habit⁹
Dicendũ ꝙ est habitus potentie cogniti
ue: aliter tamẽ ꝙ̃ sit ipa sciētia speculati-
ua: q2 sciētia speculatiua est ꝑfectio intel
lectus nostri inq̃ntum est speculatiuus.
Consciētia ꝟo est habitus ꝑficiens intel-
lectum nr̃m inq̃ntum est practicus: siue
inq̃ntum dirigit in ope: ⁊ sic intellect⁹ ha
bet qͦdãmõ rõnem motiui: nõ q̃a efficiat
motũ: ꝫ quia dictat ⁊ dirigit ad motum.
ꝓpter qđ nõ dicimus ꝙ dictamẽ ꝯsciētie
sit ad hoc principiũ. Omne totũ est maius
sua pte: sed bene dicim⁹ ꝙ ꝯsciētia dictat
deum esse honorandũ: nulli iniuriã esse
faciendũ. ⁊ ꝯsimilia ꝑncipia q̃ sunt sicut
B regule agendorꝝ. Quinto ꝯsciētia (ꝯm
sctm̃ Bona. in cētiloq̃o) dicit᷑ opĩo habi-
ta de agendis vel nõ agēdis. i. debitis fie-
ri vel nõ fieri formata: de qua ad Rom.
xiiij. Omne qđ nõ est ex fide pctm̃ ē. Glo.
qđ nõ est ex fide. i. cõtra ꝯsciam. Isto q̃n
to modo cõsciētia est habitus acquisitus
ex cõiunctõe ⁊ acceptatione ex pte rõnis
cui ꝯiungit᷑: frequēter erroneus in iudi-
cando esse faciendũ qđ nõ est faciendum
⁊ ecõuerso: q̃a rõ circa pticularia p mo-
dũ cuiusdã cognitionis ⁊ inq̃sitionis ver
satur. Cum aũt ꝯscia cõiungit᷑ sinderesi:
cuius est naturale iudicatoriũ non errat.
Cuius rõnem assignat sctũs Bonauen.
Nam ipa ꝯscia nõ tm̃ ꝯsistit in vniuersa
li sicut ⁊ ipa sinderesis. Imo etiam descẽ
dit ad pticulare: nõ tm̃ mouet᷑ motu sim
plici imo etiã collatiuo: nec mirũ q2 con-
sistit in rõne: cuius rõnis est vnũ ab alte-
ro discernere ⁊ vnũ alteri ꝑferre. Et ideo
ꝯscientie ꝓut stat in vniuersali ⁊ mouet᷑
aspectu simplici respectu sinderesis sem
per est recta. Prout aũt descendit ad par
ticularia ⁊ cõfert põt fieri erronea: ꝓpter
hoc ꝙ immiscet se ꝯscie act⁹ rõnis delibra-
tiue: et ꝫ sic pꝫ. Cõsciētia eñ iudeorꝝ ex-
ipo primo naturali dictamen dictabat ꝙ
deo est obediēdũ: ⁊ ipi postmodũ ꝑ rõnẽ
particulariter assumũt: ꝙ deus precepit
circũcisionẽ ⁊ ciborꝝ distinctiõem: ⁊ ex ꝫ
format᷑ cõsciētia eorꝝ in particulari vt se
circũcidant et a cibis multis abstineant:
error iste nõ venit ex ꝑmo ꝑncipio quod
quidem verum fuit: sed venit ex assum-
ptione: q̃ non fuit ꝯscientie ꝓut est natu
rale iudicatoriũ sinderesis: sed potius rõ
nis erronee q̃ spectat ad liberũ arbitriũ.
Et simile est de illo q̃ scit oẽm mulã esse
sterilem in vniuersali: sed tamẽ quãdo vi
derit aliquã grossam: credit eã habere in
vtero: ꝫ quãdo ptractat ⁊ ꝑfert tũc rece-
dit error. ¶ Questio Pro dictorꝝ ⁊ dicē-
dorꝝ clariori intelligentia (cum dictuꝫ sit C
ꝙ ꝯsciētia quãdoqꝫ sumit᷑ ꝑ habitu quo
ꝯscij sumus) incidit q̃stio vtrũ ꝯscientia
sit habitus innatus aut acquisitus. Pro
huius questionis solutione q̃tuor sunt ꝑ
supponēda notabilia. Primũ notabile ē
habitus sumit᷑ ab habendo. Unde habi-
tus hic sumit᷑ pro qualitate: qua res aliq̃
modo bene vl' male se habet: in se ipa vel
ad aliud: ⁊ ad suas opatiões facili⁹ exer
cēdas: vnde dicit phs. v. Metaphi. Ha-
bitus est dispositio ꝯm quã aliquid bene
vel male disponit᷑: ⁊ ex hac ꝓprietate ha-
bitus: virtutes morales seu ꝯsuetudina-
les: ⁊ etiaꝫ habitus cognitiui intellectua
les seu scientiarꝝ dicunt᷑ habitus: nam ꝑ
habitus virtutũ q̃bus bene viuit᷑: anima
bene se habet in seipsa quo ad passiones
refrenãdas: ⁊ etiã quo ad aliud scꝫ quo
ad deum ⁊ primum. Ab habitibus etiã
eliciunt᷑ bone opationes: a charitate eli-
citur diligere: ab habitu spei sperare: a tē
perantia prauas delectationes cohere-
re: a fortitudine perferre molestias ⁊c.
Per opposita vitia homo se male habet
in se ⁊ quo ad alios. Similit᷑ habitus sciē

tiarum siue habitus quibus recte intelligitur habilitant ⁊ disponunt ⁊ illumināt intellectum quo ad cognitionem veritatis: vnde lumen intellectus agentis: ⁊ lumen glorie: disponunt intellectum ad intelligendum recte: ⁊ similiter species intelligibilis innata infusa vel acquisita: iō habitus vocanť. Scōm notabile potētie vegetatiue ⁊ sensitiue exteriores ⁊ interiores ex se determiate a natura ad actus suos: habitibus non indigent: qꝛ habent determinatum modum agendi: a q̊ nō deficiunt nisi pro potētie defectū. Potentie vero intellectiue ⁊ appetitiue. s. voluntas ⁊ appetitus sensitiuus ex se indeterminate ad operationes humanas bene exercendas: indigent habitibus bonis determinantibus ipās ad actus bonos. Intellectus namqꝫ ex se est indifferēs ad verum ⁊ ad falsum: idcirco indigent habitibus intellectualibꝰ (vicꝫ sapiā: intellectu: sciētia: prudētia: arte) determinantibus ipm ad assensum ⁊ cognitionēꝫ veritatis. Voluntas etiam ⁊ appetitꝰ sensitiuus (cōcupiscibilis scꝫ ⁊ irascibilis) indifferentes sunt ad bonum ⁊ ad malum ideo indigent habitibus virtutum determinantibus eas ad actus bonos. Tercium notabile potētie vegetatiue ⁊ sensitiue apprehensiue sunt immediata principia suarum operationum. Visus namqꝫ sine determinatione alicuius habitus elicit suum actum qui est videre. Potentie vero appetiue ⁊ intellectiue mediantibus habitibus eliciunt suos actus. Habitus igiť est medius in talibus inter potentiam ⁊ actum: exempligrā. Voluntas que est potētia appetitiua rōnalis indifferens est ad actum bonum qui est diligere ⁊ ad actum malum qui est odire: ideo indiget habitu medio qui est charitas: q̄ determinat ⁊ dirigit voluntatem ad diligendum summā bonitatem que deꝰ est: ꝓpter se ⁊ supra omnia: ⁊ ꝓximum propter deum. Quartum notabile. Habitus dupliciter distinguunť. Vno modo ex parte subiectiue habitus ⁊ sic habitus sunt triptiti. Nam primi sunt habitꝰ pure motiui: qui mouent ⁊ inclināt affectū ad amorem boni virtutis: sicut sunt habitus virtutū consuetudinalium siue moraliū: vt sunt temperātia ⁊ fortitudo que rectificāt vim irascibilem ⁊ concupiscibilem. Charitas similiter est habitus virtutis inclinans ad dilectionē dei et ꝓximi vim cōcupiscibilem. Sunt ⁊ habitus cognitiui ⁊ illuminatiui: qui illuminant intellectū ad cognitionē: ⁊ tales sunt duplices: nam quidā sunt pure cognitiui q̊ illumināt intellectū speculatiuū ad cognitionē veri ⁊ falsi: vt est habitus qui diciť sciētia: ⁊ intellectus q̊ diciť habitus primoꝝ principioꝝ speculabiliū: sicut habitus huius principij: omne totum est maius sua parte. Tercius est habitus ꝑtim cognitiuus ⁊ partim motiuus: ⁊ ille illuminat intellectū practicū ad discretionē boni ꝓsequēdi: ⁊ mali fugiendi. Et vlterius dictat ad cognitionem boni faciendi vt fiat: ⁊ mali vt non fiat. Et talis habitꝰ est conscientia: qua cognoscimus ⁊ dictamus de primis ꝑncipijs agibiliū vicꝫ ꝙ deo est obtꝑandū. Quod tibi nō vis fieri alteri ne feceris ⁊ sic de alijs. Alio modo habitus distinguunť ex ꝑte modi habendi: ⁊ sic habitus sunt quintuꝑtiti: nā primi habenť per cōcreationē: et dicunť habitus innati: sic dictū est supra. c. xxix. ar. ij. correlario. ij. ꝙ angeli intelligūt per species intelligibiles siue habitus intellectuales eis innatas cōcreatas siue inditas a ꝑmevo sue ꝯditionis: sic etiā aīe rationali a principio sue conditionis siue creationis: innatus ⁊ impressus est quidam habitus ⁊ lumen quo cognoscit deum ⁊ beatitudinem: ⁊ seipsam: et ea que in ea sunt: sine adminiculo sensuum exteriorum: ⁊ sine conuersione ad fantasmata. Secundi sunt habitus qui habentur per infusionem: ⁊ dicuntur habiti infusi ⁊ influxi per gratiam. Sic dictum est supra capitulo. xxix. questio. xj. artic. ij. ꝙ

anima ſeparata intelligit per habitus et ſpecies intelligibiles infuſas et influxas ex influentia diuinĩ luminis participataſ ſic ⁊ ꝓphete ſancti apl'i: ſanctus Franciſcus ⁊ plures alij in hac vita habuerunt ſciam ⁊ habitus per infuſionẽ ꝑ quos intellexerunt. Habitus etiã virtutũ theologicarũ nõ habenẽ ex nr̃is actibus ꝓprijs: ſed a deo per infuſionem in baptiſmo.

Tercij ſunt habitus acquiſiti qui habenẽ ⁊ acquirunẽ ex actibus ꝓprijs vicȝ alioꝝ ꝑſuaſione ⁊ inſtructione ꝓprio ſtudio ⁊ lectione: vel ꝓpria inuentione ſenſu ſcȝ memoria ⁊ experiẽtia. ſic ꝑmi philoſophãtes habitus taȝ intellectuales ꝙ̃ morales acquiſiuerunt. Quarti ſũt habitus partim infuſi ⁊ partim acquiſiti: et ſic doctores ſancti: partim ꝓprio ſtudio: partim diuina inſpiratione: habitibꝰ ſciẽtiarum illuminati ſunt in cognitiua ⁊ habitibus ꝟtutũ perfecti in affectiua.

Quinti ſunt habitus qđãmodo innati ⁊ qđãmodo acquiſiti. Sic eñ virtutes cõſuetudinales ſiue morales ſunt qđammodo innate ⁊ qđammõ acq̃ſite. Sic et habitus cognitiui nec ſunt omnino innati nec omnino acq̃ſiti: ſed qđãmodo innati ⁊ qđammõ acq̃ſiti: ⁊ talis habitꝰ eſt conſciẽtia de qua eſt preſens queſtio.

F Utrum cõſcientia ſit habitus innatus vel acquiſitus. Reſpondeẽ ſm Sanctũ Bonãuen. in. ij. diſt. xxx. queãdmodũ habitus cognitiui ⁊ ſpeculabiliũ (velut eſt omne totum eſt maius ſua parte) qđammodo ſunt innati ⁊ qđammõ acquiſiti. Sunt enim innati: rõne luminis aĩe inditi qđ vocaẽ naturale iudicatorium dirigẽs ipſam aĩam in iudicãdo: tam de cognoſcibilibus ꝙ̃ de opabilibus. De illo lumine dictum eſt ſupra. c. xxix. q. ij. Sũt etiã qđammõ acq̃ſiti reſpectu ſpeciei et ſimilitudinis a ſenſibilibꝰ abſtracte: ſpecies nanqȝ ⁊ ſimilitudines acquirunẽ in nobis mediante ſenſu ſicut expreſſe dicit ph'us in multis locis: dicit eñ ꝑmo poſteriorum ꝙ omnis noſtra cognitio ⁊ diſciplina intellectiua fit ex ꝑexiſtẽte cognitione ſenſitiua. Hoc etiam docet experiẽtia in his ꝑncipijs. Omne totum eſt maius ſua parte: parentes ſunt honorãdi. Nemo enim vnq̃ cognoſcit aut partem aut pr̃em aut matrẽ: niſi ſenſu exteriori aliq̃ ſpeciẽ eius accipet. Sil'e eſt de viſu corporali: vbi duo cõcurrunt neceſſario videlȝ ꝑſentia cognoſcibilis: ⁊ lumẽ aliqđ q̃ mediante de viſibili iudicamꝰ. Pariformiter intelligendũ eſt de habitibꝰ opabiliũ: (vicȝ qđ tibi nõ vis fieri alteri ne feceris Qꝛ parẽtes ſunt honorãdi: ⁊ ꝓximi non ledendi) Quoꝝ ꝯſciẽtia eſt naturale iudicatorium: nam ꝯſcia dicit habitum directiuum nr̃i iudicij reſpectu opabilium Conſciẽtia eñ ꝑmo nominat qđammodo habitum innatũ vicȝ reſpectu illiꝰ luminis ſuꝑ nos ſignati qđ oſtendit nobis bona: qꝛ eſt qđdã ſeminarium alioꝝ habituũ acquirendoꝝ. Ut eñ dicit ſanctus Bonauẽ. in. j. ſen. diſt. xvij. q. iiij. A conditione aĩe ſpẽs impreſſa eſt aliqua ſumme veritatis in aĩa: ⁊ ei datum eſt lumen directiuum ⁊ q̃dam directio naturaľ videlicet conſcia. Data eſt etiam ei affectio naturalis volũtatis ſcȝ ſindereſis. Et ꝙ cõſcientia ſit habitus qđammõ innatus patȝ per apl'm ad Rom̃. ij. Cum gẽtes q̃ legem nõ habẽt naturaliter q̃ legis ſunt faciunt qꝛ oſtendũt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis: teſtimoniũ illis reddente cõſcia. Et gloſa ibidẽ. Et ſi gẽtes nõ habent legem ſcriptã: habẽt tñ legẽ naturalem qua ſibi conſcij ſunt: ergo ex textu et gloſa ptȝ ꝙ ꝯſcia dicit habitum naturalem cordi humano inſcriptum. Nominat etiam ſcđo conſciẽtia qđammõ habitum acquiſitum reſpectu ſpecierũ ipſoꝝ cognoſcibilium. Naturale eñ habemus lumen qđ ſufficit ad cognoſcendũ ꝙ parentes ſunt honorandi: et ꝙ ꝓximi non ſunt ledendi. Non tamẽ habemus naturaliter impꝛ̃ſſam ſpẽm patris vel ſpeciem proximi. Qꝛ autem conſcientia nominat qđammodo habitum acquiſitum poteſt

ꝯsuaderi rõne. Nã nõ habet̃ noticia de coplexo nisi habeat̃ cognitio de incõplexo: vnde nõ cognoscit ṗncipium q̃ no cognoscit terminos: ꝓpter qꝺ dicit phus. j. posterioꝝ ꝙ ṗncipia cognoscim⁹ inquantum terminos: sed cognitionẽ incõplexorũ nõ habem⁹ nisi mediantib⁹ sensibus. Nemo eñ cognoscit colorẽ nisi ꝑ visum ⁊ ꝓpterea amittẽtes vnũ sensum necesse est amittere sciaꝫ sensibilis illius sensus. Nã a natiuitate cecus: nõ habet sciaꝫ coloris ẜm rem: sed ẜm nomẽ tm̃. Si ergo omnis scientia incõplexoꝝ est mediante sensu: necesse est ꝙ sciẽtia cõplexos sit acq̇sita ⁊ accepta a sensu: sed consciẽtia dicit cognitionẽ cõplexoꝝ: vtpote alicuius regule iuris naturalis ergo conscia dicit etiam habitum acquisitum Nominat etiam tercio ꝯscientia habitum simpliciẗ innatũ. Nã sunt aliqua cognoscibilia q̃ cognoscant̃ per suã essentiam nõ ꝑ speciem: respectu taliũ poterit dici ꝯsciẽtia eẽ habitus simpliciter innatus: vtpote respectu illius: qꝺ est deũ amare ⁊ deum timere. Deus eñ nõ non cognoscit̃ per similitudinẽ a sensu acceptã: immo dei noticia naturaliter nobis inserta ẽ: sicut dicit Aug⁹. Quid aũt sit amor ⁊ timor non cognoscit hõ ꝑ similitudinẽ exterius acceptã sed ꝑ essentiã. Hmõi eñ affect⁹ essentialiter sunt a natura. Ex his etiã ptꝫ rñsio ad illã questionẽ q̃ querit̃. Utrum oĩs cognitio sit a sensu. Dicendũ ẽ ꝙ nõ. Necessario eñ oportet ponere ꝙ aĩa nouit deum ⁊ seipãm ⁊ q̃ sunt in seipã sine amminiculo sensuũ exterioꝝ: vnde si aliqñ dicat phs ꝙ nihil est in intellectu qꝺ ṗus non fuerit in sensu: ⁊ ꝙ oĩs cognitio ortum habet a sensu: intelligendũ est de illis q̃ ha esse in aĩa per similitudinem abstractam: ⁊ illa dicunt̃ esse in aĩa ad modũ scripture. Et ꝓpterea valde notabiliẗ dicit phs: ꝙ in aĩa nihil scriptũ est: qꝛ est creata nuda: ⁊ in ṗncipio sue creationis est sicut tabula rasa in qua nil depictũ et scriptũ sit. Non qꝛ nulla sunt in ea nota: sed qꝛ nulla est in ea pictura vel similitudo abstracta. ¶ De conscientie multiplici descriptione. Capitulum. xliij.

Quꝰitũ ad quesitũ de ꝯsciẽtie diffinitione. Dicendũ ꝙ ꝯscia iux̃ ei⁹ multiplicẽ acceptionẽ de q̃ dictũ est ca. ṗcedẽti multipliciter describitur. — A De consciẽtie multiplici descriptione

Prout ꝯscia accipit̃ ꝓ potẽtia cognitiua ꝯsciẽte ⁊ dictãte q̃ sunt moris ⁊ moralia describit̃ a basilio. Consciẽtia est rõnale iudicatoriũ. Itẽ ab Aug⁹. cõscientia est naturale iudicatoriũ: vñ dicit in libro de ciuitate dei. Inseruit nobis deus naturale iudicatoriũ: vbi quid sit lucis q̇d tenebrarũ cognoscit̃ in libro lucis q̇ veritas est: qꝛ veritas in corde hoĩm naturaliter est impssa. Dicit etiã. S. Bonauen. in. ij. ꝙ potẽtie cognitiue sunt lumẽ inditũ qꝺ vocat̃ naturale iudicatoriũ. Illud aũt naturale iudicatoriũ dirigit ipaꝫ animã in iudicãdo tã de cognoscibilibus ꝙ̃ de opabilib⁹: ⁊ hoc naturale iudicatoriũ est idẽ cũ intellectu: sed qꝛ vt dictũ est ca. xxx. Intellect⁹ est duplex scꝫ speculatiu⁹ q̇ cõsistit in cognitione veri ⁊ falsi. Et practicus q̇ ꝯsistit in discretiõe boni ⁊ mali. — Consciẽ

Intellect⁹ speculatiuus est naturale ⁊ rationale iudicatoriũ iudicãs de ṗmis ṗncipijs cognoscibiliũ: vtpote oẽ totũ ẽ maius sua pte. De q̊libet affirmatio vel negatio ⁊c̃. Et inquantũ cognoscit talia ṗncipia scibiliũ vocat̃. Intelligẽtia q̃ descripta est. c. xxx. Nomẽ tñ intelligẽtie apud doctores varie accipit̃ ꝓut dictũ est ibidẽ. Practicus vero intellectus est naturale iudicatorium iudicãs de ṗmis ṗncipijs moraliũ ⁊ opabilium: vtpote qꝺ tibi nõ vis fieri alteri ne feceris: ⁊ ꝓut se extẽdit ad talia ṗncipia moraliũ cognoscẽda dr̃ ꝯscia. Scꝺo ꝯscia describit̃ ꝓut sumit̃ ꝓ habitu q̊ cõscij sum⁹ vicꝫ Conscientia est habit⁹ cognitiu⁹ opabiliũ ⁊ agẽdoꝝ. Itẽ ꝯscia est habit⁹ animi agẽdorũ ⁊ nõ agẽdoꝝ. In hac descriptione accipitur anim⁹ ꝓ rõne ꝓut ꝯsiliat̃. Nã ꝯsiliũ est act⁹ rõnis: ꝓut dictũ est ẜ de ꝯsilio. c.

xxxvj. Consiliū est rōnis inquisitio de re-
bus agendis. Itē conscientia est habitus
mētis boni ⁊ mali discretiu⁹. In hac de-
scriptione mens etiā sumit̄ pro ratione.
Qm̄ supra ca.ij.dictū est. Mens est rati
onale nr̄m quo ratiocinamur. Itē San.
Bonauē.in.ij. Consciētia est habitus di
rectiuus nr̄i iudicij respectu opabilium.
Consciētia vt dictum est continet̄ sub in
tellectu practico: q̄inquantū speculatiu⁹
dirigit in cōsiderando: ⁊ ideo dicit̄ in di-
cta descriptione: directiu⁹ nr̄i iudicij po-
stea inquantū practicus dirigit ⁊ regulat
in operādo: ideo dicit̄ in dicta descriptio
ne: respectu opabiliū seu moraliū. Intel
lectus nāq̧ speculatiuus (vt dicit̄ .iij.de
aīa) extensione fit practicus, put declara
tum est.c.xxx. In hac etiaꝫ descriptione
iudiciū sumit̄ ꝑ rōne. Nā rōnis est iudi-
care ⁊ discernere inter bonum ⁊ malum:
⁊ inter bonū ⁊ melius: put dictū est .s.c.
xxx. de rōne superiori ⁊ inferiori i fine ca-
pituli. Ad harū descriptionū clariorē in-
telligentiā notent̄ ea q̄ dicta sunt p̄cedē-
ti capitulo. Tercio describit̄ conscien
B tia put accipit̄ pro ipso obiecto cōscito:
vñ dicit Damascenus. Consciētia est lex
intellectus nostri opposita pctō. Pro illi
us descriptionis noticia sciendū vt dicit
Alexan.pte.iij.q.xxvij. Conscia duplr̄ ac
cipit̄ scꝫ materialiter ⁊ formalr̄. Conscia
formalr̄ est acceptio debite scie legis cuꝫ
debito faciēdi vel vitādi: ⁊ h̄ mō ꝯscia nō
est lex ꝫ formať a lege: q2 est ipm̄ iudiciū
rōnis ꝯcipiētꝭ legē. Est em̄ vt sic ꝯscia co
gnitio legis nālis. Cognita em̄ ⁊ accepta
hac lege (qđ tibi nō vis fieri alteri ne fe-
ceris) format̄ ꝯscia q̄ dictat sinderisi vt sti
mulat volūtatē ad faciendū bonū ⁊ ad vi
tandū malū. Lex em̄ a ligādo dr̄: q2 ligat
⁊ artat ⁊ dictat q̄d faciendū vitandū sit.
Accipit̄ etiā ꝯscia mālīter sic ꝯscia est
ipm̄ ꝯscitū mediāte q̄ aīa regulat̄ ⁊ diri-
git̄ i opatione boni: idcirco dr̄ ad Ro.ij.
Cum em̄ gentes que legē (scꝫ scriptam)
nō habēt nālīter ea que sunt legis faciūt:
ibi glo. Et si gētiles nō habent legē scp̄tū
habēt legem naturalē qua quisq̧ intelli-
git ⁊ sibi conscius est quid sit bonū et q̄d
malum. Lege em̄ nāli aliq̄s sibi conscius
est et etiā ꝯscia vnusquisq̧ sibi conscius
Differēter tn̄: diuersa tn̄ habitudo notat̄
per hūc ablatiuū lege ⁊ per hūc ablatiuū
ꝯscia. Per hunc em̄ ablatiuū ꝯscia vt di
cit Alexā. notat̄ habitudo formalis: sed
per hūc ablatiuū lege dispositio materia
lis. Subiungit̄ scđo in dicta descriptiōe
ꝯscie intellectus nr̄i ibi intellectus accipi
tur ꝑ intellectu practico. Queādmoduꝫ
em̄ p̄ma principia speculabiliū sunt obie
ctum intelligētie q̄ ꝯtinet̄ sub intellectu
speculatiuo. Sic ⁊ lex naturalis q̄ vocat̄
collectio p̄ceptoꝝ iuris naturalis ⁊ prin-
cipiū moraliū ⁊ agibiliū: est obiectū ꝯsciē
tie dictātis q̄ cōtinet̄ sub intellectu pra-
ctico. Subiungit̄ tercio i descriptione cō
scientie opposita peccato: ibi pctm̄ acci-
pit̄ ꝑ pctō originali siue pro lege carnis.
Dicit eī mgr̄ in.ij.dis.xxx. ꝙ pctm̄ origia-
le diuersis noiat̄ vōbulis: nā pctm̄ origi-
nale cōpatū ad corp⁹ dr̄ lex carnis: q2 est
pena carni lege iusticie nālit̄ inflicta. Lex
em̄ nālis siue mētꝭ q̄ ē obiectū itellect⁹ nr̄i
siue ꝯscie repugnat ⁊ opponit̄ legi carnis
ſm ꝙ dic̄ Damas. Nō tn̄ ex h̄ seq̄t̄ ꝙ sic̄
lex carnis se tenet ex pte motiue ⁊ affecti
ue ꝙ ꝓfea lex mētꝭ .s. ꝯscia se tenet ex pte
motiue. Probatū em̄ p̄us ē ꝙ ꝯscia se te
net ex pte cognitiue. Nā dicit mgr̄ hugo
de san.vic. In sēsualitate siue i hoīe exte
riori ñ tm̄ ē corruptō q̄tū ad potētiā mo
tiuā ⁊ iclinatiuā: ꝫ ēt q̄tū ad apphēsiuā
⁊ sēsitiuā. Et iō q̄uis lex carnis p̄ncipalr̄
ꝯsistat i ꝯcupiscētia ad malū iclināte. Ni
hilomin⁹ tn̄ supponit fātasticā ⁊ cogniti-
uā sibi carnalia iordinate repn̄tantē. Et
ꝯsilr̄ in lege mētis ē ista duo considerare
Conscia aūt quantum est de se magis di
recte opponitur legi carnis rōne cogniti-
onis p̄ambule q̄ ratione cōcupiscentie.
Quarto consciētia diffinit̄ put accipi
tur ꝑ potentia habituali: recipiente vicꝫ

in se habitū quo ꝯscimus prima ꝑncipia moraliū. Conscientia est vis aīe cognitiua: suscipiens immediate a deo naturalem q̄ndam lucem: in qua ⁊ ꝑ quam ꝑncipia prima moralia iudicant̄ esse bona: et ꝓsequenda: terminis apprehensis. Hec diffinitio extracta est ex tractatu theologie mistice Cancell'. parisieñ. Primo dicitur in diffinitione vis aīe cognitiue. In hac particula ꝯsciētia differt a sinderesi nam ꝯsciētia vt ꝓbatum est ca. xlj. tenet se ex parte potentie cognitiue scʒ intellectus practici. Sinderesis vt infra dicitur ca. xlvj. tenet se ex parte potentie appetitiue. scʒ ex parte affectus voluntatis. Secūdo dicit̄ in diffinitione: suscipiens immediate a deo naturalem q̄ndaʒ lucē ⁊c. Per hanc scd̄am particulā ⁊ etiā per primam: cōscientia cōuenit cum intelligentia simplici que descripta est. c. xxx. isdem ferme verbis. Nam tam intelligentia q̄ ꝯsciētia sunt vires anime cognitiue: suscipientes in se naturalē lucem seu naturale iudicatoriū ꝯcreatū ⁊ inditū: signatū ⁊ sigillatū ⁊ impressum a lumine increato: ſm q̄ dicit̄ in ps̄. Signatum est sup nos lumē vultus ⁊c. De hoc lumine dictū est supra. c. xxix. q. ij. Silr̄. c. xlij. precedenti.

Tertio dicit̄ in diffinitione: in qua ⁊ ꝑ quā principia prima moralia ⁊c. ꝑ hanc particulam ꝯsciētia differt ab intelligentia: nam intelligentia vt dictū est. c. precedenti est naturale: iudicatoriū ꝑ lumē innatū: cognoscēs prima ꝑncipia speculabilium esse vera ⁊ certissima: ⁊ tenet se ex ꝑte intellect⁹ speculatiui: vt de quolibet affirmatio vel negatio ⁊ sic de alijs. Conscientia ṽo respectu luminis ⁊ habit⁹ cognitiui inditi: iudicat ⁊ dictat de ꝑmis ꝑncipijs agibilib⁹ opabilibus practicis siue moralib⁹: ⁊ tenet se ex ꝑte intellect⁹ practici: vt q̄ deo ē obtpandū. q̄ ꝑntes sunt honorādi: q̄ nemini iniuria ē inferēda ⁊c. Nō tñ drn̄t realiter: ſꝫ quēadmodū intellectus speculatiu⁹ extēsione fit practicus sunt vna potētia: ſm tñ diuersos act⁹: diuersa sortiunt̄ vocabula. Pariformit̄ intelligētia ⁊ ꝯscia. nā intelligētia est cognitio ꝑmoꝝ ꝑncipioꝝ speculabiliū. Cōscia vero cognitio ꝑmoꝝ ꝑncipiorū agibiliū. Postremo dr̄ in diffinitiōe: terminis apprehensis: ꝑ hanc ꝑticulā innuit̄ q̄ ꝯscia (put dictū ē. c. ꝑcedēti i fine) nōiat qdāmō habitū innatū: respectu. s. lumis sup nos signati qd̄ ondit nob̄ bona. Noiat insup qdāmō habitū acq̄situ: respectu specieꝝ reꝝ sensibiliū: q̄ ꝑ termios ꝓpositionū ꝑ se notaꝝ signant̄. Cōceptus nanq̄ cōplexi ꝑncipioꝝ moraliū signati ꝑ ꝓpositiones ꝑ se notas: sunt euidētes: dū ꝯceptus simplices ex q̄bus cōponunt̄ apprehēsi: reddūt ꝓtinus cōplexionē euidēteʒ in lumie rōnis intellectiue: vt qd̄ tibi nō vis fieri alteri ne feceris: cui nō ꝯtingit intellectis termis dissentire: Tales. n. noiantur cōes ani ꝯceptōnes: ⁊ ebdomades. i. ꝯceptiōes mētales: nā ebdo grece: latine dr̄ ꝯcipio: ⁊ ꝑme impressiōes: ⁊ ꝑma ꝑncipia. ¶ Principia Cognoscibiliū ⁊ moraliū drn̄t. Pro dictoꝝ ⁊ dicēdorū clariori euidētia attēdēdū ē ꝑcipue: q̄ sicut in scientijs speculatiuis (q̄ruʒ finis ē cognitio ṽitatis vel recte intelligē) (q̄les sunt metaphisice: mathematice ⁊ phisice) q̄dam sunt ꝑncipia ꝑ se nota ⁊ euidētia: vtpote de q̄libet affirmatio vel negatio de nullo ṽo sil'. si ab eq̄libet eq̄lia demas remanentia sunt eq̄lia. Paralelle (. i. linee eq̄ distātes) in infinitū ꝓtracte non ꝯcurrūt ⁊ sic de alijs. Cognitio hoꝝ ꝑncipioꝝ ē nobis innata vt dictū ē. nā intellect' termis cognoscūt̄. Quedā i speculabilib⁹ sūt min⁹ euidētia sicē ꝯclusiōes ꝑticulariū sciaꝝ: ꝓ eo q̄ lumē nobis innatū nō plene sufficit ad illas cognoscēda. Rō ḡ hūana ꝓgrediēdo ꝑ viā inq̄sitiōis ⁊ rōcinatiōis deducit ꝯclusiōes ex ꝑmissis: in q̄b⁹ ꝑncipia prima ꝑ se nota ꝯtinent̄. Et rursus resoluit ⁊ reddit ad illa ꝑma ꝑncipia: q̄b⁹ inuēta examinat: ⁊ sic ꝓpter euidentiā ꝑncipioꝝ assentimus veritati conclusionū. Pariformiter in scientijs practicis ⁊ moralib⁹

D Principia

que tractant de moribus ꝛ virtutibus et vitijs oppositis: vtpote monastica: yconomica ꝛ politica (quorū finis est amor bonitatis: vel bene viuere ꝛ opari) nam dicit phs Theorice quidem finis veritas practice vo opus. Item inquirimꝰ quid sit virtus: nō vt sciamus ſ vt boni efficiamur. Hoc est cōtra supbos solo nomine theologos q̄ student vt sciant vel sciātur Nihil vero traijciant ad affectū: nihil ad mores ꝛ ad virtutes que erudiunt intellectum: simul p deuotionē reformāt inflāmant ꝛ pascunt affectū ꝛ voluntatem Sunt quidā principia moraliū quaꝝ cognitio nobis innata est: ꝓ eo ꝙ naturale indicatoriū sufficit ad illa cognoscēda: vt ꝙ deo est obtpandum: qd̓ tibi non vis fieri ꝛ sic de alijs. Sunt etiā quedā agenda .s. scʒ institutiones supaddite ad que tenemur: ꝛ se habent tanq̄ pticulares conclusiones deducte ex p̄missis ꝛ p̄mis pncipijs moraliū: respectu quorū recipiunt euidētiam bonitatis moralis. Verbigrā memento vt diem sabbati sanctifices: ſ preceptū morale consistens in hoc ꝙ nihil iniuriosum ꝯtra deum cōmittat: euidētiam sumit ex hoc principio p̄mo. Deus est reuerēdus: non occidas: nō furtuʒ facias: sunt pticulares regule morales: euidentiam sumentes ex hoc p̄mo principio legis nālis. Qꝫ tibi nō vis fieri alteri ne feceris. Est tñ hic ꝯsiderandū ꝙ p̄ma pncipia moraliū quoꝝ ꝯscia ē cognitio: nō solū sunt pncipia ſ ꝛ fines. Nā dicit phs .ij. phisicoꝝ. Finis in opabilibus habet se sicut pncipiū in speculabilibus. Queadmodū .n. vitas ꝯclusionis in speculabilibꝰ dependet ex p̄mis pncipijs demōstrationū: ita in moralibꝰ ſm exigētiā finis accipiēda sunt media q̄ nullā habēt bonitatē nisi ex fine. Est em̄ finis pncipiū p̄mū in practicis: qꝛ finis est primū in intentione ꝛ vltimū in executione. Est etiā finis forma moraliū actuum. Qm̄ sic forma mālis dat esse māe disposite: ita ꝛ finis legis q̄ est dilectio dat formalē existētiam actibus debite circūstātionatis. Circūstantie em̄ sunt tanq̄ dispositiones q̄litatiue: q̄bus deficiētibꝰ aut inordinatis neq̄t intētio finis informare actum vt bonus formaliter dici possit: vñ sicut in pure speculabilibꝰ nulla formaꝛ cōseq̄ntia nisi fieri posset reductio ad primā ꝛ vnicam veritatem: q̄ deus est: sic nulla valet ꝯseq̄ntia in agibilibꝰ bonis: nisi posset reduci ad primaʒ bonitatē q̄ deus est finis oīs bonitatꝭ. vnde dicit apl's. Omnia in gl'iam dei facite. Item dicit xp̄s Primuʒ q̄rite regnū dei: xp̄s etiam legē ꝛ ꝓphās reducit finaliter ad dilectionē dei q̄ finis est p̄cepti. Quinto conscia describiꝛ ꝓ sua q̄nta acceptione ꝓut vicʒ ꝯiungitur rōni. Consciētia est dictamē rōnis: q̄ iudicat ꝛ ligat ad faciendū vel nō faciendum Hec descriptio aliq̄ntulū claret ex cap'lo p̄cedenti: in quo dictū est de ꝯsciētie q̄nta acceptione. Et clarius patebit capitulo seq̄nti de actibꝰ ꝯscie. Iteʒ Origenes describit ꝯscientiā. Cōsciētia est spiritus corrector: ꝛ pedagogus anie sibi sociatꝰ que sepaꝛ a malis ꝛ adheret bonis. Sed hoc attendendū: ꝙ spūs hic sumiꝛ ꝓ spirituali quadā opatione anie seu ꝓ spūali dono: ꝛ non sumiꝛ hic pro natura aie.

De actibus conscientie.

Capitulum xliiij.

Quartū ad quesitū in pncipio .xlj. capl'i de actibus ꝯscientie. Dōm ꝙ Consciētie ſm multiplicē eius acceptionem ꝛ descriptionē diuersi attribuunꝛ actus. Cōsciētia nāq̄ (ſm Alexā. pte .ij. q. lxxvij) duo hʒ in se: vnū qd̓ ē supremū: vt sic ē nāle iudicatoriū ordinatū ad dictamē boni ꝛ mali. Et q̄ ad hoc ꝯiūgiꝛ sinderesi: quā dirigit in stimulatōe ad bonū ꝛ murmuratiōe ꝯ malū. Et ꝓpterea Hiero. ꝛ alij ipam ꝯsciam sinderesim dicere voluerūt: qd̓ nō placet .s. Bonauēture Alexādro ꝛ plerisq̄ alijs: vt ꝓbatū est .c. xlj. Nam ꝯscia est in pte cognitiua ꝛ realiꝛ differt a sinderisi: q̄ est in pte affectiua: sicut intellectꝰ ꝛ volūtas: aliud qd̓

in se bꝫ cōsciētia est inferius: ⁊ sic cōiūgit
magis rōni: q̄ ꝯscia mediāte lege nāli il-
lumināt: q̊ ad cognitionē boni ⁊ mali: vt
infra dicet. Hoc p̄supposito aduertēduz
ꝙ actus cōscie sunt duplices. Nā q̄dam
attribuunt ei ꝑm suū sup̄mū ,put cōiūgi
tur sinderesi. Alij actus attribuūt ei ꝑm
suū inferi⁹ ,put cōiungit rōni. Actus at-
tributi cōscie ,put cōiungit sinderesi sūt
duplices. Quidā sunt cōes ipi sinderesi
et cōscie: quidā appropriati soli conscie.
Actus cōes conscie ⁊ sinderesi sūt cōes
solo noīe ⁊ nō re ⁊ rōne. Nā sicut ꝯscien
tia ⁊ sinderesis sunt potentie realiter di-
stincte ita ⁊ eoꝝ actus: distincte nāq̄ꝫ po-
tētie distinctos habēt actus. Actus igit
cōes cōsciētie ⁊ sinderesis sunt: remorde
re: stimulare: gaudere ⁊ dolere et plures
alij. Sinderesis nanq̄ꝫ remordet ⁊ recal-
citrat: ⁊ murmurat ꝯ malū: ⁊ stimulat et
instigat ad bonū in nobis etiā est: gaudi-
um ⁊ dolor ex parte sinderesis. Nam do
lor sinderesis intensus erit in damnatis.
Et gaudiū intēsissimū sinderesis est i be-
atis ⁊ bonis viatorib⁹. Hi actus etiā at-
tribuunt conscie sicut patet in diuersis
scripture locis. Sed isti act⁹ (vt dicit. S.
Bonauē.) alia ⁊ alia rōne sūt ab vtrisq̄ꝫ
potētijs. Sunt eñ p̄ncipaliter a sindere
si sicut a mouēte: inclināte: instigāte mur
murante ⁊ eliciente. Nō tñ sunt a cōscia
p̄ncipaliter eliciēte ⁊ mouēte: sed solū si-
cut a cognoscēte iudicāte mōstrāte ⁊ di-
B ctāte ,put declaratū est ca. xlj. Act⁹ ap
,ꝓpriati ꝑm suū superi⁹ ,put cōiungit sin-
deresi attribuunt ei ꝑm multiplices eius
acceptiones ⁊ descriptiones de quib⁹ ha
bitū est. xlij. et. xliij. caplis. Pro q̊ cōside-
rādū ꝙ conscia accepta ,p potētia vl' pro
habitu solū non elicit a se actus: sed ,put
accipit ,p potētia habituali. Hu.⁹ rō est
q꞉ ꝯsciētia cum sit potētia intellectiua cō
tēta sub intellectu practico indetermina
ta est ex se ad actus: sed mediāte habitu
(vt dictū est ca. p̄cedēti) exit in actus su-
os. Conscia igit cū sit potētia cognitiua
habitualis ꝑficiens intellectū inquātum
est practicus: mediante suo habitu elicit
p̄mo actū: q̄ est cognoscere iudicare siue
discernere de primis p̄ncipijs moralibus:
q꞉ vera ⁊ bona ⁊ imitatiōe digna. Scd'o
ōndit bonū ⁊ malū sinderesi. Tercio di-
ctat ad motū: vt bonū fiat ⁊ malū euitet
Et per hoc sinderesis inclinat aīam ad ꝓ
secutionē boni ⁊ fugā mali. Quarto di-
rigit ⁊ regulat operatiuā i executiōe ope
ris: vñ dictū est s. c. xxx. Intellectus spe-
culatiuus fit practicus dū vicꝫ eadē po-
tētia intellectiua q̄ iudicat in cōsiderādo
⁊ discernēdo: postmodū dirigit ⁊ regulat
in operādo. Ex hoc ptꝫ ꝙ conscia bꝫ q̄dā
modo rōnē motiui: nō q꞉ efficiat motū ꝫ
q꞉ dictat ad motū. Idcirco h̄ nomē con-
sciētia cōponit ex hac ꝑpositione con. et
h̄ noīe sciētia. Et nō nominat simpliciter
scia ꝫ cōscia: vt in h̄ significet ꝙ ꝯscia nō
est pure cognitiua ⁊ speculatiua: ꝫ qd'am
mō cognitiua ⁊ qd'āmō motiua: iūcta af-
fectioni ⁊ oꝑationi: ,ꝓpter qđ nō dicimus
ꝙ dictamē cōsciētie sit ad h̄ p̄ncipiū. Qđ
totū est maius sua ꝑte ⁊ ad silia: ꝫ bñ di-
cimus ꝙ conscia dictat deū esse honoran
dū ⁊ cōsilia p̄ncipia: q̄ sunt regule agēdo
rū. Ex dictis ptꝫ ꝙ conscia ꝑm ei⁹ primā
scd'am ⁊ quartā acceptiones triplices bꝫ
actus inquantum coniungit sinderesi.

Quartū vero actū q̄ est dirigere i ope-
ris executione q̄ respicit particularia: bꝫ
ꝑm suū inferius ,put cōiungit rōni. Naꝫ
sicut sinderesis est inclinatio ad bonum
vniuersale: sic ꝯscia cui⁹ nāle iudicatoriū
cōiuncta sinderesi dictat ad bonū in vni-
uersali: vñ tres p̄mi actus attenduntur.

Accipiendo consciam tercio mō nālí
ter ,p obiecto ꝯscito: ,p lege vicꝫ nāli tres
bꝫ actus. Cōsiderādū est ꝙ lex nālis (vt C
dicet ca. sequēti) noīat obiectum ꝯscie ⁊
sinderesis: ꝯscie vt dictantis ad bonum.
Sinderesis vt appetentis ⁊ inclinantis.
Sicq̄ꝫ lex nālis se bꝫ cōiter nō solū ad cō
scientiā ⁊ sinderesim: verūetiam ad rōnē
⁊ voluntatē: q꞉ ꝯsciā eadē est cuꝫ rōne et

intellectu: ⁊ sinderesis cū volūtate ⁊ affectu. Nam eadem est potētia cognitiua q̄ cognoscim⁹ aliq̄d nāliter scꝫ conscia: ⁊ ꝑ acquisitionē ⁊ talis est rō: ergo pari ratione eadē est volūtas q̄ aliq̄d appetimus per nālem instinctū q̄lis est sinderesis: et ꝑ deliberationis arbitriū: ꝓut s. ꝓbatum est ca. xl. Cū igit̄ lex nālis cōprehēdat rationē ⁊ voluntatē: ergo cōprehēdat et liberū arbitriū: qđ est facultas rōnis ⁊ volūtatis. Et q₂ in libero arbitrio tria concurrunt ad q̄ lex nālis compat̄: scꝫ facultas ratio ⁊ volūtas. Juxta ergo illas tres cōpationes. Lex naturalis tres hꝫ actus vt dicit Alexā. pte. iij. q. xxvij. membro. ij. Hoc tñ p̄mittendū ſm Isidoꝝ. ij. ethim. Lex vno mō dr̄ a ligando. Alio mō a legēdo: extenso noīe lectionis nō soluꝫ ad lectionem tpalem ſ ad lectionē ſm q̄ legit̄ in mēte. Primus ergo actus legis est ligare: hunc actum hꝫ in cōpatione ad facultatē in libero arbitrio. Facultas enim de se habꝫ liberā facultatē ⁊ inflexionem ad bonū et ad malū. Lex naturalis ligat ⁊ artat facultatē ad bonū faciendū et ad malū vitandū. Scđs actus legis naturalis est ōndere: quē hꝫ in cōpatione ad rationē quā illuminat: ⁊ sic lex dr̄ a legēdo: q₂ in ea legit̄ q̄d bonum quid malū. Tercius legis actus est instigare seu mouere voluntatē ad bonū faciendū ⁊ malū vitādum. Correlariū p̄ncipalis actus legis ē ligare ⁊ artare facultatem. Alij vero duo actus sunt min⁹ p̄ncipales. Libertas nā q̄ p̄mo ⁊ p se nō dr̄ esse in voluntate nec in rōne: sed in facultate cui debet̄ auctoritas ptās ⁊ imperiū: ⁊ a parte ei⁹ est flexibilitas ad opus bonum ⁊ malū. Lex ergo ligat ⁊ artat facultatē ad bonū faciendū ⁊ ad malū vitandū. Post hoc sequit̄ iudiciū in rōne: ⁊ sic format̄ ɔscia: vlterius facto iudicio q̄ sic dꝫ esse: deinde seq̄tur sinderesis q̄ est scintilla ɔscie: q̄ stimulat ⁊ instigat volūtatē ad bonū faciēdū ⁊ īō lex ꝑ se regulat facultatē: mediāte aūt ɔscia hoc est ſm q̄ rō accipit iudicium legis regulat rationē: mediāte aūt sinderesi regulat volūtatē in bono. Actus cōsciētie attributi scđm suū inferius, ꝑut cōiungit̄ rōni scđm ei⁹ quintā acceptionē ⁊ descriptionē sunt multiplices: vñ ꝓ dicē doꝝ clarioꝛe noticia. Cōsiderandū q̄ cōsciētia dupl'r accipit̄. Uno mō est naturale iudicatoriū semꝑ bonū dictans ipi sinderesi: q̄ est scintilla rōnis vel conscie: ꝑ monēs ⁊ inclinās ad bonū ⁊ murmurās cōtra malū. Et tūc semꝑ ɔscia de se recta est: q₂ tūc circa agibilia vniuersalia (sicut ipsa sinderesis cui associat̄) versat̄: de ea sic accepta ⁊ eius actibus iā dictum est. Alio mō conscia dicit quandā acceptionē ex parte rōnis deliberatiue cui associatur: cuius est vnū ab altero discernere: ⁊ vnū alteri cōferre: qđ notat̄ in hac ꝓpositione con. Et sic ɔscia pōt accipere erroꝛem ⁊ est erronea ⁊ recta. Et sic ɔscia ſm alexan. dicit habitū: acquisitū: q̄ reliquit̄ in aīa vel intellectu practico ex eo qđ ɔscit̄ Et sic conscientia cōiungit̄ rōni q̄ circa ꝑticularia ratiocināđo ꝑ modū cuiusdam inquisitionis versat̄: in q̄bus erroꝛ freq̄nter cōtingit. Que vt apertius cognoscantur fiat. Silogismus ɔscie: nā dicit phs in. vij. Ethi. Ratio in eligēdis ⁊ fugiēdis vtit̄ q̄busdā silogismis. In silogismo fit triplex ɔsideratio ſm tres ꝓpositiōes: ex quarū dua⁹ b⁹ tercia cōcludit̄: Ita etiā cōtingit in pꝛoposito: dum ratio in operandis ex vniuersalibus pꝛincipijs circa particularia iudicium assumit. Et quia vniuersalia pꝛincipia legis ⁊ iuris ad sinderesim pertinent. Rationes autem magis appꝛopꝛiate pertinent ad habitus: quibus ratio superioꝛ ⁊ inferioꝛ illuminatur Uerbigratia. Sinderesis pꝛoponit ex lege naturali foꝛmatam maioꝛem ꝓpositionem. Omne malum est vitandum. Cui conscientia (iuxta pꝛimam eius acceptionem inquantum est naturale iudicatorium semper dictās ad bonum) se cōiungens non errat: quia circa istam maioꝛeꝫ non erroꝛ. Ratio deinde ſm eius duplicē

portionem sub ista vniuersali maiori: format vnam minorem ꝓpositionem ad aliquem actum particularem descendendo: adulterium est malum. Ratio superior assumit quia lege diuina ꝓhibitum: que dicit Non mechaberis. Ratio inferior assumit: quia adulteriū ē iniustum ⁊ inhonestum: ꝓpter actus turpitudinem: ꝓpter rationis humane dignitatem: ꝓpter offensam hominum ⁊ reipublice: cui minori si conscientia (iuxta scdam sui iam dictam acceptionem rationi associata) assentiat non errat. Infert postremo conscientia ex istis duabus p̄missis conclusionē (dicit enim conscientia quasi concludens sciētia) igitur adulteriū est vitandum: hec cōclusio similiter erit vera: quia ratio ⁊ conscientia in minori coniuncte non errant. Conscietia similiter errare potest in alio: non silogismo sed ꝑalogismo sophistico sic formato. Omne bonum est faciendum Adulteriū est bonum: in hac minori ratio superior heretici nicolaite: false assumit. adulterium est bonū: ex precepto diuino pessime intellecto Gen̄. j. Crescite ⁊ multiplicamini. Item ex actibus aplōꝝ. c. ij. Habebant oīa cōia Nicolaite heretici dicti sunt a nicolao aduena. Nicola⁹ enim (vt dicit. ij. q. ij. Nō omnes: in glosa) fuit vnus de septē dyaconibus quos apli instituerunt: qui fuit reprobus: nam ille heresiarcha vt dicit Lyra: dixit vxores omnibus esse cōes in cognoscēdo eas. Ratio etiam inferior cōuersa ad sensualitatem ⁊ carnē errat in dicta minore: vicz adulterium est bonū: quia delectabile sensualitati: silr ꝯsciētia rōni ꝯiuncta errat. infert postremo ꝯscia hētici ꝯclusionē: ꝙ adulteriū est faciendū: q̄ ꝯclusio etiam est falsa ꝓpter falsitatē minoris ꝓpositiōis: in qua ratio ⁊ ꝯsciētia se associauerūt. Et cōmittit in dicta argumētatione sophisma ſm quid ad simplr: sicut a sili nō sequit: ethiops est albus ſm dētes: ergo est simpliciter albus ſm corp⁹ totū. nec sequit adulterium est bonum delectibile ſm sensum: ergo est bonū simplr honestū ſm rōnem.

Considerādū etiā ꝙ in dicto silogismo ꝯscie: nō solum ꝯcurrūt actus sinderesis ꝯscientie: rōnis supioris ⁊ inferioris: sed etiam volūtatis: quia dicti actus sunt cōsciētie ⁊ rōnis vt dictantis ⁊ cognoscētis Volūtatis aūt vt approbātis ꝯsentiētis ⁊ inclinātis: ⁊ queādmodum in dicto silogismo ꝯcurrunt actus rōnis supioris et inferioris: sic etiam voluntatis supioris ⁊ inferioris: de qua dictum est supra. c. xxxj. Cōcurrūt etiam in silogismo ꝯsciētia act⁹ legis nālis: nam vt dictū est. Lex naturalis ligat in libero arbitrio facultatem. Lex naturalis: mediāte ꝯsciētia: illuminat rōnem Sinderesi mediante: instigat voluntatem. Est ⁊ alia argumentatio nō tamē per figuram ⁊ modū: silogistice formata: quā sctūs Bonauē. ponit in opusculo intitulato incēdiū amoris. In hac siquidē argumentatiōe actus potentiarū anime ꝯcurrunt. Meditando scilicet de via purgatiua: in qua tota anima debet esse intēta ſm omnes vires suas: scz ſm rōnem sinderesim conscientiam ⁊ voluntatem. nā in huiusmodi meditatione: ratio percunctando affert ꝓpositionē (rōnis enim actus est ratiocinando ꝑcunctari ⁊ inquirere) sinderesis sentētiādo ꝓpter distinctionem (Sinderes. n. ad modū iudicis sentētiat causas diffiniēdo) ꝯsciētia testificādo infert ꝯclusionē: ꝯsciētia vt. j. patebit testificat de bono omisso vel malo cōmisso: volūtas ꝑeligēdo differt solutōnē (volūtas delibratiua plurib⁹ ꝑconsiliatis: alteꝝ alteri ꝑoptat) Verbigrā. Si q̄s velit meditari circa viam purgatiuā: debet rō q̄rere quid debeat fieri de hoīe qui templum dei violauerit. Anima est templū spūssancti: fundatū ꝑ fidē: eleuatū ꝑ spem: ꝯsummatum ꝑ charitatē: q̄ diffund. in cordibus nostris per spiritūsanctum. Fides huius templi violatur per infidelitatem: spes ꝑ desperationem ⁊ presumptionē charitas

que est finis precepti violat᷑ p trāsgressio nē pceptoꝝ decalogi. nā pc. pta prime tabule ordinant ad dilectionē dei: ſ pcepta ſcde tabule ad dilectionē ꝓximi. Sinderesis rñdet ꝙ debet disperdi: aut lamētis pnie purgari: ꝯscia assumit: tu es ergo ille: ergo vel oportet te dānari vel pnie stimulis affligi: deinde volūtas pēligit (ſcʒ quia recusat dānationē eternā) volūtarie lamentū. Actus ꝯscie attributi ſm suū inferius ꝓut distingit᷑ rōni: sunt duplices: quidā sunt cōes ꝯscie ⁊ voluntati delibratiue: quidā appropriati soli ꝯsciētie: actus cōes ꝯscie ⁊ voluntati solo noie sunt esse mundū adueniēte gra: immūdū esse aduenīte culpa: esse tranquillūʒ ſcʒ sine remorsu vermis: esse turbatū verme remordente: esse malū ⁊ hoc triplr. Primo q: est inqnata ad Thitū pmo: coinqnatē sunt eoꝝ mens ⁊ ꝯscia: mens ꝗtuʒ ad intellectū: ꝯsciētia quo ad affectū: coinqnata ꝗtum ad pctm̄. Scdo q: cauteriata: de q̃. j. ad Thimoth. iiij. Cauteriatā habētes ꝯsciam. i. corruptā praua intētione: ⁊ adustam igne male ꝯcupiscētie: nā cauteriū ē corruptio carnis p ignē facta (Est aūt cauteriū ferrū quo vtunt᷑ dānati: inde cauterio as vbuʒ. i. cauterio inurere) Tertio ꝯscia ē mala q: ꝯturbata: de qua Sap. xvij. Semp ꝓsumit seua: ꝯturbata ꝯscia. Ex remorsu em̄ vermis est ꝯturbata ⁊ inqeta: ⁊ ꝓsumit seua: sup se ventura anteꝗ veniant: sicut fecit Caym Gene. iiij. qui dixit anteꝗ puniret᷑ a deo ero vagus ⁊ ꝓfugus: oēs predicti act⁹ sunt in voluntate delibratiua vt in subiecto: sed in rōne supiori ⁊ inferiori sicut in apprehēdente ⁊ cognoscēte: sed in ꝯscia (que applicat ⁊ ordinat sciam ⁊ cognitionem rōnis ad aliquē actum) sicut in dictante ⁊ monstrante volūtati: quid appetendum est vel quid refutandū: tandē voluntas delibratiua: cognita per rōnem et dictata p cōscientiā: elig't vel refutat: cōsentit vel dissentit: que oīa clarent ex superioribus de silogismo ꝯscientie: in cui⁹ minore ꝓpositione. Ratio cognoscit adulterium fore immundū ꝯturbans ⁊ inquinans totum microcosmū. Conscientia similiter in cōclusione: dictat immūditiaʒ ꝯturbationem ⁊ inquinatiōem adulterij fugiendas ⁊ vitandas. Voluntas vero mota ⁊ inclinata per rōnis notitiam ⁊ cōscientie dictamē: horret refugit immundiciam ⁊ inquinationē: dissentitqꝫ adulterio. Tandē voluntas velut rex in micro cosmo iperat potentijs apprehēsiuis motiuis ⁊ executiuis: vt fugiant adulterium immūdās ⁊ inquinās ⁊ maculans totūʒ exteriorem interiorēqꝫ hoieʒ. Postremo volūtas (excluso a regno aīe ⁊ minore mūdo adulterio) preoptat ⁊ pēligit: castitatis puritatem: immūdicie pariterqꝫ decorem. Actus attributi ꝯsciētie ſm suum inferius soli ꝯsciētie appropriati plures sunt sanct⁹ Bonauē. in centiloqo: ⁊ in. ij. sentē. dicit ꝙ actus pmus elicitus a ꝯscientia ꝓut est habitus acquisitus est dictare. Potest aūt cōsciētia aliqd dictare tripliciter: vicʒ ſm legeʒ dei: preter legem dei: ꝯtra legem dei (⁊ est hic sermo de dictamine cōscie p modum precepti siue ꝓhibitionis: non per modū cōsilij vel persuasionis) Primo ꝯscientia ligat simpliciter ⁊ vniuersaliter: quia legi dei concordat mediante qua cōscientia ostendit esse ligatum. Scdo cōscientia ligat ꝗdiu manet: vnde tenet᷑ homo illaʒ deponere vel qd̄ dictat opere adimplere: vtpote si dictat cōscientia ꝙ leuare festucā de terra est necessariū ad salutem: vel si dictat conscientia: intranti ecclesiam deponere caputium. Tertio modo conscientia nō ligat ad faciendum vel non faciendū sed potius ad se deponendum: quia cum talis conscientia sit erronea: error ille repugnat legi diuīe necessario: ꝗdiu durat ponit hominē extra statum salutis: vtpote si dicat leccatrix alicui moriaꝛ si non cognoscas me: ⁊ ille incipiat habere cōsciē-

tiam de mortali ſi non cognouerit leccatricem: non eſt in ſtatu ſalutis ipſa conſcientia perdurãte: quia ſi nõ cognoſcat eam peccat mortaliter ꝯtemnẽdo deum, dum dictat ꝯſcientia hoc domino nõ diſplicere: ſi cognoſcat eam facit cõtra preceptum domini Non mechaberis. Cõſiderandum hic primo ꝙ conſcientia errat duob⁹ modis. Primo ex falſa aſſumptione: puta quãdo aliquis aſſumit aliquod malum vel falſum tanꝙ bonũ vel tanꝙ verum. Exempligratia: quãdo ſinderesis dicit. Omne prohibitum a deo vitandum eſt. Conſcientia autem fundat̃ in hoc ꝙ iuramẽtum ſit a deo prohibitū et ideo falſo credit illud eſſe vitandum: cum ante permittittit ſe mori ꝙ iuret: ſicut facit hereticus. Secũdo errat cõſciẽtia falſa applicatione: ſicut cum ex aliquibus veris aliqua conſciẽtia erronea format̃. Exemplum de eo qui facit id quod habet ſpeciem mali: licet non ſit malum: exiſtimans ſibi ſufficere intentionem bonã quã habet: non curans de ſcandalo ꝓximi: ſicut faciebant q̃dam in eccleſia primitiua fideles comedentes ydolotica: licet nõ in venerationem ydoli: tamen coram ſimplicibus qui inde ſcandaliſabantur illos imitãtes: quos reprehendit apoſtolus Roma. xiiij. Secũdus actus cõſcientie eſt teſtificari: vnde pro cognitione iſtius actus ⁊ ſequentium conſiderandum: ꝙ conſciẽtia ſm ꝓprietatem vocabuli ſignificat applicatiõem ſiue ordinationem noticie ſeu cognitionis rationis ad aliquem actum particularẽ: quod denotat prepoſitio cum. Dicit̃ enim cõſciẽtia quaſi cum alio ſcientia. vnde Hugo Conſcientia eſt cordis ſcientia. Cor enim ſua ſcientia ſe nouit et multa alia. Cum enim ſe nouit appellatur conſcientia. vnde conſcientia eſt cognitio ſui ipſius. Unde dicitur conſcientia a conſcio: is: ire. id eſt. ſimul ſcire. Tunc enim aliquis cõſcit cum de bono ⁊ preſertim de malo ſibi cõſcius eſt. Cum autẽ cor preter ſe alia noſcit: vocatur conſcientia. Applicat̃ autem noſtra noticia vł cognitio ad aliquẽ actum tribus modis: ⁊ ſm hoc conſcientie ſunt tres ſequẽtes actus. Primo modo ſm ꝙ conſcimus vel cõſideramus: an aliquis actus ſit factus vel non: ſm ꝙ dicitur Geneſis. xliij. Non eſt in conſciẽtijs noſtris quis poſuerit pecuniaʒ in ſaccis noſtris. id eſt. neſcimus an hoc factuʒ ſit Et ille actus dicitur teſtificari de preterito: nam conſcientia vt ſic eſt teſtis factorum vel non factorum: inq̃ntum conſciẽtia retinet illud contra quod volũtas fecit quaſi contra voluntatem teſtificans: ꝙ legi ⁊ preceptis diuinis non obediuit. ⁊ ſic conſcientia habet virtutem dictaminis. Iſtud auteʒ dictamen non eſt aliud ꝙ preuentio precepti diuini ad eum qui habet conſcientiam: vnde conſcientia inquanntum teſtificatur perhibendo teſtimonium: eſt liber in quo ſcriptum eſt aliquid ſiue bonum ſiue malum: vnde dicitur Danielis. vij. Et libri aperti ſunt: ibi glo. Conſcientia ⁊ opera ſingulorum in vtraꝗ parte vel bona vel mala oĩbus reuelentur. Tertius actus conſcientie dicitur examinatio: inquãtum conſcientia examinat que iam facta ſunt: an ſint recta vel non recta: an bene an male acta. Et quando per examinationem inuenit̃ id quod factum eſt diſcordare a conſcientia a qua examinatur: dicitur conſciẽtia accuſare de bono omiſſo vel malo cõmiſ. Quando inuenitur illud quod factuʒ eſt proceſſiſſe ſm dictamen ⁊ formam conſcientie: dicitur ꝯſcientia excuſare. Quartus actus conſcientie eſt ligare vel ſoluere voluntatis facultatem. vnde conſcientiam ligare voltatẽ nil aliud eſt ꝙ aſtringere voluntatem: non aliud ſine peccato facere vel omittere ꝙ conſcientia ſibi dictat: ſicut ligatus corporaliter nõ poteſt ad alium locum ire niſi ſoluatur. Conſcientia enim non obligat virtute propria ſed

ui virtute diuini precepti. Non enim dictat aliquid faciendum vel non faciendū quia sibi videt: sed quia a deo preceptuȝ vel prohibitum. Ideo si aliquid apprehendatur a dictamine rationis vt directe cadens sub precepto mortaliter peccat omittens illud quod conscientia dictat: etiam si sit de veniali: si autē non apprehendatur vt directe cadēs sub precepto vel prohibitione: tunc non fit directe cōtra conscientiam sed preter conscientiā: ꝛ ita non peccatur mortaliter sed venialiter: vel etiam nullo modo: sicut quādo ꝯscientia dictat facere aliquod opus consilij si non faciat non peccat. Aliter tamē ligat recta conscientia ꝙ erronea: nam recta ligat absolute et in omnem euentum nec deponi pōt: sicut si q̄s sibi format conscientiam de adulterio que conscientia recta deponi non potest sine peccato. Conscientia vō erronea non ligat nisi ꝫm q̄d: inq̄ntum creditur esse recta: sed ea deposita non amplius ligat. ¶ Perplexitas ꝛ scrupulositas Nascunt ex conscientie. Est autem perplexitas conscientie dubietas quo ad scienda: agenda ꝛ euitanda. vnde a plecto: xi: xum: dicitur hic plexus us xui. id est. flexus: quod componitur cum per: ꝛ dicitur perplexus: a: um. id est implicitus irretitus inuolutus obscurus Inde perplexitas. id. est. conscientie dubietas. Est autem (vt sanctus Bonanentura dicit in cētiloquio) triplex perplexitas. Prima est intelligentie verborum sacre scripture que videntur sibi repugnare. Secunda est intelligentie faciendorū: de qua ad Roma. viij. Quid oremus nescimus: sed ipse spiritus postulat pro nobis ꝛc. Tertia est ineuitabilitas peccādi. Prima dissoluitur per distinctionem et considerationem scripturarum. Secunda dissoluit: per inspirationem spiritus sancti: nam sapientia diuinitus inspirata est vnctio docens de omnibus per meritum orationis Jacobi. j. Si quis indiget sapientia postulet a deo. Tertia dissoluitur per depositionem erronee conscientie

H Perplexitas ꝛ scrupulositas.

Et considerandum ꝙ perplexitas veritate inspecta nihil est: nec potest aliquis perplexus esse inter duo mala necessitate astrictus ad aliquod malum perpetrādum. Cum ergo positus q̄s est inter duo mala: aut potest vtrunq; vitare: aut alterum facere sine peccato: et cum oportet facere alterum eligendum est ꝫm cōsiliū beati Gregorij quod per se consideratuȝ est minus peccatum. Verbi gratia. Cum quis iuramēto firmauerit perpetrare homicidium: preeligat periurium ꝛ de eo peniteat: ꝛ homicidium maius malum nequaq̄ faciat. Scrupulus est vacillatio quedam consurgens cum formidine ex aliquibus coniecturis debilibus ꝛ iūctis. Unde videtur esse scrupulus pusillanimitas que est tedio seu timore rerum aduersarum: iners et inconsiderata animi deiectio. vñ scrupulus a q̄busvocat erronea ꝯscia: ab alijs timor ꝯscie ab alijs pusillanimitas di: vnde magna est differentia inter habere seu facere conscientiam formatam: ꝛ habere solum timorem conscientie. Conscientia nanq; formata est quādo finaliter post discussionem ex diffinitiua sententia rationis iudicatur aliquid esse faciendum vel non faciendum: ꝛ contra talem conscientiam facere etiaȝ si sit erronea est peccatum. Timor vero conscientie seu scrupulus est: quādo nō sic finaliter post discussionem ex diffinitiua sententia firmatur aliquid esse faciendum vel non faciendum: sed mens inter dubia vacillās nesciens quid melius vel ad quid potius teneat. Nec tamē quoq; modo vellet omittere quicquid sciret esse placitum diuine voluntati: ꝛ contra hūc timorem ꝛ scrupulum facere: non semꝑ est peccatum. Et dicit scrupulus a scrupus: pi: qui est lapis puus sub talo in calciamentis latens multum ledens (et dicitur a scrutari: quia eum ꝓpter lesionem

scrutari oportet) Et p similitudinē scrupus vel scrupulus dicit̄ molestia sollicitudo anxietas et dubietas animi remorsus ɔscientie: multū hunc ledēs qui non est promptus in discernendo: sicut scrupus lesit viatorem.

¶ De obiecto conscientie Capitulum xlv

iecto entie

Q Uintum ad quesituȝ de obiecto conscīe qđ primo ei obijcit̄ in qđ primo fertur. Circa quod negociatur conscientia ſm San. Bonāuen. ij. sentē. dist. xxix. est lex naturalis: que etiā est obiectum sinderesis licet diuersimode. Nam lex naturalis obiectū est conscientie veluti cognoscentis ostendentis et dictātis. Et etiā obiectū sinderesis: sicut appetentis cōsentiētis ⁊ inclinantis. Un̄ illud qđ intellectus practicus siue cōsciētia intelligit ostēdit et dictat. Sinderesis appetit: ad hoc stimulat mouetur ⁊ inclinatur. Nā non diligim⁹ ⁊ appetimus nisi cognita ſm Aug⁹. Nec obsistit q̄ idem est obiectū diuersarū potentiarū: nā hoc diuersis rōnibus. Nā lex naturalis sub rōne honesti boni cōsiderata: inquantuȝ bonū est obiectū sinderesis q̄ inclinat ad bonū honestum. Sed lex naturalis cōsiderata sub rōne boni: inquantū verū est obiectū consciētie. Dictū est supra caplo xxxiij. q̄ bonum inquantū bonū est obiectum affectus: sed sinderesis vt dicet̄ se tenet ex parte affectus ⁊ volūtatis intelligentie vero ⁊ memorie obiectum est verum: ⁊ hoc dupliciter vel verū sub ratione veri: ⁊ hoc est obiectum intellect⁹ speculatiui. vel verum sub rōne boni: ⁊ hoc est obiectum intellectus practici ⁊ ɔscie. Et si querat̄ quō se habeāt ad inuicē sinderesis conscientia ⁊ lex naturalis. Rn̄det San. Bonauētu. q̄ sinderesis se habet ad cōscientiā sicut se habet charitas ad fidem. vel habitus ipsius affectus ad habitum ipius intellectus practici scđm q̄ est habitus. Lex autem naturalis communiter se habet ad vtrūq̄: scȝ ad sinderesim et conscientiam. Nam lex naturalis dupliciter accipi potest. Uno modo put dicit habitum in anima: ⁊ sic quia p legē naturalem instruimur: ⁊ per legem naturalem recte ordinamur: dicit habitū qui comprehēdit sinderesim ⁊ conscientiam. Alio modo lex naturalis vocatur collectio p̄ceptorum iuris naturalis: ⁊ sic nominat obiectum conscentie ⁊ sinderesis: vnius sicut dictantis: ⁊ alterius sicut inclinantis. Nam ɔscientia dictat ⁊ sinderesis appetit vel refugit. Et vtroq̄ modo inuenitur lex naturalis in diuersis locis scripture. Hoc tamen vltimo modo magis ꝓprie. Et sic vt ꝓprie loquamur sinderesis dicit potentiā affectiuā: inquantum nāliter abilis est ad bonū ⁊ ad bonū tendit. Consciētia vero dicit habitū intellectus practici. Lex v̄o naturalis dicit obiectū vtriusq̄. ¶ Questio p̄sens idcirco interseritur: q2 dictū est q̄ lex naturalis sit obiectū ɔscie ⁊ sinderesis: pro clariori ergo noticia legis naturalis hic queritur de multiplici lege: de q̄ in diuinis scripturis sepe fit mētio. Rn̄det Alexan. pte. iij. questi. xxvj. ⁊. xxvij. q̄ lex est quincuptita videlicet lex eterna naturalis: lex moysi. Lex euangelica siue gratie et lex humana. A lege eterna deriuantur alie leges ad ordinandā rationalem creaturā. Harum autem legum quedam est creature rationali indita: vt lex naturalis. Quedam imposita seu addita: vt lex euangelij: lex moysi et lex humana. Prior ergo inquisitio erit de lege eterna: secunda de lege naturali: consequenter de legibus superadditis. B Questio

¶ Lex eterna de qua primo queritur. an sit. Secundo quid sit. Tercio q̄liter alie leges ab ea deriuentur. Lex eterna

Ad primum dicit Damas. Necesse est omnium eorum que sunt: esse factorem ⁊ ꝓuisorem: neq̄ eñ decēs est alium esse

factorem alium ꝓuisorem: quia si hoc esset imbecilles essent vtriqꝫ hic faciendi ille prouidendi: deus ergo est factor et prouisor. Nam sapientis non est facere domū nisi ꝛ ipse ꝯseruet: ergo ꝛ summi sapiētis artificis nō tm̄ est ꝓducere vniuersum: sed et ꝓductū gubernare ꝑ suā ꝓuidentiā: cōstituendo leges ꝺm quas creata cōseruant̄: nā dicit Boe. Prouidētia est diuina rō in summo principe constituta q̄ cūcta disponit. Singularius tm̄ ꝓuidentiā hꝫ de creatura rōnali ꝺm quā eaꝫ erudit dando ei legē: vt p̄cepta vt ostendentia debitum faciendi ꝛ mali vitandi: ꝛ virtutes p̄stātes facultatē faciēdi ꝛ vitandi. Ad scdm̄ quesitū de quid sit lex Primo dicendum est de q̄dditate nois. Scdo de quidditate rei ꝛ diffinitionis

De quidditate nominis considerandū ꝙ lex ꝺm Isido. vno mō dr̄ a legendo: extenso noīe lectionis non solum ad lectionem tpalem sed etiā ad lectionē ꝺmꝙ legit̄ i mente: ꝛ sic habet statum in dispositione latoris scꝫ dei ꝛ sic ꝯuenit legi eterne. Conuenit etiam ꝺm istam nois interp̄tationem legi tpali: ꝛ sic lex est legibilis descriptio debite honestatis. Qm̄ aūt legibilis descriptio pōt esse interius in mēte ad intellectum: ꝛ sic ꝓprie dicit̄ lex: vel illa descriptio potest esse exterius in scripto ad sensum sicut in signo signans legē in mente. Alio modo dicit̄ lex a ligando: ꝛ sic lex consistit in ꝓmulgatione aliquoꝝ faciendoꝝ vel vitandoꝝ. Et h̄ dupliciter: quia ligare potest actiue: sic lex eterna in deo dicit̄ a ligando: vel passiue sic dicit̄ respectu creature. Et hoc dupliciter vel ꝺm cōparationē ad imperatū: sic lex dicitur esse in rebus que imperant̄ aut ꝓhibentur sed hoc sicut in effectu: vel ꝺm cōparationē ad illum cui imperat̄: sic lex dicit̄ esse in anima illius cui fit imperiū.

Tercio modo ꝺm Aug⁹. lex dicitur ab eligendo et sic lex dicitur ars ipsa qua eligimus debita fieri: ꝛ respuimus indebita fieri: ꝛ sic lex solum est in anima. hec alexander in tercia parte De quidditate rei legis Considerandum ꝙ lex eterna ꝺm sanctum Tho. p̄ma scde. questio. xciij. articulo p̄mo. non est aliud q̄ ratio id est conceptus diuine sapiētie scdm̄ ꝙ est directiua omnium actuum et motionum. Et quia diuina ratio seu verbum eternum nihil concipit ex tēpore sed habet eternum conceptum: ideo lex eterna. Deus enim sicut per sapientiam suam est conditor vniuersarum creaturarum ad quas comparatur sicut artifex ad artificialia: ita est gubernator omniuꝫ actuum ꝛ motionum que inueniuntur in singulis creaturis. Unde sicut ratio diuine sapiētie inquantum per ea cuncta sunt creata: habet rationem artis vel exēplaris vel ydee. Ita ratio diuine sapientie mouentis omnia ad debitum finem seu ipsa ratio gubernationis rerum in deo sicut in principe vniuersitatis exīstēs (cū mundus diuina prouidentia regatur) obtinet vim legis. Cum nil aliud sit lex q̄ quoddam dictamen practice rationis in principe qua gubernat aliquā cōmunitatem perfecte. Sanctus etiam Augustinus in libro contra faustum: sic describit legem eternam. Lex eterna est ratio vel voluntas diuina: ordinem naturalem conseruari iubens: ꝛ perturbari ꝓhibēs. Item de libero arbitrio. Lex eterna est qua iustum est vt omnia sint ordinatissima. Lex enim eterna scdm̄ qd̄ est ius ordinandi respicit bona ꝛ mala: quia deus bona facit ꝛ ordinat. Malum autem non facit sed ordinat: vnde ordinarē est actus communis et principalis legis eterne: tam respectu creature rationalis q̄ irrationalis: quia ordo currit ꝑ omnē actum: vn̄ Aug⁹. sup Gen̄. Uolūtas diuina subijcit sibi p̄mitus om̄ia: deinde creaturam corpalem sp̄ūali: deinde irrationalem rationali: terrestrem celesti. hunc actū p̄ncipalem legis eterne sequit̄ alter

actus scʒ artare. vnde sicut calefacere di
cit actū principalem ignis. Indurare au
tem ꝯsequentē: ita artatio dicit effectum
ꝯsequentem legis: ꝛ ꝯuenit legi eterne re
spectu rōnalis ꝛ irrōnalis creature: quia
lex artat: inq̄ntum determinat potentiaʒ
que est indeterminata in rōnali ꝛ irrōna-
li creatura. vnde dicit Augusti. sup Geñ.
Oīs natura quasdā habet nāles leges
ꝫm quas spūs vite qui creatus est habet
quosdā actus suos determinatos: quos
etiam mala volūtas nō potest excedere.
Et similiter de elementis dicit: ꝛ elemē
ta habent definitā vim ꝛ qualitates pro-
prias: quid vnūquodq̄ʒ valeat quid non
valeat. ideo dicit̄ Sap. xj. Deus oīa di
sposuit in mensura numero ꝛ pōdere: in
seipso ꝑ legem eternā: q̄ est mensura oīi
rei modos prefigens quo limitat̄ ꝛ artat̄
in essentia virtute ꝛ oꝑatione: nam solus
deus est infinite essentie virtutis ꝛ oꝑatio
et nūerus. i. oīi rei spēm prebens: ꝛ pon
dus. i. omnē rem ad stabilitatē trahens ꝛ
terminās ꝛ formans ꝛ ordinās oīa di-
uersa. Considerandū etiam ꝙ notio si
ue cognitio eterne legis impssa ē cuilibet
anime rōnali in creatione. vnde dicit Au
gusti. in li. de ar. Querit̄ a quolibet vtruʒ
impressum sit aīe sue ꝛ notū: ꝙ iustū est
ꝙ omnia sint ordinatissima: dicit vtiq̄ʒ ꝙ
sic. Dicit etiaʒ in libro. lxxxiij. q̄stionum.
Lex eterna transcripta est in aīam ratio-
nalem ex ineffabili atq̄ʒ sublimi rerū ad-
ministratione que fit ꝑ diuinā ꝓuidentiā
Interest tū ꝫm Alexā. Inter nosse ꝛ iu-
dicare legem eternam: quia ad cognoscē
dum satis est vt videamus aliq̄d ita esse
vel nō esse. Ad iudicādus ꝟo aliquid ad-
dimus vt iudicemus ita posse esse vel ali
ter venire: cuʒ dicimus ita debebit eē vel
debuit vt in oꝑibus suis artifices faciūt.
Iudicare ergo de lege eterna nullus po-
test: quia iudicans semꝑ superior est iudi
cato: sed videre seu cognoscere: cuilibet
anime impressuʒ est. Ad tertium quesi
tum respōdet Alexāder in. iij. Qꝫ oēs
leges et lex humana q̄ntum ad id qđ ha-
bent iustum ꝛ legittimū in: se tracte sunt
a lege eterna: sicut oē id quod bonum
est in creatura tractū est ex bonitate pri-
ma: ꝛ qđ verū est ex veritate prima. Lex
tū nālis ē a lege eterna ꝫm ꝓpinquus ꝛ re-
motius ꝫm ꝙ nature in quibus est se hūt
ꝓpinquius ꝛ remoti⁹ ad deum. Est eñ
lex naturalis triplex. Quedam que respi
cit ordinem rōnalis creature: de qua ha-
betur ad Roñ. ij. Cum gentes que non
habent legem naturaliter que sunt legis
faciunt: ꝛ dicit in glo. Lex nature est qua
quisq̄ʒ intelligit et sibi conscius est q̄d sit
malum ꝛ quid bonum. Item est lex natu
ralis respicēs ordinem creature irratio-
nalis sensibilis: de qua Ysido. Lex natura
lis est qua natura docuit omnia anima-
lia vt masculus cuʒ femina. Item tertio
est lex naturalis respiciens ordinem om-
nis alteri⁹ creature. scʒ irrōnalis ꝛ insen-
sibilis. de qua Augusti. in libro soliloq̄orꝫ.
Deus cui⁹ legibus rotant̄ poli: ꝛ cursus
suos sidera peragūt: ꝫm has differentias
vniuersaliter est lex naturalis a lege eter
na: prima tamē ꝓpinquius q̄ scđa ꝛ ter-
tia: et scđa q̄ tertia: ꝫm ꝙ rōnalem cre-
aturam constat esse ꝓpinquiorem q̄ sen-
sibilem: ꝛ sensibilē q̄ insensibilē ꝛ irrōna-
nem. Ex quibus patet ꝙ lex eterna di-
cit artem diuinam ꝛ sapientiam: inq̄ntuʒ
ordinat creaturam ꝛ motum creature: ꝛ
ita ordo ꝫm legeʒ in oīi creatura est ab
ea et lex similiter. Sed est ordo duplex.
Quedā. n. creatura est domina sui actus
sicut rationalis: ꝛ huius actum non ordi
nat necessario: sed relinquit eum in arbi-
trio iudicij sui. Quedam creatura nō est
domina sui actus sicut irrationalis: hui⁹
actum lex eterna ordinat necessario ꝛ si-
ne iudicio. ¶ De lege naturali De lege
naturali tria declaranda occurrunt. Pri
mum an sit: scđm quid sit: tertiū de eius
preceptis. Ad primū dicendum ꝙ lex
naturalis indita est omni creato qua di-
rigitur in suum finem. Primo creature

D
De lege nāli

irrationali insensibili. vnde dicit Hiere. .xxxj. Si defecerint leges iste scz solis et lune et stellarum celi. Ex quo patet quod sunt leges celi et terre. De hac lege potest intelligi illud Sapientie. viij. Quando circundabat mari terminũ suum: et legem ponebat aquis ne transirent fines suos: quia non est alia: lex naturalis quam inclinatio nature ad suas proprias operatiões: sicut lex celorum et planetarum est inclinatio ad motum quem faciunt quotidie de oriente in occidens: ad influendum in ista inferiora. vnde Psal. Preceptum posuit et nõ preteribunt. Omnis enim creatura per suas operationes: manifestat dei magnificentiam et bonitatem: et ad suam cõseruationem tendit. Similiter est lex innata irrationali creature sensibili. Unde dicit Ysido. quod lex natural' ẽ quã natura docuit omnia animantia: sicut est lex generationis et prolis educatõnis. Perfectior est creatura rationalis omnib' istis: ergo necesse est ponere quod habeat legem naturalem sibi inditam: qua dirigit' et regulatur in suum finem. Finis aũt rationalis creature est beatitudo: que ẽ summi boni fruitio: iõ deus dedit ei intellectũ ad sũmi boni cognitionẽ: et volũtatem ad appetẽdum summum bonum. Et quia ad summi boni cognitionem et amorem non potest homo puenire nisi per bona opera: quia rationalis creatura est debitrix voluntarie faciendi bonum et vitandi malum. Si ergo non potest facere bonũ et vitare malum nisi prius cognouerit: ergo naturaliter habet notionem faciendi bonum et vitandi malum. Hoc autem legem naturalem dicimus: per quam conscia bonum cognoscit: et sinderesis id appetit. Ad secundum dicendum quod lex naturalis sic

Lex nãlis describit'. Lex naturalis est quedam participatio legis eterne: mentibus nostris impressa: ordinans hominem ad deum et proximum. Per primam particulaz qua dicitur participatio legis eterne: differt a lege eterna: quia lex naturalis originat' a lege eterna. Nam lex eterna est regula exemplaris et prima veritas oĩpotẽtis artificis: sed lex naturalis est exemplum legis eterne inditum anime ad cognoscẽdum quid faciendum quid non. vnde dicit apostolus ad Ro. ij. Cum gentes que legem (scz scriptam) non habent: natura liter que legis sunt faciunt: ipsi sibi sunt lex. id est. legem naturalem habent secũ.

Per hoc quod dicitur ordinans hominem ad deum et ad proximum: insinuatur finis legis naturalis: nam lex naturalis continet precepta ordinantia tam ad deum quam ad proximum. Eo autem quod deus est vltimus finis: debet homo ordinari ad deum: eo ipse quod proximus est ordinabilis ad eundem finem: debet ordinari ad proximum: sicut ergo deus nõ potest negare seipsum esse vltimum finem: ita negare non potest hominem ordinari debere ad ipsum: et per consequens nec ad proximum. Ad terium dicendum fm Augusti. de decem preceptis: quod primum preceptum legis nature est: bonum ordinate diligendum. Pro quo aduertendum: quod sicut in primis principijs speculabiliũ quidam ordo inuenitur: nam illud quod primo cadit in apprehensione est ens: quod ab actu sumit' essendi: cuius intellectus includitur in omnibus quecunque quis apprehendit. Cum vero complexa vt orationes et propositiones constituantur ex terminis qui sunt incompleti: sed in propositionibus oportet fieri reductõnem in aliquod complexum primum principium intellectui per se notum: vt dicit' primo posterior: alias periret sciẽtia et procederetur in infinitum. Primũ ergo principium indemõstrabile in quod oĩa principia speculabilium et demonstrationum resoluunt': ex quo etiaz finaliter veritas dependet omniũ conclusionũ: fundatur super rõnem entis et non entis: siue super esse et nõ esse: et est de quolibet esse vel nõ esse. scilicet quod non est de aliquo simul affirmare vel negare propter contradictionẽ

vitandū. vnde dicit̄ de quolibet affirma- tio vel negatio: de nullo vero simul. Pa- riformiter in ꝑncipijs agibiliū ordo inue nitur quo omnia reducunt̄ in primū vnū ꝑncipium: a quo bonitatē recipiūt mota lem. Sicut aūt ens primū est qd̄ cadit in apphensione intellectus speculatiui: ita bonum est primū qd̄ cadit in apphensio ne intellectus practici q̄ ordinat ad opꝰ. Et ideo primum ꝑncipium in intellectu practico est quod fundat̄ super rationē boni: q̄ est omnia bonum appetūt seu di ligunt. Hoc ergo primum est principium et preceptum legis nature ꝙ bonum est ꝓsequendum ⁊ faciendum: ⁊ malum vi- tandum. Super hoc fundantur omnia alia precepta legis nature. Quia vero bo num habet rationem finis: malum autē rationem contrarij: inde est ꝙ omnia ad que homo habet naturalem inclinatio- nem Intellectus naturaliter appreben- dit vt bona: ⁊ per ꝯsequēs opere ꝓsequē da: ⁊ contraria eorum vt mala vitanda. Et quia facultatem cognoscendi ⁊ diligē di. Intellectū scꝫ ⁊ voluntatem habemꝰ a natura. Cognitionem autem veritatis et ordinem diligendi nequaꝙ̄ nisi a gra- tia: ideo Augꝰ. primū ꝑncipium legis na ture nominat: bonum est ordinate diligē dum. Qualis autem sit iste ordo patet in fra. Et illud primum preceptum legis na ture cōtinet immediate alia duo ꝑcepta dilectionis ⁊ ꝓximi. Et illa duo continēt immediate decem precepta moralia con tenta in decalogo: que sunt indita a lege naturali. Nam tria precepta prime tabu le ordinant ad dilectionem dei. Alia pre- cepta scd̄e tabule ordinant ad dilectionē ꝓximi. Et illa decem ꝯtinent omnia alia ꝑcepta moralia sparsim in veteri testamē to tradita. Ad cuius euidentiā sciendum ꝙ precepta moralia habēt se ad primum preceptum legis nature in triplici differē tia: quedam sunt in quibus precepta mo ralia radicant̄ sicut in principio ꝑmo: cō clusiones ꝓximiores. Cuiusmodi sunt ꝑ

cepta de dilectione dei et proximi: qualꝭ sunt ꝙ deus super omnia est diligendus Qd̄ tibi oderis fieri alteri ne feceris Tho bie. iiij. Et quecunqꝫ vultis vt vobis faci ant homines ⁊ vos facite illis Mat. vij. Alia sunt que de proximo ordinant̄ ad il la: quia ꝓpter obliuionem rōnis humane homo poterat errare circa illa: ideo scribi debuerūt: ⁊ hec sunt decem precepta de- calogi. Alia sunt ad que reducenda i pri- ma principia indiget homo maiori inue- stigatione ⁊ sapientū instructione siue di uina reuelatione: ⁊ talia reducunt̄ ad de cem precepta decalogi. Nam ad primū preceptū decalogi reducunt̄ omnia que ꝓhibent illa q̄ deseruiunt ydolatrie sicut Auguria: maleficia: incantationes ⁊c̄. de quibus habet̄ Deut̄. xviij. Ad scd̄m ꝑ ceptum reducunt̄ ꝓhibitiones blasphe- mie: de qua Leuit̄. xxviij. False doctrine de qua Deut̄. xiij. Ad tercium reducū tur oīa cerimonialia ⁊ ꝓhibitiones pec- catorū: que quietē mētis impediunt inva cando deo. Ad quartū de honoratiōe senū: de quo Leuit̄. xiiij. ⁊ omīa precepta de reuerētia superiorū. Ad quintum re- ducitur prohibitio iniuste violentie con- tra proximum: de qua Leuit̄. xix. Ad sextum reducitur prohibitio meretricij: de qua Deut̄. xxiij. et generaliter prohibi tio voluntarie effusionis seminis ꝑ quē- cunqꝫ modum: excepto federe matrimo- niali. Ad septimum preceptum reduci tur prohibitio vsure: de qua Deute. xxiij. et ꝓhibitio acceptionis rei aliene ꝑ frau dem: de qua Deut̄. xxv. Ad octauum ꝑceptum decalogi: reducit̄ ꝓhibitio fal- si iudicij: de qua Exodi. xxiij. et prohibi- tio detractionis: de qua Leuitici. xix. Nō eris criminator nec susurro in populis. Pariformiter transcurrenti veterem le- gem occurrent ꝙ̄plura precepta mora- lia reducibilia ad nonum ⁊ decimū deca logi ꝑcepta. Quorū numerus ⁊ ordo se- quētibus continet̄ ꝟsibus. Sperne deos fugito ꝑiuria. sabbata serua. Sit tibi pr̄is

Uersus

amor sit tibi matris honor. Non sis occi sor: fur: mechus: testis iniquus. Uciniqz thorū: res caueto suas. Sicqz patz q̄ oia p̄cepta moralia alia ad decē decalogi reducunt ad ea sicut cōclusiones ad principia. Principiū vero legis nature: ⁊ preceptum de dilectione dei ⁊ p̄ximi: continētur in p̄ceptis moralibus decalogi: sicut p̄ncipia in cōclusionibus. Multaqz alia legis nature p̄cepta reperiunt in varijs sacre pagine locis que reducunt vel ad primuz principiū legis nature (quale est hoc affirmatiuū. Omne bonum est faciēdum: ⁊ hoc includit illud p̄ceptū negatiuum. Malū non est faciēdum: seu malū est vitādum) plenitudo legis atqz finis est dilectio. Dilectio est causa vnionis atqz pacis. Finis oīs ptātis atz hierarchie est dilectio pax ⁊ vnio. Ad p̄ceptū dilectionis dei reducunt multa p̄cepta videlicet deus est metuendus honorādus ⁊ diligēdus. Oportet obedire magis deo q̄ hoibus. Redde altissimo vota tua: et multa similia. Ad p̄ceptū dilectionis p̄ximi. Unde glo. sup scōm ca. ad Rom. Cum gentes que legē nō hñt ⁊c. Lex naturalis est nemini iniuriā inferre. Nihil alienū p̄ripere: alieno ꝯiugio non maculari ⁊ sic de alijs. Sunt ⁊ multa precepta alia tm̄mō p̄babiliter deducta: ex predictis legibus: q̄lia sunt finis imponit necessitatē his que sunt ad finem. i. b̄m exigentiā finis cetera debēt moderari. Inimici hoīs domestici ei⁹: carnales sensus. Spūalis hō oīa dijudicat: mediumvirtutis accipiendum est vt sapiēs iudicabit. Uim vi repellē licet. Depositum non est reddendum indepositūz: vel rei publice detrimentū: vnicuiqz deus mandauit de p̄ximo suo. Qui ecclīam non audierit sit sicut ethnicus ⁊ publicanus. Infinita iuris naturalis ⁊ diuini p̄ncipia et p̄cepta inueniunt: nedum in legis diuine codicibus: verūetiam in libris legis hūane et philosophicis rudimētis: vt patet de regulis iuris libro sexto: ⁊ in oībus legis ciuilis ⁊ iuris canonici libris. Similiter et in libris Thopicoꝝ: in q̄bus p̄positiōes maxime siue dignitates per se note euidētiam prestant moralē. Unde diligēter aduertendū p̄ut dicit Cancellarius parisiensis: sicut in speculabilibus: sunt p̄mo principia naturaliter nota: sunt scdo conclusiones euidēter ab illis principijs demōstrate: sunt consequēter tercio conclusiones tm̄mō p̄babiliter illate ex p̄dictis veritatibus: circa quas est sola opinio. Tādem quarto sunt alie p̄positiones sic elongate a primis veritatibus: q̄ non apparet q̄ ex illis sequenk vel repugnēt: vt si altera sint paria vel ipparia: p̄portionabiliter suo modo dicendū est de legib⁹ et veritatibus moralibus sub hac distinctione q̄druplici. Ex dictis claret qd dictuz est in p̄ncipio huius capli: q̄ lex naturalis p̄ut est collectio preceptoꝝ iuris naturalis: nominat obiectū conscie sicut dictantis: ⁊ sinderesis sicut inclinantis stimulantis ⁊ refugiētis. ¶ Nā lex naturalis continet in se multa p̄cepta p̄ut iam dictum est: ⁊ omnia ordinank ad duo vicz ad dilectionē dī ⁊ p̄ximi. Et hec duo ad vnum primū p̄ncipium legis nature. s. q̄ bonum est ordinate diligendū. Ordinem vero diligendi bonum San. Bonauen. tradit in breuiloquio sic inquiēs: q̄ licet omia diuina opera sint bona: quatuor tamē sunt diligenda ex charitate: in q̄rum dilectione seruandus est ordo ⁊ modus: vt diligak primo deus super omnia ⁊ p̄pter se. Scdo q̄ nos sum⁹ sub deo et pro deo. i. nr̄ spūs. Tercio p̄ximos nr̄os sicut nos. Quarto corpus nostrum infra nos ⁊ infra p̄ximum: q̄a bonū min⁹ precipuum. Ad hoc autem exequendū datur vnus charitatis habitus (scz primū principium: bonum est ordinate diligendum) ⁊ duplex mandatuz (vicz dilectionis dei ⁊ p̄ximi) in quo dependet vniuersitas legis ⁊ p̄phetarū: non solū q̄tuz ad vetus testamētū: verūetiā q̄tū ad nouū.

¶ De lege mosaica ⁊ euangelica. Lex di

ica ⁊ euan
dica.

uina continet in se legē veterē mosaicam ⁊ legē nouā euangelicā. Jdcirco de ambabus legibus simul hic determinat̄: de q̄bus ⁊ in p̄senti dicenda occurrūt. Primū de diuine legis necessitate. Scōm de eius distinctione. Terciū de vtriusq̄ legis continētia. Circa primū considerādum q̄ ad directionem humane vite necessariū fuit habere legē diuinā ꝓpter excellentiā finis hoīs. Nam per legē diuinam dirigitur hō ad actus ꝓprios in ordine ad finem vltimū. Et si hō ordinaretur tm̄ ad finem q̄ non excederet ꝓportionē naturalis facultatis hoīs: nō oporteret q̄ haberet aliqd̄ directiuū ex p̄te rationis supra legem naturalē ⁊ legē humanam q̄ ab ip̄a deriuat̄: sed q̄a hō ordinatur ad finē b̄titudinis eterne: q̄ excedit ꝓportionē naturalis facultatis humane. Jdeo necesse fuit vt dirigeret̄ ad suū finem lege diuina diuinitus data. Circa scōm scʒ distinctionē legis diuine. Sciendum q̄ duplex est lex diuina scʒ vetus et noua. He aūt nō distinguunt̄ abinuicem sicut oīno specie diuersa: sicut distinguūtur equus ⁊ bos: sed sicut p̄fectū ⁊ imp̄fectum in eadē specie: vt puer ⁊ vir. Et hoc mō distinguunt̄ lex vetus ⁊ noua: vnde ap̄ls Gal.iij. compat statū veteris legis statui pueruli existētis sub pedagogo: statum aūt noue legis statui p̄fecti viri q̄ iā non est sub pedagogo: vnde imperfecti inclinant̄ ad opera virtutū (de q̄bus datur lex) cominatione penarū: vel ꝓmissione remunerationū: vt honoris diuitiaꝝ vel hmōi. Et ideo vetus lex que dabatur imp̄fectis: nondū grām consecutis: dicit̄ lex timoris: p̄fecti aūt inclinant̄ ꝓpt̄ amorem v̄tutis non ꝓpter aliquā remunerationē: ⁊ iō lex noua q̄ p̄ncipalr̄ cōsistit in ip̄a sp̄uali grā cordib⁹ indita: lex amoris dr̄: ⁊ hʒ ꝓmissa sp̄ualia ⁊ et̄na: vn̄ Aug⁹. breuis drn̄tia legis et euangelij timor et amor. Circa terciū de vtriusq̄ legis cōtinētia dicēdū est de vnaq̄q̄ lege diuina singillatim: ⁊ primo de lege mosaica.

Lex mosaica est de q̄ dr̄ Joh.j. Lex p̄ moysen data est: scʒ a deo ministerio angeloꝝ. Angl's eñ dn̄i (q̄ b̄m aliq̄s dr̄ fuisse michael) apparēs moysi in mōte synai dedit legē decalogi scriptā digito dei i duab⁹ tabulis lapideis quā pp̄lo iudeoꝝ referret. Quia v̄o hō ita erat rōne obscuratus: q̄ nesciebat legē in corde suo n̄aliter a deo insitā nec cōuersabat̄ scōm eā: sed iā declinauerat ad ydolatriā q̄ est ꝯ dilectionē dei: ⁊ ad vicia ꝯ naturā ⁊ alia que sunt ꝯ dilectionē ꝓximi: iō pijssim⁹ deus dedit ei legē scriptam in tabulis: vt ex ea q̄damō recordaret̄ vel excitaret̄ ad legē dam scripturā cordis. Precepta legis mosaice sub epilogo hic annotant̄. Preceptoꝝ aliud est n̄āe: aliud discipline: aliud legis sc̄pte. Preceptū aūt n̄āe: aut datū aut innatū. Si datū aut est datū ꝓpter ꝯseruandā n̄āʒ b̄m actū nutritiue: vt Genes.xx. de oī ligno paradisi comedas aut ꝓpt̄ naturā multiplicandā b̄m actū gn̄atiue: vt crescite ⁊ multiplicamini: Gen̄.ij. et.ix. Si innatū iux̄ illud ad Ro.ij. Si gētes n̄aliter ea q̄ sunt legis faciūt ⁊c. Preceptū ḡ hoc inditū est ꝯscie cuiuslibʒ b̄m dictamē rōnis de faciēdo vel nō faciēdo. Hoc v̄o recipit diuisionē: nā aliud p̄ceptū est ordinatū in deū: scʒ diligere creatorē sup oīa ⁊ obedire ei in oīb⁹ ⁊ sup oīa qd̄ est insitū cuiuslibet conscie ⁊ synderesi. Aliud est manifestatiuū ordinis in ꝓximū ⁊ h̄ dupl'r: vel b̄m viā innocētie: vt illud Thobie.iiij. qd̄ ab alio oderis tibi fieri ⁊c. Vel b̄m viā bn̄ficētie: vt illd̄ Matthei.vij. Quecūq̄ vultis vt faciūt vobis hoīes ⁊ vos facite illis: hec est diuisio legis naturalis. Preceptū v̄o discipline est datū ad ꝓbationē vt hō sciat se debere deo obedientiā nō tm̄ in expediētibus ⁊ honestis ſ etiā indifferētib⁹. Et h̄ recipit diuisionē Nā aliqd̄ p̄ceptū discipline datū est ad ꝓbationē obediētie: vt illud p̄ceptū negatiuū datū ade Gen̄.ij. De ligno sciētie boni ⁊ mali ne comedas. Qd̄dam ad ꝓbationē fidei: vt illud datum

B
lex mosaica

Abrahe Gen. xxij. Tolle filium tuū ysaac ꝛ est preceptū affirmatiuū. Et dicit̄ p̄ceptū discipline: qꝛ p ip̄m͂ discit̄ quanta sit virtus obedientie: q̄ tūc est pfecta qn̄ preceptū ex se solo obligat ꝛ nō ex alia causa. Unde p̄ceptū ade de vitādo lignū scientie boni ꝛ mali non suadet natura sed disciplina. Preceptoꝝ aūt legis scripte: quedā sunt moralia vt p̄cepta decalogi: quedā iudicialia: vt q̄ in decisione causarum sunt instituta de iusticia inter hoīes seruāda: de quibus Exo. xxj. Hec sunt iudicia q̄ ꝓponis eis. Quedā sunt cerimonialia: vt que fiunt in figuram futuroꝝ: sicut ea q̄ de cōpositione tabernaculi ꝛ sacrificijs ꝛ hmōi: que ptinēt specialiter in lege ad cultuȝ dei. Cultus eñ dei in lege dicebat̄ cerimonia: quasi cereris muniū id ē officium. Ceres eñ dicebat̄ dea frugum: eo ꝙ p̄mo ex fructibus oblationes deo offerebant̄. Ultra dicta precepta erant in lege ꝓmissa ꝛ sacramētalia. promissa erant ad alliciendū: sicut promissio terre manātis lacte ꝛ melle Exod. iij. Et ꝓmissio de bonoꝝ multiplicatiōe Leui. xxvj. Si in p̄ceptis meis ambulaueritis dabo vobis pluuias tp̄ibus suis: ꝛ terra germinet germē suū ꝛc. Sacramētalia erant figura sacramentoꝝ noue legis: sicut est sacramentū phase Exo. xij. Et sacramentū vacce ruffe Numeri. xix.

H Lex euangelica.

¶ Lex euangelica est de qua dicit iacobꝰ in sua canonica cap̄. iiij. Unus est legislatoꝛ ꝛ iudex scȝ xp̄s: qui legē dedit euāgelicā: que dr̄ lex sp̄ūs ꝛ gr̄e: qꝛ vltra precepta legis mosaice cōp̄hendit ꝛ sacramenta: q̄ sunt contētiua ꝛ causatiua gratie et sp̄ūs: vt baptismū penitētiam eucharistiam ꝛ alia q̄ non erant in lege mosaica nisi in figura tm̄. Et iō bn̄ dicit apl's. Nihil ad perfectum adduxit lex scȝ mosaica ad Heb. vij. Non eñ conferebat gr̄am q̄ adiuuat ad seruāda p̄cepta vt lex euangelica virtute sacramentoꝝ: q̄ ducit ad gloriam aperta ianua per christi passionem. De preceptis euangelicis considerandum ꝙ queādmodum diuina lex vetus plura continebat p̄cepta ad actus virtutum oꝛdinātia. Pariformiter diuina lex noua euangelica plura cōtinet precepta moralia. Nam precepta euangelica sunt duplicia. Quedam sunt specialia respectu presidentium: vt sunt p̄cepta q̄ specialiter dantur apl'is Math. x. Quedā sūt p̄cepta euangelica gn̄alia respectu oīum vt ea que continent̄ in sermone domini in monte Math. v. vj. et. vij. et Luce. vj. Et sunt duplicia. Prima precepta dant̄ de faciendis ꝛ vitandis. Et inter hec precepta quedā oꝛdinant vim irascibilē. Cū dicitur Math. v. Audistis qꝛ dictum est antiquis. Non occides. Quedam oꝛdinant concupiscibilē cum dr̄. Audistis qꝛ dictum est. Non mechaberis. Quedā oꝛdinant rationalē. Cum ibidem dicit̄ Audistis quia dictum est. Non periurabis. Scd̄a p̄cepta generalia dantur de oꝛdinata intentione habenda in faciendis ꝛ vitandis. Et quia ad oꝛdinatam intentioneȝ duo requirunt̄: scȝ Amoꝛ boni ne sit libido in voluntate. Et discretio boni ne sit erroꝛ in electione: ideo dantur aliq̄ precepta de rectitudine intentionis: cum dicitur Math. v. Attendite ne iusticiam vestram faciatis corā hominibus. Et aliqua de discretione: cum dicitur Nolite iudicare. Particularioꝛ declaratio de preceptis legis euangelice ꝓnunc p̄mittitur breuitatis gratia. Preceptis euāgelicis spectantibus ad iusticie necessitatem. Xp̄s legifer noster adiecit Consilia spectantia ad iusticie perfectionem. Cuiusmodi sunt: consiliū paupertatis: consilium obedientie et cōsilium castitatis ad que implenda inuitat dominus noster iesus xp̄s eum qui vult esse perfectus. Cōsiliuȝ paupertatis dn̄s persuadet Luce xiiij. Qui non renūciauerit omnibꝰ que possidet nō potest meus esse discipulus. Cōsilium obedientie persuadet Math. xxiij. Supra cathedrā moysi sedebāt scribi ꝛ pharisei. Consilium castitatis domi

nus ꝑsuadet Matth.xix. Sūt eunuchi q̄ seipos castrauerūt. ¶ De lege hūana Lex humana siue positiua est duplex Aliqua canonica vel ecclesiastica: aliqua ciuilis seu politica: nomē legis sumit hic cōiter ꝓut se extendit ad ius canonicū ⁊ ad ius ciuile. Lex canonica seu ecclesiastica ē duplex. scʒ scripta ⁊ nō scripta. Nō scripta que in scriptis redacta non est dr̄ ꝯsuetudo: que est quodā ius moribꝰ (.i. assiduis actibus) institutū: vt ꝙ in multis regnis primogenitus succedit in regno. ⁊ cū lex deficit: ꝯsuetudo ꝓ lege accipit: vt dr̄ dis. .j. cōstitutū: ⁊ hec lex cōsuetudinis ponit post legē diuinā mosaicā ⁊ euāgelicā: q̄a quicq̄d est cōtra p̄cepta moralia vel euāgelica ꝑ q̄ntūcunqȝ tp̄is sit ductū in ꝯsuetudinem: nō est lex nec ligat nec excusat a pctō illud faciens. Lex scripta dr̄ cōstitutio que est ius approbatū in scriptis redactum. Sicut em̄ ꝯsuetudo est ius non scriptū: sic cōstitutio est ius scriptū moribus vtentiū approbatū. Dicit aūt cōstitutio quasi cōmune statutū: nā papa cuʒ fratribus suis cardinalibus: ⁊ ceteri prelati cum capitulis ⁊ canonicis suis cōstitutiones faciūt de sen. ex. inter alia. Itē legatus: sinodus ꝓuincialis: princeps cū ꝓceribus in tp̄alibus: ppl's romanꝰ: collegium approbatū: s̄m Goff. in summa.

Potest aūt hic queri: vtꝝ lex humana deriuet a lege naturali. Rn̄sio s̄m Aug. de li. arbi. Non videt esse lex q̄ iusta non fuerit: vnde q̄ntū habet de iusticia tātuʒ habet de lege. In rebus aūt humanis aliquid dicit esse iustum: ex eo ꝙ est s̄m rōnis rectitudinē regulatū. Prima aūt rōnis regula: est lex nature. vnde oīs lex humanitus posita tm̄ habet de lege: inq̄ntum a lege natura deriuat. Si vō in aliquo discordet a naturali lege: non erit lex sed corruptio legis. Sciendū ꝙ aliqua deriuant a principiis cōmunibus leḡ nature per modum cōclusionum: vt hoc ꝙ non est occidēdum: potest deriuari sicut conclusio ab eo quod est: nulli malū esse faciendum. Quedam vero per modum determinationis: vt lex nature habet qui peccat puniat: sed ꝙ tali pena puniat est quedā determinatio legis nature. ¶ Lex ciuilis seu politica cōuenit cum lege humana canonica ⁊ ecclesiastica: ꝙ vtraqȝ dicitur lex humana: humanitus tradita. Lex tamen ciuilis ꝓprie dicit humana. c. ij. de prescp. li. vj. Lex tamē canonica q̄nqȝ dicit diuina. c. Nimis: de iureiurā. Dicit etiaʒ ius canonicū lex humana quia sunt in eo multa ab hominibꝰ statuta: licet respectu iuriū ciuilium dicit lex diuina: quia eius finis (vt infra dicet) est felicitas diuina seu eterna: sed legis ciuilis finis: est humana felicitas. Cōueniunt etiā lex canonica ⁊ ciuilis: q̄m vtraqȝ lex aliquādo solū moribꝰ approbat nō scriptis: ⁊ sic dicit lex consuetica siue cōsuetudo. Aliquando in scriptis redigit: ⁊ sic dicit cōstitutio. Lex em̄ siue ius canonicum: in decretis ⁊ decretalibus: in libro sexto Bonifacij in Clemētinis: ⁊ in multis extrauagātibus summoꝝ pontificuʒ scribit. Lex vero ciuilis in q̄tuor libris conscribitur. Primus liber vocatur. ff. id est. digestum: et scribitur per duplex ff. quia ille liber collectus est ex veteri iure romanoruʒ per duos Fredericos imperatores: ab vnoquoqȝ sumpta est prima littera f: ⁊ sic erunt duo ff. Et vocat digestum: quia omnia decidenda ibi digeruntur et deciduntur ⁊ soluuntur. Secundus liber vocat. C. i. codex. Tertius dicit Autenticū seu Autenticoꝝ: ⁊ scribitur Auten. Quartus liber iuris ciuilis dr̄ Insti. i. institutiōes seu institutū. Differunt tm̄ lex canonica ⁊ lex ciuilis in multis hic solum vna drn̄tia eaꝝ legum subiungit que est ex parte finis. Lex em̄ canonica ligat creaturā humanā ad aliq̄d agendum p̄ncipaliter pro cōsecutione felicitatis eterne. Lex vero ciuilis per humanaʒ positiuam traditionem: ligat hominem aliquid agere vel non agere pro consecutione finis qui est humana felicitas.

I De lege humana.

K Lex ciuilis

Pro elucidatione aduertendū ſm Cā cell. ꝑiſieñ. de vita ſpūali anie: ꝙ homo q̄ ꝯſiſtit ex duplici ſubſtantia. Una ſpūali eterna .i. diuina. Alia corpali ꝛ mortali: duplicem habet finem: vnū ſupnaturalē aliū naturalem qui humanꝰ pōt dici ſeu politicus ꝛ ciuilis. Unde ꝓ cōſecutione primi finis .ſ. ſupnālis: date ſunt ei leges a deo ꝓportionate ad illum finē. Et tales leges ſunt leges diuine vtriuſqꝫ teſtamē‑ti: ꝛ leges eccleſiaſtice tradite in iure ca‑nonico. Ad ꝯſequendū finem alterū qui humanus: ciuilis ſiue politicus dicit̄: le‑ges ciuilis late ſunt ꝑ humanā inueſtiga‑tionem impoſite: nam intentio legiſlato‑ris (vt dicit phs. ij. Ethico. eſt ciues face‑re bonos bonitate. ſcꝫ felicitate politica

Unde ꝯſiderādum ꝙ duplex eſt felici‑tas in quā leges ordināt: vna diuina ſeu eterna: alia hūana tpalis ciuilis ſiue poli‑tica.

L Felicitas

Felicitas eterna ꝛ diuina ꝯſiſtit in habendo eum qui eſt oīe ꝛ ſummū bo‑num: qui eſt ſuper omnē naturā exaltatꝰ ꝛ lucem inhabitat inacceſſibilē: ideo im‑poſſibile eſt ꝙ homo merendo ex puris naturalibus ad illud ſummū bonū aſcen dat niſi ꝑ aliqđ adiutoriū qđ ſit vltra na‑turam: ꝛ hoc eſt donū gratie glatūfacien tis. ſcꝫ fidei ſpei ꝛ charitatis: quibus in p̄ miū dant̄ in felicitate eterna: tres dotes anie: nam fidei ſuccedit aperta viſio ſum mi veri: ſpei certa tētio ſummi ardui: cha ritati pfecta dilectio ſummi boni: in pri‑mo perficit̄ rōnalis: in ſcđo iraſcibilis: in tertio cōcupiſcibilis. Felicitas huma‑na ciuilis ꝛ politica: ꝯſiſtit in trāquillo ꝛ pacifico ſtatu pñtis vite. Et hec felicitas eſt triplex ſcꝫ monaſtica: yconomica ꝛ po lica. Monaſtica felicitas reſpicit hoiem vnū: ꝛ eſt duplex ſcꝫ practica ꝛ ſpeculati ua. Practica reſpicit intellectū practicuꝫ ꝛ ꝯſiſtit in actiōe vite actiue. ſcꝫ in paſſio nibus moderandis: vitijs extirpādis: vir tutibus inſerendis: vnde dicit Yſidorus. Per actiuā vitam q̄ ad intellectū practi cum ꝑtinet: cūcta vitia exhauriāda ſunt per exercitiuꝫ boni operis: de hac vita ſu pra dictum eſt. c. xxx. de intellectu ſpecu‑latiuo ꝛ practico. Monaſtica felicitas ſpeculatiua reſpicit intellectum ſpecula‑tiuū: ꝛ ꝯſiſtit in operatione intellectꝰ ſpe culatiui: q̄ theologi vitam ꝯtemplatiuaꝫ vocant: ꝛ hanc felicitatem phus. x. Ethi. ponit in ſpeculatione prime cauſe. Nam dicit ꝙ felicitas conſiſtit in actu altiſſime potentie que in nobis eſt (ꝛ intellectꝰ ſm eum talis eſt: licet ſupra. c. xxxij. extat ꝓ‑batum: ꝙ volūtas ſit nobilior intellectū) ꝛ in habitu nobiliſſimo ſcilicet ſapientia: ꝛ in obiecto digniſſimo qđ eſt deus: vnde ꝛ philoſophi vltimū tempus vite ſue re‑ſeruabant ad ꝯtemplanda diuina: prece‑dens tempus in alijs ſcientijs expenden tes: vt ex illis abiliores fierent ad ſpeculā dum diuina: ꝛ in hoc Ariſtoteles: ſatꝰ cō formiter locutus eſt xp̄o: qui dicit. Hec eſt vita eterna: vt cognoſcant te ſoluꝫ ve rum deum: ꝛ quem miſiſti Jeſum xp̄um Loquunt̄ etiam ad ipſum ꝯformiter the ologi: ponentes vitaꝫ eternam in eterna dei viſione: que fruitionem complectitur delectationemqꝫ ſupremā includit. Ex di ctis patꝫ ꝙ predicta duplex felicitas mo naſtica ꝯſiſtit in actione vite ꝯtemplati‑ue ꝛ actiue: ꝛ quia vita actiua non ſolum ꝯſiſtit in agibilibus que ſunt ad ſeipſum ſed etiam ꝛ principalius ꝯſiſtit in agibili libus que ſunt ad alterū: quia bonū mul torum (ſm phm. j. Ethicoꝝ in ꝓncipio) diuinius eſt q̄ bonum vnius. Jdcirco fe licitas ciuilis ꝛ politica etiam extenditur in alterum. Unde diligenter notandū eſt ꝙ q̄libet ciuis poteſt tripliter ꝯſidera ri. Primo q̄tum ad ſingularē pfectionē in ſe: vt ſic ordinat̄ ad ſingularē ꝛ mona ſticā pfectionē: qua vicꝫ ſeipm̄ regere ſci at: ſe caute a pctis ſeruādo: ꝛ diuinis p̄ce ptis obediendo: ꝛ talis ē felicitas mona‑ſtica: de q̄ nunc dictū eſt. Scđo q̄tum ad familie gubernationē: ſic ordinat̄ ad feli‑citatem yconomicā. Tertio ciuis ꝯſide‑rat̄ q̄tū ad ſuis ciuibꝰ ꝯiūctionē: ſic ordi

naꝶ ad felicitatem politicā. De felicitate yconoica ꝛ politica iam dicendum est.

onoica — Felicitas scđa phoꝝ dr̄ yconoica que necessaria est ciui qͥtuꝫ ad familie gubernationē. Et dr̄ yconoica vel econoica: prudētia qua instruimur in ꝓprie familie dispēsatione. Et dr̄ economica ab economꝰ mi qđ est dispensator ꝓprie familie: inde economica vel yconomica .i. dispensatio. inde etiā econoicū vel yconomicū ꝛ est liber Xenofontis phi de vniuerse domus docens dispensatione. Et dr̄ yconomꝰ ab ycos qđ est imago vel signū ꝛ noma qđ est lex vel regula qꝛ ad eius signum legē vel imaginem tota familia debet gubernari. Economus vero dr̄ ab eco vel echo qđ est sonus redditiuꝰ qꝛ ad eius sonum vel vocem tota familia debet ordinari. Xenofon fuit discipulus socratis vir magne facūdie ꝓut dicit Ualerius maximꝰ li. vj. Illius economicū trāstulit Tulius de greco in latinū. Ubi sciendū ꝙ in pfecta familia domus (vt vult phs .j. politicoꝝ) tres cōitates requiruntꝶ. Prima est viri ꝛ vxoris: q̄ requiritꝶ ꝓpter opus gn̄ationis. Scđa est dn̄i ꝛ serui: q̄ requiritur ꝓpter opus administrationis. Nō ei res gn̄ate subsisterēt nisi adminiculū serui sꝫ esset: vn̄ ɓm phm loco serui nō tm̄ accipitur mister rōnalis quē pn̄t diuites habere: sed etiam mancipiū aliqđ irrōnale: qđ loco serui pauperibꝰ deseruit: vt bos asinus ꝛc̄. Uel etiā instrumentū aliqđ lucratiuū: vt securis ligo ꝛc̄. Tercia cōitas domus est pr̄is ꝛ filij: q̄ requiritꝶ ꝓpter ppetuam speciei ꝯseruationē: ꝛ ido humana vita in vno ppetuari nō pōt: ꝫ requiritur successio filioꝝ: in quibꝰ nō solū humana spēs ꝫ etiā vna familia ppetuari pōt. Ex his claret ꝙ felicitas yconomica cōsistit in tranquillo ꝛ pacifico statu domus.

M — Tercia felicitas phoꝝ dr̄ politica ꝛ cōsistit in tranquillo ꝛ pacifico cōuictu ciuilis multitudinis: vnde bene dicitꝶ politica a polis qđ est plura litas vel ciuitas: qꝛ in ciuitate (que est ciuiū vnitas) est multitudo ciuium politica ꝛ pacifica felicitate ꝛ societate adunata. Politica autē felicitas est triplex. (Politica) Cum eīn felicitas politica consistit in trāquillo ꝛ pacifico conuictu ciuiū: ciuis pōt tripliciter considerari. Primo vt alijs principās pncipatu regnatiuo. Et talis vocatꝶ felicitas regnatiua vel legis positiua seu architectonica. (Architectonica) Hec est hoi necessaria inquantum est rector cōitatis pfecte: vt est ciuitas vel regnum: Et qꝛ regis est regē ciuitates et regna: insup ꝛ leges condere: ideo talis felicitas dr̄ regnatiua siue legis positiua: sꝫ qua hn̄t comphendi q̄cunqꝫ alia bona regimina principum: vtpote ducū comitū: potestatū ꝛ hmōi. Hanc felicitatē regnatiuā Arestoteles i politicis diuidit i tres. Primā vocat regnū qđ est policia sꝫ vno bono rege impatore seu monarcha: q̄ nō ꝓpriū sed cōe bonū intendit. Cui opponitur tyrānides: vbi p̄sidet ꝓpriū tm̄ bonū inquirēs. (Tyrānides) Scđam vocat greco vocabulo Aristocraciā q̄ est policia sub paucis bonis reipublice p leges bonas intendentibus: vt senatus: (aristocracia) Cui opponitur Oligarcia: vbi pauci ꝓprijs comodis intenti president. (Oligarcia) Terciā nominat vocabulo generali approприate policiā: q̄ est cōitas ordinata ad finē aliquē pfectū: quā dicē possumus Tymocraciā: q̄ est policia sꝫ plurimis bonis vtilitati reipublice per leges intendētibus: (tymocracia) cui opponitꝶ Democracia in q̄ presidet multitudo nequā: vbi vnusquisqꝫ querit q̄ sua sunt. (democracia) Possumus conformiter ad p̄dictā phi policiā tripliciter distinctā politiā ecclesiasticam diuidere: ꝙ alia est papalis q̄ imitatꝶ regalem. Alia est collegialis dn̄oꝝ cardinaliū: que imitatꝶ Aristocraciam. Tercia est sinodalis seu concilij generalis: ꝛ hoc imitatur policiam seu tymocraciā: ꝛ hec est perfecta policia resultans ex omnibus.

Scđo consideratꝶ ciuis vt principanti tranquille ꝛ pacifice subiectus. In qua subiectione consistit scđa felicitas politica: ꝛ vocatꝶ cōi nomie politica felicitas.

Hō em̄ vt dicit phus.x. Ethi. nāliter est aial rōnale politicū ciuile ꝛ sociale: ꝛ per ꝯñs ydoneus ad seruandum ciuilia pce‑pta. Ex eo em̄ ꝙ hō hȝ cōes conceptus: p vocem, vult et delectaꝛ alteri hoi cōicare ꝛ iudicare qḋ cōcipit: ꝛ simul cū eo cōferre. Et sic colloquiū hois cū hoie facit ad bonū consiliū: cōueniēter ergo diffinitur hō aial est rōnale. Ratio em̄ discursuȝ inquisitionis importat: q̄ tandē ad rationē veri terminaꝛ. Tercio ꝯsideraꝛ ciuis vt cōis boni ꝓpugnator ꝓpter quietam ꝛ pacificam bonoꝝ tpaliū possessioneȝ ad quā pax mūdi ordinat: vñ ꝑstianus i mi‑nori volumine. Si queraꝛ q̄d est summū bonū in hac vita: hñ r̄ndeꝛ pax. In pace hac ꝯsecuta ex hostiū repssione: consistit tercia felicitas politica: ꝛ dī militaris seu militia: vñ considerandū ꝙ militia ꝑnci‑paliter est instituta ad defensionem boni cōis: qḋ impediri pōt p impugnationem hostiū et seditionē ciuium. Sic em̄ est in ciuilibus sicut in nālibus: cū ars sit imitatrix nature. Videmꝰ ꝙ natura tribuit rei nāli duplicē vim. Vnā p quā assequiꝛ cōueniētia. Alia per quā repellit nociua: vt igni dat leuitatē p quā ascēdit sursum ad locū quietis ꝛ salutis: ꝛ calorē p quē resistit ꝛ obuiat resistentibꝰ et corrūpentibꝰ. Aialibus tam vim cōcupiscibilē p quam assequunꝛ ea q̄ sunt eoꝝ saluti accomo‑da: ꝛ vim irascibilem p quā resistit corrūpentibus ꝛ lesiuis. Silr in moralibus et ciuilibus est duplex felicitas respectu boni cōis. Vnā ad regendū ꝛ leges ꝯdendū ꝛ hec ē regnatiua siue legis positiua, alia est ad resistendum ꝛ reprimēdum insul‑tus hostium: ꝛ hec dicitur militaris siue

Militia militia. Militia em̄ nihil aliud est q̄ quedam prudētia operis bellici ordinata ad defensionē boni cōis. Ex dictis pȝ ꝙ hec triplex felicitas hūana scȝ monastica acti‑ua. Yconomica ꝛ politica sūt partes pru‑dentie subiectiue. Nam sicut sapiētia cōsiderat altissimas causas in genere spe‑culabilium: dirigens in felicitatem monastica speculatiuam: ita prudentia con‑siderat altissimam causam in genere hu‑manorum actuum scȝ finem: recte vicȝ viuere in omni genere moralis ꝟtutis quē intendit prudentia dirigendo ꝛ dispone‑do. Igitur prudentia complectiꝛ totum humanum ꝛ politicum bonū ꝛ hoc dicūt philosophi humanā felicitatem.

Lex ¶ Lex fomitis. Est tamen vna lex q̄ non ꝓprie dñi dī: sed qui sequiꝛ eam transgreditur oēm dñi legem. Et de hac ait aplus ad Rom̄.vij. Video aliam legem in mē‑bris meis repugnantem legi mentis mee

Fomes scȝ rōnis: ibi glosa fomes peccati recte dicitur lex: quia legittime factum est: vt qui non obediuit suo superiori: non seruiat ei suuȝ inferius scȝ caro. Ista lex dicit fomes ꝛ lex membroꝝ.i. cōcupiscentia no‑bis innata. Inclinatio vicȝ ad malum: ꝛ ad delectabilia sensuum etiam que sunt contra rationem: vnde dicit btūs Tho. ꝙ lex essentialiter reperitur in regulante ꝛ mensurante. Participatiue vero in eo quod regulatur ꝛ mensuraꝛ: ita ꝙ omis inclinatio q̄ inueniꝛ in his que subiecta sunt legi: participatiue diciꝛ lex. Sub deo igitur legislatore diuerse creature diuer‑sas habent inclinationes naturales. Est igitur homini lex quā sortiꝛ ex diuina or‑dinatione ſm ꝓpriam cōditionem: vt ſm rationē opereꝛ que lex fuit tam valida in statu innocentie: vt nihil vel contra rati‑onem vel ꝑter rationem posset subripere homini. Sed dum homo a deo recesserit incurrit ꝙ feratur ſm impetum sensualitatis: vt sic qḋammodo bestijs assimile‑tur que sensualitatis impetu ferunꝛ: ſm illud psal. Homo cum in honore esset nō intellexit cōpatus est iumētis. Sic igitur patet ꝙ ipsa sensualitatis inclinatio dicitur fomes In alijs aialibus simpliciter habet rationē legis: illo modo q̄ in talibꝰ pōt lex dici ſm directā inclinationeȝ. In hoibꝰ tñ nō hȝ rōnē legis: ſ magis deuiatōꝫ legis a rōne. Sȝ inꝗtū p diuinā iusticiam homo destituitur originali iusticia et

vigoꝛe rōnis. Impetus ſenſualitat⁊ qui eum ducit habet rōnem legis inq̄ntū penalis ex lege eterna ſibi iuſte inflicta. Unde dicit Alexā.in.iij. ꝙ fomes in nob̓ pena eſt. Sed pena eſt duplex ſcꝫ feditatis ⁊ paſſibilitatis. Lex ergo fomit⁊: vno mō appellaṫ lex paſſibilitatis vt affligens: ⁊ hoc mō appellat eā apl̓s lex membꝛoꝝ. Hoc mō ipſa deriuaṫ a lege eterna: ⁊ dicitṫ lex paſſibilitatis: ſm ꝙ hō ꝑ eā habet legē vt affligaṫ ex illa ⁊ ꝯuertaṫ ad deū: h̓ mō reſpicit oꝛdinē diuine iuſticie. Alio mō lex fomitis dī lex feditatis: maculās aiam q̄tum ad difficultatē ad bonum et ꝓnitatem ad malū: ſic ipſa appellaṫ ab aplo lex pcti: ſic lex fomitis nō eſt a lege eterna ⁊ a deo: ſ a dyabolo ⁊ a pctō: quia lex iſta mala eſt: ſ pꝛimo mō inq̄ntū affligit aiam dicit bonū ⁊ oꝛdinē ad diuinā iuſticiam: vt homo afflictus coactus redeat ⁊ ꝯuertaṫ ad deū. Ex hoc em̄ ꝙ aia videt ſe ita deiectā ⁊ tāti vilitati ⁊ coꝛruptioni ſubiectā: citius ꝯuertiṫ ad deum eius auxilium imploꝛando.

❡ Sinderesis eſt vis affectiua.

Caplm xlvj

b Benigniſſimus deus homi: ex nihilo foꝛmato nec ꝑ ḡ&am ꝯfirmato: vt poſſit ſtare ⁊ pficere in bono: ⁊ a malo cauere ⁊ declinare: quadruplex in ſui creatōis ꝑmoꝛdio ꝯtulit adiutoꝛiū: duplex nature ⁊ duplex gr̄e. Duplicē em̄ rectitudinē indidit ip̄i nature: vnā ad recte iudicandū: ⁊ hec ē rectitudo cōſcie: aliā ad recte volendū: ⁊ hec ē ſindereſis: cui⁹ eſt remurmurare ꝯ̄ malū: ⁊ ſtimulare ad bonū. Duplicē etiā addidit ꝑfectionē gr̄e: vnā gr̄e gratiſdate: que fuit ſciētia illuminās intellectū ad cognoſcēdum deum ſuū: ſeipſum ⁊ mundū iſtum qui factus fuerat ꝓpter ip̄m. Aliā v̓o gr̄e gratūfaciētis: q̄ fuit charitas habilitans affectū ad diligendū deum ſup oia: ⁊ ꝓximū ſicut ſeip̄m: ⁊ ſic ante lapſum habuit homo pfecta naturalia: memoꝛiā videlicet: intelligentiā ⁊ voluntatē: ꝯſcientiam ⁊ ſindereſim: ſupꝑeſtita nihilomin⁹ diuina gratia: ſcientia vicꝫ ⁊ charitate. Poſt lapſum v̓o in pctm̄ cōſecuta eſt in homine ab indita ſibi rectitudine mirabilis deuiatio: nam memoꝛie virtus diſcōtinuando ſe a ſumma poteſtate: cecidit in impotentiam: ⁊ facta eſt inſtabilis: intelligentia auertendo ſe a ſumma veritate: cecidit in ignoꝛantiam: effecta eſt ignara: voluntas diſcedendo a ſumma bonitate: cecidit in maliciā: effecta eſt egena: ſed qm̄ vt dicit gloſa ad Roma.ij. Cuꝫ gētes ⁊c. Non vſqꝫ adeo in humana aīa imago dei terrenoꝝ affectuū labe detenta eſt: vt nulli in ea liniamēta remāſerint: nō omnino deletum eſt qd̓ ibi ꝑ imaginem dei impꝛeſſum eſt. Sic em̄ homo cecidit a rectitudine: vt ꝑderet ipſam rectitudinē: non rectitudinis aptitudinem: perderet habitum: nō appetitū: ſic amiſit ſimilitudineꝫ vt tn̄ ptranſeat in imagine: remenſit tamen in homie modicū ſcintille illuminationis ſeu cognitionis cōſciētie: ardoꝛis ſiue amoꝛis ſindereſcos: que cum dicant quid naturale non poſſunt a nobis oīno auferri: nec vnq̄ vitiū delet extrema nature veſtigia: qm̄ naturalibus ſublat⁊ potentijs: nō pōt fieri reformatio. De gr̄a gratiſdata: ſcientia vicꝫ illuminātc: ⁊ gratia gratūfaciente: charitate vicꝫ habilitante ſupꝛa eſt dictū.ca.v. de conſcientia habituꝫ eſt in q̄nqꝫ capitulis p̄cedentib⁹ iam dicendum eſt de ſindereſi que ē ſcintilla ⁊ igniculus conſcientie ſub quatuoꝛ queſitis. Pꝛimū an ſindereſis ſit in genere cognitionis vel affectionis. Scd̓m de ſindereſeos diffinitōe. Tertiū de ei⁹ actibus ⁊ ipſius diuerſa noiatione. Quartū de eius obiecto. B Ad pꝛimū queſitū dr̄ ꝙ ſindereſis eſt in gn̄e affectōnis. Eſt em̄ vis affectiua ſe tenēs ex pte volūtat̄. Eſt em̄ ſindereſis nālis volūtas aīe ⁊ ſcintilla ꝯſcīe: q̄ ad bonū inclinat ⁊ cōtra malū remurmurat: ſm ꝙ ꝑ naturale iudicatoriū ſiue ꝑ ꝯſcientiam demonſtratū extat ⁊ dictatū. Qꝫ v̓o ſindereſ̓ ſe tenet ex pte

voluntatis ꝛ affectionis: ꝓbaᷓ autoritate ꝛ rõe. Autoritate Ambroſij ꝛ habeᷓ in lr̃a.xxxix.diſtin. Homo ſubiectus peccato naturaliter vult bonum: ſed illud qḋ naturaliter inclinat nos ad bonũ: vel eſt cõſcientia vel ſinderesis: non ꝯſcientia qꝛ velle bonũ eſt actus potentie affectiue: ſ conſcientia eſt vis cognitiua: ergo eſt ſinderesis ꝛc. Item ꝓbaᷓ Autoritate magiſtri diſtin.xxxix. vbi dicit. Supioꝛ ſcintilla rõnis bonũ vult: ꝛ malum ſemp odit. Scintilla aũt rõnis ẽ ſinderesis ergo ꝛc. Item Alexãder pte.ij.q.lxxvj. mẽbro.ij. dicit ꝙ ſinderesis eſt eadẽ cum volũtate naturali. Item.q.lxxvij. membro.vj. dicit ꝙ ſinderesis eſt in pte motiua: ꝯſcientia in cognitiua. Item pte.iij.q.xxvij.ar.iij. dicit ꝙ ſinderesis eſt in voluntate inſtigando eam ꝛ ſtimulãdo ad bonũ. Itẽ ibidẽ ſinderesis ſtimulat ad bonũ tñ ſm appetitũ naturalẽ. Inſtigare aũt ꝛ ſtimulare ſunt actus potentie affectiue ꝛ volũtatis. Item Damaſce. voluntatẽ diuidit in naturalem ꝛ delibꝛatiuã: volũtatez naturalem vocat ſinderesim: put ſupꝛa dictum eſt.c.xl. Item Hugo de Balma allegans vercelleñ. in cõmẽto ſup miſticã theologiã: dicit ꝙ pꝛincipalis affectio eſt ipſa ſcintilla ſinderesis q̃ ſola ſpũſancto eſt vnibilis totius intellectus ſuſpendit officium mentis ſupꝛema affectio. Item Cancellarius pꝛiſieñ. in tractatibus pluribus: pꝛeſertim in de theologia miſtica in .xiij. ꝛ .xiiij. ꝯſideratiõe dicit ꝙ ſinderesis eſt vis aĩe affectiua: de q̃.j. ſeq̃nti caplo clari⁹ diceᷓ. Rõne etiã ꝓbaᷓ ſinderesim eſſe in affectu ꝛ volũtate. Sinderesis eſt quedã inclinatio ad bonũ: ſ debꝫ poni in illa potentia q̃ hꝫ bonũ ꝓ obiecto: ſ talis potentia eſt volũtas. Item ſinderesis in creatura rõnali ẽ aliq̃d quo hõ naturaliter inclinaᷓ ad bonum ꝛ remurmurat de malo. hec Petrus de aquila. Sanctus inſup Boñ. in.ij.diſt.xxxix.ar.ij.q.j. ꝓbat ſinderesim eſſe in gñe affectionis. Dicit enĩ ſicut intellectus indiget lumie ad videndum: ita affectus indiget caloꝛe quodã ꝛ pondere ſpũali ad bene amandũ: ergo ſicut in pte aĩe cognitiua eſt qḋdam nãle iudicatoꝛiũ: qḋ eſt ꝯſcia: ita in pte anĩe affectiua erit pondus ad bonuꝫ inclinans. Hoc aũt eſt ſinderesis. Item idem ibidez in pncipali rñſione. Quẽadmodũ in ipſa creatione aĩe: intellect⁹ hꝫ lumẽ qḋ eſt ſibi nãle iudicatoꝛiũ: dirigẽs ipm intellectũ in cognoſcẽdis: ſicuꝫ affectus hꝫ nãle qḋdaꝫ pondus dirigẽs ipm in appetendis. Appetẽda autẽ ſunt in duplici genere: q̃dam ſunt in genere honeſti quedam ſunt in genere comodi: ſic ꝛ cognoſcibilia ſunt in duplici gñe: q̃daꝫ ſunt in gñe ſpeculabiliũ: ꝛ q̃dam in genere moꝛaliũ: ꝛ quẽadmodũ ꝯſcia nõ noiat illud iudicatoꝛiũ niſi inq̃ntum dirigit ad opa moꝛalia: ſic ſinderesis nõ noiat illud pondus voluntatis: niſi inq̃tũ illa habꝫ inclinare ad bonũ boneſtũ: ꝛ quẽadmodũ nõ ꝯſcie põt accipi ꝓ potẽtia cum tali habitu: vel ꝓ habitu talis potẽtie: ſic etiã ſinderesis vſitatioꝛi tñ mõ loq̃ndi: ſinderesis noiat potentiã habitualẽ ꝙ nomieᷓ habitũ ſolum (ꝛ hec eſt ſnia alexandri pte.ij.) Et qꝛ illa potẽtia nunq̃ ſepaᷓ ab illo habitu: hinc ẽ ꝙ potẽtia ꝛ habit⁹ vno noie cõphenduᷓ: ꝛ ſic potẽtia ſic habilitata nomẽ ſui habit⁹ ſoꝛtiᷓ. Et ex hoc ptꝫ rñſio ad pꝛimũ q̃ſitũ vtrũ ſinderesis dicat quid affectiuũ vel cognitiuũ. Planum.n. eſt ꝙ ſinderesis dicit illud qḋ ſtimulat ad bonũ: ꝛ ideo ex pte affectionis ſe tenet. Coꝛrelariũ ex dictis: quemadmodũ ꝯſcia (vt dictum eſt.ſ.c.xlij.) dicit qḋãmõ habituꝫ innatũ cognitiuũ reſpectu luminis ſup nos ſignati: qḋ oñdit nob bona vt dicit pſ. Dicit etiã habitũ qḋãmõ acq̃ſitũ reſpectu ſpẽi ipſius cognoſcibilis. Pariformiter ſinderesis. Cum enĩ cuilibet potentie cognitiue coꝛrñdeat ꝓpoꝛtionabiliᷓ virtus affectiua: nam appetitus ſenſitiuus coꝛrñdet virtuti cognitiue ſenſuali: ꝛ voluntas delibꝛatiua coꝛrñdet rõni delibꝛatiue: ſic ſinderesis q̃ ẽ vo-

luntas nãlis corrñdet ↄſcie ſimplici:non
ſolum ꝓut dicit potentiã ſ; etiaʒ ꝓut di-
cit habitũ. Dicit.n.ſinderesis habitũ mo
tiuũ innatũ:nam ſicut a ↄditione anime
impreſſam eſt ei q̃dam directio nãlis:ha
bilitãs intellectũ practicũ ad expedite cõ
ſciendũ obiectũ qḋ eſt lex nãlis:a q̃ deri-
uant̃ regule agendoꝝ ↄtente in lege diui
na veter[is] ⁊ noui teſtamẽti:⁊ hec directio
nãlis eſt ↄſcia ꝓut dicit habitũ:ſic etiam
ei innata ⁊ ↄcreata eſt affectio nãlis vo-
luntatis;ſeu habit⁹ motiu⁹:mouens ⁊ in
clinans ⁊ ſtimulãs voluntatẽ ad inſecu-
tionẽ boni p̃ſentati:ex app̄henſione oſtẽ
ſione ⁊ dictamine ſimplicis cõſciẽtie:⁊ ta
lis eſt ſinderesis. Dicit etiã habitũ qḋaʒ
mõ acq̊ſitũ:nã ſicut nãle habem⁹ lumen
qḋ ſufficit ad cognoſcendũ ꝙ pntes ſunt
honorãdi : ⁊ ꝓximi nõ ledendi:⁊ tale lu-
men ⁊ habit⁹ cognitiu⁹ eſt ↄſciẽtia:nõ tñ
habemus nãliter imp̄ſſam ſpẽm p̃ris vel
matris: ſ; oportet ſpẽm eoruʒ a ſenſu ex-
teriori accipe ⁊ acq̊rere:ſic cum om̃is af-
fectio cõcomitat̃ aliquã cognitiõem:ſin-
deresis dicit qḋãmõ habitũ acq̊ſitũ: naʒ
nemo honorat vel amat patrẽ vel matrẽ
niſi p̃us ſpẽm eoꝝ acq̊ſiuerit ãminiculo
ſenſuũ. Si qua tñ ſint appetibilia quoꝝ
inclinatio non habet̃ a ſpecie ⁊ ſilĩtudine
a ſenſu acq̊ſita : reſpectu taliũ ſinderesis
poterit dici habit⁹ ſimpl'r innatus:vt po-
te reſpectu huius qḋ eſt deũ amare time
re ⁊ revereri:hec clarius patet ex q̃ſtione
vtrũ ↄſciẽtia dicit habitũ innatũ vel acq̊
ſitum.ca.xlij.

¶ De diffinitione ſindereſeos.

Capitulum xlvij

A ffinitõ derese

Ecundũ ad q̃ſitũ de ſindereſeos
B diffinitione. Rñdet̃ ꝙ vna ẽ diffi
nitio cõis doctoꝝ q̃ talis ẽ. Sin-
deresis eſt vis motiua aĩe rõnalis:q̃ nata
eſt figi in ſupioribus nãliter mouẽs ⁊ ſti-
mulãs ad bonũ ⁊ abhorrẽs malũ. In pri
ma hui⁹ diffinitõis ꝑticula claret ſindere
ſim eẽ in gñe affectõis ⁊ nõ cognitõis: ꝓ-
vt caplo p̃cedẽti declaratũ ẽ. In ſcḋa
diffinitõis ꝑticula:ſcʒ q̃ nata eſt figi in ſu
perioribus: innuit̃ ſindereſeos indeclina
bilis ad bonũ ↄuerſio : nullaten⁹ ꝑ pctm̃
obliq̃bilis:ex eo ꝙ ſinderesis figit̃ ⁊ imu-
tabiliter adheret ſupiorib⁹ ⁊ vniuerſali-
bus p̃ncipijs p̃mis moralib⁹:q̃ imediate
deriuãt̃ a lege nãli : que eſt imutabilis:⁊
obiectũ circa qḋ verſat̃ ſinderesis: nõ p̃t
declinare a bono ⁊ obliq̃ri ⁊ deprauari ꝑ
pctm̃:queãdmodũ ↄſcia q̃ eſt recta ⁊ nõ
recta : ꝓ eo ꝙ ↄſcia nõ tñ cõſiſtit in vl'i ſ;
etiã deſcẽdit ad ꝑticularia : ꝓpter qḋ im-
miſcet ſe ei actus rõnis deliberatiue q̃ fre-
quenter errat:vt.s̄. dictũ eſt de ſilociſmo
ↄſcie:⁊ etiã de ſcrupulo ↄſcie.c.xliij. Id
circo glo.ſup Ezech.j Sinderesim aqui-
le aſſiĩat reſpectu aliaꝝ triũ viriũ.ſ.rõna
lis ↄcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis: q2 ſinderes
inclinat ad bonũ in vniuerſali : ⁊ mouet̃
ↄ malũ : nõ hoc vel illud ꝑticulare malũ
ſ; in vniuerſali:vel ſi aliq̊ mõ inclinet̃ ſin
deresis ad deteſtandũ hoc malũ vel illud
hoc non eſt inq̃ntũ hoc ſ; inq̃ntũ malũ:⁊
hic ẽ ꝙ ſinderesis nõ obliquat̃ ſicut ↄſci-
entia errat. In tertia p̄dicte diffinitio-
nis ꝑticula tangit̃ ꝓprius actus ſindere-
ſeos:cum dĩ nãliter mouẽs ⁊ ſtimulãs.i.
inſtigãs ⁊ inclinãs ad bonũ ⁊ abhorrens
malũ:⁊ ſi duo actus ibidem noient̃:p̃nci
palis tñ act⁹ ẽ ſtimulare ad bonũ:q2 ſin-
deresis eſt reſpectu boni ꝑ ſe. Reſpectu
vo mali ꝑ accidẽs:inq̃ntũ illud reſpuit ⁊
deteſtat̃. Dicit̃ etiã in dicta diffinitiõe nã
liter ſtimulãs ad bonũ : in q̃ deſignat̃ qḋ
dictũ eſt.s̄. q2 ſinderesis nõ põt obliq̃ri a
bono ⁊ ꝑ pctm̃ deprauari. Cuʒ.n.nãliter
ſtimulet ad bonũ: nõ põt ab ea ſtimulus
auferri:q2 q̃ nãliter inſunt ſunt inſepabi-
lia. Et ſumit̃ ibi ſtimĩatio (vt dicit ſctũs
Bona.) habitudĩalit̃ q̃ ad habitũ ſtimu-
landi ad bonũ:nõ q̃ntũ ad actũ. nã volũ
tas nãlis ſiue ſinderesis q̃ bonuʒ appetit
nõ ſp ẽ in ſuo actu: q2 nõ ſp cogitat de bo
no: ⁊ cũ etiã cogitat nõ ſemp afficit̃. ſiue
ꝓpter tenebrã excecatiõis: ſiue ꝓpt̃ laſci-
uiã delectatõis : ſiue ꝓpter duriciã obſti-

natõis. Propter tenebrã excecationis impedit̃ sinderesis in suo actu presertim ne malo remurmuret: ꝑ eo ꝙ malũ credit̃ esse bonũ: sicut ẽ in hereticis q̃ moriẽtes ꝑ sua impietate erroris credũt se mori ꝑ pietate fidei: ꝛ ideo remorsum sinderesis nõ sentiũt: ſ magis q̈dã gaudiũ fictũ ꝛ vanũ. Et hui⁹ rõ potissima (vt dicit .s. Bona.in.ij.dist.xxxiiij.) ipsa mr̃ cecitatis supbia: q̃ regnat in q̈buidã laicis q̃tum ad ea q̃ sunt fidei ꝛ morũ. Cum.n. sint ydeote plumũt sacrã scripturã exponere: q̃ est ꝑfundissima oim̃ scripturarũ Cũ iterũ habeãt q̈ndã honestatẽ exteriorẽ: ꝯtẽnunt vitã oim̃ alioꝝ: ꝛ merito hui⁹ duplicis supbie excecant̃ vt nesciãt discernere q̃d bonũ ꝛ q̃d malũ. Propter lasciuiã delectatõis silr̃ impedit̃. Aliqñ.n. in pctis carnalib⁹ ita absorbet̃ homo ab actu carnis: vt remorsus ꝯscie ꝛ sinderesis nõ hꝫ locũ: q̄ carnales hoĩes tãto impetu delectatõis ferunt̃ vt sinderesis tũc nõ hꝫ locum. Propter duriciã obstinationis etiã impedit̃ sinderesis ne ad bonũ stimulet: sicut in dãnatis q̃ adeo in malo sunt obstinati: vt nũq̈ poterint ad bonũ inclinari: ꝛ ideo sinderesis q̃tũ ad instigationẽ boni: sempiternũ hꝫ impedimentũ. Habet tñ sinderesis in dãnatis alium vsum vicꝫ remurmuratõis ꝯ malũ q̃ maxime vigebit in dãnatis: ꝑut remurmuratio ꝯ malũ tenet rõnẽ pene: nõ ꝑut tenet rõnem iusticie: q̄ illa remurmuratio erit ad cõmẽdandã diuinã iusticiã: ſ non erit ad eliciendã fructuosã pniam. Est ꝛ alia diffinitio Cãcell. in tractatu de theologia mistica. Sinderesis est vis aĩe appetitiua: suscipiẽs imediate a deo q̈ndaꝫ nãlem inclinatiõeꝫ ad bonũ: p quã trahitur insequi motionẽ boni: ex apprehẽsione simplicis ꝯscie p̄ntati. Huius diffinitõis intellect⁹ ꝑ maiori pte ptꝫ ex declaratiõe diffinitiõis ꝯscie.c.xliij. Hec nãq; diffinitio dat̃ de sinderesi ꝑut dicit potentiam habitualẽ. Potentiã inquã recipientẽ in se habitũ motiuuꝫ quo inclinamur ꝛ stimulamur ad bonum. Ex prima huius diffinitionis particula (sinderesis est vis aĩe appetitiua) sinderesis decernit̃ a cõsciẽtia: que est vis aĩe cognitiua: ꝑut supra declaratũ est. Ex scd̃a diffinitõnis particula qua dr̃ (suscipiẽs immediate a deo q̈ndam inclinatõem) sumit̃ ꝙ sinderesis dicit habitũ innatũ ꝛ ꝯcreatũ aĩe: quẽ q̈dam nominãt habitum practicum ꝑncipioꝝ: ꝛ est quedam dispositio inclinatio seu affectio naturalis: p queꝫ habitum habilitat̃ sinderesis ad eliciendum hunc actum: qui est stimulare ad bonũ ꝛ remurmurare cõtra malũ. Oportet sꝑ hic tria attẽdere. scꝫ potẽtiam q̃ est sinderesis: habitũ p quẽ inclinat̃ ad ꝑsecutionem boni: iste habit⁹ etiã sinderesis vocat̃: q̄ potentia ꝛ habit⁹ vt dictuꝫ est hic vno noĩe noĩant̃: sinderesis cũ est potentia habitualis. Tertiũ est actus a potẽtia mediãte habitu elicitus. scꝫ stimulare ꝛ instigare ad bonũ: ꝛ ille habitus seu inclinatio (vt dicit̃ in diffinitione) immediate est a deo. Dicit eñ mgr̃ in.ij.dis.vij. Et etiam sctũs Augusti. in multis locis: ꝛ Autor de spũ ꝛ aĩa: ꝙ mens nr̃a rõnalis quo intelligim⁹ ꝛ sapimus: ita facta ẽ ad imaginẽ dei vt nulla interposita natura ab ipsa p̄ma veritate format̃. Mens eñ compꝛehendit silr̃ cognitiuã ꝛ affectiuã ꝛ de se est informis q̄ tenebra: ſ format̃ ꝛ deiformis fit dũ a deo illuminat̃ ꝛ inflammat̃. Sicut.n. aĩa (vt dicit .s. Bona.) a solo deo creat̃: sic ab ipso solo illuminat̃ ꝛ docet̃ ꝑficit̃ ꝛ inflãmat̃. Possunt.n. homines v̈ba dicẽ: aures pulsare: cor ad intelligentiã excitare: ſ solus deus q̃ lux est infinita: põt veritatẽ in corde hoĩs formare: vñ dicit Autor de spũ ꝛ aĩa: sicut oculus carnis licꝫ p se habeat facultatẽ vidẽdi: nunq̈ tñ p se visionẽ ꝯsequit̃: nisi exteriori fuerit luce informat⁹: sic licꝫ intellectus sit de suiñã ad intelligendũ aptus: nunq̈ tñ hoc cõsequit̃ nisi interiori luce diuina fuerit adiutus: inflãmat ꝛ inclinat deus affectũ ꝛ sinderesim ad amorẽ boni

Nota bene.

B

Vñ dr̃ in li. de spũ ⁊ aĩa: q̄ de⁹ in scriptura lux ⁊ ignis dr̃. Lux illuminans intellectum ad cognitionẽ veritatis. Ignis inflãmans affectũ ad amorẽ bonitatis. Et licet angelus ẜm Dionysium purgat illuminat ⁊ inflãmat siue perficit. Hoc tñ nõ facit vt p̄ncipale agens ⁊ efficiẽs queadmodũ deus: sed tanq̄ excitãs ⁊ adiuuãs vñ dicit. s. Bonauẽ. in. ij. dist. x. q̄ anglus illuminat p̄ modũ lingue viuacit̃ exp̄mẽtis: qñ qd̃ cõcepit anĩe suggerit: sicut doctor dũ exterius loquit̃: excitat intellectũ ad intelligẽdum: ⁊ viua ⁊ efficax locutio quadã sua viuacitate ad intellectum nostrum h̄z ingressum: cuz habeat aliq̇d latẽtis energie (.i. efficacie) viue vocis act⁹ vt dicit Hiero. Sic angelus interius illuminat viuaciter excitando: sicut doctor exterior ⁊ efficatiori modo. Ultima diffinitionis particula (ex apprehẽsione simplicis ↄ̄scie p̄ntati) nota est ex dictis. Cũ eñ vim effectiuã p̄cedat quedam vis cognitiua: sinderesim q̄ est vis affectiua p̄cedit ↄ̄sciã naturale iudicatoriũ: sinderesim dirigens ⁊ ostendẽs ⁊ dictãs qualiter stimulare debeat ad bonum ⁊ fugere malum. Signãter dr̃ in diffinitione (Ex app̄hensione simplicis ↄ̄scie p̄ntati) Cõsciẽtia nanq̧ vt dictũ est ca. xliiij. duo respicit: vnũ qd̃ est inferius: scz rationẽ delibratiuã cui ↄ̄iungit̃: vt sic app̄hẽdit ⁊ cognoscit bonũ ⁊ malũ aspectuz collatiuo: q2 ↄ̄iungit̃ rõni cui⁹ est rõcinari: ⁊ vnum ab altero discernẽ: ⁊ vnũ ad alterũ ↄ̄ferre sic sepe errat vt dictũ est: sic nõ accipit̃ in diffinitione supra posita. Aliud ↄ̄scia respicit qd̃ est supremum: scz sinderesim vt sic ↄ̄scia app̄hẽdit cognoscit ⁊ dictat absolute ⁊ aspectu simplici bonũ ⁊ malũ in vniuersali: p̄ntãs ⁊ oñdẽs illud sinderesi q̄ quantũ est de se mouet̃ motu simplici ⁊ instigãdo ad bonũ ⁊ remurmurãdo cõtra malũ a ↄ̄scia p̄ntatũ: sic dr̃ in diffinitione ex app̄hẽsione simplicis cõscie p̄ntati. Cãcella. tñ parisieñ. dicit: ex app̄hẽsione simplicis intelligẽtie: q2 nõ distinguit inter simplicẽ intelligẽtiam et simplicem consciam queadmodũ. s. Bonauẽ. q̇ dicit q̄ intelligentia simplex est nãle iudicatoriũ p̄ncipiorum primorum speculabiliũ. Cõscientiã vero dicit esse nãle iudicatorium p̄morum p̄ncipiorum agibiliũ: idcirco approp̄atius cõscia ponitur in diffinitione sindereseos. ¶ De actibus ⁊ nominib⁹ syndereseos. Capitulum xlviij

Terciũ ad q̄situm q̇ querebat̃ de syndereseos actibus ⁊ nominib⁹ Rñdetur q̄ sinderesis vna exñs aĩe rõnalis vis motiua ẜm subam: ẜm varios eius actus ⁊ officia diuersa sortitur noĩa: ex multis scripture locis varia colligunt̃ syndereseos noĩa. Primũ ex glo. Hiero. sup. j. ca. ezechiel. Facies aq̇le ⁊c̃. multa eliciunt̃ syndereseos noĩa: idcirco verba Hiero. hic interserunt̃. Pleriq̧ iuxta platonẽ: rõnabilitatẽ anĩe ⁊ irascibilitatẽ ⁊ concupiscentiã: qd̃ ille Logicon et Cunicon ⁊ epimeticon vocat ad hominẽ ad bouẽ ⁊ vitulũ referũt: quartã supra h̄ ⁊ extra h̄ tria ponũt: quã greci nominant sinderesim: q̄ scintilla cõscie in Caym q̄z nõ extinguit̃: quã p̄prie aquile deputant̃. Non se immiscentẽ tribus: sed ipsa errãtia corrigentẽ. Hic est spũs qui postulat p̄ nobis gemitib⁹ inenarrabilibus: hanc tñ consciam (impius cũ venerit in p̄fundũ peccati cõtemnit) sepe p̄cipitari videmus ⁊ suũ locũ amittere: cum quidã sine põdere peccãt: q̇bus merito dr̃ frõs mulieris meretricis facta ⁊c̃. Hec ille Ex his v̄bis b̄ti Hiero. q̄tuor noĩa synderese os p̄sertim eliciunt̃. Noĩat̃ aũt scintilla ↄ̄scie. Portio virginalis seu virgo. Apex mentis: spũs postulãs pro nobis. Nominatur Isa. vltimo ca. v̄mis q̄ non morietur. Nominatur etiam a Damas. volũtas naturalis. Singulorum horum nominum p̄prietates ex q̇bus actus sindereseos eliciunt̃: h̄ annotant̃. Sinderesis p̄ scintilla ↄ̄scie noĩat̃: vñ iux̃ diuersas q̄litates ⁊ p̄prietates scītille. sinderesis diuersos habet actus. Sinderesis eñ grece scintilla

A

De actibus ⁊ nominib⁹ syndereseos

Logicon
Cunicon
Epimeticon
Sinderesis

Scintilla consciẽtie

ſiue igniculus nomiat̃: vñ ſcintilla a ſcin
do qđ eſt diuido dĩ ⁊ eſt modica pars ab
igne vel ignita re deſciſa volitãs lucẽs et
ardẽs. Scintilla ſe hꝫ ad fauillã: vt res vi
uẽs ad corpus extinctũ: ⁊ ſicut forma ad
materiã. Sinderesis p̃mo ſcintilla ꝯſciẽ
tie eſt: vñ dicit. s. Bonauẽ. in. ij. ꝙ iõ ſcin
tilla dĩ ꝯſcie: pro eo ꝙ ꝯſcia quantum eſt
de ſe nõ põt mouere pungere nec ſtimu
lare niſi mediãte ſinderesi: q̃ eſt quaſi ei⁹
ſtimulus ⁊ igniculus (ignis inter oĩa ele
mẽta maxime eſt actiuitatis) vñ ſicut ra
tio nõ põt mouere niſi mediãte volũtate
ſic nec ꝯſcia niſi niſi mediante ſinderesi.
Nec tñ ex hoc ſequit̃ ꝙ sinderesis ſit ex
parte cognitiue: quinpotius ꝙ ſit ex ꝑte
affectiue: vt ꝓbatum eſt ſupra. Scintilla
puriſſimũ dici põt qđ in creatura rõnali
reperit̃: ſic ſuperior pars rõnalis aĩe q̃ ꝑ
pctm̃ deprauari nõ põt (vicꝫ sinderesis)
ſcintilla dĩ. Scintilla ab igne diuiſa euo
lat ⁊ ardet: ſic sinderesis euolat ⁊ ardet:
dum inclinat et ſtimulat ad amorẽ boni
⁊ deteſtationem mali in cõi. Sunt et alie
q̃litates et ꝓprietates ſcintille: q̃ pariter
ꝯſcie ⁊ sinderesi competũt. Scintilla lu
cet ⁊ ardet: ſic ꝯſcia ſimplex cũ ſit in gene
re cognitionis: lucet ⁊ cognoſcit: inquan
tũ dictat ⁊ oſtẽdit legẽ naturalẽ ⁊ ei⁹ pre
cepta: q̃ ſunt p̃ma p̃ncipia moraliũ eſſe
bona. Sinderesis xo ardet ſiue amat in
clinat ⁊ ſtimulat (cũ ſit vis affectiua) ad
ꝓſecutionẽ boni ꝑ ſimplicẽ ꝯſciam p̃nta
ti. Scintilla ꝑ iuxtapoſitionẽ tenebre fri
gidi ⁊ congelati extinguit̃: ⁊ in fauillã et
cinerẽ redigit̃: ſic sinderesis cũ ꝯſcia ſim
plici quo ad actum: licet amitti vel extin
gui nõ valet: põt tñ ad tp̃s impediri: ſiue
ꝓpter tenebrã excecationis: ſiue ꝓpter la
ſciuiã delectationis: ſiue ꝓpter duriciam
obſtinationis: put dictum eſt ca. p̃cedẽti
in declinatione prime diffinitionis ſinde
reſeos Scintilla eſt modicum quid lucis
⁊ ardoris ex igne magno euolans: ita in
telligentia ⁊ conſcientia ſimplex ⁊ ſinde
reſis: eſt modica participatio cognitiõis
et amoris reſpectu lucis ⁊ ardoris qđ an
gelus participat a deo magno igne ⁊ lu
ce immenſa (Sicut eñ ignis tranſſumit̃
ad ſignificandum deum: ſic omnis crea
tura ſcintilla quedam dei ſymbolice dici
poteſt. Sicut etiaꝫ lux tñſſumit̃ ad ſigni
ficandum deum) vnde ⁊ deus ſuꝑ omnẽ
creature ſciam (notatam per cherubin)
ſedere perhibet̃. Hinc de luce diuina ſcri
bitur ꝙ tenebre eam non comprehende
runt. Sic omnis creatura vmbra quedã Um
dei dici poteſt. Umbra quippe dicit̃ eſſe
dam refulgentia lucis plus aut min⁹: nõ
oĩmoda lucis priuatio. Sic angelus ordi
ne naturali eſt p̃ma vmbra ſeu refulgen
tia a ſumma luce ſcꝫ deo participata: qui
quia ſimplex et incorporeus nec corpori
vnitus: cognitio ſue nature debita eſt: vt
ſimpliciter ſine ratiocinatione ſine colla
tione ſine delibratione ſubito ⁊ intuitiue
veritatem ap̃hendat: ꝓpterea intelligẽ
tia ſeu natura intellectualis nominatur.

Anima rationalis altera eſt vmbra q̃
(iuxta diuinam ſapientiã cõnectentẽ ſu
periora ſecundorũ: vltimis primorũ) ſm̃
ſuum ſuperius: memoriã vicꝫ intellectu
alem intelligentiam ⁊ voluntatem: con
iungit̃ angelo ſm̃ aliqualẽ ſimilitudineꝫ
intellectualitatis: in hoc ꝙ ſine rationaci
onis et delibrationis diſcurſu: per intel
ligentiam ſimplicem intelligit p̃ma prin
cipia in ſpeculatiuis: ⁊ ꝑ ꝯſciam ſimplicẽ
p̃ma p̃ncipia in practicis: ſic aliq̃liter at
tingit intellectualitatẽ angeli: deficienter
tñ vmbratiliter ⁊ mõ imꝑfectiori. Aĩa
etiã rõnalis ꝯiũcta corpi ſm̃ ſuũ inferi⁹:
(vicꝫ potẽtias ſenſitiuas exteriores ⁊ ap
petit⁹ ſenſuales iraſcibilẽ ⁊ ꝯcupiſcibilẽ)
tercia ẽ vmbra min⁹ de luce cognitiõis ꝑ
ticipans: q: vt ſic a ſenſibilibus ⁊ fantaſ
matibus abſtrahẽs: ratiocinãdo delibrã
do diſquirẽdo in cognitionẽ ꝓcedit veri
tatis: idcirco ſm̃ taleꝫ imperfectaꝫ defici
entem et vmbratilem cognitionem eſt eti
am vmbra: reſpectu angelice lucis et ſui
portionis ſuperioris. Deniqꝫ ſicut ſol

est illustratiuus ₇ calefactiuꝰ: ꝓportiona
biliter q̄libet creatura rōnalis: qm̄ lucet
ꝑ cognitiōem ₇ calescit ꝑ amorē. Nō em̄
ꝯtingit repire cognitionē q̄ nō sit forma-
liter aut virtualiter quedam affectio: sic
affectio nō potest secerni quin sit quedaꝫ
experimētalis cognitio: hinc ē ꝙ sicꝫ vmbra
rōne lucis defectus repit̄ in potentijs co
gnitiuis. Pariformiter ₇ vmbra rōne di
minuti ₇ tepidi ardoris ₇ amoris: repit̄
in potentijs affectiuis. In sinderesi vicꝫ
voluntate ₇ sensualitate. nam tam in lu-
ce cognitionis quā in ardore dilectionis
Paulominus homo viator minoratꝰ est
ab angelis: de hoc plura requirant̄. s. ca.
xxx. Tandem vmbra cognitiue lucis oc-
cumbit post vmbraꝫ sensitiue virtutis in
vegetatiua ac deinceps. Scd̄o sindere
sis noiat̄ portio virginea q: ꝑ pctm̄ non
violat̄ ₇ deprauat̄: semꝑ adinstar virgi-
nis ꝑpetuo imaculata ꝑseuerat: hoc no-
men elicit̄ ex allegata glosa Hieronimi:
Ezechielis. j. cū dr̄. Sinderesim ꝓprie aq̇-
le deputāt: nō se miscentē tribꝰ (viribꝰ. s.
rōnali ꝯcupiscibili ₇ irascibili) ſ ipsa errā
tia corrigentē. Si igit̄ nō se cōmiscet tri-
bus viribus seq̄ntibus peccātibꝰ inq̄ntū
delibratiue mouent̄: ſ potius corrigit: vi
tijs iugiter remurmurādo: ꝫ ſm actum
sinderesis nō ꝯsistit pctm̄ qd̄ strupat et
violat liberi arbitrij integritatis virgini-
tatem: innocentieq̄ꝫ puritatē. Nam aia
ꝑ innocentiā erat: templū dei sctm̄: spon-
sa xpi: sacrarium spūssancti: per pctm̄ fa
cta ē aia de ꝟgine dei corruptio sathane:
de sponsa xpi scortū execrabile: de habita
culo spūssancti tugurīū dyaboli. Sin-
deresis tamē ſm dictam glosaꝫ sepe pre-
cipitat̄: cum quidā sine pudore peccant.
Non tamē sequit̄ si precipitat̄: ꝙ ꝑ hoc
per pctm̄ deprauat̄ ₇ violat̄: q̇a precipici
um eius non attendit̄ circa ꝓprium actū
sed circa actum aliarū virtutū: q̇bus ipa
presidere debet. vnde dicit sctūs Bona-
uentura ꝙ presidentia dominij a duobus
pendet. vicꝫ a rectitudine presidentis: ₇

ab obtꝑantia famulātis: ₇ q̄uis sindere-
sis q̄ntum est de se semꝑ sit recta: q: noiat
ipsam voluntatem naturaliter mouentē
circa cuius actum nō est pctm̄ sed solum
vt moueẗ delibratiue: q̇a tamē ratio ₇ vo
luntas: delibratiue frequēter ei obuiant.
Ratio siue vis rōnalis: ꝑ errorꝫ excecatio
nem in hereticis: voluntas quo ad vim
ꝯcupiscibilem: per lasciuiā delectationis
quo ad vim irascibilem: ꝑ impietatis ob-
stinationē: in pctōribus obstinatis: hinc
est ꝙ sinderesis ꝑcipitari dr̄: ꝓ eo ꝙ effe-
ctus eius ₇ presidentia in vires alias de-
libratiuas: ꝓpter eaꝝ repugnantiā repel
lit̄ ₇ cassat̄. Et ponit̄ exemplum de mili-
te: qui q̄ntuꝫ est de se semꝑ bene sedet in
equo: equo tamē ruente precipitari dicit̄
sic est hic. ¶ Illapsus anime qualis est
Sinderesim nec ipi violatores ₇ ꝯstupra
tores aiaꝝ demones corrūpere possunt
quin ad bonū stimulet: ₇ ꝯtra malum re
murmuret. Huius rōnem assignant do-
ctores circa. ij. sen. distin. viij. Si demon
posset corrūpere deprauare ₇ ad malū in
clinare sinderesim siue voluntatē nālem:
oportēt ꝙ illaberet̄ aie (Est em̄ illabi ſm
intimū dignissimū ₇ supremū ꝓfundari)
Nullus em̄ spūs creatus pōt ingredi ꝓ-
fundari ₇ illabi alteri spūi: q: sicut in cor-
poralibus impossibile est fieri penetratio
nē dimensionū iuxta phos: sic in spūali-
bus impossibile est fieri illapsus spirituū
iuxta theologos. vnde dicit Augusti. de
fide ad Petrū. Singulis spiritibus inest
terminus quo ad seinuicē distinguunt̄: ₇
vnus nō est in alio. Ex quo patet ꝙ dya-
bolus nō pōt intrare ptē aie supiorē: q̄
ꝯsistit in tribus viribꝰ nālibus. s. in itelli-
gentia volūtate et memoria intellectuali:
nec pōt illabi essentie aie: q: aia ē spūs
indiuisibilis: ₇ ꝑ ꝯseq̄ns non pōt imedia
te in ipam opari: cū oīs opatio ſm phm
habet fieri ꝑ ꝯtractum: ₇ hoc est qd̄ dicit
Beda Actuū. v. Mentē hoīs iux̄ subām
nihil implere potest nisi creatrix trinitas
Potest tamē quilibet spūs de sui natu-

vir-
nea.

¶ Illapsus a-
nime q̄lis ē.

ra nisi diuinitus ꝓhiberet̄: cuilibet illabi
corpi: ꝛ circa ipm̄ sine ipo opari. Hoc.n.
priuilegiū inditū est nature spūali supra
naturam corporeā: hoc ptʒ ex textu euā-
gelico. Demones (vt dicit sctūs Bona.
in.ij.) p naturā sue subtilitatis ꝛ spūalita
tis pn̄t quecūqꝫ corpa penetrare: ꝛ in eis
sine obstaculo subsistere. Rōne vero sue
potestatis: pn̄t ea corpa in q̄bus sunt: cō
mouere ꝛ ꝯturbare. Possunt etiā ꝛ vexa
re nisi ꝓhibeantur a diuina virtute. Pōt
etiam angelus bonus vel malus opari in
ptem anie inferiorē. scʒ in sensus ꝛ sensiti
uos appetitus. scʒ ꝯcupiscibilē ꝛ irascibi
lem: pn̄t nanqꝫ demones sensib⁹ nostris
illudere vt finaliter decipiant: pn̄t etiā im
mittere diuersa fantasmata delectabilia
vt alliciant ꝛ inclinēt appetitū ꝯcupisci-
bilem ad illicita: immittūt etiā fantasma
ta ꝛ cogitatiōes tristes: appetitū nostrū
irascibilem deterrēdo a bono retrahunt.

Rursum quoqꝫ immutare pn̄t appeti
tum nr̄m sensitiuū ꝯcupiscibilē incitādo
ad libidinē: pn̄t causare circa renes aliasqꝫ
corpis ptes vbi libido sedem tenet: ali
quā vehementē calefactionē: ꝛ volentes
in aliquo ꝓuocare vim irascibilem: pn̄t
deo pmittēte ꝓcurare ebulitionē sangui-
nis circa cor: sicqꝫ de fame siti somnolen-
tia ꝛ alijs passionib⁹: quaꝝ causas diabo
lus nō ignorat: ꝓpter nature sue subtili-
tatē. Licet eñ a grā ceciderit: natura-
lia tamē nō amisit. Ex dictis ptʒ ꝙ illabi
anie nr̄e est solius diuine substātie ꝓpriū
nam illapsus dicit plenū dominiū super
aiam interius ꝛ exteri⁹. Deus eñ spiritū
nr̄m: solus pōt domināter possidere for-
titer ac suauiter: vt sue motioni ac viuifi-
catiōi spūs nr̄ vltro obediat: diuina siq̄dē
grā influēte rectificāte ꝯseruāte medullas
affectōis scʒ sinderesis: penetrat ad vsqꝫ
intima: ſm ꝙ innuit apl's ad Hebre.iiij.
Viuus est ſmo dei ꝛ efficax ꝛc̄. Quapro
pter dicit.s. Bona.in.ij.dist.viij. Qꝛ illa-
bi alicui importat ꝙ illud intimū sit ei: et
ꝙ intime opet̄ in illo. Nihil autē est tale
respectū aie nisi solus de⁹. In aia quoqꝫ
humana idem est intimū ꝛ supremū: sed
supremū aie vt dicit Aug. est ipa mens:
capiēdo mentē (vt mox dicet̄) ꝓ eminē-
tibus viribus anie rōnalis. scʒ memoria
intelligentia ꝛ volūtate: siue ꝓ vi rōnali:
irascibili ꝛ ꝯcupiscibili. Ex hoc ptʒ: quia
ſm suū supmū maxime appropiant deo:
similiter ſm suū intimū: vnde q̄ntomagis
redit ad interiora: tātomagis ascendit et
vnit̄ eternis: ꝛ qꝛ solus deus est superior
mente humana ſm sui supmū: solus de⁹
pōt menti esse intimius: ꝛ ideo illabi spūi
rōnali: est diuie substātie ꝓpriū ꝛ non de-
monis: qꝛ sicut deus illabendo aiaꝫ recti-
ficat ꝛ cōseruat: sic demon qđ pōt deordi
nat ꝛ depranat: ergo si demon illaberet̄
aie: demon posset v̄gineā sinderesim vel
voluntatē naturalē deprauare ꝛ ad ma-
lum inclinare: qđ est impossibile. Ter
tio sinderesis Apex siue vertex mētis no Ap
minat̄: qꝛ in natura rōnali sūmū dignissi
mū ꝛ supmū ꝛ intimū est. Dicit̄ eñ apex
icis: a pes dis: eo ꝙ longe sit a pedib⁹: qđ
eñ in summo est: a pedibus remotū est.
ꝛ hoc nomē silr̄ tractū est ex glosa Hiero
ny. qui dicit ꝙ p aquilā significat̄ q̄ cete-
ra aialia trāscendit: hec virtus q̄ trāscē
dit vim rōnalē: q̄ p hoiem significat̄. Cō-
cupiscibilē q̄ p vitulū: irascibilē q̄ p leonē
Ille eñ tres vires (vt dicit sctūs Bona.
in.ij.) ſm ꝙ mouēt deliberatiue nō diffe-
rūt a libero arbi. qꝛ mouent recte ꝛ nō re-
cte: sup illas volat virginalis sinderesis:
cū suo naturali iudicatorio cōsciētia sim-
plici: ꝛ illis errātibus nō se imiscet: ſ eas
corrigit. Noiat̄ autē sinderesis Apex
mentis inter vires aie rōnalis affectiuas
sicut intelligētia simplex: ꝛ ꝯsciā natura-
lis dr̄: apex mētis inter vires cognitiuas
vnde dicit Cancell'. sup Magr̄. Virgina
lis vterus supioris portiūcule mētis: no
minat̄ scintilla seu apex naturalis: vl' ipa
sinderesis: cuius integritas violari nec in
demonibus potuit: adeo iugiter virgo p-
seuerat. Ne aūt nominū equiuocatio fall

lat:vocabula naq; rõnali creature attri-buta sepe pmixti accipiunť vnum pro al tero que multiplicitas vtendi causat fre-quenter confusionẽ ⁊ ptentionẽ (dũ aũt querit de rebus.stultuz est vt dicit Dio-nysius cõtendere de noibus) Equiuoca-tio huius nois mens primũ annotatur. Mens primo dr a memini.i.recolo ⁊ sic sumiť pro vi solum memoratiua: vt cum dicimus mens meminit hui⁹: vñ glo.sup illud Mathei.xxij. Diliges dñm ex tota mente.i.memoria sine obliuione. Mens scdo dr ab eminẽdo: vel a meliore: vel a mensura: qm̃ illud qd eminet ⁊ simplicis simum est in vnaq; re: mensura aliorũ censendũ est: ⁊ sic mens accipiť pro tota imagine ⁊ similitudine ad quã hõ factus est: vñ dicit Autor de spũ ⁊ aia. Rationa le nr̃m quo ratiocinamur intelligimus ⁊ sapim⁹ spm̃ dicim⁹. Hunc aũt spm̃ apl's mentẽ vocat: vbi dicit. Renouamini spũ mẽtis vr̃e. Nihil aũt aliud est spũs men-tis q̃ mens sicut corpus carnis nõ ẽ ali-ud q̃ caro: vñ Cancellari⁹ sup Magr̃ sic mentẽ describit. Mens est portio vel po tentia creature rõnalis qua facta est ca-pax dei: ⁊ eius particeps esse põt. Hic de scribitur mens p tota imagine ⁊ similitu dine dei: put tota aia per mentẽ puertiť ad solum deũ: tanq̃ ad obiectũ suũ: vnũ: primũ: supremũ: eternũ: precipuũ ⁊ sum-mum. Unde mens sic ab eminẽtia noia-ta: ppriũ hz officiũ spũalibus intendere: non q̃libuscunq;: q2 ratio circa sui cogniti-onẽ ⁊ spũalium citra deum occupať: sed mens ab eminendo dicta: vacat soli deo. Unde considerandũ vt dicit San. Bona uentu.in breuiloquio. Mens comparať ad deũ sub duplici habitudine. Primo si cut ad obiectũ motiuum: vt sic dr imago trinitatis: qm̃ aia vna mens in substãtia: tres hz potẽtias naturales: scz memoriã intelligẽtiã ⁊ voluntatẽ. Per has potẽti-as aia est capax dei: dũ deũ recolit p me-moriã: intelligit p intelligentiã: amat per voluntatẽ. De hoc dictum est ca.xxx. de memoria. Scdo mens comparať ad deũ sicut ad donũ infusum inhabitatiuũ siue sanctificatiuũ: vt sic dr similitudo dei: q2 põt esse particeps dei.i. perfecte capiens deũ per illapsum deiformẽ: et sic mẽs fit particeps dei ⁊ similis: per habit⁹ et act⁹ triũ vtutum theologicarũ infusarũ scz fi-dei spei ⁊ charitatis in via: in patria tri-bus dotibus gliosis vicz aperta visione: secura tentione ⁊ perfecta dilectione: p-ut supra dictum est capitulo.v.in fine.

Capiẽdo hoc modo mentẽ p eminen tibus viribus cognitiuis ⁊ affectiuis aie rõnalis: scz intelligẽtia memoria ⁊ volun tate. Siue pro vi rõnali (q̃ comprehẽdit memoriã ⁊ intelligentiã) irascibili ⁊ con-cupiscibili (q̃ subsunt voluntati: vt ca.se quẽti dicet) est portio superior aie rõna-lis. Nã dictũ est ca.xxxj. q portio superi-or ⁊ inferior rõnalis aie nedũ est in cogni tiua ⁊ rõne: verũetiã in affectu ⁊ volũta-te. Mens eñ vna in substãtia trina ĩ po tentijs: eternis intendẽs: ex ipsis accipiẽs regulas agendorũ: portio est superior aie vt dictũ est.c.xxx. de rõne. Apex vo men-tis in cognitiua est: intelligẽtia simplex ⁊ pscia nãlis: in affectiua vero apex ⁊ sup-mũ mẽtis est sinderesis: put ifra patebit. Mens tercio dr a mene: mene aũt grece dr luna vel defect⁹: vt sic mens est portio iferior aie rõnalis. Cũ eñ mẽs vt dicit.s. Bonauẽ. ad leges etnas pspicit ⁊ ad im mutabilitatẽ diuine vtutis: fortificať vi-gorať ⁊ stabiliť in bono: ⁊ diciť superior portio aie siue vir. Dũ vero mẽs ad infe-riora cõuertiť: vtpote ad sensualitatẽ et carnẽ ⁊ circa res corpales vsať: ⁊ sepe p sensualitatẽ cui piũcta est trahiť ⁊ alliciť a vigore virtutis: recte portio inferior et mulier appellatur: q2 velut Eua porrigit pomum.i.illecebram concupiscentie car nalis: et velut luna deficit ⁊ decrescit: et varia vicissitudine commutatur. Mens autem scdm sapientis dictum: vt luna mutatur. Lunatica quippe est mens in-ferior: quã spirit⁹ immũdus.i.diabolus.

Nunc in ignem mittit: cupiditatis male inflāmantis. Nūc in aquā t. moris male suffocantē. Nunc elidit in terrā: cogitationum noxiarū de terrenis: ⁊ volutaꝛ et clamat ⁊ stridet ⁊ spumat et arescit: ⁊ discerpiꝛ per varia. Vix tandē redit ad se ꝑ lucidū interuallū vt deum noscat ⁊ se: et hoc ab infantia.

E Ex dictis colligitur ꝙ anima rōnalis siue mens vna in substantia trina in potentijs: ſm tres eius respectus: tria sortiꝛ nomina: velut vnus oculus. Nunc deorsum: nunc iuxta se: nunc sursum respiciēs. Primus mētis aspectus est infra se ⁊ infimus: ſm quē intendit regimini morali corpis: cum ei⁹ viribus sensitiuis ⁊ appetitiuis. Passiones scꝫ sensualitatis moderādo: vicia subiugando: ꝟtutibus insistendo: vt sic mēs dr̄ aialis ab aia: q̄ animat viuificat mouet: regitq̄ȝ totū hoiēȝ exteriorem cui ꝯiungitur. Anima eñ q̄ vere spūs est: ⁊ caro q̄ vere corpus est in suis extremitatib⁹ vniunꝛ: id est in fantastico aie: qd̕ corp⁹ non est sed simile corpori et sensualitati carnis: que fere spūs est: q: sine aia fieri non pōt. Si tñ aiam homis qd̕ heu faciliter ⁊ nimis frequēter contingat ex corruptela peccati detineri circa sensualitateȝ: sic ꝙ operationes potētiarum superioꝝ mentis cessant impediunꝛ aut deficiūt. Talis homo non aialis: quin potius carnalis bestialis brutalis voluptuosus: nominatur a phō. j. Ethi. Scd̕s aspectus mentis est medius: ſm quē mens corpoꝝ naturas: ⁊ etiam oēm spm̄ creatum. Angelum vicȝ ⁊ animā rationalem discernit ⁊ sic dr̄ rōnalis: ⁊ ab eminētia eo ꝙ eminet inferiori portioni aie. Tercius aspect⁹ est supmus: ſm quē mēs spm̄ increatum deum scꝫ verū ⁊ incōmutabilē speculaꝛ ⁊ ꝯtemplaꝛ ipsi soli vacando. Et ad ipm̄ vnum verū bonū obiectūq̄ȝ supm̄ū se cōuertendo. Non solum eū speculādo ꝑ intelligentiam: sed etiam ꝯtemplando: per ꝯscientiā simplicē. Verumetiam ſm voluntatem naturaleȝ sinderesim: per amoris affectum et sapiam degustando. Sapientia nanq̄ȝ est amor siue sapor boni: vt sic mens dr̄ spūalis. Quia ad deum q̄ spiritus est (Johis. iiij.) per cognitionem ⁊ amorem conuertitur. Ad hoc eñ creatura rationalis vt dicit Alexāder in. iij. finaliter ꝯdita est vt ad deum se ꝯuertat Nā dr̄ Ecclesiastici. xvij. Fecit deus hominem ad imaginē suā: ⁊ iterum ꝯuertit illum in ipm̄. Unde qd̕ est ꝑncipium: est ei finis et ita supra se hȝ finem: non localiter cum deus sit vbiq̄ȝ: ⁊ semꝑ et intimior mēti ꝙ̄ mens sibiipsi: sed mens eleuaꝛ in deū ꝑ affectum pium et humilē: qd̕ cū est ad imaginē nunꝙ̄ terminaꝛ ad se sed ad illum cui⁹ est imago. Non autē sic est de sensibili creatura: cuius finis intentionis non terminaꝛ supra se sed in se: vnde ipsa est finis sibi. Nominaꝛ etiam sic mens apex siue supremū anime q̄ aia ad deū cōuertiꝛ: tā ſm intelligentiā ꝙ̄ etiaȝ ſm ꝯsciam simplicē ⁊ sinderesim. Vñ sicut in parte aie cognitiua: intelligentia et ꝯscia est apex mētis: sic sinderesis ē apex mētis in parte affectiua. Et hoc tenet veritatem: ꝑut ꝯscia et sinderesis respiciūt deū: non aūt ꝑut respiciūt ꝓximū. Nam sicut lex naturalis ad quā dirigit ꝯsciencia daꝛ tam deo: vt ꝙ deus est timēdus honorādus ⁊ amandus ꝙ̄ de ꝓximo: vt qd̕ tibi oderis fieri alteri ne feceris: sic et ꝯscia et sinderesis quarū lex naturalis ē obiectū ꝑut respiciunt deū sunt apex mētis: nō ꝑut respiciūt ꝓximū. Ex hac triplici mentis acceptione. s. Bernhardus ad fratres de mōte dei triplicē distinguit statum religiosoꝝ. Primū vocat aialem quasi rudē: q: nondū ꝑcipit q̄ sunt spūs dei: ⁊ circa corpis cōpositionē adhuc maxime occupari est necessariū ei: vt illd̕ domet ⁊ castiget ne rebellat spūi: sicut prius in pctō qñ caro spūi dñabaꝛ. Scd̕m vocat rōnalem: vbi rōne (que dignior pars hois est: ⁊ ꝑ quā discerniꝛ a ceteris aialibus irrōnalibus: quasi omibus creaturis nobilior mundi ⁊ dñs oim: subiugata

sibi carne ⁊ in seruitium redacta) spūs se ipm̄ studet agnoscere purgare ⁊ reforma re ī pristinā dignitatē ⁊ pulcritudinē: quā p peccati feditatē amiserat. Tercium vo cat spūalem: vbi spūs ad imaginē dei cō ditus spūssctī grā adiutus: supra se ascē dit ⁊ tendit in eum cuius est imago: vt ei imprimat̄ ⁊ conformet̄ p cognitionē in tellectus: p affectum amoris ⁊ fruitionis iocunditatē: p primū ꝑuenit̄ ad scdm̄: p id ad terciū. Ex hoc etiā triplici mētis as pectu Hugo sub metaphora triplicē ocu lum distinguit: scꝫ carnis rōnis ⁊ ꝯtēpla tionis: vt dictū est ca. xxix. q. j. ar. j. Alij triplicē ponūt faciē aīe mētis que est su perior: rōnis q̄ est media: aīe non bruta lis sed obediētis rōni: que dr̄ portio infe rior ⁊ aīalis. Cancellari⁹ tn̄ parisieñ. su per Mgr̄. quadruplicē ponit faciē aspe ctum siue oculum aīe: iuxta duplicē por tionē rōnis (de qua dictū est supra capi. xxx.) Habet em̄ inferior portio duplicēz oculū seu faciē sicut ⁊ superior: vn̄ ⁊ supe rior cōnectit̄ ad deū: potest attn̄ oculum dimittere ad aspectum rōnis inferioris. Similiter inferior portio faciē eleuat ad portionē superiorē: quasi mulier ad virū accipiēs aliqn̄ opationes suas ab illustra tione superioris rōnis deducēs cōclusio nes stabiles ex p̄missis: sumptas p p̄nci pia p̄ma p se nota: q̄ p̄ncipia p̄ma ab al to sibi p̄ntauerit simplex intelligentia: vt ꝙ oē totū maius est sua parte. Nihilomi nus ratio inferior oculos diuertit ad aīa lem portionē: scꝫ sensualitatē q̄ corporeo in sua operatione eget organo vel instru mento. Ubi deducit conclusiones defo ris velut ab inferiorib⁹ immissas p expe rientiam acq̄sitas: vt ꝙ ignis est calidus Hec portio aīalis ꝯgrue dr̄ ancilla: qr mi nistrat p̄dictis viro ⁊ mulieri: duplici vi delicet portioni rōnis (quarū nulla req̄ rit corpis organū in ꝓpria actione) simu lacra vel obiecta qr necesse est quenq̄ in telligentē fantasmata speculari. Ex quo sequitur ꝙ oportet hic tria considerare.

Primum est ratio superior: que et spūs siue mens qn̄q̄ nominatur. Scdm̄ est ra tio inferior: que ⁊ aīa nominat̄ aliquādo Tercium est virtus aīalis siue sensuali tas: q̄ ⁊ caro quādoq̄ nominat̄ ⁊ ancilla hoc xp̄s insinuauit. Tristis est inquit aīa mea vsq̄ ad mortē: ecce ratio inferior. Et statim post spūs quidē ꝓmptus est. Nec mirū quia btūs a sua cōceptione (Ecce ratio superior) Caro aūt infirma: qr relicta passionibus erat (ecce aīalis portio siue ancilla) Nec oportet hic magnipen dere diuersas vocabulorū acceptiones. Nam caro aliquādo sumit̄ pro aīa cor pore ⁊ spū: vt ibi Uerbum caro factū est Anima similiter pro hoīe: vt ibi oēs aīe descenderunt in egyptum. Spūs vero p tota aīa rōnali: vt de xp̄o Emisit spiritū.

Est ⁊ famosa distinctio apl'i de homie veteri siue exteriori Nouo siue interiori: vbi apl's nominib⁹ aliter vtit̄ ꝙ hic signā ter de aspectu mētis quo ad statum ani malem. Dat enim apl's homini interiori quicq̄d spectat ad diuina. Dat exteriori quicq̄d ad vicia ⁊ ad brutales spectat af fectus. Primū vocat spūalem hoīem: al terum aīalem. De duplici homine dictū est supra ca. xxv. dubio. vij. Correlariū ex dictis Sinderesis non est eadem cum portione superiori aīe. Rationē assignat San. Bonauē. in. ij. dist. xxiiij. ⁊. xxxix. qr repugnat glose Hiero. ꝙ synderesis alijs peccātibus non se immiscet. Cū em̄ mor tale pctm̄ nō p̄ot esse absq̄ actu superio ris portionis: qr s̄m Aug⁹. xij. de tri. In mādūcatione. i. cōsensu viri. i. portionis superioris: cōsistit ꝯsummatio peccati: si sinderesis esset superior portio vtiq̄ aliīs peccātibus se immiscet. Plures rōnes h̄ ꝓbantes adducit San. Bonauētu. dist. xxiiij. q. j. q̄ hic breuitatis causa omittun tur. Et si arguit̄ Hiere. ij. filij menpheos ⁊ tamnes cōstuprauerūt te vsq̄ ad v̄ticē Glo. malignus spūs de membris inferio ribus vsq̄ ad verticē ꝑtingit: qn̄ castā cel situdinē mētis diffidētie morb⁹ corrūpit:

Homo vetus ⁊ nou⁹

ſed caſta celſitudo mētis eſt ipſa ſinderesis: ergo ꝯtingit eā ꝑ pctm̄ corrumpi. Reſpōdet .s. Bonauē. ꝙ vertex ⁊ celſitudo mētis nō vocaꝶ hic ſinderesis: ſed ſuperior portio aīe. Superior aūt portio nō nominat ipam potentiā anīe inquantū mouetꝶ nāliter: ꝗ ſp ad bonū nāliter inclinat ſed inquantū ſm libe. arbi. flexibilitatem mouetꝶ delibratiue: ꝓut etiā oēs ꝟtutes dona ⁊ beatitudines reſpiciunt volūtatē ſm ꝙ eſt delibratiuā. Et hoc modo circa portionem ſuperiorē hꝫ pctm̄ cōſiſtere: ſicut eſt peccatū infidelitatis Arrij ꝗ peccauit circa trinitatē ⁊ vnitatē. Et deſperationis Caym ⁊ alia pctā: ꝗ directe opponunꝶ virtutibus theologicis. Correlariū ſm diuerſas cōꝑationes: tam ſinderesis ꝙ portio ſuperior aīe noīaꝶ apex mētis. Superior em̄ portio cōꝑata ad inferiorē aīe portionē vt iā dictū eſt: noīaꝶ vertex ⁊ celſitudo mētis: nō autē cōꝑata ad ſynderesim: nā in portione ſupiori vt probatū eſt: pōt eſſe pctm̄. Portio etiā ſuperior vt talis eſt: pōt intendere alijs ſb deo ꝗ ſunt ſpūalia ⁊ intellectualia: vt ſunt angeli ⁊ ſancti. Sinderesis ꝟo ꝓut eſt apex mētis: ſolū reſpicit deū: ⁊ iclinaꝶ ad ipm: vnū verū bonū eternū ſolū ⁊ ſummū. Idcirco Cancella. pariſieñ. dicit in de theologia myſtica: ꝙ oēs ſcie ponunꝶ in intellectu vt in ſubiecto: ſola autē theologia myſtica (ꝗ ars dꝛ amoris dei) ponitur in apice mētis ſcꝫ ſinderesi: vñ ⁊ ipe theologiā myſticā deſcribit: ꝙ eſt ſapia (.i. ſapida noticia) habita de deo: dū ei ſupmus apex affectiue potentie rōnalis: ꝑ amorē ꝯiungiꝶ ⁊ vnitur. Quarto ſinderesis (vt colligiꝶ ex glo. ſup pmū ca. Ezechi. Spiritus poſtulās pro nobis gemitibus inenarrabilibus) nomiaꝶ: vñ dicit .s. Bonauentu. Cū ſinderesis ꝯtinue ſtimulando nos facit bonū deſiderare. Cūqꝫ inſtigat nos ad gemitū pro malis ꝗbus immerſi fuimus: poſtulat ꝓ nobis gemitibus inenarrabilibus: ⁊ hoc formaliter. Spūſſanctus vero pro nobis poſtulat efficienter: ꝓut dicit gloſa ad Roma. viij. Spūs poſtulat ꝓ nobis gemitibus inenarrabilibꝰ. Nō em̄ ſpūſſanctus poſtulat aut gemit quaſi indigeat aut anguſtias patiaꝶ: ſed qꝛ ipe poſtulare facit nos: nobiſqꝫ interpellandi et gemēdi inſpirat affectū. Nec tm̄ ex hoc ſequiꝶ. Sinderesis poſtulat (et poſtulare ſit actꝰ rationis) ꝙ ſynderesis teneat ex parte rationis. Dicit em̄ .s. Gregorius ſuꝑ Job. c. j. Non tm̄ loqmur ad deum cogitationibꝰ ⁊ exterioribꝰ verbis: ſed etiā affectu ⁊ deſiderijs: vñ etiā gloſa Hiero. ſuꝑ illud Malachie. ij. Cuſtodite ſpm̄ vrm: dicit Spūs vero dꝛ nō anialis pars ꝗ nō percipit ea que dei ſunt: ſed rōnalis. Hāc aūt Hiero. vocat ſynderesim ibi diſtinguit San. Bonauē. de parte rōnali. Nam rō aliqñ accipiꝶ ꝓprie ꝓ parte cognitiua. Aliqñ accipiꝶ cōiter ꝓut compꝛehendit totū ſpm̄ rōnalē: vt dꝛ s̄. ca. xxxj. Et ſic ſpūs rōnis non tm̄ ſumiꝶ ex parte cognitiue: ſed etiam ex parte affectiue: ſicut patet de ſpirituali guſtu ⁊ tactu ⁊ ceteris ſpūalibus ſenſibus anime: de quibus dictus eſt capitulo. xvj. dubio. iij.

Diciꝶ etiā ſpūs poſtulare gemitibꝰ inenarrabilibꝰ: qꝛ affectiones ⁊ cognitiōes expimētales ꝗ habenꝶ ꝑ ſentimentū intrinſecus in mētibꝰ aiarū deuotarū: neqūnt deduci in cognitionē illoꝝ ꝗ talium ſunt inexꝑti. Queadmodū nullus poterit enarrare ⁊ ꝑfecte dicere: ꝗ res ē amor gaudiū triſticia gemitus: apud illū ꝗ nulla aliq tali paſſione fuiſſet affectus. Hoc idem de ceco reſpectu colorū: ⁊ de ſurdo reſpectu armoniarum dici ſolet. Operationes nāqꝫ interiores ꝑſertim in affectu nō ita clare ꝓferunꝶ: nec ita pñt ſcriptis tradi ſicut ſentiunꝶ. Et hec eſt ratio cur apl's dixit ſe audiſſe archana ꝗ non licet hominibus loqui: qm̄ illa minus potuit tradere beato Dionyſio quā acceperat.

F Spūs poſtulans

Quinto ſinderesis noīaꝶ vermis damnatoꝝ Iſa. c. finali. Vermis eoꝝ nō morietur: ibi glo. vermis materialis vel conſciētie: vñ ſicut tinea comedit veſtimētū

Ve

ꝛ vermis corrodit lignū:sic meror ꝛ tristi
cia excruciat cor viri. In oīmi eīm pecca,
to mortali ē deordinata volūtas pugnās
ꝯtra dictamē rōnis: ꝛ huic debetur pena
vermis. Habēt eīm dānati i sinderesi dis,
plicentiā mali in compatiōe ad penā:nō
ad culpā. Et illa displicētia dicit vermis
ꝯscientie: eo ꝙ mirabiliter rodit ꝛ punit
ꝯsciētiā ꝛ sinderesim:sicut naturalis ver
mis solet rodere carnem: ꝛ hec displicen
tia ꝛ remorsus:vt dictū est.c.xlj.est a con
sciētia nō sicut a ṗncipaliter mouēte sed
sicut a dictante:ꝫ a sinderesi sicut amouē
te remordente murmurāte ꝛ recalcitran
te. Nōnulli ex dicta glosa eliciunt dāna,
tos post resurrectionē habituros mālcs
vermes victuros in igne:sicut mō pisces
in aqua:ꝛ hij vermes eos ꝑpetue affligēt
carnem eoꝝ mordēdo:sicut ignis affliget
B vrendo. Sexto sinderesis a Damasce.
nominat voluntas nālis. Damascenus
eīm (vt habitū est.c.xl.) diuidit voluntatē
in Bulisim seu delibratiuā: q̄ et ꝓeresis
cresis .i.electiua dicit (Proeresis eīm grecū est
ꝛ interp̄tat electio. Cresis eīm dicit quasi
elesis ab eligēdo) ꝛ thelesim.i.naturalez:
que ꝛ sinderesis nominat. vn̄ dicit Ale,
xander. Est q̄dam vis anie semp tendēs
in bonū ꝛ trahens sursum: quā vocat be
atus Bern̄. spīm dn̄i. Et frequēter noiat
spūs in sc̄ptura:vt Malachie.vij. Custo
dite spīm vr̄m. Et ad Ro.viij. Spūs po,
stulat: ꝓut dictū est.in q̄rta noiatione sin
deresis: et alio noīe sinderesis.s.scintilla
ꝯscīe noiat:q̄ semp remurmurat ꝯ malū
ꝛ tendit sursum. Est ꝛ alia vis aīe que
semp tēdit deorsum scꝫ sensualitas:quaꝫ
vocat.s.Bern̄.appetitū carnis:alij fomi
mes tē. Est eīm fomes in ꝑte motiua sensuali
impellens ad malum:ꝛ habet se ꝑ oppo,
sitū ad sinderesim. Est ꝛ alia potētia me,
dia q̄ tendit indifferēter sursuꝫ ꝛ deorsuꝫ
aliquādo ad bonū aliquādo ad malū in,
clinās:ꝛ hoc est liberū arbitriū:quod cō,
tinet in se oīmes vires ꝫm quas est meri,
tū vel demeritū: nō tamē est ideo plures

potentie essentialiter sed plurium poten
tiarum. Considerādum tamē ꝙ cū vo
luntas naturalis ꝛ sinderesis sint idē sub
iecto:differunt tamē rōne. Voluntas eīm
naturalis est pura potentia. Sinderesis
aūt (vt dictum est.c.xlvj.) est potētia ha,
bitualis:qꝛ dicit potentiā habentem in se
habitum: sed ille habitus non debet dici
nec virtus vec vitium: ꝓ eo ꝙ virtus et
vitium ꝓprie respiciunt liberū arbitrium
ꝛ voluntatē inq̄ntum est delibratiua: sed
sinderesis est habitus naturalis ꝑ modū
nature inclinans: que nō habet viam ad
desperata ꝛ cōtraria:sed est ad vnum de,
terminata. Item volūtas naturalis in
plura bona mouet q̄ sinderesis: quia nō
solum in bona rōnalia: sed in bona natu
ralia ꝛ vegetabilia. Sinderesis solū mo,
uet in bonuꝫ honestum ꝓsequēdum:vel
eius oppositum vitandum. Quartum b
ad quesituꝫ in principio.xlvj.capituli:de
obiecto sinderesis:dicendū ꝙ sicut dictū
est.xlv.c. in ṗncipio ꝙ lex nālis est obie,
ctū sinderesis ꝛ ꝯscīe. Lex nālis ꝯsidera,
ta sub rōne boni inq̄ntū verū:obiectū est
ꝯscīe. Cōsiderata sub rōne boni honesti
inq̄ntū bonum:est obiectū sindereseos q̄
inclinat ad bonū honestū. Dictū est.s.c.
xxv. dubio.vj.ꝛ.c.xxxiiij. ꝙ bonū hone,
stum est obiectū volūtatꝭ: ꝫ sinderesis vt
ꝓbatū est tenet se ex ꝑte volūtatꝭ nālis:q̄
eadē est ꝫm essentiā cū volūtate delibra,
tiua:licet differāt ꝫm modū essendi:ergo
habēt idē obiectū scꝫ bonū. Naturaliter
enim bonum appetimus per voluntateꝫ
naturalē seu sinderesim: ꝛ etiam volun,
tate delibratiua cum bene ordinati sumꝰ
diffusior declaratio claret in supradictis
capitulis.

De viribꝰ rōnali Irascibili ꝛ ꝯcupisci
bili. Capitulum xlix

Uperioribꝰ caplīs:a.xxxviij. ad, A
s usq; ꝑsens.xlix. caplm dictuꝫ est De viribus
de voluntatis sub diuisione:vicꝫ rōnali irasci
de volūtate naturali ꝛ delibratiua: de sin, bili ꝛ ꝯcupi,
deresi ꝛ libero arbitrio. Nūc dicenduꝫ scibil.i

eſt de voluntate iraſcibili ⁊ ꝯ̄cupiſcibili:
⁊ qm̄ quālibet voluntatē dirigit quedā
vis appꝛehenſiua: voluntatē naturalem
⁊ ſinderesim: dirigit ꝯſciētia: voluntatē
delibratiuā: dirigit rō motiua: ſeu intelle
ctus pꝛacticus: pariformiter voluntatē
iraſcibilem ⁊ ꝯcupiſcibilē: dirigit vis rō-
lis. Idcirco nunc dicēdum eſt de vi rōna
li: volūtatis tn̄ mēbꝛa iam dicta nō ſunt
diuerſe volūtates (vt dictū eſt ſepius) di
ſtincte realiter: ſed vna potentia ⁊ volun
tas a ſuis diuerſis officijs varie noiata.
De voluntate igit̃ iraſcibili ⁊ ꝯcupiſci
bili nunc dicendū eſt ſub quatuoꝛ q̄ſitis.
Pꝛimū de actibus harū trium viriū. ſcʒ
rōnalis: iraſcibilis ⁊ ꝯcupiſcibilis. Scdʒ
an vis iraſcibilis ⁊ ꝯ̄cupiſcibilis ſint di-
uerſe potētie. Tertiū ꝙ diuerſimode vis
iraſcibilis ⁊ ꝯcupiſcibilis ſunt in ſenſuali
tate ⁊ voluntate. Quartū qualiter dicte
tres vires ſe habeāt ad ꝯſcientiā ⁊ ſinde
reſim. Pꝛimū ad queſituʒ dr̄ ꝙ Autoꝛ
de ſpū ⁊ aīa (ſi fuerit Auguſti. vel poti⁹
Hugo. de ſancto victoꝛe: q̄ ex libꝛis beati
Auguſt. multa vtilia ⁊ laude digna cōpi
lauit: q̄ apud Alexandrum de hales: ⁊. s.
Bonauen̄. magne extat auctoꝛitatis) di
ſtinguit vires aīe: in rōnalem: iraſcibilē
⁊ ꝯcupiſcibilem. Aīa per rōnalē diſcer-
nit verum ⁊ falſum: bonū ⁊ malum. Per
iraſcibilem repellit malum: per ꝯcupiſci
bilem appetit bonū. Quatenus ℣o aīa ꝑ
vim rōnalem verū cognoſcat: ⁊ inter bo
num ⁊ malū diſcernat: indiget habitu co
nitiuo ſcʒ fidei: aut dono ſciētie: ꝯſilij: in-
tellectus: aut dono ſapientie. Concupiſci
bilis aūt vt bonum appetat: indiget habi
tu affectiuo. ſcʒ gratia incētiua ⁊ charita
te: iraſcibilis vt malum repellat ⁊ reſpu-
at: indiget habitu foꝛtificatiuo. ſcʒ dono
foꝛtitudinis. Dictū eſt ſupꝛa. c. xlij. ꝙ po-
tentie rōnales ex ſe indet̃minate ad act⁹
eliciendos indigent habitibus habilitan
tibus ⁊ determinātibus eas ad actus: ſic
vis rōnalis mediante habitu fidei: elicit
hunc actuʒ ſcʒ credere: aſſentiendo ſum
me veritati ꝓpter ſe ⁊ ſupꝛa oīa: vis ira
ſcibilis mediante habitu ſpei: elicit hunc
actum ſcʒ ſperare: innitendo ſumme lar-
gitati: vis concupiſcibilis mediante habi
tu charitatis: elicit hunc actum q̄ eſt dili
gere ſummam bonitatem. De actibus
harum trium virium dicit Autoꝛ de ſpū
⁊ anima: per rōnabilitatē abilis eſt aīa
illuminari: ad aliq̄d cognoſcēdum: infra
ſe ⁊ ſupꝛa ſe: in ſe ⁊ iuxta ſe. Cognoſcit ſi-
quidem deum ſupꝛa ſe: ſe in ſe: angelum
iuxta ſe. Et quicq̄d celi ambitu continet̃
infra ſe. Per ꝯcupiſcibilitatē aīa eſt abi
lis affici ad aliq̄d appetendum vel aman
dum. Per iraſcibilitatē eſt abilis ad fugi
endum vel odiendum. De rōnabilitate
oīs ſenſus anime oꝛitur (nominā̃t aūt
hic ſenſus: virtutes appꝛehēſiue ſiue co-
gnitiue: que a rōnabilitate oꝛiunt̃: q̄bus
fit pꝛogreſſus ad ſapiētiam: ⁊ ſunt quinq̄
ſcʒ ſenſus: imaginatio: ratio: intellectus
⁊ intelligentia: de q̄bus ſupꝛa fit mentio
ca. xxx. in tertia differentia intellectiua)
de concupiſcibilitate ⁊ iraſcibilitate om-
nis affectus oꝛitur. Affectus aūt quadri-
partitus eſſe dinoſcit̃: cum de eo qd̓ ama
mus: iam gaudemus vel gaudendū ſpe-
ramus: ⁊ de eo quod odimus: iam dole-
mus vel dolendum metuimus: ⁊ ob hoc
de cōcupiſcibilitate gaudium ⁊ ſpes: de
iraſcibilitate doloꝛ ⁊ metus oꝛiunt̃: hi q̄-
tuoꝛ affectus anime omniū vitioꝝ ⁊ vir-
tutum ſunt quaſi quedam ꝑncipia ⁊ cō-
munis materia. Eſt quippe viriū iraſci
bilis ⁊ ꝯcupiſcibilis actuum alia aſſigna
tio: vicʒ ꝙ vtraq̄ ſit reſpectu boni ⁊ ma-
li. Ad eandē eīm vim ꝑtinet pꝛoſequi bo-
na ⁊ fugere mala: ⁊ hec eſt concupiſcibi-
lis: que eſt reſpectu boni vel mali appꝛe-
henſi per rōnem: ſiue per rōnalem vim:
ſiue aliqua rōne difficultatis vel arduita
tis. Sed quoniā multa ſupueniunt nata
impedire ꝯcupiſcibilem in ſua inclinatio
ne vel tendētia: hinc eſt ꝙ data eſt ei tāq̄
ꝓpugnatrix vis iraſcibilis: per quā reſiſtit
impugnantibus: que tendit in bonū adi-

piſcendum vel malum depellendum: vt
arduuꝫ ⁊ difficile adipiſci: ſed prior actu
um iraſcibilis ⁊ cõcupiſcibilis aſſignatio
vſitatior eſt apud doctores irrefragabilē
⁊ ſeraphicum. Scđa vero vſitatior apđ
San. Thomā ⁊ eius ſequaces.

B Secundum ad queſitum an vis iraſci
bilis ⁊ ꝯcupiſcibilis ſint diuerſe potētie.
Rñdet San. Bonauē. in. ij. diſt. xxiiij. ꝙ
nõ ſunt diuerſe potētie: ſed diuerſe vires
affectiue ⁊ voluntatis: ex quibus diuerſi
actus egrediunť. Ad ꝓductionem nāqꝫ
omnis operis tria ſunt neceſſaria ſcꝫ ſci-
re velle ⁊ poſſe. Per rationē ſiue vim rõ
nabilem ſcimus: ⁊ ſicut ratio includit ĩ ſe
intelligentiam ⁊ memoriam: quia vna et
eadem potentia eſt intelligētia ⁊ memo-
ria. Habent eñ idem obiectum (vt dictũ
eſt ca. xxx.) ſed ab actibus eſt diſtinctio:
ita ꝙ q̃tum ad fieri intelligētia acquirit:
⁊ memoria cõſeruat: quantũ vero ad fa
ctum eſt: memoria offert: intelligētia diju
dicat: ⁊ ſic memoria eſt ṗncipium intelli-
gētie: ⁊ ſunt ambe incluſe in rõne ſiue ra-
tionali. Pariformiter voluntas includit
in ſe ꝯcupiſcibilem: per quā vult ⁊ appe-
tit: ⁊ iraſcibilem per quā põt: nõ tanq̃ di
uerſas potētias: ſed tanq̃ diuerſas vires
neceſſarias ad perfectionē actus affectio
nis. Et eſt exemplũ: ſicut ſi quis diuerſa
haberet inſtrumēta ad diuerſos act⁹ ṗn
cipales: vt ſecurim ad ſcindendum: mar
tellum ad fabricandũ: poſſet nihilomin⁹
ip̃a ſecuri vti ex vna parte ad ſcindendũ
vtpote ex parte aciei: ⁊ ex alia ꝑte ad ali-
um actum illi conſonũ: iuxta hoc materi-
ale exemplum quod nõ eſt per omnia cõ
ſonum põt intelligi in potentijs ſpiritua
C libus. Tercium ad queſitum quā diffe
renter vis iraſcibilis ⁊ ꝯcupiſcibilis repe
riuntur in ſenſualitate ⁊ voluntate. Rñ-
det Cācella. pariſieñ. ꝙ he due vires ſm
phm ⁊ ſequaces eius in ſola ſenſualita-
te radicantur. Sed Aug⁹. ⁊ theologorūꝫ
aliter vſus habet. Tradidit enim Aug⁹.
in ſpiritu rõnali ſic inueniri concupiſcibi
lem ⁊ iraſcibilem voluntariā ſm ꝓpriam
theologorum acceptionē: queadmodum
in appetitu ſenſuali ſm phm: neqꝫ enim
phus quātominus q̃uis theologus: ne-
gat etiam in deo gaudium eſſe delectati-
onem ⁊ leticiam: que ſunt paſſiones con
cupiſcibilis. Dicit eñ deum vna ſimpli-
ciſſima et immutabiliſſima oꝑatione de-
lectari. Plato quoqꝫ dicit deũ poſtq̃ mũ
dum fabricauit exultaſſe gaudio: ⁊ in ſa-
cris litteris gloriať ſapiētia delicias ſuas
in filijs hoim: ⁊ ꝙ letabitur deus in ope-
ribus ſuis: non quidem affectus ſui mu-
tatione: ſed exterioris operationis inno-
uatione: dicit etiā Luce. xv. ꝙ gaudium
erit in celo ſuper vno peccatore peniten-
tiam agente ⁊c. Deus eñ angeli et btī de
reuerſione ad ſalutem habent ſpeciale
gaudium: quod nõ habent de permanen
tibus in iuſticia: qui tamē ſunt magis di-
lecti deo. Sic econtra paſſiones triſticie
deſperationis et doloris in damnatis et
demonibus reperiunť: nõ ſolum ſm the
ologos ſed etiaꝫ ſm phos. Nam ſm po-
ſitionem platonicorum nominatim apu
lei qui deſcribēs demones: dixit eos ani-
malia corpore aerea aĩo paſſibilia: om-
nium vicꝫ genere paſſionum: quales in
hominum cordibus experimur. Ex di-
ctis claret ꝙ cuꝫ deus angeli ⁊ demones
ſint incorporei ſm fidem: idcirco paſſio-
nes ſenſitiue in eis non reperiunť ſed vo
luntatis: ⁊ cum paſſiones ſint actus mo-
tus ⁊ inclinationes virium concupiſcibi
lis ⁊ iraſcibilis: vt dictum eſt capitu. xxv.
quarto ⁊ quinto dubijs. He due vires cõ
cupiſcibilis ⁊ iraſcibilis tam in volunta-
te q̃ in ſenſualitate reperiunť: differēter
tamen. Nā paſſiones animales ſiue ſen-
ſuales verſantur circa bonum vtile ⁊ de
lectabile: comodum ⁊ incomodum. Spi
rituales vero et voluntarie circa bonum
honeſtum. Et ideo ad rationeꝫ ſolus iu
ſti vel iniuſti reſpiciunt. Plura de hoc di
cta ſunt ca. xxv. Quartum ad queſitũ
qualiter ſe habent vis rationalis ⁊ iraſci D.

bilis cõcupiſcibilis ad cõſcientiam ⁊ ſin/dereſim. Rñdet Sanct⁹. Bonauē. in. ij. q͞ he tres vires aliquando reducunt̄ ad conſciētiam ⁊ ſindereſim: aliqñ ad ratio/nem ⁊ voluntatem ſiue ad liberũ arbitrium. Nam queãdmodũ potētie rõnales intellectus ſcꝫ ⁊ affectus: qñq͞ mouētur per modũ nature: ſic cõplectunt̄ conſciētiam ⁊ ſindereſim. Qñq͞ per modum delibrationis: ſic complectunt̄ rõnem ⁊ voluntatem ſiue liberũ arbitrium. Pariformiter he tres vires: rõnalis iraſcibilis et ↄcupiſcibilis. Uno modo mouent̄ naturaliter ⁊ ſic nõ diſtinguunt̄ a cõſcientia ⁊ ſindereſi. Rõnalis vis vt ſic reducit̄ ad naturale iudicatoriũ cõſcientiam: q̄ ſemper ab abſolute ſine collatione ⁊ diſcuſſione ⁊ delibratione dictat ad ꝓſecutionē boni ⁊ fugam mali. Cõcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis reducunt̄ ad naturale inclinatorium ſindereſim: que per vim concupiſcibilem inclinat et ſtimulat indeclinabiliter ad bonum. Per vim iraſcibilem naturaliter contra malum remurmurat. Alio modo mouent̄ delibratiue: ⁊ ſic reſpiciũt rationē et volũtatem: ſiue liberum arbitrium quod aliquãdo bonũ aliqñ maluꝫ (rõne dirigente ⁊ voluntate inclinante) eligit: ⁊ ſic rõ ſiue vis rõnalis delibrando cum collatione cognoſcit et diſcernit inter bonum ⁊ malum. Uolũtas autem delibratiua: per vim concupiſcibilem appetit et eligit bonum: per iraſcibilem repellit malum.

¶ De conditione corporis humani.

Caplm l

A De conditione corporis humani

b Homo ex duabus cõſtat ſubſtantijs: aĩa ⁊ carne: aĩa cũ rõne: carne cũ ſenſibus ſuis: quos tñ ſenſus nõ mouet caro abſq͞ anĩe ſocietate. Aĩa vero ſuũ rõnale tenet ſine carne: aĩa igit̄ ſubſtãtia rõnalis intellectualis ſpũalis: nõ ex dei natura: nec ex aliq̄ p̄iacenti facta materia: ſed ex nihilo creata. In oĩbus eñ tribus creatis nõ inueniebat̄ aliquod materiale tã nobile: vt ex eo poſſet fieri rationalis anima. Non quidem terra: vel aliquod elementorũ: nec celũ: nec aliquod corporum celeſtium: fuit dignuꝫ intrare compoſitionēꝫ anime rõnalis vt materiale principiũ. Idcirco facta eſt ex nihilo: in bonũ malũq͞ cõuertibilis. Nõ ꝓ actis ante carnem geſtis meruit vt in carnē includeret̄: vt quidam fingũt. Dei eñ nutu aĩa ad corp⁹ venit: vt ſi ſm eius p̄ceptũ agere vellet: mercedē accipet eterne vite atq͞ ſocietatis angeloꝝ. Si autē cõtemnit lueret ſeu doloris cõtinui: ſeu ignis eterni penas iuſtiſſimas. De aĩa igit̄ humana quo ad diffinitionē: ⁊ potētiarũ diuiſionem in ſuperiorib⁹ caplis dictum eſt. Nunc videndũ eſt in pñti capitulo de humani corpis cõditione. In ſequētibus de toto hoĩe ex corpore et aĩa cõiuncto. De corpe aũt humano in ſtatu p̄me ↄditionis tenēda ſunt hec ſm doctrinã fidei orthodoxe: vicꝫ q͞ corp⁹ primi hoĩs ſic fuit conditum ⁊ de limo terre formatũ: vt tñ eſſet aĩe ſubiectũ ⁊ ꝓporcionabile ſuo modo Proportionabile fuit q̄tum ad equalē cõplexionē. Et q̄tuꝫ ad pulcerrimã ⁊ multiformē organiſationē: ⁊ q̄tum ad ſtature rectitudinē. Subiectum autē vt eſſet obtempans ſine rebellione. Eſſet etiam ꝓpagans et ꝓpagabile ſine libidine. Eſſet vegetabile ſine defectione. Eſſet immutabile ad omnimodã incorruptionem: nõ interueniēte morte. Et ſm hoc dat⁹ eſt ei locus paradiſi terreſtris in habitationem trãquillam. Formata eſt mulier de latere viri: in conſortium et adiutorium ad ꝓpagationem immaculatam. Datum eſt etiam ei lignum vite ad vegetationem ↄtinuã: ⁊ tandē ad immutationē ꝑfectaꝫ ꝑ immortalitatem perpetuã. Ratio ad intelligentiam predictorũ (ſm. s. Bonãuen. in breuilo͞q͞o) hec eſt. Quia cum p̄imũ p̄ncipium ſit in ꝓducendo: potētiſſimũ: ſapientiſſimũ ⁊ optimũ. Et in omnibus effectibus ſuis hoc aliquo modo mani-ſ eſſet potiſſime debuit hoc manifeſtare in vltimo effectu

ꝛ nobilissimo cuiusmodi est homo: quēz
inter ceteras creaturas produxit vltimo
vt in hoc appareret et reluceret potissime
diuinoꝝ operum cōsūmatio. Ut ergo
in homine manifestaret dei potentia: iō
fecit eum ex naturis maxime distantibus
cōiunctis in vnā ꝑsonaz: cuiusmodi sunt
corpus ꝛ aīa: quoꝝ vnū est substātia cor
porea. Alteruz vō scz aīa est substantia
spūalis ꝛ incorporea: que in genere sbstā
tie maxime distant. Ut vero manifesta
ret dei sapientia: fecit tale corpus ꝙ pro-
portionē haberet suo mō ad animā. Qm̄
ergo corpus viuit anie: vt ꝑficienti ꝛ mo
uenti ꝛ ad beatitudinē sursum tendenti.
ideo vt ꝯformaret anime viuificanti: ha
buit cōplexionē equalem: non a pondere
vel mole: sed ab equalitate naturalis iu-
sticie: q̄ disponit ad nobilissimū vite mo-
dum: vt cōformaret mouenti ꝑ multifor
mitatem potentiaꝝ: habuit multiformi-
tatem organoꝝ: cum summa venustate ꝛ
artificiositate ꝛ ductibilitate: sicut ptz in
facie ꝛ in manu: que est organū organoꝝ.
Ut aūt cōformaret anie sursum ten-
denti ad celuz: habuit rectitudinē statu-
re: ꝛ caput sursum erectū: vt sic corꝑalis
rectitudo: mētali rectitudini attestaret.
Postremo vt in homine manifestare-
tur dei bonitas ꝛ beniuolentia: ideo fecit
hoiem absq̃ oīni culpa ꝛ absq̃ oīni pena
ꝛ miseria. Cū eīn primū principiū simul
sit optimū ꝛ iustissimū: q2 optimū nō de-
buit facere hominē nisi bonū: ꝑ hoc inno
centē ꝛ rectū. Quia iustissimū: ideo pena
nō debuit infligere ei: q̄ nullū oīno habe-
ret pctm̄: ac ꝑ hoc tale corpus ꝯstituit il-
li anie rōnali: ꝙ ita sibi obtꝑans esset: vt
nulla in eo esset pugna rebellionis: nulla
prauitas libidinis: nulla īminutio vigo-
ris: nulla corruptio mortis: ita etiā esset
anie ꝯforme: vt sicut aīa erat innocens
ꝛ tñ poterat cadere in culpā: sic corpus
esset impassibile: vt tñ possz cadere in pe
nā: ꝛ ideo poterat nō mori: ꝛ poterat mo
ri: poterat habere sufficientiā: ꝛ poterat
habere indigentiā: poterat obtemperare
anime: ꝛ poterat habere rebellionē ꝛ pu
gnā. Et ꝓpterea in statu illo corpus erat
tale: vt ab eo fieret seminalis decisio ad
propagationē prolis per adminiculū se-
xus mulieris pariter comprincipiantis.
Fieret etiam humoris nutrimentalis cō
sumptio: per actionē caloris: fieret nihi-
lominus restauratio: per alimentū ligno
rum paradisi: restauratio seu preseruatō
humidi radicalis: per lignū vite: qꝺ qui-
dem lignū hanc virtutē habuit. Ob quā
vt dicit Augusti. nō soluz fuit in cibū: ve-
rūetiam in sacramentū. Incorruptio er-
go ꝛ īmortalitas corporis Ade: principa
liter veniebat ab anima sicut a cōtinente
ꝛ influente: a natura bona ꝛ equali cōpo
sitione: sicut a disponente ꝛ suscipiente: a
ligno vō vite: sicut a vegetante ꝛ amini-
culante. A regimine vō diuine prouiden
tie: sicut interius conseruāte ꝛ exteriꝰ ꝓ-
tegente. Postremo. Qm̄ vterq̃ parēs
Adam scz ꝛ Eua statim post culpā sense
runt penā rebellionis ꝛ erubescentie in
carne. Et ideo ad cooperiendū verenda
fecerunt sibi perisomata. Uterq̃ nanq̃
parens superbiendo in mente: ꝛ gustan-
do in carne: inobediens fuit suo superio-
ri. iusto dei iudicio factum est vt sibi ino-
bediens fieret suum inferius: ꝛ maxime
quo ad illas partes ꝭm q̄s est cōiunctio
vtriusq̃ sexus: q̄ sunt mēbra virtuti gene
ratiue deseruiētia: ꝛ q2 h̄ inerat eis ex cul
pa ꝓpria non ex nā: ideo erubescebant ꝛ
coopiebant. Rursus q2 homo spreto
summo delectabili bono: quesiuit in car-
ne delectari: ideo iusto dei iudicio inflictꝰ
est ei labor et defectus sitis et famis. Et
iterum: quia propter bonuz carnis sepa-
rari eligit a bono mētis: iusto dei iudicio
anima inuita separatur a corpore ꝑ mor
tem et incinerationem: ac per hoc sicut
deus dederat homini ꝭm ordinem natu
ture corpus subiectuz anime: propagabi
le sine libidine: vegetabile sine defectiōe:
immutabile sine morte interueniente: sic

homine peccante ſm ordinē iuſticie ſubtraheret cetera pdicta ⁊ infligeret oppoſita: ac ſm ꝙ apparet: ſatis grauiter punitū eſt hoc pctm̄ inobedientie: ſcʒ ligni veti eſus: licet fuerit faciliter ꝑpetratum.

¶ De toto homine ex anima et corpore formato.

Capłm ij

A De toto homine ex aïa ⁊ corpe formato.

b

De homine ꝙtum ad totū ꝯiunctū ex ania ⁊ corpe: quatuor videnda occurrunt. Prima de hoïs multiplici acceptione. Scdm̄ de hoïs interptatione. Tertiū de hoïs deſcriptiōe. Quartum de homis anie ⁊ corpis vnione: capitulo ſequenti. Qtum ad primū ꝯſiderandū ꝙ homo in ſcriptura multiplr̄ accipiť. Aliquādo ſumiť hō ꝓ dyabolo: q̄ diciť malus hō: vt in ps̄. Eripe me domine ab hoïe malo: a viro iniquo eripe me: vbi Glo. ab hoïe .i. pncipe dyabolo: q̄ hō diciť in figura: vñ inimicus hō hoc fecit q̄ ſupſeminauit zizania. Et diciť etiā vir quia fortis ad nocendū: aliquādo homo ſumiť ꝓ pte ſenſuali ⁊ corpe: ⁊ diciť homo exterior: aliqñ homo ſumiť ꝓ pte rōnali: ⁊ diciť hō interior: eo modo quo ps principalis rei dicitur ipſa res: put dr̄. x. Ethi. ⁊ ſumiť in ps̄. Hoïes ⁊ iumenta ſaluabis .i. rōcinabiliter viuētes ⁊ beſtialiter ſalute nature ⁊ ſalute ſpūali: cum iumenta ⁊ beſtie cōuertunť in hoïes: ſicut Mathuch. p pniam: de hoïe ſenſuali: dicitur .j. Cor. iij. Cum ſint inter vos zelus ⁊ contentio: nōne ſm hominem ambulatis.

Quarto hō ſumiť ꝓprie: ꝓ cōpoſito ex naturis maxime diſtantibus ꝯiunctis in vnā pſonā: cuiuſmōi ſunt corpus ⁊ ania: quoꝝ vnū eſt ſubſtātia corporea. Alterū ꝟo ſcʒ aïa eſt ſba ſpūalis ⁊ incorporea: q̄ in gn̄e ſubſtātie maxime diſtāt: vicʒ in generaliſſimo: q̄ tñ optima ꝓportione ꝯiunguntť: vt. ca. ſequēti ptebit. Qtum ad ſcdm̄ de homis interptatione. Dōm ſm Yſidorū. Cum hō ſit anial deiforme: manſuetū: ſm legē rōnis diſcipline ſuſceptibile: diuinā habēs imaginē: in potentia cognoſcendi: ⁊ ſimilitudinē in potentia diligendi: abuſiue hō ab humo dictus eſt: cū ex ſocietate nō tm̄ corpis ſ anie ſit cōcretus. Idcirco hō Antrop⁹ grece .i. ſurſum erectus appelleť: eo ꝙ ab ymo ad ꝯtemplationē ſui artificis ſpūs regimie ſubleuať (Antropus nanqȝ dr̄ ab ana qđ eſt ſurſum: ⁊ tropus ꝯuerſio: ⁊ dr̄ Antrop⁹ quaſi anatropus .i. ſurſum verſus ⁊ erectus vt ſuum creatorē aſpiciat) cum alia aïalia aſpectent ad terrā. vnde Ouidius Pronaqȝ cū ſpectant aïalia cetera terrā Os homi ſublime dedit: celumqȝ videre. Juſſit ⁊ erectos ad ſidera tollē vult⁹. Et hec eſt rō moralis: vt .ſ. rectitudo ſtature corpalis atteſtareť rectitudinē mētis ſurſum ad celeſtia tendētis. Et eſt alia rō naturalis: q2 in alijs aïalib⁹ abundat in capite materia terrea deprimēs: ⁊ deficit calor erigēs: qđ nō eſt in hoïe. Homo etiam ſm poetas dr̄ Antropus .i. arbor reuerſa. Naȝ vbi arbores irrōnales habēt radices in terra ⁊ ramos verſus celum. Arbor rōnalis .i. hō ecōuerſo ſituať: naȝ caput cū capillis qđ eſt q̄ſi cippus cū radicibus eſt verſus celum: ⁊ brachia cum manibus: tibie cū pedibus ⁊ digitis: que ſunt q̄ſi rami ⁊ ramuſculi: ſunt ꝟſus terram: vt ſciat hō ex ipſa ſui diſpoſitiōe corporis mentē ⁊ cogitatiōes hic ad celeſtia

Scdo hō dr̄ microcoſmus qđ interpťať minor mūdus. Coſmos nanqȝ grece vel coſmus mundū ſignat: ⁊ cōponiť cū mucros: vel cū mega: vl' megalon qđ eſt longū vel magnū: ⁊ dr̄ mucrocoſmus vel megacoſmus: ⁊ dr̄ maior mūdus. Cōponiť etiā cū mycros: vel micron qđ ſignat breue vel minor: ⁊ dr̄ microcoſmus. id ē. minor mūdus .i. homo. Pro cuius pleniori intelligentia ꝯſiderandū: ꝙ triplex a doctorib⁹ mūdus diſtinguiť. Primus diciť maximus mūdus: ⁊ iſte ē deus. Secūdus diciť magnus mūdus: ⁊ iſte ē medius. Tertius eſt minor ⁊ iſte eſt homo. De his trib⁹ diciť Joh. j. In mūdo erat id eſt. in ſeipſo: ⁊ ſic deus eſt mundus. Et

mūdus per ipm factus ē: de quo Geñ.j. In principio creauit deus celū ꝛ terram: ibi ꝑ nomē celi intelligiꝭ natura ſpūalis ꝛ angelica: noīe terre: natura corꝑalis ſcilꝫ materia: ex q̄ debebat fieri celū ſenſibile ꝛ quatuor elementa: ex q̄bus maior ꝯſiſtit mūdus: ꝛ mūdus ipm nō cognouit.i.hō ad quē ſpectat cognoſcere deum. Maximus igiꝭ mūdus diciꝭ deus: nō a q̄ntitate molis ꝛ dimenſionis: ſed virtutis. In his eñ q̄ mole magna nō ſunt (ſm Auguſtinū.vj. de trini.) idem eſt maiꝰ ꝛ melius. Cumqꝫ deus angelus ꝛ aīa rōnalis nō habeant dimenſiones corꝑales (longum vicꝫ latum ꝛ ꝓfundū ꝛ altum) magnitudo eoꝝ eſt bonitas: veritas: virtus ꝛ perfectio eoꝝ: ꝛ tanto res ſpūalis diciꝭ maior q̄nto ꝑfectior: ſꝫ quia deus in fine ē ꝑfectionis: ergo maximus. vnde de Iohanne baptiſta diciꝭ. Inter natos mulierū nō ſurrexit maior: ſcꝫ bonitate ꝛ virtute. Ille aūt maximꝰ mūdus ſcꝫ deus di-
tipus ciꝭ Archetipus: ab archos qđ ē ꝑnceps: ꝛ tipus qđ eſt figura: quaſi principalis figura: quia deus eſt figura ꝛ exemplar mūdi maioris ꝛ minoris. vnde Boetiꝰ.iij. libro de ꝯſolatione: metro.ix. Tu cuncta ſuꝑno: ducis ab exemplo: pulcrū pulcerrimus ipſe, mundum mente gerens: ſiliqꝫ imagine formans. Sicut eñ artifex formā domus prius in mente cōcipit tanq̄ exemplar ꝛ ſimilitudinē: ad cuius imitationem facit domū in materia: ſic deꝰ habuit in mente ſua ab eterno exēplar mūdi ꝛ omniū partiū eius: ad cuiꝰ imitationem ꝓduxit mundū extra. Scđs mū-
acoſ dus diciꝭ Macrocoſmus: ſeu megacoſmus.i. maior mūdus. Et iſte ſm.s. Bonaueñ. diciꝭ totū vniuerſum ex creatura corporea ꝛ incorporea integratum: ꝛ tale vniuerſum eſt quoddā exēplatū ꝛ manifeſtatio: potentie: ſapientie: ꝛ bonitatꝭ diuini exemplaris ſeu mūdi archetipi. Integraꝭ aūt maior mūdus ex natura incorporea ſeu ſpūali: ꝛ corporea ſeu ſenſibili. Incorporea natura eſt angelus. Ex pluribus nanqꝫ angelis nouem ordines conſtituunꝭ. Ex pluribus ordinibꝰ ſaltem tribus: cōſtituiꝭ angelica gerarchia. Corporea vo natura mundi ſenſibilis maioris machina cōſiſtit maxime in duobus: ſcꝫ in natura ſimplici ꝛ mixta. Simplex conſtat ex natura celeſti ꝛ elementari: celeſtꝭ diſtinguiꝭ in tres celos principales: ſcilicet Empireū: Criſtallinū ꝛ Firmamentū qđ eſt celum ſtellatū: ſub quo cōtinentur ſeptē orbes planetaꝝ: qui ſunt: ſaturnus iupiter: mars: ſol: venus: mercuriꝰ: luna. Natura vo elementaris diſtinguiꝭ in q̄tuor ſperas.ſcꝫ ignis: aeris: aque ꝛ terre. Mixta vo ſunt corꝑa ex elementis (per virtutem lucis corpoꝝ celeſtium cōciliātis cōtrarietatē elemētoꝝ) compoſita: ſicut ſunt: lapideſ: mineralia: vegetabilia ꝛ ſenſibilia. Et ſic ꝓcedendo a ſummo celi cardine vſqꝫ ad centrū terre: occurrūt nobis decem orbes celeſtes: ꝛ quatuor ſpere elementares: cum corꝑibus ex his mixtis: ex quibꝰ tota mundi ſenſibilis machina integraꝭ. Tertius mūdus (de q̄ eſt hic ad ꝓpoſitum) diciꝭ microcoſmus .i. minor mūdus. vicꝫ homo: qui diciꝭ minor: q2 nō cōſtat ex quatuor elementis integraliter ſicut maior mūdus. Mūdus vo ꝓpter expꝛeſſam ſimilitudinē: quā non habet ſolum cum omībus partibꝰ mūdi maioris: ſed etiam aſſimilaꝭ maximo mūdo ſcꝫ deo. Hoc ꝓbaꝭ inductiue de ſingulis. Primo de maiori mūdo generaliꝭ Scđo ſpecialiter. Tertio de maximo mundo. Quo ad primū: queadmodum maior mūdus cōſtat ex natura ſpūali ſcꝫ angelo: ꝛ corꝑali ſcꝫ mundo ſenſibili: ſic hō conſtat ex anima que ſubſtātia ſpūalis ē ꝛ corpore qđ eſt ſenſibile. Item ſicut in mūdo maiori ſenſibili ſunt duplices partes: quedam habent eſſe permanēs ꝛ perpetuum: vtpote orbes celorū ꝛ elemēta: q̄ facta ſunt ꝓpter hoīem ſm omnē ſtatū ſiue vie ſiue patrie: ꝛ talia integrant hoīs habitaculum. nam ſenſibilis corporalium machina: eſt tanq̄ quedā domus a ſum-

mo opifice homini fabricata: donec ad domum veniat nō manufactam in celis: vt sicut anima rōne corporis ꝛ status meriti nunc est in terris: sic aliquādo corpus rōne anie ꝛ status premij sit in celis. alie partes mūdi sensibilis habent esse decurrens: vtpote que consistunt in generatōe ꝛ corruptione: qualia sunt mineralia: plāte: ꝛ animalia bruta: que facta sunt ꝑter hominem ꝑm statum vie qui est transitorius: ꝛ talia sunt corruptibilia: ꝛ sunt facta ad supplendum corpis indigentiam: ꝑm eum statum quo indiget cibis alimonijs ꝛ alijs obsequijs ꝛ necessitatibus: vt ex illis oībus accendat̄ homo ad amādum ꝛ laudandū deum factorem suum. Similiter microcosmus scꝫ hō (cōstitutus ex duabus substātijs ꝛ partibꝰ: aīa vicꝫ ꝛ corpē) ꝑm animā habet esse pmanens ꝛ ppetuum. Nam anima habet: naturam immortalem: substantiam incorruptibilem: durationē interminabilē: vitam ppetuam: ꝑm corpus habet esse decurrens corruptibile ꝛ mortale. Uerūtamen nota ꝙ anima ꝯsiderata ꝑm originē inq̄ntuꝫ habet esse post nō esse creata ex nihilo: est corruptibilis: quia apta est redire ad nō esse: sicut ꝛ oīs creatura nisi voluntas primi impediat. Considerata ꝟo ꝑm essentiam vel substantiam: est incorruptibilis: quia eius substantia nō est ex cōtrarijs vnde posset corrūpi. Notandum etiam ꝙ duplex est mors scꝫ nature ꝛ culpe: quo ad mortem nature anima dicit̄ immortalis: sed quo ad morteꝫ culpe morit̄. Anima eñ viuit ex deo: sicut corpus viuit ex anima: cum ergo deus separat̄ ab anima per peccatum mortale morit̄ anima: sicut anima sepata a corpe morit̄ corpus. Corpus enim componit̄ ex quatuor elementis: ꝛ quatuor humoribus: vt supra patet. ca. ix. que cuꝫ cōtempata ꝛ ordinata fuerint: corpus velut organū dispositū cōgruit viuificatiōi ꝛ nō separat̄ anima ab eo. Si ꝟo distempata fuerint ꝛ confusa: anima recedit ꝛ corpus morit̄. Secūdo ꝓbat̄ specialiter ꝙ homo minor mūdus assimilat̄ mūdo maiori. Primo q̄tum ad mundū sensibilem. Scdo quo ad mundū intelligibileꝫ.

Quo ad primū cōsiderandū: ꝙ partes corpis hoīs create sunt ꝛ disposite ꝑm dispositiōem ꝛ situm mūdi sensibilis simplicis. vnde in homine ceruix est rotūda sursum spectans. Sunt eñ in maiori mūdo corporeo decem celi: pmos octo videmus: sed nō duos vltimos: hos celos q̄re in capite: ꝛ vide solem ꝛ lunam: duos oculos: saturnum ꝛ iouem. duas nares: martem ꝛ mercuriū: duas aures: venerē vnum os. Illi planete mundum illuminant ꝛ gubernant. Hec septem membra totum corpus ornant ꝛ decorant. Stellatum celum in vertice capitis considera: cuius stelle multe decus celi sunt: capilli in capite ad decus hominis pertinent: vt patet in his qui ex toto sunt capillatura priuati. Cristallinū celuꝫ quod nō vides habes in fronte vbi est sensus cōmunis. Empireū celum occultū: in memoria representat̄. Post hos oēs sequit̄ spera ignis: quam reperies in stomacho: vbi intentissimus calor est pro digestione fienda. Post speraꝫ ignis sequit̄ spera aeris in qua generant̄ pluuie niues ꝛ grandines ꝛ diuerse impssiones: hec in corde require: in quo generant̄ furta: homicidia: blasphemie ꝛc. Deinde sequit̄ terra cōfusa cuꝫ aqua: vbi fit generatio ꝛ corruptio rerū. ꝛ hec quere in te homine: in ventre corruptionis: ꝛ genitalibus generatiōis: ꝛ quia terra suo pondere sup nihiluꝫ est fundata. Post istas ptes: duo tibie ꝛ subtiles sequunt̄ colūne quibus corpus vehitur: nō sine grādi miraculo: cū videas boues equos ꝛ oues ꝛ aīalia alia: multos habere pedes crura: silꝛ tibias fortiora cruribus hominū: ꝛ tñ nō possunt recte sed solum prone ꝓcedere. Igit̄ sicut hoc est miraculū ꝙ terra non est sup graue corpus fundata: sic ꝛ ponderosuꝫ corpus humanū. Similis est etiaꝫ homo

partibus mixtis siue elementatis mundi
maioris sensibilis (Est eñ elementatum
q̄libet corpus cōpositū ex elemētis) Si
milis est lapidibus ꝛ mineralib⁹ ꝑ essen-
tiam: arboribus ꝛ plātis ꝛ vegetabilib⁹
ꝑ vitam: aīalibus ꝑ sensum ꝛ imaginati-
onem: vnde dicit Greg. sup illud p̄dicate
euangeliū omni creature. i. homini: q̄ di-
citur omnis creatura. Habet eñ similitu
dinem quasi oīm p̄sertim per aīam (que
s̄m phm est simitudo oīm) Similis etiā
est alijs hominibus per ratione͂: angelis
per intellectum: deo per intelligentiā: vt
E infra patebit Similis est etiā homo par
tibus mūdi maioris incorporeis ꝛ intelli
gibilibus scꝫ angelis. Nā dicit Autor de
spū ꝛ anima. Anime in mundo sui corpo
ris peregrinanti: quinqꝫ ꝓgressus sūt q̄-
bus exercetur ad sapiam scꝫ sensus ima-
ginatio ratio intellectus ꝛ intelligētia Et
quatuor affectibus exercetur ad charita
tem: que sunt timor ꝛ dolor spes ꝛ amor
Istis ꝓgressionibus in semetipā ꝓficiēs
anima sensu ꝛ affectu: quasi iterius q̄ spi
ritu viuit ꝛ ambulat: vsqꝫ ad cherubin et
seraphin id est vsqꝫ plenitudinem scien-
tie ꝛ plenitudinem charitatis. Et hos ꝓ-
gressus nominibus ꝛ ordinibus angelo-
rum facile erit aptare. Sensuꝫ qui p̄mus
anime est nuncius angelis: qui nuncij vo
cantur: archangelis imaginatione͂: q̄ plu-
ra q̄ sensus percipit: timore͂ virtutib⁹ do
lorem ptātibus. Qui eñ supplicijs terri-
tus: ꝛ dolore peccatoꝝ cōpunctus: odit
mundū: ꝛ contemnit seip̄m: cum virtuti-
bus facit miracula: atqꝫ cum ptātib⁹ fu-
gat demonia. Magis nāqꝫ est contēnere
seip̄m q̄ mundū: que͂ multi ꝓpter vanita
tem contempserūt. Ratione͂ p̄ncipatib⁹.
Nā sicut illi p̄sunt et p̄ncipant̄ subditis
spiritibus: sic ratio sensibus ꝛ affectibus
Amore͂ siue gaudiū dn̄ationibus. Recte
nāqꝫ oībus dominat̄ q̄ oēs amat ꝛ de ꝓ-
fectu oīm gaudet. Intellectū thronis in
q̄bus dn̄s sedet: sic sedet de⁹ in cordibus
hoīum ꝑ sctificatione͂: ꝛ inhabitat ꝑ pace͂
ꝛ dilectione͂: qm̄ deus est pacis ꝛ dilectio
nis: intelligētiā cherubin. Illi nāqꝫ spūs
tanto ꝑfectiori scīa pleni sūt: quāto clari
tate͂ dei vicinius contemplant̄. Intellige͂
tia quoqꝫ eā est vis anime q̄ immediate
deo supponit̄: cernit siquide͂ ip̄m ꝛ que i
ipso sunt: spem siue desideriuꝫ seraphin.
Deus eñ spes oīm finiū terre: cuius vlti
mū desiderat vniuersa terra ꝛ in que͂ se-
raphin ꝓspicere desiderāt tota spes nr̄a
ꝛ desiderium nr̄m est. Spes de ꝓmissis
ꝛ gaudiū de p̄mijs facit amore͂ dei ꝛ pro
ximi. Tercio aīa que est similitudo om
niū assimilat̄ maximo mūdo scꝫ deo. In F
quo maxima cōsistit dignitas aīe: tāta di
gnitas (vt dicit Autor de spū ꝛ aīa) hu-
mane cōditionis esse dinoscit̄: vt non so-
lum iubētis sermone sicut alia opera sex
dierū: sed ꝯsilio sancte trinitatis ꝛ ope di
uine maiestatis creatus sit hō: vt ex p̄me
ꝯditionis honore: hō intelligeret quantū
deberet suo cōditori: dū in ꝯditione mox
dignitatis p̄uilegiū p̄stitit ei cōditor suus
vt tanto amplius diligeret cōditore͂ quā
to mirabilius si ab eo intelligeret condi-
tum. Nec ob hoc solū q̄ cōsilio scte͂ trini
tatis sic excellēter ꝯdit⁹ est: ſ etiā ad ima
gine͂ ꝛ siltitudine͂ suā creator oīm eū crea
uit: qđ nulli alteri ex creaturis donauit.
Qualiter autem gerit in se dei imaginem
in nālibus et similitudinem in gratuitis:
supra dictum est capl'is quarto ꝛ quinto
Assimilatur etiam homo ratione aīe
deo in hoc. Nā sicut deus sp vbiqꝫ totus
e͂ oīa viuificās moue͂s ꝛ gubnās. Sic eñ
icit apl's q̄ i eo viuim⁹ mouemur ꝛ sum⁹
(viuim⁹ eñ in deo vita gr̄e: mouemur in
eo ꝛ ad eū pondere oꝑationis meritorie.
Et tande͂ circulo quodā intelligibili: su-
mus in eo velut in cētro: ꝑ quiete͂ ꝯte͂pla
tionis stabilis ꝛ q̄ete ꝛ serene): sic etiā in
suo corpe vbiqꝫ tota viget viuificās mo-
ue͂s ꝛ gubernās. Nec est in maiorib⁹ sui
corpis me͂bris maior et i minimis minor: ſ
in minimis tota ꝛ in maximis tota. Ex q̄
re colligit̄ q̄ ita est aīa in corpe sicut de⁹

in suo mūdo: inferius q̄dē et exterius: superius ⁊ inferius: regendo superior: portādo inferior: replendo interior: circūdādo exterior: sic est intra et extra: sic circūdat vt penetrat: sic presidet vt portet: sic portat vt p̄sideat. Ex dictis claret q̄ rationalis aīa est in toto corpe tota ⁊ in qualibet eius parte. Et est sententia Aug⁹. in vj. de trini. ⁊ mgr̄i in p̄mo dist. viij. Hui⁹ dicti rationē assignat. s. Bonauē. in. j. dis. viij. Q2 aīa rōnalis sit in toto corpe ita q̄ in qualibet parte. Ad hoc ponendū mouet exemplū: experimentū ⁊ rōnale argumentum. Exemplum sicut dicit August. Uidemus enim q̄ in animali perfecte sano est vna sanitas in singulis partibus: nec maior in maiori: nec minor in minori: si ergo hoc est in forma corporali: quātomagis in forma sp̄uali scʒ aīa. Experimentū silr mouet: q2 aīa in partib⁹ distantibus a corde: ita scito sentit sicut ⁊ in ꝓpinquis. Itē q2 simul q̄si i ictu oculi sentit lesionē in partib⁹ distātibus. Et cum aīa separatur dolor est in singulis partib⁹. Et nō dr̄ aīal homo nisi equiuoce: quēadmodū aīal pictū ⁊ lapideū. Ita est de manu ⁊ oculo carne ⁊ osse: ⁊ cuʒ nulla pars corporis hʒ ꝓpriū opus aīa recedēte: oportet aīam esse in toto ⁊ in qualibet p̄te corporis. Rationale argumentū mouet: q2 aīa est forma simplex ⁊ motor sufficiens q2 forma totalis corporis est in toto corpore: quia vero simplex: nō est s̄m partē ⁊ partē sui in diuersis partib⁹ corporis. Est em̄ aīa forma substantialis corporis Forma aūt substantialis non solum est perfectio totius sed etiam cuiuslibet partis: cum totum ꝯstat ex partibus. Quod aūt dat esse toti ⁊ partibus vnitur toti et parti s̄m essentiaʒ: q2 forma per sui essentiam dat esse: et nō nisi ei cui essentialiter vnitur. Si ergo anima dat esse toti corpori et omnibus partibus: ergo oportet q̄ sit in toto ita q̄ in qualibet eius parte. Quia vero anima est motor sufficiens iō non habet situm: ⁊ ideo nec est in pūcto: vt quidam dicunt. Cum em̄ punctus habet positionem in corpore: ergo aīa haberet positionē in corpore: sed nulla forma situalis est motor sufficiēs: nec aīa ē parte vna determinata corporis: vn̄ quidam dicunt q̄ est s̄m essentiam est in corde: ⁊ inde virtutem influit toti corpori: sicut aranea est in medio tele. Cum em̄ anima sit forma substantialis et perfectio totius corporis: nulli minori q̄ⁿ sit totum corpus vnitur eius substantia: ⁊ q2 partes sunt minores toto: nulli parti soli vnitur vt forma substantialis. Totum enim corpus comparatur ad animam tanq̄ vn⁹ locus: ⁊ ideo in pluribus partibus nō est nisi inquantū in vno loco: vn̄ si separentur non erit in illis. Et licet s̄m ph̄os anima per cor influit in toto corpore: hoc nō ex eo q̄ esset in corde solo per essentiam.

Unde in hoc apparet alia similitudo aīe ad deum. Dicit em̄ San. Bonauētu. q̄ sicut deus in maiori mundo immediate est in omni creatura ipsam continens. Tamen s̄m ordinem vniuersi influit aliquid vna creatura in aliam Sic intelligēdum est q̄ anima per sui presentiam ē in qualibet parte immediate quā cōtinet et conseruat. Non tamē omnino: sed influit in omnes partes per vnam scʒ per cor. Et ideo cessante illa parte ⁊ eius influentia perit ordo essentialis ⁊ ita anima separatur a corpore. Est tamen considerandum s̄m San. Tho. in summa parte prima quest. lxxvj. q̄ anima est tota in toto corpore ⁊ in singulis partibus: q̄ⁿtum ad totalitatem essentie ⁊ perfectionis: sicut in superficie alba tota albedo est i superficie et in qualibet parte superficiei. Non est tamen tota anima in qualibet parte corporis s̄m omnem potentiam et virtutem vel operationē: q2 nō s̄m qualibet suam potentiam est in qualibet parte: sed s̄m visum in oculo: s̄m auditum in aurib⁹ ⁊ sic de alijs. Multitudo nāq̄ȝ potentiarū non infert maioritatem in aīa: sed multiplicitatē actuū ⁊ operationum.

Tanta est igiꝛ in sui corporis vna parte
vel in duabus:sed nō tā multiplex. Non
est ergo q̄nta q̄ntitate molis ⁊ dimensio
nis sed virtutis : ⁊ hec quātitas virtutis
penes potentias anīe ⁊ opationes atten
diꝛ. Prima ergo opatio anīe est viuifica
re. Alie vͦo sunt mediāte illa. Aliter au
tem potest dici q̄nta aīa.scꝫ q̄tum ad cer
tum nature sue terminū vel modū quem
habet oīs creatura:que creata ē in nu-
mero pondere ⁊ mensura: quia solus de
us est immensus. Oīs nanqꝫ creatura
habet mensuram siue moduꝫ quo inesse
limitaꝛ:habet numerū siue spēm qua ab
oīni alia creatura distinguiꝛ. Species.n.
rerum sunt sicut numeri ẜm phm. Qui-
libet eīm numerus supaddit nūero imme
diato ante ipm vnitatē: sic quelibet spēs
creature addit vnū gradum virtutis sup
aliā (vt homo addit sup brutū rōnalita-
tē:⁊ brutū sup vegetabile sensibilitatē: ⁊
vegetabile sup alias spēs inferiores viui
ficationē) habet etiam oīs creatura pō
dus siue ordinē quo in finem suū inclina
tur. Pariformiter in aīa cum sit creatu
ra: repiunꝛ in ea modus siue vnitas:spe
cies ⁊ ordo. vnde dicit magr̄ in.j.dist.iij.
Et sententia est sancti Augusti. in lib. de
trini. Hec eīm que arte diuina sunt facta
⁊ vnitatē q̄ndam in se oñdunt:⁊ spēm et
ordinem : nam quodlibet creatorum et
vnū aliquid est:sicut sunt nature corpoꝝ
⁊ animaꝝ:⁊ specie aliqua formatur sicut
sunt figure ⁊ q̄litates corpoꝝ ⁊ doctrine
vel artes aīaꝝ:⁊ vnūqdqꝫ ordinem pe-
tit ⁊ tenet:sicut sunt pondera vel colloca
tiones corpoꝝ:⁊ amores vel delectatōes
aīaꝝ. Ex his pꝫ (vt dicit Alexāder in fi
ne tertij) paruitas creature modificate ⁊
mensurate respectu dei: cuius magnitu-
dinis nō est finis. Paruitas eīm creature
in tribus oñdiꝛ. Primo in hoc ꝙ creata
est ⁊ habet causam:⁊ hoc remoueꝛ in sim
bolo Athanasij cum diciꝛ. Increatus pr̄
increatus filiꝰ ⁊c̄. Ex q̊ monstraꝛ cā oim
nō hn̄s cām. Scd̄o oñdiꝛ ꝑuitas creatu
re in hoc ꝙ circūscripta est tp̄e ⁊ loco:qd̄
remoueꝛ cū di. Immēsus pr̄ ⁊c̄. Ex q̊ re
linquiꝛ ꝙ eiꝰ eēntia ē infinita. Tertio oñ
diꝛ creature ꝑuitas in hoc qd̄ habet du-
rationis sue terminū:vel ex ꝑte vtraqꝫ.s.
ꝓncipij ⁊ finis:sicut res tp̄ales q̄ habent
ꝓncipiū ⁊ finem:vel ex ꝑte aliq̄:vt res ꝑ-
petue q̄ ꝓncipiū habēt licet nō finem : vt
sunt angeli ⁊ anīe:celū ⁊ terra. Illud to-
tum remoueꝛ cū di in simbolo Eternus
pater eternꝰ filius ⁊c̄. Homo diffiniꝛ G
Q̄tum ad tertiū ꝓncipale huius capl'i vi
dendū est de hoīs diffinitōe. Vñ ꝯside-
randū ꝙ aliter diffiniꝛ hō ẜm aīaꝫ:aliter
ẜm corporalē substātiam : aliter ẜm totū
ꝯiunctū:aliter ẜm vitam. Homo ẜm ani Hō ẜm aīaꝫ
mā describiꝛ. Est spūs rōnalis: de nihilo
ad imaginē dei factus:⁊ nihilominus ad
beatitudinē cum corꝑe ordinatus. Vera
anīe est hec diffinitio: ⁊ declarata ē supra
ca.iij. Scd̄o describiꝛ homo ẜm carnis Homo ẜm
substātiā. Est eīm corpus hoīs sb̄a corpo carnis sb̄am
rea:ex limo terre formata:habens vitam
in potentia:⁊ habet se ad aīam: sicut ma
teria ad formā:⁊ ꝑfectibile ad ꝑfectioneꝫ
suam:⁊ etiam sicut mobile ad suū moto-
rē. Contemplanda est hic hoīs vilitas ex
materie vilitate : nam inter oīa mundi
corꝑa: corpus hoīs formatū est ex viliori
materia . Nā celestia corꝑa ex luce facta
sunt pisces ⁊ volatilia ex aqua. Gressibi-
lia vͦo de terra : ẜ corꝑa humana nō sunt
solū ex t̄ra: ẜ ex t̄ra limosa siue lutosa.sic
pꝫ Geñ.j. vñ Innocētius dicit formauit
deus hoīem de limo t̄re: q̄ ceteris ē vilior
elemētis . Considerās ergo hō aquatica
se vilem inueniet:ꝯsiderās aerea se vilio
rē inueniet. ꝯsiderās celestia se vilissimū
reputabit: nec se audebebit ꝑ̄ferre terre-
nis:nec equare celestibus:qꝛ se parē imo
minorē iumētis inueniet ista ꝯsiderans.
Tertio diffiniꝛ hō ẜm totū ꝯiunctum Hō ẜm totū
Homo est aīal rōnale mortale:rōnale ꝓ ꝯiunctum.
pter aīaꝫ:mortale ꝓpter corpus ⁊ carnis
sb̄am. vñ dicit Bern. ꝙ ista duo in diffini
tione hoīs posita sunt vt rōnale mortale

pfortet:ne hō desperet: ꝛ mortale rōnale humiliet: ne se p̄ supbiam sursum leuet. Autor etiam de spū ꝛ aīa hanc declarat diffinitionē inquiens. Illud siquidē nos maxime mouere debet: ꝙ a veteribus sapientibus ipse homo ita diffinit⁹ est. Homo est aīal rōnale mortale:hoc gñe posito:ꝙ aīal dictū est:additas duas drñtias habemus q̄bus amouēdus erat homo: ꝛ quousq̄ redeundū esset:ꝛ vñ fugiēdū Sicut eñ pgressus aīe vsq̄ ad mortalia lapsus a rōne: sic regressus eius vsq̄ ad rōnem esse deberet:qua impugnātib⁹ vitijs resistere valeret:vt f̄m naturā suā viuat ꝛ ordinē appetat:sub illo scȝ a quo regi debet: ꝛ supra ea que regere deberet. Uno verbo qd rōnale dr̄ sepat̄ a bestijs. Alio quod mortale a diuinis:illud nisi te nuerit bestia erit:huic nisi adheserit diuina non erit. Porphirius aūt f̄m errorem platonicoꝝ:dicit ꝙ in diffinitiōe hoīs hec drñtia mortale ponit̄:ad drñtiaȝ Cacodemonū ꝛ calodemonū q̄s deos vocabāt Dicit.n.in caplo de drñtia. Sum⁹ eñ rōnales vt dij ſ mortale supadditū sepat nos ab illis. Ponebant eñ platonici demones esse aīalia:mente rōnalia:corpe aerea:impassibilia ꝛ immortalia. Demones quādoq̄ apparebāt gētilibus in corpore assumpto de aere cōmixto vapore terreo ꝛ aqueo:bona responsa dātes:q̄s vocabāt Calodemones.i. bonos āgelos quasi boni: vel bona sciētes: aliq̄n mala responsa dabāt hos vocabāt Cachodemones q̄si mali vel malū sciētes. Calos eñ bonū ꝛ cathos malum interptat̄. Idcirco ydolatre post eos gladijs pcutientes nil nisi aerē diuidebant:idcirco ipsos impassibiles ꝛ mortales dicebāt:ſ licȝ boni ꝛ mali angeli corpa assumāt ea regendo vt motores:nō t̄n ea viuificāt ꝛ informāt ea vt aīa:idcirco nec hoīes nec aīalia demones sunt: nec ꝓprie angeli ꝛ demones rōnales sunt:q̄n poti⁹ intellectuales: q̄ intelligūt intuēdo sine inq̄sitiōe ꝛ cōpositione. Hō autē dr̄ rōnalis:q̄ app-

Porphiri⁹

Calodemon

Cachodemon.

hendit inq̄rendo: ꝯferendo ꝛ cōponēdo vt sepe dictū est. Ideoq̄ cum angeli boni ꝛ mali nō sint aīalia rōnalia:per differentiā rōnale nō excludunt̄ a diffinitiōe hoīs. Et licet Grego.in omelia epiphanie noīat angelū aīal rōnale: hoc non est rōne forme ſ rōne opationis aīali debite. Sepe.n.angeli apparēt in assumpto corpore:exercentes opationē aīalis rōnalis scȝ hoīs. Hec eñ corpa assumpta nō habēt verā formā cōplexionē ꝛ organisationē humanā:ſ solum effigiem. Ex dicta diffinitione ꝯtemplari possum⁹ dignitatē maximā hoīs:ꝙ scȝ f̄m aīam hō ē creatura rōnalis: ſ ad q̄d data ratio hoīm. reuera vt sensibus ꝛ sensibilib⁹ derelictis circa ea q̄ rōnis sunt ꝯuerset̄: hec ē summa dignitas hoīs p̄ quā homini subdita est oīs creatura:f̄m illud Oīa subiecisti sub pedibus eius. vñ sicut docet̄ in libro de spū ꝛ aīa:aīa nec se nec deum cognoscit: nisi se retrahat ab oībus sensibus carnis tanq̄ eā impedientib⁹. vnde querit Augusti. Quid est ꝙ bruta nos excedunt in sensibus. Quis eñ est q̄ posset equari tauris ꝛ multis aīalibus in fortitudine: q̄s tigribus ꝛ auib⁹ in velocitatē q̄s lincibus ꝛ aq̄lis in visus acumine:q̄s vulturib⁹ in odoratus viuacitate: ꝛ si sic p̄ oīa q̄ sunt corpis intuitu mētis trāsierī te a brutis supari videbis. Tu ḡ q̄ rōnalis es cām rei exq̄rere debes. Est ergo cā vt duȝ hō nobilissima creaturaꝝ dei imagine isignita. videt se in his q̄ sunt corpis supari a brutis:discat bona nō in exteriorib⁹ esse q̄renda:ſ in suis intimis pscrutanda: vñ dū hō aliq̄d sensu capit nō ibi subsistat: ſ statim ad interiora reducat ꝛ de eo f̄m iudicium rōnis iudicat. Uita hoīs:duplex socialis ꝛ solitaria. Quarto hō describit̄ q̄lis debeat esse f̄m vitam a pho.x. Ethi. Hō est aīal rōnale:politicū ꝛ sociale. Ex hac descriptiōe duplex vita hoīs elicit̄. Prima noīat̄ vita politica seu socialis. Secūda dicit̄ vita solitaria ꝛ singularis. Considerandū ꝙ vita ali-

Ui[illegible]

cuius dicitur operatio quā ipse exercet. Uniuscuiusq; hoīs vita cōsistit in operatione q̄ est in eo ṗncipalior: a qua ⁊ denominat̃. Sunt quidam (ex corruptela peccati detenti circa sensualitatem: sic q̄ operationes potentiarū superiorū rōnalium cessant impediunt̃ ⁊ deficiūt) exercētes operationes aīalium irrōnalium que ſm fantasiam ⁊ appetitum sensitiuū viuunt: ⁊ tales nō rōnales q̄n potiꝰ carnales bestiales brutales irrōnales a pho. j. Ethi. noiant̃. Sūt q̄dā hoīes ſm actꝰ rōnis viuētes: ⁊ hi ꝓprie hoīes ⁊ aīalia rōnalia noiant̃. Sed q: vt habitum est caplo xxx. Ratio duplex est superior ⁊ inferior. Quidam hoīes vt deo licentius vacent: exercent operationes rōnis superioris: cuius actus est rebus eternis intendere: cōtemplādo cōspiciēdo consulēdo eternas leges: ex eis accipiēdo regulas agendorū: ⁊ hi ducūt vitā solitariā. Quidā vero hoīes exercent oꝑationes rōnis inferioris. Cuius actꝰ est ꝑ leges humanas de trāsitorijs iudicare ⁊ disponere: ⁊ hi ducunt vitā politicam ciuilem ⁊ socialē ꝓut in dicta descriptione hominis dicitur.

Et q̄m solitariū distinguit̃ cōtra sociale: prius est videre quot modis aliq̄d dicitur sociale in vita humana morali: ad inueniendū distinctionē multiplicē vite solitarie: nam dicit Cancella. parisieñ. super Mḡt. tractatu. xj. Or phs duas ponit societates scʒ yconomicam (que necessaria est ciui ad familie gubernationē: vxoris vicʒ liberorū ⁊ seruorū) Et politicam que duplex est. Una est ciuitatis ꝑfecte que cōsistit in tranquillo cōuictu ciuium vni principanti pacifice subiectorum. Alia societas politica est patrie magne siue ꝓuincie: ⁊ talis dicit̃ regnatiua: vbi rector gubernat ſm recte rationis iudiciuʒ ꝓuincias ⁊ regna: ꝓut dictum est supra ca. xlv. de lege ciuili. Scd̄m multiplicē vitam socialem Cancella. quadruplicem ponit vitam solitariam. Prima est celibalis. Scd̄a monachal̃. Tercia heremiticalis. Quarta sapiētialis. Uita celibalis est vita creature rōnalis abdicans a se societatem cōiugalem ꝓpter deum: vt liberius ei seruiatur in continētia corporali. Cui opponit̃ yconomica societas. Et appropriatur sacerdotio vel ordini sacro: q̄uis alij sint celibes q̄ sacerdotes vel ordinis sacri ꝓfessores: sed nō ad sacra deputati mysteria (dicit̃ autem celibalis a celebs qui celestem vitam ducit: vir sine vxore: vel mulier sine viro in castitate ⁊ sollicitudine seculari) Uita monachalis vltra celibalem: abdicat a se appropriationem rerum personalium ⁊ ꝓpriam voluntatē propter deum in penitentia salutari: cui opponitur politica ciuilitas. Et est monasterij vel cenobij vel caustri ⁊ hominū sub triplici voto viuentium. Uita heremiticalis vltra monachalez: abdicat a se societatem humanam ſm loca et tempora propter deum in abstinētia singulari aliter q̄ monachalis: cui opponit̃ politica societas. Et est heremi vel deserti ⁊ hominum loco segregato se continentium propter deum. Uita solitaria sapientialis reperitur in quolibet genere vite solitarie triplicis scripte. Et est vita abdicans a se quantuʒ fert hūana fragilitas: quicquid obstare potest sapientie contemplande: propter deum ⁊ experientie saporose. Et ista vita est studij nō qualiscūq; ſ diuine sapientie. Et est hominum apud semetipsos contemplantium: curis omnibꝰ vitam socialem concernentibus postpositis. Finis huius quarte vite solitarie generalis est de iure vl̃ facto cuilibet homini: scʒ vniri deo per gratiam et virtutes. Iste vero finis est homini contemplatiuo specialis ⁊ ꝓximus. Exercitium vero hominis ꝯtemplatiui est vt studeat alternatim: nūc intelligere que fide credit: nūc sapere vel saporare ea per affectum que credidit aut intelligit per intellectū. Hic est enim duplex oculus cōtemplationis

se mutuo iuuãs et psequẽs: et hoc scdm du
plicẽ vim rõnis superioris: in qua duplex
pars create cõsistit imaginis beate trini
tatis: intellectus scz et affectus: siue ratio
et voluntas: siue intelligẽtia veri summi
boni: et sinderesis put dr scintilla tendẽs
in amorẽ primi boni. Exemplũ accipiat
de sapiẽtissima mulierũ vgine matre. Le
gitur de Maria q cõseruabat oia verba
que de xpo erant: conferẽs in corde suo.
Ecce duplicem finem contemplantis in
telligẽde scz sapiẽtie et assidue meditande
in corde suo: qd intelligit superior pars
rõnis vel arx mentis. De vita solitaria iã
exposita: dicit in psal. centesimo primo
sub tribus auib9 solitudinis. Similis fa
ctus sum pelicano solitudinis. Hec ẽ ap
propriatio heremitis (pelicanus inquit
Isido. auis est egyptia habitans in soli
tudine nili fluminis) Et factus sum sicut
nocticorax in domicilio. Hec cenobitis et
monachis (Nocticorax vt dicit glo. i. do
micilio vel parietinis: q vulgo dicunt ru
ine: vbi parietes stant sine tecto habitat
vt nocticorax auis q noctem amat: et dici
tur nocticorax a nocte: et corax qd est cor
uus noctis: quia in nocte vigilat et volat)
Vigilaui et factus sum sicut passer soli. in
tecto. Hec pro cõtemplatiuis quasi sup
tectum in ciuitatibus sibimet vacãtibus.

Pelicanus

nocticorax

Passer

I Ad clariorem dictor intelligẽtiam cõ
siderãdum q vita solitaria describitur p
Cancella. sup Mgt. Vita solitaria est vi
ta nature rõnalis siue intellectualis: que
agitur segregatim a multis et pter deuz
Ad intelligendum pdictam descriptionẽ
Notandum q vita accipitur dupliciter
Uno modo pro esse vitali in viuentibus
Et sic dr scdo de aia: viuere in viuentib9
est esse: et sic aia est vita prima: quia dat
esse corpori: et corpus animatũ habet vi
tam primã. Scdo vita accipit pro vitali
opatione elicita siue pducta de re seu de
anima que est vita prima. In dicta diffi
tione vita accipit pro vita scda: q est pro
ueniens pfluens aut emanãs a vita pri

ma: sic intellexit phs q posuit felicitatem
hominis: nõ in habitu solo cũ stoicis: sed
in optima opatione: respectu optimi ob
iecti: per optimam potẽtiam: optimo ha
bitu roboratam: sic dicebat xps. Hec est
vita eterna vt cognoscant etc. vt patz su
pra ca. xlv. de lege ciuili. Dicit ergo in de
scriptione nature rõnalis ad excludendũ
bestias et aues quasdã in solitudine viuẽ
tes quibus non est vita solitaria qr non
sunt rõnales. Excludunt etiam per hãc
particulã demones quos porphiri9 pla
tonicus (vt dictum est) posuit esse aialia
rõnalia: quos deos vocat: et compositos
ex aia et corpore p immortalitatem diffe
rentes ab hoie. Hi scdm catholicos nõ sũt
aialia. Nam corpus assumptum non in
formant sed mouent: quãuis aliqñ ratio
nalis improprie dicit: natura qlibet que
potest vti rõne: q libertatem hz arbitrij:
potens in opposita. Iuxta quẽ modũ lo
quendi deus et angeli dicerent nedum in
tellectualis nature sed et rationalis. Pro
prie tñ vt sepe dictum est: homo dr ratio
nalis: angeli intellectualis nature: pter
quos dr in dicta descriptione seu intelle
ctualis. Cum ergo angeli sint intellectua
lis nature: ergo intellectualiter viuũt vi
ta solitaria sapientiali et contemplatiua.
Uident enim semp faciẽ patris qui in ce
lis est. Et tumcũqz etiã angeli mittantur
ad tpalium rerum administrationem: sp
deo inherent p iugẽ contemplationem et
p apertam visionem. Demones vero qs
platonici aialia rõnalia vocãt. Ratione
et intellectu excecati: per maliciã in volũ
tate obstinati a deo vltimo fine auersi p
uant contemplatione et aperta dei visio
ne: q fruitionem supremã cũ delectatio
ne includit. Uiuunt etiam angeli et ho
mines saluati socialiter ac ciuiliter. Glo
riosa dicta sunt de te ciuitas dei: loquit
pheta de ciuitate celesti. Concludẽs. Si
cut letantium omniũ habitatio in te. Et
in psa. Superne matris gaudia (quã. s.
edidit Greg. vel Hugo de sancto victore

vt aliis placet) q̄ felix ista ciuitas in qua
iugis solennitas: et q̄ iocūda curia q̄ cure
prsus nescia. Dicitur in descriptione
vite solitarie: que agit segregatim a mul-
tis: per hanc parti culā datur intelligi dif
ferentia a vita sociali: que in multitudie
agit: sed vita solitaria sepatim a turba vt
erat iohes puer in deserto. Addit extre
mū q segregatio fit pter deū. In hac p-
ticula datur intelligi causa finalis vite so
litarie q̄ agit pter deum: qui deus est gr̄a
sui siue pter seipm: et nobilis in supmo.
Dicit igit pter deum ad excludendā so
litariā vitam et contemplationē phorū.
Unde osiderandū q vita contēplati-
ua consistit in actu cognitionis et specula
tionis intellectus. Non absolute s inq̄-
tum talis actus ordinat in affectum et gu
stum volūtatis: p experimentalē vicem co-
gnitionē amoris (Amor sm Grego. noti
cia quedā est) gustando q̄ suauis est do-
minus: q̄ est obiectū optimū et summum
bonū ad quod tendit contēplatio. Cū au
tem actus et operatio sit media inter ope
rantē et ipm obiectum ad qd tēdit ipa ope
ratio: dupliciter pōt hec operatio deside-
rari. Uno mō inq̄tum est perfectio ope-
rantis: et tale desideriū pcedit ex amore
sui. Alio mō pōt desiderari talis opera-
tio inquantū terminat ad tale obiectum
et sic desideriū otemplātis pcedit ab ob-
iecto amore. Differūt igit vita contēpla-
tiua phorum et theologorum. Nā contempla
tio phorum pcedebat ex desiderio et amo-
re cōtemplantiū: ex sola inuestigatione et
cognitione veritatis: cuius cognitionis na
tura est q plus satagit ipm cognitū ad se
trahere et sibi assimilare q̄ ad ipsum eat.
Quod innuere videt phs dicēs: verum
esse in aīa: bonū in rebus: sic phorum inue-
stigatio: nō vita contēplatiua quin potius
vita speculatiua dicenda est: q̄ si sola est
sine affectu nunq̄ quietat: sed famelicum
quoddā ieiunium et desiderium inane re
linquit in anima speculantis. Quod ap-
paruit in maximis phis qui post omnes
inquisitiones suas tedio affecti quia non
refecti: dixerūt hoc vnum se scire q nihil
scirent. Ecce q̄ inanis refectio: vbi p tot
tempora per tot studia nihil nisi vanitas
inanis in visceribus animarū reperta est
Uita aūt contēplatiua theologorum pro
cedit ex desiderio et amore dei contēplan
di: inquantū lumē et cognitio intellectus
transit in ardorem et amorem affectus:
vt sit oculus vbi amor. Idcirco egregius
ille contemplator Augus. orabat. Fac me
pcor dn̄e gustare per affectum qd intelli
go per intellectū. Fac me sentire p amo-
rem qd sentio per cognitionē: vn̄ Grego.
sup Ezechielē. Contēplatiua vita est cha
ritatē dei et pximi tota mente retinere: et
ab exteriori actione quiescere: ita q nil li
beat agere: sed calcatis curis oībus ad vi
dendum faciē sui creatoris animus inar
descat. Pro dictorum intelligentia clari-
ori hic inferunt tria correlaria. Primum
de vita sociali. Scdm de vita solitaria.
Tercium de vtraqz. Correlarium pmū. R
Hō sm Augus. est animal mansuetū natu
ra. Hec qualitas cōpetit homini ciuiliter
et socialiter viuenti. Ex natura eīm hō est
animal mansuetū: constat q natura nec
abūdat in supfluis nec deficit in necessa-
riis. Uidemus q natura animalibus dedit
arma. quibusdā cornua: quibusdā dētes
feroces: quibusdā vngues: quibusdā ro-
stra: quibusdā venenū pro defensione: q̄
busdā agilitatem dedit membrorum ad fu-
giendū: vnde natura nihil horum otulit ho
mini: sed omia mēbra dedit homini mol-
lia ad nullā lesionem apta: ergo si natura
nō deficit in nobilissima creatura: hō est
animal mansuetū natura: sed res in con-
trarium versa est: qz qd natura negauit
ars diabolica adinuenit. Quod eīm anial
quantūcunqz crudele: tot habet ad impu
gnandū arma quot inuenit humana ma
licia: vbi hodie inuenitur tanta crudeli-
tas sicut vbi deberet esse māsuetudo hu-
manitatis: ergo si a quocunqz diffinitio
remouetur: et ipsum pariter quod diffini

tum est tollitur: dum animal mansuetuz esse desieris natura bonis spoliaris: hec est ratio moralis cur natura nō prouidit homi de armis sed brutis. Est z alia ratio naturalis: quia natura non potuit prouidere homini de armis defensionis et etiam de tegimēto sicut brutis: quib⁹ dedit pelles et pilos pro indumēto: cornua dentes z hmōi pro armis: quia in talib⁹ non est nisi natura sensitiua q̄ ad vnum est determinata: et ideo de talibus potuit sufficienter prouidere natura. Homo autem rationalis est nature: que non est determinata ad vnum: sed habet viaz ad desperata z contraria: z ideo non potuit sibi sufficienter prouidere natura que de se ad vnum est determinata: sed loco huius habet homo intellectum: per quē potest excogitare diuersas artes et modos faciendi sibi vestes arma: habet etiā manus ad operandum talia: z ideo oportet hominem de talibus sollicitari moderate et s̄m regulam rationis: q2 sollicitudo rationalis est pars prudentie. Correla

2 rium scd̄m de vita solitaria. Homo solitarius aut deus aut bestia. j. politicorum Homines enim vitam socialem deserentes vitam solitariā eligunt tribus de causis: vt ponit phus. j. politice: quia aut tales sunt vt dij: aut sicut bestie: aut bonis fortune priuati. Aliqui enim tacti amore dei vitam socialem deserunt z solitariaz eligunt: vt expeditius diuine contemplationi vacare possunt: tales possunt dici dij participatiue: vt dicit̄ psal. lxxxj. Ego dixi dij estis: quia deo assimilari student in contemplatione. Amor enim nedum vnit amantem cum amato per conformitatem voluntatis (Sicut oramus fiat voluntas tua z c̄. Concordat apl'us. Qui adheret deo vnus spiritus est cum eo. Concordat phus in ethicis. Amicorum ē idē velle et nolle. Amicus est alter ego) verū etiam transformat amantem in amatum prout dicit Aug⁹. Si deum amas: de⁹ es si terram terra es. Qualiter autem fit transformatio amantium. Cancellari⁹ parisien̄. de theologia mystica. Cōsideratione. xlj. edocet. Adducit autem similitudinem ferri candentis seu carbonis igniti: vbi carbo z ferrum remanent sub esse proprio: induunt tamen quasdam proprietates ignis seu caloris incorporati: z quasi proprias perdunt: vt frigiditatem rigorem z nigredinem: sic q̄ ferrum illud candēs videtur esse totaliter ignis. Sic aīa amās remanet in esse proprio quod habet in suo genere: sed dicit̄ tm̄modo similitudinarie transformari: sic dicimus amantium cor vnum z animam vnam: inquantum amans assimilatur in quibusdam proprietatibus amato. Qualiter autem homo transformetur in deum per assimilationem considerandum q̄ ad hunc finem conditus est homo: vt suo creatori cordialiter et amorose vniatur. Hic i via per meditationem z contemplationem: in futuro per perpetuam fruitionem: q̄ nō est aliud q̄ perfecta delectatio. Homo igitur ad imaginem z similitudinem dei factus: per tres vires suas supmas: tendit et transformatur in deum: vt posset fieri particeps similitudinis dei. Sunt aūt he vires: rationalis cōcupiscibilis z irascibilis. Homo igit̄ solitarius in cōtemplatione cōuersus ad deum potentissimū: purgatur ad reiectionem mali: z fortificatur ad operationem virtutis in irascibili: illuminatur ad cognitionem veri et falsi: et informatur ad discretionem boni z mali in vi rationali dum cōuertit̄ ad deum sapientissimum. Conuersus homo ad deū clementissimum perficit̄ ad dilectionem boni: z inflāmatur in dulcore z gustu suauissimo diuine bonitatis in cōcupiscibili: et hec est p̄gustatio beatitudinis future ad quā homo finaliter ordinatus est. Ecce qualiter homo solitarius per contēplationem transformatur in deum: participando potentiam sapientiā z bonitatem: que sunt appropriata personarū in diuinis: prīs z filij z spūssancti. Econtra homo sensibilibus per cognitionē sensitiuam z amorē seu appetitum sensitiuum

inherens: desinit esse rōnalis (Dicit em̄ phs: quādo res nō facit illud ad qđ esse debet desinit eē qđ est) ⁊ similis bestijs existit: que vltra sensum ⁊ appetitū sensitiuum nil aliud receperūt. Sensitiuus ꝗppe appetitus inq̄ntuz nō obedit rationi ⁊ voluntati: est quid brutale in nobis: ꝑ quem infra naturā humanā redigimur: ⁊ bestijs siles efficimur. Ideo dicit Boetius de summo bono. Ue vobis hominibus qui de nūero bestiaꝝ estis computati: diuinū in vobis non cognoscētes ꝑ qđ ad superiora ascenditis. Diuinū autē in homine vocat rōnem ⁊ voluntatem: per quas homo est ad imaginē dei. Boetius insuꝑ prosa tertia: quarti libri de cōsola. Ualde elegant ꝓbat: qualiter homines ꝑ diuersa vitia transformant in diuersas bestias: dicens. Euenerit igit vt quē trāsformatū vitijs videas: hominē estimare nō posset. Probat em̄ ibidem. ꝙ violēti raptores alienarū opum: sunt similes lupis. Litigiosi linguis canib⁹: fraudulenti vulpeculis: irati leonib⁹: timidi ceruis: segnes azinis: inconstātes auibus: libidinosi suibus ⁊ porcis cōparant. Postremo cōcludit Boe. Ita fit vt qui ꝓbitate deserta: homo esse desierit: cum in diuinam cōditionē transire nō possit: vertat in beluam. i. in bestiam. Alij sunt hoies (ꝓut in principio huius capituli dictū est.) qui eligunt vitam solitariā: ꝓpter naturā siluestrē ⁊ ferocē ⁊ ad cōuiuendū cū alijs importabilē: tales sub iugo legis siml' cuz alijs stare non valentes: bestie dicunt nō homines: q2 hominū est insimul socialit viuere: hi in beluas trāsmutant: de ꝗbus iam dictū est. Tertij sunt hoies qui ciues esse nō possunt. Sunt em̄ bonis fortune priuati: puta diuitijs ⁊ potentia: hi pauꝑtate depressi ciuitates deserere cogunt ⁊ loca campestria ⁊ solitaria ad agros excolendos habitare. De solitarijs hominū cōsortia fugientibus vt liberius deo vacēt. dicit apl's Hebreo. xj. In solitudinib⁹ errātes in mōtibus ⁊ speluncis ⁊ in cauernis terre. Talia loca inhabitabāt pres antiqui ⁊ moderni anachorite vt essent in loco apto diuine ꝯtēplationi. Propter quod phs. j. Polliticoꝝ. Postq̄ ꝓbauerat hominē esse anial ciuile: subiunxit ꝙ ille qui refugit cōem habitationē hominū: vel est bestia: vel melior homine: q2 si homo refugiat hoc ꝓpt maliciam suam nō potens cum alijs cohabitare ꝓpter defectum suū in moribus: cadit a dignitate humana in dignitatē bestialez. Si aūt refugiat cōmunitatem hominū vt liberius vacet cōtemplationi diuine: excedit cōmunē statū hominū ⁊ est quidā deus int alios hoies ſm phm. Et illud dicit apl's. Quib⁹ dign⁹ nō erat mūdus: ꝑ hoc ꝙ fugiebant a societate alioꝝ ptz ꝙ hoies mūdani nō erant digni societate illoꝝ ꝓpter culpam mundialem.

Correlariuz tertiū est de vtraq; vita q̄ sit eligibilior. Rn̄det Cancell'. in hec v̓ba determiat Aresto. philosophica rōne: vitam cōtemplatiuā simplicit optimū esse hois bonā: ꝯsonat om̄is theologisantiū choros. Determiat h̄ Aug. ꝙ ociū veritatis inq̄rēde: p̄ferendū ē negocio charitatis si vllus imponat. Uerūtn̄ vtraq; vita: solitaria cōtēplatiua ⁊ socialis actiua pulcra est vtraq; meritoria: vtraq; donum dei: vtraq; distributio spiritussancti: vtraq; est mistici corporis ornamentū ⁊ membrū. Legat elegātissima silitudinis istius deductio ꝑ apl'm ad Coꝝ. itroducta. Alij q̄dē ꝑ spm̄ dat sermo sapie (Sapia nāq; est amor sapor ⁊ gust⁹ boni in q̊ mēs ꝯtēplātis delectat) Alij ſmo scie (scia ē cognitō hūanaꝝ reꝝ) Alij fides (q̄ ē pax in credēdo ⁊c̄) Ecce ꝙ ſmo sapie: q̄ est gr̄a ꝯtēplatiōis ꝑ spm̄sctm̄ nō oib⁹ dat: sicut nec gr̄a sanitatū: nec ꝓphetia: ita ꝺ reliq̄s

Oportet ḡ ꝓpriā cōplexionē agnoscē. Philosophicū est aias inseq̄ corpa: nō sequla necitatis vel coactōis: ſ inclinatōis. Iuuat aūt miris modis inclinatio nālis. Tradit be. Greg. vj. moraliū: quosdā homines inueniri nāe trāq̄llioꝝ aptissimos

ad ociũ cõtemplationis. Alios etiã inueniri: nature tam inquiete ꝛ varie: vt ociũ cõtẽplatõis vel nõ possint vel molestissime pñt ferre: ꝛ hos mittit ad vitã socialem actiuaȝ. Tales sunt iuuenes morib⁹ q̃ ad operationẽ virtuosaȝ mittendi sunt ne vacent. Multa eñ mala docuit ociositas. vñ q̃daȝ philocapto mederi volẽs ait: loca sola nocent: loca sola caueto: talis nõ cũ deo sed cũ desiderio rabioso cõtinue loqueret̃ ꝛ transformaret̃ in beluã Occidunt desideria pigrum p̃sertim sine l̃ris: cuius ociũ mors est (Seneca teste) ꝛ viui hois sepultura. ꝛ Oratius. Si nõ intendas studijs ꝛ rebus honestis: inuidia vel amore torquebere.

¶ De vnione anie cum hũano corpore. Capitulum liij

De vnione anie cũ hũano corpe.

a Nime cum corpe devnione: hic tria videda occurrũt. Primũ de modo vnionis. Scdm de ꝯueniẽtia vnionis. Tertium de fine vnionis.

Quantum ad primũ cõsiderandum ꝙ de hac materia aliter loquitur cõmendator Auerrois emulus ꝛ inimicus fidei ꝛ aliter Catholici. Dicit eñ cõmentator ille maledicus: ꝙ aĩa hũana ꝛ intellectus nõ est forma corpis ꝑm esse cõiuncta: sed est vna substantia separata: que est vna omniũ hominuȝ. Et siliter intellectus est vnus oim hominũ actu ab ipsis separatus: sed tñ ꝯiunctus ꝑm opari: hec heresis reprobata est supra.c.xxvij. Fides autẽ catholica aliter loquit̃. Dicit eñ ꝙ aĩa humana que dicit̃ intellectus: substãtialis est forma a deo creata: ꝛ corpi hũano organisato infusa: ꝛ ꝑm esse ꝯiuncta: faciens vnũ ꝑm esse ꝛ operari cũ corpe. Aĩa eñ nõ tñ vnit̃ corpi vt forma ꝛ pfectio. verũetiaȝ vt motor: ꝛ sic pficit ꝑ essentiã mouet ꝛ opat̃ ꝑ potentiã. Et qñ ipsa nõ tñ dat esse: verũ etiã viuere: sentire ꝛ intelligere. qñ ipsa est forma: ens: viuens: sentiens ꝛ intelligens. Ideo potentiã habet vegetatiuã: sensitiuã ꝛ intellectiuam Operationes vegetatiue ꝛ sensitiue potentie solũ exercet in corpe: cum quo debet mereri: vt vita terminata suo creatori cõgauderet: hec ẽ veritas quã scriptura diuina ꝓtestat̃ ꝛ defendit: vt dicit sanctus Tho. ꝯtra gentiles. vnde dicit scriptura Geñ.ij. Inspirauit in faciẽ eius spiraculũ vite. Inspirauit.i.spũ hois de nihilo fecit: ꝛ factũ corpi vniuit. Ad denotandum ꝙ aĩa hois est ab extrinseco per diuinã creationem: que simul a deo creat̃ ꝛ infundit̃: in faciẽ eius: quia sensus magis vigent in facie ꝙ in alijs partibus: sicut appet in visu: olfactu: auditu: gustu. Tactus aũt per totuȝ corpus diffusus est: et viget magis in corde. Iteȝ dicit fides: ꝙ intellectus est sepatus a corpe sicut organo. Aĩa aũt humana suam opationem scȝ intelligere nõ exercet ꝑ organũ corpale: alias esset intellectus virtus organica qd falsum est. Sequit̃ correlarie ꝙ nõ est incõueniens aliq̃d ꝑm esse fore in corpore: tñ illud sepatũ ꝑm opari ꝛ opationem: ptȝ hoc de aĩa humana: que ꝑm eẽ est in corpe sicut forma substantialis: tñ suũ opari.i.intelligere nõ complet̃ organo corporeo: sic ecõtrario est de intelligẽtijs. Forme.n.angelice sunt sepate a corpore ꝑm esse: qd nõ est in corpe: nec recipit̃ in corpe. Nõ eñ angeli motores orbiũ informant ꝑm eẽ corpa celestia: vt dicit sctũs Boneueñ.in.ij. disti.xiiij. Quia sic celi haberent aĩas: ꝛ sequeret̃ ꝙ celũ esset animal magnum: ꝛ moueret̃ a propria forma sicut mouetur animal. Hec eñ positio nõ solum est cõtra catholicos doctores (Dicit nanq; Damasce. ꝙ celi sunt inaĩati et insensibiles) sed etiaȝ cõtra phos: q2 substantia intellectualis nõ vnit̃ corpi nisi mediante vegetabili ꝛ sensibili. Et ita si celũ pficeret̃ a sbstãtia spirituali. haberet sentire et vegetare: et ita natura'iter posset corrumpi. Item dicit phus pmo celi. Qz extra celum sunt animalia optimã vitam ducentia: ibi nominat animalia largo modo: int lligentias vel angelos: que sunt extra celum: nõ lo-

caliter: quia ƀm eandem Extra celum ni-
hil est: nec tempus nec vacuum nec locꝰ:
sed sunt extra celum formaliter: qꝛ celuʒ
nō informāt ⁊ perficiunt sicut aīa suum
corpus: nec tp̄e mensurant̄ sed euo. Sūt
etiam intelligentie separate a corp̄e q̊ ad
op̄ationem eius primā scʒ intelligere: qᵭ
non exercent organo corporeo. Tamē q̊
ad op̄ationem scđam scʒ quo admouere
vt dicit Johes de Gandano sup̄ terciuʒ
de anima: vtunt̄ corporibus celestibꝰ si-
cut instrumēta. Opus em̄ stellarū ē opꝰ
dei: vnde dicit San. Bonauen. in. ij. dist.
xiiij. ꝙ deus mouet celum mediante an-
gelo siue intelligētia creata: separata ƀm
substātiam: vnita ƀm virtutē. Dicit enim
Augꝰ. ꝙ deus sic mundum ordinauit: vt
sp̄m p̄ficeret corpori: et ideo sicut cōgru-
um est angelos deputari ad ministerium
hoim: sic etiam cōgruum est ipsos depu-
tari ad motum ⁊ regimen celorum. Cum
in hoc etiam ministrant homini viatori.

Sunt etiam intelligētie separate a cor-
pore sicut ab obiecto: qꝛ scʒ in sua cogniti-
one non vtunt̄ fantasmatibus ⁊ specie-
bus a rebus acceptis: sed potius intelli-
gunt per species eis cōcreatas. Dicit em̄
Autor libri de causis ꝙ intelligentia est
plena formis. Anima vero humana con-
iungitur corpori sicut obiecto pro statu
p̄sentis vite. Non possumus em̄ intellige-
re sine fantasmatibus: q̄ fantasmata sunt
similitudines rei sensate. Sequit̄ correla-
rie: ꝙ anima intellectiua est forma substā-
tialis corpori cōiuncta ƀm esse: ab infor-
mando dicta: qꝛ omnis forma substantia-
lis vnitur materie ƀm esse vt actus pro-
prie potentie: anima ē forma corp̄is dās
esse ⁊ vitā: ergo informat illud cui dat eē.

Considerandū tamen ꝙ anima intelle-
ctiua licet sit pars hoīs ƀm esse ⁊ existere
cōiuncta corpori. Tamen ip̄a etiam ē for-
ma: ⁊ hoc aliquid per se subsistens exuta
corpore: quia intra se habet fundamentū
sue subsistentie. De fundamento autem
subsistentie anime exute inter doctores ē
diuersitas Sanctꝰ Tho. suiqꝫ sequaces
dicunt ꝙ fundamentum subsistentie est
quod est ⁊ quo est: que ipsa recipit in sui
cōpositione Quod est. i. potentia passiua
seu receptiua: habet se per modum ma-
terie Quo est. i. potentia actiua habet se
ad modum forme. Sʒ hec in anima diffe-
runt tm̄ rōne ⁊ non re: quia ip̄a ƀm sub-
stantiam suam est vtrūqꝫ scʒ ⁊ passibilis
siue receptiua ⁊ etiā actiua: ⁊ ita sunt idē
in rebus aūt corporeis differūt re ⁊ rōne

Alexāder autem de hales San. Bona-
uentu. ⁊ Scotus ⁊ alij multi dicunt ꝙ fū-
damentum subsistentie anime separate
est p̄ncipium materiale a quo habet sub-
sistere: ⁊ formale a quo habet esse. Cōpo-
sita est anima ex forma ⁊ materia sp̄uali:
subleuata supra esse extensionis priuati-
onis ⁊ corruptionis: ꝓut dicit̄ ca. xxvij.
in fine. Considerandū etiam ꝙ aliquid di-
cit̄ per se subsistens ⁊ existens dupliciter
Uno modo ꝓprie quia habet esse p̄ se: nec
habet aptitudinem vt alteri cōiungatur:
nec substātialiter nec accidentaliter: ⁊ sic
compositū substantiale vel indiuiduum
de genere substantie dicit̄ habere eē sub-
sistens: vnde indiuiduū substantie est qᵭ
est in se indiuisum: ⁊ a quolibet alio diui-
sum. Et suppositum dicitur qᵭ alteri nō
innitit̄: et sic anima in p̄senti vita non p̄
se existit quia est pars hominis: pars au-
tem nō habet esse actuale sed potētiona-
le: vt dicit̄. vij. phisicoꝝ. Scđo dr̄ aliq̄d p̄
se subsistens cōiter: qᵭ scʒ nō depēdet ab
alio ƀm esse: sed habet a primo qᵭ potest
subsistere: ⁊ sic anima habet esse p̄ se sub-
sistens: qꝛ ƀm esse non dependet a corpo-
re. Anima em̄ natura est beatificabil̄ im-
mortalis. Igitur cū vnitur corp̄i morta-
li potest ab eo separari: ac per hoc nō tm̄
forma est: verūetiā hoc aliq̄d. Sequitur
correlarie: ꝙ nulla alia forma corp̄is ab
aīa pōt dici p̄ se subsistēs. Aīa em̄ bruta-
lis separata a corpore corrumpit̄ corru-
pto corpore. Sed anima intellectiua nec
pōt corrumpi per se: quia nō habet con-

trariũ:nec per accidens corrupto corpo-
rẽ:qꝛ non habet esse a corpore sed a crea-
tore:sed forme educte de materia corrũ-
punẗ corrupto corpore: vt forme natura
les vegetabiles ꝛ sensibiles. Quartum ad
scõm de ꝯueniẽtia ꝛ ꝓporcionis vnionis
aie ꝛ corpis. Rñdet San. Tho. pte pͥma
quest. lxxvj. Qꝛ aia intellectiua ſm natu-
re ordinẽ infimum gradũ tenet in substã
tijs intellectualibus: intantũ ꝙ nõ habet
naturaliter sibi insitam noticiã veritatis.
sicut angeli: sed oportet ꝙ eã colligat ex
rebus sensibilibus ꝑ viam sensus: vt di-
cit Dionysius: nã aũt nulli deficit in ne-
cessarijs: vnde oportuit ꝙ aĩa intellecti
ua nõ solum haberet virtutẽ intelligendi
sed etiam sentiendi. Actio aũt sensus nõ
fit sine corporeo instrumento. Sanctus
vero Bonauen. in. ij. dist. j. aliã ponit cõ-
uenientiã vnionis anie ꝛ corporis dicẽs.
Omne qđ deus facit cõpositum: facit sal
ua ꝓporcione: semꝑ eñ formã coniungit
materie summe ꝓporcionabili: in coniun
ctione aũt aie ad corpus: salua ẽ ꝓporcio
ꝛ absolute ꝛ in relatione ad finem. Abso
lute nanqꝫ ꝙuis supmũ spũs ꝛ infimum
corporis multã habẽt elongationem: ta-
men supremũ corpis ꝛ infimũ spũs sum-
mã habent vicinitatẽ. Spũs eñ anialis
siue rõnalis habet potentiaꝫ viuificandi
vegetandi ꝛ sentiendi. Corpus autẽ hu-
manũ: habet cõplexionis equalitatẽ: ha-
bet organorum multiplicitatẽ: habet rur
sum spirituum subtilitatem. Et ſm tripli
cem differentiam: habet eñ spm̃ vitalem
spm̃ naturalem ꝛ spm̃ animalẽ. Compa-
rando igiẗ complexionẽ eq̃lem ad vim vi
uificatiuã per mediũ vinculũ spũs vita-
lis: optimus est nexus. Silr̃ comparãdo
nõ solum complexionis equalitatem: sed
ꝛ organisationẽ et organisationis perfe-
ctionẽ: ad vim vegetandi ꝛ sentiendi me
diante spũ naturali et animali: optima ẽ
ꝓporcio ꝛ mirabilis nexus: vñ sic terra ꝛ
ignis multũ distantes nectuntur duplici
medio. Vno qđ magis cõicat cum terra

scꝫ aqua et reliquo quod magis cuꝫ igne
scꝫ aer similiter est in ꝓposito. Ostendiẗ
etiam perfecta ꝓporcio in relatione ad fi
nem. Cum eñ anime humane data sit li-
bertas arbitrij ꝯtibilis ꝛ reuertibil'. i. po-
tens stare ꝛ resurgere: datum est ei corpꝰ
potens mori ꝛ potens nõ mori: ꝛ deinde
potens in sempiternum viuere. Rursus
cum aia creata sit velut tabula rasa: da-
tum est ei corpus humanũ habens orga-
na multiplicia: vt in illo posset perfici in
scientijs. Silr̃ ex pte corpis optima est ꝓ-
porcio in relatione ad finem. Cum eñ sit
ordo in formis corpalibus: qđ patꝫ quia
forma elementi ad formã mixti: ꝛ formaꝫ
mixtionis ad formam cõplexionis: ꝛ rur-
sus vegetabilis ad sensibile: ꝛ nõ sit statꝰ
in re corporali ꝛ imperfecta: nõ est status
ibi sed vlterius disponunt hmõi forme
ad aiam rõnalem: per quã etiam corpus
et natura corporalis efficitur particeps
eterne beatitudinis: aut ergo oĩs intẽtio
nature corporalis soluiẗ: aut necesse ẽ ꝑ-
uenire mediante anima rationali in vlti-
mum finem. Aliam etiã causam ponit
San. Bonauen. in breuiloquio de cõue-
nientia vnionis anime ꝛ corporis: ꝓpter
complementũ vniuersi. Cum eñ primuꝫ
pͥncipium fecit istum mundũ sensibilem
ad declarandũ seipm̃: vicꝫ ꝙ ꝑ illum tãq̃
ꝑ speculũ ꝛ vestigiũ rediretur in deũ arti
ficem cognoscendũ amandũ ꝛ laudandũ
Et ſm hoc duplex est liber vnus scꝫ scri-
ptus intus: qui est eterna dei ars ꝛ sapia
ꝛ alius scriptus foris scꝫ mũdus sensibi-
lis. Cũ igiẗ esset vna creatura que sensuꝫ
haberet intus: ad cognitionẽ libri interio
ris: vt angelus: ꝛ alia que totũ sensuꝫ ha
bebat foris: vt brutũ quodlibet animal.
Ad ꝑfectionem vniuersi fieri debuit cre-
atura que hoc duplici sensu esset ꝓdita.
Ad cognitionẽ vicꝫ libri scripti intus ꝛ fo
ris. i. sapie ꝛ sui opis: ꝛ talis est hõ ꝯstãs
ex aia ꝛ corpe. Qui ꝑ sensitiuã ptẽ exteri-
orem ꝙntuptitã: apphendit ꝙnqꝫ mundi
corpa pͥncipalia: q̃ sunt opa eterne sapie.

Terra correspõdet tactui: aqua gustui: aer auditui: ignis odoratui. Quinta essentia siue quintũ corpus: qđ comprehẽdit totam luminosam naturã cuꝫ omnibus orbibus suis ꝛ speris: sursum ab elemento ignis vsqꝫ ad celũ inclusiue: correspõdet visui. Habet ꝛ homo q̃nqꝫ sensus intus in aĩa ad cognitionẽ libri interioris: quibus eternam dei sapiẽtiam gustando cognoscit affectibus ꝛ sentimentis spũalibus: quia spũales res nõ corpalib⁹ sensibus: sed spũalibus sensib⁹ rimãde sunt. De his sensib⁹ dicit̃ supra. ca. xvj. dubio. iij. Et quia in xp̃o simul cõcurrit eterna sapientia ꝛ eius opus: in vna scꝫ psona: ideo dicit̃ liber scriptus intus ꝛ foris ad repationem humani generis: sensus interior reficit̃ in cõtemplatione diuinitatis christi: exterior in aspectu humanitatis.

Quartum ad tertiũ de fine vnionis anie cum corpe: cur facta est. Cum em̃ anima sit tam nobilis tam spũalis et immortalis ad imaginem dei: quare corpi hũano qđ est tam vile materiale ꝛ mortale coniuncta est. Quid em̃ est homo ait Bern̄. Nisi sperma fetidũ: saccus stercoꝝ: cib⁹ vermiũ: cui⁹ cõceptus culpa: nasci miseria: mori pena: ꝛ sic in nõ hoiem vertitur om̃is homo. Ad qđ respõdet magister in. ij. distin. j. Primo q2 deus voluit sic et cum voluntas eius rectissima et sapientissima sit in om̃ibus: non nisi optime factũ est. Alia rõ ꝑm eundem est: vt aĩa vnita corpi sicut ex eo sustinet plura mala et bella (nam caro ↄcupiscit aduersus spiritũ) sic inde sibi acquirat resistẽdo maiorem coronam. Quãto em̃ quis cum pluribus hostibus gerit bellum ꝛ diutius laborat si victoriã obtinuerit: tanto gloriosior est triũphus. Hõ aũt nõ solum impugnat̃ a suo spũ: vt angelus primus: aut a demone: vt Adaꝫ terren⁹: ꝫ ab innũeris demonibus: a passionib⁹ carnis: nõ tm̃ semel: ꝫ dum viuit. Alia rõ: vt in hũana cõditione ondẽret deus nouũ exẽplũ beate vnionis: q̃ erit inter deum ꝛ spiritũ rõnalem: in q̃ vnione diligit̃ deus ex toto corde: ꝛ videt̃ facie ad faciẽ. Putaret em̃ creatura se nõ posse vniri creatori suo in tanta ꝓpinquitate: vt cum tota mente diligeret ꝛ cognosceret: nisi videret spm̃ q̃ ẽ excellentissima creatura: taꝫ infime. i. carni q̃ de terra lutosa est: intãta dilectiõe vniri: vt non valeat artari etiam in malis vt velit eam relinq̃re: vñ Autor de spũ ꝛ aĩa. Plenũ fuit miraculo: q2 tam diuersa ꝛ diuisa abinuicẽ ↄiungi potuerũt: neqꝫ minus miraculo fuit: q2 limo nr̃o de⁹ seipm̃ cõiunxit: ꝛ vt sibinuicẽ vnirent̃ deus ꝛ limus tanta sublimitas ꝛ tãta vilitas. Nihil em̃ deo sublimius: ꝛ nihil vilius limo. Mirabilis fuit ↄiunctio p̃ma: mirabilis ꝛ ↄiunctio scđa: nõ min⁹ mira erit ꝛ tertia. cũ deus hõ ꝛ angelus vnus erit spũs. Eodẽ nanqꝫ bono bon⁹ hõ: quo bon⁹ est angelus. Eodẽqꝫ bono vterqꝫ btũs: si tm̃ ambo idip̃m eadẽ voluntate eodem spũ cupiunt. Si em̃ tam disparẽ naturã carnis ꝛ anie ad vnã federatiõeꝫ atqꝫ amiciciã de⁹ ↄiũgere potuit: neq̃q̃ erit impossibe ei: rõnalẽ spm̃ quivsqꝫ ad ↄsortiũ terreni corpis humiliat⁹ est (cũ eodẽ corpe glorificato vt sit glorie qđ fuit sarcine) ad ↄsortiũ beatoꝝ spũum q̃ in sua puritate ꝑstiterũt exaltare: atqꝫ ad sue glie pticipationẽ sublimare. Ad hoc siquidẽ sola charitate nulla necessitate illũ creauit vt sue btitudinis pticipem faceret. Si ergo tm̃ gaudiũ ꝛ tanta leticia ẽ vita ista tpalis: q̃ ↄstat ex p̃ñtia spũs corruptibilis: q̃nta leticia ꝛ q̃ntũ gaudiũ erit vita eterna: que ↄstat ex p̃sentia dei i spũ rõnali. Subijciatur ꝫ corpus aĩe anim⁹ deo: ꝛ vn⁹ spũs erit cũ eo: ita tm̃ si in hũilitate p̃maneat: ꝛ grãm sui ↄditoris p quã glorificãdus est agnouerit: ita tamen magis si ex p̃cepto creatoris hic vixerit. Preceptum autem eius est: vt in dilectione maneam⁹. Manete inquit in dilectione mea. Per dilectionem nanqꝫ creatori suo: ꝛ sibinuiceꝫ rationalis creatura copulata est. Solum est dilectionis vinculum quod ligat

vtrosq; in idipsum: p amorē dei oīes ei adheremus: p amorē pximi oēs adinuicem vnū sumus: vt bonū omniū fiat singulorū: et qd quisq; in se nō habet: in altero possideat. Charitas est via dei ad homines: et via hominū ad deum: p charitatē nanq; venit deus ad hoies: venit in homines deus factus: p charitatē hoies diligunt deum: eligunt deū: ad deū currūt et ad deū pueniunt: in viam charitatis (q est radix forma finis complementū et vinculum pfectionis) legē et pphetas: et per cōsequens vniuersa dei mandata reducit magr oim xpus Jesus: ptim verbis ignitis edocendo: ptim exemplis pfectis adimplendo: ptim miracūlis pdigijs firmando. Cui cū patre et sanctissimo spiritu paraclito: est ois honor et gloria: laus et imperium: p infinita secula seculorū. Amē.

Finit pma ps Trilogij anie.

¶ Secūdus tractatus Trilogij: de passionibus anime incipit feliciter.

Capitulum i

Diffinitio interiectionis.

Nteriectio ē pars orationis: affectū mētis significans: voce incognita: Jesu xpi gratia cōfortante vim irascibilem: illuminante rationalem: inclinante cōcupiscibilē. Superiori tractatu aliqua de potentijs anime vtcunq; dicta sunt: nunc in scdo tractatu: eadē confortatrice: illustratrice: consolatrice xpi mediante gratia: de passionibus anie tractāda nōnulla se offerunt. Et qm quod apd phos et theologos passio affect9 vel affectio: apud grāmaticos interiectio nominatur. Jdcirco primū aliqua de interiectione grāmaticali premittenda sunt: q non parum cōferunt ad cognitionē passionū et affectionū anime. Supposita igit ex Ancilla theologie (cui cetere artes tanq pedisseq; famulant) grāmatica diffinitione interiectiōis: que sic diffinit Donatus. Interiectio est pars orationis significans mentis affectū: voce incognita. addi poterit ad hanc diffinitionē (vt dicit Cance l. parisien. sup Cantica) gestu incognito. Primū pter aures disciplinae capaces. Alter pter oculos gestuū cognitores. Gestus eīm sunt ad oculos voces ad auditū. Bruta eīm et etiam homines varias voces et gestus interiectionales faciunt: ostendendo diuersas passiones affectus: et motus aie interiores. Leo nāq; ostēdēdo passionē ire interioris: rugit Canis latrat. Facit etiā leo diuersos gestus corporis: p vngues pedes: per os dentes: et rictus: motum ire interiorē repsentātes. Homines insup philocapti diuersis vocibus scz iubilis et clamoribus. Et etiam gestibus impudicis: vtpote tactibus amplexibus et osculis: amorem: gaudium et concupiscentiā interiorē vis pcupiscibilis ostendunt: et hoc fit gestu et voce incognita: vel fm alios voce incondita. i. int9 condita siue abscōdita ipsi videnti et audienti: quia affectiones et opatiōes aie interiores que cōsistunt in experientia et sentimento interiori (p interiectiones significate) magis sunt cognite ipsi patiēti quā audienti vel videnti. Sicut dicit de infirmo egritudinē et dolorem internū p gemitus suspiria et voces interiectionales eructante: q vllus tam efficaciter cognoscit doloris passiōis et egritudinis vehementiā: quēadmoduz ipse egrotans q sentit. Nam motus interiores ex passione tristicie et doloris puenientes p interiectiones exprimit. Jdcirco fm grammaticos interiectio ab interiacendo dicitur: quia interiacet ceteris ptibus in orone. Jpsa eīm (interiecta sermonibus) ad significādum mentis affectum et passionem ē inuenta. vnde iudei (vt dicit Mathei. xxvij) motus et passiones internas indignantis animi qbus aduersus xpm crucifixū afficiebant: interiecta indignā-

tis animi interiectione alijs partibus clamauere. Uach qui deſtruit templũ dei: ⁊ inter duo illud reedificat. Proferunt etiam cõmuniter (preſertim a brutis) interiectiões voce ꝯfuſa abſcondita ⁊ inarticulata. Nullus eñ rugitũ leonis: vlulatum lupi: hinnitũ equi: vel alioꝝ brutoꝝ voces interiectionales in ſcriptis tradere poteſt. Homines etiam frequẽter pre vehementia paſſionum interioꝝ: ire vicʒ doloris vel intenſi gaudij: ꝓrumpunt in voces interiectionales inarticulatas. Et hec fuit ratio: q̃re paulus dixit ſe archana verba audiſſe in raptu q̃ non licebãt id eſt. nõ potuit homini loqui vocetenꝰ: nec potuit ea tradẽ beato Dionyſio ſuo diſcipulo ad plenũ in ſcriptis.

¶ De paſſionibus anime tractanduʒ eſt neceſſario. Capitulum ij

Et qm̃ de paſſionibus ⁊ affectionibus ſcriptura ſepe facit mẽtionẽ. Idcirco de eis neceſſario tractanduʒ eſt ꝓpter tria. Primo nã paſſionũ ⁊ affectionũ ig̃rata q̃litate: neqʒ vitioꝝ neqʒ v̓tutũ habituũ poterit ſufficiẽs noticia vel ars adipiſci. Affectus eñ ſiue paſſiones animi: ſunt vitioꝝ atqʒ virtutũ quaſi quedã principia ⁊ cõmunis materia. Eſt eñ virtus (vt dicit Autor de anima ⁊ ſpũ) habitus mentis bene compoſite. Affectio vicʒ moderata ⁊ ordinata. Uitium aũt ex defectu modi ⁊ ordinis in affectibus ꝓuenit. Sane quẽadmodum ſumma vitioꝝ eſt trãſiſſe in affectũ malicie: ita vt vitiũ ex intimo placet (vt dicit in pſ̃. lxxij. Tranſibũt in affectũ cordis: duʒ prodijt quaſi ex adipe iniquitas ipſoꝝ. i. ex diuitiarũ pinguedine: que preſtant fomentũ om̃ibus vitijs: quia pecunie om̃ia obediũt: vt dicit Eccleſiaſtes. x. Et hi tranſibunt in affectum cordis prauum: habituati ſic in malis afficiunt ⁊ letant in ipſis: ſm illud Prouerb. ij. Letantur cum male fecerint ⁊ exultant in rebꝰ peſſimis) ſic virtutis culmen eſt tranſire in affectũ iuſticie. Secundo tractandũ eſt de paſſionibus: ideo quia paſſionum ⁊ affectionum feruorem effectũ ⁊ originẽ cognoſcere: ꝓdeſt anime ad deuotionis ſcolam vocate. Non eñ eſt deuotio ſine affectione. Nam deuotio (vt dicit Hugo de ſctõ victore) Eſt extenſio ſiue eleuatio mẽtis in deum per pium ⁊ humilem affectum. Deuotio eñ requirit affectũ humilem: ex cõſcientia ꝓprie fragilitatis ⁊ humilitatis: pium ex conſideratione diuine clementie. Unde cõſiderandum ꝙ duplex eſt ſcola. Una deuotionis ⁊ affectus Altera cognitionis ⁊ intellectꝰ: duplexqʒ eius ꝑfectio. ſcʒ virtus ⁊ ſcientia. Decet his nimirũ virum euangelicuʒ adornari: vt ꝑ primuʒ in bonum: per ſcd̃m dirigat in verum: per primũ ardeat: per ſecundũ luceat: per primum potens ſit in opere: ꝑ ſcd̃m in ſermone: illius exemplo qui cepit facere ⁊ docere. Due inſuꝑ ſunt parteſ orationis principales in ſcola affectuſ Prima eſt aduerbiũ. Non eñ bonũ facere ſed benefacere laudabile ⁊ virtuoſum eſt. Non eñ verbis ſed aduerbijs meremur vel demeremur. Secunda pars orõnis in ſcola affectus eſt interiectio que vt dictũ eſt ſignificat mentis affectum. In die eñ iudicij non interrogabimur quãtum fuerit noſter intellectus ſubtilis ⁊ eruditus: ſed qualis fuerit noſter affectus ad deum noſtrum. Hoc eſt ꝙ ſimplex: pius humilis ⁊ deuotus. Sepe eñ euenit (ſicut ⁊ in brutis) vbi minus cognitionis ibi plus affectionis: intrat quoqʒ dilectio: vbi cognitio foris ſtat. Uis ergo ſecretum cognoſcere: transfer te de ſcola intellectus ad ſcolam affectus: de ſcientia ſcʒ ad ſapientiam: de cognitione ad deuotionem. Hec eſt illa ſcola in qua magnꝰ Arſenius vir grecis ⁊ latinis lr̃is eruditus: fatebat ſe nec primam lr̃am alphabeti didiciſſe. Uult ergo aliquis eſſe ⁊ dici vere ſapiens: ſtudeat in vtraqʒ ſcola: in ſcola affectus vicʒ que ſaporem dat: ⁊ in ſcola intellectus q̃ ſcientie luminoſitatem preſtat: vt conſtituat ſapientia. idẽ.

Deuotio

Parteſ orõnis ſcole affectus.

sapida scientia. Bonum enim est mel cum fauo: sapor scꝫ deuotiōis cū lumie eruditionis: aut si altera scola relinq̄nda esset eligibilior scola affectus ꝙ̄ scola intellectus: sicut optabilius est habere piū affectum ⁊ deuotum ad deum: ꝙ̄ intellectum frigidum solo studio illuminatū in scola

Hic nota

intellectus. Commendabilior est scola affectus seu virtutꝫ: scola intellectus seu scientie. Ratōne exempli quia sic fecerūt sancti: rōne autoritatis Apl'us. Non in sermone est regnuꝫ dei sed in virtute: rōne effectus: quia virtus expellit peccatū sed non scientia: rōne originis: quia vtus a deo infundit̄: scientia ꝑ studium acquirit̄: rōne finis: quia finis virtutis est gloria eterna ⁊ nō scientie: rōne obiecti: quia virtutis obiectū est bonum: scientie autē verum: rōne materie: quia virtus nō est nisi in filijs dei: scientia nō semꝑ: ratione securitatis: quia securius est esse bonum ꝙ̄ pbm. rōne honestatis: quia maior est gloria sequi xp̄m ꝙ̄ Aristotelem. rōne vitandi malum: quia primi parentes si extendissent manū ad lignum vite: sicut ad lignum scientie: non incurrissent tot mala in se ⁊ in posteris.

C Tertio passionuꝫ affectionaliuꝫ cognitio prodest ad doctrinalem traditionem theosophie xp̄ianoꝝ. theologie vicꝫ mistice: que cōsistit in affectibus expimentatiuis ⁊ sp̄ualibus sentimentꝭ diuini amoris. nam hec expimētalis dei perceptio est quedam pregustatio future glorie: pignus ⁊ arra felicitatis eterne. Et licet theologia mistica que est expimentalis dei perceptio transfundi in alios non potest per doctrinam: sicut nec amor nec odium neqꝫ leticia neqꝫ dolor: neqꝫ generaliter aliqua expimentalis cognitio. Magisteriū nanqꝫ theologie mistice Jesus christus sibi soli sueqꝫ voluntati retinuit: nec ad illud humana sufficit industria. Ipsa tamē nō debet penit⁹ derelinqui: ꝓpter qđ apl's vocat nos dei coadiutores nō cōpulsores: nō preuēctores. Q̄obrem doctores pleriqꝫ tradunt considerationes industrias modus ⁊ vias q̄b⁹ ad theologiā misticā habeat̄ accessus in his oportet precipue passionum ⁊ affectionum origines aduertere. Habet. n. hanc proprietatem theologia mistica ꝙ in affectu reponit̄: alijs omībus scientijs reposit̄ in intellectu. Idcirco theologia mistica: ars amoris: vel amandi scientia nominatur.

C Passio multipliciter accipitur.

Caplm iij

A
Passio multiplr a[...]

Passio multipliciter dicit̄. Unde notandū ꝙ passionū: alia naturalis seu corpalis: alia aīalis. Passio aūt naturalis seu corpalis dicit̄ tripliciter. Uno modo quecunqꝫ alteratio per quā aliquid in subiecto recipit̄: qualecūqꝫ sit illud tam passione perfectiua sicut est illuminatio in celo (⁊ sic dicit̄ luna pati cum recipit lumen a sole) ꝙ̄ passiōe defectiua: sicut dolor in corpore aīato. ⁊ hec est acceptio valde larga. Scd'o modo dicit̄ passio alteratio ꝑ quā aliquid a subiecto abijcit̄ ⁊ aliquid recipit̄ qualecūqꝫ sit illud: ⁊ hec est magis stricta ⁊ ꝓpria acceptio ꝙ̄ prima. ⁊ hoc modo dicit̄ pati qui sic alterat̄ ꝙ egritudo abijcit̄ ⁊ sanitas introducit̄. Tertio mō dicit̄ passio alteratio per quā abijcit̄ forma coueniens ⁊ introducit̄ incōueniens seu discōueniens: ⁊ hec est ꝓprijssima acceptio passionis: et sic solū ille pati dicit̄ a quo sanitas abijcitur: ⁊ introducit̄ egritudo: q: sanitas est cōueniens ⁊ egritudo disconueniens.

Alia est passio aīalis: ⁊ hec nil aliud ē ꝙ̄ motus aīalis aīe ꝺm appetitū sensitiuum: cōsurgens ex apprehensione corporalis ⁊ naturalis passionis: ⁊ sic̄ inter corpales ⁊ naturales passiones: illa alteratio magis ꝓprie dr̄ passio ꝺm quaꝫ forma discōueniēs introducit̄ ⁊ cōueniens abijcit̄: ita ꝙ̄uis tribus modis posset dici passio ex ꝑte aīalis passionis sicut nālis ⁊ corpalis: tn̄ inter passiones aīe illa magis dr̄ ꝓprie passio: q̄ est motus appetitus sensitiui ꝯsequēs apphēsionē nālis

paſſionis diſcōueniētis: quā ꝯſequēs ap̄ꝑhenſionē nālis paſſionis ꝯueniētis. Et ideo magis ꝓprie dr̄ pati q̄ triſtat̄ ꝙ̄ qui delectat̄ ⁊ gaudet. Pro iſtius deſcriptionis intelligētia notandū: ꝙ quālibet paſſionē ⁊ appetitū (ꝓut ſepe dictum eſt in p̄mo tractatu: ⁊ infra dicet̄) p̄cedit q̄dam vis app̄ꝑhēſiua diſcretiua ſeu cognitiua: ſicut manꝰ ſcribētis p̄ſupponit oculum dirigentē: ſi nō tp̄e tn̄ ordine nature Appꝑhenſio p̄ſuppoſita a paſſione: cauſatur a naturali ⁊ corꝑali quadā paſſione. Naturales autē paſſiones ſunt obiecta exterioꝝ ſenſuū: ſcꝫ color odor ſapor ⁊c̄. Que dicunt̄ paſſiones q2 reponuntur in tercia ſpecie q̄litatis: q̄ ſꝫm logicos dicit̄ paſſio vel paſſibilis q̄litas: ꝓut infra dicetur: dicunt̄ etiam paſſiones q2 inferūt paſſionē ſenſibꝰ accipiēdo paſſionē large ꝓut ſola receptō alicuiꝰ paſſio dr̄: vt dc̄m eſt: vt ſic calor: frigus inferunt quandam paſſionē ſenſui tactus: dulcedo ⁊ amaritudo ſenſui guſtus: color viſui. Senſus ꝟo pati dicunt̄ inquantū recipiūt intētiones ⁊ ſpecies obiectoꝝ cauſatoꝝ a naturalibus paſſionibus: ſiue p̄mis quattuor q̄litatibꝰ elemētoꝝ. Dicunt̄ obiecta ſenſuum paſſiones naturales: q2 color odor ſapor ⁊c̄. (vt dictuꝫ eſt in p̄mo tractatu) generant̄ ex natura mixtionis p̄moꝝ elemētariū q̄litatū: q̄ ꝯſequunt̄ p̄ncipia naturalia ſcꝫ materiā ⁊ formā q̄tuor elemētorū: vn̄ ſꝫm ꝙ q̄litates p̄me elementorū ſcꝫ caliditas ſiccitas humiditas frigiditas diuerſimode cōmiſcent̄: ſꝫm h̄ etiā generant̄ diuerſe q̄litates ſcd̄e: ſcꝫ obiecta ſenſuum exterioꝝ. In p̄ſenti tn̄ tractatu paſſio accipit̄ cōiter ꝓ motu appetitꝰ ſenſitiui ꝯſequēs q̄lēcunqꝫ appꝑhenſionē: ſiue ꝯueniētis vt gaudiū leticia ſpes: ſiue diſcōueniētis vt triſticia dolor timor ira ⁊ ſic de alijs Et iſto mō ponunt̄ paſſiōes i appetitu ſenſitiuo tā ꝯcupiſcibili ꝙ̄ iraſcibili: vt. ĩ. patebit ca. viij. ⁊ ſic paſſio diuerſa ſortit̄ noīa: vn̄ Augꝰ. nono de ciui. dei. Motus animi q̄s greci patos: noſtri autē ſicut Cicero ꝑturbationes: quidam affectos vel affectus: q̄dam vero ſicut in greco habet̄ expꝛ̄ſſius paſſiōes vocāt. Dicit̄ aūt paſſio a patos greco qđ paſſio vel defectus latine dr̄: q2 paſſiones defectiue (ſicut dolor) magis ꝓprie dicunt̄ paſſiones ꝙ̄ ꝑfectiue vt dictū eſt. Ex larga aūt acceptione paſſionis taꝫ paſſione nāli ꝙ̄ aiali ſꝫm ꝙ ſola receptio alicuiꝰ paſſio dr̄: tranſlatū eſt nomē paſſionis ad alias potētias aīe appꝑhēſiuas: vn̄ ſicut videre audire inquantū recipiūt intētiones et ſpecies obiectoꝝ: qđdā pati eſt: ⁊ intelligere ⁊ velle vt pꝫ. iij. de aīa Et etiā ꝯceptiōes aīe paſſiones dn̄r: vt pꝫ ꝑ ꝑiarmenias ꝙ voces ſunt ſigna paſſionū. i. cōceptuū q̄ ſunt in aīa. Et etiā ꝓprietates ſubſtantiales improprie paſſiones dn̄r: vt eſſe riſibile dr̄ paſſio hoīs: rugibile leonis: hynnibile equi ⁊ ſic de alijs. Q̄tū ad paſſiones corꝑales ſeu nāles ⁊ aīales: ſciendum ꝙ paſſio vno mō dicit effectū illationēqꝫ actionis: ⁊ ſic eſt ſpeciale p̄dicamentū: cuius cognitio vt infra patebit ꝯfert ad noticiā paſſionū aīaliū. Idcirco q̄dā de paſſione q̄ p̄dicamentū eſt h̄ annotantur.

Conſiderandū ꝙ Autor ſex p̄ncipioꝝ ſic paſſionē diffinit. Paſſio eſt effectus illatioqꝫ actionis. In paſſione eīn duo eſt ꝯſiderare. Primo ꝙ ip̄a eſt forma patientis ſibi ab agente impꝛ̄ſſa. Et ideo dicit̄ in diffinitione ꝙ paſſio eſt effectus actionis ſic ignis agēs in lignū: imprimit et infert ligno formam caloris. Scd̄o conſiderat̄ in paſſione ꝙ ip̄a eſt actus fluens continue a virtute actiua agente in ipſum paſſum: ⁊ q̄tum ad hoc dicitur: illatio actionis. Bene ergo diffinit̄ paſſio vt dicatur effectus actionis inquantum eſt quedaꝫ forma ab agente tranſfuſa in paſſum. Et dicitur etiam eſſe illatio actionis: inquātū illa forma eſt in motu fieri ⁊ fluxu. Et q̄m paſſio cū ſit effectus actionis req̄rit ꝓ eius noticia pleniori cognitionē actionis: quā Autor ſex principioꝝ ſic diffinit Actio eſt ſꝫm quā in id qđ ſubijcit̄ agere:

dicimur: in actione eñ eſt tria ꝯſiderare. Primũ eſt forma ſm quã agẽs agit in id qḋ ſubijcit ſcꝫ paſſum: ⁊ ideo dicit in diffinitione: ſcḋm quã hec ꝑpoſitio ſcḋm h dicit habitudinez cauſe formalis: ſicut ſi diceret: paries eſt albus ſm albedinem. Scḋm eſt terminus a quo eſt motus ⁊ illatio actionis: ſcꝫ ipſum agens a q̊ procedit actio ſiue forma q̃ recipit in paſſum. Tercium eſt terminus ad quẽ ſcꝫ ipſum paſſum cui infertur ⁊ imprimitur forma actionis: ⁊ ideo dicit in id qḋ ſubijcitur: quod eſt ipm paſſum. Actio aũt non ſolum ſtat ad ipm paſſum ſicut motus localis ad terminũ ſed penetrat ⁊ trãſmutat ipm: ⁊ ideo dicit in diffinitione in id: et nõ ad id: vnde dr. iij. phicoꝝ. ꝙ actio et paſſio ſunt vnus motus realiter: ⁊ ideo ẽ vnus actus duoꝝ ſcꝫ agẽtis ⁊ patientis. Sed dicit agentis vt a quo vt eſt in actu ⁊ influit. Et patiẽtis ꝑ realẽ receptionem vt in quo vt eſt in potẽtia ⁊ vt recipit illũ actum: ſicut eſt eadez via ab Athenis ad thebas: ⁊ ecõuerſo. Exemplum de paſſio ne naturali: calor receptus in ligno ab igne calefaciente dicit forma acquiſita. Et actio dicit calefacere ignis calefacientis. Et paſſio dicit calefieri ligni calefacti tãꝙ patientis. Pariformiter poterit exemplificari de paſſione animali. Homo eñ affectus ad aliquod bonum delectabile: dicit pati per amorem. Paſſio aũt amoris inchoatur a virtute cognitiua tanꝙ a termino a quo: ⁊ terminat in virtute appetitiua veluti in termino ad quẽ. De h infra clarius dicet. Alio modo paſſio dicit quandaz diſpoſitionẽ cauſatam ab aliquo accidente vel cauſa faciliter mobili: ⁊ ſic pertinet ad terciam ſpeciem qualitatis: ꝙ ſm phm in libro ꝑdicamentoꝝ nominat paſſio ⁊ paſſibilis q̃litas. Que ſic differunt. Nam qñ hmõi accidentia cauſant a cauſa ⁊ a ꝑncipio cito trãſeunte ⁊ faciliter mobili: tunc dicuntur paſſiones et q̃litates imperfecte ſiue ſint a cauſa intrinſeca ſiue extrĩſeca: vt ille qui efficitur rubicundus a verecũdia vel a calore: vl' ille qui efficitur pallidus ab aliqua egritudine leui vel a timore. Qñ aũt cauſantur a ꝑncipio permanẽte et diuturno firmato nõ faciliter mobili: dicunt paſſibiles qualitates: vt qui factus eſt pallidus vel rubicundus a ꝑncipio naturali: ſiue a cõplexione ſiue ab aliqua cauſa extrinſeca permanente: vt pallidus factus ex longa egritudine: ⁊ idem eſt de paſſionibus vel qualitatibus anime. Si eñ aliquis ex cauſa firmata iraſcitur: ſicut ſi ex ꝓpria cõplexione h babeat: talis ira paſſibilis qualitas dicit: ⁊ vocatur iracũdus. idem ſi eſſet a cauſa extrinſeca: vt ſi longa ex infirmitate hoc accidit et nõ ex leui cauſa iraſcit. Si vero ex leui cauſa iraſcitur: talis ira paſſio dicit: et ipſe iraſcens iratus dicitur ⁊ nõ iracundus. In ꝑſenti tamen tractatu paſſiones anime ſiue ſint qualitates imperfecte cauſate ex cauſa faciliter mobili: ſiue ſint qualitates ꝑfecte difficulter mobiles: omnes dicunt paſſiones affectus ſiue affectiones.

Affectio vero ſcḋm San. Bonãuen. in ꝑmo ſententi. diſt. xvij. In expoſitione littere dicitur quadrupliciter. Vno modo ipſa vis affectiua ſiue fuerit animalis vel rationalis. Alio modo dicit ipa affectio paſſio vis affectiue: vt gaudium dolor ⁊ hmõi. Tercio modo dicitur actus potẽtie affectiue. Quarto modo dicitur habitus affectiuus quales ſunt habitus morales: ſicut etiam intellectus vno modo dicitur habitus ꝑncipalior ſcilicet primorum principiorum ſpeculabilium: et ſic eſt regula intellectus prout eſt potentia: et hoc modo dicit Aug⁹. ꝙ charitas eſt animi noſtri rectiſſima affectio ſeu vis affectiua. Cum enim charitas ſit virtus et ſic eſt habitus: et ita habitus non poteſt eſſe affectio ſeu vis affectiua: qꝛ nullus habitus eſt affectio ergo habit⁹ affectiuus. Et ſimiliter dicit Bernhardus ꝙ virtus eſt affectio ordinata.

Affecti

Charit

Virtus

¶ De subiecto ꝛ distinctione passionū. Caplm iiij

e T qm̄ passionū diffinitio ꝛ nūerus cognoscit̄: ex subiecto: diffinitione ꝛ obiecto. Idcirco anteq̄ ad diffinitionē passionū ꝛ numerū procedat̄. Primū videndū est de subiecto passionum. Scđo de passionū distinctione. Tertio de passionū obiecto. c. v. Ad p̄mū dicendū ꝙ subiectuȝ passionū est vis appetitiua siue appetitus: nā sicut in pte apphēsiua siue vi cognitiua: tā sensitiua exteriori ꝛ interiori: q̄ etiam intellectiua. Quidam sunt actus generales cōcomitantes totuȝ genus apprehēsiue: vt sunt apprehendere. Cognoscere obiectū in p̄sentia materie: in absentia materie: qđ fit per sensus exteriores ꝛ interiores: et etiā sine circūstantijs materie: qđ fit per intellectū. Nihilominꝰ tamē quilibȝ sensus habet actū specialem: vt actus visus est videre: auditus audire ꝛ sic de alijs. Sensus etiā interiores speciales habent actus: ꝛ etiam intellectus ꝓut declaratū est in primo tractatu. Pariformiter dicēdum ē de potētijs appetitiuis siue de appetitu qui est subiectū passionum qui habet actus generales ꝛ speciales. Generales cōueniunt om̄i appetitui tam concupiscibili q̄ irascibili: ꝛ possunt exprimi: cōcretiue ꝛ abstractiue: ꝛ sunt appetere seu appetitio: affici seu affectio: inclinari seu inclinatio: moueri seu motio siue motus. Motus tamen hic non sumit̄ pro motu locali exteriori qui est mutatio ab vno loco i aliū: ſ motꝰ hic sumit̄ ꝓ inclinatiōe appetitus qui mouet in aliq̄d habenduȝ vel agendum. Speciales vō actus appetitus dicuntur passiones ꝛ sunt tot quot passiones reperiunt̄ in appetitu cōcupiscibili ꝛ irascibili. Appetitus cōcupiscibilis sex habet passiones: ꝛ possunt noiari: ɔcretiue ꝛ abstractiue: ꝛ dicunt̄ amor odium: desideriū: fuga: gaudiuȝ: tristicia. Irascibilis appetitus q̄nq; habet actꝰ siue passiones: ꝛ sunt spes: desperatio: timor: audacia ꝛ ira. Hec vō diuisio passionū nō est in species spālissimas ꝛ subalternas. Continēt nanq; he vndecim passiones plures alias sub se: vt dicet̄ infra ca. viij. Actus tm̄ appetitus magis ꝓprie noiant̄ passiones q̄ actus. Et differūt ab actibꝰ virtutis apprehensiue: ꝓut diffuse declaratū est in p̄mo tractatu ca. xxv. dubio. v. Ad scđm de distinctione passionū: dicendū exquo passiones vt dictum est sunt actus appetitꝰ: ideo iuxta distinctionē appetitus accipienda est distinctio passionū. Appetitꝰ ē aūt inclinatio ɔsequens formaȝ rei. Hec aūt forma est triplex. Una naturalis sicut forma lapidis: ꝛ hanc cōsequit̄ appetitus qui dicit̄ naturalis inclinatio: vt lapis si moueatur ad locum ꝓprium scȝ deorsum. Et ille appetitus naturalis nō est aliqua potentia appetitiua: ꝓut hic de appetitu fit locutio. Sola em̄ forma sufficit ad talem motū ꝛ inclinationē. Quis in homie et in quolibȝ corpe mixto: sit talis appetitꝰ ſm elementū p̄dominans. De appetitu tali naturali plura dicunt̄ in p̄mo tractatu. c. xxv. dubio. iij. Scđa est forma intētionalis ꝛ apphēsibilis. Et h̄ est duplex (B) Quedam sensibilis: q̄ apphendit̄ sensu. Quedam intellectualis: q̄ apphendit̄ intellectu. Formā igit̄ apphensam a sensu cōsequit̄ inclinatio ꝛ appetitus qui dicit̄ appetus sensitiuus. Appetitus aialis: et sensualitas. Uocat̄ em̄ p̄mo appetitꝰ sensitiuus: q2 est in pte sensitiua: sequēs apphensionem sensitiuā alicuiꝰ rei sensibilis. Uocat̄ scđo appetitus animalis: p̄mo ab aīa q2 p̄maȝ apphensiuā anime sequit̄ que est sensitiua. Scđo ab aiali: q2 cōuenit om̄i aiali: ꝛ homi inq̄ntū est anial nō inq̄ntuȝ homo. Uocat̄ tertio sensualitas: q2 sensualitas videt̄ sumptū a sensuali motu. Motus aūt sensualis ē actus ꝛ inclinatio appetitus sensitiui: cōsequens apphensionē sensitiuā. Un̄ sensualitas ꝓut hic sumit̄ accipit̄ ꝓ illa pte sensitiua affectiua siue motiua: p quā

Sēsualitas

mouet̃ homo carnalis anialis ⁊ ſenſualis: in aliquod appetendũ vel fugienduꝫ delectabile vel triſtabile: conueniens vel diſcõueniens: comodũ vtile vel incomodum: qđ per ſenſus apphenſum ē. Et ſic ſenſualitas eſt eadem cum appetitu ſenſitiuo. Cõſiderandũ tamen ꝙ ſenſualitas dupliciter cõſiderat̃. Uno mõ in ſe ⁊ ſimpliciter: ⁊ iſto modo ſenſualitas eſt in furioſis ⁊ in infantibus ſicut ⁊ in alijs hominibꝰ. ⁊ iſto mõ vt dicit Auguſti. cuꝫ brutis cõmunicamꝰ. ⁊ iſto modo in ſenſualitate nõ eſt peccatũ. Alio modo ſenſualitas cõſiderat̃ nõ ita ſimpliciter ſed quodãmõ reſpectiue: ꝓut eſt ad rõnem ordinabilis ⁊ ab ea ꝑſuaſibilis. ⁊ iſto mõ cõtingit ſenſualitatē ad illicitũ moueri: ⁊ ⁊ a regula iuſticie deordinari: ⁊ iſto modo ſenſualitas a theologis magis attribuit̃ homini ꝙ̃ brutis. Theologi eñ conſiderant ſenſualitatē ꝗ̃tum ad rebellionem ad rõnem: ſed ratio in brutis nõ reperit̃. Idcirco nec ſenſualitas eiſdem attribuit̃. Differt tamē ſenſualitas a vi cõcupiſcibili ⁊ iraſcibili: q̈a ſenſualitas magis cõiungit̃ corꝑi. Et ſicut in brutis appetitus ſenſitiuꝰ: ita ⁊ in homine ſenſualitas nulla legē ſtringit̃: quin ſemꝑ in appetitus rerum ad corpus ꝑtinentia moueat̃: ſed cõcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis ĩ homine iungunt̃ rõni ⁊ frenant̃ rõne: ⁊ regunt̃ virtutibus que in ipſis funduntur Eſt eñ temperãtia in cõcupiſcibili: fortitudo in iraſcibili ⁊ ſic de alijs. Plura de ſenſualitate dicta ſunt in priori tractatu cap̃. xxv. dubio. ij. circa principiũ. Siliter dubio: vij. de ſenſualitatꝭ diſtinctiõe diffinitiõe: ⁊ de ipſius ad rõnē ſubiectiõe: que ibi requirant̃. Nominat̃ etiam potentia appetitiua ſenſibilis: virtus ſeu potētia motiua ſenſualis. Et eſt duplex. Imperans ⁊ imperata. Imꝑans motiua eadem eſt cum appetitu ſenſitiuo. Concupiſcibili ⁊ iraſcibili. Imperata eſt virtus corporea ſita in neruis ⁊ mēbris officialibus motum exequens: de qua dictuꝫ eſt

in primo tractatu. ca. xxvj. Formã autem apphenſam ab intellectu: ſequit̃ appetitus intellectiuꝰ vel rationalis vel voluntas. C

Dicit̃ autē intellectiuus nõ quia intelligit: ſed quia ſequit̃ intellectũ illud appetendo quod intellectus cognoſcit. Nõ eñ diligimus niſi cognita ſm Auguſtinũ. Dicit̃ etiam rationalis quia iudicium rationis ſequit̃: vt illud qđ ratio iudicat eligendum vel recuſandũ. illud eligit vel recuſat appetitus rationalis. Dr̃ etiam voluntas per oꝑationem ad appetitum ſenſitiuũ. Nobiliora eñ entia et ſi eis cõueniant nomina ignobiliora: tamē ſpecialia nomina rõne ſue nobilitatꝭ ſortiunt̃. Et ideo licet voluntas dicat̃ appetitus cõueniens in hoc cum appetitu ſenſitiuo: tamē ſpeciale nomen ſibi retinuit: vt appetitus intellectiuꝰ nõ ſolum appetitus: ſed voluntas nominet̃. Appetitus aũt intellectiuus qui ⁊ voluntas dicitur: diſtinguit̃ in voluntatem delibratiuã ſiue rõnalem: que cõſurgit ex directione preambula rõnis delibratiue. ⁊ in voluntatem naturalem ſiue intellectualeꝫ ſiue conſcientioſam: que ⁊ ſindereſis dicitur. Sind

Hec voluntas ſindereſis conſurgit ex directione conſcientie ſimplicis: ſiue intellectus practici. Nam cõſcientia ſimplex Conſ

contenta ſub intellectu practico: eſt quedam regula directiua ⁊ naturale indicatorium naturalis voluntatis ſeu ſindereſis. Non tamen he due voluntates ſunt diuerſe voluntates realiter diſtincte ſed vna a diuerſis actibus nominata. prout diffuſius extat declaratũ in ꝑmo tractatu ca. xxxviij. ⁊ c. xl. ⁊ deinceps adviſqꝫ capitulũ. xlviij. incluſiue. Correlariuꝫ ex dictis: cum paſſiones ſint actus motus ⁊ inclinationes appetitus: iuxta diſtinctionem appetitus. Accipiēda eſt diſtinctio paſſionũ. Et ita quadruplex genꝰ paſſionum poteſt apud hominẽ repiri. Sunt igitur paſſiões quadruplices. Prime dicunt̃ naturales: ⁊ ſunt inclinationes cõſequentes formam naturalē. Paſſio aũt

naturalis: vt ſic nihil aliud eſt ꝙ̄ inclinatio forme naturalis ad ſuas ꝓprias operationes: ſicut natura celorum ⁊ planetarum eſt inclinatio ad motum quē faciūt quotidie de oriente in occidens: et ad influendum in iſta inferiora. Lapis etiaꝫ et omne graue: habet inclinationē ad motū deorſum: ⁊ leue ad ſurſum. Hec tn̄ inclinatio naturalis non dicit̄ ꝓprie paſſio vt hic de paſſione fit locutio: q̄les ſūt amor odium deſideriū fuga ⁊ ſic de alijs: ſ₃ potius nominat̄ lex naturalis alijſq₃ plurib⁹ nominibus: ꝓut dī in p̄mo tractatu cap̄. xxv. dub. iij. c. et. xlv. vbi plura de lege naturali habent̄. Scd̄e paſſiones dicunt̄ aīales q̄ conſequunt̄ ad cognitionē pure ſenſitiuā. Tercie paſſiones rōnales dicunt̄: q̄ cōſequunt̄ cognitionē rōnis deliberantis ⁊ dictātis de particularib⁹ agendis. Quarte paſſiones dicunt̄ intellectuales ſeu mētales: q̄ cōſequunt̄ cognitionem pure intellectualem ſeu mentalē ſeu dictamen conſciētie ſimplicis: in cui⁹ lumine cognoſcunt̄ p̄ma principia moralia: vt omne bonum eſt faciendū: ⁊ malum vitandum: ⁊ ſic de alijs p̄ncipijs agibilium: quoꝝ naturale iudicatorium eſt cōſcientia ſimplex: q̄ ſemꝑ dictat ad bonum: ꝓut dictum eſt in p̄mo tractatu. c. xlj. vſq₃ ad caplm. xlvj. Sic ſindereſis poteſt noīari paſſio. Sindereſis nāq₃ vt dicitur. j. tractatu. c. xlvij. aliqn̄ accipitur ꝓ potentia motiua: aliquando pro habitu: aliquando ꝓ actu ſiue paſſione ⁊ affectione naturali mediante habitu elicito ſcꝫ ꝓ ſtimulare ſiue inclinare ad bonū amādum ⁊ ad malum odiendum: ꝯtra quod ſindereſis remurmurat naturaliter.

Correlarium ſcd̄m ex dictis paſſiones de quibus hic agitur quales ſunt Amor odiū gaudiū triſticia ſpes deſperatio ⁊c̄: reponunt̄ tam in appetitu ſenſitiuo ſeu ſenſualitate: ꝙ̄ in appetitu rationali ſeu voluntate deliberatiua: ꝙ̄ etiam in appetitu intellectuali ſeu voluntate naturali ſiue ſindereſi. Quia ſunt actus motus inclinationes: appetituū trium p̄dictorum Et qm̄ apd̓ philoſophātes p̄ncipalis ſermo eſt de paſſionibus appetitus ſenſitiui: ꝯſequētibus cognitionē ſenſitiuā tam in aīalibus ꝙ̄ in hominibus: eo ꝙ ad illas trāſmutat̄ corpus trāſmutatione ſenſibili: nam ad leticiam ſiue gaudiū ſequit̄ dilatatio cordis. Ad triſticiam conſtrictio: ad iram calefactio: ad timorē frigefactio. ⁊ ita de reliq̄s: ⁊ ad trāſmutationes iſtas ſimiliter ip̄e paſſiones q̄nq₃ conſequunt̄ ydoneū videt̄ primū tractare ſeparatim de paſſionibus hmōi aīalibus: quib⁹ cognitis facile erit ꝑ ſimilitudineꝫ ⁊ coaptationē de reliquis tam voluntarijs ꝙ̄ intellectualibus habere ſermonem.

De obiecto paſſionum.

Caplm v

A

De obiecto paſſionum

t Ercium ad queſitū in ca. p̄cedēti de obiecto paſſionū qd̓ obijcit̄ appetitui: cuius paſſiones ſunt actus motus ⁊ inclinationes. Appetitus nanq₃ mediātibus paſſionibus mouet̄ ⁊ allicit̄ ab obiecto. Rn̄det̄ ſicut dī. j. eth. obiectum appetitus eſt bonum. Dicitur enim ibi: bonum eſt quod omnia appetunt. Ex quo dicto ph̄i ſumitur hec boni diffinitio. Bonum eſt appetitus motiuū huius diffinitionis explanatio habetur in priori tractatu capitulo. xxxiiij.

obiecto passionis bonum

Bonum

Ad intelligendum qualiter bonum ſit obiectum appetitus. Primum ponenda eſt ipſius boni triplex diuiſio. Prima diuiſio: bonū aliud particulare aliud vniuerſale. Cū eīm ſ̄m Aug⁹. x. de trini. Nullum bonū appetit̄ ſeu amat̄ niſi cognitū iuxta igitur diuerſitatē cognitionis ſumitur diuerſitas boni. Eſt eīm duplex cognitio vna particulariū: ⁊ eſt cognitio ſenſitiua ſenſuū exterioꝝ ⁊ interioꝝ. Cognoſcit eīm ſenſus bonū ꝑticulare ſ₃ vel illud ſub rōne delectabilis ꝯueniētis vl' vtilis: ardui ſeu difficilis: ſub tn̄ rōne iuſti vl' iniuſti ſenſus nō cognoſcit ſed ratio. Et q₂ ꝓut dī in. j. trac. ca. xvij. Cognitio ſenſus tam exterioris ꝙ̄ interioris ſit cū cōditio

nibus indiuiduātibus ⁊ circūstantijs seu appendicijs materie: que sunt hic ⁊ nūc: loci scȝ ⁊ tp̄is. Nihil aūt apprehēdit sub cōditionibus ⁊ circūstantijs materie: nisi particulare ⁊ singulare: ideo bonū cognitum per sensum dicit̄ bonū particulare. Alia est cognitio rōnis ⁊ intellectus: qui cognoscit vniuersaliter sine conditionibꝰ ⁊ circūstantijs materie: bonū separatum a materia et abstractū a fantasmatibus

Fantasma (Est em̄ fantasma similitudo rei sensate reseruata in imaginatione) ⁊ hoc dicitur bonū vniuersale apphensum seu cognitum ab intellectu: vnde. ij. de anima. Sēsus est singulariū: intellectus vniuersalium. Omne em̄ bonū particulare ⁊ singulare in materia est: qd̄ cognoscit sensus. Bonū vero sine omni materia acceptū. vniuersale est qd̄ cognoscit intellectus.

B Scd̄a diuisio boni sumit̄ ex. viij. Eth. vbi phūs triplex distinguit bonū. Bonū scȝ conferēs siue vtile: bonū delectabile ⁊ bonū honestum: cui opponit̄ triplex malum. Nā bono vtili: opponit̄ malū dampni. Bono delectabili: opponit̄ malū pene. Bono honesto opponit̄ malum culpe. Ratio diuisionis boni est: qꝛ bonum est aliquid inquantū appetibile. Appetitur autem aliquid tribus modis. Primo aliqd appetit̄ nō ꝓpter se sed ꝓpter aliud scȝ vt qd̄dā mediū per qd̄ in aliud bonū tendit̄: ⁊ tale bonum vocat̄ bonum vtile et hoc naturaliter appetūt senes magis q̄ iuuenes. Sub hoc bono vtili comprehēdunt̄ diuitie (q̄ appetunt̄ vt qd̄dā mediū per qd̄ quis posset habere victū vestitum ⁊ delicias ⁊ honores) honor em̄ gloria et p̄sidentia etiā ꝓpter diuersos fines appetunt̄: res etiam inanimate (vt infra dicet̄) appetunt bonum vtile. Scd̄o appetitur bonū vt quies in re desiderata: et tale est bonū delectabile qd̄ appetit̄ propter cōplacētiam ⁊ delicias: et hoc magꝭ appetunt iuuenes passionū insecutores: ꝓut sunt delectationes ciboꝝ venereoꝝ ludoꝝ ⁊ delectationes omniū sensuum. Vnusquisqꝫ em̄ sensus delectat̄ de obiecto sibi ꝓporcionata. Delectat̄ em̄ in medijs ⁊ tristat̄ in extremis. Tercio appetitur bonū vt q̄dam res terminans appetitum intellectiuū: ⁊ tale vocat̄ bonū honestum. Bonū em̄ vtile ordinat̄ in finem extra se. Sed bonuȝ delectabile est finis appetitus sensitiui. Bonū vero honestū est finis appetitus intellectiui: scȝ voluntatis: et hoc appetūt hoīes sapiētes. Nā finis nature intellectualis est vt suscipiatur ad bonum honestū vtilissimū ⁊ delectabilissimum: quo solo fruat̄ ⁊ in ip̄o delectata quiescat. Deus em̄ cōstituit naturam humanā supra ceteras creaturas irrationales: vt capax esset honestatis que dicit̄ honoris status: terminus boni ⁊ finis honoris. Bonū tm̄ honestū vt dicit San. Bonauē. j. sen. dist. j. dupliciter dicitur: aut qd̄ est pure bonum: aut in q̄ relucet eius similitudo. Primū bonum honestum est summū bonū qd̄ solum termiat et quietat aīe appetitum rōnaleȝ scȝ volūtatem. Nā anima creata est ad memorandū intelligēdum ⁊ amandū summum ⁊ infinitū bonū: qd̄ deus est. Grandis igit̄ excellētia ⁊ dignitas creature rationalis eam itaqꝫ tam capacē fecit deus vt nihil minus eo ip̄aȝ replere posset: q̄etare vl' nihil faciare: hinc Aug. j. ꝯfessio. Fecisti nos dn̄e ad te ⁊ inquietuȝ est cor nr̄m donec quiescat in te. Et cui nō sufficit nimis auarus est: nimis auidus ⁊ stolidus. Scd̄m bonū honestum in quo relucet similitudo veri et eterni honesti bo ni: sunt dona gratiarū scȝ fructus: dona: beatitudines et virtutes. Huiuscemodi bona ꝓpter assimilationē ad summū bonum habent bonitatē et honestatē: q̄ appetitum voluntatis afficiunt mouēt ⁊ alliciunt. De hoc latius dictū est p̄mo tractatu. xxv. c. dubio. vj. Sil'r. c. xxxiiij. ponitur boni descriptio triplex: et cō uenit cuȝ bono vniuersali: et qualiter abstrahitur a fantasmatibus. Tercia diuisio boni Quoddā est bonū simplex: qd̄ scȝ abso-

lute habet ratione͂ boni : in qꝺ deuenim⁹
sine diff:cultate: vn͂ omnis illa passio de
cuius intellectu est appetitus in bonum
simplr̄ sine additame͂to ꝛ co͂tractione ad
arduum:hec est ro͂ni boni simplicis:sicut
amoꝛ desideriu͂ delectatio ꝛ opposita ha
rum. Aliud est bonu͂ arduu͂ in qꝺ deueni
mus cu͂ quada͂ difficultate et necessitate.
Omnis em͂ illa passio de cuius intellectu
est motus in bonu͂ cum circu͂stantia diffi
cultatis: est ratione boni ardui: sicut ira
q̄ consurgit ex magna lesione:qua͂ q̄s po
test vindicare sed non in ꝓmptu: et sic ar
duum addit quanda͂ speciale͂ ratione͂ bo
nitatis:scꝫ p̄ciositate͂ quanda͂: ex hoc ip̄o
qꝺ no͂ defacili po͂t haberi:sicut dicit̄ om-
ne rarum charu͂. Appetitus est duplex
co͂cupiscibilis ꝛ irascibilis:ex hac duplici
boni acceptione duplex distinguit̄ appe
titus scꝫ co͂cupiscibilis ꝛ irascibilis:vide-
licet penes differentia͂ obiectoꝝ scꝫ boni
ꝛ mali sic ꝙ in vtraqꝫ reperit̄ bonu͂ ꝛ ma
lum. Bonu͂ em͂ ꝛ malu͂ q̄ sunt obiectu͂ ap
petitus pn͂t considerari simplr̄ ꝛ absolu-
te ꝛ sine co͂tractione:vel cu͂ contractione
ad arduu͂. Et ſm hoc differu͂t illi duo ap-
petitus. Na͂ appetitus co͂cupiscibilis re-
spicit bonum et malum simplr̄:sine aliq̄
ratione difficultatis vel arduitatis: quia
ꝯcupiscetia (a qua dr̄ vis co͂cupiscibilis)
est illoꝝ q̄ leuiter habere possumus. Sꝫ
qm͂ multa supueniunt nata impedire co͂
cupiscibile͂ in sua inclinatione vel tenden
tia vel quiete͂ circa bonum. Et in odio fu
ga vel inquietatione circa malu͂. Hinc da
ta est ei ta͂q̄ ꝓpugnatrix ipsa vis irascibi-
lis q̄ tendit in bonum adipiscendu͂ vl̄ ma
lum depellendu͂. Non vt simplr̄ ꝛ absolu
te tale:sed vt arduu͂ ꝛ difficile adipisci vel
euadi. Exemplu͂ ptꝫ in naturalibus. Vi-
demus em͂ ꝙ natura tribuit rei naturali
duplice͂ vim. Vna͂ per qua͂ assequit̄ con-
uenientia. Alia͂ ꝑ qua͂ repellit nociua : vt
igni dat leuitate͂ ꝑ qua͂ sursum asce͂dit ad
locum quietis ꝛ salutis. Et caloꝛe͂ ꝑ que͂
resistit ꝛ obuiat resiste͂tibus ꝛ coꝛrumpe͂
tibus. Similiter aialibus dat vim concu
piscibilem ꝑ qua͂ assequu͂t̄ ea que sunt eo
rum saluti accomoda. Et vim irascibileꝫ
ꝑ qua͂ resistunt coꝛrumpe͂tibus ꝛ lesiuis:
q̄ defendit co͂cupiscibilem vt suum obie-
ctum bonu͂ ꝛ finem consequat̄. Cur aute͂
appetitus ꝯcupiscibilis potius nominat̄
a passione co͂cupiscentie. Curqꝫ appetit⁹
irascibilis potius a passione ire nominat̄
q̄ꝫ ab alijs passionibus dictu͂ est in pꝛimo
tractatu ca.xxv.dubio.iiij.circa medium
In libꝛo tn͂ de spu͂ ꝛ aia aliter ponitur di
stinctio concupiscibilis ꝛ irascibilis:sic ꝙ
co͂cupiscibilis est solu͂ respectu boni. Ira
scibilis solu͂ respectu mali. Na͂ concupi-
scibilis q̄ appetit bonum oꝛdinat̄ ad ꝓse
cutione͂ boni: ꝛ ꝑ hanc ouis vadit ad ma
trem suam ta͂q̄ ad bonu͂ app̄hensuꝫ na
turali estimatiua. Vis au͂t irascibilis que
repellit malu͂ oꝛdinat̄ ad fugaꝫ mali: ꝛ ꝑ
istam ouis fugit lupum ta͂q̄ malum esti
matum virtute estimatiua. Et isto modo
passiones gaudiu͂ desideriu͂ q̄ dicunt ap-
petitu͂ boni:ad vim co͂cupiscibile͂ ꝑtine͂t.
Doloꝛ aute͂ ꝛ timoꝛ q̄ consistunt in fuga
mali:ꝑtinent ad irascibile͂. Sed pꝛioꝛ di-
stinctio ꝯcupiscibilis (q̄ est appetitus bo
ni ꝛ fuga mali simplicis) ꝛ irascibilis (q̄
est appetitus boni ꝛ fuga mali ardui) vsi
tatioꝛ est apud doctoꝛes co͂grue͂tius de-
seruit huic tractatu. Idcirco ea vtenduꝫ
est in hoc tractatu: ꝛ sic sex passiones (vt
infra dicet̄) reperiunt̄ in ꝯcupiscibili scꝫ
amoꝛ desideriu͂ gaudiuꝫ : q̄ sunt respectu
boni tres respectu mali:scꝫ odiu͂ fuga tri
sticia. In irascibili q̄nqꝫ due respectu bo
ni: scꝫ spes ꝛ desperatio. Tres respectu
mali:scꝫ audacia timoꝛ ꝛ ira. Notan-
dum etiaꝫ ꝙ ſm ph͂m ꝛ sequaces he due
vires concupiscibilis ꝛ irascibilis in solo
appetitu sensitiuo ꝛ sensualitate radican
tur. Sed ſm Aug⁹. ꝛ theologos in volu͂-
tate ꝛ appetitu intellectiuo reperiuntur:
vt dictum est in p̄mo tractatu ca.xlix.in
tercio notabili.ibidemqꝫ in p̄mo notabili
dictum est de duplici distinctione concu-

piſcibilis et iraſcibilis de q̄ nūc dictū eſt. De obiecto appetitus bis ꝑmiſſis vidē dum eſt de obiecto appetitus. Cum eñ dictū ſit ca.iiij.huius tractatus: ꝙ appetitus ſit quadruplex ſcꝫ naturalis qui eſt inanimatoꝝ: ſenſitiuus qui eſt brutorum Rōnalis intellectiuus: ſiue volūtas deliberatiua: ⁊ intellectualis ſiue volūtas naturalis ſeu ſinderesis: qui ē hominū (Appetitus aūt voluntatis delibratiue ⁊ naturalis volūtatis hic ꝓ vno appetitu reputanꝰ: vtraqꝫ eñ voluntas vna eſt potentia anie rōnalis: a diuerſis officijs varie nominata) appetitus naturalis qui eſt inanimatoꝝ tendit quadā neceſſitate ad bonum particulare dumtaxat vtile ⁊ conueniēs abſqꝫ delectabili. Per hūc appetitum creature inanimate tendunt ad loca ſua ꝓ cōſeruatione indiuidui: vl' ad actiones pro ſui multiplicatione ne ſpecies deficiat. Queādmodū ignis generans ignem ex aere moueꝰ ſurſum ꝓ ſui conſeruatione: de appetitu naturali plura dicuntur in primo tractatu cap̄.xxv.dubio tercio ⁊ ſexto. Appetitus aūt ſenſitiuꝰ qui eſt brutoꝝ mouetur in bonum particulare vtile vel delectabile quadam impetuoſitate: que eſt infra libertatē et ſupra neceſſitatem. Tendunt quidem res aīa te per formam ſenſitiuam in actu fundatam in bonum vtile: qđ dum conſequuntur ⁊ illud eis coniungitur: ſentiunt delectationem: de quo dictum eſt ꝑmo tract. ca.xxv.dubio.vj. Appetitus vero intellectiuus ſeu voluntas que eſt hominū et creaturarum intellectualiū moueꝰ mera libertate in bonum vniuerſale ⁊ honeſtū verū ſiquidē bonum ſi appetitus rectus eſt: aut ſolum apparēs ſi ꝑuerſus. Bonū eñ apparens ſunt diuitie delicie ⁊ honores tꝑales. Eſt eñ ſingularis ⁊ eminēs ꝓprietas anime rōnalis vt appetentiſſima ſit honeſtatis ſeu boni honeſti. Sūt in animalibus ⁊ auibus quibuſdam quedam ſimulacra ꝯcupiti honoris: quia pugnāt vt vincant: ſed radix nō eſt honeſtū bonū: ſed vtile vt ꝓ nidis: vel delicioſum vt ꝓ cibis vel ꝓlificatione. Similiter ⁊ in brutalibus hominibus bonum apparēs appetētibus qui cōꝑati ſunt iumētis inſipientibus q̄bus nō eſt intellectus. Qualiter aūt naturalia ꝑ appetitum tendunt in bonum quadā neceſſitate. Bruta quadam impetuoſitate homīes mera libertate: dictū eſt in ꝑmo tracta.ca.xxxiiij. circa ꝑncipium. Conſiderandū ꝙ appetitus nō ſolum eſt reſpectu boni: verumetiā reſpectu mali: vnde ſicut eadē potentia ſenſitiua eſt oppoſitoꝝ: ſicut viſus eſt albi ⁊ nigri: ſic appetitus ſenſitiuus ⁊ etiā intellectiuus eſt boni ⁊ mali: ſed ad bonū ſe habet illud appetendo: ad malū aūt illud fugiendo. Volumus eñ nō malum ſꝫ fugere malum: ⁊ illa fuga mali habet rōnē boni. Ex hoc ſequiꝰ ꝙ potētia appetitiua ⁊ fugitiua nō diſtinguunꝰ realiter: nā dicitur appetitiua inquantū ꝓſequiꝰ cōuenientia: ſed diciꝰ fugitiua inquantū fugit cōtraria. Conſiderandū etiā ꝙ tota ratio triplicis boni vtilis vicꝫ delectabilis ⁊ honeſti reperitur in appetitu rationali. Cuius ratio eſt. Nā aīa rōnalis creata ē ad appetendū ⁊ amandum deum. Ideo eius voluntati ⁊ appetitui nō ſufficit q̄cquid deus non eſt. Nullius eñ creature vtilitas delectatio ⁊ honeſtas ſatiare poteſt aīe appetitū volūtatis niſi deus q̄ eſt pure ſummū bonum: in quo eſſentialiter a quo efficiēter: ſcđm quē exemplariter: ad quē finaliter ſunt omnia bona vtilia delectabilia ⁊ honeſta. Ex cuius ꝑceptione ſequiꝰ ſumma vtilitas delectatio ⁊ honeſtas. Vires nāqꝫ anie rōnalis hic in via indigētes ſunt inanes ⁊ vacue quarū indigētia replebiꝰ ꝑ ſummū bonū in gl'ia. Qm̄ iraſcibilis que tendit in ſummū arduū in via cōtremiſcit formidoloſa maieſtatis in gloria aūt replebiꝰ ꝑmanētia dignitatis inamiſſibilis qua ſecure tenebiꝰ qđ in via ſub enigmate creditur. Rationalis aūt que tēdit in ſummū verum in via lippit ignara veritatis: in gloria autē

replebit intelligentia veritat infallibilis qua clare videbitur qd in via sub piculo sperat. Concupiscibilis vo que tendit in summuz bonum in via sitit penuriosa voluptatis. In gloria aūt replebit cōplacentia bonitatis infatigabilis qua pfecte amabit qd in via semiplene diligitur rc.

Secūdo sequit ex pceptione dei: summa delectatio ppter puenientiā summaz boni: sūmi cū appetitu rōnali. Est. n. delectatio piūctio appetibil puenietis cū appetitu. Hec aūt delectatio z pplacētia voluntatis in summo bono: hic in via impfecte z semiplene habet: p pfectam z deuotam cōtemplationē: que z theologia mistica dicit: que cōsistit in affectibus et spūalibus sentimentis. In patria vo per iugem fruitionē. Sequit tertio ex pceptione dei sūma dignitas z honestas anime rōnalis: qm vt sic est capax z pticeps summi boni. Est eñ capax sūmi boni inquātum est imago dei. Rōnalis eñ spūs z anima est imago summe trinitatis. naz queādmodū deus est vnus z trinus: ita anima cum sit vna in essentia: tres habet potentias qbus capax est dei. scz intelligentiā: voluntatē z memoriā. Per intelligentiam capax est potentie z sapientie dei. Per voluntatē potens est cape bonitatē dei. Per memoriā potēs virtutē eternitatis dei: vt nūq ineternū ab eo possit separi. Est etiā aīa pticeps sūmi boni inqntum est silitudo dei: z sic aīa ē pticeps dei. i. pfecte capiēs deum: p illapsam deiformē: vt sic aīa fit deiformis. i. silis deo in via: per habitus z actus trium virtutum theologicaz infusaz. scz f. dei spei et charitat impfecte: in patria trib dotib gloriosis: vicz aperta visione: secura tentione: z pfecta dilectione: put dictū est in pmo tract. c. v. in fine. Appetitus etiā rōnalis cōsequit vtilitatē delectationē et honestatē in bono honesto (vt sunt gratia z virtutes) in quo relucet silitudo pmi z summi boni. Plures etiā habet adiunctas vtilitates delectatiōes z dignitates: sicq quadā vi z potestate trahit effectum volūtatis: put habitū est in. j. tract. ca. xxv. dubio. vj. Correlariū hō cuz sit oīnis creatura pticipatiue: cōicat z continet omniū inferioz creaturarū nobilitates z pfectiones eminētius. Ideoq hō appetitū z naturalē inclinationē inferiorū pticipat creaturaz. Primo inest homini inclinatio z appetitus naturalis: in quo cōicat cum oīnibus substātijs: put quelibet substātia appetit cōseruationez sui esse bm suam naturā: z bm hanc inclinationē ptinēt ad appetitū z legē nālem: ea que vitam homis pseruant: z ptrariū impedit: vt vim vi repellere: vt dr in decreto. dis. j. Ius naturale. Scdo inest homini inclinatio z appetit ad aliqua magis specialia bm naturā qua cōmunicat cū bestijs: z sic dicūt esse de appetitu z lege naturali que natura docuit aīalibus cōmixto maris z femine: educatio liberorum. distin. j. Ius naturale. Tertio inest homini appetitus z inclinatio ad bonuz bm naturaz rōnis que est sibi ppria: z sic homo habet naturalē inclinationē: z appetitum: vt scientiā z veritatē cognoscat vt dicit. j. Metaphi. Oēs hoies natura scire desiderant: z vt appetat virtutez z bonitatē. vt dr. j. Ethi. Oīa bonū appetunt. Item inest homini naturalit cōcordia inter simul viuentes. Item q inferiores subijciant suis supioribus.

¶ De diffinitione passionis. Ca. vj

A — De diffinitione passiōis

[i] Certa pdicta diffinitio z descptio passionis pēdet ex subiecto z obiecto passionis: de qbus visuz est qrto z qnto caplis. Nūc vidēdum est de diffintiōe z descptione passionis quā doctores multiplr describūt Cācell. pisien. in tractatu de passionib aie: sic passionē describit. Passio ē inclinatio qdā vel coaptatio seu silitudo z puenientia delicta ab agēte i passuz: p quā trahit ipm passū qdāmō ad agens: aut eidem coaptat vel assimilatur z refugit cōtrarium. Hec est generalis descriptio cōueniens quadru-

Passio

plici genere passionū.s.naturaliū:anialiū rōnaliū ⁊ intelligibiliū:q̄rū de distinctiōe dictū est.c.iiij. Pro huius descriptōis intelligentia ꝯsiderandū,ꝓut dictū est.c.iij. Qꝫ sicut in corꝑali passione (que est effectus illatioq̧ actionis) tria est ꝯsiderare vicꝫ formā ſm quā agēs agit in passum: ip̄m agens velut terminus a quo ꝓcedit forma que recipit̄ in passum: terminū ad quē ip̄m scꝫ passum cui imprimit̄ forma actionis. Quēadmodum ignis generās ignem ex aere relinguit in igne genito caliditatē ⁊ leuitatē. Caliditatē ꝑ quā resistit resistētibus ⁊ corrūpentibꝰ. Leuitatē ꝑ quā assequit̄ ꝯuenientia: q̄ leuitas suo pondere vel tractu mouet sursum ad similem ignē: ⁊ dum illic est quiescit. Odit ꝟo locū deorsum tanq̄ sibi nō cōuenientem: ⁊ refugit ip̄m nec quietē habet in illo: sicut exēplificatū est de passione ⁊ inclinatione naturalis appetitus: sic etiam de alioꝝ appetituū passione. Nā hō affectus ꝑ amorē ad aliq̄d inclinat̄ ad illud: vbi iuxta similitudinē passionis naturalis est tria ꝯsiderare. Primū est terminꝰ a quo: agens vicꝫ virtus app̄hensiua sensitiua exterior vel interior a qua passio inchoat̄: q̄ cognoscit obiectū aliqd̄ bonum particulare: sub intentione vtilis vel delectabilis ꝯuenientis: vel malū particulare sub rōne damni vel pene discōuenientis: quēadmodū intellectꝰ practicus seu ratio motiua vel ꝯsciētia simplex: cognoscit verū sub rōne boni vniuersalis qd̄ ē obiectū voluntatis vel sinderesis: prout dictum est.j.tract.ca. xxxiij. ⁊ in plerisq̧ aliis. Scōm est terminus ad quē terminatur passio derelicta a virtute cognitiua: ⁊ ille terminus ad quē est appetitus sensitiuus: ꝯcupiscibilis vel irascibilis. Nō eñ patit̄ mouet̄ vel inclinat̄ ps appetitiua: nisi p̄cedēte in ꝑte apprehēsiua cognitione boni vel mali. Tertiū est forma media ſm quā vis app̄hēsiua agit in vim appetitiuam: motio scꝫ interior desiderij. Illa eñ motio sequit̄ naturaliter app̄hēsionē ⁊ est formaliter passio: mouens trahens coaptans assimilans ⁊ inclinās vim appetitiuam ad bonū app̄hensuꝫ ꝑ vim cognitiuā: ⁊ si nō habet desiderat: seu cōcupiscit illud: ⁊ si adipiscit̄ quiescit ⁊ delectat̄ in eo. Refugit ꝟo ⁊ odit cōtrariū: ⁊ horret approximationē eius. ⁊ si ei cōiūgit̄ dolet ⁊ tristat̄. Et he sunt sex passiones tres respectu boni simplicis: ⁊ tres similit̄ respectu mali: ꝓut infra docebitur: amor: ꝯcupiscentia: delectatio: odium: fuga: dolor vel inquietudo. Passionē aliter describit idem Cancell. suꝑ Magt̄ in tractatu suꝑ versu. Quia fecit mihi magna. Passio est app̄hēsio sensualis cōuenientis vel discōueniētis p̄ntis vel absentis. Pro istius descriptionis noticia considerandū p̄mo: q̄ hec descriptio conuenit passioni aniali q̄ sequit̄ app̄hensionem ⁊ cognitionē pure sensitiuā: poterit ⁊ cōuenire passioni voluntarie: que cōsequit̄ cognitionē rōnis delibrantis: ⁊ etiā passioni mentali ipsius sindereseos: que cōsequit̄ cognitionē simplicis cōscientie si adderet̄ hec particula intellectualis sic passionem describendo. Passio est app̄hēsio sensualis vel intellectualis cōueniētis ⁊c. Sed Cācell. seꝑatim describit passionē anialem: qua cognita facilius poterit aliarū passionū haberi noticia. Cōsiderandū scōm q̄ hec descriptio passionis nō est formalis sed causalis: quia apprehensio nō est formaliter passio: ſ passio formalis causat̄ ab app̄hensione ⁊ cognitione p̄ambula: sicut passio risus exterior causat̄ a passione interiori scꝫ gaudij (Ridere eñ vt dicit.s. Bona. in.ij. dist. viij. ꝑte.j. arti.iij.q.ij. Est oꝑatio: q̄ ꝑtim cōpetit anie vt est motor: ꝑtim vt est perfectio. Ibi eñ est quedā cordis exhilaratio: ⁊ hec est ab ania: vt ꝑfectio. Genarū motio ⁊ hec ē ab aīa vt motor) exemplificat Cancell. de passione causali ⁊ formali. Puer namq̧ dum mater ostēdit vbera app̄hendit ꝑ visum ꝑ sensum cōmunem ⁊ ꝑ fantasiam. Deinde si esurit sequit̄ ad

hanc app̄hensionem inclinatio et motio
quedā desiderij nedū naturalis: sed sen-
sualis ⁊ animalis: ⁊ si non eget cibo: seq-
tur aliquando motio fastidij. Tandē ter
cio si non fuerit impedimentū: consequit̄
executio ad mouendum membra: ad su-
gendū vbera: vel ab eis diuertendo. Me
dium eñ scꝫ motio est formaliter passio.
Illa eñ motio interior sequit̄ naturalit̄
app̄hensionem: sed app̄hensio nō est for-
maliter passio: sed causaliter: quia passio
formalis causatur ab apprehensione: ꝓ-
ut exemplificatū est. Considerandum
tertio ꝙ q̄libet passio (siue naturalis siue
animalis siue voluntaria siue mentalis
sinderesis) insequitur cognitionē ꝓuiam
separatā vel coniunctam. Passio siue in
clinatio naturalis insequit̄ app̄hensionē
seu cognitionē non cōiunctam ⁊ separa-
tam: que deus est: qui omia infallibiliter
dirigit in actus ⁊ fines suos: nam opꝰ na
ture (inquit Cōmētator) est opus indul-
gentie scꝫ dei. Passiones nanqꝫ ⁊ incli-
nationes naturales inanimatoꝝ (Qua-
lia sunt corpora simplicia celestia: ⁊ qua-
tuor elementa: similiter materia prima q̄
est pars compositi substātialis naturali-
ter appetit formā vt per eam actuetur in
esse actuali: forma etiā naturalis appetit
naturaliter iungi materie: vt in ea subsi-
stat. Similiter corpora mixta ex elemen-
tis cōposita: sicut mineralia sensibilia cor
pora humana: ⁊ animata insensibilia: vt
sunt vegetabilia quorum forma ꝓpter sui
materialitateꝫ modicū est eleuata supra
naturā in quibus solus naturalis appeti
tus reperit̄) insequunt̄ cognitionē ꝑnci-
pij separati: scꝫ dei qui primus motor est
Quemadmodū cognitio ⁊ intentio sagit
tantis est in sagitta directa: ꝓut dictū est
ꝑmo tracta. c. xxv. dubio tertio ⁊ quarto.
Item ibidē. xxxiij. et. xxxiij. capitulis.

Considerandum quarto ꝙ passio ani-
malis: ⁊ voluntatis ⁊ sinderesis sequunt̄
app̄hensionem ⁊ cognitioneꝫ coniunctā
nam passio aialis que est motus ⁊ incli
natio appetitus sensitiui cū sensibus: est
in parte aie sensitiue: q̄ cognoscit obiectū
appetitus sensitiui. Passiones vero ap-
petitus intellectiui scꝫ volūtatis ⁊ sinde-
resis cū rōne ⁊ ꝯscīa simplici: sunt in par
te anime rōnalis que cognoscit bonū vni
uersale: qd̕ est obiectū appetitus intelle-
ctiui: ꝓut habitū est in ꝑmo trac. in pluri
bus caplis. Correlariū ex dictis ad pas
sionē tria ꝯcurrūt. Primū est app̄hensio
boni cōueniētis vel mali discōuenientis.
et hec app̄hēsio fit ꝑ intellectū practicuꝫ
seu rōnem motiuā in hoie: ⁊ ꝑ fantasiam
in brutis: cooperātibꝰ sensibꝰ exterioribꝰ
⁊ iterioribꝰ ꝑsertim estimatiua: cuiꝰ actꝰ
(ꝓut dī ꝑmo trac. c. xxj.) ē elicere ex rebꝰ
sensatis intentiones non sensatas: vtilis
vicꝫ vel nociui ardui vel difficilis: hec oīa
sunt dispositiōes ꝓambule ⁊ ꝓuie discer
nentes ⁊ causantes motus passionum.

Scdm est appetitus rōnalis siue intel
lectiuus siue volūtas in hoie: et appetitꝰ
sensitiuus concupiscibilis ⁊ irascibilis in
brutis: q̄ sͭ subiectū passionis: ⁊ passiōes
eorundē actus. Tercium est motio af
fectio siue inclinatio actualis causata in
appetitu ex app̄hensione: et talis motio
⁊ inclinatio est formaliter passio: inchoa
ta in virtute app̄hensiua ꝯiūcta: ⁊ dereli
cta ⁊ terminata in v̄tute appetitiua. Po
stremo sequit̄ executio i opus ꝑ vim mo
tiuā executiuā (de q̄ dī tra. ꝑmo. c. xxvj.)

Passio formaliter accepta ꝓ motu et
inclinatione appetitꝰ sic describit̄ a Da- C
masceno. ij. libro. Passio est motus appe
titiue v̄tutis sensibilis in imaginatiōe bo
ni vel mali. Hec descriptio est passionis
aialis q̄ est actus ⁊ motio appetitꝰ sensi-
tiui. Et sumit̄ in dicta descriptione ima-
ginatio: pro app̄hensione fantasie q̄ spe
cies sensibiliū ꝑ sensum cōmunē a sensi-
bus exterioribꝰ acceptas ⁊ in imaginati-
ua reseruatas: app̄hēdit intētiones etiaꝫ
estimatiue app̄hēdit ⁊ cōponit: ꝓut dcm̄
est in ꝑmo trac. c. xx. vbi dī ꝙ imaginatio
sepe accipit̄ ꝓ fantasia. Passio etiam

sensualis aliter describit᷑. Passio est mo-
tus irrõnalis aie p̱ susceptionez boni vel
mali. Diffinit᷑ etiam passio a Remigio.
Passio est motus aie: p̱ suspicionē boni
ꝛ mali. Hanc diffinitionē declarat Alexā
der in tercia parte. q. v. mēbro. j. dicēs ꝙ
suspicio dupl'r sumit᷑ ꝓprie ꝛ sic dubitati-
onē importat: et sic sumit᷑ in diffinitione
Remigij. Sumit᷑ etiam extense nomine
ꝓut dicit apphensionē siue cognitionē: ꝛ
sic sumit᷑ in dicta diffinitione sub h̄ sensu
Passio est motus aie per apphensionez
boni vel mali. Diffinit etiam Alexāder
ibidē passionē: Passio est motus p̄ter na
turam sensibilis: vñ ƀm Johez Damas.
Passio generaliter dicta est mot⁹ ex alio
in aliud: hoc aũt põt esse dupl'r vel in ali-
ud ƀm naturā: tũc passio dr̄ a patyn gre-
ce qđ sonat informationē: ꝛ hoc mõ dici-
tur aīa passibilis. i. receptibilis ipsoꝝ in-
telligibiliũ sciētiarũ ꝛ virtutũ: ad qđ ƀm
naturā nata est: hoc modo generalissime
dicit᷑ passibilitas respectu cuiuscũq; crea
ture inquantũ est receptibilis cuiusq; p-
fectionis: ꝛ sic luna dr̄ pati recipiēs lumē
a sole (vt dr̄. c. iij.) Vel motus est ab alio
in aliud p̄ter naturā: tũc passio dr̄ specia
liter ƀm ꝙ distinguit Joh. Damas. inter
operationem ꝛ passionem: q: operatio dicit᷑
motus q̇ est ƀm naturā: passio vero dicit᷑
motus immoderatus q̇ est p̄ter naturaz
sicut pulsus cordis nõ ƀm naturā motus
passio est: non tñ sicut dicit Damas. Oēs
motus passiui passiones vocant᷑: sed qui
sunt vehemētiores ꝛ in sensum ꝓceden-
tes. Qui cũ pui sunt ꝛ insensibiles non-
dũ passiones sunt: ideo diffinit᷑ passio est
motus p̄ter naturā sensibilis. Haruz de-
scriptionũ noticia claret ex sequēti descri
ptione passionis: q̄ extracta est ex tracta-
tu Cancell'. de passionibus aie. Passio
est motus appetitus ꝓueniēs ex apphē-
sione alicui⁹ vt ꝯueniētis vel discõuenien
tis: pñtis vel absentis. Ad cui⁹ descri-
ptionis noticiā: pticule ei⁹ declarabũtur
singillatim. Primo dr̄ in descriptiõe pas-
sionis motus: motus ꝓut hic accipit᷑ nĩl
aliud est q̄ inclinatio in aliq̇d: ꝛ iõ illis vi
ribus aie q̇bus inclinatio nõ ꝯuenit: non
attribuit᷑ ꝓprie motus. Inclinatio autez
est in appetitu q̇ mouet in aliq̇d habēdũ
vel agendũ: ꝛ iõ actus appetitiuarũ ꝟtu-
tũ (scz naturalis sensitiui et intellectiui)
motus ꝓprie vocant᷑: nõ aũt actus ꝟtutũ
apphensiuaruz. Scđo dr̄ in descriptione
passionis Appetitus: in q̇ tāgit᷑ subiectũ
passionis. Subiectũ eñ passionis ē appe
titus (ꝓut dr̄. ca. iiij.) in q̇ causat᷑ motus
q̇dā ꝯsequēs apphensionē ꝟtutis cogni
tiue. Si eñ talis mot⁹ ꝯsequit᷑ ad cogni-
tionē pure sensitiuā: sic dr̄ passio aialis.
Si vero consequit᷑ cognitionē rõnis deli
berantis de particularib⁹ agēdis: sic dicit᷑
passio volũtaria vel rõnalis. Si ꝟo cõse-
quit᷑ cognitionē pure intellectualem seu
mentalē seu ꝯsci: simplicis: in cui⁹ lumie
nāli cognoscunt᷑ pma pncipia moralia:
sic põt noiari passio sinderesis vel menta
lis vbi fit raptus vel extasis. Ad causā
dam nanq; passionē combinant᷑ vis app
hensiua discretiua seu cognitiua simul ꝛ
motiua: sensus vicz vel ratio percipiēs ꝛ
appetitus mouēs: q: nec motiua vis sola
sufficeret plusq̄ȝ in rebus insensibilibus.
Mutuo eñ se p̄supponunt cognitiua et
motiua: sicut forma litterarũ p̄supponit
oculuz dirigentē ꝛ manum scribentē: vis
eñ motiua nõ mouet᷑ nisi p̄us obiectum
sit apphēsum ꝛ pñtatũ p̱ vim apphensi-
uā q̄ oportet in actu p̄cedere si nõ tpe tñ
ordine nature. Tercio dr̄ in passionis de
scriptione alicui⁹ vt ꝯueniētis vel discõ-
ueniētis pñtis vel absentis: qđ apphēdi-
tur tāq̄ pñs: si nõ re tñ intentione vl' spe
cie reseruata in imaginatione vel memo-
ria: in hoc tangit᷑ obiectũ passionis: dictũ
nāq; est ca. v. ꝙ vis appetitiua ꝛ sil'r pas-
siones ei⁹ habēt ꝓ obiecto bonũ tanq̄ si
bi ꝯueniēs ꝛ malũ tanq̄ sibi discõueniēs
Queadmodũ verũ simplex obiectum co
gnitiue sensualis ꝛ intellectualis (ꝓut di
ctũ est in pmo tract. c. xxv. in pmo dubio.

Et ca.xxix.q.vij.) noiat quādā adeqtionem rei cognite ad vim cognitiuā: qm̄ veritas est adequatio rei intellecte ad intellectū. Falsuꝫ xͦo noiat disproportionem Pariformiter bonū noiat q̄ndā ꝯuenientiam rei desiderate ad vim appetitiuam: sensualē vel intellectualē. Malū xͦo nominat discōuenientiā: ⁊ qm̄ bonū potest ꝯsiderare absolute simplr̄ ⁊ sine ꝯtractione. Pōt etiā ꝯsiderari cuꝫ ꝯtractione: vt absens ad pn̄s ad arduū: ſm hoc etiā diuersificant̄ passiōes: amor respicit bonū absolute: desideriū respicit bonū ꝯtractū q: bonū absens ⁊ futurū est obiectū desiderij: gaudiū respicit bonū ꝯtractum ad p̄sens vt iam adeptum: passiones irascibilis vt spes desperatio: respiciūt bonum ꝯtractū ad arduū: sic ꝓportionabilit̄ malū ꝯsiderari pōt absolute vel cū ꝯtractione respectu aliarū passionū habētiū malū ꝓ obiecto: de q̄bus singillatim dicet̄ .j. ca.viij. Et notāter addit̄ in passionis descriptione vt ꝯuenientis: nam passio non solū ꝯsurgit ex apph̄esione veri boni: sed etiā ex apph̄esione boni apparentis: qd̄ ē veri boni effigies ⁊ simulacrū qd̄ apph̄endit̄ tanq̄ ꝯueniēs: qd̄ notat hoc aduerbium silitudinis: vt cū dr̄: vt ꝯueniētis. Bonū nanq̄ qd̄ mouet appetituꝫ nō semꝑ ē verū bonū ſ aliq̄n ꝯppens bonū ⁊ actus pcti: nā dr̄.ij.phisi. q: finis est bonū verū vel apparēs bonū. De h̄ clarius dictuꝫ ē in p̄mo trac.c.xxxiiij. in declaratiōe p̄me diffinitōis boni. Itē de h̄.c.xxxv. de volitione. Autor de spū ⁊ aīa (q̄ credit̄ fuisse Hugo. de.s. victore) breuē ponit passionis sub noīe affectus descp̄tionē. Affectus inq̄t ē spōtanea ⁊ suauis inclinatio ad aliq̄d. Hec descriptio ꝯuenit passioni aīali: rōnali ⁊ intellectuali: ꝓut dictū est: ca.iij. Trip̄r in nobis attendit̄ passio siue affect⁹.s. in supiori pte rōnis: ⁊ in inferiori ⁊ in imaginatione: si spūs noster sequit̄ affectū: primū dr̄ hō spūalis: si scd̄m dr̄ homo rōnalis: si tertiū dr̄ aīalis. Poterit etiā ꝑ q̄ndā analogiā hec descriptio cōuenire passioni ⁊ inclinationi naturali insensibiliū: velut mox ptēbit. Pro hui⁹ descriptionis intelligētia ꝯsiderandū: q̄ descriptio duo innuit req̄sita ad affectuꝫ passionis. Primū q̄ sit affectus sit spontaneus.i. vltroneus seu volūtarius. Accipiendo volūtariū cōiter (nam dictū ē in p̄mo trac.c.xxv. in fine q̄rti dubij. Et etiā ca.xxxj. in fine) q̄ voluntas accipit̄ nō solum ꝓ appetitu intellectiuo: ſ etiā aliq̄n ꝓ appetitu sensitiuo ⁊ nāli. In omi eīn appetitu est spontanea (hoc est) inclinatio nō violenta. Spontanee nanq̄ ⁊ voluntarie inclinationi affectus: cōtrariat̄ coactio ⁊ violentū. Describit̄ aūt violentum (.iij. Ethi.) cuius p̄ncipiū ē extra nihil ꝯferente vim passo: vt lapis in altuꝫ ꝓiectus: p̄ncipiū motus sursum lapidis est extra naturā lapidis. scꝫ ꝓiciēs imp̄mens q̄ndam vim aeri motiuā: q̄diu hec vis durauerit in aere lapis sursum mouet̄: Lapisq̄ nullā confert vim: hoc ē inclinationē ad motū sursum: q̄n potius deficiente virtute ꝓiicientis: lapis ꝑ appetitum ⁊ passionē naturalē scꝫ grauitatem inclinatur ad motum deorsum. sic etiam appetitus sensitiuus: habet passionē ⁊ inclinationē spontaneā non violentatā ad bonū vtile vel delectabile ꝓsequēdū. Pariformiter ⁊ appetitus rōnalis: volūtas scꝫ delibratiua post electionē ⁊ ꝯsensum: spontanee ⁊ voluntarie sine coactione ⁊ violentatione libere inclinat̄ ⁊ mouet̄ in bonuꝫ vel ad malū. Appetitus etiam intellectualis voluntas scilicet naturalis sinderesis: inclinationem habet spontaneam naturalem nō coactum: quia instigat stimulat ⁊ inclinat ad bonum: ⁊ remurmurat ⁊ recalcitrat contra malum.

Scd̄m qd̄ requiritur ad affectuꝫ est q̄ sit suauis inclinatio: vnde dicitur Sapientie.viij. Sapientia attingit a fine ad finem fortiter. Hoc est omnia creata penetrando sua virtute vsq̄ ad minima: coniungens plincipia rerum adinuicem Nam principia sunt minima quantitate

molis sed maxima virtute. Et disponit oīa suauiter: hoc est q̄ dat oibus creatis formas ꝛ inclinationes seu affectus passionū: ꝑ quas mouent̄ ꝯnaturalit̄ ad actus suos ꝛ fines: sicut lapidi grauitatē ꝑ quā naturaliter tendit deorsum: cui cōformans se Augusti. vij. de ciui. dei. Dicit q̄ deus sic res quas ꝯdidit amministrat: vt eas ꝓprios motus agere sinat. Conformiter loquit̄ phs. viij. phisi. Dans formā dat ꝯsequētia ad formam. Cōsequēs ad oēm formā tam naturalē q̄ realem q̄ intentionalē ꝛ spūalē: ponit̄ esse coaptatio: inclinatio appetitus: passio vel affectus suauis: aut voluntas tendēs in finē suum: siue sit ꝓximus: mediatus seu vltimus. (Finis nanq̧ vt dictū ē ꝑmo tract. ca. xxxiiij. in fine est triplex: viꝫ finis in q̄ quiescitur. scꝫ deus: finis quo quiescitur in deo vel simpliciter. scꝫ charitas ꝯsummata in patria: vel vt nūc. scꝫ fides cum dilectione: vt dictū est clarius vbi supra) Patet hoc de appetitu ꝛ affectu naturali qui cōsequit̄ ad formaꝫ naturalē ad loca tanq̄ fines sue ꝯseruatiōis. Sicut ignis causans ignem dat formā suam igni genito: cum inclinatiōe ꝛ naturali appetitu ꝛ affectu ad locū sursum in quo quietat̄ si est. Mouet̄ aūt si nō est impedimento cessante: ꝓpterea affect⁹ seu affectio dicitur quasi affixio. naꝫ affectio seu amor velut pondus ꝯiungit stabilit ꝛ figit amantem cum amato. vñ dicit Augusti. Amor meus pondus meū: illo feror quocūq̧ feror. Suauitati affectus contrariat̄ duricia cordis seu mentis: que cōpunctione nō mollit̄. vñ dī Ecci. iij. Cor durū male habebit in nouissimo. Cor eñ duruꝫ resistit instinctui ꝛ inclinationi diuine ad bonum: sicut in corpalibus dicit̄ duruꝫ qđ non cedit tangēti. iiij. Metheoroꝝ. Male habebit in nouissimo: nā sicut dicit Augustinus in sermone de innocētibus: hac animaduersione. id est. punitione: ꝑcutit̄ peccator vt moriens obliuiscat̄ sui: qui dum viueret oblitus est dei.

¶ De significatione passionis.

Capitulum vij

Interiectioni accidit vnū tantuꝫ viꝫ significatio. Interiectionuꝫ significationes diuerse sunt. Aut eñ sunt gaudentis: vt euax: euge. Aut dolētis: vt heu: hey: ah: ꝓhdolor. Aut flētis vt au: ve. Aut sunt ridētis: vt haha: hehe Aut irridētis: vt vaha: vah. Aut sunt admirantis: vt pape: hui. Aut exclamātis: vt o: proph. Aut gementis: vt hem. Aut metuentis: vt tatat. Aut indignantis: vt propudor: spurcissimus: mahumet: o infandum (quasi nō fandum) hussitarū cōuenticula in Bohemia. Et si qua sunt similia: veluti amabo (media breuis: ab amo: as) interiectio est blandientis.

Grāmatica infima ancilla sapiētie theologie (que scientiarū omniū est ꝑnceps ꝛ regina: cui cetere artes tanq̄ pedisseq̄ ancillant̄) cum alijs scientijs philosophicis: deseruit theologice sapiētie: ꝺm q̄ dī Prouerb. ix. Sapientia misit ancillas suas: vt vocarēt ad arcem: verticē viꝫ sublimissimū veritatis fidei theologiceq̧ sapientie: que sup oēm speculationē philosophicam extollit̄: ꝛ dignitate ac vtilitate antefert̄: cui cetere artes ancillantur: maxime cum multe sint q̄stiones ac ꝯclusiones fidei: que sine aliaꝝ scientiaꝝ pericia terminari nō possunt. Vix eñ grana absq̧ paleis colligi possunt: ꝛ verba diuina sine verbis ꝛ scientijs humanis. Non ergo incōgrue huic operi grammaticalis diffinitio ꝛ significatio interiectionis interserit̄. Nā interiectionū ꝛ passionū affectionaliū cognitō: nō parū ꝓdest ad doctrinalem cognitōem theosophie xp̄ianorū. Prodestq̧ anie deuote ad deuotōis scolam vocate: ꝓdestq̧ ꝓ adipiscēda noticia habituū vitioꝝ ꝛ virtutū: ꝑut in. ij. ca. huius scōi tractatus extat ꝓbatum. Grāmatica ḡ notificans affectioneꝫ siue passionē sub nomine interiectionis: eam quo ad essentialia diffiniēdo (interiectio est ꝑs orationis indeclinabilis: passioneꝫ

aut affectū animi significans: voce incognita: hec diffinitio declarat̄ in p̄mo ca.) notificat eam etiā quo ad accidētalia ei⁹ significationē explicando dicens. Interiectioni vnū accidit tm̄. scȝ significatio: q̄ multiplex est: aut gaudentis: aut dolentis ⁊c. Grāmatica etiam describit significationem. vnde dicit: significare est intellectui aliquid rep̄sentare. Uel sic significare est rem ꝑ vocem ꝟm placitū intellectui rep̄sentare. Significatio est rei ꝑ vocem ꝟm placitū rep̄sentatio. Pro quo cōsiderandū: ꝙ significare vno mō accipitur large ꝟm oēm modū quo intellectui aliquid p̄ntat̄: sit hoc ꝑ voces: sit ꝑ colores vel species coloꝝ: sit ꝑ obiecta quorūlibet sensuū: sit ꝑ enigmata figurarū in scripturis sanctis: sit ꝑ reuelationes misterioꝝ qua deus reuelando aliquid aliquā illustrationē in intellectu modo efficit. vnde dicit Grego. in moralib⁹. Deus sine mora sermonis insinuat repētina luce nostre ignorātie tenebras illustrat: vt sic significare nō cōuenit grāmatice: que vtitur dictiōe ⁊ voce significatiua ad placitum. Alio mō significare cōuenit grammatice: ⁊ accipit̄ ꝓprie inq̄ntū aliquid rep̄sentat̄ intellectui ꝑ vocem significatiuā Nam ꝯceptiones interiores mentis nō sufficiunt ꝓ statu nature destitute: ad cōsecutionē sentētiaꝝ philosophicaliū theologicaliū ceterarūq; artiū ⁊ doctrinarū: si nō fuissent inuēta noīa ad placitū significantia. vnde grāmatica: logica: rethorica sumpserūt initiū: ꝟm hoc Significare sic habet diffiniri. Est rem ꝑ vocem ꝟm placitū intellectui rep̄ntare. Significatio est rei ꝑ vocem ꝟm placitū in intellectu rep̄sentatio. Primi eīn inuētores metaphisici ꝯceptiones interiores aīe a rebus ad extra formauerūt: ⁊ hoc innuit̄ cuȝ dicit̄ Significatio est rei ꝑ vocem ⁊c. Primo eīn ꝑ sensus acceperūt accidentia cū subiectis secum inuolutis. Scd̄o abstraxerunt quidditates rerum ab hic ⁊ nunc: ⁊ denudauerūt ab accidentibus substātias

Non tamē ꝓpter hoc decipit̄ abstrahens suam scientiam a sensibus ⁊ a fantasmatibus: per abstractiōem ab hic ⁊ nunc ⁊ a materia. Intellect⁹ eīn noster est vis abstractiua potens vnita diuisim concipere ⁊ intelligere: ⁊ diuisa ꝯiunctim. Materialia quoq; immaterialiter: ⁊ singularia vniuersaliter. Tertio primi impositores apud se verba mentalia seu conceptiōes imposuerunt que quidditates huiusmodi representarēt: ⁊ ita fuit in eis logica q̄dam mētalis priusq̄ vocalis aut scripta: immo et grāmatica prius ita composita est que minus aspicit res q̄ logica: quia fundat se ⁊ suos modus significādi in cōceptibus: qui sunt prime intentionis vel scd̄e. Consequēter ars imitata est naturam in vocibus ⁊ scripturis ad placituȝ institutis. Tales nanq; voces ad placitū institute: interiorem mentis conceptum simplicem representātes: ꝟm logicos dicunt̄ termini. Nam terminus est vox significans vniuersale vel ꝑticulare: vt homo socrates. Apud grāmaticū dicunt̄ dictiones siue ꝑtes orationis. Si v̄o exprimūt ꝯceptum complexum: apud logicum dicunt̄ ꝓpositiones: ꝟm v̄o grammaticum Oratio que est plurimarū dictionū congrua aggregatio. Nam grāmatica (que est recte loquendi scientia) ad exprimendum mentis interiorem cōceptionē vtit̄ oratione: que eadem est cum locutione.

Terminus

Oratio

B

Qualiter v̄o locutio fit docet sanctus Bona. in. ij. distin. x. art. iij. q. j. vnde dicit ꝙ loqui dupl'r est. Uno modo loqui dicit actum in se siue intrinsecum: ⁊ sic loqui: idem est qd̄ verbum siue interiorem conceptionem: formare siue gignere: sic locutio nō aliud q̄ cogitatio. Rōnis eīn app̄hensio (vt dicit̄ in p̄mo tract. in fine. xj. capl'i) dicit̄ cogitatio quasi coagitata. id est. collata rōnis apprehensio: vt sic cogitatio nil aliud ē q̄ verbi formatio: vel v̄bi ꝯceptio: sicut vult Anshelm⁹ ⁊ August. Alio modo loqui dicit actum ad alteruȝ qd̄āmodo extrinsecū: ⁊ sic ideȝ est quod

Locutio

verbũ formatuz ꝑ vocem exprimere: ꝫm ꝙ dr̃.j.periarmenias. Voces sunt note.i.signa passionũ.i. ↄceptuũ que sunt in anima:ibi sumit̃ passio cõmuniter: ꝫm ꝙ sola receptio alicuius passio dr̃:ꝓut dictuz est supra.ca.iij. Et sic locutio dicit plusꝙ̃ cogitatõem. Cuz eñ homo loquit̃ alteri nõ solum cogitat:sed cogitationẽ suã formando vocem sensibilẽ tanꝙ̃ per notã. id est.signum mediũ alij interpretat̃ ⁊ explicat. Ratio aũt quare locutio hominis nõ solum reddit actum sed etiaz signum mediũ hec est: quia in aĩa alius est act⁹ ↄuersionis supra se: ⁊ alius actus ↄuersionis ad alterũ:⁊ in cogitatione ↄuertit̃ anima supra illud qđ habet in se. In locutione ṽo offert alteri: ⁊ ita oportet ꝙ alius sit actus cogitare ⁊ loqui: ⁊ ita addit actũ locutio supra cogitationẽ in homine. Addit etiam signũ:quia aĩa ꝙ̃diu est cum corpe: nõ est nata suscipe nisi mediante vi sensitiua:vnde qui amittit vnũ sensum:necesse habet amittere vnã scientiam: ideo ad hoc ꝙ aĩa ↄceptũ suũ alteri exprimat: oportet ꝙ ipm̃ voce sensibili ꝑ organa formata mediante vi imaginaria ↄiungat: ⁊ sic silr̃itudo intelligibilis siue signatũ intelligibile ꝑ illud suũ signũ sensibile: mediãtibus virtutibus sensitiuis ad intellectũ alterius aĩe ascendat. Et hoc ↄueniens est:vt sicut hõ compositus est ex aĩa ⁊ corpe: ita eius locutio aliquid habet spũale aliq̃d corpale. In spũalibus aũt substantijs scz angelis aliter fit locutio: ꝓut dictũ est in p̃mo trac. ca.xxix.q.x.art.ij.

C Correlariũ ex dictis. Locutio eadem est cum significatione de qua in p̃nti cap̃lo agit̃:nam vtrobiqꝫ verbum mentale seu ↄceptio interior mẽtis gignit̃ ⁊ format̃ in vtero ventriculo seu matrice aĩe rõnalis. vicz in memoria seu in intellectu possibili:⁊ tandẽ verbũ mentale seu ↄceptio interior ꝑ vocem exp̃mitur q̃ interiorẽ significat ↄceptionẽ: nam ↄcipe dr̃ quasi simul cape:⁊ intelligere q̃si intus legere: ⁊ recipe in memoria: quasi intus parere ꝑ intellectũ agentem:cuius est spẽs intelligibiles a fantasmatib⁹ abstrahere:⁊ eas in memoria seu in intellectu possibili (qui est locus specierũ intelligibiliũ) velut in vtero seu matrice aĩe rõnalis gignere ⁊ concipere:⁊ tandem in locutione ꝑ vocem in mediũ ꝓferre: vnde dicit August. ꝙ verbũ est ipsa cogitatio seu ↄceptio que adhuc intra ↄsciẽtie secreta retinent̃. Vox ṽo index verbi.

Considerandũ ꝙ ↄceptões in vtero vel matrice aĩe rõnalis: solent geminos fructus seu ↄceptus afferre: ꝫm duplicẽ vim anime rõnalis:qm̃ aliqui sunt cognitiui vel app̃hensiui:alij ṽo affectiui. Conceptus affectiui significant̃ ꝑ interiectiones. Conceptus ṽo cognitiui significant̃ per alias partes orõnis:non faciendo hic differentiã inter significare ⁊ ↄsignificare vnde dicunt grãmatici. Ceteris ꝑtibus orationis significãtibus mentis ↄceptum sola interiectio significat mentis affectũ. Ex quo sequit̃ ꝙ interiectio significans mentis.i.volũtatis affectum:nobilior est ceteris ꝑtibus: significãtibus mẽtis.id ẽ. intellectus ↄceptum:queadmodũ volũtas eminentior ⁊ nobilior est potentia ꝙ̃ intellectus:nisi degeneret in vitium:sicut dr̃ de pctõre ꝙ ↄcepit dolorẽ ⁊ ꝑpit iniq̃tatem: que duo ꝑtinent ad voluntatem. Conceptões eñ affectiue vehemẽtiores ⁊ efficaciores sunt ꝙ̃ cognitiue: imo sine eis languidi sunt ↄceptus cognitiui: velut inertes ⁊ mortui:⁊ ideo nobiliores dici debent:sicut ⁊ voluntas in hoĩs regno p̃ncipat̃: ꝓpterea lex ⁊ ꝓphe pendẽt ex dilectõne seu charitate:de puro corde: ⁊ cõsciẽtia bona:⁊ fide nõ ficta: de volũtatis nobilitate dictũ ẽ in.j.trac.c.xxxij. Correlariũ ex dict͛: significatio interiectionũ significantiũ affectũ siue passionẽ mẽtis: corrñdet nũero passionũ. Vndecim nãqꝫ sunt passiões (vt dicet̃ seq̃nti cap̃lo) vicz amor:odiũ:desideriũ:fuga:gaudiũ:tristicia:spes:desperatio:timor: audacia ⁊ ira Idcirco passiones ⁊ significatões inter-

sectionū in numero vndenario sibi corrñ deat. Nā q̄dam interiectiones significāt affectū ⁊ passionē amoris: q̄dā odij: q̄dā gaudij: q̄dā ire ⁊ sic de alijs. Et sicut diuisio passionū in numerū vndenariū nō est in spēs specialissimas s̄ subalt̄nas (Continēt eñ vndecim passiones p̄dicte alias sub se vt infra patebit). Pariformiter significationes interiectionū: nā multe int̄iectiones rōne significationis reducunt̄ ad aliquā de vndecim enumerat̄. Interiectiones ridētis exultātis iocūdantis et sic de alijs: reducuntur ad interiectiones gaudētis: interiectiones flētis: ad interiectiones dolētis: indignātis irridētis: reducunt̄ ad interiectiones irā rep̄ntātes: ⁊ sic de alijs: vt caplō sequēti videbit̄.

A numero ciētia num

¶ De numero ⁊ sufficientia passionum. Caplm viij

Passionū numer⁹ ⁊ sufficientia sumit̄ tam ab obiecto q̄ a subiecto. Subiectū eñ passionū (vt dī. s. ca. iiij.) est appetit⁹. Qui ſm phos ⁊ theologos distinguit̄ in appetitū ꝯcupiscibilē ⁊ irascibilē (vt. s. dī. c. v.) vñ gignunt̄ ⁊ p̄deunt oēs passiones aie: circa q̄s sūt v̄tutes sub t̄pantia ⁊ fortitudine cōstitute: dū p̄ prudētie directionē fiāt ꝯformes recte rōni: q̄ regula est agibiliū hūanoꝝ: vt dicet̄ in tercia pte huius opis: supiori cap̄. v. dictū est q̄ obiectū passionū est bonū ⁊ malū: particulare vel vniuersale: verū vel apparēs: bonū vtile delectabile vl' honestū: cui opponit̄ triplex malū dāni: vicȝ pene ⁊ culpe. Cū eñ satis diffuse in p̄cedētibus caplīs determinatū sit de quibusdam documentis cōmunibus ad cognitionē passionū inducētibus. Nūc determinandū est de ipis passionibus. Primo gn̄aliter in p̄nti et sequēti caplīs. Dehinc in alijs caplīs specialiter de vnaq̄q̄ passionū aialiū: nā apud phos p̄ncipalis fit sermo de passionib⁹ aialibus appetit⁹ sensitiui. Quibus cognitis dicet̄ p̄ quandā similitudinē de passionib⁹ volūtarijs appetitus intellectiui: in hoc ergo caplo tria videnda sunt. Primū est de numero ⁊ sufficientia passionum concupiscibilis ⁊ irascibilis. Scdm q̄liter diuersificantur passiōes ſm differētias accidētales. Tercium est de quatuor passionibus p̄ncipalibus singularū passionū: dehinc cap̄. sequēti videndū est: q̄liter in passionib⁹ est bonitas vel malicia moralis: in ca. x. dicetur de passionū aialiū origine: in caplīs sequētibus dicet̄ de passionibus singillatim. Q̄tum ad p̄mū de numero ⁊ sufficientia passionum: p̄mittenda est ratio ⁊ fundamentum vñ p̄ōt passionum sumi sufficientia. Deinde ponit̄ sufficiētia passionum concupiscibilis tandē irascibilis.

Considerandū igit̄ q̄ passiones de quibus hic fit mētio: differūt ſm ea q̄ sūt obiecta ⁊ causatiua ⁊ illatiua talium passionum ipi anime: ſm vim ꝯcupiscibilem ⁊ irascibilem. Horū aūt obiectoꝝ que causant tales passiones differētia p̄ōt dupliciter sumi. Uno modo ſm naturā ⁊ substantiā ipsoꝝ actiuoꝝ: sicut ignis differt substantialiter ab aqua quoꝝ q̄dlibet est actiuum. Alio modo ſm diuersam virtutem actiuam: sicut alia virtute agit aqua alia ignis. Diuersitas autē actiui vel motiui q̄tum ad virtutem mouendi accipi potest in passionibus anime ſm similitudinem agentium naturalium. Omne autem agens vel mouens aliquod istorum duoruȝ facit: quia trahit q̄dammodo ad se passum: vel repellit a se: si trahit ad se tria facit: nam agens primo dat inclinationem vel aptitudinem passo: vt tendat in ipsum: sicut corpus leue quod est sursum: dat leuitatem alicui corpori generato inferius in quod agit: per quaȝ habet inclinationem et aptitudinem vt tendat in ipm. Scdo corpus leue quod est sursum dat leuitatem alicui corpori generato inferius in quod agit: per quam nō solum habet aptitudinem ⁊ inclinationem s̄ etiā actū: vt si corp⁹ ē ex̄ locū dat ei motū sursū ⁊ moueri superi⁹. Tercio dat ei

quiescere, z stare in loco cuz puenerit. Ex eadem eni causa mouet aliqd ad locu et quiescit: licet moueat ppter rem nõ habitã. Quod aũt dictũ est de agente naturali dum passum ad se trahit: intelligendũ est per oia dum passum a se repellit. Exẽplum est de igne. Ignis eni generãs ignẽ ex aere relinquit in igne genito caliditatẽ z leuitatem: q leuitas suo põdere vel tractu mouet sursuz ad similẽ ignem z dum illic est quiescit. Odit vero contrariũ locum deorsum tanq̃ sibi nõ conuenientẽ: z refugit ipm nec quietem hz in illo His suppositis ex eis patebit distinctio passionum cõcupiscibilis pmo: deinde irascibilis scdo.

Sufficiẽtia passionum ꝯcupiscibil'

¶ Sufficientia passionũ concupiscibilis. Passionũ numerus z sufficientia sumitur tam a subiecto q̃ ab obiecto. Notandum q bonũ z malum q sunt obiectum appetitus: apphendunt a vi cognitiua sensuali exteriori vel interiori: a virtute scz estimatiua naturali: quã apphensionẽ sequit appetitus qui mouet a rebus apphensis. Bonũ aũt habet virtutem quasi attractiuã. Malũ vero expulsiuã aut repulsiuã. Bonũ ergo apprehẽsum mouens appetitũ ꝯcupiscibilẽ: causat in ea quandã inclinationẽ z aptitudinem coaptationẽ siue cõnaturalitatẽ ad bonũ cõmodi absolute: z sine cõtractione aliqua ad absens seu futurũ vel psens et sic causat vna passio appetitus cõcupiscibilis que dicit amor vel libido. Qui vl' que est coaptatio vel inclinatio qdam ad bonũ cõmodi. (Bonũ eni cõmodi dicit rõnem ꝯueniẽtie in appetitu: z p oppositũ malum incõmodũ) per cõtrariũ autẽ malum incõmodi absolute apphensum: causat oppositaz passionem in appetitu ꝯcupiscibili q dicit Odiũ qd est discõuenientia z disproporcio passi ad ipm malũ Et quia bonũ comodi non semp est presens vel habitum. Idcirco si nondum sit habitum sed absens vel futurum: dat eidem cõcupiscibili quã monet non solum aptitudinem sed etiam motum ad affe quẽdum bonum amatum: z sic causatur in cõcupiscibili vna passio que dicit Desiderium z cõcupiscentia siue cupido vel cupiditas: quasi satagens illud adipisci. Ex quo patet differentia bea. Aug. inter desiderium z amorem: quia amor est rei habite vel non habite: quia respicit bonũ absolute sine cõtractione ad presens vel futurum: sed desiderium est rei habẽde: gaudium rei habite vt presentis. Ex opposito autem malum apphensum vt absens licet vt imminẽs causatur in concupiscibili passio que dicitur fuga vel abbominatio seu horror Cum ergo bonum tercio apphenditur vt presens per motũ iam acquisitum z adeptum: ipm bonum dat appetitui concupiscibili quietationẽ quãdam in ipso bono adepto. Et ab hoc originatur passio in cõcupiscibili que vocatur Gaudium delectatio vel leticia vel voluptas. Ex opposito malum apprehẽsum vt iam psens oritur Tristicia dolor angustia cũ similibus q opponunt gaudio.

Suffi[ciẽtia] passio[num] irascib[ilis]

¶ Sufficiẽtia passionum irascibilis. Considerandum q appetitus irascibilis nõ respicit bonum vel malum absolute: sed cum contractione ad arduum vel difficile: absens vel futurum ad adipiscendum. Nam si illud bonum vel malũ iam esset adeptum z psens: iam non haberet rõnem ardui vel difficilis: et sic non pertineret ad irascibilem sed ad cõcupiscibilem: ppterea vis irascibilis manet solũ in tẽdẽtia vel fuga. Tẽdit ergo vis irascibil' i solũ bonũ cõmodi absens: tanq̃ difficile ad obtinendũ: vl' malũ incõmodi absens tanq̃ difficile refugiendum vel depellendum. Et siquidem hoc fieret respectu boni futuri cum fiducia adipiscendi: z sic dicitur spes. Si cum diffidentia sic Desperatio nominat. Si vero fiat respectu mali futuri: et hoc cum fiducia repellendi et obpugnãdi sic Audacia noiatur Si cum diffidẽtia sic timor. Aut met' exorit. Et vtrobiq; fiducia aut diffidẽtia pt iueniri nũc cũ certitudie nũc sine certitudie: licz

Spe[s] Desp[eratio]

Aud[acia] Tim[or]

iste passiones certitudinē magis impor-
tune videant̄. Sic ergo quatuor habent̄
passiones in irascibili: due respectu boni
futuri difficilis. scz spes desperatio. Due
respectu mali futuri difficilis. scz auda-
cia ꝛ timor. Superaddit̄ quinta passio re-
spectu mali p̄teriti que dicit̄ ira: dum vis
irascibilis insurgit ad vindictā mali ꝛ il-
late iniurie: que iniuria apprehendit̄ vt le-
siua ꝓprie excellentie ꝛ concupiscentie: et
inductiua vilipensionis ꝛ minorationis.
Ira enī naturaliter sequit̄ actum concu
piscibilis: quia ira ē vindex lese ꝯcupiscē
tie: vt dicit Damasce. Ideo querit̄ vicis-
situdo quedā lesionis: tanq̄ agens ꝯtra
patiat̄ vt dignum est: ꝛ sic fiat quedā eq̄
litas: ꝛ hoc apprehendit̄ vt difficile vel ar-
duum: sed cur hec passio nō habet cōtra-
rium. Rn̄det̄ q̄ virtus irascibilis sic ob-
firmat̄ q̄ nullo mō satagit vel audeat as-
surgere iniurie iam illate: hoc non fit nisi
duplici causa: quia vel malū apprehendit̄
vt p̄sens vel euitabile: ꝛ sic cadit sub rō-
ne passionis que dicit̄ tristicia vel dolor:
vt sic nō exit rōnem cōcupiscibilis: aut h̄
fit quia vis irascibilis nō satagit in vindi-
ctam: ꝛ sic cadit a rōne ire: quia reputat
q̄ iniuriās satis ꝯtra passus est: aut ꝯtra
patiet̄ absq̄ vlla difficultate qn̄cūq̄ pla
cuerit: ꝛ ita quietat̄ seu quiescit ꝛ qd̄am-
mō delectat̄ tanq̄ adepta victoria: ꝛ hoc
iterum spectat ad cōcupiscibilis rōnem.
Doctor tn̄ Egidi⁹ de Roma dicit q̄ mā-
suetudo opponit̄ passioni ire. Dicit nāq̄
q̄ ira est respectu mali imminētis: nō so-
lum sub rōne arduitatis sed etiā sub rō-
ne infligentis difficultates seu periculū.
ꝛ tunc si tendit in vindictā dicit̄ ira: si nō
tendit sed est etiam ꝯtrariū ire: sic vocat̄
mansuetudo. Doctor tamē cōis. s. Tho.
eiusq̄ sequaces Cancell̄. parisieñ: ꝛ alij
multi: dicunt q̄ mansuetudo nō opponi
tur ire inq̄ntum est passio virtutis irasci-
bilis: sed opponit̄ ire ꝓut est habitus vel
actus cuiusdam vicij: qd̄ opponit̄ māsue
tudini: que ē virtus moralis: ꝛ tale viciū
nominat̄ irascibilitas. iiij. Ethic. Vitium
ꝺo s̄m defectū vocat̄ irascibilitas: vt di-
cet̄. iij. tract. huius opis. Dicit etiam san
ctus Tho. p̄ma. ij. q. xxiij. ar. iij. Q2 mot⁹
ire nō pōt habere aliquē motum anie cō-
trarium: sed solum opponit̄ ei cessatio a
motu. Sicut phus dicit in sua rethorica:
q̄ mitescere opponit̄ ei qd̄ est irasci: qd̄
non est oppositum cōtrarie sed negatiue
vel priuatiue. Opposito nanq̄ passionū
accipit̄ s̄m oppositionē obiectoꝝ: sed ob
iectum passionū sunt bonū ꝛ maluz: que
opponunt̄ contrarie: ergo ꝛ passiones.
Aliter tamē repit̄ ꝯtrarietas in passioni
bus cōcupiscibilis: aliter in passionibus
irascibilis: ꝓut declarat sctūs Tho. p̄ma
scd̄e. q. xxiij. ar. ij. de passionū ꝯtrarietate
dicit̄ infra. c. xxvj. de desperatione: quera
tur ibidez. Correlariū ex dictis. passio
nes in vniuerso sunt vndecim: qd̄ ptz ex
p̄dictis. Nam in cōcupiscibili sunt tres
cōiugationes passionū oppositarū respe
ctu boni ꝛ mali. scz amor ꝛ odium: deside
rium ꝛ fuga: gaudiū ꝛ tristicia. Et sic sūt
sex in concupiscibili. In irascibili autem
sunt due cōiugationes. scz spes ꝛ despe-
ratio: quoꝝ vtrunq̄ est respectu boni fu
turi: timor ꝛ audacia: quoꝝ vtrunq̄ ē re
spectu mali futuri: vnica seu vna passio
sine ꝯiugatōne est respectu mali p̄sentis
ꝛ dicit̄ ira: ꝛ sic passiones ꝛ virtutes mo
rales sibi in vndenario nūero corrn̄dent.
Sunt aūt virtutes morales vndecim. vi
delicet iusticia: fortitudo: tp̄antia: māsue
tudo: liberalitas: magnificentia: magna-
nimitas: philotomia: veritas: amicitia:
eutra pelia: quas oīes enumerat Aristo
teles cum oppositis vitijs. ij. Ethi. de oi-
bus determinabit̄ in. iij. tract. hui⁹ opis.
Notandū tamē q̄ sicut diuisio passio-
num supius posita nō est in spēs specia-
lissimas sed in species subalternas: sic di
uisio harū virtutū. non est in species spe
cialissimas: sed in spēs subalternas: con-
tinent enī alias sub se: vt magis infra pa
tebit. Q2tum ad scd̄m quō diuersificā

tur nomina passionū ꝫm differentias ac-
cidentales: ex quibus accidētibus diuer
sa nomina eis cōueniunt. Pro quo cō
siderandum ꝙ accidentia passionuꝫ du-
pliciter possunt accipi: vel ꝫm ea que eis
in se accidunt vt ꝙ sit passio intensa vel
remissa: vel ꝫm ea que eis accidūt ꝫm ob
iecta: que scꝫ accidūt bono vel malo ap-
parenti: quia obiectū passionū ꝑ se est bo
num vel malum appns. Si igit̄ accipia-
mus drñtiam accidentalem: que respicit
ipsam passionē in se: sicut esse intensum:
sic diuersitas nominū accipit̄ in passioni
bus q̄tum ad passiones cōcupiscibilis:
Cōcupiscentia nam respectu desiderij ponit̄ Concupia
que nihil aliud est q̄ desideriū multū in-
tensum: patꝫ hec de ꝯcupiscentia carnis.
Nihil enī obest plus veritati acquirende
vel speculande (potissimū de causis altis
simis) q̄ cōcupiscentia venerea: q̄ cōta-
ctus corporum sine quo vxor cum liberis
habere nō potest: vbi sorbet̄ rōnis iudici
um: vbi nihil virile: nihil altum: nihil cele
ste mens que tali se dederit passioni cōcu
piscentie: sinit̄ meditari. Respectu auteꝫ
amoris ponit̄ Zelus: qui nihil aliud est
Zelus q̄ amor intensus: ꝙ nō patiat̄ consortiū
in amato: de quo dicit̄ infra. ca. xxij. Re-
Abbominatio spectu odij ponit̄ Abbominatio: q̄ nihil
aliud est q̄ odium intēsum. Respectu au
tem gaudij ponunt̄ tria: quia qñqꝫ gau-
dium est adeo intensum vt in signo exte-
riori qñqꝫ generaliter ꝓrumpat. Et dicit̄
Exultatio Exultatio. i. extra saltatio. Hilaritas aūt
Hilaritas dicit̄ q̄tum ad signa que ex intenso gau-
dio apparēt facietenus in facie: maxime
ꝑ oculos in homine leto. Jocunditas au
Jocūditas tem q̄tum ad signa q̄ ostendunt̄ in alijs
membris ⁊ alijs actibus: vt patꝫ in iocis
Et hec tria sunt respectu effectus extrin-
seci. Alio modo pōt accipi respectu effe-
ctus intrinseci q̄ sequit̄ ex intensiōe gau-
dij: vt est cordis dilatatio: respectu hui⁹
effectus ponit̄ nomen Leticie: quasi lati-
Leticia cia quia dilatat. Respectu aūt tristicie q̄
est multum intensa intantū vt immobili-

tat ad operandum ⁊ actum seu actionē re-
tardat: ponit̄ Accidia. vñ Damasce. di- [Accid]
cit: ꝙ accidia est tristicia aggrauans im-
mobilitans intīn: vt vocem auferat: quia
ꝓhibet locutionē. Respectu aūt passio-
nis q̄ ē fuga: nō sic habem⁹ nomē impo-
situ qd accidētalē drñtiaꝫ facit: nisi forte
poneret̄ abbominatio respectu fuge intē
se: sicut respectu odij intensi: nā ꝓpt intē-
sum odiū fugā vel horrorem: abbomina
tio extendit̄ ad significandum ydolatriā
vel ydolum. vnde dicit̄ Math. xxiiij. Cū
videritis abbominationeꝫ desolationis.
Hoc est ydolum qd nomine abbomina-
tionis intelligit̄ in veteri testamento: qd
debebat poni in templo desolato in hieru
salem: ⁊ dicit̄ ibi abbominatio ydolatria
nam odio intenso ⁊ fuga horroris: ydola
tria debet execrari detestari ⁊ odiri. Quā
tum aūt ad passiones irascibilis respectu
spei ponit̄ Presumptio que nihil aliud [Pres]
est q̄ spes multū intensa. Audacia auteꝫ [Aud]
dicit intensionem et excessum cōfidentie
in aggrediendo terribilia. Furor autem [Fur]
dicit intensionem ire. vnde furor nihil a-
liud est q̄ ira multum intensa. Unde fu
ror et ira ꝑ quandam similitudinē attri-
buunt̄ deo. Deus enī semp idem est in va
rios affectus nō est mutabilis. vnde scri-
ptum est. Tu aūt domine virtutum cum
tranquillitate iudicas. Furit ergo deus
semp tranquillus: irascit̄ semp placatus
Non enī est furor ⁊ ira in deo ⁊ in suo af-
fectu: sed extra eum est in suo effectu. Fu
ror dei intensus pena est inferni: ira pena
est purgatorij. vnde orat ꝓpheta Domi-
ne ne in furore tuo arguas me: neqꝫ in ira
tua corripias me: in inferno quasi furen-
do arguit: in purgatorio quasi irascendo
corrigit: in inferno ꝑ iusticiam arguit in-
solubiliter: in purgatorio ꝑ misecdiaꝫ cor-
ripit salubriter. Respectu auteꝫ timoris
⁊ desperationis non habemus nomina
imposita accidentalem differentiā expri
mentia ex parte intensionis actus. simili
ter nec ex parte remissiōis actus. Sed

si accipitur accidentalis differētia ex parte obiecti: cum obiectum passionum vt dictum est sit bonum ⁊ malum apparens. Ea que ita accidētaliter respiciunt faciūt etiam differentiam accidētalem in passionib⁹ respectu obiecti: ⁊ pz manifeste i duab⁹ scz in tristicia ⁊ tiore. Qn̄tū aūt ad tristiciā q̄ est de malo qđ appet tristi. Qz āt malū appet tristi: accidit q̄ pōt alteri esse malū vl' bonū. Si igit̄ tristicia fit de malo qđ non solum apparet malum ipi tristi s̄ etiā est malum alteri: sicut pauptas apparet malum ipi diuiti: ⁊ est malum alteri scz paupi: sic respectu talis tristicie ponitur.

ricor- Misericordia q̄ est circa maluz apparens alicui ⁊ alteri inexistens: ex q̄ app̄hendenti apparet esse malum: si autē sit bonum alteri ⁊ p̱ hoc app̄hendit̄ vt malum ꝓpriū: sic est inuidia q̄ ē tristicia de

uidia ꝓsperitate bonorum alterius vel Neme-

mesis sis que est tristicia de ꝓsperitate malorū: vt pz. ij. ethi. De nemesi plura dicent̄ in tercio tractatu ca. xvj. Qn̄tum ad timorem est distinctio: quia circa malum difficile quod supat facultatem timētis cadit aliq̄d dupliciter. Uno modo ex parte ipius mali quod timet̄. Alio modo ex parte timentis malum: ex pte autem ipsius mali accidit turpitudo: ⁊ hoc vel in se: et

cūdia sic est verecundia que est de tupi actu: de qua dicit̄ in. iij. tracta. ca. xvj. Uel in opinione ⁊ sic est Erubescētia que est timor

scētia de cōuicio s̄m Damas. vel verecūdia ptinet ad turpitudinem culpe. Erubescētia vero ad turpitudinem pene. Ex pte autem timentis sumunt̄ differētie accidētales hoc modo. Quia terribile excedit facultatem timentis: vel in agendo vel i cognoscendo: si in agendo sic est Segnici-

icies es vel ignauia que est timor future opationis s̄m Damas. vel in cognoscēdo: et hoc tripliciter vel ꝓpter cognoscibilis al-

atio titudinem: ⁊ sic est Admiratio que est timor ex magna imaginatione: vnde admiratio est quoddā desiderium sciendi: qđ in homine contingit ex hoc qđ videt effectum ⁊ ignorat causam: quia causa talis effectus excedit cognitionem vel facultatem eius: et sic admiratio est causa delectationis inquantū habet adiūctaz spem consequēdi cognitionem eius quod scire desiderat: et ꝓpter hoc omnia mirabilia sunt desiderabilia: vel ꝓpter dissuetudinē ⁊ sic est stupor qui est timor ex inconsue- Stupor

ta imaginatione: vel ꝓpter incertitudinē Agonia

⁊ sic est agonia que est timor infortunij: ⁊ hec dicitur Trepidatio vel dubitatio.

Agonia etiam accipitur pro certamie vel pugna: ⁊ sic dicitur de xp̄o Luce. xxij. et factus est in agonia. Erat enim in xp̄o reluctatio sensualitatis mortem horrentis: ⁊ rationis mortem acceptātis. Quia diuina virtute quelibet pars permittebatur agere ⁊ pati quod sibi ꝓprium. Pars enim sensitiua non alleuiabat̄ in tali agonia ex diuine essentie contemplatione: qz diuina virtute fiebat vt ex superiori parte anime non fieret influentia in inferiorē vt sic esset ibi dolor partis sensitiue maximus: ad ostendendam veritatem nature humane: ⁊ ad merendam nostram redēptionem. Qn̄tum ad tercium principa- D

le huius capituli de quatuor passionibus principalibus singularum passionū que sunt: ⁊ quare non dicuntur Cardinales sed principales Considerandum q̄ sicut in virtutibus moralibus sunt quattuor principales viz iusticia fortitudo temperantia ⁊ prudētia: ita inter passiones anime ponuntur quatuor passiones principales: scz gaudium tristicia spes ⁊ timor Harum autem due que sunt in concupiscibili pro tāto principales dicunt̄: quia sunt completiue ⁊ finales respectu omnium passionum simpliciter: vnde ad omnes passiones consequunt̄: vt patet. ij. ethi. Alie aūt due scz spes ⁊ timor q̄ sunt in irascibili dicunt̄ p̄ncipales: non q̄dem completiue simpliciter: sed qz sunt cōpletiue in genere mot⁹ appetitiui ad aliquid Nā respectu boni incipit mot⁹ in amore ⁊ ꝓcedit i desideriū: ⁊ terminatur in spe.

Respectu aũt mali incipit in odio: ⁊ ꝓcedit ad fugã: ⁊ terminat̃ in timore: ⁊ sic in genere motus appetit⁹ sunt termini passionum aliarum. Unde si ordinez omnium passionũ ẽm viam generationis scire velimus Primo occurrũt amor ⁊ odium: scđo desideriũ ⁊ fuga: tercio spes ⁊ desperatio: quarto timor ⁊ audacia: quinto ira: sexto ⁊ vltimo gaudium ⁊ tristicia que consequunt̃ ad oẽs passiones: vt dicitur .ij. ethico. Ita tamẽ ꝙ amor est prior odio: desiderium prius fuga: ⁊ spes desperatione: ⁊ timor audacia ⁊ gaudiũ ꝙ̃ tristicia: vt etiam ex predictis colligi potest. Hec sctũs Tho. prima scđe. q. xxv. art. iij.

Harum aũt passionũ q̃tuor pncipalium numer⁹ ad quas oẽs alie reducunt̃ ⁊ sufficientia põt sumi ẽm differentias tẽporum p̃sentis vel futuri. Motus eñ respicit futurum bonum vel malum: sed q̃es est in aliq̃ p̃senti bono vel malo. Omnis ergo passio vel est respectu boni p̃sentis: sic est gaudium vel respectu boni absentis ⁊ futuri sic est spes vel est respectu mali p̃sentis: sic est dolor: vel est respectu mali absentis: sic est timor. Propterea Boetius vltimo metro primo libro de cõsolatione: has quatuor pncipales sic enumerat. Tu quoq; si vis lumine claro cernere verum. Tramite recto carpe callez. Gaudia pelle pelle timorem. Spemq; fugato: nec dolor assit. Nubila mens ẽ vinctaq; frenis: hec vbi regnant. In his philosophia hortat̃ humane diuineq; sapiẽtie amatorem pħm. Si voluerit cognoscere veritatem claro lumine intelligẽtie Siq; velit carpere .i. attingere callem scz viam veritatis: recto tramite seu ꝓcessu rõnis. Oz pellat gaudia ⁊ timorẽ fugatq; spem bone fortune nec dolor assit amissionis scz bonoꝝ vtiliũ ⁊ delectabiliũ. Nã mens est nubila .i. obscura: quo ad intellectum: ⁊ vincta frenis .i. ligaminib⁹ praue consuetudinis: q̃ ad affectum. Hec .i. passiones vbi regnãt .i. dñant̃ rõni ⁊ voluntati. Non tamen passiones sunt pellẽde vt iam non sint in anima homis: quia hoc est impossibile scđm humanam industriam nature destitute p̃sentis miserie: vt dicitur infra ca. xxix. Sed sic sunt pellende vt non dominent̃ in homine: vnde sedare hmõi passiones est hominis virtuosi: quia virtus consistit in moderatione passionum. Si autẽ dominant̃ in homine tunc subuertunt ⁊ impediunt ⁊ obnubilant iudicium rõnis. Q̃uis autem p̃memorate quatuor passiones generales ⁊ pncipales dici possunt: non tamen cardinales dicunt̃: quia in eis nõ inuenitur ratio cardinis ⁊ hostij sicut de virtutibus cardinalibus: de quibus dicitur in tercio tractatu huius opis. Per illas eñ virtutes est ingressus ⁊ introit⁹ ad alias. quare rationẽ habent cardinis ⁊ hostij: vnde cardinales dicunt̃. Sed ꝑ has passiones non venit̃ ad alias: immo ꝑ alias venit̃ ad illas: quia alie ad has terminantur: et iste ad illas cõsequẽter vt dictũ est. Ideo carent ratione cardinis ⁊ hostij: ⁊ ꝑ consequens q̃uis generales et pncipales dicuntur: non tamen cardinales ꝓprie possunt nominari. Animaduertat etiã studiosus hanc de passionibus distinctionẽ: ꝙ medici sex ponũt passiones pncipales iuxta sex modos alterandi cor: vnde cor in gaudio paulatim dilatatur: ⁊ maxime ad anteriora ꝓpter qđ moueri dicit̃ a medicis ꝟsus pectus. In tristicia vero paulatim ecõtra scz ad interiora: ⁊ maxie versus dorsum: in ira vero subito versus pectus: in timore mouet̃ ad oppositũ subito: in verecundia subito ad vtrũq;: in angustia vero paulatim. Sunt et q̃ omnes passiones ad duas pncipales reducũt videlicet ad gaudiũ et tristiciã. Sunt q̃ ad vnũ velut ad radicalẽ originẽ reducũt scz ad amorẽ: vt dĩ. c. xij. inferi⁹. Nec ibi ẽ cõtradictio ꝙ nũc vna nũc due nũc q̃tuor: nũc sex nũc vndecĩ nũc plures passiones enumerant̃ ẽm diuersas doctorũ ꝯsiderationes. Cõtradictio ãt (vt dĩ. j. elencoꝝ) est ad idẽ scđm idẽ: ⁊ pro eodẽ tp̃e.

¶ Qualiter in passionibus animalib⁹ sit bonitas vel malicia moralis.

Capl'm ix

[P]assionibus in aialibus qualiter sit bonitas vel malicia moralis hic dicendū est. Primo generaliter. Scd'o qualiter in brutis cēsende sint passiones. Tercio qualiter in hoibus viatoribus ꝓ statu nature destitute. Quarto q̄les fuissent passiones ꝓ statu nature institute. Q̄rum ad primū quō in passionibus aialibus est bonitas vel malicia moralis. Rn̄det San. Tho. pma scd'e. q. xxiiij. Ipe em̄ passiones appetitus sensitiui dupliciter pn̄t ꝯsiderari. Uno modo ſm se: ꝓut sunt motus quidā irrōnalis appetitus: ⁊ sic in eis non est bonitas vel malicia moral': ⁊ q2 sic sunt in brutis: ipa bruta ꝑ eas non dn̄r bona vel mala: sicut equus (vt infra dicet̄) non dr̄ bonus vel malus moraliter. Scd'o pn̄t considerari ſm ꝙ subiacēt imperio rōnis ⁊ voluntatis: vt sic est in eis bonū vel malū moraliter. Propinquior est em̄ appetitus sensitiuus ipi rōni ⁊ voluntati: ꝙ mēbra exteriora: quoꝝ tn̄ motus ⁊ actus sunt boni vel mali moraliter: ſm ꝙ sunt voluntarij vnde multomagis ipse passiones ſm ꝙ sunt voluntarie aut voluntatis: pn̄t dici bone vel male moraliter. Dicunt̄ aūt voluntarie: vel pro eo ꝙ a voluntate imperant̄: vel ex eo ꝙ a volūtate nō ꝓhibent̄. Tūc igit̄ passiones dicunt̄ bone: cū sunt moderate rōne recta: male aūt cū sint ꝑter moderamē rōnis. Ad dictoꝝ clariorē intelligentiā considerandū ꝙ passiōes in hoie sunt duplices. Prime passiones ī hoie sunt nō ex iudicio rōnis ꝓueniētes: sed quadā necessitate naturali sensibus impsse. Tales passiones motus seu appetitus magis dicunt̄ naturales ꝙ aīales: q2 eas nō imaginatio causat: sed ipa qualitatū naturaliū dispositio q̄bus naturales aīe vires suas actiones exercent. Occurrūtq3 passiones repēte et q̄si subito: vt esset dare exemplū in repētino motu seu appetitu cibi vel alterius delectabilis: hic motus in nulo rationi subiacet nec obedit: sed nec voluntas sup eo q̄d cū q3 habet dominiū: cum naturalis sit ⁊ sit extra gen⁹ moris seu morale. Et iste passiones naturales nominant̄ a doctorib⁹ motus pmo pmi: de q̄bus dicit Aug⁹. ꝙ nō est in ptāte nr̄a q̄bus visis non tangamur. Accipit̄ ibi visio ꝓ apprehesione. Tactus ꝓ consequēti motione seu inclinatione passionū: de q̄bus dicunt doctores ꝙ primi motus nō sunt in ptāte nr̄a.

Sunt ⁊ alie passiones motus seu appetitus sensitiui: q̄ ex p̄cedēti imaginatione vel p̄cedēti motu naturali ꝯsequunt̄. Et tales dicunt̄ motus scd'o primi: q2 ex passione seu naturali motu pmo pmo insurgunt. Et tales passiones dicunt̄ aīales adhuc ptinētes ad laudē vel vituperiū ꝓut tales sunt: ſm ꝙ dr̄. ij. ethi. Passionibus nō laudamur nec vituperamur: per se loquēdo ꝓut tales sunt: ꝓut tamē (vt dicit San. Bonauē. in. ij. sen.) radicē habent ex voluntate et volūtas cōcomitat̄ eas: ⁊ laudari possum⁹ et vituperari ſm eas: sic dicunt̄ bone vel male moraliter. nam sic cōtingit eis vti bene vel male per liberū arbitriū: quod est facultas rōnis ⁊ volūtatis: q̄si liberū de rōne iudiciū: sub quo est appetitus sensitiuus vt dn̄et̄ illius: vbi voluntas p̄mouet ⁊ inclinat. Ratio discernit delibrat dictat ⁊ ordinat: tādem volūtas impat exequitur et effectui mandat. Q̄tum ad scd'm dicēdum ꝙ oēs passiones in aialibus brutis censende sunt pulcre ⁊ bone. Exempligrā. B
Audacia ⁊ animositas in leone ⁊ gallo ira in tigride ⁊ Apro: voluptas in porco hirco ⁊ passere. Timiditas ī lepore ⁊ oue. fraudulentia in vulpe. Adulatio in cane. Suꝑbia in equo. Tristicia melancolica ī catto. Auaricia in coruo. Huiuscemodi passiones innumeras natura (que est vis insita rebus ex similibus similia ꝓcreans) indidit animalibus que variantur scd'm naturam huius vel illius speciei. Quas

oēs in hoībus aggregatas inspicimus.

Itaqꝫ passiones iste brutoꝝ neqꝫ male sunt neqꝫ turpes vel difformes in genere moris: cum desit ipsis aīalibus libertas arbitrij: in q̄ fundatᷓ ratio laudis vel vituperij. Nec in suis passionibus crimē habēt: sicut nec ꝓpriam q̄ reguntur ꝺiun ctam habent rationē: nec turpes dici possunt aut male in genere entis. Qm̄ ens et bonum ꝛ pulcrum conuertuntur.

Preterea tantūdē habet quelibet res (sit substātia: sit accidēs) de bono ꝛ pulcro: quātū de ente: nec habere potest malum contrarium. Amplius q̄libet res dirigitᷓ in suis motibus ab intelligētia non errante: vt dicunt phi. cui consonans se Aug⁹. dixit: ꝙ deus sic res quas cōdidit ādministrat: vt eas ꝓprios motus agere sinat. Ubi autem deest error: ꝛ adest rei id quod sibi ꝓprium est: necesse est vt desit turpitudo. Quod vero passiones brutorum aliqn̄ turpitudinis arguimus vl' horremus et odimus: hoc ideo fit qꝛ nobis et nostris desiderijs aduersanᷓ inferūtqꝫ lesionem. Propterea neqꝫ castitas neqꝫ sobrietas: neqꝫ generaliter virtus aliqua moral' reperiunᷓ in brutis: nisi forte ꝑ methaphoricam locutionem: vt Turtur casta. castus elephas: canis prudēs: leo fortis: mansueta columba nominatur Et ex opposito per similitudinem vicioꝝ. Superbus equus: astuta vulpes: vorax lupus: sus luxuriosa. Qꝛtum ad tercium

C dicendum ꝙ passiones animales in hominibus viatoribus vt plurimū sunt vituperabiles ꝛ male turpes inuenim⁹ hoc esse verum non solum ex determinatione fidei: sed etiam ex naturali deductione: si ꝓspexerimus conditionem ꝛ finem scđm quē homo conditus est. Homo nanqꝫ cū sit nature rōnalis ipe factus est vt discerneret inter bonum ꝛ malum: et vt magis bonum magis diligeret. Constat vero deum summū esse bonū: ordinatus est igitᷓ hō ad cognoscendū ꝛ diligendū deū: in q̄ stat sua iusticia sua bonitas sua gloria. Oportet ergo vt hō hoc aliqn̄ assequaᷓ: alioquin frustra ꝛ insipienter ad hunc finem fuisset ordinatus supra brutalem naturam. Ex hac radice veritatis ꝓhisice sequitur: ꝙ hō debet summū bonū summe diligere: ꝛ magis q̄ ꝑua bona: aut q̄ mala. Debet etiam ad oꝑationes partis sue ꝓncipalis que est ratio magis inclinari: q̄ ad corꝑis oꝑationes. Quanto erit iustior iusticia morali: vel nullo mō vel minus debet affligi ꝫm portionē superiorē ꝛ diuiniorē: ac libere dirigere inferiorē: et ei libere ꝛ sine cōtradictione dn̄ari: debet habere corpus suū tanq̄ instrumentum cōforme rōni immortali: scꝫ nec impediens sed adiuuās rationē: ac minus indigens q̄ corpa inferiorum naturarū. Sed omniū istoꝝ ac similiū videmus in hominibus cōtrariū: ꝓpter passiones corporis que trahunt aīam ad delectationes sordidas ac malas. Trahūt in errores ꝛ superstitiosas insanias. Trahunt plus ad oꝑationes corporis q̄ ad oꝑationes ꝟtuosas. Trahūt ad obliuionem ignorantiā ꝛ inquietudinē Trahūt ad afflictiones ꝛ rebelliōes: ad penā ꝛ mortē plusq̄ i brutꝭ ꝛ i iustis sepe plusq̄ i iniustꝭ Quid supest nisi ꝯcludē tales passiōes esse ꝯ̄ rectū et debitū ordinem nature ꝓmitus institute Hic aūt ordo non aliter peruerti potuit et pōt: q̄ ex culpa libere perpetrata ꝑ ingratitudinem contra deum: sicut vidit q̄ dicit deplorās. Homo cum in honore esset ꝛc. Sed heu iam non similis sed deterior ꝛ turpior. Sunt igitur passiones huiusmodi vituperabiles: quia tollunt obedientiā: ꝓueniunt quippe rōnis iudiciuꝫ qđ oportet subsequi. Turbāt ligant atqꝫ tyrannisant dominiū rōnis: ita vt nimis sentiat homo illaꝫ sententiā. Corpus qđ corrumpitᷓ aggrauat aīam: ꝛ illud graue iugum super filios adam. Deniqꝫ multi phoꝝ experientia ꝛ ratione conuicti confessi sunt hanc corruptionem: licet ꝺd veram causam non ꝓuenerint. Tandem ex his radicib⁹ q̄ multiplitiūs extēdi potue

rapt:orit necessitas humane recreatiōis
p mediatorē xp̄m deum 7 hominē. Alio-
quin finis humane creationis in nihiluz
corruisset p tota specie: quia nō ad glori
am sue viuificationis 7 fruitōnis: sed ad
penam eterne damnationis totum deue-
nisset: qđ sapiētie diuine sueq3 bonitati 7
potentie: neq3 decens neq3 rōnabile est
ascribere. Deus quippe 7 natura nihil fa
ciunt frustra: hinc ortū habuit illa exda-
matio pphetica. Nunqd eñ vane consti
tuisti omes filios hominū: dans intellige
re q nequaq̄. Quātum ad quartū dicē-
dum q passiones animales p statu inno
centie 7 nature primitus integre institu-
te: fuissent pulcerrime. Huius rō est: q̄a
nulla p̄uenisset iudiciū rōnis: sed ad obse
quium 7 nutū eius vel surrexisset vel q̄e-
uisset: sic in xp̄o: neq3 dolorem neq3 desi-
derium: neq3 spem: aut metū: aut zelum
ire inuenire erat: aut aliam similitudinez
cuiuscunq3 passionis: nisi subsequeret ad
imperiū voluntatis 7 dictamen recte rō-
nis. Porro quilibet homo q̄nto plus p-
fecerit in virtutibus moralibus atq3 gra
tuitis: tanto reformabit ordo iste in eo:
vt passiones nō preueniāt aut obruāt iu-
diciuz rōnis: sed potius ad eius iussionē
moderent: hinc ortum est diuinum illud
verbum Aristote. in virtuoso oīa cōso-
nant rōni: si tamē est in hoībus inuenire
talē: priusq̄ corpus mortale hoc 7 incor-
ruptile induerit immortalitatē: 7 absor-
pta fuerit mors in victoria. Sic fortas-
sis eleuare voluerūt naturā humanā ipsi
stoici dū dixerūt q virtutes sunt impassi
bilitates: nō vtiq3 q virtuosi nil sentirēt
aut paterent: alioquin lapidibus essent
pares: sed quia passionē qualibet p̄uenit
virtuosus: nec surrepit aliqua velut effre
nis atq3 tirānisans rōnem: sed status ille
vtinaz eq3 faciliter acquireret: q̄ pulcre
7 cito describeret. Epicurei quia naturaz
humanā in bestialē detorquebāt: nec ali-
quid porco melius aut diuini⁹ ponebāt
in homine: dixerunt passiones oīes esse
pulcras 7 optimas: sicut de bestijs dictū
est. Ceterū Aristoteles quasi medium
iter agens: negauit passiones oīes bo-
nas esse: quia multe p̄ueniunt 7 impedi-
unt iudicium rationis: negauit nihilomi
nus omnes iudicandas esse malas 7 tur-
pes eas: vicz que rōne regerent. Pro
clariori intelligētia qualiter passiones in
statu innocētie 7 in virtuosis nō p̄uenis-
sent iudicium rōnis. Notet parabola ex
emplificata. c. vj. in scđo diffinitione pas-
sionis: de paruulo apprehendenti aliquo
sensu exteriori vel interiori vbera nutri-
cis: ex qua apprehēsione sequitur motio
cuiusdā desiderij cibi. Tandē sequit ex-
ecutio operis: que dicit effectus passiōis
cōstituat apud paruulū pedagogus per-
uigil: qui tantā habeat potestatē sup eū:
vt absq3 suo iussu. Primo nihil videat.
Scđo si viderit aliquid: ad id nō mouea
tur. Tertio si viderit 7 moueat: nō tamē
exequat: imo si cepit exequi: possit tamē
ne ptinuet impediri: hec est pabole istius
quā inquirimus veritatis: si cōsiderem⁹
primi hominis primā institutōez in Adā
7 Eua priusq̄ peccarent: occurrit nobis
sensualitas vtriusq3: que si nō habuisset
cōiunctam rōnem: similis fuisset ceteris
animātibus irrōnabilibus que mouētur
sup terram. At vo data fuerit ratio libe-
ra regens eā instar pedagogi: iuxta qua-
tuor premissa: q̄tum ad apphensionē: ad
motionē: ad executionē: ad ptinuationē:
s hō cū i honore eēt nō intellexit: cōpat⁹
est iumētis insipiētib⁹: 7 silis fact⁹ ē illis:
vt iā sensualitas inobediēs sit p̄ueniens
iudiciū rōnis: in vidēdo in mouēdo: in ex
eq̄ndo: in ptinuādo. p̄uētio hui⁹ rebellio
nis: pcessit ex culpa quā appellam⁹ ori-
ginale pctm̄: qđ in primis pentibus fuit
actuale 7 pmū: q̄ factū ē in eis 7 oībus po
steris iusta puersio: vt rō q̄ noluit esse sb-
dita diuino p̄cepto: sentiret sensualitatē
iure sibi p sbditā nūc rebellē vt nō q̄cūq3
rō velit vel spūs illa faciet: s remurmuret
ptinuax 7 rebellat. Sz orit h difficultas

 E

de pueris: de fatuis: de beatissima virgine
de Johāne baptista in infantia nō habē-
tibus vsum rōnis: an passiones pueniē-
do iudiciū rōnis fuissent turpes. Rñdet
Cancell. ptisieñ. in tractatu de origine pas
sionū: solus xp̄s post pctm̄ primi hominis
sicut habuit innocētiam originalez: sic in
solo regno anie sue seruata est iugiter ab
instanti ꝯceptionis sue: obedientia talis
sensualitatis ad rōnem: qualē primitiua
nature institutio in hoie plantauerat: nā
sic inferior in eo appetitus rōni subiect⁹
erat: ꝙ ad nihil mouebaᵗ nisi ꝑm ꝙ ratio
ordinabat. Hoc em̄ videtur ad primi sta
tus ptinuisse integritatē: vt inferiores vi
res subderenᵗ totaliter rōni: ⁊ talē subie
ctionem: nec in virgine: nec in Johanne
baptista dū infantes essent inuenire erat
vnde beatissima virgo an̄ vsum liberi ar
bitrij: poterat habere aliquos motus nō
ꝑordinatos a rōne: qui tunc nō imputa-
banᵗ ad culpam actualē mortalē vel ve-
nialem apud virginē: ⁊ apud iohānē ba-
ptistam: sicut nec apud nos dū infantes
sumus: ⁊ apud fatuos: dum nō habet li-
berū arbitriū vsum suum absq; oīni cul-
pa ꝑcedenti actuali. In beatissima autē
virgine dum vsum accepit liberi arb. ple
na erat ꝯcordia appetituū: nā appetitus
sensitiuus inferior in tanta dominij pleni
tudine sub impio appetitus supioris vo
luntatis vicz subdebaᵗ: ꝙ in obiectū ali-
qđ ferri nō potuit ꝯtra rōnis dictamen ⁊
voluntatis imperiū: nam appetitus sen-
sualitatis inferior erat in plena cōcordia
ad appetitū voluntatis supiorē: ⁊ supior
in plena obedientia ad ipsum deum. In
ipsaq; beatissima virgine nō fuit domini
um politicū ⁊ regale: vbi pōt esse ꝯtradi-
ctio rebellio ⁊ resistentia appetitus sensi-
tiui ad rōnem ⁊ volūtatē: ꝫ fuit in ea do-
miniū despoticū: vbi ratio cum volūtate
dominanᵗ sensibus ⁊ appetitui sensitiuo
seruiliter ⁊ despotice: quia sicut debuit sic
potuit rebellionē cohercere sensualitatis
(de dominio politico ⁊ despotico: dictum
est clarius in p̄mo tract. ca. xxv. dub. vij.
circa finem) Ex quo sequiᵗ ꝙ virgo maᵗ
p talē dominij plenitudinē poterat vitare
oēm culpam actualē tam mortalē q̄ ve-
nialem: ita ꝙ ipsa impossibilis fuerit ad
peccanduz. Occasione dictoꝝ hic ori-
tur questio: an virgo beatissima adhuc
in matris vtero habuit vsum liberi arbi.
De hoc sunt due opiniōes. Una ꝙ Ma
rie aīa vt increata infusaq; corpi pfecte
prepato: vsum accepit liberi arbitrij etiā
in somnie. Queadmodū etiam videᵗ ali
quoꝝ opinio sentire ꝙ in statu nature in
stitute mens nō fuisset a somno depressa.
Nec etiaz in pueris qn semp habuissent
vsum liberi ar. sic ꝙ actu sp meminissent
intellexissent ⁊ dilexissent deū: ⁊ h̄ priuile
giūm trahere etiā volunt ad iohannē ba
ptistam: in quo posuerūt acceleratū vsuz
liberi arbi. dum exultaret in vtero: ⁊ etiā
extra vterū: dū circūcisionis tpe mirabā-
tur inspiciētes. Quis putas inqunt puer
iste erit: ⁊ em̄ manus dn̄i (potētia scz mi-
raculoꝝ opatrix) erat cū illo: ⁊ hoc nō so
lum in infantia: verūetiā in oīni sua eta-
te: qz mificors deus grās datas: hoi non
subtrahit sine culpa: hoc ex opibus Jo-
hānis manifeste appet: dū in etate qnq;
annoꝝ aufugit mūdū ⁊ intrauit desertū
nec pensandū est: ꝙ absq; ꝑuia cognitio
ne ⁊ volitione libe. arb. illic iuerit diutius
moraturus. Si igiᵗ de btō Johāne talia
credēda sunt: qn̄to maiora de v̄gine mr̄e
xp̄i (q̄ ꝑm Damasce. a nullo illustriū vīn
ciᵗ) sentire necesse est: vñ ꝑm quosdā vir
go beatissima adhuc in vtero m̄ris: fuit i
sublimiori statu ꝯtemplatōis: q̄ vnq̄ fu-
it aliq̄ pura creatura hūana impfecta eta
te. Et licet in vtero m̄ris sue sicut ⁊ ceteri
infantes dormiret: attn̄ somn⁹ q̄ abissat
⁊ sepelit in nobis actus liberi arb. ⁊ p cō
sequēs actū merendi: talia nō fuit in ipsa
opatus: sed anima sua libere ac merito-
rio actu tunc tendebat in deum. vnde il-
lo tpe pfectior erat cōtemplatrix q̄ vnq̄
fuerit aliquis alius dum vigilaret: vnde

⁊ Canticoꝝ.v.ipa ait. Ego dormio et cor meum vigilat: scꝫ in ꝯtemplatione perfecta a nulla actione somni debilitata.

B Alia est opinio ꝯtraria omnibus q̄ dicta sunt in prima opinione. in qua tria dicunt. Primū ꝙ anima Marie corpi vnita in instanti accepit vsum liberi arbitrij etiam in somnis. Scōm ꝙ in statu innocentie mens nō fuisset depressa a somno etiam in pueris: quin semper habuissent vsum liberi arbitrij. Tercio ꝙ Johes baptista in vtero circūcisionis etiam tpe acceleratum habuit vsum liberi arbitrij.

Contra primū dicit sctūs Tho.pte.iij. quest.xxvij.arti.iij.in corpe. ꝙ virgo Maria non habuit statim vsum liberi arbitrij adhuc in vtero matris existens. Hoc eīn ꝑuilegium speciale xpi fuit Cancella. etiam parisiēn.in epl'a de susceptione hūanitatis xpi: vicesima veritate: contrariuꝫ sentit dicens: xp̄s non cōicauit matri sue statim dum concepta vel nata est vsum perfecte rōnis: ꝙuis hoc potuisset: ⁊ si fecisset decuisset. Et oppositum asserendo vel p̄dicando est penitus temerariū. Sicut ꝙ nunq̄ somniauerit: aut ꝙ in somno semꝑ actu deū cōtemplata fuerit hic in via. Quod aūt ex scripturis sanctis autoritatem non habet (iunge nec ex ꝓbabili rōne) eadē facilitate ꝯtemnit̄ q̄ ꝓbat̄.

Contra scōm dicit Cancella. suꝑ Magnificat. tracta.vij. Q2 licet in statu innocentie: nihil appꝛehēderet: nihil appeteret: nihil exequeretur sensualitatis sine ꝑuio iudicio rōnis. Nullum etiā sensibile potuisset forinsecus agere in sensus nisi desuper dictāte rōne. Oportet tn̄ dicere cū traditione cōi: ꝙ in statu innocētie liberū arbitriū: qn̄qꝫ cessabat ab actibus suis in causis nō viciosis sed naturalibus: quēadmodū est necessitas somni qđ tamē fuit sine pctō. Hoc etiam oportet dicere de Johāne baptista: ⁊ de virgine beatissima ꝙ in somno habuerūt mentis depꝛssionē. De xp̄o aūt dum erat viator nulli dubiū quin semꝑ dicere potuerit. Ego dormio ⁊ cor meū vigilat. Ipse eīn btūs erat ꝭm mentē. Habuit eīn xp̄s ab instanti sue cōceptionis aiaꝫ rōnalem ꝑfecte btām ꝭm portionē mētis superiorē: capiēdo portionē superiorē stricte ꝓ intellectu ⁊ volūtate: vt respiciunt sola eterna: et sic dicit̄ Hiere.xxxj.ca. Nouū creauit dn̄s super terram: femina circūdabit virum. Nouū hoc fuit incarnationis misteriū. Femina fuit beata virgo: que est femina ⁊ mulier sexu: non corruptione: q̄ circūdedit vtero suo virginali Virum.i.xp̄m q̄ fuit vir perfectus. Nā ab instanti creationis anima xp̄i ꝭm liberū arbitriū fuit repleta oībus gratijs ꝟtutibus ⁊ scientijs ꝭm ꝙ dicitur Joh.iij. ꝙ datus est ei sp̄us non ad mensurā. De paruulis in statu innocētie dicit sctūs Bonauē. in.ij.dist.xx. ꝙ nati mox habuissent sciam ꝙtum ad habitū non tn̄ ꝙtum ad vsum: scꝫ q̊ ad actualeꝫ ꝯsiderationē: ꝓpter cerebri ineptitudinē: sed ꝑ interuallum tpis ꝓfecissent sensu: cognitione locutione ⁊ ambulatione. De hoc latius dictū est p̄mo tract.c.xxix.q.xj

De paruulis pro statu innocētie dicit Cancella. suꝑ Mḡt. tract.v. Si stetisset Adam nō videt̄ ꝙ paruuli statim nati cū iusticia originali: vel in vtero positi: viguissent iudicio rōnis: sicut in etate ꝑfecta: neqꝫ cū dormiebat: nec oporteret dicere pueros fuisse natos etate perfectos. Nec tn̄ sensualitas rebellasset ī eis iudicio rōnis: quo caruisset illa etas. Non eīn fomitē captiuantē in legē peccati sensisset: vt paruuli nostri: hoc etiam sentire oporteat de beatissima virgine in infantia: ꝙ in ea sensualitas nō rebellasset rationi. Huiuscemodi rebellio ꝓuenit ex originalis culpe sequela: fedo vicꝫ morbido affectu qui fomes dicitur. Est aūt fomes ꝭm. S. Thomā parte.iij.cap̄.xxvij. Inordinata concupiscētia sensibilis appetitus: habitualis tamen: quia actualis est motꝰ peccati (Est autem fomes concupiscētia inordinata: quia repugnat ordini rationis: Fomes.
qui semper precatur ad optima: qđ fit in

quantum inclinat ad malum et difficul‑tatem facit ad bonum) Virgo em̄ beatiſ‑ſima ſm ponētes eam ſine originali ma‑cula cōceptā: fomite oīno caruit: ꝓut di‑ctum eſt in p̄mo tracta. ca. viij. dubio. ij. vel vſus ⁊ ſtimulus fomitis (vt dicunt q̄ eam aliq̄n maculatam opinanť) ita in ea fuit ligatus: vt nil aduerſus rationē p̄ua leret. Cōtra tercium de btō puero Jo‑hanne baptiſta dicit San. Tho. ⁊ multi alij: ꝙ in ip̄o nō eſt acceleratum iudiciuꝫ rōnis: velut ſacer Ambro. videť ſentire ſup Lucam. Sed ſp̄us xp̄i mouit cor ne‑ſcientis ad exultationem nouitatis (Sic de pueris hebreorum dici poteſt: dū cum ramis palmarum Oſanna cōclamantes xp̄o obuiarunt: agebanť em̄ a bono ſpiri tu vehementius quā agebāt) vnde dicit ſctūs Tho. parte. iij. q. xxvij. arti. v. Aſſe‑rendum videť de Hieremia ⁊ iohāne ba ptiſta ſanctificatos eos in vtero: q̄uis li‑berum arbitriū non habuerūt in vtero: ſi cut pueri qui ſanctificanť p baptiſmum non ſtatim habētvſum liberi arbitrij: iſta tñ̄ exultatio ⁊ motio pueri Johis in vte‑ro: facta eſt ad declarationem ſanctitatis virginis ⁊ prolis in ea exiſtentis.

Johes ba ptiſta

Sicut de beato Frāciſco legiť ꝙ aues ratione carentes p̄dicationē eius attente audiebant: ac ſi verba eius intelligerent; qđ factum eſt a deo ad approbationem predicationis ſancti. Pariformiter ad approbationē p̄dicationis ſancti Bern‑bardini (velut beatus noſter ſenior Jo‑hannes de Capiſtrano ſcribit) creature inanimate hoc fecerunt. Dū em̄ ſanctus Bernardinus aquile in platea monaſte‑rij ſancti Petri celeſtini iuxta eccl'iam he atiſſime virginis: laudes Marie euāgeli ſaret. Cum hora eſſet quaſi ſexta. Stella luciđiſſima ſolis radios putabať excelle‑re: cunctis aſtantibus ſtupentibus ſuper caput San. Bernardini apparuit. Ob cuius rei memoriā. Stella in cuius cētro nomē Jh̄s iuxta San. Bernardini ima‑ginē pingitur. Nam ip̄e celeſti lumine in

Frāciſcus

Bernbar dinus.

rōne illuminatus: in ſuis p̄dicationibus magnifice nomen Jeſus exaltauit.

Parimodo dum btūs Johes de Ca‑piſtrano canoniſationē ſancti Bernbar‑dini ꝓcuraret: in platea ſupradicta: eadē quaſi hora ſexta de beatiſſima virgine p̄‑dicando eadem ſtella p̄lucida ſupra eius caput: que ſup ſan. Bernardinū chorū‑ſcauit: p̄fateq; ſtelle fulgentiſſime duca‑tum aduſq; vrbem Romanā habuit. Si cuti ſui itineris comites fidedigni atte‑ſtantur. Redeundo ad ꝓpoſitum de ex ultatione pueri Johis: neutrum moduꝫ determinate aſſerit San. Aug⁹. ſed dicit ſiue hoc modo ſiue illo: facta fuit dicta ex ultatio: attribuenda eſt diuino miraculo. Hoc ſatis patet quia nō potuit fieri p na turam. Conſimiliter de beatiſſima virgi‑ne: an p̄acceleratum accepit vſum liberi arbitrij: an congruā expectauit etatē: nō facile poteſt determinari. Vtraq; opinio ſanctos doctiſſimos deuotiſſimoſq; ha‑bet defenſores. Prima tamen opinio de acceleratione rōnis magis cōſonat pieta ti fidei. (Pietas fidei eſt ꝓbabilis ſeu ve riſimilis opinio ſup aliq̄bus que deuoti‑onē edificare poſſunt: q̄ ex ſcripturis au‑tēticis: nec dare ſequunť nec repugnāt) Scđa vero opinio ꝯſonātior eſt rationi.

Alia cōplura (que calumniari poſſūt) de btiſſima v̄gine leguntť: ſup q̄bus infra ſcripte notenť veritates: collecte ſunt ex ep̄la Cancell'. de ſuſceptione humanitat̄ xp̄i. Exq; eius collectorio ſuper Magt.

Prima veritas. Chriſtus etiā ſi vede‑rit accelerationem vſus rōnis matri ſue. (Sicut opinanť aliq̄ pie de exultatione iohis in vtero). Nō oportuit tñ̄ in talib⁹ gratijs perſeuerantiā eſſe: q̄uis ſine pnīa ⁊ retractatione ſint dona dei. Sunt eniꝫ ſine pnīa: ſupplendū eſt h̄ mō q̄ donanť: q̄dam ad modulū paruā: q̄dā ad tp̄s ma ius: quedā incuū. Patꝫ in gratijs: in pro phetijs ⁊ gratijs ſanitatū q̄ durāt ad tp̄s

Scđa veritas. Xp̄s potuit cōferre dile ctiſſime matri ſue cognitionē luciđiſſimā

totius decursus vite sue ꝛ filij: confestim
dum nata est: ꝛ si hoc fecisset hoc vtiqꝫ de
cuisset:ergo fecit:temerariū est ꝛ ꝯtrariū
sanctis doctorib⁹ hoc inferre. Contrariū
insup videť euāgelice doctrine sic asserē
factū eē:siquidē ꝑditus fuit Jesus:igno-
rante Maria ꝛ Joseph:ideo dolentes ꝑ
triduū q̄sierunt ipsum: ꝛ nō intellexerūt
responsum pueri Jesu. Nesciebatis inq̄t
ꝙ in his q̄ patris mei sunt oportet me eē
ꝛ ita in multis: sed nō ob hoc dicēda fuit
ignorās beata virgo (q̄ docente eam spi-
ritusctō omnē veritatē:ꝑdita fuit maiori
cognitione totius seculi cum decursu: q̄
ꝓphetarū vel aplorū vel phorū vllus) si
nō sciret om̄ia. Dicit em̄ ignorantia ꝑua-
tionem sciētie debitam inesse: ꝛ ex ꝯseq̄n
ti culpam: nō sic nesciētia q̄ in angelis re
periť. vn̄ diciť Job. xlij. de angelis ꝛ terri
ti purgabunť: ſm ꝙ dicit Diony. licet in
angelis nō sit purgatio ab imundicia: est
tamē in eis purgatio a nescientia: inq̄ntū
ꝑ illuminatiōes diuinas seu effectus dei
mirabiles imediate a deo ꝓcidentes: an-
geli sancti aliqua cognoscūt q̄ prius non
cognouerit: ꝛ hoc mō angeli in deiectiōe
demonis de celo empireo fuerūt purgati
a quadā nesciētia ꝛ etiam territi. Iste ter
ror non est aliud q̄ admiratio: videntes
ꝛ admirantes diuinā virtutē in deiectiōe
ꝛ punitiōe demonis quā ꝑus nō viderūt:
eodē mō erit in detrusione demonū in in-
fernū cuꝫ ꝯdemnatis in extremo iudicio

Tertia veritas Maria dum fuit via-
trix ita fuit magnificata: vt i nullo moue
reť cōtra iudiciū rōnis ꝛ spūs. Cōsequiť
hec veritas ex dictis doctorꝫ ponentium
ipsam nullo vnq̄ fuisse pctō fedataꝫ nec
originali nec actuali: ꝛ ꝑ ꝯsequēs nullate
nus venieliter peccasse: quod saluari nō
posset si nō habuisset om̄s motus (nedū
spūs ꝛ rōnis: sed etiā passiones anie sen-
suales in vi duplici ꝯcupiscibili scꝫ ꝛ ira-
scibili) subditos rationi: vel nō ꝯtrarios
neqꝫ preuenientes rationē. Qꝫ aūt Ma-
ria mouebať passionibus textus probat
euangelicus narrans Mariā doluisse: de
quo dolore ꝓphetauit Simeon: ꝛ tuā in-
quit ipsius aiam ꝑtrāsibit gladius: qđ in
passione filij se p̄sente ꝛ dolente ſm docto
res falsum est: non eñ potuit non dolere
visa morte filij. Et ita de reliquis passiōi-
bus diciť: que ꝑ app̄hensionē variorꝫ ob
iectorꝫ sub rōne cōuenientis vel discōue
nientis afficiebant animā eius. Nihil ta-
men appꝑhendit nec in app̄hensis passio-
nabiliter mota fuit sine iudicio rationis.
Dum autē ratio sopita erat: ꝛ in suo im-
pedita iudicio sine culpa sua fuit: prout
euenit in somnis: non oportet tales mo-
tus p̄uenisse iudiciū rōnis: qđ ꝓtunc nul
lum erat: facit exemplū ꝓpositum de pe-
dagogo: si sine culpa fuerit absens vel in
clusus vt paruulo cōsulere nō valeat: sic
soluiť ꝙ Adā vel Maria somniando nō
erravit. Quarta veritas Maria dum 3
viatrix erat potuit app̄hendere tentatio
nes forinsecus immissas (sicut ꝛ xp̄s quē
sathan ausus est aggredi diuersis tenta-
tionibus: sic nec est incredibile Johannē
baptistam demonis tentationibus agi-
tatum: quatenus probatus vinceret et
vincendo coronam acciperet) sed nullo
modo fuisset Maria mota passionabili-
ter per eas sine iuditio rōnis: poterat sa-
ne protinus eas diiudicare atqꝫ repelle-
re: poterat non moueri ſm eas ad libidi
nem vel ad iram vel ad superbiam: ipsis
etiam in apprehensione durantibus.

Ad cuius intelligentiam consideran-
dum ꝙ tentatio ſm Grego. in omelia tri
pliciter perficiť suggestione: delectatione
consensu: suggestio forinsecus ē a diabo
lo: que parit apprehensionem in sensua-
li ꝛ rōnis inferioris cognitione. Delecta-
tio est primus ex tirānico fomite motus:
inordinate: ꝛ preter ordinem rōnis mo-
uens. vnde dicit sanctus Bonauen̄. in. ij.
dist. xxiiij. ꝙ in ꝓgressu tentationis: ꝑmo
delectatio offerť siue ꝑcipiť ꝑ sensualita
tem. Scd'a delectio aduertiť ꝑ inferiorēꝫ
ꝑtem rōnis: q̄ interiores mot⁹ ꝛ affectus

habet diiudicare et cognoscere: hoc autē nō est possibile sensitiue. Tertio ꝟo in id ad qđ trahit delectatio: ꝯsentiť vel dissentitur: et hoc est suꝑioris ꝑtis rōnis: in qua residet auctoritas iudiciarie potestatis: cuius est diffinire ex eternis legibus et rōnibus diuinis: an aliquid a voluntate sit amplectēdū vel respuēduȝ: vnde queadmodū xp̄s (ꝟm Grego. in omelia) ꝑ suggestionē dyaboli tentari potuit: sed mentem ei⁹ peccati delectatio nō momordit. sic virgo mater sua suggestione demonis forinsecus temptari potuit: nec tamen labi potuit in delectatiōem vel ꝯsensum: quia a peccato originali et a fomite cōcupiscentie praue delectationis fuit ꝑseruata: qđ valde secus in nobis est: nō potentib⁹ ad apphensionem suggestiōis dyaboli: mūdi et carnis nō moueri: qꝛ de carnis pctō ꝓpagati: in nobisipsis gerim⁹ vnde certamina toleremus: non tamē hoc semꝑ fit cum de merito nr̄o: ꝟ si ꝯsteterimus absq̄ ꝯsensu rōnis et sp̄us: redundabit in meritum: qn̄q̄ repugnando viriliter vt diffugiat: qn̄q̄ nō repugnādo ꝟ fugiendo: vt ibi fugite a dyabolo: et fugiet a vob: qn̄q̄ nō curando ꝟ irridendo potius et vilipēdendo dyabolicas immissiones (quales sunt blasphemie abhomiabiles et horrende) immissas qn̄q̄ purissimis ac sanctissimis: quas mag' oportet irridere q̄ horrere. Ex dictis eliciť queadmoduȝ victoria castitatis et humilitat' in Maria (dū restitit dyabolicis suggestionib⁹) nō fuit absq̄ pugna: ad qualeȝ iugiter attingere nos mouet Petrus et paulus: qm̄ aduersarius vester dyabolus circuit q̄rens quē deuoret: nec ignorare ꝯuenit astutias ei⁹: cui mille mille sūt artes nocēdi: ꝟ ꝯfidere mus q̄ plures nobiscū sunt: si toto corde suis imitamur auxilijs.

¶ De origine passionum animalium. Caplm x

De origine passionū aialium.

Passionū aialiū quadruplex reperiť origo: vel em̄ ꝓueniunt ab innata cōplexione: vel a sensibilibus exterioribus agentibus in ipsos sensus. Et hi duo modi sunt velut ab inferiori. Proueniūt etiā a celo. Proueniūt q̄rto a sp̄ū rōnali. Et hi duo modi sunt velut a suꝑiori. De priori triplici viȝ passionū origine vidēdū ē in hoc caplo. De q̄rta qualiter a sp̄ū rōnali passiōes ꝓueniūt diceť caplo sequēti. Quātum ad primuȝ dicendū q̄ passiones nedū aiales ꝟ etiā sp̄ūales iuuanť plurimū ab innata complexione corporali: autorisauit Plato q̄ aie sequunť corpa: nō quidē naturali necessitate (si ad sp̄m liberū sit aspectus) ꝟ quādaȝ inclinatione: ꝓut corpus subministrat anie tanq̄ instrumentū. Constat em̄ q̄ ad instrumentorꝫ varietatem: ꝯsurgit in opationib⁹ facilitas maior vel difficultas in mechanicis: sic erit suo modo de varia cōplexione membrorꝫ: et de his q̄ membris ipsis subseruiūt: vt sunt spirit⁹ corporei nāles vitales et aiales (de quibus dictū est in .j. trac. c. ix.) vt est ꝑterea sanguis q̄ est cōis materia tā mēbrorꝫ q̄ huiusmodi sp̄ūum. vñ ꝟm traditionē medicorꝫ: iuxta variā dispositionē spirituū corporeorꝫ: nālis: vitalis et aialis: at sanguinis: subtilis: grossi: clari: turbidi. calidi: frigidi: causanť varie passiones et inclinationes. Ad irā ꝑtinaciā (q̄ est ira fixa) timorē: pusillanimitatē: tristiciā: audaciā odium et rancorē (q̄ est odiū inueteratū) ꝟm etiā varias cōplexiones medici attribuūt passiones alias et alias aialib⁹ cōplexionatis. Complexio originať ex q̄tuor humorib⁹: vt est ꝑmo trac. c. ix. Ad cōpositionē em̄ corpis hūani q̄tuor elemēta ꝯcurrūt. viȝ terra: aqua: aer: ignis. Et ad vegetationē eiusdem corpis quatuor hūores ꝯsiles illis ꝯueniūt. viȝ sanguis colera: fleuma et melancolia: colera ē sicca et calida: et conuenit igni: sanguis calidus et humidus et congruit aeri: fleuma: humidū et frigidum: et cōuenit aque: melancolia et frigida sicca: et congruit terre. Ex his humoribus homo habet inclinationem et passionem naturalem ad

aliqua vitia: ⁊ ad aliquas virtutes ⁊ scientias: nam colerici inclinant̃ ad iram ⁊ ad magnanimitatẽ ⁊ fortitudinẽ: sanguinei ad luxuriam: ⁊ ad beniuolentiã: affabilitatẽ ⁊ misc̄diam: ꝑꝫ qđ dicit Job.xxxj. Ab infantia creuit mecuz miseratio: ⁊ de vtero matris est egressa mecũ. Fleumatici inclinant̃ ad pigriciam: incuriam ⁊ mãsuetudinem ⁊ patientiã. Melancolici ad desperationem: suspitiones ⁊ ad cõpunctionem ⁊ modestiã. Scđm Albertuz magnuz homines a natura inclinant̃ ad scientias ⁊ artes varias ſm qualitatẽ cõplexionum: nam sanguinei ad naturales Colerici ad mathematicas. Melancolici ad poeticas. Fleumatici ad morales: ita ⁊ ad cetera opera mechanica ⁊ artes: vnus inclinat̃ magis ad vnam: alius ad aliam naturali instinctu. Diuina etiã ꝓuidentia disponente ad pulcritudinẽ vniuersi ⁊ ostensionẽ sue sapiẽtie: tantas et tam varias oꝑationes virtutũ scientiarum ⁊ artium inspirauit mentibus hominũ ſm vim cognitiuã: affectiuã ⁊ oꝑatiuam: ꝓut dictũ est ꝑmo tract.c.xxv. dubio.vj. in fine. Considerãdũ postremo ꝙ oĩs illa imutatio passionũ cõsequẽs dispositionẽ sanguis humoꝝ ⁊ cõplexionum: causat̃ mediate ⁊ dispositione principaliter a multiplici actione q̃litatũ primarũ. Sumat̃ exemplũ qđ in ebrijs quotidie ꝯspicit̃. Constat eĩ aliquos priusq̃ vino se repleuerint tꝑatos esse ⁊ sedatos in passionibus: q̇ post vinũ abundanter sumptuz trahunt̃ hi ad iram vehementẽ: hi ad tristiciã melãcolicã: hi ad leticiam: hi ad spem: hi ad timorẽ ⁊ sic de alijs. Cur aũt hec fit varietas passionum nimirũ quia variat̃ accidẽtalis dispositio sanguinis humoꝝ atq; spirituum corporeoꝝ: ex actione vini ⁊ qualitatũ suaruz. Quo circa facile est ꝑpendẽ q̃ntũ opetur hec vel illa ꝯplexio innata fixa ⁊ qđãmõ ꝑmanens: si in accidentali ⁊ trãseunte dispositione corꝑis: tam dissimilis subita ⁊ potens oꝑatio subsequat̃: adeo quidem vt si videris ebriũ prius sobriũ fere dicere possis hic vtiq; nõ est ille. Quãtuz ad scđm dicendũ ꝙ passiones animales frequẽter originant̃ a sensibilibus exterioribus agentib⁹ in ipsos sensus: vt in visuz auditum: olfactũ: gustum ⁊ tacum. Pro quo sciendũ ꝙ sicut dictum est.c.vj. Ad passionẽ tria cõcurrũt. Primũ est apprehensio: oĩs nãq; passio insequit̃ aliquã apprehensionẽ preuiã (si nõ tempore tñ ordine nature) alicuius potentie cognitiue seu apprẽhẽsiue. Passio eĩ animalis sequit̃ apprehensionẽ ⁊ ꝑceptiõem potẽtie pure sensitiue exterioris vel interioris apprehendẽtis aliqđ sensibile siue obiectum: sub ratione cõueniẽtis vel disconueniẽtis: vtilis vel nociui: ardui vel difficilis. Scđm est appetitus sensitiuus: cõcupiscibilis vł irascibilis: qui est subiectũ passionis. Tertiũ est passio motio seu inclinatõ causata in appetitu sensiuo ex apprehensione sensi[illegible] seu obiectoꝝ presentiũ agentiuz in quinq; sensus exteriores. Obiecta eĩ sensuũ. s3 color: odor: sonus: sapor: tangibile: agũt in sensus in q̃ntum eoꝝ intentiones ⁊ siĩtudines recipiunt̃ in sensus. Obiecta eĩ generant primo similitudines suas in medio: ⁊ e medio ĩ organo exteriori: ⁊ de organo exteriori in interiori: ⁊ dehinc in potentiaz apprehensiuã. Conuersio tamẽ potentie apprehensiue sup similitudinẽ seu spẽm: facit appᷓhensionem omniũ rerum sensibilium: que exterius anima apprehendit B Ad hanc apprehensionẽ si sit rei cõueniẽtis: sequit̃ passio amoris desiderij gaudij si sit rei discõueniẽtis: sequit̃ passio odij: horroris: tristicie: quia sensus delectatur in medijs: ⁊ tristat̃ in extremis: sicut visus delectat̃ in medijs coloribus ⁊ tristatur in extremis s3 colore albo et nigro. De hoc diffusius dictum est ꝑmo tract. ca.xvj. dubio.ij. Et queãdmodũ passiones aĩales ꝓueniunt ex appᷓhẽsione sensibiliũ exterioꝝ obiectis pñtibus: quoꝝ species ꝑcipiunt̃ a sensibus exteriorib⁹.

Pariformiter originant̄ ex cōuersiōe fantasie sup intentiones similitudines fantasmata siue species reseruatas in imaginatione ꝛ memoria: absentibus reb⁹ sensatis (Est em̄ fantasma: vt dictū.j.tract. .xx.ꝛ.xxix.caplis) similitudo rei sensate: reseruata in imaginatione q̄ spēm sensibilem reseruat quā sensus cōmunis a rebus exterioribus recipit exemplū sumatur de specie ꝛ pulcritudine mulieris per sensus exteriores ꝛ p sensum cōem apphensa: cuius species ꝛ pulcritudo: absente muliere reseruat̄ in imaginatione (Cōsistit em̄ pulcritudo formositas speciositas ꝛ decor: in colore statura: figura: ꝛ in quadā decentia gestus ꝛ ornatus virtuosi totius corpis: cum quadā nature iocūditate leticia vel alacritate vultus) Fantasia ergo cogitando fantasiando de eius pulcritudine: ꝯuertit se sup imaginationē retinentē spēm ꝛ pulcritudinē mulieris: mox sequit̄ in appetitu sensitiuo concupiscibili passio amoris ꝛ desiderij si fuerit absens: gaudiū postq̄ p̄ns fuerit. Unde si ordinē bm viam generatōis passionum respectu boni adipiscendi scire velimus: sumam⁹ exemplū in ꝯiugio Jacob ꝛ Rachelis: que fuit decora facie ꝛ venusta aspectu (in ornatu scꝫ pudico totius corpis) Gen̄.xxix. Cui⁹ pulcritudinē Jacob in eius p̄sentia per sensus exteriores apphendens: similiter Rachele absente: species pulcritudinis eius in imaginatione Jacob reseruabat̄: sup quā spēm fantasia cōuersa: causabat̄ in appetitu cōcupiscibili Jacob p̄ma passio q̄ amor dicit̄ inclinatio vicꝫ ad Rachelē matrimonialiter sibi copulandā velut in bonū delectabile: amor tn̄ ille nō excessit limites rōnis: qꝛ fuit amore prolis ꝓcreāde. Scdo quia iacob nō potuit mox copulari Racheli: causabatur in eius vi cōcupiscibili motus ad assequendū in futuro Rachelem: passio scꝫ desiderij. que satagit illud adipisci ad qd̄ amor inclinat. Tertio apprehendit iacob ad adipiscendū Rachelem sub rōne difficilis ad obtinendū (qꝛ seruiuit ꝓ ea septem annis) cum fiducia tamē obtinēdi: causat̄ in appetitu irascibili ipsius Jacob altera passio que dicit̄ spes. Quarto interueniēte impedimēto adipiscēdi Rachele (fraude scilꝫ laban introducētis Liam ad Jacob) qd̄ impedimentū Jacob apphendēs tanq̄ malū tristabile: qd̄ opponit̄ bono delectabili: causabat̄ in appetitu irascibili ipsius Jacob alia passio que dicit̄ audacia: quedā scꝫ fiducia repellendi ꝛ obpugnandi malum tristabile. Quinto Jacob nō immemor p̄terite illate iniurie. scꝫ fraudis soceri sui laban: causabat̄ in eius vi irascibili passio que dicit̄ ira: dum vis irascibilis insurgit ad vindictam illate iniurie: que apphendit̄ vt lesiue ꝓprie ꝯcupiscentie. Ira em̄ sequit̄ actum ꝯcupiscibilis ꝛ est vindex lese ꝯcupiscētie. Prorupit g̃ Jacob in hec verba vindicte: quid ē hoc qd̄ facere voluisti: nōne ꝓ nihilo seruiui tibi quare iposuisti mihi (hoc ē decepisti me) postremo Jacob seruiens pro Rachele alijs septeꝫ annis Rachelē duxit in vxorem: causabat̄ in eius vi ꝯcupiscibili passio que dicit̄ gaudiū: que est passio cōpletiua ꝛ finalis omniū prioꝝ passionū que terminant̄ in gaudio: qd̄ causat̄ ex bono delectabili apphenso vt p̄sens p motum iam acquisito: quo adepto appetit⁹ quietatur: ꝯsimilis ordo aliaꝝ passionū poterit inueniri respectu mali: vbi primo occurrunt odium ꝛ fuga in ꝯcupiscibili: deinde desperatio ꝛ timor in irascibili. Postremo malo iam p̄sente ꝛ adepto: causatur in ꝯcupiscibili: tristicia in qua priores passiones terminant̄. Tandē deuicta tristicia fit omniū passionū reductio finaliter ad gaudiū. vnde dicit̄ Joh.xvj. Mulier cum parit tristiciā habet: cum aūt peperit iam nō meminit pressure ꝓpter gaudium. ¶ De fantasticis passionibus.

Pulcritudo

Queādmodū passiones animales originant̄ (vt dictum est) ex cōuersione fantasie super intētiones ꝛ species reserua-

tas in imaginatione: ꝑ sensum tñ cõmunem perceptas a sensibus exterioribus. Parisormiter in fantasticis ⁊ melancolicis ⁊ somniantibus (dum ille spẽs procedunt retrograde de fantasia ad imaginationẽ: ⁊ de imaginatione ad sensum communẽ: vsq3 ad sensus exteriores) passiones ꝑ imaginatiuã virtutẽ notabiliter intendunť vel minuunť. Coagente tñ fantasia: que facit formarũ imaginũ ⁊ specierum retentarũ in imaginatione diuersas cõpositiones ⁊ apparitiões. Quantã autem vim habet virtus imaginatiua tradunt philosophãtes ⁊ medici ꝑ experientie librũ edocti. Dicunt eñ ipsam habere virtutem regitiuã ⁊ inmutatiuã ⁊ transformatiuã totius corporis. Quod vt facilius innotescat. Supponamus p̃mo cu3 pho: ꝙ species intentio seu forma rei vel eius fantasma seu imago: habet vim alterandi ꝓporcionabiliter vel agẽdi sicut habet res cuius est imago: queãdmodũ species ignis h3 vim calefaciendi: species niuis infrigidandi: non tñ in equali gradu ad rem ipsam. Supponamus p̃terea ꝙ spũs animalis delatiuus est formarũ seu specierũ: sicut aer recipit spẽs coloris vel alioꝝ sensibilium. Et he spẽs lic3 nõ sint sensibiles in aere: faciunt tamẽ sensibiles impressiones in corporibus dispositis: sicut species coloris causant imaginem in speculo. Sicut imaginatio turpis figure recipitur in spiritibus ⁊ defertur: et facit in semine deciso tp̃e talis imaginationis notabilem effectum turpitudinis. Sicut imaginatio ethiopis assimilationem inducit ad ethiopem: vnde dicit glosa Hieronymi sunt .xxx. capl'm geneosos: ꝙ quitilianus quandam matronam accusata3 de adulterio (eo ꝙ peperisset ethiopem) liberauit: per hoc ꝙ fecit inquiri si in cubiculo eius esset talis pictura: qua reperta liberata est. Sic etiam vt dicit Lyra super Gen̄. ca. xxx. Dum laban fraudulẽter agebat contra iacob. Jacob edoctus ab angelo posuit virgas varij coloris in canalibus quando erat conceptus ouium. Cum eñ femelle bibebant ascẽdebãt masculi: ⁊ femelle videbant vmbras masculorum in aqua: ⁊ imagines ipsorum varij coloris ⁊ similes concipiebãt. Hanc eni3 virtutem habet imaginatiua super corpꝰ ⁊ super materiam: vnde fit conceptus: ꝙ similes concipiuntur illis quos aspiciũt attẽte in extremo coitus: vnde dicit Auicenna .vj. naturalium. Cum enim imaginatur anima aliquã imaginem et corroboratur in ea: statim materia corporalis recipit formam. Et ponitur exemplu3 de eunte super trabem: qui si imaginatur cadere non audebit ambulare super eã: eo ꝙ imaginatur cadẽdi formam in anima eius vehementer impressam. Cui obedit natura eius: et virtus membrorum non obedit cadenti sc3 ad ambulandum ⁊ erigendum. Notandũ etiam ꝙ delatio forme imaginate põt fieri dupliciter. Uno modo ꝙ ipsamet forma moueatur et deferatur ad motum sui subiecti: sicut si sal liquefiat in aqua defertur et expanditur in aqua. Alio modo fit hec diffusio per irradiatione3 ipsius forme imaginate: que habet vim suijpsius diffusiuam et causatiuam aliarum specierum ex seipsa: sicut lux causat lumen: quod causatum potest producere aliud lumen. Supponamus insuꝑ ꝙ delatio talium formarum ꝑ spiritus animales potest prouenire vsq3 ad sensus exteriores: quo casu fiet in sensibus exterioribus talis sensatio suo modo qualis fieret si ab extrinsecis obiectis mouenť: hanc causam reddunt aliq̃ cur dormiẽtes qñq3 exercent opa vigilantiũ: ambulãdo clamãdo loquẽdo ⁊c̃. Cur etiam maniaci ⁊ aliqui melãcolici: credunt ea videre vel sentire extrinsecus q̃ nõ nisi intrinsecus certũ est fieri. Hinc euenit vt dũ hõ est in tenebris et timet putat se qñq3 videre imagines terribiles: vel audire sonos horrẽdos: queãdmodũ melãcolici ĩ pleno die ⁊ locis lucidis patiunť talia ꝓpter tenebrositatẽ spiritũ q̃s horret

quodammodo ipsa anima vel virtus imaginatiua: et hinc semp tristes incedūt: quia sue tristicie causam secū ferūt. Hec est ratio cur aliqui timēt nō timēda. Cur in suspitiões mirabiles ꝛ falsissimas cadūt ita vt credūt se aliquādo queri ad mortē vel ad incarcerationē vel spoliationem: ꝛ inde fugiunt nemine ꝑsequēte: trepidantes timore vbi non est timor: vnde dicit Cancellarius parisieñ. Cognoui talē tpe meo q̄ ingeniosissimus erat ꝛ perit⁹ valde in medicinis: qui tandē fugit in nemora occulta nec vltra cōparuit. Sic aliqs estimabat se gallum: et more galli cantabat. Alius imaginās se habere cornua in fronte: verecundabaꝛ quotiēscunqꝫ videbat se inspici ꝛ frontē tegebat. Alius imaginabatur se habere pedes ferreos: calcabat validissime sup terram. Alius ambulare nō audebat: fantasians pedes suos esse vitreos. Sic dicunt expositores aliqui ꝙ Nabuchodonosor comedebat fenum sicut bos ꝛ cum feris habitabat: qꝛ se bouē esse fantasiabaꝛ. Non solū bouē sed ꝑut dr̄ in historijs bestiā triformē: scꝫ leonē aquilā et bouē septē annoꝝ spacio se putabat. Alius putauit se pungno mūdum claudere ꝛ omnia in manibus continere: ꝛ ideo manus ad cibum non extēdit: timēs ꝙ si manus extenderet: partes mundi defluerēt ꝛ perirēt. Alius putauit angelū tenere mundū ꝛ p̄ tedio velle mūdum dimittere cadere: ꝛ ideo manus crepit ꝛ humeros: volens mundū corruentē sustinere: Quātum ad tercium considerandum: ꝙ passiones aīales immittuntꝛ a celo: mediate tñ ꝛ dispositiue. Nam celum cum sideribus ꝛ planetis est velut instrumentum dei gloriosi: et per ipsuꝫ gubernatur machina mundi corruptibilis: vnde in maiori mundo sunt: quedam generantia: quedam generata: quedam gubernantia hec ꝛ illa. Generantia sunt corpora simplicia: scꝫ corpora celestia: ꝛ quatuor elementa. Nam ex elementis ꝑ virtutem lucis conciliantis contrarietatem elementorum immixtis: habent generarꝛ ꝛ ꝑduci q̄cunqꝫ generanꝛ ꝛ ꝑducuntur per operationem virtutis naturalis. Generata sunt elemētata: scꝫ corpora ex elementis cōposita: sicut sunt mineralia vegetabilia sensibilia ꝛ corpa humana. Regentia hec ꝛ illa sunt spūales substantie: siue oīno ꝑiuncte vt sunt anime brutales siue ꝑiuncte separabiliter: vt sunt spirit⁹ rationales: siue oīno separate vt sunt spiritus celestes: quos philosophi intelligētias: theologi angelos vocant: quib⁹ fm phos cōpetit mouere corpora celestia ac per hoc attribuitur eis āministratio vniuersi: suscipiendo a prima causa scꝫ deo virtutis influentiam: quā refundunt sup opus gubernationis: q̄tum ad rerū consistentiam naturalem. Ex quibus patꝫ ꝙ superiora scꝫ angeli cum corporibus celestibus influunt in inferiora virtutē motiuam vegetatiuam sensitiuam: ac omnium gubernabilium ꝑductiuam. Et licet careant qualitatibus elementarib⁹. Nō enim sunt calida frigida sicca ꝛ humida formaliter: sed virtualiter et effectiue: qꝛ ista efficiunt ꝛ causant in inferioribus: verumtamen nō influunt super liberum arbitrium: quod precellit oēm virtutem corporalē: ac ꝑ hoc cūcta nata sunt sibi famulari. Nihil aūt hꝫ sibi dn̄ari nisi solus de⁹: nec habēt immutare volūtatē hoīs: lꝫ hn̄ immutēt ac disponāt cōplexionē hoīs: q̄ voluntatē hoīs nō habet cogere: ſ scd̓m magis ꝛ minus in diuersis hoīb⁹ inclinare. Ex q̄ sequiꝛ ꝙ aīa rōnalis immediate regiꝛ a dō siue celo ꝛ angelo: qꝛ inter animā rōnalē ꝛ deū nullū est mediū: dicente Aug⁹. Nihil est superius mēte nr̄a p̄ter deum. Angelus tñ pōt dici superior anima rōnali ꝛ deo ꝑximior quo perfectior Nā angelus est substantia intellectualis ꝛ incorporea: ergo deo ꝑximior ꝛ similior q̄ꝫ aīa rōnalis: q̄ est suba rōnalis ꝛ corpori vnibilis. Sicut ergo inꝛ anglos ē gerarchicus ordo: sic angloꝝ ad hoīes fm tres act⁹ gerarchicos: q̄ fm Dionysium

ſunt purgare pficere ⁊ illuminare: ⁊ hoc
reſpectu gratiaꝝ ⁊ pfectionū ſcdaꝝ. An,
gelus ergo ⁊ aīa rōnalis immediate tria
recipit a deo ſcꝫ naturā: grām ⁊ gloꝛiam.
Quo ad naturā qꝛ immediate (non me,
diante intelligentia ſicut Autoꝛ de cauſis
fingit) creata eſt aīa ad imaginē dei: in
tribus potētijs naturalibus. ſcꝫ memo,
ria: intelligentia ⁊ volūtate: q̄bus capax
eſt dei vt eum recolat: intelligat: diligat.
Quo ad gratiā aīa ſoꝛtit̄ rōnem ſimili,
tudinis dei: quia pticeps dei eſſe pōt: ſm
exuberantiā gr̄e gratūfacientis: que facit
aīam aſſimilari deo in via: p tres habitus
theologicos immediate a deo infuſos: vi
delicet per fidem: que dirigit rōnalem in
ſummā veritatē in credēdo ⁊ aſſentiēdo.
Per ſpem que erigit iraſcibilem in ſum,
mā maieſtatē laudandā: ſiue ſummā lar
gitatem expectādam: p charitatē q̄ vnit
ꝯcupiſcibilē cum ſumma bonitate in cō,
plectendo ⁊ diligendo. Quo ad gloꝛiam
aīa rōnalis in patria imediate a deo do,
tatur ⁊ beatificatur ⁊ fit deifoꝛmis p tres
dotes gloꝛioſas: que ſunt ſumme pacis
tentio: quo ad poteſtatiuā ſumme verita
tis viſio: quo ad cognitiuā ſūme bonitaꝗ
dilectio: quo ad affectiuā. Ex dictis pa
tet (vt dicit. s. Bona. in. ij. diſtin. xiiij.) ꝙ
paſſiones ⁊ moꝛes hoīm ⁊ euētus futu,
roꝝ cauſari a ſideribus dupl'r pōt intelli
gi: aut neceſſario ⁊ ſufficiēter: aut diſpoſi
tiue ⁊ ꝯtingenter: ſi pmo modo dicet̄ ſic
nō tm̄ eſt falſum: imo eſt hereticū ⁊ dya,
bolicū figmentū: qꝛ repugnat xp̄iane reli
gioni ⁊ recte rōni. xp̄iane religioni repu,
gnat. dum eſt contra veritatē fidei. Veri
tas eīm fidei in hoc nō pōt ſaluari: dū eīm
ponunt oīa neceſſario euenire a ſideri
bus: tollunt meritū ⁊ ꝯſequēter premiū:
tollunt grām ⁊ p ꝯſequēs gloꝛiā. Repu,
gnat nihilominꝰ hec poſitio recte rationi
dum ſupioꝛibꝰ pponit inferioꝛa. Pꝛepo,
nit eīm homi aſtra: q̄ eſt creatura digniſſi
ma ſicut phs teſtat̄: hoc patꝫ ex pte oꝛdi,
nis vniuerſi: nā in mundo talis eſt oꝛdo:

vt ſupioꝛa ⁊ magis nobilia influūt in in,
ferioꝛa: ⁊ minus nobilia ⁊ infima per me
dia reducunt̄ in ſūma. Oſtendit̄ etiā hoc
qꝛ intelligētie mouent coꝛpa ſupioꝛa: ⁊ il
la mota alterant hec inferioꝛa. Videmꝰ
etiam ꝙ quedā creature habēt eſſe ſoluꝫ
quedā ad eſſe ſupaddūt viuere: quedam
ad viuere addūt ſentire: quedā ad ſenti,
re ſupaddūt intelligere: ⁊ he ſunt nobiliſ
ſime creature. Itē nobilius eſt viuere ꝙ̄
ſolum eſſe: quia viuere pſupponit eſſe: ⁊
magnū bonum ſupaddit ad eſſe. Itē no,
bilius eſt ſentire ꝙ̄ viuere: qꝛ habet ſe ad
viuere p magni boni ſupadditionē. Itē
nobilius eſt valde intelligere: ꝙ̄ ſit eſſe vi
uere ⁊ ſentire: qꝛ ſuppoſito oīm alio eſſe
ponit rem in vltimo eſſe creature. vñ vi,
demus ꝙ creatura intellectualis ſcꝫ ani,
ma nō ſolum dat homi intelligere: ſ; dat
ei ſentire viuere ⁊ eſſe. Sed creatura ha,
bens tm̄ eſſe: nō pōt dare viuē: nec habēs
tm̄ viuere dat ſentire: nec habēs tm̄ ſenti
re pōt dare intelligē. Manifeſtū eſt igit̄
ꝙ ſupioꝛa ⁊ nobilioꝛa influunt inferioꝛa
⁊ minus nobilia: ac ſupceleſtia coꝛpoꝛa
ſunt entia nō viuentia nō ſentientia: ergo
ſup rōnalē aīam nō ſunt influentia: nec li
berū arbi. eius cogentia: nam ⁊ ſi influūt
ſup vegetabilē ⁊ ſenſibilē aīam: que nobi
lioꝛes ſunt ſubſtantia celi: hoc habent ex
mouente intelligētia: nō ex virtute ꝓpꝛia
Que quidē intelligentia nō influit ſuper
aīaꝫ rōnalē: cū ſint pares in natura grā ⁊
gloꝛia: ⁊ paris in parē nulla ſit influentia
⁊ hoc intellige ex neceſſitate non diſpoſi,
tiue: nam qꝛ aīa ſequit̄ coꝛpis ſui paſſio,
nes. Dum eīm ſtella ſup coꝛpa influit: ad
talem vel talē paſſionē p accidēs qdāmō
diſponit aīaꝫ ad hoc: ideo dicit. s. Bona
neñ. vbi ſupra. ꝙ ſi dicant̄ paſſ ōes ⁊ mo
res hominū variari a diſpoſitionibꝰ ſide
rū diſpoſitiue ⁊ ꝯtingēter: ſic pōt habere
veritatem: quia nec rōni nec fidei repu,
gnat. Planuꝫ eſt eīm ꝙ diſpoſitio coꝛpis
varia: multū facit ad variationē paſſio,
num affectionū ⁊ motū aīe. vt plurimū

eē anima cōplexiones corpis imitaꝛ. vn de colerici sunt iracundi: sanguinei sunt benigni: melancolici liuidi ⁊ fleumatici pigri. Hoc aūt nō est necessario: aīa enim suo corpi dominaꝛ: maxime quādo ē adiuta p grām. Multos eē videmus: colericos: māsuetos: melācolicos: benignos. Qm̄ igiꝛ virtus corporū celestium opaꝛ ad mixtionem ⁊ qualitatē complexionū: hinc est ꝙ p ꝯsequēs opaꝛ qdāmō ad q̄litatem affectionū ⁊ morum: valde tamē de longinquo. Plus eē facit ad qualitatem complexionis virtus nature inferioꝛ ꝙ virtus siderū. vnde Augusti. v. de ciui. dei. in solutiōe cuiusdā questionis: de fratribus duobus: qui simul infirmabāꝛ et curabanꝛ. vnde hoc esset: magis cōmendat rōnem ypocratis phisici ꝙ astronomi. Ypocras eē respōdit ꝙ hoc erat ꝓpē similitudinē cōplexionis: ⁊ astronom⁹ respondit ꝙ erat ꝓpter idemptitatē ꝯstellationis. Melius eē rn̄dit phisicus: quia causam reddit magis ꝓpriam ⁊ magis ꝓpinquā. Ex his ꝯcludiꝛ cū voluntas seu appetitus intellectiuus sit virtus intellectualis: nō est alligata organo corpali: et ideo nō est subiecta cuicunq; actioni corporali: ꝓpter qd̄ influxus siderū nō ptingit directe ad ip̄m: sed tm̄modo indirecte inq̄ntum imp̄ssio facta in appetitu sensitiuo redundat qdāmodo in appetitū intellectiuū. vt dr̄. iij. de aīa. Ex motiōe eē alicuius humoris pōt aliqua affectio et passio in anima excitari: sed hoc nō est p modum necessitat⁹: q2 homo p appetitū intellectiuū pōt eam reprimere ⁊ moueri ad ꝯtrariū: ꝓpter qd̄ Ptolomeus qui fuit maximus astrologus dicit in cētilogio sapiens vir dominabiꝛ astris: q2 nō sequitur appetitū sensualitatis sed dictamē recte rōis. vnde narraꝛ ꝙ discipuli ypocratis portabant figuram ypocratis pictam philemoni excellenti phisonomo: ꝓnunciauit de ypocrate ꝙ esset luxuriosus. Discipuli aūt indignati retulerūt hoc ypocrati: qui cōfessus est phi. emonē recte iudicasse: sed amore philosophie ⁊ honestatis dixit se cōcupiscentias vicisse ⁊ accepisse p virtutis studiū qd̄ nature fuit denegatū. sed quia multi sunt insecutores passionū ⁊ eis quibus possunt dominari seipsos subijciūt: hinc est ꝙ multi se subijciunt imp̄ssionibus astrox. Et ideo freq̄nter astrologi vera predicunt maxime circa homines animaliter viuētes: circa vo spūaliter viuentes qui dominanꝛ passionibus: pauca possunt vera predicere.

¶ Passiones animales a rōne sepe causantur.

Capitulum xj

Passiones aīales tripliciter ꝓuenire (vel ab innata complexione vel a sensibilibus agentib⁹ in sensus: vel a celo) dictū est caplō p̄cedenti. Nunc dicendū est qualiter quarto ꝓueniunt a spū rōnali. Considerandum ꝙ passiones animales ꝓueniūt velut a superiori: dum spūs rōnalis actuatus hac vel illa cognitione ex cōsequēti volitione vel nolitione: imꝑat membris inferiorib⁹ mouens ea. Quēadmodū xp̄s horribilē mortis apprehēsionē misit a rōne in sensualitatem. Talis eē colligatio iūgit portionem sensualem ad portionē rōnalem: ꝙ vicissim actus vnius redundat in alteram. Quis in non virtuosis tractus sensualitatis sit fortior: ⁊ ita fortior ꝙ nō sit in ꝓtestate rōnis non tangi irruentibus primis passionū motibus: licet sub ea sit appetitus ille ⁊ domineꝛ eius: taliter ꝙ nequit in vita rōne cōsensum extorquere. Cuius ratio est: nam ratio cum volūtate dominaꝛ sensualitati ⁊ appetui sensitiuo principatu dispotico tirannico ⁊ seruili: cui nō licet appetitus sensitiuus contradicere. Non eē est liber sicut appetitus intellectualis ⁊ voluntarius essentialiter sed participatiue tm̄. licet in non virtuosis sit appetitus sensitiu⁹ aliquid habēs ꝓprium: principatu politico regali ⁊ libero regi nititur: contradicens rōni ⁊ volūtati. Compelli tamē deb3 corrigi ⁊ flagel

lari a ratione si fuerit inobediēs sibi. De quo dictuʒ est ad Cayn Gen̄.iiij. Sub te erit appetitus tuus ꝛ tu dn̄aberis illius.

Ad dictoꝝ clariorē intelligentiā: notā- dum ꝙ passio qn̄qꝫ ꝓcedit ab obiectis ex- terioribus immutātibus ꝑmo sensus qn̄ qꝫ deforis vel alterū de his. Deinde tran- seūt ad interiores sensus qui radicaliter sunt in corde ꝛ in cerebro cōpletiue: ꝛ tan- dē immutaṫ ratio inferior vel superior si- mul cum inferiore: ꝛ hic est ꝓcessus natu- ralis cōmunior: quo ad originē passionū aialium: de quo dictū est caplō ꝓcedenti. Aliquādo vero fit ordo cōuersus non tn̄ aduersus ꝙ ex actibus rōnis vtriusqꝫ li- bere deriuanṫ immutationes ad cor car- nale: ꝛ cōsequēter ad cerebrū: post ad sen- sus exteriores: vt ad oculos ꝑ lacrimas: ꝛ ad manus per cōplosiones: aut ad lin- guam ꝑ clamores: ꝛ ceteroꝝ membrorūʒ distensiones aut ꝯtrectationes mille mo- dis ꝓ qualitate passionū (quarū effect⁹ sunt varij in corpore) rationis imperio. Et de hoc ꝓcessu passionū loquiṫ hoc ca- pitulum vndecimū. Exemplum est de xp̄o: qui in agonia orans: apprehendit in ratione mortē acerbissimam sibi de ꝓxi- mo imminere immisit in sensualitatē pas- siones doloris tristicie timoris anxietatꝭ. Et cōsequēter totū corpus eius passiona- les motus alterabāt. Nam factus est su- dor eius sicut gutte sanguinis. Ex vehe- menti eīn anxietate sensualitatis (q̄ per- mittebaṫ agere ꝛ pati qđ erat sibi ꝓpriuꝫ qꝛ non alleuiabaṫ ex cōtemplatione diui- ne essentie superioris rōnis) fiebat: vt nō solum humores exirent per sudorem: sed cum hoc aliquid de sanguine tingente su- dores: maioritas eīn effect⁹ attestaṫ ma- iori fortitudini sue cause. Causas autem huiuscemodi fortium passionuꝫ: deuoti ꝛ theologi accipiūt a philosophis et medi- cis. Per rationem quideꝫ a philosophis ꝛ a medicis per experientiam: passiones tamen xp̄i potius dici debent ꝓpassiones q̄ passiones vt infra declarabitur.

Ad dictorum de christi ꝓpassione cla- riorem intelligentiam: mouentur hic tria dubia. Primum que est differentia inter passionem et ꝓpassionem. Scđm an in portione rationis superiori christi: fuerit aliquis dolor tēpore sue passionis. Ter- cium an dolor passionis christi fuerit ma- ior dolore damnatorum et omnium via- torum. Ad primum dicendum: ꝙ pas- sio et propassio: vno modo distinguun- tur scđm gradus peccatorum. Alio mo- do scđm gradus penalium affectionum. Si primo modo sic describitur passio et propassio a Hierony. in glosa Math.v. Qui viderit mulierem ad concupiscen- dum eam ꝛc. Propassio est subitus mo- tus animi sine deliberatione boni vel ma- li operis Et sic dicitur propassio quando caro titillat visa muliere. Passio vero est affectio delibrati animi si sit locus perfici- endi: quando scꝫ malus affectus erum- pit postea in effectum: vnde nota ꝙ cum passio generaliter dicta scđm Damasce. est motus ex alio in aliud. Passio impor- tat immutationem patientis. Non autē dicitur aliquid immutari simpliciter quā- do id quod est principale in ipso immuta- tum permanet: et ideo simpliciter loquē- do: quando ratio non mutatur a sua eq̄- tate vel equalitate non dicitur passio sed propassio: quasi ꝑuia vel incepta passio: vel propassio quasi impfecta passio. Sed passio dicitur consummata per consen- sum: et sic in christo non fuit passio que ꝑ consensum inducit peccatum. Sed chri- stus nec peccatū nec ignorantiam assum- psit: vt probat magṙ in.iij.dis.xv. Nec in christo fuit ꝓpassio: quia preuenit iudici- um rationis: quod non fuit in christo: ꝓ- ut dictū est caplō nono. Alio modo disti- guuntur propassio ꝛ passio scđm gradus penalium affectionum. Afficitur eīn ali- quis interdum timore vel tristicia: ita vt mentis intellectus nō inde a rectitudine moueatur: vel a dei cōtemplatione. Tūc scđm magistrum in.iij. distin.xv. ꝓpassio

est. Aliqñ xo mouet ⁊ turbat tũc passio
est: qñ scȝ aia sic afficit ꝙ affectio oculuȝ
mẽtis turbat: ⁊ a rectitudine vel a dei cõ
templatione declinare facit: qꝛ tunc ratio
ledit: vñ ꝓpassio vel passio differũt sicut
dispositio ⁊ habitus. Dispositio eñi (vt
dicit phs in p̃dicamẽtis) est qualitas fa
cile mobilis: habit⁹ difficile mobilis. Iu
xta hanc distinctionem põt dici de xp̃o ꝙ
vere timuit doluit ⁊ vere tristis fuit ĩ pas
sione: ꝓut ista nominant ꝓpassionem nõ
passionem. Nã xp̃s nõ ita turbatus fuit
in aia timore vel tristicia: vt a rectitudi
ne iusticie: vel a dei cõtemplatione aliq̃te
nus declinaret: vñ Hiero. sup Math. c.
xxvj. Cepit cõtristari ⁊ mestus esse vt ve
ritatẽ inquit ꝓbaret assumpti homĩs ve
re cõtristatus est: sed non passio eius do
minat aio verum ꝓpassio est: vñ ait. Ce
pit ꝯtristari. Aliud eñi est ꝯtristari: aliud
incipere ꝯtristari: qđ est aliter ꝯtristatur
quis per ꝓpassionẽ: aliter per passionem.
Ex quo patet veritas dicti hylarij qui di
cere videt ꝙ xp̃s non habuit sensum do
loris: vñ sicut distinguit passio ⁊ ꝓpassio
ita debet distingui (ꝫm Alex. in. iij.) senti
re ⁊ ꝓsentire: vt sentire dicat de sensu ꝑ
turbãte rationem: prosentire de sensu q̃
solũmodo est in sensualitate. Patet etiã
(vt dicit Alexan.) ꝙ cum sit potẽtia acti
ua ⁊ passiua: potentia actiua solũ in nob
est subiecta rationi ⁊ volũtati. Potentia
passiua nõ. Nos eñi solũ habemus domi
nium actionũ nr̃arum non passionũ: ꝫm
Damas. In dño iesu potentia passiua si
cut actiua fuit subiecta voluntati: vt esset
dña vtriusq; sui actus ⁊ passionis. Volũ
tas eñi dñi iesu dominiũ habuit: ⁊ potẽs
fuit ꝓhibere passionẽ a potentia patien
di assumpta: vel ipam educere in actum
patiendi: ⁊ ideo dicit hilarius dolorẽ pas
sionis in xp̃m nõ incidisse: siue qꝛ in eo vt
dictũ est non habuit dominiũ passio siue
dolor: siue qꝛ xp̃s nõ habuit causam siue
meritum doloris scȝ originale pctñ sicut
nos habemus: siue in eo non fuit necessi
tas dolendi siue timẽdi: fuit enim in dño
iesu potentia ad patiendum cũ dispositi
one ad patiendum: ⁊ cum voluntate po
tente ꝓhibere passionẽ: in nobis vero est
potẽtia cũ necessitate patiendi ⁊ volunta
te nõ patiendi: nec potente ꝓhibere passi
onem. Ad scđm an in portione superi
ori rationis aie xp̃i fuerit aliquis dolor tẽ
pore passionis xp̃i. Pro huius dubij so
lutione aliqua sunt p̃mittenda. Primo
distinguendũ est de ratione: q̃ aliquando
sumit ꝓprie pro parte rationali anime co
gnitiue tm̃. Alio mõ cõiter ꝓut cõprehẽ
dit totum spm̃ rõnalem: scȝ partẽ cogni
tiuam et affectiuã: vnde queãdmodũ in
sole ista duo concomitant: vicȝ lux ⁊ co
lor. Sicut ⁊ in aia est duo reperiri his du
obus correspõdentia: scȝ cognitio ⁊ affe
ctio: sed cognitio est actus rõnis proprie
sumpte: et affectio est actus voluntatis.
Sicut in ꝓposito ratio sumit simul ꝑ to
ta anima intellectiua que intellectũ ⁊ vo
luntatem comp̃hendit: quia in vtraq; po
tentia est reperire portionẽ superiorem ⁊
inferiorem: ꝓut dictum est in p̃mo tract.
ca. xxxj. Scđo distinguendum est de rati
one que diuidit in portionem superioreȝ
et inferiorem: non in diuersas potentias:
sed est vna potẽtia ex diuersis officijs di
uersa habẽs noia. Dicit eñi ratio superi
or dum ad suum superius. i. ad deũ con
uertitur. Dicit eñi Aug⁹. nihil esse supe
rius mente nr̃a p̃ter deum: dũ ratio diui
nis ⁊ eternis intendit per modũ intuitio
nis ea contemplando: dicitur ratio supe
rior intelligẽtia. Dum vero ratio ratioci
nando per leges eternas accipit regulas
agendorũ dicitur ratio superior: vt hoc ẽ
faciendum qꝛ deus p̃cepit: portio aũt rõ
nis inferior accipit rationes per leges hu
manas: vt hoc est faciendũ qꝛ expedit rei
publice. Ratio eñi inferior est regula agi
bilium humanorum: dum per prudentie
directionem passiones irascibilis ⁊ cõcu
piscibilis sub tẽperantia ⁊ fortitudine cõsti
tutas: cõformes facit recte rationi. Item

poꝛtio rõnis ſuperioꝛ ad deum conuerti
tur:a quo purgaẗ illuminaẗ ⁊ perficitur
Poꝛtio vero inferioꝛ ad pꝛoximum. De
hac duplici poꝛtione rõnis:dictum eſt in
pmo tracta.ca.xxx. Tercio diſtinguen
dum eſt de actibus poꝛtionis ſuperioꝛis
ipſius rationis:vnde ſm Alexan. ⁊ San.
Bonãuen. Anima rõnalis cuꝫ ſit foꝛma
ſubſtãtialis vnita coꝛpoꝛi:ſm poꝛtionem
ſupioꝛem rõnis duos habet actus pꝛinci
pales ſcꝫ intelligere ⁊ animare: ꝓpter pꝛi
mum conſideraẗ vt ratio ⁊ dr̃ ſpũs (capi
endo ſpm̃ noĩe potẽtie nõ pꝛo ſubſtantia
ſpũali) Pꝛopter ſcd̃m dr̃ anima: ⁊ conſi-
deraẗ vt natura: ꝓut conſideraẗ vt ſpũs
ſic nominat poꝛtionem anime rõnalis ſu
perioꝛem vt eſt in eſſe abſoluto nõ relatũ
ad coꝛpus:vel vt eſt vnita coꝛpi: ꝓut cõ-
ſideraẗ vt natura ⁊ anima appetit vnio-
nem cum coꝛpoꝛe ⁊ refugit ſeparationeꝫ.
Anima nanqꝫ rõnalis ſm eſſe nature exi
ſtit in coꝛpoꝛe ſicut foꝛma ſubſtantialis
animans coꝛpus:opationes tñ potentia
rum ſupmarũ ſcꝫ intellectus volũtatis ⁊
memoꝛie intellectualis :exercet ſine coꝛ-
poꝛeis inſtrumentis ſaltem immediatis:
alias tres ille potentie eſſent virtutes oꝛ
ganice qđ falſum eſt. Hanc aũt diſtinctio
nem accepit Alexan. ex libꝛo de ſpũ ⁊ ani
ma:vbi diciẗ anima ex eo dicta eſt ꝙ ad
viuendum iuuat coꝛpus.i.viuificet. Spi
ritus ipſe eſt pꝛo ſpũali natura Spiritus
nanqꝫ ad ſubſtantiã dr̃:anima vero ad vi
uificationem:inquantũ eſt ſubſtãtia rati
onalis ſpũs eſt. Anima ṽo inquantũ ẽ vi
ta coꝛpoꝛis. Scd̃m hoc ergo dicẽdum
eſt ad dubium:ꝙ ꝯſiderãdo rõnem ſupe
rioꝛem vt ſpũs eſt:ſcꝫ pꝛo intellectu ⁊ vo
luntate: ꝓut reſpiciunt deũ ⁊ ſola eterna
ſic aĩa xp̃i erat in ſummo gaudio a pꝛima
conditione:qꝛ rõnis ſupioꝛis in quantuꝫ
ſpũs eſt tendere in ſuum ſupius ſcꝫ in de
um:ex qua tẽdentia nõ potuit habere do
loꝛem ſed gaudiũ:qꝛ ſm illã poꝛtionẽ ſu-
perioꝛẽ fuit vere btũs ab inſtanti ꝯcepti-
onis clare vidẽs deũ ⁊ fruẽs eo. Etiã aĩa
doꝛmiẽte iuxͣ illud. Ego doꝛmio ⁊ coꝛ me
um vigilat. Cõſiderãdo vero poꝛtionem
ſuperioꝛẽ vt natura:ſic aĩa xp̃i vnita coꝛ-
poꝛi ꝓpter vnibilitatẽ habuit paſſibilitatẽ
Nam paſſio xp̃i ⁊ moꝛs fuit violenta:ſed
oĩe violentũ eſt naturaliter ꝯtriſtãs : ex
nono Metha. ergo cũ moꝛs xp̃i p paſſio
nem illata eſſet violenta:non ſolũ q̃tum
ad partem ſenſitiuam ſed etiã q̃tum ad
intellectiuam : qꝛ violenter fuit ſeparata
intellectiua aĩa ergo ſequiẗ ꝙ ĩ intellecti-
ua aĩa fuit triſticia ſm poꝛtionẽ eiꝰ ſupe-
rioꝛem inquantũ natura ⁊ aĩa eſt. Et pꝛo
pter hoc dicit Damaſ. Xp̃s habuit meſtã
intelligentiã capiẽdo intelligẽtiam pꝛout
diſtinguiẗ contra partẽ ſenſitiuam: ꝓpoꝛ
tione ſupioꝛis rõnis:vt natura in qua fu
it meſticia ⁊ triſticia. Item dicit. S. Bo-
nauen. in. iij. ſentẽ. diſt. xvj. ar. ij. q. j. ⁊. ij. ⁊
in Breuiloquio. Pꝛothoplaſtus pͣuaricañ
do totũ infecit genus humanũ : qđ in eo
fuit oꝛiginaliter ſm rõnem ſeminalẽ: deꝰ
hõ factus (licet non poſſet pati ſm natu-
rã diuinitatis) pati voluit q̃tum ad na-
turã humanã in qua aſſumpſit paſſibili-
tatẽ:ſic tñ vt nihil pati poſſet inuite. Et h̃
paſſione generaliſſima:nõ ſolũ ſm omĩa
coꝛpis mẽbꝛa pͥncipalia: verũetiam ſm
oẽm aĩe potẽtiã. Ubi em̃ eſt moꝛbus ibi
aponiẗ medicina:ſed paſſio xp̃i fuit me
dicina generalis coꝛruptionis ⁊ infectio-
nis. Hinc eſt ꝙ paſſio xp̃i fuit generaliter
in omni pte coꝛpis: et in om̃i aĩe potẽtia.
Et in ſupioꝛi rõnis poꝛtiõe: q̃ ſumme de-
lectabaẗ vt ratio: ꝓpẗ vnionẽ ſui ad ſupe
rius. Et ſumme patiebaẗ vt natura:pꝛo-
pter ꝯiunctionẽ ad inferius:qꝛ xp̃us erat
viatoꝛ ⁊ compꝛ̃henſoꝛ ſimul:non tñ doloꝛ
⁊ gaudiũ q̃ ſunt cõtraria erant in xp̃o re-
ſpectu eiuſdem:qꝛ gaudiũ eſt de obiecto
beatifico ⁊ eterno:doloꝛ autẽ de obiecto
tpali ⁊ coꝛruptibili. Paſſus etiaꝫ eſt xp̃s
ſm poꝛtionem inferioꝛẽ rõnis : ⁊ ſm oẽs D
vires inferioꝛes cognitiuas ⁊ affectiuas.
Patet pꝛimum de poꝛtione rõnis pꝛout
reſpicit ꝓximum. Nam xp̃s ſm rationẽ

inferiorem apphendit aliqua sibi discon-
ueniētia: puta discipulorum dubitationē: et
peccatū iudeorum: et offensam dei pris. Ad
quā apphens onē in volūtate statim seq-
batur motus displicētie: qui fuit in porti-
one inferiori voluntatis: q displicētia lar
ge pōt dici passio: vñ dicit glosa Aug⁹. su
per illud psal. lxxxvij. Repleta est malis
aia mea. Malis scz pereuntis ppli cōpa-
tiendo: ideo dicit San. Bonauen. in bre-
uiloquio. Qr xp̄s nō solum doluit vt pa-
tiens pter vulnera: sed etiā doluit pter
nr̄a delicta: vt cōpatiēs. In aia nāq xp̄i
erat summa charitas ad deum: et summa
pietas ad primū: hinc est q dolor de of-
fensa dei et de pctō primi: in xp̄o erat in-
tensissimus. Passus est etiā xp̄us sm
portionē rōnis iferiorē put respicit vires
inferiores sensuales tā cognitiuas q affe
ctiuas: quod sic patet. Nam dolor causa
tur ex apphensione sensus alicui⁹ lesi
onis facte in carne: pter qd sequitur pas
sio in appetitu. Tristicia aūt est ex appre
hensione interiori et fit frequēter sine lesi-
one carnis: qr fit p imaginationē et appre
hēsionem intellectiuā: vñ sic diffinit Tri
Tristicia stitia est animi dissensus: ab his q nobis
nolentibus acciduīt: ad positū dī. Si ac-
cipit dolor q est ex apphensione lesionis
facte in carne: tunc in xp̄o fuit verus do-
lor: qr verā naturā passibilē habuit: imo
fuit maximus dolor: tum pter cōplexio
nis equalitatē: tum pter sensuum viua-
citatē: tum pter suspendij ptinuitatem:
tum quia passus fuit in locis neruosis .s.
in manibus et pedibus: tum pter vulne
rum xp̄i circularitatē: nam vulnera xp̄i p
maiori parte erant figure circularis: pro-
pter spinarum aculeos et clauorum rotun-
ditatē: vñ dicūt phisici: q vulnera circula
ria sunt maioris doloris et difficilioris cu
re q oblonga: nam sm platonem. Dolor
Dolor est distātia partiū naturaliū in parte sen-
sitiua. Cum eñ in vulneribus circulari-
bus partes magis distent a centro: p con

sequēs magis dolent et difficilius curant
pter partiū distantium cōsolidationem
q vulnera oblonga in quibus partes cō
iacent. Cum qr sensus xp̄i vigebāt et non
erant absorpti: nec fiebat redundantia a
gaudio aie in corpus: vñ et in alijs marty
ribus qr fiebat talis redundātia: ideo sic
nō patiebant: sed in xp̄o fuit factū mira-
culose q potentie agebant sm priū mo
tum. Si autē accipiat dolor pro tristicia:
dicit q in aia xp̄i tam in superiori portio
ne q in inferiori portione fuit dolor q est
tristicia. De portione superiori pus dictū
est. De ratione aūt inferiori aduertendū:
q ratio pōt in aliqd ferri dupliciter. Pri-
mo absolute et scdm se. Alio mō in ordi-
ne ad aliquē finē. Primo accipit vt natu
ra: maxime cū considerat illud qd est no-
ciuum et disconueniēs nature sm se. Se-
cundo cōsiderat ratio vt potētia delibra
tiua: inquantū iudicat de aliquo sm rela
tionem ad finem. Primo modo ratio vt
natura iudicabat mortē sibi disconueniē
tem. Et voluntas vt natura correspōdē-
ter noluit mori et refugit mortem et passi-
onem: quia voluntas vt natura sm porti
onem inferiorem naturaliter piuncta est
appetitui sensitiuo: vt sic fuit in volunta
te tristicia quia tristicia est de nolito Sed
scdo mō vt ratio mortē conuenientē iudi
cabat pter salutem humani generis. Et
sic etiam voluit eam volūtas delibratiua
sic nō fuit ibi tristicia quia tristicia est de
nolito: sed passio xp̄i fuit volita: quia illa
voluntas cum fuit recta: conformabatur
legibus diuinis. Lex autem diuina dicta
bat passionem illam esse volendam: vn-
de voluntas diuinitatis in xp̄o: per iusti-
ciam sententiam dictabat. Voluntas de
libratiua per obedientiam veritatem ap-
probat. Voluntas pietatis sm portionē
inferiorem per compassionē in malo pro
ximi suspirabat. Voluntas carnis p pas-
sionē in malo prio: et suspirabat et mur-
murabat. Unde sicut pijciens merces in

mare ſimpliciter non vult quia ꝓponitur
ſibi vt malum. Alterius quia ꝓponitur
ſibi vt neceſſariū ꝓpter vitandū periculū
⁊ ſic vult: ita eſt in ꝓpoſito. Ad tertium
quo querebat: an dolor paſſionis xp̄i fue
rit maior dolore damnatoꝝ ⁊ omniū via-
torū. Pro huius dubij p̄ma pte ꝯſideran
dum ꝓut doctores ſcribūt ſup. iij. ſentē.
diſt. xv. Q2 ſi dolor xp̄i compat ad dolorē
damnatoꝝ ſit dolor xp̄i non fuit maxim⁹
immo dolor damnatorum quem habent
q̄tum ad penā ſenſus ſiue etiam ad pe-
nam damni: eſt maior q̄ fuit dolor chriſti
Probat q̄a ſicut ſe habet beatoꝝ gloria
ad bona preſentis vite: ſic ſe habet pena
damnatoꝝ ad miſerias [illegible] vite: ſed
gloria beatoꝝ excedit om̄e bonū p̄ntis vi
te: ſic etiam pena ⁊ miſeria damnatoꝝ ex
cedit om̄es ⁊ miſerias huius vite. Pro
ſcd̄a pte dubij ſunt opiniones doctoꝝ:
quarū declaratio breuitatis gratia relin-
quit. Nam quidā dicūt ꝙ compando do
lorem paſſionis xp̄i ad dolorem viatoꝝ
fuit maximus: alij ecōtra ꝙ non. De quo
rum opinione eſt Cancell. pariſieñ. q̄ tenet
ꝙ dolor xp̄i nō fuit acerbior omniū homi
nū: nec etiam damnatoꝝ. Dicunt etiam
pleriq; deuotoꝝ ⁊ in ſuis ſcriptis relique
runt: ꝙ xp̄s ab inſtanti cōceptionis p to-
tū vite ſue decurſum tantū dolorem inter
num ſenſit ſicut in cruce: nec vnq̄ letaba
tur ꝓpter fortem imaginationē ſue bene-
dicte future paſſionis: qd̄ Cancell. nō pla
cet. Pro huius opinionis certitudine no
tent he que ſequunt veritates: congeſte
ex epiſtola Cancell. de ſuſceptione huma
nitatis xp̄i. Prima veritas xp̄s huma
nitatem ſuſcipiens dolores noſtros ſola
voluntate nō neceſſitate portauit in cor-
pore ſuo: ⁊ vere languores noſtros ipſe
tulit preſertim in cruce: ⁊ hoc cum tanta
acerbitate q̄ntum voluit: deus ſm ordi-
nem ſue ſapie ipam humanitatē poſſibi-
lem tolerare: ⁊ in hac veritatis ſoliditate
debet eſſe ꝯtentus quilibet xp̄ianus q̄tū

cunq; deuotus: ⁊ ſufficit ad ſalutem ꝙ te
neatur de xp̄o ſummatim fide certa ⁊ ne-
ceſſaria. Temerariū vero eſt aſſerere ꝙ do
lor ſuus intenſior ⁊ acerbior qualitatiue:
q̄ afflictio omniū alioꝝ hoīm ſimul imo
q̄ damnatoꝝ. Scd̄a veritas xp̄s volu
it ꝙ p̄cognitō ſue paſſionis quā habebat
ex viſione verbi: vel etiaʒ ex reuelatione
in rōne inferiori: deſcenderet aut redun-
daret in ſenſualitatem. vnde q̄uis xp̄us
ab inſtanti ſue cōceptionis habuerit cla-
riſſimam notiſſimā ⁊ app̄henſionem ſue
paſſionis future: ⁊ ꝙ animā ſue dulciſſi-
me matris ptranſierit gladius acerbiſſi-
me paſſionis: non tamen xp̄s habuit ab
inſtanti conceptionis: hmōi omnē paſſio
nis dolorem vſq; ad inſtans mortis ſue:
qualem habuit dum cepit tedere ⁊ me-
ſtus eſſe: ⁊ conſequenter ab agonia vſq;
ad expirationem: aut qualem prius ha-
buit per decurſum penalis vite ſue: ⁊ op-
poſitū ſcribendo vel predicando a ſſere-
re: eſt temerarium falſum ⁊ preſumptu o
ſum. Sic em̄ ⁊ non aliter videtur poſſe
ſaluare illud luce: ꝙ Jeſus ꝓficiebat eta
te ⁊ ſapientia. Expiebatur enim per aſſi-
duum crementū noticias nouarum rerū
⁊ ſi nouas noticias ſenſuales: ita nouas
triſticias aut delectatiōes iſto modo: vn-
de ⁊ xp̄s infans miſcebat leta cum triſti-
bus. Sicut em̄ puer ⁊ inſcius flebat: ſic
ſugendo beata vbera conſolabatur: ⁊ ar
ridenti matri blandus erat. Stultuʒ eſt
enim dicere ꝙ nunq̄ gauiſus eſt aut leta
tus experimentali cōſolatione. Non em̄
perdiderat guſtum ciborum aut tactum
ſuauium: ſed nunq̄ in vitium. Tertia
veritas xp̄us voluit ꝙ dilectiſſima ma-
ter ſua: dolores ⁊ conſolationes haberet
in vita ſua: iuxta modum ſue conuerſa-
tionis ad ipſum filium ⁊ ad virginalem
ſponſum Joſeph: ⁊ ita proportionabili-
ter reſpectu proximorum. Nō enim fuit
inciuilis aut agreſtis aut lapidea ⁊ inſen
bilis: glorioſa mater ſua.

De passionibus anie in specie. Et primo de amore.

Capitulum xij

De passionibus anie in specie.

Multa in genere dicta sunt de passionibus anime in supioribus p̄sertim ca.viij. Modo videnduz est de singulis in specie: qz magis intelligimus q̄ in specie dicunt̄ q̄ que generalit̄ exprimunt̄. Passiones anie innumerabiles esse nemo ambigat: de passionibus tñ anie multi: multa tradiderūt: et alij q̄dez plures alij pauciores enūerant. Numerus tñ passionū vsqz ad vndecim extēdit̄ supra.viij.ca. Sex quidē in cōcupiscibili repiunt̄ potentia: vicz amor: odium: gaudium: tristicia: desideriū: fuga. In irascibili vo appetitu q̄nqz repiunt̄. scz spes: desperatio: timor: audacia et ira: cui nulla passio opponit̄. Primū dicendum est de amore: hinc de ceteris passionib⁹ eo ordine quo iaz enūerate sunt. De amore tria dicenda occurrūt. Primū qualiter amor sit radix et origo oim passionū in presenti cap̄. Scd̄m de amoris subdiuisiōe. Tertium de effectibus amoris. ca. seq̄ntibus.

A Amor qualiter sit radix et origo oim passionum: taz anialiū p̄mo: q̄ spūaliū scd̄o dicet̄ in p̄senti cap̄lo. Quātum ad p̄mū p̄siderandū: q̄ passionū anialiū prima et veluti vnica radix est amor seu libido. Amor q̄ppe anialis est inclinatio vel motus p̄surgens in aniali ex app̄hensiōe boni vel tanq̄ boni sibi: vtpote qz valet ad suū esse: vel bene esse cōsequendū. Cum igit̄ bonū prius sit q̄ malū: nam malū nō dicit̄ nisi priuatio boni: et habitus nō est dubium prior est priuatiōe: vnde nec aliquid odio habet̄: nisi qz alicui qd̄ diligit̄ app̄hendit̄ esse p̄trariū. Supest: vt oms passiones respectu boni p̄cedāt eas q̄ directe et de p̄rimo malū respiciūt: tā in cōcupiscibili q̄ in irascibili. Inter eas vo q̄ circa bonū versant̄: vt sunt desideriū: delectatio: spes: desperatio. Amor q̄ absolute bonū respicit: p̄cedere habet passiones habētes p̄ obiectis bonū vt absens vel vt iam adeptū vel vt futurū et arduū aut sub aliq̄ tali cōtracta rōne. Habemus p̄seq̄nter q̄ vis p̄cupiscibilis prior est ad irascibilē: q̄uis passiones irascibilis freq̄nter ad cōcupiscibilē terminent̄: vt spes et audacia ad delectationē si vincunt. desperatio et timor ad tristiciā si vincunt̄: cadunt. Inuenim⁹ p̄terea q̄ oēs passiones redecunt̄ ad q̄tuor p̄ncipales: duas in p̄cupiscibili: q̄ sunt delectatio et dolor siue tristicia: et duas in irascibili: q̄ spes et timor appellant̄: Sz sb generali cōsideratiōe om̄es reducunt̄ ad duas: f̄m duplicē rōnem scz boni et mali: et ille sunt delectatio et dolor: tandē fit oim ad vnaz velut radicalez originem reductio scz ad amorē: licz p̄sonatior et p̄ncipalior passio sit delectatio p̄seq̄ēs hūc amorē: vt qui escit in re iaz adepta. Quātum ad scd̄m p̄siderandū q̄liter amor sit origo passionū spūaliū. Est nanqz amor nālis dei insitus et p̄creatus anie dū p̄dita est ad imaginē dei: q̄ p̄sistit in memoria noticia et voluntate (de illo amore clarius dicet̄ in sequēti cap̄lo) Ille aūt amor d̄r p̄ueniētia et coaptatio ad deum tanq̄ ad finē suum vltimū et qd̄āmō intelligibile centrū: in q̄ ania iugit̄ manet innitit̄ et quiescit p̄ amorem. Ex quo oēs alie affectōes siue in bono siue in malo siue in arduo: vt desiderium fuga: spes: timor: audacia: ira: segnicies oriunt̄. Pōt exēplificari de q̄tuor generalibus passionib⁹ anie (p̄ q̄ cōfusa sunt hec om̄ia) que sunt: spes: metus: timor: gaudiū: et etiā de odio q̄ ex amore p̄ueniunt. Quippe si diligit̄ deus sup omnia: p̄sequens est vt odiat̄ quicq̄d fuerit app̄hensum p̄trariū amori eius. Consurgit etiā ex amore spes: dū p̄sideram⁹ dei amorosaz liberalitatē repromittētis eterna. Rursus qz deus tanq̄ obiectuz sūme p̄ueniēs p̄ntat̄ anie p̄ cognitionē: subsequit̄ gaudiū de p̄ntia: et si absit tristicia: vl̄ metus oriunt̄. Plura de hoc infra dicentur: vbi de passionibus spūalibus determinat̄ capitulo.xxx.

¶ De amoris multiplici subdiuisione Capl'm xiij

A amoris …tiplici sb …sione.

a AMore cum inter passiones nulla vehemētior (vt ab experiētia scripsit Cicero) nulla insup violētior nullā rapacior ⁊ q̄ minus sinat aīam esse sui iuris (Nam est extasim faciēs inquit Dionysius.iiij.de diuinis no.) De amore siquidē nedū phīa moralis verūetiam theologia tractat diuinalis: idcirco de mł'tiplici amore hic videndū sub septē diuisionibus. Prima diuisio amoris vicȝ parentalis patrialis socialis cōiugalis carnalis. Creature irrōnalis ⁊ amor spūalis Scd'a amoris diuisio: concupiscētia: beniuolentia: complacētia: beneficētia: concordia. Tercia amoris diuisio: dilectio: amicitia: charitas: amatio. Quarta diuisio amoris bonus et malus. Quinta: naturalis: aīalis: rōnalis: intellectualis. Sexta diuisio amor liber: arbitrarius: gratuitus: habitualis. Septima amoris subdiuisio: amor debitus: gratuitus: ex vtroqȝ permixtus. Prime diuisionis: primus amor dicit̄ parentalis seu pietas: que est quidā amor proueniēs inter aliquos ex radice vel causa cuiusdaȝ affinitatis mutue: qualis est inter parētes ⁊ filios: ⁊ ecōtra: qualis inter ciuē ⁊ ciuitatē vel patriā qui amor et patrialis dicitur vt patebit. Qualem p̄terea dicimur habere ad deuȝ patrē ⁊ dn̄m: quo vicissim erga nos pius eē laudat̄: qr possedit fecit ⁊ creauit nos: creauit in aīa: fecit in corpore: possedit in vtroqȝ: vnde pietas que cōcernit mutuā ad nos dei habitudinē sic describi potest

…etas Pietas est amor ꝓueniēs ex eo ꝙ dei genus sum⁹ capacesqȝ eius atqȝ participes Sumus em̄ gen⁹ dei (vt dr̄ actuū.xvij.) Nā ꝓpinquitatē ⁊ affinitatem ad deū habemus: inquantū sumus nature intellectualis sicut ⁊ ip̄e: non autem aīalia. Nā dicit̄.j.Metha. Aīalia imaginationibus ⁊ memoria viuunt: homo autem ratione ⁊ intellectu: ꝰm hoc hō est ad imaginationem dei factus: per quā est capax dei per intrinsecā cōditionē: memorie: intelligentie ⁊ voluntatis ip̄m deum recolendo cognoscēdo ⁊ amando. Est etiam hō particeps dei.i.ꝑfecte capiēs ꝑ habit⁹ actusqȝ supadditos: maxime ꝑ illapsum deiformis gratie dei: ꝰm quā hō est ad dei similitudinē. Amor patrialis est inter ciuē ⁊ ciuitatē: ⁊ inter cōpatriotas: vn̄ sapiēs dulcis amor patrie: iste est ita magnus ꝙ aliqn̄ superat amorē parētele ⁊ maritalē: vnde narrat Aug⁹.in de ci. dei ꝙ Marcus brutus ꝓprio filio nō pepercit ꝓpter amorē patrie: nam cū brutus esset consul romanoꝝ: in ꝗdā bello cū imperasset neminē debere mouere exercitū contra hostes: filius eius sub spe victorie mouit exercitum cōtra hostes ⁊ victoriā habuit: ⁊ nihilominus pater fecit filium decapitare quia fecit cōtra statutū suū: vn̄ poeta: vincit amor patrie laudūqȝ immēsa cupido. Amor socialis est quo notos et familiares ⁊ cōtuberniales magis diligim⁹ q̄ȝ ignotos ⁊ alienos. Ille amor alio modo dicit̄ amicitia: vnde dicit̄ in ꝓuerbijs Amico fideli nulla est cōparatio. Talis amor fuit inter Jonathan filium saul et dauid: vt patet primo Regū.xx. Amor cōiugalis fundat̄ in duobus in cōmunicatione mutua ad ꝓlem ꝓcurandā: ⁊ cooperatione gubernationis domus: ⁊ prouisione necessarioꝝ vite: vir em̄ vacat circa exteriora negocia: vxor ad gubernationem domus. Amor carnalis est q̄ carnaliter nutrit̄: vt inter virum ⁊ feminā in copula carnali: vn̄ apl's. Spū ambulate ⁊ desideria carnis nō perficietis.i.carnalis amoris: q̄ inducit ad multa illicita perpetrāda ⁊ assentiēdū malis. Amor creature irrōnalis: de quo dicit̄ Sap̄.xj. diligis omnia ⁊ nihil odisti eoꝝ q̄ fecisti: vnde cū debeamus dn̄m imitari debemus ⁊ om̄ia amare. Aliter tn̄ creaturas rōnales ⁊ aliter irrōnales rōnales creaturas q̄ sunt ī statu glorie amam us ex charitate qr iam possident btitudinem. Qui auteȝ sunt in purgatorio ⁊ oēs viatores ex cha

ritate ꝛ in charitate diligimus: scʒ vt perueniant ad supernam patriam. Creaturas vero irrōnales amamus non in charitate scʒ vt habeant vitam eternā: cum non sint capaces: sed amamus inquantū sunt creature dei: vt sint ad illud ad qđ ordinauit eas deus. Sicut seruꝰ non solū amat familiam dñi sui: sed etiam animalia bruta vestes equos ꝛ omnia eiꝰ: possumus ꝛ amare creaturas irrōnales inquantū sunt dei opera ꝛ effectus. Quia create sunt ad dei gl'iam: iuxta illđ Prouerbioꝝ .xvj. Uniuersa ꝑpter semetip̄m opatus est dñs ꝛ nobis ad vtilitatem.

Amor spūalis est duplex: increatus et creatus. Increatus est spūssctūs. Tradit enī fides ꝙ pater in diuinis est mens siue memoria fecunda omnium intelligibilium ad quam paternus intellectꝰ conuertens aciem: gignit ex se verbum exp̄ssiuū oim intelligibilium. Hoc v̄bum est naturalis imago patris: eadem essentialiter cum patre: sola relatione personali ab illo distincta. Cum vero pater cōmunicauerit diuinam vitam filio: cōmunicauit nedum cognitionē ois veri: sed amorem similiter ois boni. Amauit ergo filiꝰ summe p̄rem: ꝛ cōuertendo voluntatē in ip̄m totus exarsit ꝛ flagrauit in eius dilectionem. Ex qua dilectione mutua p̄ris ad filium ꝛ filij ad patrem: ꝓcessit amor increatus ꝑsonalis queʒ dicimus spiritū sanctum. Considerari hic pater circulus quidam intelligibilis in triangulo personarum. Pater enī dat se filio quā diligit filius patri impendit se per amoreʒ quo flagrat in patrem. Hic autē amor cōmunis est patri ꝛ filio tanꝗ̄ nexus amboruʒ iure ergo dictus est deus quasi spera intelligibilis: cuius centrū est vbiqꝫ circūferentia nusꝗ̄: nisi supple in seipso. Non autem pōt se deus ad extra cōicare nisi q̄dā modo punctualiter. Ip̄e vero totū se in se toto continet: quē tenebre creaturaruʒ non comprehendūt: vñ Dionysius: diuinus amor est sicut q̄dā eternus circulus ꝑ optimum ex optimo et in optimo et in optimum inenarrabili conuersione circūiens. Amor creatus spūalis dr̄ amor gratuitus quē spūssctūs in nobis operat̄. Unde notandum ꝙ amor siue charitas tribus modis sumit̄. Uno modo effectiue sic absqꝫ dubio verum est ꝙ spūssctūs est amor quo deum diligimus: q2 spūssāctus operat̄ ꝛ efficit in nobis habitum ꝛ motum charitatis. Alio modo sumit̄ formaliter exemplariter: sic etiam spūssctūs est charitas qua diligimus deū ꝛ ꝓximū Charitas enī q̄ spūssanctus est exemplar est nostre charitatis. Tercio modo sumitur charitas formaliter per modum inherentie: ꝛ sic charitas dr̄ virtus ꝛ habitꝰ in anima quo diligimus deum ꝛ ꝓximū: et ŝm hunc modum spūssctūs non dr̄ charitas. Scđa diuisio amoris est amor concupiscentie beniuolentie complacētie beneficentie ꝛ concordie: vnde considerandum ꝙ oīa noīa q̄ ad amorem pertinent sic se habēt: ꝙ omnia vel includunt ꝛ addunt sup amorem aliq̄d: ꝛ sic sunt quinqꝫ vel amor ea includit ꝛ aliq̄d addit super ea: ꝛ sic sunt quatuor. Nomina igit̄ que amor includit ꝛ addit sup ea sunt hec cōcupiscentia beniuolētia complacentia beneficentia concordia. Et accipiunt̄ ŝm ꝓprietates amoris ꝛ amantium: quaꝝ vna est ꝙ amor habet vnire: ꝛ ideo vellet sibi amicum esse p̄ntem: et sic amor includit cōcupiscentiā inquantū desiderat semꝑ amici seu amati p̄ntiam. Dicit̄ etiā amor Concupiscētie ille: q̄ res aliqua diligitur non rōne rei dilecte sed rōne diligētis inquantū est sibi vtilis ꝛ delectabilis: et talis amor est reflexus ꝛ retorsiuus: q2 tali amore nō diligit̄ res ꝑpter se sed propter amantē: ꝛ ille amor etiā est in aīa'ibus. Isto amore etiā ab homine animata ꝛ inanimata diligunt̄: vnde diligo vinum q2 mihi vtile ꝛ delectabile est non ꝑpter se: vel equū ꝛ aliquādo aliquē hoīem benefactorē. Scđa ꝓprietas ē amicoꝝ sibi mutuo bene velle: ꝛ sic amor includit Beni-

B Con scen Be len

uolentiā q̄ hec importat: vnde beniuolē-tia sic distingui pot: quia cū amor non sit aliud ꝙ velle bonū alicui: hoc bonū vl' est pn̄s ⁊ habitū in re amata: ⁊ sic amās vult ei bonū p̄ velle cōplacentie ⁊ approbationis: et tale velle bonū vocatur amor cō-

cētia placētie et approbationis: et iste pōt esse hominis ad deum: ⁊ dei ad hoīes: ⁊ hoīs ad hominē. Uel hoc bonū est absens et non habitū: ⁊ sic amās vult ei bonū p̄ velle desiderij ⁊ optationis: et tale velle bonū vocaṫ bonū beniuolētie: ⁊ talis amor potest esse hoīs ad hoīem: ⁊ dei ad hoīez sed nō hoīs ad deū: quia deo nullū bonū

icētia optare possumus qd̓ non habeat. Amor igiṫ ꝯcupiscētie nō p̄tinet ad charitatem sed magis amor cōplacētie ⁊ amor beniuolētie. Tercia ꝓprietas amoris est ꝙ bona sibi mutuo cōicant: nam amicoꝝ ē mutuo sibi benefacere: et sic amor inclu-

dia dit bn̄ficentiam. Quarta ꝓprietas est ꝙ in agibilibus q̄ bona videnṫ sibi mutuo ꝯsentiūt: ⁊ sic cōcludit cōcordiam q̄ hec importat. Non quidē in speculabilib⁹ et sciētificis: q2 cōcordia in his s̄m phm̄. ix. ethi. ad amicitiam nō p̄tinet: immo in eis discordia esse pōt sine p̄iudicio amicitie: eo ꝙ in his cōcordare et discordare volūtati nō subiacet. Cum eñ intellectus ratione cogaṫ: ⁊ sic pōt cogi in vno et non in altero. Amor igiṫ includit illa quinqꝫ iaz dicta: ⁊ nihilominus addit sup̄ ea quietationē appetitus. Tercia diuisio amoris est. Amor dilectionis amicitie charitatis ⁊ amatiōis. Nomina a quib⁹ amor includiṫ q̄ addunt etiā aliquid sup̄ amorem sunt q̄tuor scꝫ dilectio amicitia charitas ⁊ amatio. Q̄tum igiṫ ad dilectionē cōsiderandū q̄liter se habet dilectio

ioꝛ ad amorem. Amor enim ꝓprie importat quietationē appetitus: sed q2 nomen appetitus cōmune est parti sensitiue ⁊ intellectiue: vt dictū est capi. iiij. Ideo etiam amor cōuenit quietationi appetitus sensitiui ⁊ intellectiui: ꝑut cōuenit appetitui sensitiuo: ꝓprie diciṫ amor ⁊ est passio: ⁊ sic cōuenit homini ⁊ brutis: et sic inq̄ntū est passio et motus appetitus sensitiui ꝓprie sibi nomē amoris vendicat. Appetitus aūt intellectiuus diciṫ volūtas et est ꝓprie electiuus: ⁊ ideo s̄m ꝙ quietaṫ electiue: talis amor ꝓprie vocaṫ dilectio: q̄si dilecti electio. Et ideo dilectio addit sup̄ amorem electionē: ⁊ habet esse in voluntate: ⁊ sic amor qui est dilectio est in natura intellectuali ⁊ non in brutis aīalibus que habent amorē ad alterū nō aūt dilectionem. In hominibus autem est amor vterqꝫ: quia in eis est amor ꝑut importat passionē appetitus sensitiui: vn̄ etiā multos dicimus passionatos in amore q̄ nō sequiṫ discretionē rōnis: ⁊ etiaz est in eis amor dilectionis: qui est in appetitu intellectiuo: q2 homo vtrūqꝫ habet appetitū: ⁊ sic p̄tz ꝙ oīs dilectio est amor sed oīs amor nō est dilectio: q2 nomē inferioris potentie transferṫ ad sup̄iorē ⁊ nō ecōuerso. Aliud nomē qd̓ icludit amorē ⁊ addit aliq̄d sup̄ amorē dr̄ amicicia. Considerādū ꝙ amicicia dupl'r accipiṫ. Uno mō ꝓ v̓tute morali: q̄ ⁊ affabilitas dr̄ a pho. ij. ⁊. iiij. eth. ad quā p̄tinet i exterioꝛib⁹ v̓bis ⁊ factis decēter se hr̄e. Et de illa diceṫ in. iij. trac. hui⁹ op̄is. c. xvj. Alio modo amicicia accipitur pro amore reciproco vnius ad alterum: fundato in virtute de q̄ est hic ad ꝓpositū. Hec p̄ncipaliter cōsistit in affectu q̊ vnus aliū diligit: ⁊ talis ē effect⁹ oīs v̓tutis ⁊ oēm virtutē ꝯsequiṫ: q2 ista amicicia ostendit affectū interiorē vnius ad alterū ꝓpter bonū honestū qd̓ in aliquo ē. Uirtus aūt hꝫ rōnē boni honesti simpl'r. Et ideo oīs v̓tus ex sui nā est cā amoris sic ꝙ aliquis ameṫ: ⁊ sic amicicia nō est virtus sed oēm virtutē ꝯsequēs. Et de hac determinat phs. viij. ⁊. ix. Ethi. ⁊ hec amicicia habet q̄tuor nobiles ꝓprietates amoris quas addit sup̄ amorē ⁊ dilectōez. Et he ꝓprietates patēt ex diffinitione amicicie q̄ eliciṫ ex dictis phi. viij. ethi. Amicicia ē beniuolētia mutua: nō latēs: rōne boni. Ex q̄ descriptiōe

Dilectio

quatuor elici possunt integrantia amici-
ciam. scz dilectio: readamatio. ostensio et
intentio. Primū quod requirit ad ami-
ciciam est amor seu dilectio. scz q inter
amicos sit dilectio: et hoc innuit cū dici
tur in descriptione beniuolentia: sed hoc
non sufficit ad amiciciam: sed requiritur
scdm scz readamatio: vt scz amās amet
ab amato: et ideo dicit in descriptiōe mu-
tua: nā amicicia requirit qndā vicissitu-
dinem et cōmutationem amoris fm pro
portionem. vnde si aliquis amet aliquez
et non readametur erit amor non amici-
cia: sicut cum quis amat vinum et hmōi.
Sic etiam cum aliquis alium amat pro-
pter aliquā suā vtilitatē: veluti dominus
seruū et nō ppter seipm. id est. ppter bonū
virtutis ipsius amat: est amor cōcupiscē
tie non amicicie. Tertio requirit ostēsio
amicicie per signa exteriora manifestata
ita q amici non lateant seinuicem: sed q
vnus cognoscat alterum et sciat se amari
ab altero. Multi enim sunt beniuoli ad
eos quos nunq viderunt inqntum exti-
mant eos iustos: tales et si sint beniuoli
cum readamatione: nō tn possunt pprie
dici amici cum lateāt ad seinuicem: et ido
dr in descriptione non latens. Requirit
vltimo finis amoris scz rōne alicuius bo-
ni: et cum bonum fm phm. viij. Ethi. sit
triplex. scz vtile: delectabile et honestum
Amicicia ppter bonum vtile videt maxi
me fieri in senibus: quia tales parum cu-
rant de bono delectabili. Amicicia vo que
fit ppter bonum delectabile: iuuenū est:
sola amicicia que fundat in bono hone-
sto (.i. cum amat amicus rōne boni vir-
tutis que est in eo) est vera et pfecta et sta
bilis amicicia: et ideo dr in descriptiōe rō
ni boni scz honesti: nam alie amicicie cito
dissoluunt: scz cum deficit delectatio: vt
in amore libidinoso: vel cū deficit vtilitas
vt in amore seu amicicia alicuius ppter bo
na tpalia: sic dicit phs. ix. Ethi. Amici ex
istentes ppter bonū vtile vel delectabile:
cessantibus his cessat amicicia. vñ Seneca
Sicut mel musce: formice grana: cadaue
ra lupi: sic ista turba amicorum predam se-
quit: sed virtute pmanente in amico sem
per durat amicicia. Ex dictis ptz q oīs
amicicia est dilectio et amor: sed nō oīs
amor et dilectio est amicicia: qa amicicia
quatuor pprietates requirit q addit sup
illa. Tertiū nomē est charitas q vltra Char
oīa illa includit vnam pprietatē supna
turalem. scz facere gratū deo: vt sibi velit
vitam eternam. Et ideo charitas facit q
actus suus et oīm aliarū virtutū sit meri-
torius: et quia hoc nō pōt esse naturaliter
oportet q charitas sit p infusionē a deo et
nō p nostrā acquisitionē: et sic ptz q cha-
ritas oīa alia includit. scz amorē et dile
ctionē et amiciciam: sed non ecōuerso. Et
ideo charitas tenet supremū gradū inter
oīa nomia ad amorē ptinentia. De cha
ritate plenius dicet in. iij. tract. ca. xxv.

Quartū nomē est amatio siue inamo- Am
ratio: qd addit sup dilectionē amorem et
charitatē et amiciciā: intensionē et feruorē
amoris: qualem suo mō experimur in stul-
te philocaptis: vnde in amatione inueni-
ri pōt amor: dilectio: amicicia: charitas: s
nō ecōuerso: ppter qd dicit Aristo. q ami
cicia assimilat habitui: sed amatio passio
ni. Quarta diuisio amoris est amor bo
nus et malus. Cōsiderandū q sicut amo-
rem puersum malum et reprobū nullū cri
men excedit in vitio: sic amori bono et ca-
sto nulla virtus equat in precio. Alioqn
quō statuisset egregius doctor August. ex
aduerso duos amores bonū et malū: esse
quasi totidem precipuos conditores et re
ctores duarū ciuitatū: vnius diuine alte-
rius dyabolice: nisi q amor bonus inter
virtutes: et malus inter vitia principant.
Amor iste malus dr: amor sui siue priua
tus: fm sensualitatē. Et dicit etiā amor
pñtis seculi: et ponit fm Greg. qnta filia
luxurie: et est ille qui fm Augusti. xiiij. de
ciui. dei. cōstituit ciuitatē Babilonis. id ē
statū damnatiōis: crescens vsq ad cōtē-
ptum dei. Nam duas ciuitates faciunt

duo amores Hierusalem facit amor dei Babilon amor seculi: interroget se quis/ꝗ qd amet: ⁊ inueniet vn̄ sit ciuis. Amor em̄ presentis seculi in hoc videt̄ cōsistere qr homo nimis afficit̄ ad vitā p̄ntē ꝓpter delectationes sensualitatis que habent̄ ex rebus mūdi: ⁊ quia inter has maxime sunt delectationes veneree: ideo ponitur amor p̄sentis seculi filia luxurie: ⁊ cū tam inordinate quis afficit̄ ad mundū seu ad ꝑmanendū in mundo ꝓpter delectabilia eius ꝙ fruat̄ eo: cupiens in mūdo perpetuari: ⁊ nil curans de superna felicitate: istud est mortale: ⁊ sic fruit̄ seipso ⁊ vtit̄ deo. Ideo dicit Augu. ꝙ nil peius q̄ꝫ frui vtendis ⁊ vti fruendis. Quilibet em̄ debet deum habere vt vltimū finē: ad quez om̄es fines alij reducendi sunt. Amat. n. se ⁊ ꝯseruationē sui vt gaudeat ꝑm sensualitatem. vnde ꝑm. s. Tho. ij. scde. q. xxv. articu. v. Amare seip̄m ꝯtingit tripliciter Uno modo ꝓut est cōmune omniū. Secundo ꝓut est ꝓprium bonorum. Tertio prout est proprium maloꝝ. Homo enim dicit̄ aliquid esse dupliciter. Uno modo ꝑm suam substantiaꝫ ⁊ naturā: ⁊ ꝑm hoc om̄es homines estimāt bonum cōmune se esse id qꝺ sunt. i. ex aīa ⁊ corpe compositos: ⁊ sic om̄es homīes boni ⁊ mali diligunt seipsos: inq̄ntum diligūt ꝯseruationem esse ipsoꝝ qꝺ naturale est: vnde nec vitium. Scd̄o mō dicit̄ homo aliq̄d esse ꝑm p̄ncipaliorē sui partē. Principale autem in homine est mēs rationalis. Secūdariū aūt est natura sensitiua ⁊ corpalis quoꝝ primū apl's nominat hominē interiorem: scd̄m v̄o hoīem exterionē. ij. Corinth. iiij. Pro cuius ampliori declaratione aduertendū: ꝙ in homīe est duplex pars. scꝫ ratio seu natura intellectiua: et sensalitas siue natura sensitiua: que alit̄ nominat̄: spūs ⁊ caro: ⁊ homo interior ⁊ exterior. Per rōnem distinguit̄ homo a brutis. j. Metaph. Aīalia imaginatiōibus ⁊ memorijs viuūt. Homo v̄o rōne ⁊ intellectu: ꝓpterea illꝺ qꝺ agit homo vel vult ꝑm dictamē rōnis: illud dicit̄ ꝓprie agere vel velle: quia illud agit inq̄ntū hō. Illud aūt qꝺ agit vel vult sequēs impulsum sensualitatis: nō dicit̄ ꝓprie agere vl' velle: quia nō ꝯuenit ei ꝑm ꝙ hō sed ꝓut cōuenit cum brutis. Mali igit̄ estimant principale in eis naturā sensitiuā vt corpus: vnde nō recte cognoscētes nō vere diligunt seipsos: qr nō ꝑm id qꝺ vere est principale in eis. Bonū v̄o cognoscētes vere seipsos diligunt: quia ꝑm id qꝺ vere est principale in eis. scꝫ ꝑm interiorem hominē ⁊ mentē rōnalem: ⁊ hoc est diligere seip̄m: qꝺ precipit̄ Leuit̄. xix. Diliges amicū sicut teip̄m: ⁊ loco amici dī Mathei. xxij. a xp̄o ꝓximū tuū. Precipit̄ etiā ibidem dilectio dei: ex toto corde (ibi glosa. i. ex toto intellectu: vt nullū in cōfessione trinitatꝭ relinquas errori locū) ⁊ in tota aīa (. i. voluntate vt nihil ei cōtrariuꝫ velis) ⁊ in tota mēte (. i. in memoria) nil reminiscēs quo minus de eo sentias. Ex quo ptꝫ qualiter bonus amor fit ꝑm p̄ncipale hoīs. scꝫ interiorē hoīem qui ad imaginationē dei creatus: ꝑm memoriaꝫ scꝫ intellectualē: intellectū ⁊ voluntatem sed amor quo pctōres amant. i. ꝑm corpꝰ ⁊ sensualitatē: est pctm̄ ⁊ malum ⁊ causa multoꝝ maloꝝ: vnde dicit Augus. ꝙ oīa pctā ꝓcedūt: aut ab amore male inflāmāte: aut timore male hūiliante. Timor em̄ malus ab amore procedit inordinato: ex eo em̄ quis timet dum expectat vel dubitat aliq̄d qꝺ amat: sibi auferri vel ledi.

¶ De amoris triplici subdiuisione.

Caplm xiiij

A — De amoris triplici subdiuisione.

I[i]N precedenti caplo de quadruplici amoris sub diuisione tractatū est. Nunc de triplici alia amoris diuisione dicendū est: q̄tenus ꝑm predicta ad septuplicem ꝑtitionem: amoris sub diuisio ꝑueniat. Quinta ergo diuisio amoris. Amor alius naturalis: alius aīalis: alius rationalis: alius intellectualis.

Pro istius diuisionis intelligentia aduertendum: ꝙ cum amor (vt dictum ē ca

pitulo precedenti) sit inclinatio seu mot⁹ appetitus primus ꝛ pncipalis: ꝛ sic respicit appet.tuȝ vt suũ subiectum. ¶Respicit etiam suũ obiectũ: qd est bonũ. Nã amare (vt dicit phs. ij. retborice) est velle alicui bonum. Bonũ aũt est obiectũ appetitus (vt dr̃. j. ethico.) Bonũ ẽ qd om̃ia appetunt. Bonũ ergo mouẽs appetitũ causat in eo quandã inclinationẽ aptitudinẽ coaptationẽ seu ꝯnaturalitatẽ ad bonũ: ꝛ talis appetitio seu inclinatio est amor: ꝛ sic amor est aliquid ptinens ad appetitũ: ꝛ sic ꝟm triplicẽ appetitũ: qui repitur in rebus est triplex amor. Est eĩn quidaȝ appetitus nõ ꝯsequens appẽsionẽ ipsius appetentis sed alterius: ꝛ bmõi dicit᷑ appetitus naturalis. ¶Res eĩn naturales appetunt qd eis ꝯuenit ꝟm naturã nõ ꝑ apprebensionẽ ꝓpriam: sed per apprebẽsionem instituẽtis naturã: ꝛ iste appetit⁹ est quedã cõnaturalitas ꝓ cõseruatione sua: ꝯseq̃ns formã naturalẽ vniuscuiusqꝫ rei: ꝛ dr̃ amor naturalis: sicut ignis causans ignem dat formã suam cum inclinatione ad locum sursum in quo quietat᷑ si est. mouet᷑ aũt si nõ ẽ impedimẽto cessante: ꝛ ille amor naturalis ẽ in om̃ibus creatis in quibus est naturalis inclinatio ad conseruationem sui esse: ptȝ boc in insensibilibus. Aqua eĩn fluminũ recurrit q̃ntum potest ad mare vt ibi melius conseruetur: lapis in altum ꝓiectus: q̃citius reuertit᷑ per amorẽ naturalem ad terram vt ibi cõseruat᷑. Sensibilia etiam vitulus agnus: porcellus cum ducunt᷑ ad maccellum: renitunt᷑ inq̃ntuȝ possunt: iste amor eximius est inter corpus ꝛ aiam bumanã Nam cum sit maxima distantia cõditionis inter eos: qꝛ vnũ corpus: aliud spũs: corpus vilissimũ: aĩa nobilissima: plusq̃ om̃es celi planete: elementa vegetabilia ꝛ sensibilia: quia imagine dei insignita: similitudine dei decorata: ad beatitudinẽ ordinata: tanto tamẽ amore naturali cõiungunt᷑: ꝙ vnum nunq̃ vellet dimittere aliud: quia ex tali sepatione tollit᷑ natura bominis. Homo eĩn non est corpus tm̃ vel anima tm̃ sed ꝯiunctũ ex vtroqꝫ. Anima etiam rõnalis babet in se suũ naturalem amorem: de quo in sequẽti diuisione amoris dicet᷑. Hic aũt amor naturalis q̄ in om̃i re ponit᷑: alio vocabulo: lex nature vel inclinatio naturalis: vl̄ directio intelligentie nõ errãtis: vel sensus nature poterit nomĩari. Et aũt sensus nature appetitus quidã naturalis: ad ꝓsecutionez vel fugã: boni vel mali. Uidemus nanqꝫ mirabiles effectus in amãtibus respectu ꝓsecutionis vel fuge: quoꝝ causa nõ põt reddi ex apprebẽsione cognitionis sensualis: naȝ p̃sente boste ꝛ nõ viso borrescũt pili cum tremore quodam: qd ecõtra fit amico p̃nte: formica ꝓuidens future byemi: ingentẽ farris componit aceruũ: ꝛ ita de pluribus absqꝫ numero: quid mirandum si corpa aĩaliũ ducant᷑ secretis instinctibus ad suos fines: qñ in corpibus alijs minus pfectis minusqꝫ organisatis: tot mirabiles naturales tractus inuenimus ad consequendos suos fines: vt est tractus ferri ad imaginem: ꝛ maris ad lunam ꝛ alia. Uocant aũt alij virtutes buiusmodi: virtutes occultas: alij virtutes a tota specie: vel que insecunt᷑ formã specificã rei: sicut natura calidi est calefacere: ita natura specifica magnetis est mouere ferrum: natura specifica structionis dirigere ferrum. Et ita de reliquis effectibus qui non possunt fieri ex cõcursu vel actione qualitatũ primarũ: vel ex cõbinatione seu configuratione earuȝ. Celestes eĩn influxus varias ꝓprietates imprimũt ꝛ miras tam in berbis q̃ in lapidibus et in metallis: sicut in magnete cernimus. Uidemus etiam ꝙ lapis aliquis portat⁹ vel inspectus dat audaciã: alius leticiam alius amorẽ. Actiones eĩn bmõi non fiũt immediate in spm̃ rõnalem ꝫ ad corpus ad cuius alterationẽ banc vel illã: nõ parũ inclinat᷑ spũs ad bunc affectũ spiritalem vel ad illũ in se ꝓducendũ. Alius est appetitus consequẽs apprebẽsionem

Sen[...] ture[...]

ipsius appetẽtis nõ ex libero iudicio sed
ex qnadã impetuositate. Et talis appeti-
tus est in brutis aĩalibus: qui tamẽ in ho
minibus aliq̃d libertatis participat inq̃-
tum obedit rõni. Inclinatio siue motus
hm̃oi appetitus sensitiui ad bonum dele
ctabile ẜm sensum: dicit̃ amor aĩalis seu
sensualis: qui est quedã inclinatio seu cõ
placentia sensualitatis ad ea q̃ sunt dele-
ctabilia sensibus. Unusquisq̃ eñ sensus
amat ⁊ delectat̃ de obiecto suo sibi ꝓpor-
cionato. Auditus in audiendo suaues so
nos ⁊ cantus. Uisus in videndo colores
pulcros. Olfactus de fragrantia odorũ.
Gustus in dulcedine saporum ⁊ hm̃oi.

B Est ⁊ alius appetitus consequẽs app̃
hensionẽ appetentis ẜm liberũ iudicium
⁊ talis est rõnalis siue intellectiuus: ⁊ di-
citur volũtas. Et q2 voluntas (vt dictuȝ
est in p̃mo tract. c. xlj.) iuxta duplices su-
os actus: distinguit̃ in voluntatẽ delibra
tiuã siue rõnalem: q̃ cõsurgit ex directio-
ne rõnis delibratiue dictãtis malũ nõ eẽ
faciendũ sed bonũ: et in voluntatẽ natu-
ralem siue intellectualem siue ꝯscientio-
sis sam: que ⁊ sinderesis dicit̃: q̃ cõsurgit ex
directione ꝯscientie simplicis que est quẽ
dã regula directiua: ⁊ naturale iudicato-
rium ipsius sindereseos: ideo amor q̃ est
p̃mus actus a voluntate elicitus: duplex
est. Unus rõnalis quẽ elicit volũtas rati
onalis ⁊ delibratiua arbitraria Alius est
amor intellectualis: qui elicit̃ a volũtate
naturali siue synderesi. Et ille amor est na
turalis inclinatio ad bonũ p̄sentatũ syn-
deresi: ex apphensione simplicis consciẽ-
tie: q̃ ẜm Basiliũ naturale iudicatorium
vocat̃. In cuius lumine cognoscunt̃ pri
ma p̃ncipia moraliũ: vt ꝙ deus sup om-
nia est diligendus honorãdus et metuen
dus: omne bonũ est faciendũ: malum vi-
tandum. Quecũq̧ tibi fieri vis alteri fac
⁊ sic de alijs. Unde quẽadmodõ natura
le iudicatoriũ: simplex vicȝ ꝯscĩa nõ põt
dissentire talibus primis ⁊ certis verita-
tibus p̃morꝫ p̃ncipiorꝫ moraliũ cognitio
ne habita quid termini significẽt: ita non
potest sinderesis q̃ est vis appetitiua seu
voluntas naturalis: non amare seu nol-
le p̃ncipia prima moralia: dũ sibi per sim
plicem conscientiam presentata sunt.

Utrum posset ea nõ velle hoc est in su Nota
spenso se tenere dicitur ꝙ sic. Nam liber
tas voluntatis potest agere et non agere
(non autẽ appetitus brutales: que serui
les sunt impetus cõsequẽtes obiectorꝫ).
Aut in suspenso se tenere post p̃ntationẽ
obiecti. Fit aũt suspẽsio vel negatiue ni-
hil volẽdo: vel positiue se ad alia diuertẽ
do: vñ dicit. S. Bonauẽ. in. ij. dist. xxxix.
sup illud ꝟbũ mgr̃i: supior scintilla ratio
nis semp vult bonũ. Nã volũtas natura
lis q̃ bonũ appetit non sp est in actu (scȝ
amandi) q2 nõ sp cogitat de bono: et cuȝ
etiã cogitat frequẽter nullo mõ afficitur.
Et iõ lr̃a mgr̃i exponẽda est: ꝙ hoc qđ di
co sp dicat ꝯtinuitatẽ q̃tum ad habitum
volẽdi: nõ q̃tũ ad actũ. De volũtate aũt
naturali ⁊ delibratiua q̃liter sit vna potẽ
tia differẽs ẜm aliũ ⁊ aliũ modũ mouẽdi
dictũ est in p̃mo tract. c. xl. Eadẽ eñ ẽ po
tẽtia qua appeto btitudinẽ: ⁊ q̃ appeto ⁊
amo ꝟtutẽ: siue facere hoc bonũ vel illud
ad btitudinẽ ordinatũ: q̃ vt appetit btitu
dinẽ dr̃ nãlis: q2 immutabiliter appetit⁹
ei⁹ ad btitudinẽ inclinat̃: vt ꝟo appetit h̃
vel illud bonũ facere ꝑ ꝯsequẽda btitu-
dine delibratiua dr̃: ⁊ ẜm iudicium rõnis
põt ad ꝯtrariũ inclinari. Ex q̊ ptȝ ꝙ boni
tas volũtatis inchoat̃ in appetitu natu-
rali: et cõsummat̃ in virtute delibratiua.
nec est volũtas simpliciter bona et recta
nisi inquantũ mouet̃ nãliter: ⁊ inq̃ntum
mouet̃ delibratiue: vñ sic nõ sequit̃: iste
est castus nãliter: g̃ castus est simplr̃: sic
nõ sequit̃: iste vult bonũ naturaliter ergo
habet bonã volũtatẽ: imo est ibi fallacia
ẜm q̃d ad simpliciter. Sexta amoris di
uisio amor: alius liber: alius arbitrari⁹: C
alius gratuitus: alius fruitiuus. Hunc
quadruplicem amorem ponit Cancella.
sup Cantica ꝑtitione p̃ma: vnde dimisso

amore pure naturali vegetatiuo ꝛ anima li: de quo dictuꝫ est in precedenti amoris diuisione: pn̄s amoris diuisio tm̄ respicit amorem dei. Triplex em̄ amor habitualis in creatura rōnali reperit̄. Prim⁹ dicit̄ amor liber concreatus: scd̄s dicitur amor arbitrarius delibratiuus: tertius ē amor gratuitus superinfusus. Ex hoc triplici amore hituali. scꝫ libero arbitrario ꝛ gratuito: tanq̄ꝫ triplici vita prima: resultat quartus amor pfectus dei ꝛ meritorius: ꝛ dicitur amor fruitiuus. Primus amor respectu dei dicit̄ liber: ꝛ est naturaliter ꝛ indelibiliter insitus concreat⁹ ꝛ ꝛ insertus homini: dum conditus est ad imaginem dei: que ꝯsistit in mēte noticia ꝛ amore. vnde sicut creatura rōnalis nō potest exui a sua naturali noticia ꝛ cognitione: sic nec ab amore naturali: de quo etiā dictū est in pcedenti diuisione amoris: per hunc amorem liberum ꝛ naturalem: ania fertur in deum summū bonum siue beatitudinē (q̄ nil aliud est q̄ summi boni fruitio) diligendo. de hoc dicit Boetius lib. iij. prosa. ij. q̄ mentibus hominū veri boni nāliter inserta est cupiditatis. i. amor nālis: q̄ ē ꝯueniētia ꝛ coaptatio ad deū tanq̄ꝫ ad finem suū vltimū: ꝛ qdammodo intelligibile centrū: in quo iugiter manet: innititur ꝛ quiescit. Dicit tamen San. Bona. in. ij. dist. xxviij. q̄ cupiditas veri boni inserta est nobis in generali: vt aūt cognoscat̄ ꝛ amet̄ in speciali q̄d sit illud bonū: hoc nō est absq̄ꝫ dei dono: vnde fm Diony. in oi re repit̄ nālis amor vñ Boetius. O felix hoim genus: si vr̄os animos: amor quo celū regit̄ regat. Oēs em̄ res carentes aīa: pondere sui amoris impresso ab intelligētia p̄uia non errante ferunt̄ quo ferunt̄: multo verius ꝛ certius q̄ sagitta ad signū ex impetu per iaciētem impresso. Ex quo sequitur q̄ non minus est amor naturalis in aīa rōnali q̄ in rebus ceteris anima carētibus: immo nō stat hoiem esse sine pondere hui⁹ naturalis amoris quo fertur in deū. Etiam si dānetur in inferno. Consurgit inde vermis ille seuissimus qui cōsciētie remorsus appellatur: vt dicitur ysaie vltimo. Vermis eorum non morietur: et ꝓpha ysaie. xlviij Non est pax impijs dicit dominus.

Sed quereret aliquis quo pacto amor naturalis potest dici liber: et si liber quō dicitur naturalis: naturale em̄ ꝛ liberum opponunt̄. Naturale em̄ non potest ad oppositum sicut potentia calefaciendi in igne: liberum vero pōt ad opposita. Nā dicit phus: potestas rōnalis est ad opposita: liberū vicꝫ arbitriū indifferens est ad faciendum bonū vel malum. Respōdet Cancellarius sup Cantica: q̄ sicut in deo amor ꝓductiuus spūssancti est liberrim⁹ qui tamē immutabiliter agit ꝛ necessario sic in creatura rationali vel intellectuali. Amor primo insitus respectu dei (qui et sinderesis dici potest: licet amor naturalis qdammodo sit altior ꝛ specialior: naꝫ sinderesis non solum inclinat et stimulat ad bonum summū finale ꝛ simplicissimū sine admixtione malicie: verumetiam ad prima principia moralia. Sinderesis nā q̄ꝫ multipliciter accipit̄ ꝓut dictuꝫ est in pmo tracta. xlvj. ca.) qui cōstituit terciā partē imaginis nec aliud respicit bonuꝫ q̄ deū ꝓ obiecto ꝛ fine vltimo: iste amor licet sit inuariabil̄ et indelibilis: nihilominus spontaneus est et vltroneus: aliter q̄ sit amor lapidis grauis ad suū centrum: et hoc ratione cognitionis intellectiue coniuncte sibi: prout est scd̄a pars imaginis oriens ex prima que est memoria: nō quidē sensualis respiciēs pteritū: sed mētalis cōplectēs oēm differentiam tpis: imo supgrediēs. Est ergo amor iste ex natura sua spontaneus atq̄ꝫ liber: quāuis in oppositam parteꝫ verti non posset veluti amor arbitrarius: de quo nūc dicēdum est. Quid nā veritat̄ habet hoc phi losophicū. Potestas rōnalis est ad opposita claruit in pmo tract. c. xxxix. Amor scd̄s respectu dei dr̄ arbitrarius siue delibratiuus: q̄ nō habet̄ nisi p̄uio vel simul

cõcurrente ꝑducto naturali ⁊ libero amore. Ptz hoc: qꝛ amor naturalis est radix omniũ alioꝝ effectuũ. Voluntas enim nõ fertur naturaliter ⁊ libero amore: nisi ꝑmo neatur obiectaliter ⁊ cognitiue ꝑ intellectũ sub rõne boni vel mali: ꝯuenientis vel disconueniẽtis. Ex qua motione oritur in volũtate quedã cõplacentia vel displicẽtia naturalis: iuxta sniam August. Non est in potestate nr̃a quibus visis tangamur: ceterũ post hmõi apprehensionẽ obiectalẽ: voluntas se mouet libere: acceptãdo vel refutando vel suspensum se tenẽdo. Patet hoc: nam omnis hõ appetit ⁊ amat beatitudinẽ: illã tñ beatitudinẽ quã xp̃iani appetunt ⁊ expectant: multi sunt qui aspernãtur ⁊ recusant. Et primus appetitus est a volũtate naturali: ⁊ dicitur amor liber seu naturalis. Scḋs est a voluntate electiua siue delibratiua: ⁊ ẽ amor arbitrariꝰ. Iste amor arbitrariꝰ reperitur: in beatis: in dãnatis ⁊ in hoĩbus viatoribus: diuersimode tamẽ: in beatis nanqꝫ amor arbitrarius respectu dei determinatur ⁊ figitur ad vnam partẽ scꝫ dilectiuã in beatis. Sicut econtra necessario declinat in odiũ dei ⁊ inuidiam in dãnatis. Causa aũt hmõi cõfirmationis in beatis vel obduratiõis in dãnatis: finaliter cadit ad ordinationẽ dei: qꝛ positi sunt in termio. Neqꝫ.n.ẽ amplius illis vllus locus meriti vel demeriti: ad hoc tñ duplici statu nõ tolluntur multe actiones arbitrarie respectu obiectorum alioꝝ a deo: sicut demones arbitrarie tentant hoĩes: quibus arbitrarie angeli subministrãt. In hoĩbꝰ aũt viatoribꝰ: amor arbitrarius respectu dei ferri põt ad vtrãqꝫ ꝑtem dilectiue vel oditiue: hic in via. Voluntas enim arbitraria ferre põt dilectiue in deum: posset etiã apprehẽdi ꝑ malos oditiue sub rõnibus odibilibꝰ. scꝫ punitiui vel dãnatiui. Amor tertius respectu dei dicitur amor gratuitus supnaturaliter infusus diuina influẽtia: ⁊ ille amor gratuitꝰ: alio mõ dr̃ charitas creata i aĩa que formaliter reddit hominẽ gratũ deo ⁊ acceptũ ad vitaz eternã: ⁊ amor ille est oĩm habituũ ⁊ actuũ laudabiliũ meritoriorum ⁊ acceptabiliũ ad vitam eternam radix forma ⁊ finis: sine quo finis vltimꝰ non habetur: cui ꝯiunctus est diuinꝰ amor increatus: illabens aĩe illapsu viuifico nobis inexplicabili: purificãs eam illuminans ꝑficiẽs ⁊ acceptans: ⁊ ille amor dei habitualis gratuitus: ẜm ecclie determinationem infunditur in baptismo: qui reddit baptisatos nedũ adultos: ẜ etiaz pueros qui nõdum ꝑuenerũt ad vsum ratiõis dignos ⁊ acceptos vita eterna: acceptabiles ⁊ amabiles ⁊ gratos deo: necnõ hominibus ita reddere debet gratos tanqꝫ angelos quosdaz dei. Correlarium ex dictis: amor gratuitus siue charitas est duplex. Charitas ꝑma dicitur increata: et est ipse spũssanctus: quo effectiue: ⁊ exẽplariter diligimus deũ ⁊ ꝓximũ. Effectiue: qꝛ spũssanctus operatur in nobis habitũ ⁊ motum charitatis. Exemplariter: quia spũssctũs est vnio patris ⁊ filij: ⁊ nexus amboꝝ est vnitas: ad cuius imitationez charitas nos nectit: ẜm qꝫ dicit dñs Iohãnis.xvij. vt sint vnũ sicut ⁊ nos vnũ sumus. Alia est charitas creata: ⁊ est habitus supnaturaliter infusus ⁊ creatus: animam informãs ⁊ ipsi inherens: quo formaliter diligimus deum ⁊ proximum a quo habitu elicitur ⁊ ꝓcedit amor gratuitus actualis diligendi. vnde sicut nihil est album nisi per albedinem formaliter inherentẽ ⁊ informantẽ: sic spũssanctus nõ dicitur charitas formalis: qꝛ põt esse forma inherẽs ⁊ informãs: quis (vt dictum est) posset se habere in rõne forme exemplaris: ergo ꝑter amorẽ ⁊ charitatẽ increatã que est spũssctũs: necesse est ponere charitatẽ creatã: qꝛ charitas nõ põt cogitari in nobis eẽ: quin sit ab aliquo sicut ab efficiente: ⁊ ab alio sicut ab aliquo informãte. Et ideo (ẜm.s.Bonauẽ.in.ij. dist. .xxvj.q.ij.) Charitas creata formalis cõparatur influentie luminis: ⁊ principiũ eiꝰ effectiuũ charitas increata comparatur soli:

quia sicut sol iste materialis influit effe/
ctiue lumē ꝛ calorē corpalem in aere:per
que aer formaliter illuminatꝛ ꝛ calefit:sic
sol iusticie spūalis qui deus est: influit lu/
men cognitionis ꝛ calorē amoris gratui/
ti creati in aīa:q̇bus aīa formaliter illu/
minatꝛ seu informatꝛ:inflamatꝛ seu inamo
ratꝛ: lumen scȝ fidei: ꝛ ardorē charitatis:
ꝭm duplicē eius potentiā intellectum et
affectum: ideo dicit magr̄ in.ij.dist.xxvj.
ꝙ gratia gratūfaciens est fides cum dile/
ctione:q2 gratia gratūfaciēs mediātibus
habitibus virtutuȝ theologicarū.scȝ fide
spe ꝛ charitate:dicitꝛ in actus suos exire.
nam charitas p̄supposito lumine fidei ē
p̄ncipalis ꝛ vniuersalis motor inter oēs
ꝛ sup oīnes habitus in aīa: p respectuȝ
ad finem vltimū: ad quē charitas dirigit
inclinat ꝛ mouet tanq̄ ad vltimū finem
suum. Correlariū alterū:colligitꝛ ex di/
ctis in sufficiētia positiōis magr̄i in.j.dis.
.xvij. In qua determinat de missione spi/
ritusscti p infusionē charitatis. Non eīn
recte distinxit:q2 nō posuit charitatē cre/
atā habitualē:sed solū actualē siue vsum
charitatis cum charitate increata:videlȝ
spūsctō: quē formaliter spūali assistentia
siue gratia ꝛ charitate habituali creata:
dixit mouere aīam ad actus meritorios.

Paruuli eīn baptisati: ꝛ iusti dormien
tes nō essent vt sic magis grati deo:q̄ nō
baptisati:ꝛ hoīes pctōres:qḋ si falsum ē:
ꝛ alienū a fide:necesse erit grām ꝛ chari/
tatem habitualē ponere in gratificato vl
tra charitatē actualē: q̄ est vsus charita/
F tis. Amor quartus respectu dei dicitꝛ
amor actualis:fruitiuus:extaticus ꝛ sera
phicus. Et cōsistit in expimentali intime
me suauitatis perceptione: ꝓueniens ex
cōiunctione aīe cuȝ sup̄mo obiecto suo
qui ē deus. Et ille amor fruitiu⁹ resultat
ex triplici habituali amore p̄dicto. scȝ li/
bero:arbitrio ꝛ gratuito: tanq̄ ex triplici
vita p̄ma:ꝯcurrēs in actū scḋm: ꝛ lauda
bilior est q̄ si quilibet triū p̄dictoꝝ amo/
rum stat in actu primo vel habituali tm̄:
quia potentia quelibet iuncta suo actui
laudabili ꝛ bono:pfectior est ꝛ fini suo cō
iunctior: q̄ in habitu tepido solo manēs
quasi sopita ꝛ somnians. Dicit eīn phus
.ij.de aīa:ꝙ actus p̄mus ꝛ habitualis ē
sicut somnus:actus scḋs ꝛ actualis sicut
vigilia. De exercitio hui⁹ amorꝫ fruitiui ꝛ
seraphici: cōpositus est liber canticoꝝ (q̄
factus est ad exercitiū contemplatiuoꝝ)
in q̄ sub symbolis tipis ꝛ siītudinib⁹ crea
turaꝝ variaꝝ:sub tipo nuptiaruȝ spōsi ꝛ
sponse: dei scȝ aīe se mutuo zelantes et
osculantes:exponitꝛ amor ille fruitiuus ꝛ
seraphicus. Amor.n.ꝭm Diony.ex feruo
re desiderij sponse ꝛ sponsi supferuidus ꝛ
seraphicus dicitꝛ: qm̄ seraph interp̄tatur
ardens. Est quidem in angelis singulis ꝛ
beatis ardor iste: q̇bus est vna vox letan
tiū ꝛ vnus ardor cordiū: ꝓpterea dicuntꝛ
lapides igniti ꝭm ꝓphetam. Precipue tn̄
ꝛ in excellentia seraphicus ordo possidet
hunc ardorē: ꝓpterea nec seraph a sciētia
sicut cherubin: nec cherubin ab ardore
nominatꝛ: q̄uis absq̄ vlla dubitatione: ꝛ
seraphin cognoscant et cherubin ardent
sicut volūtas cognoscit p intellectū: ꝛ in/
tellectus ardet p voluntatē. Hoc amo Fr
re seraphico:patriarcha noster pauperū
seraphicus Franciscus flagrabat: dum
seraphicis desilderioꝝ ardorib⁹ (ꝓut di/
cit doctor seraphicus ꝯsimili amore frui/
tiuo succēsus.s. Bonauen̄. in.xiij.pte le/
gende maioris (sursum ageretꝛ in deum:
ꝛ affectus cōpassiua teneritudine in euȝ
trāsformaretꝛ: dn̄s Jesus quasi speciem
vnius seraph: sex alas tā fulgidas q̄ igni
tas habentis: crucifixus apparuit: eideȝ
stigmata redēptiōis nostre imprimendo.
Quatenus (vt dicit Autor libri cōformi
tatū) declaret ad modū seraph cor beati
Francisci xp̄o immediate vnitum ꝛ co/
pulatum et nulli alteri amore seraphico
beatū Francis. inflāmatū igne seraphico
nō solum labijs: velut Esaias: sed totum
ꝛ totaliter purgatū: multiplici perfectio/
ne beatum: ac in ordine seraphico: post

mortem collocandum. Apparuit etiam xp̄s in tali specie: vt amicus xp̄i frãciscus cnosceret: non p martiriū carnis sed per incendiū mentis in xp̄i similitudinē trãsformandū. Ac ꝙ anima non noticia sed amore trãsformat̃ in deū: ⁊ ꝙ plus amor agit ꝙ̃ noticia. Considerandū etiam ꝙ amor fruitiuus seraphicus non ponit̃ in sensualitate: sed in apice seu vertice mentis intellectualis. Et hunc amorē sancta anima spōsa dei nominat Osculū: dū petit osculari ab illo tali et tãto qui respicit terrã ⁊ facit eam tremere (q2 amor feruidus causat de amico fiduciã) dicēs illud Canticoꝝ.j. Osculet̃ me osculo oris sui.

Osculū sponsi vel osculatio est dignissima impssio cuiusdam suauitatis: ⁊ intime consolationis per illapsum secretū in aiam. Petit̃ aūt ⁊ concedit̃ ad facili⁹ tolerandū pñs exiliū: dum spōsa pegrinat̃ a sponso. Osculū aūt illa suauitas ⁊ intima ɔsolatio iocūditas ⁊ exultatio: quō cunq3 fiat aut sentiat̃ in aia: ſm portionē virginalē et supremã: q̄ mens dicitur vel apex mētis: cōdiuisa ad spm̄: put ad alia diligenda vel cognoscenda vel ordinando sub deo deflectitur: qm̄ soli deo coheret ⁊ intendit tanꝙ̃ obiecto ⁊ fini vltimo ⁊ soli sponso qui solus sibi ⁊ totus est desiderabilis. Talis est inquit sponsa dilectus meus: et ipse est amicus meus: filie hierusalem. Dicit̃ autem amicus quasi amoris custos: et addit super dilectionem (que dicit amationem ex electione) et amorem simplicem cōmunicationem secretorum ⁊ mutuã readamationē: cui⁹ est ꝓprium omnia esse cōmunia. Et i statu pñti deus gerit amicitiã erga animam sanctã: quia cōmunicat sibi seipm̄ ⁊ amorem suum ⁊ dona sua ad fruēdum ⁊ vtēdum ⁊ vniuersaliter pertractãdum: quãtum ipa rōnabiliter voluerit et potuerit accipere: plus vel minus: p varietate statuum in quibus est constituta.

Considerandum postremo ꝙ Cancellarius super Cantica describit amorem fruitiuum. Qr est pertractio libera finis vltimi: satians ⁊ quietans. Pro hui⁹ diffinitionis intelligētia: prenotandū ꝙ amor fruitiuus vel amorosa fruitio: si ꝓprie sumatur includit tria principaliter: presupponens cognitionem dei saltem ex simplici fide. Primum est libera motio volūtatis in deū tanꝙ̃ finem vltimum: et hoc ex pondere charitatis create et increate. Alterum est perceptio talis vnionis cu3 deo. Tercium est cōsequens ad hec duo ⁊ ipsa perficiens: quod est delectatio que est perceptio conuenientis coniuncti.

Unde in dicta diffinitione pertractatio ponitur quasi pro genere: qm̄ tam fruitio ꝙ̃ vsus habēt actionem circa obiectū suū ⁊ suo modo tenent ⁊ pertractãt ipm̄. Et sub aliis verbis significat Aug⁹. dicēs de frui ⁊ vti: ꝙ est sumere aliquid in facultatem voluntatis. Et quia ꝓprie sola volūtas vtitur et fruitur: ꝓpterea iungitur in diffinitione Libera ad hoc quasi genus pertractatio. Deinde pro differentia fruitionis ad vsum subditur finis vltimi: q2 vsus est pertractatio creaturarum relatarum in id quo fruendum est. Rursus quia finis vltimus continet omne bonū: subiungitur satians et quietans. Ex quo sequitur ꝙ Amor fruitiuus sic descripı⁹ conuenit omni ⁊ soli qui fruitur etiã ipsi deo: quoniam pertractat libere se circa finem vltimum delectabiliter ⁊ quiete. Cōsonat Aug⁹. descriptio: fruimur reb⁹ cognitis quibus mēs ꝓpter se delectata quiescit. De fruitione plura dicta sunt in primo tracta. caplo. xxxv. que si legantur clarius patebit: amoris fruitiui prior descriptio: ⁊ differentia fruitionis ⁊ vsus.

Septima amoris diuisio. Amor alius gratuitus: alius debitus: alius ex vtroq3 B
ɔmixtus. Ex triplici amore sanctus Bonauētura (in primo dist. ij. q. iiij. et dist. x. in expositione littere) inuestigat trinitatē diuinarū personarum. Amor nãq3 est in oi̇bus personis diuinis. Una persona est que tantum dat: in hac persona est amor

gratuitus: et illa persona est pater. Nam gratuitum ſm Richardū dicit ꝓprietatē persone que dat ⁊ non recipit: pater eniꝫ prima persona in trinitate a nullo: origo tñ in trinitate personaꝝ nō habens principium sed principiās: mera benignitate amore gratuito maiestatis sue plenitudinem dat filio quē ab eterno equalem sibi generat. Alia est ꝑsona q̄ tm̄ accipit: in q̄ est debit⁹ amor. Et illa est ꝑsona spūſſcti: q̄ per moduꝫ benignitatis ⁊ liberalitatis emanat a patre et filio. Hec aūt emanatio iocūdissima amor debitus est: qui est spūſſanctus a patre filioq꜒ ꝓcedēs. Est ⁊ media persona q̄ dat ⁊ recipit: in qua est amor ex vtroq꜒ ꝑmixtus: ⁊ illa est ꝑsona filij que a patre per eternā generationeꝫ recipit diuinitatis sue essentiā: nam est tota virtus ⁊ substantia patris: dat etiā filius spūſſctō: quia ipsum spirat mediate q̄ hoc habet a patre: ideo in filio est amor ꝑmixtus ex amore debito: quo filius pater se impendit per amorem debitum flagrādo in patrē: ex amore gratuito: quo ineffabili gratuita benignitate spm̄ſctm̄ fili⁹ spirat: qui habet hoc a patre. Sanctus etiā Bonauē. in itinerario cap̄. vj. contēplando diuinaꝝ ꝑsonarū pluralitateꝫ ex hoc noīe bonū (qđ dicit Dionysius esse primū nomē dei in nouo testamento: qđ determinat personarū diuinarū trinitatē baptisando in noīe pr̄is ⁊ filij et spūſſcti) Edocet qualiter ex puritate bonitatis: q̄ est actus primi principij charitate diligētis. Amore gratuito ⁊ debito ⁊ ex vtroq꜒ ꝑmixto: poterit cōtemplari ꝑ summi boni cōicabilitatē vnitas ⁊ trinitas patris ⁊ filij ⁊ spūſſcti. Sanctus insup Bonauē. in suo de incendio amoris: in quo docet qualiter ꝑuenit̄ ad veram sapiam orando: in tercie triplicitatis tercio membro qđ nominat Cōplacentiā et mutuā allocutionē spōsi ⁊ sponse: q̄ cōsurgit ex recogitatione diuini gratuiti amoris. Hūc triplicem amorem gratuitum vicꝫ debitū ⁊ ꝑmixtū elicit ex amore dei ⁊ ꝓximi dicēs.

Cōplacentiā triplici mō debem⁹ exoluere deo. Primo vt acceptetur complacentia nostra ad deum: vt vnicuiq꜒ placeat ꝙ solus deus placeat sibi: dictio exclusiua solus excludit amorē huius mundi: q̄ retrahit amore diuino. Amor mundi triplex est: vt dr̄ ꝑme Johā. ij. Om̄e qđ ē in mūdo (in hoībus mundanis: diuitias: delitias ⁊ honores huius mūdi inordinate querentibus) cōcupiscentia carnis est (q̄ viget in voluptuosis) ⁊ cōcupiscētia oculoꝝ (que viget in cupidis ⁊ auaris) ⁊ superbia vite (que viget in ambiciosis) Et ista cōplacentia est amor gratuitus: quo deus nullis meritis exigentibus mera liberalitate: gratis acceptat animā sctām faciens eam dignam hic sua gratia: et in futuro vita eterna. Scđo cōplacentiā debem⁹ deo exoluere: vt hoc placeat ꝙ ipse placeat soli deo: ⁊ nō mundo. scꝫ hoībus mūdanis: quibus vult displicere: vt soli deo placeat. Naꝫ dicit̄ ad Gall. j. Si mūdo placerem xp̄i seruus nō essem. ⁊ Grego. in Omel. Amet̄ quilibet in via dei: nū aduersarius: sed in via dei cōtrarius nō amet̄ etiam proximus De hoc duplici amore gratuito ⁊ debito loquit̄ interrupta ⁊ inexplicata locutione sponsa in Cāticis. c. ij. Voces nō ꝑficiēdo: quoniā tot occurrunt anīe philocaptevalida desideria ꝙ nequiūt simul erūpere: dans se intelligi magis ꝑ interruptiōes more interiectionum ab imo pectoris eructans: dilectus meus mihi: ⁊ ego illi: dilectus meus mihi: supple seipm̄ totum dat amore gratuito. dedit se mihi in fratrē ⁊ amicū: in incarnatōne: in preciū: in passione: dat quotidie in cibum ⁊ viaticū: in ꝯsecratione: quō iaꝫ nō om̄ia mihi secū donauit: q̄ est summū bonū: in quo sunt om̄ia bona ⁊ a quo sunt om̄ia: ⁊ eo illi. supple seipm̄ reddo ⁊ meipm̄ cū eo amore reciproco ⁊ debito: cū quo iā vnū effecta sum ꝑ cōformitatē voluntatū: ⁊ sicut in illa trinitate ineffabili: pater dat filio spm̄: ⁊ filius pr̄i eundem reddit spm̄. Pater nanq꜒ cō-

municãdo diuinã vitã filio: cõmunicauit
nedũ cognitionẽ ois veri: sed amorẽ simi
liter ois boni. Est aũt paterna bonitas su
premũ et summũ amabile. Amauit ergo
filius summe prẽm: ꝛ ↄuertẽdo volunta
tem in ipm totus exarsit in eius dilectio-
nẽ: ex qua dilectione mutua pris ad filiũ
ꝛ filij ad prẽz: ꝓcessit amor ꝑsonalis quẽ
dicimus spmsctm) Sic aĩa datũ sibi dile
ctum dat et reddit seipam sibi q̃ tribuit:
vt sit ipe pncipiũ ꝛ finis oim desiderioꝝ
vtriusq̃. Tercia cõplacentia est vt cõ
placeat ei ꝙ in hac cõplacẽtia cõmunicẽt
ceteri: et ista cõplacẽtia est amor ex vtro-
q̃ ꝑmixtus. Anima nanq̃ sancta cui so-
lus deus placet amore gratuito: cõsimilẽ
amorẽ affectat ꝛ ꝓximis: affectat et ꝓxi-
mis amorẽ debitũ: ꝙ soli deo ꝛ nõ mun-
do placeant: q2 diligit ꝓximũ sicut se. In
pma cõplacẽtia (vt dicit. s. Bonauẽtu.)
crucifigit mũdus hoi. Nã ↄcupia mũdi
ꝓpter amorem gratuitũ est mortua hoim
nullã hñs in eo virtutẽ: q2 dr Canti. viij.
fortis est vt mors dilectio: q2 mortificatis
carnalibus desiderijs crescẽte charitate:
minuit ꝛ morit cupiditas: q̃ ẽm Aug. est
radix oim maloꝝ: ↄtraria charitati q̃ ra-
dix est oim bonoꝝ. Est eñ cupiditas ẽm
Grego. appetitus inordinatus oim tpali
um vicz diuitiarũ delitiarũ excellentiarũ
scientiarũ cũ supra moduz ambiunt. In
scd'a cõplacentia crucifigit hõ mũdo: q2
nil mundanũ ↄcupiscit. In tercia crucifi
git hõ ꝓ mundo: vt pro oibus velit mori
vt ipsi placeãt deo: qñ scz hõ cor sꝑ inue-
nit nõ solũ voluntariũ sed etiam auidissi
mũ ad moriendũ ꝓ salute ꝓximorũ: ẽm
ꝙ paulus dicebat. ij. Chorꝫ. xij. Ego libẽ-
tissime impẽdar ꝛ supimpẽdar pro aĩabꝰ
vrĩs: ibi glo. ꝑfecta charitas hec est vt pa
ratus sit etiam ꝓ fratribus mori.

¶ De effectibus ꝛ ꝓprietatibus amoris.
Capitulum xv

O dulcis passio: q̃ suauis affe-
ctio: q̃ fortis attractio est amor
ille q̃ sponsus in Canticꝭ asserit se
languere qui amantẽ rapit vnit: ꝛ sua vi
trãsformat in amatũ. Quid eñ est aĩa q̃
nõ amat: hoc est sine amore aĩa: q̃ ꝙ cor-
pus sine vita: nam ꝛ amor aĩe est vita si
ne qua mortua Hugo de arra aĩe. Scio
aĩa mea ꝙ amor est vita tua. Nã quicq̃d
diligis: ipa vi dilectionis in eius similitu
dinẽ trãsformaris. Amor est (vt dicit bo-
etius) quo vniunt celestia: ligant quatu
or elemẽta. Confederant in corporibꝰ ele
mẽtatis ↄtraria: ꝛ ↄiungunt summis in-
fima: vñ si amorem a rebus abstuleris ni
hil in rerum natura ꝑmanebit. Cũ ex cõ-
trarijs amore ligatis: sit cõpositus mun-
dus omnis. Cum igit iuxta ordinẽ añ
dictum in. xij. cap̃. In eodẽ ca. dictum est
quõ amor sit oim passionũ origo: in seq̃n
tibus ↄtinuo duobus capl'is: dictũ est de
amoris septẽplici subdiuisione. Nũc suꝑ
est dicendũ de effectibus et ꝓprietatibus
amoris q̃ diuerse sunt: q̃bus vel scriptu-
ra vel scp̃ture tractatores multifaria no
mina imposuerũt: ꝓut patz in canticis q̃
facta sunt ad exercitiuz diuini amoris: q̃
breuitatis causa ꝑtereundũ est: de q̃bus-
dam tractandũ est: quales sunt: raptus:
vnio: trãsformatio: languor: liquefactio:
ebrietas: spũalis iocũditas iubilus zelus

Raptus est pma amoris ꝓprietas: de B
quo tria videnda occurrũt. Primũ de ra
ptus descriptione. Scd'm de raptus diui
sione. Terciũ de raptus multiplici noia-
tione. Quantum ad primũ raptus sic de-
scribitur. Raptus est eleuatio potẽtie su-
perioris supra potẽtias inferiores: ex cu- Raptus
ius potẽtie superioris forti ꝛ vehementi
actuatione cessant: ꝛ ligant actus poten
tiarũ inferiorum: vel ita debilitant: vt su
periorẽ potentiã in sua operatione neq̃q̃
impediant. Hec descriptio extracta ex
tractatu de theologia mystica Cancella.
parisieñ. Pro huius descriptionis intelli
gẽtia. Primo considerandũ: ꝙ raptus ex
nomine suo importat quãdam violentiã
alicuius cõtra metũ suum naturalẽ: vt si
lapis ex violẽtia ꝓiectus mouet sursum

Queadmodū etiā ferrum rapitur ad magnetē: sic anima rapta ꝛ eleuata supra exteriora sensibilia ad interiora et superiora: patit̄ q̄dammō raptū ꝛ violentiā. naȝ cum bō amore visibiliū inferioꝝ ꝛ exteriorum: ab inuisibiliū ꝛ superioꝝ cognitione amore et inhesione cecidit: sola visibilia inferiora ex peccati pena cognoscit: sola ea diligit: solis eis inheret: et inuisibilia quasi non sint postponit: immo et nescit ita ꝙ pauci induci pn̄t ad credendū: si sit aliq̄d extra ea que videmus ꝛ corpe sentimus. Et sic aīa nr̄a ceca est: ꝙ nec se ipam cognoscit: cū sit ex his q̄ oculis carnis videri non pn̄t. Nequeūt eīn oculos tenebris assuetos (id est assuefactos tenebris cognitionis sensibiliū) ad lucē ꝓspicue veritatis attollere (per contēplationem) dicit Boetius libro. iiij. Prosa. iiij. Dum ergo aīa eleuat̄ ab exterioribus et infimis ad intima ꝛ superiora: vicȝ ad semetipsam: aut vsqȝ ad angelos: vel certe vsqȝ ad creatorem suū per amorem extaticum transformantē amantē in amatū. hoc nō est cōnaturale anime ꝟm statum ꝓsentis vite: cuius ꝓpriū est ꝙ in cognitionē inuisibiliū ascendat ꝑ cognitionē sensibiliū: ꝛ hec eleuatio hic raptus noīatur.

Scd̄o considerandū ꝙ cum anima in sua substātia sit simplex: ꝛ eius potētie et virtutes in ea vnite sunt multe: prout in ꝑmo tracta. declarat̄: modo indiuisibile vbicunqȝ se diuertit totaliter se diuertit. Quare cōcludit̄ ꝙ postq̄ aīa actui vni⁹ potentie intendit remittit̄ in actibus alterius potentie. Quo fit vt aīa fortiter actuata in raptu circa actua superioꝝ potētiarum: remittit̄ debilitat̄ aut cessat i actibus inferioꝝ qd̄ fit in raptu. Hec debilitatio remissio ꝛ cessatio actuum inferioꝝ potentiarū in raptu: in psal. ꝛ canticis dicit̄ Defectio: vnde dicit̄ psal. cxviij. defectio tenuit me ꝑ peccatoribus ꝛc. Itē defecit in salutari tuo aīa mea. Quāto eīn aīa in contemplatione magis eleuat̄: tanto magis ab occupatione exteriorum sensuum et inferioꝝ potentiarum retrahitur. Et quādo cōtemplatio multum intenditur. Sensus exterior ab actu suo cessat et retrahit̄ vt fit in raptu: sic aīa qdammodo deficit. Tercio ꝯsiderandū ꝙ cū raptus fit cum cessatione operationū in inferioribus potētijs: et hoc etiā modo dicitur aliquis extasim pati (differt tn̄ extasis a raptu vt patebit), cum aliquis extra se ponit̄. Quod cōtingit ꝟm duplicē vim anime: vnam cognitiuā aliā affectiuam. Scd̄m vim cognitiuā aliq̄s dicit̄ extra se poni ꝛ rapi: qn̄ ponit̄ extra cognitionem sibi ꝓpriam: dum ad superiora sublimat̄: ad apphendēda aliqua q̄ sunt supra sensum aut rationē. Scd̄m vim affectiuā dicitur quis extasim ꝛ raptum pati quādo appetitus alicuius in alterū fertur exiēs qdammō extra seipm̄. Primam extasim facit amor dispositiue: inquantū facit cogitare de amato: intensa enim meditatio vnius abstrahit ab alio. Scd̄am extasim facit amor directe: simplicit̄ quidē amor amicitie: amor autem concupiscentie nō simpliciter ſ scd̄m quid. Nā in amore cōcupiscentie qdammodo fertur amans extra seipm̄: inquantum non contentus gaudere de bono quod hȝ: querit frui alio extra se: sed quia illud extrinsecum bonum querit sibi habere non exit simpliciter extra se: sed talis affectio in fine infra ipm̄ concluditur. Sed in amore amicitie affectus alicuius simpliciter exit extra se: qꝛ vult amico bonū: ꝛ operatur quasi gerēs causam ꝛ curam atqȝ prouidentiam ipsius propter amicum ipsum: et hoc est qd̄ dicit Dionysius. Amor extasim facit: nō sinens homines sui eē amatores: hoc patet ex similitudine amoris ad pōdus: quēadmodum vnus ex sapientibus dixit. Amor meus pondus meū: illo feror quocūqȝ feror. Oportet igitur ꝙ amor sit trahens et rapiens: ferūtur itaqȝ grauia ad locum stabilitatis et quietis tractu quodam: potiusqȝ cognitione ponderis tendentis ad centrum mundi. Hoc palam

eſt in grauibus cognoſcentibus: que ceſ-
ſante omni ſua cognitione nihilominus
deorſum non impedita mouentur. Et licet
amor de quo loquimur forte magis habet
de ſimilitudine cum natura leuitatis cuius
eſt ſupferri: tñ etiam ipſa leuitas põdus
dici poteſt iuxta intentionẽ dicti ſapiẽtis.
Rurſum experimur in ferro qđ dum affectũ
eſt per magnetẽ rapitur ad ipm ſine cogni-
tione: ſimiliter eſt de amore rapiente: de
quo etiã plura dicta ſunt ca. xiiij. de ſexta
E amoris diuiſione. Quantum ad ſcđm cõ-
ſiderandũ ꝗ raptus eſt triplex. ſcʒ imagi
nationis: rationis ⁊ mentis. Raptus ima
ginatiõis ſup vires ſenſitiuas inferiores
fit p amoris affectionẽ. Manifeſtum em̃
eſt ꝗ amoris vel affectio deſiderij: poteſt
tanta fixione virtutẽ imaginatiuã trahe-
re vel rapere: ꝗ potentie inferiores ſen-
ſuum exteriorum obiecta ꝓpria eis oppoſi-
ta nõ attendũt. Hunc raptum efficit pn-
cipaliter feruidum intus deſideriuʒ rei p
imaginationẽ pſentate. Neqʒ em̃ ſola co
gnitio imaginatiua facere ſufficeret pro-
fundam fixionem: niſi correſpõderet ſibi
in appetu ſenſuali: ꝓportionabiliter fer-
uens amoris deſiderium: tali mõ ꝗ talis
imaginatio ſeu meditatio aut iſte amor:
ſit tam potens vt faciat aiam obliuiſci vel
ceſſare ab om̃ibus alijs opationibus in-
feriorũ potentiarum ſenſitiuarum: ſicut ſi eſſet
in ſopore pfecto aut ſomno: vel ſaltem ſi
nõ ex toto ceſſant opatões exteriorum ſen
ſuum: ipſe tamen non poſſunt corrũpere
aut extinguere ⁊ ſupare meditationẽ vel
amorem ardentẽ: ꝓpter vigoroſam eius
potentiam: videmus hunc raptum in phi-
locaptis: alijſqʒ pluribus quos melãcoli
cos ⁊ fantaſticos appellamus: ⁊ in qui-
buſdam repente timentibus ⁊ iratis aut
vehementer zelantibus: talem ſimiliter
raptum pcipiunt ſedentes aliquid ſubti-
litatis cõpilare molientes: pictores ſuo
modo facere cõſueuerũt. Alijqʒ opifices
ſubtilium: poſiti in imaginationibus for
tibus. Recitatur in vitas philoſophorũ

de quodaʒ philoſopho nomine Archime-
des excellenti geometro: qui imaginabatur
facere ingenia ſubtilia ad bellandum ad
defendendas inuadẽdaſqʒ ciuitates: vn-
de accidit ciuitatem quã inhabitabat di-
ctus phus ab inimicis debellare ⁊ capti-
uari. Precepit aũt princeps exercitus ne
antedictus phs occideretur: ſed a caſu qui
dam eundem ſuas figuras ꝓtrahentem
ſcḋm ſcientiam geometrie repit: queſiuitqʒ
ab eo quo nomine appellaretur. Ipſe do
tam fixe ſuarum figurarum formationibus in-
tentus extitit: vt quid ſibi iſte interrogãs
diceret penitus ignoraret: inſinuebat ei-
dem vt ſe nõ impediret nihil aliud reſpõ
dens. vnde idcirco vitaʒ perdidit: ecce ꝗ
fortis huius erat meditatio: vt ob eius vi
goroſitatem ciuitatis ſue expugnationeʒ
nõ perciperet: nec quidem inimicũ ſuum
agnouerit ipſuʒ occidentẽ. ¶ Abſorptio Absorptio spiritus
ſpiritus Si aũt imaginatio vel alie vires
ſuperiores ſuper ſenſus efferuntur ⁊ rapiũ
tur: ſic econtra conſtat animã quandoqʒ
ſic detineri circa ſenſationem exterioris
obiecti: per tactum: guſtum: aſpectumqʒ
ꝗ operationes potentiarũ ſuperiorum ceſ-
ſant aut impediuntur. Hoc autẽ ꝓprie non
dicitur raptus: ſed abſorptio: tractus de
preſſio: aut demerſio: dum per potentiã
inferiorem ſuperior deorſum trahitur ⁊ ab
actu ſuo compelliter ceſſare: qđ fit in no-
bis ex corruptela peccati: nimis heu faci
liter ⁊ frequẽter: hoc frequẽtiſſimũ eſt in
non habentibus iudicium rationis: qua-
les ſunt pueri fatui vel dormiẽtes: vel at
tenti vehemẽter ad ſenſibilia: ⁊ beſtiales
hinc effecti. Raptus rõnis in actu ſuo
ſuper potentias inferiores ſenſitiuas fit
per voluntatis amorem: fecerunt hoc p-
ſpicuum ſtudioſi pſcrutatores regularũ
generaliũ in varijs artibus: qui abſtrahẽ
tes a motu ⁊ materia: vel ſpiritualia me-
ditantes querũt deducere ratiocinari ex
notis incognita: quos aliqñ voluntarius
huiuſmõi appetitus ceſſare facit ab opa
tionibus: nõ tm̃modo ſenſuũ exteriorum: vt

nescirent quid ab extra fieret (accidit eñi inquit Aristoteles interduꝫ aliquē super re aliqua tam fortiter meditari: ꝙ nec apertis oculis intuebitur hoc quod ipsuꝫ preteriet) sed etiam virtuti fantastice ac imaginatiue sua actio denegabaꝛ: ita vt corporeū fantasma (qđ est similitudo rei sensate) nulluꝫ irrueret: aut irrūpere volens supiori rōni: virtute voluntatis premereꝛ. Patet hoc in pħo dicto Carneades de quo dicit Ualerius maximꝰ. Qui ad mensam positus sepe comedere oblitus est: oportebatqꝫ ne fame interiret: famulā suam ad cibū ꝑcipiēdū eius manū cōducere: de quo Ualerius hoc recitans dicit ipm̄ solum aīa vixisse: corpe auteꝫ fuisse circūdatū tanꝗ̄ re extranea ⁊ inutili. Potest aūt hic scđs raptus rōnis diuidi in tot raptus: quot reperiunꝛ in ea actus: nam ratio cum sit vis aīe supra corpalia: ⁊ infra spūalia collocata aspicit ad inferius: ad par: ⁊ ad supius: ꝺm hoc in rōne triplices actus repiunꝛ: in ꝗbus si ratio per fortem meditationē actuetur (disponente ad hoc ferventi amore) cessant actus inferiores potētiaꝝ sensitiuarū. Sunt eñi ꝗdaꝫ infra aīam que rōne ꝑcipimus: sicut verū falsum iustuꝫ iniustum: ⁊ forme in materia corpali. Discernit eñi ratio verū a falso: qđ est logice: virtutes a vitijs: qđ est ethice: ⁊ rerum naturas drītias ꝓpria ⁊ accidentia inuestigat qđ est phisice. Ex quo sequiꝛ ꝙ tam logicus ꝗ̄ pħs moralis ⁊ naturalis: que sua sunt sortitur rōcinando raptum expiunꝛ ⁊ ille est primus raptus rationis. Aspicit etiā ratio ad paria de eis speculādo: duꝫ vicꝫ eleuaꝛ extra mundū ac supra corporalia vsqꝫ ad semetipām: aut alias aīas aut certe vsqꝫ āgelos demones: ⁊ ad oēs spūs creatos. et sic ratio nominaꝛ intellectus: ꝗ inuisibilia ⁊ incorporea creata cognoscit: ⁊ ille eleuatio rōnis diciꝛ scđs raptus. Aspicit etiā ratio ad supius qđ nec sensus apprehēdit nec rō suadet: sed aut diuina reuelatione compꝛhendiꝛ: aut scripturarum auctoritate crediꝛ: sicut deum in vna substantia trinū: aut in tribus ꝑsonis substantialiter vnum: vt sic ratio intelligentia nominaꝛ: nam intelligentia ē vis anime que immediate deo supponiꝛ. De his rōnis actibus ⁊ noībus clariꝰ dictū est in ꝑmo tract. ca. xxx. circa ꝑncipiū. ꝺm hunc actum rōnis: ⁊ intelligentie fit raptus mētis in deū: de quo modo dicendum est. ¶ Raptus mentis Supra potētias inferiores se: fit ꝑ affectionē scintille menti cognitā vel appropriatā: que affectio amor extaticus nominaꝛ: manuducāmur ex prioribus raptibus: qui sicut crebriores ⁊ faciliores sunt: sic intelligibiliores inueniunꝛ: qualiter mens in suis actibus taliter efferri eleuari ⁊ rapi pōt ⁊ figi immo per vim suam affectiuā ita seipām tam vehemēter actuabit: ꝙ nō solum vis imaginatiua fantastica: sed etiaꝫ vis sua intellectiua: vt sic neqꝫ se neqꝫ alia recogitabit. Pro raptu mētis noticia pleniori: oportet hic repetere que in supioribus diffuse ꝑtractata sunt: vicꝫ de mente: scintilla ⁊ amore extatico. Mens dicitur ab eminentia. ⁊ sumiꝛ hic pro tota imagine dei ad quā factus est homo, scꝫ ꝓ memoria intellectuali: intelligentia ⁊ voluntate naturali: vnde mens sic ab eminentia nominata: ꝓprium habet officium spūalibꝰ intendere: nō qualibuscunqꝫ (quia ratio cōmuniter circa sui cognitionē ⁊ spūaliū citra deum occupaꝛ) sed mens ab eminēdo dicta: vacat soli deo cuius capax esse pōt ꝑ cognitionē ⁊ amorē: qui sunt actus mentꝰ: dum deum recolit ꝑ memoriā: intelligit siue cognoscit per intelligentiam: amat ꝑ voluntatē. Scintilla in ꝓposito dicitur voluntas naturalis q̄ (vt dictuꝫ est in ꝑmo tract. c. xlviij. multis nominaꝛ nominibus) diciꝛ apex mentis. Consciētie simplicis scintilla: q̄ noīaꝛ grece sinderesis. Affectio aūt passio seu inclinatio scintille (ꝑ quā fit raptus virium cognitiuaꝝ mentis: que sunt memoria: intelligentia seu consciētia naturalis: que hic ꝓ eodē

Rap tis.

Me

Scin nis.

Affe

reputant: supra potentias inferiores) est
amor extaticus: vnde quēadmodū mot⁹
ꝛ inclinatio appetitus sensitiui in bonuꝫ
cōmodū dr̄ amor naturalis: ꝛ quēadmo-
dum motus appetitus rōnalis seu volū-
tatis delibratiue in bonū iusticie: dicitur
amor rōnalis. Pariformiter inclinatio et
affectio volūtatis naturalis seu scintille
in summū bonū (qui deus) diligendū et
possidendū: dicit̄ amor extaticus fruiti-
uus siue seraphicus. Qui (vt dictum est
p̄cedēti caplo in sexta diuisione amoris)
cōsistit in experimētali perceptione inti-
me suauitatis: ꝓueniens ex cōiunctione
anime s̄m portionē virginalē (que apex
mentis sinderesis seu scintilla dicitur) cū
sup̄mo suo obiecto seu fine vltimo q̄ de⁹
est. Deus nanqꝫ summe bonus ꝛ suauis
est ꝛ omnia que ab ipso fluunt bona ꝛ sa
pida sunt: ideo cum intelligētia intellect⁹
seu ratio: ceperit in cognitione veri dila-
tari: statim ꝛ gustus anime: hoc est interi
or affectus incipit quodam spūali sapore
in cognitione delectari. Et sic qđ in solo
intellectuali fuit sciētia: accedēte affect⁹
sapore dicit̄ sapiētia .i. sapida sciētia. Sci
entia ex cognitione veri. Sapiētia ex ad-
iuncto amore boni. Hec aūt experimen-
talis suauitatis intima ꝑceptio seu amo-
ris extatici feruidum desiderium: fit in ra
ptu mentali: dum tota aīa s̄m oēs vires
suas sup̄mas intenta: vehemēter actuat̄
ꝛ eleuat̄ in deum: vt vnus spūs fiat cum
eo: dum nil meminerit: nil intelligat nisi
deum: ꝛ s̄m voluntatem naturalem seu
scintillam per affectionem amoris extati
ci degustat q̄ꝫ suauis est dn̄s. Et illa volū
tas naturalis sinderesis seu scintilla (vt
dicit̄ in descriptione raptus mentis) est
cognita ꝛ appropriata menti .i. intelligen
tie: que apex mentis dicit̄ inter vires co-
gnitiuas. Nā cuilibet potētie cognitiue:
correspōdet ꝓporcionalis ꝟtus affectiua
vt appetitus aīalis: correspondet vi co
gnoscitiue sensualis. Appetitus rōnalis
corrn̄det rōni: sic sinderesis seu scintilla
q̄ apex est inter potētias affectiuas: ꝓpor
cionat̄ intelligētie simplici (q̄ pro eodeꝫ
hic sumit̄ cū ꝯscia naturali) Nā vt dcm̄
est sepius in p̄mo tracta. Sinderesis est
scintilla ꝛ igniculus ꝯscie simplicis. Naꝫ
ꝯsciētia q̄tum est de se nō pōt stimulare
ꝛ pungere ad bonū: nisi mediante sinde-
resi siue scintilla.

De raptus varia nominatione.
Caplm xvj

f Aperiori in caplo dictū est de ra
ptus descriptione: ꝛ eius trimem
bri diuisione: nūc p̄nti caplo dicē-
dum est de raptus varia noīatione. Ra-
ptus em̄ ab eleuatissimis doctorib⁹ Pri
mo nominat̄ esse in spū: supra spm̄ ꝛ sine
spiritu. Scđo nominatur diuisio spūs et
aīe. Tercio introductio in diuinā caligi-
nē exemplo moysi. Quarto extasis vl' ex-
cessus mentis. Quinto raptus in terciūꝫ
celum. Raptus p̄mo nominat̄ esse in spi
ritu supra spm̄ ꝛ sine spiritu. Conside-
rādum p̄mo q̄ spūs hic sumit̄ ꝓ mente:
de qua dictū est p̄cedēti in capi. de raptu
mētis: ꝓ eminētibus scꝫ viribus aīe: qui-
bus aīa soli deo vacat. Pro memoria vi
delicet intelligētia ꝛ volūtate naturali: q̄
alio noīe dr̄ scintilla ꝯsciētie: q̄ grece sin-
deresis nominat̄. De his duab⁹ viribus
ꝯsciētia ꝛ sinderesi: diffuse tractatū est in
p̄mo tract. in capi. xlj. ꝛ deinceps adusqꝫ
ca. xlviij. inclusiue: vn̄ spūs vno mō dicit̄
a spūalitate ꝯtra corporeitatē seu spiritū
corporalē. Spūs a medicis vocat̄ corp⁹
subtile aereū: vapor scꝫ naturalis ꝛ vita-
lis effumatus a corde: ꝓueniēs ad cere-
brum fit aīalis ꝑ dcpurationem et actio-
nem in cerebro. Qui spūs dū solū mouet
humores in corpe dr̄ nālis dū aūt implet
cerebrū bn̄ dispositū dr̄ aīalis cognitiu⁹
ꝛ motiu⁹: de hoc spū dictū est in p̄mo tra
cta. ca. ix. Spūs etiā dr̄ a spiratione: ꝛ sic
dr̄ flatus: vt in psal. Ignis grādo nix spūs
ꝓcellarū. Scđm hūc modū (vt dicit. S.
Bonauē. in. j. dist. x. q. iij.) spūs dupl'r ac
cipit̄ in suba spūali siue aīa rōnali. Aut a

A De raptus varia nomi natione.

spiritualitate ꝯtra corporeitatẽ: ⁊ sic substãtia rõnalis vel eius potẽtia interior cognitiua supma scꝫ intelligẽtia: dr̃ spũs: qꝛ est natura spũalis ab oĩ corporeitate aliena: ⁊ est tanꝙ̃ oculus in aĩa. Nõ em̃ simplex intelligẽtia percipit corpora sicut visus: nec corpoꝝ similitudines sicut imaginatio: nec corpoꝝ naturas sicut ratio. sed spm̃ increatũ ⁊ creatũ ꝯtemplat̃: aut a spiratione: ⁊ sic sinderesis rõne actꝰ sui motus aut inclinationis scꝫ amoris extatici dicit̃ spũs: et huiꝰ ratio est: qꝛ actꝰ spirationis in corpe est: actus internus: actꝰ ꝯtinuus: actus viuificus: ⁊ hꝫ originẽ a calore. Quia ergo egressus amoris vt amor venit ab intrinseco: ⁊ amor est actus viuificus: qꝛ amor est spũalis vita anime et iterũ ꝙ amor est actus cõtinuus: qꝛ cõtinue debet reddi amor: ⁊ tũc est pfectus qñ homo sic amat. Rursus est calor spũalis: ideo solus amor dicit̃ spũaliter spirari.

B Considerandũ scd̃o ꝙ cũ hõ spũalis di cit̃ esse in raptu: supra spm̃: et sine spũ: non est intelligendũ ꝙ spũs sit ꝯm vitam separatꝰ a corpore ꝯm cõem legẽ pñtis exilij: sed esse sine spũ: sumitur hic pro operatione spũs vicꝫ pro cognitione siue actuali intelligẽtia. Unde notandũ ꝙ spiritus duplicẽ habet vitã sicut ⁊ aĩa: quod patꝫ ex diffinitione phĩca aĩe scd̃a: in primo tracta. c. iij. vbi diffinit̃. Aĩa est actus corpis phisici organici vitã habẽtis in potẽtia. Supplẽt expositores ad vitã scd̃aꝫ q̃ est opatio vite pme: vñ spũs dr̃ non solum esse vel viuere vel intelligere: qꝛ sit essentialiter intrinsece formaliter essentia vita ⁊ intelligentia. Sed etiam qꝛ pducit ex se tales actus vitales qui vita scd̃a nominat̃: nedum a philosophis: sed etiam in vsu vulgari: quo oĩs res que mouetur dicitur viuax aut viuens: mortua vͦo dũ quiescit: vt aq̃ fontis viua aqua laci mortua: iuxta hunc modum dicit San. Bonauẽtu. in breuiloquio. Qꝛ anima est forma ens viuens intelligens. Unde pro planiori intellectu istoꝝ habendo est considerãdum. Qꝛ spũs noster superior scꝫ portio: qñqꝫ in tm̃ ab aĩa. i. inferiori portione diuidit̃ ⁊ a corpore: vt spũs in spiritu asseratur: et qñqꝫ spũs supra spm̃ esse dicat̃: ⁊ qñqꝫ spũs sine spũ esse credatur.

Primũ patet in Johe qui de seipso dicit Apocal. j. Ego fui in spũ dominico die Quod verbũ exponit Richardus dicẽs: hoc est spm̃ in spũ esse: semetipm̃ intra se ipm̃ totum colligere: et ea que circa carnem seu etiã in carne gerunt̃ interim penitus ignorare. Nihil enim in creaturis hac diuisione mirabilius cernit̃ vbi istud qđ est essentialiter vnum atqꝫ indiuiduũ in seipo: in q̃ndam portionem diuiditur. Neqꝫ em̃ in homine vno alia est essentia eius spũs atqꝫ alia eius aĩa: sed vna eadẽqꝫ substãtia simplicis nature. Scd̃m liquet in petro: de quo in actibus ca. xij. dicit̃. Et petrus ad se reuersus dixit: hoc exponit Hugo super septimũ hierarchie dicens. Acutum amoris est cum omnia transcendendo despicit. Sup feruidum autem amoris est: cum etiam semetipsuꝫ contemplando relinquit: ⁊ in contemplatione dilecti se despicit: et miromodo fit vt per dilectionis ignem in illum sustollitur qui est supra se: ⁊ per vim amoris expellitur et extra se: nec se cogitat dum deum solum amat. Tercium apparebit in regina Saba: De qua legitur. iij. Regũ. c. iiij. ꝙ vidẽs sapiam Salomonis nõ habebat vltra spiritum. Quod exponens Richardus libro. v. de contemplatione capi. xij. Recte dicit̃ spiritus seipm̃ non habere: quando incipit a seipo omnino deficere: ⁊ a suo esse in supermũdanum quendam ⁊ vere plusꝙ̃ humanum statum transire: in mirabili transformatione spũs ille ab humano videatur in diuinum deficere: ita vt ipe iam nõ ipe. Eo dumtaxat tempore quo dño incipit altiꝰ inherere. Qui aũt adheret deo vnꝰ sp̃s ẽ

Considerandũ tercio ꝙ raptus ꝓmo nominat̃ esse supra spm̃: seu sine spũ ꝓpt̃ qđ nõnda est q̃drimẽbris seq̃ns diuisio.

Nam homo spūalis spm̄ increatū: deuz scꝫ verum vnū bonum incōmutabilem: speculando ꝛ ꝯtemplando per simplicez intelligentiam: ꝛ ꝑ affectionē seu amorez extaticum sinderesis: gustando q̃ suauis est dn̄s: nūc in spū: nūc supra spm̄: nunc sine spiritu seu nō habēs spm̄: nūc quarto est sub spū. Est primo homo spūalis in spū: dum operationē spūalem habet in cognoscendo plurima de dei magnificentia in suis operibus tanq̃ ꝑ vestigiū: vt de creaturarum: origine: magnitudine: multitudine: plenitudine: pulcritudine: operatiōe ꝛ ordine. hec septiformis cōtemplatio creaturarū est diuine potētie sapientie ꝛ bonitatis (que relucet in om̄ibus creatis) testimoniū septiforme: de q̄bus egregie loquit̄ sctūs Bonauen̄. in suo itinerario. c. primo. Docet etiam in itinerario. s. Bonauen̄. deum ꝯtemplari in sua imagine ꝛ sil̄itudine ad quā formatus est homo: de q̄bus hic breuitatꝭ causa supsedendum est. Hec raptus nominatio sumitur ex Apoc. c. j. scꝫ esse in spū. Sctūs em̄ Johānes describens futurā tribulationē a suo tempore vsqꝫ ad finem mūdi imaginaria visione: quā angelus in ꝑsona filij dei apparens exposuit: dicit fui in spū (hoc ē in extasi) in dominica die: q̄ deputata est cōtemplationi: ꝛ ꝑ ꝯsequēs apta est reuelationi fiende. Est scd̄o homo spūalis supra spm̄: vel in extasi mentis: respectu illorum quoꝝ nō pōt ex sua virtute vel intelligentia ꝓpriam agnitionem accipe: vt quid sit deus in se ꝛ in sua magnificentia quid angeli per om̄ia: quid felicitas: quā (vt dicit̄. j. Coꝝ. ij.) nec oculus vidit nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit. Non em̄ felicitas cognita ē cognitione sensitiua q̄ potissime habet̄ ꝑ visum ꝛ auditum: vt dr̄. j. Metaph. nec cognitione intellectiua naturali: quia excedit facultatem intellectus: ꝓpter qđ subditur: nec in cor hoīs ascēdit. id est. ꝓpria virtute: ꝑ reuelationem tm̄ cognoscit̄: ꝛ illaz preparauit deus diligētibus se: q² radix merendi est dilectio charitatiua ꝛ fides formata: cui in patria succedit clara visio ꝛ ꝑfecta fruitio. Est tertio homo spūalis sine spū: vel nō habēs spm̄. i. cognitionez respectu illoꝝ quoꝝ nullam ex suo spiritu pōt attingere rōnem: quēadmodū legitur. iij. Regū. x. de regina Saba: respectu sapiētie Salomōis nō habebat vltra spiritum. Homo nanqꝫ spūalis coram oculis sue ꝯsideratiōis ponēs abissum incōprehensibilem ꝛ horribilem diuine iusticie ꝛ seueritatis que ꝓijcit a facie sua rōnalem creaturam reprobans ꝛ indurans eam: reputans eam indignā se qui creauit eam (Est em̄ abissus ꝓfunditas: cuiꝰ fundus aut terminus nō pōt ab inspiciētibus intueri) admirat̄ scientiā dei q̄ confortata est valde: quia nō potest ad eam. Abissus

Protinus orit̄ Stupor vel extasis: cōsurgens ex admiratione vehemēti cuius causa penitus ignorat̄ ſm Damasce. dū spūalis cape nequit qualiter hos ad gloriam: alios ad infelicitatez presciuit ꝑpetuam: quo pacto negat gratis bene vsuriꝭ multa que prestant ingratis: deinde pugnaturis cōtra ipsum: qua cōditione sustinet plures saluandos pene per totam vitam in sceleribus abhominādis (vt latronē in cruce) dum alijs eternaliter perituriꝭ sicut iude aplo variaꝝ virtutū gratiam elargit̄. Dictū nanqꝫ fuit. s. Anthonio anachorite q̄ aliqn̄ posuerat se ad pēsanda diuina iudicia: quō vnus bonus ē alter malus: quō tot ꝛ tanta est quātitas dānandoꝝ respectu saluādoꝝ. Et sil̄iter de alijs iudicijs dei: ꝛ tūc dictū fuit ei Anthoni de te cogita: ꝛ deū dimittte ꝯuenire cum suis creaturis: satis em̄ est sapiēs bonus ꝛ potens ad faciendū id quod faciendum est: etiam absqꝫ hoc ꝙ tu doceas eum ꝛ introeas secreta eius: sicuti ei dicebatur: fac bene ꝛ bene habebis. Hic oportet silentium imponere humane loquacitati: exclamare cuz aplo ad Rom̄. xj. O altitudo (id est. profunditas) diuitiarū sapie (q̄tum ad diuina) ꝛ sciētie dei Stupor

(q̄tum ad fienda circa homies: quoꝝ rō
nes nō possunt a nobis attingi) quā incō
prehēsibilia sunt iudicia eius ꝛ inuestiga
biles vie eius (q̄a supra capacitatē natu
re intellectualis sunt excessiua) Quis .n.
cognouit sensum dn̄i (quasi diceret nul
lus: q2 oculus noster habet se ad diuina
sicut oculus noctue ad lucē solis .ij. Me
taphisice) aut quis prior dedit illi ꝛ retri
buet ei (quasi diceret nullus: q2 hoc ē im
possibile: q2 oēm virtutē nō solum operan
di sed etiā cogitandi ꝛ essendi ab ipso ha
bemus (q̄m ex ipso (q̄tum ad potētiam
productiuam: q̄ patri appropriat̄) Et per
ipsum (q̄tum ad sapientiā exemplarem:
que appropriat̄ filio) ꝛ in ipso sunt oīa
(sicut in fine ꝛ cōseruāte p bonitatē: q̄ spi
ritui sancto appropriat̄) ipsi honor ꝛ glo
ria in secula Amen. Esse sine spū. Alio
mō dicit̄ defectio (de qua dictū est caplo
p̄cedenti) hanc xp̄s notauit cum dixit: ni
si quis abnegauerit semetip̄m nō pōt me
us eē discipulus: q2 nisi q̄sq3 a semetipso
deficiat (exponit Grego.) ad illū q̄ supra
ip̄m est nō appropinq̄t: sub hoc tropo dī
monachos esse sine volūtate nec habere
velle. hanc etiam defectionē Apl's .ij. Co
rinth. x. noiat. Captiuationē intellectus i
obsequiū xp̄i (vt dicit .s. Bona. in .ij. dist.
.iij.) cōtra illud qd̄ ratio sua dictat assen
tit prime veritati: sic ꝛ affectus: q̄n id ad
qd̄ diligēdum nāliter inclinat̄: amore xp̄i
patus ē odire: vel ecōuerso q̄n id ad cui⁹
odiū naturaliter inclinat̄ patus ē amare

E Est quarto homo spūalis sub spū: dū3
intendit reformationi anie fm operationē
portionis inferioris (distinguit̄ aūt vt di
ctum est in p̄mo tract. c. xxxj. ta3 ratio q̄3
volūtas delibratiua in portionē supiore3
ꝛ inferiorē) Cōsistit aūt reformatio in cō
positione membroꝝ corpis sub morū di
sciplina: ꝛ in vitioꝝ appetitus ꝯcupiscibi
lis ꝛ irascibilis expurgatione: ꝛ virtutu3
assuefactione: ꝛ vt mores ꝛ oēs sensus
ꝛ affectus interiores vt est possibile deo
cōformēt̄: hec sunt salubria ꝛ secura et
fructuosa studia religiosoꝝ: ꝛ nō reuela
tio secretoꝝ: in quibus sicut ꝛ in visioni
bus plurimi seducunt̄: putantes spm̄ san
ctum esse: qd̄ ꝓprius sensus finxit: qd̄ spi
ritus erroris suggessit. Et ideo vaticinio
vsq3 ad fastidiū repleti sumus. de antixp̄i
aduentu: de signis iudicij appropinquā
tis: de destructione religionū: de psecutio
ne ecclie: de regni defectiōe: de varijs mū
di pressuris ꝛ alijs pluribus: q̄bus etiam
viri graues ꝛ deuoti plusq̄ oportuit exti
terūt creduli: de scripturis Joachim ꝛ alio Yoac
rum vaticinantiū varias interp̄tationes
extrahentes: que ꝛ si vera essent ꝛ auten
tica: tamen religiosi plurima inuenirent
in q̄bus fructuosius occuparent̄: q̄ sunt
vitia extirpare: ꝛ virtutū studijs fideliter
insudare: sacre scripture sanū scrutari in
tellectum. Et per oratōis vsum mentem
accendere ad deuotionis affectū: ꝛ q̄nto
magis se in illis exercuerint: tanto maio
ris meriti ꝛ maioris glorie apud deū erūt
Et ideo secretoꝝ ꝛ visionū curiosa pscru
tatio (cum etiam xp̄s domin⁹ in aplis ta
les curiosas tempoꝝ inq̄sitiones repre
hendit dicens. Non est vestrum nosse tē
pora vel momenta q̄ pater posuit in sua
potestate) a religiosis tutius omittitur.

Poterit ꝛ homo (nō spūalis sed carna
lis seu bestialis) q̄nto esse extra spiritum
dum ratio inferior ꝯuersa ad sensualita
tem ꝛ carnē allicit̄ ꝛ trahit̄ ad vitia: sicq3
detinet̄ circa sensationes exteriorum per
tactum: gustum: aspectum q3: ꝙ operatōes
potentiaru3 superioꝝ cessant ab actibus
suis: ꝓut fit in absorptione: de qua dictū
est ca. xv. p̄cedenti. Raptus scd̄o noia F
tur diuisio: spūs ꝛ anie: ꝓut dicit̄ ad He
bre. iiij. viuus ꝛ efficax ē sermo. id est. ver
bum dei: ꝑtingens ad diuisionem spūs ꝛ
anime. Considerandū primo: ꝙ spirit⁹
sicut ꝛ in precedenti raptus nominatiōe:
sumit̄ ꝓ mente: ꝓ supioribus sc3 poten
tijs anie: quibus cōuenit cum substātijs
sepatis pure spūalib⁹: fm quas soli deo
vacat: vt sic mens vel spiritus consistit in

tribus potentijs. scilz intellectu: ratione seu intelligentia: voluntate naturali seu synderesi ⁊ intellectuali memoria: in quibus illa sūma maiestas gloriosissima. scz trinitas creauit hominē ad imaginē suā: vt sic spūs sumit̄ ꝓ parte superiori anie rōnalis: cōdiuisus cōtra ꝑtem inferiorez que hic anima seu sensualitas nominat̄: que ꝯsistit in potentijs inferioribus (que sunt anime ⁊ corpori cōmunes) tam exterioribus ꝙ̄ interioribus: ⁊ appetitib⁹ sensitiuis. scz irascibili ⁊ ꝯcupiscibili. Juxta itaqꝫ premissa. scdo considerandum ꝙ cum anima rōnalis sit forma essentialis hominis que essentialiter ē indiuisibilis: duos tn̄ habet actus seu officia. Intelligere scz (sub quo ⁊ velle cōp̄hendi tur) ⁊ animare. id est. vitam prestare corpori: ꝓpter primū dicit̄ spūs: ꝓpter alterū aīa. Exemplū de xp̄o Matth. xxvj. qui dicit. Tristis est anima mea vsqꝫ ad mortem: ⁊ de spū subiunxit: spūs quidē promptus est. Jn xp̄o nanqꝫ pars sensitiua et aīalis nō alleuiabat̄ a spiritu: qm̄ btitudo xp̄i que fundababat̄ in spū ꝰm quem fuit btūs ab instanti ꝯceptionis (clare videns deum ꝑ intelligentiā: ⁊ fruens eo ꝑ voluntatem) nō redundabat nec effluebat in animā: nec passiones anie ꝯturbabant spm̄ vt spūs erat. Tertio cōsiderandū: ꝙ (p̄supposito semꝑ auxilio pr̄is luminū: a quo est omīs sapiētia ⁊ omē donum ꝑfectuz: illapsoqꝫ intima spūssancti ⁊ hoc ꝑ verbū dei scz xp̄m qui est hostiuz per qđ venit̄ ad deum: cuius virtus ꝑtingit ad intima q̄ntūcunqꝫ subtilia sint: q̄a est causa dans esse ⁊ ꝯseruans: ⁊ p̄ncipia rei cuiuscūqꝫ cōiungens: ꝓpter qđ vicinior est ipsi rei ꝙ̄ res sit sibipsi: ⁊ ideo etiam pertingit vsqꝫ ad diuisionē anie ⁊ spūs) diuisio mentalis spūs ⁊ anie: fit dum spiritus aliquando manet in actu suo nihil agente anima sensitiua: ⁊ etiam vis rationalis vt sic nec se nec alia cogitabit: in secundo raptu: nec imaginatio in primo raptu: dum supior potentia mens scz soli deo in raptu vacat: deum scz recolendo per memoriā: intelligendo ꝑ intelligētiā amando ⁊ fruendo ꝑ amorem extaticū ⁊ fruitiuū: voluntatis naturalis synderesis hoc perspicuū est in spū sꝑato (aīa scz beata exuta a corꝑe) qui virib⁹ sensitiuis non vtitur: ꝰm ꝓbabiliora dicta doctoꝝ.

Q̄uis Autor de spū ⁊ aīa ⁊ Cassiodorus sonent in oppositum: ꝙ anima sepata sentit videt ⁊ audit tangitqꝫ: sed tunc frustra fuisset coniunctio anime ad corpus si non egeret organo corporeo: dum oꝑationes sensitiuas exercet: forte volebant isti dicere: ꝙ vires iste manēt radicaliter in spū separato: sicut vis visiua ē in pede viuentis. licet ibi videre non possit Dictum est em̄ in p̄mo tract. c. lj. ꝙ aīa est tota in toto corpore ⁊ in qualibet eius parte ꝰm essentiā: ⁊ potentie anime sunt in essentia anime radicaliter: sed ꝰm potentiam virtutem ⁊ oꝑationem nō est in qualibet corporis parte: sed ꝰm visum in oculo ⁊ ꝰm audituz in aure ⁊ sic de alijs. Exemplū etiam datur de Paulo qui raptus fuit in spiritu: sine sensu existēs corporeo actualiter sentiens qui dicebat: siue in corpore siue extra corpus nescio: deus scit. Talis igit̄ est diuisio spūs ab anima: quia nihil agit ipsa aīa vt anima nominat̄ tunc ad actum spūs: sed vel q̄dāmodo sopita: silet ⁊ tacet: vel si mouetur ⁊ sentit: nō ꝯturbat neqꝫ deicit spm̄ ab arce cōtemplationis. Hec em̄ est pax q̄ ꝰm apl'm exuperat oēm sensum modo dicto: priuat̄ em̄ spūs: ⁊ si nō vita anie: tn̄ a sensu vite ei⁹. Quarto ꝯsiderāda est similitudo diuisionis spūs ⁊ anie: in qua diuisione illud qđ lucidissimū est: totū apparet suꝑius. Illud vo qđ deorsum est apparet turbulentū ⁊ obscurum. dat exemplum Augusti. de monte sublimi: in cui⁹ vertice fit illustratio solis quieta sine nubibus. Jn pede vo montis fit obscuritas nubilosa cum agitatione ventorum. Dat exemplum aliud Hugo suꝑ ecclesiasten. de igne qui fumat cum flāma: ⁊ de igne

qui fumat cum flāma: ꝛ de igne qui sere-nus lucet in carbone vino: sic in diuisione anime ꝛ spūs. Anima ꝛ qḋ animale est in imo remanet. Spūs autē ꝛ qḋ spūale est euolat ad summa: ꝛ ab infimis diuidit̄ vt ad summa subleuet̄: ab anima scindit̄ vt deo ꝯiungat̄: qm̄ qui adheret deo vnus spiritus est cum eo: felix diuisio ꝛ mirabilis separatio: vbi qḋ corpulentū est manet deorsum: quod spirituale est ꝛ subtile vsq̧ ad speculationē diuine glorie sublimat̄. Quinto ꝯsiderandū ꝙ animale corpulentum seu feculentū qḋ deorsum manet in diuisione anime ꝛ spiritus: sunt sollicitudines: fantasmata ꝛ ꝯcupiscētie: quibus vt glutino ale anie spūales alligā-tur ne se in altum in raptu poterit subleuare. vnde dicit sctūs Bonauen̄. in itinerario. c. iiij. Nā mens humana sollicitudinibus distracta: nō intrat ad se ꝑ memoriam fantasmatibus obnubilata: non redit ad se per puram intelligentiā concupiscentijs illecta: nequaꝙ̄ reuertit̄ ad seipsam per desideriū suauitatis interne et leticie spūalis: sed gratia xp̄i vigore virtutis memoriam purgante: splendore veritatis: intelligentiam illuminante: feruore charitatis voluntatē ꝑficiente: ab exterioribus sensibilibus ad interiora intelligibilia: ab interioribus adusq̧ ad sūma mēs in raptu eleuat̄: tuncq̧ pars inferior cōponit̄ ad summā pacem: cum pars superior sublimat̄ ad gloriam ꝛ iocunditatē.

G Sexto cōsiderandū dum beata beatorum Maria: in suo Cantico canticorū varie: diuisit animā ꝛ spm̄: cur de aīa dixit Magnificat aīa mea: addens de spiritu Exultauit spūs meus: magnificare poti⁹ dedit anime ꝙ̄ spiritui: cui dedit exultare: cur ꝑinde: magnificationē anie dat dn̄o: ꝛ exultationē spūs dat deo salutari suo.

Pro quesitoꝝ breui absolutiōe respōdendum est ad primū: qꝛ ideo magnificare virgo prudentissima attribuit anime: quia ipsa in carne sua aīali preparauit hospitium diuine maiestati: ꝓpterea magnificauit: hoc est magna voce non tam clamosa ꝙ̄ deuota deum laudauit. qm̄ vt dicit sctūs Ansbelmus in de stimulo dilectionis: verbum dei increatū descendēs a regali solio sublimis glorie sue: in humilem ꝛ abiectam in oculis suis puellam. primo virginalis cōtinentie voto sigillatam: in eius sacrosancto vtero: sola spiritussancti inenarrabili virtute concipi: incarnari ꝛ nasci voluit: in vera humanitatis natura: ita vt nec maiestatis diuinitatem in verbo: nec integritatem virginitatis in matre violaret natiuitatis occasio. ¶ Rursus magnificationē anie dat domino: quia futurum erat ꝙ hec incarnatio scandalum esset iudeis ꝛ gentibus stulticia: preuenit Maria monstrans non ex impotentia sed dn̄atione dn̄m carnē suscepisse: ceterū ꝛ exultationē dat spiritui: quia plus spectat exultatio (quasi extra saltatio) spūi ꝙ̄ anime: simul ꝛ tria ꝯiunxit: q̄tenus ꝛ laus virginis: non solum sit debita: cum dixit dominū: cui debet̄ laus ꝛ honor: nec solum iocunda: cū dicit Et exultauit: sed etiā recta cum dicit in deo rōne creatōis. Salutari rōne recreatōis Meo rōne assumpte humanitatis: quia fuit fili⁹ virginis ꝛ nō alteri⁹. Postremo spūs Marie prius exultauit ꝙ̄ animalis pars impregnata magnificaret dominū: que magnificentia maxime facta fuit dū cōsentiendo ait Ecce ancilla domini: nā vt dicit Leo papa in sermone de natiuitate: virgo regia dauidice stirpis: sacro grauidanda fetu: diuinam humanāq̧ ꝓlem prius concepit mente ꝙ̄ corpore: nā virgo prius credidit appetijt et consensit in mente ꝛ spiritu: hinc ꝯm aīalem portionē que est anima: concepit nō solum carnē verūetiam carnem animatā spū rationali: ꝯm potentiā vegetandi sentiendi ꝛ intelligēdi ꝛ verbo vnitam: rōne cuius mater dei ꝛ hominis dicit̄: ꝛ est dulcissima virgo Maria. ¶ Raptus mentalis tertio nominat̄ introductio in diuinā caliginem exemplo Moysi: quē post sex dies

vocauit domin⁹ de medio caliginis Exo.
xxiiij. Sicut eñ dicit Dyoniſi. in libro de
myſtica theologia: ꝙ excellētiſſimus mo-
dus cōtemplandi deū in raptu eſt ignote
aſcēdere: qꝛ nec ipē moyſes valuit deū vi
dere: ⁊ ideo introductus dr̄ fuiſſe in cali-
ginē: vnde dicit San. Bonauē. in. ij. diſt.
iij. q. finali: ꝙ oculus ꝯtemplātis in deuꝫ
figi pōt: ita ꝙ ad nihilū aſpiciat: attamen
nō ꝓficiet vel videbit ipſius lucis clarita
tem: immo potius eleuabiť in caliginem
⁊ ad hanc cognitionē eleuabiť ꝑ oīm ab-
lationē: ſicut dicit Dyoni. ⁊ vocat cogni-
tionē iſtam doctā ignorantiā. Referūtur
tñ ad diuerſa hec duo docta ignorantia.
Qm̄ ſi ad idem ⁊ ſm idē fiat locutio: eēt
cōtradictio. Tollitur eñ intellectualis et
ſenſualis cognitio cuiuſcūqꝫ rei create et
creabilis (⁊ hoc nō in habitu ſed ī actu)
q̄ poſſet mouere ⁊ retrahere intellectū: et
impedire affectū mētis circa deū ab actu
ali cognitione ⁊ amore: q̄ cognitionis pri
uatio diciť hic ignorātia: ⁊ diciť docta qꝛ
ſpūs rōnalis dū ꝑ amorem fertur in diui
nam caliginē: auferēdo a deo oēm creatu
rarum imperfectionē: ineffabiliter deum
cognoſcit: ⁊ hoc diciť a btō Dyoniſio ig-
note aſcēdere: ꝓut infra clarius patebit.

Conſiderandū p̄mo ꝙ experimētalis
dei cognitio ſeu ꝑceptio q̄ in raptu perci-
pitur claudit in ſe duplicē viam cognoſcē
di deum: ſcꝫ ꝑ abnegationē ſiue ablatio-
nem: vt cum dr̄ deus nō eſt hoc vel illud
Et ꝑ excellentiam ſiue ꝑ eminentiam: vt
cum in creatura inueniať: potētia ſapien
tia clemētia: ſumma potētia ſapiētia cle-
mētia eſt attribuenda deo et ſic de alijs.
Nec via abnegationis ſufficit niſi via ex
cellentie adiungať. Via nanqꝫ negatio-
nis vt ſit perfecta exigit aliā viam ſicut ꝑ
fectio illuminationē: ⁊ ſicut negatio affir
mationē. De cognitione ꝑ abnegationē
ponit Dyoniſius exemplū aptiſſimū: vbi
dicit. ij. de myſtica theologia: ſicut Agal-
ma naturale faciētes: id eſt imaginē ex li
gno vel lapide: auferunt ea que ſupiecta
ſunt: et ipſa ablatione ſola occultam ma
nifeſtant formā: ſic ſupple fit in cognitio
ne ꝑ abnegationem. Cōſtat aūt ꝙ ſtatue
factor nihil addit ad lapidem vt ſculpat
imaginē: ſed trahit tm̄mō de eo: veruntñ
aliqua ablatione facta relinquit pulcraꝫ
imaginem. De his duabus vijs: dictū eſt
in p̄mo tracta. ca. xxv. q. viij. Conſide-
randum ſcd̄o ꝙ cognitio dei ꝑ abnegati- I
onē terminať in caliginē: ſed prius deſe-
rit aliā caliginē. Caligo que deſeritur eſt
omnis creatura que de ſe nō eſt niſi cali-
go: ſm ꝙ diciť Joh. j. Lux in tenebris lu
cet. Natura nāqꝫ humana de ſe q̄daꝫ te-
nebra eſt: ſed a deo illuſtrať: inq̄ntum in
tellectus agēs q̄ eſt potētia aīe: eſt q̄dam
lux deriuata a diuina luce: ab ea formať
⁊ illuſtrať: de hoc dictū in p̄mo tract. ca.
xxix. dubio ſcd̄o. Et ſi natura humana eſt
tenebra q̄ntomagis alie creature ſub ea:
Angelus eſt de ſe tenebra: eſt et vmbra:
vt dictū eſt p̄mo tract. c. xlviij. circa p̄nci-
pium. Caligo aūt creature ſic deſcribiť
Eſt cognitionis priuatio et amoris defe- Caligo
ctio. Priuať eñ mens in raptu omni co-
gnitione ⁊ amore cuiuſlibet rei citra deū:
qui vere eſt abſcōditus: ⁊ ponit tenebras
latibulum ſuum. Quod vt fiat neceſſe eſt
mentē ab omni cognitiuo actu intelligen
tie: ⁊ affectu amoris voluntatis creature
deficere ⁊ ceſſare: ⁊ in ſilentio ſummo eē
Mori deniqꝫ toti creature et ſibi: vt ſoli
deo viuat et creatrici eſſentie: vnde inq̄t
Grego. Niſi quis a ſeipſo deficiat: ad eū
qui ſupra ipſum eſt non appropinquat.
nec valet apprehendere quod ſupra ipm̄
eſt: niſi ſciat mactare quod eſt. Conſi-
derandum tercio ꝙ deſertio in raptu fit
ſm tria. Primo deſeritur operatio ſenſi-
tiua: qꝛ nō oportet ꝙ operatio vegetati-
ue deſerať. Scd̄o opatio intellectiua: ſm
oīne ens et non ens creatum vel creabile
nō de ente increato p̄mo ⁊ puro hoc in-
telligiť. Tercio deſeriť mēs humana nō
vtiqꝫ quin maneat eſſentialiter ī ſe: alio-
quin eēt ⁊ non eēt: niſi velimus inſanire

cū almarico τ similibus hereticis: dicen/tibus mentē ꝯtēplatiui vel bti ꝑdere suū ꝓpriū esse in ꝓprio genere: τ redire in illō esse ydeale qđ habuit essentialiter in diui na arte: τ hoc esset mentē annihilare.

Vñ si aia in ꝯtemplatione in via vel in gloria desineret existere in eē ꝓprio: τ trāsformaret̃ in illud esse diuinuz ydeale q̄le habuit in deo ab eterno Tūc corpus xp̄i vel aliud corpus beatificatū τ glorificatū hoc mō ꝑderet aiam suā in cōtemplatio/ne τ beatificatione: ꝓ aia haberet essen/tiam diuinā ip̄m corpus formaliter viui/ficantem: alioquin corpus esset sine vita. Sed nec aia esset tūc eiusdē speciei sicut prius: q2 non haberet aliud esse et viuere q̄ꝫ habuit ab eterno in arte diuina: In q̄ esse sicut erat ab eterno aia q̄libet dāna/ta: vita diuina erat btitudo sua. Porro corpus humanū gl'iosum nō posset i glo/ria repire aiam suam ad sui formalē viui ficationē. Aut si posset iā non esset ꝑdita aia q̄liter ip̄e Almaricus loquit̃. Alie de mū reqrent̃ innumerabiles absurditates quas ꝓsequi longū esset. Quid igitur est mentē deserere seip̄am in caligine: hoc ē ip̄am in actu p̄mo suo essentialiter manē tem: nullū actum circa seip̄am: aut circa q̄libet aliud ens exercere p̄ter deū: q̄ po suit tenebras latibulū suum τ caligo sub pedibus eius. Considerandū quarto

K ꝙ due sunt caligines τ tenebre occurren tes ꝯtemplatiuo in raptu. Una inferior q̄ est actualis cognitio creaturarum: de q̄ nūc dictū est q̄ deserit̃. Altera caligo seu tenebra est supior τ diuina quā intrat cō templatiuus in raptu q̄ est actualis igno rantia dei q̄ ad visionē obiectalē nudam τ apertā. Hec caligo dr̄ diuina: q2 nullo mō pōt comp̄hendi a mente viatoris il/lud qđ per illuminantē radiū vel radios ostendit̃: debet tñ aspirare visus sp̄ualis intelligentie: τ affectus volūtatis deside/rare ꝙ ad illud (qualecunqꝫ sit) vnitiuis ꝓtensionibus se extendat. Siquidē et in visa nec plene cognita: desideramus su/spiramus τ speramus. Caligo ergo di uina sic describit̃. Caligo em̄ talis est de/fectus cōprehensionis diuine maiestatis Constat aūt ꝙ bti similiter ab illa cōpre/hensione deficiunt τ si nō ab app̄hēsione App̄hendunt em̄ deū obiectaliter τ nu/de τ clare τ immediate: nec relinquunt̃ i eis tenebre vile vel caligines: ꝓpterea di/cunt̃ extenso noie cōprehēsores: loquen do autē de comp̄hensionis cognitione q̄ dicitur aliquid cognosci totaliter: hac co gnitione deus sibi soli cognitus est. Sūt idcirco beati in patria semp in luce et in lumine sup se. Dicit em̄ San. Bonauē. in.ij.dist.xxiij.ꝙ aia beata in patria etiaꝫ ꝙ videat nō oportet ꝙ aīa potens sit in deum agere. Uidere em̄ potius est in su/scipiendo q̄ꝫ in agendo: maxime cū vide/tur lumē: vt sic sancti potius aguntur q̄ꝫ agunt. Nec oportet eā ꝓporcionari q̄nti/tatiue vt sit tanta quantū deus in virtu/te: sed sufficit q̄litatiue: q̄ꝫtum ad similitu dinem expressam ƀm cuius maiorem vel minorem participationē erit ordo in gra dibus premioꝝ in futura gloria. Et illa ē pax q̄ exuperat oēm sensum: dum nostra intelligētia absorbet̃ ab eminētia lucis: si cut τ nr̄a affectio a torrēte voluptatis in patria. Secus in via: q2 nec mens hꝫ ocu los dispositos ꝑ lumē gl'ie vt videat deū obiectaliter: vñ Diony. vocat eos indo/ctos: q̄ dicūt se nosse eum: q̄ posuit tene/bras latibulū suū: τ Greg. dicit ꝙ q̄ntum cūqꝫ mens in ꝯtēplatione ꝓfecerit nō ꝑ/uenit ad ꝯtuitū dei. et dicit apl's ꝙ q̄ꝫdiu sum⁹ in hoc corpe pegrinamur a dn̄o: et ꝑ fidem ambulamus non per speciem: vñ homo contemplatiuus tanto est emi/nētior q̄nto effectū diuine gr̄e magis sen tit in se hō: vel q̄nto etiam melius scit cō siderare deum in exterioribus creaturis. Nisi fortassis in his qui rapiuntur: sicut credimus Paulum τ virginem matrem τ nonnullos alios: qui specialitate p̄uile giȷ̄ statum viatoꝝ supgrediuntur: nec ibi aliquid agunt sed solum agunt̃: de q̄bus

z infra aliqua subinferunt. Considerandum quinto q̄ cum caligo sit priuatio luminis ꝛ cognitionis: sicut ꝛ tenebra ꝓut etiam silentiū dicit defectum soni: caligo ad quam terminat̄ mens cōtemplantis deum via ablationis: nō est pura negatio Cum eñ negatio nihil ponit: oportet dicere q̄ negationes ꝛ priuationes terminare non pn̄t nisi ꝑ affirmationes: vnde nec deus cognoscit mala ꝛ imꝑfecta: nisi per ydeam boni ꝛ ꝑfecti. Dicit ergo Damas. libro.iiij.c.iiij.in fine: sicut affirmatio dicta de deo includit superexcellentē negationem: sic ecōuerso caligo ꝛ negatio relinquit affirmationē. Non quidē ad idē ꝭm idem ꝛ ꝓ eodē: alioquin esset ꝯtradictio manifesta: vt dicit̄.j.Elencoꝝ: ſ accipiuntur affimatio ꝛ negatio respectu diuersorū: quia negat̄ a deo quicquid est imꝑfectionis in creatura: sicut om̄is creatura ē imꝑfecta q̄ntūcunq̄ ꝑfecta sic in suo gn̄e ꝛ ponit̄ per superexcellentiā affirmatio de deo: ꝓpterea sepe dicit Diony. q̄ deus nō est ens: sed supens: supdn̄s: supbonus et similia. Est eñ deus cunctaꝝ essentiaꝝ ꝛ bonitatū excellentissima ꝛ sufficiētissima causa. Om̄e nanq̄ bonū ꝭm Augu. Aut deus est: aut a deo in triplici genere causalitatis. Efficiētis: a cuius diuina magnificentia: om̄e bonū originaliter ꝓgredit̄. Formalis ꝭm cui⁹ eternā sapientiā: om̄e bonuꝫ exemplariter ꝓducit̄. Finalis ad cuius supnam clementiā: om̄e bonū finaliter reducit̄: ꝛ in hoc ꝯcedit̄ positio Platonis ꝭm interpretationē Augusti. q̄ deus est eterna causa omniū rerū in eēndo: supple aptitudinalit̄: q̄ aptitudo necessaria est. Nō q̄dē in se vt sonat positio Aristotelis: q̄ possint scientiā esse de necessarijs ꝛ eternis ꝛ impossibilibus aliter se habere: q꞉ non accipit intellectus res vt in actu: ſ in aptitudine q̄ꝫ Aristoteles posuit eternaliter in rebus: ſ aptitudo illa est in deo: quia nihil est eternū nisi deus vel in deo: ꝛ sic deus est rō cognoscendi: supple exemplaris vel ydealis: ꝛ eternus ordo viuendi: tanq̄ꝫ causa finalis. Ex dictis ptꝫ (dum dicit̄ deus nō est bonus ſ supbonus) qualiter cognitio dei ꝑ abnegationē supeminentē includit ꝑfectionē. Negationes eñ licet nimis videant̄ dicere: tn̄ plus dicunt: vt cum dicit̄ deus non est quid sensibile: ſ supsensibile: nec imaginabile: nec quid intelligibile: ſ existens sup om̄ia hec: ꝛ tūc mens fert̄ ꝛ rapit̄ in caliginē: ꝛ altius eleuatur ꝛ ꝓfundius ingreditur: ꝓ eo q̄ excedit se ꝛ om̄e creatū ꝛ sic spūs ꝑ amorē fert se in diuinā caliginē: ablatis ꝛ negatis om̄ibus q̄ vel sentiri vel imaginari pn̄t vel intelligi. Exemplificat August. de bono (qd̄ ꝭm Diony. est primū nomē dei in nouo testamento: dum xp̄us dixit. Nemo bonus nisi solus deus: sicut qui est. est primū nomē dei in veteri testamēto: vnde dictū est Moysi Ego sum qui sum) Cuꝫ audis bonū hoc bonū illud: tolle bonū hoc ꝛ bonū illud: ꝛ vide si potes: ip̄m bonū: a nullo alio bonum: tunc videbis deum: ita de vero: ita de pulcro: ita de ente ꝛ de quolibet alio attributo. Expimur itaq̄ q̄ sint alique res bone a nobis appetibiles: vel quia vtiles vel q꞉ delectabiles: vel q꞉ pulcre ꝛ honorabiles. Expimur vlterius q̄ res appetibiles sunt in multis defectuose: ꝛ q̄ vbicūq̄ q̄rim⁹ refectionē ibi repim⁹ aliquaꝫ defectionē molestaꝫ appetitui carnis aut spūs. Procedimus vlterius ad inuestigationē boni vsq̄ꝫ q̄ꝫ qd̄ sit ꝑfectum: cui nihil assit vel adesse possit de malo: nihil boni desit: ita q̄ sit summū bonū. Ex h̄ Augusti. Anshelmus ꝓbant esse deum summū bonū: q̄ maius cogitari nō posset. Et sctūs Bona. in itinerario.c.v. ꝓbat deuꝫ esse bonū imensum ꝛ ꝑfectissimū: q̄a cū ꝑfectissimū nihil pōt cogitari vltra ipsuꝫ melius: nobili⁹ nec etiaꝫ digni⁹: ac ꝑ hoc nihil maius: om̄e aūt tale imēsum ē. Immensitas aūt summaꝫ includit ꝑfectionē in solo deo repibilē: vn̄ dicit Dioni. Affirmationes de deo) sicut sunt potēs sapiēs bonus ꝛ sic de alijs.) sunt incōpacte (hoc

est nō cōpetentes aut sufficiētes aliquid
affirmare de deo) Negationes sunt vere
(scz illa verba q̄ aliquid impfectionis de
deo remouent: vt ineffabilis: imensus: q̄
effabilitatē seu mensuraȝ finitā remouēt.
Omnis em̄ creatura (cum sit constituta in
numero ponde ꝛ mensura. ꝓut dicit̄ Sa
piētie.xj.) est mēsurata seu modificata: li
mitata: artata: terminata ꝛ finita in sua
substātia (qua existit) virtute (qua pōt)
opatione (qua opat̄) q̄ oīa signant im
perfectionem: sed substantia siue essentia
dei cum sit imensa ꝛ infinita: pariter vir
tus ꝛ opatio ꝓcedentes a substantia dei
infinita ꝛ imensa sunt immense. Pluraq̧
alia attributa negatiua q̄bus mens con
templātis poterit ferri in diuinā caliginē
repiunt̄ in sacra scriptura (q̄ ſm pietatē
est doctrina) dictans de deo sentiendū al
tissime: vt q̄ deus sit: inuisibilis: incorpa
lis: incorruptibil': imutabil': imēsus) Im
mēsitas.n. dei q̄tuor ꝯplectit̄.s. infinitatē
si ꝯsideret̄ deus in se: incōprehēsibilitatē
quo ad intellectū creatū: incircūscriptibi
litatē quo ad locuȝ: eternitatē quo ad du
rationē) de q̄bus luculent̄ in p̄mo sentē.
doctores determināt: de quibus vlterior
declaratio ad p̄ns breuitatis gratia omit
M Extasis titur Raptus quarto nominat̄ extasis
hoc est mētis excessus. Et dicit̄ ab ex qđ
est extra: ꝛ stasis qđ est status: ſm papiā:
cum vicȝ homo extra statum suū in con
templatione eleuat̄. vñ viri spūales tunc
extatici.id est.extra facti dicunt̄: dum ra
piunt̄ supra sensibilia ꝛ rōnabilia ꝛ supra
oīe creatū ꝛ semetipsos: vsq̧ ad creato
ris sui cognitionē ꝛ amorem. Conside
rādum p̄mo q̄ extasis hic q̄dāmodo di
stinguit̄ cōtra raptum: nam raptus inue
nitur in oīi potentia supiori respectu in
ferioris: vtpote in imaginatione ꝛ rōne: ꝛ
etiam in mente: ꝓut declaratū est.ca.xv.
Extasis vo in sola mente fit: sed ꝛ actus
inferioꝝ potentiaꝝ nō solum debilitat: ſ
tollit fundit᷒ q̄diu durauerit. Pariformi
ter sentiēdū est de supra dictis raptibus
mentalibus: vicȝ esse sine spū: diuisio spi
ritus ꝛ anie: introduci in diuinā caliginē
qui solo nomine differētes sunt ab extasi
ꝛ sic raptus velut genus in plus se habet
q̄ extasis: vñ oīs raptus est extasis sed
nō ꝯuertit̄: q: raptus imaginationis ꝛ rō
nis est raptus: sed nō extasis: vt sic rapt᷒
est minoris efficacie in suspēdēdo vel im
pediendo actum inferioꝝ potentiaruȝ q̄
extasis. Cōsiderandū scđo ſm Diony.
q̄ amor extasim facit nō sinens suipsius
esse amatores sed amandoꝝ. Presertim
amor fuitiuus ꝛ extaticus q̄ ponit̄ in deo
tam actiue q̄ passiue. Recipit enim deus
nomē amoris sicut ꝓbat Diony. p igna
tium totū ignitū: dicentē amor meus cru
cifixus est: cui ꝯsone theologisans glorio
sa martir Felicula collectanea beate Pe
tronille dū tortores dicerēt: nega te xp̄ia
nam ꝛ dimitteris: nō negabo ait: nūc cepi
videre amatorē meū: in quo amor meus
fixus est. Nihil em̄ in rebus creatis subli
mius ꝛ pfectius q̄ amator dei: nec actio
diuinior q̄ amare deum: sed ꝛ phi dixe
runt amorē deoꝝ eos fecisse fecundos in
ꝓductione reruȝ: deus siquidē infinitus
dum ex amore ꝓducit finitam creaturā:
exit q̄dāmodo suā infinitatē diligendo rē
finitā q̄uis actu infinito: ceterū viceuer
sa rōnalis creatura (finito actu diligēdo
deum obiectaliter infinituȝ) ponit̄ extra
terminos oīs creature cum nulla sit in
finita. Nulla em̄ creatura pōt amare de
um sicut amata est ab illo: sicut em̄ cogni
tioni dei cognitio nostra nō approximat:
ita ꝛ amor noster amori dei nō pōt cōpa
ri: nec in patria: quāto minus in via: vbi
raro vel nunq̄ possumus colligi vt simul
in deuȝ feramur. In patria em̄ creatura
rationalis cognoscit deum sicut cognita
est: ꝛ amat sicut amata est: q̄uis non q̄n
tum amata est: vt sit similitudo non equa
litas. Nulla em̄ creatura (cum sit finita
in substantia virtute ꝛ operatiōe) potest
amare deum (qui infinitus est) sicut ama
ta est ab illo: sed tm̄ sicut accepit ab ipso.

Ex dictis patz supadmirabilis extasis in vtroqꝫ amore dei scꝫ ⁊ creature. Considerandū tercio ꝙ extasis sic describitur. Extasis est raptus mētis: cum cessatione oīm operationū in inferioribus potētijs: hec descriptio est Cancella. et est declarata supra ca. xv. de raptu mētis. Sanctus etiā Bonauē. in opusculo de septē gradibus ꝯtemplationis eā sic describit. Extasis est deserto exteriore hoīe suijpsius supra sevoluptuosa ꝗdam eleuatio: ad sup intellectualē diuini amoris fontē: mediātibus sursum actiuis ꝟtutibus pro virib⁹ se extēdens: virtutes sursum actiuas: voco humilitatē ⁊ puritatē. Humilitate eñ fit exterioris hoīs desertio. Puritate vero interioris hoīs sursum actio (de puritate cordis habitū est in ꝑmo tracta. ca. xxix.) Quē quidem ad fontalem ꝓducēs radium: ibidem haurit sanctas tearchici amoris et inolitas influitiones: quarum gratia posteriorum oblitus: ad anteriora empirei et suplucidissimi tabernaculi se extendit. Est eñ extasim faciens amor diuinus: nō dimittens sui ipsoꝝ amatores esse sed amandoꝝ: vt testatur secretoruꝫ dei conscius Dionysius: igiẜ si in vera et non ficta dei charitate sumus et amore: in sancta extasi sumus: interiorem hominem ad interiora extendente: exterioris vero sicut posterioris obliuisci faciente.

Considerandum quarto ꝙ extasis potest subdiuidi ẜm duplicem vim mentis. Unam cognitiuam que est intelligentia. Aliam affectiuam que est sinderesis siue scintilla intelligētie. Primus raptus qui ẜm intelligentiam versatur: inquirit per rationes fundatas in vera fide: dei naturam et ipsius essentiam ⁊ eius opera. Et valet contemplatio huius raptus ad reperiendam nouas veritates vel ad declarandum ⁊ docendum. Aut etiam ad defendend..m cōtra errores ⁊ falsitates hereticorum ⁊ infidelium. Scd's raptus versaẜ in affectione sinderesis et feruore charitatis: et principaliter per contēplationē tēdit ad dei amorem ⁊ ad sapiēdam suam bonitatem: sine magna inquisitione clarioris cognitionis intelligētie: qualis est talis de vera fide. Et ad hunc raptum contemplationis possunt (presupposita fide simplici) pertingere persone simplices: dimittendo curas mundiales custodiendo cor suum pure ⁊ munde.

Qꝫ enim diuidi possint abinuicem he raptus species: ⁊ experientia doctrix est: et Hugo de sancto victore significat dicēs. Sepe amor intrat vbi cognitio foris stat. Nō ꝙ amor excludat omnem cognitionem: non eñ fieri potest vt diligatur ꝓrsus incognitum. Sed ipse amor vt dicit Grego. quedam cognitio est: ⁊ qualis cognitio certe experimētalis ⁊ suo modo ꝓporcionabilis tactui gustui vel olfactui in sensibilibus: vnde quāuis dicaẜ amor ab aliquibus esse cecus: hoc habet veritatem loquēdo de cognitione luminosa seu declaratiua ꝓporcionabiliter oculoruꝫ et aurium: quia se manifestare non potest aut in alium transfundere: sapor et dulcor amoris per experientiam habitus.

Sanctus Bonauē. in opusculo de septem gradibus contēplationis: duos predictos raptus ꝯtēplatiuos valde egregie describit dicēs. Contēplanẜ aūt duo scꝫ intellectus ⁊ affectus: sed intellectus longe dissimiliter ab affectu. Cum enim animus cōtemplatiuus sensib⁹ spūalib⁹ suspensus (de sensibus spūalib⁹ dicitur. j. tract. c. xvj.) sinderesim in specula eterna extēdit: apex intelligētie ⁊ ꝑncipalis affectio pariẜ feranẜ mutuo in diuina se promouētes ⁊ eq̄liter ascēdētes: illa speculādo: hec desiderando: ꝑcurrēte aūt intelligētia nec ingredi queunte: vtpote ꝑ speculum vidēs foris remanet. Affectio vero que nescia est speculi intrans vnitur. Scd'm illud apostoli Pauli. Qui adheret deo vnus spiritus est. Ingressoqꝫ intellectu qui ante conatu suo ingredi nō poterat: a superessentiali et superintellectuali deifica bonitate hilariter excipitur

Affectio ip̄a:susceptāq̧ sup̄feruide ip̄am
desiderantē ⁊ se sursum ꝑ viribus impi/
gentē:ip̄am in se ꝓfundius trahēs:tā in/
telligētie sup̄claroꝝ radioꝝ pulcrificans
claritatē fontani splendoris: q̄ affectioni
tearchici sup̄immēsi saporis:suauiŧ san/
ctum desideriū nutrientis: suauitatē sup̄
lucidissimā elargiŧ. Postea illis sic gustā
tibus illa:⁊ magis desiderantibus: magꝰ
seip̄am diuina bonitas immittit:⁊ abun/
dātius sup̄fulget: qm̄ multū diligūt illā:
summā veritatē:hoc summū bonū : felix
nimis qui huius gradus collem attigit:
hic plane angelificatus in p̄n̄ti futurā iā
vitā inchoauit. ¶Raptus quinto nomi
O Raptus. naŧ raptus in terciū celū: hec noīatio su/
miŧ ex scd̄a ep̄la ad Choꝝ.c.xij. vbi ma/
gnus doctor gentiū ⁊ p̄dicator veritatis:
diuino repletus sp̄ū : tanq̄ vas electū et
sanctificatū paulus (vt res dicaŧ:⁊ iactā
tia viteŧ) de se q̄si de alio dicit. Scio ho/
minem in xp̄o siue in corp̄e siue extra cor
pus:nescio deus scit:raptū hmōi vsq̧ ad
terciū celum: et infra raptus est in para/
disum:⁊ audiuit archana verba: q̄ nō li/
cet homini loqui. Pro istius raptus in/
telligentia. Cōsiderandū p̄mo q̄ raptus
in terciū celum idem est cū extasi: de qua
supra dictū est. Qn̄ vicȝ mens cōtemplā/
tis rapitur ⁊ eleuaŧ supra omnia sensibi/
lia ⁊ rōnabilia:⁊ supra oēm sp̄m creatuȝ
vsq̧ ad mentalē sui creatoris memorati/
onē cognitionē ⁊ amorem. Mens auteȝ
(ꝓut infra diciŧ) est terciū celū in aīa.
Ad hoc aūt tercium celū hō dupliciter
potest rapi in contemplatione. Uno mō
s̄m cōem legem:⁊ fit ꝑ amorē extaticum
siue fruitiuū. Amor eīn dei cū pura intel/
ligētia conditus:mentē rapit ab exterio/
ribus ⁊ inferioribus sensibilibus ⁊ rōna/
bilibus:⁊ sua virtute deo cōglutinat ⁊ cō
iungit. Et quāto amor vehemētior: et in/
telligētia lucidior:⁊ memoria ab inferio/
ribus ad superiora sustolliŧ: tanto validi
us mens in se rapiŧ: quousq̧ tandē oīm
que sub deo sunt plene oblitis:in solo di/
uino cōtemplationis radio mens libere
figiŧ. Et ille raptus de lege cōmuni est vi
atoꝝ. Nam s̄m Bonāuē.in.ij. dist.xxiij.
Deus in statu p̄n̄ti nō videŧ in sua essen
tia: sed in aliquo effectu interiori cogno/
sciŧ ⁊ sentiŧ ⁊ cōtemplatione: q̄ tanto est
eminētior quāto effectu diuine gr̄e magꝰ
hō sentit in se:vel etiā quāto deū melius
hō scit cōsiderare in creaturis : sicut sen/
tit aīa sancta qn̄ liquescit cū alloquiŧ eaȝ
sp̄osus:sicut patȝ in eis q̄ aliquotiēs con
sueuerūt ad anagoicos excessus eleuari.
Hunc modū cōtemplandi arbitror cuili/
bet viro iusto in via ista esse querendum.
Oȝ si deus aliq̄d vltra facit:hoc nō est le
gis cōmunis sed priuilegiuȝ speciale: qd̄
fit in raptu scd̄o mō dicto:vbi videŧ deꝰ
in sua essentia:vultus vicȝ desideratꝰ dn̄i
facie ad faciē:per apertā scȝ visionē: q̄ to
ta diciŧ merces oīm meritoꝝ cōprehēso/
rum:sicut credimus fuisse in paulo ⁊ qui
busdā alijs q̄ speciali p̄uilegio statū via/
torū sup̄grediunŧ:de quoꝝ raptu ī seq̄n/
tibus est dicendum. Considerandum
scd̄o. Oȝ vas eterne electionis:sacrariuȝ
diuine sanctificationis: exemplar sup̄ne
contemplationis paulus: statū sup̄gredi
ens viatorū sp̄āli ex priuilegio:raptus in
terciū celū audiuit archana verba: q̄ non
licet homini loqui: hic poniŧ auditus ꝓ
visu. Uidit nanq̧ tūc paulus visione ap̄
ta facie ad faciē:hoc est nude ⁊ sine vela/
mine corporearū similitudinū diuinā es/
sentiā:vn̄ Augꝰ. ad Orosiū sic dicit. Ob
id raptus fuit paulus in terciū celū:id est
in intellectualē visionē:vt deū nō per cor
pus nō ꝑ similitudinē corporis: sed sicut
est ip̄a veritas cerneret. Ad hoc profecto
venerat Paulus vt deum sic in vita ista
videret:sicut sancti post hanc vitam : idē
dicit super Gene. ad lr̄am. Et in ep̄la ad
paulinā de videndo deum. Et si dicatur
hoc videtur repugnare illi quod scribiŧ
Exod.xxxiij. Non videbit me homo ⁊ vi
uet. Rn̄det Augꝰ.in ep̄la ad paulinam:
q̄ non intelligitur q̄ non viuet presenti

vita ꝛ in corpore mortali. Sed accipit vi
uere ꝑ actu vite sensitiue ꝛ imaginatiõ e.
qua hõ debet mori considerata visionis
excellẽtia: quia per occupationẽ sensuuz
exteriorꝫ ꝛ interiorꝫ: ꝛ etiam rõnis in acti
bus suis circa creaturas: intelligentia dis
trahitur vt minus capere possit cognitio
nẽ supnaturalem: ꝛ ideo oportet inferio
res potẽtias cessare ab actibus suis vt di
ctum est supra ca. xv. Cõtra pdicta est
illud Ioh. j. Deũ nemo vidit vnq̃: ꝛ apo
stolus dicit q lucẽ inhabitat inaccessabi
lem. Rñdet Aug⁹. pmo libro de trini. ca
v. q apl's ꝑ tanto dixit: qꝛ illi qui vident
deum vltra hoies sunt: id est vltra hoim
curam cõstituti: et in epl'a ad Paulinam
dicit q deum nemo vidit vnq̃: vel in hac
vita sicuti est: vel in alia vita sicuti visibi
lia ista q̃ corporali visione cernunt: vnde
dicit glosa Esaie. vj. deũ nemo vidit vnq̃
oculo corporali: sed põt eum videre ocu
lo cordis. Uisio etiam pauli in tercio ce
lo dicit auditio: qꝛ Paulus fuit instruct⁹
ibi de secretis diuinis. Nã deus ostendit
ibidem paulo vitã in qua vidẽdus est in
eternum a beatis: q̃ ꝯsistit in clara diuine
essentie visione: ꝛ in perfecta dei dilectio
ne ꝛ fruitione: ꝛ ista sunt incõprehẽsibilia
ꝛ per ꝯñs inenarrabilia: ideo dicit ꝛ que
nõ licet homini loqui: oĩs eñ intellectus
ꝛ affectus hoĩs existentis in via: deficit a
cognitione ꝛ dilectione beatitudinis su
perne ꝫm illud. j. Chorꝫ. ij. Oculus nõ vi
dit nec auris audiuit: nec in cor hoĩs ascẽ
dit: q̃ pparauit deus diligẽtibus se. Dicit
etiã se paulus nescire an in raptu fuisset
in corpore siue extra corpus. Licet enim
tũc sciuerit se fuisse in spũ i celo empireo
ꝛ corpus suũ fuisse in terra. Tamẽ nescie
bat vtrum tempore illius visionis separa
ta fuerit aĩa a corpore per mortem: ꝛ re
vnita fuisset corpori diuinitus transeun
te visione: vel si protunc fuisset vnita cor
pori sicut forma: tamen ab vsu sensuuz se
parata. Anima enim tripliciter separa
tur ꝛ alienatur a sensibus: i somno extasi
ꝛ in morte. In extasi eñ siue raptu aĩa
ab omnibus sensibus corporis alienatur
amplius q̃ꝫ in somno ꝫ min⁹ q̃ꝫ in morte
Hoc patet qꝛ homo a contemplatiõe re
diens in suis sensibus non statim appa
ret viuax sicut ante videbat. sicut claruit
in beato Francisco. quem cum in cõuer Frãcis ꝰ
sionis sue pmordio: ex frequenti oratio
nis ꝛ rapt⁹ vsu. ciues assisinates cernerẽt
facie squalidũ ꝛ mente mutatum ꝛ ꝑ hoc
alienatũ putarent a sensibus: luto platea
rum ꝛ lapidibus impetebant ꝛ tanq̃ꝫ in
sano ꝛ dementi clamorosis vocibus insul
tabant. Famulus aũt dei nulla fractus
aut mutatus iniuria vt surdus in omni
bus ptransibat. Considerandũ tercio
ꝑ dictorum euidentia quid intelligit per
celum terciũ in quod raptus fuit Paul⁹
Rñdet q in sacra scriqtura celum aliqñ Q
sumit ꝑ celo materiali. vt ibi. In princi
pio creauit deus celum ꝛ terram Geñ. j.
Aliqñ ꝑ celo spũali ꝛ vtrunq̃ꝫ triplicat:
vt patebit. Celum materiale distingui
tur in tres celos principales. Primũ est
firmamentũ: in quo viget natura perfe Firmamen
cte ꝑspicuitatis simul ꝛ luminositatis. ꝫ tum
celum cõtinet celum sydereum (qđ est ef
fectiue caliditatis ꝛ facit ad transmutati
onem inferiorum Ideo est multiforme:
continens multitudinem stellarũ habile
ad motum) Et septem orbes planetarũ
q̃bus regit vniuersitas temporum dierũ
septenario disposita. Secundũ celũ est Cristallinũ
cristallinum siue aqueũ. in quo viget na
tura pfecte perspicuitatis ꝛ effectiue frigi
ditatis. qđ facit ad cõseruationẽ rerũ cor
ruptibiliũ. ideo est abile ad motũ. Ter Empireũ
cium celũ dicit empireũ. in quo viget na
tura pfecte lũinositatis. ꝛ est abile ad sta
tum glorie: ꝛ est quietum ꝛ est angelorũ
habitaculum (in quo angeli sunt creati)
ꝛ animarꝫ beatarꝫ illic translatarũ. In il
lud Paul⁹ fuit rapt⁹ vbi aĩe sctẽ ꝛ ange
li fruunt dei cõtemplatiõe. Et dr celũ ter
ciũ respectu firmamenti ꝛ celi cristallini.
Et dr empireũ a pir qđ est ignis ꝑpt silitu

d'nē claritatis. Dicit etiā paulus rapt⁹ in paradisum: nā paradisus dicit a suauitate dulcedinis q̄ ibi habet: ⁊ vtrūq₃ expertus fuit paulus: ꝓpter qđ nominauit ip̄m p̄mo celū tercium et postea paradisum. Unde cōsiderandū: vt dicit. s. Bona. in ij. dist. xvij. Paradisus est duplex: corporalis et sp̄ualis. Corpalis paradisus est locus deliciarū ⁊ amenitatis: ⁊ hic ē duplex ƀm duplicē statum: perfectū et imperfectum. Scđm statum pfectum. Paradisus est celū empireū in qđ paulus fuit raptus. Scđm statū impfectū: paradisus ē locus quidā amenus in partibus orientis. In hoc loco decuit hoiem ꝓthopla. stum poni: vt deus homini ostēderet beniuolētiā cui locū amenissimū ad habitādum p̄parauerat. Et sic amenitas exterioris habitaculi corrn̄deret delicijs interioribus: q̄les h₃ aia (q̄ est templum dei) ⁊ habebat aia p̄mi hois delicias in raptu cōtemplationis: q̄ maxime in statu innocentie vigebat: tum ꝓpter aie puritatē: tū ꝓpter carnis ⁊ inferioꝝ viriū subiectionē q̄bus duobus vt plurimū caret aia i statu nature lapse: ideo nō pōt bene ad pfectum gradum ꝯtemplationis attingere.

Paradisus

Paradisus sp̄ualis est beatitudo hominis essentialis: q̄ ꝯsistit in sp̄ualibus delicijs: ex dei clara cognitione ⁊ pfecta fruitione ꝓueniēs. Propter primū dicit se paulus raptum in terciū celum qđ est empireū: dictum a claritate Propter scđm dicit se raptū in paradisum: dictū ab amenitate. De hoc paradiso sp̄uali dictū est latroni Luce. xxiij. Hodie mecū eris in paradiso et lucifero Ezechielis. xxviij. In delicijs paradisi dei fuisti. Est et beatitudo accidentalis que cōsistit in cōspectu humanitatis xp̄i: ⁊ delectatione cōsequēti: p quā sicut p instrm̄ coniunctū diuinitati sunt scti adducti ad gl'iaz: ⁊ illā viderūt apl'i ad missi ad videndū trāsfigurationē xp̄i: qz non viderūt christi diuinitatē sicut paul⁹ sed tm̄ ei⁹ hūanitatē in forma gloriosa et tamē in eius aspectu fuerūt sic delectati q voluissent ibi perpetuo manere: ideo petrus dixit. Domine bonum est nos ⁊c.

Considerandum quarto q celū sp̄uale est triplex Rōnale Intellectuale ⁊ Sup substātiale: ⁊ vnūqdq₃ suā h₃ triplicitatē

Rationale celū est homo: ⁊ dicit rationale a ratione: quia homo apphendit inquirēdo cōferendo componēdo ⁊ rōcinādo. Angelus dicit intellectualis: ex eo q intelligit intuitiue sine rōcinatione: ꝓut declaratū est. j. trac. c. xxvj. Qz aūt homo celum dicitur patet quia dicit Salomon Anima iusti sedes est sapiētie: ⁊ ꝯsequenter dei: vn̄ dicit San. Bonauen. Sancti dicunt celi ꝓpter vite sublimitatē Phil'. iij. Nostra couersatio in celis est ꝓpt bonorum operū claritatem Phil'. v. Inter quos lucent sicut luminaria in mūdo verbum vite ꝯtinētes: ꝓpter ꝓpositi firmitatem ps. xxiij. Uerbo dn̄i celi firmati sunt ꝓpter deum in eis quiescentē per gratiaz Esaie. lxvj. Celum sedes mea. In hoc celo rōnali sc₃ hoīe sunt tres celi. Primū dicit imaginatio p̄mo raptui deseruiēs: q̄ fit sup sensus exteriores. Scđm celum ⁊ mediū dicit ratio. In illud celū fit scđs raptus sup potētias inferiores sensuū exteriorū et interioꝝ. Celum supremū siue tercium in celo rōnali in qđ raptus fuit paulus dicit mens: capiendo mentē pro eminētibus viribus in celo rōnali vic₃ ꝓ tota imagine ad quā factus dicit homo: ꝓ memoria sc₃ intellectuali. Rationē siue ntelligētia ⁊ volūtate nāli: q̄ est sinderesis: vt dictū est ca. xv. Nā raptus pauli (vt dicit Cancella. parisien.) fuit in supmam partem anime rōnalis: dum mens pauli ita fuit suspensa in suis actibus: vt nil meminerit: nil intellexerit: nil dilexerit nisi solum deum. Potentie inferiores sensus sc₃ exteriores ⁊ interiores. Similiter ⁊ ratio ⁊ appetitus sensitiuus ⁊ rōnalis eisdem correspōdentes non potuerūt exire in suas operationes: sed cessauerūt ab actibus suis (debilitatis actib⁹ ⁊ fun. ditus ablatis) q̄diu durauit raptus ⁊ ex

tasis Pauli: qui in tali excessu mentis cognouit deum p essentiā imediate sine medio: nō per mediū creaturarū qđ est medium phoꝝ: vñ apls ad Ro.j. Inuisibilia dei p ea que facta sunt ꝛc. hoc mediuꝫ est speculū creaturaꝝ p quas veluti causa in effectu inuestigat. vñ apls .j. Coꝛ. ij Uidemꝰ nūc p speculū scꝫ creaturaꝝ: inq̄ntum p creaturas a nobis cognitas sicut per speculū: ducimur in dei cognitionem. Ex creatione eñ creaturaꝝ: ordine ꝛ bonitate: venimꝰ in cognitionē potētie sapiētie ꝛ bonitatis diuine: hec tria appropriata sunt inuisibilia dei q̄ per ea que facta sunt cōspiciunt. Quia vo infinita est distantia inter speculū creature ꝛ rē visaꝫ .s. creatorē: qꝛ effectꝰ nō pōt coequari virtuti ipsius p̄me cause: ꝓpter qđ obscure relucet ibi similitudo: ideo dicit apls. Uidemus nunc in enigmate. id est. obscure. Enigma eñ (vt dicit Aug. xiiij. de trini.) est similitudo obscura: nec etiā Paulus vidit in raptu deum p mediū fidei: qđ est mediū fideliū: quo tanq̄ in enigmate vident deum p auditū. Nā fides ex auditu est: vnde dicit Augusti. de vtilitate credēdi. Qꝛ eñ credimus debemꝰ auctoritati: q eñ deus ē trinꝰ ꝛ vnus: hoc ego credo dei filio q̄ hoc enarrauit ꝛ p̄dicauit: ꝛ spiritui sctō qui hoc inspirauit: ꝫ Paulus deū vidit in raptu p speciē: hoc est p aptaꝫ visionē q̄ beati deum vidēt facie ad faciem hoc est nude ꝛ sine velamine. Hec vo species ꝛ clara visio in patria velut premiuꝫ substantiale: succedit fidei viatoꝝ. Intellectuale celū est: angelus qui celū dicitur: iuxta illud Job. xxxvij. Tu forsitan cuꝫ illo fabricatus es celos: q̄ solidi sunt quasi ere fusi: vbi glo. Possunt per celos hi qui in celestibus sunt conditi angelici spūs designari: electoꝝ mētes celestibꝰ inherentes: q̄ solidissimi vt ere fusi sunt: q̄a ab integritate cepte fortitudis nulla mutabilitatis rubigine cōsumūtur: hoc celū similiter tres habet triplicitates: nam ꝫm glo. Augusti. ij Coꝛ. xij. Dyonisius tres ordines angeloꝛuꝫ: ternos in singulis ponens constuit. In primo angelos: archāgelos: virtutes. In scđo principatus: potestates: dominatiōes. In tertio tronos: cherubin: seraphin: quoꝝ tertius vicinꝰ deum cōtemplat ad quoꝛū similitudinē vidisse deum Paulus dicit: nō p corpus siue corporali visione: vt in syna: nō imaginabiliter: vt quādo quis videt non corpora sed imagines rerū dei reuelatione: vt Ysaias ꝛ Johānes in apocalipsi: sed p speciem (non in enigmate) facie ad faciē vidit Paulus ipsum deum: vna est. n. ibi tota virtus amare qđ videas: ꝛ summa felicitas videre ꝛ habere qđ amas. Dicit etiam ibi glo. vel primū celuꝫ: dici potest cognitio celestiū corpoꝝ: secūdū celestiū spirituū: tertiū deitatis: de quo nūc dicēdum ē. Supsubstātiale celum est diuina essentia: oīm substantiaꝝ superexcellentissima vniuersalissima ꝛ sufficientissima causa: sub triplici genere causalitatis: q̄s in deo semp coincidere necesse est: q̄ sunt efficiens: formalis: non intrinseca ꝛ rei cōstitutiua: sed exemplaris: ꝛ finalis causa.

De hoc celo dr ps. xviij. A summo celo (id est. ab equalitate patris) egressio eiꝰ: vbi ꝫm glosam: trinitas ostendit: a summo celo: pater egressio: eterna generatio filij: a calore spūssanctus: quē post ascensionem misit aplis: a quo nemo abscōdit qui vt deus corda hominū nouit: dicendo eius: notat vnitatē trinitatꝭ. Et ip̄a superbenedicta diuinitas recte celum dicitur: nam vt dicit sctūs Bonauen. in .ij. distin. iij. Celum est nomen corpori imposituū qđ sursum est: qꝛ ꝯtentiuū secretū ꝛ quietū. Et hec triplex ꝓprietas repitur in celsitudine diuinitatis: iō dr celū. Est eñ ampla immensitate virtutis: secreta profunditate cognitionis: quieta tranquilitate delectationis. Hoc enim est celum ad qđ lucifer ascendere voluit: quia ad hāc celsitudinem: hoc est superius omni celo non situ sed dignitate: ꝛ maius est omni celo: non extensione: ꝫ ex sua immēsitate

In hoc aũt celo sunt solum tres ꝑsone.s. pater ⁊ filius ⁊ spũssctũs: qui soli sunt oĩno ⁊ pfecte equales: oĩa aũt creata siue corpalia siue spũalia intra empireũ sunt de quo dicit Damasce. ꝙ est continentia oĩm corpalium ⁊ spũaliũ creaturarum.

Z Considerãdum q̃nto: ꝙ paulus nõ fuit beatus in raptu: q2 licet fuit raptus in tertiũ celum celi materialis. scȝ empireũ: ⁊ in tertiũ celũ celi rõnalis: vicȝ apicem mẽtalem: ⁊ in tertiũ celũ celi intellectualis: in tres scȝ supiores ordines angelorũ celestis gerachie: ⁊ ꝑ aptam visionẽ ⁊ pfectam fruitionẽ: clare cognouit ⁊ pfecte dilexit supsubstantiale celum: diuinitatem in vnitate essentie: ⁊ trinitate ꝑsonarũ: nõ tamẽ ex hoc fuit beatus. Q̃uis eñ lumẽ eleuans animã Pauli ad videndã in raptu diuinã essentiam: fuit eiusdem rõnis cum lumine eleuante aiãs beatorũ: verũtamẽ nõ fuit in Paulo ꝑ modũ passibilis qualitatis ꝑmanẽtis: ꝯ ꝑ modũ passionis trãseuntis: ideo ex tali eleuatiõe siue visione nõ fuit Paulus btũs: q2 beatitudo (ꝓpter dotem certe ⁊ secure tentiõis) importat ꝑmanentiã. vt sic verificet̃ illud Bernardi: ꝙ deus futurus est: rõni plenitudo lucis: voluntati multitudo pacis: memorie ꝯtinuatio eternitatis: vt retineãt deum ineternũ: ⁊ sic tota aĩa tota dotet̃ in tribus suis viribus: cõsimiliter fuit ĩn trãffiguratione xp̃i: dum ex diuina ordinatione gloria aĩe redundaret ad corpus: claritas trãffiguratiõis fuit claritas glorie q̃tũ ad essentiã sed nõ q̃tũ ad modum: q2 fuit eiusdem rõnis cum illa claritate que est in corporibus gloriosis: ꝯ nõ fuit ibi ꝑ modum qualitatis ꝑmanentis sed ꝑ modũ passionis trãseuntis.

A Considerandũ sexto ꝙ deus suam diuinitatẽ nõ solum Paulo: sed etiam quibusdam alijs in veteri ⁊ nouo testamento nude ⁊ aperte ostendit. iuxta dictũ beati Augus. vt vitam ostenderet in qua post hanc vitam victuri sumus: ac premiũ ⁊ operum virtuosorũ quo non solum ad credenda: ꝯ ⁊ agenda ardua a deo iniuncta animarent. Hanc eñ suam deitatẽ deus nude ⁊ aperte in veteri testamẽto oñdit Moysi: nõ quando eam petijt Exod. xxxiij. sed postea vt habet̃ Numeri. xij. dicit tñ ibidem Lyra quãdo fuerit Moysi cõcessa visio diuine essentie: se non legisse. Fuit etiam cõmunicata Ysaie. vj. ca. vbi glosa. Deum nemo vidit vnq̃ corpali oculo: ꝯ potest eum videre oculo cordis sicut eũ vidit Ysaias. In nouo testamento vidit btũs Paulus in raptu: ꝓut ꝓbatum est supra. Beatus etiã Stephanus ꝑm aliquos deum vidit Actuũ. vij. Et hoc videt̃ dicere q̃dam glosa sup locum illum: que talis est. Quidam electorũ ad hoc in hac vita detenti: mũdato cordis oculo videre meruerunt gloriam dei: vt hic Stephanus ⁊ Paulus ad tertium celum raptus: sed hoc dictũ Lyra non approbat: quia nõ videt̃ cõsonare dictis sctõrũ qui concorditer dicũt: ꝙ talis visio nõ est cõcessa alicui in vita presenti: vtẽti sensibus exterioribus: nisi homini xp̃o. Stephanꝰ aũt nõ videt̃ tũc fuisse raptus: sed magis vtens sensibus: vtpote loquẽs iudeis audientibus. Q2 võ xp̃o vtenti sensibus concessa sit visio beatifica. patet nam xp̃s ab instanti sue cõceptionis existẽs comprehensor. Habuit animã rõnalem perfecte beatã: ꝑ apertã visionem ⁊ pfectam fruitionem ꝑm portionẽ mẽtis supiorem: ꝓut anima spũs est: ꝓpter vnionem ad superius scȝ ad deum: non tamẽ anima xp̃i fuit beata ꝑm portionem mẽtis supiorẽ: vt natura vnita corpori: ⁊ ꝑm rõnem inferiorẽ: ⁊ vires inferiores sensuales: ⁊ ꝑm corpus: nam vt sic erat viator passibilis ⁊ mortalis: vtens actibus inferiorũ potẽtiarũ: ⁊ corpore organico: ad implendum precium nostre redemptionis: ꝓut declaratum est supra. c. xj. vnde ⁊ Paulus nõ dicitur deum vidisse nisi in raptu ⁊ alienatione a sensibus. Scðm legem nanq̃ cõmunem qua deus beatificauit homines: nullus potest eleuari a deo ad sue eẽntie

beatificā visionē: nisi totaliter moriaꝛ: sicut cōiter est de aiabus nūc beatis: vnde dr Exod. xxxiij. Non videbit me hō ꝛ viuet. Uel nisi sic abstrahatꝛ a sensibus corporis: ꝙ nesciat an sit in corpore an extra corpus sicut accidit paulo: hō etiā mortalem vitā agens (vñ dr in Cle. in glosa de hereticis ad nr̄m) nō pōt obtinere omnē grām beatifice pfectionis (etiam per dei potentiā absolutā) loquēdo de beatitudine accidētali: q̄ cōsistit in dotibus corpis glificati: qꝛ ad illius beatitudinis pfectionē ptinet pfecta impassibilitas et glificatio: q̄ ꝓpter ꝯtradictionē cum eius passibilitate stare nō potest. Redeundo ad ꝓpositū de Stephano dicit Lyra ꝙ a corpore xp̄i glificato existētis in celo: fuit immutatus oculus Stephani ad visionem humanitatis xp̄i: nā in ptāte gloriosi hominis est ꝙ corpus suum qđ totaliter est subiectū aīe videaꝛ a longe sicut a prope Deitatē tn̄ xp̄i nō potuit videre Stephanus isto modo. Sed sicut in visione imaginaria formaꝛ aliqua effigies ad repn̄tādum deum: ita exterius pōt diuinitus formari ad immutationē corpalis oculi. Sicut suo modo fit in apparitione angeloꝝ qñ apparent in corporibꝰ assumptis que corpaliter videnꝛ: ita aliqua effigies corpalis non a deo assumpta sed formata pōt ip̄m repn̄tare oculo corpali: et sic fuit in visione beati Stephani. Mentaliter tn̄ cognouit ꝙ illa effigies nō ipsa deitas fuit nisi tm̄ repn̄tatiue Et huic modo dicēdi concordat lr̄a Actꝰ. vij. Ecce video celos aptos ꝛ filium hoīs stantē a dextris dei. Non ꝙ celi fuerint diuisi cum sint incorruptibiles ꝛ solidi tanꝗ̄ ere fusi: vt dicitur in Job: sed quia sic clare vidit ac si nullum esset obstaculum intermedium.

Beatus etiā Bn̄dictus raptus fuit ad dei clarā visionē ꝯtemplandā: ita asserere videꝛ btūs Gregorius. ij. dialog. Et de quibusdā alijs est pie credendum: vt p raptum ad huiōi visionē puenerunt in presenti vita cōstituti: vt dicit Augꝰ. in ep̄la ad paulinam de videndo deum. Sanctus etiam Franciscus ꝓut legiꝛ. ij. libro cōformitatū fructu. iij. Franciscus subleuatur vigintivicibus raptum ꝛ excessum mentis mortalē adhuc vitā agens patiebatur: de quo pie credendum est: ꝙ p raptum ad dei beatificā visionē ꝛ fruitionē puenit. Presertim dum seraphicis desiderijs sursum actus: in sacro monte Aluerne stigmata dn̄ice passionis: p xp̄m seraphica specie apparentem impssa suscepit. Cum quatuor clauis mirifice fabrefactis: in manibus ꝛ pedibus: quoꝝ capita erant rotunda ꝛ nigra. Acumina oblōga retorta: de ipsa carne surgētia: carnem reliquā excedebant: adeo ꝙ inter curuationem arcualē acuminū immitti valeret digitus manus; veluti San. Bonauē. in legenda sancti Francisci se refert didicisse ab his qui proprijs oculis cōspexerunt.

Non solū San. Frāciscus mēte raptꝰ se fuit in deum: verūetiam in extasi positus corpe subleuatus a terra. Nubecula lucida circūfulsus: a fratribꝰ visus ē subleuatus a terra: in modū crucis brachijs extensis fratribus bn̄dicēs. Btō Anthonio in caplo Arelatēsi p̄dicante de titulo crucis. Quatenus p eleuationē corporis p̄solito lumine illustrati ab extra: manifestaretur sursuꝫ actio ꝛ illustratio facta ex singulari grā dei in anima sancti Francisci ab intra. Unde legiꝛ in p̄mo libro conformitatū fructu. viij. Et in scđo fructu. iij. Et in tercio libro fructu. iij. Qr dū sctūs Franciscus quadragesimā angelorum in monte Aluerne ieiunaret. Frater Leo ꝯfessor. s. Francisci eundo de nocte vt diceret cū eo matutinū. Uidit eum aliqñ tam alte eleuatum ꝙ tangere poterat eius pedes: q̊s osculando ꝛ amplexando dicebat. Deus ꝓpicius esto mihi peccatori: ac per merita huiꝰ sanctissimi viri: fac me tuā misericordiā inuenire. Aliqñ vidit eū eleuatū ad cacumina arborū. Aliqñ in tāta vidit eū altitudine: ꝙ vix visu poterat eū attingere. Sctūs etiā Bo-

uauentura in ɔtēplatione positus visus est in aera leuatus: ꝑut legiẗ in processu sue canonisationis: dū quodā tpe cū affectu intenso studeret ɔtemplādo ꝛ annotando vitam bti Frācisci. San. Tho. de aq̄no: qui sctō Bonauenture ɔtempora neus erat: ꝛ magna charitate ɔiunctus. Accedēs ad cellā ꝑ foramē ostij introspiciēs vidit eū in ɔtēplatione raptū ꝛ a terra mirifice sublimatū. Tunc sctūs Tho. retrocedens ad suos: sinamus inq̄t sctm̄ q̄ laborat ꝑ sctō viꝫ Frācisco. Nam eo tpe. s. Bonauē. vitā scti Frācisci ɔtēplādo stilo mirabili compilauit. Tale aliq̄d de scō Thoma referūt: cuius corpus etiam ɔtēplatio leuabat a terra. Beatus insuper pater Egidius laicus scti Francisci socius ꝛ discipulus in ordine terciꝰ. Inter p̄mitiuos scti Frācisci frēs: singulari raptu fuit p̄dotatus: ꝑut legiẗ in libris Cronicaꝝ ꝛ cōformitatū or. minoꝝ. Similiter in libro historiarum. iij. titulo. xxiiij. §. xij. Anthonini ordinis p̄dicatoꝝ. Ad auditū siquidē dn̄i vel patrie celestis statim corā oībus rapiebaẗ: vn̄ h̄ cognoscētes pastores ꝛ pueri: vt eū videbāt ab alijs edocti: clamabāt paradisus paradisus: ꝛ ip̄e audiēs statim rapiebaẗ ibidem Et q2 sic freq̄nter rapiebaẗ a ɔsortio hominū se subtraxit: et stabat in cella reclusus. Fuit etiā corā varijs ꝑsonis intra ꝛ extra ordinē sepius raptus. Corā domino papa Grego. ix. ter fuit raptus: inuitatus a dn̄o papa p̄dicto ad prandium Quidā de assistētibꝰ suggesserūt dn̄o pape vt faceret eū cātare: frater Egidiꝰ rn̄dit. Quē cantū p̄ vis me cātare: ꝛ sic pluries replicās: ꝛ currēs ad aliā partē palacij: ponēdo vnū pedē sup aliū: ꝛ raptus stetit vsq3 ad horā vesptinam. Et ꝓbauit dn̄s papa ꝛ q̄ cū eo erāt q̄ nec sēsus nec pulsus erat in eo. Dn̄s autē papa p̄cepit Egidio fratri ꝑ obedientiaꝫ q̄ statim deberet ad eū redire de raptu. Statim virtutē sensit obediētie q̄ insensibilis videbatur: cucurrit ad papā ꝛ pedibꝰ suis ꝓuolutus dixit culpā suā. Et papā alloq̄ndo informauit de mō ꝛ regimie obseruando in ecclesia. Sexto anno a sua ɔuersatione in loco de fabrione qui est in planicie perusij: quadā nocte dum deuote oraret: tāta fuit dulcedine repletus: q̄ sibi videbaẗ q̄ dn̄s vellet aīam eiꝰ a corpore educere: ꝛ cepit sentire q̄liter corpus moriebatur: p̄mo a pedibus ꝛ ɔseq̄nter: donec aīa exiret: ꝛ stans extra corpꝰ p̄ nimia pulcritudine delectabaẗ seipaꝫ videre. Erat eīm lucidissima et subtilissima supra estimationē sicut ip̄e retulit ꝑpe morteꝫ. Et tūc aīa fuit rapta ad contemplāda secreta celestia q̄ vnq̄3 noluit reuelare. In loco etiā Scetone iuxta duxinaꝫ ciuitatē Tuscie: tribus diebus añ natiuitatē dn̄i fratri Egidio orāti: apparuit dn̄s xp̄s: et vltra eius humanitatē vidit eiꝰ diuinitatē: ꝛ durauit hec apparitio non cōtinuo sed interpolatim vsq3 ad vigiliā epiphanie. Qua visione tanta fuit dulcedine repletus: vt crederet aīam exire a corpe que et exiuit aliq̄n. Alia etiam vice raptꝰ fuit coram san. Bonauē. tunc gn̄ali ministro in horto ꝑ tres horas. Morā etiā eo faciēte in loco de Agello comitatus perusij: a post vespas ab hora q̄ cenauerat et dulcissima verba dixerat fuit raptus vsq3 ad gallicantū. Et tunc ip̄o raptu cessante cū ꝑgeret versus cellam: tm̄ lumen aduenit ꝛ splēdor: q̄ lumē lune fuit absorptum q̄d vidētes fratres merito stabāt stupefacti. Quibus ip̄e dixit q̄d fecissetis filij si maiora vidissetis: q̄ magna inq̄t non videt: modica magna credit. In p̄fatis vero raptibꝰ mirabiles ɔsolatiōes recepit: q2 deum videbat ꝛ sctōs. Uisio tn̄ in loco Scetone ex recitaẗ ab ipso fratre Egidio fuit mltū mirabil̄. Primo vt dicebat tali visione ex certitudine dei ꝛ oīm diuinoꝝ oēm amisit fidē. Scdo q2 paulꝰ nesciebat an in corpe vel ex̄ se raptū fuisse: fraẗ egidiꝰ sciuit: nā ex̄ corpꝰ sic̄ cuidā fratri reuelauit. Tercio q2 hac visione vt ipse asserebat: fuit omnium charismatum ꝛ sp̄ūs sancti

donis repletus. Quarto hac visione factum est vt si qn̄ sermonē vel verba audiret de deo vel gloria paradisi: statim rapet: claruit hoc: cum semel frater Egidius dixit. s. Bonaueñ. tunc generali. Pater mi multas gratias fecit vobis deus: nos insipiētes quid poterem⁹ facere: tanq̄ ydiote nullā sciam accepimus. Rn̄dit. s. Bonaueñ. Si deus nullā grām daret homini nisi vt ipm̄ posset diligere sufficeret: et frater Egidius: posset ne ydiota tm̄ diligere sicut lr̄atus. Rn̄dit. s. Boñ. Una vetula plus pōt etiā quā mgr̄ in theologia: tunc frater Egidius in feruore spūs surrexit: vadēs in hortū versus ptē q̄ respicit ciuitatē: et clamauit: vetula paupcula simplex et ydeota: diligas dn̄m deuz tuū et poteris esse maior q̄ Bonauē. et sic clamans fuit raptus et stetit immobilis per tres horas. Postq̄ vero frater Egidius diem clausit extremū: dicebat de eo sctūs Bona. q̄ sibi p spāli grā ꝯcessum ē a domino: vt in his q̄ ad bonū aīe ptinent ad iuuaret inuocatus. Frater Egidius dicebat se quatuor vicib⁹ natū. Primo de sua genitrice. Scdo in baptismo. Tertio in ingressu religiōis. Quarto in raptu: qn̄ deus sibi apparuit in loco scetone. Et in hac natiuitate pdidit oēm fidem: q: apta visione cognouit ea q̄ sunt fidei: et sic fuit semp pfectissime ꝯsolat⁹: cui dixit frater Andreas de Burgūdia socius suus. Si nō habēs fidem: q̄d faceres si tu esses sacerdos: et velles dicere missam solennez: quō tu diceres Credo in vnū deū: oporteret te dicē vt m̄ videt. Cognosco vnum deū. Rn̄dit frater Egidius leta facie: valde et cantās alta voce dixit: cognosco vnū deū p̄rem omnipotētē. Cōsiderandū se primo: q̄ de beata vgine Maria pie etiā credendū ē q̄ raptū patiebat vsq; ad visionē et fruitionē deificā. Presertim dū in ei⁹ vtero xp̄s moraret: q: p̄uilegia grārū alijs cōcessa nō sunt ab ipsa neganda: put dicit Hiero. in sermone de assumptione beate virginis. et Bernar. in epl'a ad lugduneñ. Probabile ē q̄ Maria aliqn̄ rapta fuit: atq; multo diutius fuit i. Maria diuisio spūs et anime q̄ in Paulo vel ceteris viatorib⁹: quia nulli motus anie rōnalis q̄ nati sunt obedire rōni: pueniebant in Maria iudiciū rōnis vel spirit⁹: secus in alijs q̄ ppterea peccare potuerūt venialiter. Dicit notanter de motib⁹ qui nati sunt obedire rōni: ppter motus nutritiue potētie vel naturalis: q̄ nō sequuntur cognitionē aliquā: ideo mouent non ex impio vel motu rōnis: s; nature quodā impulsu trahunt. Un̄ sctūs Bona. in opusculo de septē gradibus ꝯtēplatiōis: sex p̄mos gradus dicit in via posse acq̄rē Septimū vero in patria dicit ꝯferri: quem hic in via Paulo et Marie dicit esse collatū. Dicit igit Primū igit dicim⁹ ignez scdm vnctionē: tertiū extasim: q̄rtū speculationē: q̄ntū gustū: sextū quietē: septimū gloriaz (Est eīm gloria s̄m Ambro. clara cum laude dei noticia: et dr̄ quasi claria: c. mutata in g) Primo eīm aīa ignit: ignita inungit: vncta rapit: rapta speculat vel cōtemplat: cōtēplans gustat: gustās quiescit: hec in via possunt acq̄ri: nō tm̄ subito sed gradatim. Citius aūt hec expit q̄ frequētius in spūalib⁹ se exercet. Septim⁹ in patria cōfertur abūdantius: his qui in precedentibus se gradibus exercuerunt. Unde declaratis sex primis gradib⁹: subiungit: de septimo tutius tacendum q̄ loquendum censui: quoniā nulli viatorum ascensus siue visio huius gradus patere potuit: nisi illi celesti Paulo: qui se raptū vsq; ad hmōi p sacrā scripturā asserit (d̄ ceteris vero viatorib⁹ scptura sacra nil loq̄tur: de multis tm̄ pie credēdū ē ad hmōi puenisse raptū) ꝯcludit de btā vgine. Felix certe supdulcissime et gl'iosissime virginis marie aīa: qd̄ nulli sctōꝝ aliqn̄ possiderūt. Portauit g̃ illā gloriā a q̄ portant ceteri: ascēdit illa g̃du [illegible]c p fidei cognitionē: descēdit ille ad eā p carnis assūptionē: q̄d hūc gradū: hanc gl'iaz censeā: nihil aliud q̄ ipsum quem peperit: quem lacte

virgineo educauit: manibus eburneis cō trectauit: dulcissimo gremio fouit: pudicissimo vultu blandiebať: castissimo amplexu complexata est: dñm nostrū Jesuз xpm: q̄ est benedictus in secula seculoꝝ
Z amen. ¶ Cōsiderandū octauo: q̄ raptus fuisset in statu innocētie: sed nō habet locum in statu glorie. Primū pз: nā in statu innocētie raptus ꝛ cōtemplatio potissime viguisset: tum ꝓpter anie puritatem. Nulla em̄ fuisset ibi nebula ꝛ macula: et sic deus ibidem cōtemplabať ꝑ speculuз clarū: ꝛ ideo in statu innocentie cum imago nō esset viciata: sed deiformis ꝑ grām effecta: sufficiebat liber creature seu natu

Liber multiplex

re (nam ꝓter libros scripture mūdus iste totꝰ diciť liber nature seu creature: sicut in quolibet est liber cōscientie: iuxta cuiꝰ inscriptionē homo finaliter iudicať) vita etiam cuiuslibet viri iusti ꝛ prudentes liber vocať exemplaris: in quo legere ē: ex vultu: ex gestu: ex vniuersa corꝑis cōpositione mores bonos: in malū vo ꝯtrariū (oīs etiam institutio ecclesiastica: in vestimentis ministroꝝ: ꝛ ceteris ornamētis liber ē mysticoꝝ sensuū plenus) In libro ergo creature exercuisset se homo ꝓ statu innocētie: ad ꝯtuendū lumē diuine sapientie: vt sic sapiēs esset cum vniuersas res: videret in se: videret in ꝓprio genere: videret ꝛ i arte: ꝺm q̄ res tripliciter habēt esse. scз in materia vel in natura ꝓpria: in intelligētia creata ꝛ arte eterna. In statu tn̄ hominis ꝓ natura destituta ꝑ pctm̄ sollicitudines velant memoriā: fantasmata intelligentiā: concupiscētie voluntatē: ideo mens nō pōt tā libere rapi in deum.

Facies tn̄ hoīs ꝓ statu nature institute recipiebat velamen: saltem in somno: in quotidiano opis obsequio: vt nō tota claritate faciei semꝑ ferreť in deū: ꝓut fit in statu glorie. ¶ Tum etiā scḋo raptus fuisset in statu innocentie: ꝓpter carnis ꝛ virium inferioꝝ obedientiā ad voluntatē sine rebellione: quibus duobus: q̄a vt plurimū aīa caret in statu nature lapse: ideo vix pōt ad ꝑfectū gradum ꝯtemplationis attingere. Scḋm q̄ vicз raptus nō habet locū in statu glorie: patз ex duobus. Primo: naз aīa post resurrectionē erit in corꝑe glorioso: qḋ nullo mō impediet opus intelligētie: velut fit i statu miserie: vbi corpus qḋ corrumpiť aggrauat aīam: ꝛ deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantē. ¶ Corpus nanq̄ gloriosum ꝑfecte obediens: anie erit in contemplationis solatiū: ꝛ i eterne felicitatis augmentū. Un̄ dicit .s. Bona. in breuiloquio: q̄ quatuor dotes corꝑis gloriosi sunt cōditiones nobilissime: q̄ corpus ordinant ad anie beate actionē. ¶ Est aūt btē anie duplex actio. Una est cognitio siue visio aperta summi veri: ad quā ordinat claritas corꝑis glorificati: qm̄ spūs est in visione lucis eterne clarificatus: ideo in eius corꝑe maxima debз claritas resultare. Scḋa actio beate anie est dilectio: que est delectatio magna: que ꝯsistit in cōiunctione cōuenientꝭ cū cōueniēte: ratiōe cuius in corꝑe glorioso erunt tres alie dotes. Prima diciť impassibilitas vt nō retrahať spūs a deo: qꝛ tentione eternitatis spūs factus est oīno impassibilis: ideo in eius corꝑe debet esse impassibilitas tam intra q̄ extra. Scḋa diciť subtilitas ꝛ spiritualitas: vt interponať nihil inter dilectum ꝛ diligens: qꝛ in dilectione illius sūmi boni spūs humanus factus ē spūalis: ideo in corpore debet habere corrn̄dentē subtilitatē ꝛ spūalitatē. ¶ Tertia dos corꝑis disponēs ad dilectionē anie: ē agilitas vt ꝯiungať deo: qm̄ spūs ꝓmptissimꝰ est ad tēdendū in deū: ideo in eius corꝑe glorioso debet summa agilitas reꝑiri.

Scḋo patз q̄ raptus nō habet locū in gloria. Raptus em̄ ꝓut dictū est importat eleuationē potētie supioris supra inferiores: q̄rū actus cessant ꝛ ligant: vel sic debilitaƭ: vt supiorē potentiā nō impediant in sua opatione. In gloria vo celesti post corꝑis resumptionē: oēs potentie anie erunt cōtinuo in suis opatiōibus

vñ dicit sctūs Bona.i soliloq̄o: tūc o aīa
(vt dr̄ Ysaie.lx.) videbis regem glīe in de
core suo. Splendor nanq̄ glorie eterne:
est tante pulcritudinis: vt etiam ipsi an-
geli qui sole sunt incōpabiliter clariores
eo saciari nō possunt: ꝛ affluēs delitijs: in
stupenda diuine claritatis visione: ꝛ hoc
quo ad potētias sup̄mas mētales: intelli
gentiā ꝛ voluntatē naturalem quo ad co
gnitionē matutinā qua deus in se cogno-
scit: ꝛ miraberis: in tui ip̄ius delitiosa cō
sideratione: ꝛ dilataberis: in om̄i creatu-
rarū pfecta speculatiōe: quo ad cognitio-
nē vespertinā: que ē cognitio creature in
seipsa: referendo eam in laudē dei: ꝛ hoc
fit p rōnem ꝛ voluntatē delibratiuā. De
hac duplici cognitione dicit̄ in.j.tract.c.
.xxix.ar.iij. Erunt nihilominus om̄es
beatorū sensus (resumptis corpibus) in
actibus suis: qđ nō cōpetit raptui viato-
rū. Beatus Egidius vt dictum est sen
su ꝛ pulsu carebat: raptus coram papa
Gregorio nono. Qualiter sensus in glo-
ria erunt in actibus. pꝫ in.j.tract.ca.xvj.
dubio.j. Et nō solum sensus erūt in actu
sed in pfectissimo actu. Unde aduertēdū
q̄ aīa p glīam substantialē glorificabit̄
in om̄ibus sensibus suis spūalibus. Ui-
debit em̄ deum p claram ꝛ facialē cogni-
tionem: gustabit p dilectionē: tanget per
adhesionem: odorabit p trāsformationē:
audiet p sue voluntatis impletionē. Ex
his sensibus in aīa glorificatis: redūda-
bit gloria in sensibus corpis gloriosi. Ui-
sus erit tam pfectus: q̄ ab extrinseco nō
pōt impediri nec corrūpi: sine obstaculo
videbit om̄ia corpalia: videbit oīa intra
sicut extra: ꝛ cordis ꝛ corporis armoni-
as: atq̄ interiorē membrorū dispositionē:
videbit oculus: subtus sicut supra: delon
ge sicut de ꝓpe: minima sicut magna: naꝫ
videbit Athomū in oriente: in occidente
si ip̄e maneret: videbit ante sic retro non
se vertendo: sup̄iora oculos nō leuando:
inferiora oculos nō inclinādo: videbit di-
uersa obiecta ꝛ infinita tanq̄ vnita: ꝛ qđ-
libet sepatim: videbit i nocte sicut in die:
clausis oculis videbit sicut aptis. Au-
ditus pficiet̄: nā nullū obstaculū poterit
illum impedire: audiet simul oēs cantus
celestis regni: ꝛ distincte oium sctōꝝ vo-
ces ꝛ cātus discernet: delonge ꝛ de ꝓpe.
Odoratus oim corporꝝ gloriosorꝝ sua-
uissimū odorē simul: ꝛ distincte de lōgin-
quo sicut de ꝓpe odorabit. Gustus i pa
tria nō est in actu aliquo q̄ deseruiat nu-
tritiue: ſ tm̄ inq̄ntū ē apphēsiuus saporꝝ.
Creabit em̄ deus in lingua btōꝝ q̄ndam
suauissimā hūiditatē: ꝛ cuꝫ tali sapore et
hūore: palatū ꝛ lingua impetuū incorru
ptibilit̄ seruabunt̄: vel illa dulcedo redū
dabit ex gloria dulcedinis aīe in sensuꝫ
gustus. Tactus etiā ineffabili delecta-
tione iocūdabit̄: nā aīa q̄tissima suauita
te affectus deo adherebit: hinc est q̄ aīa
corpi iūcta hāc iocūdissimā adherentiaꝫ
impertiet̄. Hec aūt expientialis sensuū pfe
ctio in p̄nti vita nō pōt bn̄ intelligi: nisi q̄
p puilegiū aliq̄n expti sunt. Hec de q̄nq̄
sensuū pfectione ponit.s.Bern̄.in de do-
ctrina xp̄iana: ser.lxiij.ar.ij.ca.ij.

¶ De vnione seu trāsformatiōe amoris.
Capitulum xvij

Docet phs Bonū cūcta exoptāt: — A *(margin: De vnione seu transformatiōe amoris.)*
d ſ idē sunt bonū ꝛ vnū: vñ qđ ap-
petit bonū ꝛ appetit vnū esse: vñ
Boetius.iij.li.de ꝯsolatōe: ꝓsa.xj. oñdit
q̄ q̄nto aliquid hꝫ plus de vnitate tanto
plus hꝫ de bonitate ꝛ dicit. q̄ oē qđ est: tā
diu subsistit ꝛ ē: q̄diu vnū ē: ꝛ tūc necesse
interire sit cū vnū esse desierit: nā si vnuꝫ
remoueret̄: nullū vtiq̄ corpꝰ erit: q̄ si par
tes corpis q̄ in corpe vniunt̄ diuisert̄: ip̄m
corpus penitꝰ interibit. Itē cū aīal ex aīa
ꝛ corpe vnitū sit: si hāc vnitatē remouert̄
nullū anīal remanebit. Iteꝫ in aīa rōnali
sua p̄ncipia sūt vnita q̄ sunt mā ꝛ forma
(ꝓut declaratū ē in.j.trac.c.xxvij. i fine)
q̄ si diuiderent̄ aīa in nihil verteret̄: oīa
em̄ p nām appetūt esse ꝛ ꝯseruationē sui
esse: ꝛ refugiūt interitū toto posse: ſ si nō
p̄nt esse nisi vnitate: oīa appetūt vnū esse

Si ḡ tanta est vnitas ⁊ tãtus amor vni-
tatis in singulis creaturis: ꝙ maxie hoĩes
vniti deberẽt esse sil' in amore vnitatis: vt-
pote: q2 ab vno deo ad imaginẽ creati: ab
vno p̃ce gñati: ⁊ ad vnam gliam ordinati
Idcirco p̃nti in cap̃lo de vnione q̃ ẽ ꝓprie
tas amoris dicendũ est primũ: de amoris
trãsformatione scḋo. Q̃tum ad p̃mũ
de vnione. Considerãduz p̃mo ꝙ sp̃us
rõnalis ad sp̃ualia nõ ꝑuenit a carnalibꝰ
nisi ꝑ amorẽ. Nõ eñ vnit̃ deo ꝑ solã co-
gnitionẽ ß ꝑ amorosam affectionẽ: ꝑ quã
deo vnimur ⁊ ei adheremus: dicẽte ap̃lo
.j. Corinth.vj. Qui adheret deo (ꝑ fidẽ.s.
⁊ amorẽ) vnus sp̃us ẽ. Dr̃ etiã Joh.xvij
Pater sua eos vt sint vnũ (.i. vniti ꝑ cha
ritatẽ) sicut nos vnũ sumus (ꝑ naturã)
Sũma nanq̃ vnio ẽ in diuina eẽntia seu
natura in q̃ tres ꝑsone summa vnitate sb
sistunt: in p̃dicta aucte: sicut nõ importat
eq̃litatẽ ß q̃ndã lõginquã imitationẽ: de
vniõe aie ad deũ clarius elucescit ex ꝓprie
tatibus amoris: q̃ruz vna est: amor rapit
ad amatũ ⁊ ide extasim facit: de hac ꝓprie
tate dictũ est p̃cedẽti cap̃lo. Alia ꝓprietas
amor iungit amantẽ cũ amato ⁊ q̃si vnũ
efficit: ⁊ illa ꝓprietas dr̃ vnio seu trãsfor-
matio: de q̃ in p̃nti cap̃lo dicendũ est: hic
loquendũ esset de varijs modis vnionuz
tã in corpalibꝰ ꝙ in sp̃ualibꝰ: q̃bus breui
tatis gr̃a relictis de sola vniõe amoris nũc
dicẽdũ erit. Hec aũt vnio amãtis cũ ama
to: ab Aristotele in ethicis tangit̃: vbi ait
Amicus ẽ alter ego. Cuius vnionis rõ ex
primit̃: cũ ab eodẽ dr̃. Amicoꝝ ẽ idem velle
⁊ nolle. Sp̃us ergo nr̃ cuz deo adheret ꝑ
intimũ amorẽ: vnus sp̃us ẽ cũ eo: ꝑ volũ
tatis ꝯformitatẽ. Solus eñ amor ꝑfectꝰ
⁊ ꝑfecte deo adherẽs veraciter orat. fiat
volũtas tua (hoc ẽ lĩbtas nr̃i arbitrij so-
ciet̃ ꝑ grãm ⁊ amorẽ tue voluntati) ⁊ qui
sic orat: orat vtiq̃ in sp̃u ⁊ veritate: sicut
orandũ esse veritas docuit in euangelio.

B Considerandũ scḋo ꝙ in p̃nti amoris
vnione principalius dicendũ occurrit de
vnione creature intellectualis cũ deo: ꝓ-
ueniẽte ex amore gratuito ⁊ fruitiuo actu
ali: de quo dictũ est.ca.xiiij. in sexta diui-
sione amoris. nã ⁊ seq̃ntes amoris ꝓprie
tates ex amore gratuito ⁊ fruitiuo proce-
dunt. Pro quo notãdum ꝙ vnio natu
re intellectualis cũ deo in via vel in patria
nõ põt ꝯsistere ꝑ trãsformationẽ essentia
lem diuine nature in naturã intellectua-
lẽ creatã: ß ꝑ vnionẽ aptitudinalẽ habitu
alem ⁊ actualẽ. Hec scḋa ps patebit ꝓse
quẽdo varios modos vniõis: ß p̃ma ps
ptz: q2 impossibile ẽ ꝙ diuina natura cõ-
currat cũ alia: sicut ps ad ꝯstitutiões ter-
tij: vel ꝙ alia trãseat in ipsam: vel ipsa in
aliã: ꝓpter diuie nature simplicitatẽ ⁊ vni
tatem ꝑfectissimã: vñ Leo papa: simplici
diuinitatis nature nihil addi põt vel mi-
nui põt: q2 semp est qḋ est: cui ꝓpriũ ẽ: cui
sempiternũ est: cui idẽ est viuere ⁊ intelli-
gere. Verũtñ multiplex est in donis. Alij
dat̃ sm̃o sapie ⁊c̃. ꝓpterea vnio diuitatis
ad humanã naturã ꝑ ꝑticipationẽ carnis
in virgine: nõ fuit in vnitate nature ß ꝑso
ne: nõ ꝑsone hũane ß diuine: hoc est non
assumpte ß assumẽtis: nec ꝑsone cuiusli-
bet: ß solius verbi. Cõsiderãduz tertio ꝙ
vnio aliquoꝝ p̃supponit esse in. Nihil.n.
alicui vnit̃ nisi ꝑ inexistẽtiã. Inexistentia
eñ dicit q̃ndã ꝯueniẽtiã duoꝝ in aliq̃ ter
tio: ⁊ illa ꝯueniẽtia similitudo coaptatio
seu inclinatio dicit̃ amor ꝑ quẽ amãs vni
tur cum amato: nã sm̃ Dyo.c.iiij. de diui
nis no. Amor est virtus vnitiua. Unio
aũt amãtis cũ amato duplex ẽ. vna ẽ sm̃
rem purã cũ amatũ realiter adest amãti
sm̃ ꝯuenientiã amoris. Et talis vnio est
effectus amoris. vñ refert phs.ij. politice
Aristopãtes dixit: ꝙ amãtes desiderarẽt
ex ambobus fieri vnũ: ß q2 ex h̃ accideret
aut ambos aut alterũ corrumpi: querũt
vnionem realem: vt scz simul cõuersent̃
simul loquẽtur: ⁊ in alijs huiusmodi ꝯiũ
gantur. Alia est vnio sm̃ affectũ: ⁊ illam
facit amor formaliter: quia ipse est talis
vnio seu nexus: ⁊ causat̃ ab apprehẽsio-
ne precedẽti: naz motus appetitus (ꝓut

frequēter dictū est: sequit̄ apphensionē) patet hoc p̄mo de amore ɔcupiscētie. Cū eñ aliqs amat aliqd q̄si ɔcupiscēs illud: apphēdit illud q̄si ptinēs ad suū bene eē. Silr cū aliqs amat aliquē amore amicicie: vult ei bonū sicut sibiipsi: vñ apphendit eū vt alterū se inq̄ntū vult sibi bonum sicut ꝛ sibiipsi: et inde est ꝙ amicus dicit̄ alter ipe. Et Aug⁹. in. x. cofessio. dicit. Or bene dixit quidā de amico suo dimidiuz
C aie sue. Considerandū quarto ꝙ iuxta varios modos inexistenstie dei ꝛ creaturis: varie oriunt̄ conuenientie amores et vniones Ortum ergo ꝓposito deseruit cōsiderandū: ꝙ de⁹ rebus inest nālīter: vnde ꝓuenit vnio naturalis aptitudinalit̄: vnde vnio aptitudinalis habitualiter: vñ habitualis actualiter: vnde ɔsurgit vnio actualis de q̄bus dicendū est nunc p singula. Unio prima dicitur naturalis Deus inest rebus generali inexistētia s̄m triplex genus cause Efficiētis appropriate ad potentiā Formalis appropriate ad p̄sentiā. Finalis appropriate ad essentiā Ita ꝙ cōtra infinitatē diuine potētie: nihil valet: ꝓpter limpiditatē diuine presentie nihil latet. Extra immensitatē diuine essentie nihil manet. Quia eius virtus ad oīa se extendit: oīa nuda ꝛ apta sunt oculis eius quia in rebus est ꝛ res inesse conseruat Hoc modo deus est in re qualibet vsq3 ad insensibilia ꝛ demones: immo et si p impossibile res non depēderēt a deo in aliquo genere cause. tamen ꝓpter immensitatem diceretur deus adhuc esse in rebus: quia res non essent sine deo ipsas
D penetrante: neq3 deus sine eis. Unio scd̄a est qua natura intellectualis vnitur cum deo ꝛ dicitur Aptitudinalis. Et attenditur s̄m triplicem naturalem ei⁹ potentiam in vnitate essentie: que sunt vis memoratiua intellectiua et volitiua. Secundum has potentias: anima est imago dei: ꝓut dicit̄ in p̄mo tracta. v. ꝛ. vj. capitulis. Et hec vnio dicitur aptitudinalis. Quoniā anima in principio sue creationis est sicut tabula nuda: apta nata tamē perfici: per habitus intellectuales morales et gratuitos: infusos vel acquisitos: vt dicitur. j. tracta. ca. xlij. Nam per habitus potentie anime intellectiue ꝛ appetitiue: superuestiunt̄ decorant̄ ꝛ reformātur ad similitudinem dei. Nā imago dei attendit̄ in naturalibus tribus predictis viribus quibus anima apta nata est capere deum: vt eum recolat intelligat ꝛ diligat. Et dicunt̄ tres ille potentie naturales: quia non possunt abolere a mēte ipa stante: vnde nec in demonibus lux harū potentiaruz seu virium siue aptitudo naturalium extinguit̄: quin in se lux existat: ꝓut esset sol in luce sua: etiam si nihil extra se actualiter illustraret: vnde homo p peccatum originale: perdidit ipam rectitudinem: non rectitudinis aptitudinem: perdidit habitum: non tamen appetituz. Similitudo anime ad deum attendit̄ in gratuitis quibus aīa particeps potest esse dei per illapsum deiformē. In via p habitus ꝛ actus virtutum theologicaruz In patria tribus dotibus gloriosis: que est tercia vnio de qua nunc dicetur.

Unio tercia intellectualis nature cum deo dr̄ habitualis: et hec est duplex ꝓ statu vie ꝛ ꝓ statu glīe. Pro statu vie vnio E
habitualis aīe cū deo: ꝓuenit ex amore gratuito vniēte affectū mētis cū deo: ꝛ radicaliter fundat̄ in gratia gratūfaciente. Hec vnitio p grām p̄supponit tres virtutes theologicas dona simul et beatitudines ꝛ ceteros habitus: presertim infusos quoꝝ grā gratificās est radix forma ꝛ finis. Quod dicitur ꝓpter gratias solū gratisdatis q̄ nō reddūt ex se gratū deo: q̄les enumerat apl's de diuisione grarū: q̄ licz sint a spūsancto: possunt nihilomin⁹ esse sine ipo gratificāte vel acceptāte: quia cōstat istas gratias esse non posse: ipso non operante s̄m triplex genus cause: immo si scrutamur acutius nulla res potest dici esse in deo ꝛ ecōuerso nisi s̄m aliquam habitudinē cause vel ꝓductionis vel cōi

cationis: extendendo vocabulum cause ad creationē efficiēter: ad ꝯseruationē finaliter: ꝛ ad obiectalē motionē vel inmutationē formaliter. Stricte tñ loquēdo oēs grē sunt gratis date ꝑter charitatē. Cuius ratio est qꝛ sola charitate excepta (q̄ non cōpatiť qōcunqꝫ mortale ꝯtra legē dei) ceteri habitus stare pñt cū petō mortali ꝛ grē ꝑuatione: ꝛ ecōtra grā stat sine illis.

Correlariū: mens paruuloꝝ baptisatorum ꝛ gñaliter oīm xpianoꝝ q̄ntūcunqꝫ simplicium si sint in grā: censenda est soli deo tāq̄ sponso vero et soli vniri ꝑ habitum fidei spei: licet nondū ꝑ dilectionem operātis: sicut dicit Augꝰ. in Enchiridiō q̄ fide spe ꝛ charitate coliť deus: quāuis habitus nō exeāt in actū. Paruuli eñ nō habēt vsum liberi arbitriꝫ: patꝫ exemplū in q̄litatibus materialibꝰ albedine nigredine colore: qꝛ forma cōicat actum suum ꝑmū q̄diu manet in subiecto: sic etiā homo dī rōnalis ꝛ viuēs etiā dū dormit dū actu nihil intelligit. Pro statu glie vnio habitualis aīe cum deo attendiť ſm tres dotes in radice glie ꝯsummatas. Sūt tñ dotes glie semꝑ ꝯtinue suis actibꝰ ex eis elicitis ꝯiuncte: qm̄ felicitas ſm phm. x. Ethi. in operatione cōsistit actualiqꝫ vnione: de qua nunc dicendum est.

F Unio quarta intellectualis nature cū deo diciť actualis: et est duplex ꝑ statu vie ꝛ ꝑ statu glorie. Pro statu vie attendiť ſcđm operationē ꝑceptiuā ꝛ experimentalē triplicis ꝟtutis theologice in radice grē gratūfaciētis. Gratia nāqꝫ gratumfaciens vna est in radice ꝛ essentia: ꝛ triplex i habitibus ꝛ ꝟtutibus theologicis fundatis et formatis in ea ꝛ ab ea: ꝑporcionabiliť ad essentiā diuināvnā in trinitate ꝛ trinā in vnitate. Sicut ꝛ mens vna est in essentiā ꝛ trina in potētia: ꝑut in ꝑmo tracta. ca. v. diffuse extat declaratū. Diciť aūt vnio hec actualis: quia resultat ex habituali ꝛ formali gratia gratumfaciēte se ꝑtendente in actus suos: que perfectior est in actu ſcđo: sita vicꝫ operatione q̄ i actu ꝑrimo formali ꝛ habituali. Exemplūꝫ de formis alijs: dum ex actu ꝑmo qui est informare ꝑcedūt ad actus secūdos: sicut vita ad viuere: lux ad lucere: intellectꝰ ad intelligere: sensus ad sentire. Sed neqꝫ gratia immediate elicit actus virtutum theologicarum: sed per voluntatē imperat illas et potētie q̄ sūt rōnalis irascibiť ꝛ concupiscibilis: mediantibꝰ habitibus ꝛ virtutibus theologicis: que sunt fides spes charitas eliciunt actus gratuitos: q̄ sunt experimentales ꝛ actuales perceptiones vniētes pro statu vie aīaꝫ cum deo. Sunt aūt actus virtutum theologicarū: quia fides dirigit in summā veritatem in credendo et assentiendo. Spes erigit in summam maiestatem siue largitatem: in laudando ꝛ expectando. Charitas (q̄ cara dicitur vnitas) vnit cum summa bonitate in cōplectendo et diligendo: vnde charitas ꝑut est virtus theologica dicit habitum ꝛ causat vnionem habitualem: quemadmodum deus habitualiter vniť per gratiam ꝛ virtutes in paruulis baptisatis: de hac vnione dictum est in tercia vnione. Sed neqꝫ satis est vnio gratuita si nō actualiter percipiatur: ideo ꝑ quarta vnione de qua hic fit mentio requiritur actuale experimentum et sentimentū ꝛ vnio actualis affectus cum deo: q̄ causat actualis charitatis feruor: vt sic charitas prout est habitus theologicus: eadem est cum amore gratuito supernaturaliter infuso diuina influentia: prout dictum est supra caplo. xiiij. in sexta amoris diuisione. Ab illo autem amore gratuito habituali: resultat amor actualꝭ fruitiuus et extaticus: qui idem est cum charitate actuali: ꝑut est fructus spiritꝰ: vnde prouenit vnio actualis de qua hic fit mentio. Nominatur etiam vnio actualis experimentalis: quia consistit in experimentali perceptione et sentimēto intime suauitatis ꝯsolationis iocunditatis ꝛ delectationis: ꝑueniēs ex ꝯiunctōe aīe cū supmo obiecto suo q̄ deꝰ est ꝑ amorē G

actualem intensum ꝛ feruidum: ex quo
sequit̃ ꝑceptio talis vnionis delectabilis
Est aūt delectatio cōiunctio ꝯuenientis
cum cōueniente: ꝑcepto ꝛ amato. Est
aūt expientia ꝑceptio simplex nō discur-
siua: causata immediate ab obiectali mo
tione: ita ꝙ sufficit ad hanc ꝑceptionē p̄-
sentia obiecti cum potentia ꝑceptiua: re-
motis impedimētis. Si em̄ color obijcit̃
visui: sufficit ad visionē expimentalē im-
pedimētoꝝ ablatio: vt ꝙ oculus non sit
clausus nec cecus. Expientie em̄ nomen
dicit̃ ab ex ꝛ pario: quia parit̃ expientia
ex rebus obiectis virib⁹ cognitiuis ꝛ affe
ctiuis. Ceterū ꝑceptio ponit̃ in diffinitōe
ꝓ genere: que ſm nomē dicit̃ perfecta ca
ptio: ꝛ hec cōuenit expimentali vnioni p̄
cipue: sic deus summū ꝛ supremū obiectū
anime sancte vnit̃ menti expimentali ꝑ-
ceptione: remotis impedimētis: occursa-
tione vicꝫ curarum in memoria: fantasia
rum in intelligētia ꝛ ꝯcupiscētiaꝝ (ꝙuis
nō semꝑ criminaliū) in volitiua ꝛ affecti
ua: q̄bus semotis mens vnit̃ deo ꝑ senti-
mentū suauitatis interne ꝛ leticie spūalis
Dicit̃ etiam vnio aīe ad deum gratuita
qm̄ ad eam: nec natura sufficit: nec attin-
git industria: qm̄ singulari p̄uilegio dat̃ a
spūsancto q̄bus vult ꝛ qn̄ vult: ꝛ nō nisi
fidelibus xp̄ianis: q̄ntūcunqꝫ alij fuerint
ꝑ intellectum eleuati ꝛ illuminati. Deus
nanqꝫ in se sufficiētibus bonoꝝ nostroꝝ
nō eget: vult tn̄ gratuita pietate se cōica-
re creature sue presertim rōnali: cui vltra
simplex esse ꝯfert ꝛ bene esse: maxime ꝑ
grām ꝛ gloriam. Unio aūt expimenta-
lis cum deo sic describit̃ a Cācellario suꝑ
Magr̄. Est simplex ꝛ actualis perceptio
dei: grē sue: gratūfaciētis dono. Potius
aūt ponit̃ ꝑceptio ꝙ̄ cognitio: q̄a gn̄alis
est terminus ad oēm vim mētis scꝫ rōna
lem ꝯcupiscibilem ꝛ irascibilē: vel ad vim
apprehensiuā ꝛ affectiuā. Hec v̄o experi
mētalis vnio est p̄gustatio q̄dam glorie:
pignus ꝛ arra felicitatis eterne: q̄lis hic
incipit ꝛ ꝑficit̃ in gloria ꝑ grām ꝯsumma

tam. Aduertenduꝫ etiam ꝙ vnio actu
alis anime cum deo: nō solum attenditur
ex actibus trium habituū theologoꝝ: sed
etiam ex actibus elicitis ex habitibus do
noꝝ beatitudinū ꝛ ceteroꝝ habituū fun-
datoꝝ in radice gratie gratūfaciētis: naꝫ
dicit. s. Bonauen̄. in breuiloquio. Qꝛ cū
gratia gratūfaciēs sit vna: ramificat̃ ta-
mē: in septē habitus septē virtutū: trium
theologicarū: ꝛ q̄tuor cardinaliū: septem
donoꝝ spūssancti. ꝛ septē beatitudinuꝫ:
quas duodecim fructus spūs: ꝛ quinqꝫ
sensus spūales ꝯsequunt̃: vnionē tn̄ deo
p̄ncipalius charitas efficit: nam om̄es di
cti habitus licet sint gratuiti ꝑ grāꝫ infor
mati: possunt tn̄ fieri informes ꝑ culpaꝫ
sola charitate excepta que est virtutū for
ma: ꝓut dicet̃ in. iij. huius opis tractatu
Scd̄a vnio actualis nature intellectua
lis cum deo (de qua supra memoratū ē)
est ꝓ statu glorie: hec attendit̃ ſm opatio
nem triplicis dotis in radice glorie ꝯsum
mate: quas includit simul fruitio: que est
cōsummata ꝑceptio dei clare visi ꝛ perfe
cte dilecti. Actualis em̄ expimentalis
facialis ꝛ immediata dei iocūdissima per
ceptio: nō habet̃ hic in via de lege cōmu-
ni: sed expectat̃ ꝓ p̄mio in gloria ꝯsum-
mata. Licet paulus Moyses ꝛ pauci alij
(ꝓut dicit̃ ca. precedenti) deum in raptu
facialiter viderūt: hoc fuit ꝑ modū passio
nis trāseuntis: nō ꝑ modū qualitatis ꝑ-
manētis. Fit aūt vnio ꝛ actualis dei per
ceptio in gloria: qm̄ gloria que est gratia
ꝯsummata ꝑ voluntatē: que impat trib⁹
viribus aīe rōnali irascibili ꝛ cōcupisci-
bili: vt ꝑ tres habit⁹ seu dotes gloriosas:
que sunt aperta visio: certa tentio: perfe
cta dilectio: eliciant actus suos: qui sunt
actualis cognitio: veritatis infallibilis:
actualis possessio: dignitatis inamissibilis
feruidissima dilectio bonitatis infatiga-
bilis: huiuscemodi actualis vnio cū deo
(prerequirens indeflexibilē subiectionē in
perioꝝ potentiaꝝ aīe sub rōne insepabi-
lem ꝯiunctionē rōnis ad deū: indiscōtinua

lemq̃ ꝯuersionẽ actualem totius hominis in deum: quãdo scʒ homo diuina dulcedine affectus: ex toto corde: ex tota aĩa ⁊ ex totis viribus semꝑ actu tendit in deum: ⁊ in quodcunq̃ aliud in q̃ntum relucet in eo deus) est vita eterna ⁊ gloria ꝯsummata. Q̃rtuʒ ad scd̃m de amorosa trãsformatione.

b Considerandũ p̃mo: q̄ amorosa gratuita expimẽtalis actualis vnio mentis cum deo: ꝓ statu vie de qua nũc dictum est: congrue theologia mistica: sapientia: oratio pfecta: ⁊ trãsformatio nominat̃. In anima nanq̃ contemplatiua amor extaticus: mistica theologia: sapientia ⁊ oratio pfecta: aut idem sunt aut se inuicem presupponũt.

Theologia Mistica

Theologia nãq̃ mistica est perceptio expimentalis de deo: ꝑ ꝯiunctionem affectus spũalis cum deo: dum scʒ implet̃ illud apl'i.j. Corinth.vj. Qui adheret deo vnus spũs est. Que nimirũ adhesio fit ꝑ extaticũ amorẽ: de quo dictum est.c.xiiij.in sexta amoris diuisione. Rursus hec eadem vnio amorosa dicit̃ sapiẽtia: ꝓut inter dona ponit̃: a sapore quasi sapida sciẽtia: ⁊ hec sapiẽtia ẽ xp̃ianoꝝ: de qua tractat Dyonisius: q̃ sic describit̃.

Sapientia

Sapiẽtia est vnio seu collectio gratuita ⁊ expimentalis: cum patre luminũ deo: ibi vnio seu collectio ponit̃ tanq̃ ꝓ genere. Mens ponit̃ ibi pro materia seu subiecto: iungit̃ gratuita ⁊ expimẽtalis: tanq̃ pro drĩa formali. Est eñ illa vnio gratuita: quia ad eã nec natura nec industria sufficit: sed neq̃ est vnio gratuita si nõ ꝑcipiat̃ expimentaliter: nam deꝰ habitualiter vnit̃ ꝑ grãm ⁊ virtutes theologicas in paruulis baptisatis: qui tamẽ nõ dicunt̃ mistice sapientes: cum p̃re luminũ deo: ponit̃ tanq̃ ꝓ fine ⁊ obiecto. Que aũt sit illa vnionis gratuita expiẽtia: iam claruit in q̃rta vnione mẽtis cuʒ deo q̃ dicit̃ actualis: vocat̃ ꝓterea a Dyonisio: amens ⁊ irronalis sapiẽtia: amens nõ q̄ mens pdita sit vel destructa: sed q2 ꝓ tũc ꝯ se nihil cogitat intelligẽdo seipaʒ actualit̃ vl' amãdo. Irrõnalis eo q̄ supat rõnem ac mẽtem: trãsiliens in affectũ: nõ qualẽcunq̃ ſʒ purũ: ipsiq̃ mentali intelligentie correspõdentẽ: quo affectu videt̃ deus a mũdis corde: videt̃ inquã: q2 sentit̃ ⁊ gustat̃: iuxta ꝓmissionẽ xp̃i Beati mũdo corde qm̃ ipsi deuʒ videbũt: ⁊ ſm illud Grego. Amor ipse noticia ẽ. Rursus hec ⁊ vnio amorosa oĩo pfecta dicit̃. Quid eñ aliud est oĩo pfecta: quã hmõi expimentalis ⁊ affectualis cognitiõis noticia. Oratio q̇dem describit̃ q̄ est eleuatio mentis in deum: ꝑ piũ ⁊ humilẽ affectum: ecce q̄ oĩo trãscendit mentẽ ⁊ spm̃ ꝓ q̃nto mẽs ⁊ spũs dicũt vim cognitiuã intellectiuã. Trãsit eñ supra ꝑ desideriũ ꝑ pium ⁊ humilẽ affectũ. ſʒ qualẽ affectũ vtiq̃ mentalẽ aut intellectualẽ supremũ ⁊ nõ solũ sensualẽ aut rõnalẽ: alioq̇n nõ esset oĩo pfecta: q̃lem describit apl's.j.Corinth.xiiij. Orabo spũ: orabo ⁊ mẽte: spm̃ ibi ꝓ vocis inspiratione: mentẽ vo ꝓ superiori aĩe portione accipit. Oratio eñ solũ in voce aut imaginatione versata: careret suo pfectionis cõplemento. Considerandũ scd̃o q̄ amorosa vnio mẽtis cõgrue etiã trãsformatio noiat̃. Vñ aduertendũ q̄ drñt Trãsfiguratio: trãsubstãtiatio ⁊ trãsformatio. Transfiguratio est in figurã alterã trãsitio ⁊ mutatio. Figura nõ sumit̃ hic ꝓ q̃ntitate: vt dr̃ Sapiẽtie.vij. In vtero m̃ris mec figuratꝰ sum caro: sed sumit̃ ꝓ q̃litate: sic accipit Aristote. ponẽs eã in q̃rta specie q̃litatis: vt sic xp̃s in mõte Thabor trãsfiguratꝰ est. Species eñ vt dicit Lucas.c.ix. apparuit altera: nõ in q̃ntitate: q2 xp̃s nõ mutauit liniamẽtẽ corꝑis ⁊ figurã: ſʒ spẽs eius alterata ẽ in q̃litate: ꝓpter claritatẽ vultꝰ eius. Et ideo dr̃ Math.xvij. Resplẽduit facies eius vt sol (imo clarior centies sole vt dicit Hilarius ⁊ Haymo) in eucharistie venerabili sacramẽto fit Trãsubstãtiatio panis in essentia sua: remanẽtibus accidentibus. At vo dum mens in deũ ꝑ amorẽ extaticũ trãsformat̃: remanet q̇dẽ essentia nãlis (non eñ tunc spũs rõnalis

reuertit in ydeam quã habuit eternaliter in deo: sicut insaniuit. Almaricus hereticus ab ecclesia ɔdemnat⁹ extra de sum. tri. ⁊ fi. ca. Damnamus. §. finali. Cui⁹ error supra reprobat ca. xvj.) sed accidẽtia noua succedũt: nõ fantastica nõ materialia: sed deiformia diuina claritate radiante.

ffor-
atio

Trãsformatio (aũt vt dicit .S. Bonauẽ. in opusculo de trib⁹ ternarijs infamibus) fit dum amans nõ agit ꝭm suam formã: sed ꝭm formaz id est voluntatem amati: participãdo ꝓprietatẽ amati. Aia nanqꝫ cũ sit forma substãtialis hoīs: duplices hꝫ actus Primus actus est animare: id est viuificare corpus. Hũc actũ exercet inquantũ aīa ꝭm inferiores vires: sicut alia forma nãlis aut vegetabilis. Habet ⁊ alios actus inq̃ntũ spũs ꝭm mentẽ iuxta vires eminẽtiores: q̃ sunt memoria intelligẽtia ⁊ voluntas. Per quas aīa recolit intelligit ⁊ amat: vñ Bernardus in de p̃cepto ⁊ dispensatione: ⁊ Aug⁹. Aīa verius est vbi amat (ꝭm vires supiores) q̃ꝫ vbi animat: hoc est vbi vitam p̃stat: scꝫ in corpe qð animat ⁊ viuificat. Dũ igitur aīa p amorem trãsformat̃ in amatũ: agit ꝭm formã scꝫ ꝭm mentẽ amati: de se vicꝫ nil meditãdo intelligẽdo aut amãdo: sed de amato: vñ aīa in transformatione manet in suo actu p̃mo essentiali: nullum tñ actũ scðm circa seip̃am aut circa qðlibet aliud ens exercet p̃ter circa amatuꝫ: hoc fit ꝓpter vim vnionis q̃ cõsistit in amore ideo dicit Dyoni. Amorem dicimus vim vnitiuã: ꝓpterea dr̃. j. Cor. vj. Qui adheret deo vnus spũs fit: illa vnitas non est p essentiã nec p p̃cisam similitudinẽ: ꝫ sola notatur ibi assimilatio ⁊ participatio. Quod notat Lucas Actu. iiij. Multitudinis credentiũ erat cor vnum ⁊ aīa vna. Et ps̃ lxxxj. Ego dixi dij estis. Nõ q̃dem p vnitatem ⁊ veritatẽ diuine essentie ⁊ locutionẽ ꝓpriã: ꝫ participatiue ⁊ assimilatiue imitatiue ⁊ nũcupatiue. Deus itaqꝫ cũ sit lux immẽsa in quo tenebre (videlicet ignorãtie ⁊ erroris) nõ sũt vlle: iohis testimonio. Est aũt ꝓprietas lucis se communicare ⁊ diffundere: de⁹ igit̃ q̃ illuminat oẽm hoiem venientẽ in hũc mundũ: cõicat lucẽ ⁊ claritatẽ: cognitionẽ scꝫ hoī: sicqꝫ hõ participãdo lucẽ ⁊ ꝓprietatẽ dei transformat̃ in ip̃m. Trãsformamur (inquit apl's. j. Cor. iij.) de claritate in claritatẽ: de claritate cõis noticie rõnalis acq̃site: in claritatẽ fidei deiformis infuse: de claritate hac fidei in claritatẽ intelligẽtie: ⁊ de hac demũ in claritatẽ saporose ⁊ sapientialis experientie.

Consideradum quarto: queadmodũ aīa vt iam dictũ est ꝭm claritatem cognitionis intelligẽtie in deũ trãsformat̃. Pariformiter ꝭm ardorem vel amorẽ feruentẽ charitatis voluntatis in deũ transformat̃: dum scꝫ aīa per habitũ charitatis diligit deum ꝓpter se ⁊ sup oīa. Nam deus charitas est Johis testimonio: ⁊ q̃ diligit deũ de⁹ est (participatiue vicꝫ ⁊ imitatiue) vt dicit Aug. Et nõ solũ charitate: q̃netiã ꝟtutib⁹ gratuitis q̃rũ charitas forma est: amãs trãsformat̃ in deũ: nã sicut de⁹ est charitas: sic ⁊ bon⁹ iustus fortis patiẽs mitis et mĩsicors: de q̃ legit̃. Dñs regnauit decorẽ indut⁹ est. i. oim ꝟtutũ splẽdore ⁊ toti⁹ bonitatis decore ornat̃: q̃s ꝟtutes q̃nto q̃s plus in se hꝫ: tãto deiformior et similior p transformationẽ: ⁊ h̃ fit p amorẽ: vñ q̃ iusticiã diligit iustus est. Econtra q̃ diligit iniq̃tatẽ iniquus fit: ⁊ idcirco dr̃ de malis: ꝙ facti sunt abhoiabiles sicut ea q̃ dilexerũt: vñ stulti philocapti: efficiũt̃ muliebres: molles instabiles effeminati timidi et carnales: ꝓpterea sicut de voluptuosis brutalibus ɔcludit phīa apud Boetiũ. ꝓsa. iij. q̃rti libri: ꝙ deformant̃ in beluas: ita de sapiẽtib⁹ elicit ꝙ in deũ trãsformant̃. Denicꝫ sic̃ p̃mi sũt belue vł pecora in hũani corpis effigie: ita de scðis recte dicim⁹: ꝙ sũt dij sꝫ hũana specie trãsformati. Felix hui⁹ trãsformatiõis cognitio: ꝫ experimẽtũ ⁊ sentimẽtũ lõge beatius. Trãsformationis similitudo adducit̃ de aere illuminato q̃ incorpat in se lumẽ solis: itavt ex

sere ⁊ lumine vnū fieri videatᷣ. Dāt alij similitudinem ḡnaliter ꝓ ꝑfate vnionis ⁊ trāsformationis manuductionē: de vnione materie et forme: seu ꝑfectibilis ⁊ ad suuȝ ꝑfectiū. Cōstat nimirū ꝙ materia añ forme susceptionē imꝑfecta est ⁊ sine decore ⁊ sine virtute ⁊ sine actione: detur ei forma mox venit ad ꝑfectionē: sic anima priusꝗ̄ vnitᷣ deo per viuificū amorē: manet in quadā morte spūali: sine decore: sine virtute ad actus viuificos vite eterne. Si aūt deo cōiungitᷣ tanꝗ̄ fontali totius vite ꝓ̄ncipio: datᷣ sibi vita quedā diuina. Non quidē ꝑ formalē inhesioneȝ dei ad aīam: hoc eñ repugnat diuine perfectioni. Requiritᷣ enim forma aliqua dilectionis actualis vel habitualis quasi media ad diligendum deum. Quā si posuisset magister in primo dist. xvij. vtiqȝ sua positio irreꝑ̄hensibilior fuisset. Dicit eñ ꝙ amor creature ad deum deus sit: ⁊ ita spiritus rōnalis formaliter amat deum per spūmsctm̄. Sed anima deo ꝯiungitᷣ ꝑ illapsum quendā intimiorē ⁊ spūalem seclusa q̄libet imperfectione: et hoc mediante amore tanꝗ̄ qualitatiua ⁊ armonica dispositione q̄dammō ꝓporcionabiliter: sicut dispositio materie ꝑ̄requiritᷣ. Nec tñ sufficit ad humane forme susceptionem. Plura de amoris transformatione dicta sunt in ꝑ̄mo tract. ca. ca. lj. circa finem.

L De vnione anime cum deo ❡ De vnione anime cum deo. Considerandū quarto pro cōplemento oīm q̄ dicta sunt de vnione: q̄liter aīa ꝯm se totaȝ vnitur deo. Totus ad hoc mūdus exterior ⁊ interior creatus est: certe ad vnitatē vt oīa sint in vnū consummata: hoc est illud verbū de quo xp̄s porro vnū est necessariū. Et diuinus Dyonisius oīa vno participant. Demū ⁊ ip̄e theologiā suaȝ mysticā in vnione supra mentē cōstituit: mens aūt in tribus potētijs eminētibus ꝯsistit: in mēoria vicȝ intellectuali: in intelligētia ⁊ volūtate. Hec aūt est hoīs in hac vita sublimior ꝑfectio: ita vniri dō vt tota aīa cū oībus potētijs suis ⁊ virib⁹ in deū collecta: vnus fiat spūs cū eo: vt nil meminerit nisi deū. Nihil sentiat nihil intelligat nisi deū: ⁊ oēs affectus in amoris gaudio vniti: in sola conditoris fruitione suauiter quiescāt. Imago eñ dei in aīabus tribus potētijs exꝑ̄ssa cōsistit in intelligentia: in memoria ⁊ volūtate. Et ꝙ̄diu ille nō sunt ex toto deo imꝑ̄sse: nō est aīa deiformis. Forma eñ aīe de⁹ est: cui dȝ imꝑ̄mi sicut signatū sigillo: hoc nūꝗ̄ plene fit: nisi cū intelligētia ꝑfecte iuxta suaȝ capacitatē illuminatᷣ ad cognitionē dei: q̄ est summa veritas: ⁊ volūtas ꝑfecte afficitᷣ ad amandū summā bonitatē: ⁊ memoria plene absorbetᷣ ad intuendā ⁊ tenendā ⁊ fruendā summā felicitatē: Et qr in horū ꝯsummata adeptione cōstat glīa btitudinis que ꝑficietᷣ in patria: liquet ꝙ istoꝝ ꝑfecta inchoatio: est ꝑfectio vie hac in vita. Quis aūt oēs v̄tutuȝ conatus ad hāc ꝑfectionē tēdere videantᷣ. Tamē spāliter orōnis studiū ad hoc nititᷣ: vt aīa toto intellectu ⁊ affectu ⁊ memoria i deū feratᷣ: ⁊ alijs postpositis soli deo aīa inherere desiderat cū orat: vñ orōnis perfectio est: cū illud optinet aīa ad qđ orādo tēdit: ⁊ tota ab infimis abstracta solis vniatur diuinis: nec volēs nec valens aliud sentire nisi deū: ibi vere q̄escit aīa: ibi deliciatᷣ in splēdore lucis: in amenitate diuine dulcedinis: i saturitate pacis. Hec āt spūalis amenitas nō pōt ꝑ aliq̄s imagines describi vel silitudines: nec ꝑ sensibilium depingi cōꝑationes: quia pura spūalia tm̄ differūt a sensibilib⁹ sicut differt spūs a corpore. Spūs vero rōnalis nec corpus nec corporis similitudo est.

❡ De languore amoris Caplm̄. xviij.

Anguor alius effect⁹ et ꝓprietas
l est amoris: intelligimus spōsam De
in exitu celle vinarie (ꝓut in sinu re
atur canticoꝝ scđo) quasi temulentā nescire cum Petro quid diceret: nec exprimere cum quibus ad quos vel ad quas loqueretur. Fulcite me floribus: stipate malis qr amore langueo: alia lr̄a hȝ quia

vulnerata charitate ego sum. Habꝫ igitꝛ amoꝛ spūalis ⁊ sanctus sua vulnera: suū languoꝛē: suā moꝛtē: suam vitā: ꝑ varietate statuū ⁊ vicissitudinū. ⁊ ꝑ similitudine quadā ad amoꝛē carnalē quo laboꝛāt phylocapi. q̄uis longe dissimiliter. In h̄ capitulo tractandū est de vulneratiōe et languoꝛe amoꝛis de moꝛte (q̄ potius vita dicenda est) anime contemplatiue.

Considerandūꝫ pꝛimo ꝙ vulnus siue languoꝛ amoꝛis cōsurgit ex parte mentꝭ cuius desiderium non implet. ⁊ plerūq̄ꝫ ex amoꝛis vehementia ipm̄ ⁊ coꝛpus languescit ⁊ affligitꝛ. Unde aduertendum ꝙ quādo bonū amatum amanti est absens tunc ex sui absentia tristicia causatꝛ. tristicia aūt q̄ ꝑ languoꝛeꝫ significatꝛ. Nam dicit Tulius de tusculanis questionibꝰ. ꝙ tristicia maxime egritudinem nominat ⁊ intensum desideriū de cōsecutione amati. vñ dr̄ Cañ. ij. Fulcite me floꝛibꝰ. stipate me malis. qꝛ amoꝛe langueo: Licet aūt spes ⁊ desideriū inq̄ntū est de bono causet delectationē. tamē absentia realis huius boni inducit afflictionē ⁊ tristiciā ꝺm illud Prouerbioꝝ. xiij. Spes que differtꝛ affligit animā. Et hec afflictio vocatꝛ hic languoꝛ sponse. Mulier vero languida coꝛpoꝛaliter delectatur floꝛū siue pomoꝛum odoꝛibus ⁊ sponsi amplexibus. ꝑ que designantꝛ metaphoꝛice diuine ꝯsolationes q̄ dantꝛ sperantibꝰ in se ad facilius tolerādum pn̄s exiliuꝫ dū sponsa peregrinatꝛ a sponso. Ido dr̄ in canticis. fulcite me floribꝰ. dicitꝛ etiā Cañ. iiij. vulnerasti coꝛ meum soroꝛ mea sponsa in vno oculoꝝ tuorū. Modus ē amātiū loquēdi de amoꝛe oculos vulnerās sponsam ē oculꝰ amoꝛis q̄ nullus acutioꝛ: nullꝰ penetrabilioꝛ: nullꝰ ad intimi coꝛdis vulnerationē efficatioꝛ. dicere p̄t sponsa vulnerasti coꝛ meum in vno oculoꝝ tuoꝝ. Nā dyonisiꝰ c. vij. de celesti Jerarchia amoꝛē dicit eē acutū: intime: intente: actiue ⁊ reductiue Pꝛimo amoꝛ ē acutus eo ꝙ sicut acutuꝫ diuidit vnā partē ab altera. sic amoꝛ amātem diuidit a seipō ⁊ cōiungit amato. Et hoc intime diuidendo penetrādo ad intima ⁊ sic vulnerat. Secūdo amoꝛ est acutus intente quō ad intellectuꝫ. qꝛ amans oblitus sui ꝑ amoꝛē trahitꝛ ad intendendū deo ⁊ amato. Tercio amoꝛ ē acutus intime quo ad affectū. qꝛ amoꝛi non sufficit qualiscūq̄ꝫ ꝯiūctio. ꝫ querit ⁊ facit sub intrare amatuꝫ ⁊ penetrare amatū ⁊ vnire sibi. ⁊ si posset fieri cuꝫ amato vellet fieri vnū. qꝛ amoꝛ nō sinit esse suipius ꝫ amatoꝝ. Quarto amoꝛ est acutus actiue et reductiue sicut ignis q̄ foꝛmā suā in alijs causat excludendo foꝛmas contrarias ⁊ inducendo ꝓpꝛiam sic amoꝛ transfoꝛmat vt p̄ꝫ c. xvij. Nō aliter est de oculo sponsi respectu sponse quia respectus amoꝛosus sponsi sauciat sponsam vt exclamet vulnerata charitate ego sum vl' amoꝛe lāgueo. Ubi colligitꝛ ꝙ duo sūt oculi anime rationalis. s. cognitiōis ⁊ amoꝛis. vnꝰ spectans ad potentiā cognitiuā. ⁊ ille est intellectꝰ. alter oculus spectat ad affectiuā ⁊ ille est voluntas. Et ille secūdus ꝓpꝛie dicitꝛ oculus amoꝛis vel oculꝰ sponse. Greg. in Omel. Amoꝛ inq̄t ip̄e cognitio est. Et vere sic est: scꝫ in tactū: gustum olfactū spūales. imo tanto potioꝛ: ꝑceptibilioꝛ purioꝛ est cognitio. quāto intimioꝛ circa deū. qualiter ipm̄ tangūt gustant et olfaciūt mistice theologizantes. nō auditores tm̄. ꝫ inspectoꝛes ꝫ factoꝛes. Reducuntꝛ eñ q̇nq̄ꝫ sensus spūales ad duos oculos q̄ sunt intellectꝰ ⁊ volūtas. visus eñ ⁊ auditus ꝑ appꝛopꝛiationē magꝭ spectāt ad intelligentiā. cetere tres ad affcm̄ vl' amoꝛē. Ponatꝛ exemplū. Tactus eniꝫ gustus ⁊ olfactꝰ certius ⁊ amplіꝰ sentiunt ⁊ cognoscūt (quāto ab obiectis suis ꝑceptioꝛi ⁊ iocūdioꝛi actualitate mouentur) q̄ꝫ visus ⁊ auditus. Nonne mellis dulcedo ⁊ ignis caliditas ⁊ odoꝝ suauitas. melius gustu tactu ⁊ olfactu q̄ꝫ visu dinoscūtur. Nō aliter anima suum gustum habꝫ suum tactum suum olfactum. insuper ex amoꝛe. Poꝛro virtus vnita foꝛtioꝛ est se

ipa dispersa. Erit ergo virtus cognosciti-ua quato in se collectior tanto fortior. nihil aūt plus ꝙ̄ amor hanc vnitionē opat̄ Ex forti nanqꝫ calefactione ignis lucens erumpit. ita ex amore cognitio generat̄.

B Considerandū secūdo ꝙ amor spūalis extaticus ꝛ diuinus faciens animam sanctam languere non melius apphendi potest ꝙ̄ ꝑ eius contrariū scꝫ amorē fatuuꝫ mundanū. Illū em̄ multū melius cognoscimus. quia familiarior nobis extitit ꝙ̄ amor diuinus. Respiciam⁹ igit̄ q̄d operetur amor talis mundanus in homie ꝓfunde in tali capto sicuti amor argenti amor honoris vel dignitatis. aut amor fetidissime carnalitatis. Certum ē ꝙ in tali homo primo languet ꝓpter desiderium illud habendi qd̄ solum amat sic fatue. postea taliter stabilit suam mentē totuꝫ cor memoriam .s. voluntatem ꝛ intellectū in isto ꝙ nihil aliud valet cogitare ꝙ̄ illud qd̄ amat. intantū ꝙ sui obliuiscitur Nec est quicꝙ̄ ipm valēs retinere aut ꝓhibere non labor. non periculū: nec mors. nec amicoꝝ cōsilium. nec timor iudicioꝝ dei siue talis dormiat. de amato somniat. siue vigilat. de nulla re alia curat audire vl' loqui vel auscultare taliter ꝙ ꝑdit omnē rationē. efficiturqꝫ tanꝙ̄ fatuus aut ebrius aut furibūdus. Obliuiscit̄qꝫ om̄e bonū virtutis ꝛ pariter vite future intantū vt si quis interdū eidē a casu loquit̄ ꝺ paradyso inferno aut morte. videt̄ sibi hoc somnū aut fabula. Ad huiuscemodi exemplū datū ꝯsideremus pari modo ꝙ amor dei si esset talis in aliquo ꝙ faceret ipm ex toto ꝛ om̄ino ꝯtemnere munduꝫ ꝛ eius obliuisci sicut mundanus amor facit obliuisci deū ꝛ ꝙ esset ita fortis ac ardens. sicqꝫ radicat⁹ in corde ei⁹ ꝙ nec posset nec sciret volūtarie nec sua spōte seu libere aliq̄d cogitare. nec timeret cōtemptū nec curaret vituperia aut increpationes ꝑsecutionū. nec de ipa morte metueret ꝓpt̄ amorē dei .s. ꝙ ꝛ oīa visa ꝛ audita huiusmodi ad memoriā duceret. ꝛ videentur tanꝙ̄ somnum ꝛ quedam fabula ꝛ pro nihilo reputaret respectu dei ꝛ sue glorie. ꝛ breuiter iudicio mūdi haberetur vt stultus ꝛ ebrius. Ideo ꝙ ea taꝫ modicū que huius mundi sunt curaret. Ille ꝑfectus esset amor ad queꝫ tendere debet aliquis ꝑ vitā contemplatiuaꝫ. Et in tali statu amoris iā dicti aliquis diceret̄ mortuus ꝛ crucifixus mundo et viueret deo essetqꝫ huius seculi vanitatibus dormiēs ꝛ eternis bonis inuigilās. Haberetqꝫ sensus suos omnes corpis tāꝙ̄ clausos dormientes ꝛ obstructos ad omne quod fit ꝑ homines huius mundi. ꝭ apertis gaudijs sanctoꝝ ꝛ hoc est ꝙ doctores dicunt figuratū. vt cum Moyses deo loqui voluisset. nubem obscurā ꝛ caliginem intrauit. repñsentans volenteꝫ habere dei amorem introire optere nubem obscurā que eum obliuisci faciat nec videre nec percipere ad mundum istum pertinentia.

Considerandum tercio ꝙ ex dictis ꝓprietatibus amoris mundani ꝛ diuini cognosci potest quid sit languor ꝛ mors deuote anime. Postꝙ̄ em̄ persona deuota in vita actiua vsitata fuerit ꝛ corpus suū per penitētiam humilem in seruitutē spiritus redegerit ad minus saltem in maxima parte si non ex toto ac amor mundanus ei displicuerit licet eā valde vexauerit. Talis ꝑsona tunc erit languida. Nō em̄ vult recipe cōplacētias seu delectationes q̄s hr̄e posset ip̄⁹ mūdi. ꝛ nihilominus adhuc non hꝫ spūales cōplacentias seu delectationes q̄s desiderat ꝛ ita sustinet feroces insultus sepius duros ꝛ graues causantes sibi penā mirabilē ad vincēdū ꝛ modicū vl' nihil recipit ꝯsolatōis. fitqꝫ grādis ꝯflict⁹ volūtat̄ carnal̄ ꝯ spūalē amoris mūdani ꝯ diuinū. Sꝫ i dei nomie nil tam durū ꝙ q̄s ꝓmpta volūtate ꝛ bona nō posset vincere ꝑ diligentem laborē ꝛ spem bonā i futuro meli⁹ habēdi. Post h̄ duellū ꝛ hūc laborē icipit q̄s conualescere ꝛ meli⁹ hr̄e. Non enim tam grauiter ꝛ difficult̄ potest carere amore mū-

clano quō antea q̄q̄ adhuc nō recipiat magnā cōsolationē in amore diuino ad quē tendit. habet aūt se tanq̄ inter duos status nō omnino nec ex toto mortuꝰ mūdo: nec etiā totaliter deo viuens. Et ibi in tali statu pōt dici mori amore. Nō eñ vt antea sentit dolores salutar sue infirmitatis quos senserat mortificando vitam suā carnalē. sed etiā adhuc non est viuificata seu resuscitata ꝑsona deuota ad recipiendū cōsolationē amoris spūalis.

¶ De morte anime cōtemplatiue. Cōsiderandū quarto ꝙ post languorē anie sancte sequit̄ mors q̄dam spūalis seu defectio: que mors potiꝰ vitalis dicenda est qñ labit̄ in amplexꝰ sponsi ꝑ fortem sanctāq̄ meditationē ꝑ ardentē amorem se figendo in amore diuino totalit̄ ꝙ sui obliuiscat̄ ac oīm alioꝝ. Cōuertendo omnino ⁊ ex toto anie sue vultū spūalē ad spūalia ⁊ auertendo eundē a materialibꝰ nisi q̄tum talia ꝓsunt ad amandū ⁊ adiuuant ad cognoscendū spiritalia. Ex ꝑceptione eñ diuine presentie ⁊ degustatōe interne dulcedinis anima deuota in seipsa quietat̄: ⁊ sibi ⁊ oībꝰ creatis ꝑ desiderium inflāmatū ⁊ in deū totalit̄ expansum morit̄ vt posset dicere cū paulo. viuo ego iam nō ego. viuit aūt in me xp̄s tanq̄ sui amati viuens vita: ꝑ amoris extatici vniōnē: nō sinentis sui ipsoꝝ esse amatores: ſ amandorum: sicut dicit Dyonisiꝰ. Hec est preciosa in ꝯspectu domini mors sanctoꝝ eiꝰ: quā obtinere nisus ē balaam dicens. Moriat̄ anima mea morte iustorū O bona mors (suspirat Bernardꝰ) que vitā nō aufert ſ mutat in meliꝰ. Quomō eñ formidat̄ luxuria: vbi non sentit̄ vita. Quomodo habet peccandi potentiā qui transcendit peccandi consuetudinē. Talis defectio mortis angelice puritat est: mundi. s. delectationibus: corporū sollicitudinibus non inuolui. Sꝫ hoc plane facit: fortis vt mors dilectio. Canticoꝝ. viij Orto eñ sponsa se: ad amorē sponsi accēdit tanto ab amore temporaliū langueścit. quia sicut animā mors a corpore: sic animū dilectio separat a mundi vanitate: immo ⁊ q̄ñq̄ ab ipso corꝑe. Exēplū Exemplū.

Vñ dicit Cancellus Parien. Legisse memini me de quadē muliere deuota: q̄ sermonē super transformatiōe mentis in deum ꝑ dilectionē die penthecostes audiens: cōcutiebat̄ primo gemitibꝰ inenarrabilibus suspirijs atq̄ singultibus q̄ dum culparet̄ ⁊ pulsibus clanculis ꝓhiberet̄ a circūstantibꝰ ne clamoribꝰ suis turbarent̄ audientes nec ypocrisim ostentaret tace fatua quiesce misera. Ipsa cōpressa spū velut mustū sine spiraculo qd̄ laguunculas nouas dirumpit: nō valens plenitudinē ampliꝰ feruidi spūs intra se capere. diruptis venis ⁊ neruis expirauit beata ꝑ meā fidem: sic eñ pie credere ꝓbas mihi est. Beata martir amoris effecta q̄ iā canere poterat nedū illud: amore lāgueo philocapta sum: amo ꝑ amorem: vulnerata charitate ego sum. sed ⁊ amore mortua sum: mortua mihi ⁊ amato viua.

De liquefactione amoris.
Capitulū xix.

Iquefactio. est aliꝰ effectꝰ ⁊ amo
1 ris ꝓprietas. Nam dr̄ Cañ. v. ani
ma mea liquefacta est: vt dilectꝰ locutꝰ est. Dei amica gratissima: filia dilectissima sponsa dulcissima. in canticis oppressam se sentiens graui et duro iugo et onere mundane amoris: per quem a deo suo amico patre ⁊ sponso erat auersa: et iam amore diuino ⁊ spirituali ad deū cōuersam: mollificatā ⁊ liquefectam: ꝑ amoris diuini vulnerationem: qui cor penetrat amantis. quia amor vna significatione dicitur habere acutum nomen: propt̄ desiderium intime penetrationis dilecti clamat. Anima mea liquefacta est vt dilectus locutus est. ac si diceret. postq̄ dilectus locutus est mihi interna locutione me attrahēdo: anim• mea liquefacta est. quia dum Christus per spiritumsanctum anime desideranti se infundit: omnē duriciā cordis mox excludit ⁊ dissoluit liq̄faciendo. Nominat̄ aūt locutio sponsi

A
De liq̄factione amoris.

attractio: q2 ver⁹ de⁹ amoris. saluator no
ster ihs xps attrahit ad se aiam illã quaȝ
esse voluerit suã amicã filiã ⁊ sponsaȝ in
struendo eã in arte dilectiõis ⁊ amore bo
ni. Attractionẽ aũt istam facit ipse va-
rijs modis. modo p inspirationẽ ⁊ secre-
tas monitiões cordis interi⁹ sine alio me
dio. aliqñ p mediũ angeli. sepe aũt medi-
antib⁹ alijs hoib⁹ tradentib⁹ doctrinas ⁊
bonas instructiões. interdũ p magna bñ
ficia ⁊ dona diuersa. qñq3 etiã p aduersi-
tatẽ ⁊ tribulatiõem siue sit ex infirmitate
paupertate aut alijs guerris. Et breuit lo-
quendo. nõ est aliqd qd sic viuacit era-
dicat amorẽ mundanũ a terra anie quẽ-
admodũ tribulatio bñ ⁊ patient recepta
⁊ temperata existens: ⁊ qd pl⁹ est ab isto
amore pfecto nõ põt qs sequestrari sine
tribulatiõe ab extra adueniente vl' acce-
pta p voluntariã penitentiã ⁊ carnalita-
tis mortificatiõem: nisi miraculose aliter
B fieret p dei donũ spãle. Considerandũ
pmo q liquefactio anime aliud nõ videt
esse nisi qdam emollitõ a sua duricia per
quã flexibilis reddit voluntarie ad amã
dũ deum ⁊ liquescens ad recipiendũ di-
uine virtutis impressionẽ vt sicut liquor
liquori ita spũs dei spiritui hominis mi-
sceat vt vnus spũs fiat anima cũ deo.
Nõ illa vnione q est p identitatẽ realis
existentie: de q dicit xps. Joh. iiij. Ego et
pater vnũ sum⁹. q2 creatura nõ põt fieri
creator. nec solũ anima fit vnũ cũ deo vni
one q est solũ p cõsensum ⁊ cõformitatẽȝ
voluntatis q est oibus cõmunis spũaleȝ
grãm habentib⁹. put legit Act. iiij. mul-
titudinis credentiũ erit anima vna ⁊ cor
vnũ. sed in liquefactione anima fit vnus
spũs cũ deo: loquendo de vnione q est p
amorem liqfactiuũ ⁊ excessiuũ cõtempla
tiõis extatice: q p nimia suauitate ⁊ inter
ni dulcoris magnitudinẽ ⁊ vehementiaȝ
amoris animam liqfacit ⁊ resoluit. Et de
hac vnione credendũ est magis noticiaȝ
affectualẽ ⁊ expimentalẽ habentib⁹ q̃ so
lũ intellectualẽ: q2 nemo hec scit nisi q ac

cipit p experientiã vl' reuelatõem. hec eñ
sunt archana ⁊ pfunda q si non gustant
nõ amant ⁊ si nõ amant nõ intelligunt:
⁊ diiudicanda nõ sũt ab his q nõ gusta
uerũt, vnusqsq3 eñ bñ iudicat que nouit
⁊ hoꝝ bõn⁹ est iudex: vt ait phus. Fit
aũt p ɔ̃trariũ in mltis obduratio siue du
ricies q cedere nescit tangenti se penetra
re conanti. Cor eñ durũ male habebit in Dur
nouissimo. Porro duricies ista quõ cau- dis.
set: ⁊ qd est illud aplı. De⁹ cui vult mise
ret ⁊ quẽ vult indurat. nõ modica est q-
stio. Siquidẽ de⁹ neminẽ deserit nisi pri⁹
deserat p auersionẽ ab eo ⁊ pctm: sed de-
sertione facta cadit hõ in pfundo ⁊ con
temnit. cõtemnenti ẟo de⁹ nõ dat grãm
 resistit: ac pinde nõ emollit cor nec liq
scit ad grẽ susceptiõem. tandẽ pena dam
natiõis infligit ⁊ obduratio cõfirmatur.
Causa igit obduratiõis est volũtas auer
tens ⁊ hec iniciat voluntas resistens: ⁊ h
cõtinuat culpa pmerens: ⁊ hec cõfirmat
de⁹ grãm nõ dans ⁊ hec nõ liberat de⁹ iu
ste puniens ⁊ hec ordinat. Cõsideran-
dũ scdo: q ania misera pri⁹ cõgelata ⁊ in
durata amore terreno ⁊ mundano. q vt
dicit sctũs Joh. in sua canonica: cõsistit i
cõcupiscẽtia oculoꝝ: carnis ⁊ supbia vite
q sunt diuitie: delicie: honorificentie mũ-
di) p amorẽ diuinũ liqscit ⁊ emollit. qua
liter aũt fit hec liquefactio aie cõiectura-
ri valet ex liqfactione naturali qlis fit in
glacie ⁊ in cera recenti: ad celi factiuos ra
dios solares. vbi pmũ fit sepatio partiũ
Etherogeneaꝝ ab omogeneis ⁊ econtra
Nã calidũ vt dicit phus est cõgregatiuũ
omogeneoꝝ ⁊ disgregatiuũ etherogene-
orũ. Scdo in liqfactõe naturali qd rema
net nõ se cõtinet sub terminis pprijs sed
alienis vt in cõtinente vase seu loco: q2 li
quefacti natura est nõ cõtineri termĩs p-
prijs nec quiescere sed effluere semper ⁊
dilabi quousq3 stat in alio. Patet hoc de
aqua que non continetur ab aqua: sed a
terra vel aliquo vase solido. Nam humi
dum (cuius naturam tenet liquefactio)

ꝫm pħm ē qđ male terminabile eſt termi
no ꝓꝓrio.bene autem terminabile termi
no alieno.ꝫm has duas ꝓꝓrietates lique
facti ꝑ calidum intelligendū eſt de amore
igneo ꝛ celeſti ſpirituali q̄ facit cor piuꝫ ꝛ
tenerum liqueſcere.Quoniam ſicut dicit
Dyonifius ꝛ Ariſto. ꝙ amor liqueſcens
cor virtutem habet vnitiuam ꝛ ſegregati
uam queādmodū calor naturalis.Omo
genea habet congregareꝛ ab etherogene
is ſeparare(Omogenea aūt dicunt̄ que
ſunt vnius nature in toto ꝛ in partibꝰ vt
elementa ꝛ multa alia.Etherogenea dr̄
que ſunt diuerſarū naturaruꝫ vt corpora
animaliū compoſita ex oſſibus carne ner
uis vt dictū eſt.j.tra.c.xv.)habet etiaꝫ li
quefactū hoc ꝓꝓriū ꝙ nō ſe cōtinet termi
nis ꝓꝓrijs ſ; alienis.Premiſſis ſimilitudi
nibus liquefactiōis naturalis.Primo di
cendū eſt de ꝓma.ſecūdo de ſecunda ap
plicādo eas ad liq̄factionē ſpūalē ꝓpt̄ qđ

Conſiderandū eſt tercio ꝙ amor natu
ram habet ſicut calidū congregādi ſeu vi
uendi omogenea.ſicut etiaꝫ ſeparat ethe
rogenia.Conſtat aūt ꝙ ſpūalia cum ſpū
alibus omogeneitatē quandā hebēt.id ē
ſimilitudinē ſeruāt adinuicem. ꝛ a corꝑa
libus ſeu terreſtribꝰ ſunt diſſimilia.Om̄e
igit̄ qđ in homine reperit̄ ſpūale vel diui
nū ſegregat̄ quodāmodo ꝑ amorē viuifi
cū.ab omni eo qđ terreſtre eſt atq̄ corpo
reū ſic fit ibi diuiſio ſpiritus ꝛ anime.id ē
ſpūalitatis ꝛ animalitatis ꝛ ſenſualitatis
ꝛ ſeparatur ꝑcioſum a vili.ꝛ remanet fe
culentū qđ eſt portionis inferioris.qꝛ de
us ſpiritus eſt.ꝛ ſimilitudo eſt cauſa vni
onis.ꝑſpicuuꝫ eſt cur ſpūs rationalis ſic
depuratus ꝛ defecatus vnitur ſpūi diui
no.qꝛ videlꝫ ſilis efficit̄ cū deo.viditꝛ ſen
tit hāc ſeparationē ſpūaliū a corꝑalibus
fieri in homine poſſe ſanctus Paulus.q̄
dicebat ad Heb.iiij. Uerbū dei viuum ꝛ
efficax ꝑtingens vſq̄ ad diuiſionē ſpūs ꝛ
anime. Uiuū eſt enim verbum dei. id eſt
xp̄s.quia viuit vita nobiliſſima.qꝛ eiꝰ vi
uere eſt diuinū intelligere quod eſt reſpe
ctu obiecti nobiliſſimi.ꝓpter quod cōclu
dit phs.xij.Metha.ꝙ primum ens ſiue
deus.viuit vita nobiliſſima ꝛ optima per
tingens vſq̄ ad diuiſionē animeꝛ ſpiritꝰ
Anima capit̄ ꝓ ſenſualitate ꝛ animalita
te que corpus includit ꝛ animā. Spiritꝰ
capit̄ ꝓ potentijs anime ſuꝑioribus.qui
bus cōuenit cum ſubſtantijs pure ſpūali
bus quibus deo vnitur. Quis ꝟo apo
ſtolus tribuat virtutē hāc diuiſiuā anime
a ſpū ꝟbo dei.Hoc dicit ꝓ tanto ſi diliga
tur verbū dei a ſpiritu.Quoniam ſola co
gnitio verbi dei. ſpūi ad hoc nō ſatis eſt.
ſuꝑeſt vt hoc fiat ꝑ amoroſam affectiōeꝫ
per hanc eñ vnimur deo.dicente ꝓpheta
mihi adherere deo bonū eſt. Eſt ꝛ alte
ra huius vnionis cauſa etiam quoad cor
pus ſpūs itaq̄ ſic aſſimilatus deo: ſic q̄li
ficatus ꝛ affectus ꝑ amorem qualificat ꝛ
afficit ꝯſequēter corpus ꝓꝓrium:tāq̄ ſuū
formabile ſeu materiale.ꝑ redundantiaꝫ
ſpiritus ad corpus.Quo fit vt corpus ꝓ
priū ſic habituatū ꝛ affectum.induatꝛ ge
rat quaſdam ſpūs ipſius ꝓꝓrietates.Pro
prijs vel derelictis vel multū ab actione
ſuſpenſis.Inde ē dictū Areſt.In virtu
oſo inquit omnia conſonant rōni. Sic er
go ſpūs noſter tractus a deo trahit cōſe
quenter ea que corꝑis ſunt.ac ꝓinde re
ſultat vnio mirabilis ſpūs ad deū et cor
poris ad ſpiritū. Conſideranduꝫ quar
to quo ad aliam ꝓꝓrietatem liquefactio
nis.liquefactū eñ nō continet ſe ſub ter
minis ꝓꝓrijs ſed alienis.Conformiter in
telligenduꝫ eſt de liquefactione que fit ꝑ
amorē dei.Nam in ſolo deo termino ſuo
anima inuenit quietem.ad cuiꝰ exemplar
ſigillatur exemplat̄ trāſformat̄ ſimplicifi
caturꝛ vnitur.ꝛ ita de reliquis ſimilibus
Tante nanq̄ capacitatis ē anima.ꝙ nul
la creatura citra deum ſufficit eius ſatia
re deſiderium.Anima ad appetendū de
um facta eſt.iure ei non ſufficit quicquid
deus non eſt. Cum enim quelibet res ſit
inquiete.dum perfectioneꝫ ſuam adepta
eſt illiq̄ coniuncta.Et ſpiritus noſter vni

tur ꝛ coniungit summo pfectibili p amore pfectum vt exinde quietet satietur ꝛ stabilitetur necesse est. Sic materia i forma habita. sic lapis in centro positus. sic quelibet res in suo fine adepto satiatur ꝛ quietatur. Anima quippe rōnalis dū cōiungit ꝛ vnitur deo copulat suo summo bono. Est enī deus eius summū bonum: est centrū eius finis totaqꝫ eius pfectio. quid ergo aliud ipa requireret: aut ad qd aliud vlterius inhiaret Porro i ipa anima cōsiderāde sunt tres tendētie pncipales ꝓportionabiliter ad triplicē vim eius siue potentiā. quaꝝ vna est concupiscibilis. alia rationalis. tercia irascibilis noiatur. Cōcupiscibilis tendit in bonū. rōnalis in verū. irascibilis in arduū. sic anima per has vires tendentiam habet in bene dictā ꝛ sanctā trinitatem. Nimirū. qꝛ ad eam ꝛ eius similitudinē facta est. eiusqꝫ ymago constituta. Attribuim⁹ itaqꝫ spirituisancto bonitatem ꝛ ad hāc tendit cōcupiscibilis vis. attribuimus filio veritatem ꝛ ad hāc tendit vis rōnalis. Attribuimus patri potentiā maiestatis ꝛ gloriaꝫ eternitatis ꝛ ad hāc tendit vis irascibilis Oꝑtet igit vt his viribus satiatis p ꝯiūctionem cum suo supmo appetibili. anima rationalis totaliter satiet. oīs nāqꝫ iocūditas suauitas potētia. opulētia creaturarū cor humanū afficere possunt. satiare nō possunt. satietas in deo solo qrēda est. Nam si delectatio in bono ꝯuenientiꝫ voluptatis sanitate queritur qd de anime voluptate sentiendū est beate maxime Audiamus qd ꝓpheta dicit ad dominū. torrente voluptatis potabis eos. oīs aūt voluptas ꝛ delectatio in īfimis plus aloes habet qꝫ mellis inqt Satyricus Lingit enī mel in sentibus ꝛ vrticis. ꝓpter qd recte dicit Boetius Habet hoc voluptas omnis qꝫ stimulis agit fruentes. Si pterea querit veritatis cognitio ꝯuertat aspectus ad verbū diuinū velut ad artē primā cui⁹ exemplar verū est esse verum. Si deniqꝫ potētia si gloria si opulentia si dignitas querat. Hec oīa est de⁹ anime diligēti eum. qꝛ est merces sua magna nimis dum ergo in se deficit anima in salutare dei velut ad nihilum redacta. nulli iam alteri nec sibimet innititur ꝫ soli deo. et sue dulcedini. vt sue veritati. vt sue glorificationi. ac pinde nō habens q̄ vlterius tendat. quietat anima in deo atqꝫ stabilit possidens in eo omnia. ceteraqꝫ cōtemnens.

¶ De inebriatione amoris. Ca. xx.

Inebriatio alius est effect⁹ amoris anima sancta itroducta in cellam vinariā gustat fructū dulcē gutturi suo. Sobriā videlicet ebrietatem spūs put dr Canti. v. Comedite amici ꝛ bibite ꝛ inebriamini charissimi. Sicut enī ebrius calore vini sui ꝛ alioꝝ obliuiscitur omniū Ita amans ex amore amati sic in amatū tendit qꝫ suipius ꝛ omniū aliorū (pter illum quem amat) obliuiscit. Unde iteꝝ dr ps. xxxv. Inebriabūtur ab vbertate domus tue. s. celestis glorie. ꝛ torrente voluptatis tue potabis eos. Torrēs voluptatis (vt dicit s. Bona.) a quo inebriant celestes conuiue. est dñs noster ihus xp̄s. Nam electi foris reficiunt in carne saluatoris. Intus in diuinitate creatoris Nam ipe fontalis radius ꝛ emanatō virtutis oīpotentis sincera in quem nihil inquinatū valet incurrere. Ipse fons luminis vite absconditus ab oculis omniū mortaliū. ex quo pcedit torrēs voluptatis ignei vigoris. Torrēs inqꝫ subitus rapidus ꝛ impetuosus a q̄ emanat gratia ꝛ gloria ad inebriandū. Ex hoc torrente voluptatis diuine letabūda ebrietate potati celestes illi cōuiue. ymno incessabili iubilant. Huiusqꝫ torrentis desiderabilibus guttis. sitibunde refocillant fauces arentiū cordiū hic in terris vbi anima sancta currēs cū adolescentulis in odorē vngentoꝝ diuine suauitatis. ieiuna panē filiorū vinūqꝫ amicoꝝ sitibunda degustat adusqꝫ spiritus ebrietatem. Consideran dum primo. Cum amor dei qui ebrietatē

causat spūs est sine mō ꝓut notat nomē
ebrietatis (quasi extra briam seu mensu-
ram) poterit esse questio si amor dei pos-
set esse nimiꝰ in via. qr corpꝰ qđ corrūpit᷑
in quo sumꝰ aggrauat aīam ⁊ depmit ter
rena inhabitatio sensum multa cogitan-
tem. Rūdet᷑ ꝙ amor hic in via pōt eē ni-
mius: iō modū recipit ⁊ mensuram. Unđ
amor dei tripliciť hʒ cōsiderari. Primo
mō ꝭm se ⁊ sic est finitꝰ: habens mensu-
ram numerū ⁊ pondꝰ. sic ⁊ condita ꝗli-
bet creatura. Alio mō amor cōsiderať ꝭʒ
circūstantias diligentis. sic sunt circūstā-
tie apponende queadmodū in alijs acti-
bus aliarū virtutum. vt exerceať qn̄ optʒ
vbi oportet ꝗtum ⁊ qualiter oportet ꝓ-
pter alligationē cum corpe qđ ꝑ excessuʒ
cōtemplatiōis piditareť aut notabiliť le
dereť. Tercio cōsiderať i ordine ad ob
iectū ꝓut amor respicit deū: q̄ est totus ⁊
infinite diligendꝰ. excessus ⁊ nimietas in
diligendo nequit fieri. neqʒ modū opor-
tet apponere sicut nec in laudando. qr iu
xta vbum ecclie sumptū ab ecclesiastico.
cap̄. xliij. Maior est omni laude nec lau-
dare sufficis. vnde dicit. s. Bona. in soli-
loquio: ꝙ dispositō preuia ad obtinendū
dulcissimā sobrietatē seu ebrietatē spūs:
est mentis eleuatio qn̄ feliciť animꝰ a ter
renis abstrahiť ⁊ quodāmō supra seipm̄
immo sup omnē creaturā subleuať. vt iā
dicere posset. Introduxit me rex in cella
ria sua vbi anima bibit de vino condito:
inestimabili dulcedine diuinitatis ⁊ de la
cte albissimo incōtaminabilis humanita-
tis xp̄i. Hic bibunt amici ⁊ inebriabunť
charissimi. O felix ebrietas quā sequitur
mentis ⁊ corporis tam casta sobrietas.
¶ Aduertendū tn̄ (ꝓut dicit sanctus bo-
na. in soliloquio) ꝗuis causa diligēdi de
um deꝰ sit. modus vō sine mō. possumus
tn̄ modū aliquē ex ipsius sacre scripture
locis inuestigare. Ipse em̄ q̄ dilectionem
tribuit: tribuit ⁊ modū diligendi. quando
dixit. Diliges dominū deum tuum ex to
to corde tuo: ⁊ ex tota anima tua: ⁊ tota
fortitudine tua. Dilige igiť o anima amo-
re singulari Deum patrem q̄ te tam no-
biliter ex nihilo creauit. Deum filium qui
te tam ineffabiliter moriendo reformauit
Deum spiritūsanctū q̄ te tam misericor-
diter sepius consolando a peccato rede-
mit ⁊ in bono confortauit. ¶ Dilige deū
patrem fortiter: vt nullo amore periculo
so vincaris. Dilige deū filiū sapienter: vt
nullo amore alieno seducaris. Dilige de-
um spiritūsanctū dulciter vt nullo amo-
re venenoso inficiaris. ¶ Uel aliter ꝭm
Bern. Disce o anima xp̄iana queadmo-
dum debeas diligere xp̄m. Dilige dulciť
vt amore illiꝰ oīs amor alius tibi vilescat
⁊ ipse solus sit tibi mel in ore: melos i au-
re: iubilus in corde. Dilige prudenter: vt
amor tuus in eo solo ⁊ nullo alio ꝯtinue
inardescat. Dilige fortiter vt tua fragili-
tas oīa dura ⁊ aspera ꝓpter xp̄m gau-
denter sustineat. vt dicas. labor meus vix
est vnius hore. ⁊ si amplius est non sen-
tio pre amore. Cōsiderādū scđo ꝙ ebri
etas spūs (vt dicitur in ꝑfectibus religio
sorū a fratre dauid ordis minorū) pōt dici C
ꝗlibet amoris et magni gaudij deuotio:
ex qua quasi ex vini fortitudine feruor spi
ritꝰ intm̄ excrescit: ꝙ se intra se cohibere
nō pōt. vn̄ aplī spūssancti feruore estuan-
tes musto pleno dicebāť. Job. xxxij. ven
ter meꝰ quasi mustū absqʒ spiraculo: qđ
lagunculas nouas disrūpit. nouas dicit:
nō veteres. qr veteribꝰ cordibꝰ nō infun-
diť talis deuotio: sed nouis. s. in nouitate
vite ambulantibꝰ. vel nouas dicit ꝑꝑ for-
titudinē impetꝰ spūscti q̄ si nouas disrū-
pit: ꝗnto magis veteres. i. fragiliora cor-
da ⁊ infirma. vł nouas dicit. qr tał feruor
spūs nouis ⁊ nōdū exercitatꝭ mētibꝰ nuꝑ
infusis: minꝰ se valet cohibē q̄n erūpat i
inusitatos gestꝰ vł voces seu iubilos vel
singultos. sic vinū nouū i vase ebullit qđ
inueteratū quescit. ¶ Exemplū legiť in
li. cōformitatū de sctō Franci. ꝙ cū semel Franciscus
ꝓ thesauro nobilissimo sctē paupťatꝭ ob
tinēdo orasset: visitatōnis diue recepit tā
ignitū feruorē ebrietatis spūs eiꝰ aīam

ad pauptatis cōcupiam inflammantē q̄ videbat ex facie ⁊ oris hyatu q̄si flāmas ardoris emittere. Et egrediens ad sociū suū fratrē Masseū marignani. sic ignitus ore vehementer dicebat: va: ba: ba: frater Massee p̄be te mihi teip̄m ⁊ hoc fecit ter Frater masseus stupens de tam vehemēti feruore. cū tercio dixisset btūs francisc⁹ p̄be mihi teip̄m: misit se totū int᷑ brachia bti patris. tunc btūs franciscus cū hyatu magno ⁊ spūssancti feruore ac clamore valido roboando: ba: ba: ba: leuauit fratreȝ masseū cū ipso flatu in aere ⁊ impulit illū añ se q̄ntum est vni⁹ haste longe mensura Quod videns frater masseus stupuit de tā mirando patris feruore: ⁊ retulit postea socijs q̄ in illo sancti Francisci impulsu: tantā cōsolationē ⁊ exultationē spūs persensit q̄ nunq̄ in vita sua tam maximam cōsolationē se meminerit habuisse. Cōsiderandū tercio q̄ corp⁹ q̄nq̄ etiā quasi ebriescit ex redundantia ebrietatis spūs: (quēadmodū btitudo aīe redundabit in corpus ⁊ dotabit illud in glīa: fientq̄ sancti ter quaterq̄ bti p̄pter tres dotes aīe ⁊ quatuor corpis) ⁊ membra terreni corporis inhabilia fiunt ⁊ inflexibilia ex subita feruoris ⁊ suauitatis influentia. Et rō hui⁹ esse pōt. q: spūs oīs distenduntur᷑ affectu cordis inflāmato. q: extensiōe neruorū ⁊ obstructiōe viarū spirituū mēbra amittūt abilitatē suorū officiorū vt lingua loquelā: manus opationē ⁊ pedes ⁊ crura gradiendi officiū ⁊ vsum quousq̄ iterū feruor remittat᷑ ⁊ vie spirituū aīaliū aperte fiunt vt prius. Nec mirū si hoc affectiones diuine possunt efficere quarū virtus fortior est. cū etiam humane affectiōes h̄ interdū valeant: vt subitus terror ⁊ subita ⁊ immoderata ira leticia: subit⁹ dolor ⁊ odium immensum ⁊ intemperat⁹ carnalis amor. Claruit hoc. nam Amon filius Dauid egrotauit p̄pter amorē Thamar speciosissime sororis absalon. iij. Reg. xiij Sepe etiā expertum est vel in extasim vl᷑ in stuporem vl᷑ in frenesim aliquos hm̄oi raptos esse: ⁊ membra in rigorē vel tremorem versa. vel in febres ex vehemēti passione sensitiua incidisse. Quid etiā mirum si ex magna spūs humani hilaritate queȝ spūssanct⁹ cordi infundit aliqui erumpūt in aliqua aperta hilaritatis iudicia. vel si q̄nq̄ singultib⁹ ⁊ fletib⁹ imperare nō valeant: nec ⁊ hm̄oi interne deuotōis mot⁹ abscondere. Cū videm⁹ sepe aliquos ex stulta leuitate ⁊ risu ⁊ insolentib⁹ cachinnis nō posse se cohibere. virtus eīm diuine dulcedis intolerabilis ē imbecillitati terreni corporis. sicut si ignē vitro immittere. vñ legim⁹ sanctos ex diuinis visitationib⁹ vel reuelationibus corruisse ⁊ viribus emarcuisse. Dan. x. Uidi visionem hanc grandē ⁊ nō remansit in me fortitudo ⁊ emarcui. nec habui q̄cq̄ viriū. Hiere. Trenorū. j. De excelso misit ignē i ossibus meis. Hiero. Spūssanct⁹ in igne super discipulos venit. q: virtus amoris diuini sicut ignis illuminat ⁊ inflāmat. Ossa anime sunt vires anime: memoria: intelligentia ⁊ voluntas q: sicut in ossibus corporis: sic in viribus anime cōsistit fortitudo. vnde sicut virtus diuina inflāmat voluntatem sic ⁊ illuminat memoriam ⁊ intelligentiam. Ideo dicit᷑ in dicta auctoritate Hieremie. Et erudiuit me.

De spirituali iocūditate ⁊ iubilo. c. xxj.

Spiritualis iocunditas siue cōsolatio spūs: alius est effect⁹ amoris. nam quelibet cōsolatio ⁊ gaudium siue solaciū (sit hoc sensuale: sit rōnale: sit intellectuale. vt cū dicim⁹ deum angelos homines ⁊ animalia delectari vl᷑ solaciari) orit᷑ ex amore. Ideo qualis est amor. talis est solacij bonitas: vel finis. vnde sicut duas ciuitates duo amores cōstituūt. sic ⁊ duo solacia iocūditates siue consolationes. Solacium terrenū aīale ⁊ dyabolicum (instar epicureorum) opat᷑ amor sui vsq̄ ad contemptum dei. Solaciū vō quale desursum est pium: pudicū: pacificum: suasibile ⁊ miscdia plenū. causat amor dei vsq̄ ad contemptum sui. de

De ... iubi[lo]

hoc duplici amore dictum est supra.c.xiiij
in quarta amoris diuisione. Considerã
dum pmo q spiritualis iocunditas ꝛ cõ/
solatio potest dici gaudiũ quoddã qđ a
spũsancto infundit: quo gaudet anim⁹ i
deo siue ꝓ perceptis beneficijs siue ꝓ ꝓ
missis. Beneficia ꝑcepta sunt in duplici
differentia. Quedã sunt beneficia dimis/
sa: quo ad mala dimissa: que tot sũt quot
mala cõmisim⁹: necessitatis infirmitate ꝛ
voluntatis ꝑuersitate. Alia sunt bñficia
cõmissa. quarũ quedã spectant ad cõple/
mentũ nature quedam ad adiutoriũ gra
tie: q̄dam ad donũ superexcellentie. Bene/
ficia ꝓmissa ꝓ futuro sunt ammotio om
niũ maloꝝ: assecutio oim̄ bonoꝝ: imple/
tio omniũ desideriorum. Que.s. Bona.
B satis luculenter enũerat in incendio amo
ris. Considerandũ scđo q iocunditas
siue consolatio de qua hic agit dicit spũ/
alis a spũsancto ꝛ nostro. qꝛ spũssanctus
cõsolationẽ hanc creando operat effecti
ue. ꝛ exemplariter in spũ nostro. cui talis
cõsolatio formaliter infundit ꝑ modũ in
herẽtie. ꝓut supra dictũ est.c.xiiij. de amo
re spũali: in pma diuisione amoris. ꝛ etiã
cap̄.xiiij. in sexta diuisione amoris đ amo
re gratuito. Spũalis aũt consolatio (vt
dicit in ꝓfectibus religiosoꝝ) consistit in
duob⁹. s. in naturaliũ potentiarũ decore:
ꝛ carnis ad spiritũ quieta concordantia.
Tunc eñ hõ vere est spũalit cõsolat⁹ cũ
spũs totus est ad deum erectus ꝛ ei coor
dinatus ꝛ deo plenus. Et caro in his que
dei sunt spiritui nõ resistit. s pro modulo
suo ꝓmpte spiritui obtemperat. nec con/
cupiscendo mala nec horrendo dura vel
fastidiendo bona. Potentie anime que
imaginẽ summe trinitatis representant:
(vt frequenter dictũ est) sunt tres. Ratõ
siue intelligentia: voluntas ꝛ memoria. q̄
cum in seipsis sint inanes ꝛ vacue bonis
indigent ornari ꝛ repleri ab illo ꝛ de illo
qui fecit eas. hoc est a deo. ꝛ sic spirituali
ter consolantur. Ratio illuminat ad co/
gnitionẽ veri. volũtas accendit ad amo
rem boni. Memoria tranquillat ad fru/
endum ꝛ inherendum vero bono. Nulla
illarũ valet ꝑfici ꝛ consolari sine alia. Si
ratio non videret voluntas non amaret:
qꝛ nec sciret q̄d esset amãdum. si nõ ama
ret nõ delecteret in bono. si memoria nõ
memoraret boni: quõ posset ratio id ag/
noscere ꝛ voluntas illđ amare. Summũ
aũt bonũ deus est. ꝛ ideo etiã summe ve
rum. qꝛ ab ipso fluunt oĩa vt sint: ꝛ vt
bona sint. Sicut de⁹ machinã mundi ex
nihilo creauit. postea distinxit. ita ꝛ hoīs
minoris mundi: pmo format corp⁹ in vte
ro. deinde animã rõnalem infundit. dein
de ꝑ interualla etatũ intellectus ꝛ rõ ꝑm
cognitionem crescit ꝛ voluntas mouet ꝛ
inclinat ad bonũ ꝛ memoria viget q̄si re
quirentes ornatũ ꝛ cõsolationẽ sibi cõpe
C tentem. Cõsiderandũ tercio q spũalis
iocunditas ꝛ leticia dupliciter accipitur.
generaliter ꝛ specialiter. Generaliter et
tunc est q̄daꝫ motus generalis gaudij in
spũsancto: ex intuitu bñficiorum dei ꝛ fu
ture glorie ꝛ diuine bonitatis. Specialit
tunc est q̄dam mentis hilaritas ex confi/
dentia bona ad deum ꝛ bone conscientie
testimonio: reddens hominẽ beniuolum
ꝛ deuotum ad omnia agenda ꝛ sufferen/
da ꝓ deo ꝛ omnia que dei sunt diligen/
da ꝛ ꝓmouenda. Ideo dicit apl's ad phi
lip.iiij. Gaudete in dño: iterum dico gau
dete. primo generaliter secundo speciali
ter. Spũalem iocunditatẽ ꝛ cõsolatio/
nem describit scũs Bern. q ẽ q̄dam gra/
tia deuotionis ꝓcedens de spe venie ꝛ q̄
dam gustus boni lꝫ exiguus ꝛ suauissima
quedam delectatio qua benignus de⁹ af
flictam recreat animam: que ad deũ que
rendum inuitatur. ad diuinum amorem
vehementer accenditur. O anima quid/
putas tam dulce tamq̄ꝫ suaue qđ in re/
cordatione dilecti deuotas animas solet
tangere ꝛ tam dulciter afficere. vt iam to
taliter a semetipsis alienari incipiunt. ex/
hilaratur conscientia in obliuionem ve/
nit omnium dolorum memoria. Exultat

animus: clarescit intellectus: cor illuminatur: affectus iocundatur. iam nesciunt vbi se esse conspiciunt: et quasi amplexibus amoris aliquid intus tenent et nesciunt tamen quid sit. tamen totis visceribus tenere concupiscunt. luctatur quodammodo delectabiliter animus ne recedat ab eo: quasi in eo finem omnium desideriorum inuenerit. ¶ Jubilus alius est amoris effectus.

Jubilus.

Et est quoddam gaudium spirituale: cordi repente ex aliqua cogitatione vel collatione infusum: quod totum cor concutit et corpus ex sui vehementia quodam tremore commouet et delectabiliter cruciat: et ex motu gaudii consolatur propter redundantiam interioris dulcedinis: vt sicut anima communicat corpori suo quasi comiti et socio vie passiones suas ita communicat ei et consolationes. Tristante enim anima interius: etiam corpus tabescit exterius. Sicut ergo collaborat spiritui et compatitur in merito: ita digne participat et remuneratur in premio. non solum future sed etiam presentis gratie. sicut domini in conuiuiis seruis suis transmittunt reliquias ferculorum. Sicut socii passionum estis ita et consolationum eritis. ii. Cor. i. Et hoc est ex superfluenti mensura quam dat electis: cuius redundancia effusa ne depereat excipitur a corpore quod particeps fuerat in labore. Ex impetu tamen fortitudinis gaudii corpus aliquando debilitatur. sicut rusticum grossioribus cibis consuetum delicioza fercula sepius sumpta alterando taberfaciunt et dissoluunt. Ignobile namque corpus et corruptibile sicut pecus brutalibus est assuetum. id est terrestribus et vilibus. Gen. iii. Comede herbas terre. Hoc autem ineffabile gaudium quod iubilus dicitur: est sonus leticie sine verbis. quia leticia animi explicari non potest. vt dicit Augu. Sed aliquando plausu etiam manuum: aliquando vultus hilaritate: aliquando vultus dilatatione que dicitur leticia quasi laticia: aliquando voluptate que dicitur a volubilitate circa rem dilectam. Nonnunquam a delectatione que dicitur quasi lactatio. quandoque a iocunditate que dicitur a ioco. sepius ab alacritate que dicitur dum habet liberum et expeditum vsum corporis vel membrorum vel sensuum et maxime cordis ad significandum leticiam. et aliquando per risum. Aliquando per quosdam clamores vel cantus. aliquando per aliquos alios gestus et singultus quasi euaporando erumpit. nec valet se intus tacitus continere. Greg. xxiiii. libro moralium. Jubilum dicimus quando ineffabile gaudium mens concipit quod nec abscondi potest nec sermonibus aperiri: et tamen quibusdam motibus proditur quamuis nullis proprietatibus suis aperiatur. Unde dicitur in ps. Beatus populus qui scit iubilationem. non dicit: qui dicit iubilationem. sed qui scit. quia sciri quidem iubilatio potest sed dictis exprimi non potest. Idem xxviii. moralium. Jubilatio quippe dicitur cum cordis leticia oris efficacia non expletur sed quibusdam modis gaudium prodit quod ipse qui gaudet nec tegere valet nec explere. Hec gre go. sup illo vbo. Et iubilarent omnes filii dei.

¶ De zelo. Capitulum xxii.

De zelo.

Zelus alius est effectus et proprietas amoris. quia causatur et producitur ab intenso amore. Manifestum enim est: quod quanto aliqua virtus intensius tendit in aliud fortius etiam repellit omne contrarium vel repugnans. Cum enim amor sit quidam motus in amatum: vt dicit Augu. intensus amor querit excludere omne quod sibi repugnat. Cum ergo zelus proueniat ex intensione amoris ad zelum pertinere videtur: quod non patiatur consortium vel amorem contrarium in amato ipsum refutans quantum potest. Aliter tamen hoc contingit in amore concupiscentie: et aliter in amore amicicie et beniuolentie. Nam in amore beniuolentie et amicicie quod principaliter queritur bonum amati. zelans studet et conatur repellere omne quod contrariatur honori et bono amati. Non propter se id est propter vtilitatem ipsius amantis: sed propter bonum amati. Sed in amore concupiscentie est oppositum. quia zelans conatur repellere omne id quod contrariatur et impedit fruitionem et plenam delectationem boni amati. inquantum est bonum suum non boni amati rei. Et sic viri dicuntur zelare pro-

vxoribus suis. vel alijs mulierib⁹ Con-
B siderandū primo ꝙ zelus tripliciter acci-
pitur. Unomodo ꝓ inuidia: ⁊ sic diffinit
a pho. ij. Rethorice. Zelus est tristitia de
bono alteri⁹ ex eo ꝙ nobis deest illud bo
nū. Si ergo est tristitia de bono alteri⁹ eo
motiuo ꝙ bonū alterius reputetur impe
ditiuum boni ꝓprij seu excellentie. ꝓpter
quod non vellet tale bonum ꝓximo ines
se. talis tristitia pertinet ad inuidiam: q̄ ē
tristitia de ꝓsperitate bonorum alterius
Si autem zelans tristatur de bono alteri
us ꝓpter hoc ꝙ cōpatitur ꝓximo de ma-
lo eius hoc pertinet ad misericordiā. ptꝫ
hoc de paup̄tate que ē malum inexistēs
pauperi Si autē tristat̄ de bono alterius
zelans q̄ ille sit indignus illo bono. h̄ pti
net ad Nemesim que est tristitia de pro-
speritate malorū. vt dicit̄. ij. Ethicoꝝ. Si
autē zelus est tristitia de bono alteri⁹ eo
ꝙ tale bonū deest nobis ⁊ sic diffinit phs
zelum. Et talis zelus circa bona spūalia
est laudabilis. s. cōtristari se habere defe-
ctum ipsoꝝ ꝓpter qd̄ dicit apls. j. Corin.
xiij. Emulamini. (qd̄ idem videt̄ qd̄ zela
re) charismata meliora id ē ardenter de-
siderare excellentiora bona. Sed si zelus
hmōi esset de tp̄alibus potest esse cū pec
cato ⁊ sine pctō s̄m. b. Tho. scd̄a scd̄e. q.
xxxvj. Secūdo zelus accipit̄ ꝓ emula
tione seu imitatione in bono. sic zelus dif
finit̄. Est quidā feruor mentis quo quis
debet incitari ad ꝓficiendū cū meliorib⁹
Iuxta illud apli. ij. ad Coꝝ. xj. Emulor.
(id est zelo) dei emulatione Tercio ze
lus accipit̄ ꝓ intenso amore ꝓut est desi
deriū vehemens quo quis incitat̄ ea tol
lere que rei sibi dilecte videntur aduersa
Et potest sic describi. zelus est amor vehe
mens nō cōpatiens qualecūq̄ȝ contrariū
vel aduersum fieri ꝯtra rem dilectā. Sic
homo zelat pro vxore ne mechus abutat̄
ea. Et hinc zelotipia id est suspitio. vnde
zelus componit̄ cū typus. Et dicitur ze
lotipus pa. pum. id est zelo plenus. id est
inuidus vel suspitiosus. vnde ille hō di-
citur zelotipus que suspitionem habet d̄
vxore sua. s. qui cum cruciatu mentis ca-
stitatem seruat vxoris. Similiter et vxor
dicitur zelotipa que suspitionem habꝫ de
viro. Similiter ⁊ mater dicitur zelotipa:
que zelat ꝓ filia ne violetur. Conside- C
randū secundo ꝙ iustus zelat pro domo
dei, volens ab ea tollere quicquid viderit
scandalare. vnde est istud ps̄. lxviij. zelus
domus tue comedit me. Cuius recorda-
ti sunt discipuli christi dum eijceret ven-
dentes ⁊ ementes de templo seu de do-
mo dei. vt dicit̄ Iohis. ij. Et talis zelus:
si sit s̄m ordinem rationis ordinatus di-
citur. ira per zelum. et talis non est in deo
sed fuit s̄m humanitatem in christo vt le
gitur dum christ⁹ eiecit vendentes ⁊ emē
tes de templo quia de eo scriptum est in
psalmo. Zelus domus tue comedit me.
Glosa. quia persecutus sum in illis iniq-
tates eorum dū flagellaui in templo ma-
le versantes fuit mihi causa mortis. Et
huiusmodi zelus s̄m Augustinū super il
lud ps̄. zelus domus tue come. ⁊c̄. sic de-
scribitur. zelus est feruor animi quo mēs
abiecto hūano timore pro defensione ve
ritatis accenditur. Ab eo comeditur qui
quelibet praua que viderit corrigere sata-
git. si nequit tollerat et gemit. Zelum
hunc laudauit qui dixit. nullum esse deo
sacrificium acceptius q̄ȝ zelum animarū
(Gregorius scilicet et Richardus in suo
beniamin) qui tam trito affectum plan-
git peccata proximi q̄ȝ trito quinis alius
propria peccata lamentatur. Immo plu-
ri affectu. quia puriori ⁊ perfectiori poten
tia mentis et corporis ad lamentum s̄m
deum disposita. Considerandum ter- D
cio ꝙ zelus tunc est bonus si fit s̄m scien
tiam id est rectam rationem q̄ tp̄a perso
nas loca ⁊ alias circūstantias circūspicit
alias magis posset ptinere ad vindictā ⁊
irā de q̄ apls. ad Ro. x. zelū q̄dē dei hn̄t
s̄ nō s̄m sciam. zelū hunc habuit helyas.
Zelum fatuum nō s̄m scientiam habu
it Saul quando occidi fecit gabaonitas

nõ obstante iuramento facto eis a iosue. Sed ppter hoc iratus dñs misit famē super terrā tamdiu quousqꝫ fuit satisfactuꝫ a dauid gabaonitis. ij. Regum. penulti.

Zelus nõ ꝟm scientiā pſertim dum est nouicius. solet homines bone voluntatꝭ comedere. hoc est vrgere. vt oīa que cõspiciunt viciorꝫ scandala satagant vel tollere vel culpare vel ceteros ad ablationē acriter animare. Non dissimilandū asserit nõ parcendum. ꝫ incedendum viriliꝭ per arma iusticie a dextris ⁊ a sinistris. p infamiam ⁊ bonā famam p vbera si opꝰ est. p sanguinem ⁊ mortem. Uerum euenit ꝙ post expientias varias. post irritos conatus. post agnitū humane fragilitatꝭ ⁊ iniquitatis abyssum inexhaustibilē temperaꝭ ⁊ mollescit feruor iste bulienti musto similis ⁊ quo maturior eo sanior efficitur. Mitigatqꝫ tribulatiōis aqua vinū nimis feruide charitatis. Considerandum quarto ꝙ zelus bonus est si comitatur ipm cõstantia scientia seu discretio et ꝯpassio siue beniuolētia. Estqꝫ in zelo scientiā siue ꝯstantia languēs. Est ꝯstātia in zelo siue scīa pcipitans. Esset vtrūqꝫ si nõ esset cõpassio nimis amaricās ⁊ inducēs nõ tam correctionē vicij ꝙꝫ irritationem odij. Constātia igiꝭ ad vim irascibilē. discretio ad rationalem. compassio ad ꝯcupiscibilē mouēdas vno mutuoqꝫ consensu spectāt. vt ordinatus in se sit totus bõ potens p ꝯstantiā. sapiēs p discretioneꝫ. beniuolus p cõpassionē assecutus in hoc appropꝑata beatissime trinitatis: que sūt: potentie vigor. sapiētie vulgor. beniuolētie dulcor in qbus fundanꝭ apud opationes laudabiles. modus. species. ordo. Itē mensura. nūerus pondus. Rursum vnitas. veritas. bonitas. referendo singula singulis approꝑꝑatis beatissime trinitati. Ex qua omnia efficienꝭ p quā oīa exemplariꝭ. In qua oīa finaliter existunt sicut est omnibꝰ causa essendi. ratio discernendi. ⁊ ordo viuendi.

❡ De odio desiderio et fuga seu abominatione. Capitulū. xxiij.

De odio desiderio e[...]

Odium secūda passio est ꝯcupiscibilis supioribus capitulis. a. xij. et deinceps dictū est de passiōe amoris q radix ⁊ origo est singularum passionum supest dicendum de ceteris passionibus. Et pmū in hoc xxiij. capitulo dicēdum est de odio q passio cõtraria ē amori. Dicendū etiā est de desiderio ⁊ eiꝰ opposita passione fuga seu abominatione. Rursuꝫ de ceteris passionibus capitulis sequentibus. Considerādū pmo. Odium qꝺ est amori contrariū put est naturale sic importat quandā dissonātiā naturalē ad id quod ē repugnans ⁊ corruptiuum nature. Et sic est in omnibus rebus sicut amor naturalis qui importat consonantiam ⁊ coaptationē ad id qꝺ cõuenit rei put frequēter dictum est supra. Sed put est passio. sic odium est quedam dissonantia appetitus ad id pꝺ apprehēdiꝭ vt nociuū ⁊ repugnans. qꝺ autē est repugnans rei habet rationē mali. sic odiū est de malis. Causaꝭ autē odium ex amore. Nil eñ oditur nisi p hoc qꝺ contrariaꝭ etiam cõuenienti qꝺ amatur. Diciꝭ autē aliquis odire seipm inꝙtū vult sibi aliqꝺ bonū qꝺ ei simpliciter malū ⁊ nociuū. vt peccatū ⁊ qꝛ vult illud qꝺ est contrarium rationi ⁊ si placitū sensualitati: ⁊ sic intelligiꝭ illud Iohis xij. Qui odit animā suam in hoc mundo (id est ꝙꝫtū ad ea q sūt mundi vt vicia ⁊ peccata et delectatiões carnis habendo in detestationē in vitam eternam custodit eam. Et quod ait apostolus. Nemo vnqꝫ carnem suā odio habuit sed nutrit ⁊ fouit. verum est ꝙꝫtū ad ea que sunt necessaria vite ꝟm instinctuꝫ nature. Considerandū secundo ꝙ triplex ē genus odij. s. dei hoīs iusti ⁊ hominis pūersi. Odit eñ deꝰ nõ ꝟm passionē q ē cū trāsmutatiōe corpali sicꝭ odiunt animalia. quia deus incorporeus est. Nec etiam odit cum mutatione affectus et voluntatis sicut odit angelus et homo qui variantur in affectibus et motibus

voluntatis. deus aũt immutabilis est: et vnicũ voluntatis actũ hꝫ ꝗ non differt a sua voluntate ⁊ essentia. Est ergo odium dei ad creaturã ipsa subtractio gratie vel nõ cõferre eã cõtemnenti (ꝑut dictũ ẽ supra. c. xix. de duricia cordis) Et qꝛ omnis creatura inquantũ creatura bona est: ꝗa a deo facta. Ideo bñ dꝛ Sap̃. xj. Diligis oia que sũt ⁊ nihil odisti eoꝝ ꝗ fecisti. Diligit vtiqꝫ oia adesse nature. Odire etiam dicit̃ deꝰ cũ punit pctã: nec odit seu punit pctõrem inꝗ̃tũ creaturã ſ inquantuꝫ pctõrem. i. rõne mali qð deꝰ nõ fecit.

C Cõsiderandũ tercio ꝙ hoies iusti odiũt iniqtatẽ inꝗ̃tum est offensa dei ⁊ ꝯ rõnem: siue sit in se siue in aliis iuxta illud. Omnẽ viã iniqtatis odio habui. vñ magister dicit in. iiij. dis. xiiij. ꝙ penitere est pctã odire. s. cõmissa. Discernũt tñ iusti naturã a culpa in odio suo. nam ita odiũt culpã in se ⁊ in ꝓximis ꝙ diligũt naturã: ⁊ merito qꝛ creatura inꝗ̃tum creatura a deo est et bona iõ diligenda. Et qꝛ eiusdẽ rõnis est velle alicui bonũ ⁊ appetere illi aliqð malũ qð ꝓcederet in bonũ eius. sicut desiderare abscisionẽ manꝰ vt seruaret̃ vita hominis. Ideo recte iusti appetũt aliq̃ mala tp̃alia peccatoribꝰ vt emendent̃ de suis iniquitatibꝰ. Et signũ huius est ꝙ diligunt naturã ⁊ odiunt culpã. qꝛ cum viderint indigentiã nature subueniũt illis q̊ꝝ vicia odiunt. Et hoc est qð dicit Aug. sic diligendi sunt homines vt eoꝝ non diligant̃ errores. qꝛ aliud est odisse qð fecerint. s. pctm̃ ⁊ aliud qð facti sunt. i. naturam qð vtiqꝫ licet.

D Cõsdierandũ quarto ꝙ mali cõiter odiunt bonos. Dicit̃ em̃ de fratribꝰ Ioseph ꝙ oderant eũ nec poterant quicꝗ̃ pacifice loqui. Geñ. xxxvij. Cuiꝰ rõ est qꝛ veritas odiũ parit (vt dicit Salustiꝰ) ⁊ iusti veritatẽ dicunt reprehẽdentes malos cum oportet. Aduertendũ tamen ꝙ veritas in vniuersali odio haberi non potest. importat enim consonantiam que cõmunis est omnibus rebꝰ. Sed in ꝑticulari põt aliqua veritas odio haberi. qꝛ. s. repugnat bono amato. vt cum ꝗs non vellet aliq̃d verum esse qð cũ vel nõ vellet scire aliqð opus esse peccatũ vt liberius peccaret. vel cũ ꝗs vult latere in peccato: odit ꝙ cognoscat̃ veritas. vt dicit. s. Thomas ꝑma scðe. q. xxix. Odiunt etiã mali deũ. vñ dꝛ Ioh. xv. de xp̃o. viderũt ⁊ oderũt me ⁊ p̃rem meũ. Et tale odiũ spãle est pctm̃ distinctuꝫ ab odio ꝓximi. Sꝫ quõ deꝰ odio hr̃. declarat beatꝰ Thomas scða scðe. q. xxxiiij. arti. j. dicẽs Odiũ est ꝗdã motus potentie appetitiue que nõ mouet̃ nisi ab aliquo app̃hẽso. Deus aũt dupliciter app̃hendi seu ꝯgnosci põt ab hoie. Uno mõ ſm seip̃m: puta cum ꝑ essentiã videt̃. Alio mõ ꝑ effectus suos videri potest. s. cũ inuisibilia dei (potentia vicꝫ sapientia: bonitas) ꝑ ea q̃ facta sunt intellecta cõponunt̃. deꝰ aũt per essentiã suã est ipsa bonitas: quã nullus odio habere põt. qꝛ de ratione boni ẽ qð amet̃. Et ideo impossibile est ꝙ aliꝗs videns deum ꝑ essentiã ip̃m odio habeat. vñ dicit Dyoni. de diuinis nominibꝰ. ca. iiij. ꝙ om̃ibus amabile ⁊ diligibile est primũ bonũ ⁊ pulcrũ. Est aũt ipse deus ip̃a bonitas ⁊ pulcritudo. Inꝗ̃tum aũt deꝰ cognoscit̃ ꝑ effectꝰ suos. Sciendũ ꝙ aliqui effectus dei sunt ꝗ non possunt vllo mõ contrariari voluntati humane vt esse viuere: intelligere: qðlibet hoꝝ est appetibile ⁊ amabile omnibꝰ. vñ ſm ꝙ deꝰ apprehendit̃ vt actor hoꝝ effectuũ. videlicꝫ inꝗ̃tum est creator: bñfactor: veritas prima ⁊ hmõi. sic nõ põt odio haberi. vñ dicit Dyoni. ꝙ deꝰ cõuertit oia ad seipsum inꝗ̃tũ. s. est om̃ibꝰ principiũ essendi. quia om̃ia inꝗ̃tum sunt tendũt in dei silitudinẽ q̃ est ip̃m esse. Sunt aũt quidã alij effectus dei ꝗ repugnant inordinate voluntati humane. sicut inflictio pene. coertio pctõꝝ ꝑ legẽ diuinã. q̃ repugnat voluntati humane deprauate: ⁊ ſm hãc ꝯsideratiõnẽ põt deꝰ odio haberi ab aliꝗbus.

E Desideriũ seu ꝯcupia est tercia passio appetitꝰ ꝯcupiscibil̃. Pro cuiꝰ declaratõe

Considerandũ est ṗmo q̃ bonũ inq̃ztũ
sibi appetitũ adaptat ⁊ cõformat sic cau-
sat passionẽ amoris. Inq̃ztũ vo ipm̃ bo-
nũ absens attrahit ad seipm̃ appetitum
causat passionẽ q̃ dr desideriũ seu ↄcupi
scentia. Inq̃ztum autem ipsum bonum
quia pñs quietat appetituʒ in seipso: sic
causat passionẽ que dr delectatio. et sic
ꝓprie appetitus delectatõnis ẜm sensum
q̃ ptinet simul ad aiam ⁊ corpus dr cõcu
piscentia. vt sonet ipm̃ nomen. Et est pas
sio in cõcupiscibili: cui opponit̃ passio in-
F nominata q̃ põt dici abominatio seu fu-
ga. Considerandũ scđo q̃ cõcupiscen-
tia est triplex. Prima spũalis. Sapie. vj.
Cõcupiscentia sapie ꝑducit ad regnũ. im
propͥetũ talis appetit⁹ dr cõcupiscẽtia:
cũ sit de spũalib⁹ ptinentib⁹ ad volunta-
tẽ. Magis ꝓprie dici põt desideriũ qđ im
portat simplicẽ motũ voluntatis in rem
desideratã. Dicit̃ tñ cõcupiscẽtia ꝓpter si-
militudinẽ quandã: vel ꝓpter intensionẽ
appetit⁹ supioris ptis. ex quo fit redũdã-
tia in ptem inferiorẽ. Juxta illđ. Cor me-
um ⁊ caro mea exultauerũt in deũ viuũ.
ps. lxxxiij. Fortes eñ mot⁹ aie redũdãt
ad corpus. sicut ex magno timore hoies
pallescunt ⁊ infrigidant̃ ⁊ ex ira calefiunt
⁊ rubescunt. ita cũ anima ẜm appetitũ su-
periorẽ fortiter exultat in deo: fit redũctã
tia in sensu corporeo. Alia cõcupia dici
tur naturalis: ⁊ hmõi est appetit⁹ delecta
bilis cõuenientis nature aialis seu de his
q̃bus natura corpis sustentat̃ vel q̃ztum
ad naturã indiuidui vt cibi ⁊ pot⁹: vel q̃n
tũ ad naturã speciei vt in venereis. Ter
cia est cõcupiscentia aialis q̃. s. non est de
his q̃ afferunt delectationẽ p sensum car
nis. sed sunt delectatiões ẜm apprehensi
onẽ imaginatiõis aut alicui⁹ hmõi: sicut
pecunia: ornat⁹ vestiũ ⁊ hmõi. Cõside-
G randũ tercio q̃ eñ q̃libet harꝫ cõcupiscẽ-
tiarꝫ a rõne regunt̃ tũc bone sunt. qñ aũt
preter vel contra rationẽ. s. put in eis est
amor inordinat⁹ ad creaturã: sic sunt ma
le. Et ponunt̃ esse tres radices seu cause
oim malorꝫ. j. Joh. ij. Omne qđ est in mũ-
do aut est cõcupiscẽtia carnis: qđ ptinet
ad scđam. aut ↄcupisentia oculorũ qđ p-
tinet ad ṗmã. aut est supbia vite. ⁊ hec est
tercia radix q̃ ptinet ad inordinatũ appe
titũ boni ardui. vt honorꝫ excellentiaruʒ
⁊ dignitatũ ⁊ hmõi. Et sicut ad ṗmas du
as possunt reduci omnes passiones con
cupiscibilis: ita ad terciã oĩes passiones
irascibilis. Abominatio: fuga seu hor-
ror est quarta passio ⁊ motus Cõcupisci
bilis: opposita cõcupiscentie ⁊ desiderio.
⁊ causat̃ ex malo apprehenso vt absente
lʒ vt imminente. Unde abominatio est q̃-
dam fuga ⁊ vitatio eius: qđ quis odit vl
ei displicet. Sicut desideriũ est quidam
motus cõcupiscibilis tendens in rẽ ama-
tam q̃ presentem non habet.

De delectatione seu gaudio.
Capitulũ xxiiij.

D Electatio est quinta passio appe
titus cõcupiscibilis ⁊ fit respectu
boni. Cũ eñ bonũ apprehendit̃
vt presens p motũ iam acquisitũ ⁊ adep-
tum. dat ipsi appetitui cõcupiscibili quie
tationem quandã in bono adepto. Et sic
causat̃ passio in cõcupiscibili q̃ nominat̃
delectatio seu gaudiũ. Cõsiderandum
ṗmo q̃ delectatio in scripturis mult̃ no
minat̃ nominibus. Nominat̃ eñ primo
gaudiũ: qđ ꝓprie ptinet ad delectationeʒ
voluntatis: ⁊ differt delectatio volunta-
tis a delectatione appetit⁹ sensitiui. Nã
delectatio appetitus sensitiui sp est cum
aliqua transmutatione corporali. Dele-
ctatio vo appetit⁹ intellectiui. s. gaudiuʒ
ꝓprie sumptum: de se est sine trãsmutati
one corporali: quia ꝓprie nihil aliud ẽ q̃
simplex motus voluntatis se ad aliquid
complacenter applicantis. Et hinc est q̃
dicit Augustin⁹. q̃ cupiditas ⁊ leticia nil
aliud est: q̃ voluntas in eis consentiens
que volumus. Delectatio dicit̃ a simili-
tudine lactentiũ puerorꝫ q̃si dulcis lacta
tio. qñ vt lac se ĩfudit: dũ meditatio ṗmit-

affectio fugit. Leticia dicit͂ q̄si laticia. qꝛ dilatat vt apparet in vultu. Voluptas dicit͂ quasi volubilitas nūc hac nūc illac circa rem dilectam apphensam. Iocūditas dicit͂ a ioco qꝛ ꝓuocat ad iocum qui facilis ē nec laborat. Hylaritas qꝛ se foris facietenus explicat maxime ꝑ oculos. ⁊ dr̄ ab hylaro as id est letificare. Alacritas ē vigor vtendi se ⁊ suis virib⁹ expedite. Liquefactio q̄ se ꝓprijs terminis nō ꝯtinet plus q̄ꝫ aer aut aqua. ꝫ labitur in rē amatam. Defectio q̄ nō subsistit in sua virtute conatu vel opatione ꝫ cadit in rem dilectam sicut liquefactio. Ebrietas que nō videt͂ esse sui compos pre amoris magnitudine ꝫ cadit in rem dilectā sicut liquefactio. Sacietas q̄ nō excludit desideriū ꝫ fastidium vt in prosa Supne mr̄is gaudia. Fruunt͂ nec fastidiūt quo frui magꝭ sitiūt. Fruitio que inhesiue est in amato ꝓpt͂ se cū quiete. Trāsformatio nō ꝑ substantiam sed assimilationem qualitatiuā in amatā. Exultatio quasi extra saltatio: ⁊ est verboꝝ atq̄ꝫ membroꝝ. Tripudiuꝫ componit͂ a terra ⁊ pes pedis. ⁊ est exultatio facta ꝑ iocunditatem cum pedibus ꝓpter victoriam. Saltatio est gaudij indicium ꝑ totius corpis motionē. Plausus dicit͂ a plaudo dis si. sum. ⁊ est leticie indicium per manuū repcussionē. Solaciū est gaudiū ꝓueniēs solitarijs ex colloq̄o
B ꝑ qđ eoꝝ tristicia alleuiat͂. Considerandū secūdo ꝙ delectatio causat͂ nō nisi ab amore vꝉ ab amatiōe (amatio em̄ dicit intensionē ⁊ feruorē amoris) hinc illud ꝓuerbiū delectatō ⁊ gaudiū nō nisi ab amore nullū eē pōt. Delectatio em̄ (vt. j. dr͂) est ꝑceptio ꝯuenictis cū ꝯueniēte. Amor em̄ ē couenientia ⁊ adaptatio rei ad suuꝫ ꝯueniens. Qꝛ si illud bonuꝫ ⁊ cōueniens ad qđ inclinat amor absolute apphendit͂ tur velut presens ⁊ iam adeptum. subsequitur delectatio ⁊ gaudium de p̄sentia. Ex quo sequitur ꝙ cuꝫ delectatio sit passio motus et inclinatio virtutis appetitiue. Vis em̄ appetitiua non mouetur nisi prius obiectum sit apphensum ⁊ sibi presentatum per vim apphensiuam ⁊ cognitiuam. Necesse est enim vt vis apphensiua p̄cedat vim appetitiuam in actu suo. si nō tempore tamen natura ꝓut frequēter dictum est superius. Proinde ē ꝙ delectatio non fit sine operatione aliqua cognitiua simul ⁊ motiua. quia nec motiua vis sola sufficeret plusq̄ꝫ in reb⁹ sine anima. Nec sola apprehēsiua sine motu virtutis appetitiue satis esset ad delectationis originem. Presupponunt em̄ se vis apprehensiua ⁊ motiua sicut forma litterarum presupponit oculum dirigētem et manū mouentem vbi neutrum ꝑ se sufficeret. Aduertendum tamen est ꝙ contingit conuersum ordinem inueniri in p̄dictis cum dictū est ꝙ vis appetitiua nō mouetur nisi prius obiectum sit apphensum per vim cognitiuaꝫ. Exempli gratia in homine qui potentiaꝫ habet reflexiuā super se. delectatur ip̄e in obiecto per apprehensionem ⁊ vim motiuam voluntatis. Conuertat ⁊ reflectat apprehensiuaꝫ ad cognoscendū quid ⁊ qualis sit hec delectatio causata ex prima perceptiōe coniunctionis obiecti conuenientis cum appetitu qui est vis motiua solum vt sit nō cognitiua nec perceptiua. vnde in prima causatione delectationis necesse est vim apprehensiuam in actu suo precedere. si non tempore tamē ordine nature. Postq̄ꝫ autem delectatio causata est vis cognitiua cognoscit hanc delectationem. Constat ꝙ inde consequatur noua delectatio et reflexa qua fit vt homo sciat et velit se delectari. Queri posset nunc que causa precedat ordine naturali perceptionē delectatiōis istius secunde reflexe. Vtrū appetitus vel vis cognitiua sensus aut intellectus. Oportet ergo respondere ꝙ ad hanc perceptionem secunde delectationis neutra potētiarum per se primo sola concurrat. sed vt coniuncte fuerint et vnite ad prime delectationis. que nunc obijcitur habendam reflexe super se

pceptionē. Consequit̄ ergo secūda perce
ptio ad vnionem vtriusq̧ cause cōcurrē-
tis. nec potuisset aliunde pcipi reflexa de
lectatio nisi simplex pōr esset. vnde si non
fieret noua reflexio sup delectationē pce
ptam tunc ꝓprie non esset delectatio. Ut
esset darc exemplū in infantibus ꝛ insen-
satis. q̄rū licet sensus suum obiectū tan-
q̄ꝫ sibi bonum et conueniens apprehen-
dere posset ꝛ exhinc sequi quedam quies
virtutis appetitiue in eo qđ amat vł desi
derat. quia tamē in eis ratio nihil appħē
dit nec diiudicat. ꝛ sic nec delectari se in-
telligūt aut cognoscūt: ideo ꝓprie delecta
ri nō dicunt̄ moraliter. Considerandū
C tercio ꝙ iuxta quadruplicem vim appre
hensiuā quadruplex repitur delectatio.
Delectationē nāq̧ que ē actus motus ꝛ
passio appetitus ꝯcupiscibilis. pcedit q̄-
dam vis apprehensiua discretiua seu cō-
gnitiua. Idcirco ꝓm multiplicē vim app
hensiuā multiplicat̄ ꝛ delectatio. Est eñ
q̄dā vis appħēsiua sensitiua exterior q̄dā
īterior. q̄dā ratiōis inferioris. quedā rōis
superioris. Delectatio igit̄ quedā est sen
sualis que duplicat̄ ꝓm duplicem sensuz
exteriorem videlꝫ ꝛ interiorem. Quedaz
est rōnalis. quedā est intellectualis Dele
ctatio sensualis dr̄ etiā corpalis. carnalis
ꝛ animalis ꝛ est que in appetitu sensitiuo
ꝯcupiscibili. de bono delectabili ꝛ cōueni
enti p sensum appħenso ꝯuenit. Et dicit̄
delectatio talis sensualis ꝛ corpalis. ꝓpt̄
appħensionem sensus. qui ē vtus ī orga-
no corporeo. ꝛ q̄ nō nisi mediāte organo
corporeo appħendere pt̄. ex qua appħen
sione dū fit de bono ꝯuenīēti ꝓm sensum
sequit̄ quedā virtutis appetitiue quies i
eo qđ amat seu optat: ꝛ hinc creat̄ illa de
lectatio corpalis. que ꝛ carnalis nomina
tur qꝛ frequēter ex corruptiōe peccati cō-
tingit hoiem detineri circa ꝯcupiscentiaz
carnis que cōcupiscit aduersus spiritum
intantū ꝙ opationes potentiarū supiorꝝ
cessant impediunt̄ ꝛ deficiunt. Talis ho
mo nō rationalis nō spiritualis. quin po
tius bestialis. carnalis brutalis nominat̄
a pho. j. Ethicoꝝ. vnde Phus in expien
tie moral. scola versat⁹. duas species tra-
didit delectationis. vnā que a viciosis vi
tam pecudū eligentibus inquirit̄. et h̄ fe
da turpis inquieta breuis est ꝛ nocitura.
Aliā que est studiosorum puram lauda-
bilem tranquillam diutinam. Hinc est il
lud ꝙ phylosophia admirabiles hꝫ dele-
ctationes firmitate ꝛ puritate. Nomi-
natur delectatio sensualis ꝛ animalis ab
animali. qꝛ cōuenit omni animali ꝛ homi
ni nō inquantū hō. sed inquantū animal
Et ideo homines ꝓm hanc delectationē
sensualem viuentes dicunt̄ animales et
bestiales. Poterit ꝛ delectatio sensualis
dici nālis que etiā delectatio nālis ratiōa
lis ꝛ intellectualis dicit̄ inquantū vnaq̄-
q̧ vis anime naturaliter delectat̄ in suo
obiecto qđ tāq̄ꝫ sibi bonū ꝛ ꝯueniēs app
hendit. vtputa ratio in cognitiōe veri. vi
sus in coloribus maxime mediis. Audi-
tus in sonis mediocribus. ꝛ talis delecta
tio nihil aliud est q̄ꝫ quedam naturał vir
tutis quies in aliquo bono sibi cōuenien
ti amato ꝛ desiderato. vt posset poni exē
plum de delectatiōe q̄ habet̄ p⁹ magnuz
frigus in calefactione. vel potu post vehe
mentē sitim. Et dicit̄ talis delectatio na-
turalis quia liberūarbitriū nō pncipatur
sup huiuscemōi delectatiōes sicut nec su
per virtutes naturales nutritiue vł vege
tabilis. ꝛ sic est quodammō brutalis. nec
laude nec vituperio digna. Hec autē de-
lectatio sensualis ꝛ corpalis duplicat̄ ꝓm
duplicem appħensionem sensus exterio
ris ꝛ interioris. Delectatio pma est so-
lacium sensus exterioris. Cuius subiectū
est caro aut neruus sensibił mediante spi
ritu corpali ꝛ subtili. Unde cōsurgit faci-
litas vel difficultas delectatiōis iuxta cō
plexionis corpalis qualitatē accidentalē
vel innatam. Delectatio secunda sen-
sualis est gaudium ymaginatiue vel cogi
tatiue virtutis organo interiori corporeo
vtentis. Et inde consurgit vt prius dele-

stationis solacij varietas ꝭm diuersitatē organi ꝛ spirituū animalium ex quatuor humorib⁹ sanguine colera fleumate melancolia. Et ex diuersis fantasmatibus. ꝛ speciebus rerum sensatarū in ymaginatione vel fantasia reseruatis. Delectatio tercia rationalis ꝛ voluntaria est que apprehensionem rationis consequit̄ cū enī ratio aliquid tanq̄ bonū conueniens apphendit causatur in ea quidā motus seu appetitus ad illud sic apprehensum: quem consequit̄ delectatio que nihil aliud est nisi quedā volūtatis cōplacentia in eo qḋ sic ratio apphendit. Et hec delectatio ē gaudiū rationis vt apphendentis ꝛ volūtatis vt complacētis organo corporeo nō vtentis in actib⁹ suis vbi plurimū valēt habituales ꝛ actuales in ratiocinādo dispositiones ꝑ abstractiones specierū intelligibiliū a fantasmatib⁹ cū virtutū moraliū equali serenaq̄ tranquillitate.

Delectatio quarta intellectualis ꝛ spūalis ē gaudiū mentis q̄ supior ps ē rōnis sicut pcedens ē inferior. Causat̄ aūt hec spūalis ꝛ mentalis delectatō ex amorosa actuali ꝛ expimentali vnione mentis cū supmo suo obiecto qui deus est ex cuius vnione pceptiua sequit̄ summa delectatio ꝛ cōplacentia volūtatis in summo bono. Nullū enī obiectū ē ɔueniētius sponse videlicet anime rōnali q̄ ipe de⁹ summū bonū ad qḋ capiendū ꝑ mentem memorandū videlicet intelligendū ꝛ amandū possidendūq̄ facta est. Quare supest dū sibi ɔiungit̄ inheret ꝛ vnitur tanta ꝓpinquitate quāta sunt os ꝛ os osculātia se mutuo. Sicq̄ causat̄ ex hac vnitionis pceptione delectatio. nō qualiscunq̄ sed in suo genere supma q̄ supius esse bonū non potest. Propterea quietatur gaudet ꝛ letatur in hac vnica opatione nullū aliud obiectum petens q̄uis ipius continuationem possessionemq̄ securam amare nō cesset. Neq̄ tamen motus est ꝓpe dictus qui est actus entis in potentia. cum habeat amor id quod actualiter requirit sicut esuriens id edens qḋ habet semper in p̄sentia caret motu fastidij. Hec quarta delectatio causatur ex vnione actuali anime cum deo ꝑ pondus charitatis. de qua dictum est supra. c. xvij. circa mediū. ꝛ in fine. Considerandū quarto q̄ cancellis pisiens. in tractatu tercio de Canticordo sub nomie solacij describit delectationē. Delectatio est mulcebris passio cōsurgens ex pceptione cōiunctionis obiecti cōuenientis cum subiecto conuenienti. Delectatio hic ample describitur vt se extendit ad omnem potentiā cognitiuā sensualem scʒ rationalem ꝛ intellectualē ꝓut dicim⁹ bruta homines ꝛ angelos delectari vel solaciari. In hac descriptione passio ponitur ꝓ genere. Alia inibi posita ponūtur loco differentiarū. Nam dicitur ibi mulcebris id est suauis ꝛ conueniens passio cōtra tristicias ꝛ dolores et luctus. Additum est nomen pceptionis q̄ est generalis terminus ad omnē vim mētis apphensiuam ꝛ affectiuam. ꝑ qḋ excluditur motus rerum carentium penitus omni sensu ratione vel intellectu: vt sunt res inanimate ꝛ naturales que mote in id quod eis ꝭm naturā cōuenit hoc nō cognoscūt ꝛ ꝑ cōsequens nō delectantur. Requirit̄ etiam ꝓut dicit̄ in descriptione ad delectationē obiectum ꝛ subiectū cōueniens. Delectatio enī hʒ ꝓ obiecto bonū verū vel apparens cōiunctum Naʒ omē qḋ ē aut appere pt̄ bonū vl̄ cōueniēs pt̄ dici obiectū delectationis. Bonū enī vt dictū ē supra. c. v. ē triplex. Utile delectabile ꝛ honestū cui oppositur triplex malū. s. nociuū. tristabile ꝛ ihonestū Bonū apparēs sūt diuitie ꝛ honores vtiles ꝛ delicie sensuales delectabilis. Bonū aūt verū ē bonū honestū qḋ duplicat̄ vel pure ꝛ sūme bonū qḋ de⁹ ē. vl̄ in q̄ relucet ei⁹ silitudo vt grā ꝛ ṽtutes. Omē ergo bonū siue apparēs siue verū ē obiectū delectatiōis. Ex cui⁹ pceptione seq̄t̄ delectatio ꝓpt̄ ɔuenientiā cū appetitu cōcupiscibili qui est subiectum delectationis.

Delectatio.

Ex dictis patet ꝙ tria ꝯcurrūt ad integritatē ꝑfecte delectationis. Primū est ꝑceptio seu apphensio potentie cognitiue. Secundū est bonū siue obiectū cōueniēs ꝛ ꝓportionatū. Terciū ē cōuenientia ꝛ dispositio potētie q̄ apphendit q̄ si indispōsita sit ꝛ ab armonia debite ꝓportiōis discrasiata faciliter decipit̄ i iudicio. aut q̄n ꝗꝫ nihil sentit. Exemplū sumat̄ in potentia sensitiua. da febricitāti vinū illō amaricabit linguā eius. Ostende lippo lumē gratissimū ille ꝯturbabit̄ Exulceratū palpa leniter tamē nō delectationē ſ dolorē acerrimū iferes Odores suauissimos nō sentit reumaticus. Surdastris nō ē delectamēto vox canora dulcisꝗꝫ symphonia (Surdaster dr̄ surdus a sordes dis. q2 a sordibꝰ ꝛ humoribꝰ auriū frequēter surditas ꝓuenit) Aduertendū etiā ē ꝙ delectatio ꝯsurgit ex ꝑceptiōe duplicis ꝯiūctionis obiecti ꝯuenientis quarū vna est realis vt in sensu exteriori. Altera solū intentionalis seu spūalis vt in rōne vl' in intellectu vl' etiā in ymaginatione. Et vtrisꝗꝫ delectationibꝰ dicta ꝯuenit descriptio

E Consideradum quinto ꝙ quarta delectatio q̄ ꝛ solaciū spūale siue cōsolatio et iocunditas spūalis nominat̄ a Cancellario pisienꝰ describit̄ in sermone quodā de oībus sanctis. Consolatio siue delectatio spiritualis habitualis Est habitus anime quo inclinatur amplecti quodam mō ꝛ vnire sibi obiectū sub ratione boni honesti ꝛ cōuenientis apprehensum. Delectatio vero actualis ex habituali procedens Est vitalis ꝛ mulcebris motus anime ex tali habitu ꝛ inclinatione ꝯsurgēs

Unde cōsolatio ꝛ delectatio h̄ descripta opponit̄ luctui q̄ ē tercia btitudo: de q̄ dr̄ Mat. v. Beati q̄ lugēt q̄m ipi ꝯsolabūt̄. vn̄ luctꝰ ꝛ ꝯsolatio sub vna acceptione gn̄ali sīt due passiōes ille ꝯrie (vt dicit Cancel.) q̄s alit̄ noīamꝰ dolorē ꝛ gaudium siue delectationē. Cōsequūt̄ aūt passiones iste due luctꝰ ꝛ ꝯsolatio. vel dolor ꝛ delectatio ad duas rationes obiectales generales ꝛ extremas quarum vna ē boni vt ꝯueniētis: ꝛ altera vt mali discōuenientis. Descriptio luctus patebit infra. Elucidatio descriptiōis delectatiōis i magna ꝑte nota ē ex priori descriptiōe q̄ generaliter cōuenit oīni delectationi. Aliq̄ tamē h̄ elucidabunt̄. Un̄ aduertendū ꝙ ad amplectandū bonū honestū (q̄ deꝰ est) qđ ē obiectū delectationis spūalis requirunt̄ quinꝗꝫ sensus spūales. Nā quē admodū sensibilitas siue homo exterior: quinꝗꝫ habet sensus corꝑales exteriores qui (vt dictū ē) apphendūt bonū conueniens delectationi sensuali. Pariformit̄ ꝛ ratio suos habet quinꝗꝫ sensus spiritu- Sen ritusales interiores radicatos i liberoarbitrio quibus querit apphendere bonum honestū ꝛ in eo delectari. Est eīn in ea visus spūalis q̄ cernit̄ pulcritudo decor et candor lucis illiꝰ eterne. cuiꝰ lumē signatū est sup nos: q̄ visu videre se dicit apl's Nūc ꝑ speculū ꝛ in enigmate tūc autē facie ad faciē. Est auditꝰ spūalis. q̄ ꝑcipit̄ summa armonia ꝟitatis de qua ꝓpha ait, Audiā quid loquat̄ in me dn̄s deus. Est p̄terea gustus. ad quē inuitabat idem ꝓpha: Gustate ꝛ videte, Est insup tactus spiritual': alioq̄n nō dixisset sponsa in canticis. Leua eiꝰ sub capite meo ꝛ dextera illius amplexabit̄ me. Et osculetur me osculo oris sui. Deniꝗꝫ olfactū eē in rōne probat vox eiusdē sponse ad sponsū. Trahe me post te curremꝰ in odorem vngentoꝝ tuorū.

Aduertendū etiā ꝙ sensibus istis q̄nꝗꝫ spūalibus reformatis ꝛ sanatis per luctū (Nam luctus est potissimū ad huiusmōi purgationē ꝛ sanationē instrumentū) Uehemēs delectatio consequit̄ ex cōiunctione cuiuslibet huiusmodi sensuum cum suo obiecto ꝯuenientissimo. Et q̄d ē obiectū illud. vtiꝗꝫ deus oīne bonū. sicut dn̄s Moysi repromisit ostendā tibi oīne bonū Ipse nimirū ē visui summa pulcritudo. auditui summa armonia. olfactui odor suauissimus: gustui panis sapidissimus. Tactui summe suauis intimꝰ ꝛ cō-

sunctus. vide q̄ cōiunctus. Nā q̄ adhe-
ret deo vnus spūs est. Vn̄ si sensus natu
rales ⁊ imperfecti tanta nos oblectatōe tra
hant ⁊ rapiant etiā vsq; ad furiam ex ap
prehensiōe obiectoꝝ imperfectoꝝ ⁊ plu-
rimū amaritudis habentiū. q̄s existima-
re sufficiet: quanta est illa delectatio q̄nt⁹
torrens voluptatis sobrie ⁊ sincere. dum
ꝑfectissima potentia obiecto suo sub hac
rōne quintuplici simul cōiungit̄ ⁊ vnitur
Hoc sensit intime qui tam alte clamauit
O q̄ magna multitudo dulcedinis tue do
mine quā abscondisti timentib⁹ te. Ad-
uertendū tn̄ q̄ gradus ⁊ ꝑfectus sunt in
spūali delectatione. vt p̄mo q̄s delectabi
liter deo inhereat ⁊ inuitus euellat̄ ab eo
sicut puulus a matre blandiente. nec mi-
rū. spūalis eīm cōsolatio nō solū delecta-
bilis est fruendo s; etiā pulcra ⁊ honorifi
ca habendo ⁊ ꝓmerendo: delectat: hone-
stat ⁊ locupletat. Suauis est gust⁹ celesti
um deliciaꝝ. honorabil' amicicia dei. fru-
ctuosa charitas sublimioꝝ p̄mioꝝ. Omne
eīm qd̄ appetit̄ ꝓpter tria desiderat̄. quia
honorabile: delectabile vel vtile. sed in q̄
simul omnia cōueniunt nō inuenit̄ nisi i
delectatione spūali. Alia eīm aut delectāt
⁊ turpia sunt ⁊ nociua. aut honesta vl' vti
lia: s; difficilia ⁊ laboriosa. Delectatio vo
spūalis ⁊ sapientie gust⁹ ⁊ suauitatis frui
tio: delectabilis dulcis ē ⁊ venerabilis. cō
scientiā letificat: assecurat ⁊ magnificat.
Cūq; scd̄o sponsi amplexib⁹ anima de
uota inhiant̄ inheret: incipit iter brachia
ei⁹ aliquo mō cōsopire. sicut potat⁹ nobi
li vino in soporē resoluit̄: vt nō solū delec
tabiliter sed tenaciter deo inhereret. ⁊ q̄si
quadā vi abstrahit̄ ab omni visibiliū sen
su memoriaq;. Sic tn̄ tpate vt nec plene
suimet sit oblita: nec tn̄ vere compos sui
sit. Juxta illud ps. Si dormiatis int̄ me-
dios cleros. i. inter medios terminos ce-
li ⁊ mundi. Est eīm talis iste somnus sicut
illoꝝ q̄ incipiunt dormire. tn̄ videt̄ eis q̄
intra se fiunt aliquo modo sentire ⁊ intel
ligere: s; pre sopore non aduertunt. nisi ve
lint sibi vim facere vt ad se plenius cōuer
tant̄. Tandē tercio quousq; oīm q̄ sub
deo sunt aīa deuota plene oblita in solo
diuino contemplationis radio libere figa
tur: l; breuiter velut in quodā corusco ha
bens celitus emicantis. Corruptio ei ter-
reni corporis: vel varie hui⁹ vite occupa
tiōes deprimunt animā ⁊ reuocant vt ge
mens cogat̄ clamare cū aplo ad Ro. vij.
Infelix ego homo q̄s me liberabit de cor
pore mortis hui⁹. Q̄to eīm mens pl⁹ est
sobria ad ista inferiora cogitanda: tanto
plus a superiorib⁹ ⁊ celestib⁹ p deuotio-
nis intima elongat̄. Et q̄to feruenti⁹ ab
inferioꝝ memoria intellectu ⁊ affectu ad
superiora sustollit̄ tanto ꝑfectior est de-
uotio ⁊ purior est contemplatio. q2 simul
ꝑfecte nō pōt esse vtrisq; intenta q̄ ad in-
uicem sicut lux ⁊ tenebre sunt diuisa. qui
deo inheret in lumine versat̄. qui mundo
inheret in tenebris est.

¶ De dolore ⁊ tristicia.

Capitulū xxv.

De dolore ⁊ tristicia

Dolor siue tristicia ē sexta passio cō
cupiscibilis respectu mali vt pre
sentis apprehensi: opposita dele-
ctationi. Unde sicut ad delectationē req̄
rit̄ coniunctio boni ⁊ pceptio huius con
iunctionis. (nam delectatio est perceptō
conuenientis coniūcti) Jta etiam ad dō
lorem requiritur coniunctio alicuius ma
li quod ea ratōne est malum: quia priuat
aliquod bonum ⁊ perceptio huius con-
iunctionis. Cum enim malum apprehen
ditur per vim aliquā cognitiuam vt pre-
sens iam coniunctum vel bonum appre-
henditur amissum. quod vt sic habet ra-
tionem mali nociui seu damni: oritur in
appetitu concupiscibili displicentia que-
dam de malo ⁊ sic causatur passio que di
citur dolor siue tristicia: angustia siue con
tritio. detestatio: inuidia: cruciatus: tor-
sio: planctus seu plangor: rugitus: gemi
tus: vlulatus: languor: lamentū: luct⁹ cū
similib⁹ que opponunt̄ delectationi seu
gaudio. Unde Augusti. xiiij. de ciuit. dei.

de dolore ⁊ tristicia cū ceteris inducit illd
Virgilij. Hinc metuunt cupiunt gaudēt:
dolentq;. Considerandū p̄mo qliter do
lor diuerimode de diuersis pueniat. Dolor
q̄tum ad sensum ꝓprie importat ꝑcepti
onē lesionis q̄ est ꝟm sensuz tact⁹: cui op
ponit̄ delectatio sensualis ꝟm eundē sen
sum. sed inter alios sensus tactus est ma
gis discretiuus eoꝝ in q̄bus cōsistit tem
peramentū corpis. vn̄ illud qd̄ est conue
niens ꝟm tactū est cōueniens ipi tempe
ramento corpis: ⁊ ꝓpter hoc cōpleta dele
ctatio est in sola ꝑceptiōe tact⁹ ⁊ similiter
illud qd̄ est incōueniens tactui est cōtra
riū temperamento corpis. Et ideo d̄r. iij.
de anima: q̄ corrūpentia tactū corrūpūt
animā. nō aūt corrumpentia auditū: nisi
simul cōtingat ⁊ tactum corrumpi. Et iō
ꝓprie in solo tactu est dolor ⁊ accidit ex le
sione temperamēti corpis. Qm̄ aūt ea q̄
sunt sensus exterioris: extendunt̄ dicunt̄
⁊ transferunt̄ vt dicant̄ de his q̄ ptinent
ad sensus interiores. visionē quippe extē
dimus ad actus imaginatiue. Ea etiaz q̄
sunt sensitiue ptis: extendim⁹ ad ptem in
tellectiuā. Idcirco doloris nomen ad ac
tum appetit⁹ sensitiui transferim⁹ ⁊ qd̄ ꝓ
prie est tristicia dolorē nominam⁹. Et silr̄
ad actū appetit⁹ intellectiui: ⁊ qd̄ ibi pro
prie est displicentia dolorē large nomina
mus. Et qd̄ dictū est de dolore ꝑ oīa si
militer intelligendū est de delectatione si
bi opposita. q̄z in sensu ꝓprie vocat̄ sensu
alis delectatio. In appetitu sensitiuo vo
cat̄ gaudiū. In appetitu intellectiuo vo
cat̄ delectatō intellectualis vl' rōnalis. ab
B aliquib⁹ fruitio. Considerandū scd̄o q̄
liter se habent dolor ⁊ tristicia ad inuicē.
Nam in dolore ⁊ tristitia duo inueniunt̄
Primū est cōtrarietas cōtristantis ⁊ do
lorem inferentis ad ipm contristatū ⁊ ad
ipsum dolentē. Scd̄m est ꝑceptio ipsius
cōtrarietatis. Et ꝟm hec dolor ⁊ tristicia
tripliciter differunt. Primo q̄tum ad cō
trarietatē. q̄z hec in dolore attendit̄ q̄tū
ad naturā dolentis q̄ ꝑ lesionē corrumpi
tur. ꝟ in tristicia attēdit̄ q̄tū ad repugnā
tiā appetit⁹ ad id qd̄ q̄s odit. Scd̄o q̄tū
ad ꝑceptionē. q̄z ꝑceptio doloris sp̄ ē ꝟm
sensum tact⁹. in tristitia aūt sp̄ est ꝑceptō
ꝟm sensuz interiorē. Tercio q̄tū ad ordi
nem. q̄z dolor incipit a lesione ⁊ terminat̄
ad ꝑceptionē sensus tact⁹. ibi em̄ implet̄
ratio doloris. Sz rō tristicie incipit ab ap
prehensiōe estimatiue naturalis ⁊ termi
nat̄ in affectione vl' appetitu. Ex quo p̄z
q̄ ꝓprie loquendo dolor est passio corpa
lis. ꝟ tristicia est passio aīalis. Sz exten
siue nomen tristicia dolor dicit̄ ⁊ ecōuer
so. ⁊ tam dolor q̄z tristicia q̄ sensum respi
ciunt extendunt̄ ad displicentiā ⁊ ad lu
ctum q̄ sunt in appetitu intellectiuo vt iā
dicet̄. Que aūt dicta sunt de tristicia ⁊ do
lore eodē mō dici possunt de delectatōe ⁊
gaudio. Vn̄ delectatio respicit ꝓprie sen
sum tact⁹. gaudiū appetitū sensitiuum. ꝟ
delectatio extendit̄ ad appetitū sensitiuū
⁊ vtrunq; ad appetitū intellectiuū Eodē
aūt mō q̄tum ad ꝓprias rōnes differunt
ab inuicē sicut dolor ⁊ tristicia. ꝟ vnū se
pe ponit̄ ꝓ alio ꝓut dictū est. c. p̄cedēti.
Dolor aūt opponit̄ delectatiōi in primo
mō in quo accipit̄ dolor. ⁊ tristicie simul
opponit̄ gaudiū in illo mō quo accipitur
tristicia. Cōsiderandū tercio q̄ quadru
plici delectationi. s. sensuali: animali: rati
onali ⁊ intellectuali. de qua dictū est. c. p̄
cedenti. corrn̄det q̄druplex dolor. Pri
mus dolor (quē ⁊ phi enumerant inter
passiones cōcupiscibilis) d̄r sensualis ex
terior. q̄ cōsurgit ex apprehensiōe sensiti
ua exteriori respectu obiecti discōuenien
tis ipi sensui corpali. hunc cōcomitat̄ mo
tus spirituū ⁊ cōstrictio cordis. Dolor h̄
causat̄ ex apprehensiōe alicui⁹ lesiōis fa
cte in carne ꝟm sensum tact⁹. Et q̄z cū in
organis sensuū exterioꝝ cōcurrit mixtio
quatuor primoꝝ q̄litatū q̄ sunt obiectuz
tactus. lesio facta in organis infert dolo
rem in sensib⁹. Scd̄s dolor d̄r animal̄.
q̄ ꝓprie noiat̄ tristicia q̄ causat̄ ab appre
hensiōe interiori estimatiue naturalis et

terminat in appetitu: et fit frequent sine lesione carnis fit etiã p apphensionē imaginatiuã sic dr aialis dolor. fitq3 p apprehensionē intellectiuã sic di displicētia. vñ tristitia ē animi dissensus ab his q̄ nobis nolentib9 accidūt. sic nomē doloris et tristicie (vt s. di) extendit ad appetitū rationalē et intellectiuum pro ut iam dicetur

Tercius dolor dr rōnalis seu voluntarius q̄ subiacet libero arbitrio. h dolor fit p rationē apphendentē malū culpe: et p voluntatē dissentientē in q̄ orit displicentia odiū vel detestatio mali culpe. Hic soluit questio theologicalis famosissima Si dolor ɔtritionis de peccatis d3 eē maxim9. dolor nãq3 rōnis et displicētia elicita cū grã sufficit ad detestationē peccati: supposito q null9 in corpe ex redundantia doloris rōnalis sequeret dolor sensualis. Attñ dolor iste diceret maxim9 qr d nulla re altera tpali tanta detestatio elici d3 a corde rōnis sicut nullū ē damnū pene qd eq̄paret dãno culpe. Dolorez aūt sensualē et animalē (quē phi enumerant inter passiones ɔcupiscibilis) nō oportet maximū eē in penitente. imo nimius culpabilis eē posset vtpote cordis sensualis et corpis destructiu9. Stat em̄ duos esse. quoꝝ vnus ex cōplexione naturali cor h3 strennuū et virile ac lachrymis nō ydoneū ita vt vix aut nunq̄3 flere possit. Erit alter cordis feminei mollis ad oēm miserationis occasionē lachrymis laxus. Primus eliciet detestationē sui peccati intensi9 in animo fortius et laudabili9 in casu q̄3 ali9 Nec apphendit illū verbū sapiētis. Cor durū male habebit in nouissimo. iam em̄ talis pctã detestans nō durū cor hře sed molle dicendus est. Dolor quartus dr intellectualis et spūalis cōtrarius delectationi intellectuali et spūali mētis gaudio de q̄ ca. pcedenti dictū ē. Dolor h alio nomine luctus dr de q̄. j. dr Considerandū q̄rto q dolor generalit sumpt9 sic pōt diffiniri. Dolor siue tristicia ē vitalis anime motus ɔsurgens ex apphensione obiecti vt discōueniens ē. Vel sic Dolor est pceptio discōuenietis ɔiuncti. Vel sic Dolor est cōiunctio discōuenientis cū discōuenieti pcepta et odita. Cui9 effect9 ē (pšertim si fit in sensu) cōstrictio quida3 horror et fuga et renisus. Est aūt ratio discōuenientie disproportio lesiua armonie et vnitat debite pat3 in hoc in dolore sensuali. Si em̄ obiectū nō fuerit pportionatū potentie sensitiue sensus ledit aut corrumpit. Excellēs em̄ sensibile corrumpit sensum. put dr. iij. de anima. Nã sensus delectat in medijs et ɔtristat in extremis qualitatib9 sensibilib9. patet hoc de extremis colorib9 albo et nigro. Albedo em̄ visum disgregat. Nigredo congregat sicq3 visus debilitat. Excellēs etiã calor et frigus corrūpunt tactum et sic de alijs sensibus. Organū em̄ sensus cōsistit in cōpositione cuiusdã pportionabilis medietat ideo requirit obiectum pportionatū. Secus autē est de intellectu qui nō req̄rit organū corporeu3. Intellectus nanq3 post magnum intelligibile nō minus intelligit alia vt dicit. iij. de aia. Elucidatio haru3 descriptionū doloris. poterit patere ex descriptione delectationis capit. precedēti.

Considerandū quinto q dolor contrarius delectationi spūali Luctus nominatur. Inuenit nanq3 duplex luctus in scriptura. vnus malus nihil ad beatitudinē cōferens nec afferens consolationē q̄ bona ē. Ille luct9 ē p tpalib9 incomodis apphensis a rōe sub rōne pene afflictiue. Alius luctus ē spūalis p solis malis culpe apphensis sub rōne offense diuine bonitatꝭ et iusticie. Luctū pene hñt dãnati nō luctū culpe vt offensiua fuit diuine iusticie. q̄lit ē in pluribus viatorib9 inuenire. Hoc sensit paul9 q̄ dixit tristitia secli mortē opat cū pus dixisset Tristitia que sm deū ē penitentiã in salutē stabilē opat. ij. Cor. vij. Aduertendū etiã quia tripliciter bonū di (vt frequēter dictū ē) p delectabili. p vtili. p honesto: Et silr malu3 ex opposito. p tristabili seu delectabili. p E Luctus

nocivo˚ ⁊ ꝓ inhonesto. Cōformit̃ ad has obiectales rōnes poterit multiplicari sermo de luctu ⁊ delectatiōe ꝓut cōsurgunt ex apprehensione boni ⁊ honesti vel mali inhonesti. Et hoc dupl'r vel in actu vel in habitu hoc q̇ppe mō luctus ⁊ delectatio ꝓprie sunt aīe rōnalis ⁊ ad sensualitatem nō nisi ordināte rōe spectāt. sicut nec obiectales honesti ⁊ inhonesti rōes. His igit̃ p̄suppositis luctus ꝯ̄rius delectatiōi seu cōsolationi spūali ⁊ ꝓut dr̄ beatitudo (nō quidē formalit̃ ꝫ q2 cōicat beatitudinē h̄ in via. vl' q2 ducit ad eā) hʒ sic describi ꝓ habitu. Luctus ē habitus aīe graciosus q̇ īclinat̃ fugere ⁊ horrere obiectū: sub rōne mali īhonesti ⁊ disconuenientis apph̄ensum. Apph̄ēdit̃ aūt obiectū vt inhonestū tripl'r. aut formalit̃ ⁊ sic est deformitas. aut scd'o cōsecutiue q2 ē effect⁹ culpe ⁊ reliquie ei⁹ sicut reat⁹ pene ⁊ macula ⁊ offensa. aut t̃cio occasionatiue. q2 ad culpā inductiuum ē. aut ab honestate distractiuū vt noxie tentationes ⁊ rebelliones sensualitatis. Luctus actualis sic describit̃. Est vitalis ⁊ displicibilis anime motus ex tali habitu ⁊ inclinatione ꝯsurgens. Rō aūt discōueniētie inhoneste est violatio modi speciei ⁊ ordinis vl' numeri ponderis ⁊ mensure. vl' vnitatis speciei ⁊ bonitatis ī liberoarbitrio. dū ip̄m nō sequit̃ motionē boni vt efficiens ē. violatur species ⁊ nūerus duʒ nō cōformat̃ cause sue exēplari. violat̃ āt pond⁹ ⁊ ordo ⁊ bonitas. dū nō inseq̇t̃ motōnē sue cāe final'.

¶ De spe ⁊ desperatione. Ca. xxvj.

A De spe ⁊ desperatione.

Spes (septima passio de vndecim generalibus. Tercia aūt de q̄tuor passionib⁹ p̄ncipalib⁹. viij. c. enūeratis) p̄ma ē passio appetit⁹ irascibilis obiectū respiciēs bonuʒ. Nō absolute ꝫ cū ꝯtractiōe ad arduum seu difficile absens seu futuꝝ cōfiducia tū̄ adipiscendi. Naʒ dr̄ spes ꝫm ethymologiā q̄si pes ꝓgrediēdi ad ardua. Arduū ei addit quandā specialē rōnem bonitatis. s. p̄ciositatē quandā ex hoc ip̄o ꝙ nō de facili p̄t haberi. sicut dr̄ omē rarū carū. Considerandū p̄mo ꝙ spes nō accipit̃ h̄ ꝓut ē v̄tus theologica de qua determinat̃ in. iij. tractatu hui⁹ opis c. xxiiij. ꝫ sumit̃ generalit̃ ꝓ desiderio. tendētia expectatiōe. esurie. siti. ardore. anhelatiōe ⁊ suspirio boni cuiuscūqꝫ futuri ⁊ ardui. vt sic ē passio motus ⁊ inclinatio appetitus sensitiui irascibilis vna de quatuor passionib⁹ p̄ncipalib⁹ de q̇bus Virgili⁹ in eneidis libro. vj hinc metuūt cupiūt gaudēt dolentqꝫ. Itē Boetius vltimo metro primi libri Gaudia pelle. pelle timorē spemqꝫ fugato nec dolor assit. de hoc clarius cap̄. viij. in fine. Hoc mō spes nō solū est in hoīb us sed ⁊ in aīalibus brutis q̄ habēt appetitū sensitiuū. ptʒ q2 aīalia inueniunt̃ opari ꝓpter aliqd' bonū futurū. estimatū arduū possibile adipisci. Sicut aues faciūt nidos pugnādo ꝓ eis ꝓpter filioꝝ educationē vnū etiā animal aggredit̃ alterū ex spe victorie. Expimur hoc in cane ad insequendū leporem et accipitre auem qd' nō facerēt nisi q2 sperant assequi. Considerandū secūdo ꝙ spes ptinet ad appetitū non q̄lemcūqꝫ ꝫ irascibilē. Primū pʒ. Nam motus spei importat quandā extensionē appetitus in id qd' ei rep̄sentat vis apprehēsiua cognoscitiua vt bonū arduū ⁊ adipiscibile. Ideo ptinet ad appetitū. In h̄ differt vis appetitiua a cognoscitiua quia appetitiua pficit̃ p extensionē ad res desideratas ꝫ cognoscitiua p receptionē rerū cognitaꝝ ī cognoscēte. s. p suas silitudines. Scd'm patʒ. Nā oīs illa passio de cui⁹ itellectu ē mot⁹ ī bonū cū circūstātia difficultatis ē ī irascibili. Et hm̄ōi sūt oīa illa q̄ importāt bonū vl' malū cū denoīatione alicui⁹ quātitatis. Sicut in ira q̄ exurgit ex mag̃ lesione quā q̄s p̄t vindicare ꝫ nō in ꝓmptu. Timor nō ē de q̇libʒ malo ꝫ de magno cui nō p̄t resisti vl' difficulter sic spes importat motū appetitus ad aliquod bonum cōmensuratum appetenti. Non eīm est de bono ⁊ tanto ad qd' nullo mō p̄t ꝯueniri. nec tū̄ de tā p̄uo qd' ꝓ nul

lo habeat̄.s de eo qd̄ est difficile haberi ꝛ
tn̄ pōt haberi ꝓpter qd̄ dr̄ arduum. idcir
co spes est passio irascibilis. Conside-
randū tercio ꝙ spes accepta in suo obie-
cto quatuor requirit cōditōes. Prima
ꝙ sit bonū.qꝛ spes est de bono ꝛ ꝑ hͦ dif-
fert a timore q̄ est de malo.Sumit̄ tamē
qn̄qꝫ spes improprie ꝓ timore.vt cū dici
tur.hūc quātū potui tantū speraui (id est
timui) dolorē.Differt etiā spes in hoc ab
audacia.q̄ importat extensionē appetit⁹
in aliqd̄ arduum malū vt expellat̄.spes
autem importat extensionem appetitus
in arduū bonum vt acq̄rat̄. Scd̄a con
ditio ꝙ sit futurū.ꝑ hoc differt a gaudio
seu delectatione q̄ est de pn̄ti bono habi-
to. Tercia est ꝙ sit arduū cū difficulta
te adipiscibile.ꝑ hoc differt a desiderio et
cupiditate q̄ sunt de bono futuro absolu
te. Quarta ꝙ sit arduū possibile adipi
sci.ꝑ hoc differt spes a desperatōne.de q̄
infra.Nō ei aliq̄s sperat id qd̄ oīno adi-
pisci non potest. Cōsiderandū quarto:
ꝙ multa causant spem. Primo expien-
tia est causa spei.ꝛ hoc duplr̄.ṗmo qꝛ per
expientiam hō acquirit facultatē defacili
aliq̄d faciendi:ex quo sequit̄ spes.Scd̄o
qꝛ ꝑ experientiā fit homi estimatio ꝙ ali-
q̄d sibi sit possibile qd̄ impossibile an̄ ex-
perientiam iudicabat Scd̄o iuuentus
est causa spei.vn̄ dicit phs ꝙ iuuenes sūt
maxime spei.Et hoc ꝓpter tria q̄ accipiū
tur s̄m cōditiones boni qd̄ est obiectum
spei.s.futurū arduum ꝛ adipiscibile.Iu-
uenes eñ multū habēt de futuro ꝛ parū
de pn̄ti.ꝛ iō qꝛ memoria est p̄teritoꝝ spes
futuri:parū hn̄t de memoria ꝛ multū vi-
uunt in spe.Iuuenes etiā ꝓpter calidita-
tē habent multos sp̄us ꝛ ita in eis cor am
pliat̄.ex amplitudine aūt cordis fit ꝙ ali
quis tendat in arduū.ꝛ ideo iuuenes sūt
animosi ꝛ bone spei. Iuuenes etiā qꝛ nō
sunt passi repulsam nec multa impedim-
ta in suis conatib⁹ experti:defacili repu-
tant aliquid possibile adipisci.et sic ꝓpter
inexperientiā ꝛ ꝓpter cōtraria que nō sūt
passi in suis operib⁹ sunt bone spei. Ter
cio ebrietas causat spem ꝓpter caliditatē
cordis ex vino ꝛ incōsideratiōe periculo
rū.fatuitas v̄o ꝓpter incōsiderationem.
Desperatio octaua est passio de vnde- E
cim generalib⁹: scd̄aqꝫ passio appetitus
irascibilis.ꝛ est respectu boni ardui cum
diffidentia adipiscēdi.Et eñ cōtraria spei
nō ei q̄ est virtus theologica.nā inq̄ꝫtum
cōtrariat̄ virtuti spei theologice:sic despe
ratio est peccatū in sp̄m sctm̄.de quo dici-
tur in tercio tractatu hui⁹ opis ca. xxiiij.
Sꝫ est ꝯ̄ria spei ꝓut est passio.sicut enim
spes importat quendā accessum (tendit
eñ sperans in obiectum.i.rem speratam
que est bonū arduū qd̄ habet rationē at-
tractiui.ꝓut est cum possibilitate adipi-
scendi) Sic desperatio importat quendā
recessum nam desperans discedit a bono
arduo.nō qꝛ nō desiderat sed qꝛ conside-
rat illud cum impossibilitate obtinendi.ꝛ
ideo habet rationē retractiui.vn̄ quēad-
modū spes s̄m ethimologiam dicit̄ qua-
si pes ꝓgrediens in ardua. sic ecōtrario
desperatio.deest eñ ei pes vllaqꝫ ꝓgredi
endi facultas Cōsiderandū ṗmo q̄ꝫuis
desperatio sonet in viciū. tn̄ aliqn̄ potest
esse sine peccato.cū.s. est solum s̄m ṗmū
motū passiōis.vt cum q̄s se videns in pe
riculis magnis maris vel inuasionis sibi
facte vl̄ infirmitatis grauissime desperat
euadere mortē.nihil tn̄ incōueniens agit
ꝓpter hoc passionib⁹ enim puris nec me-
remur nec demeremur vt dictum est su-
pra capitulo.ix. Nomina enim passio-
num:desperatio:audacia:ira et similia:
s̄m ꝙ importāt absolute motum appeti-
tus sensitiui in aliquod bonum vel malū
sic sunt nomina passionū.Scd̄m v̄o ꝙ si
mul cū motu tali importeant recessum ab
ordine rōnis.sic sunt noīa vicioꝝ.Scd̄m
aūt ꝙ a recta rōne regulant̄ ꝛ a volūtate
imperant̄.sic sūt noīa virtutū.Sic despe
ratio aliqn̄ est meritoria rōne adiūcte hu
militatis.puta cū quis vocat⁹ vel missus
ad aliqd̄ officiū vl̄ exercitiū magne īportā
tie:desperās d̄ idoneitate sua ad illd̄ hūi
liter refugit ꝛ recusat.nō tn̄ animo obsti-
nato. Sic Gregorius fugit desperans se

apte papatū recturū. Sic ambro. archiṗ
ſulatū fugit mediolanenſem. Bonauen-
tura archiepatum eboracenſem. Aliquā
do deſperatio eſt vicioſa ꝛ ꝯdemnatoria
vt cū qs deſperat de remiſſione peccati ꝛ
ſalute vel receptōe auxilij a deo in ſuis in
F digentijs. ¶ Cōſiderandū ſecundo ꝙ cō
trarietas aliter ꝛ aliter reperit̄ in paſſio-
nibus concupiſcibilis ꝛ iraſcibilis. Dicit
eñ. s. Thomas pte. j. q. xxiij. artic. ij. ꝙ in
paſſionib⁹ anime duplex cōtrarietas in-
uenit̄. vna q̄dem ſm ꝯtrarietatē obiecto
rū. ſ. boni ꝛ mali. Alia vo ſm acceſſum et
receſſum ab eodē termino. In paſſiōib⁹
cōcupiſcibilis inuenit̄ pma ꝯrietas tm̄ q̄
ſcz eſt ſm obiecta. In paſſionib⁹ iraſcibi
lis inuenit̄ vtraqꝫ. Cui⁹ rō eſt. qꝛ obiectū
cōcupiſcibilis vt frequenter eſt dictū. eſt
bonū vel malū abſolute. Bonū aūt inq̄z-
tum bonū nō pōt eſſe termin⁹ a quo ſꝫ ſo
lum vt ad quē. qꝛ nihil refugit bonū inq̄z
tum bonū ſꝫ omīa bonū appetūt. Siſr ni-
hil appetit malū inq̄ztū hmōi: ſꝫ omīa fu-
giunt ipm ꝛ ꝓpter hoc malū nō habet rō-
nem termini ad quē ſꝫ ſolū termini a quo
Sic igit̄ ois paſſio ꝯcupiſcibilis reſpectu
boni eſt vt in ipſum ſicut amor deſideriū
ꝛ gaudiū. Omīs vo paſſio reſpectu mali
eſt vt ab ipſo. ſicut odiū: fuga ꝛ triſticia.
Idcirco in paſſionib⁹ cōcupiſcibilis non
pōt eſſe cōtrarietas ſm acceſſum ꝛ rece-
ſum ab eodē obiecto. ſꝫ obiectū iraſcibilis
eſt bonū vel malū: nō q̄dem abſolute ſed
ſub rōne difficultatis vel arduitatis. Bo
nū aūt arduū ſiue difficile hꝫ rōem vt in
ipm tendat̄ inq̄ztum eſt bonuꝫ qđ ptinet
ad paſſionē ſpei. ꝛ vt ab ipſo recedat̄ in-
q̄ztum eſt arduum ꝛ difficile qđ ptinet ad
paſſionē deſperationis. Siſr malū arduū
habet rōnem vt vitet̄ inq̄tum eſt maluꝫ
ꝛ hoc ptinet ad paſſionē timoris. hꝫ etiaꝫ
rōnem vt in ipſum tendat̄ ſicut in quod
dam arduū. ꝑ qđ. ſ. aliq̄s euadit ſubiecti
onē mali. ꝛ ſic tendit in ipm audacia. In
uenit̄ ergo in paſſionibus iraſcibilis ꝯrie
tas ſm cōtrarietatē boni ꝛ mali. ſicut int̄
ſpem ꝛ timorem. Et iterū ſm acceſſum ꝛ
receſſum ab eodē termino ſicut inter au-
daciā ꝛ timorem. ¶ De audacia ꝛ ti
more. Capitulū xxvij.

a Udacia: nona paſſio de paſſioni
a bus generalibus. tercia paſſionū
iraſcibilis fit reſpectu mali futuri
ardui apprehenſi ſub ratione fiducie re-
pellendi ꝛ obpugnandi cōtraria eſt timo
ri. Cui⁹ rō eſt. Cū eñ de rōne cōtrarioꝝ
ſit ꝙ maxime a ſe diſtant ꝛ audacia maxi
me diſtat a timore. nā timor refugit nocu
mentū futurū ꝓpter ei⁹ victoriā ſuꝑ ipm
timentem. Sꝫ audacia aggredit̄ ꝑiculuꝫ
imminens ꝓpter victoriā ſui ſupra ipſuꝫ
ꝑiculū. Sic ptꝫ ꝙ audacia ꝯriat̄ timori.
¶ Conſiderandū pmo ꝙ audacia dupli-
citer cauſat̄. vno mō ex pte appetit⁹. alio
mō ex pte tranſmutatiōis corꝑalis. Pri-
mū ptꝫ. nam appetit⁹ ꝯñs apprehenſiōꝫ
reſpectu eoꝝ que faciūt ex timore ꝙ poſſi
bile ſit adipiſci victoriā: mouet̄: inclinat̄
ꝛ conat̄ aggredi talia ardua apprehenſa
ꝛ talis motus ꝛ inclinatio appetit⁹ iraſci
bilis dicit̄ audacia. Cōſequit̄ aūt auda-
cia ad ſpem ex hoc ꝙ aliq̄s ſperat ſupe-
rare terribile imminens: ex hoc audacter
inſequit̄ ipm. Cauſat̄ etiā audacia ex cō-
ſideratione ꝓprie potentie: ſicut eſt forti-
tudo corꝑis. experientia in ꝑiculis: multi
tudo pecuniarū ꝛ talia hmōi. Uel ex con
ſideratiōe potentie alioꝝ. ſicut eſt multi-
tudo amicoꝝ vel quorūcunqꝫ auxilianti-
um. ꝛ pcipue ſi hō cōfidit de diuino auxi
lio. vñ illi q̄ ſe bñ hñt ad diuina audacio-
res ſunt: vt etiā dicit phus. Cauſat̄ etiaꝫ
audacia ꝑ remotionē terribiliū ꝑ qđ tolli
tur timor. qꝛ nō hꝫ homo inimicos quan
do nulli nocuit ꝛ hmōi. ¶ Scđo cauſat̄
audacia ex pte tranſmutatōis corꝑalis ꝑ
ꝓuocatōnem ſpei in excluſiōe timoris: ex
his q̄ faciunt caliditatē circa cor. vñ ſm
phm hñtia paruū cor aīalia ſm q̄ztitateꝫ
ſunt magis audacia. ꝛ habentia magnuꝫ
cor ſꝫ timida. qꝛ calor naturalis nō tantū
pt calefacere magnū cor ſicut ꝑuū. hñtes
etiā humorē ſanguineū ſꝫ audaciores ꝓpter
caliditatē cordis exinde ſequentem. Uini

etiã amatores sĩt audaciores ꝓpter calidi
tatẽ vini. ¶ Cõsiderandũ scđo ꝙ audacia
dupliciť accipiť. Uno mõ ꝓ habitu vľ a
ctu quodã vicioso. q̃ opponiť virtuti for
titudinis ꝑ supabundantiã. sic nõ sumiť
hic. sic determinať de ea in tercio tracta
tu cap. xix. Alio mõ accipiť audacia ꝓ q̃
dam passiõe appetit⁹ irascibilis ꝓ motu
vicȝ appetit⁹ sensitiui irascibilis in aliqđ
malũ arduũ cũ spe victorie: sic etiã cõue
nit brutis: patet hoc de leone q̃ ad nulli⁹
pauet occursum 7 de multis alijs bestijs
Et in hoie si audacia nõ fuerat regulata
rõne erit viciosa. Sin aũt erit debita 7 vir
tus fortitudinis moralis. Uñ dicit phus
ꝙ q̃dam audaces sĩt volantes ante ꝑicu
la ꝫ in ipis deficiũt. et rõ ẽ. q2 cũ audacia
sit mot⁹ appetit⁹ sensitiui: seq̃ť apphẽsiõȝ
sensitiue virtutis. virtus aũt sensitiua nõ
est collatiua nec inquisitiua singulorũ q̃
rem circũstant sed hȝ subitũ iudiciũ. vnđ
qñ audaces q̃ ex subita apprehensiõe ag
gressi sunt aliqđ ꝑiculũ difficile nõ cõside
rantes ꝑicula. qñ iam experiunť ipa ꝑicula
sentiunt maiorem difficultatẽ q̃ȝ extima
uerũt 7 iõ deficiũt. Ecõtra fit in audacia
regulata rõne. Nã rõ est discursiua oim
q̃ afferũt difficultatẽ negocij. Et iõ fortes
q̃ ex iudicio rõnis aggrediunť ꝑicula in
ꝑncipio videnť remissi. q2 nõ passim ꝫ cũ
deliberatione debita aggrediunť. qñ aũt
sunt in ipsis ꝑiculis nõ experiũť aliqđ im
prouisum ꝫ qñq3 minora illis q̃ ꝓuiderũt
7 iõ magis ꝑsistunt. ¶ Timor seu metus
decima passio de generalib⁹ passionibus
quarta passionũ irascibilis. quarta etiam
passio de quatuor passionib⁹ ꝑncipalib⁹
enumeratis supra in ca. viij. opposita au
dacie est respectu mali ardui cum diffidẽ
tia euadendi aut repellendi. Multas ha
bet sub se species. vicȝ verecundiã: erube
scentiã: segniciẽ: ignauiã: admirationem:
stuporem: agoniã: trepidationẽ vel dubi
tationẽ. Horꝫ nominũ rõnes declarate sĩt
ca. viij. in scđo notabili. ¶ De timore igi
tur quatuor cõsideratiões occurrunt. pri
ma de timoris multiplici acceptione. Se
cunda de causa timoris. Tercia de obie
cto timoris. Quarta de effectu timoris.
¶ Considerandũ primo ꝙ timor trib⁹ mo
dis sumiť. Uno mõ sumiť ꝓ habitu vel
actu cuiusdam doni spũssancti. qđ inter
septem dona enumerat⁹ spũssancti. Esa.
xj. Et requiescet sup eũ spũs timoris dñi. 7
sic est in appetitu intellectiuo sicut in sub
iecto. de illo timore dicit in tercio tracta
tu. c. xxvij. ¶ Scđo sumiť ꝓ quodã hitu
vel actu vicioso q̃ opponiť fortitudini ẜm
defectũ. 7 ille habit⁹ a pho. ij. ethi. vocať
timiditas. de quo etiã dr in tercio tracta
tu. c. xix. ¶ Tercio timor sumiť ꝓ quadã
passiõe virtutis irascibilis que consurgit
ex hoc ꝙ appetit⁹ sensitiu⁹ refugit aliqđ
viciosum vel malũ apprehensum. 7 siqui
dẽ sit rõne regulat⁹ erit debit⁹. sicut fuit ĩ
xpõ 7 in sanctis. si aũt nõ sit rõne regula
tus erit malus: 7 ita nõ fuit in xpõ. Istis
aũt duob⁹ modis sp timor est in appetitu
sensitiuo. Illo aũt mõ timor cõuenit đo
nisi in ꝑsona xpi mõ ꝑdicto. Timor autẽ
vt passio est brutis conuenit: eo mõ q̃ di
ctum est immediate de audacia. ¶ Cõsi
derãdũ scđo ꝙ causa timoris duplex est.
scȝ amor 7 defect⁹ virtutis. Primũ de a
more ptȝ tali rõne. Ex hoc ꝙ aliq̃s amat
aliqđ bonũ sequiť ꝙ timeat priuatiuũ il
lius boni qđ amat. ergo amor boni est cã
timoris mali priuatiui illi⁹ boni. Scđm
ꝙ defect⁹ virtutis est causa timoris ꝓba
tur. Contrariorꝫ sunt cõtrarie cause. ꝫ di
uitie: robur: multitudo amicorꝫ: potestas
excludũt timorẽ ẜm phm. ij. retho. vt etiã
ꝓbatũ est supra de audacia. ergo ꝑ cõtra
riũ defectio horꝫ causat timorẽ. Cõside
randũ tercio ꝙ obiectum timoris ꝑmo 7
ꝑncipaliter est in ipsum malũ. Secunda
rio ꝙ ipm malũ põt infligere. vñ conside
randũ ꝙ timor de ꝑ se est de ipõ malo. q2
timor est de eo qđ est priuatiuũ ei⁹ quod
amať. cũ ergo amor sit boni 7 malũ sit ꝑ
uatiuũ boni sequiť ꝙ timor sit de malo.
¶ Timor nõ est de malo culpe ꝓprie. Nõ
q2 illud qđ omnino subiacet ptãti homi
nis nõ habet rationẽ terribilis. sed malũ

culpe ꝓpriā causam hȝ voluntatē huma/
nā q̄ vitare pōt qd̄cunq̄ pctm̄.pōt tñ ti/
mor esse de malo culpe improprie rōe ali
cuius extrinseci quod magnā vim habet
voluntatē inclinandi ad maluȝ culpe.vt
cum quis timet ꝯmorari in societate ma/
loꝝ ne indicaꝛ malū culpe. Timor est
de malo nature.qd̄ ptȝ ex eo.q̄ mors est
malū nature ⁊ mors est inter oīa mala
terribilissima.vt dicit phs.iij.ethco. Et iō
xp̄s amonuit discipulos mortē nō timere
dicens. Nolite timere eos q̄ occidūt cor/
pus. Timor est de malo futuro: ⁊ in h̄
differt a tristicia q̄ ē de malo pn̄ti Et hinc
est ꝙ malū illud qd̄ nō extimaꝛ vl' appre
hendiꝛ vt futurū ſ vt pn̄s ⁊ necessarium
nō timeꝛ.vñ dicit phs.ij.rethco.ꝙ illi qui
iam trucidanꝛ nō timent mortē videntes
sibi imminē necessitatē mortis. Timor
est de malo futuro ꝓpinquo.Si em̄ malū
appꝓhendiꝛ vt multū remotū ⁊ multū di/
stans:nō timeꝛ.vñ dicit phs ꝙ hoīes ⁊ si
sciant ꝙ morienꝛ q̄ tñ nō apprehendunt
nec extimāt mortē vt ꝓpe nil curant. Se
cundario (vt dictū est) Timoris obiectū
est illud qd̄ pt̄ infligere malū ⁊ sic deꝰ de
bet ⁊ pōt timeri.nō inq̄tum summa bo/
nitas q̄ nullū malū est in eo Timet em̄
hō ſm hec tria diuinā equitatē. Nā cōsi/
derando diuinā iusticiā q̄ deꝰ inflictor est
pene vel subtractor sue gratie vel sue glo
rie:tunc deꝰ dȝ timeri a nobis Malach.
j.Si ego dn̄s vester vbi est timor meus.
Scd̄o timet hō hūanā ptātem qn̄ est le
siua vel qn̄ est iniusta.q̄ sic in ꝓmptu hȝ
nocumentū inferre.Sicut legiꝛ de Holo
ferne.ꝙ cecidit timor illius sup oēs in/
habitantes terrā. Tercio timet hō cri/
men eiꝰ cōgnoscentē:sicut ille qui est con
scius criminis.q̄ pōt nocumentū inferre
sicut Moyses cū reprehenderet hebreuȝ
socio suo iniuriantē ⁊ ille respōdisset. Nū
interficē me vis sicut interfecisti heri egy
ptium:timuit moyses eo ꝙ illle sciret illd̄
Considerandū quarto de effectu timo
E ris. Timor inter alia tria in nobis efficit
ꝑmo cōtractionem.Scd̄o tremorem.ter
cio impedit operationē. Q̄tum ad pri
mū.timor cōtractionē efficit.nam ex ima
ginationē alicuꝰ mali qd̄ timorem cau/
sat:fit contractio virtutis ⁊ coloris. Con
trahiꝛ enim virtus animalis ad interiora
q̄ malum qd̄ repelli non pōt ꝓuenit ex
debilitate virtutis.virtus aūt quanto de
bilior est tanto ad pauciora potest se de/
fendere ⁊ ad exteriora pōt se minus extē
dere.videmꝰ hoc in morientibus ꝙ calor
naturalis ad interiora retrahiꝛ ꝓpter de/
bilitatem virtutis. Fit etiā ꝯtractio co
loris ex timore.q̄ spūs vel calor q̄ est cau
sa coloris in timentibus retrahiꝛ ab exte
rioribus ad interiora.quo subtracto seq̄/
tur palledo. Opposito modo verecun
di rubescunt. q̄ in verecundia fit diffu/
sio caloris ad exteriora. Facit etiā timor
homines tacentes.q̄ in timendo fit mo/
tus interioris caloris ⁊ spirituū vitaliū a
corde ad inferiora.⁊ ideo timor cōtraria/
tur formationi vocis q̄ fit ꝑ emissionē spi
rituum ad exteriora ⁊ superiora per os.
In dolentibus est per oppositum. Naȝ
in dolore natura cōseruat interius spiri/
tum ⁊ calorem vt hoc vtaꝛ ad expellen/
dum nociuum Multiplicatis aūt interi
us spiritibus a calore necesse est ꝙ emit/
tanꝛ ꝑ vocem.Et ideo dolentes vix se cō
tinere possunt q̄n clament: vt dicit phus
in problemmatibus. Facit etiam timor
fugientes.quia in timentibus ꝓpter frigi
ditatem ingrossantem spiritus ⁊ caloreȝ
Spiritus ⁊ calor a superioribus ad infe/
riora mouenꝛ:nec cōgreganꝛ circa cor.ſ
magꝭ recedūt a corde ex imaginatōis de/
fectu v̓tutis:⁊ ꝓpter hoc timētes nō ꝓm/
pte inuadūt ſ magꝭ refugiūt. Irati autē
oppositum faciunt ꝓpter subtilitatē spiri
tuū ⁊ calorem q̄ ꝓuenit ex appetitu vin/
dicte.fit interior motus spirituū ab infe/
rioribus ad superiora. ⁊ ideo cōgreganꝛ
spiritus ⁊ calor circa cor.propter qd̄ irati
ꝓmpte ⁊ audacter incedūt. Scd̄s effe
ctꝰ timoris ꝙ tremorē elicit. q̄ in tiore ca
lor ab ext̓ioribꝰ ad iteriora ꝯtrahiꝛ.remo
to āt ab ext̓ioribꝰ calore q̄ mēbra ꝯtiebat

remanẽt membra frigida. ⁊ ꝓpter hoc acciđit in eis tremor. Et ꝑ tremit cor. eo ꝙ i timore calor deserit cor. Secundo tremit vox ꝓpter vicinitatem arterie vocalis ad cor. Tercio tremit mandibula inferior ꝓpter cõtinuitatẽ. Quarto sequit̃ strepit⁹ dentium ꝓpter eandem rationẽ. Quinto brachia ⁊ manus. tum ꝓpter ↄnexionem ad pectus vbi est cor. tum q2 hmõi membra sunt magis mobilia ꝓpter qđ etiã in timentibus genua tremunt. Terci⁹ effectus timoris. quia operationẽ impedit. Opatio eñ exterior a duobus causat̃. s. ab agente ꝑncipali qđ ẽ anima. ⁊ ab agẽte instrumentali. s. a membris corpis. vnde ꝓpter defectũ ꝑncipalis agentis imperantis ⁊ mouentis: ⁊ ꝓpter defectũ instrumentalis agentis nõ obsequẽtis. operatõ põt impediri. ꝓpter eñ defectum caloris q̃ ex timore causat̃ in membris exterioribus ꝑcipue supioribus. timor ex subtractione caloris membra debilitat. ⁊ sic impedit ea opari. Timor etiã impedit opationem anime. si sit multũ vehemẽs intãtum ꝙ rationẽ turbat. Si autẽ sit ita moderatus ꝙ rationẽ nõ ꝯturbat tũc ad bñ operandũ cõfert inquãtũ. s. sollicitudinẽ causat ⁊ facit hominẽ attentius cõsiliari ⁊ opari. Et ideo dicit apl's ad Phylip. ij. Cũ metu ⁊ tremore salutẽ vestrã opamini. id est cum metu mentis ⁊ tremore corporis.

¶ De Ira. Ca. xxviij.

3. Ira vltima ẽ passio generalis ⁊ ẽ
i respectu mali ꝑteriti. q2 ẽ mot⁹ ⁊
inclinatio appetitus sensual' irascibilis insurgẽtis ad vindictã mali ⁊ illate iniurie q̃ iniuria apphendit̃ ⁊ lesiua ꝓprie excellẽtie ⁊ ↄcupie ⁊ iductiua vilipẽsionis ⁊ minoratõis. Dr̃ aũt ira passio generalis. nõ q2 causat oẽs passiones. nam isto mõ amor ẽ passio general'. ꝓut dictũ est s. c. xij. s inquantũ ex ↄcursu multarũ passionũ generat̃. nõ eñ isurgit mot⁹ ire nisi ꝓpt̃ aliquã tristitiã ⁊ nisi assit desideriũ ⁊ spes vlciscẽdi. Denoiat̃ autẽ vis irascibilis ab ira. nõ ꝙ oẽs motus ⁊ passiones irascibilis sint ab ira s ideo quia vis irascibilis iuxta ire similitudinẽ fortit̃ indignat̃ cõtrarijs ⁊ fortiter tenet qđ cupit. Queadmodũ vis ↄcupiscibilis poti⁹ nominat̃ a passione ↄcupiscentie q̃ ab alia passione. q2 ↄcupiscẽtia respicit bonũ comodũ vt absens quasi satagens illud adipisci. ⁊ q2 bonũ desideratũ magis facit se sentire rõne defectus ⁊ indigentie. Ideo magl' denominat̃ a ↄcupiscẽtia q̃ a gaudio vel alia passione. Cu⁹ aũt passio ire ñ habet aliã passionẽ ↄtrariã veluti omnes alie passiones Dictũ est s. c. viij. In h ergo capitulo: ꝑmo dicendũ ẽ đ multiplici acceptione ire. Secũdo de obiecto ire. Tercio de causa ire. Quarto qualiter irã sit in deo. Considerandũ ꝑmo ꝙ ira dr̃ tripliciter. Quãdoq3 eñ ira ꝓ habitu ponit̃ vel actu cuiusdã vicij qđ opponit̃ mãsuetudini ꝺm supfluitatem ire ⁊ vocatur irascibilitas vt dr̃. iiij. Ethicoꝝ de hoc dictũ ẽ s. c. viij. Secũdo Ira dicit̃ voluntas vindicãdi vel puniendi aliqđ malefactũ ⁊ sic nõ est passio ꝓprie loquendo nec est in irascibili vi sensuali. sed ex in voluntate supiori. Et sic ira est in deo ⁊ fuit in xp̃o ⁊ in sanctis. ⁊ in iustis ⁊ sic accipitur in ps̃. Irascimini ⁊ nolite peccare Sz primo modo ira non est in deo nec fuit in xp̃o. nec est in sanctis ⁊ virtuosis. Tercio modo ira dicit̃ passio virtutis irascibilis q̃ cõtingit ex hoc ꝙ appetitus tẽdit ad destructionẽ alicui⁹ quod apprehẽdit contrarium rei volite ⁊ desiderate. Et si sit ꝺm ordinem ratiõis insurgens vl' a ratione ordinata dicit̃ ira per zelum ⁊ talis nõ est in deo. s fuit ꝺm humanitatẽ i xp̃o vt infra dicetur. Si autem non sit per rationem ordinata. erit ira per vicium. ⁊ talis est in malis et non in iustis ⁊ v̾tuosis. nec fuit in christo. Et est in brutis sed ibi caret ratione vicij et virtutis. Considerandum secundo ꝙ obiectum ire ẽ ar B
duum. quia ira est in vi irascibili passio q̃ requirit quandam arduitatem. Non eñ

ſurgit motus ire niſi cū quadā magnitudine. q᷑ nihil ⁊ modicū valde nullo digna nō extimamus. Unde ira reſpicit duo obiecta. vnū ſm̄ rationē boni. ſ. ipām vindictam quā appetit ⁊ ſperat ſicut quoddā bonū. vnde ⁊ de ipā delectat᷑. aliō ſm̄ rationē mali. ſ. hominem nociuū de q̄ vult vindicari. ⁊ ideo ira ⁊ paſſio quaſi cōpoſita ex cōtrarijs paſſionibus: ſecus autem eſt de alijs paſſionibus. verbi gr̄a. odiū ⁊ amor in q̄bus duplex ē attendenda differentia. Prima naꝫ ira ſemꝑ reſpicit ad duo obiecta vt dictum ē. Amor vō ⁊ odium qn̄qꝫ reſpiciunt vnū obiectū quandoqꝫ duo. vnū ſicut cum dr̄ aliq̄s amare vinum vl̄ aliq̄d hmōi vel etiā odire. Secūda differentia q᷑ vtriuſqꝫ obiectoꝝ qđ reſpicit amor ē bonū. qn̄. ſ. duo reſpicit vult eñ amās bonū amico ⁊ hoc tanq̄ ſibi cōuenienti. vtrūqꝫ etiā boꝝ obiectoꝝ q̄ reſpicit odiū habēt rationē mali. vult enim odiens malū alicui tanq̄ ſibi incōuenienti. Aliter eſt de ira ꝓut dictū eſt. Conſiderandum tercio de cauſa ire. Sanguis clarus ſubtilis ⁊ calidus a dn̄o (qualis ē ſanguis corpoꝝ in q̄bus color rubens dominat᷑) diſponit ad velociſſimā iram cuꝫ ſit velocis inflāmationis ⁊ motus ſed ira hec modicū ē durabilis cū oīm ſbtile ⁊ tenue celeriter reſoluat᷑. Si vō ſanguis ſit groſſus ⁊ frigidus ⁊ turbidus ſicut in habentibꝰ epar equalit̄ frigidū ⁊ ſiccū vl̄ amplius frigiduꝫ. hmōi ſanguis diſponit ad celerem ⁊ ꝑmanentē triſtitiā ⁊ ad lentam vel tardā iram. Sed ſi excitat᷑ ira ex forti cauſa nimiū ꝑſeuerat ⁊ inclinat ad odium vel ad rancorē cū eſt inueterata. fortitudo tamē ire iſtoꝝ minor eſt q̄ in habētibus groſſum ⁊ turbidū atqꝫ calidū ſanguinē. ſꝫ maior q̄ in habentibꝰ ipm̄ ſubtilem. ꝓpter qđ naturaliter odiū inueterat᷑ in ipīs vn̄ in. iiij. Ethicoꝝ Phus quoſdā iraſcētiū appellat acutos. ſ. q̄ cito iraſcūtur. quoſdā amaros q᷑. ſ. diu retinēt iram quoſdā difficiles q̄. ſ. nūq̄ quieſcūt donec puniant. hec q̄ dicta cauſa ire eſt naturalis ⁊ intrinſeca. Eſt ⁊ alia cauſa ire accidentalis ⁊ extrinſeca vꝫ aliq̄d factū cōtra iraſcentē. Cuius ratio ē. q᷑ ira ē appetitus nocendi ſub rōne iuſti vindicatiui. Vindicta autē locū nō habet niſi vbi preceſſit iniuria que ad eum ꝑtinet q̄ vindictam appetit. Iniuria autem ab aliq̄ facta nō ꝑtinet ad aliquem niſi aliquid fecerit qđ ſit aliquo mō cōtra ipſum. Paruipenſio etiā eſt cauſa ire ad quā oīs alie cauſe extrinſece reducunt᷑. Paruipenſio eñ opponit᷑ excellētie hoīs. Que eñ putāt hoīes nullo digna eē ꝑuipendūt. Ex omnibꝰ aūt bonis noſtris aliquam excellentiā querimus. ⁊ ideo quodcūqꝫ nocumentū inferat᷑ inquantū excellentie derogat videt᷑ ad ꝑuipenſionē ꝑtinere. Cū ei ira appetat vindictā ſub rōne iuſti. ⁊ idō ꝓuocatiuū ad irā ē aliq̄d ſub rōne iniuſti. Maxie aūt facit iniuſtū q̄ ex certa electōe ⁊ malicia nō paſſiōe vl̄ ignorātia alteri infert nocumētū. Et iō maxie ꝯ tales iraſcimur q᷑ ꝓpter ꝑuipenſionem videt᷑ feciſſe. Terminat᷑ aūt ira ī delectatiōe ꝓbatum nāqꝫ ē c. xij. q̄ oēs paſſiones reducūt᷑ ad vnā velut radicalē originē. ſ. ad amorē. lꝫ ꝑncipalior paſſio ſit delectatio cōſequēs hūc amorē vt q̄eſcat᷑ in re iā adepta. motus nāqꝫ ire īſurgit ex aliq̄ illata īiuria cōtriſtāte. Cui q̄dē triſtitie remediū adhibetur ꝑ vindictā. quāto aūt ꝯ iuſticiā maiorē ꝑ delectationē remediū adhibet᷑ tanto maior delectatio cauſat᷑. nō ei tollit᷑ triſticia niſi ꝑ delectationē vt ꝑ ſuū cōtrariuꝫ

Ira quō ſit in deo. Cōſiderādū q̄rto q̄ ira eſt in deo Naꝫ dicitur Eccli. xvj Miſericordia ⁊ ira cum illo eſt. Et pſal. Domine ne in furore tuo arguas me: neqꝫ in ira tua corripias me. Deus eñ ſemper idem eſt in varios affectus non ē mutabilis. de quo ſcriptum eſt. Tu autē dominē virtutum cum tranquillitate iudicas. furit ergo ſemper tranquillus. Iraſcitur ſemper placatus: non eſt furor: nō eſt ira in deo et in eius affectu. Sed extra deum et in ſuo effectu. Furor dei pena

est inferni (furor enim dicit intensionē ire) Ira dei pena est purgatorij. in inferno q̄ si furendo arguit. in purgatorio q̄ irascē do corripit. in inferno p iusticiā arguit in solubiliter. in purgatorio p miaz corripit salubriter. Fuerūt tñ aliq̄ phi vt Epi- curei. q̄ dixerūt iram nō esse in deo. banc rōnem assignātes. q: nō punit subito ma los cū scelera ppetrant Sz eoꝝ opinio re probabilis est. q: de⁹ boc facit ꝓpter suaz immensam clementiā ⁊ miam erga boies sciens eoꝝ fragilitatē ⁊ cōpatiens eis. ex pectans eoꝝ cōuersionē differēs ex eovl- tionē. Nā si boies cū peccarēt subito vel let punire paucissimi in mundo remane- rent. Sed sciendū q̄ cū ira p scripturā attribuit deo. scriptura loquit metapbo rice cōtra aliquos qñ flagellat eos: q: ad modū irati se babz. tñ qñ flagellat electos boc facit magis ex sua benignitate ad au gmentū meriti ipsoꝝ ⁊ pmij. Nō q̄ ꝓprie ira sit in deo. q: ira ꝓprie est cuz alteratio ne ptis sensitiue. Est enim ira sm Damas. ⁊ pbm: accensio sanguinis circa cor in si- gnū vindicte. Cor aūt est instrumentum passiōis aie. Causat aūt ira feruorē san- guinis ⁊ spirituū circa cor. q: ira nō est p modū retractiōis cui ꝓporcionat frigus: s magis p modū insecutiōis cui ꝓporcio- nat calor q̄ mouet a centro ad circūferē- tiā. Et exinde est q̄ p magnā pturbatiōez cordis q̄ est in ira maxime apparent i ira tis indicia q̄dam in membris exteriorib⁹ Feruor aūt q̄ calorē sequit alia rōne p tinet ad irā ⁊ alia ad amorē. Nam feruor amoris est cū quadā dulcedine ⁊ lenitate est enī in bonū amatū: ⁊ assimilat calori aeris ⁊ sanguinis: ꝓpter qd sanguinei sūt magis amatiui. Feruor aūt ire ē cū ama- ritudine ad cōsumendū. q: tendit ad pu- niendū. vñ assimilat colere ⁊ calori ignis De⁹ aūt est immutabilis ⁊ alterari nō pt ⁊ cum sit purus spūs ⁊ nibil corporeum sit in sua deitate nec sanguinē nec cor car neū babet. vñ nec sm passionē pōt irasci. Sz cum bō irascit contra aliquē: alterat in pte sensitiua. ⁊ si pōt minat vel casti- gat vel grauiter ledit eum ꝯ quē est irat⁹ Et q: boc est cōiter effectus ire cū q̄s ista facit erga aliquē: dicim⁹ illū iratū contra talem. ⁊ q̄tuz ad istū effectū q̄ pcedit ab ira: dicit scriptura deū aliqñ iratū: nō q̄ i eo sit alteratio cū appetitu vindicte q̄ p- prie est ira. s q: punit mala iustissime.

Est aūt ira dei triplex. Nam de⁹ tripli citer irascit. Primo malis cōminādo. sic patet de Niniue. de q̄ dixerat dñs p Jo- nam ꝓpham. Adbuc q̄draginta dies ⁊ ni niue subuertet. Scđo irascit de⁹ cum flagellat: flagellando pctā expurgat in re uertentib⁹ ad pniam. pꝫ boc in dauid cū psecutionē sustinuit a filio suo absalon p pter pctā sua. Tercio irascit de⁹ erga reprobos eos exterminando sic bō irasci tur cōtra bostem capitalē exterminat eū si pōt de mūdo. Irascit ergo de⁹ isto mō scz exterminando ⁊ morti tradendo eter ne impenitentes vsq̄ in finem. Et quia in reprobis sp inueniunt pctā. iō sp cōtra eos dñs manet irat⁹ ⁊ ita terribilit: vt in fine mundi dicant montib⁹. cadite super nos ⁊ abscōdite nos a facie sedentis sup tbronū ⁊ ab ira agni Apoc. vj. Aduer tendū tñ q̄ cū passiones amor: gaudiū et bmōi. attribuūt deo ⁊ angelis aut boib⁹ sm appetitū intellectiuū: significant sim- plicē actū voluntatis cū silitudine affect⁹ absq̄ passione. vnde dicit Augu. ix. de ci. Sancti angeli ⁊ sine ira puniūt ⁊ sine mi serie cōpassione subueniūt. ⁊ istaꝝ nomi- na passionū cōsuetudine locutiōis buma ne etiā in eos vsurpant ꝓpter quandam opationis similitudinē: non ꝓpter affecti onū infirmitatē. bec Tbo. pma scđe. q. xxij. arti. iij.

Passiones si cadant in sa- pientē. et an xp̄s passionabilit mouebat. Caplm xxix.

A

Passiōes si cadāt in sa- piētem. ⁊ an xp̄s passiōa- bilit moue- batur.

d Dubitatuz est apud quodā freqn- ter ⁊ diu. an passiones cadant in sapientem ⁊ in xp̄m. Questio bec biformis in boc capitulo terminabitur. Quantum ad pmū querit. Utrū passio

nes cadant in sapientē. Est nanq3 doctri-
na apud stoicos q passiones nō cadāt in
sapientē. hoꝝ doctrinā multi xp̄iani p̄ser
tim anachorice secuti sunt dicentes: vir-
tuosum si pfect⁹ est ad nihilū passionabi
liter affici. imo cōsequit̄ impassionabilita
tē circa res corporeas: tam in cōcupiscibi
li q̄3 in irascibili. Et ad hunc finē suas di-
rigebant intentiōes. Collatiōes patrū et
Climacus in tractatu triginta graduum.
Et hinc laquei magni pueniunt cōscien-
tijs timoratis ex lectura taliū doctrinarū
que tepidos ꝛ viciosos noiat oīs mona
chos: nisi vicerint ꝛ eradicauerint fundi-
tus oīs passiōes. aut saltem toto studio
conent̄ ipas euellere. Qd̄ assequi plures
reputant impossibile ꝛ frustra niti. Cum
audiūt apl̄m cōsciū archanoꝝ dei ptestā
do gemere. Sentio aliā legē in membris
meis. Et iterū. caro cōcupiscit aduersus
spm̄: ꝛ spūs aduersus carnē. Cōsonat cū
experientia vox cōis. primi mot⁹ nō sunt
in nr̄a ptāte. dicente Aug. Nō est in ptā-
te nr̄a q̄bus visis nō tangamur. In con-
trariū etiā est text⁹ euangelicus: narrans
virginē matrē dn̄i sapientissimā ꝛ virtuo
sissimā doluisse. de quo dolore pphetauit
Symeon Et tuāipsi⁹ aiam ptransibit gla
dius. qd̄ in passione filij se p̄nte ꝛ dolen-
te ſm doctores effectū est. Anima tamen
Marie dū viatrix erat ita fuit magnifica
ta vt nullo modo mouerent̄ in ea passio
nes cōtra iudiciū rōnis ꝛ spirit⁹. Con-
sequit̄ hec veritas ex dictis sanctoꝝ po-
nentiū ipam nunq̄3 venialiter deliquisse.
qd̄ saluari nō posset si nō habuisset oīs
motus nedū spūs ꝛ rōnis: ſ ꝛ anie sensu
alis subditos rōni: vel nō cōtrarios neq3
p̄uenientes rōnem. dum aūt ratio sopita
erat ꝛ in suo impedita iudicio put euenit
in somnis non oportet tales motus p̄ue-
nisse iudiciū rōnis. qd̄ p tunc nullū erat.
B Rn̄det p hui⁹ questiōis decisione Can
cel. tractatu. v. sup magnificat. Et p̄mo d̄
statu animaꝝ btāꝝ. Anima nanq3 gl'iosa
nihil apprehendit: nihil affectat: nihil ex-
quirit̄ contra vel preter iudiciū rōnis et
spūs. sed neq3 pōt lege beatitudinis stan
te. hec itaq3 lex btitudinis eterne: vt sicut
deus in oīb⁹ est oīa: ita stat in beatis
anima cōiuncta libertati spūs. Extendit̄
hec libertas spūs nedū ad rōnem inferio
rem: nedū ad aiam sensualem resumpto
corpe: sed ad omnē generaliter in homie
beato motionem. Dat̄ insup intellect⁹
de primi status impassibilitate. Nō quia
non potuit pati sed potuit a passione sal-
uari a dei potentia ꝛ angeloꝝ custodia a
ppria iusticia ꝛ clarissima industria: deni-
q3 a loci cōueniētia cum dn̄atione sup se
p̄fecta ꝛ sup irrōnabilia vniuersa. Nūc
de statu destituto p peccatū responden-
dū est p aliquas cōsideratiōes. Impas
sibilitas anie: p humanā industriā nō po
test acquirere. neq3 p v̄tutes cōsuetudina
les a philosophis positas. Lex itaq3 car-
nis que fomes d̄r semp introrsus habēt:
ſm theologos: que lex ɔpesci paulomin⁹
pōt assuefactione cōtraria nō euelli. Sa-
tagentes in oppositū p̄sumptōe spūs sui
pstrati sunt potius q̄3 deuenerūt ad intē
tum finē. siue fuerūt Stoici p̄hi vel plato
nici. vel qd̄ mirabilius Epicurei pmittē-
tes ad hanc deducere serenitatē volupta
tem: detrahentes cupiditatib⁹ seu passio
nibus: nō illis adijciendo maliciā vel fo-
mentū Epicurei eī dixerūt oēs passio
nes humanas esse pulcras ꝛ optimas ve
lut in brutis. Impassibilitas anie tan-
to primius habet̄ ceteris parib⁹: quan-
to spūs ꝛ rō fuerit in suis actib⁹ bonis et
habitib⁹ fortiores. deducit̄ hec ex eadem
causa q̄ ponit̄ impassibilitas beatoꝝ in re
sumptis corpib⁹: q̄ cōsurgit p̄ncipalit̄ ex
plenitudine dn̄atiōis spūs ꝛ rōnis supra
corpus Impassibilitas non requiritur
in hac vita p cōsecutiōe felicitatis eterne
Manifestat hec gratia dei tanq̄3 iugū su
aue ꝛ onus leue: q̄ subito pessimos ꝛ in-
ueteratos dierū maloꝝ iustificat ꝛ p ba-
ptismū ꝛ martiriū puehit ad celos. hanc
non intellexerunt gratiam ꝛ purificatio-

nem spūs:homines sine xp̄o. sicut nō ha beri potest sine xp̄o qui eam cui vult ⁊ q̄ꝫ cito vult cōicat. Patuit in illo latrone be nedicto comite suo in passione et reguo.

Impassibilitas. nec in via nec in p̄ria potest haberi sine stabilimēto gratie. Iu xta illud bonū est gratia stabilire cor. Cō fundit̄ in hoc phylosophantiū nōnulloꝝ vanitas p̄sumentiū ꝑ theletas seu purga tiōes aliquas sacrilegas. sic a passionibꝰ absolui ⁊ virtutibꝰ armari moralibus: ꝙ in exitu mortis anima libere scāderet ad celū. Qualia dixerūt Porphyriꝰ plotinꝰ ⁊ Appolloniꝰ teste Aug. de ci. dei. libro. x ca. xcij. vbi ꝓbat ꝙ ab vno solo deo pur gamur ⁊ nō ex theletis deorum eis factis purgamur (Est autē theleta ꝯm Papiā. Cōsecratio purgatiua ⁊ cōiter sumit̄ pl'a liter) Passibilitas anime sepe fit occa sio virtutis exercende sicut patuit in apo stolo Paulo Declarat̄ insuꝑ ex vtilitati bus ꝓuenientibꝰ ꝑ tentationes varias ꝓ uenientibꝰ quas esse cum tentationibꝰ ne mo nescit. Vñ q̄ nō est tentatus q̄lia scit Et ꝑ multas tentationes optet nos intra re regnum dei. Quo circa concludi tur ex p̄missis atq̄ꝫ subsequētibꝰ. Do cumentū saluberrimū ꝙ nō ex ablatione passionū anime s̄ ex obseruatione māda torū dei debet sumi religiosi ꝓfectus ar gumentū. Hoc etiā in missarū celebra tione locū habet vt celebraturus. nō tan tūdem interroget si sibi deuotus appare at recollectus ac trāquillus. quantū si p̄ cepta seruauerit dei ⁊ ꝯuare ꝓponit. nō iu xta ꝓpriā estimationē s̄ ꝯm regulā euāge licā a sanctis patribꝰ declaratā. Si q̄d in sentimētis suauibꝰ additū fuerit lucro de putemꝰ. Sic vltra panē deputamꝰ vinū quasi pitantiā vl' saporis condimentum.

Passibilitas aie necessario ꝯiūgit̄ p̄nti vite mortali. Nec aliq̄n minꝰ in ꝯtempla tiua q̄ꝫ actiua tā exteriꝰ q̄ꝫ interiꝰ tā in bo nis q̄ꝫ in malis. licet diuersis finibꝰ ⁊ me ritis. ꝓbāt hec exempla beatoꝝ p̄cedenti um cū expientia p̄sentiū. Dispensat et h̄ deus frequēter vt nō apponat hō se ma gnificare suꝑ terrā. Si deuotis aliq̄n per mittit̄ talis appens deuotio i laqueū in retributiōes ⁊ in scandalū. ve ve nob' ab hoc scādalo. Quid h̄ nobis erit tutuꝫ cū nec tuta sit ip̄a deuotio. Passibilitas dꝫ a multis viatoribus tolerari. potiꝰ q̄ꝫ eni tivt excutiatur. Diuisiones itaq̄ꝫ gratiaꝝ sunt similiter ⁊ administratiōes. In qua rū aliq̄bus expedit passiones anime cum virtute ⁊ ratiōe misceri. vt in bellantibus ꝓ republica q̄ad irascibilē. Et q̄ad cōcu piscibilē in vxoratis filioꝝ ꝓcuratiōi va care debentibꝰ. Et ita de multis q̄ vitam actiuā respiciūt. in q̄bus maius ē virtut' meritū q̄ꝫ venialiū passionū detrimentū.

Passibilitas aie obstare solet plurimū q̄rentibꝰ ꝯtemplationē ⁊ suauitatē q̄etis interne. Cōsonat ois doctrina sanctoꝝ ꝙ regularit̄ ad ꝯtēplatiōis q̄etem nemo ꝑ uenit nisi passionibꝰ edomit' i aia ⁊ si nō radicitꝰ euulsis. ¶ De passionibus edo mādis si queris. Et quō hoc fiat ꝯueniē tius. suꝑ hoc audi Hugonē de. s. Victo re q̄ in libro de amore hūc tibi ordinē de monstrat. Purgatiōis igit̄ tue sollicitꝰ ꝑ necesse ē vt passiones q̄bus ipugnar' attē das deinde q̄ passiōes sint q̄bus maxime fatigaris ispicias. Naꝫ q̄libet quodāmō specialē habet in se inclinationē viciosaꝫ Unus ē strupulosus. alter ꝑplexus. terti us implexus. Iste audax. iste timidus is letus. ille tristis. iste naturalit̄ nimiū qui etus. Iste vane gloriosus ⁊ laudis cupi dus. Ex qualibet tali passione ⁊ inclinati one viciosa alia dependēt ē viciosa et origi nant̄. Postremo ꝑ q̄ instrumenta quibꝰ passionibꝰ mag' obuies sagacit̄ ꝑquiras Quibꝰ inspectis ꝯgruū instrumentū cui libet passioni obijcies et q̄ mag' ipugnāt feruētiori istātia vt ip̄a obruat̄ isistas. nec sic tamē extinctioni vnius passionis tota vehementia insistendum est. vt ad cete ra comprimenda instrumentum obpu gnationis deficiat. Hec Hugo de san. vi.

Sed multi querunt q̄ꝫdiu cōtra passio

De passionibꝰ edomādis

nes viciosas pugnandũ ē. Rñdeť tādiu
pugnandũ ē donec aia exeat de corpore.
ʒ libereris ab h corpe corruptibili et affe-
ctionib⁹ viciosis ſm Bernardũ Credite
mihi inquit. idē Bern. ſup Cantica et pu
tata repullulāt ʒ effugata redeũt ʒ reac-
cenduuť extincta ʒ ſopita denuo excitan
tur Parũ ē ergo ſemel putaſſe ſepe putā
dũ eſt. imo ſi fieri p̄t ſemp. qꝛ qđ ſp puta-
ri opteat ſi nō diſſimules inuenies. iueni
es q̄ztũlibet in hoc corpe manēs ꝑfecerꝭ
Erras ſi putes vicia emortua ʒ nō magꝭ
cōpreſſa. velis nolis inter fines tuos ha-
bitat yebuſeus ſubiugari p̄t nō extermia
ri ʒc. Unũ igiť vt ait in tanto diſcrimine
conſilium eſt obſeruare diligēter vt mox
eũ renaſcentiũ capita apparebũt prom-
pta ſeueritate abſcindere.

¶ Xp̄s ſi paſſionaliter mouebatur.

E — Xp̄s ſi paſſionaliť mouebatur.

Qñtũ ad ſcđʒ queſitũ an anima xp̄i fuit
paſſibilis. Tria videnda occurrũt. p̄muʒ
Cur xp̄s aſſumpſit defectus paſſionum.
Secundũ q̄les defectus aſſumpſit in ge-
nerali. Terciũ de paſſionibus aſſumptis
in ſpeciali. Cōſiderādũ p̄mo (ꝓut di
cit ſanct⁹ Bonauētura in. iij. di. xix.) xp̄s
aſſumpſit noſtrā naturā cũ defectib⁹ paſ
ſionũ ꝓpť fulcimentũ nr̄e fragilitatis ob
quā noſtra vis rōnalis habʒ in ſe difficul
tatē ad credendũ vera. Uis iraſcibilis hʒ
in ſe difficultatē ad ſperandũ ardua. vis
ꝯcupiſcibilis habet in ſe difficultatem ad
amandũ bona. ideo voluit nobis aſſimi-
lari nō tm̄ in natura ſ; etiā in defectib⁹ et
penalitatib⁹ vt manifeſtādo in ſe verita-
tē hũane nature. Et oſtendendo in ſe im
menſitatē ſue miſc̄die ac offerēdo ī ſe ma
gnitudinē ſue beniuolētie. Et ꝑ ſuſcepti-
onē noſtre miſerie p̄beret rationali docu
mentũ ad credendũ. iraſcibili fulcimētuʒ
ad ſperandũ. concupiſcibili incitamentũ
ad amandũ. Et licet incongruũ videbať
defectus reperire in xp̄o ſi per ſe conſide
rentur tamen ſi ad finem referantur ma-
gna reperitur congruitas ʒ decentia.

Conſiderādũ ſecundo q̄ xp̄us aſſum-
pſit omes illos defectus (vt dicit ſanct⁹
Bonauētura.) quos ipſum decuit aſſu-
mere ʒ nobis expediens fuit. Et illi q̄ fa-
ciunt. Uel ad veritatis nature aſſumpte
oſtenſionem. vel ad operis ꝓpter qđ vene
rat cōſummationem. vnde quidam ſunt
defectus qui ſunt ex culpa ʒ ad culpam.
id eſt via ad culpam. vt ꝓnitas ad malũ
ʒ difficultas ad bonum. Illos xp̄m non
decuit aſſumere qui fuit miniſter iuſticie
omnino a peccato ſegregatus. Item qui
dam ſunt defectus naturales qui reſpici
unt totam naturam humanam vniuerſa
liter. vt fames ſitis ʒ huiuſmodi. Quidā
ꝑſonales qui reſpiciunt certas perſonas
particulariter vt diuerſe egritudines vel
egritudinum ſpecies. Quoniam aũt xp̄s
venit redimere totam humanam naturā
cōmuniter ſine perſonarum diſtinctione
Ideo defectus naturales nō perſonales
penales tm̄ nō vicioſas ʒ culpe debuit in
ſe habere. Xp̄s tamen hos cōtraxit defe-
ctus nō ſicut alij homines neceſſario. prʒ
quia nos cōtrahimus lege ꝓpagatiōis na
ture ʒ ꝯcupiſcentie. Xp̄s autem nullum
horum habuit ſed ſponte ꝯtraxit. Infert
s. Bonauētura. q̄ xp̄s nō aſſumpſit igno
rantiam quia ipſum nō decebat. Nā ani
ma eius debuit eſſe deiformis ʒ ſic reple
ta luce ſapiētie ʒ rectitudine iuſticie: ſed
quia ignorantia eſt priuatio ſapiētie ʒ ſci
entie ʒ p̄t eſſe via in errorem ʒ obliquati-
onem a rectitudine iuſticie. Etiam qꝛ no
bis nō expediebat quos venerat redime
re ʒ dirigere. ſi ergo ignorantiam habuiſ-
ſet tũc nos redimere neſciuiſſet nec etiaʒ
dirigere. quia ſi cecus ceco ducatum pre
bet ambo in foueam cadũt. Conſiderā
dũ tercio q̄ anima xp̄i fuit paſſibilis. Nā
in xp̄o fuit dolor. triſticia. timor. ira. Do-
lor verus fuit in xp̄o. Iſaie. liij. Uere lan
guores noſtros ipſe portauit. Et probať
ratione: quia dolor ſenſibilis cauſatur ex
ꝑceptione eius quod ledit temperamen-
tum corporis ſed in xp̄o tactus fuit tem-
peratiſſimus ʒ ſue nature derelictus. Ex

go fuit dolore affectus eius appetitus ex apphensione lesiua: fuit aūt dolor in xp̄o patiēte nō solum ſm sensū tactus et ſm appetitū sensitiuum ⁊ ſm ratione inferiorem: verumetiā ſm rationem superiorez consideratā vt naturam vnitam corpori. Considerando autem rationem superiorē (intellectū vicȝ ⁊ voluntatē) vt spūs ē sic aīa xp̄i in summo gaudio erat a sua creatione: ꝓut supra declaratū est ca. xj. Tristicia fuit in xp̄o Mathei. xxvj. Tristis est aīa mea vsqȝ ad mortē: ⁊ probat̄ rōne. Nam tristicia causat̄ ex discōuenienti imaginato interius sed xp̄s sepe imaginabatur passionem anteq̄ pateret̄: ad qđ naturaliter sequebat̄ tristicia. Tristicia tn̄ ſm San. Bonāuen. dicit̄ tribus modis. Primo modo dicitur tristicia preter rōnis imperiū que cōsurgit ex q̄dā necessitate ⁊ surreptione sicut primi motus q̄ cōmunis est sapiētibus ⁊ insipiētibꝰ bonis ⁊ malis. Scđo dr̄ tristicia ꝯtra rōnis rectū iudicium in q̄ ratio subijcit̄ sensualitati: nec tn̄ turbat̄ ꝑ eam sed etiā ꝯturbat̄. Tercio mō dr̄ tristicia ſm iudiciū rōnis ⁊ imperiū voluntatis: qn̄ quis tristatur rōne ducēte ⁊ suadēte ipm: ⁊ talit̄ debere sup aliquo tristari. Mō in xp̄o solū isto mō fuit tristicia: q² de nullo fuit tristatus nisi ſm ꝙ dictabat ei ratio: vn̄ Joh. xj. Christus aūt infremuit spū ⁊ turbauit semetipm. (Iste eñ fremitus ꝓcedebat ex indignatione eius ꝯtra diabolū: ꝑ cuius suggestionē mors intrauit in mundū quē erat cito debellaturus) vbi ostendit̄ ꝙ turbatio ⁊ tristicia in xp̄o nō rōni presidebant sed subijciebantur. Alijs autē duobus modis non fuit in christo tristicia. Timor fuit in xp̄o patet per illud Mar. xiiij. Cepit tedere ⁊ pauere. Et ꝓbat̄ ratione: quia timor generatur ex apphensione mali futuri sed xp̄s apphendit suam passionem per modum mali lesiui et futuri: et per ꝯsequēs in eo sequebat̄ naturaliter timor. Notandū vt dicit sctūs Bonauen. Timor est triplex scȝ gratuitus: libidinosus ⁊ naturalis q̄si in vtroqȝ medius. Gratuitus ē triplex scȝ pene (et ille seruilis dicit̄) offense (qui ⁊ initialis dicit̄) ⁊ reuerentie (scȝ filialis) primus ⁊ scđs non fuerūt in xp̄o: q² perfecta charitas foris mittit timorē vtrūqȝ. Sed terciꝰ fuit in xp̄o: q² hic a perfecta charitate nō expellit̄: ſm illud ps. Timor dn̄i sctūs ꝑmanet. Libidinosus est duplex scȝ mūdanus ⁊ humanus quoꝝ nullus fuit ī xp̄o nec etiā in viro perfecto: vide Augꝰ. Signum ꝑfectionis est nullus timor. Naturalis est triplex scȝ sensualitatis ꝑuenientis rationē: sensualitatis subiacētis rationi: et ipius partis rōnis ſm apprehensionem rōnis: ſm ꝙ dicit̄ timeri malū intelligibile vt gehenna: vel diuinū iudiciū ⁊ ille timor nō fuit in xp̄o: quia in eo non fuit potentia ad peccandum: nec actꝰ ad peccandū: ꝓpterea nō timuit gehēnā nec iudicium. Primus est nature corrupte ⁊ q̊dammō inordinate. Scđs ē nature corrupte sed tn̄ ordinate. Q2uis ergo in xp̄o esset defectus passibilitatis: nō tn̄ inordinationis ⁊ viciositatis: ergo in eo fuit timor medio mō: ⁊ non p̄mo vel scđo mō. Ira per zelum fuit in xp̄o: patȝ per illud Johis. ij. Zelus domus tue comedit me zelus aūt species ire. Dicit̄ etiā Marci. iij. Circūspiciens eos cum ira: dicit̄ etiam ibidem circa finem capli. Et cum audissent sui discipuli exierunt eum tenere: dicebant eñ qm̄ in furorem ꝟsus. Ubi dicit Lyra: ꝙ illi qui erant de cognatione sua ex parte matris: videntes insolitū feruorem in eo: quia ꝓpter feruorem p̄dicandi omittebat horā cōmedendi: videbant etiam in vultu eius insolitā claritatem ex virtute diuinitatis procedentē. Item audiebant eum loquentē de diuinis ardua ⁊ insolita: ⁊ per ꝯn̄s eis nō intelligibilia: ideo credebant eum loqui sicut arrepticium vel furiosum: ideo moti pietate voluerūt eū tenere ⁊ ligare: ne sibi vl̄ alijs posset nocere. Et probat̄ rōne. Nā posita causa sufficiēti ponit̄ ⁊ effectus: Sed tri-

G
Ira ꝑ zelū

sticia e causa sufficiēs ire. Ex tristicia em̄ alicui illata causat appetitus vindicandi vel repellendi iniuriam sibi factam. Cuz ergo in xpo fuit tristicia: vt dicit Marci iij. Circūspiciēs eos cuz ira cōtristat⁹ sup cecitate cordis eorū: ergo in xpo fuit ira.
Ad maiorē intellectū qliter ira fuit in xpo: aduertēdum q ira est appetit⁹ vindicte ꝓpter illatam iniuriā sibi vel alteri: vt habet .ij. rethorice. Talis aūt vindicta. Uno mō pōt appeti ꝑter ordinem rationis: cum scꝫ ꝑuenit iudicium rōnis: talis ira est culpabilis ꝛ viciosa: ꝛ vocat ira ꝑ viciū: de qua dicit Jacobi .j. Ira viri iusticiam dei nō operat: ꝛ talis non fuit in xpo. Alio mō vindicta ire pōt appeti ſm ordinem rōnis: talis ira sequit iudicium rōnis: appetit vindictam: ꝓut ratio recta iudicauerit: et dr̄ ira ꝑ zelum ꝛ est laudabilis: ſm q dr̄ in ps. lvij. Letabit iustus cum viderit vindictā: illud em̄ laudabiliter appetit de quo quis iuste letabitur: ꝛ talis est ira per zelū: ꝛ talis fuit in christo.
Nec obsistit qd̄ dicit Greg. v. moraliū q ira per vicium excecat oculum mentis ira per zelum ipm̄ turbat: sed oculus mētis in xpo nō fuit excecatus nec turbatus ergo ꝛc. Dicendū q ira ꝑ zelum in nobis aliqualiter bene turbat oculum mentis; quia potentie aīe sic se habent: q vna intensa in actu suo alia remittit: ꝛ ideo motus ire qui est in irascibili parte q̄uis sit moderatus rōne: impedit intellectum a cōtemplatione veritatis: ꝛ sic dicitur turbare oculum mentis: talis tamen turbatio non est peccatū: verūtamē in xpo nō habuit locū: qꝛ virtute diuina qlibet potētia ꝑmittebat agere illud qd̄ erat sibi ꝓpriū: ita q vna non impediat aliā in actu suo. Et ideo sicut gaudium fruitionis in xpi superiori parte rōnis vt spūs: nō impediebat dolorem passionis in parte superiori vt anima ꝛ in parte inferiori rationis. Sic ecōuerso motus ire in parte inferiori: in nullo impediebat actum mētis siue rationis vt spiritus.

De spiritualium passionū origine.
Capl̄m xxx
Apud philosophantes ꝑncipalis sermo est de passionibus appetitus sensitiui ꝯsequntibus cognitionem sensitiuam tam in aīalibus q̄ in hoībus: eo q ad illas alterat corpus trāsmutatione sensibili: ꝓut dictū est in fine quarti ꝛ octaui caplor̄. Quo etiam fit q ſm phm̄ ꝛ sequaces he due vires: concupiscibilis ꝛ irascibilis (que vt dr̄ ca. v. sūt subiectum passionū) in sola sensualitate radicant: sed Aug⁹. ꝛ theologorū aliter habet vsus. Tradit em̄ Aug⁹. in spū rationali sic inuenim⁹ vim concupiscibilem ꝛ irascibilē scd̄m ꝓpriam theologorū acceptionem: queadmodum in appetitu sensuali ſm phm̄: ꝓut declaratum est in primo tracta. c. xlix. Cum igit superioribus caplis determinatū est de origine natura ꝛ effectu passionum sensualiū et aīalium Permiscue tamen cū passionibus voluntarijs ꝛ spūalibus: nunc in fine p̄ntis tractatus. Dicendum est de origine et natura passionū spūaliū: impmixte tamen: et ꝑmo de origine passionū spūaliū ca. p̄nti. Dehinc qliter aīa deuota illas adipisci q̄at ꝛ ſm eas affici mereat ca. seqntibus.
Ortum ad originem passionū spūaliū quinq restāt dicēda in p̄nti ca. Primum de distinctione appetit⁹ spūalis rōnalis ꝛ sensualitatis. Scd̄m de distinctiōe passionū eorundē appetituū. Terciū qliter passiones spūales originant a deo. Quartum qualiter immittant a bono angelo. Quintū qliter ꝯturbant ab angelo malo
Considerandū ꝑmo q appetit⁹ spūalis noīat hic spūs: cui⁹ mot⁹ ꝛ inclinationes dn̄r passiones spūales. Spūs hic sumit ꝓ supma potētia in pte affectiua scꝫ sinderesi q̄ (vt colligit ex glosa sup ꝑmū capitulū ezechielis) dr̄ spūs postulās ꝓ nobis gemitib⁹ inenarrabilib⁹: Nā sinderesis (demōstrāte ꝛ dictāte ꝯsciā simplici) stimulando instigat ꝛ inclinat nos ad gemitū ꝓ malis qbus nos immersi fuim⁹:

⁊ sic postulat ꝓ nobis gemitib⁹ inenarrabilibus formaliter. Spũs vero sctũs postulat efficiẽter: quia gemendi inspirat affectum: sicq; synderesis semꝑ tẽdit in bonũ trahens sursum. Est ⁊ alia vis aĩe q̄ tendit deorsum impellẽs ad malũ: opposita synderesi: ⁊ vocat̃ sensualitas seu fomes. (Fomes) Est ⁊ alia potẽtia media q̄ tendit indifferẽter sursum ⁊ deorsum: aliq̃n ad bonũ: aliq̃n ad malũ: ⁊ dicit̃ appetit⁹ rõnalis siue voluntas. De his potẽtijs latius dictũ est in ꝑmo tract. c. xlviij. circa finem. (B) Considerandũ scđo: ꝙ passiones suas suo modo dicẽdus est habẽ spũs nr̃ rõnalis: similiter ⁊ rõ seu voluntas: nam sicut ad cognitionẽ sensualẽ natus est sequi quidam motus ad ꝓsecutionẽ vel fugam: dum apprehẽdit̃ aliquid vel tanq̃ ꝯueniens vel vt discõueniens: sic suo mõ nata est sequi q̄dam affectio (longe tamẽ purior) ad cognitionẽ spũs in lumine pure intelligentie (seu simplicis ꝯscientie q̄ hic ꝓ eodẽ accipiunt̃) a fantasmatibus denudate: dum ad se lumẽ eternũ desuꝑ ꝯuertit quasi ad speculũ quoddã eternitatis: ⁊ ad montes eternos a q̄bus mirabiliter illuminat deus. vñ oĩa noĩa passionũ sensualiũ (vt infra dicet̃) pñt trãsferri ad affectiones spũales. Volũtas similiter dũ sequit̃ cognitionẽ rõnis quasi mediã inter lumẽ spũs ⁊ cognitionẽ sensus. Habet in se motus passionales suo mõ: q̄ tamẽ nõ alterant ꝑ se ⁊ immediate corpus: q: nec fiunt organo corporeo mediante: quẽadmodũ passiones sensuales oriunt̃ quarũ effectus varij sunt in corꝑe vt ad leticiã sequit̃ dilatio cordis: ad tristiciam ꝯstrictio: ad iram calefactio: ad timorẽ frigefactio: ⁊ ita de reliquis. Correlariũ in xp̃o etiã fuit passio: ꝓut passio dicit motũ volũtatis ꝯsequentẽ iudiciũ rõnis: ꝓbat̃ q: xp̃s ꝺm rõnem apprehendit aliqua sibi discõuenientia: puta mortẽ ꝓpriam: discipulorũ dubitationẽ ⁊ peccatũ iudeorũ: ad quã appꝛhensionẽ in voluntate statim sequebat̃ motus displicẽtie q̄ fuit in volũtate xp̃i. Correlarium passiones nõ solũ dicẽdus ẽ hr̃e spũs noster rõnalis (similiter ⁊ volũtas ꝓportionabiliter ad appetitũ sensitiuũ: ꝺr̃nt t̃n) etiã spũs increatus: deus vicz: ⁊ spũs creatus intellectualis: angelus vicz. Tã eñ phi q̃ theologi: dicũt de eo esse gaudiũ: delectationẽ ⁊ leticiã: ⁊ etiã in bonis angelis q̄ sunt passiones cõcupiscibilis: sic ecõuerso passiones tristicia: desperatiõis ⁊ doloris in demonib⁹ ⁊ dãnatis reꝑiunt̃ ꝺm theologos ⁊ platonicos. Cunq; deus angeli ⁊ demones sunt incorporei ꝺm fidem: idcirco passiones sensitiue in eis nõ reꝑiunt̃ ꝟ voluntatis: hoc latius declaratũ est in. j. tract. ca. xlix. (C) Cõsiderandum tertio Passiones spũales originari a deo tam mediate q̃ immediate fatendũ est: si oĩs sapiã a dño deo ẽ: ⁊ sapiã dr̃ a sapore ꝺm nomẽ suũ: hñs intelligẽtie lumẽ et suauitatis interne saporẽ. Si ꝑterea: gratiã: dona ⁊ v̈tutes infundi suꝑnãlit̃ a deo nemo ambigit: si deniq; multi sunt tract⁹ dei amorosi: q̄les orabat aĩa sctã in Canticis. Trahe me post te currem⁹ in odore vnguẽtorũ tuorũ. i. tue dulcedis. Immittit eñ deus aĩe sctẽ: q̄ndaz dulcedinẽ: aut odorẽ: aut saporẽ spũalẽ internũ: vel qđdã gaudiũ sobriũ: vnã claritatẽ: pacẽ dilatationẽ ment̃ gustum: aut etiaz sonum quẽdam sine sono. Et breuiter loquendo est quidam attractus ⁊ operatio ⁊ quoddam motiuũ: qđ sciri non potest nec verbis explicari: sed sentit̃ bene. Et hec omnia cum sint passiones ipsi⁹ spũs vel causant eas: quid suꝑest nisi vt fateamur deum agere passiones in spiritũ: vsq; adeo vt iubilet et exultet spiritus in deo salutari suo. Amplius vero si naturam q̄nq; sensuum spiritualiuz prospicimus qui suam habent similitudinẽ ad sensus corporales. Inuenimus quod deus est ipsi auditui spirituali: armonia suauissima: visui: lux splendidissima: gustui: sapor dulcissimus ipsi olfactui: odor suauissimus: Tactui amplexus iocundissimus. (Sensus spiritualis.)

Ubi namqꝫ sensus spūales (vt dī.j.tract.c. xvj.dubio.iij.) dicit mētales pceptiones circa veritatē spōsi ɔtemplandā. Et non solum sumunt ex pte potentie cognitiue sed etiā ex pte affectiue: cuius inclinationes motus ⁊ sentimenta interna. dicunt passiones spūales a deo originate. Cōsiderandum q̄rto Passiones spūales ab angelo dei bono frequēter immitti fatendum est. Quis em̄ angelus nō illabit in spm̄ nostrū qm̄ hoc est solius dei ꝓprium (put declaratū est primo tract.c.xlviij.) Sunt nihilominus alij modi q̄bus angelus bonus agit in spm̄ nr̄m. vn⁹ est p applicationē imediatā sue substātie ⁊ virtutis ad spm̄: nō q̄dem naturali ordine pro statu p̄sentis miserie: ſ dispēsatione supnaturali. Facta aūt applicatione tali cuꝫ angelus sit substātia: luminosissima: virtuosissima: ⁊ benignissima: quis negauerit q̄n alliciat ⁊ q̄dāmō trahat spūs noster: ab hmōi luminosa ⁊ benigna ⁊ suaui olenti virtute: tanq̄ si ferrū trahat a magnete: vel appetitus ab obiecto placidissimo ⁊ ɔuenietissimo moueat. Presertim si fuerit spūs noster pur⁹ castus integer ⁊ sanus: sine discrasia febrili corruptionis vitiose: sine interpositione sordidoꝝ cogitatuū: cum desiderijs turpibus ⁊ fedis.

Porro sicut imaginati sunt phantes: ꝙ actiones celi corporei p orbem stellaꝝ atqꝫ planetaꝝ: ⁊ p oīa zodiaci signa formant corpus hūanū: influūtqꝫ ⁊ imp̄mūt in ipm̄ ɔcatenatione quadā indissolubili

Nota bene. Proportionali silitudine possum⁹ dicere ꝙ ex dispensatione dei gratuita quelibet celestis gerachia a summo vsqꝫ deorsum p oēm iuncturā spūalē influere hꝫ in humanū spm̄: quilibet angelus suo mō mediate vel immediate: sic seraphin inflammat: cherubin illustrat: troni stabiliunt: ⁊ hoc ſm tres vires anie: affectiuā scꝫ intellectiuā ⁊ executiuā: ⁊ ſm tres ei⁹ portiones: supiorē: inferiorē ⁊ infimā sensualē. vn̄ ⁊ appropiatius. Prima gerarchia mouere dꝫ portionē supiorē aie que respicit prima p̄ncipia. Scđa portionē inferiorē que respicit ɔclusiones gn̄ales. Et tertia portionē sensualē q̄ ad singularia magis dilabit. Considerādum q̄nto ꝙ passiones spūales: pturbant crebro ab imissionibus p angelos malos factis. Possunt quidē angeli mali q̄ntum dei ꝓuidentia pmittit: agere multa similia ad angelos bonos tam ob subtilitatē vigoremqꝫ substantie sue: q̄ ob pspicuitatem nālis ingenij: q̄ ꝓpter expientiarū diuturnitatē: nūc in naturalibus opationib⁹ sursuꝫ ⁊ deorsum in celo ⁊ in terra: nūc in opationibus miraculosis angeloꝝ ⁊ omniū beatorum spirituū q̄uis errent frequēter. Excecat em̄ eos: malicia amens: supbia furens sine legē ⁊ ordine: liuor insaniēs: aduersus quos nobis colluctatio magis q̄ aduersus carnem ⁊ sanguinē: vt ait apl's adeo ꝙ purissime sanctecꝫ anie molestissimos aliq̄n stimulos blasphemiaꝝ sordidissimaꝝqꝫ spurciciaꝝ pati cogunt: etiaꝫ in senectute ⁊ solitudine sua: quales nesciebant ipimet dum in mūdana ɔuersatione inter medias tentationes carnis ⁊ mundi adolescentiores versabant. Excecat eosdem demones etiam iustum iudicium dei illudens eis: ⁊ puersissimos eorum conatus aduersus electos suos cōuertens in vsum sue bonitatis. Trāsfigurat se angelus sathane in angeluꝫ lucis sicut tradit aplus. Qđ fieri vno mō pōt intelligi vt facilius seducat: quaten⁹ venerer ⁊ colat sicut deus: nam ꝓpter q̄d aliud inuenimus in supstitionibus magicis fieri thurificatiōes ⁊ orōnes deuotas ⁊ ieiunia. Petit quoqꝫ fieri ministeria p pueros innocētes: nisi vt efficacius fallat ⁊ colat sicut deus. Alio modo dū se trāsfigurat sathan in angeluꝫ lucis pōt intelligi: vt ipe malus angelus celet innatam maliciā ⁊ horrificos effectus suos fingēdo se placidum pulcrū ⁊ benignū ad exēplar bonoꝝ angeloꝝ. Imitādo preterea doctrinas ⁊ obſuationes eorūdem btōꝝ angeloꝝ in amore castitatis ⁊ virtutum.

ectio
piri-
femi-

¶ De affectione ad spūales feminas:
Huiuscemodi immissiones ꝛ temptatio
nes fraudulēte que sub specie boni se pal
liant: licet quosq; rudes ꝛ stultos decipi-
ant q̄ nondū agnouerūt altitudinē sathe
ne ꝛ astutias eius: tamē singulariter ꝑfe-
ctis ꝛ bene ꝓficientib⁹ insidiat̄. Si enim
eis in sua figura appareret: q̄ turpis est:
horrerēt eū. Si aperte impugnaret eos:
resisterent ei ꝛ auxilio dei fugarēt eum et
vincerēt: ꝛ sic nihil apud eos proficeret.
Boni enim q2 mūdi sunt: detestant̄ imū
da peccata: quia virtuosi sunt: viriliter ꝯ
oia mala repugnāt que mala esse cogno-
scūt. Venit ergo angelus sathane in spe-
cie boni angeli quē credit a bonis diligi:
vt tāto facilius decipiat eos quo bonus
nūcius putat̄: ꝛ q̄ non solet nisi bona nū
ciare ꝛ suadere: vñ Bernardus. Henus
nūq; nisi boni silitudine deceptus est. Et
vt facilius recipiat̄ ei⁹ ꝑsuasio: primo so-
la bona ꝓponit: postmodū mixta malis:
tandē falsa bona sed vera mala: postmo
dū cū irretierit eos ꝛ illaq̄auerit indisso-
lubiliter: caput venenatū erigit: ꝛ in aper
ta peccata eos eijcit: sicut scorpio q̄ blan
dam faciē hꝫ ꝛ caudā venenatā cū q̄ oc-
cidit. Quāti sub specie boni spūalis scꝫ
dilectionis: spūales femias visitāt ex oro
num ipsarū obtentu: ecce quāta puritas
in intētione pma ꝓbat̄: scꝫ castitas ꝛ de-
uotio. Postea sequunt̄ lōge cōfabulatio
nes: mō de deo: mō de mutuo eoꝝ amo-
re ꝛ fide ꝛ amorosi aspectus: ꝛ etiam mu
nuscula ꝓ memorialibus charitatis. Ec-
ce quomō mixta iā sunt bona ꝯsolatiōis
spūalis ꝛ collocutionis ꝛ fidelis affectio
nis: cū malis inutilis ꝯfabulationis: ꝛ in
caute familiaritatis: ꝛ inutilis occupatio
nis cordis circa dilectionē. Tandē conse
quunt̄ falsa bona ꝟ vera mala: scꝫ ample
xus oscula tactus manuū vberū ꝛ ꝯsimi
liū: q̄ oia suspecta sūt et carnalis amoris
indicia ꝛ turpis opis ꝓludia. Postremo
impudica succedūt q̄si fruct⁹ ꝓcedentiū:
scꝫ apta opa iniq̄tat̄. O q̄ parua breuis
ꝯcubitus hora: in q̄ amittit̄ vita eterna.
In hūc modū palliat se: sepe supbia sepe
inuidia ꝛ auaricia: ꝛ silia vicia q̄ cū nō au
dent bonos tentare apte q̄s sciūt oē ma-
lū odire: assumūt aliqđ ꝟtutis velamē ne
agnoscant̄ esse qđ sunt: sicut q̄ se mentit̄
amicū esse: donec admissus dolose inter-
ficiat: sicut Judas osculo Jesum tradi-
dit crucifigendum.

¶ De passionib⁹ aie spūalib⁹ specialiter.
Caplm xxxi

G Eneraliter dictū est capi. ꝓcedēti
de origine passionū spūaliū ab ex
trinseco. Nō videndū est de sin
gulis in speciali: q̄liter originant̄ ab intri
seco ꝑ piā ꝛ deuotā meditationē. Passio
nes aūt lꝫ innumere sint. Numer⁹ tn̄ pas
sionū aialiū in ca. viij. vsq; ad vndeci ge-
nerales extēdit̄. Et sunt amor ꝯcupia de
lectatio odiū fuga tristicia spes despera-
tio audacia timor ira Inter q̄s ꝓut dicit̄
viij. capi. q̄tuor dicunt̄ ꝓncipales vicꝫ ti-
mor spes gaudiū tristicia. Et q̄m noim se
pe grandis penuria est quoꝝ nihilomin⁹
institutio est libera. Trāsferunt̄ deinceps
noia passionū aialiū de q̄bus ꝓhi tracta-
uerūt ad passiones seu affectiones spūa-
les: q̄libet aia scā afficit̄ ꝯtemplās deū.
Nōnulli etiā doctores eleuati: numerꝫ
passionū spūaliū sb ternario ꝯcludūt. Et
sunt cōpūctio admiratio ꝛ exultatio. De
q̄tuor ꝓncipalib⁹ passionib⁹ spūalib⁹ dice
tur in ca. sequēti finali hui⁹ scđi tractat⁹.
De vndeci pmū in h ca. Dehinc de trib⁹
alijs spūalibus passionibus dicendū est.
Q̄tū ad pmū considerandū q̄ passio-
nes spūales mag̃ attēdēde sūt aīe ad de-
uotionis scolā vocate q̄ sensuales: vt il-
las adipisci ꝛ scđm eas affici mereat̄. Si
eīn deuotio est (sicut est) eleuatio mētis
in deū ꝑ piū ꝛ humilē affectū: vtiq; iā af-
fectus ille nō est intelligēdus eē solū sen-
sualis: q̄ freq̄nter nō est in nr̄a ptāte: nec
respicit iustū vt iustū: ꝟ ꝟsat̄ circa rōnem
cōmodi vel incōmodi: nec est solius volū
tatis inseq̄ntis cognitionē portionis infe

A
De passioni
bus aie spū-
alibus speci
aliter.

rioris rōnis aspiciētis fantasmata: lz absq; fantasmate. Qm̄ h̄ nōdū est pfectoꝝ. q̄ ꝑ ꝯsuetudie exercitatos hñt sensus spūales insitos i apice supioris portionis ipi⁹ rōnis: q̄ portio legib⁹ eternis innitit̄ in lumine pure itelligētie impmixte loco ꝛ tpi

Affectiones nāq; spūales hz aia dū cōtēplās deū Amat ipm vt totū amabilē: dū pijs meditationib⁹ recolit q̄ benigne secū egerit: ꝛ q̄nta sibi bñficia imerite cōtulerit. Multū pensat gñalia bñficia gñi hūano: impēsa p incarnatiōis ꝛ passiōis: ꝛ p sacramēti altaris: ꝛ spūsscti sacrosctā charismata: vel cū ipius dei ingentē ꝛ ingenitā intuet̄ benignitatē: q̄ tāta est sicut ei⁹ immēsitas ꝛ eternitas: q̄ nec mensurā nec finē hz: ꝛ ideo sine mēsura diligēdus est et sine fine. Per hanc em̄ affectionem amoris dei: spūsctūs testimoniū reddit spiritui nr̄o q sum⁹ filij dei. Amor em̄ dei est oium affectionū bonarū ꝯdimentū: ꝛ tāto plus sapiūt de deo cetere ṽtutū affectiones q̄nto plus habuerit de h̄ ꝯdimēto: nec pōt esse ṽtus vel deuotio vel affectio: q̄ ex amoris dei viridario vel radice nō pullulat. Aia etiā sctā ꝯtemplās deū: cōcupiscit ipm vt totū desiderabilē: fruit̄ quietat̄ ꝛ delectat̄ in eo: vt in toto bono vtrūq; iā adepto. Odit ṽo q̄cq̄d ab h̄ toto amabili toto desiderabili toto delectabili separe pōt: hinc illud sibi vehemētissimū odiū ad pctā. Horror ꝛ abhoiatio et fuga ꝛ detestatio si videant̄ instare. Dolor āt acerbissim⁹ ꝛ inq̄etudo molestiua si forsan affuerit dolet etiā aia ꝯtēplatrix se offendisse deū: ꝛ grāz ei⁹ amisisse: dolet ēt se parū pfecisse: ꝛ tā pui meriti se eē apd̄ deū: ꝛ in tātis dei oculis displicē: hic p̄terea: spes ingēs dū ꝯsiderat magnificētissimā ꝛ munificētissimā dei liberalitatē repmittentē etna. Audacia rursus magna nimis: i aggrediēdo grādia ꝓpter deū: zelus q̄z diui cult⁹ ꝛ honoris ꝛ cult⁹ Desperatio añt i virib⁹ ꝓprijs vl' de virib⁹ ꝓprijs vt ex ꝯsideratiōe tātoꝝ discriminū et diuinoꝝ iudicioꝝ inscrutabiliū ingēs met⁹

Ecce habem⁹ in spū: passiones vndecim gñales s. enumeratas. Cācell'. etiā parisieñ. in tractatu d̄ passionib⁹ aie speculat̄ Psalteriū mysticū decē cordarū: sup decē sentētijs oronis dñice: ex quib⁹ passiones spūales pcedūt: vbi corp⁹ seu lignū decacordi psalterij: noiat vim affectiuam supiorē: in q̄ amor q̄ est gñalis passio stabilit̄ p tenore: decē reliq̄ passiones efficiunt decē alios sonos p̄ncipales decē sententiarum oronis dñice. Spūs aūt velut psaltes tāgit cordas psalterij mystici: q̄si digito studiose meditatiōis: plectrū spūs est discretio q̄ tēdit ꝛ remittit cordas sententiose ṽitatis: iuxta hāc imaginationē sumam⁹ p̄mā cordā ex h̄ noie: p̄r et hec appellat̄ p̄rnalis adeptio Scd̄am in h̄ noie nr̄ q̄ vocat̄ fratnalis associatio: habem⁹ terciā cū dr̄ in celis hoc est dei exaltatio: habem⁹ alias septē iux̄ septē petitiōes: q̄ sunt diuini nois sctificatio: sanctificet̄ nomē tuū: dei dñatio: adueniat regnū tuuz: voluntatū diuine ꝛ hūane vnitio: fiat voluntas tua sicut in celo ꝛ in terra: ꝓpria defectio. Panē nr̄m q̄tidianū. Debitoꝝ multiplicatio. Et dimitte nob̄ debita nr̄a. Tēptationis inuasio. Et ne nos inducas in tēptationē. Mali eterni vitatio. Sed libera nos a malo. Percute p̄mā cordā digito studiose meditationis: illa reddit sonitū amoris dei. Percute cordā scd̄az: illa reddit sonū amoris xp̄i. Percute terciaz illa reddit sonū ꝯstātis audacie Percute cordā q̄rtā: illa reddit sonū ire ꝛ zeli: ipro phanātes nomē dī. Percute cordā q̄ntā illa reddet sonū sctē spei. Porro corda sexta dū tāgit̄: sonat delectationē ꝛ leticiā. Corda septima: desideriū et psecutionē. Octaua dolorē ꝛ odiū. Nona fugā ꝛ horrorē. Decima timorē ꝛ de suis virib⁹ fidētib⁹ desperationē. Qn̄tū ad scd̄m de tribus alijs passionib⁹ ꝛ affectionib⁹: scz cōpūctione: admiratiōe ꝛ exultatione. Aduertendū q dicte affectiōes originant̄ ex trib⁹ appropriatis diuis: q̄ sūt potētia sapiētia ꝛ bonitas: fm̄ q satis apte pōt re

B Psal mysti

cipi id qđ venerabilis Richardus ait: dñ
ptēplationis grām triplr ouri cōmemo-
rat. Sctūs etiā Bonā. in suo itinerario:
q̄rto caplo. dicit q̄ aīa sctā disponit ad
mētales excessus: scz p deuotionē admi-
rationē: z exultationē: ſm tres exclama-
tiones q̄ sunt in cantico cāticorū. Quaꝝ
pma fit p abūdātiam deuotōis: q̄a fi
aīa sicut virgula fumi ex aromatib⁹ mir
re z thuris. Scđa p excellentiā āmiratio
nis: p quā fit aīa sicut aurora z luna z sol
ſm pcessum illuminationū: suspēdentiū
aīam ad admirandū spōsum ꝯsideratū.
Tertia p supabundātiaz exultatōis: per
quā fit aīa suauissime delectatōis: delitijs
affluēs innixa totalit̄ sup dilectuz suum.

Itaqz si pspexero pfundi⁹ diuinā po-
tentiā z opulentiā respectu mee infirmi-
tatis ac indigētie: q̄ rōne nō potero cōpū
gi: nō phorrescere: nō timere meā miseri-
am indignitatēq;: viuēdo sub terribilissi-
mo iudice in ꝯsilijs sup filios hoīm i quē
deliq̄: sub tali dño magno quē offendi: sb
tali pie maiestatis q̄ ꝯtempsi. Rursus
si corā oculis eiusdē ꝯsideratōis posuero
q̄ mirabilis facta est scia sua valde: q̄ cō
fortata z nō potero ad eā: ptin⁹ orit̄ ad-
miratio stupor z defectio: dū cape neq̄o:
q̄liter hos ad gliam: alios ad infelicitatē
pscivit ppetuā: quo pacto negat: gratis z
bñ vsuris multa: q̄ prēstat ingr̄tis: deinde
pugnaturī ꝯ eū: qua ꝯditione sustinet plu
res saluādos pene p totā vitā i scelerib⁹
abhominādis: vt latronē i cruce: dū alijs
eternalit̄ peritur̄: sicut iude variaꝝ ꝟtutū
grām elargit̄. Or pterea nemo possit cor
rigere eū quē ip̄e dspexit: z q̄ ꝯclusit oīa
sub pctō z filia. Sup q̄bus ꝯpulsus apl̄s
stupēs exclamare. O altitudo diuitiaruz
sapie z scie dei zc. Postremo venit in re-
cogitationē mētis: torrēs suauitat̄ diuine
z q̄ bonus ē deus isrl̄ hiis q̄ recto sunt cor
de. Totus. n. letabūdus exultat affect⁹ il
lud recogitās. O q̄ suauis ē dñe spūs tu
us: z illud q̄ magna multitudo dulcedis
tue dñe quā abscōdisti timētib⁹ te. Ex hu
iuscemōi pia meditatōe bonitat̄ diue: sur
git exultatō cū iocūditate: cū aīa facta ex
ultat in dño mēor bñficioꝝ ei⁹: vel cū spe
grē ei⁹ ꝯfidit se esse de nūero saluādoꝝ z
cōgratulat̄ saluti pximoꝝ: vel cū exulta-
tione spūs ꝯgaudet glie btōꝝ: vl̄ cū pam
bulat celestis pr̄ie varias māsiōes. Ex q̄-
bus oībus z singl̄is cor exhilarat̄ z q̄si io
cūda volucris q̄nq; clauso pectore ludēs
in iubilo z affectu exultatōis z laudis: q̄si
q̄rat exire de angusto pectori. ¶ Approp
ata in diuinis Habem⁹ in his tres pnci-
pales affect⁹: q̄ hñt ortū ex deuota medi-
tatiōe appropatoꝝ diuinaꝝ psonaꝝ: cō-
pūctionē vicz cū tremore: admiratōez cū
stupore: exultationē cū iocūditate. Ad
quoꝝ intelligētiā clariorē: dicēduz est hic
breuit̄ de appropat̄ i diuinis. Sūt. n. tria
appropata diuinaꝝ psonaꝝ ad q̄. s. Bō.
oēm suā resoluit fere theologiā. Ad pfe-
ctū nāq; dñiū ncce ē q̄ ꝯcurrāt in vnū. s.
summa potētia: sūma sapia z summa cle
mētia: beniuolētia siue bonitas: nā si ali-
cui ptās aliq̄d opandū adesset: z sapiam
insup ad opandū hret: si voluntas illi ad
opus deesset: nihil pr̄sus efficēt. Itē si po
tentiā cū volūtate hret: si scia opandi ca-
reret: eū nesciētia facti ab opatōe seclude
ret. Itē si illi scia piter z volūtas adessent
ſ opandi potētiā nō hret: in nullū pr̄sus
opus exiret. Cōsuetudo ḡ scpture est vt
opa manifestatiua potētie: appropat pr̄i
sapie filio: bonitat̄ opa attribuit spūisctō
nā appropatio nihil aliud ē q̄ speal̄ attri
butio rōne alicui⁹ ꝯformitat̄ cū pprio illi⁹
psone: sic hz silitudinē potētia cuz pr̄e q̄ ē
pncipiū vl̄e. z sapia cū ꝟbo z bonitas cuz
amore: sunt nāq; appropata: nō q̄r fiant
ppria cū sint cōia trib⁹ psonis: ſ q̄r ducūt
ad intelligētiā z noticiā pprioꝝ vicz triū
psonaꝝ. Oia nāq; tria oīb⁹ diuīs psonis
eq̄lit̄ ꝯueniūt: appropat̄ tñ potētia pr̄i: z
h ppt̄ exclusionē carnal̄ itellect⁹: ne vidēt̄
pr̄ rōe antiq̄tat̄ ipotēs z fili⁹: ne rōe iuuē
tut̄ credēt̄ isipiēs: z ne spūsctūs rōe ipe-
tuositat̄ credat̄ crudel̄ appropat̄ sibi bo
nitas: z h rō ptinet ad simplices. Alia

O
Approbata
in diuinis.

est rō ptinēs ad sapiētes. Bonitas.n.dat
pintelligere cognitionē: qꝛ nil amat nisi
cognitū: bonitas ꝛ sapia psupponūt po-
tentiā ꝛ virtutē: qꝛ posse amare ꝛ scire ē
aliqd posse. Tria hec appropriata sunt
potissime illa inuisibilia dei de qbus dicit
apl's ad Ro.j.q relucet in creatis. Ex qbꝰ
cognoscit amat ꝛ laudat trinitas fabri-
catrix tanq̄ euestigio: hec tria approp̄ata
ptēplādo in deo multū pficimꝰ. vn̄ Hu-
go de.s.victore: Quid aūt nobis pdest si
in deo cognascimꝰ maiestatē: ꝛ nullā in-
de colligimꝰ vtilitatē: si ibi vidimꝰ poten
tiā: apportemꝰ ꝛ lucē timoris dn̄i: si sapiē
tiā apportemus lucē veritatis: si benigni
tatē apportemꝰ lucē dilectōis dei: poten-
tia torpētes ad timorē excitet: sapia igno
rantia tenebris excecatos illuminet: beni
gnitas frigidos calore charitatꝭ inflāmet.

Quatinꝰ p̄dicta clarius intelligant no
tent subscripte triplicitates. Tria sunt
approp̄ata in diuinis: qbus pportionant
tres vires nāles aie: q tanq̄ fundamēta
bonis spūalibꝰ substituunt. Et oriunt ex
his tres affectus in qs oium catholicoꝝ.
Approp̄ata scriptura resoluit. Approp̄ata Po-
tētia dei patris. Sapia dei filij. Bonitas
dei spūssacti. Vires anie Irascibilis
Rōnalis. Cōcupiscibilis. Affectus pn
cipales. Cōpunctio cū tremore. Admi
ratio cū stupore. Exultatio cū iocūditate.

Plus in Ambrosio ꝛ Hierony. viguit
vis irascibilis cū affectu cōpūctionis. Et
plus in Augustino ꝛ Anshel. viguit vis
rōnalis cuꝫ affectu admiratōis: plus eti-
am in Gregorio ꝛ Bernar. viguit vis cō-
cupiscibil' cū affectu exultatōis. Quis
in vnoquoqꝫ repiri potuit cor molle ꝛ a-
mabile ꝛ flexibile ad dilectionē: rōne pcu
piscibilis. Fuit quoqꝫ i qlibet boꝝ studiū
vehemēs ad vitatis acqsitionē: in vi rō-
nali: zelusqꝫ ꝛ formido ad ois honestatis
psecutionē: a vi irascibili. Quilibet tn̄ in
vna vi abūdabat. Ex q seqt q nullus
intelliget vba doctoꝝ qntūcunqꝫ resonēt
illa exteriꝰ: si non imbiberit interiꝰ affectū
scribentiū. ¶ De qtuor pncipalibꝰ passio
nibus spūalibꝰ aie. Capl'm xxxij

Finali in caplo huiꝰ scdi tractatꝰ:
trāseundū nūc est ad meditatio-
nes pias que sunt efficaciores ad
gignendas passiones ꝛ affectiones qtu-
or pncipales: q sunt Spes: metꝰ: meror:
gaudiū. Et pmū colligēde sunt meditatō
nes q affectū timoris pturiūt: itaqꝫ vere di
uineqꝫ dictū ē: initiū sapie timor dn̄i: ꝛ qꝛ
timor statim in desperationē rueret: vt speꝫ
sociemꝰ nccē est: nimirū bn̄placitū ē deo
sup timētes eū: ꝛ in eis qui sperāt sup mi
sericordia eiꝰ: h duo audiuit ppha postq̄
sel' locutꝰ est deꝰ: ꝛ h sunt ptās seu seueri
tas iudicioꝝ dei: ꝛ misc̄dia respectu pmi
orū ꝛ miseriaꝝ nraꝝ: scdm q duo format
ppha canticū suū dicēs: misc̄diaꝫ ꝛ iudi-
ciū cātabo tibi dn̄e: cuiꝰ nomē terribile ꝛ
scm̄ est: nec aliqd iuenies in scriptura qd
ad alterū eoꝝ nō posset reduci. spem scꝫ
salutis: ꝛ timorē dānatiōis. Solet aūt ti-
mor mgr̄aliter diuidi in timorē: initialem
mercēnariū ꝛ filialē: initialis penā incur-
rere: mercēnarius pdere pmiū: filialis se-
perationē tm̄ a dilecto: refugit Colūba
mystica noiat aia scā in canticis a spū-
sctō: ppt colūbine simplicitatꝭ amorē. In
colūba em̄ spūssctūs (cui appropriat a-
mor) apparuit. Estote simplices sicut co
lūbe dr̄ Matth.x. Astucia vulpina vi-
tupabilis ē: ꝛ silr ruditas bouina: sed me
dio mō dꝫ incedere aia columba mystica
oculū mentꝭ hn̄s simplicē: dū intētio men
tis recta ē dirigēs opa bona inqntū in eis
est rō boni moralis. Meditatōnē timo
ris expssit Ezechias Ysaie.xxxviij. Medi
tabor (inquit ille rex) vt colūba: medita-
tionē colūbe qualē estimas: nisi planctuꝫ
vel gemitum quem ipse timor inducit.

Fabricemus igit sub typo colūbe me-
ditationes ad timorē ꝛ spem: ꝛ dicamus
hanc mysticā colūbā aiam esse. hec binis
alis: dextra spei: ꝛ sinistra timoris volat
nunc deorsum nūc sursuꝫ: ꝛ cauda discre
tionis dirigit: pennas deargentatas ar-
gento sacri eloquij fert ala quelibꝫ ad sui
constitutionē: nūero decem: vt possit me

ditari has ad timorē illas ad spem habili tans: integrat̄ pēna q̄libet ex tot pēnulis circūpositꝭ: quot sb vnaq̄q; sumi possunt ꝑticulares meditationes. Utraq; demuz ala velut equo libramine sustentat hanc colūbā: vt nec ala timorꝭ nimis deprimat ꝑ desperatōnē: nec ala spei sursuz se plus attollat per presumptionem.

Columba mystica

Timor — Ala sinistra

pri. sini.

Prima pēna est diuina seueritas: hui⁹ tot pēnule q̄t diuine seueritatꝭ exēpla: vt casus angeloꝝ: ade ⁊ hominū in diluuio interit⁹ sodomoꝝ ⁊ gomorreoꝝ calamitas: serui ingrati: iude: deinde crux xp̄i: iudiciū seculi: vbi pauci electi.

Scd̄a pēna dānationis ꝑpetuitas: pēnule tot q̄t species varie tormētoꝝ: ignis sc; inextinguibilis: vermes: fetores: horrores: clamores: vlulatus: fletus: dentiū stridores ⁊ frigora: tortorum multitudo: pessima societas. Sup omīa timēda ablatio omīs spei: ⁊ carētia diuine visionis penalissima: p̄sentia omīs mali: culpe pene ⁊ miserie: absentia omnis boni.

Tertia pēna pctōꝝ enormitas: pēnule tot quot pctā comissa cum circumstātijs aggrauantibus ea.

Quarta penna: propria fragilitas: pēnule tot quot pericula sunt casuum futurorum vsq; ad mortem.

Quinta pēna: seducēs ꝓsperitas: pennule tot q̄t occasiones pctōꝝ in ꝓsperis: per supbiam atq; luxuriam.

Sexta pēna: frangēs aduersitas: pennule tot quot occasiones impatiētie turbationis ⁊ vindicte.

Septia pē. familiarꝭ hostilitas: tot pēnule q̄t ex carne fragili illecebrosa tētamēta

Octaua pēna: demonis ꝑuersitas: pēnule tot quot demoniorum fraudes ⁊ laquei

Nona pēna: ad viuos iniq̄tas: pēnule tot q̄t ingr̄titudines ⁊ scandala ꝯprios: ⁊ maxime domesticos ⁊ bn̄factores ⁊ subditos oriuntur.

Decia pēna: ad mortuos crudelitas: pēnule tot q̄t ꝑ negligētiā suffragioꝝ manet in tormentis: vel a glorie retardant̄.

Ala dextra — Spes

Pen. pma ale dextre.

Prima penna diuina miscd̄ia: tot pennule q̄t diuine miscd̄ie monimēta: vt gloria angelorū: saluatio Ade: noe: loth: dauid: petri: pauli: latronis: magdalene: chananee: filij ꝓdigi: adultere: saluans xp̄s. Electoꝝ insup custodia ꝑ angl̄os sctōs.

Scd̄a penna incōprehēsibilis gl̄ia: tot pēnule q̄t dotes anīe ⁊ corpis: ⁊ hoc quo ad p̄miū substātiale: ⁊ cōsubstātiale: quo ad p̄miū accidētale: tot pēnule quot gaudia de associatione oīm electoꝝ. Gaudiū insup ineffabile: de regine celestꝭ virginis mr̄is deifica claritate: ⁊ de glorificata humanitate dei ⁊ hominis mediatoris Jesu xp̄i: fratris redēptoris ⁊ saluatorꝭ nr̄i.

Tertia penna penitentie gratia: tot pēnule quot penitentie actus procedentes pro peccatis.

Quarta penna: sustētatio dei ꝯtinua: tot pēnule q̄t auxilia dei: ꝑ ỽtutes: dona: ꝑ btitudines: ꝑ eucharistie sacr̄m ad hoc efficacissimū ꝑ penitentiā ⁊ similia.

Quinta penna: confortans leticia: tot pennule quot ex ꝓsperitate humiliter suscepta: sumunt̄ occasiones benefaciēdi.

Sexta penna: erudiens iusticia: tot pēnule quot beneficia p̄stat aduersitas fortiter tolerata.

Septima pēna volūtas libera: penule tot q̄t mōis pōt ip̄a volūtas carnē sbijcē.

Octaua penna: angeloꝝ sctōꝝq; beniuolētia: pennule tot quot modis iuuant sancti sancteq; omēs.

Nona penna: viuorū auxilia: tot pennule quod modis iuuamus viuos ⁊ iuuamur ab eis.

Decima penna: mortuorum suffragia pennule tot quot modis iuuamus mortuos ⁊ iuuamur ab eis.

Exemplar hoc insecuti studiosi: potuerunt abundāter exerceri quotidie in meditationib⁹: ſm deductionē ,plixiorē habitā sparsim p totū scripture sancte corpus. Poterint insup ,portionabiles alas fabricare ,p alijs affectibus: vt ,p charitate dei ⁊ ,primi: ponēdo meditationes ad hoc ipm inducētes. Pro odio pcti numerando causas p respectū ad deū ⁊ ad proximū: cur odio debeamus habere pctm̄.

¶ Pietas

Pietas est centrū forma ⁊ radix passionum spūaliū. Cōsiderandū scdo: ꝙ Cācellarius qnto tractatu sup magr̄. dicit ꝙ si passiones spūales debēt esse meritorie ⁊ virtuose: oporteat ꝙ cum pietate misceant: qtenus ex eis fiat quasi quedam cōplexio armoniaca vnius mixti tēperati in vnione pietatis (velut in centro) cōciliātis cōtrarietatē ⁊ inordinationē affectionū. Ex tali nanqꝫ vnione affectionū: cum pietate resultat quedā vita in aīa moralis: simul ⁊ meritoria: viuax atqꝫ iocūda: vt sic quelibet passio mixta erit cum qualibet. Semp em̄ ⁊ dolor erit gaudiosus: ⁊ gaudiū dolorosum. Spes timorata: ⁊ timor nō desperans. At cōtra si pietas abscesserit: defluent iste passiones: armonia dissipabit: tanꝙ ab horalogio sine pōdere: sine modo vel ordine: tanꝙ postremo decor a cadauere sine vita: verbi grā fiat huiusmodi passionum conbinatio.

a				gaudium	a		
e	i	o	Spes e	pietas	i	timor	o
v				dolor	v		⸗sus

Gaudiū: spes: pietas: hic tior: atqꝫ dolor.
A gaudens amat: e sperat: ⁊ i miseretur.
O timet: vqꝫ dolens odit ⁊ ista notes.

Ecce vides in medio constitutā pietatem q̄ quatuor ex equo alias respicit affectiones: quatin⁹ cor pie gaudeat: pie speret: pie timeat: pie doleat. Manifestū facit hoc pietatis descriptio. Pro qua aduertendū ꝙ pietas accipitur dupliciter. Uno mō ,put importat cōdescensionem ad ,primū: p quā sanguie natis patrieqꝫ benign⁹ ⁊ afficiens tribuit cultus: vt dicit Tulius: ⁊ sic describit Pietas ē amor ,ueniens inter aliquos ex radice vl' causa cuiusdam affinitatis mutue: qualis est inter parentes ⁊ filios ⁊ ecōtra: qualis inter ciues ⁊ ciuitatē vel patriam: vt sic pietas est ps iusticie potentialis: ſm sanctū Tho. scda scde. Alio modo accipitur pietas ,put est cultus dei quo studemus eum cognoscere amare habere ⁊ ei placere: vt sic pietas est donum spūſſancti. Et describit Pietas est amor ad deum: ,ueniens ex eo ꝙ dei genus sumus: capaces eius atqꝫ participes. Hic describit pietas ,put concernit ad nos dei mutuam habitudinē qua vicissim erga nos de⁹ pater ⁊ dn̄s esse comprobat: qꝛ fecit: creauit ⁊ possedit nos: fecit in corpe: creauit in anima: possedit in vtroqꝫ Deutron̄. xxxv. Fundat in hac pietate quelibꝫ alia sicut a diuina paternitate ſm apl'm om̄is paternitas in celo ⁊ in terra nominat. Sumus nanqꝫ genus dei. i. propinquitatem ⁊ affinitatem ad ipm habētes: inqtuꝫ sumus intellectualis nature in naturalib⁹ viribus: ad imaginē eius: ſm memoriam intelligentiā ⁊ voluntatē: sicut ⁊ ipe: infinitis tamē gradibus distantes ab eius pfectione. Sumus etiā capaces dei: p cognitionem ⁊ amorē: inqntum ad imaginem dei cōditi in naturalib⁹ potētijs: pticipes etiā sumus dei: inqntum sum⁹ ad dei similitudinē decorati: quia homo rōne similitudinis est pticeps dei. i. pfecte capiens deum p illapsum deiformē. Per habitus vicꝫ ⁊ actus virtutū theologicarum in via: in patria p tres dotes gloriosas: de hoc clarius dicit pmo tractatu. c. .xlviij. circa mediū. Ex dicta pietat' descriptione: subsumi potuerit aliaꝝ passionum desc̄ptiones. vicꝫ pietas gaudēs est affectio ,ueniēs ex ɔsideratione ɔiūctionis ad deum: qd maxime fit p ɔscientiam mundā a crimine mortali. Ecōtra pietas dolens: est affectio ,ueniens ex cōsideratione disiunctionis ad deuꝫ. Pietas sperans: est ex affectione ,ximandi deo vel

berendi. Pietas timens ex reuisu ꝛ fuga
elongationis a deo. ¶ De vngentis spon
se. Deuotus Bernardus sup Cantica lo
quēs de vngētis sponse: Ex ꝯtemplatio-
ne timoris spei ꝛ pietatis: tria cōficit p̄ci
osa vngenta quibus aīa sancta spōsuȝ su
um pungit. Poterit fieri questio: quale
exercitium sit laudabilius pulcrius atqȝ
nobilius lamētationis seu cōtritionis qđ
conficit̃ ex timore: vel exultationis qđ ex
spe conficit̃. videt̃ Bernardus vngētuȝ
pietatis p̄ponere: qđ p̄ciosius est vngen
to exultationis seu deuotionis: ꝛ vngen-
to cōtritionis seu lamētationis. Hoc vlti
mū ad pedes iesu suffundit̃: scđm ad ca-
put qđ est deus: q: caput xp̄i deus. Ter-
ciū ad corpus suum vngendum qđ est ec
clesia nūc militans: q̄ vnctio fit ꝑ misera-
tionē alienoꝝ peccatoꝝ. Sicut primū cō
ficitur ex fecibus ꝯtritis ꝓprioꝝ criminū
in mortariolo cordis ꝑ pilā timoris. Se-
cundū vero cōficit̃ ex redolētibus herbis
diuersoꝝ bn̄ficioꝝ ꝑ pistillum seu pilam
spei: cōtusum in petra meditationis. Cō-
sonat Grego. ꝛ eū sequēs Richardus in
suo beniamin: ꝙ nullum deo acceptabili
us sacrificium q̄ȝ zelus aīarū: q̄ tam trito
affectu plangit pctā ꝓximi q̄ꝫ certe quis
pctā ꝓpria lamentat̃: immo pluri affectu
q: puriori ꝛ pfectiori potentia mentis et
corporis ad lamentū s̄m deū disposita.

Considerādum tercio de meditationi-
bus parturiētibus gaudium: terciaȝ vicȝ
passionēȝ spūalem. ¶ De gaudio spūali
gignēdo meditationes sunt sup numerū
Cū vnusquisqȝ habūdat in suo sensu: re-
gula super hoc tradita non inuenit̃: q̄ꝫ vt
sequat̃ vnusquisqȝ quod bonū visum fu
erit oculis suis. Aliquē tamē meditatio-
nes affectionem gaudij ꝑturiētes enume
rāde sunt de gl̄ia ꝛ gaudio btōꝝ. Nō qui
dē singula generū sed gn̄a singuloꝝ. Tot
eniȝ sunt gaudia particularia: q̄ quilibet
btūs hȝ in se vel in alijs: ꝙ ea solius dei
noticia cōprehēdit: ꝛ illi quos summa sa
pientia voluerit ea scire. In gloria igit̃
beatoꝝ est oīm mali absentia. Nā ꝑ sum
mum bonū extirpatū est omne malum.
Generaliter: quia culpa pena et miseria.
Totaliter quia actus ꝛ potentia: vt ma-
lum beati facere vel pati nō solum nolūt
sed nec omnino possunt. Est etiā in glo-
ria omnis boni p̄sentia Substātialis ex
parte anime: qđ cōsistit in visione tentio-
ne dilectione: summi veri ardui ꝛ boni.

Consubstātialis: qđ cōsitit in gl̄ia cor-
poris dotati ꝑ quattuor gl̄iosas dotes: q̄
sunt claritas impassibilitas subtilitas agi
litas. Accidentalis quod cōsistit in gau-
dio creaturarum iuxta se in associatione
oīm hominū beatoꝝ ꝛ angeloꝝ: sub se q:
beati gaudēt ꝙ penas eternas ꝑ dei mise
ricordiam euaserunt: ꝛ ꝙ inimicis suis ꝑ
dei iusticiam pene sunt inflicte: supra se:
quia hoīeȝ deum: cum sua beatissima ma
tre glorificatos aspiciunt: hec gaudia in
moduȝ figure effigiata habent̃ diffusius
in p̄mo tracta. ca. j. In his oībus laudat̃
dei larga ꝛ mirifica remuneratio: qua ꝓ
paruo ꝛ breui merito eternam ꝛ ineffabi
lē sanctis in celo dat gl̄iaȝ ꝛ leticiā ꝛ felici
tatē: ꝛ oīa eis ordinat in bonū: tā bona q̄ꝫ
mala: ꝛ ꝓpria ꝛ aliena: ꝛ nō solū mala pe
ne sed etiā mala culpe: vt de bonis pro-
prijs glorient̃ ꝛ de alienis cōgaudēdo de
lectentur: de malis ꝓprijs gaudent: quia
euaserunt: de alienis quia in similia non
inciderunt. Gaudent de ꝓpria felicitate q̄
est multiplex: gaudent de omni electorū
gloria tam in numero q̄ꝫ in magnitudine
et de quolibet sicut de se gaudent: q: tm̄
diligunt illum habere qui habent ꝙ nol-
lēt eā habere vt alter careret ea. Sed de
gl̄ia dei tāto plus sup oīm ꝛ suā ꝛ sctōrū
gaudēt gl̄iaȝ: quāto plus diligūt eum su-
per seipsos ꝛ super alios. Maxime cum
gloria dei infinita sit: et ideo super omnē
mensuram debet esse gaudium de gloria
eius: licet creatura non valet infinite di-
ligere et gaudere. Gaudet ad hoc quisqȝ
se diligi ab omnibus sicut seip̄m diligit.
Insup gaudet se diligi a deo plꝰ inestima

biliter ꝙ a seipo:et oim gaudia gaudet si
bi cōmunia esse:⁊ tā plene ad participan
dum exposita:vt bauriat de bonis q̄ntū
cupit ⁊ capere pōt sicut ꝓpria:ibi erit glo
ria corpoꝝ ⁊ spirituū ibi videbit̄ deꝰ ſm
diuinitatē facie ad faciē. Et scd̄m buma-
nitatē gl'iosam: in quā etiā desiderāt an-
geli ꝓspicere:sicut aūt certi sunt electi se
babere gl'iam illaꝫ: ita certi sunt ꝙ nunꝙ
possunt amittere:ibi est sacietas sine fasti
dio:⁊ desideriū cū desiderati plena ade-
ptione:ibi et pura et plena laus resonat
de omni corde suo laudantiū deū : de taꝫ
pia magnifica bonitate eius : qui eos ab
eterno ad banc gl'iam p̄destinauit. Tot
igit̄ ⁊ tanta sunt in beatorū gl'ia gaudia:
ꝙ ea nō p̄nt oēs buius mūdi: arismetrici
numerare:geometrici mēsurare: grāma-
tici dyaletici retborici effari:fide nō capi-
untur:spe nō attingunt̄:cbaritate nō cō-
prebendunt̄:desideria trāscēdunt: acqui
ri possunt:estimari eoꝝ p̄ciositas nō pōt

Aduertendū bic ꝙ quisꝗs aduertere
diligenter si voluerit:inueniet ꝙ oīs me-
ditatio salubris tam diuinarum ꝙ buma
narū scientiarū reduci pōt ad quinꝗ ver
ba:quoꝝ quatuor p̄ma deū respiciūt scꝫ
magnificētia :munificentia: misericordia
iusticia. Quintū verbum est bomini spe-
ciale scꝫ miseria: omnis siquidē medita-
tio spūs ⁊ cordis babet formare ſm alte
rū quinꝗ verboꝝ seu duoꝝ seu triuꝫ seu
oīm simul p̄dictoꝝ. Hec quinꝗ verba si
deuote meditabunt̄ gignūt supradictas
passiones vicꝫ gaudium spem pietatē si-
ue misericordiā:timorē ⁊ dolorē. Ex bis
Cancella. parisien̄. sup Mḡt:format Cā
ticordum:boc est canticū cordis. Quinꝗ
bis v̄bis vocales quinꝗ adaptat: q̄tenꝰ
appareat cui passioni verbū meditatiōis
de quinꝗ sit ap[p]ndū. Correspōdētia q̄n
ꝗ verboꝝ passionū ⁊ vocaliū:patet in di
ctis v̄sibus ⁊ in subscripta figura.

a	e	i	o	u
Gaudium	spes	cōpassio	timor	dolor.
Dei magnificētia	Munificētia	Misericordia	Justicia	Nostra miseria.

Est igitur praxis:vt vbicūꝗ in scriptu
ra occurrerit aliq̄d de magnificentia dei:
dirigat̄ meditatio ad magnificentiā dei:
et ideo gaudendū de tanto dn̄o rege pie
⁊ deo. Ac ꝓinde cor formet gaudiū spūa
le aut formare desiderat:quia desideriuꝫ
pauperum exaudit dn̄s:sinaūt cōtempla
trix anima nequit gaudere: dicat solum
cū ꝓpba. Cocupiuit aīa mea desiderare
iustificationes tuas. Consimiliter medi-
tādum est de dei munificētia largitate si-
ue liberalitate:ac ꝓinde sperādum:et ita
spes in deo ponēda est. Porro qr deꝰ mi
tissimus ⁊ iustus nobis miseris miris mo
dis. Surgūt aliȷ̄ tres affectus:qui sūt pie
tas siue cōpassio:tam aliene ꝙ ꝓprie cala
mitatis:timor iusticie cōsurgēs ex medi-
tatione seueritatis iudiciorū dei : ⁊ dolor
cōsurgēs ex consideratione bumane mi-
serie q̄ certe multiplex est:vt nō apponat
vltra se bō magnificare super terram.

¶ Tristicia spūalis vna de passionibꝰ et
affectionibus principalibus: nunc descri
benda est sub nomine interiectionis:ꝓut
eam describit Cancellariꝰ parisien̄. in suo
donato moralisato: q̄tenus in modū cir-
culi finis buius tractatus describens in-
teriectionem spūalem reducat̄ in p̄ncipi
um describens interiectionē grāmaticalē

Quid est interiectio. R̄nsio ꝙ est tristi-
cie damnatoꝝ cōsideratio: qr sicut inter-
iectio grāmaticalis signat mētis affectuꝫ
voce incognita:ita interiecio illa spūalis:
signat bomis interioris motum ex passio
ne dolorosa. Interiectioni quot acci-
dūt vnum quid:significatio tm̄. Signifi-
cabit̄ em̄ manifesta intollerātia pene ge-
bennalis. Primo leticia demonū super
tormentis animarum. Scd̄o dolor ani
marum damnatarū. Tercio admiratio
iniustoꝝ ⁊ malorum:dicētium ad seipos
O quāta erat cecitas nr̄a:que tenēs nos
in seculo: stultum nobis visum fuit cum

predicatoribus religiosis ⁊ ceteris bonis hominibus fugere voluptates carnis et oblectamenta mūdi ne in hunc locum intraremus: ⁊ ecce nūc merito ista patimur quia eos audire ꝯtempsimus. Quarto metus .i. timor: q2 anie dānatoꝝ maximo timore formidabūt: cum hostes infernales eas vexabunt: igne inextinguibili: verbis acerrimis: oculis ardētibus: vultu timido: specie nigerrima. De hac pena dicit̄ in euāgelio: ꝙ ibi erit fletus ⁊ stridor dentium .i. ibi abundant dolores ⁊ acerrima pena: q2 nullus flere solet nisi nimia tristicia grauatus. De hac pena etiā dicit Esaias. Vermis eoꝝ non morieť: et ignis eoꝝ nō extingueť: q2 vermis ꝯsciētie nunꝙ̄ sedat̄ qn semꝑ remorsum ꝯsciētie patiať: ex quo iudiciū dei cōmēdabit: ⁊ seipos cōtinue accusantes indignatione ⁊ ira torpebunt. Ignis etiam pena nūꝙ̄ extingueť: similiter vermis eoꝝ nūꝙ̄ morieť. desperatio eorū semꝑ remanebit: et ignis cōscientiaꝝ quē hic accenderāt ibi ꝑficieť. Et de hoc Psalmista ait. Ignis ⁊ sulphur ⁊ spūs ꝓcellarū ꝑs calicis eorū: id est. ꝙ ꝑs tormentoꝝ gehēne erit: ardor ignis: fetor sulphuris: ⁊ tempestas maligni spūs. Et vt clarius ista pena declaratur: sumamꝰ exemplū ꝑ simile. Faber ferrarius solet esse niger facie: habet obscurum caminū: in quo ponit ferrū vt incalescat: postmodū ꝑ se ⁊ suos coadiutores cuꝫ malleis ꝑcutit ad nutū suū. Ecce faber iste est dyabolus qui nigerrimꝰ est: caminus obscurus est infernꝰ omni claritate priuatus. Ignis est pena flāme ardētis: carbones appositi: signāt ꝙ pena ista nunꝙ̄ vel parum laxať: ꝟ magis incensa efficiť. ferrū est ipa anima damnata que igni isti exponiť ꝑpetuo cōburenda: Hāc verbis acerrimis exprobrare demōes nō cessant. Dilectissimi ergo nos sciētes iam ista: ꝙ diu hunc mūdum: possidemus statum penitentie ducamus: ne dyabolus postmodū super nos gaudeat: sed potiꝰ sanctoꝝ angeloꝝ gaudium suppleamus qui gaudent suꝑ vno peccatore penitentiam agente. Cogitemus quomodo redēpti sumus sanguine xp̄i: ⁊ nullo mō frustretur tantū beneficiuꝫ in nobis: ne sicut stercora de ventre purgando exeant: ⁊ sicut quisquilie a lignis abscise in ignē ꝓijciant̄: ita nos post hanc vitam: tanꝙ̄ stercora de medio ecclesie tollamur: tanꝙ̄ palee ⁊ quisquilie in ignem gehēnem ꝓijciamur: ibi ergo nostra fixa sunt corda vbi vera sunt gaudia. ¶ Conclusio tractatus.

Finaliter ad hoc homo extat conditꝰ: vt cor suum (nō carnale sed spūale. memoria vicꝫ intelligentia ⁊ voluntas) stabiliatur ⁊ quiescat vbi vera sunt gaudia: in vera scꝫ beatitudine. Beatitudo siquidē vera consistit in cognitione summe veritatis: ꝑ intelligentiā: in dilectione vl' delectatione summe bonitatis: ꝑ voluntateꝫ intentione ⁊ fruitione summe ⁊ eterne iocunditatis ꝑ memoriā. Ecce q̄ntū putas beati exultant ꝯtemplationis oculo in se ipsos reflexi (dicit Henricꝰ de hassia i speculo anie) pēsantes quō iā ꝑ intelligētiā deum vidēt intuitiue: quē laboriose ꝑ creaturas q̄sierūt discursiue: eum ꝑ volūtatē amplexant̄ p̄ntialiter: quē absentē cupierunt tam ardenter: eum ꝑ memoriam tenēt in ꝓpria specie: quē solum ꝯceperūt similitudinarie. Cōtemplantesq3 suꝑ hec taliter gloriā anie in corpus redundare: vt suscipiat vigorem impassibilitatis: dotem .s. immortalitatis: splēdorē claritatꝭ: mirā agilitatꝭ ꝓmptitudinē: validissimā subtilitatis acuciem. In quo ꝯsistit finis ⁊ impletio ⁊ satietas oim̄ desirioꝝ nr̄orum: quē ꝯstat esse beatitudinē: q̄ est status ⁊ finis oim̄ bonoꝝ (dotiū .s. gloriosarū anie ⁊ corpis) cōgregatione ꝑfectus: ad hunc statuꝫ ꝑueniť ꝑ quietē in deo: q2 deus in se quiescit ⁊ nos deo: vnde ⁊ sabbatū appellať .i. requies: q2 in deo ꝑ quietē ꝑficiť nā ⁊ creatura rōnalis: q̄ est causa ⁊ forma omnis creature irrōnalis: cum ad hoc semꝑ omnis natura conciť: vt rōnalē mētē vocat se ad dn̄m suū cognscere

F Conclusio tractatus

⁊ ei ad hoc seruiat: vt eam ad dñi sui seruitiũ ãmoneat: ⁊ ad laudandũ deũ semꝑ accẽdat: q̃ hoc sabbatũ quiescẽdo nõ celebrat: pactũ dei cũ hoĩe violat: q̃ suꝑ oĩa vult hoĩem in se q̇escere: et sibi ꝑ cognitionem ⁊ amorẽ tenaciter inherere: ⁊ q̃nto ꝑfectius agnoscit̃: tãto verius laudat̃ ⁊ ardentius amat̃: tantoq; satius desiderium adimplet̃. Expientia docet appetitũ hoĩs nõ quiescere totaliter in adeptione cuiuslibet boni finiti: ſ adepto illo vlterius tendit ꝑ desideriũ. Adepto aũt vltimo fine scʒ beatitudine totaliter q̇escit: sicut lapis in centro: ⁊ ꝑ hoc arguitur q̄ finis hoĩs vltimus nõ ꝯsistit in adeptione cuiuslibet boni finiti: sed solũ in adeptione boni infiniti qḋ est solus deus. vñ dicit Augusti. in li. ꝯfessionũ. Inquietũ ẽ dñe cor meũ donec req̇escat in te: scʒ ꝑ cognitionẽ ⁊ amorẽ. Expimur etiã q̄ q̃ntũcunq; cognoscat̃ deus ab hoĩe ꝑ effectũ: non terminat̃ hoĩs desideriũ: donec cognoscatur ꝑ seipm̃. Ex quo cõcludit̃ vlterius: q̄ vltimus finis hoĩs ꝯsistit in visione dei ꝑ essentiã: ꝓut tñ includit dilectionem fruitionem ⁊ tentionẽ. vñ Ioh. xvij. Hec est vita eterna vt cognoscant te deũ ⁊c̃. Ista aũt beatitudo in pñti vita quodãmodo inchoat̃: ꝑ hoc q̄ mens hũana a terrenis eleuat̃ ⁊ occupat̃ in contemplatione sui creatoris: in enigmate tñ: ꝑficit̃ tñ ꝑ hoc q̄ ꝑducit̃ finaliter ad eternã visionẽ: que ſm Aug. est tota merces btõꝝ: ꝑ cõcomitantiã: alias dotes gloriosas ĩ se claudẽs Nam visio delectatio ⁊ cõplacentia in q̃ est ꝑfecta ratio fruitõnis: inseꝑabiliter se habẽt in felicitate eterna: que est q̇d optimũ ⁊ pulcerrimũ ⁊ ꝑ se sufficientissimuʒ. nullo extra se indigens: in qua videbim⁹ ⁊ amabimus ⁊ vocabimus ⁊ laudabim⁹ deum: qui est oĩs desiderij finis ⁊ cõplementum: qui est suꝑ oĩa benedictus in secula seculorum Amen.

Finit scđa ps Trilogij anie.

Tertius tractatus Trilogij anie incipit feliciter. De habitibus. Continentia generalis tertij tractatus.

Capitulum i

Ria sunt in anĩa (ꝓut philosophatus est ille phorũ phus .ij. Ethi. Egregius Aristoteles) potentie vicʒ passiones ⁊ habitus.

Potentie siquidem sunt innate: quoniã habemus eas in nobis cõcreatas per naturã. Summa nãq; bonitas nulla sui necessitate: sed sola charitate: q̄ generose formando ⁊ creando anĩam rõnalem naturaliter ad suam nobilissimã imaginẽ in naturalibus potentijs: finaliter eam ad eternã beatitudinẽ ordinauit: vt ꝑ fidem rectã: ⁊ diuersis bonis oꝑationib⁹ eã mereret̃ adipisci. Idcirco diuersas indidit ei potentias ad varias bonas oꝑationes exercendas: nam potẽtia nihil aliud ẽ q̄ quedã virtus ⁊ ptãs qua aĩa exit in oꝑationes suas. vt dicit Dyonisi. Passiones sunt illate ⁊ innate. Passiones autẽ illatas ab extriseco vocat phs ipsas receptiões obiectoꝝ: nã sola receptio alicui⁹ gñaliter dĩ passio: vt dictũ est. ij. tractatu ca. iij. Passiones vo innate sunt mot⁹ inclinationes seu affectiones appetitus: sicut sunt timor: dolor: spes: gaudiũ: q̃ plurimũ iuuant̃ ab innata cõplexiõe corꝑali ꝓut dictũ est. ij. tractatu. ca. x. Habitus aũt sunt acquisiti vel infusi: ꝓut in seq̃nti dĩ caplo. Cum igit̃ dei ꝯfortãte illustrante ⁊ inclinante gr̃a: in p̃mo tractatu hui⁹ trilogij anĩe determinatũ est de anĩe potentijs. De passionib⁹ aĩe in scđo: nũc ordine ꝯseq̃nti gr̃a doctrice in. iij. tractatu determinãdũ est de aĩe habitib⁹. Cũq; origo ⁊ p̃ncipiũ extrinsecũ nr̃oꝝ operum mouẽs ad bonũ sit deus (p̃ncipia nãq; intrinseca sunt potẽtie possiões ⁊ habit⁹) q̃ nos instruit ꝑ legẽ: adiuuat ꝑ habit⁹ grẽ ⁊ virtutũ ⁊ ꝑ alia virtutib⁹ adiuncta in q̃

gr̃a ramificat: q̃lia sunt habitus donorũ
ꝛ beatitudinũ. Quas etiã ꝓpter sui ꝑfe-
ctionẽ duodeci fruct⁹ ꝛ q̃nqꝫ sensus spũa
les ꝯsequunt. Nũc p̃termissa q̃ntuptita
lege (vicꝫ et̃na nat̃li mosaica euãgelica et
hũana) de q̃ trac. est p̃mo trac. c. xlv. ꝑ to
tũ de aliis agendũ est hic ꝑ ordinẽ vicꝫ d̾
habitib⁹ ꝛ gr̃a gñaliter in se ꝯsiderat̃. De
qꝫ gr̃a in cõꝑatõe ad habit⁹: ꝛ q̃m gr̃a ad
ueniẽs aie nõ solũ rectificat volũtat̃ affe-
ctũ ꝑ habit⁹ v̾tuales: ſ etiã dirigit rõnis
intellectũ ꝑ habit⁹ luminosos intellectu-
ales: q2 nõ põt rectificare volũtas nisi pa
rit dirigat̃ ꝛ rõ. Q̃m sicut gr̃a est funda-
mẽtũ rectitudis volũtat̃: sic ꝛ illustratio-
nis ꝑspicue rõnis: ideoqꝫ ꝑiter tractãduꝫ
est de q̃nqꝫ habitib⁹ intellectualibus. Et
q̃m gr̃a duplex ẽ scꝫ gratisdata ꝛ gratũfa
ciẽs: iccirco etiã h̃ de gratiis gratisdat̃ de
termiabit̃: dehinc de gr̃a gratũfaciẽte in
cõꝑatione ad habit⁹ v̾tuales in q̃s ramifi
cant̃: ꝛ hi sũt in triplici dr̃ntia. Sũt ei ha-
bitus v̾tutũ donoꝝ btitudinũ q̃s ꝯsequũ
tur duodeci fruct⁹ ꝛ q̃nqꝫ sensus spũales
de q̃b⁹ parit̃ determiabit̃ Et q̃m gr̃a q̃ ra
mificat̃ in habit⁹ v̾tuales: nemini dat̃ ni-
si q̃ se ad illã exercet: hoc aũt fit ꝑ q̃ttuor
exercitia meritoꝝ. Primũ ꝯsistit in credẽ
dis articulis fidei. Scd̃m i ordine diligẽ-
doꝝ Terciũ in exeq̃ndis cuiusmõi sit p̃ce
pta. Quartũ ꝯsistit i postulãdis: q̃ sũt pe
titiões orõnis dñice: de q̃bus finalit̃ in h̃
trac. determiabit̃ In vniuerso agit̃ in h̃
tercio tract. de octa. vicꝫ de habitu ꝛ gr̃a
in se gñaliter ꝯsiderat̃ p̃. De habitib⁹ in-
tellectualib⁹ scd̃o. De gratiis gratisdatis
ꝛ gratũfaciẽtib⁹ tercio De habitib⁹ v̾tutũ
q̃rto. De habitib⁹ donoꝝ q̃nto. De habi-
tib⁹ btitudinũ: deqꝫ fructib⁹ ꝛ sensib⁹ spũ-
alib⁹ sexto. De q̃tuor exercitiis septimo.
Et q̃m gr̃a gratũfaciãs ꝓ statu vie ꝛ gl̃ia
stat⁹ patrie nõ differũt ꝑ eẽntiã: iccirco in
fine huius tracta. aliq̃ dicẽda sunt de gl̃ia
patrie celestis. Hec ꝙ de ꝯtinẽtia gñali p̃
h̃sentis tract. dicta sufficiãt. Aduertendũ
est ꝓ dictoꝝ clariori itelligẽtia: ꝙ cũ ph̃s
dicat scd̃o Ethi. ꝙ in aia sunt tria potẽtie
passiones ꝛ habit⁹ enumerat tñ illa que
sunt p̃ncipia humanoꝝ actuũ: q2 intẽdit
ibi inuestigare genus v̾tutis. Manifestũ
aũt est ꝙ v̾tus est p̃ncipiũ actus: p̃ter aũt
hec tria sunt quedã alia in aia: vt sũt act⁹
eliciti ab aia ꝑ potẽtias immediate: vel
mediãtib⁹ habitib⁹: put sequẽti dicet̃. c.
Suntqꝫ ꝓprietates naturales q̃ aie insũt
quales sunt immortalitas simplicitas ca
pacitas ꝛ hmõi: in quibus aie p̃clara attẽ
ditur nobilitas. De q̃bus San. Bona
uentu. dicit in Soliloquio: Cõsidera (in-
quit) o aia q̃ gl̃iose ꝛ mirabiliter a sũmo
artifice formata sis ꝑ naturam: p̃clara in
nobilitate sup oẽs creaturas q̃ valde est
laudabilis. Nobilitas tua o aia in q̃tuor
cõsistit. Primo q2 facta es nõ solũ vestigi
um creatoris. Scd̃m numerum pondus
ꝛ mensurã: siue ſm vnitatem veritatem ꝛ
bonitatem. Siue ſm substantiam virtutẽ
ꝛ operationẽ qd̾ est cõmune omni creatu
re. Sed etiã ad imaginẽ btissime trinitat̃
in naturalib⁹ potẽtiis: qd̾ est ꝓpriũ creatu
re rõnali. et hoc est ꝑ memoriã: q̃ deũ re-
colis: ꝑ itelligentiã q̃ deũ noscis: ꝑ volun
luntatẽ q̃ deũ diligis. Scd̃o nobilitas
tua o aia in hoc consistit: ꝙ summ⁹ arti-
fex dedit tibi naturã immortalẽ: substãti-
am icorruptibilẽ: durationẽ intermiabilẽ
vitã perpetuã Nã hec priora modica nõ
immerito iudicarentur: si morte finirẽtur
Imago enim eterne trinitatis non esses:
si termino mortis claudi posses. Tercio
O anima tua in hoc consistit nobilitas:
ꝙ tante es simplicitat̃ ꝙ nihil potest do
mum tue mentis inhabitare. Nihil po-
test ibi mansionem facere: nisi simplici-
tas et puritas trinitatis eterne. Ecce q̃d
dicit sponsus tuus. Ego et pater me⁹ ad
eum veniemus et mansionem apud eum
faciemus (Johannis. xiiii.) Illabi enim
menti tue possibile est soli deo qui hanc
creauit. Ipse enim est qui intimior tuo es
se perhibetur. Gaude ergo et letare O
felix anima que potes esse tanti hospi-

tis hospita. Negare eñ ei xp̄s celi requiem non poterit: qui sibi in hac vita requiem in mente preparauit.

Quarto o anima recognosce q̄ tāte capacitatis es: q̄ nulla creatura infra deuz sufficit saciare tuū desideriū: oīs iocunditas: oīs suauitas: oīs potentia: oīs opulētia creaturarū: afficere cor humanū pōt: saciare nō possunt: et reuera scd̄m Gre. Anima humana q̄ ad deū appetendū est facta: quicq̄d infra deum appetit minus: est iure ei nō sufficit quicquid de⁹ nō est.

¶ De habitibus generaliter.

Caplm̄ ij

De habitibus

P Rimo iuxta ordinē p̄missum in p̄cedēti caplo restat nunc determinare de habitu et gratia absolute ꝛ in se cōsideratis. Et primū de habitu. Scd̄o de gr̄a caplo sequēti. De habitu quinq̄ occurrunt dicenda. Primū de hoc noīe habitus quot modis dr̄. Scd̄m de quidditate habitus. Terciū q̄liter se habent adinuicem habitus et dispositio. Quartū de diuisione habitus. Quintum de compatione habitus ad actus ꝛ operationes ab eo p̄cedētes. Q̄tum ad primū A considerandū q̄ hoc nomē habitus sumptum est ab habēdo q̄druplicitur dicitur Uno mō sumit̄ pro veste aut ornatu alicuius. Nam omnis habitus finaliter inuentus est pro tuitione corpis: sicut sunt arma galee lorice: aut p̄pter decorē: aut p̄pter tegumentū: sic quis religio tegitur suo habitu: vn̄ inhibetur sub pena excōmunicationis: ne clericus vel monachus libro. vj. Ne religiosus tacite vel exp̄sse p̄fessus: temerarie habitū sue religionis dimittat ibi glosa sup̄ Uer. Temere. Ex causa eñ licet habitū trāsformare si iusta sit: puta timor: de vi. ꝛ ho. de. clerici. Secundo sumitur habitus ab Arestote. pro vno postp̄dicamento: sic numerat̄ inter postpredicamēta que diuersa rerum genera consequunt̄: sicut oppositio prius ꝛ posterius ꝛ habitus. Tercio habitus est decimum ꝛ vltimum predicamentum sic diffinit ipsum Autor sex principiorum habitus est corporum ꝛ eorum que circa corpus sunt adiacentia duarum hec acceptionū notificatio supponit dyaleticorum declarationes. Quarto modo dicitur habitus ab habendo s̄m q̄ res aliqua se habet aliquo modo i seipsa vel ad aliquid aliud: et cum ille modus sit scd̄m aliquā qualitatem. Ab hoc modo sumitur prima species qualitatis que dicitur habitus ꝛ dispositio: de hoc dixit phs. v. Metaphi. q̄ habitus dicitur dispositio s̄m quam bene vel male disponimur aut s̄m se aut ad aliud: vt sanitas quidē est habitus: et ex hac p̄prietate ponimus habitum virtutum: q̄tum ad appetitū sensitiuum. Habitus scientiarum q̄tum ad intellectum. Iusticiam et charitatem in voluntate. Graciam in essentia anime. Sanctus tamen Bonauentu. in. ij. dist. xxvj. q. ij. Probat q̄ primum et propriū subiectum gratie est ipsa voluntas: non essentia anime. In. iij. etiam distinc. xxiij. omnez virtutem probat poni in libero arbitrio vt in subiecto. Nam quasdam virtutes ponit in rationali: quasdam in voluntate concupiscibili: quasdam in voluntate irascibili: de quibus infra dicitur in suis locis. Ex dictis sequitur q̄ cum lumen intellectus agentis et lumen glorie disponunt intellectum ad intelligendum et similiter species intelligibilis acquisita vel infusa: ideo etiam lumen intellectus agentis ꝛ lumen glorie ꝛ species intelligibilis habitus vocant̄. Q̄tum ad scd̄m B considerandū q̄ habitus s̄m genus suū est qualitas de scd̄a specie q̄litatis. Qualitas aūt est quidā modus essendi substātie. Modus autē s̄m Aug⁹. sup Geñ. ad lr̄am est quod mensura prefigit. Et ideo qualitas q̄dā determinationē ꝛ quēdaz modum substantie dicit s̄m aliquā mensurā. Sicut aūt id q̄ determinat̄ potētia materie s̄m eē substātiale dr̄ q̄litas substātialis: ꝛ hec est drn̄tia substātial' sube. ita id q̄ determiat̄ potētia subiecti s̄m eē

accidentale dicit̃ qualitas accidẽtalis vt dicit̃.v.Metha. Et hoc ↄcordat diffinitioni libri p̄dicamentoꝝ qualitatis. Qualitas est ꝫm quã quales esse dicimur vt ab albedine albi.a iusticia iusti. Cũ igit̃ habitus determinat ꝛ modificat subiectũ potentie sue. necesse ẽ ꝙ sit qualitas anime ꝫm quã quales esse dicimur. Ex hoc eniꝫ qđ ẽ in nobis tale. dicimur tales. Ideo a qualitate habitus in nobis existente dicimur q̃les. Ex quo cõcludit̃ ꝙ habit⁹ hic sumit̃ ꝓ q̃litate modificãte ꝛ determinante potentiaꝫ ad actus. qua.s. res aliq̊ mõ se habet bene vl'male in seip̃a vel ad aliud. Correlariũ. Potẽtie naturales vegetatiue q̃ sũt ex seip̃is determinate ad actus suos habitib⁹ nõ indigent. Sil'r etiam potentie animales aliq̃.s.sensitiue ap p̄hensiue quales sunt sensus exteriores ꝛ interiores habitu nõ indigẽt qꝛ habẽt determinatũ modũ operãdi a quo nõ deficient nisi p̄ potentie defectũ. Vñ singule potẽtie ad suos actus a natura determiãte nõ indigent habitib⁹ iuuantibus. Sed tamẽ potentie p̄ncipales in nobis vt itellectus ꝛ volũtas ꝛ appetitus sensitiu⁹ ad suos actus sũt ex se indeterminati. Ideo dicendũ ẽ primo ꝙ ad op̄ationes humanas exercendas bñ indigem⁹ aliq̃bus habitib⁹.s.bonis lꝫ etiã eoꝝ oppositi sint nobis possibiles inesse tñ nõ indigem⁹. ꝓbatur qꝛ potẽtia q̃ ẽ ex se idifferẽs idiget aliquo determinãte ip̃am ad actũ bonũ. Sꝫ in nobis itellect⁹ ex se ẽ indeterminat⁹ vl' differẽs ad veꝝ vl'falsũ cũ tñ vnũ ad veꝝ sit bonũ. Aliud aũt.s.falsũ sit malũ. volũtas etiã ꝛ appetitus sensitiu⁹ indetermiãti sunt ad bonũ vl'malũ lꝫ oẽs ille potentie nõ tendãt in aliqđ nisi sub rõne boni. Intellect⁹ ei nihil assentit nisi sub rõne veri. Nec voluntas nec appetitus sensitiu⁹ aliqđ acceptat nisi sub rõne boni. Sed tamẽ ille potẽtie idigẽt determinãtib⁹ ip̃os ad actũ bonũ qđ ẽ habit⁹. Scđa ps ꝓbatur ꝙ habit⁹ mali sint nob̄ possibiles ineẽ Nã opposita nata sunt fieri circa idẽ nisi alteꝝ insit a natura (vt nigredo inest coruo naturaliter cui nõ p̄t inesse albedo q̃litas opposita) ergo etiã mali habitus possunt nobis inesse. Cognito ex dict/ q̃d sit habitus ꝫm genus qꝛ.s.ẽ quedã qualitas ꝛ dispositio q̃ reddit potentiã facileꝫ respectu alicui⁹ actus cũ potentia nõ est habilis respectu sui. Procedendũ nũc ẽ ad q̃dditatẽ seu diffinitionẽ habit⁹. vnde vij. phisicoꝝ. Habitus diffinit̃. Habit⁹ est dispositio p̄fecti ad optimũ. Hec diffinitio (vt dicit s.Bonauẽ. in.ij.di.xxvij.) dat̃ de habitu cõp̄ato ad finẽ vltimũ ꝛ ad actũ. Accipit̃ eñ dispositio in diffinitione habitus nõ ꝓut ẽ diuisa ↄ habitũ sicut species vnius generis subalterni cõtra aliã. ſ3 accipit̃ dispositio ꝓut ẽ genus habitus ꝓut.j.dr̃. Addit̃ in diffinitione dispositio p̄fecti.i.aie q̃ tũc p̄fecta ẽ aptitudinaliter cũ oẽs potẽtias naturalit̃ sibi habꝫ inditas a creatiõe. Vñ sicut ad p̄fectã habilitationẽ oẽs ↄcurrũt virtutum habitus sic ad p̄fectũ posse aie oẽs cõcurrũt potẽtie. Et qꝛ potentia q̃ de se indifferens ẽ ad bonũ vel malũ indiget habitu determinãte ad bonũ. Iđo dr̃ in diffinitione Dispositio p̄fecti. ħ est substantie anime p̄fecte naturalit̃ p̄ potentiam q̃ requirit vlteriorẽ p̄fectionẽ habilitationẽ ꝛ dispositionẽ p̄ habitus virtutũ ad optimuꝫ finem cõsequendũ beatitudinẽ.s.q̃ ẽ q̃d optimũ ꝛ p̄ se sufficientissimũ. Beatitudo nãq3 reddẽda ẽ ꝓ op̄ibus ꝟtuosis generalit̃. tñ p̄ quandã appropriationẽ dicit̃ reddẽda ꝓ op̄ib⁹ mie specialit̃. vñ dic̃ saluator Mat.xxv. venite bñdicti p̄ris mei p̄cipite regnũ. Esuriui ꝛ dedist/ mihi mãducare. Sitiui dedistis mihi bibẽ. Dicta diffinitio cõuenit hitui ꝟtuoso habilitãte ꝛ rectificãte potẽtias aie i bonũ optimuꝫ btitudis. Est ꝛ alia diffinitio q̃ cõuenit tã habitu virtuoso q̃ vicioso.v. Metha. posita. Habit⁹ est dispõ ꝫm quã aliq̃d bñ vl'male disponit̃. Et ita phs.ij. Ethi. dic̃ ꝙ habitus sunt ꝫm q̊s nos ad passiones habem⁹ bñ vel male. In p̄ma nanq3 spe

E

Habitus diffinitur.

cie qualitatis in qua habitꝰ ponit̄ cōside
rat̄ bonū ⁊ malū facile ⁊ difficile mobile.
Quādo ei modus ⁊ determinatio ē ꝯue
niens rei tūc hꝫ rationē boni. qñ aūt nō ē
ꝯueniēs hꝫ rationē mali vt patet. Ad-
uertendū etiā circa dicta cū dr̄ Habitus
ē dispositio ꝑfecti. Perfectū duplex ē. cū
eñ ꝑfectū dr̄ illud cui nihil deest. Si aūt
absolute ⁊ simplr̄ ꝯsideret̄ ꝑfectio. solus
deus ꝑfectus ē. qꝛ solus ē cui simplr̄ nihil
deest in q̄ oīe illud ē qđ meliꝰ ē. Alia est
ꝑfectio ſm q̇d vel ꝯtracte q̄ ē in creaturꝭ
Dū videlicet alicui nihil deest eoꝝ q̄ sibi
debēt cōpetere. iuxta hāc vl' illā ꝯditionē
sue speciei vl' nature vl' gratie suꝑaddite.
Sicut eñ hō dī ꝑfectus ī corꝑe. dū nihil
corꝑi deest qđ ad eiꝰ integritatē ⁊ cōposi-
tionē ꝑtinet. ſ mēbris oībus plene dona-
tū ē. Pariformiter hō dr̄ ꝑfectꝰ in aīa dū
nihil aīe deest qđ ad eius ꝑfectuꝫ posse ⁊
potentiaꝝ integritatē ꝑtinet. Et hec ꝑfe-
ctio p̄t dici aptitudinalis. qm̄ aīa in prin-
cipio sue creatiōis (licet ꝑfecta potētijs)
est sicut tabula nuda. apta nata tñ ꝑfi-
ci ad obtinendū optimū finē beatitudīs.
ꝑ habitꝰ intellectuales ⁊ v̄tuales ⁊ gratui
tos vt tandē spūssanctus inhabitat ꝑ gra
tiā gratūfacientē qm̄ tali anime sic se ha-
benti nō desit aliq̄d eoꝝ q̄ sibi necessaria
sunt ad salutē. Jā eñ nō in gr̄a ſ in mor
P tali culpa esset si caret necessarijs ad salu
tē. Quātū ad terciū qualit̄. s. se habēt ad
inuicem dispositio ⁊ habitꝰ in cuiꝰ diffini
tione ponit̄ dispositio Considerādum ꝙ
facile ⁊ difficile mobile nō diuersificāt ha
bitū ab alijs speciebꝰ qualitatis. ſ bñ di-
uersificāt habitū ⁊ dispositionē sicut dif-
ferētie specifice aliq̄ mō. Dispositio au
tem accipit̄ duplr̄. vno mō ſm ꝙ est genꝰ
huiꝰ qđ dico habitꝰ. ſ pꝫ. v. Metaphisi.
vbi ponit̄ dispositio in diffinitiōe habitꝰ.
sicut pꝫ ī diffinitiōe supra posita ꝙ hitus
ē dispositio ſm quā aliq̄d disponit̄ bñ vl'
male. vt sic differūt sicut suꝑius ⁊ inferiꝰ.
nec sunt vna species alicuius generis.
Alio mō accipit̄ dispositio vt aliq̄d cō
diuisum habitui. hoc autē potest intelli-
gi dupliciter. vno modo ſm imperfectū:
et perfectum in eadem specie. vt albedo
magis intensa et minus intensa. et sic di-
citur dispositio retinens nomen commu-
ne quādo imperfecte inest ita vt defacili
amittat. dr̄ aūt habitꝰ qñ ꝑfecte inest vt
nō defacili amittat̄. sic dispositio fit habi
tus. sicut puer fit vir. vt sic sunt eiusdē spe
ciei. qꝛ ꝑfectū ⁊ imꝑfectū nō variant spe-
ciem. Alio mō p̄t intelligi dispositio ꝯ
habitū cōdiuisa. sicut species vniꝰ generꝭ
subalterni ꝯ aliā. vt sic dicunt̄ dispositio-
nes ille qualitates p̄me speciei. q̄bus cō-
uenit ſm naturā ⁊ rationem proprie spe-
ciei vt defacili amittant̄. qꝛ habēt causas
trāsmutatiōis seu trāsmutabiles. sic egri
tudo ⁊ sanitas Sic etiā si q̇s imꝑfecte ha
beret scientiā vt defacili posset ꝑdere ma
gis dr̄ hr̄e dispositionē ⁊ eē dispositus ad
scientiā q̄ꝫ habere habitū scientie vel esse
habituatꝰ ī sciētia. Habitꝰ v̄o dicunt̄ ille
qualitates q̄ ſm suā rationē habēt ꝙ nō
defacili trāsmutent̄ qꝛ habēt causas im-
mobiles. Sic p̄t describi: habitus est qua
litas difficile mobilis. sicut sunt scientie ⁊
virtutes. q̄ habitꝰ dicunt̄ ꝑfecte inexistē-
tes. Et hoc mō dispositio nō fit habitꝰ ſ
sunt due species quaꝝ quelibet condiui-
sa ē ꝯ aliā. in quas qualitas p̄mo diuidit̄
sicut substantia diuidit̄ in p̄mas species.
scꝫ incorporeā ⁊ corporeā. Quātū ad q̄r
tum de diuisione habitus Considerādū C
ꝙ habitus dupliciter distinguuntur.
Uno mō ex ꝑte modi habēdi. qꝛ q̄daꝫ
habent̄ ꝑ infusionē. quidā ꝑ acquisitionē
Acq̄siti dn̄r habitꝰ q̄ habent̄ ex nr̄is acti
bꝰ p̄cedētibꝰ ab aliq̄bꝰ p̄ncipijs naturali
bꝰ in nobis p̄existentibꝰ. vt pꝫ in scientia
v̄tute politica. Nā ex frequēti studio ac
q̄rit hō scientiam. Ex qꝫ frequēti bñ agere
fit hō bonꝰ ⁊ acq̄rit v̄tutē politicā. Jnfu-
si habitꝰ dn̄r q̄ nō habent̄ ex nr̄is actibꝰ:
ſ a deo ꝑ infusionē. sic scientia fuit infusa
Salomoni ⁊ virtutes ⁊ habitꝰ theologi-
cales ꝯferūt̄ quotidie ꝑuulis in baptis-

mo. Et etiā penitentib⁹ in iustificatione.

Scdo distinguunt habit⁹ ex pte obiectoꝝ. nam obiectū alicui⁹ habit⁹ vl' excedit cōditionē ⁊ cognitiōez rōnis nře: ⁊ sic habem⁹ tres habit⁹ theologicos. s. fidem spem ⁊ charitatē q̄ habent ꝑ obiecto deum qd nře rōnis excedit cognitionem.

Uel obiectū humana rōne cōprehendi pōt: ⁊ sic habem⁹ habitus intellectuales ⁊ morales: q̄ sic ab inuicē distinguuntur Quia habit⁹ ⁊ virtus pficit ad bene opandū. Principiū aūt humanoꝝ actuū est duplex. s. ratio ⁊ appetit⁹. hec eñ sunt duo mouentia in hoie: vt dr. iij. de aīa. vñ omnis habit⁹ ⁊ virtus humana oportet ꝙ sit pfectiua alicui⁹ illoꝝ principioꝝ. si quidem sit habit⁹ pfectiuus intellectus. Sic sunt q̄nqꝫ habitus intellectuales scꝫ sapientia: intellectus: scientia: prudentia ⁊ ars. hoꝝ tres pmi pficiunt intellectum speculatiuū. q̄ exercet in cognitōne veri. Alij duo habitus prudentia ⁊ ars pficiunt intellectū practicū q̄ exercet in opatione. de his habitib⁹ determinat phs. vj. ethic. Si aūt habit⁹ sit pfectiuus ptis appetitiue erit habit⁹ ⁊ virtus moralis. de q̄bus determinat phs. ij. ⁊. iiij. ethic. de singulis in spāli in sequentib⁹ determinat.

Est et alia diuisio habit⁹: alius bon⁹ alius malus. Habitus bonus est q̄ disponit ad actū ⁊ modū cōuenientē nature. Modus aūt cōueniens nature est bonū. ⁊ tales sunt habit⁹ virtutū q̄ regulant a rōne: que sp̄ pcāt ad optima. Habit⁹ vo mali nature discōueniunt qꝛ sunt cōtra rōnez nq̄tum importāt recessum a recta rōne. Tales sūt habit⁹ vicioꝝ. De habitib⁹ bonis simul cū malis infra determinat. vbi post quēlibet habitū bonū agit de spāli vicio sibi opposito: ꝑ eo ꝙ opposita iuxta se posita magis elucescūt. Sūt nihilomin⁹ alie due diuisiōes magistrales habit⁹. q̄s ponit. s. Bonauē. ij. di. xxxix.

Pria diuisio habit⁹ q̄dā sk pure motiui. quidā pure cognitiui. q̄dā ptim motiui ⁊ ptim ꝯgnitiui. Scda diuisio habit⁹ q̄dā sk inati. q̄dā infusi. q̄dā acq̄siti. q̄dā ptim infusi ⁊ ptim acq̄siti. Quinti sk habitus quodāmō innati ⁊ quodāmō acq̄siti. qualis ē ꝯscia. de hac duplici diuisiōe habit⁹ dictū est. j. tractatu ca. xlij. in fine.

Q̄tū ad q̄ntū de cōpatiōe habitus ad actus ⁊ opatiōes ab eo ꝓcedentes. Cōsiderandū ꝙ habit⁹ in ordine ad act⁹ ab eo ꝓcedentes sic pōt notificari. Habitus est dispositō reddēs potentiā facilē respectu alicui⁹ actus. Notificatio hec aliqualiter claret ex dictis supra in scdo notabili. Potentie nanqꝫ pncipales in nobis. s. intellect⁹ voluntas ⁊ appetit⁹ sensitiuus q̄ ex se nō habēt determinatū modū operandi. indigent habitib⁹ dispositiuis determinantib⁹ ⁊ abilitantib⁹ eas ad actus suos. nam potētie dicte cōpant ad habitus sicut ad id q̄ opant act⁹ ⁊ finis debite faciliter ⁊ expedite attingit. nā habit⁹ sk expeditiōes. ꝓmptitudines: facultates habilitates ad opatiōes potentiaꝝ dictarū: ad q̄s nō sūt abiles p aliqd sui. Habitui nāqꝫ attribuunt q̄tuoꝛ ꝯditōes. s. ꝙ ē illud q̄ habens opat: facilit: delectabilit: expedite ⁊ ꝓmpte. sic potētia intellectiua ad ꝯgnitōz figurarū geometricarū nō est abilis p seipam: sed p aliqd accidēs qd cē hꝫ in ea. s. p habitū scie geometrie. sic aptitudo volūtatis ad bñ opandū politice: est p habit⁹ vtutū politicarū: ⁊ aptitudo voluntatis ad opa meritoria: est p hituꝫ grē ⁊ vtutū infusaꝝ quas de⁹ opat in nobis. Exemplifari pōt de habitu ⁊ actu p differentiā inter grauitatē lapidis ⁊ actualē motū ei⁹. Sicut eñ grauitas est qualitas ꝑmanentis nature manens sp̄ in lapide: q̄n actu nō mouet ꝫ quiescit. siue ei sursum detentus siue deorsum iacens sp̄ ponderat sua grauitate. Motus vo lapidis est res successiua ⁊ est actus grauitatis. nam illum motū lapidis deorsuꝫ causat forma ei⁹ substantialis mediante grauitate. ⁊ quanto grauitas est maior tanto forma lapidis mediante ea maiorem et velociorem potest causare motuꝫ

Sūt ergo in lapide tria distincta.s.forma substantialis lapidis:grauitas lapidis lapidi inherens τ motus deorsum.sic ad ꝓpositū (applicādo exemplū de lapide ad habitū charitatis τ ad actū dilectiōis ab ea ꝓcedente) in hoīe tria sunt cōsiderāda. Primū est voluntas q̄ correspondet forme lapidis. Scd̄m est charitas habit⁹ voluntati inherens. Terciū est actualis dilectio corrñdens motui lapidis q̄ dilectio actualis est q̄si mot⁹ voluntatis. Et sicut possunt esse forma τ grauitas lapidis sine motu q̄ est actus vt cum lapis q̄escit:sic pn̄t voluntas τ habitus charitatis esse sine actu dilectionis. vt in puero aut dormiente. Vñ habit⁹ dꝫ se sicut vita p̄ma cōcurrens in vitā scd̄am.s.in actuꝫ Et laudabilior est act⁹ scd̄s q̄ꝫ act⁹ p̄m⁹ τ habitual' tm̄.q2 potentia q̄libet iūcta suo actui scd̄o laudabili τ bono ꝑfectior ē τ fini suo cōiunctior q̄ꝫ in habitu tepido solo manens q̄si sopita τ somnians. Dicit em̄ phūs.ij.de aīa.ꝙ actus p̄mus τ habitualis est sicut somnus.actus scd̄s τ actualis sicut vigilia. ¶ De gratia generaliter absolute τ in se cōsiderata.

Capitulum iij.

A De grã generalit̄ absolute τ i se cōsiderata.

v Diuersitatꝭ creator queādmodū ꝑ ihm xp̄m v̄bū icreatuꝫ (qd̄ ē in mente sūmi artificis lux plena rōnib⁹ viuentib⁹ τ eternis) speculū intellectuale (in q̄ exemplarit̄ cūcta relucēt que ad ꝑfectionē totius ꝓcreant̄) Exemplar eternū toti⁹ machine mundialis. diuersis rerū generib⁹ s̄m magis τ minus. naturarū v̄tutum τ oꝑationū nobilitates distribuit.cū multa manifestatiōe bonitatꝭ s̄m variā saꝑpsi⁹ summi boni ꝑticipationem qd̄ ꝑfecte ab aliqua vna creatura capi non poterat. ꝓpter qd̄ τ diuersas cōstituit deus rerum species ad vniuersi conditionē. Pariformiter τ humani generis recreator per Iesum xp̄m verbum incarnatū (in sacrosancto virginali vtero vnius humilis τ abiecte in oculis suis puelle) exemplar totius sanctitatis imitatiōe dignissimū τ speculū clarissimū.in q̄ omnis gratie virtutis τ sapientie plenitudo refulget.ex multa charitatꝭ beniuolentia diuersa largit̄ gratiaꝝ charismatū:dona diuersa reuelat misterioꝝ archana diuersa graduū τ prelationū officia:diuersa tādem virtutū p̄bet exempla.ita ꝙ vni dat imitari vnū alteri alterū.sic ꝙ iuxta multiformē gratiarū ꝑticipationē multimoda xp̄i ꝑfectio sic distribuit̄:vt simul reperiat̄ in omnib⁹. Nec tn̄ in aliquo vno solo s̄m omnimode plenitudinis totalitatē refulget.sed quilibet status τ gradus pro sue mensure modulo s̄m plus τ minus: s̄m istiusmodi exemplar xp̄m ihm influētiam suscipit gratiaꝝ. Cum igit̄ xp̄s ihs: verbum incarnatū sit plenum gratia charitatis in affectu: τ veritate sapientie in intellectu.sapiaꝫ τ sciam v̄itatꝭ edocuit s̄m triplicem modū theologie.s. Simbolice: ꝓprie τ mystice.vt ꝑ simbolicā recte vtamur sensibilibus.ꝑ ꝓpriā recte intelligibilib⁹.ꝑ mysticā rapiamur ad suꝑmētales excessus.gratiā charitatis infudit:q̄ cum sit de corde puro (ꝑ declinationē mali) τ cōscientia bona (ꝑ ꝓsecutiōeꝫ bonoꝝ) τ fide nō ficta (id est fictili τ fragili:s3 ꝯ̄ aduersa forti) totā animā rectificat s̄m triplicē ipsius vim. rōnalem videlꝫ cōcupiscibilē τ irascibilē. ¶ Cōtinētia capli.

Igit̄ anteq̄ꝫ specialiter dicat̄ de multifariis gratiarum charismatibus per ihm xp̄m abunde infusis: in hoc capitulo extat dicendum de gratia generaliter absolute in se considerata videlicet quantum ad diuersitatem acceptionis. Considerandū primo ꝙ gratia iuxta diuersas sui nominis rationes multipliciter accipitur Est em̄ gratia s̄m nominis significationē donum donatio vel amor. Et dicit̄ a gratis quod significat sponte.sine causa sine spe remuneratōis. Gratia igit̄ dicit̄ tripliciter:vel gratisdans vel gratisdatum: vel gratumfaciens. Primo modo gratia gratisdans dicitur improprie.vt sic deus vel diuina voluntas dicitur gratia. deus

enim sola charitate nulla sui necessitate:
(Spe videlicet remunerationis) Ex sup
effluentissima sue bonitatis clementia si-
ne nostris meritis (Nihil cauendi mali.
nihil faciendi boni. nihil patiendi aduer-
si. per hec tria meremur) dedit nobis bo
na fortune. bona nature. bona gratie. pri
ma bona nominat magister in .ij. di. xxvij
bona minima. secūda bona media. tercia
bona mag. Bona fortune ⁊ minima sūt
bona temporalia exteriora. scz diuitie di-
gnitates honores ⁊ similia que ex quadā
fortuna plus quādoq; dātur illis qui na-
tura ⁊ virtutibus inferiores sunt aliis nō
tamen sine aliqua dei puidentia. licet se-
pe cedit eis ad malū ex merito suo. Bo-
na nature et media sunt. bona naturalia
spectantia ad complementū nature. hec
natura cōtulit in triplici differentia. Uel
spectant ex parte corporis. Nam de⁹ de-
dit membrorum integritatem. complexi
onis sanitatez. sexus nobilitatē. Unde
Plato de tribus deo regratiabatur vide-
licet q eum fecit hominem non bestiam:
grecū non barbarum: In nobili sexu. vi-
rum ⁊ non mulierem. Ex parte sensus de
dit viuacitatem sensuum. Auditum acu
tum. visum perspicuum. sermonez diser-
tum. Ex parte anime dedit potētias ani-
me. Intellectiuam. volitiuam. sensitiuaz
ingenium clarum. iudicium rectum. ani-
mū bonū. Bona gratie ⁊ magna sunt
virtutes quib⁹ beneuiuitur. Scientie q̄-
bus recte intelligitur. Et cetera bona de
genere bonorum sicut predicare. ieiuna-
re. orare ⁊ similia. de quibus dictuz est .j.
tracta. ca. xxv. dubio. vj. Promisitq; bo-
na glorie que oculus non vidit nec auris
audiuit nec in cor hominis ascendit que
preparauit deus diligentibus se. Secū
do dicitur gratia quasi gratisdata. sic est
donū gratisdatū sine meritis. Unde Apo
stolus ad Roma. xj. arguit Si gratia dei
iam non ex operibus alioquin gratia nō
esset gratia. quod enim redditur ex operi
bus debitū est. non gratia. Gratia gra
tisdata dicitur quadrupliciter. Cōmunis
sime. cōmuniter ppie ⁊ ppriissime. Cō
munissime gratia dicit donum gratisda-
tum. Donum vero quoddam est increa-
tum. quoddam creatum. quoddā cōcrea
tum. quoddam superadditū. Increa-
tum donum dicitur spiritussanctus q̄ di
citur gratia increata. dicit autē spūssan-
ctus gratia sm q dicitur donum ⁊ dr do
num sm q dicitur amor. Ipse enim spi-
ritussanctus sm suam pprietatem amor
est ⁊ vt amor pcedit a patre ⁊ filio: ⁊ ideo
quia donum est ideo amor est. quia nihil
est donum nisi ratione amoris. Nā si ali
quid detur ex timore non est donum p-
prie. imo redemptio. Similiter si det ex
cupiditate non est donum sed questus. s
donum pprie est ex amore ⁊ liberalitate ⁊
sine coactione. Nam in omni dono pmo
donatur amor. Et sic spiritussanctus dici
tur gratia quia donum ⁊ dicitur donū qr
amor. Et hoc est illud gloriosum donum
de quo Johis. xiiij. Ego rogabo patrem
⁊ alium paraclitum dabit vobis. Spiri-
tussanct⁹ eo facit nos gratos deo quo fa
cit nos deiformes. hoc autem facit quia
amor est. Spiritussanctus operat in no-
bis effectiue habitum ⁊ motum charitat

Gratia etiam dicitur donum creatum
⁊ sm hoc dona indita ⁊ naturalia dicun-
tur gratie gratisdate quia dantur sine no
stris meritis. vnde .j. Cor. ij. Ut sciamus
q̄ data sūt nobis ⁊c. glosa dedit nobis de⁹
naturā vt essemus. animā vt viueremus
mentem vt intelligeremus ⁊ sine pceden
ti merito. ergo natura et anima sunt gra-
tie gratisdate. Gratia etiam dicitur do
num a deo nobis concreatū. Et hoc mo-
do ymago dei in nobis. s. q nos sum⁹ ad
ymaginem dei est gratia. Gratia etiam
dicit donū supadditū siue ordinat ad sa
lutē siue nō vt scientie naturales specula
tiue ⁊ practice. ⁊ alij habit⁹ intellectuales
hoc ei donū nō pcreat in anima sed post

supadditur potētijs aie. Gra ꝓprie dicta dr donū a deo gratisdatū. vl ad vtilitatez ꝓpriam vt fides spes timor seruilis. infor mēs vel ad vtilitatē ꝓximi. de qua Apl's j. Cor. xij. Alij datur p spiritū sermo sapiē tie ꝛc. vel ꝓpter gloriā dei. de qua Apl'us ibidem. Quosdam posuit deus in eccl'ia pmum apostolos ꝛc. Tercio dicitur gra a gratificor caris. hoc est gratū fieri. et sic gratia dicitur ꝓprijssime. gratia gratūfaciēs Gratū enī facit ꝓprium subiectum deo di gnum. ꝛ acceptum opus eius ꝓpter beati tudinē. hec Alexander in. iij. q. lxix. in mlt' tis articulis. Ultimo dicitur gratia pre mium gratie qd̄ cōsequitur gratiā: sicut vi ta siue gloria eterna. ꝛ in hoc sensu dicitur Johis. j. de plenitudine ei⁹ accepim⁹ oēs ꝛ gratiā ꝓ gratia. s. vitā eternā. Glo. Gra tiā glorificationis ꝓ gratia iustificatiōis. Et zacha. iiij. Adequabit gratiā gratie e⁹ Quia vo vita eterna noiatur gloria. nomia tur ꝛ gra ad Roma. vj. Gra dei vita eter na. Igitur cū gratia gratumfaciēs ꝛ gloria nō differunt p essentiam vt ca. xxxij. pate bit. Idcirco ꝛ gloria potest noiari gratia gratūfaciēs ꝓprijssime dicta. Pro clari ori gratie acceptionis noticia est sequens Theorica.

Gratia iuxta nois ratiōnē ē triplex scz Gratisdans ꝛ Gratisdatū donū ꝛ Gratū faciens donū. Gratia gratisdans est diui na volūtas. Gratia gratisdatū donuz tri pliciter accipitur. scz Cōmunissime. Cōmu niter ꝛ ꝓprie. Cōmunissime gratisdatū donū est triplex. Increatū Creatū Con creatum. Increatū est spūssanctus. Cre atū est anima rationalis. Concreatuz est ymago dei. Cōmuniter donū supaddi tū habitus intellectuales. Proprie fit dupl'r aut ad vtilitatē aut ad honorē dei. Si ad vtilitatem sic est dupl'r vel ad vtili tatē ꝓpriā vl' ꝓximi. Si ad vtilitatē ꝓpriā sic fides spes timor seruilis. informes. Si ad vtilitatē ꝓximi sic est sermo sapientie scientie. Ad honorē dei apl'atus. ꝓphetia miraculoꝝ opatio. Gratia gratuz faci ens est donum ꝓprijssime gratia. In pre senti charitas ꝛ ē vl' gra gratūfaciēs vl' ei inseparabiliter piūcta. i futuro glia eterna q̄ est gra psamata. Cōsiderandū scdo q̄ s. bō. i. ij. dis. xxvij. In declaratiōe lre ꝛ i cē tiloq̄o ponit ipi⁹ gre q̄drimēbrē ptitionē ad supradictā reducibilē dicēs. Et notā dū q̄ scdm nomen gra diuersimode acci pitur. Accipitur ei gra vnomō largissime. ꝛ sic ꝯphēdit dona nālia ꝛ dona gratuita.

Accipitur min⁹ cōiter. ꝛ sic ꝯphēdit gra tiā gratisdatā ꝛ gratiā gratūfacientē. Et nō q̄ gra gratisdata cōit a theolog' dicitur gra q̄ bonis ꝛ mal' pt cē cōis. ꝛ plificatur in hoie bm mūificētiā largitori. Gra vo gra tūfatiēs solū iustis puenit q̄ sūt pditi ca ritate. Accipitur tcio gra stricte. ꝛ sic ꝯp̄ hēdit gratiā gratūfacientē ꝛ gloriā. Ac cipitur etiā mag' stricte. ꝛ sic noiat tm̄ graz gratūfacientē. Considerandū tercio q̄ alia ē gra magistralis distinctio. qm̄ ꝛ e. bō. in suo ponit breuiliq̄o. Gra dr tripl'r. p mo gnaliter ꝛ sic gra dr adiutoriū diuinū creature liberaliter ꝛ grat' ipensū ꝛ idifferē ter ad quecūq3 actū ꝛ sine hmōi gre adiu torio nō possum⁹ aliq̄d efficē nec durare inee cui⁹ rō ē. Nā spūs rōnal' de nihilo ꝓ duct⁹ inesse ē i se defectiu⁹ tēdit i nō eē. q̄ vo saluatur iesse idiget sp adiutorio diuine pntie manutenētie ꝛ influētie p quaz ma nutenetur inesse. q̄ q̄uis sit gnalis i creatu ris. noiatur tm̄ noie gre. q2 nō ex debito ꝓce dit. s ex liberalitate bonitat' diuie. Se cūdo gra dr specialiter adiutoriū diuinitus datū. vt q̄s pparet se ad suscipiēdū spūs sancti donū q̄ pueniat ad meriti statū ꝛ si ne hac null⁹ sufficienter facit qd̄ i se ē. vt se pparet ad salutē. ꝓpter qd̄ dictū ē q̄ nō su m⁹ sufficiētes cogitare aliq̄d a nob q̄si ex nobis s sufficiētia nra ex deo ē. cui⁹ rō est q2 spūs rōnal' cū ex nihilo fit est natura li mitata ꝛ egena in se recuru⁹ amās ꝓpriū bonū. p se nō assurgit ad rectitudinē iusti cie pfecte. hinc ē q̄ ad hoc q̄ se pparet ad

bo nū supne grē cū sit recuru⁹ indiget do no alterius gratie gratisdate maxime p⁹ lapsam naturā: p quā abilis efficiẗ ad bona moralia que sunt bona ex circūstantia que nullo modo possunt dici bona nisi p cedant ex intentione recta. videlȝ q̄ non ꝓpter nos sed ꝓpter summū bonum fiāt: ad quod non assurgit spiritus noster recuruus nisi preueniaẗ a deo per aliquaȝ gratiam gratisdatam. Tercio gratia dicitur ꝓprie adiutorium datū diuinitus ad merendū. qḋ quidem diciẗ donum gratie gratumfacientis. sine quo nullus pōt mereri: nec in bono ꝓficere nec ad eternā ꝑuenire salutem. Cuius ratio est. q: spūs rōnalis eo q̄ de nihilo sit a deo ꝓductus totaliter est deo obnoxius: ⁊ deus bonis eius non indiget: nihil potest facere de se ⁊ ꝓpria ex virtute ꝓpter qḋ deum sibi cōstituat debitorē ⁊ maxime mercedis eterne que deus est. nisi per diuinam condescensionem. Hinc est q̄ ad hoc q̄ faciat bona opa meritoria mercedis eterne cuȝ totaliter sit deo obnoxius et debitor sui. indiget dono gratie gratumfacientis per quā deus sibi condescendat prius acceptans suam imaginem ⁊ voluntateȝ quā operationem ex ipso manantē quia cum causa sit nobilior effectu nullus potest facere se meliorem nec facere opus deo placens nisi prius placeat ipse. vt deus pri⁹ ipsum respiciat q̄ȝ ad munera eius. Et iō omnis radix merendi fundaẗ in grā gratumfaciente cuius est facere hominē deo dignum. ꝓpter qḋ nullus potest eam mereri merito cōdigni sed solum merito cōgrui Ipsa autem habita mereẗ suiipsius augmentum in statu vie per bonum eius vsum merito condigni. vt aucta mereaẗ ⁊ perfici in patria ⁊ gloria sempiterna ab ipso deo cuius est gratiam infundere augere ⁊ perficere ꝰm cooperationem volūtatis nostre ⁊ ꝰm ꝓpositum siue beneplacitum p̄destinationis eterne. Ista triplex gratia innuiẗ in verbis apostoli. j. Cor. xv. dū ait. Gratia dei sum id qḋ sum. Ecce pma. ⁊ gratia eius in me vacua non fuit. ecce secunda. ⁊ gratia dei sp in me manet. ecce tercia.

¶ De sapientia pmo habitu intellectuali Capitulum iiij.

Secundo iuxta ordinē premissum in pmo caplo determinādū est de habitib⁹ intellectualib⁹ singillatim q̄ sꝫ q̄nq̧ vicȝ Sapia: intellect⁹: scientia: prudētia ⁊ ars. Primo de sapia in hoc. c. Tandē de ceteris hītib⁹ ca. seq̄nti. In hoc ergo cap. q̄nq̧ occurrūt determinanda. Primū de necessitate ponēdi habit⁹. Scōm de sufficientia habituū intellectualiū. Terciū de sapientie multiplici acceptiōe. Quartū de nature sapiētie declaratione. Quintū de theologia sapientia xp̄ianoꝝ. Sextū de metaphisica sapiētia paganorū. Q̄tū ad pmū Considerandū: q̄ ꝰm primariā nature institutōem (ꝓut dicit. s. Bona.) hō creatus fuit abilis ad quietis cōtēplationē. ⁊ iō de⁹ ipm posuit in paradiso deliciaꝝ. Dederat eīm de⁹ homini in sua creatōe tria bona sibi originaliter inserta. Primo intellectuali lumine eū plene illustrauit. cū ꝑ vires apphensiuas intellectum videlicet ⁊ rationem ceterasq̧ vires cognitiuas: clare discerneret seipsum ⁊ mundum istum qui fuerat factus propter ipsum. ac etiam ipsum deum mundis ⁊ intellectualibus oculis ac mentalibus extasibus (⁊ si non per essentiam) intueretur. Secundo ab omni fece concupiscentiarum eum preseruauit. Cum scilicet per vires appetitiuas volūtatem. scilicet concupiscibilem ⁊ irascibilem ceterasq̧ vires appetitiuas sibi inditas: omnimodam pacem ⁊ tranquillitatem possideret. Cum (breuiter) omne quod debuit clare intellexit. atq̧ sine appetitu contrario se quauis cōtraditione. Immo cum delectatione appetiit: sicut

De sapia pmo hitu intellectuali

A

re debere appetere rōnis iudicio intellexit. Tercio ex pte corporis dedit ei omnē sufficientiā sine indigentia. sanitatez sine infirmitate nec mortalitatē expectauit qz viuens erat in glīam transferend⁹. Si pceptū discipline ad pbationem obedientie (Geñ. ij. De ligno scientie boni z mali ne comedas) seruasset. sed homo auertens se a vero lumine ad cōmutabile bonum: incuruatus est p ppriam culpam et totum genus humanū (qđ in eo fuit per rationē seminalē ex eo pdijt) infecit p culpā originalem videlz ignorantia intellectum: cōcupiscentia z malicia affectum Corpusqz multiplici defectu. indigentia: necessitate: infirmitate: tandēqz mortalitate z incineratiōe subegit. Itaqz hō excecatus in intellectu z incuruatus in affectu in tenebris sedet z lumen celi non videt Nisi succurrat z per habitus intellectuales luminosos contra ignorantiam. Et habitibus virtualibus z virtuosis cōtra cōcupiscentiam z maliciam. z per habitus artium mechanicarum contra defectum indigentiam aliasqz necessitates multiplices. pter hec inuenta est omnis philosophia vel artis disciplina. videlicz pter habitus intellectuales Theorica q̄ diuidit in theologiam: phisicam z Mathematicam. Propter habitus virtuales inuenta est philosophia practica: que tripartit in Ethicam Iconomicam z Politicam. Propter necessitatem corpoream inuenta est mechanica: que diuidit in septem species de quibus infra dicitur.

Q[illegible]tum ad secun[illegible] de habituum intellectualium sufficientia. Considerandū

B q̄ sanctus Bonauentu. in suo libello de reductione artium ad theologiam subtilem z perutilem docet sufficientiam habituum intellectualium. quos illuminationes seu lumina nominat. Nam lumini siue luci et calori in corporalibus correspondet cognitio z amor in spiritualibus Unde sancti lucent cognitione z scientia siue habitu luminoso in intellectu. et ardent amore in affectu. Unde sanctus Iohannes baptista (vt dicitur Ioh. v.) Erat lucerna lucens z ardens. de hoc clarius dictuz est primo tractatu cap. xxviij in fine. Dicit igit sanctus Bonauentura. Omne datum optimuz z omne donum perfectum de sursum est descendēs a patre luminum. Iacobi primo. In hoc verbo tangitur ordo illuminationis z simul cum hoc insinuatur multiplicis luminis ab illa fontali luce liberalis emanatio. Licz autem omnis illuminatio interna sit cognitio Possumus tamen rationabiliter distinguere: vt dicam⁹ q̄ est lumen exterius. s. lumen artis mechanice. quod illuminat respectu forme artificialis. Lumen interius. s. lumen cognitionis phisice. quod illuminat respectu veritatis intellectualis. Lumen superius scz lumen gratie z sacre scripture siue theologie. quod illuminat respectu veritatis salutaris. Primum ergo lumen quod illuminat ad figuras artificiales que quasi exterius sunt z propter supplendā corporis indigentiam reperte dicitur lumen artis mechanice: que quodammodo seruilis est z degenerat a cognitione philosophie. recte potest dici exterius. Et illud septuplicatur sm septem artes mechanicas quas assignat Hugo de sancto victore in dydascolicon vt patebit. Secundum lumen quod illuminat ad veritates intelligibiles perscrutandas est lumē cognitionis phisice. qđ ideo dicitur interi⁹: quia interiores causas z latentes requirit: z hoc propter principia disciplinaruz z veritatis naturalis. que homini naturaliter sunt inserta. Et hoc triplicat in rationalem: naturalem z moralem. Tercium lumen quod illuminat ad veritatez salutarem est lumen sacre scripture siue theologie. quod ideo dicitur superius. qz ad superiora ducit manifestando que sūt supra rationē. Et etiā qz non p inuētionē

Capitulum IIII

Sꝑ inspirationē a patre luminū descēdit qđ licet sit vnum sm literalem intellectū est tamen triplex sm sensum mysticum ⁊ spiritualem. In omnibus enim sacre scripture libris preter literalem sensum quē exterius verba sonant concipitur triplex sensus spiritualis scʒ Allegoricus Tropologicus ⁊ Anagoicus. Dic[o]rū luminum sufficientia patet in sequenti trimembri theorica.

…orica …lati- …octri- …n.

¶ Theorica speculatiua doctrinarum.

Illuminatio omnis est a patre luminum descendens. est triplex. vel est lumē exteriꝰ vel lumen interiꝰ vel lumē superiꝰ

Lumen exteriꝰ artis mechanice est duplex aut est ad solacium aut ad comodū Si ad solacium sic est theatrica ars ludorum. Si ad comodum siue ꝑfectum exterioris hominis: tunc aut est ad operimētum: aut ad alimentum: aut est ad vtriusqꝫ adminiculum. Si ad operimentum: aut de materia leui sic est lanificium: aut de materia dura sic est armatura seu ars fabrilis. Si ad alimentum quia cibamur vegetabilibꝰ ⁊ sensibilibꝰ. Si vegetabilibus sic est agricultura. Si sensibilibꝰ: sic est venatio. Si ad vtriusqꝫ adminiculuʒ aut defectum supplendo. sic est nauigatio aut nocumentum remouendo. sic est medicina. Lumen interius cognitionis phisice illuminat intelligentiam ad veritates intelligibiles perscrutandas per triplicem philosophiam. Aut inquantuʒ regit ad veritatem Morum: rerum sermonum. Primo ad veritatem morum siue vite motiuam: sic est Moralis que attenditur vel respectu vite proprie sic est monastica: vel respectu familie sic est yconomica: vel respectu multitudinis sic est politica. Secundo ad veritatem rerum siue scientie cognitiuam: sic est naturalis: sm tres rationes formales vel in comparatione ad

- Materiam
- Animam
- Diuinā sapientiā

Ad materiam. sic dicuntur rationes seminales: sic est phisica proprie dicta: que considerat rerum generationem ⁊ corruptionem sm virtutes naturales ⁊ rationes seminales. Ad animam. sic dicuntur rationes intellectuales sic est mathetica que considerat formas abstrahibiles sm rationes intellectuales. Ad diuinā sapientiam. sic dicuntur rationes ydeales sic ē Metaphisica: que reducit oīa entia ad vnum principium a quo exierūt sm rationes ydeales. Tercio ad veritatem sermonum siue doctrine interpretatiuam sic est sermocionalis. que vel notum facit mentis conceptum: vel mouet mentis conceptum. Si notum facit mentis conceptum. sic est Grammatica: que est ad exprimendum que respicit rōnem vt apprehensiuam. Et quia ratio apprehendit per sermonem congruuʒ. hinc est ꝙ hec scientia cum sequentibus duabus circa sermonem considerat. Si mouet vel ad credendum vel ad amorem ⁊ odium. Si ad credendum: sic est logica: que est ad docendum: que respicit rationem vt indicatiuam: ⁊ quia ratio indicat per sermonem verum: hinc est ꝙ hec scientia etiam circa sermonem considerat. Si ad amorem vel odium sic est rethorica: que est ad mouendum que respicit rationem vt motiuam. ⁊ quia ratio mouet per sermonem ornatum. hinc est ꝙ triplex scientia predicta tres has ꝑ possiones circa sermonem considerat. Lumen superius Theologie lʒ sit vnum sm sensum literalem: est tamen triplex eius sensus spiritualis

- Allegoricus.
- Tropologicꝰ
- Anagoicus

Allegoricus quo docemur quid credēdum sit: ⁊ respicit fidem. Circa hanc insudare debet studium doctorum. hoc docet Augustinus quem sequitur Anshelmus in rationatione. Primꝰ sensus. Tropologicus: quo docemur quomodo viuendum sit: Secundus.

⁊ respicit mores. Circa hos insudare debet studium predicatorum. hoc docet gregorius quem sequitur bernardus in predicatione. Tercius. Anagoicus quo docemur qualiter deo adherendum sit ⁊ respicit finem vtriusq;. Circa hoc insudare debet studium contemplatiuorum. Hoc docet Dyonisius quem sequitur Richardus in contemplatione. Hugo do omnia hec id est omnes tres sequitur. Aduertendum etiam q in dicta habituum sufficientia duntaxat mentio fit de tribus habitibus: videlicet arte ⁊ scientia: sub qua triplex continetur philosophia. Et de sapientia sub qua Theologia ⁊ metaphisica. Nam prudentia (vt infra dicitur) que est directiua actuum virtutum moraliu; sub philosophia continetur morali. Intellectus autem est habitus principioru; vel speculabilium sub philosophia naturali continetur: vel agibilium sic reducitur ad philosophiam moralem. Quartu; ad tercium de sapientie multiplici acceptione.

D Considerandum q sapientia a sanctis ⁊ philosophis multipliciter accipit. Prima est sapientia essentialis et increata De qua dicitur illud Sapientie septimo. Omnium est artifex: omnia prospiciens. Quod vtiq; est intelligendum: de beatissima trinitate. Nam vt dicit sanctus Augustin⁹. Sicut inseparabiles sunt in essentia ita inseparabiliter operantur ab extra Nam ab intra ita pater gignit filium q filius non gignit sed est genitus. ⁊ pater ingenitus ⁊ spiritussanct⁹ ab vtroq; procedens: non illi ab eo. Sed ab extra quo ad proprietates personales (In mundi creatione: conseruatione: gubernatione) qd operatur pater: idem ⁊ fili⁹: ⁊ spiritussanctus. vnde xps ait Johānis vj. Pater meus operatur vsq; modo et ego operor. Sicut autem omnium diuinarum personarum est vna essentia potentia ⁊ bonitas: ita ⁊ vna sapientia. que non est aliud ſm Augustinū q ipa essentia. Nam ⁊ si in nobis aliud sit essentia aliud sapientia. quia quoddam accidens adueniens nobis post essentiam. non sic in deo cum nil accidat ei. Sed vt dicit Boecius. Accidens in deo transit in substantiam: hoc qd in nobis est accidens. vt sapientia bonitas ⁊ huiusmodi. In deo est ipsa substantia seu essentia. Distinguitur tamen a nobis sapientia dei a sua essentia per nostrum intellectum ratione quia alia rōne consideramus eius essentiam: inquantum per eam subsistit. et eius sapientiam inquantum per eam nouit om̄ia ⁊ disponit ad debitum finem. Secūda sapientia personalis ⁊ incarnata est dei filius. cui per appropriationem attribuit sapientia, put dictum est. ij. tractatu capitulo. xxxj. in fine. vnde dicit Eccli. primo. Fons sapientie verbum dei in excelsis. ⁊ j. Cor. j. apl's dicit xpm dei virtutem et dei sapientiam. De cui⁹ eterna generatione dicit. s. Bona. in opusculo lignum vite Sup versiculo. Jhesus ex deo genitus. Cum ihm audis ex deo genitum. caue ne ment⁹ tue oculis infirmū aliq̄d carnalis cogitatiōis occurrat. Quin potius columbino ⁊ aquilino intuitu: simpliciter crede ac perspicaciter contemplare Quō ab illa eterna luce: simul immensa ⁊ simplicissima ⁊ fulgentissima ⁊ summe archana: coeternus ⁊ coequalis ⁊ cōsubstantialis splendor oritur q̄ tota est virtus ⁊ substantia patris generat⁹. in quo pater omnia disposuit ab eterno per quem fecit et secula. factaq; gubernat ⁊ ordinat ad gloriam suam. partim per naturam: ptim p gratiam: ptim p iusticiam: ptim p misericordiam vt nihil in mundo inordinatum relinquat. Et hec sapientia. Primum exiuit vt Hugo dicit sup ,plo. ang. ierarchie p creaturam mundi ⁊ manifestauit se in operibus suis ⁊ ceperat videri visibiliter inuisibilis per effectū suum visibilē. Et ille exitus sapientie causabat in sensib⁹ nostris exteriorib⁹ quandam noticiā eterno

rum scientialē. q: scdm aplm inuisibilia dei a creatura mūdi p ea q̄ facta itellecta cō-spiciunt sempiterna q̄ꝫ virt⁹ ei⁹ & gloria et diuinitas. Et illud lumen sapientie aliquem causat saporem in sensibus vt dicit ps. Delectasti me dn̄e i factura tua &c̄. Secūdo vt dicit Hugo ibidem exiuit sapientia patris incarnata et facta ē lumen in testa vt nos illuminaret & ad patrē reuocaret vt patet in deductione auctoris libri septem itinerum eternitatis. Tercia est sapiētia hūana que scdm sctm̄ bonā uen. in. iij. distin. xxxv. quadrupliciter accipitur. scꝫ cōmuniter. minus cōmuniter proprie. & magis ꝓprie. Communiter Sapientia dicit cognitionem rerum generalem. Et includit in se diuersas scientias. Non solum illas que sunt de creaturis verum etiam illas que sunt de creatore. Hanc Aug⁹ in libro. xij. de terni. & magister in. iij. distin. xxxv. Diffiniens sapientiam dicit. Scientiam rerum diuinarum & humanarum. id est ceterarum rerū creatarū in quibus manifestatur summa dei sapientia. Et etiam phylosophus in p̄ma phylosophia dicit sapiens est qui omnia nouit scdm ꝙ conuenit.

¶ Phylosophia describitur.

Sapientia communiter dicta eadem est cum phylosophia quam Isidorus in libro Ethymologiaꝝ paucis adiectis: (quēadmodū s. Aug⁹) sub nomie phylosophie sic diffinit. Phylosophia est diuinarum humanarumqꝫ rerum cognitō cum studio bene viuendi coniuncta. In qua diffinitione Cognitio ponitur ꝓ genere Cum autem subiungit. Rerum diuinarū humanarūqꝫ tangit obiectū phylosophie. Pro quo notandum. Res dicitur diuina tribus modis primo per essentiam. & sic solus deus dicit diuinus. Secundo aliquid dicit diuinuꝫ. quia versat circa res diuinas vt circa deuꝫ & intelligētias. Et sic Metaphisica & similiter theologia dicit diuina. sic & metaphysicus dicitur diuinus. Tercio dicitur quia nō est libere operabile a nobis. Unde res diuina dicitur quia habet alia principia & alias causas a nobis libere agentibus Isto modo celum et intelligentie & omnia entia naturalia dicunt res diuine. Illa eñ habent aliam causam q̄ꝫ intellectum nostrum. Constat enim a natura vel instituente naturaꝫ. vt a deo. Sic similiter dicitur res humana duobus modis. Primo quia habet humanitatem, & sic homo dicitur res humana. Secundo res humana dicitur causatiue quia causatur ab homine. Et res humana ē res nō habēs alias causas & alia principia a nobis libere agentibus. vt sunt entia rationis (Sylogysmus scilicet oratio propositio) quarū principium est intellectus. Similiter sic virtutes morales et eorum vicia dicūtur res humane. Horum enim principiuꝫ est voluntas que est potentia libera. vnde & tercio Ethicoꝝ dicitur. Nos sumus domini & rectores nostrarū operationum a principio vsqꝫ in fineꝫ. Dicitur vltimo in diffinitione phylosophie. Cum studio bene viuendi coniūcta. per hoc innuitur ꝙ studium phylosophie ordinatur in vitam moralem sicut in finem. Dicit enim iij. Ethicoꝝ. Non tm̄ studem⁹ vt sciam⁹ sed vt boni efficiamur. Recte ergo plato dixit phylosophiam esse studium mortis perfectionē virtutis. hoc est phylosophia est studium mortificandi vicia et carnalia desideria. Corrolarie sequitur primo ꝙ phylosophia vt hic est diffinita. capitur communiter pro apprehensione et cognitione cuiuslibet entis non curando an sit ens increatum siue res diuina ꝑ essentiam vt est deus. de quo est sapientia theologica Uel ens reale causatum a natura. Uel ens rationis causatum a nobis. Loquendo tamen de phylosophia ꝓprie prout diuiditur in naturalē moralē & rationalē. sic theologia nō dicit phyloso-

phia quia non cõnumeratur inter alias
sciẽtias nec alicui parti phie supponitur:
sed est superior ad omnes scientias.etiaꝫ
ad metaphysicaꝫ naturalẽ. ⁊ ad ius omẽ
canonicum ⁊ ciuile ⁊ omnis scientia infe
rior dꝫ resoluẽ suas ambiguitates ad the
ologiaꝫ. ⁊ interpretatio debet sumi ꝑ the
ologiam.ꝑsertim in his que salutẽ respi
ciunt. Correlarie secundo.ꝙ phus est
Phus. homo diuinaꝝ rerum humanarumqꝫ co
gnitionem habens ⁊ tramitem beneviuẽ
di retinens. Et ꝓm Augusti.in.viij.libro
de ciui.dei.ca.ij.Hoc nomen phus inuẽ
tum est a pitagora.Antiqui enim sapien
tes dicebãtur Zophi id est sapientes.vi
debatur autem Pitagore hoc esse nomẽ
arrogantie ⁊ superbie. Unde noluit dici
zophus id est sapiens.sed phylosophus:
id est amator sapientie Dicitur enim phi
losophus a philos greco quod ẽ amor la
tine ⁊ zophia sapientia quasi amator sa
pientie. Ideo hoc nomen philosophus ẽ
nomen virtutis ⁊ solis virtuosis cõuenit
quia ad esse phylosophum duo requirun
tur. Primo ꝙ habeat scientiam diuinaꝝ
⁊ rerum humanarum. Secundo ꝙ viuat
bene moraliter. Phylosophus eñ vt phi
losophus semper sequitur dictamẽ recte
rationis. Phylosophia autem proprie
dicta ẽ triplex.naturalis.rationalis. mo
ralis. Cuius sunt multe species a phylo
sophis ordine miro tradite, vt sub natu
rali comprehendatur metaphysica. De
essentijs rerum Mathematica de nume
ris ⁊ figuris Physica de motib⁹. Sub ra
tionali. Grãmatica. Logica. Rethorica.
Sub morali. Ethica. yconomica. politica
Quibus addite sunt artes mechanice. de
quibus infra dicetur extense. Secũdo
sapientia humana ꝓm sanctũ bonauẽ
tu. supra sumit minus cõmuniter. sic sa
pientia dicit cognitionem sublimem scili
cet eternarum rerum. j.Corinth.xij. Alij
datur sermo sapiẽtie.id est cognitio eter
norum. Alij sermo scientie id est cognitio
creatorum.vt patebit infra de gratijs gra
tisdatis capitulo.viij.Et phylosoph⁹ di
cit Sapientia est cognitio causaruꝫ altis
simarum.Sic sapientia dici potest ꝑmus
habitus intellectualis.de quo in presenti
capitulo principalis est intentio vt pate
bit. Tercio sapientia dicitur proprie ⁊
nominat cognitionem dei ꝓm pietatem
que cognitio attendit in cultu latrie quẽ
exhibemus deo per fidem spem ⁊ chari
tatem. Unde Augustinus.xiiij.de ciuita
te dei exponens illud Job Ecce pietas ẽ
ipsa sapientia. Dicit ꝙ pietas ⁊ sapientia
idem est qđ Theosebia a theos quod est
deus ⁊ sebes pietas quasi diuinus cult⁹.
Qui consistit in tribus virtutibus theolo
gicalibus ꝓm eundem in principio enchi
ridion. vbi dicit ꝙ fide spe charitate coli
tur deus. Sic pietas est pars potentialis
iusticie. de qua infra dicitur capitul. xxij.

Quarto sapientia dicitur magis pro
prie ⁊ nominat cognitionẽ dei experimẽ
talem. Et sic est vnũ de septem donis spi
ritussancti. Cuius actus consistit in degu
stando suauitatem dei. Qui quidẽ actus
partim est cognitiuus partim affectiuus
Ita ꝙ in cognitione inchoatur ⁊ in affe
ctione consũmatur. de qua infra dicitur:
vbi de septem donis spiritussancti deter
minatur capitulo. xxviij. Ultra has q̃
tuor predictas acceptiones sapientie hu
mane. Sapientia accipitur communissi
me apđ stoycos ⁊ morales philosophos
sicut fuerunt Socrates Seneca Boeti
us Qui nihil aliud vocant sapientiam ꝙ̃
collectionem omnium virtutum intelle
ctualium ⁊ moralium. Et isto modo Sa
piens est idem qđ perfecte virtuosus sic
sapientia includit omnem virtutem. Nã
ad sapientem pertinet determinare illud
quod est formale in q̃libet virtute. Pro
pter quod in.ij. Ethicorum diffinitur vir
tus sic. Uirtus ẽ habit⁹ electiu⁹ imediate Virt
ꝯsistens put sapiẽs determiabit. ⁊ iõ sapiẽ
tia que est cuiuslibet virtutis dicto modo

determinatiua inducit ad omnē virtutez
⁊ sic accipit̄ sapientia in libro Sapientie
ꝓut dicunt lira ⁊ holgot. Nomen eñ li/
bri cōiter accipit̄ a materia de qua tracta
tur. Nam in libro sapientie nō tractat̄ de
aliqua virtute intellectuali vel morali: ꝫ
de omni virtute. ⁊ ideo nomen sapientie
non ponit̄ ibi ꝓ dono supnaturali nec ꝓ
virtute intellectuali. ꝫ ꝓ summa ꝟtutum
totali. Q̃tum ad quartū de sapientie
F nature declaratione tria occurrunt. Pri/
mū de differentia sapientie ⁊ alioꝝ habi/
tuū itellectualiū. Scōm de duplici sapiā
bona ⁊ mala. Terciū de sapiētia hitu in/
tellectuali. Considerandū ꝓ primo. ꝙ
ꝯm platonē ⁊ Aristotelē. vj. ethic. q̄nqꝫ sit̄
habitus intellectuales. Sapiā: intellect⁹:
sciā: prudentia ⁊ ars. Et dicunt̄ habit⁹ in
tellectuales. qꝛ sit̄ in intellectu ⁊ ꝑficiūt et
determinant intellectū: q̄ ex se est indeter
minatus ⁊ indifferens ad cognitionē veri
⁊ falsi: boni ⁊ mali: vt dictum est supra. c.
ij. Et primi tres habitus sunt in intelle/
ctu speculatiuo. alij duo prudentia ⁊ ars
in intellectu practico. Prudētia tñ (vt in
fra dicet̄ caplo. xvij.) si sit habitus intellectu
alis q̃tum ad essentiā. est tñ habit⁹ ⁊ vir/
tus moralis q̃tum ad materiā. Amplioꝛ
tñ differentia habituū intellectualiū cla/
ret in. j. tractatu. ca. xxx. In diuisiōe intel
lectus in speculatiuū ⁊ practicum. Cō/
siderandū scđo. ꝙ duplex est sapiētia bo/
na ⁊ mala. ꝑma est habit⁹ intellectualis:
de qua hic intēdit̄. De scđa dꝛ Hiere. iiij.
Sapientes sunt vt faciant mala. Aplus
ad Ro. viij. Sapientia huius mundi ini/
mica est deo. dicit̄ aūt hmōi sapientia ma
la sapientia: improprie ꝑ quādā similitu/
dinem. Bonum enim dicit̄ dupliciť. vno
modo quod est vere bonum ⁊ simpliciter
perfectum. Aľio modo dum aliqđ bonū
ꝯm aliquā similitudinez qđ scꝫ est in ma
licia perfectum. sicut dicit̄ bonus vel per
fectus latro. qui scit subtiliter modos in/
uenire ⁊ media ad furandum. ⁊ sicut cir/
ca ea que sunt vere bona ē aliqua altissi/
ma causa que est summū bonum quod ē
vltimus finis per cuius cognitionem di/
citur homo vere sapiēs: ita ⁊ in malis est
adinuenire aliqđ ad quod alia referunt̄:
sicut ad vltimum finem. per cuius cogni
tionem hō dicitur sapiens ad male agen
dum. Quicunqꝫ enim auertit̄ a vero ⁊ de
bito fine necesse est vt aliquē finem inde/
bitum sibi ꝯstituat. vnde si prestituat sibi
finem in bonis exterioribus terrenis: vo/
catur sapientia terrena. qꝛ aurum ⁊ argē
tum ⁊ similia de terra tollunt̄. Si in bo/
nis corporalibus vocat̄ sapientia anima
lis q̄ ꝓcedit ex cōcupiscentia carnis. cu/
iusmodi sunt homines animaliter ⁊ bru/
taliter viuentes. Si in aliqua excellentia
vocat̄ sapientia dyabolica. ꝓpter imitati/
onem supbie dyaboli. de quo dicit̄ Iob.
xl. Ipse est rex sup omnes filios supbie.
quales fuerunt mali phi. de quib⁹ dicitur
ad Ro. j. dicentes se esse sapientes. scꝫ ex
superbia stulti facti sunt. Tales etiā fue/
runt magi id est sapientes pharaonis et
Nabuchodonosor. hec sapientia nomi/
nat̄ in canonica Iacobi. iij. Terrena ani
malis ⁊ dyabolica. Considerandū ter/
cio ꝙ sapientia habitus ꝓut est intellectu
alis. est cognitio altissimarū causarum: ꝑ
quā de alijs certissime iudicat̄ ꝯm quam
omnia ordinant̄. vt dicit̄ primo metap.
quia iudicium perfectuz ⁊ vniuersale nō
potest haberi nisi per resolutionē ad pri/
mas causas. Et ideo non solum iudicat
de conclusionibus de quibus est scientia
sed etiam de principijs quorum est intel/
lectus. Considerat etiam sapientia altissi
mam causam que deus est. et per causaz
iudicatur de effectu. ⁊ per causam supe/
riorem de causis inferioribus. Ideo sapi
entia habet iudicium de omnib⁹ alijs ha
bitibus intellectualibus ⁊ preeminet ip/
sis. Causa ꝟo altissima ꝯm quam sapi/
entia habet iudicare: dupliciter potest cō
siderari vel simpliciter vel in aliquo gene
re. Ille ergo qui cognoscit causam altissi
mam in aliquo genere et per eam potest

de oĩbus iudicare ⁊ ordinare dicit̃ eſſe ſapiens in illo genere: vt in medicina qui bñ ſcit iudicare de ſanitate ⁊ ꝑ que amittit̃ ⁊ per que acquirit̃ ⁊ reparat̃ dicit̃ ſapiens medic⁹. Qui autem cognoſcit cauſam altiſſimam ſimpliciter qui deus eſt: dicitur ſapiens ſimpliciter inquantum ꝑ regulas diuinas: quas docet ſcriptura: omnia poteſt iudicare ⁊ ordinare ſaltem ad ſalutem pertinentia. vnde dicit phũs vj. ethic. q̃ ille dicitur ſapiens vniuerſaliter ⁊ ſimpliciter: qui in omni ſcientia eſt perfectus tam diuinorum q̃ȝ humanorũ: tam ṗncipiorum q̃ȝ principiatorum: habens noticiam ꝑfectam ⁊ cauſarum primarum. vnde ſapientia ad omnes ſcientias excellentiam habet quandam. ſicut cor ad membra reliqua animalis. Aduertendum etiam q̃ ſapientia ꝓut eſt habitus intellectualis reſpiciens intellectũ: dicit̃ a ſapere qđ eſt ſapientiam habere. q2 ſicut guſtus eſt aptus ad diſcretionē ciborum: ita habens ſapientiam habitū intellectualem aptus eſt ad dinoſcentiã rerum ⁊ cauſarum circa diuina ⁊ agenda

Stulticia. Et huic ſapientie opponitur ſtulticia: vt dicit Greg. in moralibus tanq̃ȝ contraria ei que dicta eſt a ſapere ſm̃ Iſid. importat quandam ebetudinem cordis ⁊ obtuſionem ſenſuum. ⁊ ſtulticia eſt eadem cũ inſipientia. vnde dicit̃ inſipientia quaſi ſine ſapore diſcretionis. Et precipue dicit̃ eſſe aliquis ſtultus ⁊ inſipiens qui deficit in ſententia iudicij circa altiſſimam cauſam: accipiens pro cauſa altiſſima ⁊ pro vltimo fine aliquod bonum creatũ ⁊ animale. Sumitur etiam nomen ſapientie a ſapore quod eſt habere ſaporem. vnde dicitur Eccleſiaſtici. vj. Sapiẽtia enim doctrine ſm̃ nomen eius eſt. vt ſic eſt guſtatio ſpiritus affectualis. Sic nominat ſaporationem experimentalem dei ⁊ eſt primum donum ſupremũ ſpiritusſancti eadem cum theologia myſtica de qua infra dicet̃.

¶ De theologia ſapientia xp̃ianoꝝ.

Q2tum ad quintum quatuor occurrũt diſcutienda. Primũ de theologie ſupra omnes ſcientias ṗeminentia. Scđm de theologie ⁊ ceterarum doctrinarum differentia. Tercium de ſubiecti theologie cõuenientia. Quartum qualiter theologia ſm̃ nomen ſuum dicit̃ diuina ſapientia. Quintũ de bipartite theologie ſufficientia. Sextum de vtriuſq; teſtamenti cõtinentia. Conſiderandum ṗmo q̃ ſapiẽtia q̃ a domino deo eſt (de ſe ṗdicat ꝑ me reges regnant) vſitato nomine Theologia dicit̃. In omnibus ſcientijs ſi q̃d pulcrum eſt illud approbat ⁊ decorat. ſi q̃d noxium ⁊ turpe illud abijcit. porro ſi q̃d ſuperfluum eſt reſecat: ſupplens ſi quid fuerit diminutum. Omnes alias ſcientias ſibi ſubditas habet velut ancillas. Sicut ſcriptum eſt ꝓuer. ix. Sapientia miſit ancillas ſuas vt vocarent ad arcem: verticem videlicet ſublimiſſimũ veritatis fidei theologiceq; ſapientie que ſuper omnem ſpeculationem philoſophicã extollitur ⁊ dignitate ⁊ vtilitate antefertur Ipſa enim philoſophia cum in naturalē ⁊ rationalem ⁊ moralem diſtinguat̃. philoſophia quidem naturalis lȝ doceat cognoſcere creaturam non tamen creatorē Rationalis v̓o lȝ doceat concludere hominibus non tamen dyabolo. ⁊ philoſophia moralis lȝ doceat acquirere virtutes cõſuetudinales non tñ docet acquirere charitatem. Noſtra v̓o philoſophia. ſ. ſapientia theologica: hec omnia opatur. Docet enim cognoſcere deum: dyabolo reſiſtere. charitat̃ exercicijs inſudare. hec eſt diuinorum pigmentorum apoteca delectabilis ſuper mel ⁊ fauum. Hic quoq; theſaurus deſiderabilis ſuper aurum et lapidem precioſum. Hic fons eſt nihilominus de loco voluptatis egrediens eccleſie militantis irrigans paradiſũ. Cõſiderandum eſt pro ſecundo: prout dicit Alexander parte. j. q. j. membro. j. Eſt ſci

entia perficiens cognitionem ſm veritatem. Est scientia mouens affectuz ad bonitatem. Prima est cognitio ſm visum ⁊ ideo dicitur scientia absolute. Secunda est vt cognitio ſm gustum. ⁊ ideo debet dici sapientia a sapore affectionis. ſm ꝙ dicitur Ecclesiastici. vj. Sapientia ſm suum nomen. Theologia igitur que perficit animam ſm affectum mouendo ꝑ bona principia ad affectum timoris et amoris dei ꝓprie ⁊ principaliter est sapientia. Prima phylosophia seu metaphysica q̄ est theologia phylosophorum ⁊ paganoruz que est de causa causarum perficiens cognitiuam. ſm viam artis ⁊ ratiocinationis minus proprie dicitur sapientia. Cetere vero scientie que sunt de causis consequentibus ⁊ causatis non debēt dici sapientie sed scientie. Unde per hoc dicendum ꝙ doctrina theologie est sapiētia vt sapientia. Phylosophia vero prima que est cognitio causarum primarum que sūt bonitas sapientia ⁊ potentia. est sapiētia vt scientia. Cetere vero scientie que considerant passiones de subiectis per suas causas sunt scientie vt sciētie. Qz theologia dicitur diuina sapientia patz etiaz ex ratione nominis Theologia eīm dicit a theos quod est deus ⁊ logos sermo q̄si sciētia ⁊ cognitio de deo. Theologica nāq; doctrina dicitur diuina quia a deo: de deo. ⁊ ductiua ad deum. A deo qd conuenit etiam alijs scientijs quia omnis sapientia a domino deo ē. Eccli. j. sed tamē aliter conuenit sacre scripture. Est eīm verum vt verum ⁊ est verum vt bonū. vtrūq; autem est a spiritusancto. Sed cū accipitur verū vt bonum. illud bonum aut ē bonum morale. aut est bonum gratuitū. Si gratuitum sic est assimilatio ad spiritumsanctū qui est bonitas. Hinc ē ꝙ anthonomatice (id est ꝑ excellentiaz) dicit theologia tradita a spūsācto. In alijs vero scientijs speculatiuis est acceptio veri vt veri. In practicis vero moralibus ⁊ si sit acceptio veri vt boni. non tamen vt boni gratuiti sed moraliter. vnde non dicuntur edite a spiritusancto. Omīs nāq; humana scientia est acquisita per inuentionem vel doctrinam. sed theologica disciplina est inspirata non acquisita. q̄ztū ad edificationem. sicut. ij. ad Timotheū. iiij. Itē de deo dr̄ esse theologica sapiētia. et non sicut alie velut phylosophia p̄ma. qz non agunt de deo ſm misterium trinitatis vel ſm sacramentum humane reparationis. Item theologia est ductiua ad deum. ꝑ principia timoris ⁊ amoris ex fide iusticie ⁊ misericordie dei. quod non conuenit alicui ex alijs scientijs. Unde dicit Deutro. vj. Diliges dominū deū tuū. ⁊c. ⁊ infra dominuz deum tuum timebis ⁊c. Et Exodi. xx. Ego sum deus zelotes vindicans ⁊c. ⁊ faciens misericordias ⁊c. Ex his sequitur ꝙ theologia non cōnumerabitur alijs scientijs vt alicui parti phylosophie supponatur. Considerandum est ꝓ tercio. ꝙ subiectum materia siue obiectum circa quod theologia negociatur est duplex ſm Alex. pte. j. q. j. videlz materia circaq̄z est sacra pagina ⁊ materia d̄ qua. Materia circaq̄z sunt res vel signa Nam dicit Augustinus de doctrina xp̄iana. ⁊ post eum Magister in. j. dist. j. Qz res alie sunt quibus fruendum est. que. s. nos beatos efficiunt. Pater videlicet filius ⁊ spiritussanctus. Res quib⁹ vtendū est mundus est ⁊ in eo creata. Res vero que fruuntur ⁊ vtuntur. nos sumus ⁊ angeli sancti. de hoc clarius dictum est primo tractatu de fruitione ⁊ vsu actib⁹ voluntatis. xxxv. ⁊. xxxvj. capitulis. Signa sunt quorum vsus est in significando et iustificando sicut euangelica sacramēta, Sacramentum enim est inuisibilis gratie visibilis forma. Unde sacramentū dicitur quod ita signum est gratie dei et inuisibilis gratie forma nō igitur tm̄ significandi gratia sacramenta instituta sunt sed ⁊ sanctificandi.

Materia de qua eſt ſacra ſcriptura po
teſt aſſignari tripliciter ſm illud dyoniſij
in hierarchia angelica. In vnaq̄q̄ʒ re ſūt
tria Eſſentia virtus ⁊ operatio.ſcd̄m hec
triplex aſſignatur materia de qua diuina
rum ſcripturarū.ſi ſm rationem virtutis
dicit̄ q̄ materia diuitiaꝝ ſcripturarū eſt
xp̄s qui eſt dei virtus ⁊ ſapientia.j.Coꝛ.
j. Xp̄s.ſ.integer caput ⁊ coꝛpus. Xp̄us ⁊
eccleſia ſponſus ⁊ ſponſa. Iuxta gloſam
in p̄ncipio pſalterij q̄ nihil eſt in diuina
ſcriptura qd̄ nō ptineat ad xp̄m vel ad ec
cleſiam. Si vero materia diuinaꝝ ſcp̄tu
rarum aſſignetur ſm rationeʒ eēntie tūc
materia de qua eſt ſcriptura ſacra eſt de
us ſiue diuina ſubſtantia cognoſcenda p
xp̄m in opere reparationis Quemadmo
dum eſt dicere de pꝛima ph̄ia q̄ materia
circa quā ē ſunt omnia. Unde ⁊ dicit̄ eē
de omnibus quia eſt circa ens ſm omnē
ſui differentiā ſm differentes diuiſiones
entis.ſ.ens in potentia.ens in actu. Ens
vnum.ens multa.ens ſubſtantia ens ac
cidens ⁊ hmōi. Materia de qua intentio
eſt pꝛime ph̄ie eſt ens actu vnū qd̄ ē ſub
ſtantia pꝛima a qua oīa dependēt. Ita
materia circa quā ē ſacra ſcriptura ſunt
res ⁊ ſigna. Materia de qua pꝛincipalis
eſt intentio eſt xp̄s vel diuina ſubſtantia
de qua dictum eſt vel opus reparationis

Si materia diuinaꝝ ſcripturaruʒ aſſi
gnetur ſm rationem operationis q̄ ſum
ma cauſa que deus eſt declaratur p opꝰ
reparationis ſiue recreationis p virtutē
xp̄i. vt in operatione cognoſcamus virtu
tem ⁊ in virtute diuinitatē.j. Roma. In
uiſibilia dei.ſ.virtꝰ ⁊ diuinitas cognoſcū
tur p ea que facta ſunt. Nota ergo ſm
Hugonem de s. victoꝛe in ſententijs. q̄
opus conditionis eſt creatio mundi cum
elementis ſuis omnibus. Opus vero re
ſtaurationis eſt incarnatio verbi cū oīi
bus ſacramētis ſuis. mundane ſiue ſecu
lares ſcientie habent operatio conditio
nis diuina ſcriptura materiam habʒ ope
ra reſtaurationis. Et ſi obijciatur in p̄n
cipio Gen̄. ſcriptura ſacra agit de operi
bus conditionis. Reſpondet Hugo q̄ h̄
ſit minus p̄ncipaliter vt.ſ. manifeſtius fi
at opus reparationis. Non enim oſten
di poſſet conuenienter qualiter hō repa
ratus ſit niſi p̄us oſtēderetur qualiter ſit
lapſus. Neq̄ʒ lapſus eius conuenienter
oſtenderetur niſi pꝛius qualiter a deo in
ſtitutus fuerat exemplificaretur. Ad oſtē
dendum autem pꝛimam inſtitutionē ho
minis opoꝛtuit vt totius mundi conſtitu
tio poneretur quia ꝓpter hominem factꝰ
eſt. Cōſiderādum quarto q̄ ſm docto
res eleuatos. Theologia eſt duplex Spe
culatiua ⁊ myſtica. Beatus enim Dyoni
ſius a conſcio diuinoꝝ beato paulo edo
ctus cum diuiſiſſet theologiam ſpecula
tiuam in ſymbolicam que vtitur coꝛpali
bus ſimilitudinibus ad deum tranſlatis
p quas deus cognoſcitur vt q̄ deꝰ ē leo
lux agnus ⁊c̄. Et in ꝓpꝛiam per quā ex ef
fectibus repertis in creaturis p̄ſertim p
fectionibus ad extra conſurgimus ad co
gnoſcendum deū eo modo quo cauſa cō
gnoſcitur per ſuum effectum (de hac the
ologia ſpeculatiua dicitur ad Romaņ.j.
Inuiſibilia dei p ea que facta ſunt a crea
tura mundi intellecta conſpiciuntur. ſic
xp̄iani beniuolentiam dei ⁊ clementiā co
gnoſcunt p effectus operum. reſtauratio
nis. incarnationis. paſſionis redemptōis
hoc modo gentiles ph̄i deum cognouert
per opera cōditionis.ſ. q̄ eſt ens pꝛimū ⁊
vita a quo omnibus deriuatum eſt eſſe ⁊
viuere. ⁊ q̄ eſt pꝛimum mouens immobi
le ⁊ p̄mus vnicus pꝛinceps omniū (Uā
dem beatus Dyoniſius inuenit pfectio
rem modum deum cognoſcendi p abne
gationem ⁊ p exceſſus mentales vt tanq̄
in diuina caligine videatur deus. hoc ē in
occulto ⁊ in abſcondito vbi poſuit deꝰ la
tibulum ſuum (de caligine in qua cogno
ſcitur deus dictuʒ eſt in.ij. tractatu.c.xvj
de raptu mentis in diuinam caliginem)
Exceſſus autem mentalis expientialiter
ab intra in coꝛdibus deuotoꝛum quo per

sapientie gustum ꝛ per amorē vnitiuū (q̄ ſm Greg. cognitio quedam eſt) deus cognoſcit theologia myſtica appellat. Myſticum em̄ abſconditū interptat: q̄ vtiqꝫ eligibilioꝛ ꝛ pfectioꝛ eſt q̄ theologia ſpeculatiua: ſicut dilectio perfectioꝛ cognitione: ꝛ volūtas intellectu: ꝛ charitas fide.

Ut autē apertius ſciat natura theologie myſtice: notent ipſius differētie a theologia ſpeculatiua. Prima et pncipalis differētia ſumit ex ſubiecto et potētia Theologia ſpeculatiua eſt in potētia intellectiua ſicut in ſubiecto: cuius obiectū eſt verū. Myſtica vero eſt in potētia affectiua ſuperioꝛi apice mentis ſcꝫ ſindereſi vt in ſubiecto cuius obiectū eſt bonū: vnde Theologia myſtica eſt ſapia (id eſt ſapida ſcia) habita de deo dum ei ſupmus apex affectiue potētie rōnalis cōiungitur (q̄liter aūt ſindereſis inter vires affectiuas aīe rōnalis ſit apex mentis: dictū eſt pmo tract. c. xlviij.) Conueniunt tñ theologia ſpeculatiua ꝛ myſtica i hoc q̄ vtraqꝫ eſt in anie ſupmo apice. Apex em̄ anie ſuperioꝛ quo aīa ad deum ꝯuertit: habet duas vires ſeu officia. Vm ipē eſt intellectiuus ꝛ ſpeculatiuus ſummi veri: ꝛ vocatur intelligentia ſimplex: in qua theologia ſpeculatiua reponit. Apex etiaꝫ anie eſt affectiuus amatiuus guſtatiuus ꝛ ſapoꝛatiuus ſummi boni: ꝛ vocat volūtas naturalis: ſiue ſindereſis: q̄ ſapiam ſummum bonū deguſtat. Sapiētia nanqꝫ eſt amoꝛ ſiue ſapoꝛ ſummi boni: ꝛ eſt ſupremum donum ſpūſcti eadem cum theologia myſtica (vt dicit ca. xxviij.) Coꝛrelarium oēs ſcie ponūtur in intellectu vt in ſubiecto. Sola aūt theologia myſtica (q̄ ars dicit amoꝛis dei) ponit in voluntate naturali ſiue in apice mentis: ſcꝫ in ſindereſi. Preterea dum intelligētia vis ſuperioꝛ inter cognitiuas tranſit in affectū taliū qualium ꝯtemplat: ipā dicit q̄dam modo leuare ſe ſupꝛa ſe ꝛ ſupferri. Inde fit vt actus talis nominat ſupermētalis exceſſus vel ſupꝛa ſpiritū. Huius rei exēplum eſt de aqua in vaſe: que dum apponitur igni caleſcit pmo ſe continens in vaſe. Sed dum ferueſcit ꝛ bulit: videt q̄dā modo ſeipam non capere ſed excedere et ſuperferri virtute caloꝛis: ſic mens nōdū amoꝛe per theologiā myſticam caleſcēs: dum ſine affectu in ſola cognitione theologie ſpeculatiue iacet: intra ſeipam ſe cōtinet. Sed ſpū feruoꝛis amoꝛe concepto: ſupergredit q̄dammō ſemetipam: quaſi ex ſe ſaltans atqꝫ volitans: ꝛ ſic qꝺ in ſolo intellectu ꝛ intelligentiā fuit ſcia ꝛ theologia ſpeculatiua. Accedente ſapoꝛe affectus: dicitur Sapia id eſt ſapida ſcia: ꝛ theologia myſtica ſcientia ex cognitione veri: ſapiētia ex adiuncto amoꝛe boni: et hec eſt ſcđa differentia theologie ſpeculatiue ꝛ myſtice. Alia differētia quia ſpeculatiua theologia vtit rōcinationib⁹ cōformiter ad phiſicas diſciplinas nam ſcolaſticā ſiue litteratoꝛiā eam q̄dam appellant. Ad cuius adeptionem ſicut ad methaphiſicā grāmaticā logicam et phiſicā diſciplinā cū foꝛti exercitio et claro ingenio ꝑuenit: ita tñ niſi deſup fundat gra ſicut aplis ꝛ multis alijs ſanctis. Myſtica vero theologia ſic non verſatur in tali cognitione lr̄atoꝛia. Sed acquirit melius per penitentē affectum q̄ p inueſtigātem intellectum: per vehemēs vicꝫ exercitium in virtutibus moꝛalibus diſponētibus animā ad purgationē. Et in theologicis illuminantib⁹ eam. Et in beatificis v̄tutibus pficiētibus eam. Propoꝛcionabiliter ad tres actus hierarchicos: q̄ ſunt purgare illuminare ꝛ pficere. Sed q̄m plerūqꝫ euenit etiā in brutis: vbi parū eſt cognitionis ibi ſit maioꝛ affectio. Sequitur q̄ ad comparandā huius myſtice theologie doctrinā non eſt opus magna ſcientia pſertim acquiſita. Naꝫ cognitio ex fide: q̄ deus eſt totus deſiderabilis: tot⁹ amabilis. Affectiua potētia ſi purgata: ſi diſpoſita: ſi exercitata ſi fuerit illuminata Cur nō in illū totū deſiderabilem amabilem ſiue plurimoꝝ ſtudio libroꝝ tota fer

tur totaqꝫ rapiatur. Falluntur ergo q̄ vo lunt semp̱ vel legere vel orare vocaliter vel deuotionis verba a loq̄ntibus accipe re: si putāt inde theologie mystice ꝛ deuo tionis grām familiarē sibi comitari: ꝓsūt hec sed nō sufficiūt. Esto nanqꝫ cōpungā tur tales ad lectionē vel sermonē: abstu leris librū aut verbū: abibit illico comes cōpunctio: nō aliter q̄ cū libro aut verbo reuersura. Ex quo concluditur alia diffe rētia theologie speculatiue ꝛ mystice: q̄m theologia mystica licet sit supma atꝫ per fectissima dei per amorem cognitio. Ipa tñ pōt haberi a quolibet fideli bono: etiā si muliercula vel ydeota fuerit sine lr̄is. ꝑsupposita fide simplici: ꝛ plerūqꝫ facili⁹ q̄ a viro magno ingenio ꝛ lr̄is sacris pre dito. De theologia aūt speculatiua aliter nullus ambigat. Nullus tñ ꝓprio voca bulo dici debet ꝯtemplatiuus vel sapiēs ꝛ perfectus theologus: qui theologia spe culatiua caruerit. Uult ergo aliq̄s esse et dici vere sapiēs: habeat vtrāqꝫ theologiā Illam vicꝫ affectus mysticaꝫ q̄ saporem dat: ꝛ illā intellectus speculatiuā q̄ scien tie luminositatē prestat: vt ꝯstituatur sapiē tia .i. sapida scia. Bonū est eñ mel cū fa uo. Sapor scꝫ deuotionis mystice: cū lu mine eruditionis speculatiue. Aut si alte ra carendū esset: eligibilius iudicaretur cōi care in theologia mystica q̄ speculatiua. Sicut optabilius est habere piuꝫ affectū ꝛ deuotum ad deū: q̄ intellectū frigidum solo studio illuminatū. Scientia quippe inflat (intellige si sola est) charitas edifi cat: plura alia de mystica theologia dicū tur infra c. xxviij. de dono sapiētie qd̄ idē cum theologia mystica. Considerandū

M quinto q̄ sacra scriptura q̄ theologia dr̄ in duo testamēta scꝫ in vetus ꝛ nouū di uiditur. Uetus aūt (vt dicit. s. Bonauē. in breuiloquio) occurrit nobis cū multitu dine librorū. Habet eñ libros legales hi storiales: sapientiales ꝛ ꝓphetales: ita q̄ p̄mi sunt quinqꝫ. Scd̄i. x. Tercij quinqꝫ. Quarti sunt sex: ac ꝑ h̄ in vniuerso. xxvj. Nouū similiter testamentū habet libros his correspondētes ꝑm q̄druplicē formā. Nā legalibus corrñdent libri euangelici historialib⁹ actus aplīci. Sapientialibus: epl'e aplorū ꝛ maxime Pauli: ꝓphetalib⁹ liber apocalipsis: vt sit cōformitas inter vetus ꝛ nouū testamentū. Nō solū in cō tinētia sensuū: verūetiā in q̄driformitate partiū: in cuius figurā ꝛ cōsignificationē. Ezechiel ꝓuidit rotas q̄tuor facierū: ꝛ ro tam in medio rote: q: vetus est in nouo ꝛ ecōuerso. Et in libris legalibus ꝛ euāgeli cis est facies leonis: ꝓpter excellentiā au toritatis. In historialibus est facies bo uis: ꝓpter excellentiā virtutis. In sapien tialibus est facies hōis: ꝓpter prudentiā sagacē. In libris ꝓphetialibus est facies aq̄le: ꝓpter intelligentiā ꝑspicacē. Re cte aūt sacra scriptura diuiditur in nouū ꝛ vetus testm̄: ꝛ nō in theoricā ꝛ practicaꝫ sicut phīa: quia cū scriptura sacra funda tur ꝓprie sup̱ cognitione fidei: q̄ vetus est ꝛ fundamentū morū ꝛ iusticie: ac toti⁹ re cte vite: non pōt in ea sequestrari noticia rerū siue credendorū a noticia morū. Se cus aūt est de phīa: q̄ nō tm̄ de veritate mo rū: verūetiā agit de vero nuda speculati one ꝯsiderato. Qm̄ igr̄ scriptura sacra est noticia mouēs ad bonū ꝛ reuocans a malo: ꝛ h̄ ē ꝑ timorē ꝛ amorē: iō diuiditur in duo testamēta: quorū breuis est drn̄tia timor ꝛ amor. Et quia quadrupliciter po test aliquis moueri ad bonum ꝛ reuoca ri a malo scꝫ per precepta potentissime maiestatis: vel per documenta sapiētissi me veritatis: vel per exempla et benefi cia innocentissime bonitatis: vel ex his oī bus in vnum collectis: ideo tam in vete ri q̄ in nouo testamento sunt quadrifor miplices libri traditi: continentes sacraꝫ scripturam scd̄m correspondentiam ad quattuor premissa. Nam libri legales mo uent: per precepta maiestatis oīpotētissi me: historiales: per exempla bonitatis in nocentissime. Sapientiales: per documē ta veritatis sapientissime. Prophetiales

mouent ex omniū predictorum aggregatione sicut in eis manifestissime apparet vnde ipsi sunt quasi rememoratiui toti⁹ legalis sapientie ⁊ doctrine. Nouum testamentum ⁊ maxime quatuor euangelia quatuor qualitatibus ſm hieronymū cōtexunt᷑: que sunt precepta: mādata: testimonia ⁊ exempla. Precepta sunt ad declinandum mala. Mandata ad faciendum bona. Testimonia ad credendū vera. Exempla ad imitandum honesta. Timor incutit᷑ preceptis: fides roborat᷑ testimonijs. Spes erigit᷑ exemplis. Charitas consūmat᷑ mandatis. ¶ Continentia libri sententiarum. Agitur enim de septem in vniuerso in scriptura tam noui ꝙ veteris testamenti. scꝫ de trinitate dei: de creatura mundi: de corruptela peccati de incarnatione verbi: de gratia spūssancti: de medicina sacramentali: de statu finalis iudicij. De quibus etiam agit᷑ in libris sententiaꝝ. Nam in pmo agitur de diuinis: vt de trinitate personaꝝ: vnitate essentie: ⁊ pfectionibus eius: vt eternitate: omnipotentia: sapientia: voluntate et huiusmodi. Et habet. xlviij. distinctiones

In scdo agitur de creatione angelorū ⁊ lapsu aliquoꝝ: ⁊ cōfirmatione bonorū: de creatione hominis ⁊ lapsu eius: ⁊ peccato originali: de opere sex primoꝝ dierū de gratia ⁊ libero arbitrio: de pctō actuali breuissime tm̄: ⁊ habet. xliiij. dist. In tertio de mysterio incarnationis: de virtutibus theologicis: de donis ⁊ virtutib⁹ cardinalibus multum breuiter. Deinde agitur de decem preceptis: ⁊ habet. xl. dis.

In quarto agitur de sacramentis de finali iudicio ⁊ vltima resurrectione ⁊ gloria beatoruꝫ ⁊ pena reproboꝝ: ⁊ habet. l. distinctiones: omniū. iiij. libroꝝ sententiarum numerus distinctionū habet᷑ in sequenti versu.

distinctiones primi libri: retrograde capiendo numerū	distinctiones scdi libri a prioribus ⁊ manent	Tertij libri	Quarti libri.
MVXL. 48.	duo bis retrahe. 44.	terdena decem. 40.	simul lqꝫ. 50.

3. 5. 40.

Sup hoc libro sententiarū facta sunt scripta īnumera doctoꝝ: inter quos Alexander de hales ordinis minorū. Prim⁹ scripsit cōponendo: vnam summā: plenā dubiorum: titulorum ⁊ questionum: propter qd̓ fons vite Parisius est vocatus. Ipse tamē morte ꝑuentus: summā impfectam reliquit: nam in tertia operis sui parte. q. lxix. ꝓmittit se determinaturum de virtutibus theologicis: donis fructib⁹ ⁊ beatitudinib⁹: siliter in questiōe. lxxviij ꝓponit determinare: de virtutibus cardinalibus: sed determinata in fine tertie ptis de fide: de ceteris nil determinat: similiter in quarta parte in principio promittit determinare de repatione imperfecta ꝗ fit p grām sacroꝝ: ⁊ de pfecta repatōe q fit p grāꝫ pfectā glorie ꝯsūmate. de prima repatiōe determiata: de alia nil dicit: nec d̓ finali iudicio nec de vltima resurrectiōe: nec de pena reproboꝝ: nec de ope future glorificatōis. Alexāder tm̄ papa q̄rtus (ꝓut legit᷑ i cronicis ordinis minorum) doctrinam magistri Alexandri de hales approbans ⁊ cōmendans vt p magistruꝫ Guilhelmū de militona idē opus perfici posset: scripsit ministro francie: vt de tota prouincia aliquos studentes ad hoc ydoneos eligeret qui eideꝫ magistro assisterent: vt eum ad dictū opus consūmandum fideliter adiuuarent. ¶ Continentia ⁊ correspondentia veteris ⁊ noui testamenti. Cum em̄ sacra scriptura q̄ theologia appellatur: in duo testamenta vetus ⁊ nouū diuidat᷑: vetus inducit legētes ad tiorē: ex cōminatōe penaꝝ a pncipio biblie vsq͂ ad euangelia. Nouū vo testm̄ inducit ad amorē: ex ꝓmissione p̄mioꝝ a pncipio euāgelioꝝ vsq͂ ad fineꝫ biblie: vn̄ queadmodū vet⁹ testm̄ diuidit᷑ in q̄tuor ptes. vicꝫ i libros legales: hystoriales: sapiales ⁊ ꝓphales. Pariformiter ⁊ nouū (iux visionē Ezechiel) velut rota appns i medio rote: testō veteri ꝯformat᷑

D Cōtinētia et corrn̄dentia ve. ⁊ noui testamenti.

Quadruplices igiť sunt libri testamē ti veteris ꝛ noui in generali legales hystoriales sapientiales ꝛ ꝓphetales. (Legales) Legales noui testamenti sunt quattuor. Primus liber legalis noui testamēti est liber euangeliste Mathei ꝗ figurať in homie: ꝗa loquiť de humanitate xp̄i. Et habet capitula .xxviij. Scḋs liber legalis noui testamēti est euāgeliste Marci qui figurať in leone quia loquiť de resurrectiōe xp̄i. Et habeť capitula .xvj. Tertius liber legalis noui testamēti est euangeliste Luce ꝗ figurať in vitulo: ꝗa loquiť de sacerdotio xp̄i ꝛ habet .xxiiij. capitula. Quartus legalis liber noui testamēti est euāgeliste Johānis qui figuraťin aquila: qꝛ loquiť de diuinitate xp̄i. Et habet capitula .xxj. Et quatuor euāgelia dicunť libri legales: ꝗa in eis mādata xp̄i ꝛ lex euāgelica ꝓmulganť. Legales libri veteris testamenti sunt quinqꝫ. Primus Geneseos. Et habet capl'a .l. Scḋs Exodus: ꝛ habet capitula .xl. Tertius Leuiticus. Et habet capitula .xxvij. Quartus Numeri. Et habet capl'a .xxxvj. Quintus Deutronomij Et habet capl'a .xxxiiij. Dicunť aūt ꝗnqꝫ isti libri legales: ꝗa in eis leges ꝛ iudicia dei ad populū ꝓmulganť. vnde Exodi .xxiiij. Lex eius semp sit in ore tuo. (Hystoriales) Secundi libri veteris ꝛ noui testamenti sunt hystoriales. Noui testamenti hystorialis liber Actus apl'oꝝ. Et habet capl'a .xxviij Et vocať hystorialis liber: qꝛ inibi apl'oꝝ hystoria recitať. Ueteris testamenti libri hystoriales sunt decez de canone. Primus Josue. Et habet capl'a .xxiiij. Scḋs Judicum. Et habet capl'a .xxj. Tertius Ruth. Et habet capl'a .iiij. Quartus Regū. Et ille diuidiť in quattuor libros ƀm latinos. Primus habꝫ cap'a .xxxj. Scḋs habet capitula .xxiiij. Tertius habet capitulo .xxij. Quartus liber habet cap̄ .xxv. Quītus liber hystorialis Paralippomenon. Et ille habet duos libros. Primus habet ca .xxviij. Scḋs habꝫ capl'a .xxxvj. Sextus liber Esdras ꝛ Neemias qui ponit inter duos libros Esdre: qꝛ materiaꝫ cōtinuat vtriusqꝫ. Primus Esdre habet capl'a .x. Neemias habet cap̄ .xiij. Scḋs Esdre nō est de canone. Et habet cap̄ .ix. Septimus Thobie ꝗ etiam nō est de canone. Et habet capl'a .xiiij. Octauus Judith qui similiter nō est de canone. Et habet capitula .xvj. Nonus liber Hester: et habet capl'a .xvj. Decimus liber Job. Et habet capl'a .xlij. Machabeoꝝ. Primus habet capl'a .xvj. Et scḋs habet capl'a .xv ꝛ nō sunt de canone. Dicunť aūt p̄dicti hystoriales: qꝛ in eis omniū istoꝝ hystorie explicantur. Esdre ꝛ quartus liber in canone nō sunt positi nec in ecclesia legūtur. Tertius habet capl'a .ix. Quart⁹ habet capitula .xvj. Tertij libri veteris ꝛ noui testamenti sunt Sapiētiales. (S) Noui testamenti sunt ep̄le apl'oꝝ. Ep̄le Pauli quas scripsit tam ecclesijs ꝙ psonis. Et scripsit ad Romanos vnā. Et habet capitula .xvj. ad Corinthios duas. Prima habet cap̄ .xvj. Scḋa habet capl'a .xiij. ad Galathas vnā: ꝛ habet .vj. cap̄ ad Ephesios vnā: ꝛ habꝫ .vj. capl'a ad Philippenses vnā: ꝛ habet cap̄ .iiij. ad Colosenses vnam: ꝛ habet capl'a .iiij. ad Thessalonicenses duas. Prima habet capl'a. ꝗnqꝫ. Scḋa habet capl'a tria. ad Thimotheuꝫ duas. Prima habet cap̄ .vj. Scḋa habet capl'a .iiij. ad Thitum vnam ꝛ habet tria capl'a. ad Philemonē vnā ꝛ habet vnuꝫ capl'm. ad Hebreus vnā ꝛ habet capitula .xiij. Epistole canonice apl'oꝝ sunt Jacobi vna ꝛ habet capl'a .v. Petri due prima habet .v. capl'a. Scḋa habet .iij. capl'a Johānis tres prima habet .v. capl'a. Secūda vnū. Tertia vnū Jude vna: ꝛ habet vnuꝫ capl'm. Iste aūt ep̄le Canonice nominanť a canon qḋ est regula quia in his de sp̄ualib⁹ regulis edocemur. Et correspondent libris sapiētialis sequētibus qꝛ in his de sapientia ꝗ sursum est edocemur Jacobi .j. Ueteris testamenti libri sapiētiales sunt quinqꝫ primus Prouerb. siue pabolaꝝ ꝛ habet ca .xiij. Scḋs

Ecclesiastes ⁊ hz ca.xij. Tercius Cātica
canticoꝝ ⁊ hz ca.viij. Quartus liber sapi
entie ⁊ hz ca.xix. Quintus ecclesiasticus
⁊ habet ca.l. Primos tres libros fecit sa-
lomon. Q̄rtū philo iudeus disertissim⁹
Quintū iesus filius sirach: dicunt̄ autē
isti libri sapiētiales qz in eis de prudentia
vera et sapia edocemur. Quarti libri
veteris ⁊ noui testamēti sunt ꝓphetales.
Noui testamēti Apocalipsis iohis cōti-
nens reuelationes factas beato Johāni
quas ecclesia passura est vsqz in finē sclī
⁊ p̄sertim tpe antixp̄i ⁊ de p̄mijs que su-
sceptura est in vita beata. Et cōtinet.xxij.
capi. Veteris testamēti libri ꝓphetales
sunt isti dauid siue psalterium. Et habet
psalmos.cl. Versus ꝟo hz.2606. Unde
versus. Quinq̄genos canit dauid ordine
psalmos. Versus bis mille sexcentos sex
canit ille. Isaias habet ca.lxvj. Hieremi
as habz ca.lij. lamentationes.v. Baruch
vj. Ezechiel.xlviij. Daniel habz cap̄.xiiij.
Duodecim ꝓphete minores quales sunt.
Ozee habet ca.xiiij. Johel ca.iij. Amos
ca.ix. Abdias ca.j. Jonas ca.iiij. Miche
as ca.vij. Naum ca.iij. Abacuc cap̄.iij.
Sophonias ca.iij. Aggeus ca.ij. Mala-
chias ca.iiij. Zacharias capi.xiiij. Ad ha
bendū aūt numerū ⁊ ordinē.xij. ꝓphetaꝝ
minoꝝ est versus talis penthameter.

ee hel A dias nas cheas um
Os io mos ab ion mi na
A chuc onias us charias lachias
ha zoph agge za ma

Ⅽ De libris Agiographis ⁊ Apocriphis
in biblia. Aduertendum ꝙ sctūs Hiero
nymus in ꝓlogo galeato sup̄ libros Re-
gum: aliū ordinē libroꝝ veteris testamen
ti recitat s̄m hebreos (dicitur autem ꝓlo
gus iste galeatus) Sicut eñ galea caput
militis protegit vt fiducialius pergat ad
bellum: ita iste titulus seu ꝓlogus lectori
p̄ciam prestat: vt valeat discernere qui li
bri apud hebreos in Canone recipiantur
qui vero inter apocrifa deputent̄. Est eñ
galea lee cassis. Est etiam galea gen⁹ na-
uigij tunc ꝓducit le: vnde versus: Armo
caput galea: pelagus percurro galea.

P ... libus ... ogra- ... s apo ... bis in ... lia

Aduertendum etiam hic ꝙ libri q̄ sunt
approbati ab ecclesia vt nullo modo li-
ceat dubitare de his que continent̄ in il-
lis: habentur in canone. Et sumit̄ canon
ꝓ omni scriptura ecclesiastica approba-
ta. Canon eñ grece regula nuncupatur.
Regula aūt dicta eo ꝙ recte ducit nec ali
q̄n aliorsum trahit: vt dicit Isidorus in
libro Ethimol̄. Primus igitur ordo li-
broꝝ veteris testamenti est legis. Et sunt
quinqz libri moysi quos iudei ꝓprie tho-
rat.i. legem appellant. Scdm ꝓphetarū
ordinē faciūt: et sunt libri Josue Judicū
Ruth Regū Isaie Hieremie Ezechielis
et libri.xij. ꝓphetaꝝ. Tercius ordo agi
ographa possidet. Et p̄mus liber incipit
a Job. Scds a dauid: quem vno volumi
ne psalmoꝝ cōprehendūt ⁊ quinqz parti
tionibus. Habet enim quinqz diuisiones
quia quinquies est ibi: fiat fiat. Tercius
est salomon: tres habens libros ꝓuerbia
qui et parabole appellat̄. Quartus ec-
clesiasten. Quintus est cantica canticoꝝ.
Sextus est daniel. Septimus Paralip.
Octauus Esdras qui apud grecos et la-
tinos in duos libros diuisus ē. Tercius
vero ⁊ quartus inter apocrifica cōputat̄
Nonus hester: vnde queādmodū vigin
ti ⁊ due lr̄e sunt apud hebreos: per q̄ scri
bunt omne quod loquunt̄: atqz ita fiunt
pariter veteris legis libri vigintiduo: qui
bus quasi quibusdā litteris in dei doctri
na tenera adhuc ⁊ lactens viri iusti eru-
ditur infantia. Sunt enim quinqz libri
Moysi: ⁊ ꝓphetarū octo. Agiographoꝝ
nouem: ꝙꝙ nōnulli Ruth ⁊ lamentatio
nes inter agiographa scriptitent. Agio-
grapha.i. sacra scriptura: id ē de sanctoꝝ
vita vt Thobias ⁊ Job. Et dicit̄ ab agi-
os quod est sanctus ⁊ graphia scriptura
et agios dicit̄ ab a qd̄ est sine: ⁊ ge qd̄ est
terra quasi celeste. Quicquid extra hos
libros enumeratos est inter apocripha ē
ponendum: vt dicit Hieronym⁹ in ꝓlo-

go galeato. Igitur Sapia q̄ vulgo Salomonis inscribitur: et Jesu filij sirach liber: ⁊ Judith ⁊ Thobias ⁊ Pastor: non sunt in canone. Hos libros legit ecclesia ad edificationē plebis: non ad auctoritatem ecclesiasticoꝝ dogmatū ꝯfirmandā. Sic etiā libros Machabeoꝝ legit: sed inter canonicas scripturas nō recipit Apocrifus dr̄ a crisis qđ est secretū: ⁊ apo qđ est de: id est occultus ⁊ secretus: quasi de secretis .i. de numero secretorum: vl' apocriphus componit̄ ab apo qđ est longe ⁊ crisis qđ est iudiciū: vnde apocripha dn̄r illa scripta: quorum origo auctor vel veritas ignorat̄. Et dupl'r dr̄ liber apocriph⁹ vel q: auctor ignorat̄ ⁊ veritas patet: et talem recipit ecclesia nō ad fidei ꝓbationē sed ad morū instructionē. Quales sūt libri nūc enumerati: vl' dr̄ apocriphus q: de eius veritate ignorat̄: ⁊ q̄uis in tali libro sunt multa vera: tn̄ nō habent̄ in auctoritate ꝓpter plura falsa q̄ ibi cōtinent̄ vt est liber de infantia saluatoris (quem quidā leutius manichei discipul⁹ deprauauit: vt legit̄ in eplis. s. Hieronymi sup libello de ꝯceptu ⁊ natiuitate ꝟginis quē sctūs Matheus euāgelista conscripsit in hebraico sermone: ⁊ btūs Hieronym⁹ eū trāstulit in latinū. Ad p̄ces epoꝝ Chrōacij ⁊ Heliodori. Et ideo inter canonicas scripturas nō enumerandus) ꝓut dicit Hieronymus in ꝓlogo suo sup eundem librum. Prologus sic incipit. Dn̄is sctis ac beatissimis Chromacio ⁊ eliodoro episcopis. Hieronymus exiguus xp̄i seruus in domio salutē ⁊c̄. Liber iste auctoritati euāgelice (in chana galilee initiū signoꝝ. Saluatoris fuisse testanti) repugnare videt̄. Et ideo nō immerito a btō papa Gelasio inter apocrifa cōputat̄ .xv. dist. cap̄. Sancta romana. Liber etiam de assumptione corporis beate ꝟginis apocriph⁹ Pluresq3 alij libri apocriphi enumerant̄ in decreto: distin. xv. c. Sancta romana. Que vero opuscula. Ex dictis patet ꝙ sex libri veteris testamenti inter apocriphos computant̄. Primus est liber sapientie cuius initium diligite iusticiam. Cuius auctorem quidam affirmāt fuisse philonem: qui fuit fuit iudeus natione Alexandrinus de genere sacerdotū: qui floruit tempore apostoloꝝ. Hic philo disertissimus iudeorum librum sapientie grece scripsit: vt communiter dicunt doctores ⁊ historiographi ⁊ postmodum de greco translatus in latinum: ꝓpter qđ philo auctor ipsius dicitur. Tamen ip̄m compilauit ex sententijs Salomonis. Scđs liber est ecclesiasticus quez scripsit Jesus filius sirach: nepos Jesu sacerdotis magni Hierosolymita: tempore symonis filij Onie: et nepos eius qui similiter fuit iudeus: ⁊ sciuit grecum: transtulit de hebreo in grecum: vt patet in ꝓlogo super libros sapientiales: ⁊ huius translatoris nomen proprium ibi tacetur. Hic liber apud latinos propter eloquij similitudinem Salomonis titulo prenotatur.

Enumerat̄ etiam inter libros apocriphos. Pastor .i. liber pastoris: similis est reuelationib⁹ Johis: id ē apocalipsi: sed in nostra bibliotheca nō habet̄. Ipse aūt est qui ⁊ hermas dicit̄: vt dicit Heronymus in libro illustriū viroꝝ. Quartus liber est Judith. Quintus Thobie. Sextus Machabeoꝝ: qui nō sunt de canone ẜm ꝙ Hiero. in ꝓlogo galeato dicit ꝙ ꝑmittit̄ libro regū. Et idem dicit de libro Baruch in ei⁹ ꝓlogo: et de tercio ⁊ q̄rto libro Esdre: in prologo super Esdram

Q̄rtum ad sextū de q̄ in ꝑncipio hui⁹ Q
quarti capl'i: de methaphisica vicz sapiētia paganoꝝ. Considerādum primo ꝙ Me
Methaphisica (que ⁊ theologia paganorum ac phorum dicitur) est habitus intellectualis ꝑficiēs intellectū speculatiuū q̄ ad cognitionē altissimarū ⁊ ꝑmarū causarum: per quā de alijs certissime iudicatur: ẜm quā omnia ordinant̄: vt dicit̄ .j. Metha. ꝓut declaratū est supra notabili quarto: ꝯsideratione .iij. huius capl'i: sic methaphisica est sapientia ꝓut sapiētia fica

dicit̄ a ſapere qđ eſt ſapiētiam habere: ſ; theologia xp̄ianoꝝ dicit̄ ſapiētia a ſapore qđ eſt saporem habere: vt dicit̄ ibidē ⁊ dicit̄ metaphiſica theologia paganorū ⁊ phoꝝ: qꝛ ꝯſiderat ſapiām ⁊ altiſſimā p̄mā cauſā que deus eſt: a quo oīa dependent inq̄ntum pōt haberi p̱ humanā inueſtigatiōem: vnde ⁊ phi vltimū tempus vite ſue reſeruabant ad ſpeculandū diuina p̱ habitū ſapientie: quā metaphiſicā vocant. Speculatio aūt ⁊ sciētia diuinorum theologia dicit̄. Precedens ꝟo tempus in alijs ſcientijs expendebant. vnde phs. x. Ethi. Speculatiōem cauſe altiſſime que de⁹ eſt dicit eſſe felicitatē: quā dicit ꝯſiſtere in actu altiſſime potentie (que ſ̄m eum intellectus eſt) ⁊ in habitu nobiliſſimo. ſcꝫ ſapīa ſeu metaphiſica: ⁊ ī obiecto nobiliſſimo qđ deus eſt. Differt tamē theologia ſapiētia a methaphiſicali: ꝓut dictum in q̄nto notabili huius capl'i: cōſideratione ſcđa ⁊ tertia.

R Conſiderādū ſcđo q̄ metaphiſica ꝯſiderat de his q̄ ſūt abſtracta a mā̄ ⁊ ſ̄m eē ⁊ ſ̄m rōnem. Cōſiderat. n. ens inq̄ntum ens: ſ̄m oēm ſui differentiā: ſ̄m dr̄ītes diuiſiones entis. ſ. ens in potentia: ens in actu: ens vnū: ens multū: ens ſubſtātia: ens accidēs ⁊ ſic de alijs. Quapropter cōſiderat de cauſis et p̄ncipijs altiſſimis que ſunt deus ⁊ intelligentie. Unde ſciendū q̄ illa ſunt ſeparata a materia vel abſtracta ſ̄m eſſe q̄ non neceſſario repiunt̄ in materia: vt ens et ſubſtātia: ſimiliter quoꝝ eſſe ⁊ exiſtere nō eſt in materia. Si em̄ ens ⁊ ſubſtātia neceſſario eſſent in materia: tunc ꝯſimiliter om̄is ſubſtātia eſſet materialis: qđ falſū eſt de primo ente: ſed iſta dicunt̄ ſeparata a materia ſ̄m rōnem. id eſt. diffinitōes quoꝝ diffinitio nō ꝯcipit ⁊ comprehēdit materiam: vt ſunt intelligentie. Cum em̄ volumus diffinire intelligentiam dicim⁹ intelligentia eſt ſubſtātia incorporea: ſemper intelligens. Metaphiſica tradita eſt ab Ariſtotele in libro Metaphi. qui liber habet. xij. libros tranſlatos. Si aūtē plures ſunt: illi adhuc nō ſunt tranſlati a greco in latinum.

S Conſiderādū tertio q̄ metaphiſica multa habet nomina. Dicit̄ em̄ metaphiſica a metha qđ eſt trans et phiſis natura: quia conſiderat de his que ſunt ſuper naturam ⁊ vltra naturā. Trāſcendit em̄ phiſicam. id eſt naturalem ſcientiam. Dicit̄ etiā p̄ma philoſophia: q̄a dignior omni philoſophia: ⁊ ideo dicit̄. ſ. Metaphiſice. Neceſſariores quidē ipſa ſunt om̄es ſcientie alie: dignior ꝟo nulla. Dicit̄ etiam p̄ma ph̄ia ideo: quia habet caput inter om̄es ſciētias: ſine qua om̄es ſcientie acephale ſunt. id eſt. ſine capite: vt dicit̄. vj. Ethico. Dicitur etiam ſciētia diuina: vt dicitur in ꝓhemio Metaphiſice: quia vel deus ſolum eā habet vel maxime eam habet: quia ipſa eſt de deo ⁊ de rebus diuinis a materia ſeparatis. vnde phus. iij. Metaph. vocat eam deam et dominam ſcientiaꝝ. Dicitur etiam ipſa Theologia: qđ idem eſt qđ ſciētia diuina inq̄ntum habetur per humanam inueſtigationem: ſed inq̄ntum habemus eam p̱ infuſionem ⁊ inſpirationem ſpiritusſancti dicitur ſapientia chriſtianorum: vt dictum eſt. Dicitur etiam ſapientia vt dictum eſt: prout ſapientia dicitur a ſapere qđ eſt ſapiētiam habere.

¶ De intellectu et ſcientia.

Capl'm v

Dicto de ſapientia p̄mo habitu intellectuali. Nunc dicendū eſt de alijs q̄tuor habitib⁹ intellectualibus qui ſunt q̄dam lumina illuminationes ſeu cognitiones facilitates ſeu abilitates: quibus intellectus ſiue ratio illuminatur ⁊ abilitatur ad eliciendum actū ſuum qui eſt intelligere. De intellectu ⁊ ſciētia.

A Primo dicendum eſt de habitu intellectuali qui eſt intellectus. Secundo de ſcientia in preſenti capitulo. In alijs capitulis dicendum eſt. Tertio de prudentia. Quarto de arte.

Q̄tum ad primū de habitu intellectus tria occurrūt ꝯſiderāda. Primū de intellect⁹ multiplici acceptōe. Scđm de eius

necessaria positione. Tertiū de eius diffi
nitione. Considerandū primo q intel-
lectus multipliciter accipit. Primo acci
pitur p dono spūssancti de quo infra di-
cit ca.xxviij. Scdo accipit p opatione
anie intellectiue: sic dicim⁹ q prima opa
tio anie scz simpliciū apprehensio vocat
intellectus: vt habet.j.tract.c.xxix. q.iiij.
Tertio accipit intellectus p ipso intel
lecto vel obiecto qd est vniuersale: τ sic
dicit vniuersale est dum intelligit ptcu-
lare dum sentit. Quarto sumitur p vi
cognitiua angelica: sic distinguit contra
rōnem: vt sic angelus dicit substātia in-
tellectualis: homo anial rōnale. Quin
to sumit p potentia cognitiua anie ratio
nalis: que distinguit in intellectū specula
tiuū: qui exercet in cognitione veri vt ve
ri: p quē recte intelligim⁹: τ in intellectuz
practicū: qui exercet in opatione boni p
quē bene viuimus τ opamur: put dictū
in.j.tractatu.c.xxx. Sexto intellectus su-
mit p habitu intellectuali qui dirigit in-
tellectū seu rōnem: in cognoscēdis veris
vel falsis: τ in iudicandis de bono τ ma-
B lo: sic sumit hic. Considerandū secūdo
q phs.vj.Ethi. pbat necessitatē ponēdi
intellectū: sic oīs sciētia habet ex pclu-
sionibus necessarijs demōstratis: sed cō-
clusiones habent ex pncipijs: τ qz in pti-
cipātibus τ participatis nō est pcedere
in infinitū (vocat hic scientia pticipans:
qz veritas scientie dependet ex pmissis)
necesse est ad aliqd pmū principiū deue-
nire in scientia vbi erit status: τ quod ab
alio nō dependet bm cognitionē: τ illius
principij est simplex intellectus τ nō sciē
tia. Principiorū em est intellectus: nō tm
cognoscunt p potentiā intellectiuā sed p
quendā habitū intellectualē qui intelle-
ctus dicit: quo intellect⁹ terminis statim
assentit pncipijs. Verbigrā qn dicit om
ne totū ē maius sua pte: cognito τ intelle
cto quid significat totum: τ quid ps: sta-
tim pcedit illud pncipium. Omne totū est
C maius sua parte. Considerandū tertio
q bm phm.vj.Eth. Intellectus est habi
tus principiorū: q intellectis terminis co-
gnoscunt. Principia aūt huiōi nominan
tur: aliqñ dignitates: aliqñ cōmunes ani
mi pceptiones: aliqñ regule prime incō-
mutabiles aliter se habere: vt de quolibz
affirmatio vel negatio de nullo ambo simul
(hoc est primū pncipiū indemōstrabile:
in qd oīa principia speculabiliū τ demō
strationū resoluunt: alias piret scientia τ
pcederet in infinitū) q totum est maius
sua parte: q intellectiuū melius est nō in
intellectiuo: q spūale pfectius est corpo-
rali τ sic de alijs. Pariformiter in agi-
bilibus τ moralibus sunt pma principia
vt qd deus est diligēdus: reuerēdus: me-
tuendus: q tibi oderis fieri: alteri ne fece
ris Thobie.iiij. Et quecunqz vultis vt fa
ciant vob's hoies: τ vos facite illis Ma
thei.vij. τ sic de alijs multis: que oīa re
ducunt in vnū primū principiū a quo bo
nitatem recipiūt moralem: τ illud funda
tur sup rōnem boni que est Omnia bonū
appetūt. Hoc autē primū principiū est q
bonum est faciendū τ malum fugienduz
de hoc clarius dicit.j.trac.ca.xlv. de lege
naturali. Aduertendū hic vt dicit san-
ctus Bonauen.in.ij.distin.xxxix. q sicut
habitus pncipiorū primorū speculabiliuz
dicit intellectus: sic habitus principiorū
moraliū vocat psciētia: que diffinit in.j.
tractatu ca.xliij. Conscientia est habitus Cons
cognitiuus: opabilium τ agendorū. No-
men tm pscientie apud doctores varie ac
cipit: vt dictū est ibidem ca.xliij. Aliquan
do accipit p potētia cognitiua: psciente
ea que sunt moris siue moralia: vt sic se
tenet ex pte intellectus practici: habēs in
se habitū primorū principiorū opabilium
sicut cum dr aer illuminat⁹: notat aer ha
bens in se lumen. Aliqñ sumit pscientia
p habitu principiorū moraliū quo cōsciū
sumus: p habitu scz cognitiuo intellect⁹
practici: pscientis ordinantis τ dictantis
ad psecutionē boni τ fugam mali: sic su-
mit hic: sic pscientia est habitus pficiens

intellectum nostrũ inq̃ntũ est practicus:
queadmodũ intellectus est habitus pfici
ens intellectũ nostrũ inq̃ntũ est specula/
tiuus. De ꝯsciẽtie multiplici acceptio/
ne:descriptione: ⁊ eius actibus dictũ est
diffuse in.j.tract.cap̃.xlj. ⁊ deinceps vsq
ad caplm.xlv.inclusiue. De p̃mis etiam
p̃ncipijs speculabiliũ ⁊ agibiliũ quoꝝ in/
tellectus ⁊ ꝯsciẽtia sunt habitus. dictum
est i.j.trac.caplis.xlij.xliij.⁊.xlv. Circa
ad scd̃m de scientia tertio habitu intelle/
ctuali:tria occurrũt dicenda. Primũ de
scientie multiplici acceptione. Scd̃m de
eius descriptione. Tertiũ de eius in va/
rias species diuisione generaliter. Quar
tũ de qualibet sciẽtia sp̃aliter. Conside
randum p̃mo:ꝙ.s.Bona.in.iij.di.xxxv.
quadruplicẽ ponit sciẽtie dr̃ntiã. Que
dam em̃ est scientia ꝯsistens in intellectu
inclinato a fide ⁊ inclinãte ad bonã ope/
ratiões:fundata sup p̃ncipia fidei:habẽs
ortũ a donis sp̃ualibus gratie:⁊ talis sciẽ
tia est donũ sp̃ũssancti:de q̃.j.di.c.xxviij.
Quedam est scientia ꝯsistens in intel/
lectu inclinato ab affectu:⁊ hec est funda
ta sup p̃ncipia fidei:q̃ sunt articuli fidei:
⁊ nihilominus est acq̃sita: ⁊ hec est scien
tia sacre scripture:qm̃ nullus hr̃e põt nisi
saltẽ habeat fidẽ informẽ Quedam est
scientia:q̃ ꝯsistit in intellectu siue rõne in
q̃ntum inclinat affectũ ad oꝑationẽ fun/
data sup p̃ncipia iur͂ naturalis:ordinãs
ad rectitudinẽ ⁊ honestatẽ vite:⁊ hmõi ẽ
sciẽtia prudentie veritatis. Quedã est
scientia ꝯsistens in intellectu pure specu
latiue:fundata sup p̃ncipia rõnis:⁊ talis
sciẽtia est acq̃sita de quacũq creatura si/
cut sciẽtia humane phie: sic sciẽtia est ha
bitus cognitiuꝰ speculabiliũ:⁊ est tertius
habitus intellectualis:de q̃ hic est ad ꝓpo
situm. Considerandũ scd̃o: ꝙ scientia
ſm phm.vj.Ethi.est habitus ꝯclusionis
ꝑ demõstrationẽ acq̃situs: ⁊ est circa cre
aturas. Silogismus nãq demõstratiuꝰ
ſm phm in posteriorib' analeticis: ꝓce/
dit ex veris imediatis causisq ꝯclusiõis:
ꝓpriã passionẽ demõstrãs in esse sue spe/
ciei sine suo subiecto. Verbigrã om̃e aial
rõnale aptũ natũ ad ridendũ est risibile:
om̃is homo est aial rõnale aptũ natũ ad
ridendũ:ergo om̃is hõ est risibilis. Veritas
huius ꝯclusionis est habitus lumẽ cogni
tio siue scia intellectus speculatiui: q̃ icit
inevitabilẽ veritatẽ ꝯclusionis illate ex p̃
missis p̃ncipijs demõstratiuis:quoꝝ p̃n/
cipioꝝ habitꝰ vt dictũ est dr̃ intellectus.
Ratio nanq hũana siu intellectus spe/
culatiuꝰ: ꝓgrediendo ꝑ viam inq̃sitiõis
⁊ rõcinatõis deducit ꝯclusiones sciẽtiaꝝ
ex p̃missis:in q̃bus p̃ncipia p̃ma ꝑ se no/
ta ꝯtinent̃: ⁊ iterũ reducit ⁊ resoluit ad il
la p̃ncipia p̃ma: q̃bus inuẽta examinat.
⁊ sic ꝓpter euidentiã p̃ncipioꝝ assentimꝰ
ꝯclusioni. Considerandũ tertio ꝙ sciẽ/ F
tia multas habet sp̃es: qr diuerse sunt sci
entie ſm diuersas materias. Ex his aliq̃
dicunt̃ artes liberales.s. triuiũ vt grãma
tica:logica: rhetorica (que dicunt̃ triuiũ
quadã similitudine: quasi triplex via ad
idem.i.ad sermonẽ ꝯgruũ verum vel or/
natum tendens) ⁊ quadruuiũ:vt arisme
trica:musica: geometria: astronomia (q̃
dicunt̃ quadruuiũ:quasi q̃tuor vie in idẽ
.i.ad quãtitatẽ ꝯtinuã vel discretam ten
dentes) Dicunt̃ etiam septẽ sciẽtie enu/ Artes libe/
merate artes:qr habent q̃ndã similitudi rales.
nem cũ arte. Ad artem em̃ ꝑtinet opus
qr ad illud ordinat̃. Et qr in speculabili/
bus est aliq̃d ꝑ modũ cuiusdã oꝑis:puta
ꝯstructio silogismi: aut orationis ꝯgrue:
aut opus nũerandi vel mensurandi ⁊ sic
de alijs. Jõ dicunt̃ artes: nõ tamẽ ꝓprie
sicut artes mechanice. Artes aũt dicũ
tur dicte septem scientie nõ simplr̃: sed li
berales: ad differentiã artium mechani/
carum:q̃ ordinant̃ ad oꝑa ꝑ corpus exer
citata:q̃ sunt q̃dãmodo seruilia:inq̃ntũ
corpus seruiliter subdũt anime: ⁊ homo
ſm aĩam est liber q̃ faciunt degenerare
a cognitione philosophie:vel dicunt̃ libe
rales: qr olim non nisi liberis licebat eas
addiscere: vel quia requirunt liberũ stu/

dentem ab om̄i cura ⁊ ſollicitudīe: vnde pauperes ſtudere nō poſſunt qꝛ nō ſunt liberi ab om̄i cura ꝓpter defectum tēpaliū rerum : vel dicunt̄ liberales quia liberāt animū a curis tempoꝛaliū ⁊ vitijs : vnde dicit Hierony. Ama ſcientiam ſcripturarum ⁊ vitia nō amabis. Alie vͦo ſciētie q̄ ad nullum opus hmōi determinant̄: ſimpliciter ſciētie dicunt̄: vt phia naturalis: de qua pꝛimo dicendū erit: de hinc de ſcientijs quadriuialibus. ſcꝫ de mathematica: ⁊ de triuialibus. Conſiderandum

G
Phia nālis

quarto : ꝙ philoſophia naturalis cōmuniter accepta comp̄hēdit ſub ſe Methaſicam Mathematicā ⁊ phiſicam : pꝛout habitum eſt caplo.iiij. in tertio notabili. Specialiter tñ phia naturalis ſumitur ꝓ phiſica ſiue ſciētia naturali: que ꝑ experimenta naturas rerum inueſtigat . Nam phiſica dicit̄ a phiſis greco: quod naturaꝫ latine ſignificat: qꝛ rerum naturaliū ⁊ coꝛpoꝛearum: naturas: foꝛmas: differentias ꝓpꝛias paſſiones ⁊ accidentia ꝯſiderant ſed nō extra materiā coꝛpalem niſi rōne ſubſiſtentia. Ratio eī̄ ꝑ habituꝫ ſcientie phiſice abſtrahit a coꝛpoꝛibꝰ que fundantur in coꝛpoꝛibꝰ: nō actione ſed ꝯſideratione: vnde phiſica eſt de his que ſunt cōiūcta materie coꝛpali tā ſm eē q̄ ſm diffinitionē: ptꝫ hoc de motu qui ſm eſſe in materia qꝛ immobili: ⁊ motus ſiliter i ſua diffinitione ꝯcipit materiam ⁊ ꝯpꝛehendit materiā. In diffinitiōe eī̄ motus ponit̄ mobile: quia dicit̄ .iij. phiſicoꝝ. Motus ē actus mobilis ſm qꝺ mobile. Mobile autē dicit materiam. Dicit̄ etiam .ij. Metaphi. In om̄i eo qꝺ mouet̄ neceſſe eſt materiam imaginari. Phiſica aūt ſiue ſciētia naturalis eſt de coꝛpe mobili pꝛincipaliter vt de ſubiecto: ergo ipſa diuidit̄ ſm diuiſionē coꝛpoꝛis mobilis. Coꝛpꝰ ergo mobile ꝯſiderat̄ in generali cuꝫ partibus ſuis: aut in ſpeciali: ſi in generali ſic determīat de eo Ariſtoteles. in libꝛis phiſicoꝝ .viij. Eſt eī̄ liber phiſicoꝝ de omnibus entibus mobilibꝰ totius nature. Dicitur etiam liber phiſicoꝛuꝫ de phiſico auditu: ſiue phiſicus auditus: qꝺ idem ē qꝺ ſermo naturalis. Si in ſpeciali ꝯſideratur coꝛpus: ⁊ tunc dupliciter: aut eſt incoꝛruptibile : ⁊ ſic tractat de eo Ariſtoteles in .iiij. libꝛis de celo ⁊ mūdo. Dicit eī̄ ibi ꝙ celum eſt coꝛpus non generatū nec fabꝛicatum nec recipiēs aliquas imp̄ſſiones: aut coꝛpus ē coꝛruptibile : ⁊ tūc aut eſt ſimplex aut compoſitum. Si ſimplex tunc tractat de eo Ariſto. in duobꝰ libꝛis de generatione ⁊ coꝛruptione: ⁊ intelligitur hic ſimplicitas illa que opponit̄ compoſitioni naturali ex quatuoꝛ elemētis: ſi compoſitū: aut igit̄ eſt animatū aut non: ſi nō eſt animatū: ſic tractat de eo in quatuoꝛ libꝛis metheoꝛoꝝ: vbi Ariſto. determinat de impꝛeſſionibus aeris ⁊ grandinis ⁊ generatione niuis ⁊ ꝯſimilium: libꝛo metheoꝛoꝝ ꝯnectit̄ liber de generatione mineraliū: quē Ariſtoteles nō compoſuit: vt cōiter dicit̄ : ſ Auicēna. Si vͦo coꝛpus: ſit compoſitū animatū : tunc aut illud eſt animatū anima vegetatiua: ⁊ de tali determinat̄ in libꝛo de vegetabilibus ⁊ plantis: aut anīa ſenſitiua: ⁊ de eo agit̄ in .xix. libꝛis de aīalibus: aut anima intellectiua: ⁊ de eo agit̄ in tribꝰ libꝛis de aīa. Ceteri vͦo libꝛi: de ſomno ⁊ vigilia : liber vnus de moꝛte ⁊ vita : liber vnus de ſenſu ⁊ ſenſato: libꝛi .ij. de memoꝛia ⁊ reminiſcentia: liber .j. de cauſa lōgitudinis ⁊ breuitatis vite: liber .j. de iuuētute ⁊ ſenectute: liber .j. de reſpiratione ⁊ inſpiratione: liber .j. de motibus animaliū: de nutrimento ⁊ nutribili: qui nōdum eſt tranſlatꝰ ⁊c. ſupponunt̄ libꝛo de anima ⁊ libꝛo de aīalibus: ⁊ dicunt̄ parua naturalia: quia introducunt in cognitionē magnoꝝ naturalium: libꝛoꝝ vicꝫ pꝛedictoꝝ. Mathematica altera ſpecies ſcientie tractat de quātitate cōtinua que ⁊ magnitudo dicitur: ⁊ de quātitate diſcreta que ⁊ multitudo dicitur. Dicit̄ autem quantitas continua cuiꝰ partes accipiunt̄ ſucceſſiue ſine aliqua diſcōtinuatione: vt in tēpoꝛe vniꝰ

diei: vel in vno ligno ɔtinuo. Enumerat
aūt phs in p̄dicamento q̄ntitatis quinqꝫ
species q̄ntitatis continue: que sunt tem
pus (quod est numerus motus ꝯm ꝑus
ꝛ posterius) Locus (qui dicit̄ vltima su,
ꝑficies corporis ambientis) Linea (q̄ est
longitudo sine latitudine: cuius extremi,
tates sunt duo puncta) Punctꝰ est indi,
uisibilis q̄ntitas: prima in cōpositione li,
nee: ꝛ vltima in resolutione (vnde pūctꝰ
est cuius pars non est) Sup̄ficies (q̄ est
longitudo cum latitudine sine ꝓfundita
te: cuius extrema sunt due linee) ꝛ Cor,
pus (quod habet tres dimensiones vicꝫ
lōgitudinem latitudinem ꝛ ꝓfunditatē:
cuius extremitates sunt due superficies.

Discreta autē q̄ntitas est cuius partes
successiue accepte: habēt discontinuitatē
ꝛ successionē q̄ndam. Hec igitur discreta
q̄ntitas: vel est multorum discretoꝝ per,
manentium ꝛ sic est numerus (qui ē col,
lectio vnitatum siue aceruus ex vnitati,
bus ꝓfusus) vel est multorum discretoꝝ
sibiinuicem succedentium ꝛ sic est oratio
que est q̄ntitas discreta: in cuius ꝓlatio,
ne vna pars succedit alteri: ꝯm tp̄us mē,
surans hm̄ōi ꝓlationem. Mathemati
ca cum aspiratione dr̄ a mathesis penul,
tima correpta: id est doctrina scꝫ q̄druui,
um. Mathesis deriuat̄ a matho ꝟbo gre
co: quod latine disco vel doceo dicit̄: inde
mathematica id est scientia doctrinalis:
qm̄ certissime ꝛ potissime in mathemati,
ca habent̄ demonstrationes. A mato eti,
am verbo greco deriuatur matesis penul
tima ꝓducta sine aspiratione: id est diui,
natio. Vn̄ versus. Scire facit mathesis:
sed diuinare mathesis. Matematica er,
go est de his que sunt coniuncta materie
ꝯm eē: licet separata sint a materia scd̄m
rationem id est diffinitionē. Ratio primi
quia entia mathematicalia: vt q̄ntitates
linee sup̄ficies circuli sunt accidētia: mō
accidens semper est in subiecto. Ratio se
cundi quia entia mathematicalia in eorū
diffinitionibus nec concipiunt nec recipi
unt materiam. Patet de circulo quem
Euclides sic diffinit. Circulus est figura Circulus
plana: vna superficie contenta in cuius
medio ponitur punctus: a quo omnes li,
nee a circumferentia ducte sunt equales.
In qua diffinitione circuli nec ponitur li
gnum nec cuprum quod ē materia ꝛ sub
iectum circuli: sic similiter dicatur de li,
nea ꝛ superficie prius descriptis. Ma,
thematica continet sub se quadruuiales I
scientias: que sunt Arismetrica Musica
geometria ꝛ astronomia. Arismetrica se,
cundum Papiam est numerorum disci, Arismetrica
plina. Greci em̄ Arichmon numerum di
cunt: vel componitur ab ares qd̄ est vir,
tus ꝛ menos quod est numerus: qꝛ tra,
ctat de virtute numeri: vnde Arismetri,
ca est de q̄ntitate discreta: scꝫ numero ab
solute. Est em̄ de numeris seu de arte nu
merandi: ꝛ est tradita a Boetio in Aris,
metrica sua. Musica est scientia sonorū
et cantuū: et dicit̄ a moys quod est aqua Musica
quia tractat de vocibus vel de ꝓprietati,
bus vocum. Sine em̄ humoris beneficio
nulla cantilena vel vocis subsistit delecta
tio: vnde musica est de q̄ntitate discreta
scꝫ de numero: non absolute sed contra,
cto modo: quia in ordine ad sonum. Geo
metria est scientia terre mensurandi: vel Geometria
terre mensuratio. Et dicitur a ge quod ē
terra et metros grece: quod est mensura
ꝯm papiam: vnde geometria determinat
de q̄ntitate continua absolute scꝫ de ma,
gnitudinibus rerum: vnde de geometria
scribit Euclides in libris suis. Astrono, Astrono
mia scd̄m papiam est lex astrorum: quia mia
cursus syderum docet. Astrum em̄ cōpo
nit̄ cū nomos qd̄ est lex: vl' norma: quod
est regula: vel noma qd̄ est nomen: inde
Astronomia ꝛ est scientia docens legem
vel regulam de astris: vel quia nominat
ea Astronomia ergo est de q̄ntitate conti
nua contracto modo: scꝫ de corporibus
celestibus in ordine ad motum. Astro,
logia quedam est ars ꝛ pars astronomie
Astrū em̄ cōponit̄ cū logos qd̄ est sermo

⁊ dr̄ astrologia scientia loquēs de astris. Astrologia partim naturalis partim sup stitiosa est. Naturalis dū exequit̄ solis ⁊ lune cursus: vel stellarū certas tpm stati ones. Supstitiosa vo illa quā matemati ci sequunt̄ q̄ in stellis augurant̄. Quiqꝫ etiā duodecim signa per singula aie ⁊ cor poris mēbra disponunt. Siderūqꝫ ex cur su natiuitates hoim ⁊ mores pdicare no scunt̄. He igitur sunt q̄ttuor spēs mathe matice .s. Arismetrica de nūeris. Musi ca de proporcione. Geometria de spacio. Astronomia de motu. Elementū arisme trice est vnitas: musice est vnisonū: geo metrice punctū: astronomie instans. Tri uiales artes q̄les sunt: grāmatica: logica rethorica: sunt species sciētie. Grāmatica est scientia recte scribendi: recte pnunciā di: recte cōstruendi gnara. Docet eñ hec ars recte scribendi scientiā. Oportet eñ figuras cognoscere ⁊ qualiter debeant fi eri. Et que cui sit vel que nō sit pponēda vel supponēda: ⁊ oino figuras artificiali ter sibi coaptare. Sed hoc nō sufficit sed cum hoc requirit̄ ad pfectionē grāmati ce: scire recte pnūciare ⁊ recte cōstruere. ex quibus omnib⁹ quasi integraliter hec ars consistit. Dicit̄ aūt grāmatica a grā maton vel a grāma (et scribunt̄ pdicta p duo m) qd̄ est lr̄a: q̄si lr̄alis scientia: non a prima parte sui q̄ tractat de lr̄is: sed p effectū qꝛ efficit lr̄atum. Consistit autē hec ars pncipaliter in cōsideratione qua tuor scꝫ lr̄e syllabe dictionis et orationis pfecte. Grāmatica diuidit̄ in q̄tuor par tes que patebūt. Ortographia est sciētia recte scribendi. Et dicitur ab ortos greco qd̄ est rectū ⁊ graphia scriptura: qꝛ in ea docet̄ recte scribere: et est tradita in volu mine maiori pstiani vsqꝫ ad illā partē: di ctio est minima pars vocis ⁊c. Ethimolo gia est de dictione ſm se ɔsiderata. Et dr̄ ab Ethimon qd̄ est verem: ⁊ logos qd̄ est sermo: qꝛ ethimologia tractat de veritate omniū partiū orōnis absolute: qꝛ est de si gnificatione dictionū. Et est tradita a pri

R Grāmatica

Ortographia

Ethimologia

stiano in eodem maiori volumine: ab illa parte dicta vsqꝫ in finē libri. Diasintetica est de ɔstructione dictionū. Et dicit̄ a dia qd̄ est de ⁊ Sinthasis qd̄ est cōstructio: q̄ si tractās de cōstructione. Sin eñ cōpo nitur cū stasis qd̄ est stans vel status. In de sinthasis huius sinthaseos: id est con structio: vbi voces simul stant ⁊ congru unt cū intellectibus ⁊ ecōuerso put dicit Huguitio. Diasintetica est tradita in mi nori volumine pristiani. Prosodia est sci entia recte accentuandi. Et dicit̄ a pros qd̄ est ad ⁊ oda cantus: q̄si de accentib⁹. Et est tradita a pristiano in libro accētuū Logica que ⁊ dyaletica dicit̄: id ē sermo cinalis sciētia. Et dicit̄ a logos qd̄ est ser mo vel ratio: quasi sermocinalis vel rati onalis scientia. Excellenter eñ logica in ter triuiales sciētias cōsistit in sermonib⁹ vnde logica etiam Dyaletica dicit̄ a dya qd̄ est duo: ⁊ logos sermo q̄si dualis ser mo: qꝛ dyaletica disputatio tota versatur inter duos opponentem scꝫ ⁊ responden tem. Vn̄ versus. Scribe per y grecū: dya duo significabit. Scribe per i nostrū: dia de significabit. Logica ergo determiat de Silogismo in se considerato: et sic dicit̄ logica noua. Et in suis partibus: ⁊ sic di citur logica vetus: quia partes sunt vete riores ⁊ priores toto. Vel igitur logica tractat de partibus silogismi remotis vel pinquis. Si de remotis: sic est tradita in libro predicamentorum Arist. Cui ami niculatur liber Porphirij: de quinqꝫ vni uersalibus. Et liber sex pncipiorum Gil berti porritani: ⁊ q̄libet librorꝫ horū vnū tm̄ continet librum. Si vero est de par tibus pinquis: sic est tradita in duobus bus libris piarmenias Aristotel: qui ē de Enunciatione siue positione: q̄ est pars pinqua ex qua silogismus ɔstituit̄. Si vero de silogismo ſm se hoc est dupliciť: vel de silogismo simplr̄ dicto: vel de silo gismo ɔtracto ad aliquā materiā. Si pri mo mō sic est tradita i libro prior: vbi de terminat de silogismo simplr̄ et formalr̄

Diasintetica

Prosodia

Logica R

accepto. Si scd̓o mō hoc est dupliciter:
vel quia de silogismo cōtracto ad aliquā
materiaꝫ demonstratiuā vel ꝓbabilem.
Si p̄mo mō sic est in libro posterioꝝ: qui
est de demōstratione: que est silogismus
ꝯstans ex necessarijs ⁊ impossibiliter ali-
ter se habentibus. Si scd̓o mō hoc est du
pliciter: vel est de silogismo ꝯtracto ad a-
liquā materiā ꝓbabilē vere vel ꝓbabilē
apparenter. Si p̄mo mō sic est tradita in
libro Topicoꝝ Aristote. Cui āminicula-
tur liber Topicoꝝ Boetij q̄ est de silogis
mo dyaletico siue topico (Topicus dici-
tur a topos qd̓ est locus vel totū: quia li-
ber topicoꝝ determinat de totis vel de oī
bus locis dialeticis) Si scd̓o mō sic ē tra
dita in li. Elencorū qui ē de silogismo so-
phistico (Zophistic⁹ eñ dr̄ apparēter sa-
piēs ⁊ dicit̄ a zophos greco qd̓ dr̄ sapiēs
vere vel apparens) Elencus vñ liber
elencoꝝ nomiat̄: dicit̄ q̊dā genus argu
mētatōis. s. silogism⁹ ꝯ̄dictōis ⁊ dr̄ ab en
qd̓ est in. i. cōtra: ⁊ lexis qd̓ est sermo vel
dictio: inde elencus. id est. ꝯtra dictio. Et
diffinit̄ sic in p̄mo elencoꝝ. Elencus ē si-
logismus cōtradictionis vnius ⁊ eiusdeꝫ
nō nominis solum sed nominis ⁊ rei: nō
sinonomi sed eiusdem. Et ex his que da-
ta sunt accidere: nō cōnumerato qd̓ erat
in p̄ncipio ſm idē: ad idē: silr̄ ⁊ in eodē
tp̄e. Nota etiam q̨ liber p̄dicamento-
rū: liber purphirij: liber sex p̄ncipioꝝ vnū
tm̄ quilibet librū ꝯtinet. Liber vo piarme
nias: prioꝝ: posterioꝝ: elencoꝝ: duos: li-
ber topicoꝝ octo cōtinet libros. Rhetori
ca est benedicēdi scientia: ad ꝑsuadendū
iusta ⁊ bona: in rerū ꝑsonarūq; ⁊ negocio
rū causa. Et dicit̄ a rhesis qd̓ interp̄tatur
locutio: vnde hic Rhetor toris. Et est vir
bonus dicendi ꝑitus ſm Tuliū. Uir bo-
nus ꝯsistit a natura doctrina moribus et
actibus: dicendi ꝑitia ꝯsistit in artificiosa
eloquentia: ⁊ rhetorica tradita ē ab Ari-
stotele: in tribus libris rhetorice. Rhe-
torice Aristotelis annectunt̄ duo libri q̄
dicunt̄ poetria Aristotelis. Dicit̄ aūt po

[Left margin: ...torica]

etria a poio pois poiui puire poitum: qd̓
est fingo gis. Sicut eñ rhetorica Tulij
āminiculat̄ rhetorice Aristo. sic poetria
homeri ⁊ oratij poetrie Aristotelis.

¶ De prudentia. Capl̓m vj

Quantū ad tertiū in principio q̄n-
ti capl̓i mētio facta est de pruden
tia q̄rto habitu intellectuali: qua
tuor occurrūt dicenda. Primū qualiter
diffinit̄. Scd̓m q̄liter prudētia ⁊ ars sunt
habitus intellectuales ⁊ morales. Tertiū
de habitib⁹ prudētie subiectis. Quartuꝫ
de scientia iuris. Considerandū primo
q̨ prudentia sic diffinit̄ in. vj. Ethi. Pru
dentia est recta ratio agibilium. Ad hui⁹
diffinitionis intelligentiā: oportet osten-
dere drn̄tiam prudentie ab alijs habitib⁹
intellectualibus. Uñ notandū q̨ intel
lectus in sua apprehēsiōe ad duo p̄ōt fer
ri: vel ad solā veritatis ꝯsiderationē: tūc
dicit̄ speculatiuus: ⁊ hꝫ ꝓ fine ip̄m scire:
qd̓ est ipsam veritatē simplicē cōsiderare
vel vlterius intellectus fert̄ ad rei ꝯside-
ratē oꝑatione: nē sistens in re apprehen-
sa sed eum ad opus ordinat: tunc dicitur
practicus habens ꝓ fine oꝑari. Veri-
tas ḡ que ē finis ⁊ ꝑfectio intellectus spe
culatiui tripl̓r ꝯsiderat̄. Uno mō sicut cō
clusio ex notioribus p̄ncipijs deducta: et
hec spectat ad sciam: que est habitus cō-
clusionis ex p̄ncipijs adgeneratus: ꝑfici
ens intellectū in ꝯclusionibus. Alio mo-
do sicut p̄ncipiū ex q̊ ꝯclusio deducit̄: et
hec veritas ꝑtinet ad intellectū: q̄ vocat̄
habitus p̄ncipioꝝ. Tertio mō vt causa ꝑ
quā de oīb⁹ iudicam⁹: nō solū de ꝯclusio-
nibus sed etiā de p̄ncipijs: ⁊ hec veritas
spectat ad habitū q̄ dr̄ sapia: q̄ altissimas
ꝯsiderat causas ⁊ iudicat de veritate oīm
sciaꝝ: tā q̊ ad p̄ncipia q̄̄ q̊ ad ꝯclusiones
vt habet̄. j. Metaph. Patet ergo tria eē̄
gn̄a cognitionū intellectus speculatiui: si
cut ponit phs. vj. Ethi̅c. s. sciaꝫ: intellectū
⁊ sapiam. Ulterius sciendū q̨ intellect⁹
practicus circa ꝯsiderationē veritat̄ quā
ad opus ordinat dupl̓r se habꝫ. Uno mō

[Right margin: De pruden tia]

[Right margin: A]

vt ipsum opus in se tm̄ sit pfectū ex recta
rōne: ⁊ circa hmōi est ars: q̄ nihil aliud ē
q̄ recta rō rerum factibilium. vt dicit̄. vj.
ethico. Bonū em̄ opus artificiati nō req̄
rit in artifice rectitudinē appetitus s; so-
lum q̄ in se sit recte opatū. Alio mō intel
lectus veritatem ad opus ordinat vt ipse
operans pficiat̄ ⁊ in suis actibus ordine
tur: ⁊ circa hmōi est prudētia: q̄ sm pbm
.vj. Ethi. est recta rō agibiliū. Differūt au
tē agere ⁊ facere: q2 vt dicit̄ .ix. Metaph.
Facere est actus transiens in exteriorem
materiā sicut edificare: secare ⁊ scribere.
Agere aūt actus pmanens in ipso agēte:
⁊ est pfectio opantis: vt intelligere est pfe
ctio intelligētis: diligere diligentis: quē-
admodū lucere est pfectio lucentis: sicut
ergo ars est directiua factionū in rebus
exterioribus: ita prudentia est directiua
actionū in ipsis opantibus. Ex quo patet
q̄ prudentia licet ad intellectū ptinet: tm̄
voluntatis rectitudinē requirit. Volun-
tas aūt seu quicunq3 appetitus human⁹
tunc rectus existit: qn̄ est bene dispositus
p virtutē moralē. Ad hoc ergo q̄ pruden
tia sit recta ratio in directione humanorum
actuū: requirit̄ virtus pfectiua appetit⁹.
vn̄ dicit phs. vj. Ethico. Impossibile est
prudentē esse: nō existentē bonū. Ex his
patz q̄ diffinitio prudentie posita a pho
.vj. Ethi. est cōpletissima: que dicit Pru-
dentia est recta ratio agibiliū: hoc est co-
gnitio directiua agendorum p hominē ⁊ in
homine: siue q̄tum ad opationes exteri⁹
ordinandas: siue q̄tum ad passiones in-
terius refrenādas. Ex his aūt actibus ac
cipere possumus q̄ prudentia est q̄dam
cognitio practica: qua hō suos motus et
actus ordinat sub regula rōnis. Vale-
rius quidā triūphator cū3 octogenarius
⁊ adhuc virgo: audisset quadā die preco
nia suorum triūphorum recoli q̄bus fuerat fe-
licissimus: ait se tm̄ vna victoria gloriari
⁊ requisitus qua. respondit q2 inimicorū
B nequissimū domui carnē meam. Con-
siderandū scdo q̄ cum prudentia sit vna
de virtutibus cardinalibus que morales
sunt: quomō sit intellectualis. Ad qd
dicendū sm Albertū. vj. Ethi. Q2 aliqua
virtus pōt dici intellectualis a tribus. sc3
a subiecto q2 est pfectio intellect⁹: ⁊ a ge-
neratiuo: quia generat̄ experimento ⁊ tpe.
Et ab obiecto sicut sapiētia que est de al
tissimis causis. Prudentia igit̄ ⁊ ars q̄tū
ad pma duo sunt intellectuales: sed q̄tū
ad obiectum nō: sed cōueniunt cum mo-
ralibus: quia prudentia est recta rō agibi
lium: ⁊ ars recta ratio factibiliū: ⁊ sm h
medie dicunt̄ inter intellectuales ⁊ mora
les. Non p essentiā quia sic sunt intelle-
ctuales sm q̄ pficiunt potētias ad opus
sed in q̄ntum cōueniunt q̄tum ad aliq̄d
cum moralibus ⁊ q̄tum ad aliquid cum
intellectualibus. Prudētia ergo sm eēn-
tiam suam ē intellectualis: q̄tum ad sbie
ctum qd pficit: quia ē subiectiue in intel-
lectu practico ⁊ rōnem pficit: sed est mo-
ralis q̄tum ad obiectū qd respicit. sc3 q̄-
tum ad materiam: quia est directiua mo
ralium: cum sit recta ratio agibiliū: ⁊ req̄-
rit ad actum suum rectitudinem appeti-
tus: qd fit p virtutes morales. Cōside C
randum tertio q̄ prudentie subijcit̄ tota
moralis phia. Partes em̄ subiectiue pru
dentie sunt monastica siue particularis:
yconomica ⁊ politica. Monastica ē pru-
dentia p quā aliquis seipm̄ regit: se a pec
catis custodiendo: ⁊ preceptis dei obtem
perando: hoc nō pt fieri sine prudētia: q̄
est humanorum actuū directiua. Yconomi-
ca est prudentia regitiua multitudis adu
nate ad totam vitam: sicut multitudo do
mus vnius vel familie. In pfecta autem
familia domus tres cōmunitates requi-
runtur sm phm. j. Politicorum. vic3 viri ⁊
vxoris: domini ⁊ serui: patris ⁊ filij: sm
has communitates necesse est habere tri
plicem prudentiam: nam alia prudentia
requirit̄ in regimine vxoris: alia in regi-
mine seruorum: alia in regimine filiorum
Politica prudentia est regitiua multitu-
dinis: vnius vic3 ciuitatis ducatus vel

regni. Et hec est triplex. Prima est regnatiua que est directiua principis. Secunda dicitur cõmuni nomine politica: que est directiua subditoꝝ. Tercia dicitur prudẽtia militaris siue militia: q̄ instituta est ad defensionẽ cõmunis boni. Hec aũt prudentia politica tanto est ꝑncipibus ⁊ rectoribus necessaria: quãto plures habent sue gubernationi subiectos. Regere eniz alios ⁊ dirigere in finem debitum fit ꝑ prudentiam: vñ phus. vij. Ethi. Illos existimamus prudentes: qui sibi ⁊ alijs pñt bona speculari ⁊ ꝓuidere. De partib⁹ subiectiuis prudentie clarius dictũ est primo tracta. c. xlv. de lege ciuili. ¶ De scientia iuris. Considerandũ quarto ꝙ Scientia iuris q̄ꝫtum ad illa que sunt articuloꝝ fidei ⁊ sacramentoꝝ: subalternatur Theologie: cuius est declaratio articuloꝝ fidei et dubiorum circa sacramenta. Ipa nanqꝫ theologica sapiẽtia q̄ a dño deo est: ꝯsiderãs altissimas causas in gñe speculabiliũ dirigens in felicitatem eternam. In omnibus scientijs si quid pulcrum ẽ: approbat: si quid turpe abijcit: si quid sup̄fluũ: illud resecat: supplẽs: si quid fuerit diminutum. Inq̄ꝫtum sciẽtia iuris est de operibus virtuosis per que inclinatio ad malum regulatur: reducitur ad moralẽ philosophiam que subalternatur prudẽtie: vt dictum est. Ipa nanqꝫ prudentia considerat altissimam causaz in genere humanorum actuum vicꝫ finem: recte scꝫ viuere in omni genere moralis virtutis quem intendit prudentia diligendo ⁊ disponendo: ideo prudẽtia complectitur totũ ius humanum ⁊ politicum bonum: ⁊ hoc dicunt phi humanam felicitatez. Unde dicit glosa in ꝑncipio decretalium: ꝙ liber decretalium supponitur Ethice: id est morali scientie ⁊ alij libri iuris: vnde etiã dicit imperator legibus nostris intendim⁹ hoim mores corrigere. C. de scdis nupti. ¶ Diuisio iuris. Ius est nomẽ generale. lex est species eius. Et dicitur ius preceptum seu ordinatio principantis: vel domini circa subditos. Et sic ius tripliciter distinguitur: quia talis superior principãs Aut est de⁹ a quo ordinatur ius diuinuz eius precepta in testamento veteri et nouo continentur. Aut est natura a qua dictãte est ius naturale cõmuni omni nationi: quod vbiqꝫ instinctu nature non aliqua constitutione habetur: vt maris et femine ꝯiunctio pueroꝝ eductio ⁊ sic de alijs De iure naturali siue lege naturali. Lege etiam eterna ⁊ lege diuina mosaica ⁊ euãgelica: habitum est satis diffuse: in primo tracta. ca. xlv. per totum. Aut superior principans est homo a quo procedit ius humanum siue positiuum: ⁊ est constitutio hominis variabilis ⁊ imperfecta: quẽadmodum ius diuinum (Non furtũ facies non occides et sic de alijs) ⁊ ius naturale: quod incepit ab exordio creature rationalis. (Quod tibi vis fieri mihi fac: quod non tibi facere noli. Sic potes in terris viuere iure poli) Nec variatur tẽpore sed est immutabile ⁊ perfectum dis. v. in principio: ⁊ distin. viij. in principio.

Ius positiuum subdiuiditur in ius ciuile et canonicum. Siue in politicum seculare: ⁊ ecclesiastitum spirituale.

Ius ciuile vel imperatorium quod leges appellatur traditum est generaliter in quattuor libris qui dicuntur legales: vt sunt digestum Codex instituta et Autenticum: quibus additur liber feudorũ. E
¶ Digestum ꝑmus liber est iuris ciuilis continẽs in se leges et statuta romanoꝝ: ⁊ ꝯtinet. l. libros partiales: q̄ in trib⁹ voluminib⁹ cõprehenduntur. Primũ volumẽ est digestũ vet⁹: qḋ hꝫ. xxiiij. lib. ꝑtiales. Scdm infortiatũ: ⁊ hꝫ. xiiij. lib. ꝑtiales: et dr ab in qḋ est valde forte: q2 multũ fortes leges sũt in eo: vel q2 dispositiões vltimarũ volũtatũ in eo ꝯtinentur. Unde vsus. Sum liber en fortis: disponẽs spolia mortis: ⁊ clausis portis: me discat lector in ortis vt habetur in ꝑncipio infortiati in glosa. Tercium digestum dicitur digestũ nouum: quod hꝫ. xij. libros ꝑtiales Quibus Digestum

cōnumeratis erūt .l. libri partiales dige-
sti. Et vocatur digestum alio noie Pande-
cta vel liber pandectarū A pan greco qd
totū signat et decta doctrina quasi ibi sit
tota doctrina oim iurisconsultor: omēs
disputationes et decisiones legittimas in
se ptinēs. Et liber digestū est: collectus ex
veteri iure ab vrbe romana cōdita a tpe
Romuli vsqz ad tps Justiniani ipatoris
Et ideo vocatur digestum: qz omnia deci-
denda ibi digeruntur et soluuntur. Scribitur
etiā p duplex ff: qz per duos impatores
quor quilibet nominatur Fredericus po-
stea maturius ruminatū est et digestum a
quor imperator quolibet nomine: sum-
pta est prima lrā F. Vñ versus. Qui vult
seruare sanctor singula festa. Non pote
rit clare cum codice scire digesta. Et no-
ta q qñ allegatur aliquid de digesto quocū
qz. Tunc pmo ponitur nomē libri: nō parti
alis scz veteris noui vel infortiati: sed di-
gesti in genere p duplex ff: postea titulus
vel rubrica: deinde ponitur lex illius tituli
cū sua determinatione vel numero seqn-
ti: et si lex est longa: ponitur paragraphus
pmus vel scđs: vel responsum primū vel
scđm. Exemplum in digesto sic allegatur
ff. de damno infecto: lege si finita. para-
grapho. Si quis aūt. Quod ita breuiatū
intm valet. i. in libro digestorū: sub titulo
de dam. infec. In. l. q̄ incipit. Si finita. §.
Si quis aūt. Scđs liber principalis iu
Codex risciuilis dr Codex q̄ cōtinet statuta Sā-
ctiones et diuersa pcepta impator: q̄uis
cōiter loquendo Codex dicatur quilibet li-
ber in se habēs diuersos partiales libros
Fuerūt tamē ante tps Justiniani impa-
toris tres Codices scz codex Gregorgia-
nus Hermogenianus et Theodosianus
Justinian⁹ de istis tribus codicibus ex-
tranagātibus fecit vnum codicē quē suo
nomie intitulauit Codicem iustiniani: et
scribitur per C magnum: que est prima
littera huius nominis Codex. Diuidi
tur aūt in. xij. libros partiales: quorū vlti
mi tres longe post pmos nouem compo

siti sunt: et vltimi tres raro leguntur a do
ctoribus. Et qñ allegatur aliquid de pmis
nouem libris: nō nominatur liber nec eius
quotta: sed tm Codex. Sicut in digesto et
titulus: et pncipium legis vel lex cū quo-
ta sua. Et si lex sit lōga: dicitur lege tali: cir
ca pncipium medium vel finem: vel si lex
sit distincta in plures paragrophos: dice
tur lege tali. Exemplū. C. de prescri. xxx.
vel. xl. an. l. Siquis. §. pe. i. in libro Codi-
ce sub titulo de pscriptionib⁹ triginta vel
quadraginta annor: in lege. Si qs para-
grapho penultimo. Qñ autem allegatur
de tribus vltimis libris: nomiari debet li
ber cum quota sua: et noiari etiam debēt
alia: vt in pmis. ix. libris. Et nota q in co
dice qñqz nominatur Autentica: hoc quod
additū est iuri antiquo: et ponitur in margi
ne inter glosas: sed de lrā grossiori: et qñ
allegatur aliquid de hac autētica: debet no
minari Codex: et titulus in quo est auten
tica: vt C de epi. et cle. autē. gñaliter: id est
in codice sub titulo de Epis et clericis: in
Autentica ibi incorpata: q̄ incipit genera
liter. Tercius pncipalis liber iurisciui
lis vocatur. Autenticū in numero singula- Au
ri: vel Autentica in plurali. Et sunt autē-
tica quedam excerpta quasi summula li-
bror supradictor. Autenticū dr ab autor
quasi factū vel dictum autorisabile sapiē
tis: quia in tali libro continentur autentica
dicta. Et diuiditur iste liber in nouem col-
lationes: quarū quelibet diuiditur in titu-
los. Tituli vero subdiuiduntur nō in leges
sed in paragraphos. Et qñ in autētico al
legatur aliquis textus: pmittitur pmo no-
men libri: cum ppositione in. Deinde ti-
tulus postea subiungitur paragraphus
cum ipsius inceptione Et in fine ponitur
quota collationis. Quis em collatio na
turaliter pcedat paragraphū q̄ in ea cōti
netur. Tamen collatio cū sua quota cō-
sueuit vltimo allegari: licet interdū omit
tatur. Exemplū sumatur sic allegando. In
Auten. de leno. §. Sancimus collati. iij.
id est in libro seu volumine autēticorum:

sub titulo de lenonib⁹ in ꝑagrapho q̇ in-
cipit Sancimus sub collatione tercia. Et
nota differentiā inter autenticū ⁊ auten-
tica. Nā autenticū ē liber ṗncipalis vľ vo
lumen de quo mentio iam facta ē. Sȝ au
tentica est lex vna vľ paragraphus in cor
porat⁹ in libro Et liber feudoꝝ q̇ alio no
mine dr̄ collatio decima in autenticis. di
uidit̄ in duos ꝑtiales libros quoꝝ q̇libȝ
subdiuiditur in titulos: ⁊ isti in capitula.
⁊ paragraphos. vñ exemplariter dicatur
in allegatione istius libri ṗmo ponit̄ no-
men libri. postea titulus. deinde capitulū
⁊ ꝑagraph⁹. vt sic allegādo in vsi. feu. de
ꝓhibi. alie. ꝑ fre. ca. j. §. hac edictali. Hoc
abbreuiatū sic intelligit̄. id ē in vsib⁹ feu-
doꝝ. q̇ liber etiā callatio decima dr̄. Sub
rubrica de ꝓhibitiōe feudi alienatione. ꝑ
Fredericū in ca. j. ⁊ ꝑagrapho allegato ⁊
est necesse apponere ꝑ fredericū ad diffe
rentiā alteri⁹ tituli in eodē libro de ꝓhibi.
seu alienatione ꝑ lotariū. Quartus li-
ber ṗncipalis iuris ciuilis dr̄ Instituta vľ
Institutiones in numero plurali. ⁊ diui-
dit̄ in q̄tuor libros ṗncipales. q̇ sunt itro
ductorij in alios libros legales imo deser
uiūt etiā canonib⁹ inquantū declarant si-
gnificatiōes terminoꝝ i iure vsitatorum
Fuit autē h̄ liber de mādato Iustiniani
imꝑatoris (q̇ etiā digestū cōꝑosuit) edi-
tus ⁊ hmōi libri ꝑtiales subdiuidunt̄ vl-
terius in titulos ⁊ hi in ꝑagraphos: nō in
leges nec in capitula. ⁊ ꝑagraphi interdū
q̄n longi sunt in versiculos. In allegatio
nib⁹ aūt hmōi talis modus seruet̄ ꝙ ṗ li-
ber nomiat̄. postea rubrica. deinde para
graphus cū ỽsiculo. exempli grā. Insti. ď
iusti. ⁊ iure in. §. j. Et sic dȝ legi. i. in libro
institutionū sub rubrica. de iusticia ⁊ iure
ꝑagrapho ṗ illi⁹ rubrice. Ius canonicum
est lex ecclesiastica. ⁊ dr̄ a canone. Canon
ei grece regula latine nūcupat̄ vt dicit Isi
do. vj. li. ethymoloyaꝝ. Regula autē di
cta ē eo ꝙ recte ducit nec aliq̄n aliorsum
trahit. Regula etiā dr̄ vľ ꝙ regat vel nor
mā hn̄ viuendi ṗbeat. vel ꝙ distortū pra-
uūqȝ corrigat di. iij. c. j. Ius igit̄ Canoni-
cū in quatuor libris ṗncipalib⁹ nobis est
traditū. Primus ē liber decretū secūdus
decretales. tercius sextus. quart⁹ clemen
tine. s. cōstitutiones. Primū itaqȝ librum.
q̇ dr̄ Decretū cōposuit magister Gratia-
nus dicta sanctoꝝ patrū in diuersis disꝑ
sis voluminib⁹ in vnū volumen ordina-
te colligēdo. ⁊ hoc circa annū dn̄i. millesi
mūcentesimūquinquagesimū. Gratia-
nus h̄ monachus fuit Classensis in ciui-
tate bononieñ. (vt dr̄) libꝝ cōposuit de-
cretorū alexandro papa tercio tūc legen-
te in theologia Bononie. et composuit li
brū suū Anno dn̄i Millesimocentesimo
quinquagesimo. vt dr̄. ij. q. vj. paragra.
Forma appellationis in glo. h̄ ep̄us fit i
Tuscia in Clusina vnde oriundus fuit.
Nōnulli dicunt ꝙ petrus longobard⁹
ep̄us parisien̄. q̇ libꝝ edidit sententiarū
fuerit frater Gratiani. siľr Petrus come-
stor autor Scolastice hystorie. plerisqȝ ta
men hoc nō placet. Decretū ỽo diuidi
tur in tres ꝑtes. Prima vocatur distin
ctio qr ē distincta ꝑ ꝑticulas centū ⁊ vnā.
quaꝝ quelibet vocat̄ distinctio. Et queli
bet distinctio habet plura capitula. Que
aliq̄n ꝓpter ipoꝝ ꝓlixitatē subdiuidi pos
sunt in paragraphos. ⁊ ꝑagraphi si longi
fuerint in ỽsiculos. Qn̄ igitur allegas ali
quid de hac ṗma ꝑte allega quotā distin
ctionis. ⁊ capitulū vľ ꝑagraphū. ⁊ si sit ca
pitulū longū dicas tali capitulo. circa ṗn
cipiū vel mediū vel finē. Et q̄n allegas ca
pitulū nō allegas ꝑagraphū. ⁊ quādo al-
legas ꝑagraphū nō allegas capitulū. Ex
emplū. dis. viij. quo iure. Illa sillaba dis.
vel di. etiam sola d. lr̄a significat distincti
onē. ⁊ numerus immediate sequens siḡt
quotā distinctionis. Ultimo ponit̄ prin-
cipiū capituli in quo allegatio cōtinetur
vnde dist. viij. quo iure. id est in ṗma par
te decreti in distinctione octaua illi⁹ part̄
In capitulo quod icipit Quo iure. Se
cunda pars decreti dicitur cause eo ꝙ di
stincta est in causas trigintasex. Quelibȝ

causa habet plures questiones. et quelibz habet plura capitula: q̄ vltra in paragraphos et versiculos subdiuidi possunt. Habet aūt tricesimatercia causa questiones quinqz. Quarū questionū tercia non diuidit̄ imediate in capitula. sed inibi interponit̄ tractatus de penitētia. q̄ continet in se distinctiones septē in quas diuidit̄. Habz aūt quelibet harū distinctionū plura capitula et plures paragraphos. qn̄ ergo vis allegare aliq̄d de secunda parte decreti debes allegare quotā cause et quotam questionis tacendo causam et nominando questionē et allegare capitulū vel paragraphū. Sic. j. q. v. tali ca. vł paragrapho p numerū positū an̄ lrām. q. dat̄ intelligi quota cause q̄ nō noiat̄ ꝫ subintelligitur. Per lrām q. intelligit̄ questio. p nūerum sequentē lrām q. designat̄ quota q̄stionis illius cause p̄misse. vltimo subiungit̄ capitulū questionis. Qn̄ vo allegatur aliq̄d de illa questione q̄ dr̄ de penitentia debet allegari sic de pe. dis. j. c. tali vel paragra. vn̄ noiari debet distinctio cum sua quota. Tercia ps decreti noiat̄ de cōsecratione et hz qnqz distinctiōes quarū q̄libet subdiuidit̄ in plura capitula et aliqn̄ in pagraphos. vn̄ qn̄ aliquid allegatur d̄ hac pte dz noiari distinctio cum sua quota. dicendo sic. de con. di. j. tali. c. vł. §. tali

¶ Decretales Secundus liber Jurisca nonici nominat̄ quarū volumen etiā dicitur Extrauagantes. Decretaliū liber a Gregorio papa nono cōpositus. q̄ in vnā compilationē redigi pcurauit p magistrū Raymundū suū capellanū. diuersas decretales epłas p̄decessorū suorū corrigēs et ꝯcordās. Et hoc circa annū dn̄i. Millesimū ducentesimū tricesimūprimū. Iste vo liber decretales vocat⁹ diuidit̄ in qnqz libros ptiales. q̄rū q̄libet subdiuidit̄ in multos titulos vł rubricas. et tituli in capitula. Capitula in pagraphos. et hi i versiculos interdū. Prim⁹ liber ptialis decretaliū. tractat de psonis ecclīasticis et ecclesie ministris. et de eorū officijs. et quō tales creandi et ordinandi sunt. Et cōtinet titulos. xliij. Secundus liber est de iudicijs et requisitis in iudicio. et habet titulos triginta. Tercius est de vita et honestate clericorū et rebus ecclesiarū et hz .l. titulos. Quartus est de sponsalib⁹ et matrimonijs et de ceteris his annexis. et cōtinet. xxj. titulos. Quintus ē de accusationibus de criminibus. et de diuersꝭ penis p ipīs infligēdis. Et continet titulos. xlj. Omnib⁹ ergo cōputatis totalis liber decretaliū hz titulos centū octogintaquinqz. Quilibet aūt liber decretaliū hz plr̄es rubricas siue titulos. in quib⁹ p̄mittit̄ materia de qua tractat̄ in capitulis sequētib⁹. Sub qualibet aūt rubrica sunt plura capitula. q̄ dicunt̄ constitutiones seu decretales (dicit̄ em̄ decretalis epła quam papa solus vł de cōsilio cardinaliū. ad cōsultationē alicuius rescribit et r̄ndit) Et aliquādo in capitulis sunt paragraphi. vnde quādo allegabis aliq̄d de decretalib⁹ nō allegabis librū. ꝫ titulū et capitulū i eo Et si sit longū dices capitulo tali circa p̄ncipiū vł mediū vł finē. vł si sunt pagraphi in capitulo allegabis capitulū et pagraphū: Exemplū de sūma trinitate et fide catholica damnam⁹ Hoc itaqz breuiari solet d̄ sū. tri. et fi. ca. Damnam⁹. P⁹ cōpilatione p̄dictorū qnqz librorū elapsis multꝭ annis cōpilati sunt duo alij libri. s. Sext⁹ et septim⁹. In q̄bus plīma de eisdem materijs et sub eisdē rubricis cū qnqz libris p̄cedētib⁹ apponunt̄. Terciū librū Juriscanonici. q̄ Sext⁹ decretaliū appellat̄. cōposuit Bonifaci⁹ papa octauus. In q̄ decretales epłas suorū p̄decessorū videlz Gregorij decimi Inno. quarti. Clemētis q̄rti. et aliorū cū suis ꝓprijs epłis recollegit in vnū librū quē Sextū appellauit. Non sic q̄ ille cū alijs qnqz ptialibus libris decretaliū in vnū volumē sextū coartet̄. sed q2 liber est specialis post dictos. v. editus supplens defectū diuersorū casuum emergentiū in alijs nō comphensorū. Et sūt pmulgate constitutiōes libri sexti Anno a

G
Decretales

natiuitate dñi.M.cc.xcviij.nonas mar-
cij pontificat⁹ Bonifacij.anno.iiij. Et
est sciendū q̃ in libro sexto allegat̃ eodē
mō vt in decretalib⁹ nisi q̃ in sexto semp
in fine addit̃ libro sexto ꝓpter drñtiam li
broꝝ.qꝛ omnes rubrice sexti: sunt etiā in
decretalib⁹ Ne ergo errare cõtingeret in
caplis decretaliū ꝛ sexti:addit̃ libro sexto
Exemplū de cõsti.vt aniaꝝ libro sexto.et
de rescrip.Statutū.§.cū ꝟo.ver.nullus.
li.e.Hoc sic intelligit̃.In libro sexto.sub
titulo de cõstitutiõib⁹.In caplo qđ inci-
pit.vt animarū.Et sub titulo de Rescri-
ptis in capitulo qđ incipit Statutū. In
paragrapho illius capituli qui incipit.cū
ꝟo.In versiculo.Nullus.libro eodem.
Quartū librū iuriscanonici q̃ clementi
ne dicit̃.subaudi Cõstitutiões edidit cle-
mens papa quintus Sub anno dñi.M
ccc.xj.in Concilio vienensi.qđ sex mensi-
bus tm̃ durauit.Sed ipse Clemens mor-
te ꝑuentus ad publicū non ꝑduxit Sed
post eū Johannes.xxij.cõpleuit:correxit
in quibusdā mutauit ꝛ executioni demā-
dauit Que ꝯstitutões ita collecte dicunt̃
Clementine.a Clemente q̄nto.ꝛ fuerunt
ꝓmulgate Anno dñi.M.ccc.xvj. tercio
kalendas nouembris.De quo vide glo-
sam in ꝓhemio clementinarū in ꝟbo No
uēbris.ꝛ in ꝟ.pontificat⁹.Et ꝫm Johēm
Andree in ꝓhemio hui⁹ libri: male alle-
gant hūc librū septimū.qꝛ dicte ꝯstitutio
nes nō sunt cõnumerate sub noīe libri.ſ
debent intitulari Clementine vt supra di
ctū est.Et diuidūt̃ Clementine eodē mo-
do in quinqꝫ libros iuxta materiaꝫ istius
versus Judex:iudiciū:clerus:sponsalia
crimen.De qua tractant sicut decretales
ꝛ sextus lꝫ pauciores contineant titulos
Et tituli pauciora capitula: in quos ꝛ in
que rursum diuidunt̃.Exemplum allega
tõnis clementinarum.De reli.ꝛ ve.sanc.
Si dñm in cle.Hoc est de reliquijs ꝛ ve-
neratione sanctoꝝ.in capitulo Si dñm.
In clemētinis ꝛ sic de alijs.Nam hic al-
legat̃ per omnia sicut in decretalibus.so
luꝫ eo dempto qđ addit̃ hic in cle.Sicut
in sexto addit̃ libro.vj.ꝓpter rationeꝫ ibi
dictam.Et potest additio premitti:vt sic
allegando.Cle.de sepul.dudū.Id est.in
clementinis in titulo de sepulturis.in ca-
pitulo Dudum.vbi cõcedit̃ auctoritas ꝑ
dicatorum ꝛ minorū ordinū fratrib⁹ suꝑ
sermonibus faciendis Cõfessionibus au
diendis.Penitentijs iniungendis ꝛ Tu
mulandis defunctorum corporib⁹. Di
citurqꝫ.e.c.§.Si ꝟo.idem plati.Sup ꝟ.
libere.in glo.Qꝛ nō est necesse licentiā sa
cerdotis pariochialis haberi sup cõfessio
nibus audiendis.Dicit̃ etiā ibidem suꝑ
ver.Impartiri q̃ absoluti a fratrib⁹ non
habebunt necesse vlterius cõfiteri ꝓprio
sacerdoti.Et hec de allegationib⁹ ꝛ de di
uisionibus vtriusqꝫ Juris ciuilis ꝛ cano
nici dicta sufficiant.
Exijt qui seminat decretalis declarās b
regulam fratrū minoꝝ.Inserit̃ sexto li-
bro decretaliū.sub ti.de ver.sig.decise tm̃.
Vñ dicit̃ ibidem in glo.Ne credat aliqs
hanc cõstitutionem esse sublatam. Ideo
sic decise ponitur hic vt habeat̃ ꝓ re ser-
uata.Et de ea loquit̃ ꝓhemiū huius lib.
in fine ꝛc.Et glo.ibidem sup ver.Reser-
uantur. Ad maiorē euidentiā dicte cõ
stitutionis. Considerandum prout legi
tur in Cronicis ordinis fratrum minoꝝ
ad compescendum quorundam morda-
ces insultus contra regulam latrantes:
Sanctissimus ꝛ pius pater dominus ni-
colaus papa tercius Cui sanctus franci-
scus adhuc in puerili etate existenti pre-
dixerat.Qꝛ esset futurus protector ordi-
nis sui ꝛ dominus huius mundi.Cuꝫ au
tem apud Surianum resideret per esta-
tem.Et capitulum generale fratrum mi-
norum apud assisiū celebraret̃ ꝑ dominū
Hieronymū Cardinalē ꝛ ꝓtūc adhuc ge
neralē ministrū ꝛ ibidē elect⁹ fuisset in ge
neralē ministrū Bonagra virtutiqꝫ famo
sus ꝛ doct⁹ soluto caplo dñs papa nico-
laus ꝯuocauit ad se ꝑfectū gñalē cū quī-
busdā ꝓuincialib⁹ ministris ꝛ aliqb⁹ alijs
discretis fratribus de ipso capitulo ad suā
presentiam.Et cum per estatem illam ibi

maneret declaratiōi regule minoꝝ inten
dit cunctis alijs negocijs ꝑtermissis fere
ꝑ duos menses nō sine admiratōe oīm in
Curia existentiū. cū oino q̄d ageret extra
eos q̄ ad hoc erant vocati nulli hoīm eēt
notū. Ipē nanq̄ʒ dn̄s papa cū ꝓdict[illegible] fra
trib⁹ ⁊ coagentib⁹ venerabilib⁹ fribus ⁊
dn̄is: dn̄o hieronymo de Esculo olim ge
nerali ministro ⁊ postea papa Nicolao
quarto penestrine ac fratre benteuēga al
banensi epīs cardinalib⁹ de ordine assum
ptis sup regulā fratrū minoꝝ deliberatis
simā edidit illā que incipit. Exijt q̄ semi-
nat decretalē. ac ꝑviros peritissimos vicʒ
dn̄m petrū viceccancellariū dn̄m comitē:
auditorē pallacij mediolanēses q̄ fuerūt
postea facti cardinales. ⁊ dn̄m angelum
famosissimū curie aduocatū ⁊ dn̄m Be-
nedictū ꝓthonotariū qui postea fuit car
dinalis ⁊ finaliter postea dn̄s papa boni
facius octauus exactissima diligētia plu-
riū dierū disceptationib⁹ elimatā primo
corā cardinalib⁹ q̄ tunc erāt Viterbij. de
inde corā toti⁹ curie freq̄ntia ꝑ dcm̄ dn̄m
Bn̄dictū q̄ eā dictauerat fecit solenniter
ꝓmulgari Anno dn̄i. M.cc.lxxix. Quaʒ
⁊ ipē postmodū dn̄s papa bonifaci⁹ octa
uus libro suo. vj. decretaliū in tit. de vbo.
sig. inseruit ⁊ autenticā reddidit toti mū
do. Dn̄s etiā Clemēs papa quint⁹ in cō-
cilio vienensi in illa decretali. Exiui de pa
radiso de vbo. sig. in clemētinis. ipam cō
mendat. Necnō dn̄s Johannes papa vi
cesimussecūd⁹ in illa cōstitutiōe que inci-
pit Quia quorūdā exigit ipam extollit tā
q̄ʒ clarā ⁊ lucidā ⁊ magna maturitate di
gestā. Idem tn̄ iohannes. xxij. in extraua
gāti. q2 nōnūq̄ʒ sententias ⁊ penas latas ꝯ
glosatores dicte decretalis. Exijt q̄ semi-
nat suspendit vsq̄ʒ ad aplice sedis bn̄pla
citum: ꝑ suspensionē aūt hmōi nequaq̄ʒ
licentiā cuiq̄ʒ intendit impartiri ꝙ cōtra
fratrū regulam dogmatisare scribere seu
determinare ꝓdicare seu praue loqui lice
at publice vel occulte quinimo hec omni
bus ⁊ singulis auctoritate prefata distri-
ctius ꝓhibuit. vt patet in predicta extra-
uaganti. Et qm̄ in precedenti. §. facta
fuit mentio de Cronicis fratrū minorum
⁊ Cronica fratrū minoꝝ dicit ꝙ sanctus
Franciscus incepit vitā istam sm̄ Vin-
centiū. Anno dn̄i. M.ccvj. pontificatus
dn̄i Innocentij tercij: anno quartodeci-
mo. etatis vo sue anno vicesimoq̄nto: et
hoc intellige qn̄ conuersus fuit a seculo.
Ad elidendū ⁊ cōfutandū errorem ⁊ opi
nionē fratris Jacobi philippi bergomen
sis ordinis fratrum heremitarū scti Au-
gustini in supplemento Cronicarū in li-
bro. xiij. sub anno dn̄i. M.cc.ix. vbi dicit
franciscū seraphicū natione ytalū ex assi-
sio vmbroꝝ ciuitate discipulū Johannis
boni mantuani ⁊ habitū religiōis ab eo-
dem Johanne suscepisse ⁊ in manib⁹ ei⁹
ꝓfessionis votum sub regula beati augu
stini emisisse. Querit vtrum beatus fran
ciscus fuerit discipulus ꝓdicti Johannis
boni mantuani heremite: ⁊ vtrum fuerit
ꝓfessus ordinē ⁊ regulam fratrum here-
mitarū sancti augustini. Et videt primo
ꝙ sic. vt patet ꝑ eundē Jacobum bergo-
mensem. libro. xij. in fine q̄ allegat vicen-
tium Gallum in speculo histoiarū. libro
xxx. c. xcviij. vbi vincentius dicit ꝙ habi-
tum heremiticū tunc habuit: baculumq̄ʒ
manu gestans pedibus calciatis ⁊ corri-
gia cinctus incessit ergo ⁊c. Itē scdo idē
vincentius in eodem libro ca. xcvij. dicit:
ꝙ sanctus Franciscus quendā sibi fami
liarē ad loca secretiora sepius euocabat
eoq̄ʒ deforis expectante ⁊ q̄d ageret igno
rante. ergo ille familiaris videt fuisse Jo
hannes bon⁹ mantuanus de ordine he-
remitarū sancti augustini. Item tercio ꝓ
bat ꝑ cirographū qd apud mantuam ali
qn̄ visum est contestans beatum francis-
cum de assisio ꝓfessionē heremiticam sub
regula bti Augu. emisisse in manib⁹ fra-
tris Johannis boni heremite mantuani
vt dicit Jacobus bergomēsis in fine. xij.
libri sui. ergo ⁊c. Item quarto patet hoc
ꝑ contemporeitatem annorum. Quia ꝓ-
dictus iohannes bonus obijt anno a na-
tiuitate domini. M.ccxxij. vt dicit idem

Capitulum VI

Jacobus pergomensis libro.xij.sub an-
no.Mcxcix.de Johāne bono.Et sanct⁹
Franciscus obijt anno salutis nr̄e.Mcc
xxvij.nonas octobris migrauit ad domi-
num vt dicit idem Jacobus ꝑgomensis
libro.xiij.sub anno.Mccix. Cōtra san
ctus Franciscus dicit in suo testamento
Nemo ostendebat mihi quid deberē fa
cere ſ ipse altissim⁹ reuelauit mihi ꝙ ego
deberem viuere ſm formā sancti euange
lij ergo nō videt ꝙ fuerit discipul⁹ predi
cti Johānis boni ſ magis xp̄i ꝑ ipsius di-
uinā inspirationē. Itē sanctus Bona-
uentura Cardinalis in legēda maiori de
beato Francisco ca.j. de ꝯuersatione ei⁹
in habitu seculari dicit sic. Porro māsue
tudinis lenitas cū elegantia morū patien
tia ⁊ tractabilitas supra humanū modū.
munificentie largitas vltra suppetentiaꝫ
facultatū quibus bone indolis adolescēs
certis florere ꝯspiciebat indicijs.quedaꝫ
videbant esse ꝑludia qd copiosior super
eū foret in posterꝫ diuine bn̄dictionis ha-
bundantia diffundenda.Quidā sane vir
de assisio valde simplex vt credit erudit⁹
a deo.cū aliqn̄ ꝑ ciuitateꝫ eunti obuiaret
francisco.deponebat palliū sternebat ipsi
us pedib⁹ vestimentū asserens omni fore
franciscū reuerentia dignū vtpote q̄ esset
in ꝓximo magna factur⁹ ⁊ ob hoc ab vni
uersitate fideliū magnifice honorandus.
Ignorabat aūt adhuc frāciscus circa se
consiliū dei.ꝓ eo ꝙ tam iussione patr̄ ad
exteriora distractus ꝙ̄ corruptione natu
ralis originis ad inferiora depressus non
dum didicerat ꝯtemplari celestia nec as-
sueuerat degustare diuina (vt in legenda
minori dicit idē sanctus) donec facta ma
nu domini super euꝫ ⁊ castigatus fuit ex-
terius prolixi languoris grauedine ⁊ cla-
rificatus interius sanctispiritus vnctiōe.
Corporeis postmodum viribus vtcunqꝫ
resumptis menteqꝫ mutata in melius cū
militem quendam nobilem quideꝫ gene
re sed inopem rebus obuiū insperato ha
buisset occursu.generosi regis ⁊ pauperꝫ
xp̄i memor affectus.tanta fuit erga viruꝫ
pietate per motus.vt decentia que sibi d̄
nouo parauerat indumenta deponeret ⁊
illumqꝫ ꝓtinus se nudato vestiret.nocte
vero sequenti cum se sopori dedisset pala
cium speciosum ⁊ magnum cum militari
bus armis crucis signaculo insignitis is
pro cui⁹ amore militi egeno subuenerat:
dignatiua sibi reuelatiōe monstrauit.nec
non visa omnia sua fore militūqꝫ suoruꝫ
si crucis xp̄i vexillum constanter assume
ret sub asseuerationis certitudine repro-
misit.Extunc a publice negociationis tu
multu se subtrahēs.solitaria loca quere-
bat amica meroribus. in quibus cū gemi
tibus inenarrabilibus incessanter inten-
deret.post longam precum instantiam q̄
sibi perfectionis semitam a domino po-
stulabat oñdit ad votū exaudiri ꝓmeruit
Una q̄ppe dierum dū sic sequestrat⁹ oraꝫ
ret.apparuit ei xp̄s iesus veluti cruci con
fixus eidem tam efficaciter ingerens euā
gelicum illud qui vult venire post me ab
neget semetipm ⁊ tollat crucem suam.et
sequatur me vt mentem ipsius intrinsec⁹
⁊ incendio dilectionis adureret ⁊ absin-
theo compassionis impleret. Nam ⁊ ad
premisse visionis contuitum liquefacta ē
anima eius. et memoria passionis christi
viscerib⁹ cordis ipsius a deo impressa me
dullit⁹ vt et crucifixi domini plagas ocu-
lis mentis interius quasi iugiter cerneret
⁊ vix exterius a lacrimosis gemitibus cō
tinere valeret Hec sanctus Bonauentu
ra. Ex hijs preludijs ⁊ diuinis informa-
tionibus patet sanctum Franciscum a
deo omnipotente tractum ⁊ nulla huma
na industria informatum adhuc in secu-
lari statu conuersantem.ergo ⁊c̄. Iteꝫ in
legenda trium sociorum Francisci vide-
licet Leonis. Ruffini consanguinei san-
cte Clare ⁊ angeli de tancredo (quaꝫ scri
pserunt ad fratrem Crescentium quintū
ministrum post sanctū Franciscū) post.

Ynarrauerūt quomodo a patre fuit vocatus ad episcopum vt ibi resignaret Iuri paterne hereditatis in fine. vj. capituli sic scribitur. Et intrans camerā epi exuit oia vestimenta sua ꝛ ponens pecuniā super ipsa corā episcopo ꝛ patre absqꝫ astātibus nudus foras exiuit et dixit. Audite omnes ꝛ intelligite vsqꝫ modo Petrum bernardonis vocaui patrem meuꝫ. Sed quia deo seruire proposui reddo illi pecuniam ꝓ qua erat turbatus ꝛ omnia vestimēta que de suis rebus habui volens amodo dicere pater noster qui es in celis: apud quem omnem thesaurum reposui: ꝛ omnem spei fiduciam collocaui. Inuētus est autem vir dei tunc cilicium habere ad carnem sub vestib⁹ coloratis. Surgēs pater eius nimio dolore ꝛ furore succensus accepit denarios ꝛ oīa vestimēta. Que dum portaret domuꝫ illi qui ad hoc spectaculum fuerant. indignati sunt contra eum quia nihil de vestimentis filio reliquerat. super franciscum ꝯo pietate commoti ceperunt fortiter lacrimari. Episcopus autem animū eius attendēs atqꝫ feruorem constantiamqꝫ ei⁹ vehemēter admirās ꝓtinus ipsum inter brachia recollegit tegens euꝫ cum pallio suo. Intelligebat enim aperte factuꝫ ipsius ex diuino esse consilio ꝛ agnoscebat ea que viderat non paruum misterium continere. Sicqꝫ factus est extunc eius adiutor exhortando ꝛ fouendo ipsum ac dirigēdo ꝛ amplexando in visceribus charitatis. Et infra in eadem legenda trium sociorū sequenti capitulo. Seruus igitur dei Frāciscus nudatus ab oībus que sunt mūdi. vacat iusticie ꝓpriamqꝫ vitam contemnens diuino seruicio se mancipat modis omnibus quibus potest. Reuertensqꝫ ad ecclesiam sancti Damiani gaudens ꝛ feruens ꝛ sacerdotē eiusdem ecclesie confortauit eodem sermone quo ipse fuerat ab episcopo confortatus fecit sibi quasi heremiticum habitum. Deinde surgens ꝛ introiens ciuitatem cepit per plateas et vicos tanq̄ ebrius spiritu dominuꝫ collaudare. Finita vero huiusmodi collaudatione domini ad acquirendos lapides pro reparatione dicte ecclesie se conuertēs dicebat. Qui mihi dederit vnum lapidē habebit vnam mercedem. Qui autem duos dederit habebit duas mercedes. Qui vero tres totidem mercedes habebit. sic et multa alia simplicitate visa in feruore spirit⁹ loquebatur quia ydiota ꝛ simplex electus a deo nō in doctis humane sapientie verbis sed simpliciter in omnib⁹ se habebat. Hec in legenda trium socioruꝫ. Et hijs concordat sanctus Bonauentura in predicta legenda maiori capitulo secundo cum dicit. Fundatus iam in christi humilitate franciscus ad memoriā reducit obedientiaꝫ sibi e cruce iniunctam de sancti Damiani ecclesia reparanda et tanq̄ verus obediens assisium rediit: vt saltem mendicando voci diuine pareret. Depositaqꝫ omni verecundia ꝓpter amorem pauperis crucifixi. mēdicabat apud eos inter quos abundare solebat. debile corpus attritum ieiunijs onerib⁹ lapidū supponendo. Predicta igitur ecclesia iuuante se domino ꝛ deuotione ciuium assistente refecta ne post laborē corpus torperet ignauia transtulit se ad reparandā ecclesiam quandam beati Petri longius a ciuitate distantem ob deuotionem specialem quā ad apostolorū principem sincere fidei puritate gerebat. Hac tandē ecclesia consūmata peruenit ad locū q̄ porciūcula dicitur in qua ecclesia beatissime virginis genitricis dei antiquit⁹ fabricata extiterat sed deserta tunc a nemine curabatur. Quā cum vir dei sic derelictam conspiceret ob deuotionem feruentē quā habebat ad dominam mūdi. cepit illic assidue pro ipsius reparatiōe morari. Sentiens autem iuxta nomen ipsius ecclesie quo ab antiquo sancta Maria de angelis vocabatur angelicarum ibi visitatio-

Hoc etiaꝫ dicit sanct⁹ bonauentura in legēda maiori caplo. ij.

De ... cte ... porc ... vbi ... nor ... sum ...

num frequentiam pedem fixit ibidem ꝓpter reuerentiam angelorum amoremq̄ precipuum matris Christi. Hunc locum vir sanctus amauit pre ceteris mundi locis. Hic etenim humiliter cepit hic virtuose profecit hic feliciter consūmauit. hūc locum in morte fratribus tanq̄ virgini charissimum commendauit Item sanctus Bonauentura in predicta legenda capit. iij. de institutione religionis ꝫ approbatōne regule dicit In ecclesia igitur virginis matris dei moram faciente seruo ipsi⁹ francisco ꝫ apud eam que ꝯcepit verbum plenum gratie ꝫ veritatis cōtinuis insistente gemitibus vt fieri dignaretur aduocata ipsius meritis matris misericordie cōcepit ipse ac peperit spm̄ euangelice veritatis. Dum eñ die quodā missam de apostolis deuot⁹ audiret plectuꝫ est euangelium illud in quo xp̄s discipulis ad predicandum mittendis formam tribuit euangelicam in viuendo: ne videlicet possideant aurum vel argentuꝫ nec in zonis pecuniam nec peram in via neq̄ duas tunicas habeant nec calciamenta deferant neq̄ virgam. Qd̄ audiens et intelligens ac memorie cōmendans apostolice paupertatis amic⁹ indicibili mox ꝯfusus leticia. Hoc est inquit qd̄ cupio h̄ qd̄ totis precordijs cōcupisco. Soluit ꝓinde calciamenta de pedibus deponit baculum peram ꝫ pecuniam execraturvna q̄ contentus tunicula reiecta corrigia ꝓ cingulo funem sumit omnem sollicitudinem cordis apponens qualiter audita ꝑficiat ꝫ apostolice rectitudinis regule per omnia se coaptet. Hec Bonauentura. similiter dicunt socij sancti in legenda superius tacta. Hoc idem dicit Bartholomeus de Pisis in suo libro conformitatum. Similiter frater Johannes de Celano in antiqua legenda sancti francisci. Et his etiam concordat Vincentius in libro .xxx. cap. xcviij. Item in legenda trium sociorum capitulo. xij. Cum narrassent de socijs sancti francisci qui secū ierunt ad Curiam ꝓ approbatione regule inť cetera sic dicūt. Cum autē venissent Romam ꝫ inuenissent ibi episcopū ciuitatis Assisij ab ipso cum ingenti gaudio sunt suscepti. Nam beatum Franciscuꝫ ꝫ omnes fratres speciali venerabať affectu. Nesciens tamen causam aduentus eorum cepit turbari timens ne penitentiam ꝓpriam vellent deserere in qua dominus per eos ceperat mirabilia operari. Gaudebat enim vehementer tantos viros in suo episcopatu habere de quoruꝫ vita ꝫ moribus maxime presumebat. Sꝫ audita causa eorumq̄ intellecto ꝓposito gauisus est valde spondens eis ad h̄ cōsilium ꝫ iuuamen. Erat autem idem episcopus notus cuidam Cardinali episcopo Sabinensi q̄ dicebať dominus Johannes de sancto Paulo vere gratia dei pleno diligens plurimū seruos dei Huic prefatus episcopus patefecerat vitā beati francisci ꝫ fratrum suoꝝ. ꝓpter qd̄ ipse affectabat videre virum dei ꝫ aliquos de fratribus suis. Audiens autē q̄ essent in vrbe misit pro illis ꝫ suscepit eos cuꝫ magna reuerentia ꝫ amore. Paucis ḡo diebus morantes cum ipso ita edificauerūt eum sermonibus ꝫ exemplis q̄ videret ī opere fulgere quod de ipsis audiuerat. Recōmendauit se eorum orationib⁹ humiliter ꝫ deuote. Petiuit etiam ex gratia speciali q̄ volebat extunc sicut vnus de fratribus reputari. Hec ibi. Ex predictis omnibus patet q̄ sanctus franciscus habuit consiliatorem ꝫ hortatorem Episcopum assisinatem magisq̄ Johannez bonum predictum. Et hoc tam illo biennio quo edificabat et reparabat tres ecclesias vt superius narratum est quam etiam tempore illo quo Fratres habere cepit et regulam approbare vellet. Patet ergo q̄ non fuit professione heremita sicut dicit Jacobus bergomensis. Nec discipulus Johannis boni Mantuani.

Ad primū igiť dicendū q idem Jaco
bus bergomensis ex verbis Uincencij.li.
xxx.c.xcviij.scȝ q habitū heremiticū tunc
habuit baculumq ꝛc̄.nō pōt elicere q fu
erit sanct⁹ franciscus de ordine heremita
rū] sancti Aug.ꝓfessus ꝓut intendit nec
ex sequentib⁹ verbis videlȝ audiens aūt
die quadā in missa q̄ xp̄s in euāgelio mis
sis ad p̄dicandū loquiť ꝛc̄.vbi depositis
calciamentis virga sacculoq ꝛ pera qui-
bus vtunť ordines heremitarū ꝛc̄.immo
si fuisset ꝓfessus ordinē heremitarū san
cti augustini ꝛ sic sine scitu p̄lati sui: vicȝ
Johannis boni sicut idē Jacob⁹ dicit fu
isse ei⁹ discipulū fecisset ꝛ ad ꝑfectiōȝ euā
gelicā anhelasset: tūc temerari⁹ fuisset q
habitū ꝓfessione religionis immediate de-
posuisset sine volūtate ꝛ scitu ipi⁹. Et tūc
si ꝓbas est dicere: oēs fratres ꝓfessi ordi
nem heremitaꝝ sancti augustini volentes
ad ꝑfectionē euangelicā ꝑuenire sine sci
tu p̄latoꝝ suoꝝ deberēt ꝛ possent: q̄uis
al's possunt si debite circūstātie habeanť
ꝛ priuilegia nō ꝯdicāt queadmodū sctūs
et⁹ franciscus deponere habitū religiōis
ordinis heremitarū scti augustini ꝛ sequi
euangelicā ꝑfectionē q credo heremita-
rū ordinē nō admittere. Fuit igiť sanct⁹
francisc⁹ heremita habitu ꝑ bienniū por-
tando habitū ꝛ nō ꝓfessiōe. Nā sic dicit
Cronica fratrū minoꝝ: q ꝑ duos annos
honestū habitū habitū heremiticū gere-
bat portando baculū in manib⁹ accinct⁹
corrigia calciatis incedens pedibus ꝑ ci-
uitatē assisij mendicando: nūc latebat in
heremis nūc ecclīaꝝ reꝑatiōib⁹ deuotissi
me insistebat. Ex hoc nō pōt cōcludere q
fuerit ꝓfessiōe de ordine heremitaꝝ scti
augustini s̄ magis renouator euangelice
vite ac ap̄lice ꝑfectiōis in pauꝑtate viuē-
do. Ad scd̄m q d̄r franciscū quēdā sibi
familiarē ꝛc̄. Dicendū sicut legiť in legē-
da triū socioꝝ.c.iij. Qr ꝑ dei grām ita fa
ctus est leprosoꝝ familiaris ꝛ amic⁹ q si
cut in testamēto suo testať inter illos ma
nebat ꝛ eis humiliter seruiebat. Alterat⁹
aūt post leprosoꝝ visitationē.bonū quen
dam sociū seruum quē multū dilexerat:
ad loca remota secū ducēs dicebat illi se
q̄ndā magnū ꝛ preciosū thesauꝝ inuenis
se. Exultat vir ille nō modicū ꝛ libenť va
dit cū illo quotiens aduocať.quē franci-
scus ad quandā criptā iuxta assisiuȝ sepe
ducebat: ꝛ ip̄am sol⁹ intrans sociūq de
thesauro habendo sollicitū derelinquēs.
nouo ac singulari sp̄ū ꝑfusus patrē in ab
scondito exorabat cupiens neminē scire
q̄d ageret intus preter solū deū quē de ce
lesti thesauro habendo assidue cōsulebat
De isto igiť seruo ꝛ familiari videť vin-
centi⁹ dicere in p̄allegato li.ꝛ nō de iohā
ne bono. Silr̄ cap̄.vj.p̄dicte legende triū
socioꝝ. Cū de ꝑsecutiōe patris ei⁹ aduer
sum eū dixerūt.inter cetera diciť. Ip̄e āt
scȝ.s. Francisc⁹.qr erat nou⁹ miles xp̄i vt
audiuit minas ꝑsequentiū.eoꝝq aduen
tum p̄sciuit.dedit locum ire paterne ꝛ ad
quandā occultam caueā quā ad hoc sibi
p̄parauerat accedens ibi ꝑ mensem inte
grū latitauit.que cauea vni tm̄ de domo
patris erat cognita vbi cibū sibi q̄nq ob-
latum edebat occulte orans iugiter lacri-
marū imbre ꝑfusus vt dn̄s liberaret eum
a ꝑsecutōe nociua: ꝛ vt pia vota ipi⁹ be-
nigno fauore compleret. Cūq in ieiunio
ꝛ fletu ferueť ꝛ assidue dn̄m orasset: de
sua diffusus virtute ꝛ industria spem suā
totaliter i deū iactauit q̄ eū lȝ in tenebris
manentē ꝑfuderat quadā ineffabili leti-
cia ꝛ illustrauerat mirabili claritate. Ex q̄
nimirū ignitus fouea relicta iter arripuit
versus assisiū impiger festin⁹ ꝛ let⁹.et fi-
ducie xp̄i armis munit⁹ diuinoq calore
succensus seip̄m arguēs de ignauia ꝛ va
no timore manib⁹ ꝛ ictib⁹ ꝑsequentiū se
exposuit. Et ingrediens ciuitatem ꝛc̄. Ex
his patet qui fuerint ei⁹ familiares in pri
ma ei⁹ cōuersiōe anteq adhuc habitum
heremiticū portauerit ꝛ etiā cū iam eccle
sias ceperat edificare ꝓut ptȝ in legenda
fratris bernardi p̄mi fratris minoꝝ post
sanctū franciscū. Dubiū etiā est vtrum

Johēs bon⁹ fuerit de ordine heremitaꝝ scti augustini: cū hoc etiā nō determinat clare venerabilis magister frater Jordanis alman⁹ ꝓuincialis Saxonie ordinis heremitaꝝ scti augustini in libro de vitas fratrū quē librū scripsit fratri iohanni lectori in argentina eiusdē ordinis ꝛ etiam iordanis eiusdē Jacob⁹ bergomēsis mētionē facit in.xiiij.libro Cronicaꝝ supplecarū vbi eundē librū nominat diffusā ꝫ ordinis sui apologiā. Dicit igit̄ iordan⁹ ꝑ nominat⁹ in ꝑallegato libro ca.xiiij. Cuꝫ omipotens de⁹ beatū augustinū de valle hui⁹ miserie ad celestis regni gloriā euocasset crebrescente vandaloꝝ hostili insultu ꝛ successu tpis inualescēte eoꝝ ꝑfidia: monasterijs ꝛ ecclesijs in affrica gentilitatis ritu ꝓphanatis cōcrematis, ꝛ deuastatis ꝑsonis eoꝝ exiliatis ꝛ fugatis tunc etiā fratres illi q̄ in cenobijs sub btō Augustino degebāt hincinde dispersi nōnulli eoꝝ in tuscia in cellis solitarij. Alij i cenobijs heremiticis se receperūt seruientes dn̄o sicut cuiqꝫ dn̄s inspirauit ꝛc̄. donec nouissimis dieb⁹ illā dispersionē dn̄s dignat⁹ est cōgregare sicut olim dispersiones israelis ꝯgregauit. Deniqꝫ ab illa dispersiōe multi fluxerūt anni vsqꝫ ad tēpa Innocentij pape tercij q̄ fuit ꝑm⁹ papa quē circa illū ordinē aliquid spāle legitur fecisse (q̄ꝫq̄ꝫ verisile sit) ꝙ añ eū plures romani pontifices ipm ordinē fuerint ꝯgruis honorib⁹ ꝓsecuti. Ꝫ ꝓpter tpis antiquitatē ꝛ fratꝝ sanctā simplicitatē nihil a nobis de h̄ scriptū inueniat̄. nā antiq̄t⁹ sancti pr̄es de ꝑuilegijs ꝛ gratijs scp̄tis se minime occupabāt ꝫ simplicē fauorē sedis aplice ꝛ ꝑlatoꝝ eis sufficere arbitrati sūt. Vñ etiā dr̄ vl' fert̄ de btō francisco ꝙ ip̄e sup gr̄a porciūcule: quā fratres minores p̄dicāt eē in assisio ꝑuilegiū scriptū a papa petere nō curauit cōtent⁹ de oraculo viue vocis. Sic estimo fuisse de patribus nr̄is antiq̄s q̄ adhuc in maiori simplicitate viuebāt q̄ꝫ sctūs francisc⁹ cū ipi in heremo habitarēt. Qualr̄ aūt frēs nr̄i ordinis in illo interuallo tanti tpis. s. a dispsiōne sua de affrica vsqꝫ ad tpa p̄dicti pape innocentij vixerint q̄d ve egerint in scripto autentico nō inueni. vñ de hoc aliq̄d scribere nō curaui. Sꝫ hoc vnū certū est ꝙ illa sctā ꝓpago scti augustini nō oīno extincta fuit sed in aliq̄b⁹ bonis fratrib⁹ sctā simplicitate viuentib⁹ ꝑdurauit vsqꝫ ad annū. M.cc.xiij. ꝫ meli⁹ .xv. qñ celebratū fuit Cōciliū lateranēse sub p̄fato dn̄o innocentio.iij. Et q̄dē ordo illud cōciliū lateranēse p̄cesserit exp̄mit in textu de reli. domi. c. Religionū. li. vj. Hic ergo innocentius.iij. papa fuit ꝑm⁹ pontifex a quo ordo habuit aliq̄d priuilegiū scriptū quantū ego potui indagare. Cōfirmauit nāqꝫ locū sancti Anthonij in ardigneta q̄ ē in ꝓuincia Senensi cui⁹ ꝑuilegij formā vidi. Post hūc honori⁹ terci⁹ papa q̄ ordines p̄dicatoꝝ ꝛ minoꝝ cōfirmauit etiam loca aliqua nr̄i ordinis sub ꝓtectione sedis aplice suscepit. Postmodū Innocētius papa quart⁹ vir vtiqꝫ magne scie et industrie q̄ sedit anno. M.cc.xl. Cōsiderans ordines minoꝝ ꝛ p̄dicatoꝝ notabiliter crescere ꝛ fruct⁹ salubres in ecclesia dei ꝓferre. Frēs vo heremitas scti augustini sibi soli ꝑ bonā vitā ꝓdesse cepit velle agere qtūs ꝛ ipi sicut p̄dicatores ꝛ minores fructū salubrē in eccl'ia dei ꝓferre possent vel ꝓducere. Erant aūt tūc tpis i diuersis mundi regiōib⁹ ꝛ p̄cipue in ꝑtibus Tuscie diuersi heremite sub diuersis titulis diuersimode viuentes q̄s oēs idem Innocentius heremitis scti Augustini counuiuit reducēs eos ad vnū priorē generalē mandās vt oēs sub vna regula scti Aug. vno mō ꝓfitendi vno hitu vno titulo vno officio ꝛ eisdē cōstitutiōib⁹ vti deberēt. Et vt efficaci⁹ ꝓficerēt ad cremētū dedit eis vnū Cardinalē ꝓuisorē ꝛ ꝓtectorē intendēs eis exinde de statu vberiore paternaliter ꝓuidere: sed p̄uentus morte ea q̄ ꝓmisit nō ꝑfecit. Sꝫ alexandro.iiij. succendente in uisione apparuit ei sanctus Augustin⁹ grandis q̄dem ca-

pite ꝫ membris exilis. Ex qua visione cō-
monit⁹ vnionē p p̄decessore suū dn̄m In-
nocentiū inchoatā cōsūmauit. Ipse nan-
qꝫ fratres ꝛ oēs heremitas diuersoꝝ or-
dinū quoꝝ q̄dā sancti Guilhelmi. alij fra-
tres Iohannis boni. alij de fabali. alij de
brittinis cēsebant̄. alij q̄ꝫ apud hoīes am-
biguis nuncupatiōib⁹ vacillabant. Nec
nō ꝛ frēs de pnia ihū xp̄i qui sanctite vo-
cabant̄. Hos inquā oēs in vnū redegit
ꝛ ordini heremitaꝝ scti Augusti. cū psō-
nis ꝛ locis effectualiter cōcorporauit ac
vniuit dispensans cū eis sub diuersaꝝ p-
fessionū ꝛ obseruantiaꝝ ligamina: q̄bus
antea in predictis ꝛ alijs ordinib⁹ obstri-
cti quantūlibet tenebant et mandans q̄ꝫ
ac p censuram ecc̄iasticam eos cōpellen-
dos decernēs qt̄ūs sub vnius prioris ge-
neralis obedientia ꝫm regulaꝫ sancti au-
gustini oēs vnanimiter debeāt militare
Hec Iordan⁹ puincialis Saxonie in li-
bro vitasfratrū pte prima. capitulo. xiiij.
Ex predictis apparet q̄ diuersi heremite
sunt iuncti ordini heremitarum sancti au-
gustini. Et nisi heremite Iohannis boni
fuissent de diuersis heremitis non fuisset
opus eos cōcorporare ꝛ counire nec dis-
pensare sup obseruantie ligamine. Igit̄
videt̄ fuisse heremita nō sub regula: nec
sub ordine heremitarū sancti Augustini.
Et vt p̄dicta verius ꝛ certi⁹ intelligantur
vera. patet hoc p aplicam bullam vbi de
habitibus coꝝ portandis habēt aplicum
mandatū ne in cōfusionē minoruꝫ diuer-
sos habit⁹ deferāt ꝛ q̄ distinctus sit habi-
tus eoꝝ ab ordine fratrū minoꝝ ꝛ q̄ cō-
pellant̄ p ep̄os vt nigrū habitū portent:
Bulla data est anno dn̄i. M.cc.lvj. pon-
tificat⁹ Alexandri. iiij. pri⁹ superi⁹ mēora-
ti. ꝛ est talis vt seq̄t̄. Alexander ep̄us ser-
uus seruoꝝ dei ꝛc. Venerabilib⁹ fratrib⁹
vniuersis archiepiscopis ꝛ ep̄is p alem̄.
cōstitutis ꝛc. Recordamur liquido ꝛ me-
moriter retinemus q̄ duduꝫ apparuit or-
do in partibus lumbardie cuius professo-
res vocati sunt heremite ordinis Sancti

augustini nunc succincti tunicas cuꝫ cor-
rigijs calceos portantes ꝛ baculos gestā-
tes in manibus. nunc vo dimissis bacu-
lis incedebant pecuniam p elemosinis:
alijsqꝫ deposcentes subsidijs ꝛ adeo de-
formantes interdum habitus sui formā:
vt dilectis filijs fratribus minoribus vni-
formes in derogationē multiplicem ipso-
rū ordinis crederent̄ eisdem ꝓpter ꝫ mi-
norem apud fideles sentientibus in suis
oportunitatibus charitatē Sane cū per
nos tunc in minori officio cōstitutos ꝛ bo-
ne memorie Gregoriū tituli sctē Sabine
p̄sb̄rm Cardinalē tunc in illis ptibus le-
gatione fungentes hmōi variatiōis pre-
sumptio ad felicis recordationis Grego-
rij pape p̄decessoris nostri audientiam p-
uenisset ipse ne identitas vestiū in ordini-
bus cōfusionem pareret ac inde scanda-
la grauiora surgerēt: ad vtroꝝqꝫ quietē
statuendo puidit vt priores ac vniuersi
ꝛ singuli fratres p̄dicti ordinis sancti au-
gustini in exterioribus vestimentis q̄ ni-
gri vel albi debeant esse coloris quorum
altero: videlicet nigro iam electo ab eis
ipsos idem predecessor voluit esse cōten-
tos largas ꝛ ꝓtensas manicas quasi ad
instar cucullarum ꝛ desup ipsa deferrent
p amplas corrigias vt patenter oībus
apparentes: Ita q̄ omnes cincti deforis
eas vestibus nequaq̄ȝ contegerent ꝛ por-
tantes in manibus baculos quinqꝫ pal-
moꝝ grandium ac expresse in ecclesiarū
petitione cuius sint ordinis declarantes:
adeo suarū vestium longitudinem tempe-
rent q̄ a quibuslibet ipsoꝝ calciamenta
libere viderent̄ vt sic habitus confusione
semota ꝛ sublata materia scandali a pre-
dictorum ordinum fratribus possetvirtu-
tum domino liberius ꝛ gratius deseruiri
Cum autē dilectus filius noster Richar-
dus sancti angeli dyaconus Cardinalis
vniuersas domos ꝛ congregationes he-
remitarum predictorum quarum quedā
sancti wilhelmi nonnulle autem fratris
Iohannis boni alique de fabali: Alique

vero de brutinis censebantur in vnaz or-
dinis heremitarum sancti Augustini pro
fessionem ⁊ regularem obseruantiam p-
petuo de mandato nostro duxerit vnien
das ⁊ nos dicti Cardinalis processum cõ
uenientem cum voluntatis nostre ꝓposi-
to approbantes premissa omnia duxim⁹
confirmanda statuentes vt vniuersi prio
res ⁊ fratres in ꝓfessiõe predicti ordinis
heremitarum sancti Augustini taliter co
uniti nigris dumtaxat ⁊ nullis alijs alte-
rius coloris cucullis aliquatenus vteren
tur. Nos volentes vt premissa que de ve
stimentis exterioribus a sepedicto prede
cessore nostro circa pfatos heremitas sta
tuta fuerant salubriter ⁊ ab ipis vt recoli
mus acceptata vbiqꝫ ⁊ ab omnibus he-
remitis vnitis taliter ⁊ alijs vniuersis in-
uiolabiliter obseruari. fraternitati vestre
in vtute obediẽtie p apostolica scripta p̃
cipiendo mandam⁹ quatenus p̃dictos p̃
ores ⁊ heremitas ac alios qui nigras pe-
nitus seu albas cucullas nõ portant qꝫ vs
qꝫ ad festũ omnium sanctorũ ꝓximo ven
turum nigri ꝓrsus coloris cucullas assu
mant abiectis alijs deferendas. Et firmi
ter statutũ p̃dictum decetero studeãt ob
seruare singuli vestrum p vestras ciuita-
tes ⁊ dyoceses sublato cuiuslibet appella
tionis ⁊ contradictionis obstaculo ⁊ litte
ris apostolicis impetratis vel etiã impe-
trandis p eos nequaqꝫ obstantib⁹ moni-
tione p̃missa p censuram aplicam distri-
ctius cõpellantis. Et in eos q̃ cõtra vene
rint excõicationis sententiam ꝓmulgetis
quã p vestras ciuitates ⁊ dyoceses dieb⁹
dñicis ⁊ festiuis publicari solennit̃ et eos
dem tanqꝫ excõicatos vsqꝫ ad satisfactio
nẽ ꝯdignam appellatiõe remota faciatis
arcius ab omnibus euitari. Datum anagi
ne. xv. kalẽdas Junij pontificat⁹ nñi. an
no secũdo. Patet igit̃ ex p̃dictis vbis ma
gistri Jordani ordinis heremitaꝝ. ⁊ etiã
ex p̃dicta bulla q ꝯgregatio Johis boni
fuit alia a cõgregatione fratꝝ heremitaꝝ
sancti Augustini. nec potest Jacob⁹ etiã
ꝓbare ex omnibus autenticis scriptis q
sanctus Franciscus fuerit eius discipu-
lus. imo probat̃ oppositum eius. Ad
tercium qd̃ dicit̃ de Cyrographo mãtue
viso ⁊c. Ficticiũ est ⁊ quasi incredibile ꝓ
eo quia mantua p multa distat ab assisio
⁊ nunqꝫ legit̃ q ibi cõuersatus fuisset san
ctus Franciscus ⁊ licꝫ Jacob⁹ pergomẽ
sis putet vel fingit illuc cũ iohanne bono
translatũ tamẽ nõ est verisile q tale picta
ciũ vnqꝫ ibi visum fuerit ⁊ iam nõ videt̃
si ibi aliqd̃ fuisset ⁊ adhuc esset qꝛ scio sã
cti francisci merita q non putresceret si-
cut illa scedula ⁊ scriptura in qua sanct⁹
Franciscus cõscripsit laudes diuinas et
fratri tentato in monte alũne dedit et sta
tim melius habuit. Insup in posterũ mi
randa effecerit seruata littera virtutũ frã
cisci testimoniũ fuit sicut narrat s. Bo. c.
xj. legẽde sancti. De illa aũt que allegata
est p Jacobũ p̃dictũ nunqꝫ auditum ẽ et
tale aliqd in aliq̃ scripto repertũ. Breuia
riũ tam sancti franscici qꝫ etiã sancte Cla
re in assisio ob reuerentiam sanctorũ re
seruat̃ ita recẽs q nullus dubitat magis
sanctorũ meritis posse ꝓ tam longa eua
posse remanere. Videtur igit̃ frater Ja-
cobus errasse ⁊ defecisse ex relatu audito
rum sicut defecit in libro. xv. sub Anno.
M.cccc.lxij. vbi dicit Ladislaum quem
ipse vocat agislaum friderici cesaris nepo
tẽ ex frẽ vngarie ⁊ bohemie regẽ ⁊ p⁹ mor
tẽ ipsi⁹ ladislai dicit mathiã vaiouade fili
um in reg̃ vngarie successisse ⁊ Casimirũ
xpianũ regẽ dicit hereticũ. Et vt meli⁹ in
telligat̃ ponã singula vba eiusdẽ fratrꝭ ia
cobi pergomensis ibidem sub anno. M.
cccc.lxiij. Mortuo itaqꝫ agislao rege p̃di
cto sine herede cũ id regnuꝫ sibi cõpetere
cesar affirmaret multe lites ⁊ bella int̃ fri-
dericũ ⁊ hũc mathiã suborte s̃t (qd̃ conce
dim⁹) s mathia tãdẽ p̃ualẽte regnũ omne
ei cessit potitusqꝫ regno cũ ẽt bohemie re
gnum in vngarie rege iure antiq̃ deuolui
deberet. mathias ꝯ Cassimirũ nouũ bo-
hemie regẽ hẽticũ ⁊ romãe eccie rebelleꝫ

bellū postea suscepit. ipē aūt casimirꝰ rex
superioribus annis ob hereticā prauita-
tem ab agislao rege ⁊ Friderico cesare re
gno pulsus in Sarmatas quos polonos
dicimus cōfugerat. sed mortuo nuper agis
lao id regnum denuo contra pontific romani
mani voluntatē armis repetere cepit ve-
rum cognita sui erroris culpa orante eti-
am Friderico Cesare in id regnum rur-
sus cōfirmatus est. hec omnia predictus
frater Jacobus. sed male ⁊ false posuit. ꝑ-
mo ꝙ dicit Ladislaum regem vngarie ce
saris ex fratre nepotem fuisse cum magis
fuerit Cesar eius agnatus. Fuit enim illu-
strissimus princeps et rex Ladislaus ne-
pos Sigismundi imperatoris et filiꝰ Al-
berti austrie ducis et postea regis Roma
norū nec nō ⁊ bohemie ⁊ vngarie de quo
fecit mentionē idē frat Jacobus in eodē
libro sub anno. M.cccc.xxxviij. Et Sigis
mundi imperatoris gener natus ex vni-
ca filia Elisabeth Sigismūdi predicti Ex
qua etiam nata est illustrissima regina do
mina Anna soror Ladislai ⁊ vxor ꝑdicti
Casimiri regis polonie xp̄ianissimi ⁊ non
heretici sicut ipē dicit. De qua etiā genu-
it ꝑnunc reges vladislaum regem bohe-
mie ⁊ mō vngarie regem Albertum regē
polonie. Alexandrū ducem lituauie. Fri
dericum archiepm̄ Gnesnensem ⁊ craco
uiensem olim epm̄ ⁊ ceteros filios. Insu
per genuit dominā haduigim coniugem
Illustrissimi ꝑncipis Georgij ducis Ba
uarie supioris ⁊ inferioris ⁊ palatini Re-
ni. Item dn̄am Sophiā cōiugem Illu-
strissimi ꝑncipis Friderici Marchionis
brandenburgen. fuit igit Casimirus So
rorius predicti ladislai regis bohemie et
vngarie. habuit ⁊ alterā sororē ꝑdictꝰ la-
dislaus rex bohemie ⁊ vngarie noie Ely-
sabeth quā accepit wilhelmus lantgraui
us thuringie ⁊ dux saxonie ex qua genuit
filiam nomine Margarethā quā duxit i
mr̄imoniū Johēs marchio brandenbur
gen. frat friderici marchionis brādēbur-
gen. ꝑdicti. Proauus igit Ladislai regis
bohemie. dux Albertus austrie. Et auus
Friderici Cesaris leopoldi ⁊ dux austrie
fratres fuerunt ⁊ nepotes Rudolphi Il
lustrissimi regis Romanoꝝ ⁊ domine: do
mine anne eius conthoralis nepotes. ge-
nuit enim Rudolphus rex Romanoꝝ mul-
tos filios. Rudolphum regem bohemie.
Hermannū postea submersum in Reno
Et Albertum regem Romanorum post
adolphum de Nassau. qui albertꝰ rex ro
manoꝝ genuit Leopoldum ducem Au-
strie ⁊ stirie. Fridericū ducem qui electus
fuit in contentione cū Ludouico duce ba
uarie rex romanoꝝ ⁊ Albertum ducē au
strie qui genuit Leopoldum ducem Sti-
rie auum Friderici imperatoris ⁊ alber-
tum tercium ducem austrie. Albertꝰ ter-
cius dux Austrie frater leopoldi aui Fri
derici imꝑatoris genuit albertū quartum
Albertus quartus ex domina Johanna
filia alberti ducis bauarie de Straubing
nepte ludouici q̄rtii ꝑatoꝝ genuit alber-
tū ducē austrie ac generū sigismūdi imꝑa
toris. Et margarethā vxorē henrici duc
bauarie in lanczhut matrē ludouici diui
tis ducis bauarie. Albertus dux Austrie
⁊ gener Sigismundi genuit quatuor libe
ros Georgiū Ladislaum ⁊ Annā reginā
polonie ac Elisabeth ducissam saxonie: vt
superius dictum est. Leopoldus aūt dux
styrie frater Alberti tercij genuit friderī-
cū wilhelmū leopoldū ⁊ ernestū. Ernestꝰ
genuit fridericū terciū imꝑatorem ⁊ Al-
bertū ducem sueuie. Albertꝰ frat frideri-
ci imꝑatoris duxit in mr̄imoniū dominā
mechtildā comitissam de wirtenberg so
rorem friderici palatini de Reno. relicta
quandā viduam dn̄i ludouici de wirten
berg matrem domini Eberhardi de wir
tenberg primi duc wirtēbergen. ad quā
dn̄am mechtildā pius papa lr̄as consola
torias ⁊ ꝯmendabiles scripsit ꝑ eo ꝙ so-
rores sancte clare de brixina in suā terram
allexit ⁊ recepit ꝑpt ꝑsecutionē sigismūdi
duc ꝯ q̄. j. dicet. Dn̄a igr̄ machtild cū di
cto alberto frē friderici imꝑator nullā ꝑlem

habuit ⁊ obijt sine herede. anno dñi. M. cccclxiij. tercia die decembris. Et sic La- dislaus p̄dictus de quo fit disputatio nõ fuit nepos friderici imperatoris ex fratre sicut dicit Jacob⁹ bergomensis. Frideri- cus frater Ernesti ⁊ patruus friderici im- peratoris genuit Sigismundũ ducẽ Au- strie q̄ habuit in matrimonio p̄mũ dñam Elionorã filiã regis Jacobi de Scocia. Scd̃o dñam katherinã filiã ducis alber- ti de Saxonia ⁊ ambe nõ habuerũt ꝓlez cum ipso. Et sic patet q̄ in multis defecit vtputa de. lxxij. xp̄i discipulis ⁊ de Guel- phis ⁊ Gebelinis. Et ne ceteri errent i fa- cto ex eodem libro fratris Jacobi Scien dũ est q̄ post mortẽ Ladislai regis: sicut narrat pius papa scd̃s sanctissim⁹ ponti fex in abbreuiata hystoria bohemoꝝ con stituta die qua nouus rex in bohemia eli- geret multi tractatus habiti Karol⁹ rex francie q̄ filiam suã Ladislao desponde- rat regnũ alteri ex filijs suis petere aut ei cõmitti cui filiã tradere nõ dedignaretur Casimirus rex polonie xp̄ianissim⁹ quẽ frater Jacobus hereticũ nominabat so- rem defuncti regis sibi nuptam esse aie- bat eiq̄ regnũ deberi: pari rõe wilhelm⁹ Saxonie dux (de q̄ supi⁹ dictũ est) vte- bat cui soror natu maior nupsisset Fri- deric⁹ imperator eiusdẽ regni ordinatio- nem suã esse affirmabat in qua feudi solẽ nia neglecta fuissent. nec sine spe sigismũ dus ⁊ albertus austrie duces fuere q̄ de- ficiente rege bohemie sine virili sobole ex austria vocandũ veteri federe principem norant. Rokyzanus antixp̄i nunci⁹ vene norũ sator crebris sermonibus vsurpare aut regem sue ꝓfessionis eligendum esse aut si nemo tanto fastigio dign⁹ videret hebraico more iudices assumendos vete risq̄ legis exempla memorans: vbi dies constituta illuxit auditis legationibus in conuentu ꝓcerum vtilitate regni discussa Georgius pogdiebracius de hunstat: al's Georgi⁹ Girsick de Podiebrat heretic⁹ hussitarum fautor eligit. Et hic est qui p̄- mũ bellum contra Mathiam vngarie re

gem in Morauia assumpsit. Et non ille xp̄ianissimus rex polonie Casimirus. ꝓ- ut omnib⁹ est notum in Marchionatu morauie cõmorantib⁹ vnde ex parte eius dem Georgij regis bohemie tẽpe Pauli postq̄ idem heretic⁹ iurauerat anteq̄ cõ- firmatus fuerat imperatori ⁊ sanctissimo q̄ vellet resilire ⁊ omnes hussitas redu- cere a sua perfidia ⁊ factus esset periurus cõtumax sacrileg⁹ blasphemus xp̄ianoꝝ oppressor ꝓpter qd̃ mlt̃a bella suborta sẽ que bella experti sunt Ciues in Brunna de castro spilberg. vbi ista puula summu la est collecta per patrẽ Ludouicũ ordis minorum q̄bus dictis ego Nicolaus, de Morauia addidi hanc questionẽ nõ sen sum de sensu recitando sed v̄bum de ver bo narrando ꝓ illis q̄ raro originales li- bros ad manũ habent. Igit̃ patet q̄ Ca- simirus non fuit immediat⁹ rex post La- dislaũ regem: nec heretic⁹. Sed Georgi⁹ p̄dictus. Post mortẽ v̄o Georgij fact⁹ est rex bohemie illustrissim⁹ p̄nceps dñs vla dislaus p̄dicti Casimiri p̄mogenit⁹. mo- do rex tam bohemie q̄ vngarie rex omni honore ⁊ religione xp̄iana decoratus. Et tantũ ad terciũ. Ad quartũ in cõtrariũ 3 de cõtemporeitate annoꝝ vicz q̄ dicit io hannẽ bonum obijsse anno. M. ccxxij. vt superi⁹ dictũ est. Dicendũ sicut legitur in Cronicis fratrũ minoꝝ. Sctũs francisc⁹ conuersus est a seculo anno. M. cc. vj. et p biennũ ambulauit in vili habitu sicut heremita edificando ecclesias tres: sicut superius sepe dictũ est. et. M. cc. ix. cepit habere fratres sicut etiam dicit Cronica ⁊ testat̃ magister Bartholome⁹ de pis. in libro cõformitatũ. ⁊ similiter frater da uid ⁊ frater Peregrinus de Bononia in sua Cronica necnõ legenda fratris Egi- dij sancti viri: ⁊ etiam legenda fr̃is Ber- nardi de assisio testant̃: ⁊ tunc illo anno s̃m veriorem opinionem ordo fratrũ mi norum incepit ac ab Innocentio Papa tercio regula approbata est sed non con- firmata vsq̄ ad tempora honorij tercij. ⁊ si solum per biennium portauit habitum

talem et fuisset pfessus ordinē heremitarum sancti augustini tūc necessario habuit eē in monasterio et nō potuit intendere edificationi talium ecclīarū qz suus pceptor (si quē habuit) impedivisset eū et non potuisset expedire in vno anno cū p vnum annū fuisset novici⁹ et p aliū pfessus et in illo scdo anno debuisset edificasse qd videtur impossibile et incredibile. Ad cōcludēdum ergo singula Sciendū q scūs franciscus anno dñi. M.cc.xij. incepit ordinē sancte Clare seu pauperū dñarū quē ante p sex annos futurū in ecclīa dei prophetauit dum ecclīaz sancti damiani sollicite reparabat. Cui⁹ pma plantula fuit virgo scīssima clara. Itē anno dñi. M.cc.xxj. btūs francisc⁹ instituit terciū ordinē q dr penitentiū ppter illos q in matrimonio iuncti penitentiā facere flagitabant. quorū prim⁹ frater fuit sanctus Luci⁹. et eodem anno domin⁹ papa honori⁹ dedit ordini priuilegium q nullus post pfessionem factam ordinē exire presumat: exeūtem aūt nullus audeat retinere et q nullus possit sub habitu minorū extra obedientiā euagari. et contra hoc presumentes possunt fratres censurā ecclīasticā exercere. anno dñi. M.cc.xxiij. iij. kalendas decembris fuit regula minorū p dñm papaz Honoriū cōfirmata pontificat⁹ sui anno octauo. Ab inceptōne vo ordinis exquo sanctus franciscus cepit habere frēs Anno. xv. Itē anno dñi. M.cc.xxiiij. biēnio anteq sanctus franciscus spm redderet celo ad dicte regule et etiā plenarie indulgentie de sancta Maria porciuncule cōfirmationē circa festū exaltatōnis sancte crucis fuit xpi sacris stigmatib⁹ in monte Aluerne qsi bulla regis altissimi sigillat⁹ Anno dñi. M.cc.xxvj. in mense aprili sicut narrat Cronica fratrū minorū et scūs Bonauentura facit mentionem in legenda. Cum beatus Franciscus esset senis: grauissimis infirmitatibus lacessitus agnoscens vite sue terminuz appropinquare fecit se assisiū deportari et cum per aliquot tempus infirmaret ibidem in palacio episcopi tandem circa finem vite sue: ad sanctam Mariam de porciuncula se deportari fecit quatin⁹ vbi acceperat spiritum gratie ibi redderet spiritū vite. quo cum fuisset pductus vt veritatis exemplo mōstraret qd nihil erat illi cōmune cum mundo in illa infirmitate tam graui sup nudā humū se totū nudatū in spūs feruore pstrauit quatin⁹ hora illa extrema in qua poterat adhuc hostis irasci nud⁹ luctaret cum nudo: decubans sic in terra: saccina veste deposita faciē solito more leuauit in celum et intendens illi glie tot⁹ manu sinistra dextri lateris: vuln⁹ ne videret obtexit. Et ait ad fratres. Ego qd meum est feci qd vestrū est xps edoceat: Anima ei⁹ carne soluta. transiuit ex hoc mundo ad patrē. iiij. nonas octobris pōtificatus dñi Honorij tercij. anno. xj. etatis vo sue anno. xlv. a prima sua ad deuz cōuersiōe. xx. Ab institutiōe ordinis Anno. xviij. exquo. s. cepit frēs habere. hec ex Cronica fratrū minorū. vnde et scūs bonauentura in legenda sua dicit capitulo. xiiij. Cum itaqz p bienniū ab impressione sacrorū stigmatum anno videlz a sua cōuersione vicesimo etc. et in cap. xv. de trāslatione dicit. Transijt aūt venerabilis pater ex huius mundi naufragio anno dñice incarnationis. M.cc.xxvj. quarto nonas octobris die sabbati in sero sepultus in die dominico etc. Ecce hic tam Cronica q etiam sanctus Bonauentura dicūt sanctissimū patrem ad dominuz migrasse Anno domini. M.cc.xxvj. Frater vo Jacobus vnum annum addidit dicens. Anno salutis nostre. M.cc.xxvij. Patet igitur q etiam in annis sicut et in ceteris circa sanctum Franciscū defecit seu non aduertit nisi ex coniectura habitus seu ex relatu imaginatiuo predicta posuit: igit non habet intentum suum. hec occasione predicte decretalis et ratione Cronicarū ordinis minorum que non errant sūt posita. Nunc redeundum est ad propositum

Capitulum VI

⁊ dicendum est de alia constitutione que
declarat regulam.

Exiui de paradyso. Alia declaratio re-
gule fratrum minorum posita de ver. sig
ni. in Cle. que hac occasione extat compi
lata legitur in Cronicis ordinis minorū:
q̄ anno domini. M.ccc.x. Facta est i cu-
ria domini pape Clementis quinti longa
⁊ scandalosa disceptatio de obseruantia
inus: regule fratrum minorum fratre vbertino
de Casali ⁊ fratre Raymundo Ganfredi
quondam ordinis generali ministro cū si
adherentibus ordinē in cōmuni vita vi-
uentem de multis excessibus accusabāt:
quibus dicebāt regulā non seruari. Fra-
ter vero Alexander de Alexandria ꝓtunc
minister prouincialis ianue vir litterat⁹
et doct⁹ qui postea fuit generalis ab alia
parte communitatē ordinis defendebat.
Anno igitur Millesimo tricentesimo vn
decimo. in kalendis octobris apud vien-
nam. Concilium generale conuocatū fu-
it q̄ vsq̄ ad mensem sequētem May cō
tinuatum fuit. Quo soluto Anno videli
cet. M.ccc.xij. In crastino ascensionis
domini conclusum est in causa predicta
que versabatur inter fratrem vbertinum
cum sibi adherentibus ⁊ ordinis cōmuni
tatem primo in consistorio secreto. Et se-
quenti die que fuit festum sancti Georgij
solenniter ⁊ sententialiter ꝓmulgatū in
vltima confessione concilij vienensis pre
fati q̄ modus viuendi fratrum qui accu-
sabatur fuerat ⁊ erat licitus. Adiecta no
ua declaratione sup̄ regulam in qua iudi
cium super congregatione vini ⁊ bladi ⁊
vestimentorum vilitate relinquitur prela
tis ordinis ⁊ non alijs quibuscunq̄. que
declaratio īcipit. Exiui de paradyso ⁊ po
nitur de ver. sig. in cle. Fratres vero q̄ vber
tino adherebant ꝑ magna parte iubēte
domino papa ad vnitatem ordinis redi-
erunt sperantes q̄ decetero fratres regu
lam seruarent. Prefatus vero vbertin⁹ re-
dire noluit ⁊ vt legit̄ in libris Cronicarū
⁊ conformitatum ordinem monachorū
alborum intrauit (Monachi enim albi
siue Camaldulenses siue montis oliueti
a s. Ronualdo sumentes originem sb re
gula sancti benedicti militant. Vbertin⁹
iste cum adhuc esset in ordine librum cō-
pilauit. Arborem vite crucifixe iesu intitu
latum in quo licet documenta plura scri
pserit bona ⁊ vtilia ⁊ deuota nō nulla ta
men sua dicta radicem accipientia ex ab
bate Joachim sub specie subtilitat⁊ et ex
cellentis dogmatis in spuria pullulant vi
tulamina prout dicit Cancellari⁹ parisi.
in quadam admonitione qualiter caute
quorundam libri sunt legendi. Initium
admonitionis. Quia vnum est necessari-
um pleraq̄ minus sobria in prefato repe
riuntur libro que idem Cancellarius in
epistola de susceptione humanitatis xp̄i
iuxta finem in. xij. veritate dicit. Legatur
presertim octauum capitulum quinti li-
bri cui talem premittit titulum. Jhs fal-
sificatus inibi seuerissime in sacrosanctā
boat ecclesiam.

Theorica de diuisione Juris.

Jus est preceptum siue ordinatio princi
pantis vel domini circa subditos et ē tri-
plex Jus Naturale. Diuinum ⁊ Huma
num. Naturale ius est cōmune omni
nationi instinctu nature non aliqua con-
stitutione de quo habet̄ Thobie. iiij. Qđ
ab alio oderis fieri. ⁊c. Quecunq̄ vultis
vt faciant vobis homines ⁊c. Math. vij.
v̄sus. Quid tibi vis fieri mihi fac quod ti
bi facere noli. Sic potes in terris viuere
iure poli. Diuinum ius est qđ ordinat̄
a deo. Et eius precepta continentur in te
stamento veteri ⁊ Nouo. In testamēto
veteri quorum quedam precepta sunt iu
dicialia Exodi. xxj. Hec sunt iudicia que
propones eis Quedam Cerimonialia vt
de ymolatione agni paschalis que signifi
ficabat passionem christi Exodi. xij. Que
dam moralia vt decem p̄cepta decalogi:
Exodi. xx. v̄sus. Vnum crede deū: nec iu

res vana ꝑ ipsum. Sabata sanctifices: ⁊ venerare parentes. Non sis occisor. fur. mechus. testis iniquus. Viciniqꝫ thorū res caueto suas. In testamento nouo quedam sunt precepta respectu ꝑsidentium de hijs Math. x. Quedam respectu omniū ⁊ sunt illa q̃ ꝯtinentur in sermone dn̄i in monte. Math. v. vj. ⁊. vij. Euāgelicis p̄ceptis xp̄s adiecit cōsilia paupertatis Luce. xiiij. Qui nō renunciauerit om̄ibꝰ q̃ possidet ⁊c̄. Obedientie. Mathei. xxiij. Sup cathedram ⁊c̄. Castitatis. Mathei xix. Sunt eunuchi q̃ se castra. ⁊c̄. Hūanum ius siue positiuū est cōstitutio hoīs ⁊ est duplex. Ciuile vel seculare. Canonicū vel spirituale. Ius ciuile vel seculare quo mūdus regit̃ in temꝑalibꝰ ab imꝑatoribꝰ est traditū huius iuris sunt quatuor libri. s. Digestum Codex Justiniani Autenticoꝝ liber. Instituta siue institutiones. Digestū de quo etiā superius est dictū circa litteraꝫ E. scribit̃ ꝑ duplex. ff. q2 ꝑ duos fridericos impatores est digestum ⁊ a quolibet friderico sumpta est p̄ma littera ff. Digestum continet leges romanoꝝ in tribus voluminibus compꝛhēsas. p̄mū volumen dicit̃ digestū vetus ⁊ habet. xxiiij. libros ꝑtiales. Secundū volumen dicit̃ Infortiatū ⁊ d̃r ab in quod est valde ⁊ forte quia fortes leges de dispositione vltimarum voluntatū in se cōtinet que sunt īmutabiles. Et ꝯtinet. xiiij. libros partiales. vsus. Sum liber fortis: disponens spolia mortis. Et clausis portis me discat lector ī ortis. hec in glosa p̄ma. Tercium volumen dicit̃ digestū nouum. Et habet. xij. libros partiales q̄bus libris simul cōnumeratis erunt libri partiales. l. Et digestum alio nomine d̃r pandecta seu liber pandectaꝝ a pan qḋ ē totum ⁊ decta doctrina quia doctrinam totam Jurisconsultoꝝ ꝯtinet Tres libri digesti diuidunt̃ in titulos tituli in leges et parag̃phos. Digestū vetus tractat de cōtractibꝰ ⁊ textus incipit Dēm totiꝰ reipu nr̄e sanctionē. rubrica v̾o icipit. In noīe domini nostri iesu xp̄i. Impator cesar flauius Justinianus Alemanicus Scoticꝰ francus ⁊c̄. Infortiatū tractat de vltimis voluntatibus ⁊ liber incipit dotis causa semꝑ ⁊ vbiqꝫ p̄cipua est. Rubrica v̾o incipit Soluto matrimonio ⁊c̄. Digestū vero nouū tractat de maleficijs ⁊ textus incipit. Hoc edicto ꝑmittit̃. Rubrica v̾o incipit Dn̄i iustiniani sanctissimi principis ⁊c̄. Codex Justiniani continet statuta imperatoꝝ ꝑ iustinianū impatorē in vnū volumen redacta. Et scribit̃ ꝑ C. magnū qḋ est p̄ma littera huius nominis codex ⁊ continet. xij. libros partiales quorū ix. primos tm̄ solent magistri legere. Codex diuidit̃ in titulos tituli i leges. leges ī paragraphos. Et textus codicis incipit imperator Justinianꝰ ad senatū h̃ q̃ necessario ⁊c̄. Rubrica autem incipit. In noīe domine nostri iesu xp̄i ⁊c̄. Domini Justiniani sacratissimi principis ⁊c̄. versus. q̄ vult seruare sanctoꝝ singula festa. Non potest clare cum codice scire digesta.

Autenticoꝝ liber est cōtinens excerpta dictorum libroꝝ legalium summulā. Et diuiditur iste liber in decem collationes: quaꝝ quelibet diuiditur in titulos. tituli autē subdiuidunt̃ non in leges ꝫ in paragraphos. Decima collatio in autenticis alio nomine dicitur liber feudorū q̄ diuiditur in duos libros partiales. quoꝝ quilibet subdiuiditur in titulos ⁊ isti in capitula ⁊ ꝑagraphos. Autenticū incipit i textu Occupatis nobis circa totius rei publice curas. Rubrica v̾o. In noīe dn̄i nr̄i iesu xp̄i liber constitutionū nouellarū autenticorū ⁊c̄. Decima collatio in textu incipit. Quia de feudis tractaturi sumꝰ ⁊c̄. Rubrica vero incipit Incipiunt consuetudines feudorum. Et p̄mo de hijs ⁊c̄.

Instituta siue institutiones in plurali de mandato Justiniani. liber iste editꝰ fuit. Et habet quatuor libros partiales qui sunt introductorij in alios libros legales Et incipit in textu. Imperatoriam maiestatem. Rubrica v̾o. In nomine domini.

nostri iesu xpi impator cesar flauius iusti
niam⁹ alamanicus Goticus rc. Deserui
unt etiā canonibus ꝑ declaratione ter-
minoꝝ i iurecanonico vsitatoꝝ. Et q̄libz
liber plures hꝫ titulos ꝛ tituli. §. non le-
ges nec capl'a ꝛ qn̄ . §. sunt longi in versi
culos diuidunt. Canonicū vel spiritua
le ius quo regitur mūdus ꝛ ecclesia i spi-
ritualibus ꝛ est traditum a summis pon-
tificibus: ꝛ est duplex scꝫ antiquū ꝛ nouū
Antiquū est quod traditur in libro q̄ de-
cretum dicitur. Decretuz habet tres par
tes. Prima pars est de ministris eccl'ie
ꝛ nominat distinctiones: et distinguit in
distinctiones centum ꝛ vnam: distinctio
nes subdiuidunt in Canones siue capl'a
que aliqn̄ ꝓpter ipsoꝝ ꝓlixitatem diuidū
tur in paragraphos. Scd'a pars ē de ne
gocijs ecclesie ꝛ nominat cause: et conti-
net. xxxvj. causas que diuidunt in que-
stiones ꝛ questiones in Canones siue ca
pitula q̄ vlterius in paragraphos ꝛ ver-
siculos diuidi possunt. Tricesimatercia
causa habet sex distinctiones: quarū ter-
cia questio non diuidit immediate in ca-
pitula sed inibi interponitur tractatus d̄
penitentia que continet distinctiones se-
ptem in quas diuiditur: ꝛ he distinctiōes
subdiuidunt in capl'a ꝛ paragraphos: et
interdum distinctio diuiditur in paragra
phos absqꝫ capl'is. Tercia pars decreti
est de ecclesie sacramentis ꝛ noiat de cō
secratione ꝛ diuidit in quinqꝫ distinctio-
nes quelibet distinctio in plura capitula
ꝛ qn̄qꝫ in paragraphos. Vn̄ versus. De-
cretum centum dat distinctiones ꝛ vnaꝫ.
Triginta causas ꝛ sex addit tib mixtas
Distinxit septē penitentia consecracqꝫ q̄n
qꝫ. Auctorem quorū tibi declaro Gratia-
num: compilatus est Anno domini mil-
lesimo centesimo quinquagesimo. No-
uum canonicuꝫ ius est quod traditur in
libris qui nominant Decretales sextus
ꝛ Clementine. Decretales a Gregorio
nono compilate. Circa annum dn̄i. M.
cc. xxxj. Iste liber decretales diuiditur in
quinqꝫ libros ꝑtiales. Quorū q̄libet sub
diuiditur in titulos multos. Tituli in ca
pitula. Capitula subdiuiduntur in para-
graphos qn̄qꝫ: ꝛ hi interdum in versicu-
los. Omnibus ergo cōputatis titulis li-
ber decretaliuꝫ habet titulos centū octo-
gintaq̄nqꝫ: v'sus. Bis septem demptis si
mul vno ferto ducentos. Continentia ge
neralis libri decretalium. Uersus Pars
prior officia creat: ecclesieqꝫ ministros.
Altera dat testes ꝛ cetera iudiciorū. Ter
cia de rebus ꝛ vita presbyteroꝝ. Quarta
docet quales sint ritus coniugatoꝝ. Qui
ta de vicijs ꝛ penis tractat eorum: vel sic
breuius Iudex iudicium clerus sponsa-
lia crimen. Hec tibi designant: quid q̄nqꝫ
volumina signant. Sextus quē Boni
facius octauus cōpilauit circa annū dn̄i
M. cc. xcviij. Iste liber sextus diuidit in
q̄nqꝫ libros partiales sicut decretales Et
quilibet horū libroꝝ in titulos. Et hi per
capl'a ꝛ qn̄qꝫ per paragraphos. In sexto
eodem modo allegatur sicut in decretali
bus: nisi ꝙ in fine addit libro sexto: ꝓpter
differētiam librorum. Clementine sub Uersus
audi constitutiones. Non em̄ hic liber vt
dicit Ioh. an. dꝫ allegari liber septimus
qꝛ dicte constitutiones non sunt cōnume
rate sub nomine libri Cōstitutiones has
clemens papa quintus edidit Anno dn̄i
M. ccc. xj. In concilio Uienēsi quod sex
tm̄ mensibus durauit. Clemēs morte pre
uentus constitutiones in publicum non
perduxit. Sed post eum Iohes vicesi-
mus scd's anno. M. ccc. xvj. quarto kl'as
nouembris promulgauit. Et diuiduntur
Clementine eodem modem in quinqꝫ li-
bros iuxta materiam istius versus. Iu-
dex iudicium clerus sponsalia crimen: de
qua tractāt sicut decretales ꝛ sextus: licꝫ
pauciores ꝯtineāt titulos: ꝛ tituli paucio
ra capl'a in quos ꝛ q̄ rursus diuiduntur.
Notandū ꝙ decretū sic incipit. Huma
nū genus duob⁹ regit rc. Decretales in-
cipiunt. Gregorius ep̄s seruus seruorum
dei sextus incipit Bonifacius ep̄s seru⁹

ſeruoꝝ dei. Clemẽtine diuerſimode inci-
piũt: qñqꝫ ſic Johes epus ⁊c. Qm̃ nulla
iuris ſancio: qñqꝫ ſic Clemẽs epũs ſeruus
ſeruoꝝ dei fidei catholice fundamentũ.

¶ De arte. Caplm vij

De arte

Q Uantũ ad quartũ de quo in pñci-
pio q̃nti capituli fuit mentio de
arte q̃nto habitu intellectuali: il-
luminãte intellectuꝫ practicũ ad figuras
artificiales tria occurrũt dicẽda. Primũ
de ſpeciebꝰ artis. Scdm de inuentiõe ar-
tiũ. Terciũ de reductione artiũ ad theo-
logiã. Conſiderandũ ẽ ꝙ ars vno mõ

A

ſumit cõiter ſic cõprehẽdit ſeptẽ artes li-
berales: triuiũ vicꝫ et quadruuiũ. Quare
aũt triuiales ⁊ q̃druuiales ſciẽtie dicunt
artes liberales: dictũ eſt ſ. in ſcdo notabi
li de ſcientia: cõſideratione tercia. Alio
mõ ars ſumit ꝓprie: ſic habet ſub ſe ſeptẽ
artes mechanicas: de q̃bus hic dicenduꝫ
ꝑ ſingula. Pro quo aduertendũ ꝙ ars
diffinit. vj. Ethi. ꝙ eſt recta rõ factibiliũ:
differẽs a prudẽtia: q̃ eſt recta rõ agibiliũ.
Factio enĩ ſm phm. ix. Metha. eſt actio
trãſiens in materiã exteriorẽ: ſicut edifica
re ſecare ⁊ hmõi. Actio aũt eſt actus per-
manẽs in ipõ agẽte: ſicut velle nolle q̃ruꝫ
directiua eſt ipã prudẽtia. Diffinitio autẽ
artis declarata ẽ ſ. notabili tercio de pru
dẽtia: cõſideratione pñma. Simil'r in pñmo
trac. c. xxx. de intellectu ſpeculatiuo ⁊ pra
ctico. Ars aũt mechanica hꝫ ſeptẽ ſpẽs
ſm Hugonẽ de. s. victore in dydaſcolicõ
vicꝫ: lanificiũ: armaturã: nauigationem:
agriculturã: venationẽ: medicinã ⁊ thea-
tricã verſus. Lana nemus miles: nauiga
tio rus medicina. His ars fabrilis iungit
mechanice ſunt. Ad hãc ſcꝫ mechanicã
oĩm rerũ fabrica ꝯcurrere videt: q̃ huma
nis neceſſitatibꝰ inuenit grata comoda
neceſſaria. Mechanica aũt ars dĩ a me-
chor aris: q2 intellectꝰ q̊dammõ mechat
in eis ⁊ adulteraᷓ: recedẽs a ꝯſideratiõe
v̈itatis philoſophice: q̃ eſt ſpõſa eiꝰ. In-
tellectus pñcipal'r creatꝰ eſt ad ſpũalia in
telligẽda: cũ i ipĩs mechanicis circa facti-

bilia v̈ſat: fit q̊dãmõ ſeruilis degenerãs
a cognitione phie. Lanificũ eſt pñma ſpẽs
artis mechanice ad quã pertinet factio ⁊ Lan
opatio nendi: retorq̃ndi: ꝯſuendi ⁊ oẽ qđ
fit colo. fuſo: acu: pectine: calamiſtro: gir-
gillo: in mã lini: canape lani. Girgillũ dĩ a
girũ. i. circuitus: ⁊ eſt inſtrm̃ femineũ: qđ
alio noĩe volutoriũ dĩ: q2 v̈tẽdo in girum
inde fila deuoluunt. Filũ enĩ de colo du
cit in fuſuꝫ a fuſo in alabrũ vel i raducto
riũ: ab alabro in girgillũ: a girgillo in glo-
micellũ: a glomicello in pannũ: a pãno in
telã. Sub lanificio cõprehẽdit oĩs vſus:
floccoꝝ: filtroꝝ: ſagoꝝ: ſportarũ. Armatu-
ra duas hꝫ ſpẽs ſcꝫ architectonicã: q̃ di- Arm
uidit in cementariã ⁊ carpẽtariã ⁊ fabri-
lẽ: q̃ diuidit in maleatoriã ⁊ effuſoriã Fa
brilis ⁊ ferraria duabꝰ rebus ꝯſtat ſcꝫ vẽ-
tis ⁊ flama. Armatura ꝯtinet oẽm arma
turã fabricatã: ſiue ex ferro ſiue ex q̊cũqꝫ
metallo ſiue lapide ſiue ligno. Agricultu
ra q̃tuor hꝫ ſpẽs ſcꝫ aruũ ſeu agrũ: q̃ ſaci Agri
onibꝰ deputat conſitũ: q̃ nemoribꝰ ꝯſtat: tura
vt ſunt vineta oliueta pomeriũ: paſcuũ q̃
paſcuis ꝯſtat vt prata: floridũ vt hortũ et
roſariȷ̃. Venatio tres hꝫ ſpẽs ſcꝫ ferinam
aucupiũ ⁊ piſcariã. Ferina fit mltis mo- Ven
dis ſcꝫ rhetibꝰ: pedicis: laqueis: ꝑcipicijs
arcu: iaculis: cuſpide: canibus. Aucupiũ
qđ eſt ars capiendi aues: fit rhetibus: la-
queis: pedicis: ꝑcipicijs: arcu. Piſcatura
fit rhetibus: ſagenis: gurguſtijs: hamis:
iaculis. Venatio cõtinet omne genus pre
parãdi cibos ⁊ potus ⁊ ſapores: qđ per-
tinet ad piſtores cocos ⁊ caupones. De-
nominatur autem ab vna parte ſolũ pro
pter excellentiam. Nauigatio ꝯtinet om Na
nem vectionẽ in mercimonijs vendẽdis
et emendis. Ad quã etiam ꝑtinet omnis
induſtria vendendi ⁊ emendi: ſiue perti-
nentium ad operimentũ ſiue ad alimen-
tum. Hec vniuerſa litora adijt: pacẽ ⁊ fa
miliaritatẽ cũ exteris nationibꝰ cõponit
⁊ ꝑuata bona cõmunia facit. Medicina Me
conſiſtit in confectione electuarioꝝ ſiue
potionũ ſiue vngentoruꝫ: ſiue curatione

vulnerū:siue in incisione membroꝝ: qua
rgia lis est ars cirurgie: q̄ dicit̃ a ciros qd̾ est
manus: ⁊ ago gis: q̄si sciētia manu ⁊ fer-
ro ꝑasionē agens. Est aūt duplex medici
na. scʒ speculatiua: ⁊ hec docet principia
rerum ꝯsideratoꝝ a medico: ⁊ illa enūe-
rat̃ inter sciētias naturales: ⁊ subalterna
tur phie naturali: de hac dr̄ in. j. de sensu ⁊
sensato. vbi phus naturalis dimittit ibi
medicus incipit: naturalis phs ꝯsiderat
prinncipia ꝑma vlia sanitatis ⁊ infirmi-
tatis ꝑ medicinā speculatiuā ibi sistendo
ꝫ medicina practica circa ꝑticularia sani
tatū ⁊ infirmitatū versat̃: incipiēs ab eis
que sunt de ꝯsideratōne naturalis phi: ⁊
hec docet q̄litatē oꝑandi medicinā circa
particularia eam applicando: vbi phia ⁊
medicina speculatiua suā terminat ꝯside
trica rationē. Theatrica est ars ludoꝝ in sola
cium ⁊ delectationē ordinata. Et dicitur
a theatrū (qd̾ dr̄ a theoro) .i. spectaculuʒ
nam ꝯueniētes ad ludendū om̄es inspici
unt. Theatrica oēm ludum cōtinet: siue
in cantibus: siue in organis: siue in figmē
tis: siue in geniculatōibus corpis: siue in
saltibus: cursibus: iactibus: luctationibꝰ
dimicationibus: hastiludijs: torneamen-
tis: siue in ludis: alee: coree: ⁊ similibus.

B Cōsiderandū scd̄o ꝙ dn̄s instituit pri-
mum oīm scientiaꝝ ⁊ artium ꝑitissimum
am ip̄m Adaʒ. Congruebat q̄ppe imo opus
erat: vt Adam q̄ pater oīm ꝑ ꝓpagationē
esse debuerat: fieret etiam pater ꝑ guber-
nationem ⁊ instructionē: formato nanqꝫ
Adam cōmunicata est ei plenitudo scien
tie q̄ntum ꝯueniebat illi: in quo totiꝰ hu-
mani generis ꝑncipiū velut in suo semi-
nario residebat: nedum inesse nature: sed
etiā in bene eē moꝝ ⁊ doctrine: conijcimꝰ
hoc ideo pōst soporē adductis ad se cun-
ctis aīantibus: imposuit cūctis noīa sue
ꝓprietati ꝯsona: neqꝫ tale aliq̄d facere po
tuisset sine cognitiōe: q̄ tn̄ sensibus ꝑtici-
pata nō erat: oportuit igitur ꝙ ex alto: id
atqꝫ a sūmo supplesset: ac ꝑinde sicut i ar-
tibus ꝓ corpis regimie necessarijs Adā

post pctm̄ fuit ꝑ diuinā inspirationē eru
ditus de necessarijs. De necessarijs inq̄:
nō solū q̄ ad esse: ꝫ ⁊ q̄ ad bn̄ eē: q̄nto am-
plius opus erat ꝓ bene esse ip̄ius anie q̄
ad scīas ⁊ virtutes ip̄m diuinitꝰ illustra-
ri: ⁊ ꝑ ip̄m priores filij eiꝰ de gn̄atione in
gn̄ationē: hec ē traditio ip̄ius Josephi in
libro antiquitatū: cui cōsonat apta rō: sic
dicit̃ Gen̄. iij. ꝙ dn̄s fecit ip̄i ade tunicas
pelliceas: h̄ est vt oꝑi fas ē fieri docuit: sic
ꝑare cibos: vti medicinis: colere agros ⁊
ita de reliq̄s: hr̄ palā ex istis: vn̄ fuit ꝑma
origo ⁊ cā cuiuslibet artis ⁊ inuētio scie ⁊
facultat̄: h̄ Cācell. Fuerūt nihilominꝰ
plures inuētores artiū liberaliū ⁊ mecha
nicaꝝ ⁊ phie: ⁊ autores ipsaꝝ cōiter fue-
runt gētiles ⁊ reprobi hoies: q̄rū noīa bre
uitatis gr̄a hic omittunt̃: hi cū suis sectis
ꝫm apl̄m dei sapiam nō cognouerūt: hi sunt
ꝑncipes illi dn̄antes suꝑ bestias .i. bestia-
les hoies: hi ꝑncipes gentiū ⁊ ludētes in
auibus celi .i. demonijs sua curiositate ⁊
plurima falsitate sugesti: illudētes hoies
⁊ illusi ab ipsis spiritibꝰ malignis: cōgre-
gātes sibi aurū sapie ⁊ argētū eloq̄ntie si-
ne fine: demū exterminati sūt ⁊ ad inferos
descēderūt Baruch. iij. Artes etiā plu
res mechanicas instituisse ex Cayn ꝓge-
nitos: insinuit Geneseos lib. ca. iiij. ⁊. iij.
Qui cōiter criminosi parentē in moribus
imitati sunt: ⁊ ciuitatē in mūdo ip̄e ꝑmꝰ
cōstruxit: q̄si innuēs ad illā nō ꝑtinere q̄
sursum est hierl̄m. Uerūtamen doctri
ne gentiliū ⁊ alioꝝ reproboꝝ quo ad ve-
ra ⁊ vtilia que ibi sunt contemni non de-
bent: eo ꝙ autores fuissent vitiosi: nā ve-
ritas ꝫm Ambro. a quocunqꝫ dicit̃ a spi-
ritusancto est: licet ipsi nō habuerūt eam
quo ad gr̄am gratūfaciētē: in cuiꝰ figura
ꝑcepit dn̄s vasa aurea ⁊ argētea egyptio
rum asportari ab hebreis: vnde taberna
culum dn̄i cōstrueret̃ ad significandum
ꝫm venerabilē Gratianū. dist. xxxvij. §. ꝫ
ecōcra: ꝙ aurū sapie ⁊ argentū eloquen-
tie licet accipere ab infidelibus quasi ab
iniustis possessoribus ex suis doctrinis

z cõuertere in vsum ecclesie: vñ z aplus ad Titum.j.ca. Allegat dictum cuiusdã phi Cretẽses male bestie.i.mordaces verbis: semp mendaces.i.assueti mendacijs. ventris pigri.i.gulosi. Ille enĩ qui habet ventrem nimis impletum non põt ire expedite sed tarde z pigre: dicit ibi glo. Iste phs fuit Epigmenides cretensis in cui⁹ libris hoc inuenit. Diuina nanqz autoritas vndecũqz sumit qđ necessariũ inuenit sed nõ oĩa q̃ ibi scripta sunt accipienda ꝯfirmat. Unde in lege preceptũ est iudeis: vt si mancipiũ gentile emerent: ei⁹ pili raderent: z vnguium incremẽta abscinderent: deinde ad vsus domesticos assumeret: ita vanis atqz supfluis gentilium supstitionũ z poetarũ sententijs abrasis z decisis: qđ purum reptum fuerit ad ministerium domus dei assumendũ est (mãcipium quasi manu captus: est seruus q̃ in bello capiebat) ❡ Theorica reductionis artium in Theologiam. Cõsiderãdum tertio Theologice veritatis sublimitas cum supni sit splendoris radius illuminans intellectũ: z regaliũ deliciaruz ꝯuiuium reficiens z inflãmans affectum merito omniũ sciẽtiarũ philosophicaliuz est princeps z regina: cui ancillari debẽt cetere scientie philosophice z artes. Ipsa nanqz de naturis virtutibus z opationibus rerũ quas philosophica philosophatur speculatio: speculũ sibi fabricat i quo omniũ ꝯtemplat ꝯditorem. Inuestigando ex opibus opificem. Nam opus ẽ triplex Naturale: artificiale: morale. Cuius verbum in p̃ncipio apud deum: sua virtute est: causa essendi efficiẽter: sua arte est ratio intelligendi exemplariter: sua bonitate est ordo viuendi finaliter ꝯm triplicẽ phiam. scz naturalẽ: rõnalem z moralem

❡ Theorica reductionis artiũ in theologiam.

Philosophia nanqz est triptita scz naturalis: rationalis z moralis. Naturalis philosophia agit de causa essendi. z ideo ducit in potentiaz patris. Et hec diuidit in metaphisicã: mathematicã z phisicam Methaphisica que est de rerum essentia: z hec ducit in primum principiũ patrem Mathematica que est de numeris z figuris: z hec ducit in eius imaginem filium. Phisica que est de naturis virtutibus et opatõnib⁹ diffusis: z hec ducit in spũscti vtriusqz donũ. Per hanc triplicẽ phiam mens humana tanq̃ per vmbrã vestigiũ speculum ꝯsurgit ad speculãduz beatissimam trinitatẽ ꝑsonaꝝ vicz diuinoꝝ appropriata potentiam vicz patris: sapiam filij: bonitatem spũsancti: que relucet in oĩi creato. Rõnalis phĩa agit de rõne intelligendi. Et ideo ducit in sapiẽtiã verbi. Et hec diuidit in grãmaticã: logicam: rhetoricam. Grãmatica facit potentes ad exprimendũ sed nunq̃ aliquid exprimit nisi mediãte speciẽ. Logica facit ꝑspicaces ad arguendũ sed nunquã aliq̃d docet nisi mediante lumine. Rhetorica facit abiles ad ꝑsuadendum siue mouendum sed nunq̃ aliquid mouet nisi mediante virtute. Et sic ꝯstat q̄ non fit nisi ꝑ spẽm z lumen z virtutem intrinsecam intrinsecus annexam: z ideo ꝯcludit Augustinus q̄ ille solus est verus doctor qui potest imp̃mere spẽm: lumen infundere: z virtutem dare cordi audiẽtis. Et hinc ẽ q̄ cathedraz habet in celis qui intus corda docet. Sicut ergo nihil cognoscit per sermonem pfecte nisi mediãte virtute lumine z specie vnitis anime: sic ad hoc qđ aĩa erudiat ad cognitionẽ ꝑ ipsi⁹ internam locutionem necesse est q̄ vniat ei q̃ est splendor glorie z figura substantie ei⁹ portans oĩa verbo virtutis eius. Moralis philosophia hec agit de ordine viuẽdi: z ideo ducit in spũsancti bonitatẽ. Et hec diuidit in monasticã: yconomicam: politicam. Monastica hec docet de regimine sui z insinuat p̃mi principij innascibilitatem. Yconomica docet de regimine familie z hec insinuat filij familiaritatem Politica docet de regimine patrie z hec insinuat spũsancti liberalitatẽ. Et sic ptz quomodo multiformis: sapientia dei q̃ lucide tradit in sacra scriptura occultat

in omni cognitione ꝛ in omni natura Pa
tet etiã quõ omẽs cognitiones famulant̃
theologie: ꝛ idõ ipa assumit exẽpla ꝛ vtit̃
vocabulis ptinẽtibꝰ ad oẽ genꝰ ꝯgnitõis.
¶ Ars mechanica famulat̃ theologie do
mine scientiarũ. Per hunc modũ lumẽ
ꝛ cognitio artis mechanice (cuiꝰ tota in
tẽtio versatur circa artificialiũ ꝓductio
nẽ) famulat̃ theologie. Effectꝰ nanqꝫ
artificialis exit ab artifice: mediante simi
litudine existente in mẽte artificis: ꝑ quã
artifex excogitat anteqꝫ ꝓducat. Et inde
ꝓducit sicut disposuit. Producit aũt ar
tifex exterius opus assimilatũ exẽplari in
teriori: eatenus quo põt melius. Et si ta
lem effectũ posset ꝓducere: qꝫ ipm ama
ret ꝛ cognosceret vtiqꝫ faceret. Et si ille ef
fectus cognosceret suuꝫ opificẽ: hoc esset
mediãte similitudine scdm quã ab artifi
ce ꝓcessisset. Et si haberet obtenebratos
oculos cognitionis vt nõ posset supra se
leuare: necesse esset qꝫ ad hoc qꝫ ad cogni
tionẽ sui opificis duceret̃: a similitudine
ꝑ quã ꝓductus esset effectus: opifex con
descẽderet vsqꝫ ad illã naturã qua ab eo
posset capi ꝛ cognosci. Per hunc moduꝫ
intellige: qꝫ a summo opifice nulla creatu
ra processit nisi per verbũ eternũ (qđ est
lux in mente summi artificis: plena ratio
nibus viuẽtibus: ꝑ quã fecit ꝛ secula: fa
ctaqꝫ gubernat ꝛ ordinat oĩa in gloriã su
am. Partim per naturã: partim ꝑ grãm:
partim ꝑ iusticiã: partim ꝑ misericordiã:
vt nihil in mũdo inordinatũ relinquat).
In verbo etiã eterno summꝰ opifex ꝓdu
xit nõ solũ creaturas habẽtes rationẽ ve
stigij: sed etiã imaginis: vt eidẽ assimilari
possint ꝑ cognitionẽ ꝛ amorẽ. Et qm̃ per
pctm̃ rõnalis creatura oculũ cõtemplati
onis obnubilatũ habuit: decentissimũ fu
it vt verbum eternum et inuisibile fieret
visibile: ꝛ assumeret carnẽ vt nos ad pa
trẽ reduceret. Et h̃ est qđ dr̃ Johis. xiiij.
Nemo venit ad patrẽ nisi ꝑ me. Con
gruentiã verbi incarnationis .s. Bona.
clarius declarat in suo breuiloquio. Nã
per peccatum quod est auersio ab incom
mutabili bono ꝛ conuersio ad bonũ com
mutabile. Per peccatũ auertit se hõ a
bono incõmutabili seu ꝑmo ꝑncipio po
tẽtissimo sapiẽtissimo beniuolẽtissimo et
corruit in infirmitatẽ in ignorantiã in ma
liciã. Itẽ ꝑ pctm̃ cõuertit se ad bonũ cõ
mutabile scꝫ creaturã plus debito ꝑ amo
rem in illud tendẽs ꝛ corruit in concupi
scentiã voluptatis curiositatis vanitatis
ꝓpterea hõ fit de spũali carnalis sensua
lis animalis: ꝛ ideo homo fit ineptus ad
diuinam virtutem imitandã: ad diuinaꝫ
lucem cognoscendã: ad diuinã bonitatẽ
diligendã. Necesse ergo fuit hoiem ꝑ pri
mum ꝑncipiũ repari qđ se illi ꝑberet imi
tabile: noscibile: amabile. Nã homo car
nalis non imitat̃: aĩalis non nouerat: sen
sualis nõ amauerat. Nisi sibi cõsimilia ꝛ
ꝓporcionabilia: et ideo ad eripiẽdum ho
minem ab hoc statu verbum caro factuꝫ
est: vt posset imitare cognosci ꝛ amari: ac
per hoc homo deũ: imitans: cognoscẽs ꝛ
amans: remediaretur a morbo peccati ꝑ
hoiem deum natum de virgine. Nam si
cut mulier per dyabolum decepta: ꝛ ꝑ vi
rum cõcupiscibiliter cognita ꝛ corrupta:
transfudit in nos culpam morbũ et mor
tem: sic mulier virgo per angelum erudi
ta: ꝛ per spm̃sctm̃ fecundata: absqꝫ omni
corruptione tã mẽtis qꝫ corpis: ꝓlẽ gene
raret: q̃ oĩbus ad ipam venientibꝰ daret:
grãꝫ sanitatẽ ꝛ vitã. Ex his claret quõ co
gnitio artis mechanice via est ad illumi
nationẽ sacre scripture Et ideo sacra scri
ptura frequẽter talibus similitudinibus
vtitur satis recte. Hec Bona. in opuscu
lo de reductione artium ad theologiam.

¶ De gratia gratisdata. Caplm viij

Tercio iuxta premissum ordinem in ꝑmo ca. dicendũ est in pñti ca. de gratia gratisdata: q̃ ꝓprie dicit̃ grã. Et de grã gratũfaciente q̃ ꝓprijssime dicit̃ gratia ca. seqñ. Post habitus intel lectuales q̃ dicunt̃ grẽ communiter: ꝓut dictum est ca. iij. Circa grãm gratisdatã De gratia gratisdata

tria occurrūt dicēda. Primū de grē gra-
tisdate ꝛ grē gratūfacientis distinctione.
Scdm de grē gtisdate diffinitione. Ter-
cium de grē gratisdate multiplici diuisio
ne. Qñtum ad primū (p̄suppoſita grē
A multipharia acceptione ex tercio caplo)
Conſiderandū ꝙ grā gratiſdata ꝓprie di
cta ꝑut hic ſumit est donū a deo gtisda-
tū ſine meritis: qd eñ redditꝰ ex operibꝰ
debitū eſt nō grā. Et grā talis vel datꝰ ad
vtilitatē ꝓpriā: vt fides ſpes timor ſerui-
lis informes: vel ad vtilitatem ꝓximi: vt
ſermo ſapie ſcientie: vel ad honorē dei: vt
apoſtolatꝰ. Gratia aūt gtūfaciēs eſt cha-
ritas ꝗ eſt idē cū grā gratūfaciēte: vel ha-
bet eā inſeꝑabiliter annexā: vt dicetꝰ .c.xj.
Differūt ergo grā gratūfaciēs et grā gra-
tiſdata. Nā grā gratūfaciēs eſt donum a
deo datū ſine meritis: habentē deo gra-
tūfaciēs: ꝛ deo dignū ꝛ acceptū opus eiꝰ
ꝓpter beatitudinē: ꝛ hec grā ſpāliter datꝰ
ꝓpter bonū illius cui datur: ſcꝫ vt eū di-
gnū facit vita beata: ꝛ hec ſolis iuſtis cō-
uenit qui ſūt ꝑditi charitate. Sed gratia
gratiſdata ꝑncipaliter datur ꝓpter bonū
eccleſie: nō facit habantē gratū deo et di-
gnū vita beata: quia aliqñ datꝰ nō haben
tibus grām gratūfacientē: ſicut donū lin-
guarū ꝛ donū ꝓphetie: et hoc mō Balaā
multa vera ꝑdixit Numeri .xxiiij. Et cay
phas ꝓphetauit ꝙ ieſus eſſet moriturus
ꝓ gente Joh. xj. Et lꝫ Balaā ꝛ cayphas
habuerint donū ſuꝑnaturale ꝓphetie ex-
cedēs facultatē nature. Non tñ cum ſpū
ſctō inhabitante ꝑ gratiā gratūfacientem
in mente. Pro quo aduertendū ſcdm
Alexan. in .iij. q. lxxij. Qꝛ quedā dona ſūt
a ſpūſctō ſed non cū ſpūſctō. Quedā vo
a ſpūſctō ꝛ cū ſpūſctō. A ſpūſctō mouēte
ſed nō habito ꝑ grām in mēte datꝰ dona
Uno mō ꝑ gnālē influxū: ꝛ h modo dicit
Amb. ꝙ omne verū a ſpūſctō eſt: hoc mo-
do gētiles multa vera dixerūt in ſuis phi
loſophicis rudimētis. Alio mō ꝑ influxū
ſpecialē ꝛ maxime in his ꝗ excedūt facul
tatē nature: vt dictū ē de Balaam ꝛ cay-
pha: vt ſic a ſpūſctō nō cum ſpūſctō dan
tur dona que nō faciunt nos dignos deo
vt fides informis ꝛ ꝓphetia ꝛ huiuſmodi
A ſpūſctō mouēte ꝛ cū ſpūſctō habito
ꝑ grām in mente: datꝰ dona ꝗ nos faci-
unt dignos deo: cum ꝗbus gratia deifor-
mitatis infunditꝰ: ꝗ eſt grā gratūfaciens:
ꝗ cōformat nos ꝑ ſpm̄ deo dupliciter: cōfor-
mitate ſctitatis: vt in paruulis: ꝛ confor-
mitate charitatis: vt in adultis: iuxta au-
ctoritatē Augꝰ. ad dardanū. Qꝛ inhabi-
tator quorundā eſt deus nondū cogno-
ſcentiū deum vt paruulorꝫ. Quorundam
vero inhabitator eſt cognoſcentiū ꝛ dili-
gentium ꝑ gratiā amoris. Quorundā vo
inhabitator nō eſt: qui ſunt cognoſcētes
ſed non diligētes: de quibus ad Rom. j.
Qui cū deū cognouiſſent nō ſicut deum
glificauerūt: ꝛ Matth. vij. Multi dicentꝰ
nunqd in noie tuo ꝓphetauimꝰ demonia
eiecimus: ꝛ vtutes fecimꝰ ꝛc. Correla
riū ſpūſſctūs intelligitꝰ in ſuis donis du-
pliciter. Uno mō ſicut ꝑncipiū. Alio mō
ſicut donū. In donis ꝛ gratijs nō gratū-
faciētibꝰ intelligitꝰ vt ꝑncipiuꝫ: qꝛ ab illo
ſunt. In donis ꝛ gratijs gratūfaciētibꝰ: ꝛ
qꝛ ab illo ſunt ꝛ cū illis eſt ſicut ꝑcipuum
donū. Preterea in donis nō gtūfaciēti-
bus eſt ꝑ diſtributionē oꝑationis. In do
nis vo gtūfaciētibꝰ: eſt ꝑ participationeꝫ
ſue ſctitatis ſeu ꝑ ꝯformitatē ſue ꝓprieta
tis ꝗ eſt ꝓprietas amoris. Eſt ꝛ alia dif-
ferētia grē gtiſdate et gtūfacientꝭ: nā grā
gtiſdata qntū in ſe ē diſponit ad gtū fieri
vel ſe vl aliū: vt merito fidei ꝛ charitatꝭ ꝑt
qs mereri ad vtilitatē aliorū ꝓphetiā vel
grāꝫ miraclorꝫ. Grā vo gtūfaciēs facit ꝓ
priū ſbiectū: ꝛ do dignū ꝛ acceptū: differt
g ſicut forā diſponēs ꝛ forma ꝑficiēs; ꝛ ſi
cut donū qd datꝰ homi ꝓpter ſe ſp: et do-
nū qd datꝰ ꝓpter aliū freqnter. Qñtum B
ad ſcdm conſideranduꝫ ꝙ Alex. in .iij. q.
.lxxiij. ſic diffinit grāꝫ gtiſdatā. Grā gtiſ-
data ꝓprie dr̄ donū iſuſuꝫ rōnali creature
ſine meritis: qntū in ſe eſt diſponēs ad ſa
lutē ꝓpriam: vel ad edificationē alterius

Donū igiť infusum nature: dr̄ ad drn̄tiā donoꝝ naturaliū: vt ē ratio volūtas ingenium: sine meritis v̄o addiť ad drn̄tiā donoꝝ acq̄sitoꝝ: vt est scia nālis ⁊ speculatiua: q̄ habeť acq̄sitione ⁊ merito nostro. Gratia eīm gratiīdata ꝓprie accepta q̄ hic describiť: donū est supra ptātē nature rōnalis: ⁊ ideo ad illud obtinēdū nō surgit noster actus nec meritū q̄ntū est de ptāte nature: qđ ptz in fide informi ⁊ ꝓphetia ⁊ gr̄a miraculoꝝ. Hec eīm sunt supra ptātē nature rōnalis. Assentire eīm v̄itati q̄ nō videť: nec rōne ꝯuinciť: similiter ⁊ p̄scire futura ⁊ facere miracula: supra naturā ē vis rōnalis. Est tn̄ ꝯsiderandū q̄ meritum dr̄ ꝓprie ⁊ interp̄tatiue: ꝓprie meritū est seruitiū cui debeť aliqđ premiū: ⁊ hoc mō nulla gr̄a dať ex merito in rōne gr̄e. Nā si ex merito nō est gr̄a: vt ostēdit apl̄s ad Rom. xi. Interp̄tatiue dr̄ meritū congruitas ad diuinū donū: ⁊ hoc mō gratia sermonis dr̄ dari ex merit̄ ⁊ subtrahi: vn̄ Gre. p auditorū nāq̄ gr̄a: dať bonis ⁊ malis sermo doctoribus: sicut potuerūt pharis eis suppetere verba p̄dicationis: de q̄bus scriptū est Math. xxiij. Dia q̄cunq̄ dixerint facite: sm̄ v̄o opera eoꝝ nolite facere. Per auditoꝝ v̄o reprobationem bonis etiā doctoribus s̄mo subtrahiť: sicut ad Ezechielē Ezechielis. iij. ꝯ israel diciť linguā tuā adherere faciā palato tuo: q̄a domus exaspans ē. Aliq̄n etiā sermo p̄dicatiōis ꝓpter vtrosq̄ dať: ⁊ ꝓpť vtrosq̄ aliq̄n subtrahiť: ⁊ ideo necessaria est duplex gr̄a: vna in doctore siue p̄dicatore: q̄ sciat dicere ꝯuenienter ea q̄ sunt ad edificationē. Alia v̄o necessaria est in auditore: q̄ moueať ex sermone ad cōpunctiōez vel ad amorē vel timorē vel spem ⁊ hmōi hac rōne dicit Greg. Inuanū laborat lingua p̄dicatoris nisi adsit gratia saluatorꝭ. Nature v̄o rōnali diciť ad drn̄tiam donorum tpalium ⁊ aīalium q̄ primo ⁊ p se danť nature irrōnali: vt aīa p quā viuimus: natura p quā sumus: virtus p quā oꝑamur q̄ ⁊ in brutis repiunť. Disponēs v̄o ad salutē: diciť ad drn̄tiam gr̄e gratūfacientis q̄ nō est sicut dispositio ad salutem quasi distans: s; est dispositio ad salutē: q̄ habēs illā dignus est salute eterna: imo gratia gratūfaciens est ipsa salus ad quā disponit gr̄a gratisdata. Ad salutem v̄o ꝓpriam vel edificationē alterius: diciť ad explanationē: nam quedā dona gratisdata disponūt ad salutez ꝓpriam q̄ est in gr̄a gratūfaciēte: vt fides informis: quedā v̄o ad salutē alterius: vt gr̄a s̄monis ⁊ gr̄a oꝑationis miraculorū ⁊ hmōi. Quantū v̄o in se est: addiť ad explanationē: nā posito q̄ gr̄a gratisdata remaneat in damnato seu in obstinato: ꝓpter defectum subiecti nō est disponēs ad salutē. Quēadmodū medicina q̄ q̄ntuz in se est disponit ad salutem: tamē ꝯtingit ex defectu subiecti vt corruptionis corpis vt sit dispositio cōtraria in subiecto vt frustreť actus medicine. Q̄ntum ad tertiū Cōsiderandū q̄ apl̄us. j. Coꝝ. xij. xiij. ⁊. xiiij. multifarias assignat drn̄tias gr̄e gratisdate. Quas Alexāder in. iij. questione. lxxiij Cum fide spe informibus: ⁊ timore seruili in trimēbrem coartat sufficientiam.

Gratia nanq̄ gratisdata triplex ē. Est eīm prima gratia que datur homini ꝓpter vtilitatē ꝓpriā non tn̄ gratūfacit s; ad hoc disponit: vt fides: spes: informes ⁊ timor seruilis. Fides eīm est acceptio seu credulitas veritatis diuīe sm̄ rōnem miscđie ⁊ iusticie. Rō. n. miscđie gn̄at spem. Ratio v̄o iusticie gn̄at timorē. Scđm h̄ ergo distinguunť he gr̄e: q̄ fides ē in apphēsiōe miscđie ⁊ iusticie. Spes in affectōe sm̄ apphēsionē miscđie. Timor v̄o in affectiōe sm̄ apphensionē iusticie. Dicunť aūt he gr̄e informes: q̄ carent ordine amoris ex quo ē forma oīs virtutꝭ. Cū aūt charitas subtrahiť: subtrahiť rō amoris. Si ḡ aīa non amat bonum vt bonū: ergo nec verum quia bonum: nec gloriosum quia bonū. Sine charitate igiť sunt fides ⁊ spes virtutes informes: de fide: spe ⁊ timore seruili informibus infra diceť locis suis

ꝑmemoratas tres grãs gratiſdatas: apo
ſtolus.xij.xiij.xiiij. ꝑme Coꝝ. inter alias
nõ enumerat: qꝛ ibidẽ apl's agit d̕ gratijs
gratiſdatis: q̃ diſtribuunť ꝓ vtilitate ec,
cleſie ſeu ad bonoꝛificẽtiã diuinã: ſ; dicte
gratie danť hoi ꝓpter vtilitatẽ ꝓpriam vt
dictũ eſt. Eſt iterũ ſcd̕o gratia gratiſda
ta q̃ dať hoi ad vtilitatẽ eccl'ie ſeu ꝓximi
vt ſermo ſapiẽtie ſcie ꝛ hmõi. Tales grẽ
gratiſdate enũeranť.j. Coꝝ.xij. vnicuiq;
dať mãifeſtatio ſpũs ad vtilitatẽ: alij q̃dẽ
dať ꝑ ſpm̃ ſmo ſapie: alij ſmo ſcie ſm eũ
dẽ ſpm̃: alteri fides in eodẽ ſpũ: alij grã ſa
nitatũ in vno ſpiritu: alij opa virtutũ: alij
ꝓphetia: alij diſcretio ſpirituũ: alij genera
linguaꝝ: alij interp̃tatio ſermonũ ꝛc̃. Ibi
dicit glo. Sunt dona q̃ nõ ad meritũ ho,
minis alicui⁹ ſingulariť danť: ſ; ad vtilita
tẽ eccleſie. Eſt iterũ tertio grã gratiſda
ta ad bonoꝛificentiã dei. Gratias iſtas e,
numerat apl's ſimiliter.xij.ꝑme ad Coꝝ.
Poſuit deus in eccl'ia: ꝑmũ apl'os: ſcd̕o
ꝓphetas: tertio doctoꝛes: deinde v̕tutes
exinde grãs curationũ: opitulationes: gu
bernatões: gñа linguaꝝ ꝛc̃. vñ.j.ad Coꝝ.
.xij.glo. ſuꝑ illud adhuc excellẽtioꝛẽ viã.
Predicte grẽ nõ ſemꝑ ad meritũ danť: ſ;
ad honoꝛẽ dei oñdendã gẽtib⁹. Scd̕m
ergo ꝙ gratie gratiſdate ſunt ad vtilitatẽ
ꝓximi ꝛ honoꝛẽ dei: differens poniť aſſi,
gnatio gratiaꝝ ab apl'o. Sunt eñ q̃dã
ad bonoꝛificentiã diuine ſapie in docẽdo
ꝓximũ: ꝛ ſm hoc accipiť illa enumeratio
alij ꝑ ſpm̃ dať ſmo ſapie. Quedaꝫ v̕o
ad bonoꝛificentiã diuine potẽtie date ad
regendum ppl'm: ꝛ ſm hoc accipitur illa.
Quoſdã poſuit de⁹ in eccl'ia ꝑmũ apl'os.

Quedã ad bonoꝛificentiã diuine boni
tatis: date ad ꝓuocãdũ ad bonũ ꝓximũ
ꝑ exẽplũ bonũ: q̃s enũerat apl's.xiij.ꝑme
Coꝛ: ibi numerat donum duplex: lingue
hoim ꝛ angeloꝝ: dicẽs. Si linguis hoim
loquar ꝛ angeloꝝ. Enumerat etiã ibi do,
na cognitõis q̃tuoꝛ: ꝓphetiã: noticiã my,
ſterioꝝ: ſciam: fidẽ. vñ di: ſi habuero pro,
phetiã: ꝛ nouerim myſteria: ꝛ oẽm ſciam
ꝛ habuero oẽm fideꝫ. Itẽ enumerat etiã
dona opatõis: liberalitatis ꝛ patiẽtie: vñ
dicit: ſi diſtribuero in cibos pauperũ oẽs
facultates meas: ꝛ ſi tradidero coꝛp⁹ me
um ita vt ardeam ꝛc̃. ibi apl's compat do
na gratiſdata cõpando ea charitati: oſtẽ,
dendo ꝙ ſine illa ſunt inutilia. Itẽ.xiiij.
Coꝝ.ꝑme apl's dicit. Si venero ad vos
linguis loquẽs quid vobis ꝓdero: niſi vo
bis loquoꝛ: aut in reuelatione: aut in ſcia
aut ꝓphetia: aut in doctrina: vbi addit do
num reuelationis diñs a ꝓphetia: ꝛ donũ
ſcie diñs a dono doctrine. Hec q̃tuoꝛ do,
na vltimo enũerata reducunť ad primã
aſſignationẽ gratie gratiſdate q̃ eſt ad do
ctrinã veritať. Singulaꝝ graꝝ enumera
tarũ opationes in ſequẽtibus declaranť.

De primis gratijs gratiſdatis q̃ danť ad bonoꝛificationẽ diuie ſapie q̃ ad ꝓxi,
mũ: rõne docẽde veritatis. Numerus ſic
accipiť: nã ad docendã veritatẽ req̃runť
ꝑncipaliter tria: doctrina ſentẽtie v̕itatis
cõfirmatio veritatis: explicatio ſeu expo
ſitio veritatis: doctrina ſentẽtie veritatis:
aut eſt de fine q̃ ꝯſtituiť in eterna beatitu
dine: ſic eſt Sermo ſapie. Sapia eñ ẽ in Serm[o sa]pienti[e]
cõtẽplatiõe diuinoꝝ vt dicit Aug. in glo.
ꝛ eſt donũ ſpũſſcti: vt.j.patꝫ. aut ſentẽtia
veritať ẽ de his q̃ ſunt ad finẽ: ꝛ h̃ dupl'r:
aut illa ſunt opanda ſic eſt Sermo ſcie: Serm[o scie]
vñ dicit glo. Scia eſt in actione tpalium:
vñ nõ ſolũ ſapia eſt de diuinis intelligen,
tia ꝛ ſcia de humanis: ſ; etiã coꝝ ſmo vt
alijs poſſint doc̃: aut illa ſunt credenda
ſic eſt Fides q̃ accipiť hic nõ ꝓ fide infoꝛ Fides
mi de q̃ ſupra dictũ ẽ: ſ; ꝓ ſmone fidei: q̃
eſt de credẽdis alios inſtruere. vñ glo. di,
cit. Fides ꝯſtãtia fidei vel ſmo. Scd̕m
qd̕ requiriť ad docẽdam v̕itatẽ eſt ꝯfir,
matio veritatis: ſm ꝙ di Marci vl. Pre
dicauerũt vbiq; dño coopante ꝛ ſmonẽ
ꝯfirmãte ſeq̃ntib⁹ ſignis. Nã ꝯfirmatio
ſermonis fit dupl'r. Uno mõ ꝑ mirabilia
opationis. Alio mõ ꝑ mirabilia cognitio
nis. Per mirabilia opationis fit duobus
modis. Primo mõ in his q̃ excedũt actũ

sani nature nō tm̄ potentiā: ⁊ sic est Gratia sa
nitatum: que fit ad salutē corpoꝝ. Scd̄o
mō in his que excedunt ⁊ potentiā natu,
re q̄ sunt nature īpossibilia: ⁊ hec gratia
vir, dr̄ Operatio virtutū: q̄ ordinat̄ ad solā di,
uine potentie manifestationē: vt statio so
lis vel aliqd̄ hmōi. Alio mō ꝯfirmatio ser
monis fit p̄ mirabilia cognitionis: qd̄ fit
duobus modis. Primo mō in cognitiōe
mirabili veritatis seu in cognitione rerū
tia futurarum ⁊ talis gratia dr̄ Prophetia:
p̄ quā manifestat̄ aliqd̄ occultū qd̄ scire
solius dei est ꝓprium sicut futura ꝯtingē,
tia. Scd̄o in cognitiōe boni seu in discre,
tio tione intentionis: ⁊ hec grā dr̄ Discretio
uz. spirituū: p̄ quā cordiū occulta manifestā
tur: vn̄ glo. vt discernat quid audit q̄ spū
bono an malo: q2 dyabolus seductiōe di
cit bona. Tertiū qd̄ requirit̄ ad docē,
dam veritatē est explicatio seu expositio
veritatis. Ad quā duo requirunt̄. Unuz
est ꝙ fiat explicatio veritatꝭ oībus: aliud
vt fiat de omībus q̄ ptinēt ad eoꝝ salutē
a Prima gratia dr̄ Genera linguaꝝ: p̄ quā
rū. omībus fiebat explicatio veritatis: vt p̄,
nuncians in omī ydeomate a q̄buscunq̄
tio intelligeret̄. Alia gratia dr̄ Interp̄tatio
uz sermonū: p̄ quā fieret de oībus explana,
tio veritatis ⁊ cognitio sensus eoꝝ que p̄
ferenda sunt. Ad hoc em̄ est interp̄tatio
sermonū vt elucidetur sermo obscurus.

Est ⁊ alia numeratio donoꝝ. xiiij. p̄me
ad Coꝝ: vicz reuelatōis scie: ꝓphetie: do,
ctrine: ⁊ reducit̄ ad primā assignatōnem
nūc dictā. Gratia gratisdata q̄ est ad do,
ctrinam veritatis p̄cipue ptinet ad donū
interp̄tationis sermonū qd̄ seruit dono
linguaꝝ. Ille ergo quatuor differētie mō
strant distinctionē doni interp̄tatiōis qd̄
explicat donū lingue. Donū ergo interp̄
tationis: aut est sine nostra coopatione:
aut cum nostra nobis datum: si est datuz
sine nostra coopatione: aut ergo repente
io sic est Reuelatio: vnde glo. Reuelatio est
subita aliqua rerum ostensio p̄ spm̄ facta
ia Si successiue sic est Prophetia: vn̄ glosa

Prophetia ē sic ysaie ⁊ ceteroꝝ quā sine
humana industria spūs reuelat. Si vo ē
datum cuz nostra coopatione: hoc ē duo
bus modis. Uno mō coopatione tm̄ sua
⁊ sic dicit̄ Scientia: vnde glo. Scientia ē Scientia
eoꝝ que ꝓprio studio didicit. Alio modo
coopatione sua ⁊ aliena: ⁊ hoc modo dici
tur Doctrina. glo. Doctrina ē eoꝝ q̄ alio Doctrina
docēte assecut⁹ est. Apl's. iiij. ad Ephe.
alias q̄nq̄ gratias gratisdatas enūerat
docende veritatis: ad dictas honorifican
das diuine sapiētie reducibiles dicēs. Et
ipse dedit: quosdam quidē apl'os (hoc est
vicarios p̄dicationis sue) Quosdā autē
ꝓphetas (ambo in nouo testamēto ꝓphe
te dicunt̄ explanatores scripturaꝝ: tamē
fuerunt quidā in primordio fidei futura
predicentes: sicut Agabus: septemq̄ filie
philipi) Alios vo euāgelistas (vt dyaco,
nes sub apostolis: q2 ⁊ si nō sacerdotes ta
mē euangelisare possunt) Alios aūt pa,
stores ⁊ doctores (glo. Episcopos q̄ ver,
bo ⁊ exemplo docere debent: ⁊ ideo con,
iunxit pastores ⁊ doctores. Pastor enim
non est nisi habeat doctrinā qua gregem
pascat) De scd̄is gratijs gratisdatis q̄ E
distribuunt̄ s̄m gradus dignitatū ad ho,
norificentiā diuine potentie in regimine
ecclesie ad regendū ppl'm: quas ⁊ enume
rat apl's. xij. p̄me ad Coꝝ. Quosdā po
suit deus in ecclesia p̄mū apl'os ⁊c̄. Nūe,
rus hoc mō accipit̄. Sunt dona gra,
tisdata in eccl'ia: dignitatis sup̄ioris: me,
diocris ⁊ inferioris. Dona sup̄ioris di
gnitatis (s̄m Alexā. in. iij.) sunt in dupli,
ci differētia iuxta duplicē gradū dignita,
tis. Prima est Apostolatus: qui est su Apostolat⁹
prema dignitas potestatis in ecclesia Et
iō dicit̄ p̄mū apl's q̄bus est cōmissum re,
gimē ecclesie. Luce. xxij. Ego disponavo,
bis sicut disposuit mihi pater me⁹ regnū
apl'is succedunt iam episcopi in ecclesia.

Scd̄a dignitas in ecclesia est Prophe Prophetia
tia: q̄ consistit in noticia veritatis: ⁊ ideo
dicit p̄mū apostolos: p̄mū scz dignitate.
scd̄o ꝓphetas qui accipiunt immediate a

deo reuelatiões:ẜm Augusti. Prophete dicunt̃ hic qui post aduetū xp̃i claruerūt nō qui eū pñūciauerūt q̃ tunc cessauerūt ꝑut dicit̃ Matth.xj. Lex ꝛ ꝓphete vsq; ad Johānem ꝛc.vñ ẜm glo. ꝓphete sunt mysteria scripturaꝝ vel futura reuelantes:his succedūt mō oēs habentes grãm scripturaꝝ sctãꝝ doctrinã interpretandi

Dona mediocris dignitatis sunt in triplici dr̃ntia:vicȝ doctrina: virtutes ꝛ grã curationū:doctrina est ad cognitionē faciendam in alio:ꝛ ideo dicit apl's.iij. Doctores: qui vicȝ reuelata explanant alijs glo. Doctores sunt ꝑcepta viuendi dantes: vel q̃ pueros lr̃is imbuūt. Dona vō virtutis ꝛ grẽ curationū sunt ad opationem in alio: ꝛ hoc duobus modis. Uno mō ad opationē q̃ est supra potētiã nature: ꝛ q̃tuȝ ad hoc dicit̃ Uirtutes quo ad eos qui faciūt miracula in elementꝭ. Alio mō ad opationē supra actū nature: ꝛ hec est Gratia curationū quo ad eos q̃ faciūt miracula in corꝑibus humanis:infirmos curando.

Doctores

Uirtutes

Gratia curationū

Dona infime dignitatis sunt in triplici genere ꝛ gradu. scȝ donū opitulationis:gubernationis ꝛ linguaꝝ que sic distinguunt̃ Opitulatiões ꝛ gubernationes sunt ad regendū. Et hoc fit dupliciẗ. Nam opitulatio ē donum quo minores maiores coopant̃: vt Titus aplo archidiaconi ꝛ diaconi episcopis. Gubernatio est donū quo maiores ꝑlati coopant̃ minoribus:vñ glo. Gubernationes.i.minorū ꝑsonaꝝ ꝑlationes: vt ꝑsbyteri q̃ plebi documento sunt Genera linguaꝝ est vltimū donū qđ est ad instruendū q̃tum ad illos q̃ in ꝑmitiua ecclia loq̃bant̃ varijs linguis:ne ꝓpter defectū ydeomatis impediret̃ euãgelica doctrina.

Opitulatiões ꝛ gubernationes.

Genera linguarū.

F

De tertijs gratijs gratisdatis ad gloriã bonitatꝭ diuine ꝑ exemplū ꝓuocandi ꝓximos ad bonū: quas ponit apl's.xiij.ꝑme ad Coꝝ. Nūc ꝓrus hoc modo accipit̃: naȝ ꝓuocatio ꝓximos ad bonū fit tribus modis Eloq̃ntia:sciētia:vita. Ad eloquentiã duo ꝯcurrunt. Unū loquendi ẜm rõnem capacitatis simplicium qui nō capiūt nisi ꝑabolica:ꝛ q̃tum ad hoc dicit apl's Linguis hominū.glo.id ē.minus scientiū. Aliud ẜm rõnem loquendi ad capacitatē spũalium ꝛ ꝑfectoꝝ q̃ capiunt mystica Math.xiij. Uobis est datū mysteriū regni dei:ceterꝭ in ꝑabolis. Et q̃tum ad hoc dicit aplus Et angeloꝝ glo.id est.ꝑfectoꝝ:vl' linguis omniū hominū angeloꝝ q̃bus prepositi: minoribus qđ de dei voluntate ꝑmi sciūt significant: qđ fit aliquibus ꝓutibus aut signis quibus ad homines missi vtunt̃.

Linguis hominum

Et angelorum

Item ad noticiã ꝯcurrunt quatuor dona ꝓphetia:noticia mysterioꝝ: scientia:fides que sic distinguunt̃. nam donū noticie:aut est ꝑter necessarium saluti:aut necessariū. Si preter necessariū:aut est eoꝝ que excedunt naturalem cognitionē:ꝛ talia fiunt per inspirationem ad denūciandum ad alios:sic est ꝓphetia:ꝑ quã occulta diuinitus reuelant̃.ij. Pet.j. Nō voluntate hūana ꝯ spūsctō inspirati locuti sūt dei hoies:aut est eoꝝ q̃ ꝑtinēt ad ꝑtãtem cognitionis nãlis ad sciendū:ꝛ sic ē Mysteriū:vñ dicit apl's. Si nouerim oia mysteria.i.occulta q̃ ꝑtinēt ad sapiam: ꝛ sic dicit̃.ij.ca.ꝑme Coꝝ. Loq̃mur dei sapiētiã in mysterio abscōditã: hꝭ est ꝑdicamꝰ dei filiū q̃ ē virtus ꝛ sapia pr̃is i mysterio abscōditã.i.in secreto incarnatōis:q2 nūc videmus tm̃ per speculū ꝛ in enigmate. Si vō est de necessarijs: aut igit̃ ē opandoꝝ que ꝑtinēt ad bonitatē sic ē Sciētia aut est credendoꝝ:q̃ ꝑtinent ad veritatē: sic est Fides: vnde dicit apl's:si habuero omnē fidem.

Mysterium

Scientia

Fides

Item ad sanctitatē vite designandã sunt duo necessaria dona potissime: liberalitas in erogatione rerum: sustinentia in tolerantia aduersoꝝ. Liberalitas designat̃ in distributiōe facultatū vnde dicit apl's: si distribuero oēs facultates meas:in hoc designat̃ perfecta pietas Matth.xix. Si vis ꝑfectus esse vade ꝛ vende vniuersa ꝛ da pauperibus. Sustinentia designatur in traditione corꝑis ad incendiū: vñ dicit apl's. Si tradidero

Liberalitas

Sustinentia

corpus meum offerẽdo voluntarie ꝓpter
B xp̄m:ita vt ardeã qđ ẽ martyrij gen⁹ acer
bissimum. ¶ Theorica gratie gratisdate.
orica Unicuiq; datur manifestatio spūs ad vti
tisda litatẽ.xij.p̄me ad Cor.Hec autẽ manife-
statio spūs in aliquo. Est gratia gratisda
ta q̃ ꝓprie dicit̃ donū dei supnaturale in-
fusum creature rõnali siue meritis: q̃ntū
in se est disponẽs ad salutẽ ꝓpriã:vł ad
edificationẽ alterius: nõ faciẽs habentez
deo gratū:q꞉ bonis ⁊ malis põt eẽ cõis.
Gra gratisdata dat̃ ad vtilitatẽ ꝓpriaz
⁊ ad vtilitatẽ ꝓximi seu ecclesie. Propt
vtilitatẽ ꝓpriã ⁊ talis fit in diuine miseri-
cordie ⁊ iusticie appᵱhensione:sic est fides
informis:vel in diuine miśicordie ⁊ iusti-
cie affectione sic est spes ⁊ timor seruilis.
Propter vtilitatẽ ꝓximi seu ecclesie ad
manifestandã honorificentiã diuine po-
tẽtie sapie ⁊ bonitatis. Primo ad mani
mo festandã honorificentiã diuine potẽtie in
regimine ecclesie: et he gr̄e sunt dona di-
gnitatis superioris: mediocris ⁊ inferio-
ris. Superioris aut potestatis vt apł'atus
aut veritatis vt ꝓphetia. Mediocris ad
faciendū in alio. Primo cognitionẽ hanc
faciūt doctores. Scđo operationẽ supra
nature potentiam ⁊ actū hoc donū dicit̃
virtutis vt statio solis: gratia curationis
egritudinū. Inferioris et hoc dupl'r: aut
ad regendū aut ad instruendū. Ad regen
dum quo cooperant̃ minores minorib⁹
et maiores minoribus: ⁊ tale donū dicit̃
opitulationis vt archidiaconus ep̄o gu-
bernationis sacerdotes parochianis.
Ad instruendū aūt et dicit̃ linguarum
genera vt fiebat in p̄mitiua eccl'ia. Has
gr̄as enumerat ap̄lus.j.Cor.xij.quosdã
posuit in ecclesia p̄mū ap̄los scđo ꝓphas
tercio doctores ⁊c. Scđo ad manife-
scđo standã honorificentiã diuine sapie ratio-
ne docẽde veritatis ad quã tria req̄runt̃
Doctrina sententie veritatis
Confirmatio veritatis.
Explicatio veritatis.

Doctrina sentẽtie v̄itatis aut est de fine Primo
beatitudinis aut est de his q̃ sunt ad finẽ
si est de fine beatitudinis sic est sermo sa-
pientie consistẽs in contemplatione eter
norum pertinẽs ad cõtemplatiuã. Si est
de his que sunt ad finem hoc fit duplici-
ter aut ad operãda aut ad credenda. Si
ad operanda sic est sermo scientie consi-
stens in discretione agendoꝝ et pertinet
ad actiuam. Si ad credenda sic est fides Scđo
que est ad instruendam fidem in animo
auditoris. Confirmatio veritatis fit p
miracula ⁊ hoc dupliciter: aut per mira-
cula operationis aut per miracula cogni
tionis. Si per miracula operationis: tūc
dupliciter:aut que excedunt nature actū
sic est gratia sanitatū que fit ad sanitatez
corporꝝ: aut que excedunt nature poten-
tiam sic est operatio virtutum. Si per mi
racula cognitionis ⁊ fit talis: in futurorū
cognitione vt est donum ꝓphetie ⁊ in dis-
cretione intentionis sicut discretio spiri-
tuū que discernit an spiritu bono vel ma Tercio
lo suggesta sic fiãt. Explicatio veritatis
dupliciter:aut omnibus:aut de omibus.
Si oibus sic est gr̄a linguarū vt ꝓnūciãs
in omni ydiomate intelligeret̃. Si de oi-
bus pertinẽtibus ad salutẽ: vt interpreta
tio sermonū per quã elucidat̃ sermo ob-
scurus ⁊ fit op̄atione duplici scz sine nr̄a
et cū nostra sua. Si sine nr̄a tunc dupl'r:
aut repente aut successiue. Si repente sic
est reuelatio q̃ est subita occultoꝝ osten-
sio. Si successiue sic est ꝓphetia quã sine
humana industria spūs reuelat. Si cum
nostra sua tunc dupliciter:aut nostra cuz
sua tm̄: ⁊ dicitur scientia que est eorū que
quis proprio studio didicit. Aut nostra
cum sua ⁊ aliena et sic dicitur doctrina ⁊
est eorū que quis ab alio didicit. De his
gratijs diuine sapientie dicit Apostolus
prime Chorinth.xij. Alij quidem dat̃ ser
mo sapientie alij sermo scientie ⁊c. Et ca
pitu.decimoq̄rto in eadẽ epistola. Ter-
cio ad manifestandam honorificentiam

diuine bonitatis p exēplū ꝓuocādi alios ad bonū: ꝛ fit tripliciter aut eloq̄ntia aut noticia aut vita. Eloquētia ꝫm capacitatē simpliciū ꝛ pfectoꝝ vñ apl's dicit ꝑme Coꝝ. xiij. Si linguis hoim loq̄r q̄ ad primū: ꝛ angeloꝝ q̄ ad scdm. Noticia vel est saluti p̄ter necessariū: vel necessariū: si saluti p̄ter necessariū sic vel nālē cognitionē excedit tunc est ꝓphetia p quā occulta reuelanť: vel nō excedit sic est mysteriuz: vñ dicit apl's. Si habuero ꝓphetiā ꝓpter primū. Si nouerim mysteria. i. occulta sapiētie ꝓpť scdm. Noticia saluti necessarium tūc duplr: vel respectu opandoꝝ: vel respectu credēdoꝝ. Si respectu opandorū sic ē scia ptinēs ad bonitatē. Si respectu credendoꝝ sic est fides ptinēs ad veritatē: vñ apl's. Si nouerim oēm sciaʒ q̄ ad ꝑmū: ꝛ habuero oēm fidē q̄ ad scdm. Vita sic sunt duo dona: liberalitas in erogatione verū ꝛ sufficiētia in tolerātia aduersoꝝ nā dicit apl's. Si distribuero in cibos paupm oēs facultates q̄ ad ꝑmuʒ. Et si tradidero corpꝰ meū ita vt ardeā q̄ ad. ij.

¶ De gratia gratūfaciēte in se considerata quo ad diuersitatem diffinitionis.

Caplm ix

B

De gra gratūfaciēte in se cōsiderata quo ad diuersitatē diffinitionis

G Ratia gratūfaciēs cū sit nobilissimus effectus trinitatis ad deum reducēs: faciēs nos habere deū: ꝛ deū haberi a nobis: ꝛ deo assimilari cōformari ꝛ cōfigurari. Per fidē q̄ dirigit in summā veritatē in credēdo ꝛ assentiēdo. Per spem q̄ erigit in summā maiestatē siue largitatē in laudādo ꝛ expectādo. Per charitatē q̄ nos vnit cū summa bonitate in diligēdo. Spūalis nāq₃ influentia q̄ mētis rationales deo assimilat recte gr̄a gtūfaciēs dr̄. Tum qꝛ dať ex mera liberalitate nulla cogēte nature necessitate Non eñ oriť ex ꝑncipijs subiecti: nec ex deo exit de necessitate sed sua mera benignitate. Tum etiā qꝛ gratūfacit: dum eñ hoiem deo assimilat cōformat ꝛ configurat: reddit ipm deo amicū ꝛ facit deo placitum ꝛ acceptū. Tum etiā qꝛ facit homine gratissacere ea q̄ facit. Affectus enim hoīs recuruus est ꝛ mercenarius q̄ntum est de se: vñ q̄d facit intēdendo ꝓpriū commodū facit: sed cum diuina superuenit gr̄a sic hoiem gratū facit: vt siue ad vtilitatē ꝓximi siue ad honorē dei: velit totū gratis impendere. Est igitur gr̄am gratūfacientem considerari in se. Et in cōparatione ad habitus virtuales: de hac comparatione diceť infra vsq₃ in finem tractatus.

In se habet considerari gr̄a q̄tum ad diuersitatē diffinitionis diuisionis ꝛ operationis. De diuersitate diffinitionis dicitur in p̄senti capitulo. De diuersitate autem diuisionis ꝛ opationis capi. dr̄ seq̄n. De diuersitate diffinitiōis gratie: duo occurrūt dicenda. Primo mouebunť quatuor dubia: ex quorum solutione dependet declaratio diffinitionis ꝑncipalis gratie gratumfacientis. Scdo subnectuntur gratie gratumfaciētis varie diffinitiones

Q̄tum ad primum queruntur quatuor. Primo vtrum gratia ponit aliq̄d ꝫm rem in gratificato: vel solum sit in acceptione gratificantis. Scdo supposito q̄ sit aliquid scdm rem in gratificato: vtruʒ sit creatum vel increatum. Tercio supposito q̄ sit quid creatum: vtrum sit substantia vel accidens. Quarto supposito q̄ sit accidens: vtrum primo insit essentie anime aut potentijs. Ad primum respondet Alexan. in. iij. q. lxix. mēbro. ij. Qꝫ gr̄a qua aliquis dicit esse gratus deo necessario ponit aliq̄d donuʒ in gratificato q̄ est gratus deo. Illud eñ q̄ est gratus deo: ē illud quo est deiformis vel assimilatꝰ deo: vñ tūc dr̄ gratꝰ q̄ñ est ei similis. Odiosus vero q̄ñ est dissimilis deo: sicut pctōr: qꝛ pctm̄ est dissimilitudo ad ipam summaʒ bonitatē. Sicut ꝫ odiosum deo ponit dissimilitudinē ad diuinā bonitatē: et ponit aliq̄d p modū defectus ꝛ ꝑuationis q̄ fit illa dissimilitudo sicut peccatum: ita gratia ponit similitudinē gratificati ad deū: ꝛ ponit aliquid in ipso q̄ dicit assimilatꝰ deo per quam assimilationem est dignus B

vita eterna:que eſt in plena aſſimilatione
rōnalis creature ad deum Job.iij. Non
dum apparuit quid erimus. Cum autē
apparuerit ſimiles ei erim⁹ in ipm̄ tranſ-
formati ⁊ ei ꝯiuncti: quia videbimus eū
ſicuti eſt: videndo ipm̄ clare trinū ⁊ vnū.
Cognitio eīn ſm̄ oēs phos fit ꝑ aſſimi
lationem cognoſcentis ad cognitū. Hec
autē viſio eſt ꝑfecta cognitio que pōt ha-
beri a creatura intellectuali: ⁊ ꝑ ꝯſequēs
eſt ibi aſſimilatio ꝑfectiſſima ad deum: ⁊
trāſformatiō ꝑ amorē annexum: ⁊ in hoc
conſiſtit ſocietas dei ⁊ beatoꝝ: ⁊ hoc fit ꝑ
gratiam gratificantē in via ꝑ tres virtu-
tes theologicales: quibus correſpondēt
tres dotes glorioſe in patria: ꝓut dictuȝ
eſt in pmo tractatu.ca.v. Ad ſcdm: re-
ſpondet Alexāder vbi ſupra: ꝙ eſt gratia
creata ⁊ increata in habente grām. Gra-
tia increata dicit̄ ſpūſſanctus: qui nos fa
cit gratos quo nos facit deiformes: vt di
ctum eſt in quarto caplo huius tractatuſ
vbi dictū eſt qualiter ſpūſſctūs dicit̄ do-
num increatū: ſpūſſctūs q2 amor eſt ope
rat̄ in nobis effectiue habitū ⁊ motū cha
ritatꝭ gratuite. vñ dicit Hugo de.s.victo
re: ſcio aīa mea q2 dilectio tua vita tua ē
⁊ quicquid diligis ipſa vi dilectiōis in ei⁹
ſimilitudinē transformaris: quia ergo ſpi
rituſſctūs amor eſt: imo ⁊ pma virtus a-
moris. Inde eſt cum dat̄ nobis transfor
mat nos in diuinā ſpēm: vt ſit ipſa aīa
aſſimilata deo. Ex alia ꝑte debem⁹ intel-
ligere grām creatam velut ſilitudinem ⁊
diſpoſitiōem ex ꝑte anie rōnalis: ex q̄ hȝ
ꝙ ſit accepta deo ⁊ aſſimilata: q2 ē ibi for
ma transformans: ⁊ hec eſt gr̄a increata:
ſimiliter ibi eſt forma trāſformata que de
relinq̄tur in trāſformato ſcȝ in anima ex
transformatione: ⁊ hec eſt gratia creata.
De gratia creata ⁊ increata: deqȝ inſuffi-
cientia poſitionis mgri in.j.diſt.xvij. ha-
bitum eſt diffuſi⁹ in ſcdo tract.c. xiiij.cir-
ca mediū de amore gratuito. Ad tertiū
rn̄det Alexāder vbi.s. ⁊ ſctūs Bonauen.
in.ij.diſtin.xxvj.q.iij: ꝙ gr̄a eſt in gn̄e acci
dentis: nam qd adeſt ⁊ abeſt ꝑter ſubiecti
corruptionē eſt accidens: ſꝫ gr̄a eſt hmōi:
ſicut ptȝ q2 multi iuſti fiunt peccatores ⁊
ecōuerſo ⁊c. Item nulla ſubſtātia ē ha
bitus: ſꝫ gr̄a eſt quidā habitus aīam de-
corans ⁊ ornās: ſicut dr̄ ſuꝑ illud pſalmi.
vt exhilaret faciē eius in oleo: gr̄a eſt qui
dam nitor anie ⁊c. ergo gr̄a nō eſt ſubſtā-
tia: reſtat ꝙ eſt accidēs. Dicit ergo ſctūs
Bona. ꝙ ponētes grām donū eſſe creatū
neceſſario habēt ponere grām eſſe in gn̄e
accidentis. Pro quo notandū: ꝙ ē ali-
qd accidēs qd compat̄ ad aliqd ſicut ad
ſubiectum ⁊ ad cauſam: aliqd qd ſolum
compat̄: ad aliqd ſicut ad ſubiectū: ⁊ ad
aliud ſicut ad cauſaȝ. Verbigr̄a: nigredo
in coruo cōꝑat̄ ad ipm̄ coruū ſicut ad ſb-
iectum ⁊ cām. Lumen aūt in aere: cōꝑat̄
ſolum ad aerem ſicut ad ſubiectū non ſi-
cut ad cām: q2 ⁊ ſi ibi recipiat̄: aliunde tn̄
ortum ſicut a ſuo ſuꝑiori: a ſole ſcȝ. Tale
aūt accidēs eſt gr̄a: qd habet ortum a ſu-
periori inq̄ntum accidēs eſt: cōplementū
eſt: nō q̄tuȝ ad eſſe primū: ſꝫ q̄tum ad eē
ſcdm. Quia vo a ſuꝑiori eſt: habet nobi-
litare ſubiectū: in hoc ꝙ iungit ipm̄ ⁊ cō-
formet ei qd eſt ei ſuꝑius: ⁊ q2 gr̄a eſt ta-
le accidēs qd ortum habet ab ente ſupre
mo: ⁊ ſic eius infuſio vel origo fit ſm̄ ꝑfe
ctam influentiā: nō ſolum habet nobilita
re: verūetiā ꝯſūmare ⁊ quietare: ⁊ hꝫ nō
facit tm̄ rōne ſui: verūetiaȝ rōne eius a q̄
ꝓcedit: in quo oīs repit̄ ꝑfectō ⁊ bono
rum oim aggregatio: ac ꝑ hoc cōpleta be
atitudo. Habito ꝙ gr̄a gratūfaciēs ſit
in gn̄e accidētis: incidit queſtio: an gr̄a ſit
in gn̄e accidētis corruptibilis an incorru
ptibilis. Rn̄det ſctūs Bona. ꝙ gr̄a eſt ac
cidēs corruptibile in nihil redigibile. Cū
eīn gr̄a ſit accidēs nō pt eē ꝑter ſubiectū
in quo ē: cunqȝ ſubiecto in q̄ eſt nō poſſit
ſimul cū culpa cōſiſtere: ⁊ ipi ſubiecto in
quo ē gr̄a ꝯtingat culpā ineſſe: anie.ſ.vi-
ri iuſti q̄diu ē in ſtatu vie: ſꝫ gr̄a opponit̄
culpe: neceſſe ē grām eſſe q̄d corruptibile
Et hoc cōpeti gr̄e rōne eſſe ꝓprij ſiue mo

di existendi: qm̄ cum gr̄a nō causet̄ ex p̄ncipijs eius in quo est: ſ aliud habet ꝑ subiecto ⁊ aliud ꝑ causa: queadmodū cū lumen corrumpit̄: vel similitudo in speculo: vel ipsa species lapidis in oculo: vel etiam in intellectu nostro: nō corrūpitur illud in quo est: nec redit in illud a q̄ est: ſ q̄ntū est de se in nihil redit: sic gr̄a q: non habet eē in materia ꝑ modū nature ſ per modū habitus: nec ex p̄ncipijs anie ꝑducit̄: cum corrūpit̄ in nihil redigit̄. Et ꝓpterea pctm̄ quo fit gratie corruptio dicitur esse nihil: ⁊ inter oēs corruptōes: summo auctori ⁊ ꝯseruatori oīm bonoꝝ maxime displicere dinoscit̄. Modū aūt corruptionis gr̄e. s. Bona. explicat: dicens ꝙ non corrūpit̄ a deo: nec a pctō: nec a libero arbitrio: ſ ipsa gr̄a in se ipsa deficit: ꝓpt̄ auersionem mētis humane. Cum eñ gr̄a nō saluet̄ nisi ex cōtinuatione influētie a bonitate diuia sup faciē mentis nr̄e: qm̄ aīa a deo auertit̄ ꝑ pctm̄ influētia nō ꝯtinuatur: ⁊ ꝑ ꝯsequens gr̄a corrūpit̄: sicut per interpositionē corpis lumē corrūpit̄. Et ideo gr̄a ꝑ pctm̄ q̄dāmodo dr̄ corrumpi: nō ꝙ pctm̄ agit in gr̄az: ſ q: aīa ꝑ pctm̄ se auertente a rectitudine veritatꝭ eterne ⁊ deo cessante influere: necesse ē gratiā in seipsa deficere: nisi forte q̄s dicat ad originem suam gratiam redire: ꝑ eo ꝙ adhuc saluat̄ in suo p̄ncipio effectiuo ydealiter: qđ pōt ꝓducere illi simile. Et si tu queras: vñ est h̄ ꝙ deus ꝑmittit ꝑire tā nobile accidens: satis facile ē rñdere. Silis. n. questio ē si q̄rat̄: cuz deus diligat amicos suos ⁊ plus diligat vnā aīam sanctā q̄ⱥ diligat celū ⁊ terrā: quid est ꝙ mittat aīam sanctā a se separi ⁊ non ꝑmittit celū ⁊ terram ꝑire. Ad hoc rñdebit q̄ sane intelligit: ꝙ hoc cursui rerū cōgruit: ⁊ deus sic res q̄s ꝯdidit administrat: vt eas ꝓprios motus agere sinat: ⁊ ꝓpterea q: thesaurꝰ gr̄e habet̄ in vasis fictilibꝰ (hoc est corporibus fragilibus) q̄uis sit valde nobilis: tñ de facili amittit̄: q̄ⱥ diu ꝓcellis tentationū ꝯcutit̄.

E Ad quartū dicendū ꝙ sunt opiniones doctoꝝ: vna ꝙ gr̄a p̄mo ⁊ p̄ncipalius inest essentie ⁊ substātie anie q̄ⱥ potētie: illa opinio ꝓbet̄. Nulla potētia ē cōtinue in suo actu: ſ gratia ꝯtinue est i suo actu: q: ꝯtinue reddit hoīem deo acceptū ⁊ gratū: g̊ gr̄a nō ē in potētijs aīe. Itē in gr̄a ⁊ v̄tutibꝰ ꝯsistit imago reformatōis ſ imago reforatōis rñdet imagini creatōis q̄ ꝯsistit i vnitate eētie ⁊ trinitate potētiarū. Et tres sunt habitꝰ virtutū q̄ respiciūt tres potētias (ꝓut dr̄ in. j. trac. c. v.) videtur ꝙ sit aliqđ vnū qđ respicit ipam anie essentiā ſ nō est nisi gr̄a g̊ ⁊c̄. Itē in paruulis baptisatis est deus ꝑ inhabitātem gr̄am: vt dicit Augusti. de p̄sentia dei ad Dardanū: g̊ cū in ipis nulla substātia sit potētia expedita: gratia nō respicit p̄maz expeditionē potētie ſ potius viuificationem: ⁊ sic ꝑ prius est in substātia q̄ⱥ in potentia: plures argumētationes huiꝰ opinionis possent adduci: q̄ breuitatꝭ causa omittunt̄. Alia opinio ⁊ positio verior est Scoti: ⁊ post eū Petri đ aquila: ⁊ scti Bonauēture in. ij. dist. xxvj. dicentium ꝙ gr̄a p̄ncipalius ⁊ p̄mo est in potētia anie q̄ⱥ in essentia: vñ dicit. s. Bona. in. ij. dist. xxvj. q. v. Q: cōis opinio tenet gr̄am primo respicere anie substantiā: ⁊ virtutes p̄mo respicere potentias: vt sic ꝑ gr̄az in virtutibus fiat reformatio imaginis create: q̄ ꝯsistit in trinitate ꝑsonaꝝ ⁊ vnitate substātie. Hec v̄o positio pōt duplr̄ intelligi. Uno mō vt deus p̄mo influat gratiā in eētiā anie: ⁊ post modū influentia illa redundat in potentias: vt sit ꝯformitas gr̄e ad aīam: siue ꝓut ꝯsiderat̄ ſm rōnez imaginis: siue ꝓut ꝯsiderat̄ vt ꝑfectō corporis. Aīa eñ vt est ꝑfectio corpis: rōne substātie vel essentie: respicit cōplexionis eq̄litatē: rōne v̄o potentiaꝝ respicit organoꝝ diuersitatē. Alio mō pōt intelligi p̄dicta positio: nō q: deus p̄us influat gratiam in substātiā q̄ⱥ in potentiā: ſ q: cum aīa sucipiat gr̄am ⁊ virtutes mediāte pōtentia: ⁊ tā gr̄a q̄ⱥ virtus insunt anie ꝑ potentiā: aliter tñ inest hec ⁊ illa. Uirtus eñ

dicit pfectionē respectu opis: grā vō dicit pfectionē respectu dei acceptātis: Et qm̄ respectu operū potētie distinguunt: hinc est q̄ vtutes potētias respiciūt vt distinctas τ tūc sunt in actu. Potētie aūt inq̄ntū cōparant ad deū acceptantē vnica acceptatione acceptant cum ipsa substātia cuius sunt: τ scdm vnā naturā in eis reptam: τ hinc est q̄ grā est vna sicut substātia: τ semp est in actu ꝯtinuo: τ pmo dicitur respicere substantiā: nō quia sit in illa absq̄ potētia vel p pus q̄ potētia: sed qꝛ hꝫ esse in potētijs vt ꝯtinuant ad vnā essentiā. Uirtus vō dicit esse in potētijs qꝛ in eis est vt referunt ad opationes diuersas. Et hic modus dicēdi magis ꝯsonus est verbis. Aug⁹. qui dicit q̄ grā hꝫ se ad liberū arbi. sicut sessor ad equū. Necesse est eīm liberū arbi. a grā moueri τ excitari Ab ipa eīm grā operāte puenit: τ cooperante ad opa meritoria eleuat: ita q̄ respectu opis meritorij gratia est sicut pncipalis motrix: τ voluntas sicut pedissequa. Aug⁹. etiā grām cooperantē describit p cōparationē ad voluntatē. Magis etiā est ꝯsonū rōni. Si eīm intelligim⁹ gratiam tanq̄ habitū quendā τ influentiā q̄ inest aīe ad deū ꝯuerse. Cū talis habilitatio τ influētie susceptio τ ꝯuersio nō posset intelligi nisi p potentiā. Nō videt posse recte intelligi quō grā sit in aīa abstracta potētia. Rursus si grā eo dr̄ gratia qꝛ gratificat: τ eoipo q̄ hꝫ oppositionem ad culpam. Cum opposita ꝓm idē sint nata inesse. Scdm idē ipm q̄ aīa nata est gratificari nata τ est culpari. Culpatio autē et laus τ vituperiū inest aīe pmo ꝓm li. ar. ac p hoc τ gratie donū. Non eīm q̄cunq̄ acceptatio gratificatio dr̄: ꝫ illa sola q̄ deus sic acceptat aīaꝫ vt remuneratione dignā: τ talis respicit libe. arbi. Et iō grā p inest ꝓm libertatē: τ hui⁹ signuꝫ est: qꝛ ad eas solas potētias se extēdit libertas arbitrij. Ad primū ꝫ argumentū dr̄ q̄ duplex est actus forme. Unus q̄ est a forma p modū informātis. Alter q̄ est a forma modūꝫ efficiētis: sicut albedo subiectum suū dealbat τ oculū disgregat. Qn̄tuꝫ ad pmū oīs forma est in actu suo ꝯtinuo: qꝛ ille est actus p modū habitus. Qn̄tū vero ad scdm nō sic. τ grā q̄uis sit in suo actu ꝯtinuo q̄ntū ad illū actū quē hꝫ p moduꝫ informātis: nō tn̄ est in actu ꝯtinuo q̄ntū ad illū quē hꝫ p modū puenietis τ subsequētis: siue operātis τ cooperātis. Ad scdm dicendū q̄ cū deformatio imaginis nō posset esse nisi p potētias sic nec reformatio: τ ideo imago reformationis inq̄ntum hmōi sufficiēter reformat ipam aīaꝫ cū inest ei p suas potētias. Potētijs eniꝫ formatis τ pfectis p ꝯn̄s pficit τ format ipa substātia: ideo ad pfectā reformationē aīe nō oportet aliquid poni qd p pus sit in substātia q̄ in potētia. nisi hoc dicatur p appropriationē quandā. Ad terciū dicendū: q̄ τ si potentie in puulo non sint ydonee ad exeundū in vsum gratie τ vtutū. Nihilomin⁹ tn̄ ydonee sunt nō solū p donū grē ꝫ etiā p habit⁹ vtutū decorari τ pfici. Pleraq̄ argumenta ꝯria soluunt doctores pfati in suis cōmentarijs q̄ hic omittunt gratia breuitatis. Qn̄tū ad scdm psupposito q̄d grā sit ꝓm nomē ex tercio caplo: τ etiā ex pncipio pn̄tis ca- F
pituli: psupposito etiaꝫ q̄d ꝓm rē sit grā: ex dubijs motis vbi declaratū est q̄ grā gratūfaciēs est donū creatū in gratificato faciens eū dignū vita etn̄a. Estq̄ accidēs corruptibile in nihilū redigibile pmo et pncipali⁹ inexistēs potētie aīa scꝫ libe. arbi. q̄ aīe essentie. Nunc dōm est q̄d sit grā gratūfaciēs ꝓm rōnē τ diffinitionem.

Aduertendū igit q̄ diuerse grē diffinitiones τ notificatiōes assignant ab Alexā. in. iij. q. lxix. mēbro. ij. arti. vj. Similiter a s. Bona. in. ij. dis. xxvj. in. ij. dubio lrali. et in suo cētilocq̄o pte. iij. c. xxxv. Diffinit āt grā ḡtūfaciēs multiplr ꝓm q̄ multiplr cōparat. Compat autē ad suū pncipiū et diffinit ab Isidoro. Grā est diuine misericordie donum per quod bone voluntatis est exitus. Et loquitur ibi de exitu in

bonũ op⁹. Hec diffinitio ẽm Alexã. etiaȝ
cõuenit virtuti gratuite aliter tñ ⁊ aliter:
vnde sicut videmus: ꝙ lumen substantia
liter est in radio quia non est radius sine
lumine: ⁊ ideo illud quod est radij conue
nienter attribuitur ipsi lumini: sicut mo-
uere oculum ad videndum: hoc dĩ ꝓprie
de radio: quia directio radij ꝓprie mouet
oculum ad videndum: et tñ hoc dĩ de lu-
mine. Similiter est de gratia ⁊ virtute: q̃
gratia est in virtute: ꝓpter hoc qd̃ est vir-
tutis attribuitur gratie ⁊ ecõuerso. Exit⁹
ergo bone voluntatis est a virtute sicut a
causa ꝓxima. A grã vero dicit̃ esse inq̃n-
tum grã est in virtute: q̃liter autẽ differãt
gratia ⁊ virtus infra videbit̃. Compara
tur etiam gratia ad suũ subiectum. Et sic
est illa diffinitio super illud ps̃. ciij. vt ex
hilaret faciẽ in oleo. Glo. Gratia est qui-
dam nitor anime: ad ꝯciliandũ sanctum
amorem. Hec descriptio methaphorice
assignat̃ ⁊ effectiue: ẽm ꝙ grã facit hoieȝ
gratũ vel acceptũ: ẽm ꝙ dĩ Daniel̃. j. De
dit dñs grãm danieli in conspectu princi
pis eunuchorũ. Comparat̃ etiã grã ad
suũ oppositũ: ⁊ sic est que dat̃ in glo. epi-
stolarũ. Gratia est iustificatio seu remis-
sio peccatoꝝ. Per cõparationẽ ad suuȝ
effectũ ⁊ sic est illa Crisosto. Gratia est sa
nitas mentiũ ⁊ delectatio cordis. Per
comparationẽ ad suum p̃miũ: sic est illa
Gratia est similitudo glie. Uita nãq; eter
na est p̃miũ grẽ: vñ dĩ Joh. j. de plenitu
dine eius accepimus oẽs grãm pro grã:
scȝ vitam eternaȝ. Rõnalis eñ creatura
intendit assimilationẽ illam de qua habe
tur. j. Joh. c. iij. Cũ apparuerit siles ei eri
mus: ⁊ hec est assimilatio ad deũ que est
per cognitionem ⁊ amorẽ summe verita
tis ⁊ bonitatis: ⁊ hec assimilatio in p̃senti
imperfecte fit per grãm fidei ⁊ charitatis
In patria perfecte: per clarã visionem: ⁊
ꝑfectam fruitionẽ. Inuenit̃ autẽ ⁊ alia
notificatio gratie que dĩ Gratia est mani
festatio spũs ad vtilitatẽ: q̃ sumpta ẽ ex il
lo qd̃ dĩ. j. Coꝝ. xij. Unicuiq; dat̃ manife
statio spũs ⁊c̃: sed ista ẽ manifestatio grẽ
gratisdate de q̃ dictũ est ca. p̃ce. Ponun
tur ãt due alie diffinitiones mgr̃ales grẽ
gratũfaciẽtis. Prima grã est forma a dõ
gratisdata sine meritis: gratũfaciẽs habẽ
tem: ⁊ bonũ eius opus reddẽs ꝓpter bea
titudineȝ. Illa notificatio magis indicat
q̃d sit grã ẽm nomẽ q̃ȝ sit ẽm rationem.

Alia diffinitio est hec: ⁊ eã ponit Alexã.
in. iij. Gratia est habitus mẽtis vniuersa-
liter totius vite ordinatiuus. Illa diffini
tio indicat quid sit gratia ẽm nois rõneȝ
q̃ sic ꝓbat̃. Gratia nõ est substãtia: nõ q̃n
titas: sic de alijs generibus ergo ẽ q̃litas.
Qualitatũ vero multe sunt species: nõ est
forma vel circa hoc aliq̃d ꝯstans figura:
nec est naturalis potẽtia vel impotẽtia ⁊
sic de alijs ab habitu: ergo est habit⁹ vel
dispositio: ⁊ nõ fiat vis de drñtia inter ha
bitũ ⁊ dispositionẽ: velut dĩ s̃. c. ij. In ter
cio notabili. Est ergo grã habitus nõ cor
poris ergo aĩe: nõ anime nisi rõnalis. Est
ergo mentis habitus: non habit⁹ specula-
tiuus vt scientia: ergo habitus vite ordi-
natiuus. Sed h̃ duplr̃: in loco particula-
ri vel vbiq;. In loco particulari: vt virtu
tes politice. Alijs eñ ⁊ alijs legib⁹ ⁊ mo-
ribus viuitur in diuersis regionibus. Ad
istarũ ergo drñtiã dicit̃ vniuersaliter or-
dinatiuus. Sed q̃ oia ista ꝯueniũt chari
tati ⁊ cuilibet virtuti formate. Inquiren
da est drñtia ordinationis q̃ efficit virt⁹
q̃libet ⁊ grã. Et cõstat ꝙ q̃libet v̾tus vnũ
solũ actũ ordinat p̃mo ⁊ ꝑ se: grã aũt oẽs
Igit̃ grã est habitus vniuersaliter ordi-
natiuus totius vite: qd̃ nõ facit v̾tus ali-
qua formata: ergo relinquit̃ ꝙ grã est ha
bitus mẽtis: vniuersaliter toti⁹ vite ordi-
natiuus: hoc clarius pȝ. j. c. xj. vbi queri
tur de differẽtia gratie: an sit eadem cum
virtute gratuita. ¶ De diuersitate diuisi
onis ⁊ operationis grẽ. Caplm̃ x

i Arta p̃missa in p̃ncipio p̃ceden-
tis capl̃i. Nũc de duobus restat
determinandũ viȝ de diuersita-
te diuisionis grẽ: ⁊ de diuersitate operatio-

A De ... tate ... nis ⁊ ... tioni

nis gratie. Qz tū ad primuz tria occur
runt dicenda. Primū. An gr̄a sit diuisibi
lis p differētias aliq̄ mō. Secundū de q̄
druplici diuisione gratie scđm eius qua,
druplicē compatione. Terciū de diuisio,
ne gratie p̄uenientis ꝛ subsequētis. iuxta
diuersam no is gr̄e acceptionē. Consi,
derandū primo put dicit Alexāder in.iij
q.lxix. ꝙ duplex ē diuisio. vna ē p differē,
tias essentiales. alia p differētias accidē,
tales. Diuisio p̄ma sp ponit formam ali,
quā differentē. vt sic diuidit̄ genus p dif,
ferentias essenciales in varias species vt
animal p rōnale ꝛ irrōnale. Diuisio autē
p differētias accidētales nō ponit differē
tiā in forma s solū in effectib⁹ q̄ relinquū
tur ex forma. Dicendū ē ergo ꝙ gr̄a nō ē
diuisibilis p differentias essenciales q̄ di,
uersificāt essentiā seu formā qꝛ gr̄a gratū
faciēs ē vna forma indiuisibilis. Tū rati
one vni⁹ p̄ncipij effectiui cui assilat̄. tū rō
ne vnius subiecti pceptiui quod viuificat
Tum rōne vnius finis vltimi complecti
ad quē gradatim ordinat. Nā totū ordi,
nē acceptū deo reddit. opus a liberoarbi
trio egrediēs meritoriū facit. Et ad sum,
mū bonū pducit. Tamen quia gratia ha
bet diuersos effectus q̄s derelinq̄t in ani,
ma ꝛ efficit. ꝛ ꝑm hoc gr̄a diuisibilis est p
differētias accidētales q̄ nō diuersificant
essentiā seu formā. Gr̄a eñ p̄parat volū,
tatē ad bonū vt ip̄m velit. Additq̄ facul
tatē vt possit illud opari ne frustra velit ꝛ
iuxta hāc diuersitatē effectuū sumit̄ diui,
sio gr̄e p differētias q̄ sūt p̄ueniēs ꝛ subse
quēs ꝛ sic de alijs differentijs vt patebit.
Et si dicat̄ dr̄a actuū ponit differētiā ha,
bituū si g differētes act⁹ eliciunt̄ a gr̄a. g
act⁹ differētes ponūt differētes habit⁹ es,
sencialit̄ distnictos. Dicendū ꝙ duplex ē
actus. Quidā ē actus q̄ agens agit. ꝛ ē q̄
dā actus quē agens efficit. Prim⁹ igitur
actus ponit differentia in agente ꝑm ꝟtu
tē ꝛ habitus. Vn̄ ad diuersitatē talis act⁹
sequit̄ necessario differentiā habituū. Sz
diuersitas actus quē agens efficit. nō po,
nit diuersitatē in habitib⁹ nec in potētiaꝫ
nec in virtute ex pte agentis. Exemplum
patet in igne. Actus eñ q̄ agit ignis ē ca,
lefacere seu calor. Iste actus ē indiuisus
ꝛ vn⁹ in se. actus quē agit ꝛ efficit ignis p
istū actū multiplex ē. qꝛ calor efficit desic,
cationē ꝛ indurationē ꝛ liq̄factionē. ꝑz di
uersitatē materie recipiētis. vt ptz in luto
ꝛ cera. sic ergo cū diuersitas actuū in gr̄a
sit ex pte actuū q̄s efficit gr̄a. nō ex pte ei⁹
q̄ efficit. imo ē vn⁹ actus q̄ efficit. pz ꝙ hec
diuersitas actuū nō ponit diuersitatē ha
bituū s effectuū. In ꝟtutibus aūt ē diuer
sitas actuū vtroq̄ mō. qꝛ sunt ibi diuersi
actus q̄bus efficiūt seu agunt ꝛ q̄s effici,
unt. qꝛ actus q̄ fides agit ali⁹ ē ab actu q̄
spes agit ꝛ charitas. qꝛ aliud ē q̄ credim⁹
aliud quo speram⁹. aliud quo diligim⁹. ꝛ
ideo fides spes charitas sunt diuersi ha,
bit⁹ seu diuerse ꝟtutes. et sic alios ꝛ alios
act⁹ efficiūt ꝛ eliciūt. Cōsiderādū scđo. B
ꝙ gr̄a diuidit̄ multiplr̄ ꝑm ꝙ multiplicit̄
compat̄. vn̄ dicit s. bonauē. in. ij. di. xxvij
in declaratiōe lr̄e ꝛ in suo centiloq̄o par,
te. iij. ca. xxxv. ꝙ gr̄a cū sit vna multiplices
tn̄ hz diuisiones ꝑm diuersas compatio,
nes. Habet nāq̄ gr̄a compari ad suuz
principiū effectiuū. s. deū a quo ē. Quoni
am gr̄a ē influentia a deo pcedēs in ipaz
animā ꝑm quā deus totā animā sibi assi,
milat. habz cōpari ad suū subiectū in q̄. s.
ad animā sicut ad p̄ncipiū dans ei vitam
inesse secūdo hz nihilomin⁹ compari ad
suū oppositū ꝯ qđ ꝛ h ē malū. hz cōpari
ad suū effectū ad quē ordinat̄. Per cō,
parationē ad suū p̄ncipiū sic diuidit̄ gr̄a
in gratiā p̄destinationis. vocationis. iusti
ficationis (q̄ztū ad remissionē pctōꝝ) et
magnificationis (oīm scz gr̄a virtutū vel
eterne remuneratiōis) p̄mo ei de⁹ gratiā
p̄parat. qꝛ p̄destinatio ē gratie p̄paratio.
Secūdo offert. tercio confert ꝛ q̄rto com
plet. ꝛ ꝑm hoc attēdit̄ p̄dicta diuisio q̄ su
mit̄ de eo qđ dicit apl̄s Roma. viij. quos
autem p̄destinauit hos ꝛ vocauit ꝛ quos
vocauit ipsos ꝛ iustificauit. quos autē iu

stificauit illos ꝛ magnificauit. Secūdū autem ꝙ gratia comparat̃ ad suum subiectū sic diuidit̃ in gratiā. cogitatiōis voluntatis ꝛ perfectionis. ẜm triplicem potentiā substantie aīe in q̄ ē grā videlꝫ ẜm ītellectiuā ꝛ affectiuā ꝛ operatiuā Et h̃ diuisio ponit̃ a Bernardo de libe. arbit̃. de qua dicet̃ cōsideratiōe tercia. Secūdū autē ꝙ compat̃ ad suū oppositū. Sic est illa diuisio gratie. qꝛ ē gratia ꝓtectionis. liberationis. extractionis et saluationis. Sumit̃ eñ hec diuisio ẜm ꝙ gratia adiuuat cōtra multiplex malū. vicꝫ malū temptationis siue pugne. malū ꝑsecutionis siue miserie. ꝛ malū sequele. A pmo protegit. a secūdo liberat. a tercio extrahit. et a quarto saluat. Et hec diuisio sumit̃ d̾ ysa ia. xxxi. Proteget dn̄s exercituū irl̄em. ꝓtegēs ꝛ liberās. transiens ꝛ saluās. Secundū compatiōnē ad effectū ad quē est diuidit̃ in p̄uenientē ꝛ subsequentēꝫ siue operantē ꝛ cooperantē. que sunt differentie grē ẜm effectus q̄s habet in ip̄am voluntatē. Dr̃ eñ grā p̄ueniēs inquantum ip̄am voluntatē facit bonā. ꝛ ideo preuenit. qꝛ nō ē a libero arbitrio. ẜ potiꝰ infundit̃ ab ip̄o deo. vñ dicit Augꝰ. in Enchi. ꝙ ē gratia p̄ueniens de qua dr̃. Miscdia eiꝰ p̄ueniet me. ꝛ subseq̄ēs. de qua dr̃ in ps̄. Et miscdia eius subsequet̃ me. Ipsa enim gratia subsequens iuuat liberū arbitriū respectu boni eliciendi Gratia igitur preuenit animā vt velit Subsequit̃ aiaꝫ ne frustra velit, Sic etiaꝫ assignat Augꝰ. differētias gratie operantis ꝛ cooperātis dicēs ꝙ grā operās est q̄ p̄uenit hoīs voluntatem vt velit bonū. Gratia cooperās q̄ adiuuat ne frustra velit. Et sumit istam differētiam gratie iuxta illd̾ qd̾ dicit apl̄s ad Roma. ix. Nō est volentis neqꝫ currētis. p hoc volēs dicere ꝙ nō est in potestate nostra velle bonū. ꝛ hoc tangit̃ cum dicit. Non est volentis. Nec operari bonū ꝛ hoc tangit cū dicit Neqꝫ currentis. id̾o necessaria ē gratia q̄ p̄uenit hominis voluntatē vt velit ꝛ adiuuet nec frustra velit ẜ vt exequat̃ volitū. Notandū igit̃ ẜm Alexandrū ꝙ vna istaꝝ differētiaruꝫ eadē est cum alia ẜm rem. ẜ differunt ẜm nois rationē. Nam eadem est gratia operans ꝛ p̄ueniens. ẜ differenter. qꝛ vtraqꝫ compatur respectu liberi arbitrij vt causa mouens ip̄m. ẜ p̄ueniens dicit̃ inquātum semꝑ presto est vt causa bone voluntatis. ꝛ si in effectu non causet. Operans vero efficit bonā voluntatē ẜm actum p̄ueniens dicit causam bone volūtatis ẜm habitū. Similiter eadem est gratia subsequens ꝛ cooperans. Subseq̄ēs dicit̃ respectu preuenientis q̄ facit voluntatē bonam eo ꝙ adiuuat voluntatē iam existentem bonam ad faciendū bonum. Cooperans vero dicit̃ respectu liberi arbitrij inquantū ex gratia ꝛ libero arbitrio opꝰ bonū ꝓcedit. Considerandū sc̄d̾o ꝙ ẜm ꝙ nomen gratie diuersimode accipit̃. sic etiam ꝛ iste due differentie p̄ueniēs ꝛ subsequens. Accipit̃ eñ (ꝓut dictum ē capi. iij.) Gratia vno mō largissime. sic cōp̄hendit dona naturalia ꝛ gratuita. vtraqꝫ eñ desursum est. Hoc mō gratia hꝫ diuidi in p̄uenientem ꝛ subsequentē (ẜm Alexan, ꝛ s. Bona.) ita ꝙ p̄ueniens vocant̃ duo naturalia. Subseq̄ēs dona gratuita. ẜm hoc ymago dei in nobis dicit̃ gratia p̄ueniens qua possumꝰ deum cognoscere ꝛ diligere. sic gratia p̄ueniens est donū gratisdatū. sic accipit Greg. in mora.

Alio mō dicit̃ gratia minus ꝯmuniter sic etiam cōprehendit gratiam gratisdatam ꝛ gratūfacientem. sic diuidit Bern. de gratia ꝛ libero arbitrio gratiā. dicens: ꝙ quedam est gratia que seminat bonuꝫ cogitatuꝫ quā noīat gratiā p̄uenientē immittendo eñ bonā volūtatē nos p̄uenit: (qñ videlicet hō existens in pctō mortali cogitat de futuro iudicio. ꝛ de pena eterna. ꝛ de diuina misericordia. ꝛ ex hoc cogitat se conuertendum ad deum, Sic dicitur. ij. Corinth. iij. Non ꝙ simus sufficientes cogitare aliquid a nobis ꝛc.) Imitando malam voluntatem sibi per cōsen

ſum iungit:miniſtrando conſenſui facul-
tatem foris ꝑ aptum opus interi⁹ opifex
innoteſcit ꝛ hec gratia ꝑficit bonũ quã di
cit.s.Bern̄.ſubſequenteͤ.Ait em̄ ſic in li-
bro de li.ar.Hec tria opaꝛ in nobis de⁹.
ſcꝫ cogitare:velle:ꝑficere.Primũ ſine no
bis opaꝛ.ſcd̄m nobiſcũ.ꝛ tercium ꝑ nos.
Hui⁹ triplicis differentie aſſignatiõis:
rõnem reddit Alexander.Cũ em̄ gratia
ſit ꝑfectio potentie q̄ eſt in li.ar.ſm act⁹
libe.ar.erit aſſignare drñas gr̄e.Ad libe-
rũ arbitrium primo ꝑtinet cogitare:cõſe-
quenter velle:poſtmodũ exequi ſeu ope-
rari.Prima eſt immiſſiua bone cogitatio
nis.ꝛ illa compͥhendiꝛ ſub gratia ꝑueni-
ente.Scd̄a immutatiua male voluntat.
Tercia miniſtratiua facultatis ad agen-
dum exequendũ ſeu ad operandũ bonũ.
Ille due differentie cõprehenduntꝛ ſub
gratia ſubſequente.qꝛ gratia ſubſequenſ
diciꝛ ad duplicem actũ.ſ.ad actũ interio
rem qd̄ eſt velle.ſ.in affectu ꝛ ad actũ ex-
teriorem in effectu. Accipiꝛ etiam gra
tia ſtricte.ꝛ ſic cõprehendit gratiam gra-
tumfacienteͤ ꝛ gl̄iam ꝛ tunc diuidere gra
tiã in ꝑuenienteͤ ꝛ ſubſequenteͤ nõ eſt ali-
ud q̄ꝫ diuidere in gr̄am ꝛ gl̄iam.Et ſic di
uidit Aug.in li.de natura ꝛ gr̄a.ait.Gr̄a
ꝑuenit vt pie viuam⁹.ſubſequiꝛ vt cũ il-
lo ſꝑ viuam⁹:nunc ꝑuenit vt vocemur.
tunc ſequiꝛ vt glorificemur. Accipitur
etiã gr̄a magis ſtricte ꝛ tũc noiat ſolũ gra
tiã gratũfacienteͤ ſm duplicẽ effectũ de q̄
ſepius dictũ eſt.ſ.vt gratia ꝑuenit volun
tatem vt velit:ſubſequiꝛ ne fruſtra velit.
Iuxta hũc modũ magiſter in.ij.diſ.xxvj.
diſtinguit gr̄am in ꝑuenientem ꝛ ſubſe-
quenteͤ.Accipiꝛ ẽt gr̄a ſtrictiſſime.et ſm
hunc modũ gr̄a ꝑueniẽs eſt q̄ bonũ opa-
mur.Subſequẽs qua malo reſiſtim⁹ ſeu
tentationi male.ad vtrũqꝫ em̄ requiritur
gr̄a.qꝛ vtrũqꝫ bonũ eſt ſupra ptãtem ho-
minis eleuatũ.Nã bonũ ad qd̄ tendim⁹
ſuꝑ nos eſt nec ad illud ex nobis ꝑuenire
poſſum⁹.Tentans etiã ſm ptãteꝫ ſupra
nos eſt.Iob.xlj.Nõ eſt ptãs ſuꝑ terrã q̄
comparetꝛ ei Habem⁹ etiã in nobis fomi
teͤ impedienteͤ bonũ ꝛ inclinanteͤ ad malũ
Et iõ neceſſaria eſt ad reſiſtendũ gratia.
Qr̄tũ ad ſcd̄m de diuerſitate opatõis
gr̄e. Cõſiderandũ ꝑmo ꝙ ex quo vnum-
qdqꝫ cognoſcibile ẽ ſm ꝙ eſt i actu nõ ſꝫ
ꝙ in potentia:vt diciꝛ.ix.Metha.Ha-
bituſqꝫ eſt mediũ inter potẽtiã purã et a-
ctũ purũ.Cũ igiꝛ gr̄a gratũfaciens ſit ha
bit⁹ aĩe rõnalis vl̄r totius vite ordinati
uus ꝓut dictũ eſt ca.ꝑcedẽti.Iõqꝫ ꝯgno
ſci hꝫ ꝑ effectus ſiue actus quos efficit in
gratificato.q̄ ex diuerſis auctoritatib⁹ no
uem eſſe colliguntꝛ Gratie nanqꝫ (vt dicit
alex.in.iij.q.lxx.)eſt purgare:illuminare:
ꝑficere:viuificare animã Cõformare ſiue
aſſimilare ad deũ.ꝛ gratificare:iuſtifica-
re:excitare ꝛ motus meritorios elicere.
Ad intelligendũ dictos actus ꝛ effect⁹
gr̄e gratũfacientis.aduertendũ ſm alex.
ꝙ gratia cõparaꝛ ad animã vt lux vita ꝛ
motor.quia gratia eſt ſimilitudo ſumme
veritatis.ꝛ ſic cõpaꝛ vt lux.Eſt etiã ſimi-
litudo ſumme bonitatis.ſic comparaꝛ vt
vita.Eſt etiã ſil̄itudo ſumme ptãtis ꝛ vir
tutis ſic cõparaꝛ vt motor arbitrij ad ani
mã.Potentia aũt attribuiꝛ patri.veritaſ
filio.bonitas ſpirituiſancto.Et iõ gratia
eſt ſimilitudo totius trinitatis ꝛ aſſimilat
nos toti trinitati.Scd̄m aũt ꝙ cõparaꝛ
vt lux eo ꝙ eſt ſimilitudo prime veritat.
ſumuntꝛ tres effectus gratie.ſ.purgare.il
luminare ꝛ ꝑficere.Cũ em̄ gr̄a nihil alid̄
ſit q̄ꝫ ſimilitudo anime ad deũ.ſicut dicit
Aug.Gratia intendit aĩam aſſimilare dõ
qꝛ aſſimilatio nihil aliud eſt q̄ꝫ mot⁹ a diſ
ſimili ad ſimile.vñ tũc aĩa deo aſſimilaꝛ
qñ moueꝛ a diſſil̄itudine ad ſil̄itudineͤ vl̄
a ſil̄itudine ad maioreͤ ſil̄itudineͤ vt mag.
ſit ſil̄is.vñ dicit Dyoni.ꝙ purgare reſpi-
cit ipam diſſil̄itudineͤ amouẽdo ipam ab
aĩa.vñ purgatõ ẽ remotio diſſil̄itudis ab
aĩa.Illũinare do ꝛ ꝑficeͤ itroducũt ipam
ſil̄itudineͤ.vñ purgare ꝛ illũiare dicuntꝛ
reſpectu fieri.Perficere aũt qñ totũ cõ-
pletũ eſt nec aliter fieret aſſil̄atio.ſicut pꝫ
de luce.ad h̄ ſibi aſſil̄et aereͤ.oꝫ vt purget

aerem a tenebris ⁊ ꝙ ipſum diſponet et illuminet: ⁊ ꝙ ſe faciet faciet in aere ⁊ ipſum ꝓficiat. ſic eſt de gr̃a que eſt lux ſp̃ualis ad hoc ꝙ ip̃am aſſimilet aiam deo. Et iõ ꝓpꝛij actus ſũt illi. Qꝛ dicti tres actꝰ ſint effectꝰ gratie oſtendit̃ ex auctoꝛitatibus ſcripture. dicit̃ eñ ad Heb. j. purgationem peccatoꝝ faciẽs. Sꝫ purgatõ peccati nõ eſt niſi per gr̃aꝫ: nec aliter purgat deꝰ. ergo purgare eſt effectꝰ gratie. Item ꝙ illuminare ſit effectꝰ gratie. dicit̃ eñ in ps̃. iiij. Signatũ eſt ſuꝑ nos lumen vultꝰ tui dñe. Gloſa. lumen gr̃e tue quo refoꝛmat̃ imago dei in nobis. ergo gratie eſt illuminare. Itẽ ꝙ ꝑficere ſit actꝰ gratie oñdit̃ ad phil. ij. Ipſe opat̃ in nobis velle ⁊ ꝑficere: ſed illud opat̃ ꝑ gr̃am. ergo gratie eſt ꝑficere. Scd̃m aũt ꝙ gr̃a eſt ſilitudo bonitatis ſũme ſic ſumunt̃ alij tres effectꝰ gr̃e vicꝫ. viuificare: aſſimilare: gratificare. ſic gratia cõparat̃ ad animã vt vita eã viuificans. qꝛ ſic cõparat̃ ad aiam vt amoꝛ. ⁊ iſte amoꝛ impꝛeſſus vita ẽ qua anima viuit deo. vñ Richardꝰ. Scio aia mea qꝛ dilectio vita tua eſt. ⁊ ita ſm hunc modũ viuificare eſt actꝰ gratie. Ad iſtum ṽo actũ cõſequit̃ tranſfoꝛmatio ſeu aſſimilatio qꝛ hec ẽ vis amoꝛis ꝙ trãſfoꝛmat amantẽ in amatũ. vñ richar. de arra ſpõſe. Scio aia mea ꝙ cũ aliq̃d diligis: ipſa vi dilectiõis in eiꝰ ſilitudinẽ tranſfoꝛmaris (de tranſfoꝛmatõe pl'a dicta ſt̃ in ſcd̃o tract. c. xviij. notabili. ij.) ⁊ q̃tũ ad hoc ſumit̃ iſte effectꝰ gr̃e q̃ eſt aſſimilare animã ad deũ ⁊ trãſfoꝛmare. Ex hoc ṽo ꝙ ania aſſimilata eſt deo ex hoc eſt grata deo. vñ ꝓuer. viij. dicit ſapia. Ego diligentes me diligo. Et ita ex hoc ꝙ amoꝛ impͥmit̃ anie ſumit̃ viuificare. Ex hoc ꝙ iã impꝛeſſus ẽ ſumit̃ aſſimilare. Ex h̃ ꝙ aſſimilata ẽ aia ꝑ amoꝛẽ ſumit̃ gratificare in generali rõe

Tres dicti actꝰ ꝙ ſint effectꝰ gratie oñdit̃ ꝑ ſcripturã. Et ꝑmo ꝙ viuificare deꝰ in creatura rõnali eſt ꝑncipiũ vite ſp̃ual'. vñ Act. xvij. In quo viuimꝰ mouemur ⁊ ſumꝰ. Sꝫ ꝑmũ quo viuit rõnalis creatura ꝑ deum eſt gr̃a. ſꝫ illud quo ꝑmo viuit dicit̃ viuificare. igit̃ gratia viuificat. Itẽ ꝙ refoꝛmare ſit effectꝰ gratie. ps̃. Signatũ eſt ſuꝑ nos lu. vul. ⁊c̃. Glo. Lumen gr̃e tue quo refoꝛmat̃ imago tua in nobis q̃ tibi ſimiles ſumꝰ. Itẽ ꝙ gratificare ſit effectus gratie. qꝛ dꝛ Ephe. j. In laudẽ gl'ie ſue in qua gratificauit nos ĩ xp̃o. Ex q̃ relinquit̃ ꝙ effectꝰ gratie ſit gratificare.

Scd̃m aũt ꝙ gr̃a eſt ſilitudo ſũme poteſtatis ⁊ virtutis. compat̃ ad animã vt motoꝛ. vt ſic ſumunt̃ alij tres effectꝰ gratie. ſ. iuſticare: excitare: motus meritoꝛios elicere. ⁊ hoc ꝑ cõpatiõem ad liberũ arbitriũ. qꝛ ſicũt dicit Bern̄. de libero ar. Liberũ arbitriũ gerit ſilitudinẽ diuine ptãtꝭ eo ꝙ nõ põt cogi. vñ circa ip̃m ſũt iſti tres effectꝰ gratie ſꝫ diuerſimode. qꝛ liberũ ar. eſt facultas voluntatis ⁊ rõnis. Excitare ṽo eſt effectꝰ gratie circa liberũ arb. q̊ ad rõnem. Iuſtificare q̊ ad volũtatẽ. Motꝰ meritoꝛios elicere. q̊ ad facultatẽ. vñ gr̃a mouet volũtatẽ ꝑ iuſtificatiõꝫ. qꝛ ſicut dicit Anſhelmꝰ. Iuſticia eſt rectitudo volũtatis. ⁊ iõ iuſtificatio eſt ip̃iꝰ voluntatis. Excitatio ṽo ipſiꝰ rõnis. Motꝰ meritoꝛios elicere eſt ip̃ius facultatis ſeu ptãtis. vñ hec tria bonũ cogitare velle ꝑficere facit gr̃a in nobis vt prius habitũ eſt. Qꝛ ãt ꝑmemoꝛati tres actꝰ ſint effectꝰ gr̃e ptꝫ in ſcriptura ſacra ꝑmo de excitare. Apo. iij. Ego ſto ad oſtiũ ⁊ pulſo. Oſtiũ appellat̃ liberũ arbi. ſeu voluntas. Sꝫ pulſatio nõ eſt niſi ꝑ gr̃am excitatio quedã volũtatis ad bonũ. Itẽ ꝙ iuſtificare ſit effectꝰ gratie oñdit̃ ad Ro. iij. Iuſtificati gratis ꝑ gr̃am ipſiꝰ. ergo gratia iuſtificat nos Itẽ ꝙ gratie ſit actus meritoꝛios elicere ⁊ ꝓducere. j. Co. xv. Gratia dei in me vacua non fuit. vult ergo dicere apoſtolꝰ ꝙ gr̃a dei in ipſo fructificauit. ſed fructificatio ipſa attenditur q̃tum ad meritum. ergo gratia ꝓducit opus meritoꝛium.

E Conſiderandum ſecundo. ꝙ ſanctus Bona. in. ij. diſ. xxvj. q. ij. Et in ſuo breuiloquio. ⁊ Centiloquio plures aſſignat effectꝰ gra

tie quoꝝ pleriq̄ꝫ idē sunt cū p̄memoratis Dicit nanq̄ꝫ in Centilpquio. ꝙ gr̄a gratū faciēs p̄ueniens. etiā dr̄ ſm ꝙ informat. Subſequēs ſm ꝙ mouet. Sicq̄ꝫ duplex ē effectus gr̄e. vnꝰ gr̄e p̄uenientis in ingreſſu. alius gratie ſubſequētis in ꝓfectu. hec nāq̄ꝫ gr̄a cū ſit vna tn̄ multa in aīa opaꝛ. In ingreſſu eni gratia p̄ueniēs animā informādo. ipam efficit ſponſam xp̄i. Filiā pr̄is eterni ⁊ ſpū̄ſſancti templū. In ꝓfectu vero gr̄a ſubſequēs animā. purgat. illuminat. ꝑficit viuificat reformat ⁊ ſtabilit. Eleuat aſſimilat deo ꝯiūgit. ⁊ ꝑ hoc acceptabilē deo facit. ꝓpter qd̄ tale donū gratia gratūfaciēs nō merito debuit appellari. Nō ad p̄dictoꝝ intelligentiā habeꝛ in breuiloquio. Cū ei gratia gratūfaciēs ſit donū diuinitꝰ datū. ꝑ qd̄ aīa efficiꝛ ſpōſa xp̄i filia patris eterni ⁊ templū ſpū̄ſſancti Ideo cū gr̄a daꝛ donū increatū optimū ⁊ ꝑfectū. q2 deſcēdit a pr̄e luminū ꝑ vbū incarnatū ſm ꝙ vidit Iohes in Apocalipſi. fluuiū ſplendidiſſimū ad moduꝫ criſtalli ꝓcedere de ſede dei ⁊ agni. Illd̄ autē donū ē ſpū̄ſſanctꝰ qd̄ q̄ hꝫ deū hꝫ ⁊ q̄m nullꝰ habet deū q̄n ab eo ſpū̄aliter habeatur. nullꝰ hꝫ ⁊ habeꝛ a deo. q̄n ip̄m precipue ⁊ incōꝑabiliꝛ diligat ⁊ diligaꝛ ab eo. ſicut ſponſa a ſponſo. Nullꝰ ſic diligitur. q̄n ad eternā beatitudinis hereditatē adopteꝛ ꝓ filio. hinc ē ꝙ gr̄a gratūfaciēs facit animā ſponſam xp̄i. ⁊ filiā patris eterni. ⁊ templū dei. q̄ſi indiſſolubiliꝛ ⁊ matrimonialiter ꝑ amoris ⁊ gr̄e vinculū copulatā. Rurſus q2 mēs noſtra nō efficiꝛ cōformis beatiſſime trinitati ſm ꝑfectū gr̄e niſi ꝑ vigorē vtutis ⁊ ſplendorē veritatis ⁊ feruorē charitatis. Et vigor vtutis animā purgat. ſtabilit ⁊ eleuat. Splendor veritatis animā illuminat. reformat et deo aſſiīat. Feruor charitatis animā ꝑficit. viuificat ⁊ deo iūgit. Et ex hijs omibus hō deo placēs ⁊ acceptus exiſtit. hinc ē ꝙ influentia deiformis gratie dr̄ habere oīs actus decem p̄dictos. ita tn̄ ꝙ denoīaꝛ ab vltimo ſicut a cōpletiuo. Nā gratia dicitur gratūfaciens q2 habenteꝫ facit deo gratū. Cancellariꝰ deniq̄ꝫ ꝑiſienſ ſuꝑ magr̄. decē effectus iaꝫ dictos gratie enumerat air. Sunt aūt effectꝰ gratie ꝑlimiꝛ tres Ierarchyci. purgare illuminare ꝑficere. Quos aliq̄ multiplicāt ſm mentꝭ vigorē fulgorē ⁊ amorē. Dicētes ꝙ virtut. memorie purgat. eleuat ⁊ ſtabilit. fulgorē intelligentie. illuminat reformat ⁊ aſſimilat. Amorē affectiue ꝑficit viuificat ⁊ vnit ⁊ mentē acceptā deo reddit. Aduertēdū tn̄ ꝙ p̄dicti effectus gratie ſunt a gratia gratumfaciente creata ſicut a forma ⁊ p̄ncipio informatiuo. A gratia aūt increata. ſ. ſpū̄ſancto q̄ ē fons oīm donoruꝫ. ſicut ab efficiente ⁊ a p̄ncipio effectiuo. Sicut radius a ſole. ſicut germen a radice ſicut ymago ab artifice.

Theorica multiplicis multiplicis diuiſionis ⁊ effectus gratie gratumfacientis. F
Gratia gratūfaciēs vna in ſe multiplices hꝫ diuiſiones iuxta diuerſas opationes. nā cōꝑaꝛ ad ſuū. Principium effectiuuꝫ Subiectū in q̊. Oppoſitū cōtra qd̄. Effectū ad quē. Ad ſuū p̄ncipiū effectiuū. ſ. deum a quo ē ſic ē gr̄a p̄deſtinatiōis. vocationis. iuſtificatiōis. magnificatiōis. Ad ſbiectū in q̊. ſ. ad aīam ſic ē gratia cogitationis volūtatis ꝑfectionis. Ad oppoſitū ꝯ qd̄ ſic ē gratia ꝓtectionis. liberatiōis. extractiōis. ſaluationis. Ad effectū ad queꝫ ſic ē gratia preueniēs ſiue operans. ſubſequēs ſiue cooperās. Hec diuidiꝛ ſm nominis gratie diuerſam acceptionem.

Gratia ſumitur quadrupliciter. Largiſſime. Minus cōmuniter. Stricte Strictiſſime. Largiſſime ſic bona naturalia gratuita vocanꝛ gr̄a p̄ueniens ⁊ ſubſequens

Minus communiter ſic bonum cogitare dicitur gratiſdata gratia preueniens Bonū velle perficere dicitur gratia gratumfaciens ſiue ſubſequēs. Stricte ſic Gratia gratumfaciens dicitur preueniēs Gloria conſūmata dicitur ſubſequens.

Strictiſſime. ſic gratia gratumfaciens qua bonū operamur dicitur preueniens

qua malo resistimus dicit subsequens. ꝛ varios opatur effectus in gratificato, nā comparat ad animā vt summe veritatis lux. Sic habet tres effectus purgare. illuminare ꝛ perficere. vt summe bonitatis vita. sic etiam habet tres effectus viuificare assimilare gratificare vt summe potestatis motor. sic habet tres effectus. iustificare. excitare. elicere motus meritorios. Cōparat etiā ad animā vt ꝑueniens. In ingressu habet tres effectus sponsā xp̄i. filiam patris eterni. templū spiritussancti efficit animā. Et facit iuxta rigorē virtutis purgare stabilire. eleuare iuxta splendorem veritatis. illuminare. reformare. assimilare iuxta feruorē charitatis. ꝑficere viuificare vnire. Ex hijs aīa accepta fit deo

Uirt⁹ et grā differūt ꝛ q̄d sit virtus ſm nomen.

¶ Uirtus et gratia differunt. ꝛ quid sit virtus ſm nomen. Cap. xi.

Quarto iuxta ordinē premissuz in primo capitulo restat agere de septem habitibus virtutū in q̄s gratia gratumfaciens primo ramificat. Sūt nanq3 habitus virtuales in quos ramificatur gratia in triplici differentia. Sūt eñ habitus virtutū. donoꝝ ꝛ beatitudinum Primi sunt ad primos motus anime. secundi ad medios. tercij ad ꝑfectos. Sūt eñ quedaz opera primaria sicut credere quedā media. sicut credita intelligere. q̄dā postrema sicut intellecta videre. Itez ꝑmi habitus sunt respectu incipientium. secundi respectu ꝑficientium. tercij respectu ꝑfectoꝝ. primi sunt ad potentias anime rectificādas. secūdi ad expediendas. tercij ad ꝑficiendas. Ideo gratia gratūfaciens ramificat. in habit⁹ v̄tutū. quoꝝ ē animā rectificare. In habitus donoꝝ. q̄rū ē animā expedire. ꝛ in habit⁹ beatitudinū quoꝝ ē animā ꝑficere. Primū igit restat agendū de habitib⁹ virtutū. Cū igitur sit vna gratia gratificās animā. septē tñ sunt v̄tutes gratuite q̄b⁹ vita regit humana. Tres q̄dē theologice. s. fides spes ꝛ charitas. Et quatuor Cardinales. prudentia. temperantia. fortitudo ꝛ iusticia.

Generalis nanq3 necessitas harū virtutū (vt dicit s. Bonauen. in. iij. dis. xxxiij) est ad rectificādas potētias anime cōtra obliquitatē ꝛ advigorandū cōtra difficultatē. virtus ei facit potentiā rectā ꝛ vigorosam. Et qm̄ ꝯtingit hominem ordinari ad deū. Contingit nihilomin⁹ hominem ordinari ad ꝓximuz ꝛ ad seipm̄. ꝛ in hijs potest obliquari. impediri siue retardari. Hinc ē q̄ nō solū indiget habitib⁹ ipsum vigorantib⁹ ꝛ rectificantib⁹ ꝓut directe tendit in deū cuiusmōi sunt habitus v̄tutū theologicaꝝ. ſ etiā indiget habitib⁹ vigorantibus rectificantib⁹ seu regulantib⁹ ꝓut ordināt ad seipm̄ ꝛ ad ꝓximū. Et tales sunt habitus virtutū cardinaliū. vnd̄ sicut p̄ter p̄cepta p̄me tabule q̄ directe ordināt ad deū. oportunū fuit ponere p̄cepta secūde tabule q̄ ordināt ad ꝓximum Sic etiā p̄ter habit⁹ virtutū theologicarū necessariū ē ponere habitus virtutum cardinaliū. De habitibus igit virtutū primo dicendū est in generali. Dehinc de singulis virtutib⁹ in specie. Circa v̄tutē generalit sex sunt referēda. Primū an gratia gratificās ꝛ v̄tus gratuita differāt ꝑ essentiā. secundū q̄d sit v̄tus ſm nomē tercium quid ſm diffinitionē. quartū de virtutū diuisione. quintū de medio virtutū. qm̄ virtus cōsistit in medio. Sextū de virtutū circūstantijs. Quo ad primum respondet Allex. ꝑte. iij. q. lxix. mēbro. ij. arti. iiij. ꝛ s. Bona. in. ij. dis. xxvij. art. j. q. ij. q̄ habitus grē gratūfacientis ꝛ v̄tutū habitus sunt diuersi. ꝓbāt hāc positionem nā dicit Anshelm⁹ de ꝯcordia p̄destinationis ꝛ li. ar. Rectitudinē volūtatis nullus hz nisi dei grā ꝑueniēte. ſ v̄tus nō est aliud q̄3 rectitudo volūtatis. g̃ v̄tus est a grā ꝑueniēte. ſ i creaturis differt effectus a causa ꝑ essentiā. g̃ v̄tus ḡtuita differt essenciat a grā. Itē q̄cūq3 sic se hn̄t q̄ vnū ē mediū operādi respectu alteri⁹ illa differūt ꝑ essentiā. q2 nihil creatū agit seipo ſ gratia in opus bonū ꝛ in actū determinatum mouet mediāte virtute. Sicut cū

quis dirigit equū ꝑ frenū. Gratia eñ ꝫm
Aug. se hʒ ad li. ar. sicut sessor ad equū. ⁊
mouet li. ar. ꝑ virtutem ergo grã ⁊ virtus
gratuita differūt ꝑ essentiã plã argumen
ta p̄fati adducūt doctores q̄ hic omittun
tur. Sʒ contra dicit mgr̄ in. ij. dis. xxvj.
ꝙ gratia gratūfaciens est fides cū dilecti
one. si ergo fides ⁊ charitas v̄tutes sī et
p̄dicant̄ de gratia gratificante. ergo ideʒ
est virtus ⁊ gratia. Rñdet. s. Bona. ꝙ il
la p̄dicatio nō est ꝑ essentiã. ꝫ ꝑ quandaʒ
ꝯcomitantiã ⁊ significantiã. ⁊ aliquo mo
do posset reduci ad p̄dicatiōem ꝑ causaʒ
Vñ mgr̄ nō intendit in illo v̄bo notifica
re grām gratūfacientē quātū ad essentiã
ꝫ intendit eam notificare q̄si ꝑ posterius
⁊ quodāmō ꝑ effectū Cū eñ habitꝰ ꝯgno
scat̄ ꝑ actꝰ ⁊ actꝰ gratie duplex sit ꝫm du
plice potentiã. videlʒ ꝫm intellectū ⁊ affe
ctū. ideo ꝑ illos hʒ gratia notificari Et q̄
in illos nō exit grã nisi mediantibꝰ habi
tibꝰ virtutū vicʒ fidei ⁊ charitatis. iō no
tificans grām dicit ꝙ gratia nil aliud est
q̄ fides cum dilectiōe. ꝓ eo ꝙ ꝑ istos du
os habitus dicit̄ aĩa in suos actus exi
re: ꝑ quos nobis innotescit gratia. His
itaqʒ premissis. Dicendū ꝙ gratia gratū
faciens ⁊ virtutum habitus sunt diuersi.
Vñ dicit. s. Bona. Queadmodū Color
qualitas est corporis terminati. q̄ a pre
sentia luminis influxi venustat̄ ⁊ comple
tur vt posset mouere visum. Sic virtus q̄
est abilitatio potentie seu habitꝰ reddens
potentiã facilē respectu alicuiꝰ actꝰ absqʒ
gratia gratūfaciente informis est. sicut co
lor sitiet lumine. ꝫ ea adueniente ex q̄ to
ta anima in se ⁊ in suis potentijs decora
tur. Formari ⁊ viuificari dicunt̄ habitꝰ
virtutū ⁊ effici deo accepti. Vñ quemad
modū ex luce ⁊ coloribus fit vnū in rōne
motiui: ⁊ vna lux sufficit ad multos colo
res illuminandos. sic ex gratia ⁊ habitibꝰ
informibꝰ cū formant̄: fit vnū ꝫm rōnem
meritorij ⁊ gratuiti ⁊ vna nihilominꝰ gra
tia ad informationem ⁊ gratificationem
habituum diuersoꝝ. Et sicut ex colore et
lumine supinfuso non fit vnum ꝑ essenti

am sed ꝑ ordinationē quandã. sic nec ex
grã gratificante ⁊ virtute informi fit vnū
nisi ꝫm quandã ordinationē ⁊ relationē
patet de fide informi ꝑ gratiam formata
incipit complete ordinari in finē ⁊ in deū
tendere eidemqʒ cōplacere. Alex. etiaʒ
in. iij. ꝓbat ꝙ gratia non est eadē ꝑ essen
tiam cū virtute gratuita. Nã sicut se ha
bet esse ad operari ⁊ bñ esse ad bñ oꝑari.
sic gratia ⁊ virtꝰ. Nã quo anima seu sua
potentia bñ est hoc est a gratia. Quo v̄o
bene oꝑat̄ est virtus. vñ qualis est cōꝑa
tio anime ad suas vires seu potentias. ea
dem cōparatio gratie ad virtutē. Exem
plum patet de radio ⁊ lumine in aere. Lu
men ⁊ radius sunt idem ꝫm substantiaʒ.
q̄ lumen est substātia radij differūt tamē
ꝫm rationem ⁊ esse. q̄ lumen est qd̄ ꝑfi
cit aerem indistincte. Radiꝰ aūt dicit illd̄
qd̄ ꝑficit per distinctionē in ꝑtibꝰ. q̄ radi
us dicit distinctionē ⁊ directionē ipiꝰ lu
minis ad hanc ꝑtem aeris ⁊ ad illam nō
autē lumen. Similiter in anima lumen ē
gratia. radius autē virtus. q̄ gratia q̄ est
ipsa lux ꝑficit animã indistincte q̄tuʒ ad
ad omnes vires. Virtus autē ꝑficit ani
mã quantum ad ꝑtes que sunt vires eiꝰ.
Quia per fidem in anima intelligimꝰ ra
dium quendã dirigentem vim rōnalem:
in primam veritatē. Charitas autē est ra
dius ꝑ quã dirigit̄ cōcupiscibilis in sum
mã bonitatē. Spes est radius ꝑ quē diri
git̄ irascibilis in summã maiestatem. vn
de dicit Bern. Q̄ virtutes sunt ordinan
tes ꝑ gratiam affectiōes. vñ qñ d̄r Radiꝰ
est lumen nō est p̄dicatio ꝑ essentiã ꝫ per
causam. sic sil'r gratia est virtus vel econ
uerso. Q̄tum ad secundum. Quid si
gnificat hoc nomen virtus ⁊ vnde sum
ptum est ⁊ quibus conuenit. Conside
randum ꝙ hoc nomen virtus videt̄ ꝫm
primam nominis sui impositōnem quã
dam importare violentiam Unde in ter
tio celi ⁊ mundi dicitur ꝙ motus accidē
talis: id est violentus: est a virtute. id est
violentia non tamen cum auxilio natu
re. Sed quia nihil infert alteri violentiã

nisi ꝑ aliquā potentiā ꝑ quā ꝑdn̄at vt agat ꝛ nō patiat. Jō ex hoc tractatu ē nomen ꝟtutis ad significandā potētiā ꝑfectā agentis q̄ p̄t opari ꝛ sic tales potētie ꝟtutes vocant. Et hoc mō potentie anie tam intellectiue q̄ sensitiue dicunt ꝟtutes seu vires anie. Et sic ꝟtus nō est in p̄ma ʒ in secunda specie qualitatis. Et de tali virtute dr̄.j.celi.ꝙ virtus est vltimuz potentie. Et qꝛ ꝑfectio potentie mēsurat ex potiori ꝛ maximo qd̄ pōt. Maximuz aūt qd̄ p̄t potentia est bene agere. qꝛ male agere nō pōt esse maximū. qꝛ malū non cōtingit nisi ex defectu agentis. Idcirco nomen virtutis tractū est vt dr̄ illd̄ ꝟtus qd̄ disponit aliquā potentiā vt possit in suū potius siue in actionē q̄ sit bona ꝛ ꝑfecta ꝛ qꝛ hoc facit habit⁹ virtutis. idcirco habit⁹ virtuosi virtutes dicunt. Et sic ꝟtus est in prima specie q̄litatis. ꝛ de tali ꝟtute dr̄.ij. Ethi. Uirtus est q̄ bonū facit habentē ꝛ opus eius bonū reddit. Et in vij. phisicoꝝ. Uirt⁹ est dispositio boni ad optimū. ꝛ de virtute vt sic hic intendim⁹

Cōsiderandū etiā vt dicit ꝛwilhelm⁹ lugdunensis in summa ꝟtutū: ꝙ virtut⁹ nomen antiq̄tus fuit solius fortitudinis: vt ait Tulius. qꝛ nō statim innotuit hoībus ꝟtuositas aliaꝝ ꝟtutū. sed ꝟtuosi sp apparuerūt q̄ laborib⁹ ꝛ dolorib⁹ nō facile vinci potuerūt sed post expientia docuit animū habere multa certamina cōtra delicias diuitias ꝛ honores: q̄ꝝ victoria difficilis est ꝛ vtilis. vn̄ ꝛ virtuosi noīati sunt q̄ tales vincere potuissent. Notandū etiā qd̄ ph̄i in morali doctrina virtutem vocāt Scriptura sacra vt freq̄nter grāz vocat. Rō est. qꝛ virtus duplicē hꝫ cōpationē. vnā ad illud a quo est. s. ad dei liberalitatē: cui⁹ donū est: ꝛ sic dr̄ grā. Et est gratia bonū a deo gratis datū hn̄tē se deo gratū faciens ꝛ op⁹ ei⁹ gratū deo reddēs Aliā cōpationē hꝫ virtus ad id qd̄ ab ea est. s. ad opus suū. ꝛ sic vocat virtus. Et sic noīant eam ph̄i. faciem hn̄tes ad donum dei ꝛ dorsum ad datorē. Un̄ Aug⁹. iu lib. cōfes. Dorsum habebā ad lumen ꝛ ad ea que illuminant faciem ꝛ ipsa facies qua illuminata cernebā nō illuminabat. Scti ꝟo faciē hn̄tes ad lumen dei in lumine dei agnoscunt insufficientiā suam. ij. Co. iij. Non ꝙ sum⁹ sufficientes aliq̄d cogitare a nobis ʒ sufficiētia nr̄a ex deo ē Item agnoscūt boni ad qd̄ tendim⁹ eminentiam qd̄ supra vires nr̄as est. vn̄ sup illud Math. xj. Regnū celoꝝ vim patit ꝛc̄. Glo. dicit. Grandis violentia est in terra nasci ꝛ celū rape ꝛ habere ꝑ virtutem qd̄ ꝑ naturā habere nō possum⁹. Agnoscunt etiā scti hostiū inuisibiliū ꝑeminentiā ʒm ptātem ꝛ statū malicie. Job. xl. nō est ptās sup terrā q̄ cōparet ei. Jō scti intelligentes adiutoriū gratie a deo eis esse necessariū vt sine eo nihil possūt neq͡ bonū agere neq͡ tueri bonū qd̄ acquisitū est resistendo tentanti. oīa deo attribuunt ꝛ radicē meriti ꝟtutem ꝛ p̄miū. Non videntes nec in se nec in alio bonū aliqd̄ nisi grām dei. j. Co. xv. Grā dei sum id qd̄ sum. Ethimologia virtutis est. hec virtus dr̄ quasi vis intus. ꝛ hec vis ꝯsistit in aggressione arduoꝝ. in tollerantia aduersoꝝ ꝛ in abstinentia placitoꝝ. Poeta. Est virtus placita placitis abstinuisse bonis. Item ꝟtus dr̄ quasi viri stat⁹ siue virilitas. virtus eīn est ꝑfecti animi ꝛ ad rectas opatiōes robusti. sicut virilitas est corporis ꝑfecti ꝛ robusti. Itē ꝟtus dr̄ quasi virum tuens a vicijs ꝑseruans. de pe. dis. ij. Illa ania. ꝛ ca. sequenti. No. Jo. an. in dc. de sum. trini. ꝛ fide catholi. sup ꝟ. virtutes. Itē virtus dicit q̄i viroꝝ nitens vel virib⁹ nitens. Item notandū sicut dicit Tulius de officijs. Uirtus ꝛ honestas noīa diuersa sunt res tn̄ vna. Honestū ꝟo est qd̄ sua vi ad se nos allicit ꝛ dignitate trahit. vt dicit Tuli⁹ in sua rethori. Honest⁹ eīn dicit aliquis eo ꝙ nihil habet turpitudinis: vt dicit ysidorus in libro Ethimo. Et subdit. Nam quid est honestius nisi honor perpetuus ꝛ quasi honoris stat⁹. vnde hominib⁹ virtuosis ꝛ honestis honor maxime est exhibendus.

¶ De multiplici virtutis descriptione.

Capitulum xij.

Q Uantũ ad terciũ pmissũ in pncipio.c.xj.de virtutis multifaria diffinitione. In hoc ca. sũt quatuor videnda. Primo de multiplicibꝰ virtutis diffinitõibꝰ generaliter. Scdo de declaratiõe diffinitiõis. Virtus est habitꝰ electiuus ⁊c.ibidẽ infert Corrolariũ de subiecto virtutis. Tercio de declaratiõe diffinitiõis. Virtus est bona qualitas mentis. Quarto de declaratiõe diffinitõis. Virtꝰ est habitꝰ mentis bñ institute. Cõsiderãdũ primo ꝙ virtus iuxta varias eius acceptiões multipliciter diffinit. Virtꝰ eñ accipit cõiter ⁊ ꝓprie ⁊ magis ꝓprie. ſm ꝙ cõmuniter sic cõpbendit moralem virtutẽ ⁊ naturalem. Et sic hꝫ dupliciter diffiniri (ꝓut dicit scũs Bona.in.ij.di.xxvij in declaratione lre. ⁊ etiã in Centiloqo pte.iij.c.xxxvj.) Aut in cõpatiõe ad actum Aut in cõpatiõe ad actũ ⁊ finẽ vltimum. Primo mõ diffinit a pho de celo ⁊ mundo cũ dr. Virtus est vltimũ potẽtie de re. Scdo diffinit ab eodẽ in.vij.Ethic. Virtus est dispositõ pfecti ad optimũ.hec declarata est supra ca.ij. Alio mõ cõsiderat virtus ꝓprie ꝓut ꝯprehendit moralẽ tñ.extendit tñ ad politicã ⁊ gratuitã. Et sic dupliciter hꝫ cõsiderari.aut p cõpationẽ ad ipm actũ aut p cõpationẽ ad ipm pncipiũ directum. Si p cõpationẽ ad actum sic diffinit a pho in ethicis. Virtus est habitus q̃ pficit habentẽ: ⁊ opus eius bonũ reddit. Per cõpationẽ ad pncipiũ directũ sic diffinit ab eodẽ pho. Ibidem ij.li.ca.vj. Virtus est habitꝰ voluntarius immediate cõsistens recta rõne determinatus.ꝓut sapiens determinabit. Et ſm hoc etiã diffinit a Tulio p alia vba. Virtus est habitus mentis in modũ nature: rõni consentiens. Et ſm hanc duplicẽ cõparationẽ diffinit ab augustino. Virtus moralis p alia vba idem significantia. in li.de quantitate aie. Virtus est equalitas vite rõni vndiqꝫ cõsentiens. In libro de spũ ⁊ anima. Virtus est habitꝰ mentis bene institute. He due notificatões si qs attendit realiter idem sunt cũ pdictis. ⁊ tñ ille ꝙꝫ iste sunt illius virtutis q̃ p assuetudinem hꝫ acquiri. Tercio pot virtꝰ cõsiderari magis ꝓprie ꝓut accipit ꝓ virtute gratuita. Et quadrupliciter põt cõparari vicꝫ ad finem.ad subieccũ.ad actum ⁊ ad suũ pncipiũ effectiuum.ſm quadruplex genus cause: videlꝫ finalis: formalis materialis ⁊ efficiens. In cõpatiõe ad finem sic diffinit in soliloquio ab Augustino. Virtus est rõ recta ad suũ finẽ pducẽs. In cõpatiõe vo ad subiectũ qd informat qd est ipsa volũtas.sic diffinit ab eodẽ i de ci.di. Virtꝰ ẽ bona volũtas. In cõpatõe vo ad actũ ꝓpriũ siue ꝯplemẽtũ: sic dat illa Augꝰ.de moribꝰ ecclie. Virtꝰ est amor se habendi ad oĩa vt debet seu virtus est ordo amoris siue amor ordinatꝰ. Vñ Aug.diffiniens singulas virtutes.ponit amorẽ tanq̃ꝫ genꝰ ⁊ adiungit diuersos actus quasi diuersas differẽtias. Nã virtus cũ sit amor habendi ad omĩa vt debetur aut erit amor se habendi ad creatorẽ: vt cognoscat sic est fides.aut vt possideatur sic est spes.aut vt diligat sic est charitas. Si aũt virtus est amor habendi se vt debet ad creaturã.aut ad creaturã q̃ sub nobis est: vt caro.sic est temperantia.aut ad creaturam q̃ iuxta nos est sicut ꝓximus sic est iusticia. Aut ad creaturã que cõtra nos est nobis insidians sic est prudentia.aut illa creatura est nos molestãs talis amor sic se habendi ad eã vt debet est fortitudo. Predicta aũt diffinitio virtutis in libro ꝓfectuũ religiosoꝝ fris dauid ordinis minoꝝ declarat. Virtus est amor ordinatꝰ vicꝫ vt amet solum qd debet ⁊ sicut debet ⁊ quantũ debet. Qñtum vo amas aliq̃d tantũ odis ⁊ fugis eiꝰ cõtrarium vbi potes. Charitas ergo cuꝫ se extendit ad diligendum deũ.dilectio dei dicit. Cũ ad ꝓximũ.dilectio ꝓximi. Cuꝫ eius miserie compatit misc̃dia appellat Cum eius bono congaudet congratulatio dicit. Cũ equanimit aduersa tolerat: patientia dr. Cũ bñ facit odiẽtibꝰ se benignitas nuncupat. Cũ nõ extollit inanit

supra se sed subijcit humilitas est. Cū obtemperat superioribus vt iustum est obedientia est. Cū execrat turpia: castitas est. Cū resecat supflua corpalis necessitatis: sobrietas est. Cū diuitias abijcit paupertas spūs est. Cū ad paupes liberaliter opes expendit: largitas est. Cū tedio expectationis nō frangit: longanimitas est. Cū inter bonū et malū et int malū et peius discernit prudentia est. Cum ius suū vnicuiq; tribuit: iusticia est. Cū delectationibus non emollit temperantia est. Cū duris nō terret fortitudo est. Cū credit credēda fides est. Cū sperat sperāda: spes est. Vn spūs sanctus et vnicus et multiplex dicit. Sap. vij Quia cū vnus in se sit diuersa dona tribuit: bm diuersos donoꝝ effectus opat. sicut aqua nobilis medicinalis et efficax diuersos curationū effectus opat. In cōparatione vo ad suū pncipiū. In cōparatiōe vo ad suū pncipiū effectiuū dat diffinitio q̄ ponit a mgro in. ij. dis. xxvij. Et est augu. in li. de libe. ar. Virtus est bona qualitas mentis q̄ recte viuit et q̄ nullus male vtit quā deus in nobis sine nobis opatur. Huius diffinitiōis declaratio infra patet.

Cōsiderandū scdo q phus. ij. Ethic. c. vj. sic diffinit vtutem moralem. Virtus est habitus electiuus habentem pficiens et opus eius bonū reddens: p se intentus. in medio cōsistens bm cōgruentiā habentis. put determinat recta ratio sapiētis In huius diffinitiōis pncipio ponit habitus loco generis. et est verū genus virtutis. put supra ptz. ij. ca. Sūt vtutes habitus. Nā habitus est q̄litas de difficili mobilis a subiecto et facit hoiem expedite: pmpte: faciliter et delectabiliter operari. Unde bm phm. ij. ethic. Signum generati habitus est delectabiliter operari. Unde diffinit habitus q est quo agimus cum volumus. Sicut aūt habitus viciorum faciūt hoiem pmpte et faciliter opari malū ita habitus virtutū bonū. Et p hoc differt virtus a potentijs et passionibus anime. Qd pbat in anima nō sunt nisi potentie passiōes et habitus vt dr. ij. Ethi. c. iiij. s vtus nō est passio nec potētia. ergo ē habitus. pma ps minoris ptz Tū qz bm passiōes nō dicimur virtuosi s bm virtutes. Tū qz bm passiones nō laudamur nec vituperamur. sed bm vtutes. Tū qz in passiōibus nō est electio. virtus vo ē electio: vl nō ē sine electōe Tū qz bm passiōes dicimur moueri. bm vtutē nō mouemur. Scda ps mioris ptz qz bm potentias nō dicimur boni vel mali. s bm vtutes sic: Tū qz in naturali potentia nec laudamur nec vituperamur: in virtutibus sic Tū qz naturalis potentia inest nobis a natura vtus aūt nō. Scdm qd ponit in dicta diffinitiōe est actus virtutis. Nā habitū oportet diffiniri p actū Et talis actus tangit cū dr Electiuus. qz virtus est habitus electiuus. i. opans bm electiōem: et p hoc vtus moralis distinguit ab habitibus intellectualibus (de q̄bus est dictū cap. iiij. v. vj. et. vij.) qz habitus intellectuales nihil operant ex electione. s opatio illoꝝ est in ratiocinatōe et in silogismo

Dicit tercio in diffinitiōe vtutis moralis habentē pficiens. Aīa nanq; rōnalis in pncipio sue creatōnis (lz pfecta potentijs) est sicut tabula nuda apta nata tñ pfici p habitus intellectuales et virtuales: et morales et gratuitos ad obtinēdū optimū finem suū beatitudinis. Subiungitur in diffinitiōe et opus eius bonū reddēs Nam vtus habentē bonū facit et eius opus: Queadmodū virtus oculi (vt dicit phs ij. ethic.) p quā oculus bñ videt facit oculū et visum bonū. Et virtus equi p quam bñ equus opat opus suū. s. velociter currere et audacter expectare insultū hostis facit ipm equum bonū. Sic virtus p quā aliquis extendit in vltimū qd potest. vt dicit primo celi. reddit opus bonum. Ultimū aūt in quod potest potētia operantis est bonum siue bene agere. vt dictum est in scdo notabili huius capli. Ideo virtus pficit habentem et eius opus bonum reddit. Dicit quarto in diffinitōne per se intentus. Quia actus virtutis non debz fieri a casu vel de per accidens. sicut quādoq; cōtingit q aliquis facit opus gratis

maticale non per artem sed a casu. vt si vnus ideota proferat locutionem cõgruam. Nõ sic ẽ de virtutib⁹. nõ ei sequit᷑ ꝙ si aliqͦs a casu ad exempla aliorũ faceret iusta vel casta opa ꝙ talis sit iustus vl᷑ castus. Dicit᷑ quinto in diffinitõe. In medio consistens hoc ẽ in medio q̃ ad nos ⁊ nõ quo ad mediũ rei de q̃ duplici medio dicit᷑ .j.c.xiiij. Et ꝑ hoc ṽtus distinguitur ab illis q̃ operant᷑ mediũ rei. Uirtus namq; ẽ quedã medietas int᷑ duas malicias ⁊ vicia. quarũ vna tendit ad supabundantiã alia ad defectũ. vt liberalitas ẽ q̃dam medietas inter ꝓdigalitatẽ q̃ vergit ad supabundantiã. ⁊ inter illiberalitatẽ que vergit ad defectũ. ⁊ q̃ virtus ẽ in appetitu ꝑticipante rationẽ. Et iõ dr̃ in diffinitione ꝓut determinat recta ratio hoc ẽ ꝙ virtus fiat ẜm iudiciũ rõnis recte. ꝑ hͦ virtus distinguit᷑ a malicia que licz aliqñ fit ab electione nõ fit tñ a recta rõne. Et qm̃ ṽtus dz opari ẜm rationẽ rectã. Et rõem aliqñ ↄtingit esse erroneam. Ideo dicit᷑ i diffinitiõe ꝓut determinat recta rõ sapiẽtis. Cui⁹ ẽ ꝑ habitũ intellectualẽ prudentie in singulis ẜm ꝙ res se hz reddere rationẽ. q̃ mediũ in singulis variat᷑. Ideo optet ꝑ prudentiã sapientis determinari sicut q̃litas ⁊ quantitas medicine ẜm iudiciũ medici ꝑfigit᷑ ẜm egri ↄuenientiam ⁊ virtutẽ. Uirtutes nãq; morales sũt annexe cũ prudẽtia. Prudẽtia siĺr ẽ annexa cũ virtutib⁹ moralib⁹. q̃ prudẽtia ẽ recta ratio cõfesse. id ẽ ↄformiter se hñs appetitui recto ex .vj. Ethy. ẜ appetit⁹ rect⁹ nõ
C est sine ṽtute morali. Corrolariũ. virtutes morales nõ sunt i subiecto in appetitu sensitiuo ꝓut quidã dicũt. ẜ sũt in ꝑte rõnali. Corrolariũ pz. Nã dictũ ẽ in diffinitiõe ṽtutis. ꝙ ṽtus ẽ habit⁹ electiuus ẜ electo ẽ actus volũtat) ꝑsuppõnẽs actũ rõnis (ꝓut dictũ ẽ .j. tra. c. xxxvj. in principio.) dr̃ ei iij. Ethcor. Electio ẽ volũtariũ rõcinatũ. ergo virtus ponit᷑ i volũtate vl᷑ in ꝑte rõnali. Preterea dicit Aug⁹. vt ẜ. habitũ ẽ. ꝙ virtutes sunt amores ordinati. ẜ amores ordinati sunt in ꝑte rationali. Preterea dicit .s. Bo. in .iij. di. xxiij Uirtus ẽ ẜm quã cõsistit laus ⁊ meritũ. sicut ꝑ culpã attendit᷑ vituperiũ ⁊ demeritũ. Necesse ergo ponere virtutẽ in illa potentia aie q̃ ẽ principiũ ꝑmũ opatõis laudabilis ⁊ meritorie. Nã si poneret᷑ in potentia inferiori .s. vi ↄcupiscibili ⁊ irascibili sensuali tunc virtus potentie naturalis imperaret gratuite. Si ergo li. ar. est principiũ meriti ⁊ demeriti. necesse est ponere omnem virtutem theologicalem ⁊ moralem seu cardinalem in libero arbi. Preterea dicit s. Bonauen. xxxiij. dist. tercij. cũ libertas nõ sit nisi i ꝑte anime rõnali. ẜm ꝙ rõnale dicit᷑ illud qd̕ ꝑticipat rationem Necesse est virtutes cardinales in illa ꝑte reponi. Et hoc etiã necessario exigit earũ dignitas cũ ipe habeant ortũ a gr̃a. Et sunt anime ꝑfectiones. multo nobiliores q̃z ipa scientia que ponit᷑ tanq̃z i subiecto in ꝑte rõnali ⁊ intellectu ergo ⁊c. Dicit tñ s. Bona. (ꝓut ẽ etiã habitũ .j. tract. c. xxviij. circa medium) ꝙ rationale accipitur duob⁹ modis. Uno mõ vt distinguit᷑ cõtra potentiã sensitiuã. ⁊ sic omẽs virtutes sunt in parte rationali. Alio mõ ꝓut distinguit᷑ contra potentiã volitiuam. Et sic in parte rationali ponunt᷑ fides. iusticia ẜm ꝙ habz se ad alias vires anime .s. concupiscibilem ⁊ irascibilem in rõe sententiantis. Prudentia in rõne consiliantis. Cetere autem virtutes spes ⁊ fortitudo ponunt᷑ in voluntate irascibili. Charitas ⁊ temperantia in voluntate concupiscibili. De voluntate irascibili ⁊ concupiscibili dictum est in .j. tractatu. ca. xlix.

Considerandũ tercio ꝙ virtus ẜm augustinũ in .ij. li. de li. arbi. ⁊ ẜm magistrũ in .ij. distin. xxvij. diffinitur. Uirtus ẽ bona qualitas mentis qua recte viuit᷑. qua nemo male vtit᷑ quã solus deus in homine operatur. D
Hec diffinitio dat᷑ in comparatione ad suum principiũ effectiuũ Et est proprie virtutis gratuite. ẜm tamẽ sanctũ Bo. i. ij. di. xxvij. ṽtus nõ diffinit᷑

hic ꝑut distinguit̃ ꝯ dona ⁊ alios habit⁹ gratuitos ſ ꝑut noīe ꝟtutis claudit̃ omnis q̄litas aīe gratuita. poſſet tñ dici ꝙ ꝑ appropatione. recte viuere ē ꝟtutū. Expedite ē donoꝝ. ſ ꝑfecte beatitudinū vt infra manifeſtabit̃. Et in hac diffinitiōe ponūt̃ formalia virtutū. ſ. genus ⁊ dr̄ntia cū dicit̃ bona qualitas. Et ſubiectū qđ ē materia cū dicit̃ mentis. Nā mens hic accipit̃ ꝑ eminentibus ⁊ ꝑ̄ncipalibus viribus cognitiuis ⁊ affectiuis anime rationalis ſcʒ ꝑ intelligentia ſiue ratiōe. memoria ⁊ voluntate. Siue ꝑ vi rationali q̄ ꝯp̄hendit memoriā ⁊ intelligentiaʒ ⁊ vi iraſcibili et ꝯcupiſcibili. q̄ ſubſūt volūtati i rōnali ei ⁊ iraſcibibili ⁊ ꝯcupiſcibili vt dictū ē ꝟtutes reponūt̃ tāq̄ i ſubiecto Ponit̃ etiā i diffinitiōe. Act⁹ q̄ ē finis ꝟtutis cū dicit̃ recte viuit̃. Et cauſa efficiens cū dr̄ q̄ ſol⁹ de⁹ ⁊c̄. Pro clariori dicte diffinitiōis intelligētia conſiderandūʒ ꝑ hoc qđ dr̄. Qualitas innuit̃ gen⁹ ꝟtutis. Bona q̄litas ponit̃ ad differentiā malaꝝ qualitatū. cuiuſmōi ſunt ꝑdigalitas auaricia ⁊ cetera vicia. de q̄bus. ſ. dr̄. Dicit̃ eñ ꝟtus bona qꝛ a bono deo dat̃. ⁊ bonos tm̄ inhabitat. ⁊ bonos facit. ⁊ ap ſummū bonū perducit. Dicit̃ etiā mētis ad differentiā corꝑaliū qualitatū. quales ſūt albedo nigredo ⁊c̄. Per hoc qđ dicit̃ recte viuit̃. ponitur ad differentiā qualitatū q̄bus recte intelligitur. q̄les ſunt hitus itellectuales. ſcia itellectus ⁊ ſapiētia. Licet ei ſint bone qualitates ꝑficiētes intellectū. non tñ ſūt bone q̄litates regulātes voluntatē. vñ p̄t male ⁊ bñ viuere habēs eas Vñ dicit̃ in ſūma virtutū cū rectū ſit cui⁹ mediū nō exijt ab extremis. Extrema autē vite noſtre ſunt de⁹ ꝑ̄ncipiū ⁊ de⁹ finis. Vita recta eſt. q̄ ſicut ē a deo ⁊ ad deū. ita ⁊ ſub deo hūilit̃ implens ei⁹ imperium. ſicut ab eo habuit iniciū ⁊ ab eo ſpectat ꝑ̄miū. vitā aūt intelligas h̄ quatuor ꝑtes ꝯuerſationis. ſ. cogitationē. affectionē locutionē ⁊ opatiōʒ. Rectitudo hoꝝ ē cū nō diſcordāt a regula diuine legis q̄ nobis indicat diuinā voluntatē. Huic autē rectitudini oppoſituʒ eſt peccatū ꝑut deſcribit Aug⁹. Peccatū eſt factū vel dictū vel cōcupitū contra legem dei. ꝑ concupitū ꝟo intellige cogitationē ⁊ affectionē. Itē vita recta ē cū volūtas in nullo diſſentit ab eo qđ recta ratio ſentit. Voluntate eñ recte viuit̃ volūtate peccat̃. vt dicit Aug⁹. Nō recta regula eſt volūtatis. Tūc eñ ratio recta ē cuʒ ſeruat ordinē diuine iuſticie ad queʒ dn̄s hoīem obligauit. Ordo autē diuine iuſticie eſt. vt bonuʒ incōmutabile preferat̃ bono cōmutabili vt bonuʒ honeſtū ꝑ̄feratur bono vtili ⁊ delectabili. ⁊ volūtas dei ꝑ̄feratur voluntati ꝓprie. ⁊ iudiciū ratōis recte. ꝑ̄feratur ⁊ ꝑ̄ſit ſenſualitati humane hec Bonauē. Per hoc qđ addit̃ in diffinitione virtutis qua nullus male vtitur ad differentiā potentiaꝝ ⁊ viriū naturalium. Cuiuſmōi ſunt Rationabilitas. concupiſcibilitas ⁊ iraſcibilitas. que ꝓprie vires ⁊ nō virtutes dicuntur. Nullus eniʒ poteſt male vti actu virtutis qui ſemꝑ eſt bonus. qꝛ ꝑcedit ab habitu bono ꝟtutis poteſt tñ aliq̄s male vti ꝟtute tanq̄ obiecto. puta cum male ſentit de virtute cum ſcʒ odit eā vel ſuperbit de ea ſic dicit Iſidorus Cum quis ex deteriori iam melior eſſe ceperit caueat de acceptis extolli virtutibus. ne grauius ꝑ virtutes corruat q̄ prius ex lapſu viciorūʒ iacebat. Per hoc qđ dicit̃. quā ſolus deus in homine operat̃. ponit̃ ad differentiā virtutum politicarum ſiue cardinaliū (que vt vult ph̄ūs ij. Ethicoꝝ⁹) habent̃ ꝑ acq̄ſitionē. ex frequenti vicʒ bñ agere. q̄ ⁊ ſi ſint boni vſus potētiaꝝ aīe. nō tñ ſunt ꝑ infuſionē ſed ꝑ acq̄ſitionē. vñ licet ꝟtutes infuſe ſint ſine nobis operantibus principaliter ſed non ſine nobis conſentientibus ſeu cooperātibus. Et hoc eſt quod dicit Auguſtinus Qui creauit te ſine te non iuſtificat te ſine te. Deus qui in nobis virtutes ſine nobis operatur. Non priuat ex parte liberi arbi. diſpoſitionē ſuſceptiuā ipi⁹ ꝟtut̃. ſed poteſtatē effectiuā. Conſiderandū

quarto q̄ virtus ab Aug. ꝛ ab Hugo. de
san. victo. in li. de spū ꝛ aīa sic describit
Uirtus est habit⁹ mentis bn̄ institute. Et
intellige mentē bn̄ institutā. ad silitudinē
regni. qđ bn̄ institutū est. si recte in eo cō-
sulat: ꝛ bn̄ imperet ꝛ iuste obeditur. Sic
mens (q̄ hic accipit p̄ superiori pte anie
in qua est imago dī) bene instituta est cū
rō recte cōsulit volūtas bn̄ imperat. ꝛ vi-
res inferiores cognitiue sensitiue ꝛ affecti
ones sensuales seu sensualitas sbiecti vo
luntati: debito mō obediunt ꝛ obtempe-
rant Sūt aūt quatuor affectōes affect⁹
siue passiōes generales ꝛ pncipales (put
habitū est. j. tractatu in fine octaui capli)
Spes: gaudiū: timor: dolor. que si mode-
rate fuerint p rōis normā ꝛ ordinate per
voluntatis intentionē. cū ceteris passiōi-
bus min⁹ pncipalib⁹ exurgunt in virtu-
tes. Due em̄ affectiōes spes ꝛ gaudiū ad
bonū se habent. nā bonū nō est timendū:
ſ optandū. nec p̄ bono est dolēdū ſ gau
dendū. nisi forte priuatio boni timeat vl'
doleat qđ nō est bonū sed ꝓprie malū qđ
est priuatio seu carētia boni. Due alie af-
fectiones. s. timor ꝛ dolor sunt ad fugam
mali. Nam malū culpe est odiendū. ꝛ de
eo cum assit dolendū. Malū pene p̄ cul
pa est timendū. Cū ergo iste affectiōes or
dinant ad qđ debent ꝛ ſm q̄ debēt ꝛ si-
cut fuerūt a deo naturaliter indite iuxta
ratiōis ꝛ veritatis iudiciū. tūc hō est vir-
tuosus. Cū vicȝ hō sola speranda sperat
ꝛ de gaudēdis gaudet ſm plus ꝛ minus.
Cūqȝ sola timenda timet ꝛ magis mala
plus timet: ꝛ dolenda dolet ſm q̄ plus ꝛ
minus sit mala. Sūmū aūt bonū qđ de⁹ ē
summe est amandū: et ante oīa speran
dum ꝛ sup oīa in ipso gaudendū. et ea
q̄ ab ipso retrahunt sūme fugienda ꝛ exe
cranda que sit vicia ꝛ peccata. Et qm̄ vir
tus est hitus mentis bn̄ institute. Institu
endi ꝛ cōdonendi atqȝ ordinandi sit affe-
ctiōes dicte ad id qđ debēt ꝛ quō debent
vt in virtutes pficere possint: alioqn i vi
cia facile decidunt. Cū ergo prudent mo
deste: fortiter: iuste amor ꝛ odiū (q̄ sit ori-
gines aliaꝝ affectionū) instituunt in vir-
tutes exurgunt prudentiā. s. temperanti-
am: fortitudinē ꝛ iusticiā. que (vt dr̄ in li-
bro de spū ꝛ anima) oriens ꝛ cardines sit
oim virtutū. ꝛ hec oīa cum affectuose ꝛ
virtuose in anima instituunt p odiū mū
di ꝛ sui pficit in amorē dei ꝛ ꝓximi p cō
temptū temporaliū ꝛ inferioꝝ crescit in
desideriū eternoꝝ ꝛ supernoꝝ.

¶ Ornat⁹ potentiaꝝ anime. Et qm̄ potē- F
tie anime imaginē summe trinitatis pfe- Ornat⁹ po-
rentes. s. rō: voluntas ꝛ memoria qb⁹ re- tentiarū aie.
gnū microcosmi cōmissum est in prothho
plasto ſm hitū ꝛ virtutē mentis recte bn̄
ꝛ iuste sit institute. Ex lapsu tn̄ ꝓthopla-
sti destitute deformate ꝛ deornate sūt. vo
luntas est in anima suprema potentia q̄l
imperans. Rō q̄si docens ꝛ cōsulens. me
moria q̄si ministrans vtriqȝ: illi q̄d iube-
at: isti q̄d doceat. Rō p peccatū ceca fctā
est: docet sepe falsa p̄ veris: cōsulitqȝ ma
la pro bonis. voluntas curua ꝛ feda eli-
git ꝛ impat sepe deterius p̄ bonis. Me-
moria instabilis ꝛ vaga occupat se in illis
in q̄bus sp inquietat. Nulla illaꝝ valet
esse sine pfici sine alia. Si rō nō videret ꝛ
doceret voluntas nō imperaret. qꝛ nec sci
ret quid esset imperanduȝ. Si memoria
nō memoraret boni: quō posset illud ra-
tio agnoscere ꝛ docere ꝛ voluntas iubere
Ante mentis igit oculos reuocet q̄lr di-
cte potentie a suo creatore formate ꝛ or-
nate fuere in ꝓthoplasto: vt intelligat q̄
les fuere ꝛ q̄lr ornari ꝛ reforari debeāt. qꝛ
ex affectōib⁹ que tam ad viciū q̄ȝ ad virtu
tes inclinant. virtus ꝛ viciū dependent.

¶ Rationis ornatus Est lucida interual- Ratiōis or-
la de deo. Et de his que de deo sunt ꝛ ad natus.
deum conducunt. vt intellectus scriptu-
re sacre. ꝛ rationes fidei ꝛ operum dei. et
intelligere q̄d beneplacitum sit deo. ꝛ in-
ter virtutes ꝛ vicia discernere: ꝛ naturas
ipsarum ꝯgnoscere ꝛ remedia viciorum.
ꝛ in operibus dei ammirari potentiam:
sapientiam ꝛ bonitatē ipsius. Et breuiter

diuitie ꝛ ornatus rōis ſc̄ ſapia ꝛ ſcia que a deo eſt. ¶ Ornatus voluntatis: ſc̄ ſctē affectiones ꝛ deuotio ad deū: feruor fidei fiducia ſpei: dulcedo charitatꝭ: ꝛ bonevoluntatis alacritas. ſpes de remiſſiōe peccatoꝝ. deuotio circa xp̄i hūanitatē ꝛ paſſionē: necnō circa eius diuinitatē ꝛ deſideriū regni celeſtis ꝛ cōfidentia de exauditiōe orōnis ꝛ affect⁹ diuine familiaritatis. Et ſimilia q̄ afficiunt hoīem ad deuꝫ ꝛ ad amorē virtutū ꝛ ad odiū vicioꝝ ꝛ ad dilectōꝫ ꝓximi ꝛ ad ſtudia bonoꝝ opeꝝ.

Ornat⁹ voluntatis.

¶ Ornat⁹ memorie eſt ſacraꝝ copia cogitationū ꝛ affluentia vtiliū meditationū ꝛ ſtabilis memoria dei ꝛ excluſio vagationis mentis ꝛ tranq̄lla adheſio dei ꝛ corporaliū imaginatōnū repſſio ꝛ pfecta obliuio oīm mundanoꝝ ꝛ vn⁹ ſpūs eſſe cū deo. Et breuiter potentie dicte ex ſeipſis ſunt inanes ꝛ vacue bonis indigēt ornari ꝛ repleri ab eo q̄ fecit eas. hoc eſt a do hoc fit dum ratio illuminatur ad cognitionem veri. voluntas accenditur ad amorem boni. Memoria tranquillatur ad fruendum et inherendum vero bono.

Ornat⁹ memorie.

G

Reformatō affectionum

¶ Reformatio affectionū. Ad bonā inſtitutiōem mentis p habitū ṽtutis nō ſoluꝫ requirit̄ ornat⁹ ꝛ reformatio ṗncipalium potentiaꝝ aīe de quib⁹ nūc dictū eſt. veꝝ etiā reformatio ꝛ ordinatio vicioſaꝝ affectionū deordinataꝝ ꝛ auerſaꝝ a deo et a ſuo recto ſtatu. Nā ſi viciū eſt inordinatus motus vel affectio naturalis corruptus. eius cōtrariū. virtus eſt affect⁹ vel appetitus ordinat⁹ ad id ꝛ ƀm id ad qđ a conditore dat⁹ fuit. Dicit etiā Baſilius ꝙ virtus nil aliud eſt q̄ꝫ bn̄ vti viribus a deo naturaliter inſtitutis. quatin⁹ igit̄ affectiones affectus ſeu paſſiones q̄ tam ad vicia q̄ꝫ virtutes inclinant reformentur in virtutes. Neceſſariū eſt cognoſcere qualiter ante peccatum inſtitute ſīt: ꝛ deſtitute ſubuerſe ꝛ deordinate per peccatum vt ſciat̄ qualiter p exercitia virtuoſa componendi inſtituendi ſunt ꝛ ordinandi affectiones. vt in priſtinum ſtatuꝫ per virtutes exurgāt. ¶ De affectu amoris: ad quid datus eſt homini Affectus amoris q̄ omniū affectionū origo eſt. Datus eſt homini vt diligeret deum ſup oīa ꝛ ſe ꝛ ꝓximum ꝓpter deum ꝛ ƀm deum. Et oīa opa dei diligeret ꝓpter factoreꝫ quodlibet iuxta ſuam dignitatē. Et vteret̄ miniſterio creature ad dei voluntatē ꝛ ſuam eternā ſalutem. ꝛ boꝝ omniū delectationē ꝛ vſum referret ad conditoris dilectionem ꝛ cognitionē. donec ad ipm̄ ꝑueniret in quo ſunt ꝛ viuunt oīa ƀm eternā rōnem. Sed ille affectus extinctus eſt ꝛ q̄ſi dilapſus in amorē carnis ꝛ turpes dilectiones. vt iam nō diligat niſi p ſua temporali vtilitate ꝛ carnali delectatione ꝛ turpi voluptate. Iꝫ etiam vſus carnalis cōcubitus datus fuit homini in mandatis ad ꝓlis ꝓpagatōnem deo educande ꝛ eternā beatitudinem cum deo ꝛ angelis poſſeſſure. Non tn̄ mo do ꝓles ſꝫ delectatio in hoc opere querit̄. Et ſi ꝓles deſiderat̄ p mundi iocunditate vl̄ p terrena hereditatis poſſeſſione queritur vel honoris augmento vt plures amici habeantur in terra. ¶ Spes: data eſt homini qua confidat de bonitate dei: vt ſperet a deo gratiam cōſequi in pn̄ti ꝛ gl̄iam i futuro. peccatorum veniam ſi peniteat ꝛ tēporalem ſuſtentationē ſicut expedit ꝛ liberationē a malo. ꝛ conſeruationem i bono. Sꝫ ſpes mō cōfuſa eſt vt aut min⁹ ſperent hoīes q̄ꝫ debeant aut pluſq̄ꝫ iuſtum eſt. Tantū cōfidunt q̄dā de bonitate dei ꝙ etiam ſaluaret eos in peccatis ꝯ iuſticiam ꝛ veritatem ſuam vt immūdos collocet in celo cū angelis mundiſſimis. Et rurſum alij deficiunt tantū diffidentes de deo ꝙ ſi conuertant̄ non velit eis dare pſeuerantiam in ſpiritu vel ſuſtentationem p corpore quaſi deus ſit ꝓpicius inimicis ſuis dum in peccato manēt Im propicius autem amicis ſuis iuſtis ꝛ penitentibus ꝛ querentib⁹ ipſum. Et quaſi peccatores paſcat liberaliter ꝛ ſaluat Cōuerſos autem deſerat ꝛ fame perire ſinat

De amo[…]

Sp[…]

Cum tamen nec dominus affligat fame animam iusti. Psal. Junior fui ⁊c.

¶ Timor. datus fuit homini vt timeret deum ⁊ timeret separi ab eo. ⁊ eum offendere ⁊ puniri ab ipo ⁊ damnari. Modo timet tm̄ aduersitatem tp̄alem ⁊ incōmodum corporis ⁊ detrimentū honoris. Et futura ⁊ eterna mala nō timet. quasi nūq̄ȝ futura sint et q̄si mine sint sine effectu futuꝝ iudiciū ⁊ eternuȝ supplicium. Timet etiam hominē magis vel bestiam vel rem insensibilem q̄ȝ deum omnipotētem quem offendit. cum tamē horrendum sit incidere in manus dei omnipotentis.

¶ Gaudium. homini datuȝ est vt gauderet in deo. ⁊ in spe eternoꝝ bonoꝝ. ⁊ i intuitu beneficioꝝ dei. ⁊ congauderet ꝓximo in bonis ei⁹. ⁊ delectaret̄ in laude dei et in bonis opibus. ⁊ fastidiret vana ⁊ inutilia. ⁊ iocundaret̄ in opibus diuinis. et ex hoc efficeretur alacer ⁊ agilis ad seruitutem dei. Gaudiū ſ modo ꝑuersū est in dissolutionem ⁊ vanitatē vt homo gaudet de insanijs. ⁊ falsa affluētia rerū temporaliū ⁊ honoꝝ ⁊ voluptatū. De risu et fabulis. ⁊ turpibus ludis. ⁊ fastidit oīa q̄ dei sunt ⁊ insipida sunt ei. Et tedet euȝ interesse diuinis ⁊ pigritat̄ ad studia deuotionis ⁊ virtutum. ⁊ euagat̄ corde circa inutilia ⁊ vana ⁊ imunda. Et grauiores labores corpis libētius tolerat q̄ȝ q̄ insisteret laudibus diuinis. ¶ Doloris. siue tristitie affectus datus ē hoi. vt doleat de peccatis suis ⁊ alienis ⁊ merēs sit d̄ dilatione patrie. timeat supplicia iferni. doleat de imꝑfectiōe sua. cōpatiat̄ aliene afflictioni vt ꝑ maturitatē vtilis luctus excludat leuitatem vane leticie que est matrix dissolutionis. Sed hec bona et ſm deum Tristitia ꝑuersa facta. mutata est in tristitiam seculi mortem operantē. In desperationem ⁊ diffidentiā ⁊ irrationabilem merorem. Ex inordinata tristitia gignitur tedium boni dum nō libet facere vel discere aliquid boni vel cogitare vel loqui. Similiter ex dissolutione tediū boni nascitur. dum intantū intenti sum⁹ vanis leuitatibus q̄ tedet nos spiritualib⁹ studijs intendere. ⁊ quasi anxiamur quādo debem⁹ auelli ab ocio vel iocis ⁊ actibus scurrilibus. ⁊ seriosis exercitijs occupare. vnde quasi ligati catuli ad stipitē renitenti animo cogunt̄ interesse diuinis. ⁊ hoc est accidie vicium. s. fastidium boni ⁊ in hoc multi religiosi laborant ⁊ pauci superant Quisquis igitur mentē suā habitu virtutis recte bene et iuste instruere desiderat cum dei adiutorio quantū poterit vires anime deordinatas destitutas ⁊ indispositas ex lapsu ꝓthoplasti. ad id ⁊ ſm id ad quod ⁊ sicut fuerunt a d̄o naturaliter indite studeat reformare. Intellectum. s. vt deum ceteraq̄ȝ ⁊ maxie spiritualia ⁊ diuina cognoscenda intelligat. Voluntatē ⁊ appetitū vt deū. aliaq̄ȝ diligenda ⁊ appetēda diligat atȝ amet. Memoriā vt spūalibus ⁊ celestibus valeat inherere. sic affectiones amorem. timorem. spem odiū gaudiū ⁊ tristitiā vt dictuȝ est reformentur ſm id ad qd̄ istitute sunt. Per hec q̄ ad mētis seu cordis puritateȝ que finis debet esse oīm spūalium exercicioꝝ ꝑuenitur. Vn̄ quidā hoc ꝯsiderantes vocant in cordis puritatē ꝓficere esse ad impassibilitatē tendere. Hoc mō cor purgare ⁊ vires anime reformare. est v̄tutes aīe seu menti inserere. Nihil eīm aliud est virtus ſm Basiliū q̄ȝ bn̄ vti virib⁹ a deo naturaliter istitutis. sepe eīm ꝑ ardua exercicia (omissa cordis puritate) in ieiunijs vigilijs ⁊ similibus multū quidam fatigantur. ⁊ parū in vero ꝓfectū virtutū ꝓficiunt. vnde Abbas Moyses in collationibus patrum de hoc pulcre disserit. dicēs. Incassum molitur hec exercicia videlicȝ Vigilias Jeiunium aliaq̄ȝ similia. quisquis his velut summo bono cōtentus intentionem cordis hucusq̄ȝ defixerit. ⁊ nō ad capiendum finem videlicet cordis puritatem omne studium virtutis extenderit.

A
De multifaria virtut[um] divisione

¶ De multifaria ꝟtutis diuisiōe.ca.xiiij.
Quantū ad quartū ꝑmissum in pn
cipio vndecimi capituli devirtu
tum multifaria diuisione. Nūc d
quinquuptita virtutum diuisione agēdū
est. Quatuor ꝑores diuisiones ꝟtutis su,
munt iuxta quadruplicem virtutis acce,
ptionem. Quinta diuisio sumitur ꝭm di,
uersos status habentiū cardinales virtu
tes. Scdm h presenti in capitulo de quin
qꝫ restat videndum iuxta quinquuptitaꝫ
ꝟtutis diuisionē. Uirtusvno mō sumi
tur cōmunissime ꝓ habitibus intellectu,
alibus ꝛ moralibus. vt sic diuidit. ꝟtutū
alie intellectuales. alie morales. Secūdo
virtus accipit cōmuniter sic diuiditur in
naturalem ꝛ moralā ꝛ in infusam. Ter
cio accipitur virtus magis ꝓprie ꝓut cō,
prehendit moralem tm̄. sic diuidit in po,
liticam et gratuitam. Quarto accipit
magis ꝓprie ꝓ virtute gratuita. sic diuidi
tur in theologicam ꝛ cardinalem. Et qm̄
virtus cardinalis diuersos effect⁹ efficit i
habentibus eam. Uirtus quinto diui,
ditur in politicam purgatoriam. purgati
animi. ꝛ in exemplarem. Q̄tum ad ꝑ,
mā diuisionē virtutis. In intellectuales
ꝛ morales videnda sunt tria. Primum q̄
liter nomen virtutis cōueniat habitibus
intellectualibus. Secundū cur opinio et
suspicio ꝛ quidam alij habitus nō cōnu,
merant inter habit⁹ ꝛ virtutes intellectu
ales. Terciū quō ꝟtutes morales dicūt
a more. ꝛ quot modis dicit mos. Con
siderādum primo ꝙ ꝑma diuisio virtut[um]
est ꝭm ꝙ habent hominem ꝑficere (Cō,
munissime tn̄ accipiēdo virtutē) videlicꝫ
ꝟtutū alie intellectuales. alie morales. de
hoc duplici genere virtutū tractant phi:
gentiles. vn̄ phus in. ij. Ethicoꝝ dicit du
plicem eē virtutē. hanc quidē intellectua
lem illā moralē vocat. Theologicas autē
nō posuerunt. nec de eis cognitionem ha
buerunt. ſ solum fideles ꝑ infusioneꝫ ha
bent illas. Silr de donis spūssancti de be
atitudinibus de fructibus ꝛ sensibus spi,
ritualibus nō habuerunt noticiam genti
les. Sunt autē quinqꝫ virtutes intelle
ctuales ꝭm phm. vj. Ethycoꝝ. s. sapiētia.
intellectus. scientia. prudētia. ꝛ ars. de q̄,
bus sub nomine habitus dictum ē supra
capitulis. iiij. v. vj. vij. Quō autem no,
men virtutis habitibus intellectualibus
cōueniat est videndū. Prudentia em̄ (vt
dictum est vj. ca.) ꝛ si sitvirtus intellectu
alis q̄tū ad essentiam ꝛ inter eas connu
meret. tn̄ q̄tū ad materiā est etiaꝫ mora
lis. Quatuor aūt ex hijs. sapientia. sciētia
intellectus. ꝛ ars nō ꝓprie ꝛ stricte sūtvir
tutes. vn̄ dicit s. Tho. in ꝑma. ij. q. lvij. ꝙ
aliq̄s habit⁹ duplr dr̄ virtus. vno mō q2
facit facultatē bn̄ operādi. i. faciēdi qd̄ in
se ē. Et sic habit⁹ intellectuales possūt di,
ci ꝟtutes. q2 faciūt facultatē bn̄ operādi i
intellectu q̄ ē ꝯsideratio veri. hoc em̄ est
bonū intellectus. ꝛ hoc materialiter facit
essevirtutē. Alio mō q2 cū facultate bone
oꝑationis facit vsum bonū. hoc ē cōgrue
ordinare ip̄m opus in debitū finē. ꝛ h so,
lū ꝑtinet ad illos habit⁹ q̄ respiciūt ꝑtem
appetitiuā. ꝛ hoc facit formalit eē ꝟtutē.
ꝛ sic rō virtutis ꝟtutibus intellectualib⁹
nō ꝯuenit ꝓprie. Ex hoc ei ꝙ aliq̄s hꝫ ha
bitū scīe speculatiue nō inclinat ad bene
vtendū. ſ fit potens speculari verū i hijs
quoꝝ hꝫ scientiā. Sic etiā ars hꝫ impfe,
cte rationē ꝟtutis. q2 facit solū facultateꝫ
boni oꝑis. vn̄ ꝑ eam nō fit appetit⁹ rect⁹
Bonū em̄ rerū artificialiū nō est bonum
appetitus humani. ſ bonū ipoꝝ operum
artificialium. Sed tamen ꝙ vtatur quis
Scientia habita bene. hoc est a volunta,
te mouente. Et ideo ꝟtutes que ꝑficiunt
voluntatē vt charitas ꝛ iusticia faciūt be
ne vti habitib⁹ speculatiuis. ꝛ ꝭm h i acti
bus eoꝝ ꝑt eē meritū. Si ex charitate fi,
ant. solū ergo morales cū prudētia dicūt
virtutes ꝑfecte. Considerandum secū
do ꝙ phs. vj. Ethicoꝝ enūerando habi,
tus intellectuales excludit opinionē ꝛ sus
pitionē. q̄ pn̄t dici habit⁹ ſ non ꝟtutes. q2
habit⁹ ꝟtutis determinate se hꝫ ad bonū

⁊ nullo mō ad malū. Bonū autē intelle-
B ctus est verū: malū aūt est falsum: vñ illi
soli habitus intellectuales dicunt ꝟtutes
q̄bus semꝑ verū ⁊ nunq̄ falsum est. Opi
nio aūt ⁊ suspicio ⁊ silr fides acq̄sita non
infusa possunt esse veri ⁊ falsi. Est eñ opi
nio nio vehemēs inhesio intellectus alicui cō
icio clusioni cū formidine de opposito. Su-
spicio est leuis inhesio cum formidine de
opposito. Unde Albertus magnus in
libro de.iiij. Coeuis ponit differentiā int
scientiā fidē opinionē dubitationē et su-
spicionē seu scrupulū. Nam scia ꝓprie est
ntia eoꝝ q̄ cognoscunt ꝑ causam ⁊ q2 impos-
ces sibile est aliter se habere. Fides aūt est ꝑ-
fecta ꝑsuasio vnius partis seu ꝯclusionis
per multa ꝓbabilia: vel auctoritate dicē-
tiū: ⁊ hoc etiā nominat credulitas: et sic
dicit in Topicis. Argumētū est ratio rei
dubie faciens fidē.i.credulitatē. Opinio
aūt est acceptio vnius partis cū formidi-
ne alterius: ita tñ ꝙ ad illā quā formidat
non habet ratio expressa: formidat tamē
ꝓpter debilitatē alterius partis. Dubita-
tio tio vero est interminatus motus rōnis:
sup vtraq3 partē ꝯtradictionis per eq̄lia
media: ita tñ ꝙ nō magis pendet ad vnā
partē q̄ ad aliā: ⁊ hec etiā dicit Ambigui
tas: scrupulus: suspicio seu pusillanimi-
tas: ex leuibus ꝯiecturis seu medijs mul
tū debilibus mouetur ad vnam partem.
C Considerandū tercio ꝙ ꝫm genus vir-
tutū (de quo habitū est in diuisione virtu
tis) dicit morale vt iusticia: fortitudo: tē-
perantia prudentia cū alijs ꝟtutibus sibi
annexis: de quibus infra dicit. Dicuntur
aūt he virtutes morales q2 sunt de mori-
bus: vt dī.j. Ethi. Uñ aduertendum ꝙ
mos a q̄ dī ꝟtus moralis duo significat.
Qñq3 eñ significat ꝯsuetudinē vt Actuū
xv. Nisi circumcidemini ꝫm morez legis
moysi nō poteritis salui fieri. Qñq3 signifi
cat inclinationē q̄ndā nālē vel q̄si nālem
ad aliq̄d agendū: vñ ⁊ brutoꝝ aialiū dnr
aliq̄ mores: vñ dī.ij. Macha.xj.ca. ꝙ leo
nū more irruētes in hostes ꝓstrauerunt

eos: ⁊ sic accipit in ps. Qui facit habita
re vni⁹ moris in domo. Et he due signifi-
cationes in nullo distinguunt apud lati-
nos q̄ntum ad vocē. In greco aūt distin-
guunt: q2 in greco Ethos per e breue scri
ptū: significat naturalē vel q̄si naturalez
inclinationē ad aliq̄d agenduz: qd apud
nos morē significat. Qñq3 scribit ꝑ y gre
cū: quod est longū: ⁊ dicit ythos ⁊ tunc si
gnificat ꝯsuetudinē in bono vel in malo:
⁊ similiter nomē moris apud nos idem si
gnificat. Uirtus igit moralis a more dici
tur: ꝫm ꝙ mos significat inclinationē na-
turalē vel q̄si naturalē ad aliq̄d agendū.
Et ideo illa ꝟtus sola moralis dī q̄ est in
ꝟtute appetitiua. Illi aūt significationi q̄
mos naturalē inclinationē vel q̄si natura
lem significat ad aliq̄d agendū: est valde
ꝓpinqua alia significatio q̄ significat con
suetudo. Nā cōsuetudo q̄dammō cōuer
titur in naturā ⁊ facit inclinationē similē
naturali. Q̄tum ad scdm cōsideran-
dū: ꝙ ꝟtus cōiter accepta diuidit in natu D
ralē moralē siue acquisitaz ⁊ in infusam.
Que diuisio ꝟtutis attendit penes cau-
sas earū ⁊ ex parte modi habēdi. Alique
eñ insunt ex dispositione naturali. Alie
sc3 acquisite ex frequētatione actuali seu
operū assuetudine. Alie infuse ex diuino
munere: ⁊ sic iuxta trifariā virtutē de tri-
bus videndū est. Considerandū primo
ꝙ ꝟtutes naturales nō sunt pfecte virtu
tes sed potius q̄dā seminaria ⁊ inchoati-
ones virtutū: ⁊ sic intelligēde sunt aucto
ritates q̄ tales inclinationes naturales ⁊
aptitudines ad virtutes appellāt ꝟtutes
Job.xxxj. Ab infantia mecū creuit mise-
ratio. Et glo. sup illud Math.iiij. Circui
bat Jesus totā galileā dicit docēs nāles
ꝟtutes ⁊ iusticias: sc3 castitatē humilita-
tem iusticiā quas hō naturaliter habet.
Uñ aduertendū ꝫm.s.Tho.ꝓma scde
q.lxiij. ꝙ aliqui posuerūt scientias ⁊ virtu
tes esse ab intrinseco sc3 ꝙ oēs ꝟtutes et
sciētie naturaliter pexistunt in aīa: sed ꝑ
disciplinā ⁊ exercitiū impedimēta sciētie

ꝛ virtutis tollunt̄ q̄ aduenīūt aīe ex cor
poris grauitate: ꝛ hec fuit opinio Plato
nicorū. Alij dixerunt ꝙ sunt totaliter ab
extrinseco: hoc est ex influentia intelligen
tie agentis: vt ponit Auicenna. Alij dixe-
runt ꝙ sunt ẜm aptitudinē scientie ꝛ vir-
tutes nobis a natura non aūt ẜm ꝑfectio
nem: vt dicit phs. ij. Ethi. ꝛ hoc verius ē.
Insunt eīm nobis sciētia ꝛ virtus natura
liter ex natura speciei ẜm aīam rōnalem:
inq̄ntum in rōne hoīs naturaliter insunt
q̄dam principia cognitiua tam scibilium
q̄ agendorꝫ: q̄ sunt q̄dam seminaria ṽtu-
tum intellectualium ꝛ moraliū: inq̄ntum
in voluntate hoīs est q̄dam appetitus
naturalis sciendi et bene faciēdi. Insunt
etiā nobis ẜm naturā indiuidui: inq̄ntuꝫ
ex parte cōplexionis corporis quidaꝫ sūt
dispositi aliqui melius aliq̄ peius ad ali-
quas virtutes: vnus habet aptitudinem
ad temperantiā: alter ad fortitudinē: vnꝰ
E ad vnā scientiā: alter ad aliā. Conside
randū scd̄o: ꝙ virtutes acquisite ꝛ mora
les siue cōsuetudinales sunt q̄ ex actibus
bonis frequētatis causant̄. Ex hoc eīm ꝙ
q̄s frequenter vtit̄ cibo moderato acqui
rit abstinentiā. Ex hoc ꝙ stimulat̄ a con-
cupiscētia frequēter ꝛ resistit abstinēs ab
illicitis voluptatibus acquirit castitatem
ꝛ sic de alijs: vt ostēdit phs. ij. Ethi. Nec
ꝑ vnū tm̄ actū bonum causat̄ ṽtus: sicut
nec vna hirūdo facit ver: nec vna dies ca
lida facit estatē: sic nec vna opatio virtuo
sa facit btm̄ vel felicē aut paruū tp̄us: sic
nō ex vno actu habet̄ habitus acquisitꝰ
virtutis sed ex multis. Cum eīm ẜm Dyo
nisium. iiij. ca. de di. no. Bonū sit virtuo
sius q̄ malū: ꝛ ex actibus viciosis acqui-
ritur habitus vicij: ꝛ magis ṽtus acquiri
tur ex actibus virtuosis. Actus tm̄ nr̄i
non sufficiunt pro virtutum acquisitione
ꝛ viciorū expulsione nisi assit gratia. Sūt
eīm tria in nobis que expellunt vicia ꝛ vir
tutes operant̄. Gratia dei industria pro-
pria: ꝛ necessitas. Gratia dei infundit vir
tutes: industria cooperat̄ ex libero arbi-
trio: ꝛ necessitatem conuertit in virtutem
vtpote cum quis coacte inuite ꝛ cū mur-
mure tolerat paupertates seculi: infirmi-
tates corporis: ꝑsecutiones: despectiōes:
ꝛ plura alia. Tamē postq̄ videt ea esse in
euitabilia incipit qn̄qꝫ voluntatē inflecte
re ꝛ facere de necessitate virtutē: ꝛ incipit
tūc mereri: ꝛ cooperat̄ illa necessitas ad
magnū ꝓfectū virtutū. Sine necessitate
sepe: sine gr̄a nunq̄ pōt esse virtus ꝛ libe
ri arbitrij cōsensu. Industria in tribꝰ cō-
sistit: in ꝓuida ꝯsideratione: in labore co-
natus: ꝛ in ꝑseueranti diligentia: per ista
tria adiuuāte gr̄a vicia subiugant̄ ꝛ vir-
tutes obtinent̄. Considerandū tercio: F
ꝙ virtutes infuse sunt que causantur ex
gratia dei quas deus in nobis sine nobis
opantibus principaliter: sed non sine no
bis ꝯsentiētibꝰ ꝛ cooperātibꝰ operat̄: vt
dictū est ca. xij. ꝛ tales sunt virtutes theo
logice: que tamē informante gr̄a: tā adul
tis ꝯsentiētibus q̄ etiā paruulis reluctā-
tibus ꝛ gementibꝰ infundunt̄ quo ad ha
bitum: ꝛ si nō pro illo tp̄e quo ad vsuꝫ: vt
dicit̄ in Clemē. de sum. tri. ꝛ fi. ca. Unde
dicit ibi glo. ꝙ virtutes ꝛ gr̄a dantur par
uulis in habitu ligato ꝓpter puericiam: si
cut in dormiente ꝓpter somnū: sed disce-
dente puericia inclinant̄ ad bene operā-
dum nisi aliqd̄ spūisancto resistit vt habe
tur de hoc figura. j. Reg. xvij. Ubi dauid
paruulus armatus cōtra goliam armis
Saul regis: nō potuit eis vti: sic puer in
baptismo armatus gratia ꝛ virtutibꝰ pro
pter imbecillitatem illis vti non pōt quo
ad actum. Hanc informantē gr̄am multi
theologorū dicunt esse idem in re qd̄ ha-
bitus charitatis. Alij dicunt ꝙ gratia ali-
us sit habitus a charitate: ꝓut probatuꝫ
est supra caplo. xj. Ubi habituꝫ est ꝙ gra
tia gratumfaciens et virtus gratuita dif-
ferunt per essentiam. Est tamen chari-
tas inseparabiliter annexa cū gratia gra-
tumfaciente: quia sola charitate excepta
que non compatitur quodcunqꝫ morta-
le contra legem dei. Ceteri habitus gra-

tie vicz gratisdate: dona: beatitudines: virtutes oẽs stare possunt cum peccato mortali ꝛ gratie priuatione: sed ecõtra gratia stat sine illis. Habitus igitur charitatis create: qui alio modo dicit̃ Amor gratuitus habitualis infusus ꝛ creat⁹ in anima paruuli in baptismo: reddit paruulos gratos deo ꝛ acceptos ad vitam eternam: huic gratuito amori habituali creato: cõiunctus est diuinus amor increatus: illabens anime illapso viuifico nobis inexplicabili: purificans eam pficiẽs ꝛ acceptã: put dictum est supra .ij. trac. ca. xiiij. in sexta diuisione amoris. Utrũ vo baptisati qui nõdum peruenerunt ad vsum rationis facere possint opera grata deo ꝛ beneplacita. Respõdet Cancell. ꝙ sic ꝗuis nõdum meritoria. Mens enim paruulorũ baptisatorũ ꝛ generaliter omnium xpianorũ qntũcunqꝫ simpliciũ si sint in gratia: censenda est soli deo tanꝗ̃ spõso vero ꝛ soli suauiter inherere per influxum gratie formalem: gratie gratũfacientis. Ratio quia acceptat̃ ꝗuis nõ semp exeat gratia in actum. Dicit eñ Cancell. ꝙ paruuli baptisati peccare possunt sed neqꝫ tunc demerẽt̃: quia peccare minus dicit ꝙ̃ demereri: sicut dicimus monstruz peccatũ esse in natura: nõ tamẽ culpã aut detrimẽtum. Dubitat̃ an sole virtutes theologice dicant̃ infuse ꝛ infundant̃ in baptismo: vel etiam alie morales vt iusticia: fortitudo temperantia: prudentia.

Respondet̃ ꝙ virtutes morales acquisite ꝛ infuse ſm sctm̃ Tho. ꝛ Richarduz sunt diuerse in specie cum ordinent ad diuersa. Scd̃m alios vo sunt eedem: vnde si in homine p̃existat habitus virtutũ moralium ante gr̃am: illi idẽ in aduentu gratie gratificant̃. vñ dicit glo. Clemẽ. vbi s̃. ꝙ sctũs Tho. ꝛ sui tenent etiaz morales infundi: nam non ordinant ex se in vltimum finem: nec inclinant vt homo sit bene mobilis a spiritusancto: ergo est fateri illas infundi. Sed qui tenent cõtrariũ respondent: ꝙ morales acquisite coniuncte charitati que est forma virtutum: sufficienter hoc peragunt: ꝛ sic non est necesse ponere eas infusas. Item frustra fit p plura qd̃ potest fieri per pauciora: sed p virtutes morales acq̃sitas: potest homo cum theologicis finem suum acquirere sine moralibus infusis. Proprium est eñ charitati nos deo vltimo fini cõiungere. Est enim ſm Augustininũ rectissima affectio que nos deo coniũgit: ergo ꝛc. Itẽ si paruulis infunderent̃ ergo ꝛ adultis: sed experimur ꝙ adultus non ficte baptisatus: non plus se sentit sobrium: prudẽtem: temperatum vel iustum ꝙ̃ prius: ꝙ si infunderent̃ sentire deberent: ergo cuz sacramentum baptismi sit cõmune oĩa gratis donans: videtur ꝙ non infundantur dant̃ paruulis nec adultis virtutes morales: sed solum theogice. Quãtum ad B
tertium virtutis diuisionez: prout virtus accipitur magis proprie pro virtute morali tantũ: sic diuiditur in politicam ꝛ gratuitam. Pro quo considerandum: ꝙ virtus moralis cõprehẽdens sub se cardinales seu principales virtutes et minus principales eis adiunctas ratione operationis ꝛ exercitij sibi debiti: diuiditur in politicas ꝛ gratuitas. Dicuntur enim politice virtutes (vt dicit sanct⁹ Bonauentura in .iij. distinctiõe. xxxiij) quia reddunt hominem bene ordinatum ad viuẽdum inter homines: vnde politica dicit̃ a polis quod est pluralitas: vel ciuilitas. Cum enim homo ſm philosophũ .x. ethico. naturaliter sit animal politicum ꝛ sociale: virtutes politice ordinant hominez in tranquillum et pacificum statum presentis vite: vbi in pluralitate ꝛ multitudine ciuium conuersari oporteat. De quo dictum est p̃mo tractatu. cap̃. xlv. de lege ciuili. Dicuntur etiam eedem virtutes Cardinales gratuite: inquantum ordinant hominem ad ciuilitatem supernam: scd̃m illud ad Ephesios secundo. Estis ciues sanctorum. ordinant inꝗ̃ eleuando ad opera meritoria ciuitatis superne

⁊ hoc facit gr̃a gratũfaciens: q̃ gratificat aiam deo cum vniuersis eius potentijs ⁊ habitibus virtuosis. Hec gr̃a mediante charitate q̃ ẽ forma virtutũ: facit virtutes morales meritorias vite eterne. Per formam eñ charitatis cetere virtutes tanq̃ vnico pondere ad vnũ finem vltimũ ordinant ⁊ inclinant quasi ad locũ ꝓpriũ. Vnde virtutes morales politice ⁊ gratuite sunt eedem: vñ si in homine p̃existunt habitus virtutũ politicarũ moraliũ ante gratiã: illi idem adueniẽte gr̃a gratificãtur: vñ habitus aliaꝝ virtutũ sine gratia ⁊ charitate in q̃bus ꝯsistit vita virtutum sunt informes: adueniente aũt gratia formant ⁊ decorant vt fiant acceptabiles ⁊ meritorie: vñ ꝟtutes informes sunt sicut colores in tenebris: sicut carbones extincti: sicut rami aridi: sicut ale mortue: sicut aurũ obscuratũ: ⁊ sicut gẽme ꝯuerse in silices. Sed ꝟtutes formate: sunt sicut colores in luce visibiles ⁊ delectabiles aspectui: sicut carbones ardentes: sicut rami virentes: sicut ale viuẽtes ⁊ volantes sicut aurũ fulgẽs: sicut gemme vas aureum decorantes. Dubitat hic: ad quid ꝓsunt opa virtutũ politicaꝝ moraliũ informium: extra charitatem in mortali criminali vel originali facta. Fuerũt aliqui (vt dicit Cancell.) aiam mortali p̃ssaz nõ posse ad actus bonos morales assurgere ꝗ̃ mortaliter delinquere. Quẽadmodũ est celebris de ipsis demonib⁹ ⁊ damnatis opinio: q̃ bene moraliter neq̃ velle possunt neq̃ agere. Hec sentẽtia videtur dura valde: plus ad desperationes q̃ ad edificationẽ ꝓficiens. Quis eñ nõ obstupesceret audiens q̃ absq̃ gratia: honorare parentes: elemosinas dare: ecclesiastica precepta de ieiunijs facere: imo p attritionem se ad gr̃am disponere: est mortaliter delinquere. Non eñ requiritur q̃ in omni actu nostro agamus ex gratia: aut q̃ gratia illum informemus: sicut est in actu cognoscendi verum circa naturalia per intellectum: nisi ꝓ q̃nto dum mereri tenemur: quẽadmodum cõtingit in susceptione sacramentoꝝ: aut dum ad gr̃am resurgere: vel ex ea iam habita debemus operari: vt mereamur ad vitam ingredi: sicut dicit xp̃us. Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Reliqui ꝟo actus si fiãt circa materiã bonam de genere: ⁊ cum intentione debita finis immediati: ponẽdo alias circũstãtias bonas moraliter. Et si nõ sint meritorij vite eterne: sunt tamen boni moraliter ⁊ bonoꝝ temporaliũ meritorij: ⁊ ad gr̃am de cõgruo p̃paratorij quia p ea homo facit qđ in se ẽ. Nã p facere qđ in se: itelligo hoc facere qđ homo potest ꝯm vires quas actualiter habet.

Q̃tum ad quartã diuisionẽ virtutis: ꝓut virtus accipit magis ꝓprie p virtute gratuita. Uirtus diuidit in theologicã ⁊ cardinalem quibus vita regit xp̃iana. Iuxta hanc diuisionẽ tria sunt referẽda. Primũ de necessitate ponendi virtutem theologicam ⁊ cardinalẽ. Scđm de sufficientia virtutũ cardinaliũ. Tertiũ de virtutum cardinalium varia nominatione.

Considerandũ p̃mo ꝓut dictum est in p̃ncipio vndecimi capl'i. Gñalis neccitas ponẽdi septẽ virtutes gratuitas: ẽ ad rectificãdum potentias anime: nõ soluz vt aia p potentias directa tendit in deum: cuiusmodi sunt virtutes tres ꝟtutes theologice. s. fides: spes: charitas: sed etiã ad rectificãdum aiam ꝓut tendit ⁊ ordinatur ad se ⁊ ad ꝓximum mediãtibus quatuor virtutibus cardinalibus. s. temperantia: prudentia: fortitudinẽ: iusticia: q̃ vno mõ ẽ virt⁹ specialis ⁊ ꝓpria. Alio mõ (vt patebit) generalis ⁊ cõmunis. Et q̃m rectitudo aie p̃fecta: requirit q̃ ipsa ꝯm duplicem faciem rectificetur (ꝓut dicit sanctus Bonaueñ. in Centiloquio et breuiloquio) s. superiorẽ ⁊ inferiorem. Et respectu finis ⁊ respectu eoruz q̃ sunt ad finem: ideo necesse est animam q̃tum ad superiorẽ faciem in qua consistit imago trinitatis eterne rectificari p tres theologicas ꝟtutes: vt sicut imago creatõis

consistit in trinitate potentiarum cuz vni
tate essentie: sic imago recreationis consi
stit in trinitate habituū cum vnitate gra
tie: per quos anima fertur recte in sum
mam trinitatem ꝫm tria appropriata tri
bus personis: ita ꝙ fides dirigit in sum
mum verū credendo ⁊ assentiendo: spes
in summe arduum in nitendo ⁊ expectā
do: charitas in summe bonum in deside
rando ⁊ diligendo. Necesse est etiaꝫ ꝙtū
ad inferiorem faciem animam rectificare
(facies inferior anime est infra se aspectꝰ
scd̄m quem intendit regimini morali cor
poris: cum eius viribus sensitiuis et ap
petitiuis: passiones sensualitatis mode
rando: vicia subiugando: virtutibus insi
stendo: vt habitum est pmo tracta. caplo
xlviij. circa medium) Nam prudētia re
ctificat rationalem: fortitudo irascibilem
temperantia cōcupiscibilem. Justicia ve
ro rectificat omnes has vires in compa
ratione ad alterum. Et quia illud alterū
determinate potest esse ꝓximus: pōt eti
am idem homo compari ad seipsum vt
ad alterum: potest etiam esse ipse deus:
hinc est ꝙ iusticia circuire dicitur oēs vir
tutes. Est eñ non tm̄ virtus cardinalis
specialis: verumetiā generalis compre
hendēs totius anime rectitudinem: cum
ipsa dicatur rectitudo voluntatis: vnde
ipsa non tm̄ comprehendit virtutes car
dinales ad ꝓximum: sicut est equitas li
beralitas: verumetiam ad seipm̄: sicut est
penitentia ⁊ innocētia: necnon ad deū: si
g cut est latria pietas ⁊ obedientia. Con
siderandum scd̄o ꝙ quo ad distinctionē
virtutum cardinaliū San. Bonauentu.
in .iij. quadruplicem ponit earum sufficiē
tiam. Primo ratione subiecti: quia for
titudo est in irascibili: temperātia in cōcu
piscibili: sed iusticia ⁊ prudētia in rōnali:
ꝫm ꝙ dupliciter habēt cōpari ad alias vi
res anime: scꝫ aut in ratione cōsiliantis ⁊
sic est prudentia: aut in ratione sententiā
tis sic est iusticia. Scd̄o rōne actuum
quos eliciunt. Nam scire bonum est pru
dentie actus: velle bonum iusticie: imper
mutabiliter operari tꝑantie ⁊ hoc in pro
speris ⁊ fortitudinis in aduersis. Ter
cio rōne quatuor oppositoꝝ nobis ꝑ pec
catum originale inflictoruꝫ. Primum est
ignorantia: cōtra quā est virtus prudētie
Scd̄m est ꝯcupiscentia: cōtra quā est vir
tus tempantie. Tercium est infirmitas:
cōtra quā est virtus fortitudinis. Quar
tū est malicia: cōtra quā est ꝟtus iusticie.
Quarto rōne obiecti. Nam omnis vir
tus cardinalis aut est circa passiones aut
circa actiones. Si circa passiones: aut cir
ca illatas sic est fortitudo: aut innatas sic
est tꝑantia. Si circa actiones aut circa in
trinsecas: sic est prudētia: aut circa extrin
secas: sic est iusticia ad quā spectat vnicu
iqꝫ tribuere quod suum est. Considerā
dum tercio ꝙ hē quatuor virtutes dicun R
tur morales quia habilitāt ad bonos mo
res. Dicunt̄ cōsuetudinales rōne sui pn
cipij originalis ꝫm ꝙ acquirunt̄ ex freq̄n
ti bene agere. Dicunt̄ politice rōne bone
opationis ⁊ exercitij sibi debiti: quia sicut
theologice dicunt̄ quia ordināt hoieꝫ ad
deum ⁊ faciunt eum diuinū: sic iste dicun
tur politice: quia reddunt hoiem bene or
dinatum ad viuēdum inter hoies: vñ po
litica dicit̄ a polis qđ est pluralitas. Car
dinales dicunt̄ rōne finis vltimi a cardi
ne hostij vbi fit introitus ad domū: sic ꝑ
istas virtutes est ingressus ad celestia re
gna: vñ dicit San. Bonauētu. in. iij. dist.
xxxiij. Multiplex est porta ad ingredien
dum celū: scꝫ per obseruantiā mādatorū
Math. xix. Si vis ad celū ingredi serua
mandata: ⁊ per tollerantiā tribulationū
Actuum. xx. Per multas tribulationes
oportet intrare ⁊c. Circa istud ad ista duo pn
cipaliter ordinant iste quatuor virtutes.
Ideo dicunt̄ pncipales ⁊ cardinales: qr
pncipaliter ordināt: qr [illegible]munt̄ a rōnibꝰ
pcipuis ꝫm quas debet versari in agēdis
⁊ patiendis In omnibus enim homo de

bet attendere arduitatē: ⁊ sic habetur fortitudo ⁊ equalitatē ⁊ sic est iusticia: ⁊ honestatem: ⁊ sic est tempantia. Et honestatem: ⁊ sic habetꝰ prudētia. Dicunꝰ etiam predicte virtutes pncipales respectu minus pncipalium: vel respectu intellectualium q̄ solum faciūt facultatem boni operis sed non boni operis vsum: vnde per eas non fit appetitus rectus sicut fit p virtutes morales: vt supra habitum est. Dicuntur etiam predicte virtutes principales respectu virtutum eis annexarū que sunt minus pncipales. Omnes eīn virtutes reducunꝰ ad predictas quatuor vt dicit Tulius in sua rethorica. Nam prudētie annectunꝰ: eubolia: sinesis ⁊ gnomyn iusticie: religio: pietas: obseruātia: et alie: fortitudini: magnificentia: patientia ⁊c. tempantie annectunꝰ: continētia: māsuetudo ⁊ alie vt infra patebit. Q̈rtum ad quintam virtutis diuisionē Considerandum q̄ Macrobius sup somniuz scipionis virtutes cardinales diuidit in quatuor differētias: scȝ politicas: purgatorias: purgati animi (quas Aristoteles vocat heroicas seu diuinas in .vij. Ethi.) ⁊ exēplares. Que diuisio diuersos effectus notat virtutum cardinalium: ⁊ diuersos status in habētibus eas. Diuisio virtutū in tribus primis gradibus sub alijs verbis ponitur a doctoribus catholicis ꝑm tres gradus hoim in ecclesia. Sunt enim in ea habentes virtutes politicas: ⁊ hi sūt incipiētes qui tribulationes tolerāt patienter. Sunt pficiētes habentes purgatorias: qui tribulationes tolerant libenter: in quorum persona dicit Paulus. Libenter gloriabor in infirmitatibꝰ meis. Sūt etiam habentes virtutes purgati animi ⁊ hi sunt perfecti: quorum est tribulationes sustinere gaudenter: in quorū persona dicit Paulus .ij. Cor. vij. Supabundo gaudeo in omni tribulatione mea.

Pro declaratione clariori: considerandum q̄ sicut dicit Augꝰ. in li. de moribus ecclesie: oportet q̄ anima aliquid sequaꝰ ad hoc q̄ ei virtus posset innasci: et hoꝰ est deus. Ad cuius eternam sapiam omne bonum exemplariter producitur: quez si sequimur beneviuimus: oportet igitur q̄ exemplar humane virtutis in deo pexistat sicut etiam in eo pexistunt oim rerum rationes, ydee seu exemplaria: a quo omnia defluunt per ordinem. Sic igitur virtus potest cōsiderari put est exemplariter in deo: vt sic dicuntur virtutes exemplares ita scȝ q̄ diuina mens in deo cui omia nuda sunt ⁊ aperta: dicatur prudētia. Temperantia vero est ꝯuersio intentionis diuine ad se: sicut in nobis temperātia dicitur hoc qđ concupiscibilis ꝯformatur rationi. Fortitudo autez dei est eius immutabilitas qua semp idē nec aliquādo mutatur. Iusticia vero dei est obseruatio legis diuine perhēni lege a sui operis sempiterna cōtinuatione nō deflectere. Et q2 homo ꝑm naturam suam est anial politicum (vt dictū est pmo tracta. lj. ca. in iiij. descriptione hois) virtutes hmōi cardinales put in hoie existunt ꝑm ꝯditionem sue nature politice vocantur: put scȝ homo ꝑm has virtutes recte se habet in rebus humanis gerēdis. Et ꝑm magr̄m in iij. dist. xxxiij. ex verbis Augꝰ. Prudentia est in p̄cauēdis insidijs. Fortitudo in pferendis molestijs. Tpantia in cohercēdis delectationibꝰ prauis. Iusticia in subleuādis miserijs. Sūt tn̄ ⁊ alij actus dictarum virtutū. Qui eīn habēt politicas virtutes pugnāt ꝯtra vicia: sed diuina gr̄a ⁊ ppria industria supant: ⁊ hic est statꝰ imperfectoꝝ ⁊ incipientiū: ⁊ q2 ad hominez pertinet vt etiā ad diuina se trahat q̄ntuz potest: vt dicit phus. x. Ethi. dicitꝰ etiam Matth. v. Estote perfecti sicut pater vester celestis perfectus est. Necesse est ponere quasdam virtutes medias inter politicas que sunt humane: ⁊ exemplares q̄ sunt diuine. Unde de hereticis ad nostrum in Cle. Glo. super ver. imperfectis

dicit ꝙ Plotinus inter phice ꝓfessores
cum Platone maximus (inter politicas
⁊ exemplares) distinguit duo genera vir
tutū moraliū: q̄m distinctionē approbāt
theologi. Quedaȝ eīm sunt modificatiue
passionū insurgentiū in sensualitate ho-
minis vel actionū occurrentiū hominū:
sicut tpantia modificat delectationes in
cibis ⁊ venereis: fortitudo: timores ⁊ au
dacias que sunt circa picula mortis: pru-
dentia mundū ⁊ oīa que in mūdo sunt
ob diuinoꝝ cōtemplationē despicit: iusti
cia ad vnam huius ꝓpositi viam vniuſ-
cuiusq̄ȝ virtutis officiū cōseruat: ⁊ habē-
tes hanc virtutem iusticie paucas tenta-
tiones sustinēt ⁊ leuiter supant: ⁊ sensua
litas parū aut nihil cōtradicit rōni. ⁊ iste
dicunt̄ purgatorie: quia sunt hominū nō
dum purgatorū a passionū insultibus: et
per cōsequēs nō summe pfectoꝝ: sed ad
id toto conatu tendentiū. Alie sunt non
regulātes passiones sensualitatis sed so-
lum tenētes animā hōis in deo ⁊ sum-
ma pfectione: vt sic temperātia terrenas
cupiditates ignorat: fortitudo: passiones
nesciat: prudentia solis diuinis intendit:
iusticia mentem cum deo perpetuo fede-
re tenet: ⁊ he virtutes dicunt̄ aīe purga
te: quia sunt solum hominū totaliter pur
gatoꝝ a passionū molestijs: qd̄ est solum
beatoꝝ vel paucissimoꝝ in hac vita per-
fectissimoꝝ: huic cōuenit qd̄ dicit Augu-
stinus .xij. de trinitate: ⁊ recitat magister
vbi supra. Qd̄ nūc agit iusticia in subue-
niendo miseris: qd̄ prudentia in precauē
dis insidijs: qd̄ fortitudo in pferēdis mo
lestijs: qd̄ tpantia in cohercēdis delecta-
tōib⁹ prauis: ibi nō erit vbi nil mali erit: ſ
iusticie erit deo regenti subditū eē: prudē
tie nullū maluȝ deo pponere vel equare:
fortitudinis erit firmissime coherere: tem
perantie nullo affectu noxio delectari.

Vel aliter valent accipi he ꝟtutes: vicȝ
ꝙ politice dicunt̄ .i. ciuiles: quia ꝯueniūt
illis qui rem publicam curatione guber-
nant: purgatorie ꝯueniūt illis qui ꝓposu
erunt se a secularibus negocijs sequestra
re ⁊ vitaȝ ducere innocētem: purgati aīi
mi: illis ꝯueniūt q̄ oīa postponētes in ce
lesti cōtemplatione versant̄: exemplares
in solo deo existunt: ⁊ dicunt̄ ideo exem-
plares: quia cetere virtutes illas: imitari
tenent̄. Prime ergo virtutes molliūt pec
cata. scde auferunt. tertie obliuiscunt̄. in
quartis nephas est nominare peccatū.

Virtus consistit in medio.

Caplm xiiij

Verbū cōmune est tractuȝ a pho .ij. Ethi. ꝙ virt⁹ cōsistit in medio iuxta pmissum in pncipio vndecimi capli. Agendū nūc est de medio virtutis. primo cōmuniter: scdo specialiter. *Virtus consistit in medio.*

A Quantum ad primū duo occurrūt dicenda. Primū de multiplici medio. Scdm de certitudine sup qua fundat̄ medium morale. Tertiū de acqsitione medij virtutis. Considerādum primo ꝙ mediū est duplex. Mediū rei: ⁊ medium quo ad nos. Mediū rei est duplex scȝ arismetricum ⁊ geometricū. Mediū arismetricuȝ est quod sumit̄ inter duos nūeros equaliter distantes ab vno tertio: et sic sex est medium inter decem ⁊ duo: quia recte ꝑ quot vnitates sex distant a duobus: per tot vnitates etiam sex distant a decem: sic etiam quatuor sunt mediuȝ inter duo et sex. Sed medium geometricum est qd̄ sumitur respectu proportionis: vnde ſm geometriā: ꝓportio quadrupla est mediū inter ꝓportionem duplam et octoplam: vnde recte sicut q̄tuor in ꝓportione dupla excedit̄ a ꝓportione octopla: sic econuerso ꝓportio q̄drupla in ꝓportiōe dupla excedit ꝓportionem duplam. Et de istis duobus medijs nō est hic ad ꝓpositum.

Aliud est mediuȝ rōnis ⁊ quo ad nos vnde considerandū ꝙ medium dicit̄ per compationem ad extrema. Extrema ꝓut in moralib⁹ loq̄mur possunt duplr̄ capi. Vno mō ſm oppositū boni ⁊ mali. Alio

modo sm oppositū superflui ꝛ diminuti: siue excessus ꝛ defectus siue indigentie: si accipiatur medium per compationez ad duo extrema opposita que sunt bonum ꝛ malum: siue virtus ꝛ vitiū: sic nulla virtus consistit in medio: imo tenet extremū Si eñ sic esset in medio: participaret aliquid de bono ꝛ aliquid de malo quod falsum est: cum mediū participat naturam extremoꝝ ex quibus componitur: vt color medius. Nulla eñ virtus aliquid mali participant: sed tenet alterū extremū scꝫ rationem boni ꝛ opponitur extremis.

Et si queratur quo genere oppositionis vicium ꝛ virtus opponuntur: vel cōtrarie vel priuatiue. Respondet sctūs Bonauētura. in .ij. distin. xxxiiij. Qꝫ virtus ꝛ vitiū opponunt̄ priuatiue: vitiū tamē sm ꝙ cōtrariatur virtuti: vtpote luxuria castitati: non tm̄ dicit priuationem: sed etiam dicit aliquez habitū substratū quo aliquis redditur facilis ad ꝑpetrandum illud peccati genus: sic vitium dicitur concretiue cōcernens illud quod deformat: vel aliquā actionem ꝑ aliquā substantiā: ꝛ sic dicitur vitium seu malū mala actio vel aīa mala: ꝛ hoc modo vitium nō est oīno nihil seu priuatio. Alio modo accipitur vitiū abstractiue: ꝓut est priuatio boni tm̄: sic nō contrariatur virtuti sm rem: imo opponitur sicut priuatio habitui. Est tamen malū ꝛ vitiū priuatio: vt tamen non sit oīno veri boni annichilatio: sic priuat bonum ꝙ relinquit bonū: quoniā sic priuat bonū gratie: ꝙ relinquit bonum nature: sic priuat actū: ꝙ relinquat aptitudinē: sic ꝑuat bonum ꝗ̄tum ad effectum: vt tamē in subiecto relinquat debitum. Si aūt dicatur alicubi vitiū ꝯtrariare virtuti. accipitur largo modo contrariū: ꝓ qualibet oppositione ꝛ repugnātia. Uel hoc dicitur: quia ꝛ si sm veritatem vitiū opponatur virtuti vt priuatio. Habent tamē virtus ꝛ vitium quodāmodo legem contrarioꝝ: in hoc ꝙ mutuo se expellunt: ꝛ ab vno fit regressus in alterum: in qua cōditione opposita vt priuatio ꝛ habitus ab his que opponuntur sicut contraria distinguuntur. Et ꝓ tanto dicit Augusti. in Ench. ꝙ in hoc fallit regula dyalecticoꝝ: vocans bonū ꝛ malum contraria: ꝛ hoc ex causa predicta. Si aūt sumatur medium per compationē ad extrema que sunt excessus ꝛ defectus: sic omnis virtus moralis ꝛ virtus intellectualis suo modo consistit in medio: vt patet .ij. Ethicoꝝ. Cumqꝫ virtus in medio cōsistat istud medium est in ꝯ̄ibus. scꝫ in agendis scilicꝫ inter supra ꝛ citra medium Apl's Rationabile sit obsequiū vestrum In habendis scꝫ inter superfluuꝫ ꝛ indigentiā Prouerb. xxx. Diuitias ꝛ paupertatem ne dederis mihi: in sustinendis scꝫ inter eleuari in ꝓsperis ꝛ aduersis deijci. vnde non declinabis ad dexterā neqꝫ ad sinistram. Considerandū etiam ꝙ medium virtutis: dicitur mediuꝫ quo ad nos ꝛ medium rationis. Quo ad nos: hoc est sm congruentiam habentis ꝛ exigentiaꝫ cuiuslibet hoīs ꝙ nec est plus ꝗ̄ oportet nec minus. vnde dicit Aristoteles. ij. ethicoꝝ. Comedere decem libras est multuꝫ apud vnum: ꝛ comedere duas libras est paucum apud eundem: non tamē hoc debet ita esse nec est apud oēs: quia apud illum hominē qui vocabatur Milo qui in die potuit comedere bouē: hoc fuit apud istum ꝓportionatū mediū: apud aliū hominem nimis. Nec tamē mediū ꝯsistit in indiuisibili apud omnes homines. scꝫ ꝙ illud ꝙ̄ esset mediū in vno esset medium alterius: patet hoc de arto vsu reruꝫ concessarū pauperib⁹ christi. de quo habetur in Clemen. de verboꝝ significatione. Exiui de paradiso: non eñ fuit intentio paupertatem docentis christi Jesu: nec sanctorū apostoloꝝ eius: nec sui renouatoris Francisci: ꝙ vsus pauper accipiatur in voto profitentis in Athomo indiuisibili ꝛ incōmutabili: vt eodem semꝑ cibo: eodem indumento: eodem vtatur habita-

us paup culo:sed vsus pauper semper habet medium virtutis, ſm determinationē recte rationis sapientis Clementis sc3 quinti totiusq3 ꝯcilij Vienensis: ꝑut supra habitum est ca.vj.Et illud mediū non semper destruit̄ vno actu qualicūq3: sed isto modo vsus paup est de necessitate euāgelice perfectionis: vt extimatio sapientis ⁊ eius iudiciu3: sic ferat̄ super vitam profitentis paupertatem euangelicam: ꝙ pensatis circūstantijs persone: sanitate: egritudine: debilitate: robore: ⁊ statu eius:iudicet̄ pauper vsus. Or3 si sapiētis iudicium non posset ferri super vita talis profitentis: qnimo ex sue vite excessu habeat iudicare eum vsum opulentum ⁊ non pauperem:tunc status esset periculosus. De paupere vsu dicit sanct⁹ Bonauentura in apologia ca.xij.ante medium.Euangelica paupertas pro eo ꝙ ad eternam spem subleuat: tanꝙ que in celis totaliter thesaurisat ꝑfecte eam promittenti: suadet omnibus temporalib⁹ debere nudari:ꝗtum ad effectu3 atq3 dominium: ⁊ arta sustētatio ne necessitatis esse contentum ꝗtum ad vsum. Et hoc ipsi⁹ modus siue regula: ꝙ sic relinquat dominium:ꝙ non reijciat vsum:sic reseruat vsum:ꝙ non reseruat dominiū:sic artitudinem vsus seruat: ꝙ sustentatione3 vite necessariam non deuitet: sic necessitati subueniat:ꝙ ab artitudine non recedat. Dicitur etiam mediū virtutis:medium rationis.Moralis enim virtus cōsistit in medio rationis:ſm ꝙ mediu3 rationis dicitur illud quod ratio recta constituit in aliqua materia: siue circa actionem: vt in iusticia: siue circa passiōes:vt in temperantia ⁊ fortitudine. Prudentia autem ꝗuis sit virtus intellectualis: habet tamen idem mediu3 quod habet moralis virtus scilicet rectitudinē ratiōis sed in hoc differunt: quia prudentie est istud medium vt regulantis.Virtutis autem moralis vt regulate ⁊ mensurate:vnde dicit philosophus.ij.Ethicoꝝ. ꝙ virtus est inspectrix mediȷ̄. qđ exponit sanctus Bonauentura in.ij.distin.xxiij.de prudentia. Inspicere nanq3 mediū non est cuiuslibet virtutis ſm se sed per concomitantiam: quia sicut ratio videt sibi ⁊ alijs potentijs:sic prudentia ⁊ fides discernūt sibi ⁊ alijs virtutibus. prudentia regulat virtutes politicas:fides virtutes gratuitas:sine fide non est cognitio summi ⁊ veri boni:sine cuius cognitione non potest esse veri boni expectatio ⁊ dilectio sine cognitione summi boni: non potest esse recta intentio. Hoc eñ̄ solum fit recta intentione:quod fit ad gloriam ⁊ honorem dei. Sine recta ꝟo intentione nullus actus virtutis iuste incedit. Quoniā igitur habit⁹ fidei est quo mediante summum bonū a mentibus nostris agnoscatur:hinc est ꝙ fides dirigit nostram intētionem: ⁊ per hoc est regula omnis bone operationis meritorie.Et ideo nō tm̄ dici debet virtus gratuita sed etiam virtutum regula ⁊ auriga. Considerandum secundo de certitudine morali:ꝙ est vna doctrinalis distinctio cuius ignorātia vel inaduertentia multos etiam philosophorum atq3 theologorū cōturbauit. Hanc distinctionem ponit Cancell'.de consolatione theologie. libro.iiij.prosa secunda. C
Itaq3 certitudo Una est supernaturalis Altera naturalis.Tertia moralis seu ciuilis. Certitudo supernaturalis ita se habet ꝙ nō stat aliquid sic assentire ⁊ falli.Et hec iterum diuidit̄:quia queda3 est certitudo euidētie clare ⁊ intuitiue in patria beatoꝝ.Altera euidentie reuelate in illustratione ꝓphetarum. Tertia solius adherentie in speculo ⁊ in enigmate:que non euidentie rationis innitit̄ sed diuine auctoritati:qualē fides habet ⁊ prestat in cordibus fideliū:hec certitudo pro tertio sue distinctionis memb:o:fidelibus omnibus dum pegrinant̄ in via cōuenit:quos tanta certitudine nedum articulos fidei

sed toti sacre scripture credere necesse ē: actu vel habitu:implicite vel explicite.

Certitudo altera que naturalis dicitur talis est ꝙ non stat per naturam ꝙ aliqs assentiat ꝛ fallatur.hanc philosophi posuerunt nobis in primis principijs per se notis:vicȝ ex sola terminoꝝ apprehensione vt ꝙ quodlibet est vel non est:posuerunt ꝛ in conclusionib⁹ demonstratis ꝛ in euidenti cōsequentia deductis per talia principia. Certitudo que moralis dici potest vel ciuilis : tangitur ab Aristotele vna cum certitudine naturali in ethicoꝝ suo principio:cuius sententia est:disciplinati esse in vnaquaqȝ re certitudinem querere iuxta exigentiam materie. Eque em̄ vitiosum est inquit persuadentem querere mathematicū ꝛ moralem demonstrantē. Non em̄ consurgit certitudo moralis ex euidentia demonstrationis:sed ex probabilibus cōiecturis grossis ꝛ figuralibus: magis ad vnam partem ꝙ̄ ad alteram. Proficit hec certitudo cōtra nimiū scrupulosos in moralibus:dum certitudinem querūt ampliorem ꝙ̄ haberi possit:secluso miraculo: sufficit cōiectura moralis et probabilis. Dicit autem Aristote. Illud est probabile quod omnibus et maxime sapientibus verum apparet. Non autem illud quod indoctis videtur esse verum: quia stultorum infinitus est numerus.

Considerādum tertio : ꝙ acquisitio et inuentio medij virtutis (prout dicit philosophus in fine scḋi Ethi. ꝛ post cuȝ sanctus Tho.ibidem in scripto) difficilis est declinare aūt a medio facile:prout claret in simili: nam inuenire mediuȝ in circulo hoc nō est cuiuslibet:sed solum illius qui scit scilicet geometri:declinare aūt a centro ꝛ a medio quilibet potest. Item irasci indifferenter ꝛ quādocunqȝ quilibet pōt defacili:sed irasci cui ꝛ quando ꝛ quomodo oportet: difficile est ꝛ laudabile ꝛ virtuosum. Et ideo maxima cura adhibēda est in fortibus passionib⁹ : vt illis sedatis quis potest attingere medium virtutis sicut nauis diligentius est gubernāda in nebulis ꝛ procellis. Dat ergo philosophus ibidem tria documenta quibus q̄s posset attingere virtutis medium. Primum documentum: ꝙ oportet attendere id ad qḋ magis appetitus est inclinatus. Diuersi em̄ homines ad diuersas inclinantur passiones : ꝛ hoc cognoscitur ex delectatione et tristicia que apparent circa passiones: vnde si quis in aliqua passiōe multū delectatur : signuȝ est ꝙ naturaliter vel ex frequenti cōsuetudine illa afficitur passione : tunc oportet appetitū dirigere vt scilicet cōtrarium faciat eius:ad quod magis inclinatur ꝛ delectatur ex natura infecta: vt si inclinatur ex natura vel consuetudine ad vnum vitium:ad eius cōtrarium ad quod inclinatur nitatur. Exemplo eorum qui dirigunt ligna distorta ꝛ curua : que in aliam partem torquentur ꝯtrariaȝ vltra medium vt dirigantur. Scḋm documētum est ex parte nostra ſm id qḋ om̄ibus cōmune est. Homines em̄ naturaliter tēdunt in delectationes : volentes attingere medium virtutis delectationes carnales ꝛ corporales abijciamus:quia tūc nihil aut parū peccabimus:nam cōcupiscētia delectationū in plura peccata deducit Non em̄ possumus in delectationib⁹ diu morari quin gratulemur in eis ꝛ ideo in principio eas vitare debemus. Exemplo seniorū ꝛ prudentū vrbis Troyane : qui auertebant faciem ab Helena pulcerrima mulierū (quā scȝ rapuit Paris filius regis Priami:a Menelao rege grecoꝝ) ne ab ipsius pulcritudine caperentur.

Tertium documētum sumitur a natura rei: ꝙ virtuosus ad hoc p̄cipue conetur vt recedat ab extremo qḋ magis opponitur virtuti:sicut si quis vult ad mediū peruenire fortitudinis: debet principale studium adhibere vt recedat a timiditate:que magis opponitur fortitudini ꝙ̄ ab audacia: et ideo dicit phus in fine.ij. Ethi. Difficile

est mediū in multis passionib⁹ inuenire.
vnde nō multū sunt vituperādi modicuȝ
excedētes. Inuoluntarijs em̄ defectibus
pie venia est donanda. Si quis em̄ trans-
gredit̄ modicū medium virtutis scȝ decli
nando ad minus vel ad maius nō est vi-
tuperandus: qꝛ recessus ille a medio vir-
tutis latet ꝓpter difficultatem cognoscē-
di mediū: ille tm̄ q̇ multū recessit vitupat̄.

E Q̄ntum ad scd̄m ꝑncipale: de medio vi
delicet spāliter cuiuslibet virtutis mora-
lis intellectualis ꝛ theologicalis. Mediū
em̄ (vt dictū est) accipiendum est in vir-
tutibus ꝑ comparationeȝ ad extrema: q̄
sunt superfluum ꝛ diminutū. Excessus ꝛ
defectus: sic virtus oīs moralis ꝛ intelle-
ctualis consistit in medio: vt pȝ. ij. ꝛ. iiij.
Ethi. Sicut in excessu largitionis donoꝝ
consistit viciū qd̄ dicit̄ ꝓdigalitas: in de-
fectu auaricia siue illiberalitas: in medio
aūt cōsistit liberalitas: q̄ est virtus quan-
do dant̄ danda ꝛ retinent̄ nō danda. Et
hoc mō mediū in virtutibus moralib⁹ ac
cipit̄ ꝺm ratione̅ rectā sapientis: cuius ꝑ
habitum prudentie est de singulis ꝺm ꝙ
res se habet reddere rōnem. Mēsura nā
ꝙ ꝛ regula appetitus cuius ꝑfectio ē vir-
tus: est ipsa ratio. Bonū aūt cuiuslibet re
gulati ꝛ mensurati in hoc cōsistit ꝙ ꝯfor-
metur sue regule ꝛ mensure: sicut bonum
in artificialibus est ꝙ ꝯsequat̄ regulā ar-
tis. Malū aūt discordat a regula ꝛ mēsu
ra sua: vel per hoc qd̄ superexcedit mensu-
rā: vel ꝑ hoc qd̄ deficit ab ea. Manifestū
aūt est ꝙ inter excessum ꝛ defectū mediū
est q̄litas siue ꝯformitas: ꝛ hoc est medi-
um virtutū moraliū: prudentie vt mensu
rantis. Ratio em̄ ꝑ habitū prudētie est in
spectrix medij aliarū virtutū moralium q̄
regulant̄ ꝛ mensurant̄. Intellectualiū
aūt virtutū vt scientie sapientie ꝛ intelle-
ctus bonū consistit in quodā medio per
ꝯformitatem ad ipsam rem: in affirmādo
scȝ ꝙ res est sicut est: vt ꝙ hō est risibilis.
Et negando qd̄ nō est: sicut ꝙ homo non
est lapis in quo ratio veri consistit. Exces
sus aūt est ꝺm affirmatione̅ falsam: vt ꝙ
homo est incorruptibilis. Defectus scd̄m
negationem falsam per quaȝ dicitur non
esse quod est: vt si dicatur homo nō est ri
sibilis. Res em̄ est mensura intellect⁹ no-
stri vt dicitur. x. Metha. Ex eo em̄ ꝙ res
est vel non est: dicit̄ esse veritas in orōne
ꝛ ꝓpositione ꝛ opinione nostra. Virtu F
tes aūt theologice (ꝓut dicit Alexan. par
te. iiij. q. cvj. mēbro ꝑmo) nō cōsistunt in
medio: in virtute em̄ theologica obiectuȝ
primū ꝛ per se est summū bonū: ꝺm cui⁹
priuatione̅ est vicium: ꝺm cuius habitum
est virtus. Et ideo ꝺm maiorem accessuȝ
ꝛ minorem ad deum: est virtus maior et
minor. Est em̄ respectu vnius termini tm̄
scȝ ad quem virtus: ꝛ nō respectu alteri⁹
termini scȝ a quo ꝑ priuationem: ideo nō
consistit in medio: sicut virtus consuetu-
dinalis duorum extremorū: que sunt ꝺm
abundātiā ꝛ defectum scd̄m ꝙ ponit phi
losophus virtutem esse mediam duaruȝ
maliciarum: non compositum ex illis: vt
color medius ꝛ extremus: ꝛ ideo mediuȝ
virtutis consuetudinalis est per abnega-
tionem ꝛ quodammodo quo ad nos nō
q̄ntum ad naturam et rem. Virtus enim
consuetudinalis potest tm̄ intendi ꝙ fiet
vicium similiter tantuȝ diminui. Virtus
autem theologica q̄nto magis accedit ad
abundantiam tanto magis est virtus cu-
ius tm̄ est intensio siue abundātia per ac-
cessum ad vnū terminū scȝ deū: ꝛ ideo ꝑ
nullā abundantiā pōt in viciū degenera-
re: sicut pȝ ꝑ maiore̅ accessum fidei spei ꝛ
charitatis. Cū etiā ꝟtus theologica adiū
git̄ ꝯsuetudinali cuius forma ꝛ ꝑfectio ē
virtus ꝯsuetudinalis: tūc nō pensatur ex
medio ne in vicium declinet: qꝛ virtus in
formata charitate q̄nto plus abundat tā
to plus verius virtus est. Vn̄ liberalitas
addita charitati nunq̄ crescit in ꝓdigali-
tatem: quia charitas que est forma eius
ponit habitum in liberalitate ꝓdigalitati

ↄtrarium ⁊ ip̄am tollit: sicut lux tenebra. Priuata aūt charitate pōt in ꝓdigalitatem degenerare ꝑ supabūdantiā: q₂ iam in ea nō est habitus ꝓdigalitati ↄtrarius.

Corrolariū. Artissima paupertas oia distribuēs pro deo vt xp̄o pauperi famuletur (ad quā fratres obligant̄ p̄dicatores ⁊ minores: iuxta decretalē: nimis praua: extra de exces. prela.) nō est viciū ꝓdigalitatis q̄ oia dando in extremū declinat. Nā ſm Alexan. vbi supra licitū est dare oia pauperibus ⁊ paup̄ effici ꝓ deo ⁊ nō solū licitum sed ⁊ meritoriū: hoc insinuat apostoloꝝ ↄuersio ⁊ ↄuersatio: hoc infallibiliter astruit doctrina christi Marci. x. Quecunq₃ habes vende ⁊ da pauperibꝰ. Astruit hoc xp̄i factū et vita q̄ pauperrimus fuit in statu infantie: vtpote nascendo ex matre pauperrima: in paupere tugurio pānis pauperrimis inuolutus: cibo pauperrimo educatꝰ scʒ lacte materno vbere de celo pleno: vñ cantat ecclia. Paruoq₃ lacte pastus est. Declarat h̄ ⁊ ↄfirmat sctōꝝ orthodoxoꝝ auctas ꝓpt̄ q̄ oia distribuere ⁊ relinquere pro deo tāq₃ verū ⁊ certū ⁊ omni acceptione dignum: absq₃ vlla hesitatione tenendū ⁊ astruendum est. Si aūt obijceret quis contra p̄dicta de medio virtutum virtutē theologicaʒ esse mediam inter extrema: vtpote spem inter p̄sumptionē et desperationē. Similiter fidem inter infidelitatē ⁊ nimiam credulitatē: similiter de alijs. Attēdendū est reuera q₂ si hoc poneret̄ hmōi extrema nō differrent a medio ſcd̄m abūdantiā ⁊ defectū: quia virtus theologica quo plus abundat eo magis est v̄tus: sed habet extrema (si extrema dicenda sunt) ꝑ priuationē: sicut extremum quod est infidelitas opponitur fidei siue credulitati. Et vt mihi videtur theologica virtus habet nisi vnum extremum sibi oppositum: vt fides infidelitatem: spes desperationem: charitas odium. Si enim de fide spe ⁊ charitate theologicis fiat sermo: nō ē nimia fides siue credulitas: nimia spes: nimia charitas: prout nimietas sonat in vicium sicut accidit in virtutibus consuetudinalibus Hec Alexan.

¶ De circūstantijs actuū moralium.

Caplm xv

Hunc de natura et quātitate ⁊ numero circumstantiarum aliqua dicenda veniunt: iuxta premissa in capitulo vndecimo in principio Actus namq₃ morales boni sunt et virtuosi dum modo debitis circumstantijs sunt vestiti alioquin laude carebūt et merito. De circumstantijs igitur aliquid est hic ponendum. Primum quid importetur nomine circumstantie. Scd̄m quot sunt circumstātie in particulari. Tercium dicetur de duabus circūstātijs superadditis. Quarto exemplificabitur de singulis circumstantijs. Quinto qualiter se habent circūstantie ad bonum morale. Quo ad primum considerandum q̄ nomen circumstantie videtur esse tractum ex his que inueniunt̄ in loco ⁊ in quātitatibus corporalibus ad actus morales. Illa enim dicuntur circumstantie corporis existentis alicubi: que non sunt ei intrinseca ⁊ tamē aliquo mō attingunt. Similiter in actibꝰ ille dicunt̄ circumstantie actus que non sunt de essentia actus sed ei accidunt. Siue subiectiue vt modus agendi: siue extrinsece vt locus tempus. Conditio etiaʒ persone agentis: vel media circa que est actio et finis et similia. Quicquid igitur non pertinet ad substantiam actus vt est in specie nature ⁊ tamen aliquo mō attingit ipsum actum: dicit̄ circūstantia eius: vnde Circumstantia sic describitur: q̄ est accidens actus humani. Et intelligitur ista descriptio non de accidente quod inest ei vt sua qualitas: sicut album dicitur accidens rei albe: sed intelligitur accidēs quasi cum alio simul in eodem subiecto concurrens et existens: extra tamen substantiā ipsius cum quo sic currit et existit. Sic enim dicitur circumstantia accidens actus humani: quia cum actu

Marginalia: Nota

De circumstantijs actuum mo[ralium]

humano simul in eodem subiecto cõcurrit ⁊ existere põt. Est tamẽ extra substantiam humani actus: quod satis nomẽ de se importat ⁊ cõnotat. Dr̃ enĩ circũstãtia

B q̃si circũ aliquid stans. Considerandũ scd̃o ꝙ a Tulio in sua rhetorica: septẽ assignant̃ circũstantie: que in hoc cõtinent̃ versu. Quis: quid: vbi: quibus auxilijs. Cur: quomõ: quãdo. Phs aũt in .iij. ethico. addit octauã circũstantiã scʒ circa q̃d sed Tulius eũ cõprehendit sub illa circũstantia. Quid: numerus aũt ⁊ sufficiẽtia circũstantiarũ sic sumi põt. Circũstantia enĩ vt iam dictum est: dicitur quasi extra substantiam actus existens: sed tñ ipsum actum aliquo mõ attingens. Triplici autẽ mõ seu respectu põt circũstantia actuʒ ipsum humanũ attingere. Uno mõ inq̃ntum attingit ip̃m actum in se. Scd̃o inq̃ntum attingit causam ip̃ius actus. Tertio inq̃ntum attingit effectum ipsius actus. respectu primi modi: dupliciter potest circumstantia ip̃m actuʒ in se attingere: vel per modũ mensure cuiusdaʒ seu ideo mẽsurationis: ⁊ sic erũt circũstantie respiciẽtes seu cõcernẽtes locum ⁊ tempus: que denominant̃ ꝑ hec duo in predicto versu posita posita. scʒ vbi ⁊ q̃ñ: vel ꝑ modũ q̃litatis ipsius actus sic erit circũstantia cõcernens modũ agendi quo scʒ actus ipse factus est: que denotat̃ ꝑ quomõ. Respectu v̾o secũdi modi scʒ respectu cause ip̃ius actus: cum oĩm actuũ ⁊ effectuũ hũanoꝝ quatuor sint cause principales. scilicet efficiens: mãlis: formalis ⁊ final'. Qualitas circa istas quattuor causas accipit̃ circũstantiaꝝ. Circa efficientẽ causam accipit̃ circũstantia ipsius agentis: q̃ denotat̃ ꝑ quis. Circa moralẽ accipit̃ circũstãtia circa obiectũ que denotat̃ ꝑ circũstantiam quã addit phs. scʒ circa quid. Circa causam formalẽ occurrit circũstantia circa causam coagentẽ seu coopantẽ seu cõcurrentẽ: q̃ denotat̃: ꝑ q̃bus auxilijs. Circa causam finalem accipit̃ circũstãtia circa ꝓpositum ⁊ intentionẽ agentis: q̃ denotat̃ ꝑ cur. i. ꝓpter quid qua de causa. Respectu v̾o tertij modi scʒ respectu effect⁹ ipsius actus occurrit circũstantia circa illud qđ ex tali actu cõtingit ⁊ secutũ est: ⁊ denotat̃ ꝑ quid. Considerandu tertio ꝙ vltra circumstantias septem quas ponit Tulius Phs. iij. ethi. addit octauam circa quid quã Tulius vt iã dictũ est cõprehendit sub circũstãtia Quid. addunt alij aliã Quotiens: de qua duplicit̃ põt

C dici. Uno mõ ꝙ cũ iuxta primũ triũ modoꝝ actũ humanũ attingẽdi supra tactorum Quotiẽs videat̃ ip̃m actũ attingere ꝑ modum cuiusdã cõmẽsur atõis tp̃is sic põt cõprehẽdi sub circũstãtia: quãdo. Alio mõ dicit̃ ꝙ ꝓprie illa circumstantia Quotiens: nõ est circũstantia: quia ꝓprie nec actuʒ in se: nec causam ipsius actus: nec effectũ ipsius actus respicit: imo nec pctm̃ in se quoq̃ mõ grauat: sed solũ q̃ndã reiterationẽ peccati ⁊ pluralitatẽ peccatoꝝ dicit. Certũ ẽ enĩ ꝙ grauius pctm̃ est ter aut quater mulierẽ de fornicatõne solicitare q̃ semel: q꞉ ꝓprie ista nõ vnuʒ ⁊ idẽ pctm̃ sunt sed plura ⁊ ꝓprie quedã reiteratio pctõꝝ. Considerandũ quarto ꝓ

D instructione simpliciũ de p̃dictis circũstãtijs: hic exemplificandũ est: vt ex inde facilius cognoscere potuerit qualitatẽ circũstantiaꝝ versus supra positi. Respectu igit̃ prime circũstantie scʒ quis: certũ ẽ ꝙ ceteris paribus graui⁹ peccat: sacerdos q̃ simplex clericus: ⁊ graui⁹ clericus q̃ simplex laicus: ⁊ grauius vir q̃ femina. Respectu scd̃e scʒ q̃d: certũ est ꝙ ceteris paribus homicidiũ ẽ graui⁹ pctm̃ q̃ furtũ ⁊ adulteriũ q̃ fornicatõ simplex. Respectu tertie circũstantie scʒ vbi: certum est ꝙ ceteris alijs paribus furtuʒ vel ꝑcussio vel fornicatio q̃ fieret in ecclesia vel alio loco sacro ẽ graui⁹ pctm̃ q̃ fieret ex̃ eccl'iaʒ ⁊ in loco nõ sacro. Respectu q̃rte. s. q̃bus auxilijs: instrumẽtis vel medijs: certũ est ꝙ domuʒ ad predandaʒ intrare per falsam clauem: vel seram aperire ꝑ instrumenta subtilia: ceteris parib⁹ grauius peccatuʒ

est quā a casu inuentam apertam vel per foramen muri nō obstructi intrare. Respectu quinte scz cur seu ꝓpter quid: certum est ꝙ latitare in nemore vel alio loco suspecto: seu ꝯducere societatē aliquā intentione occidendi: ceteris paribꝰ grauius pctm̄ est ꝙ predicta facere intentione sola depredādi. Respectu sexte scilicz quomodo: certū ē ꝙ ceteris paribus grauius pctm̄ est hominē ex ꝓposito deliberato ꝛ ꝑ insidias: ꝙ subito: motu subitoꝗ incursu occidere. Respectu septime scz quādo: certum est ceteris paribus domū pro depdando nocte intrare grauiꝰ peccatuz est ꝙ de die: ꝛ fornicari in die pasce: grauius peccatuz est ꝙ in die nō solenni. Respectu vo octaue circūstantie per phi losophum addite. scilicet circa quid: certum est ꝙ machinamenta ꝛ deceptiones tendere ꝛ parare vel ad inducendā mulierem religiosam vel vxoratam in fornicationem: aliis paribus: est grauius peccatum ꝙ machinari ad inducendam vnam omnino solutam. Notanꝰ autem in dictis exemplificatiōibus addita sunt illa verba: ceteris paribus. Nam circa ꝑmissos casus ꝛ similes possent ꝛ alie circumstantie contingere: q̄ de se aliter qualitatem ꝛ grauedinem peccatoꝝ predictorum disponerent ꝛ causarent. nam ex cōcursu plurium circūstantiaꝝ circa aliquē actū posset maior eiꝰ bonitas vel malicia maiusꝗ meritū vel demeritū causari: vn̄ ex cōcursu alicuiꝰ vel aliquorū circūstātiarum actus qui alias de se non esset nisi veniale peccatum: imo forsitan actus meritorius: efficitur peccatum mortale.

Patet de verbo ocioso occasioneꝗ ꝓuocandi risus: ꝛ de datione elemosyne: q̄ de se ex suo genere est meritorius actus: quibus si addatur ꝛ concurrat circūstantia illa respectu cause finalis seu intentionis actus (de qua supra) illa scz circūstantia cur: vtpote ꝙ fiat ad ꝓuocanduz seu inducendum mulierem in fornicatiōem: efficiuntur peccata mortalia: similiter de hac circumstantia Quis: grauius peccat religiosus ꝙ secular. Religiosus nanꝗ non curās leuia peccata corrigere: stans in vno statu nolens vltra proficere: cadit in sentētiam beati Bernardi in sermone de cōuersione sancti Pauli. Fratres (inquit) nemo dicat in corde suo: leuia sunt ista non curo corrigere: non est magnum si in talibus maneā venialibꝰ minimisꝗ peccatis: hec inquit est fratres impenitētia: hec blasphemia irremissibilis in spiritūsanctū: hec ille. Quis verbis istis crederet: nisi de ore tanti viri emanassent.

Dicit tamen Jacobus de paradiso in tractatu intitulato oculus religiosorum. Hoc intelligendū esse quādo superadditur voluntas obstinata non penitendū ꝛ emendandi venialia peccata: vel si fiat ex ꝯtemptu. Si quis tamē religiosus ex fragilitate aut delectatione aut leui curiositate: in minimis peccatis frequēter excederet: paratus tamē ad remediuz ꝛ disciplinam: non animo obstinato defendens culpam suam: talis non peccaret mortaliter nec ex cōtemptu: nisi ꝓpter scandalum publicum qḋ posset in talibus interuenire qḋ esset mortale. scz ꝙ ꝓpter frequētem excessum in minimis censura religionis paulatim depiret: ꝛ fieret ḋ claustro non claustrum: ꝛ precipue coram iuuenibus qui defacile scandalisanꝰ videntes hec minima: credunt sibi licere maiora: quia multa licent in occulto que illicita reputanꝰ in publico: hec doctor Jacobus ordinis Carthusieñ. in oculo religiosorum. Considerandum quinto: ꝙ ex concursu oim conditionū ꝛ circūstātiaꝝ bene ordinatarū ꝯm rectam rōnem sapientis: ꝯstituiꝰ virtus ꝛ bonū morale: sed malū ꝯtingit ex priuatione ꝛ defectu cuiuscunꝗ circūstantiaꝝ ꝛ ꝯditionuz male ordinatarū. Cuius ratio elicitur ex libro Dyoni. de. di. no. Bonū ex vna causa integra: malum aūt cōtingit ex singulis defectibus: ꝛ ideo dicit phs. ii. Ethi. maluz est multifarium: bonum vno mō. Ex hoc

patet ꝙ rectitudo ṽtutis ⁊ bone operationis concurrens ex singulis circũstantijs cõtingit solum vno mõ. Male aũt agere ⁊ peccare ꝯtingit infinitis modis: ⁊ ideo dicit Dyonisius ꝙ malũ est infinitũ: nõ qꝛ aliquid sit malum summũ q̃ nihil posset esse peius: sed quia nõ est aliquid malum quin adhuc adhuc posset esse peius: quia infinitis modis cõtingit declinari a medio virtutis ⁊ deficere. Et sic malũ ꝓtendit se vsq; in infinitum: non infinitate actuali sed potentionali (vt dicit .s. Bonauẽ.in.ij.dist.xxxv.) qua scꝫ dicimus ꝙ curuũ a recto in infinitum põt ꝓcedere: De hoc ponit exemplum phs.ij. Ethico. Qꝛ difficile est tãgere signum ⁊ metã a sagittario: qꝛ hoc ꝯtingit solum vno modo sed declinare a medio ⁊ non tangere hoc est facile: quia contingit infinitis modis.

Ex q̃ claret intellectus ṽbi phi.ij. Eth. Uirtus est circa difficilia seu virtus ẽ difficilimoꝝ opatiua: qꝛ virtus cõsistit ĩ medio vestito oĩbus cõditionibus ⁊ circumstãtijs: ⁊ difficile est mediũ attingere: sed malũ attendit ex ꝓuatione vniuscuiusq; circũstantie: ⁊ ideo opari malũ est facile.

Aliter tñ fuisset difficultas ṽtutis pro statu hoĩs ex sua conditionis primordio: ⁊ aliter nunc in statu ꝓuaricationis. Nã dicit San. Bonauentu.in.ij.dist.xxx.q.j. Quãdo dicitur virtus est difficilimorum operatiua. Quedam est difficultas ꝓueniens ex genere operis. Quedam vero ꝓuenit ex defectu operantis. Pma difficultas est de essentia virtutis. Uirtus eñ inq̃ntum virtus circa magna cõsistit ⁊ ardua. Hec autꝫ difficultas in primordio conditionis talis fuit: sic ꝙ homo ita perfecte deo obediuisset ⁊ ita pfecte deo adhesisset sicut pfectio virtutis obediẽtie et amicitie hoc requirit: ⁊ sic de alijs virtutibus. Est et alia difficultas q̃ prouenit ex defectu operantis: ⁊ ista non est de essentia virtutis: imo accidit virtuti fm ꝙ virtus est. Et ideo ad hoc ꝙ homo esset virtuosus non oportuit hanc difficultatem reperire in hoĩe in primordio. Et ꝙ illud sit verum planum est. quãto eñ aliquis magis pficit in virtutibus tanto magis operat̃ cum minore difficultate ex parte sua. Si igitur hec difficultas esset de virtutis essentia fm ꝙ hõ pficeret: minueretur in eo ṽtutis excellentia qd̓ falsum est

¶ De virtutibus moralibus fm phos.

Caplm xvj

De virtutibus moralibus fm phos

DE habitibus septẽ virtutũ gratuitarum: quibus hõ ordinat̃ ad deum (cuius sunt tres theologice) ⁊ ad ꝓximum et ad seipsum (cuiusmodi sunt quatuor virtutes cardinales) habitum est supra ab vndecimo ca. adusq; capitulũ.xv. gñaliter. Nunc de singulis virtutibus restat agendũ spãliter. Primum aũt dicendũ est de cardinalibus virtutibus ꝑncipalibus: simul cum eis annexis de minus ꝑncipalibus. In qualibet eniꝫ virtute minus ꝑncipali est aliqua participatio alicuius virtutis cardinalis: postea agendũ est de theologicis in caplis.xxiij. xxiiij.xxv.et.xxvj. Et sic ꝓcedatur gradatim ascendendo de virtutibus inferioribus moralibus: ad superiores theologicas digniores. De virtutibus moralibus primo dicendum est iuxta rudimẽta philosophorum. Dehinc de eisdem scd̓m documenta theologorum in capitulis.xvij. xviij.xix.xx.et.xxj. Primo ponetur distinctio et sufficientia virtutũ moralium cuꝫ eoꝝ vicijs oppositis. Scd̓o ponetur virtutum ⁊ vicioꝝ in modum arboris coordinatio. Tercio ponẽt̃ sex ꝯclusiones de quibusdã habitibus que videnẽt esse virtutes vicꝫ deverecũdia Nemesi Epikeya Heroyca Continentia ⁊ amicitia. Verecundia eñ et nemesis non sunt virtutes sed passiões laudabiles. Epikeya est virtus cõmunis iusticie directiua. Heroyca est supra virtutẽ. Continentia infra virtutem. Amicitia est effectus omnis ṽtutis.

A Qꝛtum ad primũ añ distinctionẽ ⁊ sufficientiã ṽtutum et vicioꝝ ꝓmittẽda sunt duo documẽta earum declaratiua. Pri

mū documentū erit qualiter passiones ꝛ
opationes dupliciter considerant̄ ad vir
tutes. Pro quo ꝯsiderādū ꝙ materia cir
ca quā distinguūt̄ ꝟtutes sunt passiōes ꝛ
opationes. Operatio aūt et passio duplr
possunt cōpari ad virtutē. Uno mō sicut
effectus ad causam: ꝛ sic oīs virtus habꝫ
aliq̄s bonas opationes quaꝝ est ꝓducti
ua. Habet etiam aliquā delectationē vel
tristiciā. Alio mō possunt cōpari opatio
ꝛ passio ad virtutē moralē: sicut materia
circa quā est: ꝛ ẜm hoc ꝟtus oīs moralis
sicut circa materiā est vel circa opatiōes
vel circa passiones vt dicet̄. Scđm do
cumentū q̄liter differūt passio viciū ꝛ vir
tus. Pro q̄ ꝯsiderandū ꝙ oportet in ma-
teria virtutū tria attēdere vicꝫ passioneꝫ
seu opationē q̄ hic ꝓ vno valent viciū et
virtutē. Nā oīs virtus moralis: vel ē cir-
ca passiones regulādas ꝛ ordinādas: vel
circa opationes dirigendas. Passiones
nāqꝫ ẜm se ꝯsiderate non sunt ꝟtutes: qꝛ
qꝛ habēt se ad bonū ꝛ ad malū ẜm ꝙ pn̄t
ꝯuenire recte rōni vel nō ꝯuenire. Nihil
aūt tale ꝯuenire pōt ꝟtuti cū se semp̱ ha-
beat ad bonū. Sed ad actū ꝟtutū pōt cō-
uenire passio: sic ecōtrario ad actū vicioꝝ.
Passio eñ tristicie reperitur in actu inui
die ẜm ꝙ contrariat̄ rōni: ꝛ in misericor-
dia ẜm ꝙ ꝯuenit rōni. Sunt aūt virtutes
morales vel circa actus interiores rōnis
dirigendos: vt ptꝫ in prudentia: vel circa
actus exteriores ordinādos ad alterum:
vt iusticia: vel circa passiones moderan-
das: ꝛ hoc vel irascibilis q̄ sunt spes: de-
speratio: audacia: timor ꝛ ira: vel circa cō
cupiscibilis passiones refrenādas: q̄ sunt
amor: odiū: desideriū: abhominatio: gau-
dium: tristicia: de q̄bus dictuꝫ est in scđo
tracta. Cum ergo passiones ꝛ opationes
sunt p̄ter ordinē et moderamē rōnis tūc
sunt vicia: inq̄ntum vero regulant̄ p̱ nor
mam rōnis ꝛ ordinant̄ p̱ intentionē volū
tatis ad id ꝛ ẜm id: ad qđ a conditore in-
stitute fuere: exurgūt in virtutes ꝓut di-
ctū est. ś. c. xij. de reformatiōe affectionū,

Sufficientia virtutum moralium.

Hoc p̄supposito ponēda est distinctio
ipsarū virtutū moraliū que pōt haberi ẜ
modo: quia omis virtus vel est circa ope
rationes ordinandas: vel circa passiones
regulandas Si est circa opationes ordi-
nādas sic est iusticia: que in actionib⁹ or-
dinat hoīem ad alterū in rōne debiti. Iu
sticia autem est duplex scꝫ distributiua ꝛ
cōmutatiua. Quarum differētia sic sumi
pōt: quia ratio iusticie cōsistit in hoc qđ ē
tenere equalitatē in dationib⁹ ꝛ accepti-
onibus: hoc autē potest fieri duplr. Uno
mō vt constituat̄ inter dantem ꝛ accipiē
tem talis equalitas vt q̄ntum accipiens
accipit a dante tm̄ recipiat dans ab acci-
piēte. Et talis equalitas est in emptioni-
bus ꝛ venditionibus. Et iusticia q̄ talem
equalitatem cōstituit dicit̄ Cōmutatiua.

Alio mō constituit̄ equalitas inter du-
os quoꝝ quilibet est recipiens: quia qui-
libet recipit iuxta suam conditionē equa
liter: q̄uis res recipiant inequaliter: et in
hoc consistit Iusticia distributiua. Ex q̄
patet duplex differentia vtriusqꝫ iusticie:
qꝛ iusticia cōmutatiua est equalitas q̄nti
tatis in datis ꝛ acceptis qn̄ scꝫ tm̄ recipit
dans q̄ntū dedit Sicut cum quis vendit
equum valentē centū florenos recipit cē
tum pro eo: ibi est iusticia commutatiua.

Et inde est ꝙ inter illos inter quos nō
potest esse equalitas in datis et receptis:
non pōt esse talis iusticia ꝓprie. Et hoc ē
in illis qui bn̄ficium acceptum recōpēsa-
re nō possunt: sicut creatura creatori: di-
scipulus magistro: ꝛ filij parentib⁹: a qui
bus recipiunt esse eruditionē ꝛ nutritio-
nem: ꝓpter qđ q̄tumcūqꝫ creatura crea-
tori: aut scolaris magistro: vel filij paren
tibus recōpensent: nūq̄ est ibi equalitas
perfecta nec saluatur ratio iusticie cōmu
tatiue. Sed tamen est aliquis modus in
q̄ntum creatori creatura scolaris magr̄o
vel filij parentibus recompensent in q̄n-
tum possunt ẜm totam eius facultatem:
ꝛ sic loco equalis ẜm q̄ntitatem sumitur

B
Suffi
tia vir
moral

Iusti

possibile vl' proportio. Sed iusticia distribu
tiua nō respicit equalitatē quantitatis s
proportionis. Nō enī oportet q distribuens
bona cōitatis eandē quantitatē det omi
bus s bm proportionē vt cuilibet det bm su
am cōditionē. Nā aliud dz dari militib9:
et equitib9. aliud vo peditib9. Secūda
differētia ē. Nā iusticia distributiua p re
spicit proprietatē psonaꝝ ex qua cōcludit p
portionē rerū distribuendaꝝ. ita q ibi est
aliqualiter laudabilis psonarū acceptio
bm debitā cōditionē psone. s iusticia com
mutatiua pmo respicit habitudinē rei ad
rem. vtz in venditionib9 et emptionibus.
vel habitudinē actus ad passionē. vt i in
iurijs vindicādis vl' puniendis. Ad cōdi
tionē tñ psone nūq̄ proprie respicit. Nō ei
bos vni debet magis vendi q̄ alteri. Si
tñ aliquis respiciat ad cōditionē psone. h
nō ē nisi ex ꝯsequēti inquantū cōditio pso
ne facit ad quātitatē rei vl' iniurie. Sicut
maior ē iniuria molestare magistꝝ q̄ sco
larē. aut pcutere pncipem q̄ priuatā per
sonā. Et ita pz de duplici iusticia. s. distri
butiua et cōmutatiua. et p ꝯseques de vir
C tute q̄ ē circa opaiones ad alteꝝ. Po
test etiā virtus esse aliqua circa passiões
regulādas. Et hoc quidē tripl'r. qz vel cir
ca passiones q̄ habēt aliqd obiectū perti
nēs ad vitā hominis corporalez vel circa
passiones que habent aliquod obiectum
qd respicit exteriora bona vel mala. Uel
circa passiones que habēt obiectum per
tinens ad actus exteriores. Si igitur ac
cipiamus virtutē que est circa passiones
quarū obiecta respiciunt et ptinent ad vi
tam corporalem. hoc potest esse duplicit
vel talia respiciunt interimentia vitā. vel
conseruantia ipsam. Si interimentia
titudo. sic est. Fortitudo que est virtus circa pe
ricula que vitam interimūt. Et virtuosus
vocatur fortis. Unde fortitudo sic descri
bitur. Est habitus electiuus medij circa
fugam vl' nō fugam. circa expectationem
vel nō expectationē. inuasionē vel nō inua
sionem obiecti terribilis. Et nota q tres
sunt operationes fortitudinis. s. fuga ex
pectatio et aggressus que eliciūt ex dicta
descriptione. Uiciū autem oppositum
in ista virtute et in ceteris sequentibus at
tendit bm supabundantiā et defectū. Et
ideo ponendum est mediū laudabile et h
vocatur virtus q̄ consistit in medio duo
rum vicioꝝ. In quibusdaz autē nomina
nō sunt imposita sed circūloquimur. vel
ex dictionibus grecis vel latinis. vt patet
ij. Ethycoꝝ. Fortitudo autez consistit in
ter duo vicia. s. audaciam et timorē. Un
de Audacia describit Est habitus vicio
sus inclinans ad aggrediendum terribi
lia. vbi et quādo nō oportet. Uiciosus vo
qui opponitur forti bm abundantiam et
excessuz vocatur bm phm Intimidus et
audax siue stolidus. Sed intimidus dici
tur bm defectum timoris. et audax bm ex
cessum audacie seu psumptionis. vicium
autem vocat intimiditas et audacia siue
stoliditas. viciū autē oppositū fortitudi
ni bm defectum dicit timiditas p quam
nimis pauidus quis efficitur in aggredi
endo fortia. Uel fugiendo vbi non debet
vel expectādo. Unde timiditas sic descri
bitur est habitus viciosus inclinās ad fu
giendum terribilia vbi et quando nō optz
Pariformiter in sequentibus omnia vi
cia describi possunt. ipsarum autē descri
ptio obticetur breuitatis ratione. Ille ve
ro qui superabundat in timendo et defi
cit in audendo vocatur timidus. Unde
Fortitudo est virtus media reprimēs au
daciam et moderans timiditatem. Forti
tudo autem in proposito non debet capi p
fortitudine corporali consistenti in mem
bris corporalibus bene solidatis et firma
tis. sed p fortitudine anime scilicet p ha
bitu existenti in anima inclināte ipsam ad
audendum vbi est audendū et timenduz
vbi ē timēdū. siue ad nō audēdū vbi nō ē
audendū. Si autez talia obiecta passi D
onuz respiciunt conseruantia vitā et sunt
vtilia ad conseruationem. sicut sunt cibi
quibus conseruatur indiuiduum. Et ve

nerea quibus conseruat species. τ sic est virtus que vocat Temperantia que est circa delectationes τ tristicias sensus tactus τ gustus. τ ponit circa eas medium τ q̄tum ad venerea τ q̄tuz ad cibos. vñ temperātia sic describit. Est habitus electiuus medij circa vsum delectationuz q̄ sunt in gustu τ tactu τ aliorum sensuum. ꝑut tales reducunt ad delectatões tact⁹ Et vtuosus ista vtute vocat tempat⁹. vicuũ aũt isti vtuti oppositũ ꝯm excessuz vocat Intpantia. τ viciosus vocat itēperatus ꝯm aũt defectũ pauci inueniunt viciosi. quia plures sunt viciosi in ꝓsequēdo delectabilia ciborum τ venereoꝝ vt iuuenes sed pauci vl' nulli temperati. Et ideo non est nomen impositum sed potest vocari viciuz ꝯm defectum temperātie. Insensibilitas τ viciosus Insensibilis. eo ꝙ huiusmodi delectationes sensu ꝑcipiunt vnde insensibilis dicit ille q̄ subtrahit sibijpsi necessaria q̄tũ ad gustum τ tactuz non sumendo necessarias delectationes. Et sic habemus duas virtutes cum suis vicijs oppositis. Si autem secũdo virtus sit virtus circa passiones que habent obiectum ꝑtinens ad exteriora. Hoc põt esse dupliciter. Uno mõ vt respicit exteriora mala tristatiua seu tristabilia quib⁹ homo ꝓuocatur ad iram. Et sic est virtus q̄ vocatur Mansuetudo que est virtus ponens medium circa iras ordinans moderans temperans passionē ire ad id τ ꝯm id ad quod a conditore data fuit. Ire nãq; affectus datus est homini vt irascatur vicijs τ malis suggestionibus. Et ex indignatione non patiatur se trahi in consensum peccati vt reprimat malos motus in se τ in alijs vbi potest oportune. τ vt vlciscatur dei iniurias τ transgressiones iusticie. Et tunc dicit zelus iusticie. sicut legit xp̄m iratum fuisse phariseis τ alijs nõ recte agentibus τ alij sancti viri. Mansuetudo autem sic describitur. Est virt⁹ moralis que perficit hominem τ reddit bonum opus circa ea que nata sunt iraz generare. Omnis autem passio aut est ex eo ꝙ inferuntur aut minãtur nobis odio habita vel nociua. Aut ex eo quia negantur vl' auferũtur nobis concupita τ amorosa. Que possunt diuidi in quatuor in q̄bus mansuetudo discitur. Primũ est corporis lesio. Secundũ est temporalis substantie penuria vel ablatio. Terciũ est detrimentum honoris. Quartum offensio caroꝝ vl' subtractio. Ex hijs quatuor dictis ira generatur que si fuerit recta ratione moderata dicitur virtus mansuetudinis τ patientie τ virtuosus vocat mãsuetus. Oppositum autem viciuz ꝯm excessum vocat iracundia. Uiciosus isto modo vocatur iracundus q̄ videlicʒ passionem ire ordinare τ refrenare non vult ꝯm ꝙ a deo instituta est. quin potius iraz deordinat in vicium. Nam ira in vicium est deformata τ contra rationem in furorē versa est. τ quasi in insaniã vt more frenetici moueatur homo contra hominem τ contra deum. contra insensibilia τ irrationabilia que nec male nec bene possunt agere nisi sicut natura impellit. Et vbi etiam cognoscimus nos iniuste moueri nõ possumus quandoq; impetum iracũdie cohibere. Uicium autem ꝯm defectuz mansuetudinis vocatur Inirascibilitas

Alio modo potest esse virtus circa passiones que habēt obiecta exteriora bona concupiscibilia. hoc autem potest esse dupliciter quia quedaz exteriora bona sunt diuitie. quedaz vero exteriora bona sunt honores. si virtus est circa diuitias. Hoc est dupliciter vel circa magnas vel circa mediocres. Si circa mediocres sic ē Liberalitas. Que est virtus ponens mediũ circa dationem τ acceptionem pecuniaꝝ vel illis equipollentium. Et virtuosus dicitur liberalis. Uicium autem oppositum per defectum dicitur Illiberalitas: τ viciosus dicitur illiberalis τ iste superabundat in recipiendo τ deficit in dando

Tēperantia

Mãsuetudo

Libera

Vicium vero sm superabundantiam dicitur Illiberalitas et viciosus dicitur illiberalis. ⁊ iste supabundat in recipiendo: ⁊ deficit in dando. viciū vo sm supabundantiam dicit̄ Prodigalitas. et viciosus dicit̄ ꝓdigus. ⁊ iste supabundat in dando ⁊ deficit in recipiendo. Si autē virtus sit circa magnas diuitias. sic est Magnificentia que est virtus ponens medium circa magnas diuitias dandas ⁊ accipiendas. Et potest sic describi. Magnificentia est habitus electiuus inclinans ad opera magna ⁊ magnoꝝ sumptuum: faciendo ea vbi ⁊ quando oportet. Virtuosus dicit̄ Magnificus. viciū aūt oppositum sm excessum dicit̄ Apirocalia: ab a qđ est sine ⁊ piros qđ est experientia ⁊ calus qđ est bonum quasi sine experientia boni. q: multa expendentes non curāt q̄liter bene expendant. vocat̄ etiam Banausia a bannos qđ est fornax q: ad modum fornacis cōsumit omnia. Et viciosus vocat̄ Apirocalus vel Bannausie⁹. Sed vicium ꝑ defectum Paruificentia. ⁊ viciosus vocatur pauificus. Si autē virt⁹ sit circa exteriora bona que sunt honores hoc potest esse dupliciter. vno mō vt sit circa honores magnos. alio modo circa honores mediocres. Si circa magnos sic est virtus que dicit̄ Magnanimitas que consistit circa magnos honores ponens medium rationis in proseq̄ndis vel fugiendis honores magnos quales sunt principatus: ducatus: papatus: ꝑsulatus ⁊ sic de alijs. virtuosus vocatur magnanimus. Vicium autem ꝑ supabundantiam in minus ꝓsequendis vel fugiendis magnos honores: vocatur Caymotes aut Caumotes a cauma qđ est incendium eo ꝙ talis ardet in appetitu magni honoris: vel dicit̄ a caymos greco qđ est fumus latine. vnde vt sic Caymotes ē fumositas: qđ nostris vocabulis latinis conuenit quia eos qui nimis ad magnos honores anhelant vt fumus ad alta consueuim⁹: ardentes: fumosos ⁊ ventosos vocare. Et sm hoc potest viciosus vocari Caymotus grece. latine vo ardens: vētosus vel fumosus. Vicium aūt magnanimitatis ꝑ defectum vocat̄ Pusillanimitas. ⁊ viciosus pusillanimus quasi pusillum habens animū. vnde homo dicit̄ pusillanimis qui reputat se ad nullū statum vtilem. nec ad aliquem honorē nec ad aliquod beneficium abilē. Est et alia virtus circa mediocres honores. Illa se habet ad magnanimitatem. recte sicut liberalitas se habet ad magnificentiam. et virtus ponens circa honores mediocres debite ꝓsequendos vel fugiendos vocatur Philotomia. a philos qđ est amor et thimos quod est honor quasi debitus amor honoris: vel honoris amatiua. Virtuosus vo vocari potest philotimus id ē debitus amator honoris. vicium autē ꝑ supabundantiam idem nomen habet ꝓpter defectum nanq̄ vocabuloꝝ nomen virtutis attribuit̄ vicio. et ꝑcipue hoc vicium magis conuenit cum virtute ꝓpter hoc sortit̄ cum ea idem nomen ⁊ vicium q: dicit̄ philothomia ⁊ viciosus philotimus. Sed ad differentiam pōt dici virtus debitus amor vel virtus debiti honoris amatiua ⁊ virtuosus debitus amator Viciosus autem per superabundantiā dicitur absolute amator honoris ⁊ viciū amor honoris. Vicium autem sm defectum dicit̄ Afilothimia: ab a qđ est sine: ⁊ filos id est amor. Et viciosus Afilothimus. In hac enim virtute: vt dicitur secundo ethicorum. Viciosi attribuunt sibi nomen virtuosi. vnde ⁊ laudamus eos qui nihil curant de honoribus Eos etiā qui multum sunt solliciti ⁊ non sui negligentes. Et ideo non est bene nota discretio nominū inter ista Sic ergo patet ꝙ habemus quinq̄ virtutes respectu passionum que habent obiectum circa exteriora ¶Respectu mali vnam scilicet mansuetudinem ¶Respectu boni quatuor scꝫ liberalitatē ⁊ magnificētiā q̄ sr̄ respectu boni

Margin notes: gnificē- | ocalia | nani- | philotomia

F vtilis.s.circa diuitias Magnanimitatē ꝛ
filotbimiam circa honores. Si aūt vir-
tus sit circa passiōes q̄ hn̄t obiectum ꝑti
nens ad actus humanos exteriores. Sic
sciendū ē ꝙ oīs tales virtutes in vno cō
ueniūt: sic ꝙ oēs sunt circa v̄ba vl' facta
in quibus homines cōmunicant. Et q̄tū
ad hoc non distinguuntur. sed in hoc di-
stinguunt. Quia circa talia v̄ba ꝛ fa-
cta est duo cōsiderare in quib9 hoies cōi
cāt vnū verā realitatē ꝛ veritatē realē ta
lium. Aliud est delectationē in talib9 ver
bis ꝛ factis. Si accipiam9 veritatē: sic
respectu v̄boꝝ ꝛ factoꝝ quib9 aliquis al
teri se exhibet manifestū vt decet ſm de-
bitā rōnem se manifestando. ꝛ sic accipit
Veritas virtus ponens in istis mediū rōnis q̄ ab
Aristotele.ij.ethic.vocatur Veritas. ꝛ est
habitus inclinans ad verā rei designatio
nē. ꝑ sermonē vl' ꝑ alios actus exteriores
ꝓut recta ratio dictat. Et virtuosus dr
Verax. Viciū aūt oppositū ſm supab-
undantiā in quo est q̄dam fictio falsi in
plus vel quantū ad facta vl' q̄tum ad di
cta fingendo maiora de se q̄ sunt. vocat
Jactantia. Et viciosus vocat Jactator.
Sed viciū in min9 ſm defectū qn̄ aliquis
fingit de se (quod rarum est) minora q̄
sint vel quedam vilia: vocat Yronia.i.ir-
risio q̄ deficit circa predicta. vt si multū
literatus diceret se ignorantiorem ideota
Et talis victor qui est viciosus vocatur
yron.id est irrisor. Medium aūt virtutis
est veritas que habet reprimere iactanti-
as ꝛ moderare contēptibilitatē. Cum sp
est declinandum in min9 ſm philosophū
ꝓpter onerosas superabundantias. Ho-
mo enim intantū afficit ad ꝓprium bo-
num ꝙ vult semp ꝓpria bona maiora esse
q̄ sint. Et ideo magne prudentie est co-
gnoscere seipsum ꝛ scire ꝙ ꝓpria bona ex
timat minora q̄ sint in veritate. Si au
tem ꝯsideremus circa talia facta delecta
tōnem. hoc potest esse dupliciter. vno mo
do vt quis decenter se exhibeat delectabi
lem verbis ꝛ factis decentibus alteri in
bis que fiunt seriose. Alio modo in his q̄
fiunt in ludo ꝛ iocose. Si pmo modo
q̄tum ad ea que seriose fiunt ꝛ respiciūt
cōmunem vitam. Sic respectu illarū po-
nitur virtus que ponit in his medium ra
tōnis. que.ij.Ethic. vocatur Amicicia nō Amic
ab affectu amandi sed a decentia conuer
sandi quā nos affabilitatē appellare pos
sumus. Et ipse virtuosus dicit Amicus:
vel affabilis. Unde amicicia seu affabili-
tas est habitus inclinans ꝛ ordinans ho
minem in cōmuni cōuersatōe vt ad vnū
quēq3 se habet ſmꝙ decet: tam in dictis
q̄ in factis. Et hec virtus ſm phm nō hʒ
ꝓprium nomen sed attribuitur ei nomen
amicicie: ꝓpter similitudinem ad veram
amiciciam. Amici enim delectabiliter ad
inuicem cōuiuunt. ꝛ ſm hanc virtutē ho
mo se habet delectabiliter ad conuiuan-
tes ſm sermonem ꝛ gestus exteriores. ab
alijs autem alijs vocat nominibus. aliq̄
eam nominant affabilitatem. Homerus
eam nominat Sociabilitatem. vocat eti
am vrbanitas ad differentiam Rusticali
tatis. qꝛ viuentes in vrbe magis solent cō
uiuari ꝛ colloqui. Eadem rōne vocat Cu
rialitas qꝛ qui conuersantur in curijs sūt
pre ceteris gloriosi in colloquijs ꝛ cōuer-
sationibus. Vicium autem excessus vo-
catur Placiditas. ꝛ viciosus vocat Pla
cidus. qui hominibus ita vult placere ꝙ
nullum vult contristari ꝛ ad nulla aliorū
dicta contemni. sed oīa siue sint turpia
siue falsa approbat ꝛ commendat ꝛ est in
fectiuus communitatis. quia vicium cō-
uiuentium inde augetur. vbi autem se ta
lem exhibet ꝓpter aliquā ꝓpriam vtilita-
tem vocat blanditor vel adulator. Vici-
um autem ſm defectum vocatur Disco-
lia. siue litigiositas. viciosus ſm defectuʒ
qui conuiuentibus in omnibus aut plu-
rimis contrariatur ꝛ contendit vocatur
discolus siue litigiosus. Si autem ali-
quis exhibet se delectabilem in verbis et
factis suis alijs in ludis ꝛ iocosis decen- Euti
tibus iuxta debitam mensuram rationis

sic est virtus que dicitur Eutrapelia. que est bona conuersatio. et est virtus moralis inclinans ad mediũ in ludis et iocosis decentibus et virtuosus vocatur Eutrapelis. ab eu quod est bonũ et trophos versio quasi vertens omnia in bonũ. Licet eñ ludere sit facile tñ ludere et iocari bñ.s.oibus circũstãtijs obseruatis est difficile.s. ludere qñ oportet et vbi et sicut et cum quibus oportet taliter pueri nesciunt ludere neqz bestie. Viciũ excessus vocatur Bomolochia. Et viciosus Bomolochus a bomos quod est altare et lochus quod est raptor. Et dicitur ad similitudinem milui qui supuolat aras ydolorum in quibus aialia ymmolabant vt aliquid rapet. et idem est de illo qui excedit i ludo. quia sp insistit ad hoc qz verbũ vel factũ alicuius in ludum cõuertat. vocatur etiã viciosus insup abũdãdo hystrio. quia oia dicta vel facta aliorum trahere nititur in risum et cachinũ. Dicitur aũt histrio ab histerion quod est gesticulari id est gesticulator seu ioculator qui diuersos gestus et habitus hominũ scit repñsentare viciũ autẽ defectus dicitur Agroyca.i.est agrestitas. viciosus dicitur Agroycus.i. agrestis et hispidus. quia de nullo vult solaciari imo est solaciantibus onerosus. Et sic patz qz circa passiones que respiciũt actus exteriores sunt tres virtutes. vna circa veritatez verborum et factorum.s.veritas. Alie circa delectationem in eisdem.s.amicicia et Eutrapelia. Quantũ ad scdm de Coordinatione virtutum et viciorũ ſm sub et supra in modum arboris. Considerandum quatenus imaginatio iuuet intelligentiã Pro clariori noticia virtutum moraliũ et viciorum eis oppositorũ vt sic homo virtutes cognoscendo eas requirat. et eas requirendo bene viuat. Cognita et viciorũ origine (Cum malum nõ euitatur nisi cognitum) illa euitet et caueat. Sub quadã arbore imaginaria ſm sub et supra coordinata sunt hic virtutes et vicia. Virtus quia in medio est consistens. describuntur idcirco virtutes in medio stipite arborum. Medietas autem virtutuz attenditur (vt supra dictum est) ſm superfluitatem et indigentiam. Excessum et defectum viciorum que idcirco in arboris lateribus sunt descripta. Sunt et virtutes hic descripte in cellulis quadrilateris orthogonis. ad instar Tetragoni id est quadranguli formatis. Nam phylosophus.j. Ethycorum comparat virtuosum Tetragono. quia sicut Tetragonum optime sedet in quolibz latere sic virtuosus bñ se habet in omni euẽtu fortune. propter quod ibidẽ dicit de virtuoso qz fortunas optime feret.s. prosperã ea vtendo ad opera magnificentie et liberalitatis. Et aduersaz ea vtendo ad exercicium patientie et longanimitatis. Cellule autem collaterales viciorum describuntur oblique et curue. Virtutum vero cellule sunt Orthogone. id est rectorum angulorum ad signanduz qz virtutes habẽt rationem rectitudinis et vicia rationẽ obliquitatis. Nam (ſm Euclidem) Rectũ est cuius medium non exijt ab extremis. Extrema ei sũt primũ principiũ et finis vltimus. vñ.j.apoc. dicit dñs deus. Ego sũ alpha et o principiũ et finis. alpha ei ſm grecos prima est lrã et o finalis Operatio que virtuosa inter hec est medium per quam peruenitur in finem vltimum qui deus est. qui omnium bonorum et virtutum causa est ſm triplex genus causalitatis. Efficientis. quia ab eo omne bonum originaliter pgreditur Formalis quia ſm eum omne bonũ exemplariter pducitur. Finalis quia ad ipm omne bonum finaliter reducitur hoc autem fit (vt dicit sanctus Bonauẽtura in Centiloquio) quando virtuosus in operando continuatur virtuti diuine vt principio mouenti. Conformatur ei vt regule dirigenti. vnitur ei vt fini quietanti. qñ vero quis moraliter peccat per viciũ discontinuatur a domino deo tanqz a principio monente quia deus nũqz monet ad peccatum. Discordat a deo tanqz a regula dirigente. Elongatur et deordinatur a deo tanqz a fine quietante ponẽs creaturam finem suum.

Arbor virtutū moraliū

Viciorū excessus		Viciorū defectus
Audacia	Fortitudo	Timiditas
Intemperancia	Temperantia	Insensibilitas
Iracundia	Mansuetudo	Inirascibilitas
Prodigalitas	Liberalitas	Illiberalitas
Apirocalia	Magnificētia	Parvificentia
Caymotes	Magnanimitas	Pusillanimitas
Amor honoris	Filotomia	Afilothomia
Jactancia	Veritas	Yronia
Placiditas	Amicicia	Discolia
Bomolochia	Eutrapelia	Agroyca

Capitulum XVI

Cōsiderādū ꝑ arboris descripte declaratione ꝙ in ea nō describunt̃ oīs virtutes morales ac spēs earum cuȝ eis annexis. Ratio qꝛ phs in fine .ij. ethi. p̄ter prudentiā ⁊ iusticiam solū enumerat decem ꝟtutes morales in arbore depictas. Prudentia nanqȝ cū sit virtus cardinal' nō tm̄ cōputant̃ inter ꝟtutes morales. Nec hic describit̃ in arbore. qꝛ prudentia est moralis tm̄ quo ad materiā sed non quo ad subiectū qꝛ subiectiue est in intellectu practico. sic est essentialiter virtus intellectualis. ꝑut declarat̃ .s̄. cap̄. vj. Sed hic solum describunt̃ virtutes morales q̄ sunt morales q̈ntum ad materiam ⁊ q̈ntum ad subiectum Iusticia etiā nō descripta ī arbore. Quia quelibet ꝟtutū inibi descriptarū est mediū duoꝝ vicioꝝ quorū vnū est ꝟm supabundantiā alterū ꝟm defectum ⁊ indigentiā. Sȝ iusticia que ꝟm phm .v. ethi. est p̄clarissima ꝟtutum reddens vnicuiqȝ qđ suū est. ꝟm eundē nō est mediuȝ duoꝝ vicioꝝ sed solum opponit̃ ei iniusticia. Nōnulli tm̄ ponunt viciū excessus in iusticia Lucrū: viciū defectus dampnū. Sȝ hec positio non approbat̃ a philosophis moralib⁹. Correlariū ex dictis virtutes morales ⁊ passiones enumerate in viij. ca. ij. tractatus in vndenario nūero sibi correspondent. vna est circa opatōnes scȝ iusticia. decem circa passiones. s. fortitudo: temperantia: mansuetudo: liberalitas: magnaficentia: magnanimitas: philotomia: veritas: amicicia: eutrapelia. q̄s enumerat Aristoteles in .ij. ethi. ⁊ de omnibus determinat in aliis libris cōsequent̃ Distinctio tamen ⁊ assignatio ꝟtutū non est quo ad omnes in spēs specialissimas ꝟtutum. Sed est diuisio virtutū in genere. Nam iste virtutes cōtinent alias sub se spēs. Similiter dicendū est quo ad vicia opposita ꝑut determinabit̃ infra.

Quantum ad terciū ponent̃ sex cōclusiones de q̈busdam que vident̃ esse virtutes. de q̈bus etiā determinat Aristo. in libris ethic. In quarto determinat de verecundia ⁊ Nemesi. In quinto de Epikeia. In septimo de heroica ⁊ cōtinentia ⁊ in octauo de amicicia. Unde notandū ꝙ noīe virtutis possum⁹ vti large ⁊ dicimus esse virtutē omne p̄ncipiū laudabiliū operū: vel oēe qđ de se laudabile ē Alio mō ꝓprie ꝟm ꝓpriam acceptionem: sicuti supra dictum est. Primo mō q̄libȝ istarū largo mō potest dici virtus. Sȝ ꝓprie vtendo nomine virtutis verecundia ⁊ nemesis q̈uis in quadā medietate consistunt: nō tm̄ sunt virtutes sed passiones laudabiles. Epikeya est virtus directiua cōmunis iusticie. Heroyca est supra virtutem. Cōtinentia est infra ꝟtutem. Amicicia aūt est effectus virtutis. hoc ptȝ per singula discurrendo. Verecundia de q̄ dicit phus quarto ethic. Est timor ingloriationis. i. confusionis que opponit̃ glorie. Et scđo rethorice. Verecundia est tristicia ⁊ turbatio circa ea mala que videntur inferre ingloriationē. Et qꝛ verecundia pōt cōuenire etiā vicioso qꝛ naturales inclinatōnes tam bonis q̈ viciosis insunt sic nō est virtus sed naturalis passio Et contīnet̃ sub timore sicut species sub genere ꝑut dictum est in secundo tractatu ca. xxvij. Dictum est etiā ibidem quomodo verecundi rubescunt ⁊ timidi pallescunt. Ex quo patet ꝙ verecundia ē passio de numero laudabilium. et iuuenum etati conuenit in q̈bus est mali retentiua Unde dicit phus in fine quarti ethi. Decet enim iuuenes esse verecundos. nam per hoc efficaciter refrenant̃ cōcupiscentie passiones. Senes autē non decet esse verecundos. quia senes propter experientiam ⁊ habitum virtutis acquisitū nō debent aliquid turpe opari rōne cui⁹ posset in eis ꝑuenire verecundia. Verecūdia habet duo extrema vnum excedens. ⁊ dicitur Inuerecundia. ⁊ viciosus dicitur Inuerecundus. ab in quod est non. Et est vicium peius quia inuerecundus de nullo verecundatur. Et hoc est malum signum in hoīe iuuene. Sed vicium

Verecundia

deficiens vocat Cathaplexia. Et viciosus dicit cathaplex.i.stupidus et dr ille q est tam verecund' q vix audet apparere in cospectu hoim et est viciu meli' cathaplexia q inuerecundia. Et dr a catha qd est vniuersale et plica quasi ad omnia impli catus verecundia et timore.

Nemesis

Nemesis est passio laudabilis tenens mediu circa delectatione et tristicia eoru q eueniut pximis. Et dicit nemesis.i. repbensio aut id qd reprehendit. Inde nemesicus id e repbensor. Et stat mediu laudabile hui' passiois in hoc q qs tristat d psperitate in malo et gaudet de pspenitate i bono Et h medietas vocat Nemesis et habes ea vo cat Nemesicus. Un dicit phs q Nemesis inclinat ad tristicia de indigno bn pas sio. Et hoc tantu est dicere q nemesic' ha bens illam passione q nemesis vocat tristat de eo q aliqs q est indign' patit bn psperitates. Uitupabile aut in extremo supabundanti est q aliqs sp tristat de oi bus siue bonis siue malis q psperant. et supabundantia vocat Inuidia. Et hns eam dicit Inuid'. Uitupabile aut in de fectu est qn aliqs intantu deficit in trista do q etia gaudeat de malis qz in sua ma licia psperant. Et talis malicia vocatur Epicacarcia. Et habens ea dr epicacarc' Carcus em dr gaudens Cacos malum: Epy supra ac si diceret gaudiu de malo.

Epikeya R Uirt' platorum.

Epikeya est fm phm.v.ethi.virt' dire ctiua iusticie legalis. Hanc phs.vj.ethic. Gnomi appellat: vbi cosiderandu q act' humani no habent omnimoda certitudi nem et vniformitate s sunt variabiles et q si infinitis modis. Nullus em legislator pot preuidere omnes casus particulares Et qz isti pter sua multiplicitate incomphensibiles sunt. Oportet q lex det i vni uersali. Un ars imitat natura in his que accidunt vt sepius et no in his q deficiut in paucioib' vt q ho nascat cum qnq digitis. aliqn in paucioib' hz sex. ita ars dat legem obseruabilem vt in pluribus. Nec expedit ois casus pticulares enumerare et remedium spalis legis appone re pter cofusione fastidiosissima. immo et pplexam q ex illa multiplicitate consur geret. Possunt ergo casus contingere in quib' verba legislatoris no debent serua ri. et in quo legislator si pns fuisset noluis set obseruari. Et in talib' debet legislatoris intentio seruari et non verba legis. Ex emplificat phs.v.ethic. Lex in quada ciuitate posita fuit talis. ne sub pena capitis peregrinus muros ascederet ciuitat Post hoc ascendit peregrinus aliqs et co tra impugnantes menia viriliter defendit. Un si talis peregrin' fuisset detruncatus hoc fuisset cotra ius naturale. Un fuit lex ista correcta p Epikeyam qm bnfacienti non pena sed premiu et gratia est redden da. Item qius depositu est reddendum Laudand' est tn q no reddit gladiu furioso. Uirtus igit q facit q in aliquo casu vba legis no seruent sed intentio legislatoris dicit Epikeya ab epy qd est supra et ykos qd est obediens vel coueniens. qz p epikeyam aliqs excellentiori modo conuenienter obedit. dum seruat intentione legislatoris vbi dissonant vba legis a iure naturali. Et habens talem virtute dici tur Epikeyos seu epikes. Inde vbu epikeyare qd signat vba legis iuxta intentio nem legislatoris interpretari. Nec oportet duo extrema sicut nec iniusticia h assi gnare. Considerandu q Epikeya mul tipliciter nominat. Qnq nominat exceptio. Leges em humane que ferunt gene raliter possunt et debent exceptione recipere du deficit legis ratio. qn videlz legis lator si adesset vel alius prudens interrogatus exciperet a generali pstitutione ca sum particularem q taliter aut taliter oc curreret. Quandoq nominat Juris interpretatio sicut a legistis. Est em queda mitigatio temperans legis scripte rigore Quandoq dispensatio sicut a canonist. Quandoq nominatur bona fides sicut a politicis dicentibus bonam fidem esse vbi non simulatur vnum et aliud agit. Qn

ꝙ dicit equitas: sicut ait ꝓpheta. Omnia mandata tua equitas. i. cum equitate implenda et pensanda. Est aũt equitas iusticia pensatis oibus circumstantijs particularibus dulcore misericordie temperata. Aristoteles eam. v. ethic. Epikeyaz vocat in sexto ethic. Gnomi nominat. Prudentis nanqȝ viri qui singularia caute et prudenter resoluunt ad regulas generales colligentes pariter que fuit ratio date legis: quandoqȝ ꝑ eleuationẽ mentis ad diuinas regulas quandoqȝ ad humanas aspiciunt. Primũ fit per virtutẽ quã aristoteles Gnomicã seu gnomi vocat. alterum ꝑ Epikeyam.

Nota Nec tñ passim expedit in moralibus querere ab omnibus in interpretationẽ legis ſm epikeyam ꝑsertim in religionibus sed a presidentibus. Religionis nanqȝ securitas post diuinaz gratiam consistit in discretione et charitate ꝑsidentium. Presidentes aũt sunt aut esse debent tanqȝ lex viua moderatrix legum mortuarum et cõstitutionum Sunt enim dispensatores misteriorum et ministeriorum dei. fideles ad deũ et prudentes ad ꝓximum. Sunt ꝓut Aristo. loquit veri Epikes hoc est interpretes leguz generalium ſm applicationes ad casus singulares Seueritas ꝟo consistit in solis generalibus verbis legis. ꝓpterea nominant homines hmõi nimis ꝟbis statutorum innitentes literales et quãdoqȝ inhumani Tiranni duri et crudeles q̃ suis iuribus positiuis et constitutionib9 immobilitatem et indispensabilitatem talem tribuunt: et parem vim obligandi qualem habet ius ipm euangelicũ et diuinũ. Tales nimirũ quales phus intractabiles appellat neqȝ Epikeyam neqȝ bonã equitatẽ recipiunt adherentes traditionibus suis sic euangelio immo ꝓpter traditiones suas sicut cõqueritur xps faciunt irritũ mandatuz dei: nec etiam illud attendũt puerit inculcatum ꝙ videlz ipse leges cupiunt vt iure regant. Et premittit dogma Judicis auxilium sub iniqua lege rogato Iniquã intellige legem si ad iniquitatis et iniusticie traducat abusũ Et sapiens Noli esse iustus nimis: alioquin summa iusticia sũma fit iniusticia. Rursus q̃ nimis emungit elicit sanguinem. hec Cancellari9 parisiensis.

Z Heroyca virtus. ¶ Heroyca virtus a pho septimo ethic. diuina dicit: et supra virtutem A theologis virtus purgati animi noiat qr solum hominibus totaliter purgatos a passionum molestijs inest qꝺ solũ paucissimis in hac vita conuenit. ꝓut dictum est cap. xiij. circa finem. Hec virtus opponit bestialitati. Et est habitus inclinans contra carnis appetitum bestialem: quo habitu aliquis ꝑ imitationem cõformat deo sic virginitas et similia. Unde notandum ꝙ anima humana est mediũ int superiores substantias et diuinas quib9 cõmunicat ꝑ intellectum Et animalia bruta quibus communicat in potentijs sensitiuis. Sicut igit in homine aliqñ affectiones sensitiue partis corrumpunt vsqȝ ad similitudinem bestiarum. Hec corruptio vocat bestialitas transcendens modum humane malicie qꝺ patet in vicijs contra naturam. Ita etiaz in homine ps rationalis ꝑficit et conformat vltra communem moduz humane nature quasi in similitudinẽ substantiarum sepatarum. Et hec virt9 vocat Heroyca et diuina quasi modo excellenti et diuino faciens hominem operari. Gentiles enim vocabant heroas animas defunctorum. i. ethereas vel celo dignas. In signũ ꝙ eas ꝓpter sapientiam et fortitudinẽ et alia ꝑclara opera deificatas credebent. Et ita patet ꝙ anima medium tenens inter bruta et substantias separatas vtrunqȝ ꝑticipat extremorum. Unde per virtutez heroycam attingit qꝺ est superius. ꝑ viciũ aũt qꝺ bestialitas dicit: attingit qꝺ est inferi9. Et habet se medio modo per virtutes communes et vicia communia superi9 enumerata. Virt9 autem Heroyca non habet vicium oppositum ſm duplicem maliciam ſ solũ bestialitatem. vt patet. vij. ethic. vbi probat

phus ex dicto Omeri poete. hanc virtu-
tem esse in hominibꝰ. q2 ille dicebat de fi-
lio Priami hectore q nō videbat filius
mortalis hominis sed dei. q2. s. in eo qui-
dā modꝰ pugnandi fortiter in bello troia
no apparebat vltra cōez modū humanū
viuentiū quasi suphumanus ꝛ diuinꝰ sic
ꝛ Tulius dicebat. Romulū celos ascen-
disse opibꝰ virtuosis. Continentia que
ꝫm phm ē aliqd infra ꝛ iuxta virtutē. De
qua quatuor sunt dicēda q infra patebūt

M Cōtinētia

Primū quot modis dr ꝯtinētia. Pro q
notandū q dupl'r sumit cōtinentia. vno
mō ꝓ eo q hō abstinet ab omi delectati-
one venerea Et sic apl's ad Gal'. v. Inter
fructus ꝯtinentiā cōiungit castitati. ꝛ sic
ꝯtinentia pfecta ꝛ pncipalis ē virginitas
Scda vo viduitas. Alio mō sumit conti
nentia ꝓ eo q hō resistit ꝯcupiscētijs pra
uis q in eo vehemēter exurgūt. ꝛ hoc mō
accipit phs. vij. Eth. ꝯtinentiā sic dicitur
de ea. vij. Ethico. q nō ē virtus sed aliqd
iuxta virtutē. Est eni ꝓpe virtutē inqntū
firmatur ratō contra passiones ne ab eis
seducat Nō tn attingit pfectā rationem
virtutis moralis ꝫm quā affectus ꝛ appe
titus subdit rationi. sic vt nō insurgat ve
hementes passiones rōi ꝯrie. In ꝯtinen-
ti aūt tales passiones insurgunt qūis nō
ꝓsequat. Secūdū quō differunt tem
perantia ꝛ continentia. Ex dictis patet q
modo differūt quia cōtinentia sumpta ꝓ
ut importat cessationem ab omnibus dele
ctationibus venereis est virtus ꝛ nobili-
or temperantia sicut virginitas castitate.
Continentia vero sumpta ꝓut importat
resistentiam rationis contra concupiscen
tius vehementes nō est virtus sed aliqd
minus virtute. ꝛ sic temperantia est nobi
lior quia bonum virtutis est laudabile q2
est ꝫm rationem. Magis autem viget bo
num rationis in temperato in quo appe-
titus sensitiuus vehementer resistit ratio
ni. qūis ratio sit firmata contra eius con
cupiscentias prauas. Unde sic continen-
tia comparatur ad temperantiā sicut im
perfectum ad perfectum. Terciū q est
materia vel obiectū continentie. Ubi in
telligendum q sicut temperantia potest
accipi communiter et large in quacunq3
materia tamen proprie dicitur illa ma-
teria in qua optimum est refrenare homi
nem. Ita etiam cōtinentia large dicit cir
ca quālibet materiā aliqliter refrenabilē.
Uñ ꝛ ipm nomē cōtinentie quandā refre
nationem importare videt. Continentia
seu continere est se retinere. Hoc autē fit
circa delectatōes sensus tactus qtuz ad
venerea in quibus natura summam dele
ctationem posuit. vt animalia nō homi-
nes ad ipa ita inclinarent ꝓpt speciei cō-
seruationem. Sil'r qtum ad cibaria ꝓpt
cōseruationem indiuidui. Et q2 delectati
ones venereorū sunt vehementiores q3
gustus. Eo q maius bonum est cōserua-
tio speciei ad q3 ordiat venerea quā gustꝰ
cibariorum q ordinantur ad cōseruatio-
nem indiuidui qd non est tm bonū. Id
circo sicut temperantia est maxime circa
illa q respiciunt delectationes venereas.
ita ꝛ cōtinentia. ꝛ ideo magis cōsueuimꝰ
dicere cōtinentiam circa venerea q3 circa
cibaria qūis sit circa vtrunq3. Quar-
tum quō incontinentia se h3 ad intempe
rantiam. Ex dictis patet differentia incō-
tinentie ꝛ intemperantie. Uñ dr. vij. ethi.
Intemperatus dicit qui ex ꝓpria electio
ne ꝛ ex habitu per consuetudinē peccat.
Incontinens autem q ex aliqua passio-
ne concurrente. Et ideo quia intempera-
tus agit ex electiōe ꝛ incōtinens ex passi-
one. Sequunt quatuor. primum q in-
temperantia est habitus viciosus ex quo
intemperato redditur male agere quasi
connaturale. Non sic autem in continen
te. Secunduz sequit ex primo quia cum
passio cito transit transeunte actu passio-
nis in incontinente habitus viciosus nō
manet quia ipsum non acquisiuit. Habi
tus vo intemperantie manet actu intem
perantie transeunte in intemperato. ido
incontinens tristatur passione transeun-

te τ dolet de cōmisso. Intēperatꝰ vo non dolet ꝫ magis gaudet ſe peccaſſe. eo ꝙ talis paſſio eſt ſibi quaſi cōnaturalis facta ꝑ habitū. Et ideo dr̄ ꝓuerbioꝝ. ij. ꝙ letātur cū male fecerint τ exultāt in rebꝰ peſſimis. Terciū ſequit̄ ex his duobus ꝙ cū habitus ſit difficile mobil' paſſio autē cito tranſit. Intemperatꝰ ē difficiliꝰ ſanabil' τ emendabilis ꝙ̄ incontinēs. Quartū ſeqtur ex iſtis ſicut eīm temperātia ē ſimpliciter ꝑfectior continētia τ tꝑatus melior cō

M ...icicia. tinente. Intēpatus peior incōtinente τ intemperātia peior incōtinente. ¶ Amicicia quodāmodo ē virtus τ quodammō nō. Ubi ſciendū ꝙ phus in ethicis de duplici determinat amicicia quarū vna conſiſtit in effectu exteriori. In exterioribꝰ videlicet factis τ dictis τ ſic eſt habitus medius inter blandiciem τ litigioſitatem. et hec fuit ſupra ſilr̄ cum alijs virtutibꝰ moralibus condiuiſa. Et talis habitus virtuoſus ꝓprie non eſt amicicia. quia eodem modo ſe habet homo per eaꝫ ad ignotos τ notos ad cōiunctos τ remotos. alia autem amicicia eſt que cōſiſtit in affectu iteriori principaliter qua q̄s aliū diligit propter honeſtū τ virtutē q̄ in iſto eſt. τ ſic ē effectus oīs virtutis de qua determinat Ariſto. in. viij. τ. ix. Ethicoꝝ. De hac amicicia habitū eſt in ſecūdo tractatu ca. xiij. In tercia diuiſione amoꝝ. Tercia ē amicicia de q̄ dicit Albertus in principio. viij Ethi. q̄ importat habitū quendam q̄ mediat in paſſionibus affectionū. ſ. in amationibus. ſic amicicia dicta eſt virtus moralis. quā Tuliꝰ beniuolētiā nominat. τ tūc ſumit̄ hic aliter Beniuolētia ꝙ̄ in. ij. tracta. ca. xiij. in ſecūda amoris diuiſione. ex quo pꝫ ꝙ ꝑ nomē amicicie duobꝰ modis importat̄ habitus virtuoſus. ſ. ꝓ τ ſecūdo dictis ꝫ ſic impꝛoꝑe τ inuſitato modo vtimur nomine vocabuli. ſed p̄mo virtus dicitur affabilitas τ ſecunda beniuolentia. ꝙ̄uis large nomen amicicie cōueniat eis Secundo autem modo non eſt virtus ꝫ conſequens omnem virtutem τ eſt oīs virtutis effectus.

De Prudentia et eius partibus. Capitulum xviij.

A De prudētia τ eiꝰ ptibus

Dicto de virtutibꝰ moralibꝰ politicis cuꝫ vicijs oppoſitas iuxta rudimēta phoꝝ. Dicendū ē de virtutibus moralibus cardinalibꝰ. deq; virtutibus eiſdē annexis cū vicijs oppoſitis deq; earundem actibus ꝰm irrefragibilia documēta theologoꝝ. ꝓut. s. doctores ſeraphicus τ Jeruhicus. nec nō Wilhelmꝰ in ſumma virtutū de eis tractarūt. Inter virtutes aūt p̄mo ageť de prudētia q̄ ceťas dirigit τ ordinat. cū ſit i vi rōnali q̄ videť eſſe nobilior cōcupiſcibili in qua ē temperātia τ iraſcibili in q̄ ē fortitudo. qꝛ ꝑ vim rōtionalē diſcernit̄ hō a brutis. Dicendū ē τ de alijs tribꝰ virtutibꝰ cardinalibꝰ. τ p̄mo de temperantia τ fortitudine ꝙ̄ de iuſticia qꝛ temperantia et fortitudo ad iuſticiā diſponūt τ ꝓparant. ſicut cupiditas quā temperātia refrenat. Et timor cui fortitudo reſiſtit iuſticiā a ſuo officio impediūt. Et p̄us diceť de temperātia ꝙ̄ de fortitudine qꝛ temperātia ē in vi cōcupiſcibili fortitudo in iraſcibili. Opatio ei concupiſcibilis naturaliter videtur prior ꝙ̄ operatio iraſcibilis. Uis enim concupiſcibilis eſt appetitiua boni delectabilis Iraſcibilis ē appetitiua boni ardui expedientis. vt eſt medicina vl' ſciſſura que fit propter ſalutem corporis. Bonum enim expediens eſt bonum ꝰm quid. Bonum delectabile eſt bonum ſimpliciter. τ propter illud eſt bonum expediens. Uñ appetitus boni delectabilis naturaliter ē ꝑor appetitu boni expediētis ſeu boni vtilis τ eſt naturalis. Unde dicit Phyloſophus omnia naturaliter appetunt delectationem Hec Wilhelmus in ſumma.

De virtutibus igitur cardinalibus iuxta nunc premiſſum ordinem. Primo eſt videre de prudentia circa quaꝫ (ſequēdo ſanctum Bonamuenturam in Centiloquio) tria breuiter ſunt videnda ſcꝫ diffinitio ſpecierum τ partium integralium τ potentialiū collectio et actuum variatio. B

Q̄tū ad primū Prudentia diffinitur

seu describitur ab Augustino in libro de moribus ecclesie. Prudentia est amor: carum quibus adiuuatur in deum ab his quibus impeditur sagaciter eligens. Aug⁹. in libro de morib⁹ ecclesie singulas diffiniens virtutes in omnibus virtutib⁹ ponit amorem tanquam genus. et adiungit diuersos actus quasi diuersas differentias. Cum enim virtus sit amor se habendi ad omnia vt debet. Cumque talis amor sic se recte habendi est ad creaturam que contra nos est nobis insidians. et talis amor sic se habendi ad eam vt debet est prudentia que discernit iter boni et mali. cum fuga mali quod contra nos est. Ad hoc enim quod prudentia sit virtus. videtur facere actus libere voluntatis precedens eius cognitionem quem Aug⁹ in dicta diffinitione vocat amorem discernendi ea quibus adiuuamur in deum ab hijs quibus impedimur. A Gregorio prudentia sic diffinitur. Est cognitio vitandarum rerum et appetendarum. A Tulio in rethoricis. Prudentia est rerum bonarum et malarum et vtrarumque scientia. Ab eodem de officijs Prudentia est cognitio imitandarum fugiendarumque scientia. Ab eodem in li. de regie mentis. Prudentia est rerum bonarum et malarum cum alterarum dilectione et reliquarum detestatione scientia. Cui consonat alia diffinitio Augustini. Prudentia est virtus rerum bonarum vel malarum neutrarumque discretio cum fuga mali et electione boni. Et dicitur neutrarumque hoc est differentium que scilicet neque bone nec male sunt qualis est frangere festucam vel huiusmodi. hec virtus prudentia discernit bona a malis et bona ab inuicem ostendendo quod sit maius malum. Sed queritur quomodo prudentia virtus cum sit videatur esse scientia secundum descriptiones prius positas. respondet wilhelm⁹ quod prudentia gratuita virtus est. quia est radius viuus a vero sole procedens. Cognitio autem quam habent mali circa ea que pertinent ad mores est quasi inualida et mortua ad mouendum voluntatem. vt bono cognito consentiat vel dissentiat a malo cognito. Sed prudentia virt⁹ gratuita non solum est lumen illuminans intellectum ad cognitionem boni et mali difficilis et ad discretionem vicij quod pretendit species virtutis sed etiam calefacit affectum. Non solum enim ostendit quid quando et qualiter sit agendum sed etiam mouet voluntatem vt appetat bonum post iudicium vel fugiat malum. ¶ De partibus prudentie. Quantum ad secundum principale quatuor occurrunt referenda primum de triplicibus partibus virtutum cardinalium. secundo tercio et quarto de partibus integralibus subiectiuis et potentialibus dicetur prudentie cum suis vicijs oppositis.

¶ De partibus prudentie.

Considerandum primo, prout dicit sanct⁹ Tho. secunda secunde. q. xlviij. quod triplex est pars scilicet Integralis vt paries tectum fundamentum sunt partes domus. Subiectiua sicut bos leo homo sunt partes subiectiue animalis. Potentialis sicut nutritiuum. sensitiuum et intellectiuum sunt partes potentiales seu potentie anime. Tribus igitur modis possunt partes assignari alicui virtuti. Uno modo ad similitudinem partium integralium vt scilicet ille dicantur partes esse alicui⁹ virtutis cardinalis. quas necesse est concurrere ad perfectum actum illius virtutis. Et sic prudentie possunt esse octo partes integrales videlicet Ratio. intellectus. circumspectio. prouidentia. docilitas. cautio. memoria. Solercia. Partes subiectiue virtutis dicuntur diuerse species eius. et sic partes subiectiue seu species prudentie sunt prudentia regnatiua. politica. yconomica et militaris. Partes potentiales alicui⁹ virtutis dicuntur virtutes adiuncte que ordinantur ad aliquos secundarios act⁹ vel materias: quasi non habentes totam potentiam principalis virtutis. et secundum hoc ponuntur tres partes prudentie a philosopho. vj. Ethico. scilicet Eubolia Synesis et Gnomi. de singulis partib⁹ prudentie dicetur in sequentibus. Considerandum secundo quod octo sunt partes prudentie integrales sex enumerat macrobius videlicet rationem intellectum. circumspectionem. prouidentiam. docilitatem et cautionem. Septimam ponit Tulius. scilicet memoriam. Octauam ponit aristoteles in fine primi posteriorum. et est solercia. Harum octo quinque pertinent ad prudentiam

tiam ſm q̄ eſt cognoſcitiua ſcʒ memoria ratio: intellectus: docilitas ⁊ ſolertia. tria autem pertinent ad eam ſm q̄ eſt preceptiua applicando cognitionem ad opus ſcʒ prouidentia: circūſpectio ⁊ cautio.

Quarum diuerſitatis ratio patet ex h̄. Nam circa cognitionem tria ſunt conſideranda. Primo quidem ipſa cognitio ſi ſit futurorum vocatur Memoria. p̄ quā repetit quis que fuerant. Cum eñ prudētia eſt circa cōtingentia operabilia. vbi vt plurimū futura ſunt ſimilia preteritis. neceſſe eſt preteritorum habere memoriam ⁊ videre q̄d in eis acciderit vt in pluribꝰ. Et ex his cōijci a prudente quid ei accidere poterit in futuro. vñ Ariſto. ſcribit alexandro Vias primas patrū diſcute ⁊ inde poteris bona exempla extrahere. quia facta preterita dant certum documentū in futurum. Memoriam tollit Obliuio. Cum eñ principalis actus (vt infra dicetur) prudentie ſit p̄cipere qđ eſt applicare cognitionem habituū ad operandum. Vñ p̄ obliuionē pōt quis totaliter p̄dere cognitionem preteritoꝝ q̄ prudentia inq̄ntum p̄cedit ad p̄cipiendum ex aliqua cognitione preteritoꝝ tollat̄ p̄ obliuionē.

Si aūt prudentia ſit cognoſcitiua preſentium cōtingentiā vel neceſſarioꝝ vocat̄ Intellectus ſiue intelligentia. p̄ quā animus p̄ſpicit ea q̄ ſūt. ſiue Senſus. q2 ſenſus prudentie quē ponit phs. vj. ethi. idem eſt cū intellectu. vñ dicit ibidē. oportet hoꝝ habere ſenſum. Prudentia enim dicit̄ ſenſus inq̄tum eſt ſingularis finis. Vñ cōſiderandū q̄ prudentia p̄cedit ex duplici intellectu. quoꝝ vnus eſt cognoſcitiuus p̄teritoꝝ vl'ium practicoꝝ vl' naturaliter notoꝝ in agibilibus vt nulli eſſe nocendum. parentibꝰ eſſe obediendum ⁊ hmōi. Aliud ē intellectꝰ. idem qđ ſenſus interior quo recte de aliquo fine particulari iudicamus. Et dicit̄ intellectꝰ inq̄tū eſt cognoſcitiuus extremi. id eſt alicuius principij ſingularis ⁊ cōtingentis in op̄abilibus. Prudentia v̄o ſenſus dicit̄ inq̄ntum eſt cognoſcitiua ſingularis finis. vñ dicit phs. Oportet hoꝝ. ſ. ſingulariū habere ſenſum. hec aūt eſt intellectꝰ. Scđo p̄tinet ad prudentiā cognoſcitiuā Cognitionis acquiſitio. Que fit dupliciter. vl' per inuentionem vel per diſciplinā. Si p̄ inuentionem ad hoc p̄tinet Eudoxia (⁊ dicit̄ ab eu qđ eſt bonū ⁊ doxa. id eſt gloria ſiue claritas. dicit̄ eñ gl'ia q̄i claria. g. mutata in c. quaſi bona claritas. i. cognitio. que fit p̄ p̄priam inuentionem) Siue Euſtochia que eſt bona coniecturatio ab eu qđ ē bonū ⁊ ſtochoſ qđ ē ꝯiecturatō. Ad prudentiaʒ eñ p̄tinet poſt rectā exterminationem de fine (qđ fit p̄ intellectum et ſenſum vt dictum eſt) vt prudens ſit bñ inuentiuꝰ videndo p̄ ſeipm̄ repēte qđ expedit fini ⁊ eligibilius ſit ad finem, qđ fit p̄ euſtochiā. Huiꝰ aūt p̄s eſt Solertia. que eſt ſubita p̄mpta ⁊ facilis cōiecturatio de q̄buſcunqʒ vt dicit̄. vj. ethi. In fine aūt p̄mi libri poſterioꝝ dicit̄ q̄ Solertia eſt abilitas inueniendi mediū in nō p̄ſpecto tp̄e: vt ſi q̄s videret diuitem certātem cum paupere: ſubito cōijceret hoc fieri p̄pter debita q̄ paup̄ obligaret̄ diuiti. Vel ſi quis duos inimicos cōtueret̄ recōciliatos repente eliceret hoc actū eſſe p̄pt̄ vnū tercium. Queadmodū pilatꝰ ⁊ herodes facti ſunt amici p̄pter ih̄m. Dicit̄ autem ſolertia aſtutia: ſagacitas vel induſtria. Et dicit̄ a ſolers qđ dicit̄ a ſolon. i. multum vl' totū ⁊ ars tis. q̄ſi om̄i arte bona inſtructꝰ. Scđo cognitōis acquiſitō fit p̄ diſciplinam ⁊ ad hoc pertinet docilitas. Cū enim prudentia ſit circa op̄abilia in quibus quaſi infinta poſſunt accidere nō poteſt homo omnia p̄ ſe conſiderare per habitum Solertie q̄ ad prudentiam requirunt̄. Hinc eſt q̄ hō indiget ab alio erudiri ⁊ precipue a ſenibus ⁊ expertis. Vñ. vj. ethic. oportet attendere expertorū ⁊ ſenioꝝ ⁊ prudentiū opinionibus qui ſanum intellectum experti ſunt futuroꝝ ⁊ preſentium experientia longi tp̄is circa agibilia. hoc aūt pertinet ad docilitatem

[Margin notes:] ...moria. | ...lectus / ...ligētia / ...us. | Eudoxia | Euſtochia. | Solertia. | Docilitas.

ꝑ quaꝫ quis regiᷓ susceptiuus discipline
Tercio ad prudentiā cognoscitiuā cō
siderādus est vsus cognitōis ẜm ꝙ ex co
gnitis bō ꝓcedit ad alia cognoscenda vł
Ratio. iudicāda ⁊ ad hoc ꝑtinet Ratio. Ad pru
dentiam em̄ ꝑtinet post rectam extimati
onem de fine ꝙ prudens sit bene ratioci
natiuus vt debito mō possit applicare re
gulas vłes ad ꝑticularia q̄ sunt varia ⁊ in
certa. Et talis vsus applicandi dr̄ rō. Ra
tio aūt ad hoc ꝙ recte precipiat ⁊ ordinet
de fine: tria debet habere. Primo vt ordi
net aliquod accōmodū ad finem. ⁊ ad hᷓ
Prouidētia ꝑtinet Prouidentia. Scd̄o attendat ad
Circūspectō circūstantias negocij. ⁊ ad hoc ꝑtinet cir
Cautio cūspectio. Tercio vitet impedimenta q̄a
multa habent spēm boni. ⁊ ad hoc perti
net Cautio. De his tribus aduertenduꝫ.
ꝙ officiū prudentie p̄ceptiue (cuiꝰ est ap
plicare cognitionē ad opꝰ) est ꝙ ea q̄ sūt
ad finē debite ordinet. p̄terita aūt i neces
sitatem quandā transierūt. qꝛ impossibi
le est non esse qd̄ factum est. ⁊ iō nō sub
sunt humane prudentie vt ꝓpter aliqueꝫ
finem fiant vel ordinentᷓ. Similiter pre
sentia inq̄tum hmōi necessitatē quandā
habent. Necesse est em̄ sortem sedere dū
sedet. vñ nec talia sunt ordinabilia ad fi
nem ꝑ aliquā coꝝ immutationē. Relin
quitᷓ ergo ꝙ futura contingentia ẜm ꝙ sᷓt
ꝑ hominis voluntatem in finem aliqueꝫ
ordinabilia. ad prudentiam ꝑtinēt. Et hᷓ
p̄cipue importatᷓ noīe prouidentie q̄ est
respectu futuroꝝ. Importat em̄ respectū
alicuiꝰ distantis ad ea q̄ in presenti occur
runt ordinanda. vnde ad eā spectat a fi
ne distantia ad ipm̄ ordinare. Et quia ad
prudentem siue prouidentem etiā perti
net considerare ea que circunstant ⁊ ẜm
eoꝝ exigentiam proportōnari fini ea que
sunt ad ipsum ordinanda. Et hoc dicimꝰ
Circūspectionem ꝑ quam id qd̄ ordinatᷓ
in finem comparatᷓ his que circūstant. ẜ
qꝛ freq̄nter cōtingit mala simpliciter vide
ri bona ⁊ ea simul misceri ꝓpter multifor

mitatem operabilium. Ideo necessaria est
virtus que Cautio dicitᷓ: ꝑ quā a pruden
te accipiēda sunt bona que vere sunt bo
na ⁊ videntᷓ mala que videntᷓ habere spe
ciem boni. Considerandum tertio. ꝙ ꝑ
tes subiectiue prudentie sunt quinqꝫ. pri
ma est Monastica ꝑ quā quis regit seip
sum. Secunda est Yconomica ꝑ quaꝫ q̄s
regit suam domum vel familiam. Ter
cia dicitᷓ Militaris ꝑ quam quis regit ex
ercituꝫ. Quarta dicitᷓ Regnatiua siue po
litica architectonica vł legis positiua: per
quā quis regit ciuitatē vel regnū. Quin
ta dicitᷓ Politica simpliciter dicta ⁊ ē sub
ditoꝝ ꝑ quam bene se habent ad cōserua
tionem politie bene ordinate ⁊ hec consi
stit in tranquillo conuictu ciuilis młtitu
dinis: ⁊ habet sb̄ se plures spēs. De his ꝑ
tibus prudentie clarius dictum in primo
tractatu cap̄. xlv. de lege ciuili. Quidā
aūt phs grecus supaddit ad partes sub
iectiuas prudentie Dyalecticam Rhetori
cam ⁊ phisicam. Sed ille tres vltime pos
sunt dici partes prudentie ꝓut pruden
tia large sumitᷓ ꝓ scientia speculatiua. vñ
de his nihil ad ꝓpositum. Pro quo ad
uertendum ꝙ prudentia vno modo su
mitᷓ communiter pro cognitione quacū
qꝫ speculatiua creaturarum. Et sic est ha
bitus cognitiuus speculabilium. et est ea
dem cum scientia. ⁊ diuiditᷓ in tres ꝑtes.
scꝫ moralē: naturalem ⁊ rationalē. sic sub
prudentia continentᷓ. Rethorica: phisica
⁊ dyaletica. Alio modo prudentia sumitᷓ
stricte pro habitu intellectꝰ practici ordi
nans ad rectitudinem ⁊ honestatem vite
circa ea que agenda sunt cōmuniter ac
quisita ex multis operationibus determi
nans quid quando vbi ⁊ quemadmodū
agendum sit. sic sumitur hic: non conti
nens sub se dictos habitus intellectuales
Considerandum quarto: ꝙ partes po
tentiales siue virtutes adiuncte pruden
tie (que scilicet ordinatur ad aliquos ac
tus secundarios quasi non habentes to

tam potentiam prudentie) sunt tres ẜm philosophum sexto Ethico. Prima dicitur Eubolia que dicitur ẜm phm rectitudo consilij. Nam ad hoc ꝙ quis per prudentiam recte disponatur consilium requiritur qđ importat rationis inquisitionem In rebus enim humanis et contingentibꝰ circa que dirigenda versatur prudētia ē incertitudo ⁊ varietas multiplex. In rebus autem dubijs ⁊ incertis ratio nō debet perferre iudiciū absq; inquisitione rationis. Necessarium est igitur consilium ante iudiciū de eligendis. vnde phus. iij. Ethicoꝝ diffinit electionē. qđ est appetitus preconsiliati. vnde q̄ntū ad hoc deseruit prudentie Eubolia ⁊ dicitur ab eu qđ est bonum ⁊ bolin quod est consiliū quasi bene consiliatiua. Eubolie q̄ntū ad defectum cōsilij opponitur Precipitatio q̄ scꝫ aliquis ꝑ impetum voluntatis vł passionis fertur ad aliquid agendum ptransitis gradibus medijs ꝑ quos debet ordinate descendere recte consiliando. Hij gradus sunt memoria preteritoꝝ. Intelligētia p̄sentium. solercia in ꝯsiderando euētus futuros. Ratio conferens vnum cuꝫ alio ⁊ docilitas per quaꝫ quis acquiescit sentētijs alioꝝ. Sub precipitatione Temeritas continetur Dicuntur autem illa temere fieri que ratione non reguntur. Quod quidem dupliciter dicitur cōtingere Uno modo ex impetu passionis vel voluntatis. Alio modo ex cōtemptu regule dirigentis: et hoc secundum proprie importat temeritas. Precipitatio se habet ad vtrūq;. licet magis respiciat primū. Cōtingit aūt q̄nq; aliq̄s esse boni cōsilij inueniēdo ꝑ euboliā multas vias ad aliquē finem. ⁊ tñ sunt male iudicatiui in ꝑeligendo qđ meliꝰ ē. nō acceptādo vias aptiores vł non repudiādo minus aptas ⁊ ideo ad bonum iudiciuꝫ circa humana agibilia eligenda requirit alia virtus q̄ a pho. vj. Ethycoꝝ Sinesis vocatur. Dicitur autem Sinesis sensatio. vnde in greco dicunt aliqui Sineci quasi sensati. id est homines boni sensus sicut econtrario qui bono carent iudicio dicunt asineti. i. insensas. Sinesi opponitur Inconsideratio. ⁊ est defectꝰ iudicij qua scꝫ quis in recte iudicando deficit. Ex hoc qꝛ contemnit vel negligit attendere regulas de quibus rectum iudicium ꝓcedit. Contingit etiam quandoq; aliquid esse faciēdum p̄ter cōmunes regulas agendorum puta ꝙ impugnatori patrie nō est depositum reddendum vel aliqđ huiusmōi. Et ideo cum de huiusmodi oportet iudicare ẜm aliqua altiora principia. exigit altior virtus iudicatiua q̄ꝫ Sinesis que iudicat solum ẜm regulas cōmunes. ⁊ talis vocatur. Gnomi. Gnomin vel gnomica virtus que importat quandā p̄spicacitatem iudicij de his que preter regulas fiunt communes. Et quoniam contingit ꝙ id qđ recte consiliatum est per euboliam Et id quod bene iudicatum est per Sinesin et Gnomyn differri vel negligenter agi vel inordinate. Ideo post predictas virtutes necessaria est finalis virtus ⁊ principalis que est bene preceptiua scilicet prudētia. Nam vltimus finis inuentionis consilij ⁊ rectitudinis iudicij est preceptuꝫ quod pertinet ad prudentiam. Quātuꝫ ad tercium principale de actibus prudentie et vicijs oppositis. Considerandum primo ꝙ Actus prudentie ē triplex. Primꝰ est consiliari quod est inquirere quod ptinet ad inuētionem ⁊ ille actus elicitur ab Eubolia. Secundus actus est de consiliatis ⁊ inuentis iudicare ⁊ ille actus elicitur a Sinesi. Tercius actus est precipere. scilicet Consiliata ⁊ iudicata ad opus applicare. et ille elicitur a prudentia.

Contingit quandoq; aliquos bene cōsiliari ⁊ iudicare non tamen recte inuenta ⁊ iudicata ad opus applicare. ⁊ ideo requirit ꝓceptio q̄ ē actꝰ ꝓrius et ꝓncipalis prudētie applicādo ꝯsiliata ⁊ iudicata ad finem intentū. vnde dicit phus. vj. Ethy

Eubolia. Sinesis. Gnomi. G

corp. q prudentia est pceptiua. Precepto autē. (qđ est principalis act⁹ prudētie) opponit̄ Incōstantia ꝛ negligētia. ex hoc enī dicit̄ aliqs incōstans esse q ratio deficit in pcipiendo ea q̄ sunt consiliata ꝛ iudicata ſ differenter. quia incōstans deficit in pcipiendo quasi ab alio impedit⁹ Negligens aūt p defectū pmpte volūtatis. Nam negligētia cōsistit in defectu alicuius actus interioris ad quē ptinet electio. Dicit̄ enī negligens ſm Isid. quasi nec eligens. Pigricia vo ꝛ Torpor magl ptinent ad executionē. ita tamen q pigricia dicit tarditatē ad exequenduz. torpor vero remissionē in executione. ꝛ similiter Desidia dicit cessationē ab executiōe. vñ dicit̄ a desinendo. Et qz vt dictū ē pncipalis ꝛ pcipuus actus prudentie est circa agenda de cōsiliatis ꝛ iudicatis precipere. Ido ad prudentiā pprie ptinet Sollicitudo que ē eadē cū Vigilantia. Dicit enī Isid. Sollicitus dicit̄ quasi solers citus. inquantū aliqs ex quadaz animi solercia ē velox ad psequendū ea q̄ sūt agēda. vñ dicit phs. vj. Ethicor. q optet tarde cōsiliari. opari aūt velociter consiliata

Solicitudo. Vigilantia.

Sollicitudini aūt opponit̄ p defectuz Negligētia q̄ importat defectum sollicitudinis p excessum Supflua sollicitudo

b Considerandū scdo de vicijs opposit̄ prudentie. q quedā sunt vicia q̄ manifeste contrariant̄ prudētie vt imprudētia ꝛ vicia sub ea cōtenta qualia sunt pcipitatō inconsideratio. incōstantia ꝛ alia de quibus iam dictū est. Alia sunt vicia q̄ falsaz similitudinē habēt cū prudentia. s. prudētia carnis Astucia dolus ꝛ fraus. Sciēdum ergo q Imprudētia vt ē viciū dicit̄ dupl'r. s. puatiue ꝛ cōtrarie. Nō enī pprie dicit̄ negatiue. ita q dicat tm̄ carentiam nudam prudentie que potest esse sine vicio ꝛ peccato actuali. Hec enī carētia prudentie ꝛ cuiuslibet virtutis includit̄ in carentia iusticie originalis q̄ totam animaz pficiebat. Imprudentia. dicit̄ priuatiue. inquantū aliquis caret prudētia quā natus est habere ꝛ hoc ē rōne negligentie qz nō habetur studium ad prudentiā habēdam. Contrarie vo sumitur imprudentia ſm q ratio contrario mō mouet̄ vel agit prudentie. vt recta ratio cōsiliando iuxta regulas diuinas vel humanas. ꝛ iprudēs spernat. Licet aūt imprudētia sit speciale viciū sicut ꝛ prudentia cui opponit̄ ē specialis virtus. Est tamē viciū quodammō generale. inqntū in quolibet vicio est defectus in aliquo actu rationis dirigentis qđ pertinet ad prudentiā. que participatur aliquo mō in omibus virtut. b⁹ inqntum est earū auriga ꝛ directiua. Est ergo imprudētia generale viciū respectu quorundā viciop que sunt eius species. quorum quedā sumunt̄ p oppositionem ad ptes qsi integrales prudētie: qdā p oppositionē ad ptes qsi potētiales prudētie d' q̄bus supra dictum est. Cōsiderādū tercio q vicia que habent falsam similitudinem cū prudētia sunt quatuor. s. prudentia carnis. astucia. dolus ꝛ fraus. Prudētia carnis consistit in hoc q studiū rōnis ordinat̄ ad finem qui nō est vere bonus ſ apparens. Bonum enī honestū. s. vtutes ꝛ gratie que ducunt in bonū honestissimū. s. deum. pferendū est bono vtili. s. diuitijs ꝛ delectabili. s. delicijs carnis. si ergo finis totius humane vite constituatur in diuitijs ꝛ delicijs. ptermisso bono honesto talis cura dicitur prudentia carnis viciosa. que apparet prudentia cum non sit de qua dicitur ad Romanos. viij. prudentia carnis mors est. id est causa mort̄ Glo. Prudentiam carnis habet cū quis studiosius implet que carnis sunt. appetendo inordinate bona temporalia voluptates. ꝛ fugiendo labores. Hec prudentia dicitur ideo quia cum sit stulta. recta tamen videtur fatuis secularibus hominibus. Prudentie carnis opponitur prudentia sanctorum que ſm Augusti. ē hic temporaliter cruciari ꝛ in eternum delectari. Alia vero tria vicia similitudinem habentia cum prudentia consistunt

in hoc ꝙ aliquis ad ꝯſequēdum aliquē finē bonū vel malum: vtitur vijs non veris ſed ſimulatis ⁊ apparētibus. Aſtucia conſiſtit in excogitatione dictarū viarū ſimulatarū ad aliquē finē conſequendum: ad decipiendum ſcȝ ꝓximum. Hoc autē eſt cōtra rationē rectam ⁊ contra prudētiam: que debitis ⁊ iuſtis medijs vtiꝛ ad bonū finē: ideo aſtucia qn̄qȝ diciꝛ prudētia ꝓpter dictam ſimilitudinem: vnde dicitur Prouer. j. Ut paruulis detꝛ aſtutia id eſt prudētia. Dolus aūt ⁊ Fraus conſiſtunt in executione operis aſtutie: ſed fraus conſiſtit ꝓprie in factis: ſed dolus conſiſtit in executione viarum falſarum que excogitantur per aſtutiam in factis ⁊ in verbis ad decipiendum: vn̄ pſal. Lingua tua cōcinnabat: id eſt multiplicabat dolos. Quis ⁊ ad malicias cordis excogitatas ad decipiendum extendaꝛ etiam dolus iuxta illud Ecci. j. Cor tuum plenū eſt dolo ⁊ ad opera deceptoria: iuxta illd̄ Hieremie. vj. Cuncti faciunt dolum

R … a de … e pti … icijs … is

¶ Theorica de prudentie partibus et vicijs oppoſitis Prudentia eſt cognitio vitandarum appetendarumqȝ rerum ceteras virtutes dirigens et prima virtus cardinalis cuius ſūt. xv. partes: octo integrales: quinqȝ ſubiectiue: tres potentiales ⁊ tres actus ⁊ q̄nqȝ vicia oppoſita Partes integrales octo prima memoria quā tollit obliuio p̱ memoriā aſpicit animus q̄ fuerit. Scd̄a intelligentia p̱ quam animus perſpicit que ſunt. Tercia ꝓuidentia per quam futurum aliquid videꝛ anteq̄ȝ factuȝ ſit Un̄ Seneca. Si prudēs es animus tuus tribus temporibus diſpenſetur preſentia ordina futura preuide et preterita recordare primū fit per intelligentiam: ſcd̄m p̱ ꝓuidentiam: terciū fit per memoriam. Quarta ſolertia q̄ eſt ſubita coniectura de quibuſcunqȝ. Quinta docilitas que eſt prudentia erudiendi imperitos. Sexta ratio que ex cognitis ꝓcedit ad alia cognoſcenda ⁊ ordinat de fine. Septima circumſpectio que eſt cōtrariorum viciorum cautela. Octaua cautio eſt diſcernere a virtutibus vicia virtutuȝ ſpeciem p̄ferentia. He prudētie octo partes integrales. Sed ſubiectiue ſunt q̄nqȝ Prima monaſtica per quā quis regit ſeipſum. Scd̄a yconomica per quam quis regit familiam. Tercia militaris per quā quis regit exercitum. Quarta regnatiua per quā quis regit regnum. Quinta politica per quam ciues bene ſe habēt ad cōſeruationē policie bene ordinate. He q̄nqȝ prudentie partes ſubiectiue. Sed tres ſunt partes potentiales. Prima diciꝛ eubolia cui opponitur precipitatio ⁊ temeritas ⁊ eubolia importat conſilij bonitatem. Scd̄a dicitur ſineſis cui opponitur inconſideratio et ſineſis importat iudicij bonitatem. Tercia gnomyn et importat perſpicacitatem iudicij de his que preter regulas cōmunes fiunt ⁊ diciꝛ alias epikeya. Actus autem prudentie ſunt tres ſcȝ conſiliari: iudicare: p̄cipere. Conſiliari: id eſt querere ⁊ pertinet ad inuentionē ⁊ eliciꝛ ab eubolia. Judicare de inuētis ⁊ hoc facit ratio ⁊ elicitur a ſineſi. Precipere conſiſtit in applicatione iudicatorū ad operandum ⁊ elicitur a prudētia: precepto opponitur inconſtantia negligētia pigricia torpor deſidia: ratione precepti ad prudētiam pertinet ſollicitudo ſeu vigilantia: cui per defectū opponiꝛ negligētia ⁊ per exceſſum nimia ſollicitudo: donum ſpūſſancti correſpondens prudētie eſt donum conſilij. Ex dictis concluditur ꝙ ille p̄fecte erit prudens qui memor erit preteritorum factorū: vt ex his per ſimile videre poſſit q̄d euenit in futurum. Qui erit intelligens in recte extimādo de fine nunc operabili. Qui bene erit ratiocinatiuus debite applicando vniuerſalia ad particularia. Qui bene erit ſubito perſpectiuus: in conſiderando quid expedit Qui bene erit docilis in ſuſcipiendo ab alijs qd̄ per ſe non videt. Qui erit prouidus: in ordinando ea que in preſenti occurrunt ad debitum finem. Qui bene erit

circūspect⁹ i ɔsiderādo circūstātias facti Qui bñ erit caut⁹ in vitādo q̄ finē debitū pñt impedire. Sed quia ratio humana nō potest singularia ꝓuidere contingētia que possunt ocurrere. Requirit ergo ad directionem perfectam actuuȝ humanorum donum spūssancti consilij: correspōdens prudētie: dirigens hominem maxie in his vbi nō sufficit ꝓuidētia ꝓprie rōnis

¶ De tēperātia ꝛ eius partib⁹ Ca. xviij.

De temperantia ꝛ ei⁹ partibus

Temperantia: que consistit in prauis delectationibus cohercēdis: est secūda virtus cardinalis. Circa quā quatuor sunt vidēda: primum de eius quidditate: scōm terciū quartum de eius partib⁹ integralibus: subiectiuis potentialibus: cum singularum partium vicijs oppositis.

A Quātum ad primuȝ duo sunt consideranda vicȝ de temperantie quid nominis: ꝛ de quidditate diffinitionis. Considerandum pmo q̄ nomē tēperantie tripliciter accipitur. Uno modo pro temperātia in generali: ꝛ sic ē virtus generalis: ꝛ significat q̄ndam temperiē .i. moderationē quā ratio ponit in humanis operibus ꝛ passionibus: quod est cōmune in omni morali virtute: vt sic ad temperantiam pertinet cauere circa omne opus virtutis ne quid parum vel minus fiat. Ad eam etiam pertinet moderari opus virtutis: illo modo de quo loquitur Oratius ver. Est modus in rebus: sūt certi deniq̄ fines: vltra quos citraq̄ nequit consistere rectum: sic sumere videtur Bernardus in li. de cōsideratione. Temperantia est (inquit) non solū iusticie sed et fortitudini ꝛ prudentie modum imponere. Scda dicitur Temperantia ṽtus animam regens circa delectationes corporales siue circa delectationes q̄nq̄ sensuum. glosa super Math. xv. Temperātia est refrenatio cupiditatis ab his q̄ tēperaliter delectant. Et Aug⁹. dicit Temperantiam esse in cohercendis delectationibus prauis: ꝛ sic est specialis virtus cardinalis de qua hic tractat. Tercio modo temperantia anthonomatice accipit ſm quod refrenat appetitum ab his que maxime alliciunt ipsum: ꝛ sic est specialis virtus: vtpote habens materiam specialem. Est enim circa delectationes maximas: cuiusmodi sunt delectationes tact⁹ ꝛ gustus: scȝ ciborum potuum ꝛ venereorum: sic tēperantia habet tres partes subiectiuas scȝ abstinentiam: sobrietatem et castitatem: de quibus infra habetur.

Considerandum scdo q̄ temperantia describit a Tulio in sua rethorica. Temperantia est rationis in libidinem: atq̄ in alios non rectos animi impetus: firma ꝛ moderata dñatio. Libidineȝ hic intellige cupiditatē carnalis delectationis. Alios impetus animi non rectos: intellige cupiditatē habendi vel ꝓximo nocendi. His cupiditatibus ratio animi dominat: non q̄ motus in eis non surgant: sed quia cū emergunt non fit ꝓcessus ad consensum. Et nota ſm Tulium in libro de officijs duplex est vis anime: vna est ratio: alia ē appetitus qui animum rapit rationis est dominari: appetitus obtemperare. Tulius in libro offi. Temperantia est dominium rationis in libidinem: ꝛ in mot⁹ alios importunos. Scōm Macrobiū. Temperantia est nihil appetere penitendum: in nullo moderationis legē excedere: sub iugo rationis cupiditatē domare. Modus autem a quo moderatio temperātie dicit multiplex est. Primus est restrictio inordinati appetitus in vi concupiscibili que ꝓna est ad concupiscendum delectabile temporale: vel in vi irascibili: que impetuosa est ad repellendum nociuū. Secundus cōsistit in priuatione eius quod est nimis ꝛ parū. Tercius in hoc q̄ opus debitis circumstantijs induatur: ꝛ huius tercij modi scds est pars. Quartus modus est quo virtus modestie dicit quā Tulius ponit partem temperantie: de q̄ infra dicetur. Aug⁹. in libro de moribus ecclesie. Temperantia est amor: sese integrum deo incorruptumq̄ seruans: idē

in libro de libero arbitrio. Tēperantia est affectio cohercens ꝛ cohibens appetitū ab his que turpiter appetunt. Vitium oppositum temperātie sm excessum est.

tpantia Intemperātia maxime exprobrabile: vt vult phs.iij.Ethic. ꝓ eo ꝙ est circa delectatiões cōmunes nobis ꝛ brutis. Opponit eiq; sm defectū

ensuali- s Insensualitas: vt si quis intm̄ delectationē refugeret ꝙ necessaria ad ꝯseruationē nature indiuidui vel speciei pretermitteret: vt sic ꝯiugat⁹ peccaret quasi repugnans ordini naturali: hmōi tamen delectationes ꝓtermittere qñq; laudabile est: vel etiam necessariū ꝓpter aliquē finem: vel ꝓpter sanitatē corporalem: alicuius officij ꝓpter executionem: vel ꝓpter diuinoꝝ contemplationē: nec aliqđ ꝓdictoꝝ ꝑtinet ad insensibilitatem quia fiunt sm rectam rōnem: de his vitijs dictum est supra ca.xvj.

C Q̄rtum ad scōm Considerandū ꝙ temperantia que importat moderationē quandā precipue circa ꝯcupiscentiā delectationū tactus: secūdario circa alias delectationes decē habet partes: duas integrales: tres subiectiuas: ꝛ qnq; potentiales: ꝑtes integrales.

recūdia Tpantia due sunt vicȝ Verecūdia que est timor de turpi actu: vnde importat habitum laudabilem per quē homo refugit turpitudinē tpantie ꝯtrariaȝ: ꝛ sumit hic verecūdia non ꝓ passione: de qua supra ca.xvj. sed pro habitu.

onestas Secunda pars integralis est Honestas per quā homo amat pulcritudinē ꝛ decorem tpantie: nam inter ceteras virtutes vēdicat sibi quendā decorem: quia sicut in naturis forma decentior est ꝙ̄ materia: sic ꝛ in moribus plus cōmendat modus temperantie ꝙ̄ ipsa actio: ꝓpter qđ temperātia compat soli qui medius est planetaꝝ ꝛ decentior inter oīes. Ipsa eñ vas corporis sincerū custodit. j. Thimotheū.iiij. Hec est voluntas dei sanctificatio vestra ꝛc. vt sciat vnusquisq; vestrū vas suum possidere in sanctificatiōe ꝛ honore. Ipsa enim honestatem prouidet illi parti hominis que magis ea indiget scilicet carni Honestas autem sm Isido. dicitur quasi honoris status: ꝛ requirit decorem spiritualē. vñ cum apl's dicit ꝓme Corinth. .xij. Honesta nostra nullius egent: appellat honesta mēbra pulcra: sic inhonesta turpia: vnde sicut ad decorem ꝛ pulcritudinem corporis duo concurrunt. scilicet membra bene ꝓportionata: ꝛ claritas debiti coloris: sic hominis pulcritudo spiritualis in hoc consistit: ꝙ conuersatio hominis seu actio eius sit ꝓportionata sm spiritualem claritatem rationis. Honestas eñ ꝛ omnis virtus principalius cōsistit in interiori electione: vt dicitur.viij. Ethicoꝝ: sed signatiue in exteriori cōuersatione. Interior enim electio non clarescit ꝛ innotescit nisi per exteriores actus. Et ideo cōuersatio exterior habet rōnem honesti sm ꝙ est demonstratiua interioris rectitudinis. Per exteriorem nanq; virtuosam conuersationem homo laudatur ꝛ honoratur ꝛ clarus redditur in oculis aliorū: et ita homo est honestus et decorus. Et licet Tulius in libro de officijs diuidat honestatem in quatuor virtutes cardinales. tamē Macrobius ꝛ Ambrosius honestatem attribuit magis temperantie vt partem eius integralem. Honestas enim est pulcritudo quedā spiritualis: pulcro autē opponitur turpe. Temperantia autem id quod est homini turpissimum ꝛ indecentissimum repellit. scȝ brutales voluptates: vnde ꝛ in ipso nomine temperantie intelligitur bonū rationis: cuius est moderare ꝛ tpare cōcupiscētias prauas: licet fortitudini ꝛ iusticie maior debeat honor ꝓpt maioris boni excellētiā. Tēperātie aūt ꝓpter cohibitionē vitioꝝ magis exprobrabiliū: ꝛ sic honestas magis attribuit tpantie.

D Q̄rtū ad terū considerandū ꝙ Temperantia habet tres ꝑtes subiectiuas siue species scȝ abstinentiā quo ad cibum: sobrietatē quo ad potum: castitatem quo ad refrenationē delectationū venerearū. Prima

Abstinētia species temperātie est. Abstinentia q̄ importat subtractionē ciboꝝ ſm q̄ rōne regulat̄: vt hō a cibis abstineat ꝓ ut oportet qui congruaꝫ status sui ꝛ valitudinis sue excedunt necessitatē. Actus abstinentie est Jeiuniū qd ſm Ysid. est parsimonia (.i. abstinētia) victus abstinētiaq3 ciboꝝ: subdit̄. Cui nomē ē in ditū ex quadam parte visceruꝫ tenui semp ꝛ vacuo: qd vulgus ieiuniū vocat: vnde ꝛ ieiunij nomē credit̄ deriuatū: q̄ sui inedia viscera vacua ꝛ exinanita existunt. Ex his ptꝫ q̄ ieiuniū nō dicit ◦ino ꝑuationē: ſ simul cum priuatione q̄ndam cōcernit positionem: qꝛ cum priuatione imoderate sumptionis ciboꝝ: ponit sumptionē moderatā (sicut viscera) nō oīmodā annihilationem: ſ q̄ndā positionē. Actus aūt ieiunij est abstinere a cibo ꝛ potu. Poterit hic queri: vtrū ieiuniū abstinens a cibo ꝛ potu sit actus virtutis? R̄ndit Alexā. in. iiij. pte. q. xcviij. ad ptē affirmatiuā q̄ sic: naꝫ abstinētia hmōi triplici de causa fieri pōt vel ꝓpter immūdiciā ciboꝝ cauēdam: in quo errabant Manichei ꝛ Ebionite: dicendo q̄ abstinendū est a cibis: ꝓpter aliquoꝝ ciboꝝ immundiciā. Uel ꝓpter infirmitatem corpis declinandā: qd ptinet ad medicinā: vel ꝓpter ꝯcupiscētiam refrenandā qd est virtutis tꝑantie. Et huiusmōi tꝑantia recurrere habet ſm triplicem legem: ſm legeꝫ rōnis ſm phos: qui ꝑ legem recte rōnis sensualitatē refrenabant: ꝛ in cibis ꝛ potibus mediū inueniebant: vt sic per ieiuniū castitas obseruat̄: vñ dicit Hierony. sine cerere ꝛ bacho friget venus. i. ꝑ abstinentiā cibi ꝛ potus tepescit luxuria. ſm legem diuinā q̄ supaddit ꝑme: q̄ docet abstinere vt homo liberius assurgat ꝛ expeditius ad diuina contēplanda: ſm tertiā legē scꝫ ecclīasticā q̄ supaddit vtriq3: q̄ per penitētie sacramētum hominē sanat spūaliter iniūgendo: vni abstinētiam a vino: alteri a carnibus ſm qd cōsiderat illis expedire abstinere. Ergo ieiuniū opus est virtutis si fiat debito mō ꝓpter debitum finem. Sctūs insup Thomas scda scde. q. cxlvij. arti. j. ꝛ. ij. ꝓbat ieiuniū esse actum virtutis abstinentie. Dicens omīs actus virtuosus qui est circa aliquā materiā: ad illam virtutem ptinet que mediuꝫ in illa materia cōstituit. Jeiuniū aūt attendit̄ in cibis in quibus mediuꝫ adinuenit abstinētia: vnde manifestū est q̄ ieiunium est actus abstinentie: pluribus rōnibus. prenominati doctores ieiuniū ꝓbant actum esse virtutis: qd est cōtra quosdam ponentes ieiunium non esse virtutem. Abstinētie vitium oppositū ē gula que importat inordinatum appetitū comedendi ꝛ bibendi. Inordinatū inq̄ qꝛ recedentē ab ordine rationis: ſm hoc gula potest sumi stricte ꝓ imoderantia in cibo tm̄: ꝛ sic gula describit̄ q̄ est immoderatus amor edendi ꝛ opponit̄ ei Parsimonia que ē abstinētia mensuraꝫ rōnabilem cibi nō excedēs. Et dicit̄ a ꝟbo parco parsi parsum. Parco eñ habet duplex preteritū: vicꝫ pepci qd magis ē in vsu: ꝛ parsi a quo parsimonia. Gula etiam potest accipi large pro immoderantia in cibo ꝛ potu pariter. Et sic describit̄. Gula ē immoderatus amor delectationis: eius que est ſm sensum gustus. Spēs gule ſm Grego. xxxiiij. moraliū sunt q̄nq3: ꝛ ptinent̄ in hoc ꝟsu. Prepropere: laute: nimis: ardenter: studiose. Preproperre (vt dicit sctūs Bona. in Cētiloquio) ptinet ad sumptioneꝫ cibi ante tempus. Laute ptinet ad cibi substantiā: cum scꝫ ex se ꝑciosius est ꝛ delicatus. Nimis ad cibi quātitatē. Ardenter attendit̄ ex parte affectiue. i. auide ꝛ gulose. Studiose ex parte cognitiue q̄tum ad nimiā curam ꝑparationis. Scda pars subiectiua siue species tꝑantie vocat̄ Sobrietas. Unde notandū q̄ nomē sobrietatis quadrupliciꝫ sumitur in scriptura. Uno modo large ꝓ temperātia que ē vna virtutum cardinaliū ad Thitum. ij. sobrie ꝛ iuste ꝛc. Scdo sumit̄ pro temperātia generali que omne opus virtutis modera

Jeiunium (margin)

Parsimonia (margin)

E Sobri (margin)

de qua dictum est in principio huius capi
tuli. de qua ad Tytum. ij. Juuenes hor-
tare vt sobrij sunt. Glo. in oibus. Tercio
sumit pro tpantia que est circa potu͂ ⁊ ci
bum ad Tytu͂. ij. Adolescētulas vt viros
su os ament. sobrias. Glo. in cibo et potu
Quarto sumit p tpantia in potu tm̄: q
sua fumositate natus est caput cōturba-
re. vt vinum ⁊ sicera: omne scz qd inebri-
are potest: ⁊ sic sumit hic: sic sumitur Ec-
clesia. xxj. Equa vita hoibus vinum in so
brietate. Sobrietas sic est pars subiecti-
ua tpantie. Cuius ratio est. Omnia enim
que ad tpantiam pprie ptinent sunt ne-
cessaria vite psenti: ⁊ excessus eorum no-
cent. Et ideo in omnibus necessarium est
habere mensuram que ptinet ad sobrie-
tatem: vn̄ dicitur sobrius quasi briam id
est mensuram seruans: ideo nomen sobri
etatis tpantiam significat: sed quia modi
cus excessus in potu scz qui potest inebri
are plus nocet q̄ in alijs: ⁊ iō sobrietas ē
specialiter circa potum. Sobrietati op
ponitur Ebrietas: ⁊ potest dupliciter su-
mi. Uno modo p defectu qui puenit ex
nimia sicere potatione: ⁊ sic est pena com
munis consequēs culpam. Alio modo p
actu quo quis incidit in illum defectum:
put tamen actus ille pcedit ab habitu vi
cioso. Et ille actus dupliciter potest cau-
sare ebrietatem. Uno modo ex potus for
titudine pter opinionem bibentis: sic po-
test esse sine peccato. Alio modo ex ordi-
nata cōcupiscentia ⁊ vsu potus inebriati
ui: ⁊ sic est peccatum. Ebrietas qua pro-
prie aliquis dicitur ebrius quādo hn̄ ad-
uertit potum inebriare potentem: tn̄ ma-
gis vult inebrietatē icurrere q̄ a potu ab
stinere: vn̄ Seneca. Nihil aliud diffinito
Ebrietatē q̄ insaniā volūtariā. Dicit au-
tem ebrietas ab e. i. extra: ⁊ bria q̄si extra
mēsuram bibitio. Tercia pars subie- F
ctiua tpantie est Castitas que cauet illici
tas delectationes scdm tactu͂ quo ad mē
bra que generationi deseruiunt vnde no
men castitatis sumit ex hoc q per rōnem

cōcupiscentia castigatur: que ad modum
pu eri refrenanda est: sicut dicit. iij. Ethi.
Unde castitas inq̄ntum est fm rationez
operantis est virtus: inq̄ntum vero habz
delectationē in actu suo pnumerat inter
fructus spūs Gal. v. Castitas aūt sumit
duplr. Uno mō pprie sic est specialis vir
tus habens specialē materiā scz delecta-
tiones venereas. Alio mō castitas sumit
methaforice: ⁊ sic di castitas spūalis: que
est qn̄ mens hois delectabiliter deo piun
gitur: fm illud. ij. Cor. xj. Despondi vos
vni viro virginē castam exhibere christo.
Sic sumendo castitatē est virtus gn̄alis:
qz p quālibet virtutē mens retrahit ne il
licitis rebus delectabiliter piungit. Prin
cipaliter tn̄ hmōi castitas spūalis puenit
virtutibus theologicis q̄bus mens deo cō-
iungit. Si aūt delectabiliter contra debi-
tum ordinis diuini: coniūgat quibuslibet
rebus alijs: dicet fornicatio spūalis: fm
illud Hiere. iij. Tu aūt fornicata es cum
amatoribus multis. Ad castitatē pprie
ptinet Pudicitia que dicit a pudore in q
verecundia signat: ⁊ ideo oportet q pu
dicitia pprie sit de illis de q̄bus hoies ma
gis verecundant vt de venereis. Uerecu͂
datur aūt hō non tm̄ de cōmixtione vene
rea quā refrenat castitas: sed etiā de qui-
buslibet signis eius: vt dicit phs. ij. ethi.
vt sunt aspectus impudici: tactus oscula
ideo pudicitia est circa hmōi signa exteri-
ora: ⁊ ordinat ad castitatez: nō quasi vir
tus ab ea distincta: sed sicut quedā circu͂-
stantia eius: qn̄qz vnū p alio ponit. Pu
dicitie opponit Impudentia que cōmit
titur circa hmōi signa. Considerandū G
q tres sunt partes castitatis. Cum enim
castitas sit abstinentia ab omni coitu illi-
cito. Quidā abstinēt a coitu illicito q vtu͂
tur licito: quoz castitas di piugalis. Qui
dam vero non solū abstinent ab illicito s
etiam a licito: quod contingit in duplici
statu: vel in eis qui habēt integritatē car-
nis: quorum castitas dicitur virginalis:
vel in eis qui habent carnem corruptam

quorum castitas dicitur vidualis: quantum ad personas illas que fuerunt in matrimonio. Quartum primo ad personas illas que non fuerunt in matrimonio non habet speciale nomen quo vocetur.

Virginitas

Virginitas dignior pars castitatis nomen sumpsit a virore: quia sicut virens dicitur in suo virore persistere quod non est ex excessu caloris adustum: ita virginitas importat quod persona cui inest sit immunis a concupiscentie adustione que videtur esse in consummatione delectationis veneree. Considerandum quod virginitatis nomen quadrupliciter sumitur. Quandoque pro incorruptione fidei: ij. ad Cor. xj. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere christo. Glo. Augustinus. virginitas cordis fides est incorrupta. Quandoque virginitas: carnis est integritas: vnde glosa. Augustinus. super predictum verbum: virginitas carnis corpus est intactum: et sic quelibet mulier nascitur virgo et sic non est virtus quia essentia cuiuslibet virtutis est in anima. Quandoque sumitur virginitas pro pudicitia mentis cum integritate carnis quantum ad propositum seruandi eam. Sic virginitas mansisset in lucia si inuita fuisset corrupta: nam dixit si inuitam me violaueris castitas michi duplicabitur ad coronam. Intelligens per hoc quod duplex meritum reportaret: vnum pro virginitate mentis seruata: aliud pro iniuria illata. Quandoque vero sumitur virginitas pro pudicitia mentis cum integritate carnis non solum in proposito seruandi eam: sed etiam in re. Et sic sumitur pro habitu mentis quo (nisi rationalis necessitas assit vacando de copule carnali) determinatur voluntas ad respuendum prompte et faciliter omnem delectationem veneream etiam licitam: vt mens liberius spiritualibus vacet vt sic ab Augu. libro de nuptiis et concupiscentiis describitur. Virginitas est in carne corruptibili: perpetua incorruptionis meditatio: per meditationem intelligitur propositum rationis que debet esse perpetua: et hoc modo virginitas est virtus. Carnem vero corruptibilem: intellige carnem possibilem corrumpi. Siue necessario corrumpatur vt in statu peccati: siue possibilem corrumpi et non corrumpi vt fuit caro Ade in statu innocentie. Ex quo patet quod integritas carnis non est de essentia virginitatis virtutis: sed est quidam decor eius accidentalis extrinsecus existens: propter quod perdi potest sine diminutione virtutis: vt patet per Aug. j. de ciuitate dei ca. xvij. et. xix. vbi expresse dicit quod si inviolenter oppressis pudicitia periret animi non esset virtus. Similiter habetur. xxxij. q. v. in principio et ca. Tolerabilius. Hec Rich. Castitati opponitur Luxuria que est inordinatus appetitus illius delectationis que est secundum coitum: et secundum Isido. in libro Ethimo. Luxuria dicitur a luxos greco: a quo in latino dicitur luxus us ui: id est solutio quasi solutio libidinis: inde luxuriosus dicitur aliquis solutus in voluptates. Voluptates autem maxime veneree solent animum hominis laxare. Et ideo luxuria est principaliter in eis. Secundario autem dicitur esse in quibusdam pertinentibus ad excessum: sicut superfluitas in cibo potu vestitu et in aliis: vnde dicit glosa ad Galla. v. quod luxuria est quedam superfluitas. Sic proprie dicitur luxuries: pertinet autem ad rationem luxurie vt excedat circa venerea ordinem rationis: ideo est vicium.

Differentie autem luxurie sunt sex secundum San. Bonauentu. in centiloquio. Fornicatio est luxuria qua solutus cognoscit solutam. Et intelligitur solutus et soluta: a vinculo coniugii: consanguineitatis: affinitatis: ordinis et religionis: vel voti continentie. Adulterium est luxuria qua coniugalis thorus violatur. Stuprum est luxuria qua virginalis incorruptio violatur. Sacrilegium est sacre persone lesio per vicium luxurie. Hec est luxuria qua votum continentie violatur. Ex hoc: vel in se: vel quando in sacris ordinibus constitutus. Vel religiosus aliquis fornicatur cum aliqua soluta. Vel soluta cum religioso vel sacerdote Incestus dicitur quasi incastus est coitus contra consan-

gninitatem compaternitatem vel affinitatem commisimus. Peccatum contra naturā est luxuria q̄ naturalis vsus coeūdi maris ⁊ femine dissipat. Quartum ad q̄rtum Considerandū ꝙ ptes potētiales tēperantie sunt quatuor: vicꝫ continentia mansuetudo: clementia: modestia. Cōtinentia: pma pars potētialis tēperantie tripliciter sumit. Uno mō ꝓ eo ꝙ q̄s abstinet ab omi delectatione venerea: ⁊ sic apl's ad Gal'.v. inter fructus eaꝫ ꝯiungit castitati: sic cōtinentia pfecta: est virginitas: scd'aria viduitas: ⁊ sic est virtus sicut virginitas. Et describit cōtinentia est habitus inuictus a delectatione. Alio mō cōtinentia importat resistentiā rōnis ad ꝯcupiscentias que in homine sunt vehemētiores: quales sunt delectatōes tactus in quibus est difficilimū ꝯtinere: ⁊ sic continentia est minus virtute: ꝑut dictū ē.s. ca.xvj. de ꝯtinētia. Tertio ꝯtinētia sumit cōiter in q̄cunqꝫ materia: ⁊ sic regit animū q̄ntuꝫ ad appetitū boni vtilis vel delectabilis. Et describit a Tulio. Continentia est ꝑ quā cupiditas consilij gubernatione regit: continentia sic sumpta (vt dicit Guilhelmus) videt posse diuidi sicut cupiditas (quā ipa refrenat) diuidit Que hꝫ duas spēs. scꝫ inordinatū appetitū delectādi: ⁊ inordinatū appetitū habendi: sic ꝯtinentia videt hr̄e duas ptes: vnā q̄ appetū refrenat voluptatū: ⁊ aliaꝫ que refrenat appetitū diuitiaꝝ. Continentie opponit Incōtinētia. Continētia eīm ⁊ incōtinentia ptinēt ad aīam magis q̄ ad corpus: qd' solū occasionaliter ē cā cōtinentie ⁊ incōtinentie. Ex dispositione eīm corpis insurgunt passiones vehementes in appetitu sensitiuo: dum aūt anima rōne passionibus nō resistit insurgit incōtinentia: qd' fit duob⁹ mōis ꝺm phm.vij. Ethi. Uno mō qn̄ aīa passionib⁹ cedit ante q̄ ratio ꝯsiliat: hec vocat Irrefrenata ꝯcupiscētia: vel preualitio: qd' fit ex impetu passionis ꝙ quis statim sequitur passionē anteq̄ rōnis consilium apphenditur. Alio mō quādo nō pmanet homo in his que ꝯsiliata sunt: eo ꝙ debiliter est firmatus in eo qd' ratio iudicauit: ⁊ vocatur Debilitas: vt fit in mulierib⁹ q̄ ꝓpter debilitatem complexionis debiliter inherent quibuscunqꝫ inherent: defacili seq̄ntes passiones. ꝺm illud Prouerb. vltimo Mulierē fortem quis inueniet: hoc ideꝫ contingit in flegmaticis ꝓpter eandem causaꝫ.

h

[...]nētia

I

Māsuetudo

Mansuetudo est secūda pars potentialis ⁊ virtus annexa temperantie que ꝺm phm.iiij. Ethicoꝝ. est moderatiua ire ꝺm rectam rōnem: ita ꝙ etiam ipa ira vtit cum oportet. Mansuetudo alio nomine dicit Mititas que mansuetudo siue mititas: virtus est moralis ꝺm phm.ij. Eth. Et beatitudo Math.v. Beati mites. Et fructus spiritus ad Gal'.v. Sed inq̄ntū virtus dicit habitū: inq̄ntuꝫ beatitudo dicit actum eius. Nam beatitudines sunt quidā actus virtutū: inq̄ntum delectationē spūalem inducit actus māsuetudines siue mititatis dicit fruct⁹ spūs: nam fructus sunt delectationes spirituales de actibus virtutum. Mansuetudini opponitur Ira siue iracundia per quā quis appetit ꝙ fiat vindicta contra ordinem rationis: vt si appetit punire eum qui non meruit vel plusq̄ meruit Uitium autem defectus mansuetudinis cum quis debet vti ira ⁊ non vtitur: dicitur Remissio siue inirascibilitas: de q̄ et habitum est supra caplo.xvj.

Mititas

K

Clementia

Clementia tertia ē potētialis ps ⁊ virtus annexa tēperantie: que est diminutiua pene ꝺm ꝙ ratio recta requirit: que ꝺm Senecam est superioris leuitas aduersus inferiorē in penis constituendis. Scdm Tuliū Clementia est virtus per quam animus in odium alicuius temere concitatus benignitate remittitur. Concurrit autē clementia in eundē effectum cum mansuetudine inq̄ntum refrenant impetum ire per quā ꝓuocat aliq̄s ꝙ grauiorē inferat penā. Differūt tn̄: q2 clemētia ē moderatiua exterioris punitionis. Māsuetudo autē

diminuit passionem ire interius: vñ ipsa
respicit ꝓprie vindicte appetitum. Clemē
tia ꝟo ipsas penas que exteri⁹ exhibent
ad vindictam. Ponunt aūt māsuetudo
⁊ clementia partes tꝑantie potentiales:
ideo quia vtraqꝫ ꝯsistit in quadā refrena
tione: sed quia temperātia refrenat vehe
mētissimas passiones ⁊ cōcupiscētias scꝫ
delectationes tactus. Māsuetudo refre-
nat iras: clementia penas: iō tꝑantia pn-
cipalis est virtus. Mansuetudo ꝟo ⁊ cle
mentia minus principales ⁊ secundarie.

Clemētie opponit Crudelitas ad quā
ptinet excessus penarū: per eam eīm quis
fit ꝓmptus ad penas graues infligēdas:
crudelitatis nomen sumptū est a crudeli
tate. Sicut aūt que decocta sūt ⁊ digesta
solent habere dulcem ⁊ suauem saporē:
ita cruda habent asperū ⁊ acrem: cumqꝫ
clementia dicit q̄ndā animi leuitatē siue
dulcedinē ꝑ quā quis est diminutiu⁹ pe-
narum: ⁊ sic crudelitas directe opponit
clementie. Nomen aūt seuitie ⁊ ferita
tis a similitudine ferarum sumit q̄ etiam
seue dicunt: ⁊ ideo ꝓprie loq̄ndo feritas
vel seuitia dicit ẜm quā quis in cruciatu
alicuius delectat: ⁊ sub bestialitate cōti-
netur. Talis aūt delectatio nō est huma-
na sed bestialis. Crudelitas ꝟo culpam
in eo qui punit attendit sed modū exce-
dit. Et ideo differunt crudelitas ⁊ seuitia
siue feritas sicut malicia hūana a bestiali
tate: vt dicit .vij. Ethi. vnde Seuitia non
directe opponit clementie: sed excellētio
ri virtuti: quā philosoph⁹ vocat heroicā:
de qua supra habitū ē ca. xvj. Et ẜm nos
pōt dici q̄ directe opponit dono pieta-
tis. Seuerus dicit quasi seuus ⁊ ferus q̄
sine pietate iusticiam tenet: vt dicit Isid.

z Modestia — Modestia q̄rta est ꝑs potētialis ⁊ virt⁹
annexa tꝑantie: ⁊ dicitur a mō. Modus
eīm qui in oīni virtute seruat specialit ap
propriat virtuti que ponit moduꝫ in mi-
nimis scꝫ modestie: sicut nomen cōmune
angeloꝝ appropriat infimo choro ange-
loꝝ: sicut autē temperantia est illoꝝ que
difficilimū est refrenare. scꝫ delectatiōes
ciboꝝ ⁊ venereoꝝ: ita modestia est mode
ratiua eoꝝ que in hmōi mediocrit se ha-
bent. id est. nō tantā difficultatē. vñ post
tꝑantiā ⁊ moderationē penarū quā cle-
mētia facit: quatuor relinquūt modestie
moderanda: ⁊ sic modestia quattuor ha-
bet species. Primū moderandū est mo-
tus animi ad aliquā excellentiam: ⁊ hoc
moderat humilitas. Scdm est desideriū
eoꝝ que ptinent ad cognitionē: ⁊ hoc mo
derat studiositas. Tertiū est q̄d pertinet
ad corporales motus ⁊ actiones vt decē-
ter fiant ⁊ modeste: tam in his que serio
fiunt q̄ in his que ioco agant. Quartuꝫ
est q̄d ptinet ad exteriorem apparatum vt
in vestib⁹ ⁊ hmōi. ad Phil. iiii. dicit apls
Modestia vestra nota sit oīnibus homi
nibus. Modestiam describit Tulius
Modestia ē ꝑ quā pudor honestatis: pu
ram ⁊ stabilem compat auctoritatē. Pu
dor est timor turpitudinis vel fuga rei in
decentis: declinando indecentiam in ex-
terioribus. Purā dicit .i. non habens ad
mixtionem sui cōtrarij .i. vilitatis: aucto-
ritas stabilis in hac descriptione appella
tur grauitas pseuerans: quia non est mo
mentanea sed ꝑmanens. Humilitas

Prima est species modestie qua quis re — M[odestia] Humi[litas]
frenat appetitū irascibilem ne inordina-
te tendat in magna: sed regulat per sui
cognitionem vt nō estimet se quis supra
id q̄d est. Dicit aūt humilis ẜm Isido
rum: quasi humi acclinis. id est. inherēs:
q̄d cum fit a principio extrinseco. scꝫ cuꝫ
quis ab alio deijcit: sic humilitas est pe-
na: ẜm illō psalmi. ciiij. Humiliauerūt in
cōpedibus pedes eius. Cum aūt fit a pn
cipio intrinseco debito modo. scꝫ cuꝫ q̄s
cōsiderans defectum suū tenet se infimū
ẜm suū modū (vt abrahā cū dixit loq̄r
ad dominū meuꝫ cum sim puluis ⁊ cinis
Gen. xviij.) est virtus: sed cum quis deij-
cit se ẜm signa exteriora tm̄ ficte scilꝫ ad
gloriam querendam: est falsa humilitas.

Humilitas aūt ẜm Bernar. describit

Capitulum XVIII

ꝙ est virtus qua homo verissima cognitione sui: sibimetipsi vilescit. Dicit tamē sctūs Tho. ij. scđe. q. lxj. ꝙ humilitas nō consistit essentialiter in ipsa sui cognitione: sed in moderatione appetitus: vt scȝ aliquis reprimat ne ferat̄ in ea que sunt supra se. Ad hoc aūt est necessariū vt homo cognoscat id in quo deficit a ꝓportione eius qđ suam virtutem excedit: ꝛ ideo cōiunctio ꝓprij defectus ꝑtinet ad humilitatē: sicut regula quedā directiua appetitus. Gradus humilitatis duodecim assignat sanctus Benedictus in regula.

Primus ē corde ꝛ corꝑe semꝑ humilitatem ostendere. defixis in terram aspectibus: cui opponit̄ Curiositas: ꝑ quam quis inordinate ꝛ vbiqȝ circūspicit. Secundus gradus humilitatis est vt pauca ꝛ rationabilia verba loquat̄ aliquis non clamorosa voce: cui opponitur Leuitas mentis. Terti⁹ vt non sit ꝓmptus seu facilis in risum: cui opponit̄ Inepta leticia. Quartus gradus est taciturnitas vsqȝ ad interrogationē: cui opponit̄ iactantia vel loq̄citas. Quint⁹ gradus ē tenere qđ hȝ cōis monasterij regula cui opponitur Singularitas ꝑ quā quis vult sanctior alijs apparere. Sextus est credere ꝛ ꝓnunciare se omnibus inferiorem ꝛ viliorem: cui opponit̄ Arrogātia: ꝑ quā quis se alijs prefert iactādo se habere qđ non habet. Septimus ad omnia indignum ꝛ inutilem se cōfiteri ꝛ credere: cui opponit̄ Presumptio: ꝑ quā quis se reputat sufficientē ad maiora: vel qñ quis se ingerit ad faciendū quod ad eum non ꝑtinet. Octauus cōfessio pura ꝓprioꝝ peccatoꝝ: cui opponit̄ Defensio peccatorum: quādo peccatū suum ꝛ errorem defendit et excusat quis aperte. Nonus ꝓ obedientia in duris ꝛ asperis patiētiā amplecti: cui opponit̄ Simulata cōfessio ꝑ quā aliquis non vult subire penam ꝓ peccatis que simulate confitet̄: vel quando quis peccatu suum excusat occulte.

Decimus vt cum obedientia se quis subdit superiori: cui opponit̄ Rebellio: quādo quis dissidet scȝ superioribus paribus ꝛ inferiorib⁹: suꝑioribus obuiat: inferiores opꝑmit: pares molestat ꝛ turbat

Undecimus vt voluntatē ꝓpriam nō delectet̄ adimplere: cui opponitur Libertas peccandi: qua nec deum timens nec homines reuerens peccat aliquis libere

Duodecimus gradus humilitatis: vt quis deum timeat ꝛ sit memor omniū q̄ precepit: cui opponitur Consuetudo peccandi: que implicat dei contemptū. Consuetus eñ ad mala in ꝓfundum decidit peccatoꝝ. Hos duodecim gradus superbie ponit sanctus Bonauentura in Centiloquio: quibus quasi quibusdam passibus suꝑbus diligenter ad finem quē intēdit ꝑuenit. Humilitati opponit̄ Suꝑbia. Dicit̄ eñ suꝑbus ſm Isido. in libro Ethi. a suꝑ quia vult videri qđ non est. i. supra quā sit. Hoc est eñ contra rectam rōnem: vnde Dyoni. de diui. no. Maluȝ anime est preter rōnem esse: vnde ꝑȝ ꝙ superbia est speciale vitium. Habet eñ speciale obiectū. Est eñ inordinatus appetitus ꝓprie excellentie. Est etiā superbia generale vitium inq̄ntum ex ea possunt oriri omnia peccata: ꝛ hoc dupliciť. Uno modo ꝑ se: inq̄ntuȝ alia peccata ordinant̄ ad finem superbie: que est ꝓprie excellentie appetitus: ad quem appetitū superbie ordinari potest om̄e qđ quis appetit inordinate. Alio modo indirecte et quasi per accidens. scȝ remouendo ꝓhibens: inq̄ntum scȝ per suꝑbiaȝ homo cōtemnit legem diuinam ꝑ quā homo ꝓhibetur a peccando: ſm illud Hiere. ij. Cōfregisti iugum meum. Consideranduȝ tamen ꝙ peccata non semꝑ oriunt̄ ex superbia: quia non semꝑ fiunt ex ꝯtemptu sed quādoqȝ ex ignorātia quādoqȝ ex infirmitate. Superbia ſm Gregoriū habet quatuor differentias. Prima quādo homo attribuit sibi bonuȝ qđ habet. Secunda est: quādo ꝛ si non sibi: tñ suis meritis. Tertia: qñ iactat se habere qđ non

habet. Quarta est: qñ se existimat alijs p̄ualere. Vñ versus. A se: ꝓ meritis: fallo plus omnibus inflat. Scḋa species modestie est Studiositas: que est moderatiua appetit⁹ ab inordinato affectu cognoscēdi. Dicit̄ aūt studiositas a studio. Studium aūt dicit̄ vehemēs animi applicatio circa aliquid. Mens aūt nō applicat̄ ad aliquid nisi cognoscit illud. vnde per prius mens applicat̄ ad cognitionē. Secundario aūt applicat̄ ad ea in q̄bus homo ꝑ cognitionē dirigit̄: ⁊ ideo studiositas: ꝑ prius respicit cognitionē: ⁊ secundario quecūq̄ alia ad que opanda directione cognitionis indigem⁹. Qr aūt studiositas sit ps t̄pantie: sctūs Tho. ꝓbat. Ad t̄pantiā ptinet moderari motuȝ appetit⁹ ne supflue tendat in id qḋ naturaliter cōcupiscit. Sicut aūt hō naturaliter concupiscit delectationes ciborum ⁊ venereoꝝ ₰m naturā corpalē: ita ₰m aīam desiderat cognoscere. vñ dicit̄ .j. Metaph. Oēs hoīes natura scire desiderant. Moderatio aūt huius appetitus ptinet ad virtutem studiositatis: ne imoderate cognitioni rerum intendat qḋ esset vitiū curiositatis. Studiositati opponit̄ curiositas que est appetitus inordinatus cognitionis acquirende: que q̄dem cognitio dupliciter pōt esse. Vno mō ꝓut ꝯiungitur ei ꝑ accidens malum: vt qui studēt addiscere ad supbiam vel aliter ad peccandū.

Studiositas

Alio mō ex ipsa inordinatione appetitus ⁊ studij addiscendi veritatē: ⁊ h̄ quadrupliciter. Vno mō inq̄ntū ꝑ studiū minus vtile retrahit̄ quis a studio qḋ ei necessario incumbit. Scḋo inq̄ntū quis studet addiscē ab eo a quo nō licet: vt a dyabolo. Tertio inq̄ntum nō refert quis studiū ad debitū finē ⁊ ad dei cognitionem. Quarto inq̄ntum quis studet cognoscere veritatē supra ingeniū ꝓprij facultatem qr ꝑ hoc quis facile labit̄ in errorē: ⁊ hec dicta sunt quo ad cognitionē intellectiuā.

Qr̄tum v̄o ad cognitionē sensitiuā: duplex esse pōt vitiū curiositatis. Vno mō inq̄ntū cognitio sensitiua non ordinat̄ in aliqḋ vtile: ſ; potius auertit̄ hoiem ab aliqua vtili ꝯsideratiōe. Alio mō inq̄ntū cognitio sensitiua ordinat̄ in aliqḋ noxium vt inspectio mulieꝝ ordinat̄ ad ꝯcupiscēdū: ⁊ diligēs inq̄sitio de factis alioꝝ ordinat̄ ad detrahēdū. Tertia spēs modestie est. Modestia que est in exterioribus motibus siue dictis siue factis: vt decēter fiant. Nā circa talia pōt esse virtus ⁊ vitiū. Virt⁹ eñ moralis ꝯsistit in hoc ꝙ ea q̄ sunt hoīs ꝑ rōnem ordinant̄: q̄les sunt exteriores mot⁹: qr ad imperiū rōnis exteriora mēbra mouent̄: ⁊ ideo circa motus ipsoꝝ pōt esse virtus moralis. Puta modestia si sint ꝑ rōnem ordinati: vitiuȝ si sint deordinati. Sub modestia ordināte ⁊ moderāte exteriores mot⁹ ꝯtinēt̄ due spēs. Prima ꝯsistit in exteriorib⁹ motibus q̄ seriose fiūt. Scḋa in his q̄ iocose agunt̄. Pria spēs modestie moderās exteriores mot⁹ q̄ serio fiunt pōt reduci ad duas virtutes morales q̄s phs tangit .iiij. Ethi. Inq̄ntū eñ ꝑ exteriores mot⁹ ordinamur ad alios hmōi motuum exterioꝝ ordinat̄: ptinet ad virtutē q̄ vocat̄. Amicicia seu affabilitas: q̄ attēdit̄ circa delectationes ⁊ tristicias q̄ sunt in verbis ⁊ factis in ordine ad alios cum q̄bus viuit. De amicicia cū suis vitijs sibi oppositis: dictū ē .s. c. xvj. Inq̄ntū v̄o exteriores mot⁹ sunt signa interioris dispositionis: ptinet talis ꝯpositio motuū exterioꝝ ad virtutē q̄ vocat̄ Veritas. ꝑ quā q̄s se talem exhibet exterius q̄lis ē interius: de hac similiter virtute cū vitijs sibi oppositis dictū ē. c. xvj. Scḋa spēs modestie ē in his q̄ iocose fiūt: ⁊ ꝯsistit circa ludos ⁊ circa dicta vel facta iocosa. Hō eñ aliq̄ñ indiget q̄ete ad animi fatigati recreatōeȝ Quies aūt aīe ē delectatio. vñ dicit phs viij. ethi. ꝙ delectatio fortis expellit tristiciā ⁊ iō ꝯ aīe fatigationē oportet adhibere remediū. scȝ aliquā delectatōnē insistēdo opib⁹ iocosis siue studio rōnis. cuius exēplū hr̄ de. s. Johāne euāgelista. Qr cū

scandalisaret quidã vidẽs eũ ludere: fe-
cit eũ plures arcũ trahere ⁊c. Idez legit
de sctõ Anthonio. Et dixerunt q ita ani-
mus fatigat si nunq̃ a sua intentione re-
laxaret. Circa ludum id est solaci-
um ponit phs quandam virtutem q̃ vocat
Eutrapelia a bona conuersione: quia scz
odis bene cõuertit in solacium dicta vel facta
alior. Et inq̃ntum homo per istam vtu-
tem refrenat ab immoderantia ludorum
sub modestia ptinet. Eutrapelie oppo-
nit Supfluus ludus sm excessum: q̃ po-
test esse illicitus duobus modis Uno mõ
qñ quis vtitur causa ludi turpibus vbis
vel factis q̃ vergunt ad primi nocumen-
tum. Alio mõ sm defectũ debitarũ circũ
stãtiarum: vt cum quis vtit ludo tempo
ribus vel locis incõgruis. Sub supfluo
ludo continet Stultiloquiũ ⁊ scurrilitas
Sequor cõponit cuz curia: ⁊ inde scurra
re qui sequit curiã gr̃a cibi: ⁊ dicit lecca-
tor vaniloquus: inde scurrilitas: id ẽ lec-
cacitas: turpitudo: turpis ludus: luxurio
sa verba. Et hec sm Alex. dicũt: quia stul-
tiloquiũ ptinet ad discretionẽ rõnis: scur
rilitas ad lasciuiã affectionis: possunt tñ
in vnũ coincidere: vñ di Ephe. v. Stulti-
loquiũ aut scurrilitas que ad rem nõ per
tinet: id est nullius vtilitatis est nõ nomi
netur in nobis. Eutrapelie sm defectum
opponit Agroyca siue agrestitas Est eñ
agrestis cũ se onerosum alijs exibet ⁊ ali
orum delectationes impedit. Est eñ con
tra rationẽ q alicjs exibet se alijs onero-
sum eor delectationes impediẽdo: et sic
est viciosum. De eutrapelia dictũ est su-
P pra capi. xvj. Quarta species modestie
pertinet ad exteriorẽ apparatũ siue orna
tum scz cultum vestium. In ipsis eñ re-
bus exterioribus quibus homo vtit non
est vicium sed in homine q̃ moderate vti
tur eis. Modestie quo ad cultum exte-
riorem opponit Immoderantia que po
test esse in vsu rerum dupliciter. Uno mo
do ex inordinato affectu mẽtis ex quo cõ
tingit q homo nimis libidinose talibus
vtatur. Quod potest fieri per defectum

tripliciter: vt quãdo aliquis in superfluo
cultu vestium: hoim gl'iam querit: vel car
nis delicias querit: vel etiam nimiã solli-
citudinem apponit: vnde Crisost. Nõ est
simul corpus ⁊ animã ornare. Quod est
sm Alexan. Quãdo est tanta libido in or
natu corporis q de ornatu anime nõ cu-
rat. Alio mõ immoderãtia fit p cõpatio-
nẽ hoim cũ quibus viuit aliquis. Nã di-
cit Aug. Turpis est pars omnis suo vni-
uerso nõ cõgruens. Que fit per defectuz
dupliciter. Uno mõ p negligentiã hois q̃
nõ adhibet laborem ad hoc q cultu exte-
riori decenter vtatur: vnde trahit vestem
per terrã ne laboret eleuãdo. Alio mõ q
ipsam vestem cultus exterioris ad gl'iam
hoim ordinat. Si q̃s tñ vestib⁹ viliorib⁹
vtatur q̃z alij: pter carnis maceratioñe:
⁊ spũs humiliationẽ: hoc pertinet ad vir-
tutem tpantie: p̃cipue ad illos qui alios
verbo ⁊ exemplo ad penitentiã vocãt ad
Heb. xj. Circuierunt in melotis ⁊c.
¶ Theorica de tpantie partibus ⁊ vicijs
oppositis. Temperãtia cohercens pra-
uas delectatões est scda virtus cardina
lis cuius sunt nouẽ partes: due integra- Q Theorica
les scz verecũdia ⁊ honestas: Tres subie- de tpantie
ctiue ⁊ quatuor potẽtiales: tres subiecti- ptibus ⁊ vi
ue p̃ma abstinẽtia cuius actus est ieiuni- cijs oppo
um: ⁊ abstinẽtie opponit gula. Secunda sitis
sobrietas: que quadrupliciter accipitur
cui opponitur ebrietas. Tercia castitas.
que et fructus spiritus dicitur cui oppo-
nitur luxuria cuius sunt sex species: for-
nicatio: adulteriũ: stuprũ: sacrilegiũ: pec-
catum innomiabile. Castitas habet tres
species scz ↄiugalem vidualem et virgi-
nalem. Ad castitatẽ ptinet pudentia: cui
opponit impudentia. Item quatuor po
tẽtiales. Prima continentia cui opponit
incontinentia ad quã ptinet preualicio et
debilitas. Scda mãsuetudo siue mititas
que est et virtus et beatitudo et fructus
spiritus dicitur: cui per excessum opponi
tur ira per defectũ opponit irascibilitas.
Tercia est clemẽtia cui opponit crudeli-
tas ad quã etiã ptinet seuicia siue feritas

Quarta ē modestia ꝛ est moderatio boꝝ que faciliter possunt moderari: cuiꝰ sunt quatuoꝛ species. scꝫ humilitas: studiositas: modestia exterioꝛ: modestia quarta. Prima humilitas cuius sunt .xij. gradus cuilibet gradui opponiť vnū vitiū: quoꝝ sunt hec noia: curiositas leuitas mentis inepta leticia iactātia: singularitas arrogantia presumptio defensio peccatoꝝ: simulata cōfessio rebellio: libertas ꝛ cōsuetudo peccādi. Hūilitati opponiť supbia cuius sunt quatuoꝛ differētie. Scōa studiositas cui opponiť curiositas q̄ fit sex modis. Tertia modestia q̄ est in exterioribus motibus dictis vel factis que fiunt seriose et iocose. Seriose q̄ reducunť ad duas virtutes moꝛales quas phs tangit iiij. Ethi. Et vocanť amicitia ꝛ veritas de q̄bus etiā. in. xv. ca. supꝛa facta est mētio. Jocose per virtutē q̄ vocať Eutrapelia de qua dicit supra ca. xvj. Cui p excessuꝫ opponiť supfluus ludus: sub quo continetur stultiloquiū ꝛ scurrilitas. Eutrapelie ƀm defectū opponiť agroyca. Quarta modestia quarta spēs modestie ƀm ꝙ cōsistit in exterioꝛi apparatu ꝛ cultu: cui opponiť immoderantia q̄ pōt esse in abusu exterioꝝ dupliciter. Tēperantie opponitur p excessum intemperātia: p defectum insensibilitas ꝛ temperātie coꝛrespondet donū spūssancti vicꝫ timoꝛ q̄uis etiā coꝛrespondet virtuti spei sed aliter.

Vicia q̄ opponunť .xij. gradibus hūilitatis

¶ De foꝛtitudine ꝛ partibus eius.

Caplm xix

A De foꝛtitudine ꝛ partibus eiꝰ

Foꝛtitudo q̄ consistit in pferēdis molestijs tertia est virtus cardinalis: de qua hoc mō diceť. Primo ponenť diuerse acceptiones huiꝰ nominis foꝛtitudo. Scōo diuerse diffinitiones foꝛtitudinis. Tertio de obiecto foꝛtitudinis. Quarto de actibus eius ꝛ de p̄cipuo eius actu scꝫ martirio. Quinto de vitijs oppositis foꝛtitudini. Sexto de partibus foꝛtitudinis. Considerandū circa primum: ꝙ nomen foꝛtitudinis sumitur q̄nq̄ pro foꝛtitudine coꝛpoꝛali: qualis fuit foꝛtitudo Sampsonis. Hec foꝛtitudo videtur esse potentia agendi: et difficile a contratio patiendi. Quādoq̄ sumitur pro foꝛtitudine animi: ꝛ sic sumitur quadrupliciter. Uno modo generaliter: ƀm hoc foꝛtitudo reperitur in omni vitute: sic dicit animi firmitatē respectu vicij cōtrarij: vt diciť .ij. Ethi. Ad virtutē ptinet firmiter operari: vt continentia contra luxuriam. Ad foꝛtitudinem istam ptinet in omni opere meritoꝛio facere ne quid minus. Alio modo nomē foꝛtitudinis sumitur large non tamen ita generaliter sicut pꝛius. Et foꝛtitudo hoc modo attēditur circa difficilia in passionibus siue sint exterioꝛes passiones: vt cōtumelie damna rerum: vt molestie coꝛpoꝛis ab alio illate: siue sint passiones interioꝛes contra quas certamen habꝫ ꝑ̄ntia: vt sapoꝛes gustus ꝛ suauitates tactus appetitui sensitiuo passiones inferunt. Sic accipiť foꝛtitudo Prouerb. vltimo. Mulierem foꝛtem quis inueniet Glo. Mulier foꝛtis ecclesia: que p amoꝛe sponsi pspera ꝛ aduersa contemnit. Cōtemnere pspera tēperantie est. Tercio modo sumiť strictius p foꝛtitudine que attenditur circa ea que sunt difficilia in passionibus exterioꝛibus: ita ꝙ non compꝛehendit temperantiam Extendit se tamen ad damna rerum. et sic sumitur ab August. in libro de moꝛibꝰ ecclesie. Amoꝛ inquit ille de quo loquimur: quem tota sanctitate inflāmatum esse opoꝛtet in deum: in non appetēdis istis temperans: in amittendis foꝛtis inuenitur. Quarto foꝛtitudo sumitur strictissime: ƀm ꝙ nō attendiť quodcunq̄ difficile in passionibꝰ exterioꝛibus: sed tm̄ circa passiones exterioꝛes graues que coꝛpoꝛi infliguntur. Et nō sic se extendit ad damna rerum. Et sic sumitur foꝛtitudo ab Aristote. in ethica: ꝛ sic dicit firmitatem animi in sustinendis ꝛ repellēdis grauibus periculis: sic hic sumitur.

B Considerandum circa scōm: ꝙ foꝛtitudo sic describitur ab Augusti. in libro de

moribus ecclesie. Fortitudo ē amor: oīa facile tolerans ꝓpter illud quod amat.

Sed videt ꝙ hec descriptio etiam conveniat fidei: spei charitati ꝛ timori. De fide habet. j. Pet. vltimo: Cui resistite fortes in fide. De spe fortissimū habemus solacium qui cōfugimus ad tenendā ꝓpositam spem: ad Heb. vj. de charitate Cāti. vltimo. Fortis est vt mors dilectio. De timore Job. iiij. vbi est timor tuus: vbi fortitudo tua. Ad hoc dicendū ꝙ dicte virtutes aliter faciunt aggredi terribilia ꝛ sustinere difficilia: aliter fortitudo: qꝛ actus illi ꝓprie sunt a fortitudine originaliter: qꝛ fortitudo facit fortem formaliter aggredi terribilia et sustinere difficilia. Predicte ᵭo virtutes fortem faciunt eo mō quo accidit in certamine mundano: vbi brauiū qđ ponit in mediū: videt ab eis: ꝛ speratur haberi: ꝛ desiderat: motiuū est vt virilius certant: sic premiū eternū: dum per fidem aspicit: p spem sperat: ꝛ p charitatem desiderat: hominē excitat vt fortius certet. Timor etiā filialis siue castus cuiꝰ causa est amor dū timet separi a deo quē amat: ex hoc ipso plus deo ꝯiungit ꝛ fortius ei adheret. Fortitudo sic describitur sup illđ Math. xv. Erāt quatuor milia hominū qui manducauerāt Glo. Fortitudo est firmitas animi cōtra molestias seculi. Tulius etiā describit in pma Rethorica. Fortitudo est cōsiderata piculorum susceptio ꝛ labor ppessio. Item ab eodē in. ij. rhetorica. Fortitudo est rōnabilis aggressio terribiliū cum ꝯstanti eorum ppessione: ꝺm Aristo. Fortitudo est virtus difficilimoꝝ: in passionibus opatiua: gratia boni. ꝛ loquit Aristo. de passionibus siue molestijs exterioribus. Considerandū tertio ꝙ fortitudo est virtꝰ ponens in animo firmitatē ad sustinendum vel repellendū difficile qđdā ꝺm ꝙ ratio dictat. Dictat aūt rō ne volūtas retrahat ab eius seqla ꝓpt aliqđ malū corpale qa nullū bonū corpale equalet bono rōnis. Maximū autē malū et terribile inter oīa mala corpalia ē mors q̄ tollit oīa bona corporalia: q̄propter necesse est ꝙ fortitudo animū firmet contra hoc malū: ꝓpter bonum rōnis ꝯsequēdam: ꝛ sic virtꝰ fortitudinis ꝓprie erit circa timores piculorū mortis. Est eīm fortitudo virtus ponēs medium inter duas passiones scꝫ timorē ꝛ audaciā. Cohibet eīm timorē ne timendo retrahat ab eo qđ ratio dictat: ꝛ moderat audaciam ne quis audendo aggrediat qđ ratio vetat. Timor aūt ꝛ audacia ꝓprie respiciūt pericula. Est aūt ꝓpriū virtutis circa ꝓprium obiectū respicere illud qđ est vltimū ꝛ magis difficile: Inter oīa aūt difficilia pericula est mortē sustinere que est vltimū terribiliū: sicut dicit phs. iij. Ethi. sic ptꝫ ꝙ fortitudo spāliter est circa pericula mortis. Circa autē alia pericula ꝺm quid. Pericula tū mortis ex egritudie: vel tēpestate maris: aut ex insidijs latronū: vel si q̄ alia sunt hmōi nō ptinēt ad fortitudinē: qꝛ nō vident alicui iminere ex intentione ꝯsequendi aliqđ bonum. Potest tū fortis subire pericula cuiuscūqꝫ alterius mortis dūmō opus virtutis intendat: ꝛ sic censeri fortis Puta cum aliqs nō refugit amico infirmanti obsequi: ꝓpter timorē pestilentie ꝛ mortifere infectionis: vel cum nō refugit iter magnū facere ad aliqđ piuꝫ negociū ꝯsequendū ꝓpter timorē naufragij vel latronū: ꝛ sic patet ꝙ ad fortitudinē ptinet firmitatē animi habere: nō solum contra picula mortis q̄ imminēt in bello cōmuni: sed etiam q̄ imminēt in particulari pugna: vbi mors incurrit ꝓpter bonū virtutis: vel opus virtutis nō deserendum.

Considerandū quarto ꝙ actus fortitudinis sūt duo. scꝫ aggredi ꝛ sustinere. Est aūt principalior actus sustinere. i. immobiliter sistere q̄ aggredi. Nam fortitudo est circa timores repmēdos: ꝛ audacias moderandas. Difficilius est autē timorē reprimere quā audaciaꝫ moderari: eo ꝙ ipsum periculum qđ est obiectum audacie ꝛ timoris de se confert ad repssionem

audacie:ſ operaẽ ad augmentũ timoris.
Aggredi aũt pertinet ad fortitudinem ex
ea parte qua habet audaciam moderari:
ſ ſuſtinere ſm φ habet timorẽ reprimere
vñ patet φ ſuſtinere eſt principalior act⁹
φ̃ aggredi. Martyriũ eſt actus fortitudi
nis principalis qui eſt ſuſtinere pericula
vt iam dictũ eſt. De rõne eñ martyrij eſt
vt aliquis ſtet in veritate ⁊ iuſticia cõtra
ꝑſequentium impetus: ⁊ quia ad fortitu
dinem pertinet confirmare hominem in
bono virtutis precipue cõtra ꝑicula mor
tis: ptꝫ martyriũ eſſe actum fortitudinis:
dum fidem ⁊ iuſticiam nõ deſerit martyr
ꝓpter imminẽtia pericula mortis. Mar-
tyrium deſcribiẽ in Glo. ſup illud pſ. xlv.
Quoniã ꝓpter te mortificamur tota die.
Martyriũ eſt voluntaria ſuſtinẽtia mor
tis ꝓ xp̃o. Sed Bernar. dicit ꝓ veritate
Ex hac deſcriptione habeẽ φ tria ſunt ne
ceſſaria ad ꝑfectionem martyrij. Primũ
eſt voluntas patiendi: hanc in paruulis
innocẽtibus xp̃s ꝓ quo paſſi ſunt cõple-
uit. Quis aliqui dicant φ in eis miracu-
loſe fuit acceleratus vſus liberi arbitrij:
ita φ etiam voluntarie paſſi ſunt: tamen
ſm ſctm̃ Thomã. quia ꝑ autoritatẽ ſcri-
pture nõ ꝓbaẽ: melius diciẽ φ martyrij
gloriã quã in alijs ꝓpria voluntas mereẽ
paruuli occiſi per dei grãm ſunt aſſecuti.
Ex quo Cancel. pariſien. elicit hanc regu
lam: φ infantes aut pueri: quãto magis
ꝑfectiores q̃s in odiuꝫ xp̃ianoꝝ ſeu xp̃i
ſeu ſue legi ꝑimũt infideles: tales martyrio
coronanẽ: etiam mortis timidi: p̃cipue ſi
non alius crimis obex ineſt actu. Scd̃m
requiſitum ad martyriũ eſt actualis ſuſti
nentia mortis. Tertium eſt debita cauſa.
Notandũ tamen φ martyriũ diciẽ tri-
pliciter: primo largiſſime: patientia ſcꝫ in
paſſionibus quas patiẽ om̃is qui pie vi-
uit in xp̃o. vñ Auguſti. in ſmone de ſctõ
Laurentio. Om̃is vita xp̃iani hominis ſi
ſm euangeliũ viuat crux eſt ⁊ martyriũ.
Scd̃o accipiẽ large actualis voluntatis p̃
paratio ꝓ xp̃o ſiue ꝓ veritate: ſic accipiẽ
dum canitur de ſancto Martino. O ſan
ctiſſima anĩa quã ⁊ ſi gladius ꝑſecutoris
nõ abſtulit palmã tamẽ martyrij nõ ami
ſit: ibidem vt dicit ſanctus Bonaueñ. in
.ij. diſtin. xl. Palma martyrij non accipiẽ
ꝓ p̃mio accidentali qd̓ eſt aureola: ſ pro
premio ſubſtantiali qd̓ ẽ aurea. Utrunq̃
eñ eſt martyrij palma: ſed vnum ſcꝫ au-
rea rñdet martyrio quia ſuſtineẽ ſolũ ex
charitatis voluntate: ſic etiam canitur de
ſctõ Franciſco. O martyr deſiderio. Ter
eñ vt legiẽ de eo ad partes infideliũ trãſ-
fretauit: ꝓ martyrij palma obtinẽda. Al-
terũ võ ſcꝫ Aureola rñdet martyrio: q̃a
eſt ſpãlis priuilegij ⁊ p̃rogatiue martyrũ
qui ſuſtinẽt acerbitatẽ paſſionis. Tertio
martyriũ ſumiẽ ſtricte ⁊ ꝓprie: ꝓ volun-
taria ſuſtinentia mortis ꝓ xp̃o: ſiue ꝓ ve
ritate: ſm φ veritas diuidiẽ in veritatem
vite iuſticie ⁊ doctrine (ſic ſumiẽ Apoca.
.xvij. vidi mulierẽ ebriã de ſanguie ſctõꝝ
⁊ de ſanguie martyꝝ ieſu xp̃i) nã oĩs veri
tas creata: aut ẽ cordis: aut veritas oꝑis:
aut veritas oris: ⁊ ſic in ũitate cordis cõ-
ſiſtit veritas vite: in veritate operis veri-
tas iuſticie: in veritate oris: veritas do-
ctrine. vñ verſus. Eſt veritas vite doctri
ne iuſticieq̃. Unũ ſemꝑ habe: duo ꝓpter
ſcandala linque. Et ad maiorem expla
nationem veritatis ꝓ qua martyriũ ẽ ſu-
ſtinendũ eſt notanduꝫ φ ſm Anſhelmũ
Ueritas eſt rectitudo ſola mente ꝑcepti-
bilis. Rectuꝫ vt Euclides ait: eſt cui⁹ me
dium nõ exit ab extremis. Eſt igiẽ rectitu
do cordis nõ incuruare ad cogitandum
aliquid cõtra deum: cõtra ꝓximũ: contra
ſeipm̃. Eſt aũt rectitudo oris: nõ flecti ad
loquendũ aliquid vanum: vel laſciuũ: vl'
falſuꝫ vl' odioſuꝫ. Eſt etiã rectitudo oꝑis
nõ inclinari ad aliqd̓ malũ: vl' aliquid cõ
tra diuinum imperiũ: nec ad ꝑuertendũ
iudicium: hec Bonaueñ. Conſideran-
dum q̃nto: φ fortitudini duo opponunẽ:
Per exceſſuꝫ timoris opponiẽ ei Timor
inordinatus: quo appetitus iraſcibilis p̃
timore fugit ea que ratio dictat eſſe ſuſti-

nenda siue ꝓseq̄nda: vel desistat ab alijs
q̄ ꝓsequi deberet: vñ matth. x. Nolite ti-
mere eos q̄ corpus occidunt. Qui vero fu-
git illud qđ est ſm rōnem fugiendū: non
est inordinatus timor ille nec vicium. Ti
mor tñ inordinatus includit in quolibet
pctō: vt auarus timet amissionē pecunie.
Intpatus amissionē voluptatis ⁊ sic de
alijs. Sed timor p̄cipuus est periculorū
mortis: vt dī. iij. Ethi. Et ideo inordinat⁹
timor ille opponit fortitudini qui est cir-
ca pericula mortis: ꝓpter qđ anthonoma
tice timor dicitur opponi fortitudini.

Per defectum timoris duo vicia oppo-
nuntur fortitudini. Primū est impauidi-
tas siue intimiditas inq̄ntum quis nō ti-
met ea que timere deberet ſm ꝙ oportet
sicut timiditas siue timor opponit forti-
tudini per excessum. Est autem esse impa
uidū siue intimidū viciosum. Siue cau-
setur ex defectu amoris: vt cū quis plus
debito amat vitā ꝓpriā et ea q̄ ordinatur
ad eam. Siue causet ex electione animi
de se p̄sumentis ⁊ aliq̄ vitā ꝯseruātia cō
temnētis. Siue causet ex stoliditate: que
tñ si sit inuincibil' excusat pctm̄: sicut aūt
timiditas opponit fortitudini per exces-
sum timoris sic Audacia opponit fortitu-
dini ſm ꝙ dicit excessum passionis q̄ dici
tur audacia: vñ Ecci. viij. Audacia dissua
detur: cū dicit Cum audace nō eas in via
de diuersa acceptione: timoris ⁊ audacie
dictū est in ſcđo tracta. c. xxvij. De vicijs
etiam oppositis fortitudini habitū est s.
ca. xvj. ¶ De partibus fortitudinis. Con
siderandū sexto de partib⁹ fortitudinis:
p̄mo in cōmuni: ſcđo in speciali. Circa
primū ꝯsiderādū ꝙ Tulius in sua retho
rica q̄ttuor ponit partes fortitudinis: scʒ
magnificentiā: fidentiā: patientiā: ꝑseue-
rantiā. Ad cuius euidentiā sciendū ꝙ
fortitudini ſm ꝙ est virtus moralis non
possunt assignari ꝑtes subiectiue eo ꝙ nō
diuidit in multas virtutes specie differē
tes q2 est circa materiā valde specialem.
Assignant tamē ei partes quasi integra-
les ⁊ potentiales. Integrales quidē ſm
ea que oportet cōcurrere ad actū fortitu-
dinis. Potentiales autem ſm ea que for
titudo obseruat circa difficilima scʒ circa
pericula mortis. Alique alie virtutes ob-
seruant circa alias quasdā materias mi-
nus difficiles: que quidē virtutes adiun-
guntur fortitudini sicut secundarie p̄nci-
pali: sicut aūt dictū est supra ꝙ duplex est
actus fortitudinis: scʒ aggredi ⁊ sustinere
Ad actū aggrediendi duo requiruntur.
Primū pertinet ad p̄parationē cuʒ quis
ꝓmptū habet animū ad aggrediendum.
Scđm ad executionē vt ne deficiat in ex
ecutione eorum que fideliter inchoant:
q̄ztum ad primum ponit Tulius fidenti-
am: q̄ztum ad ſcđm magnificentiaʒ. Hec
eñ duo si cohercent ad ꝓpriam materiā
fortitudinis scʒ ad pericula mortis: erūt
quasi partes integrales fortitudinis sine
q̄bus fortitudo esse nō pōt. Si aūt referā
tur ad aliq̄s alias materias minus diffici
les: adiungent fortitudini sicut secūdarie
p̄ncipali. Sicut magnificentia a pho. iiij.
Ethi. ponit circa magnos sūptos. Ma-
gnanimitas aūt q̄ videt idē eē fiducie: cir
ca magnos honores. Ad aliū etiā actum
fortitudinis q̄ est sustinere: duo req̄runt.
Unū est ne [illegible] difficultate iminentiū peri
culoꝝ anim⁹ frāgat ꝑ tristiciā: ⁊ q̄ztū ad
h̄ ponit patiētia. Aliud est ne ex diutur-
nitate difficiliū passionū hō desistat ⁊ q̄z-
tū ad h̄ ponit ꝑseuerātia Hec etiā duo si
coarcent ad ꝓpriā materiā fortitudinis:
erūt partes q̄si integrales ipsius. Si autē
ad q̄scunqȝ materias difficiles referant:
erūt a fortitudie distincte: ⁊ tñ ei adiūgūt
sicut secūdarie p̄ncipali. Ad has ēt q̄tuor
ꝑtes p̄ncipales fortitudinis reducuntur
alie v̄tutes: de q̄b⁹ patebit in sequētibus.

Magnanimitas q̄nqȝ sumit pro forti- G
tudine: et attenditur non solum in aggre Magnani
diendo terribilia sed etiam in sustinendo mitas
Et pertinet ad eam non solum aggressio
arduorum sed etiam processus ⁊ cōsum-
matio eorum. Seneca in li. de q̄tuor v̄tu-

F
tib⁹
inis

tibus magnanimitas q̄ ⁊ fortitudo dr̄: si insit animo tuo: cū magna fiducia viues. Nūq̄ȝ magnanimitas dr̄ terribiliū aggressio quā efficit fortitudo. Fortitudo eñ in q̄ntum animi magnitudinem efficit tres habet partes. Q̄tum ad actus suos habet p̄ncipium mediū ⁊ finem. Q̄tum ad p̄ncipium ptinet ad eam magnanimitas que est difficilium spōtanea ⁊ rōnalis aggressio. Q̄tum ad medium est Fiducia inq̄ntum importat qddā robur spei proueniēs ex aliqua cōsideratione q̄ facit vehementē opinionē habere de bono assequendo: vnde nomen fiducie a fide videtur assumptum: vñ fiducia est certa spes animi pducendi ad finem rem inchoatā. Q̄tum ad finē est Magnanimitas que ẽm Macrobiū est difficiliū ⁊ p̄clararum rerum q̄ gerunt felix ɔsummatio: vñ magnanimitas ɔsistit in rerum difficiliū aggressione: magnificētia in ɔsummatione.

Fiducia

Magnanimitas

Securitas

Securitas que dicit pfectam quietē animi pertinet ad magnanimitatem: vñ securitas est contra timiditatē a malo futuro. Et describit securitas est habitus ẽm quē imminētes incomoditates: et rei inchoate affines non formidantur. Securitas eñ repellit desperationē. Timor eñ facit homines diffidentes inq̄ntum curā homines habēt qualiter possent euadere ea q̄ timent. Securitas aūt dr̄ per remotionem huius cure quam timor ingerit.

Magnanimitas tercio quā phs ponit loco fidentie.iiij. Ethi. Est circa magnos honores. Fidentia eñ est virtus per quā magnis ⁊ honestis in rebus multum ipse animus se in fiducia collocauit. Magnanimitas eñ ex suo noie importat q̄ndam animi extensionem ad aliqđ magnū. Inter res aūt humanas p̄cipue exteriores q̄ homi impendunt maximū locum tenet honor: q2 ꝑpter honorem ɔsequendum ⁊ vituperiū vitādum homines omnia alia postponūt: vñ sicut quis dicit fortis absolute ex his que sūt simpliciter difficilia: ita aliquis dicit magnanimus ex his que sunt simpliciter magna cuiusmōi sunt honores: vñ ɔsequēs est magnanimitatem circa honores cōsistere tanq̄ȝ circa ꝓpriā materiā. Hec aūt virtus scȝ magnanimitas: vt dr̄.iij. Ethi. est circa magnos honores. Est ⁊ alia virtus circa honores mediocres que dr̄ Filotomia. de his duab⁹ virtutibus dictū est supra ca.xvj. Magnanimitati quatuor opponuntur vicia: tria ẽm excessum vicȝ presumptio Ambitio ⁊ inanis gloria: pusillanimitas opponitur ei ẽm defectum. Presumptio vt dr̄ ij. et. iiij. Ethi. opponit magnanimitati p excessum: nam dicit ibidem q magnanimo p excessum opponitur Caymos.i. fumosus vel ventosus quē latine dicimus p̄sumptuosum: ⁊ vicium grece dicit Caymotes magnanimitas virtus consistit in medio ẽm ꝓporcionē ad ꝓpriam facultatem: non eñ intendit in maiora q̄ conuenit sibi. Presumptuosus aūt ẽm ꝓporcionem facultatis excedit ad agendum ea q̄ p̄feruntur sue virtuti qđ ptinet ad p̄sumptionem. Inq̄ntum vero cōtemnit diuinam iusticiā ex inordinata cōfidentia diuine misericordie talis p̄sumptio est peccatū in spm̄sctm̄: ⁊ opponit sic charitati: vel potius dono timoris cui⁹ est deuȝ reuereri. Nota tñ si q̄s in modico excedit ꝓpriā facultatē: talis p̄sumptio nō opponit magnanimitati. sed illi virtuti que est circa mediocres honores: scȝ filotomie: put dr̄ s̄.ca.xvj. Inanis gloria etiā opponit p supabundantiā magnanimitatē Cum eñ glīa ẽm Tuliū in Rethorica sit frequēs de aliquo fama cū laude. Et Ambrosius dicit q glīa est clara cū laude noticia: sicq̄ȝ gloria est effect⁹ honoris ⁊ laudis: ex hoc eñ q aliquis laudatur vel ei reuerētia exhibetur clarus in noticia aliorum habetur. Et quia magnanimitas ē circa honores ɔsequēs est q sit circa gloriam: vt sicut scȝ honore ita ⁊ gloria moderate vtatur: et ideo inordinatus appetitus glorie opponitur magnanimitati. Unde Sanct⁹ Bonauentu. sic describit

Fidentia

Filotomia

Gloria

inanem gloriā in centiloquio. inanis gloria ē amor laudis ꝓprie ꝓpter excellentiam apparentē. Habet aūt inanis glia duas differētias formales. s. appetitū fauoris ꝛ laudis. Fauor ē excellētia alicuiꝰ in corde. laus in ore. Tres aūt hꝫ differentias materiales q̄ ponūt Hieremie. ix. nō gloriet sapiēs in sapiētia sua. nec fortꝫ in fortitudine sua. nec diues in diuitijs suis ꝯ in hoc gloriet scire ꝛ nosse me dicit dñs cū gloria sit beatissime trinitatꝫ ꝓpria. nō est gloriandū in sapientia q̄ attribuitur filio. nec in fortitudine que attribuit patri. nec in diuitijs tam tp̄alibus q̄ꝫ spūalibꝰ: q̄ attribuunt spūisancto. Gloria autē potest dici inanis tripl'r. Uno mō ex parte rei ex qua querit de eo qđ nō ē gloria dignum. sicut de aliq̄ re fragili ꝛ caduca. Alio mō ex pte eius q̄ querit gloriā q̄ scꝫ appetitū glorie sue nō refert in debitū finē puta in honorē dei ꝛ salutē ꝓximi. Tercio ex pte eius a quo gloriā querit vt hominis cuiꝰ iudiciū non est certū. Ambitio opponit magnanimitati per excessuꝫ Importat eñ inordinatū appetitū honoris. qđ ꝯtingit tripl'r. vno mō p hoc q̄ sibi cupit fieri honorē nō referēdo in deuꝫ Secundo mō p hoc q̄ quis appetit testimoniū de excellentia quā nō habet. qđ ē appetere honorē supra suam ꝓportionēꝫ Tercio mō q̄ appetitus eius cū honore quiescit nō referens honorē suū ad alioꝝ vtilitatē. Pusillanimitas opponit magnanimitati p defectū p quā aliq̄s deficit a ꝓportione sue potētie. q̄ñ. s. recusat in illud tendere qđ ē ꝯmensuratū sue potētie de q̄ s̄. habitū ē ca. xvj. ¶ Magnificētia secūda ē ps potentialis fortitudinis. ꝛ sumit q̄ñq̄ꝫ vt sit negocioꝝ diff. ciliū ꝛ p̄claroꝝ ꝯsūmatio. sic ptinet ad magnanimitatē vt supra dictū ē. Alio mō magnificētia sumit ꝓ virtute ad quā ptinet facere aliqđ magnū opus qđ req̄rit ꝓportionēꝫ sumptus. puta templa cōstruere. hospitalia ꝓ paupibus ꝛ hmōi ad honorē dei. vñ dr̄ in ps̄. Magnificētia in sanctificatione eius q̄ p̄cipuus huiꝰ virtutis effectus ad sanctitatē ꝛ virtutē ordinat. vt sic eam describit Tulius Magnificētia est reꝝ magnarū ꝛ excelsaꝝ cū animi quadā ampla ꝛ splendida ꝓpositione cogitatio ꝛ admīstratio. i. executio. vt. s. amplo ꝓposito administratio nō desit. vt cogitatio referat ad interiorē intentionē. Administratō ad exteriorē executionem. Materia aūt magnificētie circa quā potest dici pecunia q̄ vtitur ad faciendū magnos sumptꝰ queꝫ magnificus moderat ne inordinate expēdant ꝛ inutiliter. Unde legit de Alexandro magno q̄ cuidā militi aliq̄d petēti dedit vrbē quandā. ꝛ dicente milite hoc nō cōuenire sue fortitudini. Nō inq̄t quero q̄d te accipe liceat. ꝯ q̄d me dare. Paruificentia opponit magnificētie ꝯm defectū. Paruificus p̄ncipaliter intendit ad paruitatē sumptus. Exemplū paruificus fuit quidā rex Antigonus de q̄ dicit Seneca q̄ cū quidā noīe Cinicus talentū ab eo petēt. rñdet plus esse q̄ꝫ Cinicuꝫ decet. Tunc ille pecijt denarium. Cui rex minus esse q̄ꝫ regē dare deceret. Turpissima hec cauillatio (inq̄t Seneca) Cū dare posset denariū tanq̄ꝫ Cinico ꝛ talentū tanq̄ꝫ rex. Per excessum opponit magnificētie. Bannausia viciū q̄ q̄s ꝓportionē excedit expensaꝝ ad opus plus expendens q̄ꝫ sit operi intento ꝓportionatū. qđ vicium latine potest dici Consumptio vt Balthasar q̄ fecit conuiuiū magnū optimatibus ꝛ concubinis suis vñ punitꝰ fuit vt habet Danielis. v. Est ꝛ alia ꝟtus circa vsū pecunie ꝛ sumptus mediocres que dr̄ Liberalitas. de qua cū suis vicijs oppositis supra dictum est capitulo. xvj. ¶ Patiētia tercia ps potētialis ē fortitudinis. Inter alias passiones Tristitia est efficax ad impediendum bonū rōnis. ꝯm illud. ij. Corinth. vij. Seculi tristitia mortem operat. Tristitia autem ex malis illatis nascitur. que nisi refrenetur animus sibi succumbit. ꝛ ad vindictam appetendam ꝛ ad indignationem inducit. Neces

Liberalitas.

3 Patientia.

saria est ergo virtus ꝯ bmõi vt bõ nõ abducat̃ a bono rõnis ꝓpter tristitiã aduersoꝝ. Hec autem virtus est patientia que ab Augustino sic diffinit̃. Patiẽtia ẽ qua mala equo animo toleramus. id ẽ sine pturbatione iusticie. Unde ad ipam pertinet vt ꝓpter tristicias illatas quãtecunqꝫ sint bõ nõ recedat a bono virtutis. Unde patientia quo ad habitũ ponit̃ virtus ꝑ quã mala equo animo toleram⁹. Quãtum aũt ad delectationẽ quã habet in actu ponitur inter fructus spũs Gal. v. ꝛ pcipue quãtum ad hoc ꝙ anim⁹ ꝑ patientiã pseruatur ne tristitia obruat̃. Qđ aũt dr̃ Jacobi. j. Patientia opus pfectũ habet. Innuit̃ ꝙ patiẽtia est pfectior ẽm quid aliis virtutibus. s. q̃tũ ad tolerantiã aduersorũ. Nõ aũt ꝙ sit pfectior simpl̃r. Causat̃ autẽ patiẽtia ẽm ꝙ est virtus a charitate ẽm illud. j. Cor. xiij. Charitas patiẽs est. Hoc nõ põt haberi sine grã ẽm illud Romano. v. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris. Uñ patet ꝙ patiẽtia sine auxilio gratie haberi nõ põt. Describit̃ etiã patientia a Tulio Patientia est honestatis ꝛ vtilitatis causa rerũ arduaꝝ ꝛ terribiliũ. volũtaria ac diuturna ꝑpessio. Honestatis causa est ꝑpessio. vt cũ qs ꝓ fide xp̃i potius eligit mori. q̃ negãdo fidẽ saluare vitã suã. Utilitatis causa vo cuꝫ qs ꝓ salute gregis eligit mori. Uolũtaria vo ideo dicit̃ qꝛ q̃ omnino inuitus patit̃ nõ habet laudẽ vl̃ meritũ. Diturna dr̃ qꝛ ad verũ patientẽ ptinet in patiendo pseuerare

Sub patiẽtia ꝯtinent̃ Constãtia ꝛ longanimitas. ¶ Constantia quedã est gñalis que omnem virtutẽ circuit que attenditur in pseuerantia ꝓpositi. Quedam est constantia specialis que attenditur circa res terribiles. ꝛ ad sustinendũ difficiles q̃ ledũt naturã ꝛ hec ptinet ad fortitudineꝫ ꝛ continet̃ sub patientia. ꝛ est respectu laboris quem sustinet bono incontinuata executiõe boni operis. Et potest sic describi Constantia est stabilitas animi firma ꝛ in ꝓposito pseuerans. Constantie eniꝫ est seruare mediam inter vicium qđ dicitur Mutabilitas seu Leuitas ꝛ inter vicium quod dicitur Pertinacia. quoꝝ vtrũqꝫ est reprehensibile. Unde dicit̃. ij. Cor. j. Nunquid leuitate vsus sum. Est eñ leuitas mentis quando aliquis leuiter mutatur de constantia boni operis ꝓpter terribilia ad sustinendum. Numeri etiã. ix. legit̃ ꝙ filij israel ad imperiũ domini psiscebant̃ ꝛ ad imperium eius figebat tabernacula. Sic a ꝓposito discedenduꝫ est dum creditur deo displicere. ꝛ in eo perseuerandũ est cum credit̃ ei placere. et non pertinaciter alicui deo displicenti animo inherere ¶ Longanimitas facit hominẽ sustinere tristitiã ex dilatione spei sub ratione mali cõtristantis. Illa tristicia causat̃ ex dilatione boni sperati. sic cõphẽditur sub patientia que refrenat tristitias ex malis illatis Alio mõ longanimitas est spes cum expectatione longa futuroꝝ ꝛ bonoꝝ sic cõphenditur sub magnanimitate que respicit spem tendenteꝫ in bonum. ¶ Perseuerantia quarta est ps potentialis fortitudinis ad quã pertinet in omnibus virtuosis opibus diuturnitatẽ sustinere ꝓut necesse est. Unde firmitatẽ seruat cõtra difficultatem que ꝓuenit ex diuturnitate cuiuscunqꝫ actus virtuosi ꝛ sic est virtus generalis circuiens omnem virtuteꝫ. Et sic describitur a Tulio Perseuerantia est in ratione bene cõsiderata stabilis ꝛ ꝑpetua permansio. Magistraliter sic describitur. Perseuerãtia est permanentia in bono diuturna vel finalis. ꝑseuerãtia nãqꝫ firmat animũ ne timore fatigationis laxet̃ ex diuturnitate boni operis. Est ꝛ pseuerãtia specialis. ꝛ hec attenditur circa terribilia ꝛ difficilia ad sustinendum que ledunt naturã ꝛ illa pertinet ad fortitudinem. Notandum etiaꝫ ꝙ perseuerantia est duplex quedam finalis. quedam nõ finalis. Non finalis quãdo aliqs longo tempore perseuerat in bono. tamen postea cadit per peccatuꝫ mortale. Finalis perseuerantia duplex est. vl̃

Constantia. Longanimitas. Perseuerantia.

finalis ꝓposito. ⁊ illa est virtus habitual'
⁊ indiget dono gratie habitualis sicut ce
tere virtutes infuse. Alia est finalis actu
vsqꝫ ad morte͂ durans. ⁊ hec indiget non
tm̄ gratia habituali. ſ͡ etiam gratuito dei
auxilio co͂seruante hoiem in bono vsqꝫ in
finem vite. vn̄ Aug. in li. de ꝑseuerantia.
Asserimꝰ donu͂ dei ꝑseuerantia͂ qua vsqꝫ
in fine͂ ꝑseuerat in xp̄o. Co͂ueniu͂t aute͂
co͂stantia ⁊ ꝑseuerantia qꝛ ad vtranqꝫ ꝑ-
tinet in aliquo firmit' ꝑsistere. Differunt
au͂t qꝛ ꝑseuerantia facit ꝑsistere co͂tra dif
ficultate͂ q̄ ꝓuenit ex difficultate actꝰ. Co͂
stantia v̄o co͂tra difficultate͂ q̄ ꝓuenit ex
aliis impedimentis exterioribꝰ. Mol-
licies opponit' ꝑseuerantie ſm defectum
Dicit' au͂t mollis q̄ recedit a bono ꝓpter
tristicias causatas ex defectu delectatio-
nu͂ ꝓpter aliqua difficilia q̄ no͂ po͂t sustine
re. Na͂ d'r molle qd facile cedit tangenti
Mollis fuit ppl's isrl' qn̄ reuersis explo-
ratoribꝰ terre ꝓmissionis volebat reuer-
ti in egyptum audita relato͂e eoꝝ. Sꝫ no͂
fueru͂t molles Josue ⁊ Caleph firmi per
manentes. Mollicies vt sic causat' ex co͂
suetudine. Cu͂. s. q̄s co͂sueuit voluptatibꝰ
frui difficilius po͂t eis carere. Alio modo
mollicies causat' ex naturali dispositio͂ne
Cu͂ q̄s animu͂ minꝰ habet co͂stantem. ꝓpt'
co͂plexionis fragilitate͂. ⁊ sic comparant'
femine ad masculos: vt d'r. vii. ethic. Jo͂
q̄ muliebria patiunt' dicunt' molles qua
si muliebres effecti. Et sic d'r. i. Coꝝ. vi. in
glo. sup illud. Nec adulteri nec molles. i.
muliebria patientes. Et sic opponit' casti
tati. Est ⁊ mollicies q̄dam species pecca
ti co͂tra natura͂ qua aliquis seip̄m polluit
causa delectatio͂is venereoꝝ. Pertina
cia opponit' ꝑseuerantie ꝑ excessum. Et
nascit' hoc viciu͂ ex inani glia ſm Greg.
Vn̄ dicit. s. Bona. in Centiloquio. Per-
tinacia est voluntas fugiens minoratio͂ꝫ
ꝓbitatis. dicta vel facta sua irrationabi-
liter defendens. Na͂ dicit ysid. Pertinax
dicit' ille q̄ est tenax impudenter quasi oi
no tenax. qꝛ in suo ꝓposito ad victoriam
ꝑseuerat. Exemplu͂. Asabel cursor velo-
cissimus. qꝛ ꝑtinaciter voluit persequi ab
ner nec suasionibus eius voluit desistere
occisus est ab eo. ii. Regu͂. ii. Perseuerat
em̄ in sua sententia ꝑtinax plusqꝫ oportꝫ
Mollis minusqꝫ oportet est ꝑseuerans. op
ponit' ⁊ ꝑtinacia Constancie. vt dictu͂ est
alia tm̄ ⁊ alia ro͂ne vt patet ex dictis.

¶ Theorica de fortitudinis ꝑtibꝰ ⁊ viciis oppositis. Theorica

Fortitudo co͂sistens in ꝑfe-
rendis molestiis mediatrix inter audaci-
am ⁊ timore͂. habet duos actus tria vicia
opposita quatuor ꝑtes potentiales. actꝰ
duos sustinere ⁊ aggredi pericula. Cuius
actus p̄cipuus est martirium. Tria vicia
opposita ꝑ excessum timor. ꝑ defectu͂ au-
dacia ⁊ impauiditas. Quatuor ꝑtes po-
tentiales. Prima magnanimitas siue fi-
dentia ad qua͂ ꝑtinet fiducia magnificen
tia securitas. Magnanimitati ꝑ excessuꝫ
opponunt' p̄sumptio inanis glia ambito͂
ꝑ defectum opponit' pusillanimitas. Se
cunda Magnificentia cui opponit' ꝑ ex
cessum Bannansia siue co͂sumptio ꝑ de-
fectu͂ paruificentia. Tercia patientia ad
qua͂ ꝑtinet Constantia ⁊ longanimitas.
Cui opponit' ꝑ excessum ꝑtinacia ꝑ defe
ctum mutabilitas seu leuitas. Quarta ꝑ
seuerantia Cui opponit' ꝑ excessum per-
tinacia per defectum mollicies. Donu͂
spu͂ssc̄ti corru͂dens fortitudini v̄tuti mo-
rali Est fortitudo Cu͂ em̄ fortitudo mora
lis rectificat aiam ro͂e irascibilis ad susti-
nendu͂ q̄cunqꝫ ꝑicula. ſ͡ no͂ sufficit dare fi
ducia͂ euadendi q̄cunqꝫ ꝑicula. Sꝫ hanc
spu͂ssc̄tu͂s infundit co͂trariu͂ timore͂ exclu
dens. et hmo͂i fiducia ꝑtinet ad fortitudi
ne͂ q̄ est donu͂ spu͂ssancti facie͂s ꝓmpte et
expedite tolerare passiones ꝓpt' imitatio
nem xp̄i.

¶ De iusticia ⁊ ꝑtibus eius cu͂ viciis oppositis. De iusticia.

Capitulu͂ xx

i Usticia respicie͂s co͂mutatio͂es in
p̄ciis ⁊ distributo͂es ꝑ merit' q̄tu͂s
recte fiat. quarta e͂ v̄tꝰ cardinalis

ad quā ceterevirtutes tres cardinales di sponūt: vt habitū est supra cap̄.xvij. circa pncipiū. De qua duo cōsideranda generaliter occurrūt. Primū de iusticia fm se cōsiderata. Scd̄m de ptib⁹ ei⁹ ⁊ eazvicijs oppositis. Circa pmū pmo dicet q̄t modis dicit̄ iusticia. Scd̄o q̄d est iusticia Tercio de actu ei⁹ Quarto devicio ei opposito.

A Cōsiderādū pmo q̄ iusticia multipliciter dicit̄. Uno mō put important quendā statū rectitudinis in hoīe q̄tum ad ptes ipsius. put aliqua ps anime suo superiori subdit̄ siue ipsi deo: siue alij pti hominis. ⁊ hec iusticia cōsistit in tranqllitate potentiaꝝ anime. dum mens suprema pncipat̄ rationi: ⁊ ratio sensualitati: fm q̄ ratio impat irascibili ⁊ cōcupiscibili ⁊ ille obediunt rationi. Et vniuersaliter dum vnicuiq; pti hominis attribuit q̄d ei cōuenit. Hanc iusticiā phs. v. ethic. nominat metaphoricā. Justicia pprie dicta non est nisi vni⁹ hoīs ad alterū. metaphorice tñ dicit̄ esse iusticia in vno ⁊ eodē homine eo q̄ diuerse ptes hoīs reputant̄ q̄si diuerse psone. Hec tranqllitas anie maxime viguisset in statu innocentie ⁊ nominat̄ a doctoribus in scd̄o sententiaꝝ. Justicia originalis q̄ est q̄dam anime rectitudo: p quā corpus erat anime subditū: ⁊ vires inferiores rōni q̄diu anima subdita esset suo creatori. hec aūt rectitudo nō erat ex pncipijs nature: cū corpus humanū sit naturaliter corruptibile s̄ a deo data in pmi hominis conditione. Alioquin quō verū esset illud Moysi in Deutro. Dei pfecta sunt opa Et illud phisicū. Deus ⁊ natura non deficiūt in necessarijs. si mox ab exordio nō dedisset deus homini sufficiens pncipium sui ipius regitiuū ⁊ ordinatiuū atq; regulatiuū sub regula certissima quā appellamus originalē iusticiam: p quam dedisset homo vnicuiq; ius q̄d suum erat. deo vicz reuerentiā sine cōtradictione. pximo amiciciā sine dissensione Corpori obedientiā ad rōem sine rebellione. Ceteris inferiorib⁹ creaturis dominationē regitiuā sine impugnatione. ppterea dicit̄ Ecclesiastes. vij. Hoc scio q̄ a pncipio fecit de⁹ hominē rectū. Et quia iusticia est q̄dam rectitudo voluntatis; pPter se seruata: vt dicit Anshelm⁹. ppter hoc talis rectitudo nature humane hñ iusticia vocat̄ ⁊ originalis. q: data est homini in sua pma origine. Cum q: p originē in posteros fuisset transfusa si ab adaz fuisset seruata. ipo do peccante iuste fuit ab eo subtracta. Et q: carentia pfectiōis q̄ debet esse culpabilis est in homine. cuiusmodi dicta fuit rectitudo seu originalis iusticia. Jō ei⁹ carentia cuz debito habendi dicit̄ Peccatū originale. q̄d diffinit Anshelm⁹. Peccatū originale est carentia siue nuditas debite iusticie p inobedientiam Ade facta quā comitat̄ carētia visionis dei. Jsta diffinitio est formalis indicans huius peccati essentiā Causam ⁊ penam. Scd̄o iusticia sumit̄ pro habitu inclinante seu determinante volūtatem ad firmit̄ volendū seruare rectitudinem debitā in opatiōib⁹ q̄ sunt ad alterum. ⁊ pōt esse dupliciter. vno mō ad alterū q̄d est cōitas. et sic est iusticia legal̄. sic est generalis ad oēs virtutes: fm q̄ actus earū ordinat ad bonū cōmune fm directionē legis ad quā ptinet ordinare i bonū cōmune. ⁊ q̄ p eam homo ꝯcordat legi ordinanti act⁹ oīm virtutum in bonū cōmune. Jdeo iusticia pdicta dr legalis.

Dicit̄ etiā hec iusticia ab Aristo. oīs vtus. v. ethic. siue vtus generalꝭ: nō p predicationē s̄ per virtutem causalitatis inq̄tum pcipit p legis imperiū opa exteriora cuiuslibet virtutis ad bonum cōmune referri. Nam pcipit actum tpantie et ordinat in bonum cōmune: puta cū lex pcipit vt nullus adulteriū cōmittat. Similiter actum fortitudinis in bonum cōmune reducit cum precipit q̄ milites nō deserant aciem nec arma pijciant ⁊ hmōi.

Alio modo illud alterū respectu cui⁹ Justicia seruat rectitudinem: est psona singularis. Sic est iusticia pticularis distincta p essentiam ab alijs vtutib⁹. Nec debet dici virt⁹ generalis s; specialis. equa-

litatē constituens in cōmutationibꝰ et di/
stributionibꝰ cōicabiliū bonoꝝ quatenus
recte fiāt ꝙ̄ sunt necessaria ī hac vita. ⁊ de
ista nūc agiꝛ ꝙ̄ ē vna de ꝟtutibꝰ cardinali
bus. Considerandū secūdo ꝙ iusticia
B sic describiꝛ ab Ansbel. Justicia est recti
tudo volūtatis ꝓpter se ꝟuata. Volūtatis
dꝛ qꝛ si lapis cū descēdit recte agit facien
do qd̾ dꝫ. tñ nō dꝛ iustus qꝛ nō agit volū/
tarie. Rectitudo ꝙ̄ ē iusticia ē solū ipsius
appetitus ꝛ̄onalis siue volūtatis ⁊ cū di/
scretione. Nō em̄ dī aliꝗs iustꝰ ꝓpter re/
ctitudinē intellectꝰ vl̾ operis si desit recti
tudo volūtatis. Utpote si aliꝗs impediat
ab ingressu domꝰ aliquē volentē intrare
vt innocentē ibi occidat. ignorās tñ ꝗd il
le sit facturꝰ. nō reputaꝛ ille iustus in hoc
Itē si aliꝗs coactus reddat pecuniā quā
abstulit vl̾ causa inanis glorie. nō ꝓpter h̄
est iustus. ẜ si amore iusticie hoc faciat. iō
bñ dꝛ ꝙ iusticia ē rectitudo volūtatis ꝓ/
pter se seruata. Notandū etiā cū rectum
sit cuiꝰ mediū nō exijt ab extremis vbi est
rectitudo iusticie aliud ē mediū alia extre
ma. vñ ī iusticia ē. qd̾ reddiꝛ. cui reddiꝛ ⁊
ꝑ qd̾ reddiꝛ. per qd̾ reddiꝛ ē mediū habi
tus. s. iusticie inclinās ad recte iudicādū
Alia ꝟo duo sunt extrema. Justicia eti
am diffiniꝛ a magistris. Est ꝑpetua et cō/
stans volūtas ius suū vnicuiqꝫ tribuens
Hec autē descriptio cōpetit ꝑ̄ncipaliꝛ iu
sticie diuine ꝙ̄ ē principalis ⁊ primaria in
ordine ad suas creaturas. Deus neqꝫ so/
lus ē ꝙ̄ voluntate ꝑpetua ⁊ ꝯstāti dat vni
cuiqꝫ rei qd̾ suū ē. Suū inqꝫ nō ex debito
rigoris ẜ ex liberalissima ⁊ dignantissima
donatione creatoris. Habet em̄ res queli
bet ius seu titulū id habendi qd̾ hꝫ ex di/
ctamine rectissimo ꝑ̄me iusticie que deus
est a quo omnis lex ꝯtentiua iusticie inici
um habet. per quā vnāquāqꝫ rem in suo
gradu constituit. Ex dictis patet distin
ctio de iusticia. qꝛ ꝗdam est Essentialis ⁊
primaria qualis ꝑ̄descripta ē. Altera ē ꝑ/
ticipata seu diuinata in creatura rationa
li et attributiue dicta que sic describitur a
Cancel̾. Justicia participata ē habiꝰ con/
formis diuine iusticie eiusqꝫ imitatiuꝰ ꝑ
participationē. quo habitu inclinatur ha
bens eam reddere vnicuiqꝫ qd̾ suum est.
ita ꝙ ius ē velut actus eius vel vsus vl̾ ef
fectus vel titulus talis iusticie. Rursus h̄
iustitia ꝑticipatiue accepta. Quedē est iu
sticia originalis de qua supra dictum est.
Quedā ē iusticia regni celestis vt ibi pri/
mū querite regnū dei ⁊ iusticiam eius: Et
hec duplex Quedā gratie gratūfacientis
Alia glorie beatificātis. Altera ē iusti/
cia gratie nō gratificātis ꝙ̄ in mēbra plu/
ra secerniꝛ. maxime in ciuilem iusticiā et
politicam. tam Canonicā ꝙ̄ legalē. Lega
lis ē omnis virtꝰ. sicut charitas ē tota lex
xp̄i. De legali nunc dictū ē consideratio/
ne prima. De ciuili ⁊ politica dictū est. j.
tra. c. xlv. de lege humana ⁊ ciuili. Pre
dicta tamē descriptio Justicie quā theo/
logi iusticie diuine attribuūt. Jurisperite
etiā de iusticia ꝑticipata ẜm qd̾ consistit
in oꝑationibus ad alterum exponunt sic
Justicia ē perpetua et constans volūtas
ius suū vnicuiqꝫ tribuens. Volūtas ibi
nominat actū nō potentiam anime. solēt
em̄ habitus virtutū diffiniri ꝑ actus. Alij
dicunt ꝙ potentia voluntatis pro habitu
ponitur. Unde iusticia diciꝛ volūtas id ē
voluntatis habitus. Perpetua desiḡt ibi
ꝙ homo habeat ꝓpositum ꝑpetue ⁊ ī om
nibus iusticiam conseruādi. Constās ꝟo
designat qd̾ oportet ꝙ in huiusmodi ꝓpo
sito firmiter perseueret. Jus suū vnicui
qꝫ triguens designat actum iusticie ꝑ cō/
parationem ad ꝓpriam materiam et obie
ctum. Aliquādo em̄ poniꝛ nomen actus
ꝓ habitu qui per actum specificatur. Ha
bitus em̄ cognoscitur per actum. obiectū
em̄ iusticie est ius. Dicit eī Isidorus in li
bro Ethi. Jus dictum est quia iustū est
Justum est autē obiectum iusticie. In di
cta autem diffinitione Jus poniꝛ ꝓ re iu
sta siue iusto. Si quis autem dictā dif/
finitionē vellet reducere ad debitam for/
mā dicere poterit ꝙ iusticia est habitꝰ ẜm

quē aliqs constanti et ꝑpetua voluntate: ius suū vnicuiqꝫ tribuit: deo religionem parentibus obedientiā. maiorib⁹ reuerentiam. paribus ꝯcordiā. minorib⁹ disciplinā. sibiipi castimoniā. Et paupib⁹ seu miseris cōpassionē operosam. Predicta diffinitio iusticie ē quasi eadē cū illa quā ponit phs.v. Ethi. dicēs ꝙ iusticia ē habit⁹. ſm quē aliqs dr̄ opatiuus ſm electionez iusti. Omnē eī̄ talē habitū voluit dicere phs iusticiam a quo sunt opationes iusti

Considerandum tercio ꝙ iusticie sunt duo actus Unus principalis ⁊ ē reddere vnicuiqꝫ qđ suū ē vt dictū ē. Secūd⁹ act⁹ est iudicare seu iudicium qđ importat determinationē vel diffinitionē iusti vel iuris. ꝑmus actus ꝑtinet ad iusticiā in exequēdo. Secūdus in insinuando ⁊ diffiniendo. Qz autem iudex aliquis bene diffiniat in opibus virtuosis, ꝓcedit ex habitu virtutis ⁊ ideo iudiciū pertinet ad iusticiam. Ad iudiciū eī̄ actū. s. iusticie tria requirunt̄. ꝑmū ꝙ ꝓferatur ſm rectā rationē prudentie ⁊ rectitudinē eius. Iudiciū eī̄ ē actus iusticie sicut inclinātis ad recte iudicandū. Prudētie vo sicut dictātis ⁊ ꝓferentis iudiciū. Cui opponitur Iudiciū suspiciosum vel temerarium qđ fit quādo deest certitudo rationis. Qđ ꝯuenit quadrupliciter. Primo ex longa experientia. Unde senes sunt maxime suspiciosi. Secundo quando qs ex leuibus signis de bonitate alicuius incipit dubitare. Tercio quādo qs ꝓ certo maliciā alterius existimat ꝓ leuib⁹ indicijs. Quarto cū aliqs iudex ex suspitione ꝓcedit ad aliquē condemnādū. Scđo requirit̄ ad iudiciū ꝙ ꝓcedit ex determinatione iusticie ſm rectitudinē eius Cui opponitur Iudiciū ꝑuersum vel iniustū qđ fit ꝯtra rectitudinē iusticie. Tercio reqritur ꝙ iudiciū ꝓcedat ex auctoritate ꝑsidētis cui opponit̄ Usurpatum qn̄ qs iudicat in qbus nō habet auctoritatē Usurpare eī̄ ē aliqđ contra rationē iuris vsum vel cōsuetudinem rapere inuadere vel presumere.

Considerandū quarto ꝙ iusticie non opponunt̄ duo vicia ſm excessum ⁊ defectum veluti ceteris ꝟtutibus cardinalib⁹ ſꝫ dumtaxat vnū viciū opponit̄ ei scꝫ Iniusticia. Que duplex ē. Una ē illegalis opposita iusticie legali. Et hec ſm essentiam ē vicium speciale inquātū respicit obiectum speciale. s. bonum cōmune qđ cōtemnit ſꝫ ꝗ ad occasionem ē viciū generale: qꝛ ꝑ cōtemptū boni cōmunis pt̄ homo ad omnia peccata deduci. sic etiā oīa vicia inqn̄tū sunt contra bonū cōmune habent rationē iniusticie quasi ab iniusticia deriuata. sicut supra dictū est de iusticia. Alio mō dicit̄ iniusticia ſm inequalitatē quandā ad alterꝫ ꝑut. s. homo vult pl⁹ habere de bonis vt de diuitijs ⁊ honoribus ⁊ minus de laborib⁹ ⁊ damnis. Et sic habet materiam specialē ⁊ ē vicium speciale siue ꝑticulare. oppositū iusticie ꝑticulari. ¶ De partibus iusticie. Qn̄tū ad secūdū principale huius capituli Considerādū ꝙ iusticia ꝑut ē virtus specialis distincta a ceteris se habet vt totū integrale: vt sic eius partes sunt declinare a malo ⁊ facere bonū. Est etiam totuꝫ vniuersale. sic ꝑtes eius subiectiue (ꝗ sūt eius species) sunt iusticia cōmutatiua ⁊ iusticia distributiua. Est etiam iusticia totum potentiale. Et sic partes eius sunt virtutes ꝗ dicuntur annexe videlicꝫ religio. pietas. obseruantia ad quam pertinet obedientia. disciplina equitas. gratia siue gratitudo. Uindicatio ad quam pertinet penitentia Ueritas ad quam pertinet fidelitas. liberalitas ad quā pertinet misericordia. amicicia siue affabilitas Epikeya.

¶ De partibus integralibus iusticie facere bonum ⁊ declinare a malo sunt due partes iusticie itegrales. ſm ꝙ dicitur in ps̄. xxxiij. Declinare a malo ⁊ fac bonum. Quibus opponuntur trāsgressio ⁊ omissio vt dicetur. Sciendum de partibus integralibus iusticie ꝙ cum sit iusticia generalis ⁊ iusticia specialis. vt supra dictū ē. Ad iusticiam generalē pertinet facere bo

num debitū in ordine ad cōmunitatē vel ad deū. Et vitare malū oppositum.s. cōmunitatī vel deo. Sed iusticia ꝑut est virtus specialis respicit bonum sub ratione debiti ad ꝓximū. Et ſm hoc ad iusticiaꝫ ptinet specialem. facere bonum sub ratione debiti in compatione ad ꝓximum. Et vitare malū oppositum qd̄ est nociuum ꝓximo. Ad iusticiam em̄ ptinet equalitatem constituere in his que sunt ad alterū. Eiusdem aūt est constituere aliquid ⁊ illud constitutū seruare. Constituit aūt eqlitatem iusticie in faciendo bonum.i. reddendo alteri qd̄ sibi debet. Cōseruat aūt equalitatē iusticie iam cōstitute declinando a malo.i. nullum nocumentū ꝓximo inferendo.

centia — Innocentia puritas animi iniurie omnē collationē abhorrens: q̄ virtute (vt dicunt phi) dij placant: pars est iusticie integralis. ſm. s. Tho. Illi⁹ vicē q̄ est declinare a malo. Unde de ipsa pluries fit mentio in ps̄. Innocentes et recti adheserunt mihi. Et iterum. Innocens manibus ⁊c. Quatuor aūt ad ipsam ptinent. Primū est detestari crimina. vnd̄ psalmista cum dixit. Judica me qm̄ in innocentia ingressus sum. Ipse dicit. Iniquos odio habui. Scd̄m est neminē ledere. Un̄ Aug. vera innocentia est que nec sibi nec alteri nocet. Terciū ē punire malos si habet potestatem. ptinet ergo ad innocentiam nō solum nemini malū inferre. sed ⁊ cohibere a peccato ⁊ punire peccatum. xxiij. q. v. Non est. Non fuit ergo Pilatus innocens q̄uis dixerit. Innocens sum a sanguine hui⁹. Math. xxvij. Quia potuit iudeos cohibere a malicia eorꝫ ⁊ non fecit. Quartuꝫ est nō iudicare de hominib⁹ in dubijs in malā ptem sed in bonā. Un̄ ambro. Innocens credit oi verbo. Non vituperanda facilitas ſꝫ cōmendanda bonitas. Item facere bonū est actus completiuus iusticie. Cui opponitur Omissio que ꝓprie dicitur quando quis facit contra preceptum affirmatiuū quod pertinet ad facere bonuꝫ. Affirmatiua enim precepta non obligant ad semper sed ad tempus determinatum ⁊ pro illo tempore quo quis debet aliquid facere ⁊ non facit peccatum omissionis esse incipit. Declinare vo a malo est actus imperfectior. et pars secundaria iusticie. et tunc est actus meritorius cum quis impugnatur vt malum faciat ⁊ resistit. Cui opponit Transgressio que ꝓprie dicitur ex eo ꝙ aliquis agit contra preceptuꝫ negatiuum qd̄ pertinet ad declinandum a malo. Aliquando tñ transgressio large sumitur ꝓ omni peccato includendo etiaꝫ cōmissionem: sic sumit Ambro. diffiniendo peccatum ꝙ est transgressio legis diuine ⁊c.

¶ De ptibus subiectiuis iusticie.

E — De ptib⁹ subiectiuis iusticie.

Iusticia particularis de qua est hic ad ꝓpositum respicit aliquā psonam priuatam q̄ comparat ad cōmunitatem sicut pars ad totum. Potest autem duplex ordo attendi ad aliquā ptem. Unus q̄dem partis ad ptem: cui similis est ordo vni⁹ priuate persone ad aliam. Et hunc ordinem habet dirigere q̄daꝫ iusticia q̄ a pho v. ethi. dicit Cōmutatiua q̄ cōsistit in his q̄ p quādā cōmutationē hñt fieri int duas psonas singulares ad inuicem. vt patet in emptionibus venditionibus locationibus ⁊ quibuscunqꝫ alijs pactionibus interuenientibus inter vnū ⁊ alterū.

Cōmutatiua

Alius ordo attenditur totius ad ptes. Cui similis est ordo loycalis cōmunis: vel alicuius pncipis vicem cōmunitatis gerentis ad singulares psonas. Et hunc ordinem habet dirigere quedam alia iusticia que dr̄ Distributiua. p quā cōmunia distribuunt vt honores ⁊ hmōi vt expedit vnicuiqꝫ iuxta ꝓpriam dignitatem. debet ergo q̄ pest cōitati diligent attendere cōditiones psonaꝝ ⁊ diligenter distribuere vt sicut vna psona aliam excedit. Ita etiam illud qd̄ vni tribuit debet excedere illud qd̄ alteri exhibet. Nō em̄ equalibus honorib⁹ honorandi sunt plebei ⁊ optimates. de his duabus ptibus iusticie subiectiuis habitū est supra ca. xvj. circa pncipium.

Distributiua

Actus iusticie cōmutatiue est

Restitutio. ¶ Restitutio. Restituere em̃ ē iterato sta
tuere aliqd in possessionē vl' dominiū rei
sue. Et ita attendit ibi equalitas iusticie:
ſm recōpēsationē rei ad rem q̄ ptinet ad
iusticiā cōmutatiuā. Restitutioni oppo-
nit Retētio rei aliene. vnde dampnificās
aliquē in bonis corporis: in bonis anie (vi-
delz scandalo) in bonis fame: in bonis di
uitiaꝝ tenet ad restitutionē. Restitutio
em̃ est act⁹ iusticie cōmutatiue: ad obser-
uandā aūt iusticiā oēs tenent. Qualiter
aūt aliena res restituat doctores luculen
ter in summis suis edocent. De vicijs
oppositis iusticie specieb⁹ nūc cōsiderā
dū est. Et primo de vicio qd opponit iu-
sticie distributiue. vicz de psonaꝝ accep-
tione. Scđo de vicijs opposit' iusticie cō
mutatiue. Personarū acceptio ꝛ genera
liter oēs pmotiones indigne ꝛ intrusio
nes in officijs reipublice ꝛ bñficijs ecclie
opponunt iusticie distributiue. Cui⁹ eqli
tas cōsistit ꝙ diuersis psonis diuersa tri-
buunt ſm pportionē ad dignitatē psona
rū. Si aliqs cōsiderat pprietatē psone p
quā illud qd ei cōfert est ei debitū nō erit
acceptione psone ſ; tm̃ cause. vt ſi qs ali-
quē pmoueat in magistrū ppē sufficiētiā
hic attendit debitā causam nō psonā. Si
vo qs cōsiderat tm̃ hoc ꝙ est ille hō. s. pe
trus vel marcus erit acceptio psone. Ad
psonā em̃ refert quelibet cōditio non fa-
ciens ad cām ppē quā sit dign⁹ hō tali do
no. Uñ acceptio psone ſ; Alex. sic descri
bit. Est iniusticia q̄ pfert psona psone, p
F pter indebitā causam. Uicia opposita
iusticie cōmutatiue. Quedā cōmittuntur
circa cōmutatiōes inuolūtarias. Quedā
circa cōmutatiōes voluntarias. Circa
cōmutatiōes inuolūtarias puta p hoc ꝙ
aliqd nocumentū infert pximo contra
voluntatem eius. Qd qdem pōt fieri
dupliciť. s. facto ꝛ verbo. Facto cū proxi-
mus ledit in psona vel in rebus. Si in p
sona sic viciū h; quinq; nomina. s. homi-
cidium mutilatio membroꝝ: verberatio:
incarceratio. quilibet dolor afficiens sen-
sum. In rebus ledit pxim⁹ p furtū ꝛ ra-
pinā. Uerbo aūt ledit pxim⁹ in iudicio
ꝛ extra iudiciū. In iudicio p falsum testi
moniū ꝛ iniquū iudiciū. Extra iudiciū fit
pximo nocumentū p verba multis mo-
dis. s. cōtumelia. detractione: susurratiōe
derisione: maledictione. Gratia hui⁹ dicē
dum est de multiloquio. Et qꝛ ore nō tm̃
qs peccat in loquendo ſ; etiā in tacendo
Dicendū est vltimo de taciturnitate. Ui
cia opposita iusticie cōmutatiue q̄ fiūt cir
ca cōmutatiōes voluntarias sunt in em
ptiōib⁹: in venditionib⁹: in mutuis. s. vsu
ra ꝛ fraude: in temporalib⁹: Simonia et
giezia in spūalibus. de qbus hic dicendū
est p singula breuiter. Homicidiū infe-
rens pximo nocumentū in psona oppo-
nit iusticie cōmutatiue. Et phibet qnto
pcepto decalogi. s. non occides. Est autē
homicidiū hois ab homine facta occisio.
Prohibet aūt hoiem occidi ab hoie inqn-
tum ab homine siue vt est hō. nō aūt ab
hoie vt a lege siue vt est legis minister. dū
modo nō desit iustus ordo: iusta causa iu
stus anim⁹. vñ nō phibet occisio iusta ſ;
iniusta. Est aūt iniusta si desit aliqd pdi-
ctoꝝ triū. Deest aūt iusta causa: cū aliqs
sine demerito occidit. Deest ordo iustus
cū occidit ille q̄ nō est minister legis. De-
est iustus anim⁹ cum iudex occidit libidi
ne vindicte nō amore iusticie. Mutila
tio membroꝝ: verberatio: Incarceratio.
dolor quilibet afficiens sensum. ꝛ qdlibet
aliud p qd motus ꝛ vsus mēbroꝝ ipedi
tur ꝛ oēs alie iniurie q̄ cōmittunt in pso
nā pximi: opponunt iusticie cōmutatiue
Dūmō desit iustus ordo: iusta causa: iu-
stus anim⁹: put dictū est nunc de homi-
cidio. Si aūt dicta inferant ſm ordinem
diuine iusticie aut in penā: aut in cautelā
alicui⁹ mali vitandi. Tūc hmōi act⁹ elici
unt a iusticia (que reddēdo vnicuiq; qd
suum est) virtuosis dat premia: iniquos
morib⁹ punit ꝛ corrigit. Possunt ꝛ pdi-
cta nocumenta cōmitti in psona coniun-
cta. in vxore vicz: filijs in plato: in pncipe

ꝛ sic de alijs. Furtum inferens ꝓximo
nocumentū in rebus opponiꝶ iusticie di-
stributiue. Uñ furtū ē ꝯtrectatio rei alie-
ne: ignorante dño cōtra suā voluntetem.
Et distinguiꝶ furtum ab vsura ꝛ rapina.
Rapina em̄ est ꝯtrectatio rei aliene sciē-
te dño contra eius voluntatē. Usura est
cōtrectatio rei aliene sciēte dño cōtra ei⁹
voluntatē absolutā: ꝫ nō cōtra omnimo-
dā voluntatē. Sunt aūt furtum ꝛ rapina
vicia specie differentia: ꝫm phm. v. ethic.
Licꝫ em̄ habeant eundē finem remotum
scꝫ habere aliena. habent tñ diuersos fi-
nes ꝓximos. qꝛ Raptor vult habere per
ꝑtātem ꝓpriam. Fur ꝑ astutiā. Diciꝶ aūt
furtum a furno. i. nigro vel obscuro. quia
clam vel obscure ꝛ plerunqꝫ de nocte fit.
Pōt etiam dici a furno in quo fur plerūqꝫ
latet. Falsum testimoniū ṽbo menda-
ci ledens ꝓximū in iudicio opponiꝶ iusti
cie cōmutatiue. Testimoniū em̄ est ꝫmo
apud iudicem ne erret in iudicando. Cui
si addaꝶ falsitas ex ꝑte dicentis q̄ atten-
diꝶ in mendacio est peccatū mortale. Ha
bet em̄ difformitatem. tū ex ꝑte periurij.
qꝛ testes nō admittunꝶ nisi iurati. tum ex
ꝑte falsitatis ꝫm ꝙ om̄e tale est mendaci
um. Uñ falsuꝫ testimoniū est ꝫmo falsus
ꝓlatus ad iusticiam impediendā. Ini-
quū iudiciū ledens ꝓximū opponiꝶ Iu-
sticie cōmutatiue. Et est triplex. s. iudiciū
suspiciosum ꝑuersum ꝛ vsurpatū. De q̄
G supra dictum est. vbi diciꝶ de actib⁹ iusti-
sticie. Conseqūnter dicendū est de vicijs
oppositis iusticie quib⁹ offendiꝶ ꝓxim⁹
in verbis extra iudiciū. ꝛ ꝑmo de cōtume
lia. Cōtumelia ꝓprie loquendo impor-
tat dehonorationē alicui⁹. s. illā q̄ cōsistit
in hoc ꝙ aliq̄s illud qđ est cōtra honorē
alicuius deducit in noticiā eius ꝛ aliorū
ꝑ verba. Uñ Isid. li. ethi. Cōtumeliosus
diciꝶ aliq̄s q̄ velox est ꝛ tumet verba in-
iurie. Uñ cōtumelia ꝫm Alex. describiꝶ.
Cōtumelia est peccatū improperio ꝫmo-
nis manifeste tendans in nocumentū ꝓ-
ximi. Extenso tñ nomine. Cōtumelia etiā
in factis diciꝶ esse qꝛ ꝑ facta significaꝶ ali
quid. Uñ sup illud ad Ro. j. Cōtumelio-
sos supbos. dicit glo. Cōtumeliosi sunt q̄
dictis aut factis cōtumelias ꝛ turpia in-
ferunt. Cōueniūt tñ ꝛ differunt Conui
ciū Improperiū ꝛ ꝯtumelia. Cōsistūt em̄
ꝑncipaliter in verbis qꝛ per illa omnia re
p̄ntanꝶ defectus alicui⁹ in detrimentum
honoris eius. Hmōi aūt defectus est du-
plex. s. defectus culpe q̄ representaꝶ ꝑ cō
uiciū. qꝛ conuiciū dici cōsueuit nō tm̄ ani
me sed etiā corporis. Uñ si q̄s iniuriose
dicat alicui eum esse cecū. Cōuicium di-
cit ꝫ nō cōtumeliā. Diciꝶ aūt cōuicium a
a cōuicior aris. qđ componiꝶ a con ꝛ vi-
cio as. inde cōuiciū. i. vituperiū. qꝛ ꝑ cōui
cium rep̄ntaꝶ generaliter defectus culpe
rōne anime: ꝛ pene rōne defect⁹ alicui⁹
in corpore. Si aūt q̄s dicat ꝙ sit fur. non
tm̄ cōuiciū sed ꝛ cōtumeliā dicit. Scđs
defectus est minoratiōis siue indigentie.
Et h̄ rep̄ntaꝶ ꝑ improperiū. qñ. s. aliq̄s in
iuriose reducit ad memoriā auxiliū quod
cōtulit ei necessitatē patienti qđ est cōtra
honorem eius. Uñ eccl. xx. Exigua dabit
ꝛ multa improperabit. Improperiū em̄
diciꝶ ab impropero as. qđ componiꝶ ex
in ꝛ ꝓpero ras. et est improperiū dedec⁹
vel iniuria vt patuit. Uñ diciꝶ Iacobi. j.
Qui dat omnib⁹ abundanꝶ ꝛ nō impro-
perat. Qꝛ deus dat est bonitatis Qꝛ om
nibus cōmunitatis dat abundanꝶ largi-
tatis. Qꝛ nō improperat est summe cha-
ritatis. Detractio est aliene fame ꝑ ver
ba occulta denigratio. Qui em̄ ṽba pro-
fert cōtra aliquē in occulto q̄tum in se ē
audientes facit habere malā opinionem
de eo cōtra quem loquiꝶ. Uñ diciꝶ detra
ctio quasi substratio de fama alicui⁹. per
hoc qđ diciꝶ in dicta descriptione ꝑ ver-
ba occulta: Differt detractio a contume-
lia. quia contumeliosus loquiꝶ cōtra ali-
quem manifeste ꝛ derogat honori. Detra
ctor occulte ꝛ derogat fame. Cōmittiꝶ
autem detractio vt dicit. s. Bona. in cen
tiloquio sex modis. videlꝫ cum bonū ne-

gam⁹ qđ nouim⁹ esse factū. vel cū tacem⁹
ne fiat alijs manifestū: vel cū puertimus
dicendo illud malū intentiōe esse factum
Item malū occultū reuelādo in casu nō
cōcesso vel augmentando dicendo mai⁹
esse q̄ sit vel ad inueniēdo mēdacit malū
qđ factū nō fuit. Tenet aūt detractor ad
restitutōz bone fame quā abstulit. Mai⁹
eñ bonū aufert detractor q̄ raptor: ⁊ nō
dimittit pctm̄ nisi restituat ablatū. Su-
surratio conuenit cū detractiōe in mate-
ria ⁊ in forma. s. mō loquendi. qꝛ p vtrun
q̄ viciū dicit de aliquo malū in occulto.
ꝓpter qđ aliqñ vnū ponit ꝓ altero. vnde
Eccli. v. Nō appelleris susurro. Differūt
aūt in fine. qꝛ detractor intendit denigra-
re famā Susurrator aūt intendit amicici
am separe. Vñ sup illud Ro. j. Susurro
nes detractores. Glo. Susurrones inter
amicos discordiā seminantes. Dicit aūt
susurratio a susurro as. aui. are. id ē mur
murare aliq̄d in aure alicui⁹ latent dice-
re. Et est verbū ficticiū de sono locutiōis
dictū. Criminator aūt differt ab vtroq̄
⁊ est qui publice crimen alicui imponit. s.
accusando: ꝯuiciando qđ nō ptinet ad il
los. Bilinguis aūt dicit susurro q̄ niti
tur amicos ab inuicē separare. iō vtit du
ab⁹ linguis dicēs vni malū de alio. De
risio: illusio siue subsannatio spāle est vi-
ciū q̄bus p verba ꝓximus ledit. finis eñ
eius est cōfusio vel erubescentia illi⁹ qui
deridet. Sicut aūt cōuicians intendit de
pressionē detrahens infamiā: ⁊ susurrās
discordiam: sic deridens erubescentiā. in
fine aūt cōuenit derisio cum subsannatio
ne: qꝛ derisio habet fieri ore vbo ⁊ cachin
nis. i. risibus. p que defectus siue malum
alterius reputat vt paruū ⁊ vertit in lu-
dum. Subsannatio aūt fit naso rugato:
vt dicit Glo. sup illud ps̄. Qui habitat in
celis irridebit eos. Talis aūt differentia
non variat spēm. Dicit aūt subsannatio
ſm Papiam a subsanno as. p m ⁊ n. qđ
componit a sanno as. i. deridere. qđ non
est in vsu. Dicit aūt subsannatio frunca
tio naris. vel os distortum cum vultu. qꝛ

cum deridemus ⁊ os solemus distorque
re ⁊ nasum fruncare seu rugare. Ma-
ledictio est imp̄catio seu appetitio alicu-
ius mali contra aliquē p verba exp̄ssa: q̄
cōmuniter ꝓcedit ab ira. Scđm aūt san.
Bona. in centiloquio. Maledictio siue
maledictum quadrupliciter variat. Est
eñ maledictū surreptionis. de qua dicit
Aug. Si eñ cum omi facilitate maledixi
mus ad minima peccata ptinet Lasciuie
est cum alicui nō ex animo maledicimus
de quo dicit hiero. Qui negligit oris ma-
ledicti resecare cōsuetudinē ⁊ si non cor-
de maledicat immundiciā tñ labiorum ⁊
oris inquinamentū incurrit. Est et male-
dictum odij qđ ex malo corde ꝓcedit ze
lo vindicte. Quartū est maledictum iusti
cie qđ ex charitate ꝓcedit. s. cū alicui ami
co nostro maledicim⁹ ad eius correctiōz
De his duobus vltimis dicit Greg. Scri
ptura sacra duob⁹ modis maledictū cō-
mēorat: aliđ qđ approbat: aliud qđ cōdē
nat. Aliter eñ ꝓfert amore iusticie: alit
liuore vindicte. Amore iusticie iudex lici-
te maledicit illum cui p̄cipit iustam penā
inferre. Sic ecclesia maledicit anathema
tisando sub rōne boni intendendo bonū
emendationis. Sic sanctus Francisc⁹ Fr
zelo religionis (vt dicit sanctus Bona.
in legenda maiori) maledixit dantes ma
lum exemplum in ordine suo: dicens. A
te sanctissime dn̄e ⁊ a tota celesti curia. et
a me puulo tuo sint illi fratres maledicti
q̄ suo malo exemplo cōfundunt ⁊ destru
unt qđ p sanctos fratres hui⁹ ordinis edi
ficasti ⁊ edificare non cessas. Que qꝛ ma-
ledictio tanta deliberatione data est. qua
re credendum est a deo sic esse sancitū
in celo quod a beato Francisco sic prola
tum est in mundo. Multiloquium ſm
Alex. est multitudo locutionis cum sup-
fluitate: vel preter vtilitatem vel necessita
tem. Et eñ hoc multiloquium est pecca-
tum. Unde Prouerb. x. In multiloquio
peccatum non deerit. Non autem acci-
pitur hic multiloquium in sua generali-
tate in qua potest fieri bene ⁊ male, opor

tet autem mul[i]s sermonibus vti in diffi-
cilibus declarandis. Sciendū tamē ꝙ
aliud est ꝓprie multiloquiū ⁊ aliud verbo
sitas seu Linguositas. Uerbositas eñ so
nat in contemptū ꝓuenientē ex consuetu
dine supflue ⁊ inordinate locutionis. mł-
tiloquiū vero non determinat tantū quā
tū verbositas seu linguositas sed stat ī ge
nere. Taciturnitas et quoniā ore non
tm̄ quis peccat multiloquio in loquendo
sed etiam in tacendo. Dicendū est de ta-
citurnitate. Unde sciendū ꝙ tacere aliqñ
est actus virtutis vt dicit Gregorius. Os
discretū ⁊ cōgruo tpe vox aperit ⁊ rursū
congruo tempe taciturnitas claudit Ali
quando vero est nomen vicij vñ Grego.
Immoderatum silentū si culpa nō esset:
ꝓpheta nō dixisset ve mihi q₂ tacui. Si
vero querit̄ in quo genere peccati sit: Rñ
det̄ ꝙ in genere delicti. Tacere enim ni-
hil aliud ē ꝙ̄ nō loqui in eo q̄ potest ꝓ tē-
pore loqui. ⁊ loco ⁊ alijs circūstantijs ob
seruatis. Unde cum quis tenet̄ loq̄ et nō
loquit̄ peccat peccato delicti. Sicut q̄ nō
tenet̄ loq̄ ꝓ tempore ⁊ alijs circūstantijs
obseruatis ⁊ loquit̄ transgredit̄ ⁊ peccat
b peccato cōmissionis. Nūc vltimo cōsi
derandum est de vicijs oppositis iusticie
cōmutatiue. q̄ cōmittunt̄ circa voluntari
as cōmutatiōes. s. fraudulētia. vsura. Sy
monia ⁊ gyesia. Fraudulētia vt dic̄. s.
Tho. ij. ij. q. lxxvij. cōmittit̄ in emptioni-
bus ⁊ venditionib⁹. In emptionib⁹ quā-
do emitur res vilius ꝙ̄ liceat. ⁊ fit in mł-
tis casibus. In venditionib⁹ quādo cari
us venditur res ꝙ̄ valeat vel qñ occulta-
tur vicium in re empta. Plura de iniusta
venditōe. s. Tho. vbi s̄. sub quatuor arti
culis determinat. de quib⁹ nō ē hic dicen
dū ꝑ singula. Cōmutatiue iusticie con
trariant̄ ꝯtractus illiciti. Usura in tpali-
bus Simonia ⁊ gyesia in spūalibus. de q̄
bus nūc dicendū ē. Usura ſm s. Tho.
vbi supra fit in mutuis. Mutuū ē qd̄ ali
cui p̄sentat̄ vt tpe suo reddat. Et dr̄ qua
si de meo tuū. Unde est nomen composi-
tum ex corrupto ⁊ integro. q₂ quod meū
fuit mutuando tuū facio. Unde res que
ponderat̄ vt argentum. ⁊ q̄ numerantur
vt pecunia. ⁊ q̄ mensurant̄ vt frumentū
mutuari possunt. Unde quicquid preter
vsum sorti accidit vel accedit ſm Goffre
dū Usura dicit̄. xiiij. q. iij. Plerique. Et ad
dit ipē intentione vel pacto p̄cedente. so-
la eñ spe vel expectatione vicium vsura
rum cōmittit̄. vnde dicitur Luc. vj. Mu
tuum dantes ⁊ nihil inde sperantes vt c.
j. ⁊ ca. Consuluit de vsu. Et hoc cū prin
cipaliter habetur spes ⁊ expectatio lucri.
Alias si ob charitatē moueatur quis ad
mutuandum et secundario sperat de ali-
qua retributione non putatur viciosum.
Argumentū ad hoc. lxj. dis. Quid prode-
rit. Unde vsura est vbi plus recipitur ꝙ̄
datum ē. Et diffinit̄ ſm Asonem. Usura
Est qd̄ p̄ter vsum rei ꝯcesse datur. Dr̄ no
tanter cōcesse qd̄ valet idem qd̄ dare vel
mutuare. Unde vsura dicit̄ ab vsu. et es
eris quasi vsuera. i. vsu eris data. s. pecu-
nie. Cū noīe pecunie quicq̄d homines ha
bēt ꝯtinet̄. j. q. iij. totum. Symonia vt
dicit. s. Bonauē. in Centiloq̄o ⁊ etiā gof
fre. est studiosa cupiditas vł volūtas emē
di vł vendendi spūale vel spirituali anne
xum. Et dr̄ a Symone mago q̄ fuit p̄m⁹
sceleris hui⁹ in nouo testamēto. Ipē eñ
voluit emere gratiam spūssancti a beato
Petro Actuum. viij. Sicut ⁊ Gyesia dici
citur a Gyesi qui in veteri testamento vo
luit gratiam sanitatis vendere Naaman
Syro. vt dicitur. iiij. Regū. v. Unde Sy-
moniacus dicitur ꝓprie emptor spiritua-
liū. ſ Gyeziticus vēditor eorundē. j. q. j. q̄
studet. Cōtrahit̄ symonia tripl'r ſm Gre-
go. s. munere a manu. qd̄ ē pecūia munē
ab obseq̄o qd̄ ē ſuit⁹ idebite ipensa. vt si
quis promittit alicui ecclesiam vt negoci
um suum promoueat. Munere a lingua
quod est fauor Unde munus a lingua di
citur vel ipsa laus pertinens ad fauorem
vel preces quibus ipsa laus humana ac-
quiritur; vel contrarium vitatur.

Tres aūt sunt differētie symonie materiales. Prima ē qn̄ vendit spūale sicut sūt ecclesie sacramēta. Scđa ē qn̄ vendit annexū spūali vt ē p̄benda q̄ rōne cōsanguinitatis siue pcij siue fauoris dat et obtinetur indigne. Tercia est quando venditur spirituale et annexum vt predicatio.

De religione parte pma potentiali iusticie. Capitulū.xxj.

De religione pte prima potētiali iusticie

Iusticia nō solū hз partes itegrales et subiectiuas de quib⁹ dictū ē capitulo p̄cedenti. verū et p̄les hз ptes potētiales seu v̄tutes annexas de q̄bus cū eap̄ vicijs oppositis nūc dicendū est. Uirtutes aūt annexe iusticie sūt. religio. pietas obseruātia ad quam ptinet obedientia. disciplina eq̄tas. Gra seu gratitudo. vindicatio ad quā ptinet penitentia. veritas ad quā pertinet fidelitas liberalitas. amicicia siue affabilitas. De epykeya (etiā aliqua dicent) q̄ nō adiungit iusticie particulari s legali. De dictis virtutibus pmo dicendū est generalit. secundo de singulis ipap̄. p̄ de religione in hoc capitulo. Secūdo de alijs partib⁹ iusticie capitulo sequēti. Considerandū pmo q v̄tutes enumerate iō dicunt ptes potētiales q i aliq̄ cū iusticia ɔueniūt ad plenā tn̄ rationē iusticie nō attingūt. Cū iusticia quidē cōueniūt in hoc q sunt circa opationes ad alterū. A pfecta tn̄ et recta rōe iusticie deficiūt in hoc. q pfecta ratio iusticie cōsistit in hoc q alteri reddat ꝰm equalitatē. et in rōe debiti. p̄dictarū autē virtutū q̄dā deficiūt a rōe equalis. Quedā deficiūt a rōe debiti. Sunt eñ quedam v̄tutes q̄ debitū reddūt ex legis necessitate s nō possunt reddere eq̄le. s. religio. pietas obſuātia p religionē quidē reddit hō debitū deo s nō pōt reddere equale. p pietatē etiā reddit hō parentib⁹ et patrie (q̄ aliq̄ mō ē pncipiū generatiōis) debitū s nō reddit equale. q ꝰm phm. viij. Ethy. his honorib⁹ q̄ ad deos et ad parētes nullus ꝰm dignitatē aliqn̄ tribuet. p obſuantiā etiā hō reddit virtuosis dignitatē supra eū ɔstitutis. et ipm inducentib⁹ ad virtutē ministerio et exemplo debitā ex legis necessitate s nō reddit eq̄le. vt vult phus iiij. Ethycoꝝ. ca. ix. p alias v̄tutes vtpote p veritatē hō se talē exhibet, pximo in verbis et in factis qualis ē. hoc tn̄ nō dз pximo ex debito et ex legis necessitate. s ex q̄dā moꝝ honestate. Sic etiā gra qua q̄s recognoscit vl' recōpensat bn̄ficia accepta sic et vindicatio qua ꝓpulsat iniuria moderate. hoc nō fit ex debito necessitatis s ex quadā moꝝ honestate. Aliud ē etiam debitū necessariū sicut ɔferēs ad maiorē honestatē. sine q̄ tn̄ honestas suari pt. qđ quidē debitū attendit liberalitas et amicicia et alia hmōi.

De religione. Religio pma ē ps potētialis et v̄tus annexa iusticie de qua tria occurrūt vidēda. pmū de religione ꝰm se ɔsiderata. secundū de ei⁹ vicijs oppositis. Terciū de eius actibus

Considerandū pmo. q religio a tulio describit q ē v̄tus q̄ supioris cuiusdā nature quā diuinā vocāt curā cerimoniāq3 affert. In hoc qđ dicit curā innuit cultū interiorē mentis q̄ ē deuotio et oratio. per hoc qđ dicit cerimoniā. exteriorē cultum designat qđ ē signū iterioris qualis ē adoratio que fit corpaliter. vt per genuflexionē pstrationē et inclinationē. De quibus infra dicet. Dicit eñ Cerimonia cultus dei exterior quasi cereris muniū. id ē officiū. Ceres eñ dicebat antiquit⁹ apđ gentiles dea frugū. eo q p̄ ex fructib⁹ oblationes deo fiebāt. Isiđ. viij. li. ethi. dicit q religio appellata ē q per eā vni deo religam⁹ aīas nr̄as ad cultū diuinum perpetuo vinculo seruiendi. hec religatio fit in pncipio vniuscuiusq3 religiōis. vt i baptismo vbi inicia xp̄iana religio. vl' i specialib⁹ religionibus cū q̄s obligat se ad ea q̄ religionis sunt. ꝰm Aug'. x. de ci. dei. Religio dr̄ a religēdo deū quē amiseram⁹ negligentes et ꝰm hoc religio respicere videtur statū peccati et nō statū innocentie. Deutro. xxvj. Dominū deum elegisti hodie vt sit tibi deus. Et q̄uis oēs qui deū

colunt religiosi dici possunt cōiter. Spāli
ter tñ dicunt᷑ religiosi ꝗ vitā suā deo de-
dicantes a mundanis negocijs se abstra
hunt: vt sic religio dicit᷑ a relegendo qꝛ re
ligiosi frequenter relegunt ꝛ reuoluūt in
corde ꝗ dei sunt. vel dꝛ religio a rigeo es.
eo ꝙ rigida sit sensualitati Et religiōes
approbate sunt quatuor. Prima basilij.
Secunda benedicti. Tercia Augustini.
Quarta bti francisci: vt no. laudū. in cle.
qꝛ regulares. de supplen. ne. pre. Sub istꝭ
militant oms ꝓprie religiosi Exceptis car
thusiensib⁹ ꝗ habent sua statuta. Con-
siderandū etiā ꝼm Aug. decimo de ci. dei
tria. Religio latine greco vocabulo dicit᷑ La-
tria. Uñ dicit ibidem ꝙ cult⁹ deo debit⁹
quatuor nominib⁹ nominat᷑ duob⁹ apd
grecos ꝛ duob⁹ apud latinos. Apud gre
ebia. cos dicit᷑ latria ꝛ Theosebia. a theos qd
est de⁹ ꝛ sebes pietas: quasi dei cultus ꝛ
diuina pietas. Poterit ꝛ dici apud gre-
sebia cos tercio vocabulo Eusebia ab eu qd ē
bonum ꝛ sebes pietas seu cultus. quasi
bonus cultus. Apud latinos dꝛ religio ꝛ
ietas Pietas. id est religiositas. ita ꝙ hec duo
nomina latina correspondent prioribus
nominibus grecis Licꝫ quodāmō sint in
plus q̃tum ad modū consuetuꝫ vt infra
dicet᷑ de pietate. Sic ergo latria idem est
qd religio. Unde latria sic describit᷑. La-
tria est cult⁹ deo debit⁹ ꝛ exhibit⁹. vel sic
Latria est voluntas impendendi deo cul
tū debitū. Cōsiderandū etiā ꝙ differt
latria ꝛ theosebia. lꝫ freq̄nter sumant᷑ ꝓ
eadē. Nā theosebia ꝓprie respicit cultuꝫ
interiorē ꝗ ptinet ꝓprie ad virtutes theo-
logicas. Sꝫ latria respicit cultū exteriorē
ꝗ ptinet ad iusticiā. Latria eñ grece dici
tur cultus latine. Si aūt latria respiceret
cultū interiorē p̄ncipalit᷑. Cū ille cōsistat
in credendo sperando ꝛ diligendo deū vt
dicit Aug. in Enchi. ꝙ fide: spe ꝛ charita-
te colit᷑ de⁹. tūc nō esset ꝟtus cardinal᷑. ꝟ
theologica: nō tanq̄ ab alijs distincta sꝫ
cōseq̄ns ad omes illas. Et ꝼm hoc pote-
rint doctores cōcordari Nā q̄daꝫ ponūt
latriā ptem potentionalē ꝟtutis iusticie.
q̄dam dō tres ꝟtutes theologicas circū-
plecti ꝛ vtrūqꝫ pōt vere dici ꝼm diuersuꝫ
modū accipiendi. vt dicit. s. Bona. Ad
religionē ptinet Sāctitas. ꝗ ꝼm. s. Tho. Sanctitas.
scdā scde. q. lxxxj. est eadē ꝼm essentiā cū
religione ꝟ differūt rōne. vñ sanctitas in
scriptura importat firmitatem: puritateꝫ
ꝛ ad dei cultum applicationē. Sic ergo
sanctitas dicit᷑ ꝑ quā mens seipsam ꝛ su-
os actus deo applicat. Religio eñ dꝛ ꝼm
ꝙ deo exhibet debitū famulatuꝫ in his ꝗ
spāliter ptinent ad cultum diuinū: vt in
sacrificijs ꝛ oblationib⁹. Qui ergo volue
rint deo exhibere debitū famulatū debēt
se applicare firmit᷑. i. ꝑseuerant᷑ ꝑ act⁹ vir
tutum ꝗ purificant ꝛ mundant. Mundi
cia eñ ad hoc necessaria est ꝙ mens deo
applicet᷑. qꝛ mens inq̄nat᷑ ex hoc ꝙ inferi
oribus rebus iungit᷑. Sicut q̄libet res ex
cōmixtione peioris sordescit. vt argentuꝫ
ex cōmixtione plumbi. Oportet ergo ꝙ
mens ab inferiorib⁹ reb⁹ abstrahit᷑ ꝙ su-
preme rei possit cōiungi. Et ideo mens si
ne mundicia deo applicari nō pōt qd im
portat sanctitas.

¶ De vicijs oppositis religioni siue La- ¶ De vicijs op positis religi oni siue La trie.
trie Nunc dicendū est. Et p̄mo de supsti
tione. Scdo de irreligiositate. Supsticio
viciū est contrariū religioni. Sicut eñ ir-
religiositas ꝗ cōsistit in irreuerentia dei
ꝛ rerum sacrarū opponit᷑ religioni ꝼm de
fectum. ita supsticio ꝗ importat supfluuꝫ
id est indebitū modū cultus diuini oppo
nit᷑ ei ꝼm excessū. Dicit᷑ aūt supsticio onis
a supstes. qd dꝛ a supsto as. id est supesse
vel supfluere. Et dicit᷑ supsticio supflua ꝛ
vana religio. Et dicit᷑ sic a supstitib⁹. i. se-
nib⁹ ꝼm ysido. ꝗ p̄cabant᷑ tota die ꝛ imo-
labant vt sibi liberi sui supstites essent. di
cit᷑ etiā supsticio a supstitib⁹ senib⁹ ꝗ mul
tis annis supstites ꝑ etatem delirant ꝛ er
rant q̄dam supstitione: nescientes que ve
tera colebant. Supstitionis ergo mul-
te sunt species. Prima spēs sumit᷑ duꝫ
diuinus cultus exhibet᷑ deo mō tñ inde-
bito. Et hoc fit dupliciter. Primo qñ ex-
hibet᷑ deo cult⁹ ex pte colentis cōtra mo

dū diuina auctoritate ab ecclia cōstitutū τ in ecclia cōsuetū vñ dicit Ambro. Indignus est q̄ aliter celebrat misteriū q̄ʒ tradid.t xp̄s. Scd̄o exhibet̄ cultus indebitus deo ex pte rei significate. Et hoc modo tp̄e noue legis pactis xp̄i misterijs pniciosū est vti cerimonijs veteris legis q̄bus xp̄i misteria figurabant̄ futura: sicut iudei seruant legalia ſm ritum veteris legis. Scd̄a spēs supstitiōis cōmittit̄. cū cultus diuinus exhibet̄ ei cui nō est exhibendus vt creature. Hec spēs subalterna supstitiōis diuidit̄ in tres spēs ſm diuersos fines diuini cultus. Supstitiōis sunt tres spēs. Ordinat̄ aūt diuin⁹ cult⁹ primo ad reuerentiā deo exhibendū. Et ſm hoc prima spēs est ydolatria. Scd̄o ad hoc vt homo instruat̄ a deo quē colit Contra hoc est supstitio diuinatiua seu Diuinatio q̄ consulit demones p aliqua pacta cū eis inita tacita vel expressa. Tercio cultus diuin⁹ ordinat̄ ad quandā directionē actuū humanoꝝ ſm instituta dei q̄ colit̄ Contra hoc est supstitio q̄ dicitur Obseruantia q̄ homo nō dirigit act⁹ suos ſm institutum dei. ſ ſm dyabolū duʒ seruat dies τ Incantationes τ huiusmōi

¶ Prima species supstitionis diuinū cultum exhibens cui non est exhibendus cōtra dei reuerentiā est ydolatria Cū cult⁹ diuinus exhibet̄ creature representate p aliquā formā sensibilem seu figurā q̄ dicit̄ ydolū. Ydolū eñ ſm Isid. dictuʒ est ab ydos. ydos āt formā dicit ab ydea tractum. Vñ ydolū d̄r simulacrū rep̄sentatiuum rei existentis vel nō existentis. Et ſʒ hoc ydolatria d̄r cum simulacrū colit̄. ex cōmuni tñ ɔsuetudine qua creaturas colebant gentiles sub quibusdā imaginib⁹: impositū est nomen ydolatrie ad significandū quēcunq̄ cultum creature: etiam si sine imaginib⁹ fieret. Diuersimode tamen cultus diuin⁹ exhibet̄ ydolis. Quidam eñ p quandā nepbariaʒ artem imagines quasdam fabricabāt q̄ virtute demonum dabant responsa τ remedia sanitatum. vnde putabant in eis esse aliq̄d diuinitatis τ p ɔñs eis cultum diuinū exhiberi. Et hec fuit opinio Hermetis termegisti: vt dicit Aug. viij. de ci. dei. Alij vō exhibebant cultū diuinū nō ipsis imaginibus ſ creaturis quarū erant imagies Hoꝝ tñ triplex fuit opinio. Quidā quosdam homines ꝓpter excellentiam alicui⁹ virtutis vt fortitudnis vel scientie vel artis inuentionis putabant esse deos: quos p eoꝝ imagines colebant Sicut Iouem mercuriū. Quidā vō totū mundū existimabant esse vnū deū ꝓpter animā mūdi quā deū esse credebant. vnde toti mūdo τ omnibus ptib⁹ ei⁹ cultū diuinū exhibebant aque: igni: celo τ his varias fecerunt imagines. Sicut varro dicebat ꝑ ut. s. Aug. recitat in. vij. de ci. dei. Alij vō vt Platonici posuerunt vnū esse deū summū causam oim. Post quē ponebāt quasdā substātias spūales a summo d̄o creatas quas deos nominabant pticipatione deitatis. quos nos angelos dicim⁹ Post quos dicebant animas celestiū corporum. Et sub his demones quos dicebant animalia aerea. Et sub eis ponebāt animas hominū. quas p virtutis meritū ad angeloꝝ vel demonū societatē assumi credebant τ oibus his cultum diuinū exhibebant: vt narrat Aug. viij. de ciui. dei. Oīa aūt hec ad supstitionē ydolatrie ptinent. ¶ Secunda species supstitiōis dicit̄ supstitio diuinatiua seu diuinatio. vñ diuinatio triplicit̄ accipit̄. Primo p sciētia theologie a qua theologi dicunt̄ diuini. Scd̄o p scia a deo infusa. Sic accipit̄ puer. xvj. Diuinatio in labijs regis. Nā in iudicio nō errauit os eius. Tercio pro scientia magica vel ꝓbanatione vel prophetisatione. q2 falsi ꝓphete τ magi fingunt se p̄uidere vel p̄scire futura. Sic d̄r diuinatio a diuino as are. i. vaticinari vl̄ futura p̄uidere. Gen⁹ āt diuinatiōis a psis videt̄ allatū τ diuini dicti s̄t q̄si d̄o pleni. vñ Alex. in suo. ij. q. cxciiij. dicit q̄ diuine sapie altitudo inhonorat̄ supstitōe sc̄a

endi.q̄ ſunt ſortilegiū ⁊ diuinatio quā ſic
ibidē deſcribit. Diuinatio ē ſupſticioſa in
ueſtigatio pſcientie futurorū. vñ diuinati
onis plꝛes ſunt differētie ſm Iſy. viij. ethi
mol. Dis nanq̄ȝ diuinatio vtiꝛ ad preco,
gnoſcendū euētus futurorū aliq̄ demonū
auxilio. vñ demones ſolēt multiplr̄ futu,
ra pnūciare. Quandoq̄ȝ quibuſdā pſti
gioſis appitionibus ſe aſpectui ⁊ auditui
hominū ingerētes ad pnunciandū futu
ra Et hec diuinatio dr̄ Preſtigiū. qꝛ aciē
oculorū pſtringit ⁊ p preſtigiuȝ incredibi,
les rerū mutatiōes videnꝛ fieri vt tre cu
mulos videꝛ caſtrū. lapillus talentū Se
ges cohors militū galeata. Qñq̄ȝ p ſom
nia ⁊ hec dr̄ diuinatio ſomniorū. Quā,
doq̄ȝ p mortuorū aliquorū apparitionem
vel locutionē ⁊ hec dr̄ Nigromātia vt di
Iſid. viij. li. Ethi. Nigron em̄ grece diciꝛ
mors latine. Mancia vo diuinatio diciꝛ
ſeu mantica a manco q̄ in ea pualuit. qui
buſdā em̄ incantationibus adhibito ſan,
guine videnꝛ reſuſcitati mortui diuinare
⁊ ad interrogata rñdere dicūꝛ em̄ demo,
nes ſanguinē amare. Qñq̄ȝ em̄ pnunci
ant demones futura p hoies viuos vt pȝ
i arreptitijs ⁊ demoniacꝭ ⁊ hec diuinatio
dr̄ Fitonica qꝛ fit p fitones. Eſt ei fito vē
triloqu⁹ p ſpm̄ malignuȝ loquēs a fitone
vl̄ a ficio apolline dict⁹ diuin⁹. q̄ pm⁹ dici
tur fuiſſe actor diuinādi. Diciꝛ aūt apol,
lo ficius a fitone ſerpēte quem interfecit.
Qñq̄ȝ demones pnunciāt p aliq̄ ſig̃ q̄
apparēt i reb⁹ inaīatis. Que quideȝ ſi
apparēt i aliq̄ corpe terreſtri vt in vngue
ferro vl̄ lapide polito dr̄ Geomācia q̄ eſt
diuinatio facta i terra. a ge qꝺ ē tra. Si
aūt i aqua dr̄ Idromācia q̄ eſt diuinatio
facta i aqua ab ydros qꝺ ē aqua vl̄ in aq̄
pluuiali. Si aūt i aere dr̄ Aerimācia. ⁊
ē diuinatio facta i aere. vt i ꝯtemplatiuis
circulis. Si i igne dr̄ Piromācia. ⁊ eſt
diuinatiofacta i igne. a pir quod ē ignis.
Si aūt i viſcerib⁹ aīaliū ymolatorū dici
tur Ariſp ciū quaſi inſpectio in aris ⁊ di,
uinator dr̄ Ariol⁹ Iā dicte diuinationes
fiūt p expreſſam demonū inuocationem. F
Diuinatio vo q̄ fit ſine expſſa demonū
inuocatiōe diuidiꝛ i duas differētias. q̄ꝝ
pma eſt qñ ad pnoſcendū futura ꝯſidera
mus aliq̄d in diſpoſitionib⁹ aliaꝝ rerū. ⁊
Et ſiquidē aliq̄s nitiꝛ pnoſcere futura ex
ꝯſideratiōe ſitus ⁊ motus ſideꝝ. hoc pti,
net ad aſtrologos vñ Aſtrolog⁹ dr̄ qui in
aſtris auguraꝛ. ⁊ ideo dr̄ ab aſtrū ⁊ log⁹
ſmo qui ⁊ Genitaliacus dr̄ a Geneſ qꝺ
eſt natura ꝓpt ꝯſideratione naturaliū di
erum. qꝛ geneſim hoim p. xij. ſigna celi de
ſcribit. ſiderūq̄ȝ curſum mores ⁊ act⁹ pdi
cere conaꝛ ſm ſigna ſm q̄ hoies naſcun,
tur. Hic vulgo Mathematicus a ver,
bo ei greco mato deriuaꝛ mateſis ſine aſ
piratiōe pe. pducta. i. diuinatio Ind ma
tematic⁹. i. diuinator. Cui⁹ ſupſtitio Cō
ſtellatio dr̄ a latinis vñ dicit Papias Cō
ſtellationes vocāt latini ſupſtitiones ma
tematicorū. i. notatiōes ſiderū quō ſe ha,
bet vnuſq̄ſq̄ȝ. Dr̄ etiā diuinator aſtro,
rū Horuſpicus ab hora ⁊ copus qꝺ ē la,
bor. vel intentio qꝛ in cognitiōe horarum
laborās vel intendens natiuitates hoim
ſpeculaꝛ diuerſo ⁊ diſſimili fato. Si vo
p motus vl̄ voces auiū hoc ptinet ad au
guriū qꝺ dr̄ quaſi auigeriū. a geſtu vel a,
uigariū a garritu auiū ⁊ ptinet ad aures
Sicut Auſpiciū ab inſpectiōe auiū pti
net ad oculos. ſic etiā diuinatio p motus
voces ⁊ inſpectiōe quorūcunq̄ȝ aīaliū pti
net ad auguriū. et etiaȝ p ſternutationes
hominum cōiecturatio. Vel per ſaltus
membrorū diuinator dr̄ Saliator. q̄ dum
quecūq̄ȝ ps mēbrorū ei ſalierit. ex inde ali
quid pſperū vel moleſtum futurū eſſe p,
dicit. Sic extipex diciꝛ qui exta. id ē in,
teſtina pecudū inſpicit. Si vero huiuſ,
modi conſideratio fit circa verba homi,
num alia intentione dicta que quis retor
quet ad futurū qꝺ vult pnoſcere dr̄ Omē
ominis ⁊ diciꝛ ab ore quaſi orimen quia
fit ore augurium. Si autem ꝯſiderenꝛ
alique diſpoſitiones figuraꝝ i aliq̄b⁹ cor
porib⁹ viſui occurrentes. erit alia ſpecies

diuinationis. Nam ex liniamentis man⁹ consideratis diuinatio sumpta dr̃ Cyro-mātia Cyros eñ grece manus dr̃. Si vero ex quibusdā figuris in spatula alicui⁹ animalis apparētibus dr̃ spatulamātia a spatula ꝛ dicit̃ armus spaciosus ꝛ lat⁹ in pectore animalis. Ad secundū autē genus diuinationis qđ ē sine expressa inuocatione demonū ꝑtinet diuinatio que fit ex cōsideratione eoꝝ q̄ eueniūt ex quibusdā q̄ sorte fiūt. Est eñ sors euent⁹ fortuna seu ars diuinādi. Cū aliq̄d fit ab hominib⁹ vt eius ēuētu ꝯsiderato inde aliquid occultū innotescat. Et siquidē q̄ratur iudicio sortiū q̄d sit alicui exhibendū siue illud sit res possessa siue sit honor siue dignitas siue pena vocat̃ Sors diuisoria. Si ꝟo inquirat̃ q̄d sit agendum dr̃ sors cōsultoria. Si ꝟo querat̃ quid sit futurū vocat̃ sors Diuinatoria. Et fit multipl'r aut ꝑ ꝓtractionē punctorum vl' ꝑ cōsiderationē figuraꝝ q̄ ꝓueniūt] ex plumbo liquefacto in aquā ꝓiecto. vl' ex quibusdā scedulis scriptis vel nō script[is] ꝛ occulti repositis. dum consideratis q̄s quā accipiat. vel ex festucis inequalibus quis quā accipiat longiorē vl' breuiorem vel ex ꝓiectione taxilloꝝ q̄s plura pūcta ꝓijciat. vel etiā ꝯsiderando q̄d aperiēdo libroꝝ occurrat q̄ oia sortiū nomē hñt vñ sub hoc noie Sortilegiū ꝯtinent̃ ꝛ est ratio diuinādi ꝑ sortes Est eñ sortilegus q̄ futura legit ꝛ colligit ꝑ sortes. sic igit̃ ꝑꝫ ꝙ triplex ē differētia diuinatiōis. Quarū ꝑma ē ꝑ manifestū demonū inuocationē qđ ꝑtinet ad nigromanticos scđa ꝑ solā dispositiōis ꝯsiderationē vl' mot⁹ alicui⁹ rei ꝛ ꝑtinet ad augures. tercia est dū facimus aliq̄d vt nobis manifestet̃ aliqđ occultū qđ ꝑtinet ad sortilegos. sub qualibet ꝟo differētia multa ꝯtinent̃ vt ꝑꝫ ex dictis. Q̄es aūt differētie dicte habentur xxvj. q. iiij. Igit̃ ꝛ q. v. Nec miꝝ ꝛ c. epi. ꝛ q. vj. nō obscuret. Et in. s. Tho. ij. ij. q. xcv. ꝛ ꝑte. ij. Alexander. q. c. xliiij. Et in cētiloq̄o. s. Bonauē. parte. j. capitulo. xxix.

Tercia species supꝰstitionis dr̃ Obseruantia ꝛ inuenit̃ in bona significatiōe sic est ꝑs potētialis iusticie exhibēs honorez supꝰiorib⁹. ꝛ sic dr̃ ab ob ꝛ seruare q̄si vndiq; seruās ꝛ iplens p̄cepta supꝰioris. De hac ꝟtute obꝟuantie infra dicet̃. Inuenitur etiā in mala significatiōe ꝛ sic dicitur ab ob. i. cōtra. q̄si obseruās quedaꝫ vana cōtra ꝓhibitionem dei: ꝛ eccl'ie. ꝛ p̄t dici obꝟuatio tionis. Vñ obseruātiaꝝ superstitio multas habet species. Prima obꝟuantia est cuiusdā supꝰstitionis q̄ dr̃ Ars notoria q̄ est illicita ꝛ inefficax. Illicita q̄dem. q2 vtitur q̄ibusdā obseruantijs ad scientiā acq̄rendam. q̄ non habent ꝯm se virtutē ad acquirendā sciam. sicut inspectione quarundā figuraꝝ. ꝛ ꝓlatione q̄rundā verboꝝ ignotoꝝ ꝛ alijs hmōi. Et hmōi ars nō vtit̃ hisvt causis ꝯvt signis nō aūt vt signis diuinitus institutis sicut sunt sacramētalia signa. vñ cōstat ꝙ sunt signa vacua ꝛ vana. ꝛ ꝑ ꝯsequēs ꝯtinentia quedā pacta cū demonibus federata.

Est etiā hmōi ars inefficax ad scientiaꝫ acq̄rendam. q2 ꝑ hmōi artē nō intendit̃ acquisitio scientie ꝯm modū cōnaturaleꝫ hominū. s. adinueniēdo vel addiscendo. ꝯ attendunt̃ q̄dam ieiunia ꝛ orōnes cuꝫ q̄busdā vanis obseruātijs. cōsequēs est ꝙ iste effectus expectat̃ a demonijs. Secūda species obseruātie sunt obseruationes ordinate ad corpoꝝ imutationē. puta ad sanitatē ꝛ hmōi. si adhibeant̃ ad h̃ alique res vel characteres. vel noīa ignota q̄ manifestū ē ad hmōi efficaciam non habere. vnde dicit Aug⁹. in. ij. de doctria xp̄iana. ꝙ ad hmōi supꝰstitionē ꝑtinēt volumina magicaꝝ ꝛ ligature ꝛ remedia. q̄ medicoꝝ ꝯdemnat sciētia siue in p̄catiōnibus siue q̄busdā notis q̄s characteres vocāt. siue q̄buscūq; rebus suspendēdis siue infigēdis. Tercia species obꝟuantie sūt obꝟuatiōes q̄ ordinant̃ ad cognoscendū aliqua fortunia vl' infortunia. vñ dicit Aug⁹. in. ij. đ doctrina xp̄iana ꝙ ad pacta cū demonib⁹ inita pertinent milia

vanarū obseruantiarū: vt si membrū aliqđ salierit: si ambulātibus amicis lepus aut canis aut puer medius interuenerit: redire ad lectū siquis dum se calceat sternutauerit: redire ad domū suā siquis procedēs offenderit. Cum vestis a muribus rodit̄ plus timere supstitionē mali futuri q̄ damnū dolere: hec Aug⁹. Sub hac specie continet̄ obseruātia tpm ꝛ dieruꝫ: vñ apl's ad Gal'.iiij. dies obseruatis ꝛ mēses ꝛ annos: vnde dicit Aug⁹.xxvj.q.vij. Non obseruetis dies qui dicunt̄ egyptiaci (ꝛ dicunt̄ egyptiaci: vel qꝛ illis dieb⁹ fuit percussa egyptus: vel qꝛ egyptij p̄mo inuenerūt tales dies cauendos tanq̄ infaustos) Aut kl'as Januarij in quib⁹ fiebant cōmessationes ꝛ adinuicē dona donant̄ que in principio anni boni fati ꝛc. Et infra qui has diuinationes obseruat magis ad suā damnationē q̄ salutē tēdit Quarta species supstitionis obseruantiarū dicit̄ Suspēsio diuinoꝝ nominū aut verboꝝ ad collū. Si cū illis misceant̄ aliqui caracteres vel nomina ignota. Si etiam spes ponat̄ in mō scribendi aut ligandi: puta q̄ scribant̄ in carta virginea: vel in ortu solis: vel dum legit̄ euangelium: vel q̄ oportet ligari cum tot filis: vel appendi per virginē ꝛ hmōi ille vanitates il-

h licite sunt ꝛ supstitiose. De irreligiositate Religioni opponunt̄ q̄dam vicia que manifestā habēt ꝯtrarietatē ad religionē ꝛ illa pertinent ad irreligiositatē: vñ sicut supstitio q̄ importat superfluuꝫ ꝛ indebitum cultū diuinuꝫ opponit̄ religioni ſm excessum: ita irreligiositas que cōsistit in irreuerentia dei ꝛ rerum sacrarū: opponitur ei ſm defectū: ꝛ sunt duo. Primū ptinet ad irreuerentiā dei. Scdm ptinet ad irreuerentiā sacrarū rerū. Ad irreuerētiam dei duo pertinēt: scꝫ tentatio ꝛ piurium. Ad irreuerentiā sacraruꝫ rerū etiam duo pertinēt: scꝫ sacrilegium ꝛ symonia. De his quatuor vicijs nunc dicendū est.

Tentatio dei est viciū oppositū religioni. Cum enim finis religionis sit deo reuerentiam exhibere. Dia ḡ que directe pertinent ad dei irreuerentiā religioni opponunt̄. Tentare aūt aliquē ad irreuerentiam eius pertinet. Nullus eīn p̄sumit tentare eum de cuius est certus excellentia. vñ patet q̄ tentare deū est viciū oppositū religioni: vnde tentatio dei sic describit̄: est viciū quo hō p̄termittit facere qđ pōt ad pericula euitanda vel aliqua agenda: respiciēs seu expectās diuini auxilij effectum. Tentatio autem fit tripliciter scꝫ verbo facto ꝛ interp̄tatiue. Pro q̄ sciēdum q̄ tentare ꝓprie est experimentū sumere de eo q̄ tentat̄. Homo ergo tentat deum verbis cū loquit̄ deo orando: vñ in sua petitione aliquis deū expresse tentat: qñ ea intentione aliq̄d a deo postulat: vt exploret eius scientiā ptātem ꝛ volūtatē

Factis aūt expresse tentat quādo per ea que facit intendit experimentū sumere diuine sapiētie potestatis seu pietatis.

Interp̄tatiue quasi deū tentat: qui ꝛ si nō intendat experimentū sumere de deo: tñ petit vel facit aliq̄d ad nihil aliud vtile nisi ad ꝓbandā dei potestatē bonitatem vel sapiam: vt zacharias in petēdo signū ab angelo pro filio sibi nascituro Luce.j. Quādo vero q̄s ꝓpter necessitatē vel vtilitatē se cōmittit dei auxilio in suis petitionibus vel factis: hoc non est deū tentare: dicit̄ eīn.ij. Paral'.xx. Cum ignoram⁹ quid agere debeam⁹: hoc solū habemus residui vt oculos nr̄os ad deū dirigam⁹.

Scdm viciū ꝯtentū sub irreligiositate ꝓut opponit̄ religioni ꝓpter irreuerentiam dei: dicit̄ Periuriū: ꝛ est ꝯtra scdm p̄ceptū decalogi Exo.xx. Non assumes nomē dei tui inuanū: hoc eīn p̄ceptum ordinat ad reuerētiam summe veritatis in ꝓfitendo: ideo ꝓhibet̄ per hoc periurium qđ est falsa iuratio seu mendaciū iuramēto firmatū. Juramento eīn nomen dei in testimoniū assumit̄: ꝛ ideo cū vane iurat̄ in periurio nomē dei inuanū assumit̄: ꝛ p̄ ꝯsequēs summa veritas ꝯtemnit̄. Jurare eīn est testem deum inuocare: pertinet

eũ ad dei irreuerentiã ꝙ aliquis testẽ eũ
inuocat falsitatis: qꝛ per hoc dat intellige
re: vel ꝙ deus veritatẽ nõ cognoscit: vel
ꝙ in falsitatẽ testificare velit: ꝛ ideo pluri
um manifeste est viciũ religioni ꝯtrariũ:
cuius est deo reuerentiã exhibere. Se
cunda spẽs irreligiositatis q̃ opponit̃ re
ligioni ptinet ad irreuerentiã rerũ sacra
rum: ꝛ hꝫ duas spẽs: pͥma est sacrilegium
scd̓a ẽ symonia. Sacrilegiũ est sacre rei
violatio: vel eiusdẽ vsurpatio: vt dicit. s.
Bonauẽ. in centiloqo. Et dicit̃ hic viola
tio cõiter q̃cunq; irreuerẽtia vel dehono
ratio: vñ dicit̃ sacrilegiũ quasi sacrilediũ:
qꝛ ledit sacrũ: vel dicit̃ q̃si sacrũ legens. i.
furãs. Dicit̃ autẽ aliq̃d sacrũ qꝛ ordinat̃
ad dei cultũ: ꝛ ex eo ꝙ aliq̃d ordinat̃ ad
dei cultum fit q̃dammõ diuinũ: ꝛ sic ei q̃
dam reuerẽtia debet̃ que in deũ refertur
ꝛ ideo om̃e qd̓ ad irreuerentiã rerum sa
crarum ptinet ad iniuriã dei ptinet ꝛ ra
tionẽ hꝫ sacrilegij. Cõmittit̃ aũt sacri
legium aliqñ rõne psone: vt cũ clericꝰ vel
psona religiosa verberat̃. xvij. q. iiij. Quis
quis. Qñq; rõne loci: vt cũ emunitas ec
clesie vel cimiterij violat̃. Qñq; rõne rei:
vt qñ res sacra vel sacro vsui deputata
vsurpat̃: ꝛ hoc põt esse tripliciter: scꝫ vel
auferendo sacrum de sacro scꝫ loco: Vel
non sacrum de sacro: vel sacrũ de non sa
cro. xvij. q. iiij. Quisq̃s. Dicit̃ etiã sacrile
gium sacre psone lesio: per vicium luxu
rie: vt si virgo deo dicata: vel religiosus:
vel in sacris ordinibus cõstitutꝰ fornicet̃.

Symonia scd̓a est spẽs irreligiositatis
ꝓut ptinet ad irreuerentiã rerũ sacrarũ.
Et est studiosa voluntas emendi vel ven
dendi aliqd̓ spũale: vel annexũ spũali: de
symonia habita est s̃. ca. xx. circa finem.

De actibꝰ religionis Religio

¶ De actibus religionis siue latrie. Reli
gio siue latria multos hꝫ actus: de q̃bus
ꝯsiderandũ est. Et primo in cõi. Scd̓o in
speciali. Circa pͥmũ sciendũ ꝙ religio
aliquos actus hꝫ impatos: aliquos elici
tos. Imperatos ꝓducit mediãtibꝰ virtu
tibus q̃bus impat: qꝛ dz. j. ethi. c. j. Virtꝰ
ad quã ptinet finis: impat ꝟtutibꝰ ad q̃s
ptinet ea q̃ sunt ad finẽ: queadmodũ ars
architectonica alijs artibꝰ in eã ordinatis
p̃cipit: vt eq̃stris p̃cipit arti frenefactiue:
ꝛ ars militaris p̃cipit arti fabrefactiue ar
morũ: sic est de religione siue latria. Actꝰ
religiõis p modũ imperij ponit̃ Iaco. j.
esse visitare pupillos ꝛ viduas in tribula
tione eoꝝ: qd̓ est actus elicitus a miscd̓ia
et immaculatũ se custodire ab h̃ scl̓o: qd̓
elicit̃ a tpantia vel aliq̃ huiõi ꝟtute. Ali
os actus habet religio siue latria elicitos
q̃s ꝓducit p se ꝛ immediate p q̃s ordina
tur hõ tm̃ ad deũ. Et inter hos actus hꝫ
aliq̃s interiores tanq̃ pͥncipales ꝛ per se.
Et isti sunt duo scꝫ oratio ꝛ deuotio. Ali
quos vero habet exteriores quasi secũda
rios ꝛ ordinatos ad actus spũales interi
ores: quibus ipsa vtitur qua signis ad ex
citandum mentem ad actus spũales. Et
in aliquibus horum actuum corpus exhi
betur ad venerandum deum: vt in ado
ratione. In aliquibus vero aliquid deo
de exterioribus rebus offertur: et hoc vel
in promittendo: vt in votis vel dando: vt
in sacrificijs oblationibus primicijs ꝛ de
cimis. In aliquibus autem actibus exte
rioribus religionis aliquod diuinuꝫ assu
mitur vel aliquod sacramentum vel no
men diuinum. De actibus religionis nũc
enumeratis interiori bꝰ ꝛ exterioribꝰ: bre
uiter nũc dicendũ est p singula. Oratio R Ora
pͥmus est actus religionis siue latrie ab
ea elicitus: per quã ordinat̃ homo in de
um. De oratione hic tria occurrũt vidẽ
da. Primõ ponent̃ oõnis diuerse acce
ptiones. Scd̓o eiꝰ descriptiones. Tercio
agit̃ de speciebꝰ oõnis. Circa primũ cõ
siderãdũ ꝙ oratio qñq; dicit̃ opus bonũ
nũ: vñ. j. Thess. vl. Sine int̃missiõe orate
Dicit glo. Semp orat q̃ semp bene agit.
Qñq; ꝟo dicit̃ iusticia seu bonitas hoĩs
q̃ apparens in filijs dei quasi q̃dam ima
go eius: habet quasi vim oõnis apud de
um: sicut et apparitio filij dei corã patre
suo: est quasi oratio ꝓ nobis. Sic sumit̃

iterū in Glo.sup illud Thessa.vltimo:si,
ne intermissione orate ꝛc. Justus nunq̄
desinit orare:nisi desinit esse iustus: qn̄q̄
o͞ro dicit̄ petitio decētiū a deo: ꝛ sic a ma,
gistris cōiter sumit̄ vt inferius ptz. Qn̄q̄
ꝟo amplius restringit̄ scȝ ad petitionem
que est ꝑ adipiscendis bonis. vn̄ glo.sup
illud ps̄. Exaudiuit dn̄s depcationē meā
dn̄s o͞ronem meā suscepit: depcatio est ꝑ
remouendis malis: oratio ꝑ adipiscēdis
2 bonis. Circa scd̄m notādū q̄ oratio a
Johāne damasce.li.iij.c.xxiij.sic describi
tur. Oratio est ascēsus intellectus ad deū
id est. o͞ro est exp̄ssio desiderij directi in de
um: ꝓpter bonū adipiscendū vel malum
remouendū: formata ꝑ verbum interius
ꝛ exterius. Intellectus in dicta descꝑtio
ne accipit̄ ꝑ aīa intellectiua: ꝓut com,
prehēdit duas vires q̄ sunt ꝓprie anie rō
nalis: quaꝝ vna est app̄hensiua scȝ ratio
siue intelligētia: alia motiua scȝ volūtas
seu affectus. haꝝ facultas dicit̄ liberū ar
bitriū. Intellectus siue ratio tūc ascēdit
in deū: cū a ꝯsideratōe hūanoꝝ defectuū
ad ꝯsiderationē boni: sufficiētissimi ꝛ po
tentissimi supplere defect⁹ illos trāsit. Et
sic qui vult orare. p̄mo debet defectus su
os cōsiderare: deinde ascendere ad eius
liberalitatē qui defectus orantis pōt sup
plere: voluntas ad deuȝ ascēdit desiderio
ꝛ spe: a liberalitate eius sperando imple,
ri desideriū suuȝ: ex hoc ꝯcordant̄ sancti
dum vnus attribuit o͞roneȝ voluntati al
ter rationi. Est em̄ o͞ro actus liberi arbi.
vbi voluntas p̄mouet ꝛ inclinat: ratio de
librans ordinat: tandē voluntas imperat
exequit̄ ꝛ executōi mādat: sic dicit Isido
rus li. Ethi. q̄ orare est dicere. Auicenna
.iiij. metha. dicit q̄ hō ꝑ o͞ronē loquit̄ deo
ꝛ phs in ethi. dicit q̄ ratio p̄cat̄ ad opti,
ma. Ex dictis ptz q̄ cum o͞ro ē ascēsus
ꝛ eleuatio in deū: nō fit hic s̄mo de eleua
tione locali: cuȝ deus sit vbiq̄ ꝛ sp: ꝛ inti,
mior menti q̄ȝ mens sibipsi: s̄ ascensus et
eleuatio mentis intelligit̄ spūalis ꝑ affe,
ctum: q̄ dr̄ dirigi in deū ꝑ modū nūcij: ad
deum missus: ad deū intrās ꝛ mādatum
ꝑagit quo caro ꝑuenire nequit: ꝓut dicit
glo. sup illud ps̄. Intret o͞ro mea in ꝯspe,
ctu tuo ꝛc. Pro statu nanq̄ nature desti
tute: nos corporea mole heu pressi: non
possumus ad celum patriā nostrā in ter,
ris aīas n̄ras satis erigere. Corpus em̄
qd̄ corrūpit̄ aggrauat aīam: vinctā mē
dicitate ꝛ ferro: vt ait ꝓpha. Prouidit mi
sericors ꝛ miserator dn̄s restaurator no,
ster: via veritas ꝛ vita: qua ratōne posset
mens nostra volatu libero celerē nunciū
ad ip̄m patrē nr̄m q̄ in celis est destinare.
Nuncius hic est o͞ro q̄ duabus alis sub,
nixa est fide ꝛ spe q̄ animata est charita,
te: ꝛ q̄ est ornata tanq̄ plumis varijs vir
tutū multiplicate. Vn̄ quid est oratio ni
si ascensio vel eleuatio mentis in deuȝ: ꝑ
pium ꝛ humilē affectū: vt dr̄ in li. de spū ꝛ
aīa: humilis ex cōscientia ꝓprie infirmi,
tatis vel fragilitatis. Pius dicit̄ affectus
ex ꝯsideratōe diuine clementie. Affectus
est spontanea q̄dam: ac dulcis ipsius ani
mi inclinatio. Nihil em̄ ita deuȝ inclinat
ad pietatē ꝛ misc͞diam queādmodū pius
ꝛ purus mentis affectus: quo fit vt deuȝ
oramus: nos familiari quadam proximi
tate deo colloq̄mur. Potest illud phi,
sicum de Boetio metruȝ ad hoc adduci
primuȝ libri quarti. Sunt etenim penne
volucres mihi: que celsa cōscendant po,
li: quas sibi cum velox mens induit ter,
ras: perosa despicit: aeris immensi supe,
rat globum. Nubesq̄ post tergum videt
quiq̄ agili motu calet etheris: transcen,
dit ignis verticem: donec in astrigeras
surgat domos. Fecit igitur nobiscum
magnifice deus: dum nobis aduenis in
loco horroris et vasce solitudinis dedit
talem nuncium: qui necessitates nostras
afferret deo: ꝛ opem desideratam per o,
rationis suffragium impetraret et affer,
ret. Correlarium ex dictis. Oratio est
actus religionis. Nam pietas a qua est
pius affectus qui est oratio in vna acce,
ptione (vt.j.dr̄) est theosebia vel religio

ſeu cultus deo debit⁹: quia p̱ oꝛonem ho,
mo deo exhibet reuerentiā inq̄ntum ſe ei
ſubijcit: ⁊ ꝯfitendo oꝛādo ſe indigere eo
ſicut honoꝝ ſuoꝝ autoꝛe. Hec aūt ptinet
ad virtutē latrie ſiue religionis: cuius eſt
honoꝛem debitū deo exhibere vt dictū eſt
ſupꝛa. Diffinit̄ etiā oꝛatio ab Auguſti
no. Oꝛatio eſt pius mentis affectus in de
um directus. Et magiſtraliter oꝛatio ē
oſtenſio voluntatis noſtre ei a quo impe
trare ſperamus qđ deſideramus Grego.
veraciter oꝛare: eſt in cōpūctiōe amaros
gemitus ⁊ nō compoſita verba reſonare

M Conſiderandū tertio ꝙ oꝛationis tres
ſunt ſpecies ad quas alij modi oꝛandi re
ducunt̄. Pꝛima ſpecies dicit̄ oꝛatio vo
calis: q̄ fit p̱ verba cōpoſita ⁊ vſitata: ſi,
cut cum pſalmos ymnos et collectas et
alias diuinas laudes vel oꝛones compo
ſitas: ad excitandā deuotionē vel ꝑſoluē
dum debitū recitamus: hec oꝛatio voca,
lis fit p̱ miniſtros eccleſie in ꝑſona totius
ppl̄i fidelis deo oblata: ⁊ ideo opoꝛtet ꝙ
innoteſcat toti ppl̄o ꝓ quo offertur. Ad
hoc etiam cantus ab eccl̄ia ſunt inſtituti.
vnde dicit Auguſ. de ſeipō ꝙ flebat vber
rime in hymnis ⁊ canticis ſuauiter ſonā,
tibus cantātis eccleſie: eo ꝙ voces ille in
fluebāt in auribus eius ⁊ loq̄bat̄ veritas
in coꝛ eius. Cur v̄o oꝛatiōi iungit̄ vox:
cauſe ſunt multe: vna iam dicta eſt: ſunt
⁊ alie rōnes q̄ in his cōtinent̄ verſibus.

Verſus Collige ſex cauſas quare vocalit̄ oꝛas
vt toꝛpoꝛ cedat: mētis deuotio creſcat: vt
coꝛ mundet̄: ⁊ ꝓximus edificet̄. Lingua
laudet̄ opifex: demonq̄ȝ fuget̄. Hec pͥma
oꝛatio aliq̄n eſt pure vocalis: q̄n hō nihil
cogitat de his q̄ dicit in ſpeciali nec in ge,
nerali: ſed cum oꝛat caſtra fabꝛicat: habȝ
tamē attentionē ſuꝑficialem ſcȝ vt atten
dat quē pſalmū interim dicat: vel quā ali
am oꝛonem: fructus hui⁹ attentōis eſt ꝙ
nō cogit̄ repetere cum ſciat ſe dixiſſe: pꝛo
laboꝛe tm̄ oꝛonis quā bona intentiōe deo
oꝛādo obtulerit quo ſe cogit deo ſeruire:
mercedē qualemcūq̄ȝ meret̄ expectabit.

Scđs modus ⁊ ſpecies oꝛonis eſt qua
ſi media qua homo oꝛat mentaliter ⁊ vo
caliter: ⁊ eſt ſepe efficacioꝛ p̱ verba ex ꝓ,
pꝛio affectu foꝛmata. vt cum hō cum deo
familiariter ꝯfabulat̄ verbis affectui ſuo
ꝯſonātibus: q̄ſi coꝛam deo coꝛ ſuū effun,
dens: vel neceſſitates ſuas ei cōquerens:
vel peccata ꝯfitēs ⁊ miſcđiam poſtulās:
grām petens ⁊ auxiliū imploꝛans: ꝯ̄ tēta
tionū vel periculoꝝ tribulatiōes: vel q̄ſ,
cūq̄ȝ ſuas vl̄ ſuoꝝ neceſſitates. Scđm
aūt diuerſas cauſas: hic modus oꝛādi di
uerſarum ꝑſonarū foꝛmat affectus: et di
uerſas voces in oꝛante: ⁊ diuerſas imagi
nes in deo quē oꝛat. Aliq̄n em̄ hō ꝑſo,
nam rei aſſumens coꝛā deo iudice aſtat
cum tremoꝛe pudoꝛe ⁊ doloꝛe oꝛans ⁊ di
cens. Noli me cōdemnare. Dn̄e ne infu,
roꝛe tuo arguas me: ⁊ ſic de ꝯſilib⁹. Quē
admodum Luc. xviij. Oꝛauit publican⁹
alonge ſtans p̄ timoꝛe: nō audens appꝛo,
pinq̄re: nolebat nec oculos ad celū leua,
re: pꝛe pudoꝛe pctōꝝ preteritoꝝ: ſ ꝑcutie
bat pectus ſuū: ꝓpter doloꝛē de pctis cō
miſſis: dicens. Dn̄e ꝓpicius eſto mihi pec
catoꝛi. Ecce vera ⁊ pura ꝯfeſſio: ⁊ iſta fa,
ciunt ad remiſſionē pctōꝝ. Sic felix il,
le latro Luce. xxiij. ſero penitēs: pondere
pcti ⁊ coꝛꝑe p̄grauatus ſentiens ſe ꝑegri
nari a dn̄o: cupiēs diſſolui ⁊ eſſe cum xp̄o
oꝛabat. Memēto mei dn̄e dū veneris in re
gnū tuū: ⁊ meruit exaudiri: qꝛ dixit ei do,
min⁹: hodie mecū eris in ꝑadiſo: nō acci,
pit̄ hic ꝑadiſus ꝓ hoꝛto voluptat̄: nec ꝓ
celo empireo: ſ ꝓ fruitione btā quā ha,
buerūt ſcti pr̄es in moꝛte xp̄i in limbo de,
tenti. Sic. s. Frāciſcus hoſpitat⁹ in do Fra
mo dn̄i Bernardi de q̄nta valle: deuotiſ,
ſime oꝛabat deus me⁹ ⁊ oīa. ⁊ hec v̄ba cū
lacrimis tota nocte deuote frequentabat
vſq̄ȝ ad mane. Hec aūt dicebat. s. Fran,
ciſcus admirās diuine maieſtatis excellē
tiā: q̄ ꝑiclitāti mūdo ꝯdeſcēdere videbat̄
⁊ p̱ btm̄ Franciſ. pauꝑculū diſponebat
ſe de ſalutis remedio ꝓuidere. Spū em̄
ꝓphetico illuſtratus: ꝓuidēdo magnalia

q̄ per ip̄m ꝛ ordinē suū deus erat factur⁹
ꝛ suā insufficientiā videbat et paruitatez
virtutis inuocabat deū vt qđ ipse nō po,
terat: deus ipse ꝑficeret: ꝓpterea dicebat.
Deus meus ꝛ oīa. Dn̄s aūt Bernardus
cū esset de nobilioꝛib⁹ deuotioꝛib⁹ ꝛ sapi
entioribus de Assisio: lāpade accēsa: cun
ctā vidēs ꝛ verba intelligēs. Venditis oī
bus q̄ habebat: pecunia pauperib⁹ distri
buta: tactus a spūsctō: filius p̄mogenit⁹
esse ꝓmeruit bti francisci: tā p̄mitate or,
dinis q̄ grē ꝛ ꝑfectionis: vt dr̄ in lib. Cro
nicoꝝ ꝛ ꝯformitatum ordinis minorum.
Multis alijs modis poterit fieri oratio
ꝑ v̄ba ex ꝓprio affectu formata iuxta di,
uersa genera affectionum: sed hec q̄ dicta
Q sunt nūc sufficiant. Tercius modus et
spēs oꝛonis est pure mētalis: qꝛ labia nō
mouent̄ sed cor ꝛ mens ad deū loquitur
Cum vicz tacito ore sola mens desideria
sua deo pādit: ꝛ affectū cordis effundit: ꝛ
deū intus ꝑ amorē amplectit̄: ꝛ cuz reue
rētia adorat ꝛ venerat̄: tāto latius in de,
um se diffundēs: quāto plura valet affe,
ctus cōprehēdere q̄ lingua exprimere di
cēs. Dn̄e añ te est om̄e desideriū meū: de
hoc dn̄s Joh. iiij. dicit. Veri adoratores
adorabūt p̄rem in spū et veritate. Spūs
est deus ꝛ q̄ adorant eū in spū ꝛ veritate
oportet adorare. Oratio eñ q̄ est ascēsus
mētis in deū requirit ꝯformitatē ad ip̄m
deū q̄ est nature spūalis. Et hoc fit ꝑ ora
tionē mentalē q̄ videt̄ magis ꝓpria: cum
deus cor magis attendat q̄z verba oꝛis.
Sed ideo v̄ba apponim⁹ vt cū mens pi,
gra est ad leuandū se in deū: ꝑ verba ora,
tionis sustētata iuuet̄: vt tota mente deū
adoret: dum scz memoria deo inhereret: in
tellectus sursum tendat: affectus ꝑ deuo
tionis flammā ignituo gustat q̄ suauis ē
dn̄s: ex intentione sacre oꝛonis afflatus.
Vtunt̄ tñ plerūqz deuoti verboꝝ suble,
uamēto: donec flāma deuotionis succen
si: verboꝝ follibus nō indigēt. Et iste mo
dus videt̄ expediēs: vt vocales ꝛ spāles
oꝛones tūc ex bona ꝯsuetudine dicantur

qñ maior nō habet̄ deuotio. Qñ vero su
ꝑuenerit melior deuotionis infusio: ꝯsue
te intermittant̄ oꝛones vocales: ad quas
q̄s nō tenet̄ donec tp̄s redeat oportunū.
Considerandū q̄rto q̄ oꝛo p̄ōt diuidi P
in quatuor: ꝛ hec diuisio sumit̄ ex illo ver
bo. j. Thimo. ij. Obsecro ergo p̄mo oīm
fieri: obsecrationes: oꝛones: postulatiōes
grarūactiones ꝛc̄. Mēbra ista notificat
lyra in postilla suꝑ apl'm. j. ad Thimo. ij.
Unde dicit q̄ ad actū orandi tria requi,
rūt̄. Primū est accessus orantis ad deuz
qui orat̄: ꝛ hoc fit ꝑ eleuationē mentis in
deū qđ fit ꝑ orationē: nam Oratio vt di, Oratio
ctū est. Est ascēsus mentis in deū: ꝛ ꝓm h̄
dicit apl's. Obsecro primū oīm fieri orati
ones. Scđm est ꝓpositio eius qđ in orati
one petit̄: vt cū petit̄ assecutio alicui⁹ bo
ni vel euasio alicui⁹ mali: hec oratio dicit̄
Postulatio ꝛ sic apl's dicit postulatiōes. Postulatio
Tercium qđ petit̄ est illud per qđ oratio
fit exaudibilis: ꝛ hoc est duplex: vnum est
ex parte dei qđ est sctītas vel aliud ab eo
sctificatū: sicut cū dicit̄. Per sanctā resur
rectionē tuā: libera nos: vel aliq̄d hmōi
ꝛ dicit̄ Obsecratio: ꝛ sic dicit obsecratio, Obsecratio
nes: id est ꝑ sacras deprecationes: ꝓpter
qđ in fine oꝛonis ecclesie dicit̄. Per dn̄m
nr̄m Jesum xp̄m. Aliud est ex parte orā
tis qđ est gratitudo de bn̄ficijs acceptis.
Ille eñ q̄ de bn̄ficijs acceptis ostendit se
gratū: dignus efficit̄ vt aliud sibi det̄. Et
q̄tum ad hoc dicitur gratiarūactiones.
Unde gratiarūactio sicut ꝛ vox laudis Gratiarum
sunt due species oꝛonis large sumpto no actio
minis oꝛonis: ꝓut oꝛo dr̄ pia mētis in de
um intentio. Grarūactio est oīa bona
a deo data sentire: ꝓ his eū laudare: cor,
de: ore: oꝑe. Grās agim⁹: cū bona q̄ acce
pim⁹: grē nō meritis nr̄is ascribim⁹ Gra,
tias deo agim⁹ cū de bono qđ ab eo pro,
fluit ei⁹ bonitatē laudam⁹. Ad grarum
actionē ꝑtinet bn̄ficia q̄ a deo accepim⁹:
diligēter recolligere: subtiliter intelligere
fideliter ꝯfiteri: studiose ꝯseruare: bn̄ficiū
diligere: ꝛ ei⁹ offensam ca uere: ꝛ grām ac

ceptā nō ociose negligere: sicut ille piger seruus q̄ abscōdit pecuniā dñi sui: sed ad id ad qđ daṫ exercere ꝛ inde nō insolescere vel extolli. De laude diuina vocali per quā excitaṫ affect⁹ laudātis in deū infra diceṫ: sed nūc dicendū est de laude interioris affect⁹ que est spēs orōnis mentalis

Laudatio — Laudatio dei dignissimus est affectus: et nasciṫ ex cōsideratione diuine bonitatis: ꝛ ex admiratione ꝓfunditatis sapiē dei: et ex stupore altitudinis diuine potētie: ꝛ ex immensitate maiestatis: q̄ de ipō vel ꝑ doctrinā fidei intelligimus: vel per opeꝝ eius vestigia colligim⁹: vel ꝑ illuminationē inspirationis interne ꝛ pure mētis intuitu ꝯtemplamur.

Laudare — Laudare deū est deū laudabilē intelligere: ꝛ ei⁹ magnificentiā cū exultatione ꝛ āmiratione extollere: vł pro eo qđ in se est vel pro his q̄ fecit. Oia eñ q̄ de deo cogitari vel dici pñt ſm veritatē ꝛ sentiri: non nisi ipius sunt: eo ꝙ nihil in deo sit nisi summe laudabile amabile ꝛ venerandū: ꝛ q̄nto perfectius cognosciṫ: tāto verius laudaṫ ꝛ ardētius amaṫ. Vñ sc̄ti oēs creaturas nō solū rōnales sed ꝛ irrōnales ꝛ insensibiles ad laudem dei inuitāt: ꝛ oia opa eius ostendūt eum laudabilē ꝛ in se ꝛ in oibus: nec tñ operū suoꝝ magnificētia valet eū ostendere laudabilē sicuti est: q꞉ maior est omni laude Ecci. xliij. Sicut opus artificis sui nescit peritiā vocaliter enūciare: sed tacēdo innuit q̄liter sit laudabilis q̄ talia voluit sciuit et potuit tam faciliter opari.

Deuotio — Deuotio scđs est actus ꝑncipalis interior religionis. Dicitur eñ deuotio a deuouēdo vñ deuoti dicunṫ q̄ se deo q̄dammō deuouēt ꝛ ei se totaliter subdūt ꝛ maxime religiosi: ꝛ sic deuotio est volūtas q̄dā: ꝓmpte tradēdi se ad ea q̄ ꝑtinēt ad dei famulatū. Manifestū est aūt ꝙ voluntas ꝓmpte ad faciendū aliq̄d pertinet ad cultū ꝛ ad seruitiū dei. Ea aūt q̄ ꝑtinēt ad diuinū cultū siue famulatū ꝓprie ꝑtinēt ad religionē: ꝓut ꝑꝫ ex dictis. Deuotio describitur ꝙ est feruor bone volūtatis: quē mens cohibere nō pōt valens: certis manifestat indicijs: ꝓpter redūdantiā interioris dulcedinis. Qđ aliq̄n fit ꝑ quosdaꝫ clamores cantus singultos gemit⁹. Uel ꝑ aliq̄s gestus corporis q̄si euaporando: nec se valet intus tacitus ꝯtinere. Causatur autē deuotio a meditatione. Cum eñ dictū est ꝙ deuotio sit actus ꝛ feruor volūtatis. Ois aūt actus volūtatis ꝓcedit ex aliq̄ ꝯsideratiōe: eo ꝙ bonū intellectū sit obiectū volūtatis: ꝛ ideo meditatio est causa deuotionis: inq̄ntum ꝑ meditationē hō ꝯsiderat se diuino obsequio traditū: ad qđ inducit duplex meditatio. Una ex parte diuine bonitatis et bñficioꝝ ei⁹: ꝛ hec excitat dilectionē q̄ est ꝓxima causa deuotionis. Alia est ex parte hoīs cōsiderantis suos defectus ex q̄bus indiget vt deo innitaṫ: ſm illud ps̄. Leuaui oculos meos in mōtes. Et hec excludit p̄sumptionē ꝑ quā quis impediṫ ne se subdat deo dū sue ꝟtuti innitiṫ. Causa aūt extrinseca ꝑncipalis est deus de q̄ dicit Ambro. sup̱ Lucā: ꝙ deus q̄s dignaṫ vocat ꝛ quē vult religiosum facit.

De speciebus deuotionum — ¶ De speciebus deuotionū. Cum eñ multa videanṫ esse genera deuotionū: pñt tñ in vndecim distingui differētias: iuxta singularū spūalium passionū ꝛ affectionū varietates. Deuotio nihil aliud est q̄ pie affectionis pinguedo: ꝛ magis se hꝫ ad affectū q̄ intellectū. Sicut videri pōt in simplicib⁹ deuotis: ꝛ litteratis plurimis indeuotis: vnde sicut pinguedo corpalis generaṫ per calorem naturalē: sic affectio et feruor voluntatis causat deuotionē id est q̄ndam internam experimentalē ꝑceptionē intime suauitatis: timoris doloris admirationis exultationis stuporis: iuxta singularū affectionū q̄litates q̄ ad vndenariuꝫ numerū ꝓtendunṫ: vt dictū scđo trac. ca. xxxj. Sunt tñ tres affectus deuotionuꝫ in quos oīm catholicoꝝ finaliter scriptura resoluitur: scꝫ cōpunctio cum tremore: admiratio cū stupore: exultatio cum iocūditate: de quibus dictum est in. xxxj. ca. scđi tractatus.

Capitulū XXI

R

des ſpes
ritas

Tria ſunt vt dicit Iſidorus.viij. libro ethi.que in religionis cultu ad colendum deuz vltra iam dicta in hoībus ꝓquirant̄ vicȝ Fides ſpes charitas. Naȝ dicit Augustinus in Enchi.fide:ſpe ⁊ charitate colitur deus. Cultus eīm interior deo debitꝰ ꝓut dicit Guilhelmꝰ in ſumma in duobꝰ videt̄ conſiſtere.ſcȝ in cognitione ⁊ affectione. Cognitio vͦo ad cultū interiorem dei ꝑtinens:eſt per fidei credulitatē: qua credit̄ deo ſicut deo credendū eſt. ſcȝ ꝓpt̄ ſe:⁊ ſup oīa:ſic eīm ꝑme veritati credendum eſt. Itē credulitas fidei eſt qua credimus de deo digna deo: vt ſummā potētiam:ſummā ſapientiā: ſummā bonitatē ⁊ conſequentia ad hec:vt ꝙ ipſe ſit oīum bonoꝝ creator ⁊ cōſeruator:mūdi gubernator:hoīs recreator ſeruiētiū ſibi liberaliſſimꝰ retributor. Coꝝ vͦo q̄ ꝑtinacit̄ rebelles ei ſūt zelātiſſimꝰ vltor.

Timor

Inter affectiones ꝑtinētes ad cultū dei:ꝑma videt̄ eſſe Timor q̄ timēdus ē ille: cuiꝰ potētie nullus pōt reſiſtere cū ſit ſūma:cuiꝰ ſapiētie nihil pōt abſcondi:cum ſit ſumma. Et eius bonitas cuȝ ſit ſumma: ſumme odit maliciam : et ſine fine puniet eam in eis quos ꝑtinaces inuenerit:timēdus ergo ē ſup oīa. Scd̄a affectio eſt Spes talis qualis ponēda eſt in deo:cuius potentie facilimū eſt liberare ab omni miſeria: cuius ſapiētie notiſſima ē miſeria noſtra Abyſſus eīm noſtre miſerie non inuocat abyſſum miſcd̄ie niſi agnoſcat̄:⁊ cuiꝰ bonitati ꝓpꝛium eſt miſereri ſemꝑ ⁊ parcere Que etiam ꝓpter liberalitatē ſuam fecit quecūqꝫ fecit : quia oīa fecit ad dandū: in ipſo ergo ſuper omnia ſperandum eſt.

Tertia affectio eſt amor: qui amādus eſt:quia optimꝰ in ſe eſt ⁊ ideo amore digniſſimus: qui etiam eſt fons omniū bonorum a quo ſuſcepimꝰ oīa bona q̄ habemus vel habuimus: ⁊ a quo ſuſcepturos nos ſperamus quicq̄d ſuſcepturi ſumus.

S
Actus exteriores religionis.

Actus exteriores religionis ⁊ latrie quibus ipſa vtitur quaſi ſignis ad excitandū mentē ad actus interiores ⁊ ſpirituales iam dictos : ſunt in quadruplici differentia.

Adoratio

Primus actus exterior eſt Adoratio: ꝑ quā corpus ad venerandū deuȝ exhibet̄:vt eīm dicit Damaſce.libro iiij. Quia ex duplici natura compoſiti ſumus.ſcȝ intellectuali ⁊ ſenſibili:duplicez deo adorationē offerimus.ſcȝ ſpūalem q̄ conſiſtit in interiori motu anime.ſcȝ oratione:deuotione:fide.ſpe:charitate. Et corporalem que conſiſtit in exteriori corporis humiliatione ⁊ ꝑ aliqua ſigna exteriora: qualia ſunt Inclinatio:per quā recognoſcit homo paruitatē ſuam reſpectu diuine maieſtatis Genuflexio: ꝑ quā virtute latrie homo recognoſcit ſe nō poſſe ſtare in bono niſi ꝑ deum Proſtratio:ꝑ quā ꝓfitetur homo ꝙ ex nihilo eſt factus: ⁊ in nihilum caderet niſi manuteneret̄ a deo.

Inclinatio
Genuflexio
Proſtratio

Sacrificiū oblatio primitie decime.

Scd̄s actus exterior latrie ſeu religionis eſt Sacrificiū oblatio ꝑmitie decime illa q̄tuor ꝯueniūt in ſcd̄o actu religionis exteriori ꝑ quē aliq̄ res exteriores deo dātur ⁊ offerunt̄:ſ3 dr̄īt q2 ſacrificia ꝓprie dicunt̄ qn̄ ſit aliq̄d circa res deo oblatas: ſicut ꝙ panis bn̄dictus frāgit̄ et comedit̄: ⁊ aīalia occidebant̄: ꝑ quoꝝ occiſionez ſacrificātes in veteri lege oñdebāt ſe pleniſſime deo eſſe ſubiectos etiā ad occidēdum q2 mortē ꝑ pctā meruerūt : ⁊ ſperabant in miſcd̄ia dei vt mortē ꝓpꝛiaȝ quā meruerūt in mortē aīaliū cōmutare. Figurabāt etiā ſacrificia veterꝫ legis mortē xp̄i:q̄ mō ſacrificio miſſe repn̄tat̄: vn̄ ſacrificiū dr̄ q̄ſi ſacrū factū : q2 ꝑce myſtica ꝯſecrat̄ ꝓ nobꝫ in mēoriā dn̄ice paſſiōis.j.q.j. Multi. Signat etiā ſacrificiū qd̄ exteriꝰ offert̄ ſpūale ſacrificiū iteriꝰ q̄ ſe aīa offert deo i ſacrificiū: ſic̄ ſuo ꝑncipio creatiōis: ⁊ ſic̄ fini ſue btificatōis: ⁊ iō ſoli dō eſt offerēdū ſacrificiū:tā interiꝰ.ſ.mētē deuotā:iux̄ illd̄ p̄s. Sacrificiū deo ſpūs ꝯtribulatus: q̄ꝫ exteriꝰ.ſ.bonā opatiōez: ſm illd̄ p̄s.ſacrificate ſacrificiū iuſticie. Oblatio autē dicit̄ quādo deo aliquid offert̄ etiam ſi nihil circa ipſum fiat:ſicut offerri dicunt̄ denarij candele vel panes in altari:circa q̄ nihil fit:vnde omne ſacrificiū

est oblatio sed non ecõuerso. Primitie aũt sunt oblationes ⁊ ꝑtes primarũ frugum que deo in lege veteri offerebant̃: vt dicit̃ Deutro.xxvj. Non aũt sunt sacrificia quia nihil sacrũ circa ea fiebat. Et q̃a primitie sunt prime partes fructuũ deo offerende: hinc est ꝙ sacerdos primã missam cantans dicitur primitias celebrare vnde dicunt̃ primitie quasi primũ aliq̃d vel precipuũ. Decime aũt ꝓprie loquẽdo non sunt neq; oblationes neq; sacrificia: quia nõ exhibentur deo immediate sed ministris cult⁹ diuini. Unde decimaꝫ describit hostiensis in summa. Est oĩum bonoꝝ mobiliũ licite quesitoꝝ: pars decima deo data: diuina cõstitutiõe debita: ⁊ est danda de oĩbus bonis iuste acquisitis: vt colligitur ꝺ decimis. c. ex trãsmissa Et dicit̃ decima a denario: qui q̃dãmodo est numerus ꝑfect⁹: quia decime sunt signum ꝑfectionis. Tertius actus religionis exterior est ꝑ quẽ deo aliquid promittit̃ scꝫ Uotũ qꝺ Rich. i. iiij. di. xxxviij sic describit. Uotum est ꝓpositi superogãtis ꝓmissio deo facta: ꝓpter bonum finẽ ex delibratione firmata. Ex descriptione habent̃ quatuor que ad votum necessario requirunt̃: vicꝫ ꝙ votum nõ sit de necessarijs ad salutem: nec sit ꝓmissio facta homini: nec ꝓpter malum finem: nec ex surreptione. Quartus actus religionis exterior est cum aliqꝺ diuinũ assumitur ab hoĩbus: ⁊ hoc vel est sacramentũ: vel nomẽ diuinũ. Sacramẽta sunt septẽ Baptismus: confirmatio: eucharistia: penitentia: extrema vnctio: ordo: matrimonium. Nomen diuinũ assumit̃ tripliciter Primo modo ꝑ modũ iuramenti. Scꝺo ꝑ modum adiurationis. Tertio ꝑ modũ inuocationis. Primo nomẽ diuinũ assumit̃ ad ꝓpria verba cõfirmanda ꝑ Iuramentum: qꝺ est affirmatio vel negatio de aliquo: sacre rei attestatõe firmata. Secũdo assumit̃ diuini nomen ꝑ modũ adiurationis: qꝺ fit qñ aliq̃s intẽdit ꝑ reuerentiã diuine nois vel cuiuslibet rei sacre

[margin: Uotum — U — Sacramẽta — Nomen diuinum — Iuramẽtũ.]

aliquid ab alio obtinere. vñ ẜm Richardum in. iij. dist. xxxix. ar. iij. sic describitur Adiuratio est ꝑ inuocationẽ diuini nois vel alteri⁹ rei sacre: obsecrando vel imperãdo: inclinare eas ẜm se: vel in cõpatione ad eas ad aliq̃d agendũ vel patiendũ

Tercio assumit̃ nomẽ diuinũ ab hoĩbus ꝑ modũ inuocationis qꝺ facit Laus dei vocal' q̃ necessaria est vt affectus laudantis excitet̃ in deũ: ẜm illud ps̃. Sacrificiuꝫ laudis honorificabit me: ⁊ illic iter ⁊c. Et affect⁹ audiẽtis sil'r: ẜm illud psal. Semꝑ laus ei⁹ in ore meo. Et sequit̃ audiãt mãsueti ⁊ letent̃. Ad laudẽ dei incitat ois creatura Greg. Mirũ est ꝙ hõ sꝑ deũ non laudat: q2 q̃libet creatura ad deũ laudandũ sꝑ incitat: opa nãq; laudabilia artificẽ laudabilẽ oñdũt Ecci. ix. In manu artificũ opa laudabunt̃. Ad laudandũ deũ incitat sacra scriptura Apoc. xix. Laudẽ dicite deo nr̃o omẽs scti eius

Ad laudandũ deũ maxime incitat scriptura psalmoꝝ in tercia quinq̃gena q̃ in laude terminat̃. Ois spũs laudat dñm: ⁊ in q̃ sunt tot psalmi incipiẽtes: vl' a verbo laudãdi vl' ꝯfitẽdi vel cãtãdi. Sũt .n. varia v̈ba laudãdi deũ qb⁹ eccia vtit̃ q̃si iubilationib⁹ ⁊ tubis musicis: scꝫ bñdicẽ sctificare: gl'ificare: ꝑdicare: exultare: cõfiteri dño. Laudare: iubilare: magnificare cãtare: ⁊ ita de similib⁹: de singulis nunc inquirendũ est. Bñdicere dñm. Est significare dñm esse bonoꝝ datorẽ factorẽ vel donatorem: q2 suum dicere facere est Dixit eñ ⁊ facta sunt: ita suũ bñdicere ẽ suũ bene agere: dño aũt benedicere significat verbũ benedictionis illi fieri vel dirigi: vt ibi. Sancti tui benedicãt te: vnde dũ creature irrõnales inuitant̃ ad benedicendũ deũ ⁊ laudandũ: vt ibi Bñdicite oia opa dñi dño: significat̃ ꝙ oẽs creature sunt materia laudis ipsi homini propter cuius vtilitateꝫ creata sunt omnia. Et ideo homo gratias agendo domino benedicit. Qualiter autem omnis creatura sit creata in vsum homis: patet in. j.

[margin: X — Laus ⁊ … — Bened… domin…]

tract.cap̄.xxxvj.de vsu: actu voluntatis.
[ficare] Sanctificare nomē dn̄i. Est significare dn̄m in sanctificate et mūdicia pfectum: vnde sancti seraphin ter sanctus: sanct⁹ sanctus pclamant: dn̄i inexplicabilē sanctitatē aduertēdo mirando ꝛ laudando. Sanctus pmo inseipso est: sctitatem (vt dicit sctūs Bona.) ita sūme ꝛ purissime habens: vt impossibile sit ipm̄ aliquid nisi sanctū velle aut approbare. Sctūs secūdo: hoc est sanctitatē ita pfecte in alijs diligens: vt impossibile sit psum vere santitatem seruātibus: aut gratie dona subtrahere: aut glorie premia denegare. Sanctus tertio: hoc est ita sentire de deo optimo oppositum sanctitatis horrēs: vt impossibile sit ipm̄ peccata nisi horrere: aut
[fiteri] reprobare: aut impunita relinq̄re. Cōfiteri domio: ē significare certo signo ipm̄ esse dn̄m. Et hoc multipliciter: vel qm̄ bonus: vel qm̄ ineternū miscdia eius: vl' qm̄ laudabilis nimis ꝛ manitudinis eius nō est finis: vel qm̄ peccata dimittit: ꝛ prestabilis est sup malicia: aut ex reliquis pfe-
[ficare] ctionibus suis. Sacrificare dn̄o: est significare certis signis adhibitis ꝙ ille cui sacrificat': vel in cuius honorem principaliter offertur sacrificium: supm̄us est dominus plenariam habēs potestatē vite ꝛ mortis super nos: sicut in animali sacrificato vel occiso. Per sacrificia nanq; ꝛ oblationes ꝛ p alios actus latrie recognoscimus in deo creatore nostro vniuersale dominiū: a quo habemus: bona anie: bona corporis: ꝛ bona exteriora: pp̄ter hec debemus ei reuerentiā exhibere. vnde fm̄ bona anime debemus ei sp̄ualia exhibere. scꝫ dilectionem orationē ꝛ interiorem reuerētiam. Scd̄m corpus: pstrationes genuflectiones: inclinationes: cātus: manuum eleuationes: ꝛ huiusmodi. Scd̄m bona exteriora: oblationes: sacrificia: thurificationes: candelarū accensiones: ꝛ similia: nō pp̄ter eius indigentiā: sed in recognitionē seruitutis nostre: quia ab eo
[agere] om̄ia accepimus. Gratias agere deo: est significare bona ab eo recepta pure gratis ꝛ nō meritis nostris vt supra ptꝫ.
Adorare deum: vel cultu latrie colere est significare supremā in om̄ibus dn̄ationem eius atq; maiestatē. Et hoc modis varijs interius in anima: vel exterius in corpe: aut alijs rebus exhibitis: vt supra ptꝫ. [Adorare] Jubilare deo: ē significare magnitudinē eius in bonitate ꝛ benedictionib⁹ modo gaudij cuiusdam ineffabilis: vt aliquādo plausu manuū: aliq̄n vultus hilaritate: vt dictum est.ij.tract.ca.xxj.in fine [Jubilare]
Laudare in sanctis suis deū: est significare ipm̄ esse causam sue sanctitatis: sicut deum laudare in creaturis suis: est significare ꝙ ipse eas gubernat fecit et regit: pure grat' ꝛ magnificis modis. [Laudare in sctis suis.] Alloqui creaturas ꝙ benedicant deū: ꝙ collaudent: ꝙ adorent: ꝙ predicent: ꝙ letentur in eo: ꝛ similibus acclamationib⁹. totum hoc est significare complacētiā quā habemus in beneficijs om̄ibus que creaturis collata sunt: ꝛ hoc varijs modis significandi: p varietate alloquendi. (Significare em̄ est aliquid intellectui representare fm̄ grāmaticos qui tractant de modis significandi) sicut solemus exhortari per psalmos dicentes. Laudate dominū i tympano ꝛ choro: laudate eū in cordis ꝛ organo: cū alijs musicis instrumētis. Hoc aūt est significare complacētiam exultationē atq; leticiam quā habemus in recognitione beneficiorū dei talibus modis representādi. Queadmodū dare gloriā deo honorē ꝛ virtutē: ꝛ silia om̄ia pfectionē importantia: nō est aliud ꝙ̄ significare talia supeminent' esse in deo vel a deo pcedere: ꝛ hoc tot modis quot sunt modi repsentandi corde voce ꝛ ope [Alloqui creaturas]
Magnificare dn̄m nihil aliud ē ꝙ̄ magnum significare. Nō em̄ facimus deum magnū sed in interiori aīa cognoscente ꝛ diligente deum (ꝛ em̄ fide spe charitate magnificat' in aīa deus) qn̄ magnus ab ea ꝛ in ea significat'. vn̄ assumit creaturas alias ꝛ seipsam q̄si materiā signifi [Magnificare]

cationis diuine maiestatis: ex quibus dñi magnitudinē intelligit τ predicat.

Cantare

Cantare dño: est cantico oris infirmoꝝ animos per auriū oblectamenta ad deuotionem ꝓuocare.

Canticū oris

Canticum oris est vox sensibilis numerosa: ab auditu exteriori ꝓprie ꝑceptibilis. Uox ponit̄ ꝓ genere: numerosa iungit̄ quasi ꝓ drñtia ad voces nullaꝫ habentes numerosam ꝓportionē. Addit̄ tertia clausula: ꝓpter voces cordiales intrinsecas τ intellectuales que ꝑcipiuntur aure cordis: ꝑ hanc drñtiam differt canticū oris a canticordo seu cantico cordis: qđ est vox interior numerosa ab auditu solo interiori ꝑceptibilis: τ fit per quinqꝫ notas τ voces affectionū spūaliū: de quo dictū est .ij. tract. ca. xxxij. Sunt τ alia quatuor noīa ad canticū oris seu laudeꝫ vocalem reducibilia quibus ecclesia sepe vtitur in laude dei: τ sumunt̄ ex Daniele .iij. ca. Benedict⁹ es domine deus patrum nostroꝝ.

Bñdictus
Laudabil'
Gloriosus
Superaltatus

Benedictus dicat̄ de⁹ rōne creationis Laudabilis rōne conseruationis. Gloriosus rōne cōsūmate fruitionis. Superaltatus ratione incōprehense pfectionis: quia excedit oē qđ de ipo dicimus τ cogitamus: vel aliter. Bñdictus rōne bonitatis. Gloriosus rōne sapientie vñ dicit Ambro. Gloria est clara noticia. Superaltatus rōne potētie. Laudabilis inqñtū ex illis deriuat̄ pfecto in creaturis.

¶ De alijs ptibus iusticie potētialibus. Capitulū xxij

De alijs ꝑtib⁹ iusticie potētialib⁹

In precedenti caplo dictuꝫ est de prima parte potentiali seu virtute annexa iusticie. scꝫ de religione siue latria. Nunc dicendū est de alijs virtutibus annexis minus principalib⁹: iusticie quales sunt pietas: obseruātia: obedientia: disciplina: equitas: gratia seu gratitudo: vindicatio: penitentia: veritas: fidelitas: liberalitas: amicicia siue affabilitas: τ de Epikeya.

A
Pietas

Pietas est scđa ps iusticie potentialis. Et sumit̄ triplr. Primo est donū spūsscti τ attendit̄ erga ꝓximum imagine dei insignitū: de qua .j. dicitur. c. xxviij. Scđo pietas accipit̄ ꝓ misericordia improprie tñ. vñ Aug. in .x. de ci. dei. More vulgi nomē pietatis in opib⁹ misedie frequētat̄: qđ ideo arbitror euenisse: quia hoc ꝑcipue mandauit fieri de⁹ ea que sibi ꝓ sacrificijs placere testatur. Ex qua consuetudine factum est vt deus ipse pius dicat̄. Tertio pietas sumit̄ ꝓ cultu τ honore qui exhibet̄ deo: ex eo ꝙ ē principalis parens oīm τ ꝑncipiū essendi Et sic sumitur ab aplo ad Thimo. ij. Sobrie τ iuste τ pie viuam⁹ in hoc seculo: sic est eadem cū latria siue religione: de qua dictū est ca. ꝑcedenti. Quarto sumit̄ pietas ꝓ cultu τ honore ꝗ exhibet̄ parētib⁹ τ patrie. Et sic diffinit̄ a Tulio in sua rhetorica. Pietas est ꝑ quā sanguine ꝯiunctis: patrieqꝫ beniuolis: officiuꝫ τ diligēs tribuitur cultus. In hac diffinitione officium refert̄ ad obsequiū. Cultus vo ad reuerentiā τ honorē: quia vt dicit Augustinus. x. de ciui. dei. Colere dicim⁹ hoies quos honorificatione vel recordatōe vel presentia frequētamus: τ quidē in cultu parentū intelligit̄ cultus oīm consanguineoꝝ: qr ꝯsanguinei ex hoc dicunt̄: quia eisdē parentib⁹ ꝓcesserūt: vt dr. viij. ethi. In cultu vo patrie intelligit̄ cultus ciuiū τ oīm patrie amicoꝝ: τ iō ad hos ꝑncipaliter pietas se extendit: nō tñ eque oibus sed ꝑcipue parentib⁹. Alijs aūt ꝑm ꝓpriā facultatē τ decentiā ꝑsonarū. Describitur etiam sic Pietas est amor ꝓueniens inter aliquos: ex radice vel causa cuiusdā affinitatis mutue: qualis est inter ꝑentes τ filios τ ecōuerso: inter ciues τ ciuitateꝫ vel patriā. Exhibitio aūt pietatis quo ad parētes: cōsistit in reuerētiam exhibēdo: obedientiā faciendo: in necessitatib⁹ subueniēdo: pietati opponit̄ ꝑ defectū vitiū innominatū: cum intuitu religionis parētes deserim⁹ ꝗ absqꝫ nos sustētari nō pñt ꝑ excessū: qñ hō plus intēdit ad colēduꝫ parētes vl' patriā ꝙꝫ dahꝫ.

B
Obse[ruātia]

Obseruātia Uno mō inuenit̄ in mala significatione vt sic est spēs tertia supstitiōis: ď ꝗ dictū

Capitulum XXII

est ca. ꝓcedēti. Alio mō obseruātia inue-
nit in bona significatione: sic est tercia ps
potētialis iusticie exhibēs honorē supio-
ribus: ⁊ diffinit a Tulio. Obseruātia est
virtus ꝑ quā hoies aliq̄ dignitate antece
dētes cultu quodā et honore dignantur.
Cultus ⁊ honor obseruātie ꝑsonis exhi-
bet in dignitate ꝯstitutis. Hō namqȝ effi-
citur debitor alijs diuersimode ſm diuer
sam excellentiā eoꝝ et diuersa bn̄ficia ab
eis suscepta. Bn̄ficia aūt ꝓcipua sūt ipm
esse ⁊ gubernatio. In vtroqȝ aūt deꝰ sum
mū obtinet locū q̄ excellentissimus est: vt
causa nobis essendi: ⁊ gubernationis pri
mum ꝓncipiū. Secūdario autē nr̄i esse et
ꝓncipiū gubernatiōis sunt parētes ⁊ pa-
tria: a q̄bus ⁊ in qua nati sumꝰ ⁊ nutriti.
Et ideo ꝓmo maxime hō debitor est deo.
Scdō parentibꝰ ⁊ patrie. Tercia est cau
sa gubernationis et discipline nr̄e ꝑsona
in dignitate cōstituta que hȝ nos regere:
vn̄ ⁊ rectoribꝰ p̄latis ⁊ magrīs debitores
sumus: vn̄ sicut in ꝓmo gradu ad religio
nem ꝑtinet deo cultuȝ latrie exhibere: ita
in scdō ꝑtinet ad pietatē exhibere cultuȝ
parentibꝰ et patrie. Et in tercio gradu ꝑ-
tinet ad virtutē obseruantie exhibere cul
tū ⁊ honorē in dignitate ꝯstitutis. Rōne
excellētie debet eis honor: qui est quedā
recognitio excellentie alicuiꝰ. Rōne vero
officij gubernationis debet eis cultus: q̄
in quodā obsequio ꝯsistit: dum scȝ aliq̄s
eoꝝ imperio obedit ⁊ vicē bn̄ficijs repen
dit. Et ideo obseruantie due sunt ptes
scȝ dulia: que exhibet superioribꝰ honorē
⁊ obediētia ꝑ quā eoꝝ imperio obeditur.
Primo dicendum est de dulia. Scdō de
C obedientia. ¶ Dulia ſm nomē sumit du
Dulia plicitter. Uno mō cōiter ꝓ seruitute q̄ ex-
hibet deo vel creature ſm q̄ndā analogi
am ſm quā creator cōicat creature q̄ndā
excellentiā dominij vel alterius superio-
ritatis: ⁊ sic accipitur in glosa super illud
Math. iiij. Dn̄m deū tuū adorabis ⁊ illi
soli seruies. Seruitus cōis deo ⁊ homi et
cuicūqȝ grece dicit dulia: et dicit a dulos
greco id est seruitus. Alio modo dulia dr̄
honor soli creature debitꝰ rōnali: sicut la
tria dicit cultus soli deo debitus. Vn̄ ver
sus mortalis duliā: latriā dic oipotentis.
Sic cōiter accipi ꝯsueuerūt. Dulia de-
scribit est seruitus: cultus vel honor crea
ture debitus ⁊ exhibitus: et videt esse ea
dē cū reuerentia. Vn̄ Reuerētia descri Reuerētia
bit a Tulio. Est virtus ꝑsonis grauibus
vel aliq̄ prelatione sublimatis: debite ho-
norificationis cultū exhibens. Et notan-
dum q̄ reuereri dicit tripliciter Uno mo
do dicit motū q̄ est fugiendo seu resilien-
do ab altitudine alicuius rei in ꝓpriā par
uitatē. Et vocat iste motus timor reuerē
tie. Et huic motui interiori respondet ex-
terius elongatio vel fuga: q̄ humiles ꝑso
ne elongāt se ab his qui sunt in dignitate
positi non audentes eis appropinquare.
Qn̄qȝ vero reuereri dicit honorē quā ali
quis exhibet alteri gr̄a dignitatis: ad os-
tendū q̄ sit ei subiectus et paratus eius
implere voluntatē: vt est assurgere veniē
ti: assistere sedēti: inclinare transeunti: in-
cedentē sequi. Qn̄qȝ reuereri cōprehēdit
motū timoris reuerentie ⁊ honorē: et sic
sumit super illud Heb. xij. Patres car-
nis habuimꝰ eruditores et reuerebamur
eos. Glo. reuereri est cū timore honorem
impēdere. Ad duliā ꝑtinēt honor laus
et gloria. Honor importat testificationeȝ Honor
quandā de excellentia alicuius: vnde vo
lentes honorari: testificationē sue excellē
tie querūt: vt dicit phus in ethica. Uirtu
tis premium honor: vn̄ dicit Alexā. q̄ ho
nor est protestatio ꝓeminentie in aliq̄ ex-
hibitione: illi q̄ honoratur in aliquibus si
gnis exterioribus: vel verboꝝ scȝ excellē-
tiam alicuius ꝓnunciādo: vel factoꝝ: scȝ
se inclinādo obuiādo ⁊ hmōi: vel oblatio
nū rerū exterioꝝ scȝ xenioꝝ vel munerū:
aut etiā institutionū imaginū vel alioruȝ
hmōi. Differt autē honor a laude: nam
Laus tm̄ ꝯsistit in signis verboꝝ. Similr̄ Laus
Laudatio: que est ipsa laudantis oratio Laudatio
cū celebratione Sed honor ꝯsistit i q̄bus-

cunq; exterioribus signis corporalibus.

Gloria

Gloria est effectus honoris et laudis. Honor enim secundum Commentatorem .j. Ethi. est reverentia que fit alicui in testimonium sue virtutis: in secreto vel coram paucis. Sed si fiat in palam et coram multis dicitur gloria: que est longe lateq; preconium. Unde dicitur gloria a clarus quasi frequens fama cum laude: et dicitur quasi clarea commutata in g: a frequentia claritatis unde Roma .j. glo. Ambrosij: gloria est clara cum laude noticia. Et secundum ethimologiam dicitur gloria quasi glauria: id est gerens lauream

De speciebus dulie

De speciebus dulie dignissima species dulie est honor qui debetur humane nature quam filius dei assumpsit. Specialiter honoranda est humana natura in christo: propter inhonorationem quam in cruce sustinuit: hec species dulie. Yperdulia vocatur.

Yperdulia

Et dicitur ab yper quod est supra: quasi supra duliam. Propter hoc ex institutione ecclesie fit adoratio crucis in qua pependit christus cui yperdulia debetur: quia instrumentum fuit nostre redemptionis. Crucibus autem factis inquantum sunt ligna nihil debetur. Sed crucibus factis in signum christi crucifixi debetur latria. Imaginibus enim eadem adoratio debetur que debetur illis quorum sunt imagines. Secundo post naturam humanam a filio dei assumptam: exhibendus est honor beate virgini: in qua et ex qua christus carnem assumpsit. Inquantum enim est mater dei quod est excellentissimum: non tantum convenit ei honor dulie sed etiam yperdulie. Tercio exhibendus est honor dulie beatis angelis et sanctis qui sunt in statu glorie. Quarto exhibendus est honor his qui presunt in ecclesia militante: sunt enim loco dei. Quinto exhibendus est honor amicis dei etiam in statu vie qui sunt note sanctitatis. Sunt etenim honorandi rectores aliorum tam seculares quam spirituales: devoti viri religiosi: sacerdotes confessores: sapientes dono sapientie prediti: missi a superioribus ad aliqua officia exercenda: ut legati visitatores oratores et huiusmodi. Et universaliter omnes invicem Roma .xij. honore invicem prevenientes. Credendum est enim quod quilibet habet aliquid quod latet quo nos precellat: et precipue propter imaginem dei que est in unoquoq; homine. Sunt autem diversi modi honorandi: videlicet diligenter prestare auditum loquentibus. Alloqui reverenter. Assurgere venienti. Decenter assistere sedenti more angelico: comitari incedentem: signa prebere humiliationis: ut inclinationes et huiusmodi. Exhibere humilia officia: ut est lotio pedum et huiusmodi. Sunt et alij modi quamplures quos docebit unctio cum expedit.

Obedientia

Obedientia altera pars est observantie. Quemadmodum enim dulia prima eius pars exhibet superioribus ratione excellentie honorem. Sic obedientia ratione officij gubernationis: superioribus exhibet obsequium eorum impio obediendo: ideo dicto de latria que soli creatori debetur et de dulia que debetur creature soli. Dicendum est de obedientia que debetur creatori et creature. Post obedientiam que est respectu superioris dicetur de alijs duabus virtutibus scilicet de disciplina: que respectu inferioris: et de equitate que est respectu paris. Notandum ergo quod obedientia est virtus specialis: nam habet obiectum speciale: scilicet preceptum tacitum vel expressum. Voluntas enim superioris quocunq; modo innotescat est quoddam preceptum tacitum vel expressum. Et tanto videtur promptior obedientia: quanto preceptum expressum prevenit voluntatem superioris intellectam. Et licet obedientia prout respicit rationem precepti sit specialis virtus: inquantum procedit ex reverentia prelatorum continetur quodammodo sub observantia: inquantum vero sub reverentia dei: continetur sub religione et pertinet ad devotionem. Obedientia sic describitur. Est pio studio proprie voluntatis abnegatio. Pio studio dicitur ad differentiam illorum qui voluntatem suam humane voluntati subdunt timore servili vel pro lucro terreno. Et intelligere habet pium studium vehementem animi applicationem ad cultum dei. Pium hic dicitur a pietate: que dicitur theosebia. Ecce hic claret quod dictum est quod obedientia continetur sub devotione. Et notandum quod propria voluntas quam

abnegat obediētia dicit dupliciter. Uno mō dicit voluntas q̄ nō est deo subiecta: ⁊ hec volūtatis ꝓprie abnegatio fit cū voluntas nostra diuine voluntati subijcit. Alio mō dr̄ ꝓpria volūtas q̄ nō est subiecta homini: ⁊ talis abnegat in eo qui voto se obligans voluntatē suam subdit voluntati humane: ⁊ talis abnegatio ptinet ad religiosos. Describit etiā obediētia. Est voluntas faciendi preceptum vel mandatū supioris. Mandatū ibi intelligit qd̄ fit mediate vt p nūcios: vel p l'ras Preceptū vō qd̄ fit immediate. Iterū obedientia sic pōt describi. Est obtēpatio ꝺm regulam sacre scripture: maiorib⁹ q̄buscunq; debita: ⁊ intellige sacrā scripturam: large etiā ꝓ statutis canonicis ⁊ legalibus in q̄bus agit de iurisditione superioꝝ. Pro dictaꝝ tñ diffinitionū intelligētia. Considerandū q̄ triplex ē obedientia. scꝫ spālis: specialioꝛ ⁊ specialissima. Specialis est illa qua clerici spāliter tenent ad obedientiā suoꝝ plātoꝝ in his que ad officiū spectant ⁊ ordinē clericalē vt cōtinere ⁊ debitam tonsurā deferre et similia a sacris canonib⁹ ꝓ eis instituta: ⁊ ꝓ illa obediētia clericoꝝ data est tertia diffinitio obedientie. Specialioꝛ est ista qua ꝓpria voluntate obligat se aliq̄s certe psone vel religioni ad obseruātiā limitatam: ⁊ ꝓ arbitrio vouētis determinatā vt pmitto tibi obedire i istis ⁊ nō in alijs vel tanto tpe ⁊ nō vltra: vel in his q̄ regula iubet ⁊ nō in alijs. Pro tali obediētia dat scd̄a diffinitio. Specialissima obediētia est q̄ sine exceptiōe pmittit quis obedientiā ad oīa q̄ nō sunt ꝯ aīam suā ⁊ regulam suam huiuscemodi obedientiā suis ꝓfessoribus imponit regulā fratrū minoꝝ: vbi frater minoꝛ taꝫ ad ea q̄ sunt regule: quā ad ea q̄ iubent se obligat bona q̄ cōueniūt rōni: ⁊ liberi arbitrij subsunt potestati: cū ad irrationabilia vel impossibilia nemo debꝫ cogi: sicut ad illicita nemō debet obedire. Et pro tali obedienīia datur pma diffinitio: ⁊ illa quarta que sequitur Obedientia est ꝓprie volūtatis subiectio: arbitrio supioꝛis ad licita ⁊ honesta. Per obedientiam eñ homo renūciat ꝓprie voluntati subdendo carnē spiritui ⁊ voluntati superioꝛi: ⁊ sic homo facit cōtra se: nam hoc sonat nomē obediētie. Obedire eñ dicit quasi cōtra se audire: hoc est cōtra ꝓprium sensum ⁊ contra ꝓpriam volūtatem. Ex quo sequit q̄ virtus obediētie ē potioꝛ inter virtutes morales: q̄nto id est maius qd̄ cōtemnit vt deo inhereat ⁊ ꝓpter deuꝫ. Inter omnia aūt humana ⁊ potētias anime potioꝛ est voluntas: vt ꝓbatuꝫ est. j. tract. ca. xxxij. Et ideo laudabilioꝛ est obedientia que ꝓpter deum cōtemnit ꝓpriam voluntateꝫ: q̄ virtutes alie moꝛales que ꝓpter deum cōtemnunt alia aliqua bona. Queadmodum pauptas contemnit bona exterioꝛa vtilia: castitas bona coꝛpoꝛꝛ delectabilia obedientia bona anime supioꝛa vt volūtatem ⁊ ꝓprium sensum. Obediētie opponit Inobediētia Et est obedientia medium inter supfluum et diminutū: ita q̄ accipiat supfluum cum obediat cui non debet: vel in quibus non debet: qd̄ fit respectu boni ad qd̄ quis tenetur facere ex necessitate: qd̄ nullo mō debet omitti per obedientiam: vt diligere deum: seruare mandata eius: seruare tria vota precipua religionis pauptatis castitatꝭ ⁊ obedientie: tenet oīs religiosus: quia abdicatio ꝓprietatis ⁊ custodia castitatꝭ adeo annexa est regule monachali: vt cōtra eā nec summus pontifex possit licentiam indulgere Extra de sta. mo. ⁊ ca. re. Cuꝫ ad monasteriū. §. finali. Uitio aūt opposito per excessū obedientie nō est nomen impositum. Uitiū autē diminutū cum quis non obediat nominat inobedientia. Ad obedientiam eñ pertinet vt quis intendens preceptum impleat actum iusticie vel cuiusuis virtutis. Inobedientia autē omittit precepta dei et etiam superioꝛis quib⁹ homo tenet obedire: ⁊ p ꝯsequēs contrariat charitati qua diligit deus et

primus. Dilectio eñi dei vt quis mandatis eius obediat. Dicit eñi Johã. ij. Qui dicit se nosse deum ꝛ mandata eius non custodit mendax est: sic etiam obediētem esse preceptis supioris etiā in pceptis diuinis ptinet. iuxta illud ad Ro. xiij. Qui potestati resistit: dei ordinationi resistit: ꝛ sic pz ꝙ inobedientia que est cõtra charitatem: pctm̃ est mortale. Disciplina qua reddit qđ debet inferiori: virtus est moralis ꝛ pars iusticie ẜm Tuliū: vñ disciplina ẜm nomē suū diuersimode accipit. Disciplina. Uno mõ dicit a disco cis: qđ est scientiā accipe: vt sic disciplina ē in discipulo: doctrina in magr̃o: ꝛ facultas vel pfessio ꝛ sciētia in vtroqꝫ. Sciētia eñi ex diuersitate subiectorū accipit diuersitatē vocabulorū. Et sic sumit disciplina in ps. cxviij. Bonitatē ꝛ disciplinā ꝛ sciētiā doce me. Et dicit bonitatē ꝙtum ad pfectionem appetitus: disciplinā ꝛ scientiā ꝙtum ad perfectionē intellectus. Et dicit scientiā: ꝙtum ad cognitiõem speculabilium: disciplinā ꝙtum ad cognitionē moraliū. Alio modo disciplina dicit a displiceo ces eo ꝙ displicet: vt hic sumit p virtute qua a supioribus reddit qđ debetur inferiorib⁹. scꝫ correptio ꝛ disciplina: que placet sapienti ꝛ in ea pficit. Insipienti vo displicet ne pficit in eis: vnde dicit Prouerb. xij. Qui diligit disciplinā diligit sciētiā. Qui aũt odit increpatiões insipiens est: vt sic disciplina est ps iusticie. scꝫ desideriū seu habitus inclinās seu habilitans plātos ad correctionē inferiorum. Unde ẜm diuersitatē plātorū diuerse sunt partes ꝛ diffinitiões discipline Est eñi supior prelatus: secularis ꝛ exterior: spũalis ꝛ interior: pīformiter ꝛ disciplina diuidit. Est eñi disciplina pertinēs ad prelatos: qui presunt ceteris hoībus. Que ꝛ duplex est. Quedā est ecclesiastica: cū scꝫ delinquētes feriunt gladio spirituali que specialiter ptinet ad prelatos ecclesie. Quedā est disciplina materialis cum scꝫ delinquētes feriunt gladio materiali que maxime ptinet ad principes terrenos. Hanc disciplinā videt Ciprianus sic describere. Disciplina est morꝫ ordinata correctio: ꝛ maiorꝫ pcedentiū patrum regularis obseruatio. In hac diffinitione innuit: ꝙ disciplina debet esse ordinata ẜm ordinē diuine institutionis: et ꝛ sanctorꝫ patrū predecessorꝫ: ad emēdationem delinquentis. Spũalis et interior prelatus: cui cõmissus est microcosmus ꝛ regnū anime: est spũs noster seu liberū arbitriū. facultas scꝫ rõnis ꝛ voluntatis: vbi ratio tanꝙ cõsiliarius consulit dñe sue scꝫ voluntati: que tanꝙ principalis rector ꝛ impator habet gubernare: disciplinare: castigare ꝛ ordinare corpus et oẽs sensus ꝛ membra eius: hec etiā disciplina cõsistit in duobus. Primo in corporis rõnabili: ꝛ discreta castigatione et disciplinatione. Corpus eñi datū est ad seruiendū spũi: debet ei obedire sicut dño in omnibus bonis: ꝛ non recalcitrare et murmurare: sicut cõtumax ꝛ piger seru⁹ ꝛ spũs sicut prudens dñs debet carni puidere sicut seruo in tribus: vt opetur vtiliter: ne ocio torpeat: vt sustentet tpate: ne lasciuiat vel deficiat sub onere: vt castigetur discrete si in aliquo offenderit: vnde dicit Ecci. xxxiij. Uirga ꝛ onus asino: panis ꝛ disciplina ꝛ opus seruo. Consistit aũt castigatio ꝛ disciplina corpis in subtractione delectabiliū ẜm carnē: ꝛ assuefactione aspitatum ꝛ laborum: qualia sunt fames: sitis: frigus: ieiunium: asperitas ꝛ vilitas vestium: duricies lectorꝫ: peregrinatio: vigilie: disciplinatiões: verberationes ꝛ hmõi. Scdo cõsistit disciplina in membrorꝫ ꝛ sensuū corpis matura dispositione: ꝛ vocat morū disciplina: vnde maturitas multū decorat religiosos: vt vicꝫ religiosus nõ sit leuis in currēdo nec pronus ad risum: vel curiosus: vl' verbosus: vel ioculator. vnde Hugo de sctõ victore. Disciplina est omniū membrorū motus ordinatus ꝛ dispositio decens in omni habitu ꝛ actione ꝛc. Disciplina

Margin notes: E Disciplina; Morum disciplina

ceruicē submittit: deponit supcilia: vultū cōponit: ligat oculos: cachinos cohibet: moderaꝰ linguā: gulam refrenat: iram sedat: format incessuz: vñ Bernhardus de Mulachia epo scribēs: cōmendat eū q ita disciplinatus fuit in moribus: q nec manū nec collum: nec oculum nec aliqđ membruz leuiter mouebat aliqñ: nisi ſm q rō ⁊ causa dictabat: ⁊ nihil apparebat in eo qđ posset offendere cōtuentes: totū in eo disciplinatū fuit. F Equitas Equitas est respectu paris: sicut obediētia est respectu superioris: ⁊ disciplina respectu inferioris. Unaqueq; dictarū virtutū pars est iusticie tribuēs qđ suū est. Unde equitas triplex est: vna consistit in legum cōgrua applicatione. Legislatores eñ formāt legē: quā tñ in casibus aliquib⁹ seruare est cōtra equitatē iusticie. Equitas autē verba legis applicat ad intentionē legislatoris. Dicit eñ Grego. q verba debēt deseruire intentioni non intentio vbis. xxij. q. v. humane. Et sic ptinet ad equitatē iudicis tpare in penis rigorē iuris miscdia: vnde Ciprianus. Equitas est seueritas iusticie miscdie dulcore tpata. Hec vtus equitas apud grecos dr Epikeya de q̄ habitū est supra. c. x. Alia eqtas ɔsistit in rerū debita cōmutatione: ⁊ ptinet ad iusticiā commutatiuā: vt scȝ in cōmutationib⁹ ⁊ contractibus seruet equalitas: vñ Leui. xix. Statera iusta ⁊ equa sint pōdera. Tercia equitas de qua hic est ad ppositū cōsistit in bonoꝝ pporcionata participatione inter pares: vt scȝ in ecclesia: vel ciuitate vna: vel collegio: vel monasterio: vn⁹ vel pauci nō habeant oīa officia: vel multa beneficia: vel emolumēta vel grauamina alij pauca vel nihil. Et sic equitas ptinet ad iusticiam distributiuā. Dñ San. Bonauentu. in Centiloquio sic describit. Eqtas est amor equalitatis in his in quibus debet esse equalitas: ⁊ est virtus valde rara: ideo potest dici semita Prouerbi. iiij. Ducam te per semitas equitatis. Equitas ſm Guilhel. in summa; facit ad corporis mystici decorem. Sicut enim in corpore humano inequalitas mēbroꝝ que deberent esse equalia ⁊ pporcionata facit deformitatem. Et cum mittuntur humores inequaliter ad membra inducunt infirmitatem: ita in congregatione et republica inequalitas magnam facit indecentiam. Et in his qui habent abundāter ea quibus alij indigent: generat superbiam quasi quoddam apostema vel aliam infirmitatem: vt inuidiam: murmurationē: indignationem ⁊ multa alia. De quibusdam congregationibus verum est illud Ysaie. lix. Equitas non potuit ingredi: et inuenitur in eis quod dicitur vulgariter. Or licet cōmunes sint fratres: tamen nō omnes scutelle sunt sorores. G Gratia Gratia multipliciter accipitur vt habetur supra cap. iij. Nunc ergo accipitur prout est virtus specialis pars iusticie quarta scȝ potentialis. Uirtus vicȝ qua benefactorib⁹ gratia siue gratitudo recompēsatur. Ad hāc apostolus inuitat dicēs. Grati estote. Est eñ gratia vel gratitudo pars iusticie potentialis ⁊ virtus ei annexa: non tamē ad plenam rationem iusticie attingens: que in hoc consistit q alteri reddatur quod ei debetur ex debito necessitatis. Ad virtutem enim gratitudinis siue gratie pertinet retributio que fit non ex debito legali et necessitatis: ſ ex solo honestatis: qđ scȝ aliquis sponte facit: vnde gratitudo est minus grata si sit coacta: vt dicit Seneca in libro de beneficijs: vnde a Tulio sic diffinitur. Gratia est vtus in qua amicitiarum et officiorum alterius: memoria et remunerandi voluntas cōtinetur. In hac diffinitione gratie duo officia gratie innuunꝰ. Primum est recognitio amicitiarū ⁊ beneficioꝝ alterius scȝ bñfacientis p hoc qđ dicꝰ Memoria. Aïa namq; p memoriam mediantibus specieb⁹ ⁊ intētionib⁹ in ea reseruatis: redit in noticiā ⁊ recognitionē bñficioꝝ exhibitoꝝ. Scđm est retributio ⁊ recompensatio p loco et tpe iuxta facultatem: per hoc qđ dicꝰ re

muneradi voluntas. Consistit aūt remuneratio bñficiorum magis in affectu ꝙ in effectu: sicut ⁊ beneficium magis respicit affectum dantis ꝙ effectum: vñ paup si opere recōpensare nō pōt bñfactori: pōt tñ recōpensare p grarumactionē ⁊ laudē ⁊ venerationē bñfactori. Exemplū de patre bñfactore: cui inqntum hmōi debetur honor ⁊ reuerentia a filio: eo ꝙ hꝫ rōnem pncipij: sed p accidens debetur ei in effectu subuentio vel sustentatio si indiget: sic bñficiatus debet bñfactori honorem ⁊ reuerētiam: ⁊ cū indigeret ſm ꝙ potest debet ei subuenire. Gratie seu gratitudini opponiť Ingratitudo: sic em̄ gratitudo est virtus specialis diuersos habēs gradus: sic ⁊ ingratitudo vicium est speciale ⁊ habet diuersos gradus ſm ordinem eoꝝ que ad gratitudinē requirunť. Quorum primus gradus est ꝙ hō acceptum bñficium recognoscat. Scđs ꝙ laudes ⁊ gratias referat. Tercius ꝙ ꝓ loco ⁊ tpe ſm facultatem retribuat. Tot etiā gradus habet ingratitudo: sed qꝛ qđ est vltimum in gñatione est primum in resolutione: ideo pmus gradus ingratitudinis est vt homo beneficium nō retribuat. Ad quē pertinet ꝙ homo retribuat malum ꝓ bono. Scđs est vt dissimulet q̄si demonstrās se bñficium nō accepisse: ad quem ptinet ꝙ bñficium vituperet. Tercius gradus ⁊ grauissimus: ꝙ non recognoscat siue p obliuionem siue aliq̄ alio modo: ad quē pertinet ꝙ bñficium quasi malefactū reputet. Vindicatio q̇nta ps potētialis est iusticie: quā Tulius describit. Vindicatio est virtus ꝑ quā vis aut iniuria ⁊ oīno oē qđ obscurum est (id ē iniuriosum) defendendo ⁊ vlciscēdo propulsatur: hec virtus maxime necessaria ē habenti potestatē seu ꝑlationē vt puniat crimina. Vñ Roma. xiij. dei minister est (scꝫ iudex quicunq̄) vindex in iram ei q̄ malum facit. Ad cuius euidentiā cōsiderandū ꝙ vindicatio fit per aliqđ malum penale inflictū patiēti. Est ḡ in vindicatio-

H Vindicatio

ne attendendus animus vindicantis. Si ergo intentio eius feratur ad malū ei⁹ de quo vindictā sumit ⁊ ibi quiescit: est omnino illicita ⁊ viciosa quia charitati repugnat. Si vero pncipaliter ferať ad eius emendationē vel saltē cohibitionē ⁊ aliorum quietē ⁊ iusticie ꝯseruationem ⁊ dei honorē. Vindicatio est virtus ⁊ licita.

Vindicationi opponūť duo vicia: vnū p excessum scꝫ Crudelitas vel Seuicia q̄ mēsurā excedit in puniendo. Alterum p defectū scꝫ Remissio vt cū quis est remissus in puniendo Prouer. xiij. Qui parcit virge odit filiū suū. Virtus aūt vindicationis cōsistit in medio. In h̄ scꝫ ꝙ hō ſm circūstantias debitā mensurā ꝯseruat: et tunc est licita scꝫ persone publice. Ex charitate ⁊ zelo iusticie: nō ex odio ⁊ libidine vindicte. Ex desiderio correptionis: non ex desiderio afflictionis. Penitētia vno mō sumiť ꝓ sacramēto pnie sic nō sumiť hic. Alio mō est virtus moralis in voluntate existens: cōtenta sub iusticia punitiua seu vindicatione: de qua breuiter sunt aliqua dicēda. Pertinet aūt virtus penitētie ad iusticiā vindicatiuā inqntum scꝫ punit pctm̄ cōmissum. Sed in h̄ differūt qꝛ vindicatio punit pctm̄ p alium cōmissum. Sed penitētia punit pctm̄ per se cōmissum: vñ dicit Aug⁹. ꝙ pnia est q̄dam irascentis vindicta: puniēs in se qđ dolet cōmisisse de. pe. dist. iij. Penitentiā autē magr̄ in. iiij. dist. xiiij. sic diffinit. Penitentia est virtus qua pctā cōmissa plangim⁹ ⁊ odimus: ⁊ ea vlteri⁹ cōmittere nolum⁹ Per h̄ qđ diciť in diffinitione est virtus ostendiť ꝙ sit virtus. Qꝛ aūt sit virt⁹ moralis sic declarať: nam dicit phs. ij. Ethi. Virtus est habitus electiuus: immediate consistens: ꝓut recta ratio determinat: talis ē penitētia. Nā penitere de pctō cōmisso est actus ex electione ꝓcedēs ꝓut est displicentia voluntatis de ipso peccato: ⁊ cadit super debitam materiam: quia sicut bonū debite placet sic malum debite displicet: pōt etiam informari debitis

I Pen

circūſtantijs.ſ.qꝛ deteſtat̄ peccatū vt cō-
miſſum ē in reuerentiā dei cuꝫ propoſito
emendandi ꝛ cōfitendi. ꝛ in medio conſi
ſtit qꝛ de oīībus dolet peccatis penitēs:
nec tñ ita ꝙ deſperet.ꝑtinet etiā peniten-
tia ad iuſticiā q̄ ordinat hominē ad alteꝝ
ꝛ debitū reddit.qꝛ ꝑ penitentiaꝫ hō ordi-
nat̄ in deū ꝛ deo reddit ſubtractū obſeq̄
um ſatiſfaciēdo. Nā ꝑ hoc ꝙ hō peccauit
contra deū ſic ei ſubtraxit debitā obediē-
tiā ꝛ hoc debitū ſoluit hō deo ꝑ peniten-
tiā vñ ad iuſticiā ꝑtinet virtus penitētie:
vt pars potētialis. de hac autē ꝟtute pe-
nitentie nō faciunt mentionem phi mora
les qꝛ nō intellexerūt peccatū vt expiabi-
R Veritas. le ꝑ penitentiā. ¶ Ueritas ē ſexta ꝑs po-
tentialis ꝛ virtus annexa iuſticie deficiēs
ab ea q̄ꝫtū ad rationē debiti. Nō ei ex ne
ceſſitate ſ; ex quadā honeſtate vn⁹ hō al-
teri debet veritatis manifeſtationē. Ueri
tas nāqꝫ multipl̄r ſumit̄. Uno mō ꝓ ve-
ritate increata qualis ē ip̄e deus. ꝛ ꝑ ap-
ꝓpriationē fili⁹ dei. Uñ ꝛ verbū dr̄ q̄ſi ve-
rū boans id ē manifeſtās. Ipſe em̄ incar
natus ait. Ego ſū via veritas ꝛ vita. alio
mō veritas dr̄ ſm ꝙ a veritate aliq̄d dici
tur verū ꝛ ſic nō ē ꝟtus ſ; obiectū ꝟtutis
vl̄ finis. ſic nō ē habitus qd̄ ē genus virtu
tis. ſ; ē equalitas quedā ꝛ cōformitas in-
tellectus ad rem intellectā vl̄ ſigni ad reꝫ
ſignatā vl̄ rei ad ſuā ydeam. ꝛ ſic diffinit̄
Ueritas eſt adequatio rei itellecte ad in-
tellectū. Tercio mō dr̄ veritas qua aliq̄s
verax ē ꝛ verū dicit de quacūqꝫ re pn̄ti ꝑ
terita vl̄ futura. ꝛ ſic eā deſcribit Tulius
Ueritas ē virtus ꝑ quā imutata ea q̄ ſūt
aut q̄ ante fuerūt aut futura ſunt dicunt̄
Quarto ſumit̄ veritas ſtricti⁹ qua aliq̄s
ꝛ vita ꝛ ꝟbo ſe talē qualis ē demōſtrat vt
nō alia q̄ꝫ que circa ip̄m ſunt nec maiora
nec minora de ſe dicat. Et ſic ē virtus mo
ralis ꝛ ꝑs potētialis iuſticie de qua h̄ loq̄
mur. qꝛ hoc ip̄m qd̄ q̄s ſe demonſtrat di-
ctis vl̄ factis talē qualis ē actus ē bonus
virtus aūt habentē bonū facit ꝛ op⁹ eius
bonū reddit. ij. Ethy. Conſiſtit aūt in me
dio inter ſuꝑfluū diminutū ſicut alie ꝟtu
tes morales. Ex h̄ ꝙ de ſe nec maiora nec
minora q̄ꝫ in ſe ſint recognoſcat. aut etiā
ex hoc ꝙ nec falſum dicit vel oſtēdit. qd̄ ē
ſuꝑfluū nec verū tacet cū expedit. qd̄ eſſꝫ
diminutū veritatis de hac ꝟtute habitū ē
ſ. ca. xvj. Ad veritatē inq̄ntū ē ꝟtus ꝑ
tinet Simplicitas q̄ dr̄ ꝑ oppoſitū dupli- Simplicitas
citati qua. ſ. aliq̄s habet aliq̄d in corde ꝛ ali
ud q̄ꝫ habet oſtendit exterius. ſic ſimplici
tas excludit duplicitatē qua q̄s vnū intē
dit ꝛ aliud p̄tendit. Et dr̄ ſimplex quaſi ſi-
ne plica. ſ. duplicitatis. ꝛ de hac ſimplici-
tate dr̄. j. ca. Job erat ſimplex ꝛ rect⁹. ſim-
plex. i. ſine plica doloſitatis ꝛ falſitatis. et
dr̄ h̄ ſimplicitas nō ꝓut opponit̄ intelle-
ctus ꝑſpicacitati. ſ; ꝓut opponit̄ doloſita
ti ſm illud apl̄i ad Roma. xvj. Uolo vos
eſſe ſapientes in bono ꝛ ſimplices in ma-
lo. Ueritati opponunt̄ viciū. mendacij L
ſimulationis ꝛ ypocriſis iactantie et yro-
nie. Mendaciū vicium oppoſitum ve
ritati Aug⁹. deſcribit. Eſt falſa vocis ſigni
ficatio cū intentione fallendi. xxij. q. ij. pa-
ragrapho, Ille ergo. vt igit̄ mendacium
ſit neceſſe eſt vt falſum ꝓferatur ꝛ cū in-
tentione fallendi. Hoc em̄ malum eſt ꝓ-
prium mentientis aliud habere clauſum
in corde aliud prolatū in lingua. Men-
dacij ſunt tres ſpecies. Mendaciū ioco-
ſum quod fit cauſa ludi. Officioſū quod
fit cauſa vtilitatis. Pernicioſuꝫ quod fit
cauſa nocumenti. Ypocriſis ſeu ſimula
tio. qua q̄s fingit ꝛ ſimulat ſe habere per
ſonaꝫ alterius quā nō habet formaliter ꝛ
directe opponit̄ veritati qua quis exhibꝫ
ſe talem vita ꝛ ſermone qualis eſt. vñ ſm
Iſi. li. ethy. ypocrita grece dr̄ ſimulator la
tine. a ſimulo las id eſt repreſentare falſo
fingere. ſe ſcire quod neſcit vel eſſe qd̄ nō
eſt. ypocrita enim ꝛ ſimulator cum intus
ſit malus ſe bonum palam oſtendit. ꝛ di-
citur ypocrita ab ypo quod eſt falſum et
criſis iudicium. Simulat enim perſonaꝫ
alterius ſcꝫ iuſti cum vult videri bonus
cum non eſt. vel componitur ypocrita ab

yper quod est sup ꝛ crisis qđ est aurū q̄si
supaurat᷒ in supficie. q2 in extremo vide
tur esse bonus cū interius sit malus. Vn̄
sanct᷒ Bona. in centilocq̇o sic diffinit ypo
crisim Est viciū clausum simulatione vir
tutū palliatū. Ypocrita vero ē qui vult vi
deri qđ nō est. s. bonus quasi alterius per
sonā repsentās. Species ypocrisis sm̄
Grego. sunt quatuor. Pardus em̄ in Da
niele habens quatuor alas ē ypocrita ha
bens quatuor species: pma est iactantia
de bono manifesto. Secūda simulatio de
bono occulto. Tercia excusatio de malo
manifesto. Quarta dissimulatio de malo
occulto hec Bonauē. Jactantia oppo
nit̄ veritati p excessum sm̄ phm. iij. ꝛ. iiij.
Ethy. Jactantia sm̄ nomē videt̄ impor
tare q̄ q̇s verbis se extollit. Qđ em̄ quis
vult longe iactare eleuat in altū. Tūc em̄
ꝓprie quis se extollit qn̄ de se sup id q̄ȝ est
aliquid dicit. Hoc em̄ duplr̄ contingit
Vno mō qn̄ aliq̇s loquit̄ de se supra illđ
qđ est in opinione hominū. Alio mō quā
do q̇s loquit̄ đ se ꝛ effert se supra illđ qđ
est in ip̄o Et potest sic describi Jactantia
est ostensio ꝓprie laudis cum tamen veri
tas non subsit. Et alio nomine dicit̄ Ar
rogantia cum quis sibi tribuit qđ non ha
bet. Quādoq̄ȝ tamē extenso nomine dici
tur Ostentatio vana ꝓprie laudis. etiā cū
veritas subest. Tamen in hoc posset dici
Jactantia de eo qđ nō habet. licet em̄ ha
bet bonū a se tamē nō habet illud. h̄ alex.

Yronia opponitur veritati p defectum
cū quis de se dicit minora a veritate decli
nans puta cum quis asserit de se aliqđ vi
le qđ in se nō recognoscit. aut cū de se ne
gat aliquod magnū qđ tamen in se perci
pit. Si quis tamen salua veritate maiora
que sunt in eo tacet ꝛ quedam minora de
tegit q̄ tamen inesse sibi cognoscit non est
vicium yronie. nisi p alicuius circūstātie
Fidelitas Fides. corruptionem. ¶ Fidelitas seu fides in
ꝓmissis seu cōmissis videt̄ ptinere ad vir
tutē veritatis. Sicut em̄ veritas seruat ho
minē ne aliquē fallat in verbis. sic fideli
tas seu fides seruat hominē ne quem fal
lat in factis. Fides tamen aliquando lar
ge sumit̄. Et sic ad eam ptinet seruare ho
minē ne fallat aliquē verbo vel facto. Et
sic sumit Aug᷒. fidē in li. de doctrina xp̄i
ana. Nemo mentiens in eo qđ mētit̄ ser
uat fidem homo fidelis confidenteȝ de se
nō fallit. Fides put hic sumitur nō est
virtus theologica qua eterna bona credi
mus. ſ; est virtus cui in presenti bona no
stra credimus. Eadem cuȝ fidelitate qua
ꝓmissa complent̄ ꝛ cōmissa fideliter exe
quūtur vnde dicit Isi. x. Ethimol. fidelis
dicit̄ quis p eo qđ fit ab eo qđ dicit vl̄ ꝓ
mittit bonū. Et notāter dicit bonū quia si
malū ꝓmitteret seruare nō debet Juxta
illud Isidori. In malis ꝓmissis rescinde
fidem. i. fidelitatem non seruando illud.
Liberalitas Largitas. ¶ Liberalitas siue Largitas Cōnumera
tur inter partes potentiales seu virtutes
annexas iusticie ab Andronico paripate
tico vt refert sanctus Tho. ij. ij. q. lxxx. ar
ti. j. sanctus etiā Bonauē. in centiloquio
iusticiā primo diuidit in seueritatē ꝛ libe
Seueritas. ralitatē. Seueritas ē virtus debito sup
plicio cohercens iniuriā ꝛ ptinet ad vin
dicationem. Liberalitas est virtus bene
Benignitas. Bnf. ficiorum erogatrix q̄i p affectu. ¶ Beni
gnitas p effectu. Beneficentia nominat̄
ꝛ ptinent ambe virtutes ad liberalitatē ꝛ
oriunt̄ ab amore a quo venit q̄ amici mu
tuo sibi bona cōmunicant. Nam amico
rū ē mutuo sibi bn̄ facere ꝛ hoc ptinet ad
beneficentiaȝ. Benignitas aūt dicit̄ qua
si bona igneitas. ꝛ differt a bonitate. Be
nignitas enim sponte virtus ad benefaci
endum exposita lenis blanda dulcis allo
quio ꝛ suauis. cuncta inuitans dulcedine
Bonitas. Bonitas quidem facere bona ꝛ prestare
quod poscitur parata est. non tamen sua
uis est. ꝛ sua cunctos nouit inuitare dul
cedine. ꝛ potest quandoq̄ȝ esse tristior. et
tamen benefacere quod petitur. Libera
litas igitur est virtus habilitans eū in quo
est ad bene vtendum bonis ab eo posses
sis: que nomine pecunie significant̄. tam

in sumptib⁹ respectu sui q̄ʒ in dationibus
respectu ꝓximi. ptinet etiam ad eam pre
parare ⁊ cōseruare ad ydoneū vsum pe-
cuniam. Quicq̄d eñ homies in terra ha
bent quoꝝ sunt dñi pecunia vocat̃. j. q. iij
Totū. vnde pecunia dr̃ a pecus dis qua
si pecudia q̄ omnis substantia antiquo-
rum in pecudib⁹ vel pecorib⁹ erat. Et sic
pecunia dicitur esse materia liberalitatis
Liberalitati opponit̃ Auaricia seu Fi
largia. Filargus eñ grece auarus. i. aui-
dus eris dr̃. Et dicit̃ a filos qđ est amor ⁊
argiton id est argentum. Inde filargia id
est auaricia. Quā describit sanctus Bo-
na. in Centiloquio. Auaricia est appetit⁹
non solum pecunie sed etiam altitudinis
⁊ scientie. Itē auaricia est immoderata
habendi cupiditas. Duplex eñ est actus
auaricie. s. diligere pecuniam ⁊ retinere si
ue non dare. Ratione primi act⁹ Auari-
cia opponit̃ charitati q̄ bonū diligit incō
mutabile. Rōne scđi actus opponit̃ libe
ralitati siue largitati q̄ dat danda ⁊ reti-
net retinenda. Inq̄ʒtum vo auaricia im-
portat immoderantiā q̄ʒtū ad acq̄sitionē
⁊ cōseruationē diuitiaꝝ. put ea acq̄rit vl
tra debitū ea rapiendo. Sic auaricia op-
ponit̃ iusticie. Duplex q̄dem est actus
liberalitatis. s. dare danda ⁊ retinere reti-
nenda. Cui⁹ duplex est extremitas vicio-
sa scʒ Prodigalitas q̄ dat non danda: vt
sic opponit̃ etiam liberalitati. Et auari-
cia q̄ retinet non retinenda. Largitas si-
Parcitas ue Parcitas qđ idem est. est virtus (par
citas q̄nq̄ʒ signat viciū: q̄nq̄ʒ virtutem vt
hic) Tamen ratione actuū differens erit
medietas. Si aūt attendit̃ oppositio ꝓm
actum dandi. Prodigalitas est superflui
tas que dat non danda. Auaricia est di-
minutio que nihil dat. Largitas est medi
etas. Si vo ordinatur ꝓm actum retinen
di. Auaricia est superfluitas: que retinet
retinenda ⁊ non retinēda. Prodigalitas
¶ est diminutio que nihil retinet. Parcitas
Amicicia vo est medietas. Amicicia inter partes
potentiales et virtutes annexas octaua
enumerat̃ que alio nomine dicit̃ Affabi- Affabilitas.
litas. Unde phs. viij. Ethicoꝝ. de dupli-
ci loquit̃ amicicia. Prima specialiter cō-
sistit in affectu quo vnus diligit alium. et
hec potest consequi ad quamlibet virtu-
tem. q̄ quelibet virtus est causa amicicie
quia bonum omnibus est amabile vt di-
cit Dyonisius. De hac amicicia habet̃ in
ij. tractatu cap̄. xiij. in tercia diuisiōe amo
ris. ⁊ hec pertinet ad charitatem. de qua
infra dicet̃. Alia est amicicia (de qua h̄
loquimur) que ꝯsistit in exterioribus ver
bis vel factis: per quaʒ ordinatur homo
ad alios homines in cōmuni cōuersatio-
ne ad quemlibet sicut decet. Et hec etiaʒ
dicit̃ affabilitas Cuius actus p̄cipit̃ Ec-
clesiastici. iiij. Congregationi pauperum
affabilem te fac. Hec nanq̄ʒ virtus amici
cia decenter ⁊ delectabiliter se habet ad
eos cum quibus conuersatur. Non qui-
dem cōuersationem lasciuā quā virt⁹ ca-
uet sed honestaʒ. ꝓm illud. Ecce q̄ʒ bonū
⁊ q̄ʒ iocundum habi. fra. in vnum. Q̄nq̄ʒ
tamen ꝓpter aliquod bonum cōsequen-
dum vel aliqđ malum excludendū nō re
fugiet virtuosus amicabilis eos q̄b⁹ con
uiuit cōtristare. vt dr̃. iiij. Ethi. Ne scʒ vi-
deat̃ eoꝝ pctō adulari ⁊ cōsentire ⁊ pec-
candi audaciā ministrare. Uñ ⁊ apl'us. ij.
Coꝝ. vij. Si cōtristaui vos in epl'a nō me
penitet. Et infra. Gaudeo. nō q̄ ꝯtristati
estis. sed q̄ cōtristati estis ad penitentiā.
Opponit̃ autem virtuti amicicie Adu
latio per excessum ⁊ litigium ꝑ defectum
Primū vicium intendit delectare. Scđʒ
contristare plusq̄ʒ optet et decet. Amici-
cia vo vbi optet ꝓpter aliqđ bonū conse-
quendū vel malū vitandū nō veret̃ con-
tristare: vt supra dictū est. Si ergo aliq̄s
in oīb⁹ velit ad delectatōʒ alteri loq̄ ex
cedit modū in delectando. ⁊ ideo peccat
per excessum. Et si hoc facit intentiōe tm̄
delectandi dicit̃ Placid⁹ ꝓm phm. Et vi
cium dicitur Placiditas. Si autē inten
tione alicui⁹ lucri dicitur Blanditor ⁊ vi
cium dicitur Blandicies. Nomen vero

adulatiōis attribui solet omībus q̄ supra
modū volūt aliq̄s verbis vel factis dele-
ctare in cōmuni ꝯuersatione. quā diffinit
Alexan. ꝛ etiam sanctus Bona. in Centi
loquio. Adulatio est sermo laudis alicui
exhibitus intentione placendi. Sunt em̄
quinq̈ʒ eius differentie. Est em̄ quedam
adulatio q̄ bonum non habitum tribuit.
Quedam que bonū habitum extollit plꝰ
q̄ʒ sit. dicendo magis q̄ʒ sit Quedam que
malum nutrit laudando. dicendo maluʒ
bonum ꝛ licitum. ps̄. Laudatꝛ pctōꝛ in de
siderijs anime sue. Quedam que malum
nutrit diminuēdo ipm̄. Quedam est qua
homo homini vult placere nō ꝓpter deū
laude ꝛ glīa vera. Apl̄s. Si adhuc homi-
nibus placerē xp̄i seruus nō essez. id est si
placere vellem nō ꝓpter deū. Litigiū si
ue litigiositas plus cōtristans q̄ʒ oportet
opponitꝛ amicicie ꝑ defectū: vt dꝛ. iiij. ethi
co. Litigiū em̄ ꝓprie cōsistit in verbis. s. vt
vnꝰ alteri contradicat. In hac ꝟo contra
dictione duo possunt attendi. Nam qn̄-
q̈ʒ contingit contradici ꝓpter ꝑsonam cō-
tradicentis cuʒ contradicens consentire
recusat ꝓpter defectum amoris viuentis
Et hoc videtꝛ ꝑtinere ad discordiaʒ chari
tati contrariam. Qn̄q̈ʒ em̄ ratione ꝑsone
quā aliquis cōtristare nō veretꝛ. Et sic fit
litigium qđ opponitꝛ amicicie ꝑ quam de
lectabiliter alijs cōuiuimus. Un̄ dicitꝛ. iiij
Ethi. Qui in om̄ibꝰ aut in plurimis con
uiuentibus contrariātꝛ non formidantes
eos contristari litigiosi siue discoli vocan
tur. vicium vocatꝛ Discolia.

D Epikeya, Epikeya
grece dicitꝛ ab epi qđ est supra ꝛ diacho-
ion qđ est iusticia. Latine ꝟo equitas. hāc
ponit philosophus quinto Ethic. parteʒ
esse iusticie. Pro quo considerandum q̄
Epikeya correspōdēs iusticie legali quo-
dammodo continetur sub ea ꝛ quodam
modo excedit eam. Si enim iusticia lega
lis dicatur illa que obtemperat legi siue
q̄ʒtum ad verba legis siue q̄ʒtum ad in-
tentionem legislatoris: que est potior q̄ʒ
lex. sic Epikeya est pars potior legalis iu
sticie. Si ꝟo iusticia legalis dicatur soluʒ
que obtemperat legi ꝺm verba legis. Sic
Epikeya non est pars iusticie legalis. sed
est pars iusticie communiter dicte cōtra
iusticiam legalem diuisa: sicut excedens
ipsam. vnđ per priꝰ dꝛ iusticia de ea q̄ʒ de
iusticia legali. quia iusticia legalis dirigitꝛ
ꝺm Epikeyam. Unde epikeya est quasi
superior actuum humanorum Dum vi-
delicet pretermittit verba legis: ꝛ sequitꝛ
illud quod poscit ratio iusticie ꝛ commu
nis vtilitas. Verbi gratia. Ecclesia statu
it q̄ ieiunetur tota quadragesima si est sa
nus. Est aliquis qui sanus est. sed si vult
quotidie ieiunare non poterit predicare:
vel seruire infirmis vel aliud opus pium
ꝛ valde vtile aut necessarium facere. Oꝛ
talis frangit ieiunium vt possit illa vtilia
opera exercere: existimans ab illa legꝭ ob
seruantia excusari. q̄ hoc non intenderit
legislator illius legis scʒ impedire opera
multum vtilia ꝛ necessaria ꝓpter ieiuniū.
Uirtuose agit ꝛ virtute Epikeya ꝛ equi-
tatis vtitur. ꝛ prelatus debet vti tali vir-
tute erga subditos suos. De Epikeya et
alijs decem virtutibꝰ moralibus ꝺm phi
losophoruʒ positionem dictum est supra
caplo. xvj. Exemplum aliud. lex institu
it q̄ deposita reddantur quia hoc in plu-
ribus iustum est. Contingit autem hoc es
se aliquando nociuum. puta si furiosus
quis gladium depositū repetit in hoc ca-
su ꝛ similibus: malum esset si quis vellet
legem positiuam seruare quo ad verba.
Bonum est autem pretermissis verbis le
gis sequi intentionem legislatoris quam
Epikeya interpretatꝛ. Depositum em̄
est quod custodiendum alicui vel alicuiꝰ
fidei datum vel creditum est. Et dicitur
a de ꝛ positum sic q̄ prepositio de auge-
at. vel dicitur a de id est deorsum posituʒ
al's seorsum posituʒ scilicet a deponente
vt ostendatur totum fidei eius commis-
sum apud quem ponitur quo ad custodi
am. Et videtur separata custodia a depo
nente. Hec hostiensis.

Capitulum XXII

Theorica

Theorica subiecta declarat iusticie mul
tiplicē sectionē ꝭm eius duplices actus p
tēs integrales ꝛ subiectiuas octoplicesqꝫ
potentiales cū eaꝝ multiformib⁹ actibus
ceterisqꝫ adiūctis virtutib⁹ earundēqꝫ vi
cijs oppositis. Iusticia cōstans ꝛ ppe
tua volūtas ius vnicuiqꝫ tribuens est du
plex.s.essentialis ꝛ pticipata. Essential' ꝛ
pmaria diuina vl' exemplaris. Participa
ta duplex.originalis ꝛ regni celestis. Ori
ginalis cui opponit peccatū originale.re
gni celest' duplex.s.glorie ꝛ grē. Glorie be
atificātis. Gratie duplex. s.gratie gratifi
cātis ꝛ gratie nō gratificātis. Et ē duplex
vniuersalis seu legalis cui opponit iusti
cia illegalis. ꝛ pticular' cui opponit iniu
sticia inequalitas. Iusticia pticularis ha
bet.xi.ptes.s.duos actus.duas ptes inte
grales.duas subiectiuas.septē partes po
tētiales. Act⁹ iusticie pticularis sunt duo
scꝫ reddere vnicuiqꝫ qđ suū est ꝛ iudicare
seu iudiciū rectū cui opponit suspiciosuꝫ
pniciosum ꝛ vsurpatū iudicium. Inte
grales ptes due facere bonū et declinare
a malo ad quā ptinet innocētia cui oppo
nit omissio ꝛ transgressio. Subiectiue
due iusticia.s.distributiua ꝛ cōmutatiua:
distributiue opponit personaꝝ acceptio
Cōmutatiua ei⁹ act⁹ ē restitutio cui oppo
nit retētio rei aliene. iusticie cōmutatiue
opponunt cōmutationes inuoluntarie ꝛ
cōmutationes voluntarie. Inuoluntarie
sunt duplices quedā in facto quedā i ver
bo.in facto sūt duplices aut in psona aut
in rebus.in psona sunt homicidiū mutila
tio membroꝝ.verberatio incarceratio.in
rebus furtū ꝛ rapina. Cōmutatio inuo
lūtaria in vbo etiā fit duplr aut in iudicio
aut extra iudiciū. In iudicio vt falsū testi
moniū ꝛ iniquū iudiciū. Extra iudiciū.cō
tumelia.conuiciū improperiū detractio su
surratio.criminatio.bilinguitas derisio il
lusio.subsannatio.maledictio multiloqui
um vbositas.linguositas.taciturnitas ad
iūgit. Cōmutatiōes volūtarie fraudu
lētia vsura.symonia.gyesia. Potentia
les ptes iusticie pticular' sunt septē. pri
ma ē religio.secūda pietas.tcia obſuātia
qrta grā.qnta vindicatio.sexta vitas.se
ptima liberalitas ꝛ addit Epikeya. Re
ligio siue latria theosebia siue eusebia ad
quā ptinet sanctitas pma ē ps potētialis
iusticie Religio hꝫ duplices act⁹.s. Im
peratos ꝛ elicitos. Imperatos vt visitare
pupillos ꝛ aduenas ꝛ imaculatū se custo
dire. Elicitos hꝫ duplices interiores ꝛ ex — Elicitos.
teriores.interiores sunt oratio ꝛ deuotio
Oratio ē triplex vocalis mētalis media.
ad q ptinēt postulatiōes obsecrationes — Oratō est tri
gratiarūactiones ꝛ laudatio. Itē deuotō — plex.
cui⁹ sūt tres spēs pncipales pma ꝯpunctō
cū tremore.secūda admiratio cū stupore
tercia exultatio cū iocūditate. Act⁹ eli
citi religionis exteriores sunt quadrupli
ces. Adoratio que fit per inclinationem
genuflectionem prostrationem: Res ex
teriores que deo dantur ꝛ sunt sacrificia
oblatiōes pmicie decime. votū p qđ deo — Adoratio.
aliqd pmittit.qdā qbus ea q sunt dei ab — Res.
hoib⁹ assumūt.q vl' sunt sacra vl' nomen — Uotum.
diuinū. Sacramēta sunt septē.baptism⁹.
cōfirmatio.eucharistia.penitentia.extre
ma vnctio mrimoniū. Ordo. Nomen
diuinū qđ assumit triplr vl' p modū iura
mēti adiurationis.inuocatiōis. Inuoca
tionis qđ fit p orationē vocalē ꝛ laudem
vocalē. Utit aūt ecclia mult' vbis laudā
di deū vicꝫ benedicere sanctificare ꝯfiteri
sacrificare. grās agere. adorare. iubilare
laudare alloqui creaturas vt deū benedi
cāt magnificare.cātare Sūt ꝛ qtuor noīa
qbus vtit ecclia cōiter i laude vocali.s.be
nedict⁹ laudabil' gloriosus superexaltat⁹
Religioni opponit ꝭm excessum supersti
cio ꝭm defectum irreligiositas manifesta
supsticio indebiti cult⁹ cui⁹ sūt due differē
tie.pma supsticio q exhibet diuinū cultuꝫ
mō indebito supflua ꝛ pniciosa. scđa sup
sticio q exhibet cultū diuinū cui nō ē exhi
bēdus. ꝛ illi⁹ sunt tres dfe.s.ydolatria di
uinatio obſuātia seu obſuatio.ydolatria
ē cult⁹ q ydolis exhibet. Diuinatio qdaꝫ

fit p̱ inuocationē demonū ⁊ hoc dupl'r vl'
p̱ manifestā vl' occultā. Si manifesta vel
vel fit p̱ aīata vt p̱ somnū.nigromanciā ⁊
fitonicā Uel p̱ inanimata vt Geomantia
ydromātia Aeromātia.piromātia.auru/
spiciū. Si occultā cui⁹ sunt multe differē
tie vt astrologia.genitalia.mathematica.
ꝯstellatio horuspiciū.auguriū.auspicium
saliatoꝛ.extispiciū.omen.cyromātia.spa/
tulamātia ⁊ soꝛtilegiū qđ fit tripl'r.s.soꝛte
diuisoꝛia soꝛte cōsulatoꝛia ⁊ soꝛte diuina
toꝛia. Obseruātia siue obſuatio ad quā
ptinēt ars notoꝛia.coꝛpoꝝ imutatio.Co/
gnitio foꝛtunioꝝ. suspēsio diuinoꝛum ad
collū. Religioni p̱ defectū opponit̃ Ir
religiositas manifesta habēs ꝯrietatē ad
religionē.⁊ ꝯsistit in irreuerētia dei ⁊ rerū
sacraꝝ. In irreuerētia dei ei⁹ sunt due dif
ferētie.s.tētatio ⁊ piuriū. Tentatio dei q̄
de⁹ tentat̃ vƀo facto interp̄tatiue. piuriū
qđ fit si deest veritas.iusticia iudiciū. Ir/
reuerētia reꝝ sacraꝝ cui⁹ sunt due differē
tie sacrilegiū ⁊ fit rōne ꝑsone loci rei.⁊ sy
monia q̄ fit a manu ab obsequio a lingua
Pietas secūda ꝑs est iusticie exhibet
cultū ⁊ honoꝛem parentibus ⁊ patrie cui
opponunt̃ duo vicia innoīata. Obser/
uātia tercia ē pars iusticie exhibēs hono/
rē personis in dignitate ꝯstitutis.cui⁹ sūt
due species dulia ⁊ obedientia.Dulia si/
ue reuerentia ad deū ad quam pertinent
Yperdulia.laus honoꝛ ⁊ gloꝛia. Obedi
entia exhibēs superioꝛibus obsequiū cui
opponit̃ inobedientia.Disciplina q̄ red/
dit̃ qđ debet̃ inferioꝛi ⁊ equitas q̄ reddit
qđ suū est pari reducunt̃ ad obedientiaꝫ
Gr̄a q̄ benefactoꝛib⁹ gratitudo recōpē
sat̃ quarta pars potentialis ē iusticie pti/
cularis.Gratie cui ſm triplicem eius gra
dū opponit̃ Ingratitudo. Uindicatio
p̱ quā iniuria ⁊ peccatū alienū vlciscēdo
ꝓpulsat̃.q̄nta ꝑs ē potētialis iusticie pti/
cularis cui opponit̃ ſm excessum.crude/
litas siue seuicia ſm defectum Remissio
ad vindicationē reducit̃ penitētia p̱ quaꝫ
ꝓpriū peccatum cōmissum punit̃. Ue/
rita qua quis vita ⁊ verbo se demonstrat
qualis est sexta est potentialis pars iusti/
cie cui opponitur ſm excessum mendaci/
um ypocrisis seu simulatio. iactantia seu
arrogātia siue ostentatio ſm defectū op/
ponit̃ yronia. Ad veritatē ptinet fidelitas
⁊ simplicitas sine plica dolositatis et fal/
sitatis cui opponitur duplicitas. Libe
ralitas largitas siue parcitas abilitās ad
bene vtendū bonis possessis septima ꝑs
est iusticie particularis.q̄ ꝓ affectu beni/
gnites ꝓ effectu beneficentia nominat̃ ⁊
bonitas cui opponit̃ auaricia siue filargia
⁊ ꝓdigalitas. Epykeia siue equitas vir
tus qua p̄termittūt̃ verba legis īterp̄tati
ua intentionis legislatoꝛis ptinet ad iusti
ciā legalē seu vniuersalē quodāmō exce/
dit̃ a iusticia legali ⁊ quodāmō eam exce
dit. Donū spiritussancti coꝛrespondens
iusticie est pietas per quā spiritussanctus
monet nos ad hoc q̧ affectum quendam
filialem habeamus a deū.ſm illud Apl'i.
ad Roma.viij. Accepistis spm̄ adoptōis
filioꝝ in qua clamam⁹. Abba pater. In/
quantū vo pietas exhibet patri carnali af
fectum ⁊ culum no nest donum: sed vir/
tus. De qua supra dictum est.Et quoni/
am pietas donuꝫ spiritussancti est quedā
dispositio anime habitualis qua ꝓmpte
est mobilis a spiritusancto ad amandum
deum affectu filiali sub ratiōe debiti.ideo
coꝛrespondet iusticie.que respicit alteruꝫ
sub ratione debiti.

¶ De fide ⁊ vicijs opposit̃ fidei. Ca.xxiij

FIdes cum sit substantia ⁊ prīci
pium omnium bonoꝛum spiritu
alium.sitq̧ fundamentuꝫ gratie
⁊ gloꝛie.recte ip̄a est primus habitus vir/
tutum theologicarum. Primus inq̃ꝫ non
tempoꝛe sed natura. Consequēter post
virtutes cardinales et consuetudinales
rectificantes animam ſm inferioꝛem fa/
ciem.dicendum est de tribus virtutibus:
Theologicis rectificantibus animaꝫ ſm
faciem superioꝛem in qua consistit yma/
go trinitatis eterne.ꝓut supra declaratū

A
De fide
cōis opp
fidei.

est capi.xiiij.in quarta diuisione virtutis.

De fide igit̃ dicenduz Primo quo ad ei⁹ equiuocatione͂. Scd̃o de ei⁹ obiecto qđ est credibile. Tercio de e⁹ actu. Quarto de ei⁹ subiecto. Quinto de ei⁹ diffinitione. Sexto de vicijs oppositꝫ fidei. Quantum ad p̃mum respondet.s.Bona.in.iij dis.xxiij.in.iij.dubio lr̃ali. Et in Centiloquio. Qz fides inuenit̃ accipi dece͂ mōis. Aliquādo em̄ accipit̃ ꝓ spōsione.j.Thi.v. Primā fide͂ irritam fecerunt. Aliqñ ꝓ fidelitate. Hiere.vij. Perijt fides ⁊ sctūs de terra. Aliqñ ꝓ cōscientia. Ro.xiiij. omne qđ nō ex fide peccatū est. Aliqñ ꝓ sacramento fidei. ꝭm q̄ dicit Aug⁹.ad Bonifa. q̄ nō est aliud puulos habere fidem q̄ȝ habere fidei sacrame͂tū. Vñ puulis in fidei sacramento.s.baptismo plene fides infundit̃ ⁊ cetere virtutes theologice ꝭm habitū sed nō vsus earū. sic patet qđ pu⁹ dictū est in p̃ncipio hui⁹ capituli. q̄ fides prior est ceteris virtutib⁹ theologicis nō tp̃e. qz simul infundunt̃ q̄ȝtum ad habitum est ibi simultus. Sȝ q̄ȝtuz ad actum est ibi naturalis ordo ꝓ eo q̄ act⁹ fidei p̄ambul⁹ est ad actū spei ⁊ charitatis. Nemo em̄ aliq̄d sperat vel amat nisi illđ cognoscat ⁊ aliquo mō credat. Aliqñ sumit̃ fides ꝓ assensione conclusionis per rationem ꝓbate. ꝭm q̄ dicit Boetius. Argumentum est ratio rei dubie faciens fidez. Aliquādo ꝓ cognitione cōprehensionis. ꝭm q̄ dicit̃ Ro.j. Justicia dei reuelat̃ ex fide in fidem. Glo. in fidem spei. q̄ dicit̃ fides. qz fidentissima ⁊ certissima est. Aliqñ ꝓ habitu fidei informis. Jaco.ij. Fides sine operib⁹ mortua est. Nam fides informis que non operat̃ per dilectione͂ mortua est. Et differt a fide formata. que est fides que operat̃ per dilectionez: que informat̃ gratia que gratam facit animā fidelem cum vniuersis eius potentijs et habitibus virtuosis. Et charitate que sť opera fidei ⁊ meritoria vite eterne. Fides autem informis est huic contraria vtraq̄ȝ formabilitate priuata: qualem habens in peccato existentes mortali. quia nō est in eis gratia gratificans vel charitas. potest tamen fides informis fieri formata ꝑ gratie aduentum. Unde sicut multi colores in vna domo tenebrosa existentes efficiunt̃ luminosi per vnam luminositate͂ superuenientem. ⁊ ab illa informant̃ decorant̃ ⁊ venustant̃. Sicut habitus virtutum informes (vt dicit.s. Bonaueñ.i iij.disti.xxiij.) existentes in anima ab vna gratia superueniente venustant̃ ⁊ decorant̃. Et ꝭm hunc modum facile est intelligere qualiter habitus fidei informis format̃ per ipsius gratie aduentum. Dicit̃ enim formari sicut color tenebrosus formatur ad luminis ingressum. Et sicut ex colore ⁊ lumine infuso non fit vnum per essentiam ꝭ vnum per ordinatione͂ ⁊ relationem. qz fides ꝑ aduentum gratie incipit complete ordinari in finem ⁊ in deū credere ⁊ eide͂ complacere. Octauo fides sumitur ꝓ habitu fidei formate. Ro.j. Justus ex fide viuit. Fides enim informis dicitur mortua ob defectum gratie. ⁊ operationis fructuose. Superuenientibus autem illis reuiuiscit ⁊ fit formata ex operibus dum assentit summe veritati ꝓpter se ⁊ super omnia. Nono sumitur fides pro actu fidei. ꝭm q̄ dicit Augustin⁹ Fides est credere qđ non vides. Decimo fides sumitur pro obiecto fidei. ꝭȝ q̄ dicitur in simbolo Anastasij. Hec est fides catholica. De omnibus aute͂ his modis contingit dicere fidem ꝭm quandam analogiam. ꝓ eo q̄ in omnibus reperit̃ quedam ratio ⁊ assensus credulitatis ꝭȝ plus et minus. Quantum ad secundū de obiecto fidei. Primo dicenduz est de credibili. Scd̃o de cōtinentia simboli ad articulos. Circa primū sciendū q̄ duplex e͂ obiectū fidei. sic̃ ⁊ cuiuslibȝ alteri⁹ habit⁹ ꝯgnitiui.s. formale ⁊ materiale. Obiectū fidei formale vt dicit.s.Bona. Est verū increatū seu v̓itas p̃ma. nō em̄ fides assentit alicui

Fides informis.

B

vero. nisi in quantum est reuelatum a deo Unde dicit Dyoni. Quia fides est circa simplicitatem et semper existentem veritatem. Obiectum materiale fidei non tantum est verum increatum. s. ipse deus: sed etiam multa vera creata que sub assensu fidei non cadunt nisi secundum quod habent aliquem ordinem ad deum que ab eo dictantur. Unde sicut contingit intelligere in visu quod lucidum dupliciter mouet visum. vel prout est abstractum: vel prout est terre materie incorporatum Sic ipsa diuina veritas dupliciter mouet ipsum intellectum per fidem illuminatum. vel per se sicut in articulis specialibus ad ipsum deum secundum diuinitatem. vel vt est vnita creature. sicut in illis articulis respicientibus ipsum deum in sua humanitate assumpta. vel in operatione ab ipso creata. sicut in creatione reparatione et glorificatione. Est etiam notandum quod ipsum obiectum supra quod fertur fides habet rationem complexi. s. propositio siue enunciabile cui assentitur ex auctoritate dei. vt illa propositio Deus est trinus et vnus. Quia xpistus est incarnatus et passus etc. Unde dicit Aug. quod credere est cogitare cum assensione. sed assensus rationis non fertur supra incompletum sed supra complexum. Considerandum secundo quod credibilia que sunt fidei materiale obiectum per certos articulos contentos in Simbolo distinguuntur. Ideo dicendum est de continentia simboli. Circa quod tria sunt breuiter attendenda. s. differentia simbolorum Sufficientia credendorum et essentia articulorum. Quo ad primum Sciendum quod simbolum dicitur a simultate vel collectione. quando scilicet ex pluribus partibus fit vnum continuum. Et secundum hoc a collectione triplici dicitur simbolum. Primo a collectione multorum hominum in vnam fidem. Secundo a collectione predicantium et declarantium fidem. Tercio a collectione articulorum ex diuersis locis sacre scripture: in quibus tota fides quantum ad credibilia continetur.

Tria sunt Simbola fidei xpiane. Primum est simbolum apostolorum. Apostoli enim componentes simbolum vna et eadem hora instinctu spiritussancti ipsum composuerunt Unde dicitur simbolum a sin quod est simul: et bolus morsellus quia vnusquisque apostolorum bolum. i. particulam apposuit quam tum omnes simul approbauerunt. Aliud est simbolum maius factum in Concilio Niceno plus quam a trecentis patribus propter Grecos qui non crediderunt quod spiritussanctus procederet ab vtroque scilicet a patre tantum. vt dicitur de con. dis. v. c. vlti. et pe. Tercium est simbolum Anastasii. scilicet Quicunque vult saluus esse. Causa principalis conditionis primi simboli (vt dicit san. Bona.) fuit certa fidei traditio Causa secundi fuit veritatis tradite certa probatio vel palatio. Causa tercii. errorum pullulantium exterminatio. Primum dicitur maius non numerositate contentorum. sed maioritate conditorum vel auctorum. i. apostolorum. Et dicitur submissa voce. quia fuit conditum tempore veritatis nondum palate vel plate. vel quia est ad proprie conscientie securitatem. Dicitur etiam in diei principio et in fine. s. in prima et completorio. propter duplicem confessionem fidei necessariam scilicet in principio ecclesie et in fine. vel in principio regenerationis baptismalis: et vltimo defunctionis corporalis. In testimonium etiam conuersionis triumphalis. vel in prosperis et aduersis. vel in agendo et patiendo vel quod fides est scutum contra tentationes diurnas et nocturnas. Secundum simbolum quia editum est propter veritatem traditam palandam in diebus dominicis et festis solennibus. propter maiorem conuentum populi alta voce cantatur et post euangelium. quia est eius breuis collectio. et ante comuionem quia est ad ipsam digna preparatio. Tercium simbolum dicitur nocte finita prima diei hora. quia fuit editum tempore veritatis concusse per hereticos: preualentis finaliter contra eos. Quartum simbolum superadditur in iure. s. primus titulus de summa trinitate et fide catholica. vt dicit Isido. vii. li. ethi. c. vii. In quo id quod de fide catholica et summa trinitate in predictis tribus simbolis continetur: confirmatur et repetitur. Sufficientia articulorum in simbolo apostolico contentorum potest dupliciter assignari secundum s. Bona. videlicet ex parte cause efficientis. s. apostolorum qui ad condendum simbolum singulas partes posuerunt. Petrus dicit. Credo in deum patrem omnipotentem creatorem celi et terre. Andreas subiunxit. Et in ihesum

Simbolum apostolorum

xp̄m fi.e.vni.dn̄m nr̄m. Deinde Johannes. Qui cōceptus est de spūsancto natꝰ ex Maria virgine. Deinde Jacobꝰ maior. Passus sub poncio pylato cru.mort. ꝛ se. Deinde Thomas. Descendit ad in. ter.die re.a mor. Deinde Jacobus minor Ascendit ad celos se.ad de.dei pa. oīpo. Deinde Philippus. Inde ven. est iudi. vi.ꝛ mor. Deinde Barnabas. Credo et spm̄sanctū. Deinde Matheus. Sctām ecclīaȝ catholicā. Et est sensus. Credo in spm̄sanctū sanctificantē ecclīam vniuersalem. Deinde Simon chananeus Sanctoꝝ cōmunionē remissionē peccatorum Et est sensus ꝙ remissio pctōꝝ fit in communione viuoꝝ vel sacramentoꝝ. Deinde Judas thadeꝰ. Carnis resurrectionē. Et est sensus. Credo ꝙ deus resuscitabit carnē. Deinde Mathias Uitam eternā amen. Potest etiā sufficientia assignari ex pte obiecti siue cause materialis. scȝ ipoꝝ articuloꝝ. Oīs articuli sunt de dō ꝛ ꝯm naturā in qua sistit: vel ꝯm naturaȝ quā assumpsit. Et sic q̇dam articuli spectant ad diuinitatē. Quidā ad humanitatem: q̇dam ad diuinitatē. Aut respiciunt diuinā naturā in se. Et sic est pmꝰ de singularitate. cū dr̄. Credo in deū: ꝛ nō in deos. Aut respiciunt diuine essentie tres psonas. Et sic respectu patris est credere in patrē deū oīnipotentē. Respectu filij ē credere in ihm xp̄m filiū eiꝰ vnicū dominū nr̄m. Respectu spūssancti estꝗ credere in spm̄sanctū. Aut respiciūt diuine eēntie opatiōes. Quarū vna est in collatione nature. Et hᷓ est creatio habens suū articulū. Credo in creatorē celi ꝛ terre. Alia ē in creatiōe gratie. ꝛ hᷓ est sanctificatio habens suum articulū. Sctām ecclīam catholicā sctōꝝ cōmunionē remissionē peccatoꝝ. Et ē sensus. Credo ꝙ remissio peccatoꝝ fiat in ecclīa catholica vbi est cōio sanctoꝝ. masculine: vel sctōꝝ neutralit̄. i. sacramentoꝝ. Alia est collatio glīe. ꝛ hec est glīosa resuscitatio habens suū articulum. Carnis resurrectionē ꝛ vitam eternam amen. Accipiunt̄ etiā septē respectu humanitatis xp̄i: iuxta septem actus pncipales q̊s ad reparatōȝ nr̄am dn̄s ordinauit. Primꝰ fuit incarnari. habēs suum articulū. Qui cōceptus est de spūsancto. Scd̄s fuit nasci. habens suū articulū Natus ex Maria virgine. Tercius fuit ꝓciū ꝓ nobis soluere habens suum articulū. Passus sub poncio pylato crucifi. mor. ꝛ sepultꝰ. Quartꝰ fuit inferos visitare: habens suū articulū: Descendit ad inferna. Quintꝰ fuit inferos spoliare. habens suū articulū. Tercia die resurrexit a mortuis. Sextꝰ fuit celestia transcēdere: habens suū articuluȝ. Ascendit ad celos. se.ad dex.dei pa.oīni. Septimꝰ erit venire ad iudiciū. habens suū articulū. Inde venturus est iudicare viuos ꝛ mortuos. Et sic sunt septē articuli respectu humanitatis. Articulꝰ diffinit̄ a Richardo. Est indiuisibil' veritas de deo artans nos ad credendū. Dicit̄ aūt indiuisibilis veritas. nō q2 sit de incōplexo q2 circa incōplexa non est veritas. ſ q2 est de cōplexo nō resolubili in plures veritates habentes spāles difficultates. Dicit̄ aūt talis veritas Articulus. ad silitudinē articuli in rebꝰ corpalibꝰ in quibꝰ articulꝰ vocat̄ organū qd̄ non est diuisibile in plura. qd̄ eñ diuisibile est in alia nō dicit̄ articulꝰ sicut manꝰ q̄ diuidit̄ in digitos nō est articulus. ſ digitus q̇ nō diuidit̄ vlteriꝰ in alia organa. Silr̄ veritas fidei q̄ nō diuiditur in plures veritates hn̄tes spāles difficultates. dr̄ articulus. Dicit̄ aūt hn̄tes pl'es difficultates. q2 cū fides sit de his q̄ sunt supra rōem humanā que hn̄t difficultates spāles. articuli dicunt̄. Et iō si in vno articulo aliqua sequant̄ q̄ ex credito facile est credere. nō faciunt nouū articulum Sicut credito ꝙ xp̄s fuit mortuus facile est credere ꝙ fuit sepultus. Et iō de morte ꝛ sepultura non sunt distincti articuli. Or aūt addit̄ ꝙ est veritas artans nos ad credendum: nō est intelligendū de artatione coactionis cum nullus credit nisi volens. sed de artatione suppositionis q2 si volumus saluari artamur ad credē-

Articulꝰ diffinitur.

E dum. Q̄tū ad terciū de actu fidei. Et p̄mo dicendū est de actu interiori q̄ est credere Scd̄o de actu exteriori q̄ est cōfessio

Circa p̄mū videndū est de comoditate credendi ⁊ necessitate. Vn̄ sciendū ꝙ ſm Aug. li. de p̄destinatione. Credere est cuꝫ assertione cogitare Et sumit̄ hic credere ꝓ actu intellect⁹ deliberantis. Licꝫ em̄ fides nō hꝫ rōnis inq̄sitionē naturalis demonstrantis illud qd̄ credit̄. hꝫ tn̄ inq̄sitionem quandā eoꝝ ꝑ que inducit̄ homo ad credenduꝫ. puta q꞉ sunt a deo dicta ⁊ miraculis cōfirmata. Assensus hic sumit̄ ꝓ actu intellectus. ſm ꝙ ad vnū determinat̄ ꝑ voluntatem. Sic ergo credere ē firmiter vni ꝑti adherere: in quo cōuenit cū actu sciendi ⁊ intelligendi. Nō tn̄ est cognitio ꝑfecta ꝑ visionē manifestā: in quo cōuenit cū actu dubitandi ⁊ suspicandi ⁊ opinandi. Et sic act⁹ credendi distinguit̄ ab omnib⁹ actibus intellect⁹ q̄ sunt circa verū ⁊ falsum. Diuersificat̄ aūt act⁹ fidei q̄ est credere. ſm mgr̄m in. iij. dis. xxiij ꝑ Credere deū Credere deo Credere i deum. Credere deū ⁊ credere deo (ſm Bona.) p̄nt esse act⁹ informis fidei ⁊ formate. Possunt em̄ ad eundē actū ſm ordinem ꝑtinere. Nā credere deū respiciat diuinā veritatē vt obiectū. Credere deo vt motiuū. Credere in deū vt in finē vltimū Istū vltimū actuꝫ exponit ⁊ multiplicat Ansel. Credere in deū est credendo eum amare. credendo in eum ire. credendo ei adherere ⁊ credendo ei⁹ membris incorporari. Ad hoc em̄ ꝙ fides ꝑfecte tendat in deū requirit̄ adiunctio charitatis q̄ ordinat ad amorē dei. ⁊ sic est p̄ma differētia. ad opationē boni. sic est scd̄a drn̄a. ad ꝑpessionē mali sic est tercia. ad dilectionē ꝓximi sic est quarta. Fidei etiā attribuitur opatio miraculosa. Ip̄a em̄ est p̄ma virtus q̄ supra se eleuat intellectū captiuans eū in obsequiū ihu xp̄i. ⁊ iō meret̄ de cōgruo apud deū op⁹ arduū impetrare. ad qd̄ se nō extendit possibilitas admirantis. Et hoc est qd̄ tangit̄ in diffinitiōe miraculi. Miraculū est op⁹ arduū supra spem ⁊ facultatē admirantis consistens.

De necessitate act⁹ credendi Dicendū vt dicit. s. Bona. in. iij. di. xxiij. Q꞉ omes xp̄iani post aduētū xp̄i tenent̄ credē omnes articulos quosdā explicite quosdam implice. loquendo de fide simpliciuꝫ. Ad hos em̄ tenent̄ explicite quos manifestat eis nō solū p̄dicatio ſ etiā eccl'iastic⁹ vsus ⁊ cōsuetudo. Sicut de vnitate ⁊ trinitate dei. quia possunt nosse ex ipso actu consignatiōis. Cōsignāt em̄ se In noīe p̄ris et filij ⁊ sp̄ūs scti. Et sic ē de natiuitate passiōe resurrectione ⁊ peccatoꝝ remissione: q̄s cognoscere p̄nt ex ip̄is solemnitatib⁹ quas eccl'ia celebrat ⁊ actib⁹ sacerdotū. Iō ab hoꝝ cognitiōe ⁊ noticia null⁹ rōne vtens excipit̄. nec ignorantia excusat̄ sine negligentia ⁊ contemptu. Alios aūt articulos nō ita manifestos tenent̄ credere implicite. Implicite aūt voco credere. vt in generali credant vniuersaliter omne qd̄ credit sacrosancta mr̄ eccl'ia. Ita ꝙ in ꝑticulari a nullo illoꝝ dissentiant. Nec aliquē articuloꝝ discredāt. Credere aūt om̄s articulos distincte ⁊ explicite est necessariū illis q̄ fidem alijs explicare ⁊ manifestare tenent̄. Sicut sunt habentes curā aīarū. ⁊ p̄dicatores vbi dei ⁊ doctores sacre scripture. Restat nunc videre de actu fidei exteriori q̄ est cōfessio. Circa qd̄ sciendū ꝙ cōfiteri nō semꝑ vel vbiqꝫ est de necessitate salutis. ſ aliq̄ tēpe ⁊ loco: vt qn̄ per omissionē hui⁹ cōfessiōis subtrahet̄ honor deo debitus ⁊ vtilitas impendendi ꝓximo. vt si q̄s interrogat⁹ de fide taceret vel ex hoc crederet̄. vel q꞉ non haberet fidem. vel q꞉ fides non esset vera. vel q꞉ ꝓpter taciturnitatē eius alij a fide recederent. hinc di̅ ad Ro. x. Ore aūt fit ꝯfessio ad salutem. Q̄tum ad quartū de subiecto fidei. Respondet. s. Bona. in. iij. di. xxiij. arti. i. q. q. Q꞉ de subiecto fidei diuersi diuersimode senserūt. Quidaꝫ dixerūt fidē reponi tanq̄ in subiecto in potentia ꝯgnitiua ⁊ in intellectu speculatiuo. Alij F

posuerunt fidē ītellectu practico. Tercij
posuerūt fidē i pōtētia affectiua.s.in volū
tate. Has oēs opiniones.s.boñ.dicit hic
aliqd vitatis. Ex qbus.s.bo.suā elicit po
sitionē.dicēs fidē reponi tāq̄ȝ in subiecto
in libero arbitrio.qđ nō ē distinctū a rōne
ꝛ volūtate.ſ cōplectit᷑ tres potētias.s.ira
scibilē rōnabilē ꝛ ↄcupiscibilē.vt dictuȝ.j.
trac.ca.xlix.vt autē h̄ plani⁹ fiat.notāduȝ
Cū.n.vtus ē ſm quā cōsistat laus ꝛ meri
tū.sicut culpa ſm quā attēdit᷑ vituperiū ꝛ
demeritū. Uirtus etiā ē habit⁹ reddēs po
tentiā facilē respectu alicui⁹ act⁹ His pre
suppositꝭ facile ē videre qd ē subiectuȝ fi
dei. Si.n.vtus ē fides circa quam ↄsistit
laus ꝛ meritū: Necesse ē ꝙ ipe i li.arb.po
nat᷑. Rursus si fides habit⁹ ē ꝑ quē intel
lectus captiuat᷑ i obsequȝ xpi. ꝛ innitit᷑ ꝓ
me vitati. ꝛ illuminat itellectū sub ratiōe
veri.qꝛ fides facit itellectū credere articu
los fidei.nō qꝛ bonos ſ qꝛ veros. Ipi eti
am fidei succedit visio i patria q̄ oia respi
ciunt intellectū speculatiuū. Necesse ē ꝙ
habit⁹ fidei qdammō sit i intellectu ſm ꝙ
hȝ rationē speculatiui. Et qm̄ intellectus
non abilitat᷑ ad assentiendū vitati prime
ſm suū iudiciū ſ ſm volūtatꝭ imperium.
Nullus em̄ assentit vitati nō vise. nisi qꝛ
vult.iō fides nō respicit itellectū tāq̄ȝ pu
re speculatiuū.ſ necessariū est ꝙ ipa sit in
ipo intellectu ſm ꝙ ē extensus quodāmō
ꝛ practic⁹. Cōtingit autē ipm intellectū
extēdi tripl'r.vl' ꝑ ↄiunctionē sui cuȝ affe
ctiōe q̄ inclinat᷑ vl' ꝑ ↄiūctionē sui cū affe
ctione ad quā inclinat. vl' ꝑ ↄiunctionem
sui cū opatione quā dirigit. oībus autem
his mōis ↄtingit fidē poni i intellectu ex
tenso siue practico ſm varios ipi⁹ status.
Nā fides simpl'r dicta siue informis siue
formata.q̄ facit hoīem credere deo in his
q̄ nō videt.ē in ipo itellectu inquantū icli
nat᷑ a volūtate.nō.n.crederet nisi vellet:
Fides autē formata q̄ qs credit in deum
est in ipo intellectu inquantū iclinat affe
ctū. Ad h̄ em̄ ꝙ aliqs credit in deū ꝑ fidē
formatā optet ꝙ in ipm amādo tendat vt
dictū ē ſ. Fides aūt ꝑfecta de q̄ dicit apo
stol⁹.ꝙ ē operās ꝑ dilectionē.illa quidē ē
in intellectu inquantū mediāte affectu di
rigit opus Rursus qm̄ ipm velle credere
est essenciale ipi fidei.hinc ē ꝙ habitus il
nō tm̄ respicit intellectū vt speculat᷑ sum
mā veritatē. Nec etiā inclinat᷑ ab affectu
ſ etiā ipm affectū. Dicit em̄ hugo de.s.vi
cto. Duo inqt sunt in qbus fides cōsistit:
Cognitio videlicet ꝛ affectio In affectu q̄
dem substantia fidei repit᷑ (Actus em̄ vo
lūtatis ē substātialis siue essentialis fidei
Nunq̄ȝ ei eēt vtuosuȝ credere nisi eēt vo
luntariū) In cognitione vo materia. Co
gnitio em̄ ꝛ illuminatio fidei ꝑ quā intel
lectus dirigit᷑ in summā veritatē.subijcit᷑
volūtati cū rō inclinat᷑ a volūtate. Ex om
nib⁹ hijs colligit᷑ vna veritas.qm̄ fides vt
ē virtus.ē ꝓncipiū meriti.ꝛ respicit liberū
arbi.vt subiectū. Inquātū vo habit⁹ ē q̄
dāmō respicit itellectū speculatiuū ꝛ actū
ei⁹ q̄ ē credere vez. Quia vo qdāmō itel
lectū extēdit ꝛ ei⁹ actū q̄ ē credere volun
tarie.siue credendo in deuȝ tendere respi
cit quodāmodo ipm affectū ꝛ eius actuȝ
qui est velle assentire ei ad qđ rō ex se nō
attingere. Ex hijs pȝ ꝙ nō est incōueniēs
vnā ꝛ eandē virtutē esse simul i libero ar
bitrio ꝛ ratione ꝛ voluntate. Nam liberȝ
arbitrium nō dicit potentiā distinctā a ra
tione ſm rem. Naȝ vtrāq̄ȝ potentiā com
plectit᷑. Fides em̄ ponit᷑ in libe.ar.ſm ꝙ
virtus ꝛ meriti principiū.ſ in ratiōe ꝛ vo
luntate ſm ꝙ ē habitus. ita ꝙ vnā istarū
potentiaꝝ respicit q̄ȝtum ad actum mate
rialem.alteram q̄ȝtum ad actum formalē B

Quātum ad quintum de diffinitione fi
dei respondet sanctus Bonauentura. in
iij.distincti.xxiij.in declaratione littere ꝙ
virtus fidei ſm ꝙ multipliciter habȝ cō
siderari habet diuersimode notificari.

Considerat᷑ em̄ fides quo ad genus ꝓ
priū. Et sic diffinit᷑ ab Aug⁹. Fides ē vir
tus qua credunt᷑ q̄ nō vident᷑. Cōside
rat᷑ q̄ȝtū ad obiectū ꝛ ꝓncipiū motiuū. et
sic diffinit᷑ ab Aug. ad cōstantiuȝ. Fides
est illuminatio mentis ad summā vitatē.

Consideratꝛ q̄tū ad actū ꝓpriū. Et sic
diffinitꝛ a Damasceno. Fides ē nō inqui-
situs ꝯsensus circa p̄mā veritatē. Vel ſm
alios affirmatiue. Inq̄situs ꝯsensus. q2 i
diuersis trāslationib⁹ vtrūq3 repitꝛ. ꝛ vtꝝ
q3 p̄t itelligi vere. Cū ei fides dr̄ ꝯsensus
inq̄situs hoc ē dicere. i. ꝯsensus non qui-
situs. ꝛ tunc in tenetꝛ p̄uatiue. ꝛ tātū valet
quātū assensus nō q̄situs. hoc ē assensus
q̄ q̄s libere assentit v̄itati nō innitēs rōni
alicui. Consideratꝛ etiā i ordine ad sub
iectū sic diffinitꝛ a dyonisio. in li. de di. no.
ca. vij. Fides ē vnicū credentiū fundamē
tū eos collocās v̄itati. Cōsideratꝛ etiā3
ad alios habit⁹ in cōpatiōe q̄tū ad assen
tiendi modū. Et sic diffinitꝛ a hugone i li.
de sacramētꝭ. Fides ē certitudo q̄dā3 de
reb⁹ absentib⁹ supra opinionē ꝛ infra sci-
entiā ꝯstituta. Certitudine. n. speculatio-
nis q̄ respicit intellectū ꝛ nudā v̄itatē ma
ior ē certitudo i aliq̄ scia q̄3 i fide. Pro eo
q̄ aliq̄s p̄t aliq̄d p scientiā ita certitudia-
litꝛ nosse. q̄ nullo mō p̄t de eo dubitare. si
cut p3 in cognitiōe dogmatū ꝛ p̄moꝝ p̄n
cipioꝝ. Certitudine tn̄ adhesionis q̄ respi
cit affectū maior ē certitudo in ip̄a fide q̄
sit i habitu scie. p eo q̄ vera fides magis
facit adherere ip̄m credētem v̄itati credi
te. q̄3 aliq̄ scia alicui⁹ rei scite. Videm⁹. n.
viros fideles neq3 p argumēta neq3 p tor
mēta inclinare posse vt fidē negāt. q̄d ne-
mō sciens facit sane mentis. p aliq̄ quod
cog̃scit p habitū scie. Cōsideratꝛ etiā fi-
des q̄tū3 ad finē vltimū. sic diffinitur ab
ap̄lo ad Hebre. xj. Fides ē suba sperāda
rū reꝝ argumētū nō apparētiū. Hanc
descriptionē fidei ab ap̄lo assignatā quo-
niā ip̄a intꝛ ceteras ē magꝭ autētica s. bō.
in. iij. di. xxiij. explanat. dicit. n. q̄ p ipsum
diffinitionē ip̄ius fidei eēntia plene iudi-
catꝛ ꝛ ab omib⁹ aliis sepatꝛ. ꝛ adō pfecte ꝛ
ꝯplete. vt nec pitissimi phoꝝ possent ea3
artificiali⁹ ꝛ cōplet⁹ assig̃re. Nā ip̄a fides
ſm essenciā suā aliq̄d respicit ex p̄te intel
lect⁹. ꝛ aliq̄d ex parte affect⁹. h3. n. affectū
stabilire ꝛ intellectū illumiare. ꝛ inquātū

affectū stabilitat dr̄ substātia siue funda-
mentū. Vn̄ suba ꝓprie dr̄ q̄tuor mōis. s. sb
stātia materia. suba forma. sba cōpositu3
ꝛ substātia q̄ ē eēncia vniuscuiusq3. dr̄ au
tē h̄ substātia trāsumptiue, put h3 aliquā
ꝓprietatē substātie. vn̄ dr̄ substātia. q2 est
fundamentū fabrice sp̄ualis ad silitudinē
materie q̄ ē altera pars ꝯpositi substātialꝭ
q̄ p̄bet fulcimentū formis ꝛ accidētib⁹ ꝛ q̄
ita accipiatꝛ p3 p notificatione3 damasce.
q̄ loco ei⁹ q̄d dicit ap̄ls. Fides ē substan-
tia dicit ypostasis ait eñ sic Fides ē eoꝝ
q̄ sperantꝛ ypostasis ꝛ redargutio earum
reꝝ q̄ nō videntꝛ. Inquātū v̄o fides intel
lectū illuminat dr̄ argumentū. q̄d etia3 h̄
transumptiue sumitꝛ. Dr̄ eñ argumentū
ꝓprie vl' argumentatio siue rōcinatio ſm
q̄ diuiditꝛ in q̄tuor species videl3 in Silo
gismū. Inductionē Enthimema ꝛ exem-
plū. Vel dr̄ argumentū ꝓlixe sentētie bre
uis collectio. vel ip̄m mediū in q̄ ꝯsistit to
ta vis argumētationis. Vl' dr̄ argumētu3
ip̄a maxima ꝓpositio in qua cōsistit firmi-
tas totius illationis. In oibus aūt his ac
ceptionib⁹ argumentū dr̄ q2 argumentū
mentē arguit ꝛ illuminat ad aliquid intu
endū ꝛ ei firmiter adherendū. Et ſm hāc
ꝓprietatē p̄t dici trāsumptiue argumētu3
quicquid id sit quod mentem arguit et il
luminat ad videndum aliquod occultu3
Et hoc modo fides dicitur argumentum
rerum non apparentium quoniam ita fa
cit intellectum eis assentire sicut argumē
tum rerum facit assentire cōclusioni pro-
bate. Sic ergo patet ex dictis vt plene
fidei noticia explicaretur. oportuit etiam
diffiniri vt diceretur substantia simul ꝛ ar
gumentum. Debet etiam diffinitio to-
tā essentiā diffiniti aperte notificare. quo
niam ergo habitus virtutis dupliciter ha
bet notificare. videl3 p finem vltimū et p
suum obiectum. Finis autem ipsius fidei
consistit in eterna beatitudine quam spe-
ramus ꝛ ita in rebus sperandis. Obiectū
autem consistit in veritate non visa et ita
in rebus nō apparentib⁹. Ido oportunū

fuit fidē diffiniri p res sperandas ꝛ nō ap parentes: vt sic notificatio fidei notificaret essentiā fidei nō solū p intellectū ꝛ affectū. s etiā p finē ꝛ obiectū. Distinguit̄ etiam fides formata p dictā diffinitōēz a fide informi inq̄tum sustentat totā fabricam spūalem ꝛ ab alijs virtutib⁹ inq̄tuz veritati nō vise facit adherere. Ideo dicitur substantia rerū sperandaꝝ vt distinguat̄ a fide informi Et argumentū nō apparentiū vt distinguat̄ ab alijs habitib⁹ aliaꝝ virtutū. Nec est in diffinitiōe ꝑpostferatio. q: pri⁹ deberet dici argumentuz q̄ fundamētū ab hoc q intellect⁹ ꝓcedit affectum. Nā intellect⁹ aliqñ sequit̄ affectū. qñ inclinat̄ ad assentiendū alicui rei ꝫm imperiū voluntatis. Sic est in actu fidei q̄ iō hɜ rōnem virtutis. q: assensus illi⁹ est a ꝑncipio voluntatis. Et iō rectissime illud fidei qđ respicit affectū aplus ꝑ misit ei qđ respicit cognitiuā. Q̄rtū ad sextū de vicijs oppositis fidei Dicēdū est Et prio de ifidelitate q̄ oppōit̄ fidei q̄tū ad actū credēdi. Scđo de blasphemia q̄ oppōit̄ q̄tū ad actū cōfitendi. Circa primū sciendū q Infidelitas vno mō dr̄ hɜ purā negationē. vt sic dicit̄ q̄s infidelis q̄ nō hɜ fidem. q: nihil audiuit de fide. Et hoc mō infidelitas nō hɜ rōnem pcti sed pene. q: talis ignorantia diuinoꝝ est cōsecuta ex pctō ꝑmi hoīs. Alio mō sumit̄ infidelitas ꝫm q importat cōtrarietatē ad fidē. vñ cū q̄s repugnat auditui fidei vel etiā eam cōtemnit. Cui⁹ st̄ tres species. Peccatū eīn infidelitatis cōsistit in renitendo fidei. ꝛ hoc vel fidei nōdum suscepte: vt in gētilib⁹: paganis siue ydolatris Uel fidei suscepte. Et hoc vel suscepte in figura: vt in iudeis Samaritanis Sarracenis. Uel suscepte in manifestatione veritatis. vt in hereticis Scismaticis ꝛ apostatis. Pagan⁹ dicit̄ a pagus qđ est villa. i. villan⁹. Uñ pagan⁹ q̄ nō suscepit fidem dr̄ pagan⁹. i. extra ciuitatem dei. i. ecclesiam. Gentilis dr̄ a gens. Et sunt ꝓprie gentiles q̄ nō circūcidunt̄ vt iudei nec baptizant̄ vt xp̄iani. Uñ dicunt̄ gentiles q̄ tales existunt q̄les geniti sunt. Sɜ xp̄iani q̄ baptizant̄ ꝛ iudei q̄ circūcidunt̄: nō ita sunt vt fueru u t geniti. Ydolatria vt dicit san. Bona. i Centiloquio. Est falsa ꝛ supstitiosa ꝓtestatō diuine maiestatis in idolo. Cōmittit̄ aūt tripliciť. s. ꝓtestatōe cordis: vt credere de creatura q sit oīpotens. qđ est ꝓprium creatoris. Cōfessione oris. vt est no solū credere sed etiā verbis exprimere. Exhibitiōe operis. vt fit in reuerentia ꝛ in sacrificijs. De ydolatria q̄ꝓma est spēs supstitiōis dictū est supra. ca. xxj. Judei dicunt̄ q̄ legem moysi tenent ad lr̄am se circūcidendo ꝛ alia legalia faciendo. dicti sunt iudei a tribu iuda digniori. s. a Juda patriarcha. Saraceni dicūtur q̄ nec nouū nec vetus tstamentū recipiunt. Conueniunt tñ cū iudeis. q: circūcidunt̄. Qui tñ deberent vocari agareni q: nati sunt ab agar ancilla abrahe. sed a sara eius vxore ꝛ libera se nominant. Descenderūt eīn a cedar filio Ismaelis quē genuit agar. Sūt tñ q̄dam inter eos dicti Samaritani a Samaria ciuitate q̄ q̄nq; libros moysi receperūt sed non ꝓphetas. Apostasia. est temerari⁹ a statu fidei obedientie vel religionis recessus. Et dr̄ apostasia q̄si post statio vel retrograda statio Triplex est apostasia vt dicit̄ ex dicta diffinitione. Perfidie cū q̄s recedit a fide vt Julian⁹ apostata. Inobedientie. s. q̄ q̄s trāsgredit̄ sponte ꝓceptū dei vt Adam ꝛ Eua: vel eccl̄ie. vel cū q̄s sacris canonib⁹ obedire cōtemnit. Et sic iniciū supbie hominis ē apostatare a deo. Irregularitat̄ vt cū q̄s recedit a religione vel a clericatu vt cū apostata monach⁹ vel clericus. Scisma est illicita dissensio eoꝝ inter q̄s vnitas eē dɜ. vel illicit⁹ ab vnitate seu ab vniuersitate discessus. Et dr̄ a scindo q̄si scissura animaꝝ. Eodē eīn cultu ꝛ ritu credit scismatic⁹ vt ceteri: solo cōgregatiōis delectat̄ discidio. Oīs heresis est scisma sed nō cōuertit̄. Heresis vt dicit. san. Bona. in Centiloquio. Est recessus a fi-

de ꝭm veritatē. Item differunt scisma et
heresis. Nā heresis addit prauū dogma.
Scisma in fine cōfingit aliquam heresim
Post recessum eñ ab vnitate ecclie seq̄t
inobedientia in mandatis ecclie. In fine
ꝟo sequit̄ assertō φ nō est obediendū ec
clesie. Heresis grece idem est qꝺ diuisio.
ꝛ sic dicit̄ heresis ꝓprijssime recessus a fi-
de. ꝓprie dicit̄ falsa interpretatio scriptu
rarū. Min⁹ ꝓprie est excōmunicatio. ꝭm
hoc dicit̄ Heretic⁹ multipliciť. Uno mō
ꝭm Aug. Heretic⁹ est q̄ alicui⁹ tp̄alis lu-
cri ꝛ maxime glie principatusq̄ gr̄a: fal-
sas opiniones de fide aut nouas gignit:
aut sequit̄. Gignit vt heresiarche Sabel-
lius ꝛ arrius. sequit̄ vt Sebelliani ꝛ arri
ani decepti ꝑ tales. ꝭm Hiero. pōt hereti
cus appellari. lꝫ ab ecclia nō recessit q̄ ali
ter intelligit scripturam q̄ꝫ spūſanct⁹ a q̄
scriptura est efflagitat. Tercio dicit̄ here
ticus q̄cunq̄ꝫ a sacramentis ecclie vel cō
munione fideliū est diuisus. vt excōmuni
cat⁹ seu subuersor ecclesie: ꝑuersor sacra-
mentoꝝ. vñ simoniacus heretic⁹ reputa-
tur. Blasphemia ꝭm. s. Bona. Est vo-
luntas se vindicans ꝑ obprobrium dꝺ vel
sanctis illatū. ꝛ opponit̄ fidei q̄ꝫtum ad
actum cōfitendi. Pro quo sciendū φ no-
men blasphemie videt̄ importare quan-
dam derogationē alicui⁹ excellentis boni
tatis ꝛ ꝑcipue diuine. Deus aūt: vt dicit
Dyoni. in li. de di. noibus. est ip̄a essentia
bonitatis vt q̄cq̄d deo cōuenit ꝑtinet ad
bonitatē ei⁹. ꝛ q̄cq̄d ad ip̄m non ꝑtinet lō
ge est a rōne ꝑfecte bonitatis q̄ est essen-
tia eius. Quicunq̄ꝫ igit̄ vel negat aliquid
de deo qꝺ sibi cōuenit vel assentit aliquid
de dꝺo qꝺ ei nō ꝯuenit diuine derogat bo
nitati. Qꝺ q̄dem cōtingere p̄t. vel ꝭm in-
tellectū vel etiā ꝭm intellectum ꝛ affectū
Et vtroq̄ꝫ mō hmōi derogatō si sit tm̄ in
corde est blasphemia cordis: ꝛ opponit̄
actu fidei interiori q̄ est credere. Si ꝟo sit
in ore est blasphemia oris ꝛ opponit̄ actu
fidei exteriori q̄ est cōfiteri. Blasphemia
ꝟo sctōꝝ ex ꝯñti redundat in deū. Est au
tē blasphemia in verbis extenso tm̄ noīe.
est etiā in factis. sicut etiā cōfessio ꝛ nega
tio. ꝭm illud ad Titū. j. Confitēt se nosse
deū factis aūt negant. Licꝫ tm̄ ꝓprie sit in
ꝟbis ꝭm φ nomen sonat̄ nā blasphemia
dr̄ a blas atis. i. stultus ꝛ insipiens (qꝺ dr̄
a blatero ras. i. stulte vl̄ sine causa loqui)
vt femina. Nā feminaꝝ est rē stulte blas-
phemare. ꝛ ꝓprie blasphemare est iniuri-
am deo irrogare. Inde blasphemia cui⁹
sunt tres spēs. Una est cum attribuit̄ dꝺo
qꝺ ei nō cōuenit. qꝺ est cōtra miam. Se-
cunda cū ab eo remouet̄ qꝺ sibi cōuenit.
qꝺ est cōtra iusticiā. Tercia cū creature
attribuit̄ qꝺ deo appropriat̄ qꝺ est ꝯ dei
maiestatē. Et sic Math. ix. scribe iudica-
bant cū xp̄s dixit paralitico. Tibi dimit-
tunt̄ peccata. vñ dixerūt hic blasphemat
Credebāt eñ xp̄m purū hoiem. dimitte-
re aūt peccata soli deo cōuenit.

¶ Theorica dclarās naturā fidei.

Fides est substantia sperandaꝝ reruꝫ
argumentū nō apparentiū seu habit⁹ mē
tis quo inchoat̄ vita eterna faciens intel
lectū assentire nō apparentib⁹. Fides ꝑ-
ma est virtus theologica cui⁹ obiectū est
duplex. s. formale ꝛ materiale. Formale
est veritas ꝑma seu verū increatū. Ma-
teriale credibile qꝺ distinguit̄ ꝑ articlos
xij. ex ꝑte cause efficientis. s. aploꝝ. et per
articulos. xiiij. ex ꝑte obiecti. s. articuloꝝ
cōtentoꝝ in trib⁹ simbolis. s. aploꝝ. Ni-
ceno: athanasij. Subiectū fidei vel est vt
virtus ꝛ ꝑncipiū meriti sic est liberū arbi
trium: vel est vt habit⁹ sic respicit intelle
ctum speculatiuū ꝛ practicū ꝛ voluntatē
Actus fidei sunt duo interior ꝛ exterior
Interior vt credere. cui opponit̄ infide-
litas paganoꝝ: iudeoꝝ ꝛ hereticoꝝ. Exte
rior blasphemia q̄ tripliciť cōmittit̄. Do-
na spūſcti corrñdentia fidei sť duo. Pri-
mū est donū Intellect⁹: ꝑ qꝺ illuminat̄
hō vt sane capiat ea q̄ ꝓponunt̄ creden-
da. cui opponunt̄ duo. Primū dr̄ Ceci-
tas mentis. q̄ ꝭm. s. Bona. est voluntas
fastidiens ꝛ despiciens supiora ꝛ spūalia
Que contingit dupliciter. Uno mō quā-

cio homo hȝ voluntatē spontanee se auertendi a cōsideratiōe spiritualiū. Alio mō p occupationē mētis circa ea q̄ magis diligit quib⁹ a cōsideratione hō nimis auertit. Secundū qd̄ opponit̄ dono intellectus ē Hebetudo mētis q̄ ƀm .s. Bona. est volūtas libidinis ꝯseruāde ꝓprie carnis absorpta intelligentia. spūalia fastidiens. Et dr̄ hebetudo obfuscatio vel fatuitas vel tarditas. ⁊ hȝ fieri circa intelligētiā ⁊ importat quandā obfuscationē ⁊ debilitatē mētis circa ꝯsiderationē spūaliū bonoꝝ. Secundū donū corrn̄dens fidei ē Scientia p quā q̄s habet certū iudiciū de his q̄ sunt fidei discernēdo credenda a nō credendis.

Hebetudo mentis.

Scientia.

¶ De spe ⁊ vicijs oppositis. Ca. xxiiij.

A De spe ⁊ vicijs oppositis.

Spes ƀm suū actū ꝓparās ⁊ disponēs ad actū charitatꝭ tanq̄ ad ꝑfectionē ⁊ spūalis edificij cōplementū. secūda ꝟtus ē theologica. Nō em̄ diligit aliq̄s bonuȝ ꝓpter se ⁊ sup oia. nisi sperat ad illud bonū ꝑuentuꝝ. Constructio nāq̄ȝ spiritualis similis ē edificio materiali: Sed in edificio materiali non solum fundamentum p̄cedit edificij cōplementū. ƀ etiā parietes ƀm rectū ordinem p̄cedūt ipm̄ tectū si ergo fides assilat̄ ipsi fundamēto sustentanti ⁊ spes parieti erigēti ⁊ charitas tecto ꝯsūmanti videtur q̄ fides p̄cedat spem. ⁊ spes charitatē. In hoc igit̄ capitulo sex occurrūt considerāda. s. spei equocatio. actus. obiectū. subiectū. diffinitio ⁊ viciū oppositū. Quātum ad p̄mū considerandū q̄ spes in scripturis inuenit̄ accipi sex mōis. vno mō ē nomen affectionis appetitus sensitiui irascibilis sic diffinit̄ a pho Spes ē suspicio futuri boni. sic d̄ spe habitū ē in. ij. tract. ca. xxvj. scd̄o mō accipit̄ p re spata. iuxta illud Thim̄. ij. Expectantes beatā spem. i. beatitudinē. Tercio accipit̄ p habitu q̄ dirigit aīe motū ⁊ affectum in id qd̄ expectandū ē. ⁊ isto mō spes vt dicit. s. Bonauētu. in. iij. dis. xxvj. q. j. nō tm̄ ē ꝟtus gratuita. imo etiā ꝟtutū gratuitarū sustentamentū ⁊ anchora. Uirtus em̄ ē habit⁹ potentie regulatiuus et cōfirmatiu⁹. q̄ facit ipsam animā gaudere circa ea q̄ recta sūt. ƀm q̄ vult phs ƀ spes ē hmōi. Uirtus q̄dem gratuita ē. qm̄ in hoc q̄ facit animaȝ expectare ea q̄ sunt supra oēm estimationē humanā. Et ea q̄ ꝓmisit diuina largitas facit omnino cōfidere ⁊ inniti summe ⁊ imense largitati. sicut fides facit assentire summe veritati. ⁊ charitas facit adherere summe bonitati. Et dū aīa ipi immēse largitati innititur ꝓpter se ⁊ sup oia rectificat̄ ⁊ sup se eleuat̄ ⁊ iō accepta efficitur Necesse ē q̄ habit⁹ q̄ mediāte fit illud rōnē habeat̄ gratuite virtutis. Et q2 cū aīa innitit̄ ei q̄ non potest deficere. q̄uis ipa de se sit deficiens ⁊ vacillans. fundat̄ tamen per spem quasi p firmā petrā. Et iō spes nō tm̄ est in genere virtutū gratuitarum: sed etiā earū anchora ⁊ sustentamentum Et ideo dicit̄ ad Hebre. vj. Fortissimum habemus solaciū p quod cōfugim⁹ ad ꝓpositū nobis spem quā sicut anchora ⁊c. Facit etiā spes animaȝ gaudere circa ea que recta sunt ad Hebr̄. xij. spe gaudētes

Potest nihilominus esse Spes iformis p̄t ei aliq̄s spare vitā eternā sine gr̄a ḡtū faciente sic vt manifeste appet i illo qui ē i pctō mortali q̄ iteriȝ facit boni q̄cq̄d p̄t. vt de⁹ illustret cor suū ad penitētiā. q̄ sine p̄sumptōe sperat se habituꝝ beatitudinē ⁊ iste act⁹ sperādi ab aliq̄ hītu ꝓcedit q̄ q̄dē habit⁹ bon⁹ ē ⁊ tenet etiā q̄dāmō rōeȝ ꝟtutis. ꝓ eo q̄ potentiā quā ꝑficit q̄dam mō rectificat ⁊ vigorat. Rectificat inquā dū aliquā ordinationem tribuit ⁊ inclinationem ad gloriam tanq̄ ad finem vltimum vbi standum ⁊ quiescendum est. vigorat in hoc q̄ potentiam eleuat ad eterna bona expectanda. et quandam stabilitatem tribuit ne per desperationem succumbat. Quarto spes nominat virtutis actū et tunc spes oritur ex intuitu meritorum Nemo eniȝ recte se sperat ad beatitudinem peruenturum nisi qui seruit deo: et seruire proponit.

Spes informis.

Quinto spes nominat virtutis statuz ꝛ tunc spes ex meritis cōcomitantib⁹ habet ortum. Juxta illud Roma.v. Tribulatio opat patientiā. patientia ꝓbationē ꝓbatio spem.i.certitudinem ſm glosam ad quā certitudinem puenit p bona opera ꝛ maxime p tolerantiā tribulationum

Sexto spes nominat virtutis terminū siue obiectū.i.rem speratā .s.beatitudinē sempiternā. ꝛ tūc spes ex meritis pcedentibus habet ortū Et sic spes virtus ſm p̄mam acceptionem pcedit merita. ſm vltimā sequit ſm duas intermedias sequit ꝛ pcedit. Ad tū ad secundū ꝛ ad terciuz

B de actu ꝛ obiecto spei. Dicendū est hic simul. Pro q̄ sciendū sicut dicit s.Bonauē.in.iij.dis.xxvj. Theologice virtutes habēt deū ꝓ obiecto ꝛ superiorē partem anime ꝓ subiecto. vnde obiectū species ē bonū eternū ꝛ gloriosum. non sub ratiōe boni sed et ardui siue magni. cui spes innititur vt pmittenti magna. Unde sicut bō naturaliter appetit illuminari ꝛ delectari ita etiā nālit appetit gloriari. ꝛ h̄ dico ſm ipius anime supremū. Sicut ergo i nobis est reperire aliquas virtutes pficientes ꝛ dirigentes ipam animā respectu veri illuminātis ꝛ respectu boni delectātis vtpote fidē ꝛ charitatē. ita erit respectu ardui ꝛ excellentis. hāc aūt nō ē dare nisi spem. ꝛ hoc sic habet manifestari. Spei enim duplex est actus. quaz vnus est pncipiū. ꝛ origo alterius. Spes eñi facit confidere. ꝛ faciendo ꝯfidere facit expectare. nullus aūt recte confidens ꝯfidit ꝛ innititur nisi in eo q̄ nec possit nec velit sibi deficere. Talis aūt nō est nisi ille q̄ est potētissimus in virtute ꝛ munificentissimus in liberalitate. ꝛ hoc nō habet nisi habeat excellentiā virtutis. Cū aūt qs totā fiduciā suam in eum posuit. q̄ excellentissime virtutis est ꝛ liberalitatis. magna ab eo expectat se assecuturū. Qm̄ ḡ spes habet obiectū magnū ꝛ arduum in confitendo. hinc est q̄ habet ꝓ obiecto magnū ꝛ arduū in expectādo. Et hinc q̄ ipe dn̄s in quo speramus magna promittit nobis in consolatione spei nostre. Juxta qd dicit abrae: Gen̄.xv. Noli timere abraam q2 ego protector tuus sum (in quo debes cōfidere) ꝛ merces tua magna nimis (quaz debes expectare) Concedendū ergo est q̄ obiectū spei est bonū sub rōne magni ꝛ ardui Et q2 gloriosum noiat magnū sublimitate. Eternū nomiat magnū diuinitate. Illud intensiue. istud extensiue. Ideo cōcedi pōt etiam q̄ obiectū spei sit bonuz sub rōne gloriosi. ꝛ sub rōne eterni. ꝛ hoc sub rōne excellentis ꝛ indeficiētis. q̄ duo concurrūt ad pfectā rationē magni ipius boni. Et q2 bonū eternū ꝛ gloriosum est duplex.s.creatū ꝛ increatū. ꝛ respectu vtriusq3 est spes. Concedi pōt q̄ obiectum spei est duplex.s. Creatū.s.id qd obtinendum sperat.s.beatitudo formalis q̄ ē quid creatū. Et increatū et principale in quod tēdit spes tanq̄ in id a quo aliqd obtinendū sperat ꝛ hoc est obiectū principale scz diuina largitas ꝛ munificētia. a quo beatitudo formalis ꝛ creata q̄ omnē naturalē potentiā excedit sperat. Et est simile de fide. que habet ꝓ obiecto articulum fidei. ſ tamē illi articuli fidei solū credūt q2 reuelati sunt a deo q̄ est infallibilis veritas cui primarie credit tāq̄ pncipali obiecto fidei. Sic etiā dicendū est de spe. q̄ q2 cū inuitat ꝛ expectat beatitudinez ꝓpter dei munificentiam ꝛ largitatem. ꝯsequēs ē q̄ spes magis figatur in deum q̄ in beatitudinem iuxta regulam prioristicam. ꝓpter quod vnumquodq3 tale ꝛ illud magis.ꝛ

Ad tm̄ ad quartū de subiecto spei. Dicēdum ſm s.Bo.vbi supra. Spes ē in potentia affectiua nō in cognitiua vt in subiecto. Est eñi in vi irascibili q̄ est pars potentie affectiue. ꝓut dictū est.j.tracta.ca.xlix. Potentie eñi irascibilis nō tm̄ ē detestari mala culpe ꝛ ppeti mala. ſ etiam aggredi terribilia. ꝛ erigere ad magna et ardua. Ad detestationē culpe aliene requiritur iram p zelum. Ad detestationez culpe ꝓprie requirit penitentiam. ad aggressio- C

nē malorū pene requirit patientiam. Ad aggressione terribiliū h₃ fortitudinez. Et tunc ad expectationē eterne btitudinis p spem erigit a deo liberaliter ,pmisse: hoc aūt satis pōt colligi: Tū ex pte affectiōis substrate. Tū ex pte ꝯditionis adiuncte. Tū ex pte dotis subsecuture. Ex pte affectionis substrate qꝛ cū q̄tuoꝛ sunt affectiones p̄ncipales vicȝ gaudiū: doloꝛ: spes ꝛ timoꝛ. Sicut gaudiū ꝛ doloꝛ sunt circa eā dē potentiā scȝ ꝯcupiscibilē: ita etiā spes ꝛ timoꝛ. Cū ḡ planū sit timorē esse ipsius potētie irascibilis: nō est dubium q̄n affectio spei ad potētiā ptinet irascibilē: ac p ꝯ͂ habit⁹ ꝟtutis spei dirigēs affectionē illā. Ex pte silr ꝯditionis annexe hoc ip̄m pōt aperte videri. Spei em̄ est stabilire ꝛ q̄dammō assecurare de assequēda futura btitudine. Stabilitio aūt ꝛ ꝯfirmatio ptinet ad potētiā irascibilē. Sicut em̄ rōnal' se h₃ ad claritatē: ꝛ ꝯcupiscibilis ad voluptatē: sic irascibilis ad securitatē. Quia ḡ assecuratio est cōditio cōcomitās ipsam spem indubitāter verū est virtutē spei ad irascibilē ptinere Ex pte dotis future hoc ip̄m pōt haberi. Sicut em̄ ad fidē sequit̄ visio: ita ad spem sequit̄ secura tētio. Firmiter aūt tenere est ipius potētie cui⁹ est habitū defendere: hoc aūt nō est dubium

D esse potentiā irascibilē. Qrtū ad q̄rtum de diffinitione spei. Spes in q̄ntum ē nomē affectionis diffinit̄ a pho. Spes ē suspitio futuri boni. Cū em̄ aīa app̄hendit aliq̄d nōdū p̄ns ꝫ futuri in rōne ꝯuenien̄ afficit̄ affectione spei: si assit ptās assequndi: ꝛ sic spes ꝯsistit in q̄dā ꝯfidētia ꝛ erectione: sicut timoꝛ in q̄dā fuga ꝛ resilitiōe cū aīa app̄hēdit aliq̄d ꝫ rōne discōuenientis: afficit̄ affectiōe timoris si possit ab illo superari. In q̄ntū spes est nomē ꝟtutis trib⁹ diffinitionib⁹ notificat̄. Prima ē hec ꝛ eā ponit mgr̄ in .ij. dist. xxvj. Spes ē virtus q̄ spūalia ꝛ eterna bona sperant̄. i. cū fiducia expectant̄. Spes hic diffinitur vt dicit .S. Bonauē. p cōparationē ad obiectum ꝓpꝛium. Obiectū em̄ spei (vt dictū est) est ipsum bonum eternum ꝛ gl'iosum hoc aūt duplex est scȝ creatū ꝛ increatum et respectu vtriusq₃ est spes: p̄ncipaliter tn̄ respectu boni increati. Et ꝫm hoc dupliciter pōt intelligi p̄dicta diffinitio. Et si intelligat̄ de bono increato: tūc spes dī expectare eterna bona: q̄ quidē currūt sine p̄ncipio ꝛ fine. Si aūt intelligat̄ de bono creato: ꝛ tūc dī expectare bona eterna id est ppetua. Utroq₃ tn̄ mō pluralit̄ dicitur expectare bona eterna: non qꝛ plura sunt bona summa: ꝫ qꝛ bonū eternū qd̄ ē ip̄a immensa bonitas: oīa bona excellit p sui eminentiā: ꝛ bonū ppetuū qd̄ est beatitudo creata: oīa bona cōprehēdit p eq̄pollentiā: ideo pluraliter dī eterna: nō ꝓpter eternitatis multitudinē: ꝫ ꝓpter boni expectati oīmodā plenitudinem. Per bona aūt spūalia pn̄t intelligi venia peccatoꝝ: grā meritoꝝ ꝛ gloria meritoꝝ: vt dicat̄: q̄dā spes venie: q̄dā grē ꝛ quedaȝ glorie. Scd̄a diffinitio hec est. Spes est certa expectatio future beatitudinis: veniēs ex dei gratia ꝛ meritis p̄cedentibus. Hec diffinitio q̄ ad primā ei⁹ partē habetur ex glo. Haymonis sup illud Rom̄. v. Probatio vero spem. Spes inquit ē certa expectatio future glorie. Diffinitio hec dat̄ per actū et obiectū spei: vnde habit⁹ innotescit p actū et obiectū. ij. de aīa. Est em̄ spes habitus inclinās ꝛ determinans potentiā irascibilē ad certā expectationē respectu obiecti debiti scȝ future beatitudinis. Est etiā spes habitus infusus: quia per eam ꝓtendit̄ appetitus irascibilis in bonū arduum scȝ glorie: qd̄ est supra omnem facultatē nature. Explanatur autē sic diffinitio. Spes est certa qd̄ dicit̄ propter hesitationem seu dubitationem Nā spes vsq₃quaq₃ absq₃ fluctuatione hesitationis est. Est em̄ certitudo cognitionis que opponitur dubitationi seu hesitationi: ꝛ hec pertinet ad fidem. Et est certitudo fiducie: que opponitur titubationi vel desperationi ꝛ hec pertinet ad spem: ꝛ est certitudo securitatis: que opponitur ti-

morꝫ separationis: et hec erit in patria. Expectatio dicit ad differentiã cõprehẽsionis q̃ erit in patria vbi nihil expectatur sed oĩa p̃sentialiter habent. future btitudinis dicit ad differentiam timoris seruilis q̃ est expectatio future miserie. Expectatio inq̃ proueniẽs ex gratia.i.benignitate dei considerata: dicit ad differentiã desperationis q̃ seueritatẽ tm̃ cõsiderat. Et ex meritis p̃cedẽtibus dicit ad differẽtiam p̃sumptionis: q̃ ex dei benignitate tm̃ cõsiderata ꝛ nõ cũ hoc ex meritis btitudinẽ adipisci credit. Tercia diffinitio spei est Augusti.de ci.dei. Spes est vtus qua quis se ad illud qd̓ credit queturum p̃sumit. Hec diffinitio dat ꝑ obiectũ spei ꝛ aliã virtutẽ p̃ambulã: scꝫ fidẽ q̃ tangit in verbo credẽdi. Ex tribus dictis notificationib⁹ spei elicit quarta diffinitio integralis. Spes est audacia mẽtis de largitate dei cõcepta: habendi vitã eternam ꝑ bona merita. Quãtum ad sextum de vicijs oppositis spei. Considerandũ q̄ spei opponunt duo vicia: vnum ꝑ defectũ scꝫ

E

Desperatio — Desperatio per quã cõtemnit diuina misericordia cui spẽs innitit per excessum.

Presumptio — Presumptio per quã ꝯtemnit diuina iusticia q̃ peccatores punit. Hec eñ duo vicia sunt due spẽs peccati in spm̃sctm̃: impugnãt eñ grãm penitentialẽ in cõpatione ad deuꝫ a quo datur: fiunt eñ pctã in spm̃sctm̃ ex certa malicia siue industria: q̃ est auersio volũtatis malignãtis a summe clemente deo. Clemẽtia autẽ summa: deo spũsctõ appropriat. Nam vniuerse viẽ dñi misc̓dia ꝛ veritas siue iusticia: misericordiã impugnat: desperatio: iusticiã p̃sumptio: ꝛ sic ambo vicia spei opponũtur. Nam spes vt dictum est quasi duabus basibus innititur: dei vicꝫ liberalitati siue misericordie: qui sibi seruiẽtes remunerat de qua diffidit desperatio: ꝛ dei iusticie qui sibi seruientes soluit qui promisit quã contemnit presumptio. Considerandũ igitur q̄ desperatio oponitur spei: quia per spem reuocamur a malis ꝛ introducimur in bona ꝓsequẽda. Et ideo spe sublata irrefrenate homines in vicia labuntur ꝛ a bonis operibus retrahunt. et hoc fit per desperationem. Unde dicit Isidorus de sum.bo. Perpetrare flagitium aliqd̓ mors est. Sed desperare est descendere in infernum. Oritur autẽ desperatio sicut dicit Grego.in mora. ex luxuria. Ex luxuria eñ puenit q̄ homo fastidit bona spũalia ꝛ nõ reputat ea bona ardua. Unde San. Bonauẽtu. eam sic describit. Desperatio siue horror futuri seculi est voluntas voluptate p̃ñti cecata de eterna iocũditate desperans. Sed specialius s̄m Greg. Desperatio oritur ex accidia: que est tristicia q̃dam spũs deiectiua vt sic diffinitur. Desperatio est voluntas grauedineꝫ reprimens: de dei adiutorio ad perficienda agenda diffidens: siue de remuneratione diuina: ꝑter sustinentiam grauedinis que est in implẽdis preceptis diffidẽs. De p̃sumptione q̃ opponit spei ꝑ excessum. Sciendum q̄ duplex est p̃sumptio viciosa: vna q̃ oritur ex propria virtute q̃ est species superbie et opponitur magnanimitati: de qua supra habitum est ca.xix. Altera presumptio viciosa est: que consurgit ex contẽptu diuine maiestatis et iusticie: que si ex sola electione procedit est peccatum in spm̃sanctum et directe opponitur spei. Est enim quedaꝫ spei inordinatio ex sola electione procedens s̄m Richardum. Et hec recte videtur oriri ex superbia: ac si talem quis se extimat q̄ etiam eum peccantẽ deus nõ puniet. Considerandum etiam q̄ presumere qñq3 ponitur ꝓ sperare Judith.ix. Exaudi me miserã de tua misericordia presumentẽ. Ipsa nanq3 spes recta que habetur de deo videtur p̃sumptio si s̄m humanam conditionem mensuretur. Non autem est presumptio si diuine bonitatis immensitas attendatur. Donum spiritussancti correspondens spei est donuꝫ timoris: quo timemus nos sub subtrahere ab auxilio diuino per quod auxiliũ fiduci

am habemus obtinere quod speramus.

De charitate.

Capitulum xxv.

A

De charitate. cHaritatē xp̄us tantā habuit qua maior esse nō valet: q̄ ex charitate eximia aīam posuit p amicis & inimicis. Habuit etiam in corde charitatē: quā ope nobis exhibuit: vt exhibitionis forma nos ad diligendū instrueret. Ad charitatē etiā (q̄ est radix forma finis complementū vinculum pfectionis) magister oīm xp̄us legem & pphetas & p cōsequēs vniuersa dei mandata & documēta reducit. Igit̄ hic aliquid dicendū erit de charitate. Et p̄mo in p̄nti caplo de ipa Scdo de effectibus cōsequētibus actum charitatis ca. sequenti (de ipsa charitate. Primū dicendū est q̄tum ad eius subiectum. Scdo q̄tum ad eius obiectū. Tertio q̄tum ad actuz. Quarto quo ad eius essentiam. Quinto quo ad oppositū vitiū scʒ odium. Quo ad primuz dicendum ɓm s. Bona. q̄ subiectū charitatis ē vis cōcupiscibilis: q̄ est pars potentie affectiue siue voluntatis. Uirtutes nanqʒ theologice habent partē aīe superiorē p subiecto: vnde sicut homo naturaliter appetit illuminari in rōnali: sub rōne veritatis sup posse naturale nostri intellect⁹ eleuare ɓm statum presentē. scʒ p fidem: & gloriari in irascibili: sub rōne bonitat̄ sua arduitate facultatē humanā excedētis. scʒ per spem: sic etiā appetit naturaliter delectari in voluntate cōcupiscibili: sub rōne sup̄me volūtatis seipsam supnaturaliter cōmunicantis p charitatē: que est quidā habitus supnaturaliter infusus in vi concupiscibili p spm̄sanctū: nō ɓm capacitatem naturalium: sed ɓm voluntatē spūssancti diuidēs singulis put vult. Ille autem habitus charitatis inclinat ad actuz charitatis: & facit potentiā ɔcupiscibilem delectabiliter & pmpte & faciliter operari Item sicut cōtingit potentiaz rōnalem & irascibilem obliquari & dirigi: ita etiaz cōcupiscibilem: ergo sicut aliqua est virtus theologica in rōnali: & aliq̄ in irascibili: ita aliqua debet esse in cōcupiscibili: & hec non est nisi charitas. Quo ad scdm̄ de obiecto charitat̄. Rn̄det sctūs Bonauē. in. iij. dist. xxvij. q̄ obiectū formale primū & principale charitatis rōne cuius diligitur q̄cquid ex charitate diligit̄: est bonuz summū & bonū simplr̄ sub rōne boni: videlicet deus sub rōne p̄me bonitatis supnaturaliter se cōicantis. Est em̄ de⁹ summū bonuz quo nil melius excogitari vel esse pōt: & a q̄ est oē qd̄ aliq̄ mō bonū est. Ipse em̄ est infinitus cuius nō est aliud esse q̄ amare: vn̄ dicit Ansbel. q̄ rōnalis creatura nihil debet diligere nisi summā essentiam. Et licet om̄es virtutes theologice habeant deum p obiecto: Obiectuz tamē charitat̄ distinguit̄ ab obiecto aliarum virtutum theologicaꝝ non ɓm substantiam (quēadmodū distinguit̄ ab obiectis virtutū cardinaliū: q̄ habent obiectum creatum) sed ɓm rōnem mouendi: que quidem ratio mouendi facit diuersitatem in actu et habitu et potentia: sicut patet quia q̄uis vnum & idem sint verū & bonum: tamen cognitio & affectio: & potentia cognitiua & affectiua: & habitus scientie & virtutis: habent adinuicem differentiam: vnde sicut fides respicit deū sub ratione veri: spes sub ratione ardui: sic charitas sub ratione boni: sic obiectum charitatis non distinguit̄ ɓm substantiaz ab obiectis aliarum virtutum theologicarum: sed quia bonum sub ratione boni & verum sub ratiōe veri dicunt diuersas rationes mouendi ɓm quas ratiōes mouendi est distinctio in obiectis Ordo diligendorum. Ordo diligendorum. Plura autem alia sunt diligenda ex charitate propter summaz bonitatem: siue propter deū sub rōne summi boni. Licet enim omnia opera diuina sint valde bona. Quatuor tamen sunt ex ordine charitatis diligenda: ɓm August. in libro de doctrina xp̄iana. Unum quod est supra nos scʒ deus. Alterum qd̄ nos sumus. Tertiū qd̄ iuxta nos scʒ primus

B

Quartū qđ infra nos scʒ humanū corp⁹
ad hec q̄tuor reduci possunt omīa diligē
da. Angeli em̄ ptinent noīe ꝓximi: vt di
cit August. Corpus vero ꝓximi ptinet sub
q̄rto mēbro: q2 est infra nos sicut corpus
nr̄m. Hoꝝ aūt sufficientiā assignat sctūs
Bona. Ex charitate diligere est summuʒ
bonū optare dilectio. Qui ḡ ex charitate
diligit: aut optat summū bonū ipsi deo: ꝛ
sic est primū membꝝ: aut sibipsi: ꝛ sic est
scđm: aut sibi simili: ꝛ sic est tertiū: aut si-
bi inherenti: ꝛ sic ē q̄rtū. Est aūt deus di-
ligēdus sup oīa: p̄mo ꝛ ꝓpter se: nos scđo
ꝓ deo ꝛ sub deo. Proximus autēʒ ter
tio: sicut nos ꝛ ex quo nos: q2 affectu et
effectu. Ad qđ nos: q2 ad grām in p̄nti et
ad gl̄iam in futuro. In q̄ nos: q2 in bono
ꝓpter qđ nos: q2 ꝓpter deum. Quarto
corpus nr̄m infra nos ꝛ infra ꝓximum:
tanq̄ bonū minus p̄cipuū ꝛ infimū: ꝛ in
eodē gradu ptinere dʒ corpus ꝓximi: q̄a
vtrūqʒ tenet rōnem inferioris. Ad hec
aūt exequēda dat̃ nobis vnus charitat̃
habit⁹ (Est em̄ vnus ꝛ indiuisus ſm spe
ciem: licet ſm nūerū plures sint habitus
charitat̃. In diuersis em̄ aīabus plures
sunt charitates: cū habit⁹ ꝛ accidētia nu
merent̃ penes subiectuʒ. In oībus tn̄ in
q̄bus ē: ē vna charitas specie) Et duplex
mandatū: in q̄ pendet vniuersitas legis ꝛ
ꝓphaꝝ noui ꝛ veteris testamenti. Amor
em̄ cū sit pōdus mētis ꝛ origo oīs mēta-
lis affectiōis: de facile reflectit̃ in se: ꝛ diffi
ciliter tendit in ꝓximū: ꝛ difficilius eleua
tur in deū. hinc ē q̄ q̄tuor licʒ sint diligen
da ex charitate Duplex tn̄ dat̃ mādatū
vnū qđ dirigit in deū: aliud qđ dirigit in
ꝓximū: in mādato ꝓximi includit̃ dile-
ctio sui: q2 ad h̄ est ordinat⁹ ꝑ naturā: iō
nō opportuit ad h̄ induci p̄ceptio. Cor
relariū licʒ multa sunt diligenda: vnū tn̄
solum est bonū optatū: ꝛ illud ē obiectuʒ
p̄ncipale habit⁹ charitatis: q̄n ip̄m ꝓpter
se optat̃ a charitate: ita q̄ hʒ rōnē obiecti
principaliter mouētis ꝛ finis quietantis.
Et q2 est vnū soluʒ: siue cōpet̃ ad se: siue
compet̃ ad eū q̄ habet charitatē: siue ad
eius ꝓximū: hinc ē q̄ charitatis obiectū
est vnū solū. Assignat aūt Ambro. p̄ter
supradictū: aliū ordinē. Nā ponit sex di-
ligēda ex charitate: vt p̄mo deū: scđo nos
metipsos: tertio parētes: deinde filios et
fratres: postea domesticos: demum inimi
cos diligam⁹: hoꝝ q̄tuor vltima membra
reducunt̃ ad tertium membrū Augusti.

Quātum ad tertium de actu charitatis.
Circa qđ ꝯsiderāduʒ: q̄ actus charitatis
sunt duplices: quidā actus ab ea impan
tur: ꝛ isti sunt plures ꝛ ſm spēm differen
tes: q2 voluntas ꝑ charitatē impat actib⁹
oīm aliaꝝ virtutū: sicut motor ꝑm⁹ non
sicut motor immediat⁹. vn̄. j. Coꝝ. xiij. di
cit ap̄ls q̄ charitas patiēs est: benigna ē:
oīa suffert: oīa credit: oīa sperat ꝛc̄. Et e-
numerat ibi in opa ṽtutū. Qn̄ ergo dicit̃
charitas patiēs est: charitas benigna est.
dicit sctūs Bona. q̄ illa p̄dicatio est cau-
salis ꝛ ꝑ causam data. Et si tu q̄ras ꝑ qđ
genus cause. R̄ndet sctūs Bona. q̄ cha-
ritas in mouēdo: q̄dāmō habet rōnē effi-
cientis: q̄dāmō formalis: q̄dāmō finalis:
Amor aūt charitatis aliīs virtutib⁹ vt in
actus suos exeant impat: ꝛ impando in-
format: quia facit eos meritorios: ꝛ infor-
mādo iūgit fini: ꝛ in ipso q̄etat: dum facit
nos adherē deo ꝛ ipso frui. Habet etiā
charitas rōnem efficientis: forme ꝛ finis
respectu volūtatis nr̄e. Charitas em̄ ꝯti-
nuat voluntatē nr̄am deo: vt p̄ncipio mo
uenti. Et ꝯformat ei: vt regule dirigēti: et
iungit: vt fini quietāti: q2 qđ est pōdus in
corꝑibus hoc est amor in spiritib⁹: ꝛ idō
sicut deus habet rōnem efficiētis inq̄ntū
mouet: ꝛ formalis inq̄ntū dirigit ꝛ finalis
inq̄ntū q̄etat: sic ꝛ ipsa charitas respectu
oꝑis boni a volūtate impati: habet rōnē
istius triplicis cause: ſm diuersas cōpa-
tiones nr̄e volūtatis ad diuinā volūtatē
Dicit̃ etiam sup hoc vinculū ꝑfectionis:
in cōꝑatione ad ꝓximos q̄ nobis in vin-
culo charitatis iungunt̃. Et ideo dr̄ chari
tas: quasi chara vnitas: q2 vnit hoīes in

vinculo pfecte dilectionis. Ex his claret
id qd dictũ est in principio huius capli: q
Charitas est radix forma finis et vinculũ
pfectionis. Qz aũt charitas sit radix ptz
p Grego. qui dicit q p̃cepta sunt multa p
diuersitatẽ opis: ⁊ vnũ in radice dilectio-
nis: qz quicqd p̃cipit in sola charitate ra-
dicat. Nõ qz solius charitatis sit exequi
p̃cepta iniuncta: sed qz alie ṽtutes nõ exe-
quunt diuina p̃cepta ꝯm acceptationem
diuinã nec sunt meritorie vite eterne sine
charitate. Secũdi sunt actus charitatis
eliciti ab ea. Et isti sunt plures p ordinez
se habẽtes. Jlle tñ actus q̃ immediate eli
citur a charitate ⁊ mediante q̃ alij actus
ab ea eliciunt: non põt esse nisi vnus ꝯm
spẽm: q̃ est diligere siue actus diligendi.
Quo elicit actus desiderãdi bonũ futuz
⁊ dr̃ desideriũ. Gaudendi de bono p̃nti: ⁊
dr̃ gaudiũ. Odium malum ꝯtrariũ bono
ex charitate amato: ⁊ fugiendo illud cum
est futurũ: ⁊ tristando de illo cũ est p̃sens
De actu charitatis imediate ab ea eli-
cito dicit San. Bonauẽ. in. iij. dist. xxvij.
Actus charitatis est diligere: diligere aũt
est idem qd velle bonũ. Cũ ergo charitas
diligit aliquẽ: bonũ optat ei quem diligit.
Jstud ãt bonũ qd charitas optat vnũ so
lum est: vicz bonũ eternũ ⁊ bonũ summũ
Jstud aũt bonũ summũ p charitatẽ: ali-
qñ optat deo: aliqñ sibi: aliqñ ꝓximo: ꝯm
q optat ipsum ipsi deo: dicit diligere deũ
qz vult q ipse sit summũ bonũ: ⁊ q habe
at omne bonũ p essentiã. Scdm q optat
illud ꝓximo: sic dr̃ diligere ꝓximuz: quia
vult q habeat illud bonũ p grãm ⁊ glãz
ꝯm q optat illd sibi: sic dr̃ diligere seipm.

Considerandũ hic q q̃uis dilectio im
mediate respicit actũ ꝯcupiscibilis nihilo
minus tñ actus aliaꝝ viriũ respicit vt dis
ponẽtes: vñ oẽs vires aie q̃dammõ ordi-
nant ad ip̃az dilectionẽ: sicut ad id qd rõ
nem cõpletã hz respectu oĩm virium. Et
qm̃ vires superiores aie sunt tres: iõ tres
opponunt ꝯditiones ꝓ actu diligẽdi. Et
rursus: qz ternarius viriũ aie duplr̃ habz
distingui: ita q vnus illorum modorum
nõ discordat ab alio: ideo ꝯditiones circa
actũ diligendi respiciẽtes vires aie dupli
ci mõ opponi ⁊ distingui habẽt. Uno mõ
distinguunt vires aie ꝯm q in eis ꝯsistit
imago ⁊ dñt esse in mẽte vicz memoria in
telligẽtia ⁊ voluntas. Et ꝯm istas tres vi
res assignant tres ꝯditiones in Matth.
xxij. Ex toto corde: ⁊ respicit intelligentiã
qd exponit Aug⁹. id est ex toto intellectu
sine errore. Ex tota aĩa. i. ex tota volũta
te sine ꝯ̃dictione. Ex tota mente. i. ex tota
memoria sine obliuione. Alio modo di
stinguunt vires aie in rõnalem irascibilẽ
cõcupiscibilẽ. Et ꝯm hoc tres apponũtur
ꝯditiones Deut. vj. Quarũ vna respicit
rõnalẽ vicz Ex toto corde. Alia ꝯcupisci-
bilem: vicz Ex tota aĩa. Et tercia irascibi
lem vicz Ex tota fortitudine. Loco cu us
Marci. xij. ponit ista ꝯditio. Ex tota vir-
tute. Et Luce. x. Ex omibus viribus tuis
Exponunt aũt a bernhardo. Ex toto cor
de. i. sapiẽter. Ex tota aĩa. i. dulciter. Ex
tota fortitudine. i. fortiter: vt non seduca-
mur fallacijs: non abducamur blãdicijs:
nõ frangamur iniurijs. Qz vero totũ cor
semp ferat in deũ actu ꝯm dictas ꝯditio-
nes hoc solũ erit in patria: ⁊ nõ põt esse in
via ꝓpter humanam fragilitatez: vt dicit
Aug⁹. Potest tñ hõ qñqz studiũ suum de
putare ad vacandũ deo et diuinis oĩbus
alijs p̃termissis: nisi q̃ntum reqrit necessi
tas p̃ntis vite. Et hoc potest esse in via.

Aliter exponit Lyra cõditiones appo
sitas in p̃cepto charitatis. Sunt em̃ q̃tu-
or de rõne huius p̃cepti scz diligendũ Ex
toto corde Ex tota mente Ex tota anima
⁊ ex tota fortitudine. Cum em̃ diligere sit
actus volũtatis. Duplex autez est actus
ipsius. Unus est elicitus qui immediate
egredit ab ip̃a volũtate: qz sicut ex corde
oritur motus ad alias ptes corporis ita
voluntas mouet alias potentias anime.
Diligere ergo deuz ex toto corde est ip̃m
diligere q nihil diligit contra ip̃m. Alius
est actus volũtatis imꝑatus: q̃ est actus

alterius potētie mote ad suū actum per ipsam voluntatē (de duplici actu voluntatis: hab. tū est. j. tracta. xxxv. ⁊. xxxvij. ca.) Per voluntatē nāqꝫ informatā charitate mouet̄ intellectus ad assentienduz his q̄ sunt fidei: ⁊ ad meditandū de deo dilecto Iste actus significat̄ cuz subdit̄. Ex tota mēte. Ibi em̄ mens accipit̄ ꝓ intellectu. Alterius ꝑ voluntatē mouet̄ appetitus sensitiuus vt ꝯformet̄ superiori parti: qꝛ sicut spera superior mouet̄ inferiorē suo motu: ita voluntas appetitū sensitiuū: vt dꝛ. ij. de aīa. Et iste actus notat̄ cū dicit̄ Ex tota aīa: ꝑ aīam intelligit̄ hic pars sensitiua: ſm ꝙ dꝛ Geñ. j. factus est homo in aīam viuentē. i. vitā aīalem ⁊ sensibilem corpori dantē. Alterius ꝑ voluntatē mouent̄ potētie motiue ⁊ executiue ad operandū ex dilectione: ⁊ hoc notat̄ cum dꝛ. Ex tota fortitudine. Uel ex oībus virib⁹ tuis: vel ex tota virtute: qd̄ idez est (ad q̄ et ad q̄t se extendat imperiū voluntatis: dictū est s̄. j. tract. ca. xxxvij.) Quātum ad

E quartū diffinitionē scꝫ charitatis. Dicendū ꝓut dicit. s. Bonauē. in. iij. dist. xxvij. ⁊ in centiloquio. Charitas ſm multiplicē sui cōparationē hꝫ multipliciter diffiniri.

Compata ad actū ꝓprium q̄ est vnire ⁊ adherere tripl'r diffinit̄. Primo ab Aug. in li. de moribus ecclesie sic. Charitas est animi rectissima affectio ꝯiungēs nos cū deo: per hoc qd̄ dꝛ Coniungens charitas differt a spe: qꝛ spei ꝓprie loquēdo nō conuenit vnire sed magis erigere. Fidei em̄ est dirigere: spei erigere: et charitatis adherere. Scd̄o diffinit̄ ab Aug⁹. in li. soliloqui. Charitas est virtus qua deum videre: eoqꝫ perfrui desideramus. Hec notificatio datur ſm digniorem actum charitatis per comparationē ad vltimum finem: ibi per desideram⁹ explicat̄ desiderium quod est actus charitatis: et sumit̄ ꝓut excludit fastidium: et non solum est rei absentis immo presentis: ⁊ diffinitur hic charitas vie: que habet secum annexam imperfectionez quia desiderium est rei absentis et motus imperfectus: vnde sicut fides cognoscit sibi ⁊ alijs ꝟtutibus sic charitas desiderat sibi et alijs. Et qm̄ perfectio mercedis consistit in visione et fruitione dei: hinc est ꝙ charitas diffinit̄ per desiderium vtriusqꝫ: non quia videre sit ꝓprium eius: sed quia desiderium habendi deum est ꝓprium charitatis. Tercio diffinit̄ in li. de spiritu ⁊ anima. Charitas est vita copulans amantē cum amato vicꝫ affectum nr̄m cum deo: ibi vita nō accipitur pro vita ꝓut est actus p̄rimus quia sic est perfectio absoluta Copulatio vero amantis cum amato est qualitas respectiua: sed sumitur vita prout est actus scd̄s habens respectum ad obiectū. Charitas em̄ viuificat ⁊ copulat aīam cū deo.

Compata ad habitum sibi adiunctum diffinitur ab ap'lo. j. Thimo. j. Charitas est finis precepti: de corde puro: cōsciētia bona: ⁊ fide non ficta. Hic charitas diffinitur in compatione ad habitus aliarum virtutum theologicarum (qꝛ vnit eas simul) p̄ncipatū tenet inter eas. Et ideo mouet ⁊ informat ⁊ terminat siue ꝯsummat vnde dicit Glo. Charitas est finis cōsummationis: sicut tunica que cōsummat̄ vt perfecta sit: non consumptionis: sicut panis q̄ consumit̄ vt non sit. Et ꝓpterea est finis p̄cepti: quia est finis aliarum virtutum theologicarum. Actus em̄ aliarum disponūt ad actum charitatis scꝫ diligere quem ip̄a charitas immediate elicit: ideo enim quia credimus deum liberalissimū speramus in eo. Et qꝛ de liberalitate ipsius speramus: eum diligimus. Et ideo ponuntur ibi tres conditiones. Et ꝑ primā que dicitur ibi De corde puro: tangit̄ cōditio charitatis cuius est depurare affectum ab omni terrenitate. Oportet enim cor depurare ab amore mundi vt impleatur amore dei. Per scd̄am conditionem tangitur conditio spei: quia dicit Glo. Ille sperat qui conscientiam bonam gerit. Per terciam conditio fidei: fides scilicet non ficta sed vera: non illa quem heretici

fingunt: ⁊ ſm hoc cõditiones tres dicte ordinant̄ ſm ꝙ principalius ad charitatem diſponunt. Charitas compata ad obiectũ ꝓprium diffinit̄ a magr̃o in ſentẽtijs lib. iij. diſt. xxvij. Charitas eſt dilectio qua diligit̄ deus ꝓpter ſe: ⁊ ꝓxim⁹ ꝓpter deum ⁊ in deo. Hic diffinit̄ habitus ꝑ ſuũ actũ: q: charitas noiat habituʒ ſ; dilectio actũ: ⁊ ſic diffinit̄ charitas ꝑ dilectioneʒ tanꝗ̄ minus cõe ꝑ magis cõe vt patebit. In dicta diffinitione dicit̄ in deo: ꝓpter illos qui iuſti ſunt q̇ manẽt in deo ꝑ gr̃am ꝓpter deum: dicit̄ ꝗ̄tum ad illos q̇ nõdũ ſunt iuſti: q̇ ad hoc amãdi ſunt vt iuſti fiant: et in deo ꝑ gr̃am maneant Auguſti. Qui amat homines: aut quia iuſti ſunt: aut vt iuſti fiant: amare debet.

F Diſtinguit aũt ſctũs Bona. in Centilogio inter amorẽ: dilectionẽ ⁊ charitatẽ. Naʒ amor cõpetit irrõnalibus ⁊ rõnalib⁹ creaturis. Et eſt triplex gratuitus: ⁊ habet finẽ principalẽ verũ bonũ ſcʒ incõmutabilem deum. Libidinoſus: ⁊ habet finẽ voluptatẽ ſiue delectationẽ in creatura. Naturalis habet finem neceſſitatẽ ſiue vtilitatẽ propriam. Primus eſt laudabilis: q: virtus. Scd's vituꝑabilis: q: pctm̃. Tertius nec laudabilis nec vituꝑabilis: quia naturalis eſt. Dilectio ṽo ⁊ charitas tantũ irrõnalibus dicit̄ cõuenire. Item inter dilectionem ⁊ charitatẽ dr̃ntia inuenit̄: nam dilectio eſt volũtatis deliberatiue: q̄ſi de diuerſis electio rõnalibus ↄuenit ſiue iuſtis ſiue iniuſtis. Charitas eſt gratie: ⁊ ſolum eſt iuſtoꝝ: ⁊ eſt minus cõmune reſpectu dilectionis. Eſt aũt in charitate p̄ ceteris virtutibus ꝑfectio ⁊ dignitas ſpecialis: nam cum ſit forma virtutũ.

Charitas informis. Nõ poteſt Charitas informis eſſe: triplici rõne. Una ex parte obiecti. Idem em̃ habet ꝓ obiecto ⁊ fine ſcʒ deum: qd̓ non eſt reꝑire in alia virtute. Finis em̃ charitatis ẽ bonum ſub rõne boni ⁊ ſummuʒ bonum. et hoc ſiquidẽ bonuʒ ſub rõne boni: eſt charitatis obiectũ. Inſeꝑabilis em̃ eſt a fine rõne cuius eſt ꝑfectio ꝗ̄tum ad merituʒ in virtute. Alia ex parte ſubiecti. ipſa em̃ eſt regula rectificãs voluntatẽ qua rectificata tota aĩa recte viuit. Tertia ex ꝑte cauſe: habet em̃ ſimilitudinẽ cum ſancto ſpiritu a quo eſt: qui etiã charitas dr̄ ſiue amor: a quo inſeꝑabiliter eſt: ⁊ ideo eẽ informis oĩno non põt. Non ſolum charitas habet ſimilitudinẽ cum ſctõſpiritu verũetiam cum deo trino ⁊ vno. Quẽadmodũ em̃ ĩ deo trino ⁊ vno reſpectu creature coincidũt tres cauſe in vnũ: efficiens vicʒ formalis ⁊ finalis. Oĩs q̇ppe creatura (vt dicit ſctũs Bonauen.) cõſtituit̄ in eſſe ab efficiente: format̄ ad exemplar: ordinat̄ ad finẽ: ſic charitas ſm compationem triplicis cauſe: cuʒ nos ꝑfecte cõformes faciat deo (vt ſupra dictũ eſt) eſt omniũ virtutũ gratuitaꝝ radix: forma et finis. Idcirco dicit̄ in dicta diffinitione. Charitas ẽ finis p̄cepti. i. preceptoꝝ ſm gloſam. Sicut em̃ in ſpeculabilib⁹ omẽs concluſiones dependent ex hoc principio de quolibet affirmatio vel negatio: ſic in operabilibus omnia dependent ex charitate. Ex dilectione ſcilicet dei principaliter: ⁊ cõſeq̄nẽter ex dilectione ꝓximi: propter qd̓ omnia mandata legis ⁊ monitiones: non ſunt niſi quedam explicationes iſtoꝝ duoꝝ mãdatoꝝ: quia omnia ordinant̄ finaliter in charitatẽ. ſcilicet in dilectionem dei ⁊ ꝓximi: ſimiliter doctrina ꝓphetaruʒ ad hoc ordinat̄. Quãtum ad quintũ dicendum ꝙ odium opponit̄ dilectioni: qui eſt actus principalis charitatis. In dilectione: q̄ eſt ſimplex act⁹ charitatis quo volumus alicui bonum:

Beniuolentia. includitur Beniuolentia que ſupra dilectionem addit vnioneʒ affectus ad id qd̓ diligitur: cui opponunt̄ duo ſcilʒ odium dei: qui poteſt habere odio dupliciter: inq̄ntum ſcʒ apprehenditur vt peccatoꝝ ꝓhibitor: ⁊ vt penarũ inflictor. Scd'm qd̓ opponit̄ beniuolẽtie eſt odium proximi: quando ſcilicet odio habetur: vel natura: vel gratia fratris. De odio habituʒ eſt: ij. tractatu. ca. xxiiij.

De effectibus dilectiōis ꝛ vitijs oppositis. Capl'm xxvj.

De effectib⁹ dilectionis ꝛ vitijs oppositis.

C

Charitas actū p̄rincipalē qui ē dilectio: cōsequunt̄ sex effect⁹: tres interiores ꝛ sunt Gaudiū: pax: q̄ includit concordiā ꝛ misc̄dia. Tres exteriores. scꝫ beneficentia: elemosinaꝝ largitio ꝛ correctio fraterna. De q̄bus cū corꝛ vitijs oppositis dicendū est in hoc caplo ordine quo enumerati sunt.

Gaudium

A

Gaudium est primus effect⁹ interior ꝯsequēs actuꝫ dilectionis. Circa qđ sciendū: ꝙ amor siue dilectio causat gaudiū quādo adest amatū. Charitas eñ est amor dei: qui ex hocipso ꝙ amatur est in amante p̄ nobilissimum sui effectū: Scđm illud Johānis prime. iiij. Qui manet in charitate in deo manet ꝛ deus in eo. Et ideo spirituale gaudium qđ de deo habet̄ a charitate causat̄: de gaudio volūtatis sp̄uali ꝛ sensualitatꝫ carnali: multa dicta sunt. ij. trac. xxiiij. ꝛ. xxxij. caplis. Gaudiū ē duplex Quoddā est de dono diuino ꝑm se ꝯsiderato: vel ꝑm qđ p̄ticipat̄ a nobis: cui opponit̄ Accidia que importat quoddā tedium in opando: ꝛ tristat̄ de bono diuio: de quo charitas gaudet. Quoddā gaudium est dilectio p̄ximi: cui opponit̄ inuidia ꝑm ꝙ tristat̄ de bono p̄ximi inq̄tuꝫ estimat̄ vt malum p̄prium ꝛ minuitiuꝫ p̄prie glorie: vñ Inuidia describitur. Est dissensio ab alieno bono existimato diminuere p̄prium.

B

Pax

Pax: secūdus est effectus interior charitatis ꝯsequēs actū dilectionis: iuxta illud: pax multa diligētibus legem tuā. De pace p̄mo videndū est: scđo de vitijs oppositis. Circa primū sciendum: ꝙ vbicunqꝫ est pax ibi est Cōcordia nō tñ ecōuerso: si nomē pacis p̄prie sumatur. Cōcordia eñ p̄prie sumpta est ad alterum. scꝫ inq̄ntū voluntates diuersorūꝫ cordiū simul ꝯueniunt in vnū ꝯsensum: vnde dicit̄ ꝯcordia a concors: ꝛ est cōuenientia vel cōpacificatio.

Cōcordia

Cōcordia nāqꝫ importat cōuenientiā seu vnionē diuersorum appetituū: ꝛ ꝑm hoc ꝯcordia potest esse aliquoꝝ impioꝝ in malo: vñ Tulius eam sic describit. Cōcordia est virtutis cōciues ꝛ cōpatriotas: ꝛ eꝫdez iure ꝛ cohabitatione: spontanee metiens. Sup hanc aūt vnionē pax addit vnionē appetituuꝫ ꝛ motuū vnius appetētis. scꝫ appetitus sensitiui ꝛ intellectiui: ꝛ hec nō est impiorum: q2 nō est pax impijs dicit dñs Ysa. xlviij. Semp (vt dr̄ Sap. xvij.) p̄sumit seua p̄turbata ꝯscientia. Ex remorsu eñ vermis ipsius sinderesis impioꝝ: ꝯscientia est p̄turbata ꝛ inq̄eta: ꝛ p̄sumit seua. i. vltiones diuinas sup se venturas anteq̄ veniāt: sicut Cayn q̄ dixit anteq̄ puniret̄ ero vagus ꝛ p̄fugus Geñ. iiij. Pax autē describitur ab Augusti. in li. de ciui. dei. xix. ca. xiij. Pax oim rerum est tranq̄llitas ordinis: ꝛ s̄bdit descriptionē ordinis. Ordo est pariū dispariūqꝫ rerū: sua cuiqꝫ loca tribuēs dispositio. Cōuenit eñ ordo cum iusticia qui dat vnicuiqꝫ qđ suū est. P̄pterea bene enūciatū est p̄ p̄phetā Ysaie xlviij. Opus iusticie est pax: q̄ est ordinis trāquillitas. Hanc vo trāquillitatē ordinis facit iusticia: ius vnicuiqꝫ suū tribuēs qua iure dicit p̄s. Justicia ꝛ pax osculate sunt. Ad intellectū diffinitōnis: pax est trāquillitas ordinis. Considerandū ꝙ in homine pacifico triplex debet esse ordo: ad seipm: ad p̄ximū ꝛ ad deū. Primo requirit̄ trāq̄llitas ad seipm: ꝛ hoc q̄ntū ad tria q̄ in hoie debent ordinari. Primo q̄ ad intellectuꝫ: ne errore obscuret̄. Scđo quo ad volūtatē: vt in deū libere dirigat̄ sine ꝯtradictione carnis: mūdi ꝛ dyaboli Tertio q̄ad appetitū sensitiuū: vt nō inordinatis passionib⁹ ꝯtra appetitū rōnis moueat̄: p̄pter qđ August. diffiniēs pacē libro de vbis dñi dicit. Pax est serenitas mētis: quo ad p̄mū: tranq̄llitas animi: q̄ ad tertiū simplicitas cordis: quo ad scđꝫ p̄ cor eñ qđ mouet alia mēbra intelligit̄ volūtas q̄ mouet alias potētias ad agendū. Scđo ad pacē req̄rit̄ ordo ad p̄ximū p̄ ꝯsortiū charitatis ordinātis bonū p̄ximi ad deū. Hec scđa pax deriuat̄ a p̄ma

vn̄ dicit glo. Math.v. Pax a nobis ē: q̄a dum lex carnis repugnat legi mentis: nō modo alteri⁹ s; nec nobis possum⁹ eē pacifici: s; postq̄ intus spūs imꝑat vt totus hō spiritui seruiat: tūc pax ad alios deriuat̄ vt pacē cū oībus habeamus. Tertio requirit̄ ordo ad deū ꝑ amoris indissolubilis vinculū. Pax aūt vera ⁊ ꝑfecta: per quā oēs appetitus vniunt̄ q̄etati in deo: habet̄ tm̄ in patria. Hec pax est finis vltimus rōnalis creature. de q̄ ps. Posuit fines tuos pacē. Ad quā tria req̄runtur Primū ē indeflexibilis subiectio inferiorum potētiaꝝ sub deo. Scōm est inseꝑabilis ꝯiunctio rōnis ad deū. Tertiū est indiscōtinualis ꝯuersio actualis totius hominis in deū: qn̄ hō diuia dulcedie affect⁹: ex toto corde: ex tota aīa ⁊ ex totis viribus semꝑ actu tēdit in deū: ⁊ in qd̄cunq̧ aliud inq̄ntum relucet in eo deus. Pax ꝟo q̄ habet̄ in via est imꝑfecta: q2 ⁊ si p̄ncipalis motus anie req̄escit in deo: repugnant tn̄ alia intus ⁊ extra q̄ ꝑturbāt pacem istaꝫ. Uitia opposita paci sunt sex

Uitia opposita sūt sex Discordia: q̄ est in corde. Cōtentio q̄ ē in ore: rixa: seditio: scisma: belluꝫ: hec q̄tuor vltima opponuntur paci q̄ntum ad opus Discordia q̄ntuꝫ ad cor opponit̄ ꝯcordie Et cōmittit̄ dupl'r. Uno mō ꝑ accidens: qn̄ vicꝫ intētio aliquoꝝ est ad aliqd̄ bonū qd̄ ꝑtinet ad honorē dei vel vtilitatē ꝓximi: s; vnus estimat hoc esse bonū: ali⁹ cōtrariā habet opinionē: vt fuit inter Barnabā ⁊ Paulū. Act.xv. Hoc ꝑtinebat ad defectū humanū: licꝫ fuit ex diuina dispēsatione ꝓpter vtilitatē ꝯsequentē: ⁊ talis discordia nō est pctm̄: nisi sit de errore eorū q̄ sunt de necessitate salutis. Scd̄o cōmittit̄ discordia de ꝑ se: qn̄ aliquis scienter ⁊ ex intētione dissentit a bono diuino vel a bono ꝓximi: in quo debet ꝯsentire: ⁊ hec est pctm̄ mortale ex suo gn̄e: ꝓpter ꝯtrarietatē quā habet ad charitatē: hanc sctūs Bona. describit. Discordia est volūtas fugiēs minorationē sapiētie ab his q̄ ab alijs dicunt̄ dissentiēs. Primi tn̄ motus huius discordie ꝓpter act⁹ imꝑfectionē sunt venialia. Cōtentio opponit̄ paci q̄ntum ad os. Importat em̄ impugnatiā veritatis cū inordinato modo. vn̄ Amb. eam describit. Contentio est impugnatio veritatis cū cōfidentia clamoris: vel s̄m Alexā. Contētio est impugnatio veritatꝭ ꝑsistens in sermone causa vincendi: ⁊ sic est pctm̄ mortale. Importat etiā ꝯtentio impugnationē falsitatis cum debita acrimonia: ⁊ sic est laudabilis. Si aūt hm̄oi impugnatio falsitatis est cum mō inordinato sic pōt esse pctm̄ veniale: nisi forte tāta sit inordinatio q̄ ex hoc alij scandalisarētur. Cōtentio aūt de qua dī Job.xxxix. Nunq̇d q̄ ꝯtendit cū deo tā facile q̄escit sumit̄ ꝓ disputatione: sumit̄ etiā ꝯtētio ꝓ quadā titillatione glorie vel honoꝝ: sic est pctm̄ veniale: vn̄ dī Luce.xxij. Facta est cōtentio quis eoꝝ videret̄ esse maior Est etiā ꝯtentio conatus bone oꝑatiōis: s̄m illud Luce.xiij. Cōtendite ire ꝑ angustam portam. Rixa opponit̄ paci quo ad opus: qn̄ hoīes ex ira se ꝑcutiunt. Et rixa videt̄ esse priuatuꝫ bellum: qd̄ agit̄ inter ꝑsonas priuatas ex inordinata volūtate nō ex aliqua publica auctoritate. Et dicitur rixa: a ringo: gis: xi: ctū. i. irasci vel rictum facē. Rictus em̄ est ferarū oris aꝑtio: sicut fit risus in hoīe: sctūs Bona. in Centiloq̇o describit rixā q̄ est audax vindicādi volūtas: in iniuriā facti ꝓcedens

Seditio cum alijs vitijs tribus sequētibus opponit̄ paci q̄ntum ad opus: ⁊ est ꝯtradictio seu dissensio ciuium: ⁊ fit inter ꝑsonas vnius ciuitatis vel multitudinis inter se dissentiētes: puta cum vna ꝑs ciuitatis excitat̄ in tumultū ꝯtra aliam ad impugnandū: siue fit in actu: siue p̄ꝑatio ad talē impugnationē. vn̄.ij. Cor.xij. dicit glo. q̄ seditiones sunt tumult⁹ ad impugnandū. scꝫ cum aliq̇ se preꝑant ⁊ intēdunt pugnare. Seditio dī a sedeo: es: ꝑ ꝯtrariū q2 seorsum alij eunt ab alijs: vel q2 sedendo solent machinari. Scisma s̄m Isido. a scissione dī aīorū: ⁊ opponit̄

vnitati pac⁹ quā charitas facit. Scismatici eñ dicunt̃ qui se sepant ab vnitate ecclesie: que attendit̃ in ꝯnexione mēbrorū ecclesie adinuicē: sive cōicatione ꝛ ordinatione mēbroꝝ ecclesie ad vnuz caput: qđ est xp̄s: cuius vicarius est papa. Et ideo scismatici dicunt̃ qui subesse renuunt pape: ꝓcepta ꝛ iudiciū eius ꝯtemnendo. Et etiā illi qui membris eius cōicare nolunt de scismate prius habitū est ca. xxiij. Bellum opponit̃ paci q̄ effectus est charitatis quo ad opus: ꝛ dicit̃ a bonū: p antifrasim Belluz fit iniuste: nisi fuerint in eo tria q̄ faciunt iusticiā. Primo iusta causa. vt scz illi q̄ impugnant̃ ꝓpter aliquā culpā impugnationē meruerūt. Scđo intentio recta bellandi: vt scz bonuz ꝓmoueat̃: aut vt malum vitet̃. Tertio auctoritas ꝑncipis mādans bellum. Misericordia: tertius est effectus interior ꝯsequēs actū principalē charitatis: tamē in actu eius exteriori habet similitudinē cuz liberalitate ꝛ cōuenit cuz ipsa. vñ sup illud. j. Thimo. iiij. Pietas ad oīa vtilis est glo. Amb. Sūma disciplinē xp̄iane in misericordia ꝛ pietate est: q̄tuz scz ad opa exteriora: interio: tñ affectus charitatis q̄ deo cōiungit: ꝑfert̃ dilectioni ꝛ misericordie in ꝓximos. Est autē misericordia potissima inter oēs ꝟtutes ad ꝓximū ptinentes: sicut etiā est actus potioris supplere alicuius defectū: inq̄ntuz hmōi est supior et melior: vñ misericordia sic describit̃ in Centiloquio. s. Boñ. Misericordia est virtus: p quā animus sup calamitate afflictoꝝ mouet̃: hec virtus nihil humanū a se alienū putat: alioꝝ damna vel cōmoda sua estimat. Damasce. dicit Misericordia est tristicia in alienis malis Isidorus lib. ix. Ethi. dicit. Misericors a cōpatiendo aliene miserie vocabulū est sortitus: ꝛ hic appellata est misericordia ꝙ miserum cor facit aliena miseria. Augus. in li. ix. de ciui. dei. sic eam describit. Misericordia ē aliene miserie nr̄o in corde cōpassio: qua vtiq̄ si possumus subuenire cōpellimur.

In hac diffinitione pmo ponit̃ obiectuz qđ respicit misericordia: ꝛ hoc est ꝓximi defectio: vñ dicit̃ aliene miserie. ꝛ sic dr̄ misericordia quasi miseriā corde aspiciēs. Secūdo tangit̃ actus quē in nobis misericordia facit ꝛ ille est nr̄i cōtristatio: dum subdit̃ in corde nr̄o cōpassio: ꝛ sic dr̄ misericordia q̄si miserū habens cor. i. triste. Tertio tangit̃ in diffinitōe effect⁹ quē ex̄ ꝓducit: vicȝ mali iusti posse ablatio: vñ dr̄ q̄ vtiq̄ ꝛc. Et sic dr̄ misericordia q̄si miserā adimēs. i. tollens. Misericordie opponit̃ obduratio mētis: q̄ est volūtas ꝯcitata aduersus postulationē indigentis: ex nimio ardore pecunie retinende. Elemosyna. Primus est effectus exterior ꝯsequēs dilectionē actū principalem charitatis: elicit⁹ immediate a misericordia: q̄ miseris subuenit in elemosynaꝝ largitione: vt supra patuit in diffinitōē misericordie Augustini. vñ misericordie act⁹ est dare elemosynā: ꝛ hoc apparet ex ip̄o noīe: nam in greco a misericordia elemosyna deriuat̃: sicut in latino miseratio a misericordia. Dicit̃ eñ elemosyna ob eleo qđ ē verbū grecū: ꝛ est idē qđ misereor: cui⁹ imperatiuus est eleyson. i. miserē a quo eleos. i. misericordia: ꝛ inde elemosyna. i. miseratio: ꝛ debet sic scribi p y grecū in scđa syllaba: vel dicit̃ ab elemon greco: qđ latine dr̄ misericors: ꝛ sic dȝ scribi elemosina sine y. Et q2 misericordia est effectus charitatis: ex ꝯsequēti dare elemosynā ē actus charitatis misericordia mediāte: vñ misericordia sic describit̃. Elemosyna ē opus in quo dat̃ aliq̄d indigenti ex passione: ꝓpter deū. Misericors eñ miseriā remouet ab alio p suoꝝ bonoꝝ cōicationē ꝓpter deū: ideo in p̄dicta descriptione tangunt̃ oīa ꝯfectionem misericordie explicātia si debet esse meritoria: miseria aliena q̄ ē motiuū misericordie tangit̃ cum dicit̃: indigenti. Misericordia q̄ nascitur in nobis ex aliena miseria: tangit̃ cū dicitur: ex cōpassione. Misericordie ꝟo effectus in releuatione aliene miserie cuz dr̄ opus: in quo aliquid datur: sed intentio

Margin notes: Misericordia; Elemo

recta que dat rōnem merendi tangit cum dicit: propter deū. Sunt aūt partes gnā seu opa elemosyne corpalis. vij. q̄ cōtinē-tur in hoc versu. Uisito poto cibo redimo tego colligo condo. Uisito infirmum: poto sitientē: cibo esurientē: redimo incarceratū: tego nudū. i. vestio: colligo. i. recolligo scz hospitē: condo. i. sepelio mortuum. Elemosyne etiā spūales sunt. vij. Uñ versus. Cōsule castiga solare remitte fer ora. Consule. i. doce ignorantē: et dirige dubitantē. In hoc intelligit duplex elemosyna spūalis scz cōsiliū et doctrina. Castiga delinquentē: solare. i. cōsolare tristē: remitte delinquētibus in te: fer. i. porta infirmitates aliorū et grauamina: ora pro oībus scdm oīa opa dicta: elemosyna est actus miscdie et charitatis: poterit et esse act⁹ iusticie inqntum dat ad satisfaciendū pro peccatis: sm illud Daniel. iiij. Peccata tua elemosynis redime. Et sic dr elemosyna ab eli vel eloy: qd est deus et moys aq̄ quasi aqua diuina. Sicut aqua extinguit ignē: ita elemosyna pctm̄. Nihil em̄ prohibet sm San. Tho. Actū q est vnius virtutis electiue: attribui alteri virtuti ordinanti et impanti in finē. Et hoc mō elemosyna ponit inter opera satisfactionis: inqntum miseratio in defectū patientis ordinat ad placandū deum: et sic impat a latria hñs rōnem sacrificij. Bñficētia alter est effect⁹ exterior pñs pncipalē actum charitatis. Bñficētia em̄ nihil aliud importat q facere bonū alteri: qd si accipiat sb aliq spāli rōne facit specialē virtutē: vnde bñficentia et beniuolētia nō differunt nisi sicut actus interior et exterior: qr bñficentia est executio beniuolētie: et qr actus exterior et interior nō requirūt diuersas virtutes: iō bñficētia nō est alia virtus specialis a beniuolētia. Et sicut etiā beniuolētia non est alia virtus a charitate: ita nec bñficentia. Si aūt bonum opus qd quis facit accipiat sub aliqua speciali rōne boni: sic beneficentia accipit specialem rationem boni: et pertinebit ad aliquā specialem virtutem: sicut si faciat bonum proximo sub ratione subleuantis eius miseriam: pertinebit ad misericordiam. Si sub ratione debiti vt parentibus: pertinebit ad iusticiam. Si sub ratione largitatis: pertinebit ad liberalitatem. Nam liberalitas beneficiorum erogatrix: pro affectu benignitas seu beniuolentia: pro effectu bñficentia nominat. Correctio fraterna tercius est effectus exterior pñs actū pncipalem charitatis. Unde considerandū q duplex est correctio delinquētis. Una est que adhibet remedium peccati delinquētis scdm q est malum aliorum: et precipue in nocumentum cōmunis boni. Et talis est actus iusticie cuius est seruare rectitudinem vnius ad alterum. Alia ē correctio que adhibet remedium inqntum est quoddam malum ipsius peccantis: et hec proprie est fraterna correctio ordinata ad emendationem delinquentis: et hec est actus charitatis: quia per eam repellimus malum fratris scilicet peccatum: et repellendo malum procuramus bonum quod pertinet ad charitatem. Et hec precipitur Matthei. xviij. Si peccauerit in te frater tuus vade corripe eum inter te et ipsum solum &c. Unde sic describitur Fraterna correctio ē admonitio fratris de emendatione peccatorū: ex fratna charitate pcedēs: vñ corripere fratrē est cor ei⁹ de malo ad bonū rapere. Rapi autem dicunt: q cito et quasi subito auferuntur. Cito aūt frater de malo ad bonū trāsfert dum sibi turpitudo peccati et pulcritudo boni ostenditur: vel cum pena infligenda minatur: vel iam infligitur: vt de peccato ad statum bonum reuertatur.

Correctioni fraterne opponit Scandalum. Unde dicit Sanctus Bonauentura in Centiloquio. Peccatorū que cōmittuntur in proximum tria sunt genera: Quibusdam leditur proximus in possessione: que sunt rapina: furtum: vsura.

F Bñficētia

G Correctio fraterna

Quibusdã ledit̃ in ꝑsona: vt i homicidio ꝛ bello. Quibusdam vero ledit̃ in mente ꝓximus: vt sunt scandala. Est autẽ scandalum dictum vel factum minus rectum ꝓbens alijs occasionẽ ruine. Scandalon grece latine obex: sicut ad obicem in via positũ leditur pes euntis sic dictũ vel factum minus rectũ: est obex infirmis i via moꝝ. Scandalũ aliqñ dr̃ obex scʒ dictuʒ vel factum minus rectum Aliqñ dr̃ actio siue impactio illius qui scandalisat̃. Aliquãdo dicit̃ casus vel ruina illius q̃ scandalisatur. Vñ versus. Scandalũ equiuocat: obex: impactio: casus. Est aũt duplex differentia scãdali scʒ actiuũ: quo quis alteri dat occasionẽ ruine spũalis. Passiuũ ẽ ipsa ruina facta ab obice mali exempli alterius: vt cum quis fornicat̃ exemplo alterius. Ad sciendũ aũt q̃ sunt ꝓpter scãdalum omittẽda due regule sunt notãde vna est Bernhardi: alia Hieronymi. Regula bernhardi est hec. Peccamus ex infirmitate vel ignorantia: ex certa etiã interdum malicia. Cauendum est ne q̃d faciamus qd̓ sit in scandalum alterius. De talibus dicit dñs petro. Ne autem scãdalisem⁹ eos ꝛc̃. In tercio vero casu cũ scandalum ꝓcedit ex certa malicia: non ꝓpterea omittendum opus vel ab opere desistendum: vnde dicit dñs Matthei. xv. de phariseis scandalisatis ex malicia. Sinite eos ꝛc̃. Regula hieronymi ẽ talis. Omne quod potest fieri salua triplice veritate omittẽdum est ꝓpter scandalum. Non est autem omittenda veritas: vite: doctrine: iusticie ꝓpter scandalum euitandum. Veritas vite pertinet ad omnes compꝛehendẽs ꝑcepta ꝛ consilia. Veritas doctrine pertinet ad predicatoꝛes ꝛ magistros. Veritas iusticie pertinet ad prelatos: cõꝑhendẽs duas partes iusticie scʒ Seueritatem in puniẽdo malos ꝛ reos. Et liberalitatem in sustinendo iustos. Vñ v̓sus. Scãdala nõ vitat doctoꝛ iudex ꝛ bñ viuẽs

h Theoꝛica charitatis nature explanatiua

¶ Theoꝛica charitatis nature explanatiua. Charitas est tercia virtus theologica cuius subiectũ est volũtas ꝯcupiscibilis. Obiectũ est bonũ summũ simpliciter sub rõne boni: ꝓpter qd̓ alia sunt sub ipsa diligenda scʒ nosipsi: ꝓximus coꝛpus humanum. Actus duo scʒ imperatus ꝛ elicitus. Imperatus est oĩm virtutũ q̃bus voluntas per charitatẽ imperat. Elicitus est duplex scʒ immediat⁹ ꝛ mediat⁹. Immediatus iterũ duplex scʒ diligere deũ ꝛ diligere seipm̃ ꝛ ꝓximum. Diligere deuʒ ex toto coꝛde vicʒ intellectu sine erroꝛe. Ex tota anima scʒ voluntate in cõtradictione. Ex tota mente vicʒ memoꝛia sine obliuione. Vel ex toto coꝛde id ẽ dulciter ne obduramur in concupiscibili. Ex tota anima sapienter ne seducamur in rõnali. Ex tota virtute. i. foꝛtiter ne frãgamur in irascibili. Itẽ immediatus scd̓us diligere seipm̃ ꝛ ꝓximum vt supra. Actus elicit⁹ mediatus est desideriũ gaudium: vicium oppositum odium dei ꝛ ꝓximi. Effect⁹ ꝯsequẽtes actũ dilectionis sunt tres interioꝛes ꝛ tres exterioꝛes. Interioꝛes. Primus gaudiũ cui opponit̃ accidia et inuidia. Scd̓s pax que compꝛehendit cõcoꝛdiam: cui opponit̃ q̃tum ad coꝛ discoꝛdia: q̃tum ad os cõtentio q̃tum ad opus bellum rixa scisma ꝛ seditio. Tercius misericoꝛdia cui opponit̃ obduratio ꝛc̃. Exterioꝛes tres. Primus elemosynarũ largitio. Scd̓s bñficentia q̃ ꝓcedit a beniuolẽtia. Tercius coꝛrectio fraterna cui opponit̃ scandalũ. Donũ spũsscti coꝛrespõdens virtuti charitatis est donũ Sapie: qd̓ fm̃ San. Tho. impoꝛtat rectitudineʒ iudicij ꝑ regulas diuinas de alijs: ex q̃dã vnione ad diuina: vñ sicut charitas est mr̃ ꝛ consummatio oĩm virtutũ sic sapia donum donoꝝ cui opponit̃ Stultitia: ꝑmo sicut cõtrariũ: q̃ impoꝛtat hebetudinẽ coꝛdis ꝛ obtusionẽ sensus: vñ stultus dr̃ q̃ hʒ sensum iudicij hebetatũ. De stultitia ẽ. habitũ est ca. iiij. circa mediũ. Scd̓o opponit̃ sapie Fatuitas sicut pura negatio: q̃ impoꝛtat totaliter spũalis sensus ꝑuationẽ: vñ fatuus dr̃ q̃ caret sensu iudicandi. Sapiẽtia

De donis spūſſcti generaliter ⁊ de ti-
more specialiter. Caplm xxvij

De donis spūſſcti generalit et de timore specialiter

Quinto iuxta ordinem p̄missuȝ in
q pmo caplo (dicto a caplo vndeci
mo hucusq3: de septē habitib⁹ vir
tutū rectificātibus potētias anie ꝯ obliq̄
tates vitioꝝ.) Dicendū est de septē habi-
tib⁹ donoꝝ (in quos grā gratificans scdo
viuificat) quoꝝ ē potētias anie expedire
Tandē in caplo. xxix. dicet̄ de septē habi
tibus btitudinū: quoꝝ ē potētias anie p-
ficere. In h igit̄. xxvij. ca. de tribus restat
videndū. Primū erit dr̄ntia virtutū dono
rū btitudinū fructuū sensuū spūaliū ⁊ sa-
cramentoꝝ. Scdm de nūero ⁊ sufficiētia
donoꝝ. Tertiū erit de dono timoris. De ce
A teris vo donis in seq̄nti dicet̄ ca. Quātū
ad pmū rn̄det. s. Boñ. i. xxxiiij. tertij. dis.
q̄stione. j. Q2 verus ⁊ ꝓprius modus assi
gnādi dr̄ntiā donoꝝ virtutū ⁊ btitudinū:
est p cōpationē ad actus ꝓprios. Sūt em̄
quidā actus pmi: quidā medij: q̄dā vlti-
mi siue pfecti: sicut vbi grā in actu cogno
scēdi possum⁹ videre: q pus ē credere: se
cūdo intelligē: tertio vo mūdo corde vidē
Et sm illā trinā dr̄ntiā actus sunt in no-
bis tres dr̄ntie habituuȝ gratuitoꝝ: vicȝ
virtutū donoꝝ ⁊ btitudinū: ita q virtutes
sunt ad actus pmos: vt ptȝ q2 fides ē ad
credendū: dona ad actus medios. Nā do
num intellectus est ad intelligēdū. Beati
tudines vo ad actus vltimos: vt ptȝ: q̄a
mūdicia cordis ē ad deū vidēdū. ⁊ qm̄ in
pmis actibus potētie rectificant̄: claret
hoc de fide q̄ rectificat illūinat dirigit po-
tentiā rōnalē: ꝯ obliq̄tatē ⁊ errorē infide
litatis: vigorat etiā potentiā rōnaleȝ: cre-
dendo ⁊ assentiēdo sine rōne ꝓbabili: vt
eleuet̄ in summā veritatē supra posse na
naturale intellectus nr̄i. In scdis actib⁹
donoꝝ potentie expediunt̄: claret hoc de
dono intellectus: cuius ē credita intelligē
expedire: p rōnem ꝓbantē. In tertūs vo
⁊ vltimis actibus beatitudinū: potētie p-
ficiunt̄: hinc est q habitus virtutū sūt ad
agendū recte: habit⁹ vo donoꝝ ad agen-
dum expedite. Habitus vo btitudinū ad
agendū siue pficiēdū pfecte. Postq̄ aūt
illi habit⁹ sunt in aia: ē ꝯseq̄nter in ea sta
tus q̄dā q̄etatōis ⁊ delectatōis. In illā de
lectatione duo ꝯcurrūt: vicȝ q̄dā spūalis
refectio: ⁊ ipsius refectionis spūalis pce-
ptio: ideo ad ista tria gn̄a habituū addūt̄
fructus ⁊ spūales sensus: q̄ nō dicunt no
uos habitus: sed habituū precedentiū ex
primūt pfectum statum ⁊ vsum. Rursus
qm̄ ad hec om̄ia habēda: p nos nō suffici
mus: nobis data sunt adminicula sacra-
mentoꝝ: in q̄bus sm diuersitatē suoꝝ ef-
fectuū gratia dat̄ adinchoationē pfectaȝ
⁊ ꝯsummationē oim habituū p̄dictoꝝ: li
cet illa gn̄a pncipaliter habeāt respectuȝ
ad morbū curandū. Ex his ptȝ nō so-
lum dr̄ntia p̄dictoꝝ sm rem s etiam sm
noiandi rōnem. Nā habit⁹ rectificantes
recte dicunt̄ virtutes: p eo q virt⁹ de rō
ne sui nominis dicit qd ad agendū erigit
⁊ vigorat. Habitus vo expedientes recte
dicunt̄ dona: p eo q dicunt q̄ndā vberio
rem abundantiā bonitat̄ ad agendū: ac
per hoc magis attestant̄ diuine liberalita
ti: ⁊ ꝓpter hoc recte censent̄ nomie doni.
Habitus vo pficientes recte dicunt̄ bea
titudines p eo q tales habit⁹ faciunt ho
minē ꝓximū deo ⁊ ꝯformē ipsi sūme glo-
rie ⁊ btitudini: in q̄ est repire summā pfe
ctionē. Status vo in quo refectio: recte
dicit̄ fructus. Fructus em̄ a frui dict⁹ ē.
Usus vo sm quē illa pceptio suscipit̄ re-
cte dicit̄ sensus spūalis: qm̄ sensus est co
gnoscere rem p̄sentem. Postremo admi
nicula oim illoꝝ in quibus datur gratia
animā sanctificās: ⁊ a peccat̄ curans: et
ad omnē sanctitat̄ pfectionem adiuuās
rectissime dicunt̄ sacramenta. Quātum B
ad scdm sciendū q donorū numerū septi
formē valde signanter innuit Esayas ca.
. xj. in donorū enumeratiōe: vbi de xp̄o sic
ait. Requiescit sup eum spirit⁹ dn̄i: spūs
sapientie ⁊ intellect⁹: spirit⁹ consilij ⁊ for
titudinis: spirit⁹ scientie ⁊ pietat̄: ⁊ reple
bit eum spiritus timoris domini. In hac

donorum enumeratione ꝓpheta spũsan-cto instigante valde rõnabiliter assignat donorũ ordinem cõbinationẽ ⁊ numerũ.

Ordinẽ donoꝝ enumerat ſm graduz excellentie ⁊ dignitatis: ꝓpter diuersitatẽ principij efficientis: ⁊ subiecti suscipiẽtis qꝛ principiũ ꝑducens est ipse spũssctus: qui cuz sit bonitas summa: liberalissime se ⁊ sua ꝑ septiformis gratie dona cõmu-nicat. In spũsancto namqꝫ dant̃ liberalis-sime dona gratiarũ: ideo effectus spũssctĩ rectissime dona vocant̃. Nomine enĩ do-ni: gratitudo vel liberalitas insinuat̃. Nã donũ (iuxta phi verbuz) est datio irredi-bilis: que fit sine spe retributiõis. Rectissi-me etiaz dona vocant̃ septiformis gratia eo ꝙ gratis dant̃. Cum enĩ in spũsancto donante est summa ꝑfectio: subiectũ susci-piens est ipsum liberũ arbitriũ in quo est impꝑfectio. Idcirco in donoꝝ enũeratio-ne preponit̃ donũ qđ magis approximat perfectioni spũssancti. scz donũ sapientie descẽdẽdo vsqꝫ ad donuz timoris: qđ ma-gis approximat imperfectioni liberi arbi-trij. Nec tñ est in donis ordo: verũetiã cum ordine cõbinatio: nam dona spectã-tia ad affectionẽ: habent donã spectãtia ad cognitionẽ ꝑambula: tanq̃ sua directi-ua appropriata. Dona enĩ sunt ad expe-diendũ vt prehabitũ est: ⁊ qui vult expe-dite ꝓcedere: necesse est vt precognoscat ⁊ preuideat viaz: hinc est ꝙ dona cogniti-ua regentia seu regulantia: ⁊ consilium ⁊ scientia in enumeratiõe Esaye: preponũ-tur donis affectiuis regulantibꝰ ⁊ exeq̃n-tibus: q̃lia sunt fortitudo ⁊ pietas. Do-num tamen sapientie affectiuũ preponit̃ dono intellectus cognitiuo nõ in merito ſm sctm̃ Bonauen̄. Nam sapientia non est habitus pure affectiuus: qm̃ ipsa ha-bet in se cognitionẽ experientie: que adeo dirigit ⁊ allicit ꝙ circa vsum illiꝰ doni vix aut nunq̃ habet error accidere: ⁊ eapro-pter dicit quedã glo. ꝙ donum sapientie: donum intellectꝰ habet dirigere: qđ ideo dictum est: quia cognitio expimẽtalis de diuina suauitate: amplificat cognitiõem speculatiuã de diuia veritate: secreta enĩ dei amicis ⁊ familiaribus cõsueuerũt re-uelari. Donũ tamẽ timoris in enume-ratione donoꝝ non habet aliud donum directiuũ seu cognitiuũ appropriatũ cui cõbinaret̃: quia ſm. s. Bona. cum sit infi-mum inter dona: satis habet dirigi ꝑ ha-bitum fidei: que est quedã cordis illumi-natio ⁊ directio. Fidei enĩ ẽ nosse siue cre-dere penas futuras: ⁊ timoris est illas pe-nas eternas refugere ⁊ timere. Per habi-tus etiam cognitiuos ꝑ quos diriguntur ⁊ regulant̃ alij habitus affectiui expediẽ-tes ad bonum: dirigi ⁊ regulari habet do-num timoris: quia oppositoꝝ eadem est cognitio ⁊ disciplina inquit phs: vt medi-cina sani ⁊ egri: grãmatica cõgrui ⁊ incõ-grui. Dono etiam timoris in dicta enu-meratione attribuitur verbum replendi: cum dicitur: ⁊ replebit eum spũs timoris domini. Ceteris aũt donis attribuit̃ ver-bum requiescendi. Ratio: qꝛ donũ timo-ris preparat locũ alijs: ⁊ quia locus non dicit̃ ꝓprie quiescere sed magis locatum in loco: hinc est ꝙ verbũ quiescendi attri-buit̃ spiritui ⁊ alijs donis magisq̃ꝫ dono timoris. Duplici etiã ex causa verbuz replendi dono timoris appropriat̃ q̃uis omnibus donis ꝯueniat. Primo ꝓpter er-roris exclusionẽ: donuz enĩ timoris vide-tur esse cuiusdam impꝑfectionis: ne crede-retur in xp̃o illud donũ nõ fuisse perfecte ad excludendũ hunc errorem magis pro-pheta posuit ibi verbum replendi q̃ cir-ca aliud donum. Alia etiã ratio est ꝓpter veritatis manifestationẽ: quia dona da-bantur xp̃o vt perfecte disponeret̃ ad pa-tiendum ⁊ sustinendũ humilitatẽ passio-nis: quã ipse principaliter venit in h̃ mũ-do ostendere ⁊ docere. vt ergo manifesta-retur veritas: ꝓpheta dicit xp̃m spiritu ti-moris repletũ fuisse: quia timor inter dia dona maxime expedit ad humilitatem. Ex dictis habet̃ donorum ordo et com-binatio. Numerus insuper ⁊ distinctio

⁊ Sufficiētia donoꝝ accipit̄ ꝑ ex h̄ ꝙ do-
[Sufficiētia donoꝝ] na sūt ordinata ad cōpatiēdū cōformiter
xp̄o. Xp̄us aūt habuit hec septē dona hm̄
q̄ erat dispositꝰ ad ꝑfecte patiendū. Qd̄
eñ p̄mo mouit xp̄m ad patiendū fuit oi-
moda obediētia ⁊ subiectio respectu p̄ris
⁊ q̄tū ad h̄ fuit donū timoris: vt s̄. dictū
est. Scd̄o vo qd̄ mouit erat cōpassio hu-
mani gn̄is: ⁊ q̄tū ad h̄ erat donū pietat̄.
His aūt duobꝰ p̄suppositis nō restabat
nisi aggressio passionis: ⁊ q̄tū ad h̄ datur
donū fortitudinis. Post h̄ autē erat dele-
ctatio in ip̄letione volūtatis p̄ris ⁊ nr̄a li-
beratione: ⁊ q̄tū ad hanc est donū sap̄ie.
Ad hec aūt dirigenda necessaria erāt alia
dona tāq̄ directiua vicȝ Sciētia q̄ est di-
rectiua pietatis: ⁊ consiliū qd̄ est directi-
uū fortitudinis: ⁊ intellectꝰ q̄ est p̄ambu-
lus sap̄ie. Scd̄s modus accipiēdi suffi-
cientiā donorū est respectu suoꝝ opposi-
toꝝ. Et h̄ pōt dupliciter fieri: vl' respectu
vicioꝝ capitaliū: vl' respectu sinthomatū
ꝯsequentiū: respectu peccatoꝝ: sic timor
fit ꝯ supbiā: pietas ꝯ inuidiā: sciētia ꝯtra
irā: q̄ mentē ꝑturbat. Fortitudo ꝯ accidi
am: que mentē deijcit. Consiliū ꝯ auarici
am: que ꝯ diuinū cōsiliū vult oīa retinere
Intellectus contra gulam ⁊ ebrietatem:
que rōnem suffocat. Sapientia cōtra lu-
xuriam: que non sapit nisi carnalia.

Tercius est modus sumendi cōtra sin
thomata: vnde sicut in morbo duo sunt:
vicȝ ip̄a humoꝝ inequalitas: ⁊ sinthoma
ta scȝ seq̄le ipsius morbi: sic in morbo spi
rituali vicȝ ipse morbus siue culpa deor-
dinans: ⁊ sequela cōcomitās: vicȝ sintho
mata ex culpa derelicta: per que hō impe
ditur in bene agendo: ⁊ ratione quoꝝ ho
mo ineptus est ad opera maioris excellē-
tie: nisi ad hec adiuuaret̄ per habitus do
[Sinthoma] norum. Sunt autē septē sinthomata: vt
dicit Grego. j. libro moralium super illud
Job. j. Uentus vehemens irruit a regio-
ne deserti ⁊c. Spiritus qui ante oīa men-
tem virtutibus ornat: eandē contra singu-
la tentamenta septem virtutibus ornat.
Et post subdit cōtra stultitiam sapientia
contra hebetudinem intellectus: contra
precipitationē consilium: contra pusilla-
nimitatem fortitudo: cōtra ignorantiam
scientia: contra duriciam pietas: contra
superbiam timor. Et superbia ibi accipi-
tur non pro vicio capitali sed pro proni-
tate. Quartus modus sufficientie do-
norum est propter expediēdas tres vires
naturales anime. Nam irascibilis indi-
get expediri tam in prosperis q̄ aduersis
In prosperis expeditur per timorem In
aduersis per fortitudinem. Concupiscibi
lis autem indiget expediri: q̄tum ad affe
ctum respectu proximi: et hoc fit per pie-
tatem. Et q̄tum ad affectuȝ respectu dei
hoc fit per gustum sapientie. Rationalis
vero indiget expediri in veritatis specu-
latione electione et executione. Per do-
nū intellectus expedit̄ ad verū speculan
dum. Per donū ꝯsilij ad verū eligenduȝ
Per donū scie ad electū exequendū. Per
donū eñ scie recte cōuersamur in medio
natiōis praue ⁊ ꝑuerse. Ex hac sufficiētia
habent̄ subiecta donorum. Quinto su-
mitur donorum sufficientia ꝓpter expedi
enda septem virtutum officia. Nā timor
expedit ad temperantiam. Timor enim
carnes effigit: vnde confige ti. tuo car. Pi
etas ad veram iusticiam. Sciētia ad pru
dentiam. Fortitudo ad fortitudinem si-
ue ad patientiam. Cōsilium ad spem. In
tellectus ad fidem. Sapientia ad chari-
tatem. Unde sicut charitas est consum-
matio omnium virtutum: sic sapiētia do-
norum. Ex dictis colligitur correspon-
dentia esse gratie ad ipsum esse nature.
Sicut in septenario intelliguntur omnia
qui constituunt hominem inesse nature.
Nam ex parte corporis reperitur in no-
bis quaternitas p̄ncipioꝝ scȝ. iiij. elemen
toꝝ. Et ex p̄te anie trinitas potentiarum.
Sicut in septenario nūero sunt dona scti
sp̄us: que expediūt hoiem q̄tum ad vitā

gr̃e. Et in hoc numero ꝓpter ꝑfectã inte-
gritatẽ est numerus virtutũ: ꝛ numer⁹ be
atitudinũ: ꝛ numerus petitionũ in oratio
ne dñica: ꝛ numerus sacramentoꝝ. Et ꝯ
hec est numer⁹ peccatoꝝ capitaliũ: ꝛ nu-
merus. vij. sint donatũ siue seclarũ: q̃ po
nit Greg. Et ad hec oĩa ꝑfigurãda ꝑcessit
in ꝑmordio ꝯditionis totius esse: nume-
rus septẽ dierũ: ꝓpter septiformẽ illumia
tionẽ gr̃e: q̃ est in nobis ex illius lucis su
pne irradiatione. Vẽtũ ad terciũ de do
E no timoris Considerandũ ꝙ Timor in
Timor enumeratione donoꝝ spũsscti cũ sit infi-
mũ ꝺm gradũ excellẽtie ꝛ dignitatis in de
scẽdendo a superiori dono sapie ad infe-
rius. Est tñ primũ donũ in ascẽdendo ab
inferiori ad super⁹ tpe ꝛ gñatione iux il-
lud ps. Initium sapie timor dñi. Timor
nãq̧ seruilis dr̃ ꝑncipiũ sapie: ꝑ eo ꝙ dis
ponit ad sapiam suscipiendã et receden-
dũ a culpa. Ad vsum em̃ doni sapie a ne-
mine ꝑuenit̃ nisi ꝑus in vsu timoris exer
citũ ꝑmittat̃. A q̃ dono timoris fit q̃daꝫ
ꝑ alia dona gradalis ascensus. Ne em̃ ti-
mor ↄceptus gelidus foret aut aridus: se
quitur donũ pietatis q̃ ad oĩa vtilis est
ꝺm apl̃m: ꝓmissionem hñs vite q̃ nũc est
et future. Et ne pietas ip̃a nimis remissa
aut nimis prodiga aut aliquo mõ inordi-
nata esset: adiungit̃ ei donũ sciencie: que
oꝑa pietatis regit vt discrete fiant. Et ne
sciencia inualida foret: addit̃ ei donũ for-
titudinis: vt. q̃d aliq̃s per sciam bñfacere
nouit ꝑ fortitudinẽ exequi facto possit: et
ne fortitudo ꝑsumptuosa vel impetuosa
esset: adiungit̃ ei donũ ↄsilij q̃ regi possit
opus fortitudinis ꝛ debito mõ ↄpmi: qꝛ
ꝺm Grego. fortitudo sine ↄsilio ꝑcipitat:
ꝛ ne ↄsiliũ incautũ foret: adiungitur ei
donũ intellectus q̃ est cognitio bonorum
spũaliũ q̃ ↄsiliũ ipsa in spũalia dirigi pos-
sit. Et vt intellect⁹ mõ debito tpet̃ ꝛ ordi
net̃ dat̃ ei sapia q̃ est cognitio ꝑ gustũ di
uine dulcedinis: q̃ sapia a sapore nõ a sa-
F pere dicta est. De dono igitur timoris
ꝑmo dicet̃ qt̃ sunt ei⁹ differẽtie. Scđo de
ei⁹ actu ꝛ obiecto. Tercio de timoris diffi
nitione. Cõsiderandũ ꝑmo ꝙ sex distin-
guntur differẽtie timoris ꝺm ꝙ a triplici
ꝑncipio hꝫ ortum. Habet em̃ ortũ a natu
ra: sic est timor naturalis a libidie siue cõ
cupiscẽtia. Et hoc vel ex nimio amore sui
sic est timor humanus: vel ex nimio amo
re suoꝝ: sic est timor mũdanus. A gratia
et hoc vel a gratia gratisdata: sic ẽ timor
seruilis. Vel a gr̃a gratũfaciente inchoa-
ta: sic est timor initialis. Aut a gr̃a perfe-
cta: sic est timor filialis. Naturalis timor
est quo q̃s naturaliter timet mortem siue
horribile aliq̃d. Siquidẽ sit rõne regula-
tus erit debitus: sic fuit in sctis ꝛ in xp̃o:
sicut dr̃. ij. tracta. ca. xxix. Si aũt nõ fuerit
rõne regulatus erit malus. Timor vt sic
est passio irascibilis: ꝓut dr̃. ij. tracta. ca.
xxvij. Et ipsius sunt sex differentie scꝫ se-
gnicies: agonia: verecũdia: erubescentia:
admiratio: stupor: de quib⁹ dr̃. ij. tracta.
cap̃. viij. Mundanus timor est quo quis
timet amittere q̃ mundi sunt. Humanus
timor est quo quis ex deliberatione timet
penam sui corporis. Seruilis timor est q̃
q̃s offendere timet tm̃ ne incurrat penã
gehẽne. Iste aliq̃ntulũ habet vtilitatem:
quia freq̃ẽter introducit charitatẽ: sicut
seta introducit filum sutoris: vt perhibet
Aug⁹. Per hunc timorem seruilẽ incipit
hõ deũ timore. Hinc est ꝙ est donũ spũs-
scti imperfectum. Et dr̃ timor informis
vnde San. Bonauen. duo sunt in timo-
re seruili vicꝫ ipse habitus quo dispõit̃
aĩa ad timendũ deũ vt punientẽ eos qui
ꝑuaricant̃. Et vlterius nomie seruitutis
importat̃ deformitas pcti: q̃ annexa est il
li habitui in eodẽ hoie: rõne cuius hõ ille
dr̃ seruus pcti: ꝛ timor in eo existẽs dr̃ ti-
mor seruilis. Per hunc etiã modũ cũ di-
citur aliquis deum timere seruiliter duo
dicunt̃ vicꝫ actus ab illo habitu egredi-
ens: ꝛ sic timor ille est bonus: ꝑ maximaꝫ
phi. Cuius vsus bonus est ip̃m quoq̧ bo
nũ est. Sed vsus et actus istius habitus
vitat pctm̃: ꝛ ꝑparat hoiem ad susceptio

nem gratie qꝛ ꝑ illū vſum introducit cha
ritas vt dicit magiſter di.xxxiiij.tercij. Eſt
etiā ſecundo in timore ſeruili velūtas ſer
uilitatis ſiue deformitas concomitans in
actu rōne illius deformitatis actualiter an
nexe depꝛauat. ſicut aliqs q̄ timet penas
ꝛ timendo dolet ꝙ tales pene infligūt ꝓ
culpa. ꝛ actu etiā cōcupiſcit peccare ſi nō
eſſet illa pena. ꝛ hoc mō timere ſeruiliter
eſt peccatū ꝛ malū ꝛ timoꝛ ille dr̄ īformis
qꝛ caret gratia ꝛ charitate. q̄ ē forma oīm
habituū virtualiū. Et hic vſus timoꝝ ſer
uilis primo mō accepti poteſt eſſe bonus
nō bonitate meriti qꝛ caret gratia. ſ; boni
tate ꝑparante vel oꝛdināte ad meritū q̄
Inicialis timor. ſimul ſtat cū pctō. ¶ Inicialis timoꝛ. ca
uet offenſam dei qui vnum oculū ſeu re
ſpectum habet ad penā ꝛ vnū ad offenſā
dei ꝛ ſeruit deo. partim timoꝛe gehenne.
partim amoꝛe gloꝛie ꝛ iuſticie. ꝛ ē bonus
ꝛ habet rationem doni nō ratione timoꝝ
ſ; qꝛ timet offenſam. Et dr̄ inicialis qꝛ eſt
Filialis iniciū timoꝛis filialis. ¶ Filialis timoꝛ
intuet̄ ſummā maiſtetatē vt ei reuerēter
ſubiaceat. Cui duplex ē reſpectus. vnꝰ in
refugiendo offenſam ne ſepet̄ a deo. Ali
us ē pncipalioꝛ in reuerēdo deū ita ꝙ ab
illa ſumma maieſtate faciat reſilire in ꝓ
pꝛiā paruitatē. Et iſte timoꝛ dr̄ reuerētie:
ꝛ ꝑmanet ī beatis. Eſt eīm reuerētia reſili
tio a cōſiderata magnitudine dei in ꝓpꝛiā
paruitatē vt dictū ē ſ. xxij. ca. Dicitur
aūt iſte timoꝛ amicabilis qꝛ timet volūta
tū diſſenſionē. Filialis qꝛ timet patrꝭ eter
ni indignationem. Caſtus qꝛ timet ſponſi
cōplexus ſeparationē. ꝛ hoc ꝓuenit a gr̄a
q̄ facit amicū dei. facit etiā filiū ꝑ adopti
onē ꝛ deſponſat animā in ꝯiugiū vt dr̄. j.
ca. hꝰ tractatꝰ. dr̄ etiā ſanctꝰ qꝛ timet in oī
bus inqnari. Iſte timoꝛ dn̄i ſanctꝰ ꝑma
net ī ſeculū ſeculi. Inter hos timoꝛes. ti
moꝛ filialis ꝛ initialis ꝓpꝛie dicunt̄ donū
ſpūſſancti. qꝛ ſunt a ſpūſancto ꝛ cū ſpūſā
cto qꝛ ſūt a charitate ꝛ gr̄a gratūfaciente
Timoꝛ aūt ſuilis ī q̄ viget volūtas peccā
di ē a ſpūſancto ꝛ nō cū ſpūſancto. timor
vo mundanꝰ ꝛ hūanus nō ſunt a ſpūſan
cto nec cū ſpūſancto dū ꝑ eos moꝛtale cō
mitteret̄. naturaꝉ timoꝛ innatꝰ nō ē donū
ſpūſſancti. qꝛ donū ſpūſſancti ē qd diuini
tus infuſū. Cōſiderandū ſcdo de ob
iecto ꝛ actu timoꝝ. ꝙ cū timoꝛ vt dictū ē B
multas habeat differētias. d̄ qbus dr̄ ſm
quandā analogiā ſm pus ꝛ poſteriꝰ. Et
iō timoꝛ ſm oēs ſuas differētias hꝫ aliqd
obiectū ſiue vnā rōem cōem. circa qd ꝯſi
ſtit eiꝰ actꝰ ſm pus ꝛ poſteriꝰ. Obiectum
autē timoꝛis ſub rōe ſua generali ē ardu
um ſub rōe ardui ꝛ excellētis. ꝛ quodam
mō ſupercellētis. Actus vo cōis eſt reſili
tio ab illo arduo. ꝛ hoc ē ī oī timoꝛe repi
re. vn̄ vna cōis rō pt de oī timoꝛe aſſigri.
vt dicat̄ ꝙ timoꝛ eſt reſilitio ab aliquo ar
duo ſiue excellēti. ſiue illud arduū ſit ī ge
nere boni. ſic ē reſilitio cū reuerentia a ſū
mo arduo faciēs deo obedire ꝛ eidē ſubia
cere. ſiue illud arduū ſit in genere mali ſic
eſt reſilicio cū fuga a malo. faciēs malum
reſpuere. Hꝫ etiā timoꝛ ſm ſuas diffe
rētias obiectū ꝛ actꝰ ſub ratione ſpeciali.
Obiectū appꝛopatū timoꝛis ſeruiꝉ mi
nus pncipale. ē malū pene. timet. n. futu
ra ſupplicia q̄ credit īfligēda oībus q̄ ꝯtē
nūt diuinā iuſticiā. Obiectū timoꝝ inicia
lis magꝭ pꝛincipale. ē malū culpe qd deū
offendit. minꝰ pꝛincipale malū pene. Ob
iectū timoꝝ filiaꝉ maxie pꝛincipale. eſt ex
cellētia diuie maieſtatis. minꝰ pꝛincipale
pena. magis pꝛincipale malū culpe ne of
fendat. Actꝰ ſpāles ꝑfoꝛmit̄ pn̄t aſſigꝛ
ri timoꝛi. Timoꝛ ſeruiꝉ timet penā eternā
ꝓ eo ꝙ ī tali timoꝛe eſt q̄dā emollicio coꝛ
dis ꝓpha Jeremias h̄ innuit cū dicit In
duraſti coꝛ noſtrū vt nō timeremꝰ te. Eſt
etiā ī timoꝛe ſeruili reſtrictio fluxus cōcu
piſcētiaꝝ nā dicit ꝓpha cōfige timoꝛe tuo
carnes meas. qd fit timoꝛe ſeruili q̄ timē
tur etn̄a ſupplicia ꝛ timet̄ diuia iuſticia:
ꝓpt̄ illoꝝ timoꝛē ceſſat hō a pctoꝛum ꝑpe
tratione. lꝫ nō oīno ceſſet a volūtate. ſicut
dicit glo. ꝙ totū ē diuino ex munē. Actus
timoꝛis inicialis ē timē penā eternā minꝰ

principaliter. ꝛ ꝑncipalit̃ offensã. Act⁹ timoris filialis ē timere offensã min⁹ principalit̃ ꝛ q̃ q̇s timet offendē penã hꝫ ꝛ multũ affligit̃ i illa formidine. Attēdit tñ ꝑncipalit̃ sũmi p̃ris reuerentiã i resiliēdo a sũmo arduo in ꝓpriã paruitatē. Considerãdũ tercio ꝙ Aug⁹ ꝛ Damas. timorē diffiniũt. Aug⁹ sup Johem Timor est fuga animi ne amittat qđ diligit. Damasce. sic. Timor ē expectatio futuri mali. Diffinit̃ timor i ambab⁹ diffinitionib⁹. nõ q̇dē in sua generalitate ꝫ respectu mali. ꝛ q2 timor respectu mali duplicē hꝫ actũ. vnum ãncedentē q̇ ē estimatio siue suspicio qua q̇s credit malũ sibi superuētur. Consequēter ē fuga illi⁹ mali estimati. hinc ē ꝙ Damas. diffinit timorē ꝑ expectationē. accipitur ibi expectatio large ꝓ q̃cũq3 estimatione siue credulitate de aduētu mali. aug. ṽo diffinit timorē ꝑ actũ cõsequentē. s. fugã mali. Ex p̃dictis soluũt̃ tria dubia.

b Primũ ē de timore informi siue seruili q̇ ē cũ pctõ. alia duo sunt de timore gratuito q̇ dat̃ cũ spũsancto. Primũ an timor seruil' expellat̃ gr̃a adueniēte. dicit. n. magister i. xxxiiij. dis. tercij adducēdo auctoritatē Aug⁹. timor locũ p̃parat charitati. cũ autē venit charitas pellit̃ timor q̇ ei p̃parauit locũ. Ibidē dicit. s. boñ. ꝙ timor seruil' tres hꝫ ꝯditiões. vnã sicut materialē ꝛ substratũ. ꝛ hec ē timere penã eternã Alterã sicut formalē ꝛ cõpletiuã ꝛ hec est principalit̃ intueri penã eternã Tertiã sicut annexã. ꝛ hec ē hr̃e volũtatē deformē ꝯiunctã vt supra dictũ ē. Cum igit̃ gr̃e donũ sup ĩfundit̃. timor ṡuil' manet q̃tũ ad materiale q̇ abilitat aiam ad timēdã manet cũ gr̃a q2 gr̃e nõ repugnat. vñ sicut fides informis format̃ adueniēte gr̃a. sic timor seruil' gratificat̃ cũ gr̃a infundit̃. Quãtũ ṽo ad alias duas ꝯditiones pellit̃ per gratiã. nã cuꝫ gr̃a aduenit nec principalit̃ intuet̃ penã nec hꝫ annexã voluntatē malã ꝛ sic q̃tũ ad aliq̇d sui manet. q̃tum ad aliq̇d pellit̃. Secundũ dubiũ ē de timore gratuito. q̇ i diuidit̃ initialē ꝛ filialē an crescēte charitate timor decrescat. Dic̃. n. beat⁹ Johes. i. j. ca. iiij. [illegible]. ꝑfecta charitas foris mittit timorē. rñdet. s. bo. ꝙ duplex est vsus timoris gratuiti. vnus q̃ cor hois sollicitat̃ ex ꝯsideratiõe sue fragilitat̃. tũ rõne culpe p̃terite. ne forte ñe sit ei indulgētia data. tũ rõe future. nu ex fragilitate ꝛ defectu amoris cadat. Ali⁹ vsus timor̃ gratuiti ē q̃ hũiliat̃ ex cõsideratione sue ꝑuitat̃ ꝛ diuie magnitudinis. ꝑm⁹ vsus minuit̃ cũ charitas ꝑficit̃ q2 confidentia cõsurgit ꝑfectiõe charitat̃ ṡm illud Ro. viij. Quis nos seꝑabit a charitate xpi. ali⁹ ṽo vsus crescit charitate crescente sicut habitus amoris. Ub quãto plus q̇s hꝫ de spũ amoris tanto plus hꝫ de spũ timor̃. q2 tãto magis elõgat̃ a spũ suꝑbie ṡm ꝙ dicit Aug⁹. sicut pꝫ rñsio ꝙ timor gratuit⁹ crescente charitate crescit vno modo. Alio mõ decrescit etiã q̃tũ ad vsum. Terciũ dubiũ an timor gratuit⁹ maneat i patria. rñdet̃ sicut supra dictũ ē. Timor̃ ē tria intueri. vicꝫ penã vt fugiat ꝛ iste est seruilis offensionē vt caueat ꝛ h̃ ē inicialis. maiestatē summã vt illi subiaceat exhibendo reuerentiã. ꝛ iste ē timor filialis. q̇ vnũ respectũ hꝫ ad offensam vitandã alium respectu reuerentie exhibēdam resiliēdo in ꝓpriã ꝑuitatē ꝛ ille vsus ē p̃cipuus timoris filialis ꝛ manebit i p̃ria. q̃tũ ṽo ad alios inferiores tollit̃. q2 isti cõpetunt ei ṡm statum impꝑfectionis. Sapiētie etiã donũ qđ ṡm habitũ noiat cognitionē dei exꝑimentalē. cui⁹ actus ꝯsistit in degustãdo diuinã suauitatē. In patria manebit ṡm eundē actũ. ꝫ actus ei⁹ ꝑficiet̃ quēadmodum timor manebit in patria sic ꝛ alia dona. verũ tñ ṡm nobiliores ꝛ excellentiores vsus ꝛ actus q̃ sint in via. sicut ꝑus dictũ fuit đ cardinalib⁹ virtutibus ca. xiij. circa finem. Pietatis donum nõ soluꝫ compatit̃ patienti in via. ꝫ etiã affectum quēdam habet dulcedinis ꝛ benignitatis ad omnē hominē in quo conspicit ymaginē dei. quo ad illum actum manebit in statu patrie. Scientie donum habet actuꝫ ꝓ

statu vie conuersari in medio natiõis praue ꝛ pũerse quo ad malos q̇ erũt extra illam supnã ciuitatẽ. Hũc actũ scia nõ habebit in patria. vbi ei⁹ vsus erit ad sciendũ ꝛ discernedũ quõ ꝛ q̃lr vnusq̇ꝗ se dꝫ ad alterũ habere ad bonos. q̇ in illa supna ciuitate p oia cõcordabũt. ꝛ hic actus manebit. Fortitudinis donũ expediẽs ad picula nõ manebit ꝰm hũc actũ in btitudine vbi nulla sũt picula ſ donũ fortitudinis disponẽs ad hec ꝙ hõ fortiter deo inhereat ꝛ inseparabilit ꝛ h̃ nõ tm̃ ad sufficientiã ſ etiã ꝰm excellentiã nõ supfluit in patria. Cõsilij in dono duo sũt. partim q̃dam ponderosa discussio ꝛ excellẽs ꝛ subtilis melioris ꝛ dignioris ptis electõ Primũ est impfectiõis ꝛ tollet̃ qꝛ nõ est de essentia doni cõsilij. Scdm ṽo est pfectõis ꝛ de essentia ꝛ manebit i glia. Intellect⁹ donũ in statu vie dicit discursum ꝛ quãdã inq̇sitionẽ ꝛ p intellectũ de⁹ cognoscit̃ in creaturis ꝛ p creaturas nõ manebit in patria vbi de⁹ in sua essentia videbit̃. In patria tñ erit p simplicẽ aspectũ: vbi de⁹ in omĩb⁹ creaturis videbitur manifeste. vñ dicit phs. Si essem⁹ supra lunã nõ querẽm⁹ ꝑter q̇d ecclipsaretur qꝛ videm⁹ simplici aspectu interpositionẽ terre. sic intelligendũ de intellectu.

¶ De donis pietatis: sciẽ. fortitudis: consilij: intellectus ꝛ sapientie.

Caplm xxviij.

A donis pietatis.

Pietatis donũ ꝓximũ est timoris dono in ascendendo. De quo videndũ est quot modis dicat̃ ꝛ ꝰm quem modũ sit donũ spũsscti. Pietas pmo attendit̃ circa deũ. ꝛ sic idẽ est qđ latria. sic describit eã Aug. Pietas ẽ cult⁹ dei quã greci latriã vocant. Sic dictũ est de ea supra ca. xxj. Scdo pietas attendit̃ erga parẽtes. ꝛ est ps iusticie ꝰm regulã iuris naturalis ꝛ ꝰm obligationẽ necessitatis. sic describit eã Tuli⁹. Pietas est beniuolentia in parente. Scdo attendit̃ erga ꝓximũ dei imagine insignitũ. ꝛ sic est spũsscti donũ qđ abilitat ꝛ expeditũ reddit hoiẽ ad habendũ se beniuolũ ad rõnalẽ creaturã. s. ad hoiem quẽlibet indigentẽ vl ṽe nõ indigentẽ. imagine dei insignitũ. Memoria. s. intelligentia ꝛ voluntate. Et sic diffinit̃. Pietas est ex benigne ment̃ dulcedine oibus auxiliatrix affectio. Differt aũt pietas a mãsuetudine ꝛ mia. ꝛ si cũ vtroꝗ cõueniat qꝛ cũ mansuetudine cõuenit in affectu: cũ mia in effectu. Differt pmo a mãsuetudine ꝛ mititate. quia mansuetudo est ꝯ irritationẽ ꝛ illationẽ alicui⁹ iniurie. ſ pietas est ꝯ indurationẽ q̃ q̇s nõ hꝫ affectũ nec beniuolentiã erga eos q̇ gerũt diuine imaginis insigne. Similiter differt a mia q̃ attendit in ꝓximo cũformitatẽ nature ꝛ silitudinẽ spẽi ꝛ necessitatẽ in miseria ꝓuio dictamine iuris naturalis ꝰm regulã prudentie. Pietas ṽo attendit in ꝓximo diuinã imaginẽ ꝓuio dictamine iuris diuini ꝰm regulã doni scie. qđ fundat̃ sup pncipia fidei. ꝛ dirigit in cõuersatõnẽ ꝰm exẽplar xpi. hinc est ꝙ act⁹ pietatis ꝛ si pncipalr ꝯsistat erga ꝓximũ Nihilomin⁹ consistit respectu sacre scp̃ture. vt eã cũ beniuolẽtia ad memoriam reducat vt ei firmiter credat̃. vt sollicite custodiat̃. vt fideliter dispenset̃. Ex his pꝫ act⁹ ꝛ obiectũ pietatis. qꝛ facit hominẽ beniuolũ respectu creature imagine dei insignite. Talis aũt beniuolentia p loco ꝛ tempore exit aliquãdo in cõpassionis affectum. aliquando in opis beneficium. Scientia donum spirituſſancti ꝓximũ est dono pietatis in abscõdendo. regit pietatẽ sicut dirigens exequens ꝑter qđ hic dona ad inuicem cõbinant̃ in Esaie enumeratione. De dono aũt scientie quatuor videnda sũt scꝫ. Quot modis dicatur. quid sit. de actibus eius: ꝛ in quo differt a dono sapientie. Notandum igit̃ primo ꝙ scientie quadruplex ẽ dñia q̃dã ẽ que cõsistit in intellectu puro speculatiuo. sicut scientie humane philosophie. Quedã cõsistit in intellectu inclinato ab affectu: ꝛ hec est scia scripture sacre. Quedam consistit in rõne inclinante affectũ ad opationẽ ꝛ hmõi est scia virtutis prudentie. De his sciẽtie acceptiõib⁹ (B Scientia.)

dictũ est darꝰ supra ca.v.circa medium.

Quarta ſcia cõſiſtit in intellectu.ſm ꝙ eſt inclinatꝰ ⁊ inclinans. Inclinatꝰ a fide ⁊ inclinans ad bonã opatiõe ⁊ h̃ fundatur ſup ꝑncipia fidei ⁊ hʒ ortũ a dono grẽ ⁊ talis ſcia eſt donũ ſpũſſcti. Scia vt ẽ donũ ſic diffinit. Scia eſt lumẽ ſpũale acceptũ a deo in quo videnť rõnes opabilium ptinentiũ ad vitã p quas ſancte ⁊ meritorie viuimꝰ. Sicut dicit aplš ad Titũ ij. Abnegãtes oẽm pietatẽ ⁊ ſecularia deſideria iuſte ⁊ pie viuamꝰ in hoc ſeculo. Vñ ſicut fides eſt illuminatõ q̃ʒtũ ad credibilia.ita donũ ſcie eſt illuminatio q̃daʒ ad opabilia. Ex hoc pʒ q̃s ſit actꝰ ꝓprius huiꝰ doni. Eſt ẽm actꝰ eiꝰ dirigere ad agẽda ſm exigentiã regule ipiꝰ fidei. cuiꝰ eſt dirigere ad opa mie.vt nõ tm̃ bona ꝓ bonis reddit ſm ꝙ dictat lex grẽ:ad exemplar ipſiꝰ xpi in quo fuit grẽ abundantia Et iõ ad ipam ſciam nõ ſolũ ptinet diri rigere in agendis ſ᷑ etiã noſſe ex ꝯñti q̃ ſt̃ fidei tanq̃ fundamentũ ſue directiõis: et alteriꝰ noſſe humanitatẽ xpi tanq̃ʒ exemplar ſui regiminis. vt dicit.s. Bona.in.iij Ita ꝙ hic triplex actꝰ cõuenit ei ſm triplicẽ reſpectũ.vnꝰ reſpectu motiui. alter vo reſpectu ſui fundamenti: ⁊ terciꝰ ẽ exemplaris excitatiui. Et qꝛ ꝑncipal' actus accipit reſpectu obiecti.hinc eſt ꝙ p̃cipuus actꝰ doni ſcie eſt dirigere circa actionẽ

Differt aũt donũ ſcie a dono ſapie.qm̃ ſapia eſt cognitio q̃dam diuina p guſtuʒ. Scia aũt eſt lumen qͦdã diuinũ ad opabilia ptinentia ad hanc vitã. Vñ ſicut dicit mgr̃ in li.iij.diſt.xxxv. Scia docet bene cõuerſari in medio huiꝰ praue ⁊ puerſe natiõis. Ad qͦd tria requirunť. Primũ ꝙ habeat rõnem q̃bꝰ ſe defendat ab impugnantibꝰ fidem. Vñ donũ ſcie nõ tm̃ ſupponit ea q̃ ſt̃ ſcripta in tota pħia ſ᷑ etiam q̃ ſcripta ſt̃ in libris theologie.q̃bꝰ iuuať ad pbandã fidem. Scdm eſt ꝙ a malo abſtineat. Terciũ ꝙ bñ ⁊ prudenter tẽporalia ãminiſtrat.qꝛ ſcia eſt cognitio faciendoꝝ.

¶ Fortitudo.

Fortitudo donũ corñdẽs dono ꝯſilij (ſicut habitꝰ affectiuꝰ habitui cognitiuo ⁊ ſicut exequens regulãti) Quartũ eſt donũ ſpũſſcti in aſcẽdẽdo. De quo (p̃ſuppoſita multiplici eiꝰ acceptione.ꝓut dictũ eſt ſupra ca.xix.) tria hic dicenť. de fortitudinis.ſ.actibꝰ.diffinitione ⁊ q̃liter differũt fortitudo ṽtus ⁊ donũ. Cõſiderandũ ꝑmo ꝓut dicit.s. Bona.in.iij. diſ.xxxv. Donũ fortitudinis ꝑncipaliꝰ cõſiſtit circa paſſiões tollerãdas q̃ʒ circa cupiditates reprimendas. Nã fortitudo ſiue dicať donũ ſiue virtus reſpicit potentiã iraſcibilẽ tanq̃ʒ ꝓpriũ obiectũ ſ᷑ potentia iraſcibilis magis ꝓprie reſpicit paſſionum ſuſtinentiã q̃ʒ cupiditatũ repſſionẽ ⁊ abſtinentiã. Repreſſio tñ cupiditatũ actꝰ ẽ fortitudinis minꝰ ꝑncipalis ⁊ quaſi p̃ambulꝰ ad actũ ꝑncipalẽ ipſiꝰ fortitudinis. Nemo enĩ ꝓmptus eſt ⁊ expeditꝰ ad paſſionũ tolerantiã ſm imitationẽ xpi.niſi q̃ carnẽ ſuã cũ vicijs ⁊ concupiſcentijs crucifixit. De actu ergo ꝑncipali fortitudinis dicit.s. Bona.i.iij.vbi ſupra. ꝙ fortitudo q̃ʒtũ eſt de ſe a rõne ꝑma attendiť reſpectu ardui. Arduũ aũt aliq̃d d᷑r dupliciť. Aut qꝛ aliq̃d laborioſũ ⁊ difficile ⁊ quodãmõ excellens ⁊ aggrauans facultatẽ ipiꝰ potẽtie. aut qꝛ eſt vltra neceſſitatẽ ⁊ excedit ſtatuʒ cõem. Et fortitudo hʒ attendi reſpectu vtriuſq̃ʒ. Sʒ reſpectu ꝑmi attendiť ⁊ ordinať ſm neceſſitatẽ p̃cepti.reſpectu ſcdi ſm libertatẽ ꝯſilij. ⁊ primũ ſpectat ad fortitudinẽ ṽtutẽ. Scdm vͦ ad fortitudinẽ donũ. Qm̃ aũt arduitas maxime attendiť circa excellẽtiã paſſionũ. Hinc eſt ꝙ tã fortitudinis doni q̃ʒ fortitudinis ṽtutis eſt abilitare ſm ꝑncipalẽ ſui ordinationẽ ad ſufficiẽtiã paſſionũ:ſ᷑ aliter ⁊ aliter. Quia ſuſtinere ⁊ aggredi paſſiões põt aliq̃s aut ꝓpter iuſticie ⁊ honeſtatꝭ ꝯſeruatiõʒ: aut ꝓpter pfectã xpi imitationẽ Ita ꝙ ꝑmũ ſpectat ad dictamen iuris naturalis ⁊ honeſtatꝭ moralis. Scdm vͦ ad donũ conſilij. Et qm̃ imitatio xpi attendiť in crucifixione ſui. ſm ꝙ ipe dicit Luce.ix. Qui vult venire

post me rc̃.hinc ē q̄ actus fortitudinis do
ni attendit̃ circa ꝓmptā ⁊ expeditā passi
onū tolerantiā p hoc q̄ quodammō nos
mundo ⁊ mundus nobis crucifixus ē ad
Gal.vj.mihi mūdus crucifixus est ⁊ ego
mundo. Diffinit̃ autē fortitudo ē affe-
ctio animi q̄ cupiditas terrena deprimit̃
nullaq̄ꝫ aduersitas formidat̃. Hec descri
ptio cōuenit vtriq̄ꝫ fortitudini ſm vtrūq̄ꝫ
actū principalē ⁊ min⁹ principalē. ¶ Cō-
siliū quintū ē donum spiritussancti i ascē
Consilium. dendo. dirigēs ⁊ regulās donum fortitu
dinis ne fortitudo p̄sumptuosa esset. Nā
ſm Greg. Fortitudo sine cōsilio p̄cipitat
Dicendū nunc ē de dono cōsilij. q̄s sit h⁹
doni actus. ⁊ quid obiectū ⁊ q̄ dr̃ia ipsius
respectu alioꝝ habituū ⁊ quare sic nomi-
net̃ ⁊ de eius diffinitiōe. Considerādū
igit̃ vt dicit s.dō. q̄ ꝯsiliū tripl'r accipi cō-
suevit aliqn̄ dicit actū cōsiliandi. aliqn̄ di
cit illud ad qd̓ terminat̃ ille actus. sic qn̄
dr̃ hoc est cōsilium meū. aliqn̄ dicit habi-
tū q̄ expedit ⁊ dirigit animā ad eligendū
ꝓsequēda ⁊ ad fugiendum vitāda. H aūt
habitus dirigens ad hmōi electionē du-
plex ē. ſm diuersitatē eligibilium. ⁊ ſm di
uersitatē modoꝝ siue rōnum eligēdi. naꝫ
eligibilia. q̄dā sunt necessitat̃. q̄dā v̓o ar
duitat̃. In p̄mis dirigit prudētia. In se-
cundis dirigit donum cōsilij. ꝑpter excel-
lentiorē ⁊ maiorē difficultatē q̄ i eis q̄ ar-
duitat̃ sūt hꝫ reꝑiri. Rursus dirigi in ele
ctionē p̄t aliq̄s. vl' ſm regulā iurisnatura
lis. vl' ſm regulā iuris diuini. ⁊ primum q̄
dem est v̓tutis prudētie. scd̓m v̓o spectat
ad donū cōsilij. Ex his potest elici per
quandam circūlocutionem q̄s sit ꝓprius
act⁹ doni cōsilij qm̄ actus eius ē dirigere i
electiōe agendoꝝ ꝓsequendoꝝ vl' fugien
doꝝ q̄ sunt specialis arduitat̃. ⁊ h ſm re
gulā iuris diuini ⁊ in hoc distinguit̃ actus
eius ab actu prudentie v̓tutis ⁊ scie doni.
Dirigit etiā donum cōsilij ad diuina cōsi-
lia implēda i quibus ꝯsistit p̄fectō religio
nis. In his ei q̄ sunt superogationis faci
lius deficit infirmitas nr̃a. nisi iuuet̃ p di

uinā gratiā tā in expediēdo q̄ꝫ in eligēdo
q̄ꝫ etiā in exequendo. vn̄ multi fugiūt ⁊ ab
horrent ipa cōsilia iesu xp̄i. q̄ tn̄ possūt eē
in statu iusticie ⁊ ꝓpterea respectu talium
optimū est donum consilij. vltra donū sci
entie ⁊ virtutē prudētie ⁊ regulam fidei.
Principalior tn̄ intentio dirigit ad ea i q̄
bus plus ē de arduo. maioris autē ardui
tatis ē xp̄m imitari tā in actionibus q̄ꝫ in
passionibus. Et iō circa hmōi tā donū cō
silij q̄ꝫ donū fortitudinis hꝫ cōsistere. act⁹
tn̄ iste principalis ⁊ ꝓprius doni consilij.
videlꝫ dirigere in electiōe arduoꝝ. ſm no
minis rōem explicat̃ p verbum cōsiliādi.
vn̄ cōsilium dr̃ a consulendo improprie ⁊
magis ꝓprie a consiliādo. Vn̄ notandum
q̄ cōsulere dupl'r dr̃. Vno mō consiliū ab
aliq̄ querere. ⁊ ille actus non ē donū cōsi-
lij. Ille nāq̄ꝫ actus ē in defectu ⁊ hꝫ iuua
ri ab alijs. q̄ ei consiliū querit eget cōsilio
⁊ qui eget cōsilio nō hꝫ donum ꝯsilij. alio
mō cōsulere ē consiliū dare. ⁊ ille act⁹ nō
est magne vtilitatis nec etiā magne virtu
tis. Cum multi sciant alijs consulere q̄ se
ip̄os valde miserabiliter regunt. Cum er
go donū consilij ē ordinatū ad ꝓpriā vti-
litatē. Igit̃ actus eius ꝓprius nō ē consi-
lium dare alteri nec ab eo accipe vn̄ inter
istos duos actus cadit actus consiliandi
medius. Cuius est dirigere in electiōe bo
nū q̄ sunt arduitatis ſm consilij donū. qd̓
regit ſm dictamen iurisdiuini. Rōne isti-
us actus principal' cōsiliādi. alij duo act⁹
p̄dicti hn̄t esse doni consilij. ꝑpter qd̓ non
absurde p̄t dici q̄ actus doni consilij ē se-
ip̄m regere ⁊ vlteri⁹ cum abundat scire in
consil'i alteꝝ adiuuare ⁊ dirigere. Dif-
finit̃ autem consilium a Tulio. j. Retho
rice. Consilium est faciendi vel non faciē
di vere excogitata ratio. Excogitatio ei ē
ip̄a consiliatio. ſ ista diffinitio nō videtur
conuenire consilio put est donum. Ideo
aliqui corrigunt eā sic. Consilium est faci
endi vel nō faciendi vere excogitata ratō
eaꝝ. s. reꝝ in q̄bus ꝓpter arduitatem indi
get quis adiutorio. Theologi aūt appro

priatius diffiniunt. Consilum est quoddã
lumen immissum a spiritusancto. omnia
dubia dissoluẽs ꝛ indubitãter in aggressi
E Intellectus oneꝛ arduoꝝ dirigẽs q̃ deus ad statũ pfe
ctionis ptinere ꝓpalauit. Intellectus se
ptĩ ẽ donũ spũssancti adiunctũ dono cõ
silij in ascendẽdo. ne. s. consiliũ incautum
foret adiungit ei donũ intellectus q̃ ẽ co
gnitio bonoꝝ spiritualiũ q̃ consiliũ in ipa
spũalia dirigi posset. De dono igit itel
lectus dicendũ ẽ q̃s sit actus ei⁹ ꝛ q̃d ob
iectũ ꝛ q̃ dñia ipi⁹ respectu alioꝝ habituũ
Presupposita igit multiplici acceptio
ne itellect⁹ ex. xix. ca. pmi tractat⁹ Intel
lectus h̃ accipit p habitu doni spũssancti
qui expedite dirigit ꝛ ɔtẽplatione creato
ris ꝛ creature spũalis. hoc pꝫ auctoritate
mgr̃i in. iij. dis. xxv. dicẽtis. Intelligẽtia
nõ mõ de eternis ẽ s; etiã de reb⁹ inuisibi
libus ꝛ spũalibus tpaliter exortis. H̃ etiã
pꝫ p dyonisiũ qui dicit q̃ ipossibile est q̃
diu sum⁹ i via. relucẽ nobis diuinũ radiũ
nisi circũuelatũ. Illud aũt velamẽ ẽ crea
ture in q̃ intellect⁹ deũ cognoscit ꝛ creatu
rã. qm̃ g̃ rões ƀm q̃s iuuamur ad credita
intelligẽda accipiunt nõ solũ a cõditioni
bus creatoris. s; etiã a ɔditionib⁹ creatu
re spũalis q̃ inter creaturas primiorẽ ha
bet assilatione ad creatorẽ. Hinc ẽ q̃ do
nũ intellectus cui⁹ actus ẽ i ɔtemplatiõi
summi veri eleuari p lumẽ (qd̃ non solũ
facit assentire. s; etiã p cõgruas rõnes cre
dita intelligere) nõ solũ attendit in contẽ
platione creatricis essencie s; etiã spiritua
lis creature. Et hic pꝫ quis sit act⁹ ꝛ obie
ctũ ꝓpriũ ipsius doni intellectus. Qm̃ ob
iectũ ipsius ẽ ipm veꝝ eternũ inquantum
intelligibile nõ solũ ƀm ꝓprias ɔditiões s;
etiã ƀm ꝓprias creaturaꝝ sibi siliũ. ƀm q̃
dicit mgr̃ in lr̃a. Actus ṽo ei⁹ est ɔtẽplari
ipm veꝝ creditã vt deuotius credat ꝛ ar
dẽtius diligat ꝛ ita donũ intellectus cõsi
stit in contẽplatione rõnali creatoris ꝛ spi
ritualis creature. Differt aũt donũ itel
lectus a donis sapiẽtie ꝛ scie q2 licet donũ
sapientie ordinat ad cognitionẽ creatoris

ꝛ donũ scientie ad cognitionem creature
aliter tñ q̃ donũ intellectus. q2 donuꝫ sa
pientie ẽ ad cognitionẽ eternoꝝ ƀm eter
nas rõnes. ƀm tñ q̃ ille eterne rões sũt in
via ad gustũ ꝛ expimentalẽ cognitionem
diuine suauitatis ita q̃ cognitio illa gustui
sit annexa. donũ ṽo intellect⁹ negociatur
circa eterna ƀm rõnes eternas. q̃ sunt via
ad cognitionẽ veritatis. ꝛ hinc est q̃ Ber
nardus appropat donũ intellect⁹ fidei q̃
assentit summe veritati ꝓpter se. Donum
vero sapiẽtie appropat charitati cuius ẽ
disponere ad gustãdũ deum. Differt eti
am a dono scientie q2 scia negociat circa
creaturas. vñ negociari hꝫ nõ soluꝫ circa
creaturas spũales q̃ hñt rationẽ ymagis
s; etiã circa sensibiles ꝛ corpales q̃ habẽt
rationẽ vestigij. donũ ṽo intellect⁹ ꝛ si ne
gociat circa creaturas hoc tñ ẽ ƀm rõnes
eternas. ꝛ iõ solũ ẽ circa creaturas spiritu
ales i quib⁹ rõnes eterne relucẽt magis ex
presse. Differt etiã donũ intellect⁹ a fidei:
licet eñi cognoscunt ambo p speculuꝫ. tñ
in mõ speculãdi differũt. In visione eñi p
speculũ sunt multi gradus ƀm maiorẽ de
puratione ꝛ obscuratione enigmatis ꝛ ƀm
hoc alio ꝛ alio mõ hꝫ illũminari ꝛ habili
tari. vñ fides habilitat ad assentiendum
deo i articul' q̃re ꝛ si videat in se tñ videt i
creatura. cognoscẽdo q̃d ẽ qd̃ p nomẽ si
gnificat. nũq̃ ei cognoscit aliquis credens
quid sit trinitas nisi videt quid sit ternari
us i creatura. s; vlteri⁹ donũ intellect⁹ il
luminat ad intelligendũ nõ solum quid ẽ
qd̃ p nomẽ dr̃ s; etiã ad videndã rationẽ:
q̃ trinitas dr̃ ẽ i deo. p hoc qd̃ videt in
ipa ymagine egressũ ṽbi a mente p viam
gñationis ꝛ amoris ab vtroq̃ p viam cõ
nexionis. Diffinit aũt ab Aug. in ƀmo
ne quodã suo de timore Intellect⁹ voca
tur q̃ ab omĩ ifirmitate carnali corda mũ
dant vt pura intentio dirigat in finẽ suũ
scꝫ deũ. In hac diffinitiõe dat itelligi q̃ i
tellectus est lumen quoddã datuꝫ a deo
ad cognitionẽ dei in creaturis illis in qui
bus resultat deus p gratiã. vel in quibus

F
sapientia.

Inhabitat ⁊ resultat ꝑ grãm ⁊ gliam. vnđ intellectꝰ est donũ quo gratuite cognoscimus dispositiões celestiũ ꝑ easq; intendimus in deũ sic disponentem. Sapia sicut scribit in Esaia ſm gradũ dignitatis ⁊ excellentie ꝑmũ ⁊ supmũ donũ est spiritussancti collocãs aiam in statu ꝑfectiorũ: vtpote ſm vsũ doni sapie aĩa altius eleuat q̃ ſm vsum alioꝝ donoꝝ ⁊ hoc in descendẽdo. lꝫ in ascẽdẽdo sapiẽtia sit vltimũ post donũ intellectꝰ. Dicit cm̃ q̄daꝫ glosa ꝙ donũ sapie hꝫ dirigere donũ intellectꝰ. qꝛ cognitio experimentalis de diuina suauitate amplificat cognitõnẽ speculatiuã de diuina ꝟitate. De sapia q̄ ad eiꝰ multiplicẽ acceptionẽ ſm nomẽ dictũ est supiꝰ. c. iiij. Qualiť etiã se hꝫ ad donũ intellectꝰ dictũ est. Nũc videndũ ꝑmo ꝗ̃ de eiꝰ actu ⁊ obiecto ⁊ q̄d sit. Scđo videbiť de dono sapie couenientia cũ theologia mystica ⁊ eiꝰ differentia: a cõtẽplatõe meditatiõe ⁊ cogitatiõe. Q̃tum ad primũ Notandũ ꝙ sapia donũ noiat cognitionẽ dei expimentalẽ. cuiꝰ actꝰ cõsistit in degustando diuinã suauitatẽ. Et qm̃ (vt dicit. s. Bona. dis. xxxv. tercij. q. ꝑma) ad gustũ interiorẽ in quo est delectatio. necessario reqriť actꝰ affectiõis ad cõiungẽdũ: ⁊ actꝰ cognitiõis ad apprehẽdẽdum. ſm illud phi q̄ dicit. Delectatio est cõiũctio couenietis cũ couenieti. cũ sensu eiusdẽ. Hinc est ꝙ actꝰ doni sapie ꝑtim est affectiuꝰ ⁊ ꝑtim cognitiuꝰ. Ita ꝙ in cognitione inchoať: ⁊ in affectiõe terminať et cõsũmať. ſm ꝙ ipe gustꝰ vel saporatio vł experimentalis boni ⁊ dulcis cognitio. et iõ actꝰ ꝑcipuꝰ doni sapie ꝓpriissime dicte est ex ꝑte affectiõis. Rõne cuiꝰ dꝛ Eccli. vj. ꝙ sapia ſm suũ nomen est. Et dyoni. dicit ꝙ istiꝰ sapie est amentez esse. ꝓpť ꝙ meliꝰ afficimur circa deũ ꝑuia cognitiõe q̄ est ꝑ ablatiõꝫ ⁊ negationẽ q̃ ꝑ affirmatõnẽ. Et ex hac causa cõtingit ꝙ sapia nõ põt esse nimia. qꝛ excessus in expimento diuine dulcedinis potius ẽ laudabilis q̃ vituperabilis. ſm ꝙ ꝑtꝫ in viris sctis ⁊ cõtemplatiuis. q̄ ꝑ nimia dulcedine mõ eleuanť in extasim mõ subleuanť vsq; ad raptũ. lꝫ hoc eueniat paucissimis. Sapia diffiniť a deuoto dyonisio. Sapia est diuinissima dei cognitio. q̄ est ꝑ ignorantiã cognita. ſm vnionẽ sup mentẽ: qñ mens ab oibus aliis recedens postea etiã seipsum dimittens: vnita est splẽdentibꝰ radijs: inscrutabili ⁊ ꝓfundo sapie lumine illuminata. Hãc diffinitionẽ explanat cãcel. sup magnificat ꝑ ꝑticulas. Sapia est diuinissima dei cognitio. Cũ dei cognitio q̄ ⁊ theologia dꝛ hic in via sit triplex in genere. Quedã simbolica. bñ vtens sensibilibꝰ (vt dicit. s. Bona. in Itinerario) q̄dam ꝓpria bene vtens intelligibilibꝰ. tercia mystica q̄ ducit ad supmẽtales excessus. Hec tercia hic noiať diuinissima qꝛ ꝑfectissima. qꝛ experimentaliter habita. q̄d enim ꝑfectius sciť q̃ quod in experientia cognosciť. Supra enim deductuꝫ est ꝙ sapientia donũ est expimentalis dei ꝑceptio. Sapientia dei est ꝑ ignorantiã cognita. Referendo hec duo ad diuersa: ꝑ ignorantiam ⁊ cognita. Per ignorantiaꝫ tolliť vnicio intellectualis discretiua cuiuscunq; rei create vel creabilis. ⁊ hec nõ in habitu sed in actu. Saltem intentio q̄ posset mouere vel trahere intellectum discretiuum ad impediendũ affectum mentis circa deum ab actu q̄ diciť hic cognitio. Sed q̄lis est hec cognitio statim apeꝛiť cum diciť. ſm vnionem sup mentem. Est autem vnio hec extacita vniens affectum mentis cum deo (diciť ⁊ hec vnio actualis ꝓ statu vie. de qua dꝛ. ij. tractatu. caplo. xvij. (Rursus hec vnio dicitur supra mentẽ. Quia in hac vnione anima manente in suo esse essentiali. ꝓtunc de se nil cogitat intelligendo seipsam actualiter vel amando preter deum amatum sapientie gustu. Et hoc explicatur: cum subditur in diffinitione. Quando mens ab omnibus aliis recedens. postea etiam seipsam dimittens. Sed quod sequitur prorsus gratuitum ad qđ nec natura

Sapia diffinitur.

sufficit nec attingit industria. Id circo sequit᷑ Unita est.s.mens supior ⁊ pncipali or porcio spūalis supsplendentib⁹ radijs inscrutabili ⁊ ꝓfundo lumine sapie illūinata. Hec eñ sapia nō dat᷑ ꝑ leticiā internā affectus circa deū siue sapientia incarnata. Sȝ qr xp̄s ostiū est ad illaȝ sapiam dux ⁊ scala. iō subdit᷑. supsplendentibus radijs ⁊c̄. Colligit᷑ etiā ꝙ hec illuminatio nequit haberi ꝑ humanū scrutiniū. qr dicit᷑ inscrutabili lumine ⁊ ꝓfundo. qm̄ ad illud neq̄t se ratio vel anima deducere sicut nec altitudinē diuine sapientie penetrare. Sūt eñ apud deū idē altitudo seu sublimitas ⁊ ꝓfundū. sicut ip̄e est initiuȝ ⁊ finis. Sol⁹ igit᷑ spūssanct⁹ causat hāc illuminatiōȝ sapie. cui⁹ spūs est acut⁹ ⁊ oibus mobilib⁹ mobilior. attingens vbiqȝ ꝓpter suā mūdiciā. Est ⁊ alia diffinitio sapie. Sapientia est vnio gratuita ⁊ experimentalis cū patre luminū deo. Huius diffinitiōis declaratio habet᷑. ij. tractatu. ca. xvij. Diffinit᷑ etiā a Greg. Sapia est donū spe ⁊ certitudine eternoꝝ mentem reficiens. Que diffinitio dicit opationem ei⁹ ꝓpriā q̄ est mentē ꝑ gustū reficere. qđ sonat nomen ei⁹. Sapia eñ a sapore dicta est.

G Qn̄tū ad scđm de conueniencia videlȝ sapie ⁊ theologie mystice. In aia nāqȝ cōtemplatiua sapia ꝓut ponit᷑ int᷑ dona (dicta a sapore quasi sapida sciētia) ⁊ mystica theologia idē sunt. Nā in hoc cōueniunt ꝙ vtraqȝ ponit᷑ vt in subiecto in vi affectiua supiori. vtraqȝ etiam est respectu primi ⁊ summi boni. identitas sapientie ⁊ theologie mystice ptȝ etiā ex diffinitionib⁹ vtriusqȝ. Nā doctores eleuati sic describunt theologiā mysticā. Theologia mystica describit᷑. Est extensio animi in deū ꝑ amoris desiderium. Alit᷑ sic Theologia mystica est motio anagogica (hoc est sursum ductiua in deū) ꝑ amoris vnitiui cōplexū. dū. s. implet᷑ illđ apl̄i Qui adheret deo vn⁹ spūs est. q̄ adhesio fit ꝑ extaticū amorē. q̄ ⁊ idē est cū theologia mystica. De amore illo dictū est in. ij. tractatu. c. xiiij. Alit᷑ sic. Theologia mistica est sapia. i. sapida noticia habita đ deo dū ei supm⁹ apex affectiue potētie rōnalis ꝑ amorē cōiungit᷑ ⁊ vnit᷑. Hic theologia mystica describit᷑ ꝑ sapiam q̄ eadē est cum ea. ponit᷑ ⁊ ibidē subiectū theologie mystice. vicȝ supm⁹ apex affectiue potentie. q̄ ⁊ sinderes⁹ seu scintilla đr ꝯscie. vtȝ in. j. tractatu diffuse. ca. xlviij. Descriptiones he aperti⁹ intelligunt᷑ si dicta de dono sapie h⁹ capl̄i. Ac etiā dn̄as theologie speciatie ⁊ mystice. s̄. c. iiij. q̄s voluerit intueri. Aliter etiā describit᷑ theologia mystica est irrationalis ⁊ amens ⁊ stulta ſpia: excedens laudātes. Hec descriptio vt dicit. s. Bona. elicit᷑ ex li. de di. noib⁹. c. vij. Ubi diuin⁹ Dyoni. dicit de sapia. Hanc igit᷑ stultā ⁊ amentē sapiam laudam⁹ ⁊c̄. ⁊ alia lr̄a. Hāc igit᷑ irrōnalē ⁊ dementeȝ ⁊ stultā sapiam excellent᷑ intuentes ⁊c̄.

Declarando igit᷑ dictā descriptionē ꝑticulatim Notandū ꝙ diuin⁹ dyoni. dicit ibi de mystica theologia ꝓut est donū sapientie. Et hāc dicit esse irrōnalē ⁊ stultā qr act⁹ sapie se tenet ex pte affectionis et nullaten⁹ ex pte rōnis. Est eñ duplex cognitio. vna ex pte rōnis. ⁊ hec spectat ad potentiā cognitiuā. s. intellectū Et hac excludit theologia mystica q̄ est ars amoris Alia est cognitio affectiua: ⁊ hec spectat ad voluntatē. ⁊ hec cognitio est amoris. Nā dicit Greg. in omelia. Amor ip̄e noticia est. vicȝ expimentalis. ꝓporcionabilis olfactui: tactui: gustui in sensibilib⁹. Cognitio eñ rōnis ꝓporcionat᷑ visui ⁊ auditui. ⁊ hac excludit theologia mystica. Iō đr irrōnalis ⁊ stulta. qr cōsistit in cognitōne affectiua. q̄ est q̄dam expimentalis intime suauitatis pceptio. ꝓueniens ex cōiunctione aie cū supmo obiecto suo. q̄ deus est. Nomiat᷑ etiam mystica theologia amens. nō ꝙ mens sit ꝑdita ⁊ destructa. Sumit᷑ eñ mens hic ꝓ eminentib⁹ anie potentijs. s. ꝓ imagine ad quā fact⁹ ē hō ꝓ memoria: s. intelligentia ⁊ voluntate. Nā in cognitiōe ⁊ sapia theologie mysti

Theologia mystica

re.mens in suo pmo esse essentialiter ma
nens nullū actū memorandi intelligendi
ꝛ amandi.circa seipām aut circa aliđ cre
atū exercere pōt preter solū deū. Jn sola
cōditoris cognitiōe expimentali dilectōe
(marg.: ...cōtēpla... ...e.) ꝛ fruitiōe suauiter quiescit. De cōtem
platiōe.vt noticia clarior theologie misti
ce seu dono sapie possit haberi.pdest in
quirere q̄dditatē cōtemplatōis.Vn̄ sicut
cōtemplatio est in vi intelligentie cogniti
ua quēadmodū donū intellect⁹.ita in vi
sinderesis affectiua quēadmodū donū sa
pientie reponit mystica theologia. Sunt
aūt tres termini generales q̄bus maxime
vsos fuisse vident.q̄ de cōtemplatōe per
modū artis locuti sunt.Cogitatio :medi
tatio:cōtemplatio.Cogitatio vagat ꝛ ser
pit sine labore ꝛ fructu.Meditatio nitit
ꝛ intendit cū labore ꝛ fructu.Cōtempla
tio circūuolat ꝛ circūfert sine labore ꝛ fru
ctu. Vn̄ cogitationē describit Richar. in
(marg.: ...gitatio.) suo de cōtemplatiōe. Cogitatio est im
prouid⁹ aie obtut⁹ circa sensibilia ad eua
gationē pn⁹.Cogitatio facilis est q꞉ for
mat immediate vel ex sensationib⁹ actu
alib⁹:vel ex fantasmatib⁹ passim occurrē
tib⁹ ꝛ vltra nō nitit:quēadmodū sensus
nr̄os cū om̄i facilitate circūducim⁹ obie
ctis sufficienter p̄sentatis.Et silr̄ nulla est
difficultas in occursum fantasmatū.vide
mus h̄ in pueris ꝛ ociosis q̄ in talib⁹ que
rūt oblectationē.q꞉ nullū sentiūt in cōsi
(marg.: ...editatio) derando laborē. Meditatio est puid⁹
anime obtut⁹ in veritatis cognitōe seu in
quisitione vehementer occupat⁹. Medi
tatio sortit difficultatē ex eo q̄ vltra sen
satiōes abtuales vel fantasmata passim
occurrentia.ipa nitit vltra ptingere vl' in
aliquo fixa stare.Expit in se crebro q̄lib3
studiosus difficultatē q̄ est insistendo ad
aliq̄d attente cōsiderandū cogitatiōes si
dē diuerticulis ad alia.Sūt em̄ fortissimi
m ot⁹ actuales sensuū silr̄ fantasmatū.p
pterea motū sensualē vnire aut fātasma
ta fluitantia cohibere vl' sistere ad aliquā
certā cogitationē.operosum est valde nō

habituatis ꝛ insolitis. Contēplatio: est (marg.: Cōtēplatio.)
pspicax ꝛ liber (.i.expedit⁹) animi cōtui
tus vires spiritales pspiciendas vsq꞉q̄q꞉
diffusus ꝛ in diuina specula suspēsus. vl'
sic.Contēplatio est libera mentis pspica
cia in sapientie spectacula cū admiratiōe
suspensa.Contemplatio facilitatē h3 Tū
ex habitib⁹ p meditationē acquisitis.tu3
pter abstractionē ꝛ separationē intelli
gentie a sensibilib⁹.tum sepius ppt diui
ne gratie collustrationē in diuina specta
cula subleuantē.Meditatio si debite fi
at transit in cōtemplationē.sicut cogita
tio in meditationē. De cōtemplatione
qualiter fieri debeat sine fantasmatibus
Et qualiter affect⁹ ꝛ intellect⁹ p cōtem
platione purgent .habitū est.j .tractatu
ca.xxix.Qualiter etiā phor differt a con
templatōe theologor.habitū est.j.tracta
tu.c.lj.de vita solitaria. Trib⁹ p̄noia
tis cognoscendi modis (vt dicit Cancel
lari⁹) tres corrn̄dent affectiōis maneries
Cogitatio em̄ sicut est improuid⁹ animi
obtut⁹ ad euagationē pnus.Jta cōseq̄n
ter ad illā cogitationē si sit de obiecto de
lectabili.sequit affectio improuida ꝛ va
ga sine vtilitate ꝛ fructu. Et nominat li
bido seu cupido vel cōcupiscentia. Por
ro ad meditatōnē q̄ est puidus animi ob
tutus in veritatis inquisitiōe ꝛ celestiū re
rū inuentione vehementer occupat⁹. Cō
sequit q̄dam affectio alia a priori ad res
taliter quesitas ꝛ inuentas.si nō sit indi
spositio in anima.Et hec affectio est pui
da ꝛ nō vaga cū difficultate ꝛ fructu .Et
vocat deuotio vel cōpunctio aut oratio
id est affectus pius ꝛ humilis vehement
ꝛ fortiter tendens ꝛ nitens in amorē pri
me veritatis ꝛ bonitatis.Deniq꞉ cōtem
platio q̄ est libera ꝛ expedita cōsideratio
eor q̄ meditatio cum ingenti difficultate
pquirit.habet suam affectionē in anima
disposita.suāq꞉ dilectionē silr̄ libera3 pu
ram expeditam ꝛ abstractā.Et hac rōne
pōt vocari extacita dilectio vel iubilatio.
q̄ vltra dilectionē addit facilitatem ꝛ so

cũditatẽ inestimabilẽ ⁊ exuperantẽ oẽm sensum. Et hec est sapia in ministerio abscondita. Hec est mystica theologia q̃ ad anagogicos ⁊ supmentales excessus deducit q̃ aliq̃n Sapia. aliq̃n charitatiuus amor. aliq̃n amor actualis fruitiu⁹ extaticus ⁊ seraphic⁹. aliq̃n oratio pfecta. aliq̃n transfiguratio inuenit̃ appellari. Hec em̃ idem sunt. aut seinuicẽ concomitant̃ gignunt vel psupponũt vt dictũ est. ij. tractatu. c. xvij. His oib⁹ ꝓprietates ⁊ cõditiones amoris. in. ij. tractatu a. c. xiij. deinceps adusq̃ caplm̃. xxij. descripte cõuenienter asscribi possunt.

¶ De ramificatiõe gratie in habit⁹ beatitudinũ. Capl̃m xxix.

A De ramificatione grẽ.

f

Exto iuxta ordinẽ pmissũ in pmo caplo hui⁹ tractat⁹ (dicto in pcedenti caplo de septẽ habitib⁹ donor expedientib⁹ anie potentias) Nũc dicendũ aliq̃d erit de septẽ habitib⁹ beatitudinũ in q̃s gr̃a tercio ramificat̃ quor est potẽtias anie pficere, p eo q̃ tales habit⁹ faciũt hoiem in hac vita ꝓximũ deo ⁊ cõformẽ ipi summe glie ⁊ btitudini: in q̃ est reꝑire summã pfectionẽ. Ad btitudines aũt ꝓpter sui pfectionẽ ⁊ plenitudinẽ. xij. fruct⁹ spũs. ⁊. v. sensus spũales ɔsequuntur q̃ nõ dicunt habit⁹ nouos ꝫ stat⁹ delectationũ: ⁊ vsus spũaliũ speculationũ q̃bus replent̃ ⁊ cõsolant̃ spũs iustor. Tandem cap. xxx. sequenti de eisdẽ determinabit̃. In hoc igit̃. xxix. caplo pmo videbit̃ de duplici beatitudine vie. s. ⁊ patrie. atq̃ beatitudinis vie descriptõne. Scdo de q̃libet beatitudine in se q̃d sit. ⁊ de btitudinũ sufficientia numero ⁊ ordine: postremo de duplici vita Actiua ⁊ cõtemplatiua q̃s pficiunt btitudines. Q̃tũ ad pmũ Considerandũ q̃ septẽ st̃ btitudines ꝫm distinctionẽ graduũ: q̃uis octo st̃ ꝫm essentiã. vt infra dicet̃ Btitudines saluator enumerat Mat. v. in sermone in mõte. ⁊ sũt pauptas spũs. Mititas Luctus Esuries iusticie Miscdia: mundicia cordis ⁊ pax. Sicut em̃ in enumeratiõe donor est ordo artificialis. q: pmo mõ ponunt̃ dona digniora. Ita in btitudinib⁹ est ordo naturalis: vbi digniores vltimo ponunt̃. Pro btitudinũ clariori intelligentia aduertendũ q̃ btitudo dicit̃ dupliciter. Uno mõ in re vt habet̃ in patria. Alio mõ in spe sicut habet̃ in via in viris excellentib⁹ in virtute q̃ ꝓpter excellentiã in virtute vident̃ vitã humanã excellere ⁊ ad vitã btãm quodãmõ appropinquare. ⁊ tales dicunt̃ Heroyci put dictũ ẽ supra ca. xvj. de virtute heroyca seu diuina Et tales dicũt̃ beati quodãmõ q: qd̃ parũ distat quasi nihil reputat̃. ij. phisic. Et hoc mõ. j. ethic. dicunt̃ pueri felices. Nõ q̃ exerceãt act⁹ ṽtutũ in q̃bus cõsistit felicitas ꝫm phm. ꝫ q: hñt ad hmõi bonã dispositionẽ. dicunt̃ tales de ꝓpinquo ad ꝫ dispositi. Ergo q: ṽtutes q̃s legislator nr̃ dñs ihs xp̄s Mat. v. describit sũt sic eminentes. Jõ dicunt̃ beatitudines. Beatitudo vie describit̃ in summa ṽtutũ xvij. helmi. Beatitudo est gratia nõ cuicũq: ꝫ vere sapienti nota faciens ad suauitatez cõscientie ꝓpinq̃ glie. Hec descriptio sumit̃ ex ambro. li. de officijs. Dico inq̃t beatã vitã cõsistere: in altitudine sapientie. suauitate cõscientie. ṽtutis sublimitate. Qr dictũ est Btitudo est gratia nõ cuiq: ꝫ vere sapienti nota. sumit̃ ex eo q̃ dicit: btãm vitã cõsistere in altitudine sapiẽtie ad eos em̃ q̃ habẽt ꝓfundã sapiam ꝑtinet cognoscere q̃ pauptas hoiez facit beatũ. sic de ceteris gratijs q̃s dñs cõmendat. Bern̄. in sermone. Quid tã abscõditũ q̃ꝫ pauptatẽ esse beatã. Qr dictũ ẽ faciens ad suauitatẽ conscie. sumit̃ ex eo qd̃ ambro. dicit. In suauitate cõscie btãm vitam cõsistere. Pauptas ⁊ cetere grẽ beatitudinũ q̃s dñs cõmendat videt̃ hĩe miseriã vel antecedẽtẽ vel comitantẽ. Uel esse ipa miseria: tũ ꝫm veritatẽ ad suauitatẽ seu trãq̃llitatẽ cõscie faciũt. Qr demũ est ꝓpinq̃ glie. pt sumi ex hoc qd̃ ambro. dicit ṽtutis sblimitate. Uirt⁹ sblimis est ṽt⁹ pfecta. ṽt⁹ pfecta ẽ ṽt⁹ ꝓpinq̃ fini suo.

Btitu

siue gr̄a ꝓpinqua gl'ie. tales sunt beatitudines q̄ dicūt ꝯsummatiões siue t̄minū qual'i via bt̄i p̄t. ita vt oēm culpā euacuet ꝛ oēm delectatione ꝛ bonū delectabiliter opet̄ inquātū possibila ē facē viatori. ꝛ iō dicūt̄ iste btitudines purgati animi: qꝛ .s. aīam purgāt vltia purgatione viatori possibili vn̄ vt dicit glo. Math. v. p̄ v̄tutes ad dona ꝛ p dona ad beatitudines puenit̄. vn̄ v̄tutes dicūt iniciū bone opationis ꝛ euacuationē culpe q̄ ad essentiam dona aūt dicūt bonū ꝛ cōpeditū ꝓgressū qꝛ donū expeditū reddit actū v̄tut̄ vt expedite opet̄. Btitudines autē dicūt cōsumatiões vt dictū ē. Ex dict̄ p3 differētia virtutū donoꝝ ꝛ beatitudinū.

B Oꝛtam ad scd̄m videndū ē de q̄libet beatitudine in se. ꝛ p̄ q̄d dicat̄ beatitudo an ip̄a virt⁹ an id qd̄ ꝓmittit̄ vt gr̄a exēpli respctū ei⁹ qd̄ dicit xp̄s. Bt̄i paupes sp̄ū q̄m ipoꝝ ē regnū celoꝝ an beatitudo sit ip̄a paupertas vl' ꝓmissio regni. Sciendū vt dictū ē Beatitudo est duplex vie ꝛ p̄rie. btitudo vie ꝯsistit i ꝑfecta euacuatiōe vni⁹ miserie vicȝ culpe. s. q̄ ad essentiā ꝛ q̄ ad occasiones. vn̄ qꝛ iste v̄tutes. s. beatitudines euacuāt culpā ꝛ culpe occasiōes. disponūtq; ad beatitudinē patrie. iō dici p̄nt beatitudines. Btitudo aūt patrie ꝯsistit in omnimoda euacuatione vtriusq; miserie. s. culpe ꝛ pene. Et isto mō ꝓp̄ie dicūt̄ btitudines p̄mia p̄dictis v̄tutib⁹ r̄ndētia. sicut ē illud ipoꝝ ē ei regnū celoꝝ vl' illud ꝛ saturabunt̄.

Pauptas Pauptas p̄ma ē beatitudo ordinās hoiem respectu bonoꝝ extrinsecorū q̄ sunt diuitie ꝛ honores respectu boꝝ bn̄ se h3 hō mō h̄uano ꝛ cōi. qn̄ nō querit talia vltra gradū sui meriti s̄ s̄m decentiam stat⁹ ꝛ ꝑsone ꝛ hoc facit v̄tus politica q̄ vtit̄ talib⁹ moderate s̄ pauptas q̄ sp̄ūs beatitudo dr̄ facit hoc excellētius qꝛ facit hoiem talia oīa ꝯtēnere ꝛ a se abijcē quātū possibile ē. vt ꝯtemplationi diuine liberi⁹ possit inherē. nā dr̄ i li. de eccl'iastic̄ dogmatib⁹. bonū ē facultates cū dispēsatōe paupib⁹ erogare s̄ meli⁹ ē intentiōe sequēdi xp̄m totū sil' donare. ꝛ absolutū a sollicitudine cū xp̄o egere. Igit̄ pauptas spirit⁹ facit ꝯtēnere p̄dicta nō tāq; mala simplicit̄. qꝛ his hō bn̄ p̄t vti p v̄tutē politicā liberalitatē. s̄ tāq; minora bona maioris boni ipeditiua sicut ꝯtemnit̄ m̄rimoniuȝ tāq; min⁹ bonū ꝓpter v̄ginitatē s̄uandaȝ Igit̄ pauptas absolute sumpta nō dicit nisi carentiā diuitiaꝝ ꝛ bonoꝝ qd̄ non est v̄tuosuȝ. s̄ p̄t eē in mal' hoib⁹ vt p3 ad sensum. s̄ pauptas sp̄ūs. s. volūtarie assūpta ad liberi⁹ sequēdū xp̄m ē virtus excellēs ꝛ ꝑfecta abdicās tpalia s̄m rem ꝛ volūtatē. ꝛ sic dicit pc̄ti exclusionē q̄ ad essentiaȝ ꝛ q̄ ad occasionē. Pauptas sp̄ūs adaptatur dono timor̄. ꝛ expellit sup̄biā cui cōtrariat̄ eo q̄ pauptas sp̄ūs vera h̄ūilitas ē. huic beatitudini ꝓmittit̄ regnū celoꝝ.

Ultime aūt ꝛ octaue beatitudini idem ꝓmittit̄ p̄miū qd̄ p̄me. s̄ nō eadē rōne qꝛ regnū celoꝝ duo in se compꝛhendit. s. exaltationē ꝛ abundantiā. In beatitudine q̄ est paupertas spiritus ē summa rerū abdicatio siue abiectio. Ideo ei ꝓmittit̄ regnū celoꝝ inquātū dicit abundantiā. In beatitudine vero vltima que ē ꝑsecutōꝝ pati ꝓpter iusticiā. ē summa deiectio. Ideo ꝓmittit̄ ei regnū inquantū noiat exaltationē. Un̄ q̄uis regnū celoꝝ omnibus beatitudinibus debeat̄. Istis tamē soluȝ ꝓmittit̄. qꝛ p quandā appropriationē istis magis debetur.

C Mititas Mititas. scd̄a est beatitudo ꝑficiēs hominē respectu motuū itrinsecoꝝ irascibilis passiōis. Circa quas bn̄ se h3 hō mō h̄uano ꝛ cōi. qn̄ eos refrenat sic q̄ nō nimis ipetuose excedit tn̄ aliq̄lē ꝑturbatōnē eaꝝ sentit. qd̄ fit p v̄tutē politicā patiaȝ q̄ ē sustinētia molestiaꝝ corpaliū. ꝛ māsuetudinē q̄ ē sustinentia ꝯtumeliaꝝ. Mititas aūt q̄ est btitudo facit h̄ excellēti⁹. qꝛ reddit hoim totalit̄ trāquilluȝ a motibus irascibilis. p omnimodā subiectionem ad regulam rationis vel diuine legis. Mititas congruit dono pietatis et expellit iram quia mitis est quem ira vel rancor non afficit. cui respondet in p̄mio.

possessio terre viuentium. Ad hoc enim homines feroces mouent bella ⁊ lites. sequentes motus irascibilis. vt quasi securi possideant terram deuictis inimicis. ⁊ ideo illi qui totaliter sunt quieti a motibus irascibilis modo predicto. bene promittitur possessio pacifica terre viuentium. Luctus tercia est beatitudo. perficiens hominem respectu motuum concupiscibilis

D Luctus.

qui sunt circa omnia concupiscibilia. sicut sunt delectationes ciborum ⁊ venereorum in sensu gustus ⁊ tactus. ⁊ melodiarum spectaculorum ⁊ odorum in sensu. auditus visus ⁊ olfactus. In talibus bene se habet homo modo communi ⁊ humano moderate talibus vtendo ⁊ superflua resecando quod fit per temperantiam que est virtus politica. Sed excellentius se habet homo in talibus per beatitudinem luctus. omnia talia a se penitus abdicando. ⁊ luctum voluntarium in hac vita assumendo tam pro transgressione culpe commisse quam pro dilatione celestis patrie ita quod totum statum presentis vite reputat exilium respectu celestis patrie. secundum quod dicit paulus ad Phil. Desiderium habens dissolui ⁊ esse cum christo. Unde luctus est dolor animi charitate informatus qui facit cognoscere miseriam [illegible] ⁊ lacrimabilem presentis vite statum ⁊ dilationem future glorie. Dicitur in dicta descriptione charitate informatus. quia lugere de malo iniquitatum auertit a deo amato est solius charitatis. Sed lugere de aliquo malo spirituali est cuiuslibet virtutis. quelibet enim virtus luget de suo contrario. Dolorem autem luctus inducit donum scientie. quia ei addit sciam istam. scilicet addit dolorem. Luctui pro premio respondet eterna consolatio. Consolari enim est simul solari. conueniens enim est vt illi qui in presenti vita pro christo voluntario luctu occupantur cum deo ⁊ angelis eternaliter consolentur. Consolatio euacuat inuidiam que de bono alieno dolet ⁊ letatur de malo. Et quamuis luctus miseria quedam videatur. congruit tamen beatitudo propter annexam sibi dulcedinem dicitur Greg. dulciores sunt lachrime penitentium quam delicie regum. De luctus etiam descriptione diuisione ⁊ obiecto plura dicuntur in .ii. tra. ca. xxv. circa finem ⁊ similiter ca. xxiiii. Esuries iusticie quarta est beatitudo perficiens hominem quo ad alterum in ratione

E Esuries iusticie.

debiti respectu cuius homo se bene habet quando reddit vnicuique quod suum est quod ei debetur. non nimis notabiliter procrastinando vel retardando. Sed fit per iusticiam que est virtus politica Sed excellentius per beatitudinem que dicitur esuries vel sitis iusticie. quando scilicet quasi quodam feruenti desiderio insolito talia exequitur. sicut esuriens vel sitiens feruenter comedit ⁊ bibit. Esuries iusticie dono fortitudinis aptatur qui est in sustinendis periculis pro iusticia ⁊ fide. que expellit tedium boni hoc est accidiam Cui respondet pro premio eterna saturitas que consistit in desiderii humani repletione secundum quod dicitur in ps. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Nam in presenti rationalis esurit ⁊ sitit primam veritatem cui modo datur prelibatio fidei. Concupiscibilis esuerit ⁊ sitit summam bonitatem cui datur modo prelibatio charitatis Irascibilis summam sublimitatem cui modo datur prelibatio spei. Caro esurit ⁊ sitit suam glorificationem secundum illud ps. Sitiuit in te anima mea quam multipliciter tibi caro mea. Sed in futuro rationalis satiabitur visione dei. Concupiscibilis delectatione. irascibilis satiabitur fruitione. Corpus sua glorificatione. Math. xiii. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris mei quo ad corpus. Unde Isa. iiii. Tunc videbis quo ad rationalem ⁊ affluens quo ad concupiscibilem ⁊ mirabitur cor tuum quo ad irascibilem ⁊ dilatabitur quo ad corporis glorificationem. Gloria enim anime dilatatur ⁊ extenditur vsque ad corpus Misericordia per quam pro terrenis celestia mercamur. quinta est beatitudo respiciens hominem respectu proximi in his que habent rationem doni. In talibus autem bene se habet homo modo communi ⁊ humano per liberalitatem que est virtus politica in mediocribus ⁊ paruis donis. Et per magnificentiam in excellentibus ⁊ magnis. Sed excellentius hoc fit per beatitudinem que vocatur misericordia quando defectum alterius totaliter accipit quasi suum. vnde dicitur misericors quasi habens cor miserum quando scilicet accipit cordi defectum alterius. De operibus misericordie dictum est .ii. ca. xxvi. de elemo-

F Mi[sericordia]

ſina. Miſericordia approprīať dono cō-
ſilij qđ nos docet alijs dimittere minora
vt nobis dimittanť maiora. vel conferre
terrena vt obtineamꝰ celeſtia. Hec expel
lit auariciam. cuiꝰ ꝓprium eſt cōgregare
ꝛ nō remittere vel cōferre. Premiū huic
beatitudini reſpondens eſt ꝯſecutio mi-
ſericordie. In celeſti eñ patria q̄libet mi
ſericordiā ꝯſequiť. qꝛ vltra cōdignū ſibi
retribuiť. ſm ꝙ dr Ro. viij. Nō ſť condi
gne paſſiōes huiꝰ tpis ad futurā gloriaȝ
ꝛc.

G Mundicia cordis.

Mundicia cordis q̄ clarificať cor
ꝛ mundať ad videndū deū ꝛ ardentiſſi-
me diligendū. ſexta eſt btitudo ordinans
hoiem reſpectu dei q̄ntū ad intellectum
ſpeculando In ſpeculatōe eñ diuina be
ne ſe hȝ hō mō cōi ꝛ humano ꝑ virtutes
intellectuales. q̄ ſunt ſcientie ſpeculatiue
(de q̄bus ſupra habitū eſt capitulis. iiij.
ꝛ. v.) ꝛ potiſſime ꝑ metaphiſicā: q̄ docet
ꝓprietates diuinas ex creaturis ꝯgnoſce
re. vt pȝ. xij. metaphiſice. vbi oſtenditur
eſſe vnū deū eternū. actū purū. viuentem
vita nobiliſſima ſempiterna ꝛ optima. vñ
ibidē phus vnitatē diuine eſſentie ꝓbat
neceſſariam eſſe ad gubernationē vniuer
ſi. Cū dicit. Entia nolūt male diſponi. et
melius gubernať regnū vel multitudo ꝑ
vnū. ꝛ gubernatio vniuerſi eſt optima. ne
ceſſe ergo eſt dicere vnum gubernatorem
Qđ ꝑ rōnes ꝓbat idem phus vlti: meta
phiſice dicens. Unꝰ ergo ꝑnceps eſt. Si
eñ plures eſſeut. aut omnino eſſent in vi
ribꝰ equales. aut nō. Si xo vnꝰ alio ma-
ior eſſet in aliquo. minor nō eſſet deus. qꝛ
nō oēm haberet ꝑfectionē. Si oino equa
les ꝛ diuerſi in eſſentia. tūc vnꝰ ſuꝑflueret
qꝛ fruſtra fit ꝑ plura qđ pōt fieri ꝑ pauci
ora. Relinquiť ergo ſm catholicos ꝙ de
us ſit vnꝰ in ſubſtantia ꝛ natura triplex ī
ꝑſonis. ꝛ ſic neceſſariū eſt eſſe vnū deum
Et Bern. Si licet dicere vniſſimꝰ eſt. qꝛ
abſq; oī cōpoſitione qđ in nulla creatura
reperiť. Sȝ phoꝝ ꝓbatio vniꝰ dei eſt ſo
lū cōſiderando deū ex creaturis. Sȝ ex-
cellentiꝰ hȝ hoc fieri ꝑ beatitudinē. q̄ eſt
mundicia cordis. ꝑ quā mens hūana do
cōiungiť. ꝛ ſic de occultis ꝛ diuinis ſupra
modū humanū illuſtrať. Sicut apli: fra-
ciſcus ꝛ plēs alij q̄ abſq; humano ſtudio
fuerūt de diuinis excellētiſſime illuſtrati.

Beatitudini que eſt mundicia cordis
cōuenit donū intellectꝰ q̄ eſt cognitō cele
ſtiū oculos cordis mundans ꝛ illuſtrās.
Hac eliminať gula q̄ corrūpit ꝛ excecat
cor. vñ Oſee. iiij. Fornicatio ꝛ vinū ꝛ ebri
etas aufert cor Premiū huic btitudini re
ſpondēs eſt viſio dei. qꝛ viſio dei enigma
tica ꝑ fidem in pñti ꝛ facie ad faciē in fu-
turo bene repromittiť habentibꝰ talē mū
diciā. ſm ꝙ dr. j. Cor. xiij. Uidemꝰ nūc ꝑ
ſpeculū in enigmate tūc aūt facie ad faci
em. Qualiter aūt mens humana munda
ri dȝ vt deū videat ꝑ cordis mundiciā q̄
ad intellectū ꝛ affectū dictū ē in. j. tracta-
tu cap̄. xxix.

H Par.

Pax que ꝛ ſtatus virtutis
eſt in quo eſt delectatio in deo. ſine cōtra
dictiōe carnis: mundi ꝛ dyaboli. ſeptima
eſt beatitudo ordinās hoiem reſpectu dī
q̄ȝtum ad affectū qđ fit mō cōi ꝛ hūano ꝑ
amorē naturalē. qñ diligit q̄s deū ſic ſuū
ꝑncipiū efficiens ꝛ ꝯſeruatiuū. lȝ ꝑter hec
alia diligat. Sȝ excellentiꝰ hoc fit ꝑ beati
tudinē q̄ eſt pax. qñ. ſ. hō totaliter ꝑ affe-
ctū mentis deo ꝯiungiť: ſicut bonitati ſū
me. ꝛ ſic nihil aliud q̄rit ſed in ipſo quie-
tať ꝛ pacificať. Paci rñdet donū ſapie.
q̄ eſt delectari in deo q̄ eſt pax nr̄a. hec re
pellit luxuriā. q̄ animū nō pacificat ſȝ va
gū reddit ꝛ inſtabilē. Cui rñdet ꝑmiū eſſe
filiū dei. ꝓpriū eſt aūt ipiꝰ dei ꝙ ſeipo frui
tur ꝛ in ſeipo quietať. Et iō q̄ ꝑdicto mō
ſť pacifici rctē filij dei vocabunť. Ind pȝ
ꝙ pax eſt ſtatꝰ purgatiſſimi animi. Paci
ficiſq; magis attribuiť eſſe filios dei q̄ȝ a-
lijs. qꝛ lȝ mia maxime aſſimilet hoiem do
q̄ȝtum ad opa exteriora. tñ q̄ȝtū ad interi
ora magis aſſimilat pax.

Perſecutōz pati ꝓpt iuſticiam.

Perſecutōeȝ
pati ꝓpt iuſticiā. eſt btitudo ꝑficiens ho-
minē ad bñ patiendū. Sicut eñ ad xtutē
ꝑtinet bñ agere: ita ꝛ bñ pati. In h aūt be
ne ſe hȝ hō mō cōi ꝛ humano qñ ꝓ tribu

latione imminēte nō recedit a vtute. lȝ ħ sustineat cū aliq̄ angustia ⁊ dolore. ⁊ hoc fit p virtutē fortitudinis q̄ est virtꝰ politica. Sȝ excellentiꝰ hoc fit p btitudine q̄ pt dici q̄dam fortitudo diuina. Qñ talia tustinet nō solū patient ħ etiā letant. Sicut martires q̄to acerbioribꝰ tormentis cruciabant tanto magis in dño letabant. et iō dr̄ Math. v. Bti q̄ psecutionē patiuntur ,ppt iusticiā. Et subdit p̄miū. qm̄ ipsorū est regnū celoꝝ. qd̄ idē ē cū p̄mio p̄me btitudinis. s. paupertatis. nō tn̄ eadē roe vt dictū est. Hec btitudo. s. sustinētia psecutionū ,ppt iusticiā annexa est paci. Cū em̄ pacificꝰ sit absq̄ cōtradictiōe carnis mūdi ⁊ dyaboli. ptȝ q̄ idē paratꝰ sit supare mortē ,p xp̄o. in eodeȝ gradu est cū pace. ,ppter hoc dicūt doctores q̄ octo sūt beatitudines q̄tum ad essentiā ħ tm̄ septem q̄tum ad distinctionē graduū qm̄ supra pacē nō est virtus alia. Dicit em̄ augꝰ. q̄ pax est finis ⁊ cōsūmatio oim virtutum. Octaua igit btitudo dicit redire ad caput. Tum q2 idē p̄miū ,pmittit qd̄ p̄me btitudini. s. regnū celoꝝ. Tū q2 om̄s probat vsq̄ ad p̄mā beatitudinē. Verū vere sint Greg. qualisvnusq̄sq̄ apud se lateat illata cōtumelia ,pbat post beatitudineȝ. Bti q̄ psecutiōȝ patiunt ,ppt iusticiā. sequit alia. Bti estis cū maledixerint vobis hoies ⁊c̄. He due nō sūt spāles btitudines ħ sūt aliaꝝ manifestatiue. p eas om̄es alie btitudines ab vltima vsq̄ ad p̄mā ,pbantur si vere sint vt dictū est. Manifestant alias. p̄mo q̄dē generaliter respectu oim fideliū. Scd̄o respectu aploꝝ in p̄mitiua ecclia q̄ spāles passiōes erant passuri. vñ q̄ p̄mo generalr̄ dictū fuit. Bti q̄ pse. patiunt ,ppt iusti. ⁊c̄. hoc determinat in spāli applicando discipul. ⁊ dr̄ Bti estis cuȝ maledixerint vo. ho.

I
Sufficientia beatitudinū.

Sufficientia beatitudinū. Numerꝰ ⁊ ordo (vt dicit. s. Bona. in breuiloquio) colligit ex dispositiōibꝰ ad pfectiōnē. Habitꝰ ei btitudinū dicunt pfectionū habitꝰ q2 fini approximāt. Dispositiōes vo p̄ambule sūt habitꝰ donoꝝ. Timor ei facit recedē a malo ⁊ a mali occasiōe ⁊ q2 radix oim maloꝝ cupiditas. iō timor disponit ad paupertate sp̄us in q̄ simul iungit hūilitas cū paupertate vt sic elonget vir pfectꝰ a fomite ois culpe. scȝ a supbia ⁊ cupiditate. Et hinc ē q̄ paupertes sp̄us ē fundamentū totiꝰ pfectiōis euangelice. vñ p̄mo oportet hoc fundamētū sternere q̄ vult ad pfectiōis culmē puenire Mat. xix. Si vis pfectꝰ esse vade et ven. om. q̄ ⁊c̄. Ecce pfecta paupertas q̄ nihil sibi ,ppriū retinet. Et sequere me. ecce humilitas. q̄ facit q̄ hō abnegādo se ip̄m tollat crucē suā ⁊ sequat xp̄m: q̄ est totiꝰ pfectiōis p̄ncipalissimū fundamentū. disponit ergo timor ad sp̄us paupertatē. pietas aūt ad mititatē. Nā q̄ pie ad aliquē afficit nec illū irritat nec ab illo irritatur. Sciā vo disponit ad luctū. qm̄ p sciam cognoscimꝰ nos a statu btitudinis relegatos in hanc vallē miserie ⁊ lacrimaꝝ. Fortitudo aūt disponit ad esuriē iusticie. qui ei fortis est tam auide se tenet cū iusticia: vt malit a vita corpali separi q̄ȝ a iusticia. Cōsiliū disponit ad miam. Nihil em̄ deꝰ magis cōsulit in scriptura q̄ȝ facere miaȝ qd̄ sup oia reputat holocaustū. Intellectꝰ aūt disponit ad cordis mundiciā. naȝ speculatio vitatis mundat cor nr̄m ab oibus fantasijs. Sapia vo disponit ad pacē. Nā sapia iūgit nos summo ⁊ vero bono in quo est tranq̄llitas ⁊ finis nr̄i rōnalis appetitꝰ.

K
De vita actiua ⁊ contemplatiua.

De vita actiua ⁊ contemplatiua. Ex dictis colligitur q̄ habitus virtutum disponit ad exercitium vite actiue. Habitus donorum ad ocium vite contemplatiue. Habitꝰ beatitudinum ad pfectiōnē faciūt vtriusq̄. De his duabꝰ vitis signatis p Lyam ⁊ rachel. p petrū ⁊ iohannē: p marthā ⁊ mariā: dicit Beda. Actiua panē corporalē esurienti vel panē doctrine porrigit: errantē corrigit: supbū ad hūilitatē reuocat: q̄ singulis expediūt dispēsat. Cōtemplatiua. charitatē dei ⁊ ,primi retinet. ħ ab exterioribꝰ opatiōe q̄escit. soli cōditoris desiderio inheret: et calcatis oibꝰ curis ad videndū faciē saluatoris vel creatoris inardescit ⁊ deside-

rat miscere supius ciuibus de eterna dn̄i
incorruptione gaudentibꝰ. Est autē tri
plex ꝓprietas in vtraqꝫ ꝺm ꝙ mutuo se ex
cedūt. Prima ꝓprietas actiue ē diligētia
vtilitatꝭ ⁊ nc̄citatꝭ publice respcū rōnalꝭ se
cunda ē charitas erga ꝓximū cū cōpassi
one respectu ꝯcupiscibilis. tercia fecundi
tas bonoꝝ opeꝝ in agendo cū ꝑfectione
patientie respectu irascibilis. In his ꝯtē
platiua excedit ab actiua. Contemplatiue
prima ꝓprietas ē ꝯtuitus pulcritudis sū
me maiestatis cū delectatiōe respectu rō
nalis. scd̓a ē q̄es cū securitate respctū ira
scibilꝭ. tercia ē mūdicia cordis cū bonitate
respectu ꝯcupiscibilꝭ. In his ꝯtemplatiua
excedit actiua. hec .s. bona. in Centiloq̄o
De vitis ꝯtemplatiua ⁊ actiua plura ha
bētur in primo tractatu. xxx. xlv. ⁊ lj. capi
tulis.

A De.xij.fructibꝰ spūs ⁊ q̄nqꝫ sensibꝰ spiritalibus.

De duodecim fructibus spiritus ⁊ q̄n
qꝫ sensibus spiritalibus. Ca. xxx.

f Fructꝰ .xij. spūs q̄s apl's enūerat
ad Galꝭ. v. delectatiōes dicūt ꝯse
quētis opa ꝑfecta btitudinū. Cō
sequūt ⁊ ꝑfectionē beatitudinum quinqꝫ
sensus spiritales. de q̄bꝰ restat aliq̄d dicē
dū i h̄ caplo ꝓ. de .xij. fructibꝰ q̄re sic dicā
tur. deinde de q̄libet fructu in se q̄d sit. se
cūdo videbit de .v. sensibꝰ spiritalibꝰ. Q̄n
tū ad ꝑmū dicit s.bō. iij. sen. dis. xxxiiij. ⁊ i
breuiloq̄o ꝙ ad btitudines ꝓpt̄ sui ꝑfecti
onē ⁊ plenitudinē .xij. fructꝰ spūs ⁊ .v. sen
sus spūales ꝯsequūt q̄ nō dicunt nouos
habitꝰ (licet iter fructꝰ noīa ꝟtutū q̄ sunt
habitꝰ ponunt. nā ꝯsuetū ē vt noīa habi
tuū ponāt ꝓ actibꝰ ꝓpt̄ nōim defectū) s
status delectationū ⁊ vsus spiritualiū cō
solationū q̄bꝰ ꝯsolāt ⁊ replēt spūs iusto
rū. Postq̄ꝫ habitꝰ beatitudinū ꝟtutum ⁊
donoꝝ sunt i aīa. Est ꝯsequēter i ea statꝰ
q̄etatiōis ⁊ delectationis. In illa delecta
tione duo ꝯcurrūt vicꝫ q̄dā spūalis refe
ctio q̄ dr̄ fructꝰ (fructꝰ ei a frui dictꝰ ē) ⁊
ipiꝰ refectiōis spūalis ꝑceptio q̄ dr̄ sensus
spūalꝭ q̄ dicit vsū ꝺm quē illa suscipit. q̄m
sensus ē cognoscē rē p̄ntem. supabūdanti
us autē ꝯsolatio ⁊ delectatio spūalꝭ i duo
denario nūero fructuū ꝯtinet. nā duode
nariꝰ nūerus ē numerꝰ abundās in q̄ in
sinuat spiritualiū charismatū exuberātia
q̄bus fruit ⁊ delectat aīa sancta. ⁊ tunc ē
hō ad ꝯtēplationē ydoneus. ⁊ ad aspectꝰ
sponse ⁊ spōsi q̄ fieri hꝫ ꝺm sensus spiri
tuales. Sanctꝰ tho. ꝑa. ij. q. lxx. dicit ꝙ
fructꝰ dicunt delectatōes ꝯsequētes actꝰ
virtutū cardinaliū ⁊ theologicaꝝ. Aduer
tendū igit ꝙ nomē fructꝰ a corꝑalibꝰ ad
spūalia trāsfert. Dr̄ ei i corꝑalibꝰ fructus
illud qd̓ de terrenascentibꝰ vltimū expe
ctat. Jdō om̄e illud qd̓ de re aliq̄ q̄s ꝯseq̄
tur quasi mercedē laboꝝ circa illā impēsi
ꝑ nois extensionē fructꝰ dr̄. hoc aūt p̄t fie
ri dupl'r. vno mō vt fructꝰ dr̄ qd̓ de re ali
qua principalit expectat sic fructꝰ nostri
opis deꝰ ē. de h̄ fructu dr̄ Sap. iiij. bono
rū laboꝝ glīosioꝝ ē fructꝰ. Alio mō dr̄ id
qd̓ q̄s ꝯsequit ex tali opatione nō princi
palit ꝓpter hoc operās. ⁊ h̄ mō delectati
ones q̄ sūt i bonis opibꝰ ⁊ actibus virtu
tū possunt dici ⁊ sūt fructꝰ bonoꝝ operū.
Dicūt etiā nucleus affectualꝭ ꝟtutꝭ. q̄ ē ꝑ
fectio vite actiue ⁊ igressus ordinatus in
ꝯtēplatiuā sicut ei ex nucleo pinguedo olei
exp̄mit ita ex affectu ꝟtutꝭ sapor deuotio
nis ꝓcedit. maxie diuini amoris ⁊ desiderij
celestis ⁊ gaudij spūalꝭ delectatiōis. vn̄ ꝺꝫ
phm. ij. ⁊ x. Ethi. Ois opatio ꝓcedēs ex
hitu ꝑfecto hꝫ delectationē admixtā. ⁊ de
tali fructu loq̄t Ambro. dicēs. ꝟtutes fru
ctus dicūtur. q2 suos possessores sancta ⁊
sincera delectatiōe reficiūt. dr̄ etiā fructꝰ
q̄ddā accidētale ꝑmū rn̄dēs ꝯtinētie qd̓
saluator Mat. xiij. diuidit i. xxx. lx. ⁊ .c. de
quo dicet ca. xxxiij. huiꝰ tractatꝰ Consi
derandū scd̓o ꝙ apl's ad Galꝭ. v. enūerat. B
xij. fructus spūs. q̄ sunt charitas gaudiū.
pax. patientia. longanimitas. bonitas. be
nignitas. Mansuetudo. Fides. Mode
stia. cōtinentia. castitas. Hec opa spūs di
stincta cōtra opa carnis ad que caro icli
nat. dicunt fructꝰ spūs ad silitudinē fru
ctus materialꝭ q̄ ꝓcedit d̓ arbore ⁊ ꝑcipit

cum quadā suauitate. sic ista a spiritusancto pcedunt ⁊ mentē delectāt. Johes etiam in Apoca. vidit lignum vite afferens fructus. xij. hoc est xp̄m qui est refectō celestis. afferens fructus. xij. q̄ etiā dicūtur fructus spiritus Gall'. v. Nā indiuisa sūt opa trinitatis ⁊ p ꝯsequēs filij ⁊ spūssancti. Sciendum tn̄ ꝙ isti fructus alit̄ habētur in via p gratiā. aliter in patria p gloriam. sicut sunt alij actus viatoris ⁊ compbensoris. Igit̄ simul de viatoris ⁊ compbensoris fructibus h̄ dicet̄. Distinctio autē fructuū accipit̄ fm ꝙ mēs hominis p pcessum spūssancti in nobis bn̄ dispo-nit̄. in se ⁊ ad id qd̄ est iuxta se ⁊ ad id qd̄ est infra se. In se vo bn̄ mens disponitur qn̄ bn̄ se habet in bonis ⁊ malis. Prima vo dispositio mentis ad bonuz est p amorē q̄ est prima affectio ⁊ radix aliorū affectionuz. vt dr̄. ij. tracta. ca. xij. pter qd̄ inter fructus spūs primo ponit̄ Charitas.

Charitas.

Ro. v. Charitas dei diffusa est in cordib⁹ nostris p spm̄sanctū q̄ datus ē nobis. differt autē Charitas fruct⁹. a charitate virtote theologica. Nam charitas virt⁹ theologica dicit habitum ⁊ causat vnionem habitualē. quēadmodum deus habitualiter vnitur p gratiā ⁊ virtutes in puulis baptisatis. S3 neq3 satis est vnio gratuita si non actualiter participat̄. ideo requirit̄ actuale experimentū ⁊ sentimētu3 ⁊ vnio actualis affectus cū deo quā causat actualis charitatis feruor. Et sic charitas ē primus ⁊ maximus fruct⁹. vn̄ pdeūt alij fructus Nominat̄ etiā charitas fruct⁹ amor actualis. fruitiuus extaticus ⁊ seraphic⁹. de quo dictum ē. ij. tra. ca. xiiij. in sexta diuisione amoris Nominat̄ etiā amatio ⁊ inamoratio. vnde dictum est. ij. tra. c. xiij.

Charitas vo fructus patrie est in deu3 visum totaliter transformari. Ad charitatē sequit̄ Gaudium. secundus fructus

Gaudium.

omnis em̄ amās gaudet ex presentia amati glo. dicit Gaudium ē puritas ꝯscientiarum ⁊ est exultatio animi super his q̄ in ꝯscientia sunt exultātis. de q̄ legit̄ nō est impijs gaudē dicit dn̄s. Gaudiū p̄rie ē in deo viso delectari. Perfectio vo gaudij est Pax. tercius fructus. q̄tū ad duo

Pax.

primo q̄tum ad quietem ab exterioribus ꝯturbationibus. al's nō esset gaudiū pfectum. Scd̄o q̄tum ad sedationē desiderij interioris. nō em̄ pfecte gaudet de aliq̄ cui nō sufficit illud. Pax fructus patrie est in deo totaliter quietari. In mal' autē bn̄ disponit̄ mens. p̄ qn̄ nō pturbatur ex imminētia maloꝝ qd̄ efficit Patientia quartus fruct⁹ Cui⁹ in via ē aduersitatibus nō frangi. In patria vo vbi nulla est aduersitas est in deo firmiter stabiliri

Patie

secundo vt nō pturbet̄ ex dilatiōne bonorū qd̄ efficit Longanimitas expectatiōis quitus fructus In patria vo longanimitas est equanimis expectatio boni futuri Anime em̄ beatorū equanimiter expectant gloriā corpis. Ad id autē qd̄ est iuxta se. s. ad primū bene se h3 mens hominis. p̄ quidē p voluntatē bn̄faciendi qd̄ facit Bonitas. sextus fructus. In patria vo bonitas ē diffusio pprij boni ad primū fm effectū. Nā bonū ē suipi⁹ diffusiuū. Bonum autē vni⁹ beati in alterū redundat Nam q̄sq̄s gaudet d̄ bono alterius sicut de suo pprio. Secundo mēs bene se habet ad primu3 p bn̄ficij executionē qd̄ facit Benignitas septim⁹ fruct⁹ vn̄ dicūt̄ benigni q̄s bonus ignis amoris feruere facit ad bn̄faciendum proximis. Benignitas patrie. i. bona igneitas est in beatis ad amorem primi inflamās q̄tu3 ad affectum. Unde in eis est vnus ardor cordium vt dicit̄ in illa psa Supne matris gaudia. Tercio bene se habet homo ad primum p hoc ꝙ equanimit̄ tolerant̄ mala ab eis illata qd̄ facit Māsuetudo que cohibet iram ⁊ in via ē ire moderatio. Sed in patria nō habet locū ira q̄tum ad suum materiale quod est ebulitō sanguinis circa cor. s3 q̄tum ad suum formale. quod est appetit⁹ vindicte h3 locū: qr beati vindicta3 appetunt obstinatorū pctōꝝ. fm illud ps̄. Letabit̄ iustus cu3 vi

Longa-
tas.

Bon

Ben

Mā

derit vindictã: ꝛ qm̃ iste appetitus mode
ratus est in btis ſm regulã diuine iusticie
Ideo ſm hoc est ibi mãsuetudo. Quarto
bñ se hꝫ hõ ad ꝓximũ ꝙ nõ infert ei no-
Fides cumentũ ꝑ fraudem vel dolũ: qd̕ facit Fi
des si ꝓ fidelitate sumit̃. Si vo sumat̃ ꝓ
fide q̃ est de inuisibilibꝰ certitudo: vt di-
cit glo: q̃ scꝫ credit̃ in deũ: sic ꝑ eã bñ dis-
ponit̃ mẽs ad id qd̕ est s. se: subijciendo
deo suũ intellectũ: eũ captiuãdo in obseq
um xp̃i: vt dicit apl's. ij. Cor. x. Qualiter
vo intellectꝰ ꝛ affectꝰ captiuari debeant:
habitũ est. ij. trac. c. xvj. de raptu siue spũ
In patria vero si fides sumat̃ ꝓ virtute
theologica nõ est ibi: cũ sit de nõ apparẽ-
tibꝰ ad Heb. xj. sed fidei i patria visio cla
ra succedit. Si aũt fides accipiat̃ ꝓ fide-
litate: sic est in btis maxime. Ad illd̕ qd̕
est infra se: bñ disponit̃ mẽs hois Primo
Modestia quidẽ in actionibꝰ qd̕ facit Modestia q̃
in dictis vel factis (ſm glo.) debitũ mo-
dũ seruat. In patria vo excellẽter ẽ mo-
destia: nã vires inferiores sũt oimode su-
perioribꝰ subiecte. Scd̕o bñ disponitur
Cõtinen tia ꝛ Castitas mens hois in interioribꝰ ɔcupiscẽtijs: et
hoc facit Cõtinẽtia ꝛ Castitas diuersimo
de tñ: nã ɔtinẽs vt di. vij. ethi. est q̃ concu
piscẽtias inordinatas ꝛ fortes patit̃: s; ab
eis nõ deducit̃ seu vincit̃ ɔ̃ passiones for
titer se tenens: sic ꝑ ɔtinentiã in via se hõ
abstinet ab oi delectatiõe venerea: sic ɔti
nẽtia ꝑfecta est vginitas: scd̕a viduitas.
Hmõi vo ɔcupiscẽtie non sunt in patria:
ꝓpter qd̕ nõ est ibi ɔtinẽtia q̃tũ ad ɔcupi
scẽtias pati: tñ est ibi q̃tũ ad non deduci.
nã bti nõ pñt ad aliqd̕ malũ flecti. Castꝰ
vo nõ patit̃ ɔcupias nec vincit̃: sic in via
castitas est purgati animi. Castitas autẽ
est in patria ꝓut importat oimodã mũdi
ciã: nã in ea nõ intrat aliqd̕ coinq̃natum
Apocal. xxj. Et h̕ habent̃. xij. fructꝰ spũs
q̃ signant̃ Apoca. vl. ex vtraq; pte flumi-
nis ꝑ lignũ vite afferẽs fructꝰ. xij. Scũs
aũt Bonauẽ. ꝑ. xij. fructꝰ mysticat multi-
plices statꝰ ꝛ dignitates vtutes et opa sal-
uatoris nr̃i: q̃ multifarijs saporibꝰ ꝛ spũa

libus ɔsolationibꝰ cibãt deuotas aĩas in
eis meditãtes ꝛ reficiũt: recte fructꝰ nomi
nant̃. Ipe em̃ sctũs adinstar. xij. fructuũ
ligni vite: qd̕dã opusculũ deuotissimum
cõpilauit: in q̃ sub q̃dã arbore imagiaria:
flores ꝛ fructꝰ germinante: pullulante ex
euãgelij silua: vitã passionẽ ꝛ glificationẽ
dñi nr̃i ihu xp̃i (q̃ vere lignũ vite est: fru-
ctusq; sublimis vteri virginal') paucis et
ordinatis correspõdentibꝰ sibi vbis i mo
dũ fasciculi collegit: declaratio doctorũ
omittit̃ breuitatis grã. Octuꝫ ad scdm
O Sensus spiritales notandũ ꝙ Sensus spiritales sunt. v. scꝫ
visus auditus gustus tactus odoratus ꝛ
dicũt intellectuales ꝑceptiões circa veri-
tatẽ spõsi ɔtẽplandã. His em̃ sensibꝰ aĩa
sctã ad ɔtẽplationẽ ꝛ ad amplexꝰ ꝛ aspe-
ctus spõsi est ydonea. Nã visu videt̃ spõ
si xp̃i summa pulcritudo: sub rõne splen-
doris. Auditu audit̃ summa armonia sb̕
rõne vbi. Gustat̃: xp̃i summa dulcedo: sb̕
rõne sapie cõprehẽdentis vbũ ꝛ splendorẽ
Odorat̃ xp̃i sũma fragrantia sb̕ rõne vbi
inspirati in corde. Tactu astringit̃ ꝛ pal-
pat̃ xp̃i summa suauitas sb̕ rõne vbi icar
nati int̃ hoies habitãtis. Que q̃les ꝛ q̃t
sunt sensus spũales: si q̃nq; vel vnꝰ solũ.
Et cur dicunt̃ spũales ꝛ interiores. Qua
liter in sctis angl'is reperiunt̃: ꝛ quõ per-
tinẽt tã ad intellectũ q̃ ad effectũ. Quali
ter insuꝑ suauitas huiꝰ dulcissimi nomis
Ihs: dulcissime marie sensibꝰ spũalibꝰ ꝛ
nõ corporeis sentit̃: dictũ est. j. trac. c. xvj.
dubio. iij. ¶ De grã q̃tũ ad q̃tuor exerci-
tia meritorum. Caplm xxxj.

A De grã q̃tũ ad q̃tuor exercitia meritorum Septimo iuxt̃ ordinẽ p̃missum in p̃
ca. huiꝰ trac. restat dicẽdũ de q̃tu
or exercitijs meritoꝝ. Et qm̃ fru-
ctuum spũs suꝑabundantẽ delectationẽ
sensuũq; spũaliũ deliciosaꝫ illuminatõeꝫ:
nemo nouit nisi q̃ ꝓbat: nemo aũt ꝓbat
nisi ꝑ grãm diuinitꝰ datã: q̃ nemini datur
nisi ei q̃ se exercet ad illã: iõ deinceps ɔsi-
deranduꝫ est de grã q̃ ad q̃ttuor exercitia
meritoꝝ. Primo de exercitio grẽ in credẽ
dis: cuiusmodi sũt articuli fidei. Scd̕o in

diligēdis: cuiusmodi sunt illa q̄ spectant ad ordinē diligēdi. Tercio in exequēdis: cuiusmodi sunt p̄cepta legis diuine. Quarto in postulādis: cuiusmodi sunt petitiones orōnis dn̄ice. De credēdis aūt (pro ut dicit. s. Bonauē. in breuilo.) hec tenēda sunt. Qz lz p fidem astruimur credere plurima q̄ sunt supra rōnē: z gn̄aliter oīa q̄ ptinent z afferunt in canone sacre scripture. Spāliter tn̄ et ꝓprie articuli fidei sunt credendi: q̄ ptinent in serie symboli ap̄lici. Qui quidē sunt vno mō. xij. si habeat ad eos q̄ symbolum ediderūt. Alio mō. xiiij. si ɔsiderem⁹ q̄ radicaliter sūt credenda tāq̄ oīm credendoꝝ fundamentū De. xij. alias. xiiij. credibilib⁹: cōsentis in q̄tuor symbol: dictū est s̄. c. xxiij.

De credendis

De diligēdis aūt hec tenēda sunt: q lz oīa opera diuina sunt valde bona: q̄tuor tn̄ ꝓprie sunt ex charitate diligēda: scz de⁹ etern⁹: qd̄ nos sumus: pximus nr̄: z corp⁹ ꝓpriū In quoꝝ dilectione seruādus est ordo z modus: vt de⁹ p̄ diligat sup oīa z sup se. Scd̄o q nos sum⁹ sub deo z p deo. Tercio q pxim⁹ nr̄ sicut z nos. Quarto corpus nr̄m infra nos z infra pximū tanq̄ min⁹ bonū p̄cipuū. Ad h̄ aūt exequēduz dat vn⁹ charitat habit⁹ z duplex mādatū in q̄ pendet vniuersitas legis z ꝓphetarū nō solū q̄tū ad vetus testm̄ veruetiā q̄ntū ad nouū. De ordine diligēdoꝝ: dictuz est s̄. c. xxv.

De diligēdis

De exequēdis seu de exercitio gr̄e respectu: agēdoꝝ p̄ceptoꝝ: z ɔsilioꝝ diuinoꝝ. Attendendū est q est preceptū nature: discipline z scripture. Preceptū nature est duplex: innatū z datum. Innatū est duplex: qd̄dā respectu dei qd̄ dā respectu pximi. Respectu dei ē illud Deut. vj. vic. Diliges dn̄m deū tuum ex toto corde tuo: ex tota aīa tua: z ex tota fortitudine tua. De hoc p̄cepto dictuz est ca xxv. de actu charitatis. Respectu pximi ē duplex: vnū p b̄nficētiā Math. vij. Quecunqz vultis vt faciant vobis hoies z vos eadē facite illis. Aliud est de innocētia Thob. iiij. Qd̄ ab alio oderis fie. ti. vide ne alteri aliq̄n tu facias.

B De exequēdis

Datum p̄ceptū nature est duplex: vnū ad conseruationē indiuidui Geñ. ij. Ex omni ligno paradisi comede. Aliud est ad cōseruationē speciei Geñ. j. Crescite z multiplicamini. Preceptū discipline est duplex qd̄dā ad ꝓbationē obediētie Geñ. ij. De ligno scie boni z mali ne comedes. Qd̄dā ad ꝓbationē fidei Geñ. xxij. Tolle filium tuū vnicū. quē zc. Precepta scripture sunt in. iiij. generib⁹ compb̄ēsa. Quedam sunt cerimonialia: vt nō arabis in boue z azino. Quedā sacramētalia: vt de vitula rufa z alijs sacrificijs z circūcisione. Quedam iudicialia: vt oculū pro oculo: dentē p dente. Quedā moralia: vt. x. p̄cepta decalogi: q̄ dicunt moralia: qz cū fide sunt ad salutē hoīm necessaria. In fide eñ et moribus est salus hoīm ɔstituta: fuerunt aūt cōscripta digito dei in duabus tabulis lapideis. In signū gemine charitatis. Diuine scz z humane. Hec p̄cepta p ordinē in his vsibus ptinent. Sperne deos: fugito piuria: sabbata serua. Sit tibi p̄ris honor sit tibi mr̄is amor. Nō sis occisor: mechus: fur: testis iniqu⁹. Vir iniqz thoꝝ: resqz caueto suas. Hec q̄tuor p̄ceptoꝝ fuerūt in veteri testamēto tāto multiplicato numero: vt q̄si nō essent plures dies in anno: nec ossa in hoie q̄ precepta data dei pp̄lo. Lex aūt euāgelica supueniens: cerimonialia z sacramentalia figuralia euacuauit adimplēdo. Iudicialia tēpauit auferēdo: moralia ɔsummauit adijciēdo. Adiecit aūt q̄tuor ɔditiones nobilissimas: vic; documēta instruētia: ꝓmissa incitātia: sacramēta adiuuātia: z consilia pficiētia: que sunt pauptatis altissime castitatis mundissime: et obedientie siue humilitatis subiectissime. Hec nanqz cōsilia elongant a malo q̄tum ad culpam z q̄tum ad causam. Et omne malum orit ex triplici radice: scz concupiscentie carnis: z concupiscentie oculorum et superbie vite. Hinc est q tria sunt cōsilia euangelica perfecte nos elongantia a triplici

radice predicta: que ideo sunt consilia: qꝛ
vt perfecte faciant recedere a malo: nõ so
lum sepant a licitis: verumẽtiam a licitis
ꝯcessis que possunt esse occasio mali: ad
cõsilia implenda inuitat dominus noster
Jesus xp̃us eum qui vult esse perfectus
De diuersitate preceptoꝛis dictum est .j.
tract. ca. xlv. de legibus. ¶ De postulan-
dis: de exercitio gratie respectu petendo-
rum hoc tenendũ est: ꝙ licz deus sit libe-
ralissimus: ꝛ pronioꝛ ad dandum ꝙ̃ nos
ad accipiendum: tñ a nobis vult exoꝛari
vt occasionem habeat largiẽdi dona gra-
tie sp̃ussancti. Uult aũt oꝛari non solum
oꝛatione mentali: que est ascensus mẽtis
in deum: verũetiam vocali: que est petitio
decentium a deo: nõ solum ꝑ nosmetip̃os
verũetiã per sanctos tanꝙ̃ coadiutoꝛes
nobis diuinitus datos: vt qd̃ minus di-
gni sumus impetrare per nos: impetrare
valeamus per sanctos: ꝛ quia quid oꝛe-
mus ſm ꝙ opoꝛtet nescimus: ne vagare-
mus incerti: foꝛmã nobis tribuit domin⁹
ꝛ deus noster xp̃us in oꝛatione quã com
posuit: in qua sub septenario petionũ nu
mero: vniuersitas compꝛehendit̃ peten-
doꝛum. Licet aũt expositiones oꝛationis
dominic: a catholicis tractatoꝛibus mul
tiplicate sint ferme super numerũ: duoꝛũ
tamen expositiones hic interserunt̃: san-
cti vicz Bonauẽture ꝛ beatissimi Fran-
cisci seraphicoꝝ: que inter ceteras expo-
sitiones nõ minus videnť inflãmare affe
ctum ꝙ̃ illuminare intellectum. ¶ Expo
sitio oꝛationis dominice scti Bonauẽ
ture Pater noster priuilegiata ẽ hec oꝛa-
tio in tribus. In dignitate: qꝛ est a xp̃o cõ
posita. In bꝛeuitate: vt citius sciatur: vt
melius retineat̃: ꝛ vt frequẽtius dicat̃: ꝛ
in fecõditate: qꝛ om̃es petitiões ꝯtinet: et
vtriusqꝫ vite necessaria cõplectit̃. Pa-
ter nr̃ diuidit̃ in exoꝛdiũ: pater nr̃ in tra-
ctatũ: sanctificet̃ nomẽ tuũ: ꝛ in ꝯclusio-
nẽ: si ei dimiserit̃ hoĩbus pctã eoꝝ Mat.
.vj. Sed hec ꝯclusio nõ est de integritate
oꝛõnis: in exoꝛdio dat̃ petẽdi fiducia cuz

¶ De postulandis

Expositio oꝛõis dñice .s. Bonauẽture Pater nr̃

dicit̃ pr̃ nr̃: nõ dñe: dño seruit̃ in timoꝛe:
pr̃i in amoꝛe Malachie .j. Fili⁹ honoꝛat
pr̃em suũ: ꝛ seru⁹ dñm suũ timebit. Si ḡ
ego suz pr̃: vbi ẽ honoꝛ me⁹: si dñs ego sũ
vbi ẽ timoꝛ me⁹. In tractatu ponunt̃ oĩa
nobis nccãria: ꝛ in ꝯclusione inferunt̃ ne
cessaria ex p̃missis ꝯsequẽtia. ¶ Deus dr̃
pater gñaliter oĩm ꝑ creatõez Deut. xxv
Nũqd ip̃e pr̃ tu⁹: q̃ possedit: fec̃ ꝛ creauit
te: fecit in coꝛpe: creauit in aĩa: possedit in
vtroqꝫ. ¶ Deus dr̃ pr̃ Sp̃ãliter iustoꝝ ꝑ
adoptionẽ Mat. v. Estote ꝑfecti sicut ꝛ
pr̃ vr̃ celestis ꝑfect⁹ ẽ: ꝛ Luc. xj. Si ḡ vos
cum sitis mali nostis bona data dare ꝛc̃.
¶ Deus dr̃ pr̃ Singulariter xp̃i ꝑ eternã
gñatione Jo. v. Nõ solũ soluit sabbatuz
ſ ꝛ pr̃em dicebat se hr̃e deũ. Pat̃ p̃mo
mõ ꝑ imp̃ssaz imaginẽ Scd̃o mõ ꝑ appo
sitã grãm. Tertio mõ ꝑ eternã gñationẽ.
¶ Qui es in celis .i. in angelis vel in sctis Qui es in celis
Sãcti dicunt̃ celi: ꝓpter vite sublimitatẽ
Phil. iij. Nostra ꝯuersatio in celis ẽ: ꝓpt̃
bonoꝝ opeꝝ claritatẽ. Phil. ij. Inter q̃s
lucẽt sicut luminaria ĩ mũdo xbũ vite ꝯti
nẽtes Math. v. Luceat lux vr̃a corã hoĩ-
bus: ꝓpter ꝓpositi firmitatẽ ps̃. xxxij. xbo
dñi celi firmati sunt: ꝓpter deũ in eis qui-
escentẽ ꝑ grãm Ysaie. lxvj. Celum mihi se
des ẽ. ps̃. cij. dñs in celo parauit sedẽ suam
¶ Sãctificet̃ nomẽ tuũ Termiato exoꝛ-
dio sequit̃ tractat⁹: q̃ diuidit̃ ĩ duas ptes
In p̃ma oꝛat̃ ꝓ bonis adipiscẽdis: in se
cũda ꝓ mal' ãmouẽdis ibi: ꝛ dimitte nob
debi. nr̃a. p̃mo petit̃ ꝓ bonis adipiscẽdis
sunt bona et̃na q̃ petunt̃ ĩ p̃miũ ibi. Scti
ficet̃ nomẽ tuũ: petim⁹ ꝙ ip̃a glĩa siue ꝑ-
fecta noticia ꝯfirmet̃ ĩ nob: ꝛ h̃ erit ĩ glĩa
ꝑseuerãdo. Sũt bona sp̃ũalia: q̃ petunt̃
in meritũ siue in bonũ ꝑseuerãtie. Adue-
niat regnũ tuũ .i. eccl'ia vel aĩa: in q̃ ꝑ grãz
regnas. Adueniat .i. in fine ꝑueniat: sunt
spiritualia que petunt̃ in bonum gratie.
Fiat voluntas tua .i. libertas nostri arbi
trij societ̃ per gratiam tue volũtati. Sũt
bona tempalia q̃ petunt̃ in sustentatiõe
siue tp̃ale subsidiũ. Panẽ nr̃m q̃tidianũ

¶ Sãctificetur nomẽ tuum.

Scdo petitur pro malis amouēdis.
Preteritis. Et dimitte nobis
Presentibus. Sed libera nos.
Futuris. Et ne nos inducas.
Mala preterita sunt dolenda.
Mala presentia sunt vitanda.
Mala futura sunt precauenda.

	Prima Sctificet nomen tuum.
	Scda Adueniat regnum tuum.
Se-	Tertia Fiat voluntas tua.
ptem	Quarta Panē no. qti. da. no. ho.
sūt pe	Quita Dimitte nob debita nr̄a.
tiões	Sexta Et ne nos inducas in tē.
	Septima Sed liba nos amalo.

Septem sunt dona

Sapientia Intellectus Consilium Fortitudo Scientia Pietas Timor.

Septē sunt virtutes

Paupertas Spiritus Māsuetudo Luctus Sitis iusticie Miscdia Mundicia cordis Pax.

Septē sunt beatitudines

Regnum celoꝝ Possessio terre Consolatio Saturitas Miscdie cōsecutio Visio dei Filiatio dei.

Septem sunt vitia

Inanis gloria cōtra quā Pauptas spūs Ira ꝯtra quā Mansuetudo. Inuidia ꝯtra quā Luctus. Accidia ꝯtra quā Sitis iusticie. Auaricia ꝯtra quā. Miscdia Gula ꝯtra quā Mūdicia cordis Luxuria cōtra quam pax.

Homo egrotus Deus medic⁹ Vitia languores Petiones planctus Dona antidota Virtutes sanitates Beatitudines sunt felicitates ꝛ gaudia.

Petitionib⁹ dona obijciunt ꝛ vitia excludunt. Donis virtutes obijciunt: ꝛ vitia excludunt. Virtutibus beatitudines obijciunt: ꝛ vitia excludunt.

Sanctificet nomen tuum

E Sāctificet nomē tuū.

Petitio Sanctificatio
Donum Sapientia
Virtus Pax
Beatitudo Filiatio dei
Vitium cōtra qd Luxuria

Nomen dei inueniemus

Terribile Deutro. v. nisi timueritis nomen eius gloriosum ꝛc. q̄tum ad potentiam que attribuit patri. Admirabile ps. Domine dominus noster: q̄ admirabile est nomē tuū: q̄tum ad sapientiā q̄ attribuit filio. Laudabile ps. A solis ortu vsq; q̄tum ad bonitatē q̄ attribuit spūiscto. Sanctificet ergo. i. firmetur in nobis nomen tuū Terribile: admirabile: laudabile. Terribile in cognitione eterne potestatis. Admirabile in cognitione prime veritatis. Laudabile incognitiōe summe bonitatis.

Sanctificet nomē tuū: quasi dicat. Da nobis spm̄ sapiētie. i. iocunditatē eternaȝ vt gustemus q̄ suauis es: ꝛ generat in nobis pacem: ꝛ hoc cōtra luxuriā: quia non est pax ossibus meis a facie pctōꝝ meoꝝ

Adueniat regnū tuū

Petitio Aduentus regni dn̄i
Donum Intellectus
Virtus Munditia cordis
Beatitudo Visio dei
Vitium contra qd Gula

Regnū dicit Militās ecclia Matth. xiij. Mittet filius hominis angelos suos ꝛ colligent de regno dei om̄ia scādala. Regnū dī Doctrina euāgelica Luc. xvj. Lex ꝛ ꝓphete vsq; ad Iohānem: ex eo q̄ regnū dei euāgelisauit. Regnū dī Beatitudo eterna Math. xiij. Fulgebūt iusti sicut sol ꝛc. De hoc ꝓprie accipit qd h dī licet nō incōgrue d alijs dici possit. Dicit ergo Adueniat regnū tuū: qi dicat: da nobis spm̄ intellectus: q̄ mūdati corde intelligimus te in pn̄ti: hic regnare p fidē: ꝛ in futuro videbim⁹ regnare p spēm: ꝛ hoc ē ꝯ gulā: de q̄ dī vinū ꝛ ebrietas aufert cor.

Fiat voluntas tua

Petitio voluntatem dei fieri
Donum Consilium
Virtus Misericordia
Beatitudo Misericordie cōsecutio.
Vitium cōtra qd Luxuria

Capitulum XXXI

Est voluntas dei ad
Creationē p̄s. Quia q̄cunq3 voluit fecit.
Gratificationē. j. Thess. iiij. Hec est volūtas dei sanctificatio vr̄a.
Glorificationē Job. vj. Hec est volūtas p̄ris mei: vt ois q̄ vi. filiū τ credit in ꝛc.

Est volūtas dei creans gratificās glorificans. Et de hac intelligit q̄d hic dicit Dicit ergo. Fiat volūtas tua. q. d. da nobis spm̄ cōsilij vt faciamus volūtatē tuā Maxime miam q̄ perimit auariciā: q̄tenus miam ꝯseq̄mur: s̄m illud. Bt̄i misericordes q̄m miam ꝯsequent. Sicut eñ auaricia cōsistit in acquirēdo τ retinēdo ita mia in dando τ dimittēdo: fiat voluntas tua: q̄d prodest sepius dicere et nolle iuuare vult deus apud te esse pauperes: vt per eos salueris corpore τ anima. Cū eñ defuerunt vasa stetit oleum.

F Panē nostrū quotidianū

	Petitio	Panem dari.
Panē nr̄m	Donum	Fortitudo.
quotidianū	Uirtus	esuries iusticie
	Beatitudo	Saturitas
	Uiciū ꝯtra q̄d	Accidia

Est panis corpalis. sacramētalis. eternalis. Corporalis Gen. iij. In sudore vultus tui ves. pa. Sacramentalis. j. Chor. xj. Quicūq3 mandu. panē hūc. Eternalis Joh. vj. Ego sum panis viuus. Et ille p̄cipue dicit supsubstātialis. Hieronym⁹ Supsubalis est ille qui dicit. Ego sū panis viuus: qui sc3 supat vniuersas creaturas. Licet aūt multi sint panes mystici de his tñ tribus expōnūt doctores: q̄d h̄ dicit vñ Aug⁹. Panis quotidian⁹ dicit⁹ vel necessaria vite: vel sacramentū corporis xp̄i. Oportet ergo vt coniūctim omia ista tria accipiamus: vt sc3 panē quotidianū petamus: simul τ necessaria corpi: et sacramentū visibile: τ inuisibile verbum dei: vñ de his tribus pōt accipi q̄d dicit Luc. xj. Amice accōmoda mihi tres pa. Ergo p̄mus panis est in via ad corporis sustentationē. Scd̄s in via ad aīe refectionē. Tercius in patria ad eternā fruitōz Dicit ergo panē nr̄m supsubalē ꝛc. q. d. da nobis spm̄ fortitudinis q̄ mlt̄iplici pane roborat aiā3: ne deficiam⁹ in p̄nti: esuriendo iusticiā per quā expellētes accidiam plena iusticia saturabimur.

Dimitte nobis debita nostra.

	Petitio	Dimitti debita
Dimitte nob	Donū	Scientia
debita nr̄a	Uirtus	Luctus
	Btitudo	Consolatio
	Uiciū ꝯ q̄d	Inuidia

Est debitū offense. bone vite. pecunie Offense Mat. xviij. Serue neq̄ oē debi. Bone vite Luce. xvj. Cū feceritis oia q̄ p̄cep. sunt vob di. ser. inuti. i. q̄d debūi. fe. Pecunie Prouerb. xxij. Noli esse cū his q̄ defigūt man⁹ suas τ q̄ vades se offert p̄ debitis. Debitū primū malū Scd̄m bonum. Tercium indifferēs. Dicit ergo dimitte nobis debita nr̄a. q. d. da nob donū sciencie. Luctū q̄ tā nr̄a q̄ aliena pctā cogitem⁹ τ defleam⁹: vt nobis debita nostra dimittas: τ ita ꝯsolationē habeam⁹ aduersus inuidiā q̄ facit de bono alieno tabescere. Vñ versus. Inuidus alterius rebus marcessit opimis.

Ne nos inducas in tētationem

	Petitio	Nō iduci i tētatōz
Ne nos idu	Donū	Pietas
cas i tētatōz	Uirtus	Māsuetudo
	Btitudo	Possessio terre
	Uiciū ꝯ q̄d	Ira.

Est tētatio irritationis. ꝓbationis. male ꝑsuasionis. Irritationis Exo. xvj. Uocauit moyses nomē loci istius tētatio: q2 tētauerūt deū dicētes. Est ne de⁹ in nob. Probationis Jaco. j. Btūs vir q̄ suffert tentationē. Male ꝑsuasionis Mat. iiij. Accedēs tētator dixit. Si fili⁹ dei es ꝛc. De hac tercia tentatione intelligit precipue q̄d hic dī. Dicit ergo et ne nos inducas in ten. q. di. da nobis spm̄ pietatis et mansuetudinē spūs: vt per spm̄ pietatis vincamus tentationē: exercendo nos ad pietatem: et per mansuetudinem vincamus vicium ire: nō reddēdo malū p̄ malo: vt ita possideam⁹ terrā viuētiū quā ꝑ spm̄ pietat τ māsuetudinis optam⁹: vñ bti mites q̄m ipi possidebūt terā.

Sed libera nos a malo

Sed libera nos a malo	Petitio	Liberari a malo
	Donū	Timor
	Virtus	Pauptas spūs
	Btitudo	Regnū celoꝝ
	Viciū ꝯ qđ	Inanis glia

Est malū culpe. pugne. pene. Culpe siue trāsgressionis Ro. viij. Liberati a seruitute corruptionis: in li. gl. filij dei. Pugne siue tētationis Math. vj. Et ne nos inducas in tentationē. Pene siue punitionis eterne Osee. xiij. De manu mortis liberabo eos. Dicit ergo. Sed libera nos q̄si diceret da nobis spm̄ timoris vt p spiritū timoris vincamus mala p virtutem pauptatis spūs adijciemus bona. q̄tenus exclusis vicijs ꝛ ꝯtēptis terrenis: habeamus eterna scȝ btitudinē reg. celoꝝ: qđ Lucip ꝛ primi parentes p vicium inanis glorie perdiderūt Amen.

G Alia expositio orationis dominice s. Bonauenture

¶ Alia expositio orōnis dnīce s. Bonauenture in modū cōtemplationis ex breuiloquio ꝛ Centiloquio. In orone quā dn̄s cōposuit sub septenario petitionum comprehendit vniuersitas petendoꝝ.

Uel q̄tū ad premiū patrie vel ad meritum siue transitū vie. Ad p̄miū patrie ꝛ sunt Intelligētia veritatis. Reuerētia maiestatis. Concordia volūtatis. Intelligentia veritatis siue apta visio summi veri: qđ nō videt nisi a mūdis et a sctis. Et hoc petit cū dī Sanctificet nomē tuum. i. tui nois noticia psonis sctis ꝛ mundis donet. Reuerētia maiestatis siue tētio summi ardui: q̄ reges facit p quā regnū habet: ꝛ hoc petit cum dī Adueniat regnū tuū. Concordia volūtatis siue fruitio summi boni: q̄ nō dat nisi his q̄ habēt volūtates suas cōformes diuine voluntati. Et hoc petit cū dicit Fiat voluntas tua ꝛc. Q̄tū ad meritū siue trāsitū vie aut respiciūt collocationē boni conferentis: aut amotionē mali nocētis. Collocationē boni cōferētis qđ petit in pane q̄tidiano siue supsubali: in quo petit q̄cq̄d necessariū est ad ꝯseruationē vite p̄ntis siue fm corpus siue fm aiam. Et hoc petit Panē nr̄m q̄tidianū da nobis hodie. Si amotionē mali nocētis fit tripliciter aut mali p̄teriti. p̄ntis aut futuri Preteriti ꝛ hoc est malū culpe siue trāsgressionis qđ petit amoueri i dimissione debitorū ibi. Et dimitte nobis debita nostra. Presentis ꝛ h est malū pugne siue tētationis: qđ petit amoueri i victoria tēta tionū ibi. Et ne nos inducas in tētationē. Futuri ꝛ h est malū pene siue tribulationis: qđ petit amoueri in liberatione ab oppssiōe aduersarioꝝ ibi. Sȝ libera nos a malo. Amē. ¶ Expositio orationis dominice sancti Francisci.

H Expositio orōnis dominice sancti Francisci

b Eatissime Pater nr̄ creator redēptor saluator ꝛ cōsolator noster Qui es in celis. In angelis et in sctis: illumināns eos ad cognitionē: qr tu dn̄e lux es: inflamās ad amorē: qr amor es tu dn̄e. Et inhabitās ꝛ imples eos ad btitudinē: qr tu es dn̄e summū bonum ꝛ eternū: a quo oē bonū sine q̄ nihil est bonū. Sanctificet nomē tuū. Clarificet in nob noticia tua: vt cognoscamus q̄ sit latitudo bn̄ficioꝝ tuoꝝ: lōgitudo ꝓmissoꝝ: sublimitas maiestatis ꝛ ꝓfundū iudicioꝝ. Adueniat regnū tuū vt tu regnares i nob per grām: ꝛ facias nos venire ad regnū tuū: vbi est visio tui manifesta: tui dilectio pfecta: tui societas btā: tui fruitio sempiterna. Fiat volūtas tua sicut in celo ꝛ in terra: vt amemus te ex toto corde te sp cogitādo ex tota aīa: te sp desiderādo: ex tota mēte: oēs intētiones nr̄as ad te dirigēdo: honorē tuū in oibus q̄rendo Et ex oibus viribus nr̄is: oēs vires nr̄as ꝛ sensus anime ꝛ corpis: in obsequiū tui amoris ꝛ nō aliunde expendēdo. Et pximos nr̄os amemus sicut nosmetipsos. Oēs ad amorē tuū ꝓ viribus trahendo de bonis alioꝝ sicut de nostris gaudēdo ꝛ in malis cōpatiendo: et nemini vllam offensionem dando. Panem nostrū quotidianū: dilectum filium tuum dn̄m nr̄m iesum xp̄m. Da nobis hodie: in memoriā ꝛ intelligētiam ꝛ reuerētiā amoris que

ad nos habuit. Et coꝝ que pro nobis: di
xit: fecit ꝛ sustulit. Et dimitte nobis debi
ta nostra: per tuam misericordiam ineffabilē:
ꝛ passionis dilecti filij tui virtutem: ꝛ per
beatissime virginis Marie: ꝛ omniū ele
ctorum merita ꝛ intercessionē. Sicut et
nos dimittimus debitorib⁹ nostris: ꝛ qđ
plene nō dimittim⁹ tu domine fac nos ple
ne dimittere: vt inimicos nr̄os ꝓpt̄ te ve
raciter diligamus: ꝛ ꝓ eis apud te devo
te intercedamus: nulli malū ꝓ malo red
dentes: omnibus in te ꝓdesse studeamus.
Et ne nos inducas in tentationē: occultā
vel manifestā: subitaneā vel momētaneā
Sed libera nos a malo: presenti: p̄terito
vel futuro. Amen: sctūs Franciscus hoc
pater noster dicebat: ꝛ ad dicenduȝ ordi
nauit: ꝓut legit̄ libro .j. ꝯformitatū: fru
ctu .xij: ꝛ .ij. libro: fructu .xj.

I Oratio premittēda in oīs boni exor- | Orō p̄mittēda in oīs boni exordio.
dio: congesta ex soliloquio .s. Bonauēture

In omi siquidē pfecto ope tria necesse
est cōcurrere vicȝ. Voluntatꝭ beniuolen
tiam: rōnis sapientiā: volūtatis potentiā
Voluntatis beniuolentiā siue clementiā
quo ad vim ꝯcupiscibilem: que ad opan
dum potentiā mouet. Rōnis sapientiam
siue sciētiā quo ad vim rōnalem vt opan
do potentiā dirigat. Voluntatis potētiā
siue magnificentiā quo ad vim irascibilē
vt mota ꝛ directa opus efficiat. Sine eni
potētia oīs actio est inualida. Sine sa
pientia oīs actio ē stolida. Sine clemē
tia oīs actio est insipida. Omne nāqȝ
datū optimū: ꝛ oē donū pfectū: desursum
est descēdēs a pr̄e luminū. Oē nanqȝ bo
nū sm Augu. aut deus est: aut a deo. Ille
ꝓpterea ē inuocādus: a quo oē bonū: ori
ginaliter ꝓgredit̄: sm quē oīe bonū: exē
plariter ꝓducit̄: ad quē oē bonū: finaliter
reducit̄. Hec ē illa ineffabilis trinitas: pr̄
ꝛ fili⁹ ꝛ spūssctūs. Oratio. O pr̄ mise | Oratio
ricordiaꝝ: ꝛ deus toti⁹ ꝯsolatōis: a cuius
diuīa magnificētia: oē bonū originalit̄ ꝓ
gredit̄ te deuote inuoco: hūiliter imploro
flebiliter postulo: q̄tenus mihi ꝯcedas ꝑ
Jesum xp̄m benedictum vnicum cordis
tui filium: sm cuius eternam sapientiam
omne bonum exemplariter ꝓducitur: in
sanctissimo spiritu paraclito: ad cuius su
pernam clementiā: oīe bonum finaliter
reducit̄: in omni mea actione: cogitatiōe
ꝛ oratione: potentiā ꝯfortatricē: ne labo
re depressus succūbam: sapientiā illumi
natricem: ne errore seductus deuiem: cle
mentiā ꝯsolatricē: ne tedio victus deficiā

Abeant queso in obliuionē corā te mi
tissime deus: male mea consumpta tpa.
ꝛ cōcede vt hoc tempus meū residuū: for
te nimis breue vt momētaneū: sit tibi ho
norificū: mihi fructuosuȝ: ꝓximoqȝ edifica
torium. Per eundem Jesum xp̄m vnige
nitum tuum: qui tecum ꝛ sanctissimo spi
ritu paraclito: viuit ꝛ regnat deus per im
mensa secula Amen.

De gratia consummata gloria vicȝ su
perne beatitudinis.

Caplm xxxij

P Hilosophia nanqȝ oīs clamat: | A De grā cō summata glīa vicȝ supne beatitudinis.
et certissima theologica veritas
asseuerat: ꝙ omnia bonum ex
optant: quia nihil potest naturaliter ap
peti nisi sub rōne boni. Igitur si bonū ap
petit̄ ab oībus quia bonū: magis appeti
tur mai⁹ bonū: ꝛ maxime summū bonuȝ
Bene ergo (dicit phūs in ethicā) annū
ciauerūt dicentes. Bonū est qđ oīa ap
petunt: nā bonū est appetitus motiuū: et
oīe qđ appetit̄: vel bonum est vel appa
rens bonum: maxime appetit̄ summum
bonū. vn̄ Boetius .iij. de ꝯsolatione. ꝓsa
ij. Omnis (inquit) cura mortalium: licet
diuerso calle ꝓcedat: ad vnum tamē bea
titudinis finē nititur ꝑuenire. Illud au
tem est (inquit) bonū quo q̄s adepto ni
hil vlterius desiderare queat. Est enim
(inquit) mentibus hominuȝ naturaliter
summi boni inserta cupiditas .i. desideriū
Desiderium aūt est ipsius quod maxime
mouet. Maxime aūt mouet qđ maxime
amat̄. Maxime autē amat̄ esse beatum.
Beatū aūt esse non habet̄ nisi ꝑ optimū

⁊ vltimū finē. Nihil autē appetit humanū desideriū: nisi quia summū bonū: vel quia est ad illud: vel quia habet aliquam effigiem illius: tanta est vis summi boni (inquit sctūs Bonā.) vt nihil nisi ꝑ illius desideriū a creatura possit amari: ꝗ tunc fallit ⁊ errat: cum effigiem ⁊ simulacrum ꝓ veritate accipit. Et ideo dicit Boetius Ad falsa tñ deuius error abducit: nā auaros: decipit falsa cupido ⁊ opulentia: superbos fallit glorie altitudo ⁊ arrogātia. Luxuriosos: seducit pulcritudo corpis ⁊ lasciuia: hereticos decipit intelligētie hebetudo ⁊ fallacia: ſ iustos allicit summi boni dulcedinis magnitudo et beatitudo.

Cōtinētia capituli

Cōtinentia capli. In hoc caplo aliqua de gloria eterna ꝗ est gratia ꝯsummata: siue de beatitudine superna summatim tāgere ꝯuenit hoc ordine. Primo de circa btitudinē errore philosophoꝝ: et verissima positiōe catholicoꝝ. Scdo de duplici beatitudine obiectali ⁊ formali. Tertio de cōuenientia grē gratificātis ⁊ glorie ꝯsummantis: que eadē est cum supna beatitudine. Quarto ꝗd sit beatitudo. Quinto de triplici beatitudine formali: substātiali vicȝ ꝯsubstātiali ⁊ accidētali. Ultimo de gaudijs celoꝝ: nō quidē de singulis generum ſ de generib⁹ singuloꝝ caplo finali.

B

Circum ad primū ꝯsiderandū: cum eñ sicut (inqt Boetius) inserta est mētibus hoim veri boni cupiditas. i. appetit⁹ Uerū aūt bonū est qd̓ nos beatos efficit: beatitudine scȝ ꝗ est bonū sufficiētissimū oēm excludens defectū ⁊ indigentiā: quēadmoduȝ igiṫ oñi hoī inest in vniuersali appetit⁹ btitudinis innat⁹ volūtate nālī. sic etiā cognitio btitudinis invlī oibus innata ē. Si aūt q̄riṫ: ꝑ ꝗd illa vlis cognitio innata est. R̄ndet. s. Bonā. in. iiij. dist. xlix. Qꝛ duo faciūt appetitū btitudinis. s. sufficiētia ⁊ indigētia. Qm̄ igiṫ aīa rōnaṫ creata est ad dei imaginē ⁊ sitūdinē: ⁊ facta ē capax boni sufficiētissimi: ⁊ ipsa sibi nō sufficit cū sit vana ⁊ deficiēs: ideo verā btitudinē appetit nāliter: sicq̧ sufficientiam cognoscit ꝑ indigentiā. Omēs ꝗ habent cognitionē btitudinis in gnāli: oms eñ credunt ꝙ beatitudo sit bonū qd̓ sufficit ⁊ omēs illi appetūt. In spāli ꝓo vbē sit ponēda btitudo ꝯtingit errare: vt qñ assumiṫ hoc sufficit. scȝ honor ⁊ voluptas ptās vel pecunia: errat cognitio: ⁊ declinat affectio. vñ si ab auaro q̄ras: vtrū appetit btitudinē veraȝ ⁊ velit hēe: r̄ndebit ꝙ sic: si q̄ras ꝗd velit: vtrū padisum vel denariū: r̄ndebit denariū. Et hui⁹ rō est qꝛ hic credit sufficientiā: ibi nō. Cognitio igiṫ in pticulari vbi sit beatitudo ponēda habeṫ a xp̄ianis ꝑ habitū fidei aliq̄ mō: ⁊ aliq̄to mō expectaṫ ꝑ deiformitatē grē: verā nanq̧ beatitudinē quā xp̄iani expectant: multi errore rōnis seducti: ⁊ volūtate deliberatiua incuruati: aspernanṫ et recusant voluntate electiua. Qēs. n. ꝗ de btitudine philosophica rōne pscrutati sunt: ꝯstituerūt eā: aut in ꝯtēplatōe ꝑme cause: sicut peripathetice scole institutor Aristoteles: docuit ꝑmo: ⁊. x. Ethi. aut posuerūt eā in virtute vl̓ bono honesto ⁊ in viuendo ꝯsentanee recte rōni sicut scola stoycoꝝ: aut posuerūt eā in adeptiōe boni vl̄is sepati: queadmodū plato suiq̧ sectatores. Illi aūt a phica rōne procul abscedūt: ꝗ diuitias: ꝗ potētiā: ꝗ gloriaȝ ꝗ sciētiā: vel aliqd̓ tale bonū fortuitū fragile ⁊ caducū hoi ꝓ btitudine statuerūt: qm̄ his oibus ad votū fluētib⁹: reperire est hmōi hoiem nō dicā nō beatuȝ ſ etiā nequissimū: ⁊ sup beluinā seueritatē vel ferocitatē nocēdi malignitate puersū. Qꝛ aūt btitudo vera nō inueniṫ: in delitijs: nec in diuitijs: nec in honorib⁹ mūdanis. Btūs Job. ca. xxviij. edocet dicēs: non inueniṫ in terra suauiṫ viuentiū (hoc ē carnaliter viuētiū: sic nō inueniṫ i delicijs) abyssus dicit nō ē in me (abyssus. i. auar⁹ sine sustentamēto: qꝛ nūq̄ dicit sufficit: ꝑ opa. n. dicē se oñdit: btitudo vera nō ē in me) Et mare loquiṫ nō ē mecū (mare. i. supb⁹ ad modū maris tumēs: loquiṫ: ꝑ opa. i. loq̄ se oñdit) sapia dei. i. btitudo nō ē in me: ⁊

ſta nõ inuenit̃ in ſupbis. Qȝ etiã beatitu-
do vera nõ ſit ꝯſtituta: in diuitijs vtilibꝰ
nõ in delicijs ſu[illegible]ibus: nõ in honoribus
potentia vel gloria tp̃alibus: ꝓbatũ eſt. j.
tract. ca. xxv. dubio. vj. Epicurus aũt ⁊
C ſardanapallus ⁊ ſordidus machometus
qui in corporeis voluptatibus humanaꝫ
btitudinẽ detrudere conati ſunt: ipſi cer-
te nõ phi nec inter phos nũerandi ſunt:
ſ; porci vocandi ſunt: qꝛ beatitudinẽ non
hominis ſ; pecoris deſcripſerũt. Beatitu
do namqȝ q̃ eſt dei cognitio ⁊ fruitio pfe-
cta: neq̃t haberi p ſẽſus ſolos: alioq̃n bru
ta eſſent dei capacia: ſi eñ nr̃e beatitudi-
nis eſſe volumus pticeps: vt a ſenſibilibꝰ
ad ſpũalia ꝯuertemur neceſſe eſt: oia eñ
ad ſenſum referre: eſt ꝓprium pecoris.

Sardanapallus vt legit̃ in hyſtorijs.
Rex fuit vltimꝰ monarchie aſſyrioꝝ: to-
tus voluptuoſus carnaliſqȝ fuit: puluina
ria p̃imo reppit: habitu mulieris indutꝰ
purpura colo nens: int̃ ſcorta delicijs va
cans: ab arbatho ꝑpoſito medoꝝ ſic in-
uẽtus: ob hoc indignati vaſalli eius ipm̃
debellauerũt: quod cernens ſeipſum cõ-
cremauit: de ſardanapallo commemorat
Auguſtinus ſc̃do libro. de ciui. dei. ca. xx.
ꝙ in ſepulcro ſuo ſcribi fecit: ea ſola ſe ha
bere tñ mortuum: que libido eius etiam
cum viueret hauriendo conſumpſerat.
De machometo dicit Lyra ſup illud Jo
hãnis. xvij. Beatitudo eñ hoïs cum cõ-
ſiſtit in ꝯiunctione ad vltimũ ⁊ optimuꝫ:
⁊ ideo nõ põt cõſiſtere in coniũctione ad
aliq̃d tp̃ale: vt dicunt rudes ſaraceni: qui
ponunt in alia vita beatitudinẽ in volu-
ptatibus carnalibus ⁊ delicijs conſiſtere
⁊ de ea premiari: ſm̃ ꝙ dicit̃ in alcorano
machometi: que tñ vita ſm̃ phm̃. j. ethi.
dicit̃ vita pecudũ: ꝓpter q̃d ipſe Auicẽna
hoc ꝯſiderans: dixit ꝙ ꝓpheta quẽ vocãt
machometũ: ꝓmittit eis talẽ felicitatem:
quẽ multi ſapiẽtes nõ attẽderẽt. Silr̃ iu-
dei reſurrectionẽ futurã expectant ad vi
tã carnalẽ: credentes felicitatẽ ꝯſiſtere in
bonoꝝ tp̃aliũ plenitudine ⁊ pacis trãq̃lli
tate. Hec ergo eſt ſumma philoſophã
tium de hominis beatitudine: quidã po-
ſuerunt eam in ꝯtemplatione p̃me cauſe
alij poſuerũt eam in virtute vel bono ho
neſto: alij in bono ſepato: inter quos Ari
ſtoteles lucidius expoſuit: ꝙ beatitudo
hominis ſita eſt in ꝯiũctione optime po-
tentie humane: cum optimo ſuo obiecto
Uirtus eñ cuiuſlibet rei ⁊ ſua quedã bti
tudo eſt: vt penes ſummũ q̃d in ea eſt ac
cipiat̃: queadmodũ beatitudo oculi eſſet
eius ꝯiunctio cum ſummo pulcro ſibi ꝓ
portionabiliter oblato. Et nota hic qua
lis eſt optima potẽtia humana niſi ratio:
qua p̃ſtantior eſt homo ceteris aïalibus
⁊ hoc ſm̃ ſententiã Ariſto. ⁊ ſuoꝝ ſeq̃tiũ
vel potiꝰ volũtas ſm̃ Auguſt. ⁊ ſuoꝝ ſe-
ctatoꝝ: vt ꝓbatũ. j. tract. ca. xxxij. Obie-
ctum optimuꝫ eſt deus glorioſus: cuiꝰ rõ
⁊ volũtas capax eſt p cognitionẽ ⁊ amo-
rem: ⁊ quo nihil maius intelligi põt p rõ
nem: quare manifeſtũ eſt ꝙ eleuate Ari-
ſtoteles beatitudinẽ hoïs eſſe ꝓbauit cõ-
templationẽ p̃me cauſe. Conformiter ad
illud Auguſti. Uiſio eſt tota merces bea
toꝝ: fundatã in v̓bo xp̃i. Hec eſt vita eter
na vt cognoſcant te verũ deũ ⁊c. Contẽ-
platio aũt p̃me cauſe nõ dicit nudã cogi
tationẽ de deo: ſ; cognitionẽ cum amore.
Alioq̃n ſi dilectio a cognitõe ſepetur: nõ
iam ꝯtẽplatio dicẽda eſt: ſed curioſa que
dam inueſtigatio: aut cogitatio vaga: fru
ctu carens atqȝ ſenſu: quales habuerunt
quos culpat apl̃s cognouiſſe deum ⁊ eũ
nõ ſicut deũ glorificaſſe: ꝓpterea euanuiſ
ſe in cogitationibus ſuis: ecce vanitatem
cogitationũ ſi dilectio ſecludat̃. Porro
locutiones ceteroꝝ phoꝝ quãq̃ diuerſo
calle verboꝝ incedãt: in eandẽ tñ ſenten-
tiam vident̃ cõuenire: nam bonũ ſepatũ
q̃d Plato poſuit cuius adeptione beati
dicimur ⁊ ſumus: nihil aliud a deo põt in
intelligi q̃d adipiſcimur cogitãdo ⁊ amã
do: hic in enigmate ⁊ inchoatione impfe-
cta: tandẽ facie ad faciem plenitudine cõ
ſummata. Rurſus ſi ſtoicoꝝ poſitionem

resoluamus inuenim⁹ q̄ nulla virtus ē: nulla honestas speciosior plusq̄ rōni cō-sentanea ꝛ delectabilior q̄ sit opatio optime potentie hominis: piungēs eam cum optimo obiecto suo qđ est deus. Hoc vō fit dum ipsa ratio cognoscit: ꝛ cognoscēs amat: ꝛ incognito amat q̄ tanq̄ in fine suo ꝛ centro quietat̄. Quantum ad scdm de duplici vicȝ beatitudine obiectali ꝛ formali. Dicendū put dicit sctūs Bon. in .xlix. dis. iiij. Q beatitudo est finis satiās nr̄m appetitū. Satiās aūt nr̄m appetitū est duplex: vel sicut obiectū vel sicut informans: ꝛ hec obiectalis increata beatitudo est obiectū btitudinis formalis create ꝛ est nulla creatura sed solus deus: qđ dā bonū anie vltimus ꝛ optimus eius finis existens: in cuius adeptiōe cōplete pficit̄ quia in deo solo nati sum⁹ vltimate ꝛ sine vlteriori relatione ꝛ ordinatione quiescere. Nulla eīm intellectualis natura vltimate ꝛ cōplete pficit̄: nisi habēdo summū appetibile scȝ deum: ꝛ pfecte habēdo ſm modū possibilē habendi: vñ illo non habito manet natura intellectualis impfecta ꝛ vacua. Satians aūt nr̄m appetitū informatiue siue formaliter: sicut informans: sicut pfectū: sicut ꝛ premiū siue donū: est ipsa influentia dei in animā: que est ipsa deiformitas ꝛ satiēs: ꝛ hec dr̄ beatitudo formalis a quo hō formaliter dicitur btūs: sicut paries albus ab albedine. Et hec psistit essentialiter in opatiōe optime potētie: p quā fit ipsius hominis pfecta cōiunctio ad obiectū beatificū ꝛ optimū Non eīm essentia anie neq̄ potentia aliq̄ anie piungit̄ cum obiecto extrinseco btifico: nisi p opationē habit⁹ btitudinis formalis mediā: nam dicit phs. x. Ethi. Felicitas est opatio optima nobilissime potentie ſm pfectissimā veritatē: ꝛ hec beatitudo formalis vt. j. dicet̄ psistit in actibus intellectus: ꝛ volūtatis pcupiscibilis ꝛ irascibilis: nomē btitudinis cōmune est ſm pus ꝛ posterius ad btitudinē increatā q̄ est finis satians vt obiectū: ꝛ ad creatam q̄ est satians vt informās: ꝛ p prius dicit̄ de btitudine increata ꝛ p posterius de creata: q2 nō satiat influentia obiecti nisi pter obiectū. Quantum ad tertiū de cōparatione gratie ad gloriā: septē hic breuiter discutient̄ collecta p maiori pte ex dict. s. Boñ. sup. xlix. di. iiij. sentē. Primū an gratia gratūfaciens ꝛ gloria differunt p essentiā. Scdm an gloria eadem sit qđ btitudo formalis. Tertiū si btitudo formalis sit substātia vel accidēs. Quartuȝ si accidēs: in quo genere accidētis. Quintū q̄d subiectū btitudinis. Sextū ſm q̄d insit beatitudo: vtrū sit in anima ſm substātiam vel ſm potentiā. Septimū de actu glorie siue de ei⁹ opatione. Considerandum pmo. vt dicit. s. Boñ. in. ij. dis. xxvij. Q gr̄a gratūfaciēs ꝛ glīa nō drn̄t p essentiā: vñ sicut se habet charitas vie ad charitatē patrie: sic se habet gratia ad gliam: ſ charitas vie nō differt p essentiā a charitate patrie: sicut eīm dr̄. j. Cor. xiij. Charitas nunq̄ excidit: ergo pari rōne gratia a glīa. Dicenduȝ ḡ q̄ tā gr̄a q̄ glīa noiat diuinā influentiā p quā anima habet deū ꝛ deus habitat in anima. Habere aūt ptingit dupl'r: vel pfecte: ꝛ sic habet hō deum in rōne quiescētis: vel semiplene: ꝛ sic hȝ hō deū in rōne tendētis: pmū scȝ quies: competit statui patrie. Scdm scȝ tendētia: cōpetit statui vie: ꝛ iō primū est glorie. scdm est gratie: ꝛ q2 primū est premij. scdm est meriti: ideo gratie attribuit̄ actus merēdi. glorie vō actus regnādi. Quī igit̄ idem pōt esse p essentiā magis pfectū ꝛ minus pfectū. nam pfectū ꝛ impfectū nō variāt rem ſm essentiā: hinc ē q̄ gratia ꝛ gloria ſm q̄ distinguunt̄ ſm modū habendi deum: differunt solum ſm statū aliū ꝛ aliū: ſm q̄ successiue eidem insunt: quia pmo inest gratia ſm statum vie: ꝛ postmoduȝ gloria in statu patrie. primo eīm incohoat̄: ꝛ postmoduȝ psummat̄. Considerandum scdo q̄ gloria eterna eadem est cuȝ beatitudine formali supna: patet q2 ſm Ambro. Gloria est clara noticia cum lau

de. Dicit enim glia a vbo greco q̄si clauria
vel clara: ꝛ sic glia includit clarā noticiaꝫ
seu visionē dei q̄ est p̄ma dos btitudinis.
Visionē aūt deificā cōcomitant alie due
dotes btitudinis scꝫ dilectio pfecta ꝛ ten
tio secura. In quib⁹ vt dicet ꝯsistit btitu
do formalis. Includit etiā glia laudē scꝫ
mentalē. Laus aūt vocalis non est actus
Laus dei p̄ncipalis btitudinis. Laus aūt mētalis
est act⁹ maxie gliosus vt dꝛ sup illud ps̄.
Laudate dn̄m qm̄ bo. ē psal. Sicq̄ꝫ laus
mētalis cōprehēdit act⁹ triū dotiū btitudi
nis: qꝛ q̄nto verius de⁹ p visionē claram
cognoscit tanto ardētius p dilectiōis do
tē amat: ꝛ ei firmius p tentionē inheret:
tātoq̄ꝫ pfectius laudat. Et ideo glia iclu
dens hec oīa nō est distinguēda a btitudi
F ne formali. Considerādū tercio ꝙ sicut
p̄us ca. ix. dictū est de grā ꝙ est accidens
q̄litas vicꝫ de p̄ma specie: sic sentiendum
est de btitudine q̄ est eadē cū glia q̄ ē grā
ꝯsūmata Qꝛ sit q̄litas de p̄ma specie vn̄
san. Bona. in. iiij. dis. xlix. Quatuor pbat
de btitudine. Primuꝫ ꝙ est alicui⁹ gn̄is.
Scd̄m ꝙ sit in gn̄e accidētis Tercio ꝙ sit
q̄litas. Quarto ꝙ sit habit⁹ in p̄ma spe
cie q̄litatis. Primū pbat. Ois pfectio
creature est creata qꝛ de⁹ nulli⁹ est forma
pfectiua: ſ btitudo formalis est pfectio
bti: ergo btitudo formalis est bonū crea
tū. Et vltra oē creatū qd̄ nō est trāscēdēs
vt ens vnū est alicui⁹ gn̄is determinati: ſ
btitudo est bonū creatū vt pbatum est: ꝛ
nō est trāscendēs: eo ꝙ in paucissimis re
perit q̄ est in aliq̄ determiato gn̄e p̄dica
mētali: sic pꝫ p̄mū. Scd̄m ꝙ est i gn̄e de
termiato: ꝛ ē in aliq̄ ita ꝙ sine eo res pōt
eē: est i gn̄e accidenꝫ: ſ btitudo ē hmōi: q̄
est in gn̄e accidēꝫ: vn̄ oīa pbātia grāꝫ lo
cari in gn̄e accidenꝫ. s̄. c. ix. potuerit silr̄ p
bari de beatitudine: nō tamen beatitudo
est accidens corruptibile sicut gratia: qꝛ
immutabilitas glorie venit desursuꝫ. Cor
ruptibilitas autem gratie a deorsum: vi
delicet a liberi arbitrij vertibilitate: vt su
pra probatum est. Contra beatitudo
est nobilissima omnium perfectionū: sed
accidentalis forma minus habet de no
bilitate q̄ substantialis: ergo beatitudo
non est in genere accidentis. Responde
tur ꝙ accidens est duplex. Quoddaꝫ est
quod causatur ex principijs subiecti: vt
nigredo in coruo: et tale ignobilius est
substantiali forma: pro eo ꝙ ab ipsa ha
bet originem. Quoddam est quod causa
tur a superiori: vt lumen quod in aere re
cipitur vt in subiecto: habet tamen ortū
a superiori scꝫ sole: et tale potest esse no
bilius substantiali forma: pro eo ꝙ iun
git et cōformat subiectum suum ei quod
est superius. Et quia beatitudo coniun
git et deiformem facit animam summo
deo vbi est terminatio omnis appetitus
ꝛ ortum habet a deo non ab anima: ideo
patet illud scd̄m. Tercium et quartū
probatur. Omne bonum generis deter
minati s̄m ꝙ homo denominatur qua
lis ꝛ quod est perfectio ipsius anime: est
in prima specie qualitatis que est habit⁹
et dispositio: sed beatitudo est bonuꝫ cre
atum et determinati generis: vt proba
tum est: et perficit naturam: hoc constat
ergo ꝛc. Contra ꝙ beatitudo non sit
in qualitate: quia philosophus diffinit fe
licitatem: ꝙ est actus scd̄m virtutem per
fectus: et ꝙ ita sit: patꝫ quia habitus per
ficitur per actum. Si ergo beatitudo est
vltima perfectio est actus: sed actus est
in genere actionis: ergo ꝛc. Respondet
Sanctus Bonauētura ꝙ beatitudo cre
ata non dicit actum pure quia constat ꝙ
actus gloriosus ab aliquo habitu proce
dit. Nec dicit habitum pure: quia dicit
perfectionem summam que est in actu
continuo. Ideo necesse est ꝙ dicat habi
tum vt actum: siue in actu continuo. Si
cut si diceret scientiam que semper est in
considerando. Quia vero p̄ncipalius di
cit habitū ꝛ deiformitateꝫ. Ideo si dicat
rem duplicis generis: tamē principalius
genus qualitatis. Et est exemplū: qꝛ figu

ra dicit dispositionē q̄litatis in q̄ntitate: principalius tñ dispositionē: vnde dicit q̄litatē in q̄ntitate ꝛ est in genere q̄litatis simul'r est in ꝯposito. Ex dictis patz terciū ꝛ quartū in p̄ncipio hui⁹ tercie ꝯsiderationis quesitā. An scz btitudo sit accidēs ꝛ in quo genere.

G Considerandū quarto p quinto q̄sito an homo sit subiectum beatitudinis ƀm aiam an ƀm totū coniunctum. Rñdet San. Bonauen. ꝙ beatitudo cum sit gaudium de bonis: est in aliq̄ sicut in subiecto p̄mo per inherentiam: ꝛ sic est in sola anima: vnde super illud ps̄. Beata gens cuius dñs deus ꝛc. dicit glosa. Beatitudo hominis est in anima: qꝛ anima hoīs tm̄ est capax valens frui illa Est ꝛ in aliquo sicut in coniuncto p quādam redundantiā: et sic quia corpus est coniunctū anime: gaudium redundat in corpus: simile est in gratia: quia sicut gratia existens in anima ƀm potentiam rationalem redundat in sensibilem: ꝛ quādo abundās est ꝛ ip̄am tranquillat: ꝛ quando delectatio magna est similiter: sicut dicitur in ps̄. Sitiuit in te anima mea. Cū ꝙ in gloria sit perfecta habūdantia ꝛ delectatio nō est mirum si redundat in corpus: ꝛ hoc nemo dubitat nisi inexpertus

Considerandum quinto pro sexto q̄sito. Utrum beatitudo sit in anima scdm substantiā an ƀm potentiam. Respōdet sanctus Bonauē. ꝙ tam gratia (sicut supra dictū est cap. ix.) q̄ gloria p̄mo est in potētia. Nam beatitudo inest anime ƀm moduz sp̄alem vnionis dei et anime: sed modus specialis nō est nisi p cognitionē ꝛ amorē perfectū: ꝛ hoc est per potētias. Itē si immediate ꝛ p̄mo inesset p subam ergo abstractis potētijs poterit intelligi aīa gloriosa: ergo abstracto ꝙ deum non videat nec amet erit gl'iosa: qđ stultū est dicere ꝛ ꝯ sctōs. Contra deus est intimior ip̄i anime: ergo cuz beatitudo sit in anima p influentiā a deo: illa influentia ꝓcedit ab intimo: sed suba rei create interior est p̄or q̄ potentia: ergo beatitudo prius influit in subam. Rñdet. s. Bonauentura ꝙ influentia illa ab intimo ꝓcedit: sed nō ꝓcedit ƀm ꝙ intimū ꝯseruās inesse nature: sed ƀm ꝙ obiectū consummās inesse glorie ꝛ ideo ƀm hanc viā magis est intimus potētie ꝛ immediatius q̄ essentie: vñ nō sequitur ꝙ si diuina essentia est intima ꝙ quelibet eius influentia. Clarius de presenti q̄sito: disputatū est s̄ ca. ix.

H Considerandū sexto p vltimo q̄sito de actu btitudinis glorie siue opatione eius. Rñdet sctūs Bonauē. ꝙ act⁹ est omniū potentiarū sp̄ualiū: qꝛ gl'ia beatitudinis ē pfectio plena ꝛ vltima. Quia plena ideo perficit totam animam: ergo omnem eius sp̄ualem potentiā: quia vltima vltra quā non est alia: cum vltimate perfecta sit coniuncta actui: quia actus perficit habitum: ergo omnes potentie ponuntur in actu. Et ideo omnes vires que habent in via per gratiam actum in deum: habebunt in patria per gloriam actus perfectiores euacuatis impfectis. vnde rationalis cuius est modo credere per fidem: tunc videbit aperte. Concupiscibilis cuius est amare: diliget tunc perfecte. Irascibilis cuius est erigi et inniti per spem: tunc tendit continue et certe. Unde scdm has tres actus distinguuntur tres dotes: scz visio: dilectio: comprehensio siue tentio: siue fruitio per appropriationem. Nam fruitio ista tria comprehendit et complectitur. Et si queritur quare non est vnus actus penes memoriam. Dicendum ꝙ memoria non reformatur primo: sed ex consequēti per reformationem irascibilis in reformatione gratie. Et ratio huius est: quia quodammodo conueniunt in actu: vtriusqꝫ enim est continue retinere. Unde dicit Bernhardus ꝙ deus est futurus intellectui: plenitudo lucis: voluntati multitudo pacis: memorie continuatio eternitatis.

Sed cōtra ꝙ non sit actus glorie ƀm omnes potentias: super illud psal. Ostēdam illi salutare meum. Glo. dicit. Uisio

eſt tota merces beatoꝝ: ergo tota rō bea
titudinis conſiſtit in actu intelligentie. di
cendū ꝙ iſti tres actus ſunt oino ꝯiuncti
ꝛ cōnexi : vt dicit ſctūs Bonauē. vnde q̄
ꝑfecte videt: ꝑfecte amat: ꝛ habet: ꝛ ideo
in ſanctoꝝ verbis ꝑ ꝯnexionē qđ eſt oim
attribuit vni: magis aūt viſioni attribui-
tur: ꝓpter hoc ꝙ in viſione ſtatus patrie
diſtinguit a ſtatu vie: nō ſic in dilectione
quia vtrobiqꝫ ē dilectio : ſed in patria eſt
viſio nō in via ſed credulitas de non viſo
3 Quantum ad quartū : quid ſit beatitudo
ſi antiquoꝝ oim dicta fuerint ex anie cō-
penſata: vna cōmuni ſententia ꝛ mirabi-
li cōcordia: clamat oīs ꝓphetia: clamat
ſctōꝝ doctrina: clamat ꝛ ipſa expientia q̄
rōnali anime naturaliter eſt impreſſa : ꝙ
oīs homo btūs eſſe appetit ꝑ naturam

Eſt eīn beatitudo ſufficientia oim bo-
norū vt dicit Anſhel. ſeu btitudo eſt oim
bonoꝝ plenitudo vt dic̄ Richar. Vel bti
tudo vt dicit Scotus eſt bonū ſufficiens
excludens defectū ꝛ indigentiā. Eſt bonū
ꝑfectū cōpletum: excludens impfectionē
ꝛ diminutionē. Eſt bonū vltimatū exclu
dens tendentiā ad aliud. Eo habito com
plete: bene eſt habenti. Quī oim bono
rum ꝯtinet ſummā. Et oē bonū: qđ eſt
ꝑfectū ꝛ ſummū bonū: quia ſi ei qđcunqꝫ
bonū abeſſet: ſūmū bonū eē nō poſſet: qꝛ
nō eſſet quo magis excogitari nō poſſet:
vt igit ſummū bonū ſit: bonoꝝ oim cōti-
net plenitudinis ſufficientiam: vt nihil ei
penitus addi poſſet (vt dicit Boe. iij. de
ꝯſolatione ꝓſa. ij.) qm̄ relinqret extrin-
ſecus qđ poſſet optari. vn̄ infunt Boetiꝰ
Liquet igit eſſe beatitudinē: ſtatū ꝑfectū
cōgregatione oium bonoꝝ. Ex quo dicto
doctores huiꝰ beatitudinis diffinitionē
eliciunt. Beatitudo eſt ſtatus oim bono
rū aggregatione ꝑfectus: ergo ſi naturali
ter homo appetit bonū: maxime appetit
illud bonū qđ eſt oīs deſiderij comple-
mentū. Et hoc modo beatitudo ꝯſiſtit ex
agregato ex oībus hūanis bonis ad hoc
requiſitis ꝙ hō totaliter quietat: ꝛ ſic cō-
ſiſtit ex reunione anie ꝛ corꝑis: qꝛ anime
ineſt natura is appetitus corpus amini-
ſtrandi. Et ex dotibus glorioſis anime et
corporis. Beatitudo tn̄ ſubſtantialis: vt
dicit ſctūs Bonauen̄. nō dicit eſſe bona
corꝑis: ſed gaudiū de illis bonis. Beati-
tudo etiam ꝯſiſtit ex agregatione multo-
rum habituū ꝛ actuum eorundē. vn̄ bea-
titudo cōplectit habitus in cōtinuo actu
virtutū moraliū: donoꝝ ꝛ beatitudinum
ꝛ fructus ſpiritus cum qnqꝫ ſpūalibꝰ ſen
ſibus. Ex his oībus bonis agregat ꝑfectꝰ
ſtatus ſuꝑne btitudinis. verūtn̄ ſm nobi
liores ꝛ excellētiores actus vſus ꝛ officia
q̄ ſunt in via. De actibus patrie virtutū
cardinalium: dictū eſt ſupra. ca. xiij. in fi-
ne: de donorum actibus. ca. xxvij. de beati
tudinum. cap̄. xxix. de fructibus. cap̄. xxx.
Senſuum aūt ſpūalium intellectuales ꝑ
ceptiones non tollunt in patria: imo ma
nebunt multo melius ordinata. Et ſi-
tu dicas: que ſit horum habituū neceſſi-
tas cum ad perfectam beatitudinē ſuffi
cit: videre deum: amare ꝛ tenere perfecte
Reſpōdet ſctūs Bonauen̄. in. iij. diſtin.
. xxxiij. ad hoc : ꝙ multo maioris abun-
dantie eſt ꝑfectio glorie q̄ ꝑfecto gratie.
Perfectio aūt gratie rōne ſue dignitatis
ꝛ eminentie: tribuit homini oēs habitꝰ
facientes ad integritatem iuſticie ſm cō-
parationē variam ad actus ꝛ obiecta: et
ſm ſtatus et oportunitates q̄ reperiunt
in ſtatu vie. Multo igitur fortius gloria
que reddit animam per oīa deiformē
ꝛ bonis omnibus abundantem ꝛ in nul-
lo deficiētem. Habitus perfectos in ani-
ma exigit reperiri: ſm omnē ipſius com-
parationem: ꝛ ꝓpterea virtutes ꝛ dona ꝛ
beatitudines fructus : q̄tum ad omnes
actus q̄ ſunt in ſtatu vie ꝛ nō habent q̄d
eſſentiale repugnās perfectioni glorie: in
ipa gloria perficiunt ꝛ ꝯſūmant. Ptꝫ h̄
de virtutibus cardinalibꝰ : licet ꝑ eas nō
fruamur: tamen ꝑ eas diſponimur vt fru
amur in patria. vnde oēs actus noſtri
glorioſi: erunt fortes ꝛ iuſti: prudentes et

castitas ꝙ iusticia excludit omnē obliquitatem: prudentia omnē errorem: fortitudo omnē molestiam: temperantia excludit omnē libidinum repugnantiā ꝫm qd dicit Augusti.

K Beatitudinē etiam describit phs. x. Ethico. sub nomine felicitatis. Felicitas est operatio optima: nobilissime potentie: ꝫm nobilissimā virtutem (hoc est habitum nobilissimū qui sapientia est) respectu dignissimi obiecti (qd deus est) hec est diffinitio beatitudinis substantialis: sed boetius describit beatitudinem substātialiter et accidentaliter. In hac diffinitione Aristotelis satis conformiter locutus est xp̄s: qui dicit Johannis. xvij. Hec ē vita eterna: vt cognoscāt te deum verū solum: ꝛ quē misisti Jesuz xp̄m. Loquunt᷑ etiam ad ipsum cōformiter theologi: ponentes vitam eternam in eterna dei visione: que fruitionē complectitur: delectationēqꝫ supremaz includit: secura cum tentione. Ex ipsa eñi visione clara cum ipsum visum scꝫ deus non videatur p similitudinē: sed per essentiam: efficit᷑ q̄dāmodo intra videntem: ꝛ ita est tētio seu comprehēsio que succedit spei: ꝯsequens visionem que succedit fidei in gloria. et ex hoc ꝙ ipsum visum receptuz est intra videntem: vnit sibi vidētem vt fiat quasi q̄dā penetratio mutua p amorem. Ad vnionem aūt maxime cōuenientis sequit᷑ summa delectatio: que est nostra felicitas: que ꝯsistit in optima operatione humana. Felicitas eñi non est in habitu solo sed in actu etiam: ꝫm phm in p̄mo Ethi. q̄ diffinit felicitatē dicens. Felicitas est actus ꝫm virtutem pfectus: qꝛ habitus perficit᷑ p actū. Optima aūt operatio hominis ꝫm phm ꝛ sequaces suos est operatio intellectus: ad nobilissimū ꝛ dignissimū obiectum qd deus est: vñ ipa visio diuinitatis ponit᷑ substantia beatitudinis: p cōnexionē tam actuum aliarū dotium gloriosaꝝ: nam qui pfecte videt pfecte amat: ꝛ pfecte habet. Sed alij dicunt ꝙ beatitudo ꝯsistit p̄ncipaliter in actu voluntatis. scꝫ in fruitione perfecta trinitatis. vnde dicit sctūs Bonauen̄. ꝙ beatitudo est summi boni fruitio: ꝛ talis vtiqꝫ est melior quocunqꝫ actu intellect⁹: scꝫ etiam clara dei visione: vnde talis fruitio q̄ est subiectiue in voluntate: intim⁹ ꝛ pfectius ꝯiungit naturam intellectualem cum obiecto beatifico deo q̄ visio: nā visio sine fruitione ꝛ dilectione voluntatis: quedaz vana ꝛ curiosa inuestigatio ē nō ꝯtemplatio. vñ August. xiiij. de trinitate. Beatus est qui habet quicq̄d vult: et nihil mali vult. Item ꝫm phm. Beatitudo in actu nobilissime virtutis ꝯsistit: ſ; charitas est excellentia virtutū omnium p̄ma. j. Cor. xiij. Si linguis hominuz loquar ꝛc. Item beatitudo est operatio nobilissime potentie: sed nobilissima potentia est voluntas nō intellectus. vt ꝓbat᷑ p̄mo tract. ca. xxxij. Item beatitudo consistit i habitu nobilissimo: ſ; inter dona spiritussancti (que vtiqꝫ manēt in patria ꝫm actus suos excellētiores) sapientia (que dicit᷑ a sapore de deo. scꝫ sapida suauis delectans scientia) est donum nobilissimuz Sapiētia aūt vt dictū est supra. ca. xxviij. est habitus affectiuus: habēs ꝓ subiecto voluntatē ꝓ superiori sui parte: q̄ sinderesis dicit᷑.

L Quantum ad quintū de triplici beatitudine formali tria hic se offerūt dicenda. Primū de beatitudine generaliter Scd̄m de triplici beatitudine specialiter. Tertiū erit de q̄busdam theoricis beatitudinem in pticulari declarātibus. Cōsiderandum p̄mo ꝙ sicut dictū est supra in. ij. notabili. Beatitudo est duplex: vel satians effectiue sicut obiectum: vel satians formaliter: sicut pfecto: sicut premiū siue donū: satians sicut obiectū dicit᷑ beatitudo obiectalis: ꝛ hec erit equalis om̄ibus beatis scꝫ diuina essentia: que oino vna est merces oim: vnus deus: vna beatitudo: vnum premiū. Et ex parte illius nullus erit gradus in beatitudine. Ille

eñi est denarius: de quo dicit Matth.xx.
Qz omẽs acceperunt singulos denarios
Eundem enim denarium paterfamilias
dedit omnibus qui operati sunt in vinea
Diuina enim essentia dabitur cuilibet be
ato ad videndum amandum et ad possi-
dendum: quia erit obiectum omnium be
atorum. Alia est beatitudo formalis:
que dicit dupliciter ꝓprie ꝛ communiter.
Proprie dicta est gaudium de participa
tione dei perfecta per cognitionẽ ꝛ amo-
rem. Et hec dicit beatitudo substantialis
seu essentialis: et comprehẽdit premium
essentiale tm̃: quod cõsistit in clara dei vi
sione et perfecta dilectione: ꝛ secura ten-
tione: de deo clare viso ꝛ perfecte amato
nunꝙ amittẽdo. Et hec beatitudo substã
tialis est vna vnitate conformitatis ꝛ vni
tate connexionis: sed tamen differens est
q̃ntitate gaudij ꝛ remunerationis Unus
enim clarius videt deum ꝛ magis de illo
gaudet: ꝛ strictius tenet. Et de illa beati-
tudine intelligitur illud Johis.xv. In do
mo patris mei mãsiones multe sunt. hoc
est ẜm August. varie dignitates merito-
rum et premiorum. Ibi enim per vnitatẽ
domus intelligitur vnitas beatitudinis
obiectalis: sed per diuersitatem mansio-
num: intelligitur diuersitas beatitudinis
formalis: siue illa fuerit substantialis siue
accidentalis. Beatitudo autem formalis
substantialis est ex parte anime: ꝛ consi-
stit in premio trium dotiũ glorificatione
anime: de quibus infra dicetur. Beati
tudo hec formalis substantialis solet me
Aurea taforice ꝛ similitudinarie dici Aurea si-
ue corona: quia meritum illud quo illud
premium meremur: agit cum quadã pu
gna: quia militia (inquit sctũs Job) est
vita hominis sup terram. Et victorie de-
betur aurea siue corona. Comparat au-
tem tale p̃miũm siue merces auree (vt di
cit San. Bonauentu.) ꝓpter tria. Aurea
eñi est corona de auro. Corona autem de
betur filio regis: in qua etiam inq̃ntuz est
de se non est reperire principium neqꝫ fi-
nem. Et materia de qua est scz aurum:
est materia inter cetera metalla maxime
incorruptibilis. Premio ergo quod dici
tur aurea premiantur qui transeunt ad
regni hereditatem: ad dei eternitatem: ad
sui soliditatem siue incorruptibilitatem.
Hoc premium debetur cuilibet virtuti ꝛ
precipue charitati: et alijs virtutibus gra
tia charitatis. Nam si finalis charitas a-
mittitur illud premium nulli datur.

Ad intelligendum clarius qualiter vir
tutes remunerantur in patria scd̃m San
ctum Bonãuentu. in. iij. distinctio. xxxiij.
qui dicit ꝙ virtutes manebunt in patria
multipliciter. Quedam eñi virtus ma-
net in patria q̃tum ad premiuz: ita ꝙ ipã
sibijpsi est premium ẜm perfectionis sta-
tum: sicut charitas que ꝓut erat invia im
perfecta fuit: meriti erat principium: sed
prout ipsa eadem est consummata in pa-
tria: est meriti complementum. Que-
dam autem virtus manet q̃ntum ad pre
mium: verũtamen nec ipsa sibi est premi-
um: nec cum premio suo seipsam compa
titur: sicut fides et spes: que in patria pre
miantur: et ideo non pereunt: non tamen
sunt premium propter suam imperfecti-
onem. Nec secum premium compatiun-
tur: propter q̃ndam oppositionem: nam
premium patrie substantiale est videre et
tenere deum: et primum repugnat fidei
que est de non viso. Scd̃m repugnat spei
que est de futuro et nõ habito. Quedã
vero virtus manet medio modo: qꝛ ma-
net q̃ntum ad premium et cum premio.
Ipsa tamẽ non est sibi premium: sed dis-
positio ad premiũ. Et sic manet ṽtus car
dinalis: nã premiũ essentiale virtutum est
in ipsum bonum summũ quod deus est:
scd̃m ꝙ videtur diligitur et tenetur: ita ꝙ
penes istos tres actus: vt infra dicit tres
dotes anime accipiunt. Nullus autẽ isto
rum actuũ est virtutum cardinalium: qꝛ

virtutes cardinales nunq̄ intm̄ eleuanť
q̄ deum habēt p obiecto: alioquin transi
rent in theologicas virtutes et desinerent
esse cardinales: respectu tn̄ boꝝ actuum
gloriosoꝝ v̄tutes cardinales erunt sicut
dispositiones et sicut via. Ad hoc enim q̄
homo recte ordineť in deū p v̄tutes theo
logicas rōne suoꝝ p̄mioꝝ. Necesse est q̄
etiā ordineť ad p̄ximū: qd̄ fit p iusticiā: et
ad seipm̄ qd̄ fit per alias tres v̄tutes car-
dinales. Beatitudo formalis cōiter di-
cta: diciť oīs remuneratio et premium re
spectu creature: excludēs oēm miseriam.
Et talis btitudo formalis cōiter dicta dr̄
btitudo accidētalis: comp̄hendēs p̄miuz
accidētale qd̄ est qd̄libet p̄mium ip̄i⁹ bea
ti supadditū p̄mio substātiali siue essenti
ali iam dicto: vt qd̄libet gaudium qd̄ hz
sctūs de aliquo bono creato. Et illud bo-
num creatum vel est intra se scz glorifica
tio corporis. Et hoc bonū sctūs Bonauē
tura in fine breuilo. nominat p̄miū ↄsub
stantiale. Nam consistit in glīa corpis qd̄
resumptū ab anima btā: erit in cōtēplati-
onis solacium et in eterne felicitatis au-
gmētū: et idcirco cooperādo p̄mio substā
tiali anime: recte p̄miū nominať consub-
stantiale. Gloria aūt corporis consistit
in. iiij. dotibus gloriosis corpis: de qb̄us
infra dr̄. Vn̄ ineffabile cōsurget gaudiuz
in beatitudine formali: pertinet etiam ad
p̄mium cōsubstātiale remuneratio: q̄nq̄
sensuum exterioꝝ. Nā oēs beatoꝝ sen-
sus exteriores (resumptis corporibus.)
erunt in actibus suis pfectissimis et p̄mi-
abunť cōuenientissima delectatione: pro
ut dictū est. j. tracta. ca. xvj. circa p̄ncipiū.
Et in. ij. tract. in fine. x. ca. Consistit etiā
btitudo accidentalis in gaudio creatura
rum: iuxta se in associatione oīm sctōrum
hoīm et angeloꝝ: sub se. Nam beati gau-
dent se penas eternas p dei misericordiā
euasisse: supra se: gaudent sancti de aspe-
ctu claritate humanitatis Jesu xp̄i: dei et
hoīs mediatoris: et de regine celi v̄ginis
matris glorifica claritate: de hoc in p̄mo

trac. c. j. habeť theorica vna deuotissima
et simil'r in fine huius trac. Premiū ac-
cidētale de q̄ nunc dictum est vocať Au-
reola diminutiue: q̄si parua aurea: q2 est
multominus p̄mio substātiali: et sic acci-
piť aureola cōiter p omni p̄mio acciden
tali supaddito substātiali. Alio mō aureo
la accipiť p̄prie p gaudio qd̄ habet sctūs
de operibus pfectis et p̄uilegiatis: q̄ hn̄t
rōnem excellētis victorie: et sic aureola est
p̄mium accidētale nō qd̄cunq̄: sed illud
qd̄ correspōdet operi excellēti et p̄uilegia
to scz martyrio v̄ginitati et p̄dicationi: vn̄
sicut ex gaudio essentialis p̄mii quod est
aurea: resultat quidā decor in corpore: q̄
est gloria corporis: ita ex gaudio aureole
resultat aliquis decor in corpe: sic aureo-
la p̄ncipaliter est in mente: sed p quandā
redundantiā fulget etiam in carne: vn̄ in
corpore v̄ginis quidā decor apparebit: p
hoc q̄ corruptionē p xp̄o seruauit. Pal-
ma est p̄mium accidentale qd̄ nec radici
nec operi debeť sed voluntati. Tale p̄mi
um habuit sctūs Martinus eo q̄ marty
rium desiderauit lz opus nō fuerit subse-
cutum. vnde caniť de eo. O sanctissima
anima quā et si gladius psecu. nō abstu. tn̄
palmā martyrij nō amisit. Sanctus aūt
Bonauētu. in. ij. dist. xl. dicit q̄ ibi palma
martyrij nō accipiť p premio accidētali
quod est aureola sed p p̄mio substantia-
li quod est aurea. Vtrūq̄ est martyrij pal
ma: sed vnū scz aurea r̄ndet martyrio q2
sustineť ex charitate. Alterum scz aureola
respōdet ei q2 est specialis p̄uilegij et pre-
rogatiue. Fructus gaudiū est accidenta-
le in gloria qd̄ attendiť s̄m vnam aureo-
lam scz cōtinentiam. Et accipiť aliter q̄
ad Gall. v. vbi enumeranť. xij. fructus: de
quibus dictū est capi. xxx. Hic em̄ accipi-
tur fructus p respectū ad semē ex q̄ con-
surgit. Sic fructus sp̄ualis est illa sp̄uali-
tas vite: ad quā homo ex virtute et effica
cia sp̄ualis seminis scz verbi dei pficit ce
dēdo a carnali vita. Et ille habeť in p̄nti
vita: sic accipiť Math. xiij. Vbi dn̄s fru-

M Aureo[la]
Palm[a]
M Fruct[us]

ctū diuidit in tricesimū. sexagesimū ⁊ centesimū. Dicit autē fructus sic trāsumptiue. Nā sicut fructus in corꝑalibꝰ dr̄ ꝑ respectū ad semen. s. inquantū ꝓdire ꝑt ex semine. cuius vis seminatiua ē efficax ad conuertendū humores terre ad suā naturā ⁊ quāto vis hec est efficacior tanto fructus sequit̄ vberior. sic spūale qḋ i nobis seminat̄ ē verbū dei. vn̄ quāto magis aliquis ex ꝟbis dei in spūalitatem conuertitur a carnali vita. tanto in eo ē maior fructus verbi. Et ita fructus spūalis in ꝓposito ē spūalitas vite. ⁊ ad quā hō ex ꝟtute ⁊ efficacia spūalis seminis. s. verbi dei ꝑficit recedēdo a carnali vita. ⁊ ille fructꝰ etiām habet̄ in ꝑsenti. Et cōsequēter fructꝰ vt ē ꝑmiū accidētale futur. s. illud gaudium qḋ hꝫ beatꝰ de dispositione sua ꝓpria scꝫ de certo gradu vite spūalis. ad quem recedēdo a vita carnali ꝑficit ex vi efficacia seminis verbi. s. dei. ⁊ amonitionis sacre scripture. Et fructus licet possit etiam alijs virtutibꝰ aliqualit̄ cōuenire. tamē principaliter cōuenit virtuti ꝯtinētie. qꝛ huic virtuti ꝑcipue debet̄ fructꝰ q̄ hominē maxime liberat a subiectiōe carnis vt possit trāsire in vitā spūalem. ꝫ hoc maxime facit virtus continentie ⁊ castitatis q̄ liberat hominē a delectationibꝰ venereis. ꝑ quas anima ꝑcipue carni subdit̄. intantū vt in actu carnali ꝫm Jeronimum Nec spūs ꝓphetie tangit corda ꝓphetantiū. Et dicit Aristo. ꝙ luxuria furat̄ intellectū ꝯspisse sapientie. Nūc secūdo dicēdū ē de dotibꝰ aureolis ⁊ fructibꝰ spūalibus specialiter. Dotes sunt duplices q̄dā sunt a ꝑte anime. quibꝰ deo tanq̄ ꝑncipio vite sue sine habitu medio ꝯiungitur vt sunt visio dilectio. tentio. Sunt tn̄ quedā dona patrie sicut ē sapiētia ⁊ intellectꝰ q̄ licet animā deo ꝯiungāt non tn̄ sine habitu medio. ⁊ ꝓpter hoc nō dicunt̄ dotes ꝫ anime ꝑmiationes. Quedā dotes sunt ex ꝑte corꝑis quibꝰ ipm̄ corpus subijcit̄ anime tanq̄ principio sue vite. ne ꝑ ipm̄ anima ab actu glorie retardetur. Dotes anime sunt de premio substantiali. dotes corporis de premio accidentali. Dotes anime sunt tres habitus ad facilꝰ eliciēdū actus gloriosos in patria. s. visionē dilectionē. fruitiuā. tentionē vel adherentē fruitionē correspondentē spei. iuxta illḋ Mihi autē adherere deo bonū ē. ⁊ h̄ ꝫm tres vires rōnalis ꝯcupiscibis ⁊ irascibil̄ quales theologi ponūt in suꝑiori portiōe rōnis. Ad cuiꝰ intelligentiā notandum vt dicit. s. Bona. in. iiij. dis. xlx. ꝙ actꝰ gloriosi nō tm̄ sunt in deū vt in obiectū ꝫ etiam in bona creata. Gaudebit enim hō et diligit ꝓximū in patria. vnde gloria totū perficit qḋ gr̄a disponit. ꝫ gratia disponit actus anime in deū ⁊ ꝓximū ergo gl̄ia ꝑficit actus anime. nō tm̄ que sunt in deuꝫ ꝫ etiā q̄ sunt in bonū creatū ꝑ ꝟtutes cardinales q̄ habebunt actus gloriosos i patria. Sed quia substantiale ꝑmium beatitudinis in deo consistit. Ideo actus glorie ꝑncipales sunt ꝫm q̄s anima cōuertit̄ in deū ⁊ ꝫm hos actus dotes anime assignant̄. qꝛ ꝫm hos anima vnit̄ deo tanq̄ sponsa sponso. ⁊ hijs dotat̄ replet̄ ⁊ vigoratur. Et ideo dicunt̄ dotes quasi diuitie anime desponsate Sponsus enim dotat sponsam suā. Unde quēadmodum in matrimonio tres succedunt gradus. Est em̄ matrimoniū iniciatū est ꝯsūmatū. est ratū. Juxta hunc triplicē statū aīa beata metaphorice suo sponso deo copulat̄ In baptismo iniciatū ē matrimoniū cū eterno sponso deo ꝑ actum fidei spei ⁊ charitatis. q̄ etiam paruulis nōdum rōne vtētibus infundūtur ꝫm habitū. Matrimonium anime plene ꝯsummatur. dum beata anima ad cubiculum sponsi recipitur ꝑ gloriam. Ibiq̄ ditatur tribus dotibus visione. fruitione ⁊ tentione. tunc anima fit vnus spiritus cum sponso ad actus q̄ beatitudinem constituunt qui sunt intuitiua visio ⁊ actualis fruitio cum eternitate. Matrimoniū tercio fit ratum ꝑ cōfirmantem gloriam. ne dissolui possit ꝑ peccatum. Nā anima tunc fit impeccabilis

Dotes sunt [du]plices.

Dotes aīe

Nam omne malum culpe pene et miserie ab ea remouetur. vt malū non solum facere vel pati velit sed nec omnino poterit. Ad quid valent dotes sane quatinus sponse suppetet vnde portet iugum suauissimum et onus leuissimum beati cōiugij. vbi sit mens suo modo parens verbi et sacrarium spiritussancti. Fitqz mens in vnum virgo mater et filia. quemadmodū verbigena sancta parens domini nostri iesu xpi maria. Mens namqz ratōnalis virgo nominatur propter sinderesim que nunqz violatur. Mater quia parit in se verbum rorante desuper patre luminum cuius est filia Cuius filio nuptialiter piuncta est in dei formitate glorie. per quā anima sancta deo effecta conformis. Et ratione ipm videat clare et voluntate ipsum diligat plene et memoria retineat ineternum. Sicqz tota anima dotatur tota in tribus viribus anime tota deo cōfiguratur tota illi vnitur tota requiescit in illo sicut in omni bono. Inueniens pacem. lucem sufficientiam sempiternam. per quam in statu omnium bonorum congregatione: perfecte constituta et eterna vita viuēs dicitur beata et etiā gloriosa. Anima etiam beata nuptiali i thalamo pleno toto quam cordis affectu laudat. psallat. iubilat. cantat canticum amoris canticum nuptiale quod dicitur Epithalamiuz. Canticū nouū propter illum qui fecit oia noua. Tenor huius cantici consistit in essenciali beatitudine visionis dilectionis et fruitionis dei que semper vno et inuariabili canore subsistit et resonat. Respectus vo creaturarum tam in verbo quam in proprio genere mouet ad canticum multiplici varietate decore tanqz p discantu. Necqz dubitaueris omnes et singulos in vnū concurrere mentalis spiritus affectiones (de quibus ij. tractatu. dictum est ca. xxxj. de psalterio mystico) formabitur enim melodia spiritus ad exēplar armonie siue melodie diuinalis que stabilis in se semper manens fastidiri non potest tanqz assidue renouetur. Hec Cancellarius. super magnificat

Epithalamium.

Nominantur autem dotes beatorum ad similitudinem dotis que datur sponse a sponso quādo nubit. Sic beatis quādo in gloriam transferantur aliqua diuinitus dantur ad eorum ornatum et hij ornatus a magistris dotes nominantur. Unde talis descriptio datur de dote tam anime quam corporis. Dos est perpetuus ornatus anime et corporis vite sufficiens in eterna beatitudine iugiter perseuerās. et sunt tres dotes anime. (vt etiam d. dictū est in. iiij. notabili quesito. vj. huius capi.) scilicet visio. dilectio et tentio siue comprehensio. Et has tangit magister in. ij. Sententiarū. dist. j. dicens. quod non valet dei beatitudinis particeps existere aliquis nisi per intelligentiam que quanto magis intelligitur tanto plenius habetur. Fecit enim deus rationalem creaturam que summū bonum intelligeret et intelligēdo amaret et amādo possideret et possidendo frueretur Et habent ista quatuor se sm ordinē. Intellectus sm apprehensionem boni gignit amorem. Amor vnit amatum et quodammodo illud suum esse facit possidendo. Et ex hac coniunctione sequitur delectatio que perficit rationem fruitionis. Nam fruitio est gaudium causatum in voluntate ex amore summi boni per claram visionem et securam tentionē seu comprehensionem put dictum est. j. tractatu. ca. xxxv. de fruitione.

Dotes corporis consueuerunt quatuor assignari. s. claritas. impassibilitas subtilitas et agilitas. Numerus dotiū siue qualitatum perficientium corpus accipitur ex Sap. iij. Fulgebunt iusti et tanqz scintille in arundineto discurrēt. Si fulgebunt ergo habebunt claritatem. Si iusti ergo habebunt impassibilitatem seu immortalitatem. Sapie. j. Iusticia est perpetua et immortalis. Si sunt scintille ergo habebunt subtilitatem. Si discurrēt ergo habebūt agilitatem. In his quatuor dotibus consistit glorificatio corporis Cuz enim (vt dicit

P Dotes corporis.

Bona.in.iiij.di.xlix.) quatuor dotes cor
poris sint q̄daꝫ dispositōes ⁊ q̄litates ab
solute corpis.danꝭ sibi a deo imediate in
eiꝰ reformatiōe. Si aūt ꝯsiderant q̄ꝫtum
ad ꝯsummationē sic sꝫ a glīa aīe.vn̄ sicut
in pn̄ti aīa in corpꝰ influit ⁊ p illā̄ influen
tiā corpꝰ est coloratiꝰ:est durabiliꝰ:est vir
tuosiꝰ ⁊ agiliꝰ q̄ꝫ cū aīa separaꝭ. Sic aīa
gloriosa influens in corpꝰ oēs dotes istas
ad q̄s dispositōnē habebat p sui reforma
Claritas tionē pficit ⁊ cōsummat. Claritas est pri
ma dos corpis. Aliqđ em̄ dꝛ clarū duplr
Aut qꝛ puium sicut vitrū dꝛ clarū.aut qꝛ
lucidum sicut stella dꝛ clara. Corpꝰ auteꝫ
glorificatū nō est puium ꝫ lucidū. Si em̄
essent puia:vt dicit.s.Bona.nō termina
rent visum.⁊ ita oculi non possent discer
ni a naso. Erūt etiā luminosa ⁊ colorata.
Colorata p naturā quatuor elementorū
⁊ earū q̄litatū ex q̄bꝰ cōstat corpꝰ hūanū
Sed luminosa ex lumine supaddito Cor
pus etiā gloriosum pōt suā claritatem ꝫꝫ
imperiū anime oculis nr̄is occultare. Si
cut xp̄s post resurrectionē apparuit disci
pulis in eadē effigie ⁊ colore in quo priꝰ:
Nā vt dicit Aug.in li.de ci.dei. Xp̄s sua
resurrectiōe ōn̄dit q̄le futurū sit corpꝰ no
Impassibilitas. strū. Impassibilitas scđa dos est corpis
q̄ resultat ex virtute aīe suū corpꝰ potē
ter ꝯtinentis ita q̄ a nullo exteriori agen
te valeat imutari securi vel cultello. Est
etiā impassibile ab intrinseco q̄ꝫuis enim
corpora beatoꝝ sint composita ex cōtra
rijs: illa tn̄ ꝯrietas ad oīmodā cōcordiā
est redacta. Subtilitas tercia dos ē cor
Subtilitas. poris glīficato ⁊ aufert grossitiem corpis
causatā ex materialitate ⁊ cōpositiōe ele
mentariū qualitatū. Notandū q̄ duplex
est subtilitas. Una ex charitate partium
distantium.⁊ ex tali subtilitate efficiꝭ cor
pus facile diuisibile.⁊ talis nō erit in cor
poribꝰ glīficatis. Alia ē ex pfecta victoria
forme sup materiā ⁊ hmōi subtilitas est
vnire. sic sol dicitur subtilis: ⁊ hoc modo
Agilitas corpora gloriosa sunt subtilia. Agilitas.
quarta dos ē corpis que tanta est vt dicit
Augꝰ. q̄ ꝓtinus vbi volet sp̄us erit ⁊ cor
pus. Uerūtamē sicut melior aīa corpꝰ
habebit lucidius sic ⁊ agiliꝰ Intm̄ q̄ vo
luntas sanctorum erit omnino coniun
cta rationi vt voluntas nunquā appetet
qđ non debet sed voluntas anime nobili
oris volet rationabiliter mouere corpus
suū citius q̄ꝫ alterius. Unde ptꝫ q̄ in om
nibus verificatur dictum Augustini. sci
licet vbi volet spiritus protinus erit ⁊ cor
pus. Sufficientia quatuor dotiuꝫ cor
poris gloriosi.ponit sanctus Bonauētu
ra in.iiij.in Centiloquio et Breuiloquio.
vbi dicit deus in productione corpus ani
me alligauit et naturali ⁊ mutuo appeti
tu inuicem copulauit.⁊ in statu meriti fe
cit.vt spiritus condescenderet ⁊ intende
ret corpori. Nec naturalis appetitus pa
titur q̄ anima plene sit beata nisi restitu
atur ei corpus ad quod resumendi habeꝭ
inclinationem naturaliter insertam. Nec
regiminis ordo sustinet q̄ restituatur cor
pus spiritui nisi per omnia illi conforme
et subiectum quantum potest corpus spi
ritui conformari. Hoc autem fit per qua
tuor dotes corporis que sic corpus perfi
ciunt q̄ ordinanꝭ ad anime actioneꝫ que
duplex est cognitio ⁊ dilectio. Ad cogniti
onē ordiat claritas: qꝛ sp̄us ē i visiōe luc̄
etne clarificatꝰ.iō dꝫ in eiꝰ corpe claritas
permaxima apparere. Dilectio est alia
actio aīe. Est em̄ dilectio delectatio mag̃.
⁊ cōsistit in ꝯiūctione ꝯuenientis cū ꝯue
niente rōne cuiꝰ in corpe glīoso ē. Impas
sibilitas vt nō retrahaꝭ sp̄us a deo. quia
tentione eternitatis spiritus factꝰ est om
nino impassibilis. Ideo in corpe debꝫ ēē
impassibilitas om̄imoda tam intra q̄ꝫ ex
tra. Quia vero in dilectione illius sum
mi boni sp̄us hūanus et effectus sp̄ualis
Ideo in corpe dꝫ hr̄e corr̄ndentē subtili
tatē ⁊ spiritualitatem. vt nihil interpona
tur inter diligens ⁊ dilectum. Quia vero
ex his oībꝰ spiritꝰ pmptissimꝰ ē attēdēdū

in deum. Jdeo in corpore glorioso vt cō-
iungat anima deo. debet summa agilitas
reperiri. Qm̄ igit̄ ꝑ has q̄tuor ꝓprietates
⁊ nobilissimas cōditiōes fit corpus spiri-
tui cōforme. Hinc est ꝙ in his quatuor ꝑ
cipue dotari dꝫ: rōne quarū idoneitatem
habet sequi spiritū ⁊ locari in regione ce-
lesti. que est regio beatoꝝ. Jn his eñ pro
prietatib⁹ corporibus celestib⁹ assimilat̄ ꝑ
quas quasi gradatim distat corp⁹ celeste
a quatuor elementis. ⁊ sic dos corpoꝝ q̄-
druplicata ⁊ corp⁹ in se ꝑfectum reddit ⁊
cōforme habitationi celesti ⁊ spiritui bea
to: ꝑ quē a summo capite deorsum vsqꝫ i
oram vestimēti scꝫ corpis: plenitudo dul

M
De aureolis

cedinis ⁊ beatitudinis ebrietas redūdat.
⁊ q̄ntum est possibile deriuat̄. De aure
olis. Jn diuersis xp̄i membris diuersa sīt
carismata gr̄aꝝ: nō solū q̄ntum ad interi-
ora dona: verū etiā q̄ntum ad exercicia ex
teriora: nō solū ad habit⁹ verū etiāꝫ q̄ ad
status. Nō solū quo ad ꝑfectionē chari-
tatis in mente: verū etiā quo ad ꝑfectōis
decorē ⁊ pulcritudinē in ope corpali. hic
est ꝙ aliq̄bus membris nō solū stola ani-
me cū trib⁹ ei⁹ dotib⁹ ⁊ stola corpis cuꝫ
quatuor: verū etiā ꝓpter excellentiā ꝑfe-
ctionis ⁊ decoris habiti in virtuoso ope.
debet̄ excellentia premij accidentalis. qd̄
aureola nuncupat̄. Aureola in centi-
loquio. s. Bonauen. sic describit̄. Est glo
ria incorruptiōis ꝫm ꝑfectū triū virium
anime in carne opantiū. Tres q̄ppe na-
turales potentie. s. rōnalis: irascibilis: cō
cupiscibilis. in actus ꝑfectissimos egredi
unt̄ respectu carnis: trib⁹ virtutib⁹ infor
mate. s. prudentia: temperantia: fortitudi
ne. Rōnalis vis informata prudentia. ha
bet actū difficilimū quē exercet in carneꝫ
q̄ aggrauat aiaꝫ. hoc ē docē alios in fide
⁊ morib⁹. qd̄ faciunt doctores. Rōne cu-
ius debet̄ eis aureola p̄dicatoꝝ. Et ē glo
ria de incorruptione doctrine ad alteruꝫ
ꝓlate verbo ⁊ mente ⁊ exemplo. De hac
aureola dicitur. j. thim̄. iiij. Que est spes
mea aut gaudium aut corona glorie: nō-
ne vos: ante deum. Jrascibilis vis infor
mata fortitudine habet suum actuꝫ diffi-
cilimū quem in carne transfigit ⁊ exercet
mediante carne: vti est sustinere mortem
pro iusticia. Ratione cuius debet̄ ei au-
reola martyrum. Et est glīa de inuicta su
stinentia mortis. vsqꝫ quo aliquis ꝑseue-
rauerit vsqꝫ ad mortem: ꝓ fide ⁊ iusticia
pacienter. Cōcupiscibilis vis informata
temperantiā habet suum ꝑfectū actum ⁊
difficilimū q̄ est semp seruare carnē suaꝫ
integrā absqꝫ omi cōtagione veneree acti
onis qd̄ faciunt ꝟgines. Rōne cui⁹ debe
tur eis aureola virginuꝫ. Et est gloria de
incorruptione carnis attestante incorru-
ptionem mentis. Jn signum hui⁹ tripli
cis aureole debite trib⁹ generibus saluā-
dorum. p̄mittunt̄ in aliquibus ecclesijs
versiculi antiphonis. Antiphonis beati
pauli apl̄i ꝓ p̄dicatorib⁹. Antiphonis bti
Laurentij martiris ꝓ martiribus. Anti-
phonis beati marie versiculi premittunt̄
in signum aureole ꝟginum. De imma-
culata cōceptiōe ꝟginis in officio matuti
nali p̄mittunt̄ versiculi singulis antipho
nis. Hoc officium Sixtus quartus con-
firmauit. tradiditqꝫ ordini minorum ad
obseruandum. Non enim illa sanctissi-
ma anima virginis virginum dei matris
vnqꝫ originali macula extitit scortata. ꝓ-
ut dicitur in dicto officio. Legatur figura
libri Leuitici. Summus sacerdos vidu-
am ⁊ repudiatam ⁊ sordidam atqꝫ mere
tricem non accipiat vxorem. Non ingre-
dietur ergo sacerdos ad maculataꝫ quo-
quo mō. ⁊ ingredietur dyaboli scortū ali
quando deus ⁊c̄. Null⁹ igitur sane men
tis in Marie laudes prorumpens: ma-
trem eam dicit dei. simul quoqꝫ quondā
fuisse filium dyaboli. Hec ibi. Si nan-
qꝫ virgo dei mater originali fuisset vicio
maculata: non posset dici simpliciter vir-
go. Quia sicut per luxuriosā cōmixtionē
corrumpitur caro. ita anima ꝑ pctm̄. Si

R
De imma[…]
lata cōcep[…]
ꝟginis

ergo originalis infectio gloriose dei genitricis animam fordidasset virgo nō esset simplr̄ s̄ s̄m quid tantūmō nuncupanda In contrariū canit ecclesia Sancta ⁊ immaculata virginitas. Itē nec virgo bn̄dicta puritate maiori sub deo niteret. quoniā ,pthoplasti creati sine originali macula puriores fuissent matre dei qd̄ ē cōtra An shel. Decuit virginē ea puritate nitere qua maior sub deo neqt intelligi. Nō solū purissima dei mater ab om̄i originali ⁊ actuali ruga imunis fuit. verūetiā a q̄litate illa morbida. affectu. s. fomite fedāte ⁊ inficiente humanā naturā piterq̄ p̄sonā. vn̄ nec fomes (q̄ materiale pena ⁊ sequela extat peccati original') in dei v̄gine fuit ligat⁹ sopitus ⁊ extinctus. q2 nūq̄ȝ infuit. vn̄ quēadmodum sancta Theotocos fuerit p̄seruata a pct̄ō originali pariformiter a morbido affectu fomitis. ,put j. tracta. ca. viij. extitit declaratū. Vnde **Nota.** in ,ptestatione immaculate ↄceptiōis nostre dn̄e in honorēq; sanctissime Anne genitricis eiusdē. nōnulli zelatos icorrupte virginis. In fine salutatiōis angelice subscriptā dicūt oratiunculā quā referūt cuidā deuotissimo a v̄gine dn̄i mr̄e e celo allatā. **Oratio.** Oratio. Bn̄dicta sit sancta mater Anna ex qua siue originali macula ,pcessit dulcissime marie intemerata caro virginea amen. Sup q̄ oroe cōposita ē Col'. v̄siculus. Ora ,p nobis dei innocentis genitricis genitrix beata Anna. Repetitio. vt digni efficiamur ,pmissionib⁹ xp̄i. Orō

Deus q̄ de beate anne matris vtero dulcissimā virginē Mariā vt dignuȝ filij tui habitaculū effici mereret (spūsancto p̄seruante) absq; macula originali carnē suscipere voluisti. presta quesum⁹ vt q̄ eā dignissimā matrē immaculate genitricis dei cognoscimus filie matrisq; pcib⁹ (cōcupiscentie diminuto fomite) ad declinādū a malo. ⁊ ad faciendū bonuȝ ,priores efficiamur. Per eundem In vni. ss. Amē

Nec quempiam moueat huiuscemodi digressio quoniā in gloriam theotocos di matris (cuius immaculate ↄceptōis pulcritudinē sol ⁊ luna mirant) a ,p̄posito digressum est. Redeundo ad ,p̄positū. nota q; ,p quatuor datis maximis q̄ dat homo iustus deo ab eo recipit quatuor dona maxima. Nam ,p bona voluntate charitate informata recipit auream. Pro bona doctrina fidei ⁊ morū recipiunt predicatores aureolam. Pro sustinentia mortē recipiunt martyres suā. Pro incorruptione carnis. virgines habent suam aureolam. **S**

¶ De triplici fructu. Premiū qd̄ dicitur fructus attenditur s̄m vnam p̄dictorum scȝ s̄m continentiam virginalem et diuersificatur fructus s̄m q; diuersificatur continentia. **De triplici fructu.** Est em̄ Continentia coniugalis abstinere se ab omni coitu illicito. non tamen ab omni coitu. Huic respondet fructus tricesimus. In quo est denarius qui eterna significat. ⁊ ternari⁹ trium bonorū coniugij. s. ,plis. fidei et sacramenti que ad denarium referuntur **Continentia coniugalis**

Est continentia Vidualis abstinens se ab omni coitu in carne corrupta respectu temporis ⁊ p̄sone a posteriori t̄m. cui respondet fructus sexagesimus In quo est denarius eterna significans ⁊ senari⁹ operum in quibus ,p̄pter denarium eternorū debent vidue in sex se exercere s̄m aplm. j. Thimo. v. Quorȝ primum operū ē reddere parentibus vicem. Secundū est instare obsecrationibus ⁊ orationib⁹. Tercium est filios educare. Quartum ē pauperes hospicio recipere. Quintuȝ sanctorum pedes lauare. Sextum est patientibus tribulationem subministrare. **Vidualis.**

Est et t̄cio Continētia Virginalis abstinēs se in carne incorrupta respectu cuiuslibȝ tēporis ⁊ persone ab omni coitu cui respondet fructus centesimus qui constat ex denario ī se ducto. Iste quidem cōpetit virginibus que in terra manentes angelicaȝ ducunt vitam. ⁊ tantū interius sibi vacāt ,p̄pter eternuȝ bonū. qd̄ ē denariū in se ducere Castitas coniugalis bene excolit terram, vidualis melius, virginalis optime. **Virginalis.**

Et nota q cum virginitas sit in carne corruptabili: ppetue incorruptionis meditatio .i. ppositū (vt dictū ē supra ca .xxiij.) virginitas tria dicit. Primū est abstinere ab omni coitu illicito. 7 q̄tum ad hoc dicit initium virtutis. huic debeť aurea. Secundū est ab omni coitu licito: q̄tum ad hoc dicit statum virtutis. huic debeť fructus centesimus. Tercium est integritas mentis 7 corporis q̄tum ad hoc dicit decorem. huic debeť aureola. Voluntati ei ppter deum cōtinendi debeť aurea. Sed cum addiť in carne corrupta superadditur ei aureola qr sic est continentia in suo summo. vlterius cum addiť respectu cuiuslibet temporis 7 psone: debeť ei fructus centesimus.

J Jam tercio iuxta premissa ad gaudij beatitudinis sufficientiā transeundum est. Circa quā breuiter est attendendum Qz gaudium sufficiens pficiť 7 compleť in tribus dotibus anime

Que sunt: Visio aperta. Tentio certa. Dilectio pfecta.

Visio aperta summi veri in quo pficitur rationalis. 7 est premiū fidei Nam beati deum videbunt facie ad faciem. Tentio certa summi ardui in quo perficiť irascibilis et est premiū spei. nam beati deū possidebunt sempiternaliter. Dilectio perfecta summi boni: in quo pficitur concupiscibilis: et est premiuz charitatis. nā beati deo fruentur delectabiliter.

Merita viator.

Sunt quidam ternarij in superiori facie anime: quibus ab ymo sui vsqz ad summū dei peruenit 7 quiescit. Sunt tria sbiecta. s. tres potentie naturales: videlicet

Potentie. Rationalis: irascibilis 7 concupiscibilis. Hec tanqz fundamenta bonis spiritualibus substernuntur. Sunt tres habitus

Habitus. virtutum theologicarum que a deo gratis infunduť. Ad informationem triuz virium predictarum quibus ipse potentie diriguntur. s. Fides Spes Charitas

Actus. Sunt tres actus qui a predictis potentijs mediantibus tribus habitib⁹ supradictis. s. tribus virtutibus theologicis eliciuntur. s. credere: sperare 7 diligere. Credere assentiendo summe veritati ppter se 7 super omnia. Sperare innitendo summe largitati propter se 7 sup omnia Diligere complectendo summā bonitatem propter se 7 super omnia. Sunt 7 tria

Obiec obiecta ad que tres actus egredientes a tribus potentijs virtute trium habituuz terminatur. scilicz Increata veritas Increata maiestas Increata bonitas. Increata veritas siue Summe verum sub ratione veri: 7 est obiectum fidei. Increata maiestas siue summe arduum sub ratione ardui: 7 est obiectum Spei. Increata bonitas siue summe bonum sub ratione boni: 7 est obiectum charitatis. Et hec respiciunt statum 7 meritum viatorum.

Merita comprehensor.

Sūt pterea tria pmia q̄ respiciūt statū cōprehensor scz: Cognitio. Possessio. Dilectio.

Cognitio siue intelligentia veritatis infallibilis: 7 est premium substantiale fidei. Possessio siue permanentia dignitatis inamissibilis. 7 est premium substātiale spei. Dilectio siue complacentia bonitatis infatigabilis: 7 est premium sbstantiale charitatis. Sūt preterea quatuor conditiones nobilissime que dotes dicuntur corporis quibus ordinatur ad anime actionem salicet cognitio ad quā ordinat claritas 7 Dilectio ad quam ordinat Agilitas Impassibilitas 7 Subtilitas. Sunt preterea tres aureole que consistunt in quodam decore que debentur triplici generi opez. s. pdicatiōi: martirio 7 vginitati. Sūt postremo tres fructus q̄ attenduť scdm vnam predictaruz scz scdm cōtinentiā cōiugalē cui debeť fruct⁹ tricesim⁹. Scdm cōtinentiā vidualē cui debeť fruct⁹ sexagesim⁹. Scdm cōtinentiā virginalē cui debeť fruct⁹ centesimus. His trib⁹ fructib⁹ 7 tribus aureo-

lis debet̄ premiū accidentale: Qd̄ rōne triplicis aureole ad decorē facit. non solum anime verū etiā corporis. q2 nō reddit̄ voluntati tm̄ s̄ etiā operi extrinseco: substernens sibi meritū ⁊ p̄miū charitat̄. Qd̄ ↄsistit in septiformi dote triplici anime (.Et hec est stola p̄ma cui dat̄ p̄miuz substātiale) ⁊ quadruplici corpis (Hec ē stola scd̄a cui debet̄ p̄mium cōsubstantiale) In his omnib⁹ s̄m grad⁹ ⁊ distinctiones ⁊ exigentiā; meritoꝝ claudit̄ Consummatio: integritas ⁊ plenitudo omnium bonoꝝ spectantiū ad glīe cōplementū. Deniqꝫ de p̄mio comprehensoꝝ substantiali ⁊ accidētali nota versus. Mens cognoscendo dotat̄: amando: fruendo. Est subtile: citum: clarū corp⁹ patiens nil Corpora sanctoꝝ cita: libera: fortia: sana Pulcra: voluptatis plena sed absqꝫ pati Sensus amicicia concordia plena potestas. Pax secura: decus ⁊ gaudiū sc̄ animabus Gaudia: pax requies: liber: secura iuuent⁹. Non peccat sapiens san⁹ diues redolens laus. Aureolā martir: doctor: virgoqꝫ meret̄. Fruct⁹ centesimus: sexagesimusqꝫ: tricenus Uirginib⁹: viduis ⁊ cōiugibus tribuet̄. Ex p̄dictis collige q̄dam spectare gaudia premioꝝ solam ad animā: q̄dam ad corp⁹: q̄dam ad coniunctum. Que tn̄ felici fine quisqꝫ beatus s̄m merita recipiet sine fine Amen.

A Epilog⁹ gaudioꝝ celestiū

Epilogus gaudioꝝ celestium.

Caplm xxxiiij.

V Ltimo celorum gaudia sub epilogo sunt enumeranda. Non q̄dez singula generum s̄ genera singulorum. Dilata igit̄ ⁊ expāde o anima (diuine contemplationis amore succensa) affectum: ⁊ intra gaudiuz domini tui. qd̄ nec oculus in hac vita p̄fecte vidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit. Tot enim sunt gaudia particularia que quilibet beatus habet in se vel in alijs: q̄ ea solius dei notitia comprehendit: ⁊ illi quos summa sapientia voluerit scire. tot igit̄ ⁊ tanta sunt ibi gaudia q̄ ea hui⁹ mūdi omnes Arismetrici nō possunt numerare Geometrici nō p̄nt mensurare. Gramatici ⁊ dyaletici nō possunt sermonib⁹ explicare. Rethorici non possunt sermone ornare. tam multa q̄ nō possunt nūerari: tam magna q̄ nō possunt mensurari. tam preciosa q̄ non possunt estimari. Tam copiosa q̄ non possunt terminari: Ibi esset stulticia sapientia Salomonis. Deformitas pulcritudo Absalonis Tarditas velocitas Asaelis. Paupertas regnum Augusti. Mortalitas lōngeuitas Mathusalem. O anima illā vitam amplectere vbi vita sine morte Juuentus sine senectute Lux sine tenebris Gaudiuz sine tristicia Pax sine discordia Uoluntas sine iniuria Regnum sine cōmutatione. Ibi est actio nō operosa Requies nō tediosa Laus dei sine cessatione Esse nostrum nō habet mutationē Nosse nostrū nō habet errorem Amare nostrū non habet offensionē. Ibi erit candor lucis estiualis Amenitas vernalis Habundantia autumnalis Requies Hyemalis. Recedat ergo o aīa oīs amor presentis vite et accedat odor vite aduenientis vbi nulla aduersitas turbat Nulla necessitas grauat Nulla molestia inquietat. Ibi aberit omnis deformitas: infirmitas: tarditas: omnis corruptio. Ibi similes erimus angelis dei: ⁊ si non etate tamen felicitate: Qd̄ deus promittit fide non capit̄ Spe non attingitur Charitate non cōprehendit̄ Desideria transcendit: acquiri potest estimari non potest.

Ex theosophijs sancti Bonauenture

B Ex Theosophijs.s.Bonauenture.

E Xardesce o anima deuota amore ⁊ desiderio superne vite. Transi nunc anima mea a beneficijs primis ad vltimum. a magnis ad maximū. a multis ad id quod excedit numerum. Ascende gradatim a vita nature: per vitam gratie ad vitam glorie. Ascende interim mentaliter quo tandem ascendas substantialiter ascende corde ad id qd̄ in cor hominis nō ascendit que deus p̄parauit

diligentibus se in vita eterna. Hec vita eterna cognoscere te solum deum. et quem misisti Jesum christum.

In principio primi capituli hec habetur.

O vita beata consistens in dei noticia qui cognitus per intelligentiam necessario amatur. amatus per voluntatem necessario habetur. habitus per memoriam necessario delectat. delectans per fruitionem necessario quietat. Quietans per desideriorum impletionem necessario beatificat. beatificat autem per omnis mali absentiam et per omnis boni presentiam. Per mali absentiam. nam vita eterna sic omnis boni aggregatione perficitur quod nullius mali admixtione inficitur. nam per summum bonum extirpatum est omne malum. Generaliter vt culpa penam miseria et totaliter quia actus et potentia vt malum ibi facere vel pati non solum nolumus sed nec omnino possumus. O vita eterna huic vite misere dissimilis. quia sempiterni viuimus in regione vmbre mortis vbi tamplurimum mala et tam modicum est boni. nec idem modicum purum sed admixtione malicie fermentatum. Per boni presentiam dupliciter substantialiter et accidentaliter. Substantialiter quoniam hic sitit rationalis ignara veritatis in vita beata bene videbo quod sub enigmate credidi. Conticescit irascibilis formidulosa maiestatis in vita beata secure tenebo quod sub periculo speraui. Item sitit concupiscibilis penuriosa voluptatis in vita beata: perfecte amabo quod semiplene dilexi. Accidentaliter nam illi diuini et celestes spiritus radium contemplationis conuertunt gaudendo intra se. extra se. infra se. supra se. Intra se de glorificatione corporis et anime. Corporis glorificatione quia corpora beatorum sibi inuicem et claritate lucent et puritate translucent. ibi vniuscuiusque vultus conspicitur et conscientia penetratur ibi cuiuslibet mentem secundum Grego. ab alterius oculis corpulentia non abscondit ibi omnes sensus corporei erunt in actibus suis. Nam oculus videbit speciosissimum decorem. Auditus imutabitur per iocundissimum sonum. Olfactus odorabit suauissimum odorem. Gustus sapiet dulcissimum saporem. Tactus amplexabitur deliciosissimum obiectum. Anime glorificatione tunc secundum ysaiam O anima videbis regem in decore suo. Splendor namque eterne glorie est tante pulcritudinis vt etiam ipsi angeli qui sole sunt incompabiliter clariores eo non satiantur. Et affluens delicijs in stupenda diuine claritatis visione et miraberis in tuijpius deliciosa consideratione. et dilataberis in omnium creaturarum perfecta speculatione. Omnes enim sensus spirituales ineffabili delectatione reficiuntur nam deus est speculum visui. cytbara auditui. balsamus olfactui. mel gustui. flos tactui. Nam anime fulget quod non capit locus. sonat quod non capit tempus. olet quod non spargit. flatus sapit quod non minuit. edacitas heret quod non diuellit satietas. In aula namque celesti plenitudo omnis boni in omnibus perfecta est et nihil possidetur ibi singulariter. Omnia enim omnibus sunt communia propter eum qui in omnibus est omnia. Extra se de associatione omnium sanctorum ex parte charitatis merito quisque tantum gaudebit de bono alterius quantum de bono proprio (extensiue scilicet de numero gaudiorum sed non intensiue .i. eodem affectu) O anima ibi gaudebis. De beatorum seraphin ardore diuine charitatis. de beatorum cherubin splendore eterne claritatis. De thronorum equitate diuine maiestatis. De dominationum dominandi super eos excellentia. De principatuum. de percipiendi inferioribus magnificentia. De beatorum virtutum. De potestate miracula faciendi. De beatorum potestatum. de auctoritate malignos spiritus cohercendi. de beatorum archangelorum. de dignitate superiora nunciandi. de beatorum angelorum. de agilitate minora secreta nunciandi. de patriarcharum humilitate et simplicitate. de prophetarum credulitate et fidelitate. de apostolorum charitate et magna dilectione. de martyrum stabilitate et patientia. de confessorum pietate et clementia. de virginum castitate et continentia. de viduarum benignitate et abstinentia. Ibi namque virgo de sancte viduitatis merito gaude

bit. Et vidua de caste v͛ginitatis priuile-
gio gaudebit. Ibi cõfessor de martirũ tri
umpho iocundabit ꝛ martir de cõfessoꝝ
brauio iocũdabit. ꝓpheta de patriarcha-
rũ pia cõuersatione ꝛ patriarcha de pro
phetarũ fide ꝛ speculatõe exultabũt. apo
stoli ꝛ angeli de oĩm inferiorũ merito: et
inferiores de gloria ꝛ corona superioꝝ le
tabunt. Intra se gaudendo Qꝫ tã hor
ribiles impios ꝛ crudeles hostes inferna
les ꝑ diuinã clementiã supauerũt. Qꝫ tã
horrendũ chaos ꝛ tam lamentabiles ꝛ in
interminabiles cruciat⁹ ꝑ diuinã clemen
tiã euaserũt. Qꝫ oĩes defectus ꝛ pecca
ta ꝑ diuinã potentiã vitauerũt: vel iã du
dum cõmissa correxerũt. Supra se con
templando feminã ꝛ hominẽ. Feminam
omniũ cõditoris genitricẽ. Regine cele-
stis virginis matris deificam claritatem.
Que visio omniũ celestiũ spirituũ men-
tes mirabiliter letificat. que lingua dice-
re vel quis intellectus cogitare sufficiat?
Qũtum gaudiũ generat illã btãm matrem
misericordie ꝛ pietatis ꝛ clementie vide-
re Iam nõ recũbentẽ cum puulo vagien
ti in p̄sepio. Cui oĩes chori angeloꝝ fa-
mulant vt dño. Iam nõ turbat fugiens
cum eo in egyptũ. qꝛ ipse ascendit in celũ.
Herodes descendit in infernũ Certe iam
non eiulantem vociferantẽ clamantem.
Quis mihi det vt ego moriar ꝓ te fili⁹ mi
cũ staret ꝓpe vnigenitũ morientẽ ꝛ pen-
dentẽ in patibulo. Sꝫ hanc quondã ꝓpẽ
nos miseram meroribꝰ plenã Iam nũnc
sup omnẽ creaturam puram exaltatã in
trinitatis palacio. Hominẽ: dominis
conditorẽ: dei ꝛ hoĩem mediatorẽ in sua
clarificata humanitate Ihm fratrẽ nr̃m
quondam abiectũ ꝛ despectũ: nũc regnã-
tem ꝛ omnibus imperantẽ. Cuius ptãs
eterna q̃ nõ auferet ab eo. ꝛ iõ regnũ ipi
us nõ corrumpet. Hic aũt eñ rex habꝫ
in vestimento ꝛ in femore suo scriptum:
Rex regũ ꝛ dominus dñanciũ. O q̃ glo-
riosum illius excellentissimi regis regnũ:
In quo cum ipso regnant omnes sancti.
Cuius lex est veritas. pax charitas vita
eternitas. Quod nec pluralitate regnan-
tium diuidit. nec ꝑticipatiõe minuit. nec
numerositate cõfundit. nec inequalitate
deordinat. nec loco circũscribit. nec vari-
atur motibus. nec tpe mensurat. Hic fi-
nis optatus xp̄s iesus omniũ desideroꝝ.
in quo vera beatitudo cõsistit. q̃ est stat⁹
omniũ bonoꝝ cõgregatione ꝑfectus. Ad
quem statũ nullus ꝑuenit nisi ꝑ vltimam
resolutionẽ in eum qui fons ẽ ꝛ origo om
niũ bonoꝝ tam naturaliũ q̃ꝫ gratuitoruꝫ
tam corꝑalium q̃ꝫ spiritualium. tam tem
poralium q̃ꝫ eternoꝝ. Nam ip̄e de seip̄o
dicit. Ego sum alpha ꝛ o. principium et fi-
nis. quia sicut ꝑ verbum dei eternalit oĩa
ꝓducunt sic ꝑ verbũ carni vnitũ reparã
tur. ꝓmouent ꝛ finiunt. ac ꝑ hoc ipse ve-
re ꝛ ꝓprie dictus est Iesus. quia non ẽ ali
ud nomen sub celo datuꝫ hominibꝰ. in q̃
quis possit obtinere salutem. Conclusio
Iesum xp̄m dei virtutem ꝛ sapientiã ver
bũ incarnatũ plenũ gratie ꝛ veritatis. hu
militer ꝛ deuote imploremus quaten⁹ de
thesauris suis imittat in nos spiritũ gra-
tie septiformis per quam ad beatitudinẽ
supernã ꝑuenire mereamur. Beatitudo
nanq̃ꝫ nihil aliud ẽ q̃ꝫ summi boni fruitio
ꝛ summũ bonũ super nos est. nullꝰ potest
effici beatus nisi supra seip̄m ascẽdat. nõ
ascensu corꝑali sed ascensu cordiali. Sꝫ su-
pra nos leuari nõ possumus. nisi ꝑ virtu-
tẽ superiorem nos leuantem. Uirtus hec
diuinum est auxilium qđ comitat eos q̃
petunt ex corde. ꝛ hoc fit ꝑ feruentẽ orati
onem. Oratio igitur mater ꝛ origo est sur
sum ascẽdens in deum. ideo Dyonisius
in libro de mystica theologia volens nos
instruere ad excessus mentales. primo p̄-
mit orationem. Oremus igit cum san
cto Bonauẽ. ꝛ dicamus. Eya dulcissime
iesu fons vniuerse dulcedinis ꝛ suauitat⁹
Inaccessibilis decor dei excelsi. ꝛ purissi-
ma claritas lucis eterne. vita omnẽ vitaꝫ
viuificans. Lux eñ lumen illuminans ꝑ
te data optima ꝛ dona perfecta. a p̄re lu-

Conclusio

Orõ ꝓ septi formi spũssã cti ipetrãda.

minis in affluentia descendunt ꝛ in co- pia. In te igit̃ vt in finem oim credens: sperans ꝛ amans: ex toto corde: ex tota anima ex tota mente Ex omni virtute: fe roꝛ desiderate ihu. qꝛ tu solus sufficis. tu solus bon⁹ ac suauis es te querentib⁹ et diligentib⁹ nomen tuũ. Tu em̃ mi dñe ie sus es redemptoꝛ pditoꝝ. Spes exulum. Fortitudo laboꝛantiũ. anxiatoꝝ spirituũ dulce solaciũ. triumphantiũ coꝛona ꝛ im periale fastigium: vnica merces ꝛ leticia omniũ supnoꝝ ciuiũ: inclita ples summi dei ꝛ fruct⁹ sublimis vteri virginalis. vber rim⁹ quoqꝫ fons oim gratiarũ: de cui⁹ ple nitudine om̃s accepim⁹. Oꝛem⁹ igit̃ cle- mentissimũ patrẽ. p te vnigenitũ ei⁹ p no bis hoiem factũ crucifixũ ꝛ gloꝛificatũ. vt de thesauris suis immittat in nos spiritũ gratie septifoꝛmis q̇ sup te in om̃i pleni- tudine requieuit. Spiritũ inqꝫ sapientie quo fructũ ligni vite qd̃ tu vere es vicꝫ sa poꝛes viuificos pregustemus. Donũ etiã intellectus quo mentis nostre intuit⁹ illu stret̃. Donum consilij quo post tuoꝛum vestigia gressuũ rectarũ semitarum itine ribus incedamus. Donum foꝛtitudinis: quo impugnantiũ hostiũ violentias ener uare possumus. Donũ sciencie quo sacre scripture repleamur fulgoꝛib⁹ ad discre- tionẽ boni ꝛ mali. Donũ pietatis quo in- duamus viscera miscd̃ie. Donũ timoꝛis quo recedẽtes ab omni malo eterne ma- iestatis tue reuerentiali pondere tranqͥl- lemur. Hec enim nos dñe Jhesu in illa sa- cra quam nos docuisti oꝛone voluisti pe tere. Hec etiam nos p crucem tuam peti mus obtinere. Ad laudem sanctissimi no minis tui: cui cum patre sanctissimo spiri tu paraclito sit omnis gloꝛia ꝛ honoꝛ gra tiarum actio: decus ꝛ imperium p infini- ta seculoꝝ secula Amen.

Finit op⁹ insigne tripartitum De anime videlꝫ poten tijs passionib⁹ habitibusue Initiatũ: cõtinuatũ con- summatũ ad Theosebiã in deuotissimo scti Bernar- dini loco suburbij p̃clare cristianissime vrbis Brunnẽ sis marchionatus Moꝛauie: Currente anno. 1 4 9 5. ¶ Post hoc in impiali ciuitate Nurmberg ad preces fratrũ minoꝝ ibidẽ cõmoꝛantiũ: p Anthoniũ Kober- ger ad laudẽ dei impꝛessum ꝛ ad huc vsqꝫ finẽ feliciter pductũ Anno dñi. M.cccc.xcviij. xj. die Marcij.

